

VLS PINCEMŰHELY
(Szentendre, Péter-Pál u. 6.)

A kiállítás megtekinthető:
1999. augusztus 29-től szeptember 16-ig
hétfő kivételével 10-től 18 óráig.

VLS

A VAJDA LAJOS STÚDIÓ KIÁLLÍTÁSA,
TAKÁCS LAJOS
(Gallery Christoff) gyűjteményéből.



A VAJDA LAJOS STÚDIÓ KULTURÁLIS EGYESÜLET ÉS A VAJDA LAJOS STÚDIÓT TÁMOGATÓ ALAPÍTVÁNY

Tisztelettel meghívja Önt

A VAJDA LAJOS STÚDIÓT BEMUTATÓ KIÁLLÍTÁSÁRA,
amelyet a közeljövőben tervezett
VLS Antológia megjelentetésének elősegítése érdekében rendezünk meg
TAKÁCS LAJOS (Gallery Christoff) gyűjteményéből.

MEGNYITÓ:
1999. augusztus 29-én (vasárnap) de. 11 órakor,
VLS PINCEMŰHELY, Szentendre, Péter-Pál u. 6.

A kiállítást megnyitják:
Wehner Tibor művészettörténész és Novotny Tihamér művészeti író.
A megnyitón fellép az INAS (Intuitív, Asszociatív és Improvizatív Hangterápia)
zajbalett [efZámbó István billentyűk, Vázsonyi János szaxofon,
Szulovszky Istán (Joni) „kütyük"].

Támogatók: Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
Vajda Lajos Stúdiót Támogató Alapítvány,
Szentendre Város Önkormányzata, Westel, Dalmát Pince.

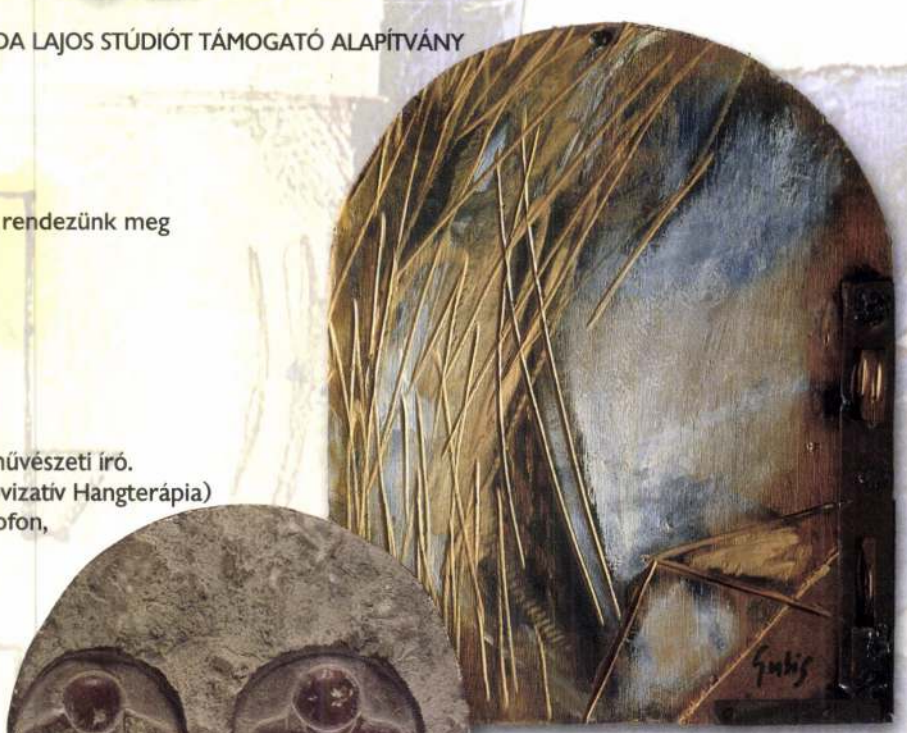









The Hungarian National Gallery and the
Erdész Gallery request the pleasure
of your company
at the opening of the Retrospective of

LAJOS VAJDA

(1908–1941)

at 4 p.m. on 12 December, 2008

opened by:
György Spiró
novelist, playwright

Buda Castle, Building C
The exhibition is open until 22 February, 2009.

A Magyar Nemzeti Galéria és
az Erdész Galéria tisztelettel meghívja Önt
2008. december 12-én
pénteken 16 órára

VAJDA LAJOS

(1908–1941)

kiállításának megnyitójára

A kiállítást megnyitja
Spiró György
író

Budavári Palota C épület
A kiállítás megtekinthető 2009. február 22-ig.

VAJDA



Magyar Nemzeti Galéria

Erdész Galéria

A Magyar Nemzeti Galéria főtámogatója:

pannon

A Magyar Nemzeti Galéria fenntartója:

OKM

Támogatók:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

C. I. P. INVEST Kft.

HUNGARY

UNIQA

KIESELBACH PHOTO ARCHIVES

A címlapon / Illustration:
Lebegő házak / Floating Houses, 1937
Magántulajdon / Private collection

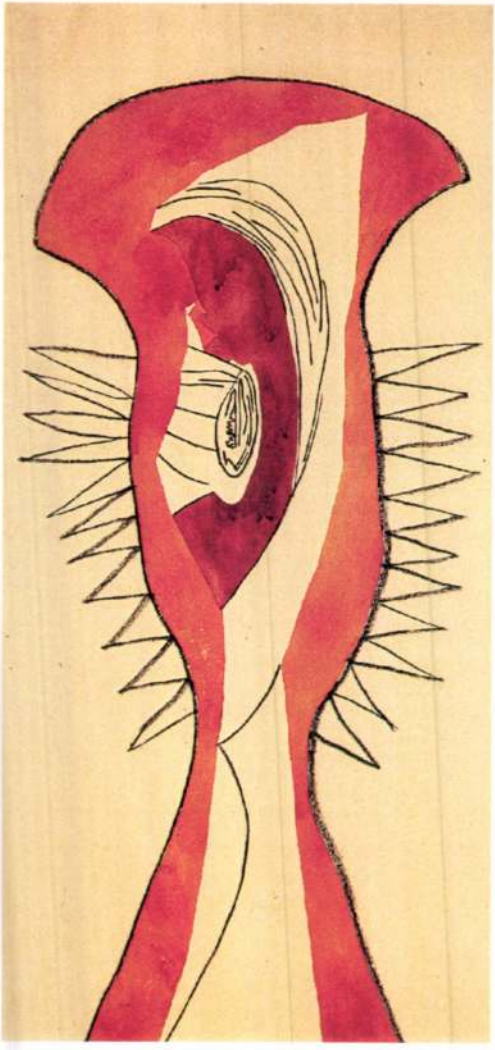

meghívó

A PEST MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
FERENCZY MÚZEUM
tisztelettel meghívja Önt a

VISSZA A KEZDETEKHEZ

100 ÉVE SZÜLETETT VAJDA LAJOS

című kiállítás megnyítójára

2008. szeptember 7-én, vasárnap 17 órára

A SZENTENDREI KÉPTÁRBA
(Szentendre Fő tér 2-5.)

A vendégeket köszönti:
DR. KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY MÁRTON
megyei múzeumigazgató

A kiállítást megnyitja:
KARÁTSON GÁBOR
festőművész, író

Közreműködik:
KOLATI DOB-TRIÓ
(Aknay Zoltán, Barta Krisztián, Mákó Kata)

A kiállítás megtekinthető 2008. október 26-ig
hétfő, kedd kivételével naponta 14-18 óráig.
A Vajda Lajos Emlékmúzeum hétfő, kedd kivételével
naponta 14-től 18 óráig látogatható.

Támogató:
Eckensberger Attila, Korona Étterem, Szentendre

VAJDA



Magyar Nemzeti Galéria

Erdész Galéria

A Magyar Nemzeti Galéria főtámogatója:

pannon

A Magyar Nemzeti Galéria fenntartója:

OKM

Támogatók:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

C. I. P. INVEST Kft.

HUNGARY

UNIQA

KIESELBACH PHOTO ARCHIVES

A címlapon / Illustration:
Lebegő házak / Floating Houses, 1937
Magántulajdon / Private collection

VAJDA

The Hungarian National Gallery and the
Erdész Gallery request the pleasure
of your company
at the opening of the Retrospective of

LAJOS VAJDA

(1908–1941)

at 4 p.m. on 12 December, 2008

opened by:
György Spiró
novelist, playwright

Buda Castle, Building C
The exhibition is open until 22 February, 2009.

A Magyar Nemzeti Galéria és
az Erdész Galéria tisztelettel meghívja Önt
2008. december 12-én
pénteken 16 órára

VAJDA LAJOS

(1908–1941)

kiállításának megnyitójára

A kiállítást megnyitja
Spiró György
író

Budavári Palota C épület
A kiállítás megtekinthető 2009. február 22-ig.

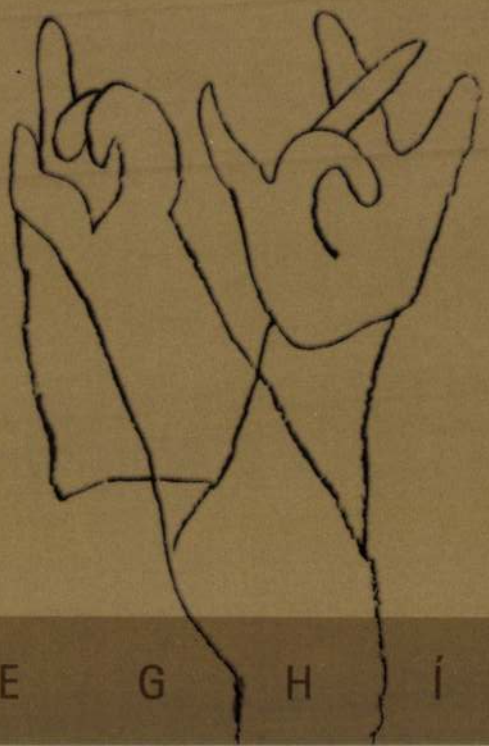

M E G H Í V Ó



A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága tisztelettel meghívja Önt, családját és barátait
2004. május 2-án 17 órára

A FELÚJÍTOTT VAJDA LAJOS MÚZEUM MEGNYITÓJÁRA

(2000 Szentendre, Hunyadi u. 1.)

A kiállítást megnyitja:
Dr. VÍGH ANNAMÁRIA főosztályvezető
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Múzeumi Főosztály

Köszöntőt mond:
efZÁMBÓ ISTVÁN festőművész

A kiállítás megtekinthető hétfő kivételével naponta 10-18 óráig.

Fenntartó: Pest Megye Önkormányzata

Az Enciklopédia Kiadó két újdonsága

Pusztai Ervin – Visontay Péter: Budapest téridőben. 143 oldal, 93 képpel

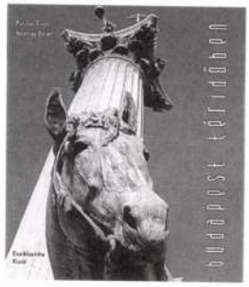

SZÉPEN gyarapodik a Budapestet témául választó albumok száma, de mintha még mindig kevés volna. Berlin, Párizs, Róma nívós albumai több könyvesboltnyira rúgnak, minden generáció, minden évtized könyvekben is megfogalmazza a maga saját város-képét. Jól is van ez így, hiszen a városlakók mindig egy újabb vonást látnak meg állandó terük ismert vagy ismeretlen arcain, a város pedig, hát igen, a város az, amilyennek látják. A város tehát kontúrt kap, megfogalmazódik, szellemi-érzelmi testet ölt ezekben a viszonyulásokban. Múltja, jelene és talán még a jövője is pontosabb alakot vesz föl.

Most is itt egy újabb kötet, egy fotós és egy író közös műve Budapest néhány ellesett pillanatáról. Visontay Péter felvételeihez Pusztai Ervin írt néhány soros költői hangulatképet, inkább forgatókönyvszerű kis etűdöket, mint összefüggő textust. Személyes viszonyulás fogalmazódik meg benne, közüggyé tárt magánügy, egy város iránti vonzalom. A fotók házakat, hidakat, városrészeket és látványokat látogatnak végig, kevésbé megszokott látószögből ötletszerűen kiemelve egy-egy ismert részletet. A szöveg pedig hangokat és illatokat, emlékeket és az egyes helyek múltját, a városlakók szokásait, a régóta keringő legendákat idézi meg. Afféle kétszólamú zene, kevés eszközzel ugyan, de mégis minden benne van, ráismerhetően ez Budapest, ma, a tér és az idő csak itt megszületett kereszteződési pontja. Ami ebben a könyvben benne van, az fontos, szép, hasznos, szerethető.

A könyv, a kézbe fogható tárgy maga azonban mégsem adja ezt az élményt. És az olvasó kissé elszomorodik, hiszen ha nem ilyen nagyalakú volna, nem keményfedelű, nem ennyire színesre tervezett és nem ennyiféle ízlést kívánna kiszolgálni, csak egyszerű, kicsi, zsebrevágható kis ajándék volna, a benne szereplő fotók és szövegek természetének megfelelően, azt mondaná rá: ez az én Budapestem. Így azonban turistáknak és nem is tudom, kiknek való, bánatos öszvér lett belőle, borítóján a Hősök tere bronz lószobrának mélabús tekintetével. Mintha Budapest legújabb alakulását követné: egy fantasztikus fekvésű, épített és természeti kincsekben gazdag, gyönyörű hely, melyet kátyús utakat és méltatlan bontásokat kerülgető, de még mindig kitartó, még mindig ragaszkodó városlakók valahogy egyre kevésbé mondhatnak a magukénak.

Frankl Aliona–Zeke Gyula: Kávézók kalauza. 152 oldal, 62 képpel



EGY NEMZEDÉK kultkönyve lett Bodor Ferenc Pesti presszók című 1992-es összefoglalója. Bodor akkor a presszók világát mint a történelem ellen küzdő kisember miliőjét, egy sosemvolt béke létező szigetét, emlékek és vágyak kusza hadszínterét utánozhatatlan humorral és a keserű igazságokat barokkos kifejezésekbe csomagolva, lelket melengető módon tárta fel. A „neonasszony neonkávéscsészével" akkor még az utolsókat sóhajtotta. Mára gyakorlatilag eltűnt a pesti presszók közege, de rohamtempóban újjáéled az, ami az előző századfordulón Budapestnek megadta egyedi karakterét: a kávéházi kultúra. Igaz, a hajdani egységes stílus ma már nemigen érezhető, és sok helyen keverednek a funkciók: a kávéház hol étterem, hol inkább söröző, de mégis, a budapesti kávés jelleg látványos felfutást mutat.

A Frankl Aliona és Zeke Gyula neve alatt most megjelent Kávézók kalauza már erre a jelenségre épül. A bédekker a több mint 300 budapesti kávéhely közül ötvenet jár be, azokat, amelyeket – egyfajta belső mérce szerint – a szerzők a kávézás elsőrendű helyeinek tartanak. Frankl Aliona fotói egyértelműen utalnak a Bodor-féle kötet képanyagára is (hiszen annak is ő készítette a felvételei legjavát), az egyik oldalon még a hajdani könyv címlapjáról ismertté vált „Dupla" neon kávéscsészéje is visszaköszön, mai graffitti változatban. De a historikus réz kávémasinákon megcsillanó lámpafény, a kirakatüvegen bekívánkozó fotók, és a rejtett kávéházi zugokban öntudatosan, szinte háziúrként üldögélő budaiak és pestiek már nem a szocializmus végnapjait túlélt géemkások, hanem már új polgárok a javából. Zeke Gyula kommentárjai varázslatos egyszerűséggel villantják fel az egyes helyek saját arcát, ízét, színét-szagát, a konyha különlegességeit és a hely speciális használatát. Megfoghatatlan számomra, hogyan tudja néhány mondatban profi módon leírni az építészeti kialakítást, az enteriőr ízlésvilágát miközben az olvasó úgy érzi, szinte már meg is rendelte a 45 fajtából kiválasztott teát, és hátradőlt az íves vonalvezetésű kanapén...

A kötet telitalálat, köszönet, szerzőknek és kiadónak. Nem lennék meglepve, ha a Budapestre érkező turisták zsebében a Halászbástya történetét mesélő útikönyv mellett (helyett) ez is ott lenne már: e könyvből kiindulva a 2005. év Budapestje elég rendesen megismerhető.

G. E.

Vajda Júlia

Balassi Kiadó, 286 oldal, 256 kép, 26 képtábla. Szerk:. Kozák Gyula, Soóky Andrea

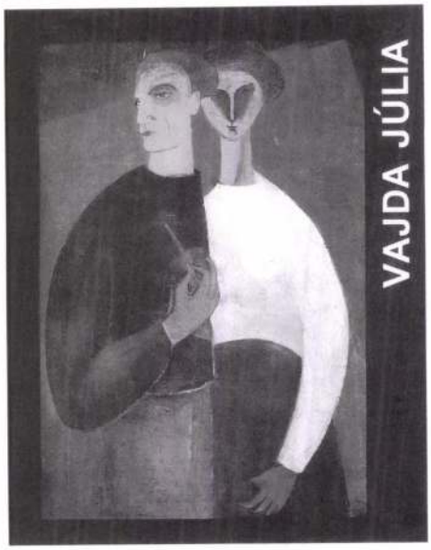

„A MONARCHIA századfordulós gazdasági fellendülése, pedig ugyan nem mérhető a gazdag gyarmatbirodalmakkal rendelkező occidentális hatalmakéhoz, mégis jelentős volt. Ez a sajátos németorientációjú világ méltó versenytársa lehetett volna az Occidensnek, ha az első világháború után nem alakulnak ki azok a törésvonalak, melyek ma is kérdésessé teszik a térség európaiságát. Aki akkor, a 20. század elején ide született, Európa szívébe született. Hiszen ki merné megkérdőjelezni Freud vagy Kafka európaiságát? Ki vonná kétségbe Musil vagy Klimt európaiságát?" – kérdezi az Egy európai család c. bevezető tanulmányában Kozák Gyula. Elmeséli az apa, Richter Jenő, jómódú trencséni zsidó gabonakereskedő gyermekeinek 20. századi történetét. Pozsonyba költöznek – és ez lecsúszásnak számított –, ahol az apa már csak biztosítási ügynök. A város, és a generációk óta magyarrá asszimilálódott Richterék a hamar bekövetkező Trianon után kívül rekednek az anyaország határain. Pozsony hármas, magyar, német és – a zsidó helyett egyre inkább – szlovák kötődésű értelmiségének közegébe. Júlia (1913-1982) harmadik gyerek. Bátyja, Sándor (1909-1998) már a prágai Károly Egyetemen tanul jogot. Nővére, Erzsébet (1911-2003) a felvidéki Hornyánszky István – később jónevű építész – mellett dolgozik a Sarló Mozgalomban. Végül, Irina (1915-1994) született meg, már a háború alatt. A mama, Lax Olga – aki összefogja a családot –, korábban szépségverseny győztese. A család liberális légkörébe belefér a gyerekek baloldali vonzódása.

Sándor felesége szlovák lány lett, Maša. Gyerekeik szlovákul beszélnek. Sándor részt vesz a nácik elleni harcban, majd Alex Richterként a Rohac c. vicclap karikaturistája – neki már Bratislavában. Nagyobbik lányuk színésznő lesz. Hornyánszky Istvánék a II. világháború kitörése előtt, „jó érzékkel", előbb finn, majd svéd emigrációba menekülnek. A sikeres építészférjjel, lundi házukban nívós – a polgári léptéken túllépő jelentőségű – etruszk gyűjteményt építenek fel. Lányuk, Maria Ortman (férje nevén) Kertész Imre Nobel-díjas Sorstalanságát fordítja svédre.

Júlia előbb Vajda Lajos, majd ennek korai halála után, Jakovits József – a század két jelentős magyar képzőművésze – felesége lett. Ikergyerekeik közül Vera zongoraművésznek tanul, Iván – reménybeli képzőművészként – bábszínész lesz. Irina férje Bálint Endre, ugyancsak kimagasló magyar festőművész. Fiuk, Bálint István a hetvenes évek magyar – majd a 80-as években, világhírű New York-i társulatban – avantgárd színház oszlopa, színész és költő.

A család Lax-vonalán akad cambridge-i professzor és brit gyáros. A Bálint-ágon neves művész Bálint Eszter, amerikai énekes- és színésznő. Mindkét avantgárd korban, többen is hosszabban élnek Párizsban. Maga Vajda Lajos szerb származású magyar zsidóként Zalaegerszegen gyerek, majd Belgrádban német iskolájába jár, onnét költöznek a kicsit még szerb Szentendrére, ahol festőművészként a Szentendrei Iskola tragikusan rövidéletű óriása lesz. További kulturális adalék, hogy Bálint Endre apai nagybátyja a Nyugat-szerkesztő Osvát Ernő, apja Bálint Aladár pedig a Népszava publicistája. A nővér, Bálint Klári első férje Szabó Lajos filozófus és festő, a második Szerb Antal.

Multikulturálisnak nevezhető ez a szellemi közeg, ahol többekben erős képzőművészeti alkotásvágy és tehetség munkál. Júlia '35-ben jár először Budapesten, 44-45-ben vidéken bujkál. A főtanulmányt jegyző Pataki Gábor művészettörténész „A művészet papja légy" életprogramot adja fejezetcímül. Csak néhány autentikus alkotó év adatik ehhez. Pataki végigvezet az Európai Iskola előzményeinek és szétveretésének stációin. Utóbbi 1956 után emigrációba kényszeríti a baráti kört: Szabó Lajos, Kotányi Attila, Pán Imre, Márkus Anna, Rozsda Endre, végül Bálint Endre nyomában Vajda Júlia is kipróbálja, milyen „odaát". Végül a Rottenbiller utcai Bíró-Gedő Ilka és a Haris közi Tábor Béla–Mándy Stefánia féle lakások mikrotársadalma mellett dönt.

A mikro-műtörténet még nem olyan bevett tudományos fogalom, mint a mikrotörténelem. A kötet újdonsága éppen a mélyinterjúk, oral history-k egyéni mozaikjából összerakható új kép. Az ilyen olvasat, a hivatalos műtörténettől-ideológiájától igen különböző következtetésekhez vezethet – ez a kötet főerénye. A magánszférától elválaszthatatlan szerzők-interjúalanyok által elbeszéltekből kiderül, az Európai Iskola világa nem hozott, de itt született művészet.

Már a jól válogatott képtáblákat nézve körvonalazódhat, hogy Vajda Júlia igen jelentős festő, akit méltatlanul mellőznek, mert míg Vajda Lajost – korai halála – „megóvta" az európai iskolásokat sújtó kiátkozástól, őt nem. Noha pár éve még szentségtörésnek számított a művész sorsát és művét összekapcsolni, mára a szövegek is hozzák a képtáblák kínálta előfelvetést.

Szegő György

Az Enciklopédia Kiadó két újdonsága

Pusztai Ervin – Visontay Péter: Budapest téridőben. 143 oldal, 93 képpel

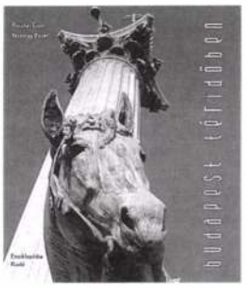

SZÉPEN gyarapodik a Budapestet témául választó albumok száma, de mintha még mindig kevés volna. Berlin, Párizs, Róma nívós albumai több könyvesboltnyira rúgnak, minden generáció, minden évtized könyvekben is megfogalmazza a maga saját város-képét. Jól is van ez így, hiszen a városlakók mindig egy újabb vonást látnak meg állandó terük ismert vagy ismeretlen arcain, a város pedig, hát igen, a város az, amilyennek látják. A város tehát kontúrt kap, megfogalmazódik, szellemi-érzelmi testet ölt ezekben a viszonyulásokban. Múltja, jelene és talán még a jövője is pontosabb alakot vesz föl.

Most is itt egy újabb kötet, egy fotós és egy író közös műve Budapest néhány ellesett pillanatáról. Visontay Péter felvételeihez Pusztai Ervin írt néhány soros költői hangulatképet, inkább forgatókönyvszerű kis etűdöket, mint összefüggő textust. Személyes viszonyulás fogalmazódik meg benne, közüggyé tárt magánügy, egy város iránti vonzalom. A fotók házakat, hidakat, városrészeket és látványokat látogatnak végig, kevésbé megszokott látószögből ötletszerűen kiemelve egy-egy ismert részletet. A szöveg pedig hangokat és illatokat, emlékeket és az egyes helyek múltját, a városlakók szokásait, a régóta keringő legendákat idézi meg. Afféle kétszólamú zene, kevés eszközzel ugyan, de mégis minden benne van, ráismerhetően ez Budapest, ma, a tér és az idő csak itt megszületett kereszteződési pontja. Ami ebben a könyvben benne van, az fontos, szép, hasznos, szerethető.

A könyv, a kézbe fogható tárgy maga azonban mégsem adja ezt az élményt. És az olvasó kissé elszomorodik, hiszen ha nem ilyen nagyalakú volna, nem keményfedelű, nem ennyire színesre tervezett és nem ennyiféle ízlést kívánna kiszolgálni, csak egyszerű, kicsi, zsebrevágható kis ajándék volna, a benne szereplő fotók és szövegek természetének megfelelően, azt mondaná rá: ez az én Budapestem. Így azonban turistáknak és nem is tudom, kiknek való, bánatos öszvér lett belőle, borítóján a Hősök tere bronz lószobrának mélabús tekintetével. Mintha Budapest legújabb alakulását követné: egy fantasztikus fekvésű, épített és természeti kincsekben gazdag, gyönyörű hely, melyet kátyús utakat és méltatlan bontásokat kerülgető, de még mindig kitartó, még mindig ragaszkodó városlakók valahogy egyre kevésbé mondhatnak a magukénak.

Frankl Aliona–Zeke Gyula: Kávézók kalauza. 152 oldal, 62 képpel

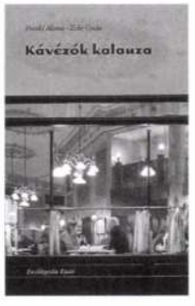

EGY NEMZEDÉK kultkönyve lett Bodor Ferenc Pesti presszók című 1992-es összefoglalója. Bodor akkor a presszók világát mint a történelem ellen küzdő kisember miliőjét, egy sosemvolt béke létező szigetét, emlékek és vágyak kusza hadszínterét utánozhatatlan humorral és a keserű igazságokat barokkos kifejezésekbe csomagolva, lelket melengető módon tárta fel. A „neonasszony neonkávéscsészével" akkor még az utolsókat sóhajtotta. Mára gyakorlatilag eltűnt a pesti presszók közege, de rohamtempóban újjáéled az, ami az előző századfordulón Budapestnek megadta egyedi karakterét: a kávéházi kultúra. Igaz, a hajdani egységes stílus ma már nemigen érezhető, és sok helyen keverednek a funkciók: a kávéház hol étterem, hol inkább söröző, de mégis, a budapesti kávés jelleg látványos felfutást mutat.

A Frankl Aliona és Zeke Gyula neve alatt most megjelent Kávézók kalauza már erre a jelenségre épül. A bédekker a több mint 300 budapesti kávéhely közül ötvenet jár be, azokat, amelyeket – egyfajta belső mérce szerint – a szerzők a kávézás elsőrendű helyeinek tartanak. Frankl Aliona fotói egyértelműen utalnak a Bodor-féle kötet képanyagára is (hiszen annak is ő készítette a felvételei legjavát), az egyik oldalon még a hajdani könyv címlapjáról ismertté vált „Dupla" neon kávéscsészéje is visszaköszön, mai graffitti változatban. De a historikus réz kávémasinákon megcsillanó lámpafény, a kirakatüvegen bekívánscsiskodó fotók, és a rejtett kávéházi zugokban öntudatosan, szinte háziúrként üldögélő budaiak és pestiek már nem a szocializmus végnapjait túlélt géemkások, hanem már új polgárok a javából. Zeke Gyula kommentárjai varázslatos egyszerűséggel villantják fel az egyes helyek saját arcát, ízét, színét-szagát, a konyha különlegességeit és a hely speciális használatát. Megfoghatatlan számomra, hogyan tudja néhány mondatban profi módon leírni az építészeti kialakítást, az enteriőr ízlésvilágát miközben az olvasó úgy érzi, szinte már meg is rendelte a 45 fajtából kiválasztott teát, és hátradőlt az íves vonalvezetésű kanapén...

A kötet telitalálat, köszönet, szerzőknek és kiadónak. Nem lennék meglepve, ha a Budapestre érkező turisták zsebében a Halászbástya történetét mesélő útikönyv mellett (helyett) ez is ott lenne már: e könyvből kiindulva a 2005. év Budapestje elég rendesen megismerhető.

G. E.

Vajda Júlia

Balassi Kiadó, 286 oldal, 256 kép, 26 képtábla. Szerk:. Kozák Gyula, Soóky Andrea

„A MONARCHIA századfordulós gazdasági fellendülése, pedig ugyan nem mérhető a gazdag gyarmatbirodalmakkal rendelkező occidentális hatalmakéhoz, mégis jelentős volt. Ez a sajátos németorientációjú világ méltó versenytársa lehetett volna az Occidensnek, ha az első világháború után nem alakulnak ki azok a törésvonalak, melyek ma is kérdésessé teszik a térség európaiságát. Aki akkor, a 20. század elején ide született, Európa szívébe született. Hiszen ki merné megkérdőjelezni Freud vagy Kafka európaiságát? Ki vonná kétségbe Musil vagy Klimt európaiságát?" – kérdezi az Egy európai család c. bevezető tanulmányában Kozák Gyula. Elmeséli az apa, Richter Jenő, jómódú trencséni zsidó gabonakereskedő gyermekeinek 20. századi történetét. Pozsonyba költöznek – és ez lecsúszásnak számított –, ahol az apa már csak biztosítási ügynök. A város, és a generációk óta magyarrá asszimilálódott Richterék a hamar bekövetkező Trianon után kívül rekednek az anyaország határain. Pozsony hármas, magyar, német és – a zsidó helyett egyre inkább – szlovák kötődésű értelmiségének közegébe. Júlia (1913-1982) harmadik gyerek. Bátyja, Sándor (1909-1998) már a prágai Károly Egyetemen tanul jogot. Nővére, Erzsébet (1911-2003) a felvidéki Hornyánszky István – később jónevű építész – mellett dolgozik a Sarló Mozgalomban. Végül, Irina (1915-1994) született meg, már a háború alatt. A mama, Lax Olga – aki összefogja a családot –, korábban szépségverseny győztese. A család liberális légkörébe belefér a gyerekek baloldali vonzódása.

Sándor felesége szlovák lány lett, Maša. Gyerekeik szlovákul beszélnek. Sándor részt vesz a nácik elleni harcban, majd Alex Richterként a Rohac c. vicclap karikaturistája – neki már Bratislavában. Nagyobbik lányuk színésznő lesz. Hornyánszky Istvánék a II. világháború kitörése előtt, „jó érzékkel", előbb finn, majd svéd emigrációba menekülnek. A sikeres építészférjjel, lundi házukban nívós – a polgári léptéken túllépő jelentőségű – etruszk gyűjteményt építenek fel. Lányuk, Maria Ortman (férje nevén) Kertész Imre Nobel-díjas Sorstalanságát fordítja svédre.

Júlia előbb Vajda Lajos, majd ennek korai halála után, Jakovits József – a század két jelentős magyar képzőművésze – felesége lett. Ikergyerekeik közül Vera zongoraművésznek tanul, Iván – reménybeli képzőművészként – bábszínész lesz. Irina férje Bálint Endre, ugyancsak kimagasló magyar festőművész. Fiuk, Bálint István a hetvenes évek magyar – majd a 80-as években, világhírű New York-i társulatban – avantgárd színház oszlopa, színész és költő.

A család Lax-vonalán akad cambridge-i professzor és brit gyáros. A Bálint-ágon neves művész Bálint Eszter, amerikai énekes- és színésznő. Mindkét avantgárd korban, többen is hosszabban élnek Párizsban. Maga Vajda Lajos szerb származású magyar zsidóként Zalaegerszegen gyerek, majd Belgrádban német iskolájába jár, onnét költöznek a kicsit még szerb Szentendrére, ahol festőművészként a Szentendrei Iskola tragikusan rövidéletű óriása lesz. További kulturális adalék, hogy Bálint Endre apai nagybátyja a Nyugat-szerkesztő Osvát Ernő, apja Bálint Aladár pedig a Népszava publicistája. A nővér, Bálint Klári első férje Szabó Lajos filozófus és festő, a második Szerb Antal.

Multikulturálisnak nevezhető ez a szellemi közeg, ahol többekben erős képzőművészeti alkotásvágy és tehetség munkál. Júlia '35-ben jár először Budapesten, 44-45-ben vidéken bujkál. A főtanulmányt jegyző Pataki Gábor művészettörténész „A művészet papja légy" életprogramot adja fejezetcímül. Csak néhány autentikus alkotó év adatik ehhez. Pataki végigvezet az Európai Iskola előzményeinek és szétveretésének stációin. Utóbbi 1956 után emigrációba kényszeríti a baráti kört: Szabó Lajos, Kotányi Attila, Pán Imre, Márkus Anna, Rozsda Endre, végül Bálint Endre nyomában Vajda Júlia is kipróbálja, milyen „odaát". Végül a Rottenbiller utcai Bíró-Gedő Ilka és a Haris közi Tábor Béla–Mándy Stefánia féle lakások mikrotársadalma mellett dönt.

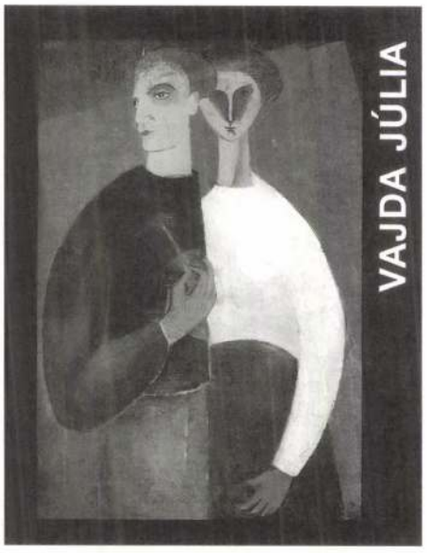

A mikro-műtörténet még nem olyan bevett tudományos fogalom, mint a mikrotörténelem. A kötet újdonsága éppen a mélyinterjúk, oral history-k egyéni mozaikjából összerakható új kép. Az ilyen olvasat, a hivatalos műtörténettől-ideológiájától igen különböző következtetésekhez vezethet – ez a kötet főerénye. A magánszférától elválaszthatatlan szerzők-interjúalanyok által elbeszéltekből kiderül, az Európai Iskola világa nem hozott, de itt született művészet.

Már a jól válogatott képtáblákat nézve körvonalazódhat, hogy Vajda Júlia igen jelentős festő, akit méltatlanul mellőznek, mert míg Vajda Lajost – korai halála – „megóvta" az európai iskolásokat sújtó kiátkozástól, őt nem. Noha pár éve még szentségtörésnek számított a művész sorsát és művét összekapcsolni, mára a szövegek is hozzák a képtáblák kínálta előfelvetést.

Szegő György

Lakástrend és design, Műcsarnok

A kultúra már a spájzban van

(folytatás az 1. oldalról)

A hagyományos helyszín 2001 óta a Műcsarnok, ahol még vagy két jó évet ért meg a rendezvény, aztán valahogy csöndes hanyatlásnak indult. Ha az elmúlt évek színvonalesésének ívét konzekvensen továbbhúzzuk, akkor a prognózis szerint az idén a Lakástrendről már legföljebb a bulvársajtó tudósíthatna. De még ez is szép környek számít, hiszen ebben a műfajban számos hasonló rendezvény vérzett el: vagy végleg eltűnt, vagy bazársorrá silányodott. Jelenleg a Lakástrend a hazai kínálat egyetlen nem kimondottan vásár típusú rendezvénye.

A BNV és a Construma még megkérdőjelezhető értékű minőségi rétegigényeket sem képes kiszolgálni, nagyjából hasonló a helyzet a Bútorvilág hagyományos őszi mustrájával, míg a Lakástrend még legdurvább mélyrepülése alatt is nagyságrendekkel múlta felül a „Lakáskultúra élőben" fedőnevű, immár harmadik éve üzemelő szomorú jelenséget. Pár éve befulladt az Abszolút design elnevezésű próbálkozás, magával rántva a feledés homályába az amúgy ígéretes kezdetet felmutató és jó ütemben fejlődő Tér és rend című folyóiratot.
A Lakástrend és design jövőre lesz tízéves, és ez a tény hazai pályán már érdemessé teszi arra, hogy történelemként kezeljük. Bárhogyan alakult is időközben a színvonala, a puszta tény, hogy még mindig létezik, önmagában figyelmet érdemel.

Ezt a létezést most nevezzük az egyszerűség kedvéért sikernek, és nézzük meg, mi a titka. A cím három ígéretes hívószót tartalmaz: a „lakás" meghatározza a pontos piaci területet, a „trend" és a „design" pedig olyan nélkülözhetetlen kereskedelmi közhely, amely nélkül ma valamirevaló vevő ki sem nyitja a pénztárcáját.
A kiállítók kollekciója elsősorban lakossági megrendelőknek szól, de aki itt vadászik igényes közületi megrendelésre, az sem jár rossz nyomon. A Műcsarnok egyaránt vonzó az igényes, a sznob és a tradíciókra szomjazó látogató – potenciális vevő – számára. Itt kiállítani tehát rang és befektetés.
A Lakástrend története és jelene egyébként bizonyíték arra is, hogy a dizájn nem elhatározás kérdése, hanem a gazdaságé: ha pang a piac, rosszabb a kiállítás színvonala, ha élénkebb, akkor meg jobb. Az idén jobb.

A Lakástrendnek van még egy említésre méltó vonzereje: egy kulturális missziónak is beállítható reklámfogás. Ma gyakorlatilag ez az egyetlen olyan rendezvény Magyarországon, amely fizetőképes közönség számára kulturált körülmények között hazai dizájnt tálal. Félreértés ne essék: a Lakástrend egyáltalán nem a magyar dizájnról szól, hanem a magyarországi lakberendezési kereskedelemről, arról a felhozatalról, amely jelenleg túlnyomórészt importtermékekből áll.



A 2000-es év nagy attrakciója a Mai magyar bútortár elnevezésű részleg volt, ahol több mint 70 új bútorral rukkoltak elő a hazai tervezők. Azóta – egy kicsit erőltetett hagyomány szellemében – a fiatalok mintegy alkotói csoportokat létrehozva közös enteriőrt, közös kiállítóteret rendeznek be minden évben, s ehhez ingyenes kiállítási területet kapnak. Az idén körülbelül tíz csoport állt össze erre az alkalomra. Van valami kényszeres abban, ahogyan a hazai dizájn megemlítésekor azonnal hozzá kell tenni valami ilyesmit: fiatal tervező, fiatal tehetség. Valahol kilóg a lóláb, és ezt a szervezők is észrevették, akik a valóban fiatal és pályakezdő spontán kiállítókkal szemben egyre inkább a tőkeerősebb profikat részesítik előnyben. Az idei jelszó a következő lett: „Mindenki hozzon magával egy designert", azaz: legyen minden teamben egy pályakezdő fiatal. Lett is. Kereskedőcég már kilépett alkalmazottját hívta vissza erre az alkalomra statisztának, egyedi bútorgyártó fiatal tervezőkkel vette körül magát, hogy legyen neki helye. Nemcsak kicsiben zajlik ez így évek óta: a fiatalok, a pályakezdők, a tehetségek támogatásának kötelességszerű hangoztatása hagyománynak számít a hazai kiállítástörténetben. A Lakástrend hazai szekciója fölé védőszárnyként terült idén is a Magyar Szabadalmi Hivatal óriásbannere.
A szellemi innováció fellegvára évek óta nem képes arculatot váltani. A kínai büféhez méltó felirat és a középkategóriásnál kissé alább való – még véletlenül sem hazai – installációs rendszer nemcsak kicsit snassz a Műcsarnok apszisában. A hivatal a várakozásokat meglepően alulmúló támogatásért cserébe nemcsak azt kapta, hogy elviselték a megjelenése igénytelenségét, hanem ráadásul azt, hogy ezt a kiállítást is lefűzhette a portfóliójába.



A szerző felvételei

Részlet a Naphold Otthon Design standjáról

A „fiatal" hazai szekció némi késésben van a külföldi kiállítók képviselte felhozatalhoz képest. A hazai dizájn zömében még az art decóval körített minimál szorításából próbál szabadulni, míg a valóban aktuális trend egyre fülledtebb, csapongóbb és közvetlenebb. Mindezt a legmarkánsabban a Roomba Galéria standja jelenítette meg, ahol a kis területre bezsúfolt nagy testű, oldott hangvételű tárgyak eklektikája sem volt nyomasztó.
A Naphold design standján a „világzene" szellemében afféle „világbútor" formájában öltött testet Ázsia új piacképes tárgykultúrája. Etnodesign: a bútorok tiszták és egyszerűek, valódi szellemiséget képviselnek. Rikító, vidám részlet a TV Deko standja, ahol lomtalanításból, ócskapiacon vásárolt lomokból barkácsolt tárgyak ötletes átalakításából láthattunk ízelítőt: a műsor egyes adásaiban készültek. Jó, hogy ez a műfaj is teret kap itt, ahol egyelőre egyébként a high-tech az uralkodó trend. Az önálló tévécsatorna és a stand megjelenését akár jelzésnek is vehetjük: a hetvenes évekhez hasonló módon ismét eljött a barkácsolás ideje. A piac alighanem hamarosan kettéválik: a minimál fő erénye – a szellemi játék, a finomság, az intelligencia és a végtelenségig fokozott kivitelezési rafinéria – megmarad, de akár az egészen a saját kezű megvalósítás élményéig közvetlen tárgyi világ is hamarosan szalonképessé válik.
A retro hódít, és a retro csinálható.

Üde színfolt még az idén először kiállító Artcore felhozatala. Az inkább az Antik Enteriőr profiljába tartozó kollekció a múlt és a jövő sajátos viszonyát mutatja szerencsés megközelítésben. A kiállított tárgyak részben felújított bútorok, részben bontott bútorelemekből összemontírozott, jó arányú tárgyhibridek, egyfajta hagyományos, kézműves válaszként a szintén a minimál és az art deco bűvkörében keringő tárgyakra.

Az idei Lakástrend csöndes attrakciója a világítótestek szerény dömpingje volt. Nem túl régen még komoly vevőfárasztás utáni attrakció volt kimondani egy-egy hat számjegyű árat, ha lámpáról volt szó. A magyar ízlés nemzetközi viszonylatban a bútor tekintetében még mindig nagyon konzervatív, és a lámpa esetében tízszeresen az. A minőségi lámpák megjelenése a piac komoly, valódi változását mutatja. Változik a vevőkör vagy változik a vevő. És változik a Lakástrend is. A kiállítás keveset változtat a koron: inkább a kor formálja a kiállítást. A látogató a kijáratnál már nem féléves, megmaradt szexújságokat markolhat föl búcsúajándékként, mint pár éve, hanem bonbont kap. Ez alighanem igazi változás.

TÓTA JÓZSEF



Regös István műve a kiállításról

Új főigazgató

Beiktatták hivatalába Takács Imrét, az Iparművészeti Múzeum új vezetőjét. Az öt pályázó közül egyhangúan a legalkalmasabbnak talált művészettörténész 1997-től a Szépművészeti Múzeumban dolgozott az intézmény tudományos titkáraként, legutóbb a március 18-án ott megnyílt Luxemburgi Zsigmond és kora című kiállítás munkálatait irányította.

Kicsiny Balázs New Yorkban

A New York-i Janos Gat Gallery Pontos idő (Exact Time) címmel rendezett kiállítást Kicsiny Balázs videóiból és grafikából. A korábban a Kiscelli Múzeumban is bemutatott, az 51. Velencei Biennáléra készített Navigációs kísérlet című installációhoz tartozó videók (Suszterinas, Ivócsarnok) és vázlatok április 29-ig láthatók New Yorkban. A Winterreise című installációt április 26. és május 21. között a Hungarian Cultural Centerben tekinthetik meg a látogatók.

Moholy-Nagy és mások

A City University of New York Graduate Centerének galériájában Technikai kitérők: Moholy-Nagy korai művei címen Botár Olivér rendezett kiállítást. A magángyűjteményekre, főként a Salgo-kollekcióra épülő, április 22-ig nyitva tartó tárlaton több mint 200 festmény, grafika, folyóirat, szobor és dokumentum látható. A korszak budapesti művészeti életét, a Kassák-kör bécsi emigrációját és Moholy-Nagy első németországi éveit is nyomon kísérő bemutatón a művész 1914 és 1923 közötti munkái mellett mások, Kurt Schwitters, Kassák, Uitz, Bortnyik és El Liszickij művei is helyet kaptak.

Deák Dénes-ösztöndíj

Művészettörténész, illetve várostörténész részére hirdet pályázatot a székesfehérvári Deák Dénes Alapítvány kuratóriuma. Az alapító végrendelete értelmében a nyertes számára a kuratórium évi 1500 dollárnak megfelelő összeget ajánl fel, s egy évre biztosítja a tulajdonában lévő, Budapest II. kerületében található kétszobás lakás használatának jogát. A pályázatot 2006. május 15-ig kell a Városi Képtár – Deák Gyűjtemény, 8000 Székesfehérvár, Oskola u. 10. címre eljuttatni. További információ: keptar@enternet.hu vagy 22/329-431.

Esszencia Kiállítás

Negyedik alkalommal mutatja be a Magyar Művelődési Intézet az Olof Palme Ház Millennium Szalonjában április 2. és 23. között az autodidakták, a naiv művészek és a cigány festők legjobbnak ítélt alkotásait. A Magyarországon 50 éves múltra visszatekintő amatőr képző- és iparművészeti mozgalom – melynek a Népművelési Intézet volt az elindítója – szellemi műhelyeiben nevelkedett a mai képzőművészeti élet több jelentős személyisége. Idén azok a játékkészítő iparművészek is szerepelnek, akiknek egyedi alkotásai nem a népi játék kategóriájához tartoznak. Az Amator Artium XIX. Országos Képző- és Iparművészeti Tárlat Esszencia Kiállítása alkalmából adták át a mozgalom díjait is: a művésztanárok közül Ásztai Csaba és Siklodi Zsolt részesült a zsűri elismerésében, a közösségi díjat a Kunszentmártoni Szabad Alkotók Társasága kapta. A festészet, grafika, szobrászat, iparművészet, játék kategóriában három-három fődíjat adtak ki, és 26 alkotót tüntettek ki az NKÖM és a Magyar Művelődési Intézet Nívódíjával.

Tehénparádé

Közel 900 pályamű érkezett a világ talán legismertebb köztéri kiállítása, a Cow-Parade budapesti megmozdulására. Több mint 30 helyszín után a magyar fővárosban nemcsak a legismertebb képzőművészek – például Lossonczy Tamás, Hencze Tamás vagy Wahorn András – nyújtottak be terveket, de érkeztek pályázatok fogorvostól, biokémikustól, általános iskolai tanártól, gyesen lévő kismamától vagy esztergályostól is. A legizgalmasabb szobortervek örökbefogadása március végén megkezdődött.

Nagyheti Remény

Virágvasárnap alkalmából nyílik és április 28-ig lesz látható a Scheffer Galériában (Budapest XI. kerület, Kosztolányi Dezső tér 4.) Hager Ritta textilművész, Bohus Zoltán, Lugossy Mária és Szöllőssy Enikő szobrászművész, valamint Kovács-Gombos Gábor festőművész Remény címmel összeállított tárlata. A nagyhét, valamint az azt lezáró húsvét alkalmából látható válogatás a különböző műfajokban dolgozó, de munkásságukban a szakralitást kereső-célzó alkotók egymásra rímelő, csendes elmélkedésre késztető műveit mutatja be a látogatóknak.

A **Körmendi–Csák**
Kortárs Magyar Képzőművészeti Gyűjtemény reprezentatív tárlaton mutatkozik be
Kassán, a Kelet-Szlovákiai Galériában
2006. április 11-én 17 órától.
A május 21-ig látogatható kiállítást kétnyelvű, színes reprodukciókkal ékesített katalógus kíséri.





e-mail: kormendigaleria@mail.datanet.hu
www.kormendigaleria.hu

Home Galéria, Budapest

Márai és a siker

A kis pasaréti galéria tematikus tárlataival már eddig is szembemenetelt a kereskedelmi galériákra jellemző közvetlen profitszerző igénnyel, de a mostani, Márai Sándor előtt tisztelgő kiállítása olyan elemeket (is) tartalmaz, amelyeket inkább az állami intézményektől, az emlékszobáktól szokhattunk meg. Nemcsak az író életének egyes atmoszféarateremtő relikviáit nézhetjük meg a vitrinekben (régi fotók, névjegykártya, emlékérem, rádiós jegyzetek), de még egy irodalom- vagy művelődéstörténeti mikrokutatást is végigkövethetünk (miképpen próbált meg túlélni Krausz Poldi, a tabáni kiskocsma tulajdonosa a vészkorszakban, miután a Máraira bízott legendás aláírásgyűjteményét az író is sorsára hagyta).



Konkoly Gyula: A sapkás Márai, 2006
gouache, papír, 63x43 cm

A dokumentumok autentikus szellemi környezetet teremtenek a nagy emigráns előtt tisztelgő képzőművészek számára. Márai személye persze közönségcsalogató tényező is, hiszen nimbusza a rendszerváltás óta folyamatosan növekszik. Életművét különösképpen izgalmassá teszi, hogy a politikai vízválasztókkal szabdalt honi értelmiségi kisvilág mindkét térfelén jól cseng a neve. Márai egyik kurzusnak sem esett áldozatául, és egyik kurzusban sem ért el hivatalos sikereket. Egy New Yorkban kelt idézete a galéria egyik feliratán is olvasható: „Amit a kortársaim sikernek neveznek, az a szellemi öngyilkosság egyik szánalmas fajtája. Siker nincs többé, csak félreértés van vagy üzlet." A búskomor, félig hunyt szemekkel merengő íróval kínál azonosulást Zoltán Sándor objektje: a képkerettel ellátott üvegfedelű dobozban egyik oldalon egy Márai-fotó látható, a másikon pedig az író sziluettje mentén kivágott papírlap. A negatív Márai-figura mezejében lévő tükör a mindenkori nézőt mutatja, az író „köpenyegébe" bújtatva. Ebbe a köpenyegbe bújtak bele a kortárs magyar színtér különböző szegleteiben munkálkodó alkotók is; mindenki a saját stílusához híven. Konkoly Gyula fotók alapján festette meg elmosódott, lírával átitatott félalakos arcképeit, ef Zámbó István avantgárd fotókollázsokat idéző szürreális vízióban dolgozta fel Thomas Mann és Márai kézfogását, Fajó János nonfiguratív plasztikával emlékezett az íróra. Egyes művek kapcsolódása a témához homályban maradt (például Nyári István hiperrealista életképe Barbie-babával és zongorázó csontvázzal), ám többen egészen személyes módon közelítették meg a kérdést: Kósa János szerepjátszó zsánerképén saját arca elé tartja az író fotóját, Szabó Tamás pedig rengeteg valódi szögből olvasztotta össze Márai-monumentumát. A legerőteljesebb inspirációs forrásnak a Füveskönyv bizonyult. A kicsiny kötet nyomán született meg Kiss Ilona objektpárosa vagy fe Lugossy László oltárszerű installációja. A teljes panorámát karikaturisták Márai-rajzai zárják.



Kaján Tibor: Marai Sandor, 2002
tus, papír, 270x200 mm

Miközben a Gyertyák csonkig égnek drámaváltozatát már Londonban is játsszák és itthon egy galéria emlékkiállítással adózik az író nagysága előtt, kijelenthetjük, hogy Márait – ha kissé későn is – utolérte a siker, ami tizenhét évvel a halála után már igazán nem nevezhető szellemi öngyilkosságnak. *(Megtekinthető április 30-ig.)*

RIEDER GÁBOR



Kiscelli Múzeum, Budapest

Rottenbiller utca 1.

Dr. Levendel László gyűjteménye különleges és rendhagyó. Mert ez a gyűjtemény kvalitásai mellett tárgyi dokumentuma is egy testre és lélekre egyaránt figyelő orvos és az éppen ilyen orvosra rászorult művészbetegek kapcsolatának, barátságának. Különösképpen ezek a művészbetegek egyszersmind zömmel a kor nyilvánosságából kiszorított kiváló festők és szobrászok voltak. A műveikből keletkezett gyűjteményből első ízben a tulajdonos halála után, 1998-ban, a Szentendrei Képtárban volt látható reprezentatív válogatás. Ez a teljes anyagnak mintegy a felét tárta fel. Nyilvánvalóvá vált, hogy különleges értékek kerültek itt a közönség elé. Az örökösök és a Kiscelli Múzeumban működő Fővárosi Képtár között ekkor már folyt a tárgyalás, s ennek eredménye végül egy 25 éves letéti szerződésben öltött formát. Eszerint a képtár őrzi a gyűjteményt, s évente kiállítást rendez az anyagából.



Vajda Lajos: Szentendrei házak, 1936
papír, ceruza, akvarell, 270x425 mm

Idén „Rottenbiller utca 1." a jelszó; aki tudja, hogy ez milyen neveket is jelent, nem lepődik meg. A válogatás ezúttal Vajda Lajos, Vajda Júlia, Bálint Endre és Jakovits József műveit emeli a Kiscelli Múzeum, az egykori trinitárius kolostor Oratóriumába. „A minőség fizikai érzete azonnal hatni kezd" (Gergely Mariann); a Levendel-gyűjtemény kiállításán ez a látogató első benyomása. Különféle tárlatok tucatjai, aukciók és szenzációk után, az intermédia abszolutizálása és az új realizmus térnyerése közepette is vitathatatlannak tűnő, biztos minőség. Vajda és köre műveit bizonyos idő után újra látni: a modern magyar művészet klasszikus hátországához, stabil értékeihez való visszacsatolás, a mindenkori aktualitás megnyugtató érzése. Mindehhez az Oratórium paradox helyszín: alkalmatlan kiállítóhely és mégis ideális fogadóhely, mert meghitt, barátságos, emberközeli kiállítás születik benne minden „trendi" és üzleties vonás kizárásával. Tárlat, amely a hétköznapok szürkeségét feledteti.

Mi az oka, hogy nem múlik Vajda munkáinak szuggesztív élménye, hol szívbe markoló, hol döbbenetes hatása? „A tiszta intellektus és az ösztönélet pokla", „az ítéletmondás etikai heve"– írta Németh Lajos. Mintha Vajda erényei a mai néző szemében valamely festőnél szokatlan próféta bölcsességben összegződnének, különös éleslátást tulajdonítva a művésznek az élet, a világ, a jövő megítélésében. Mindez a síkra vetített plasztikai kifejezés formáin át jut el a fogékony nézőhöz. A kiállításon Vajda két korszakát is fontos művek képviselik: a Tányéros csendélet madárral érzékeny vonalrajza és a Szentendrei házak varázsos formaegyüttese (mindkettő 1936-ból), valamint két nonfiguratív munka, ahol az „egyszerű" vonal- és formakombinációk beszédesebbek minden szónál, a lét, a világ abszurditásának kifejezésében (Motívumsor, 1938; Madár madárral, 1939).

Vajda Júlia ma már nem vitatott önálló művészprofilja itt is kiviláglik kisebb léptékű munkáiból, különösen a Kavics (1968) és az Arany táj (1967) című kompozíciókból. Bálint Endrének szinte teljes művészpályáját végigköveti a gyűjtemény, s néhány ragyogó apró példában ad képet a festő szarkazmusáról, akasztófahumoráról, ingerült iróniájáról, változatos technikai leleményeiről, főként azonban a kor, a hatvanas-hetvenes évek nyomasztó atmoszférájáról (Házak, Temető, Tetem-totem, Koponya, Vörös lábak tükröződése, Képszonett, Négy évszak). A magyar képzőművészet hagyományaiból kiütköző Jakovits József-szobrok még leginkább Bálint művei által kötődnek – főleg provokatív szemléletük révén – a Rottenbiller utca 1. habitusához. De mindenképpen a minőség és a teljesség beteljesítői mind a kiállítók közt, mind a kiállításon. *(Megtekinthető április 30-ig.)*

KOVÁTS ALBERT

Barcsay Terem, Budapest

Szobrokból katedrális

A magyar szobrászat modern hagyománya című sorozatban a Képzőművészeti Egyetemen évről évre olyan szobrászegyéniségek életművébe kapunk betekintést, akiknek többnyire még nem volt reprezentatív kiállításuk, és tudományos feldolgozásukkal is adós a művészettörténet. A koncepció, a szervezési és katalógusszerkesztési munka a Szobrász Tanszéket vezető Körösényi Tamás érdeme. Idén a Párizsban ismertté vált, itthon méltatlanul elfeledett Pátkai Ervin (1937–1985) életművét mutatja be a művészt jól ismerő Cserba Júliával közösen, minden korszak jellemző (fő)művét párizsi és hazai magán- és közgyűjteményekből kölcsönözve.

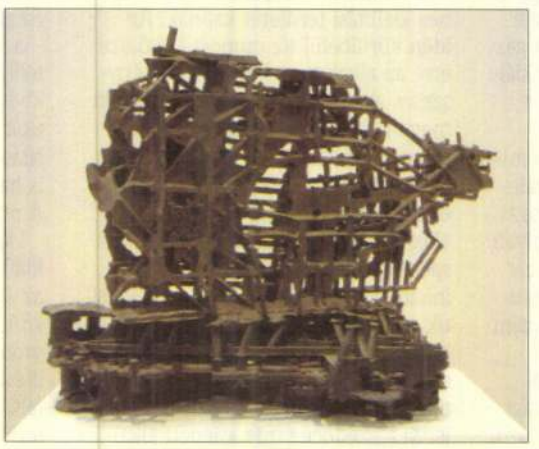

Pátkai Ervin: Cím nélkül, 1964
poliészter, 48x63,5x40 cm

A húsz éve halott művészről nagyon keveset tudni szülőhazájában, pedig sokakra hatott több tekintetben korszerű szemléletével. Tragikusan rövid életútját Cserba Júlia foglalja össze az ismertetőben, így kezdve: „Pátkai Ervin még csak két hónapja járt az Iparművészeti Főiskolára, ahol Borsos Miklós növendéke volt, amikor kitört az 1956-os forradalom. Elhagyta Magyarországot, és rövid ausztriai tartózkodás után Párizsba érkezett, ahol beiratkozott az Ecole des Beaux Arts-ra. Henri-Georges Adam tanítványa lett, akinek munkássága az első időkben nagy hatással volt rá, amint ezt korai, kubisztikus szobrai jelzik." E munkáin még Brancusi, Giacometti hatása is érződik. Hamar saját útra lépett, technikai-formai kísérleteivel ezután mindvégig a plasztika megújítására törekedett. „Sok kortársától eltérően, Pátkai elvetette a puszta esztétizmust. A szépség, a szép szobor nem érdekelte, ha nem volt mögötte lelki, gondolati tartalom."

Korán kifejlesztette sajátos öntési technikáját, műanyag, gipsz-, ólom- és bronzplasztikákat készített. Első sikerét 1961-ben, a Fiatalok II. Párizsi Biennáléján érte el Kilár Istvánnal és a francia Feltrinnel készített nagyléptékű, kívül-belül körüljárható konstrukciójával, amelyet a főváros meg is vásárolt. A befolyt összegből Pátkai a hatvanas évek magyar avantgárdjának egyetlen folyóiratát, a párizsi Magyar Műhelyt támogatta alapítóként, művészeti szerkesztőként. A párizsi magyar körök kiemelkedő személyisége volt, kivételes tehetségével, egyéniségével a helyi művészvilágba is beilleszkedett: 1973-ban a Kultúra Lovagja címmel tüntették ki, és a Sorbonne meghívta előadónak.

A hatvanas évek közepétől építette üreges, organikus betonszobrait, melyek modern katedrálisokra is emlékeztetnek. Egyszerre súlyosak, monumentálisak és légiesek, szárnyalók. Munkássága kiteljesedését, hivatalos elismerését érte el velük, 1966-ban megkapta a modern szobrászat (Jeune Sculpture) nagydíját. Egymást érték megbízásai. Köztéri szoborarchitektúrái számos francia városban megtalálhatók, egy 1974-es megrendelésre készített urbanisztikai tervei a következő századba mutató, komplex, építészetet és képzőművészetet harmonizáló projektek.

Életműve idő előtt lezárult, csupán 48 éves volt, amikor a házában keletkezett tűz következtében meghalt. Itthon korábban a Műcsarnok külföldi magyarokról rendezett tárlatán mutatta csak be egy-két művét 1970-ben és 1982-ben, halála után, 1988-ban pedig szülővárosában, Békéscsabán állították ki rajzait. Az új évezred elején a párizsi Magyar Intézetben nyílt kiállítása. Kecskeméti Kálmán és B. Révész László 2004-ben filmet forgatott emlékére, a mostani tárlaton ez ugyancsak látható. A hiánypótló kiállítás végre lehetővé teszi, hogy Pátkai Ervint szülőhazája is megismerje. *(Megtekinthető április 22-ig.)*

IVÁNYI BIANCA

VAJDA ERNŐ

Élet és Irodalom
1980. XI. 22.

VADAS JÓZSEF:

Fotó

A természet természete

Nem készült katalógus *Vajda Ernő* kiállítására. Felütöm a könyvet, amely róla — az ő munkáiból — jelent meg néhány éve, de életrajzi adatot alig találok benne. Előveszem a Művészeti Lexikont és elcsodálkozom: a kiemelkedő fotóművésznek még a neve sem szerepel.

Magyarázat bizonyára van e mulasztásokra.

Ha megkérdeznénk, a *Vigadó Galéria* rendezősége valószínűleg azt mondaná: kevés volt az idő vagy a pénz, ezért nincs katalógus. A róla megjelent album előszavaként a pályatárs Kollányi Ágoston érthetően nem annyira életrajzot, mint inkább személyes vallomást írt. S hogy miért nem szerepel a lexikonban? Ez is tanulságos. 1965-ben — a Nemzeti Galériában — rendezte első kiállítását; későn, mert az 1968-ban megjelent lexikon akkor már szerkesztés alatt volt.

Fotósnak különben is mostoha nálunk a sora. Kiállításra nehezen fogadják be, azzal: közöljék munkáit a lapok; a lapok azért nem foglalkoztatják őket rendszeresen, mert a kép még ma sem egyenrangú társa a szövegnek; könyv ezek után azért nem készül róluk, mert nem ismerjük őket. Különösen az olyan típusú művészeket, amilyen Vajda Ernő volt. Aki az ügyvédség mellett fotózott, és fotográfusként is szerény maradt. Nem akart feltűnni technikai bravúrokkal, nem volt vissza nem térő pillanatok tanúja, nem vállalt részt az avantgard kísérletekben.

Ellenkezőleg: — első pillantásra legalábbis — konzervatív művész volt. Fákat és növényeket fényképezett, akkor, amikor mindenki mással volt elfoglalva. A publicisztika a történelmet, a tudomány a mikro- és a makrokozmoszt fogta vallatóra. Ő bakancsos turista maradt az autó és a repülőgép korában.

Turista? Nem, még mindig nem mondtam el a lényeget. Hiszen turista az, aki a városból kimenekül a természetbe. Ám Vajda Ernő nem a városból jött — kíváncsi idegenként — leselkedni, titkokra fürkészni vagy éppenséggel megpihenni. És végképp nem menekült. Bár hivatalban peregtek hétköznapjai, a természettel együttélő ember szemével nézett szét a természetben. Szétnézett? Ez sem igazán jó szó; pontosabb, ha azt mondjuk: botanikusként azonosult a fák és bokrok, a virágok és sziklák világával, amelyet a tudós felkészültségével és a fotográfus érzékenységével mutat be képein.

Hogyan is lett volna turista? Hiszen az az attrakciókhoz vonzódik. A havas csúcsokhoz, ha hegyekről; a rózsához és a liliomhoz, ha virágokról; a vízesésről, ha folyóról van szó. De Vajda Ernő — általában — nem rózsákat és liliomokat fényképezett. Ha rózsát, akkor sem azt, amivel mi az üzletekben vagy a díszkertekben találkozunk, hanem az 1943-ban még létező hansági láp fehér tündérrózsáját. Az egzotikum ellenében inkább vonzódott a lehető leghétköznapibb növényekhez: a csenkeszes gyephez, a hüvelyes gyapjúsáshoz, a havasi csorbókához, amelyeket a városból szalajtott természetjáró (esetleg) gaznak vél. Vajda képzeletét a már nevében sem tündöklő sziki káka igézte meg, s ennek társai. Azok a növények és fák, a természetnek azok a részletei, amelyek hiányoznak a képeslapokról, amelyek azonban a természet mindennapi szépségét adják.

Ettől — a szemléletétől — korszerű Vajda Ernő. A természetet fényképezi, amely az ő műveiben sosem idill és sohase káprázató tünemény. Azzal a minden részlet iránti finom érzékenységből következő tárgyilagossággal mutatja meg nekünk a növényeket, amely a mi korunk emberének sajátja. A természet itt nem a gépi világ nosztalgikusan visszavágyott vagy gőgösen elutasított ellentéte, hanem mai tudásunk szerinti önmaga.

Innen, hitelesen jellemzett természetéből fakad mindannyiunkat megindító szépsége.

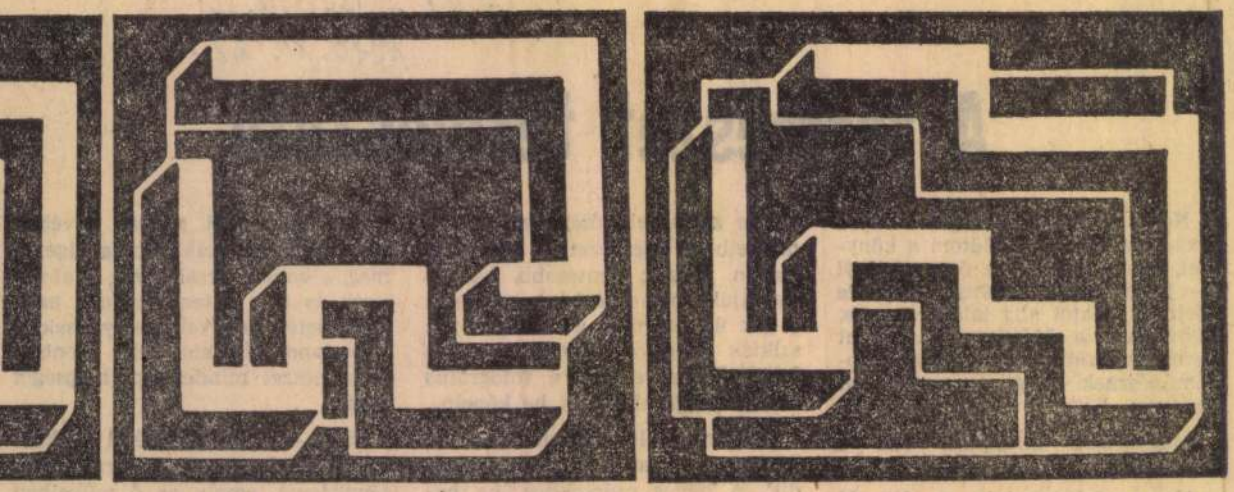

Bak Imre: Négy jel

ávlatból

— a békebeli úr — ezt még kalkulusba vette: neki fontos volt, hogy tessék. Hogy kelljen — sőt elkeljen — az, amit éppen mondandó. Manapság

ni vagy MTI-anyagból krónikát. Aki csak a Nagy Összefüggéseket elemzi, jobb ha tévékommentátornak marad. Tárcát, lírai eszmefuttatást csak az képes írni, akiből a személyes élmények, a szubjektív indulatok és indítékok olyan gondolatsort tudnak kiváltani, hogy azokon fölemelkedve közérdekű összefüggésekre lehessen rálátni. Tágabb horizontot ismerhessünk meg általuk, mint egyetlen esetből lehet. Ez a fajta publicisztika min-

Úgy tetszik, hogy a „szocialista nyilvánosságról" kialakított eddigi szemléletünk — még inkább az ezzel járó gyakorlat — hat szűkítőleg, okozza, hogy nyolcvan éve kelt publicisztikai írások olvastán pirulni vagyunk kénytelenek: mint hagytunk elsorvadni egy jó, hatékony, szellemi vonzást teremteni képes műformát. Persze, egy megcsontosodott gyakorlattal nagyon nehéz szakítani. Még akkor is, ha a legfelsőbb irányítók ugyanúgy szakítani vágynak, mint a szerkesztők, az újságírók s kivált az olvasók. Hiszen mindenki a másikára sandít, nem érti pontosan, hogy jó irányba „nyit"-e, ha nyit. Járható útnak az látszik, ha a már — s mindezek ellenére — élő igényes publicisztikai írások a jelenleginél nagyobb megbecsülést élveznének. Megbecsülést, tehát nem díjat. A műalkotásnak kijáró szuverenitást élvezhetné a jó tárcaíró, s a műalkotás iránt támasztott esztétikai mértékkel mérnénk a teljesítményét.

Cholnoky két vaskos kötetéből az hat ma elevenebbnek, amelyiket a publicisztikai írásokból állított össze *Fábri Anna*. A novellákon egy vállalkozó szellemű, de közepes tehetségű szépíró kezenyoma érzik, a tárcákon egy korszak egészéről ítélkező szellem elegáns fölénye.

ek tanulságai

a legalacsonyabb Móricz jövedelme. Egyébként havonta 600, időnként ... havi 1000 pengő fix összeget kapott a kiadótól." Ehhez hasonló szerződést kötött a kiadó ugyanebben az időben az ekkor 37 (!) éves Babits Mihály műveire is; ezzel az

2000. V. 18.

Jog, botanika, fotó

PR. VAJDA ERNŐ FOTOGRÁFUS

Kedvelem azokat az embereket, akikben a világ kerek egész, akik bármi általuk végzett tevékenységben a lehető legjobbat tudják produkálni. Teljes életet élnek. *Dr. Vajda Ernő* ilyen volt. Itt-tartózkodása kilencven esztendeje során fotográfusként kivívta világhírű kortársai, Brassai, Cartier-Bresson, Reismann János és mások elismerését, az akkori állam is honorálta ez irányú tevékenységét: 1980-ban megkapta az érdemes művész címet. Jogászként neki is köszönhető, hogy Bartók Béla szerzői jogai a magyar állam szempontjából megnyugtatóan rendeződtek. Botanikusként pedig nem kisebb feladatot teljesített, mint hogy felkutatta és begyűjtötte a valóságban és fényképekben is Magyarország teljes faunáját, később kiegészítve ezt a környező országok magashegyi növényzetével. Elmondható, hogy a pusztán természettudományos, dokumentációs fotográfiát művészeti rangra emelte. Nincs jobb szó fotós életművére, mint hogy a végsőkig következetes, gazdag, megismételhetetlenül egységes hagyaték, mellyel mi túlélők bizony nem rangjához mérten sáfárkodtunk ez idáig.

Weisz Adolf magántisztviselő, egy nemzetközi hiteltudósító iroda budapesti fiókjában 1889. dec. 28-án boldogan sóhajtott fel. Felesége egészséges fiúgyermeknek adott életet. Weisz Ernő néhány évvel később már a VI. kerületi Érsek utcai elemi iskolába járt, majd a VII. kerületi főgimnáziumban folytatta felkészülését az életre. 1910-től a Galilei Kör tagjai közt találjuk, egészen annak föloszlatásáig járt a polgári radikális fiatalok közé. A jogi egyetemmel párhuzamosan zoológiai és botanikai tanulmányokat is végzett Budapesten a Pázmány Péter Egyetem természettudományi karán. Doktori oklevelét 1918 augusztusában kapta, miután hazatért a hadifogságból, ahová mint az első honvéd gyalogezred hadnagya került. Hatvan évig, 1918–1978-ig folytatott jogászi praxist. A német megszállás után internálták. Fogolyként 1944 áprilisától júliusig Horthy-liget, a „magyar Ördögsziget" zsidó parancsnoka volt. Neki is köszönhető, hogy sikerült a tábor hétszáz lakóját élve megmenteni.

Élete kész regény, de foglalkozzunk inkább fotóival. Első fényképeit 1911-ben készítette. Megmaradt képeinek 98 százaléka növényfotó, melyeket 1922-től ugyanazzal a 9x12 cm-es Voigtländer Bergheil kamerával készített. A gép több mint fél évszázadon keresztül nem hagyta cserben. (Éljen a német ipar!) Több egyéni kiállításon mutatta be képeit, s idehaza és külföldön egyaránt jelentek meg könyvei (A magyar növényvilág képeskönyve, Pflanzenfotografie, Fák, ligetek, erdők, Sziklákon, kövek között, Öreg fák). Fotósok bőven termettek még a családban. Második felesége Reismann Marian fotóművész, unokatestvére a szintén növényfotósként ismert Vajda László.

Fényképeiről a már nagybeteg Szabolcsi Bence ezt mondta: ez maga a muzsika.

Nem értek kellőképpen a zenéhez, de lehet benne valami.

Kincses Károly

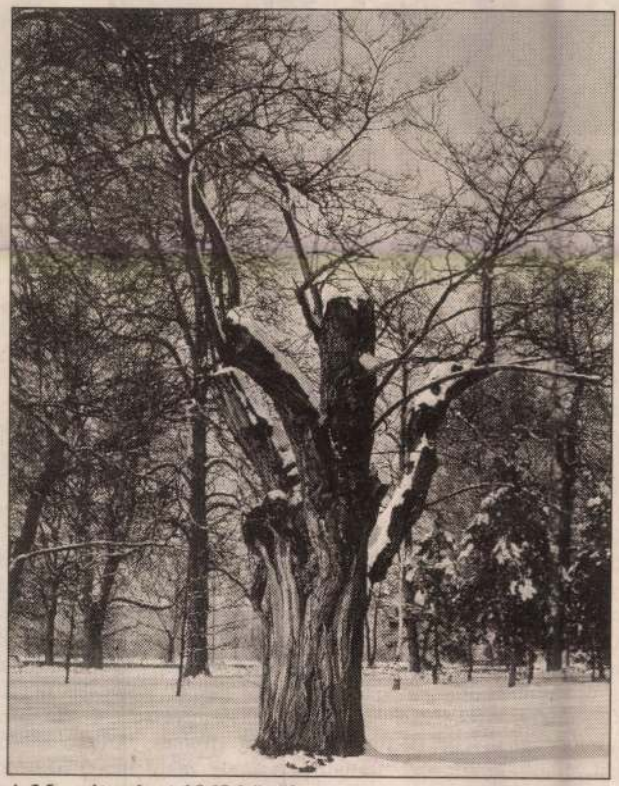

A Margit-sziget 1968 körül

A MAGYAR FOTOGRÁFIAI MÚZEUM TULAJDONA

yenge héten is
helyre volt ele-
filmben nem ki-
láthatók, mint
eras és Woody
két profi bok-
at és jó barátot
kettőjüknek az a
ielőtt karrierjük
egyszer eljussa-
s meg is kapják
z évszázad mér-
elén a verseny
meccsre keres-
okszolót, akik-
lyük, tapasztal-
tők, és délután
as Vegasba érni.
rábeszélik, és
uk kell Los An-
dába, ráadásul
k fóbiájuk van a
utóval indulnak,
iszik egyikük je-
k exbarátnőjét.
etkeztében mire
ringbe, a két
os ellensége lesz
i saját karrierje
s akár megölni is

k mellett egyet-
emre méltó a top-
Amerikai szépség
tedik hete időzik
díjjal, köztük az
ütt vagy azoktól
azért ez remek
a eddigi száz-
fővárosi nézője
enne.
néhány, a listára
erülő darab, ame-
nem kihagyni:
z először a fran-
tszott *Lány a hí-*
ár csak a Hunni-
ban vetítenek né-
al, pedig igazán
sen a késdobálós
szültséggel teli a
yersanyagra for-

Sós B. Péter

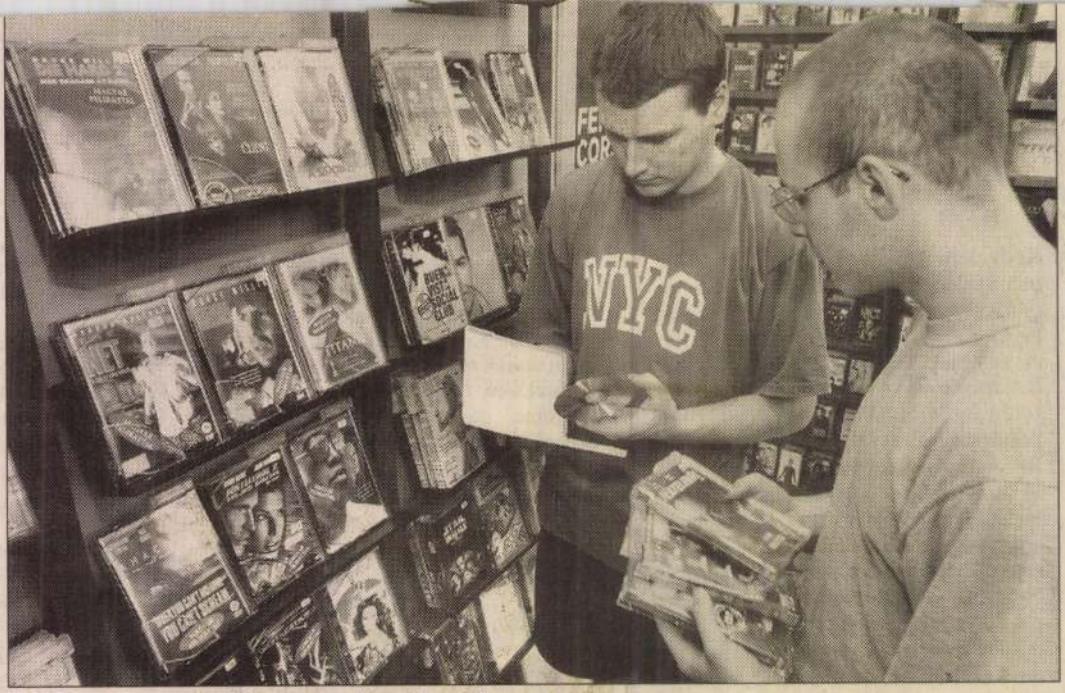

Még Budapesten is ritka a nagy filmválaszték

FOTÓ: DOMANICZKY TIVADAR

Kedden mutatták be nagy sikerrel a cannes-i nemzetközi filmfesztiválon az Antenna Multimédia Kft. fejlesztésében készült DVD-n az Oltári nő című filmet. Stern Gábor, az InterCom Cannes-ban tartózkodó munkatársától megtudtuk: nagy sikere volt a produkció DVD-változatának, amelyet a magas gyártási költségek miatt Közép-Európa hét országának regionális piacára szánnak. A Julia Roberts és Richard Gere főszereplésével a mozikban tavaly bemutatott film várhatóan június elején kerül a boltokba nálunk és a környező országokban.

Magyarországon 1998-ban jelent meg az új digitális adathordozó, a DVD, amelyről tökéletes kép- és hangminőségben lehet filmeket otthon lejátszani. Becslések szerint tavaly a piacon hétezer készüléket és csaknem ötvenezer „filmlemezt" adtak el, ezek döntő többségét a fővárosban. Szakemberek szerint gyakran a vidékiek is a fővárosi üzlete szélesebb kínálatából vásárolnak.

Az InterComnál tárgyalások folynak olyan filmek DVD-n való megjelentetéséről is, amelynek független stúdiók a gyártói, illetve akár nem a legnagyobb hazai forgalmazó a jogtulajdonosa, valamint régebbi látványos sikerfilmek piacra dobásáról. Terveik szerint a következő 3-4 évben 100-200 filmet adnak majd ki DVD-n.

A Oltári nő első, úgynevezett masterpéldányát az Antenna Multimédia Kft. fejlesztette ki és készítette el. A cég ügyvezetője, *Kövesdy Gábor* elmondta, hogy a regionális piacra szánt DVD hét nyelven – lengyel, cseh, szlovák, magyar, román, bolgár és angol – jelenik majd meg. Három különleges technikai megoldást tartalmaz: háromdimenziós animációs menüvel lehet a lemezen navigálni, tartalmaz egy saját fejlesztésű játékot, valamint internetelléréssel nem rendelkezők számára is a filmmel kapcsolatos webhelyek teljes hivatkozásai elérhetők. A filmet tízezres példányszámban Luxemburgban gyártják majd.

Áprilisban Tímár Péter Csinibabája volt az első DVD-n megjelenő magyar játékfilm. Nálunk képlemezen még soha ekkora – 35 ezres – példányszámban nem jelent meg film. A Csinibaba PC World jubileumi, 100. számának mellékleteként került az utcára, de mintegy ezer példány kereskedelmi forgalomban is van. *Zehetmayer László*, a filmet kiadó Mirax ügyvezetője elmondta, hogy a nagy példányszám miatt adhatják a DVD-k átlagos 5-7 ezres átlagáránál sokkal olcsóbban, 2400 forintért a filmet. A cég eddig két további filmet adott ki DVD-n, és idén további 6-10 megjelentetését tervezi.

S. B. P.

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

ZALAI HÍRLAP

Zalaegerszeg

1970 MÁR 3

Vajda Lajos

1021

ZALAI HÍRLAP 1970 márc 3.

Megnyitották Zalaegerszegen Vajda Lajos emlékkiállítását

Vasárnap délelőtt 11 órakor ünnepélyes keretek között, mintegy ötven érdeklődő jelenlétében nyitották meg Zalaegerszegen, a Megyei Művelődési Központban *Vajda Lajos* festőművész emlékkiállítását. A kiállítást a megyei tanács vb. művelődésügyi osztálya és az MMK rendezi. A rendező szervek *Mándy Stefánia* művészettörténészt kérték fel már korábban a kiállítás megnyitására, aki szívesen vállalkozott is a feladatra, betegsége miatt azonban az utolsó pillanatokban le kellett mondania a megnyitót, csupán beszédét küldte el az ünnepségre, amelyen jelen volt a művész özvegye is. A megnyitó beszédet *Palotai László*, a Megyei Művelődési Központ munkatársa olvasta fel.

A beszéd meleg szavakkal méltatta a XX. századi magyar festészet korán elhunyt, egyik legsajátosabb egyéniségének munkásságát, aki szellemi rokonságban állt más művészetek őstőkéseivel. Advval és Bartókkal: nem is szenvedett kevesebbet, mint szellemi rokonai.

— Bartók az elemi zeneanyagban, a népzene pentatóniájában bukkant a tiszta forrásra — hangoztatta az ünnepi beszéd —, *de az Allegro barbaro komponistáját ugyanakkor az intellektus páratlan szigora vezérelte a Zene és a Szólószonáta csúcsaiig. Vajda Lajos is a halkszavú, puritán keresők fajtájából való. A végtelenül egyszerűtől indult el és a végtelenül bonyolulthoz jutott.*

A továbbiakban a beszéd méltatta a művész munkásságának periódusait, amely során a gyermekrajzok suta bájától, a népi faragások, kézimunkák ösztönös tisztaságán át elérkezett a legbelső izzó maghoz, amely művészetének egészét átsugározza.

— Aki átlépi e terem küszöbét, nyomban megérzi: ezek a képek nem a szokványos műélvezet lankás sétányain vezetnek végig. Aki ide belép, meg kell, hogy üsse egy mélyről fakadó kérdés, meg kell, hogy rázza a kemény, megoldandó feladat sürgető feszültsége — hangoztatta többek között az ünnepi beszéd.

A kiállítás teljes képet ad Vajda művészetéről. Művészetének három szülővárosa: Belgrád, Párizs és Szentendre hatásaival mélyen beleötvöződött festészetébe, de némelyik kép emlékeztet a gyermekkori élményekre, azok helyére.

A kiállításon 58 képet láthatnak az érdeklődők, ezenkívül 14 katalógust a művész különböző kiállításairól, közöttük a párizsiról is. A kiállított tárgyak között van 24 fotódokumentum is.

A kiállítás március 1-től 21-ig tekinthető meg minden nap 9-től 19 óráig.



Vajda Lajos: Collage

sikerült a nyitány:

oszlány—ZTE 2:0 (1:0)

Az irreális talajon, s a metsző hidegben nem tudott kialakulni jó és folyamatos játék. Az oroszlányiak sem csillogtak különösképpen. Mindkét góljukat szerencsés körülmények között érték el.

Bolemányinak rendkívül nehéz dolga volt a csúszós talaj s labda miatt. Az első gólnál nem tudott elrugaszkodni síkos talaj következtében zonytalan volt a közvetlen delem is. A középpályások zül *Pávlicz* nem találta fel gát, *Filó* lelkesen, nagy teleten jásztott, de leadásai kán sikerültek. A csatárok zül sem emelhető ki senki. veset mozogtak, nem lőttek, öbb esetben úgy tűnt, hogy nek is a kemény védőktől.

A bányászcsapatban *Hoszky, Máté, Aradi* és *Egyed* téka dicsérhető.

Az NB I B eredményei

A-CSOPORT

Pécsi Bányász—Várpalotai Bányász 2:0 (1:0).
Pécs, 500 néző. Góllövők: Bartal, Palkovics I.

MÁV DAC (Győr)—Egyetértés 1:1 (0:0).
Győr, 1800 néző. Góllövők: Mészáros, illetve Józsa.

Ganz-MÁVAG—BKV Előre 0:0.
Népliget, 500 néző.

B-CSOPORT

Bp. Spartacus—BVSC 2:1 (2:1).
Kőér u., 1000 néző Góllövők: Strenitzer, Olasz, illetve Bazsán.

Békéscsabai Előre—Szolnoki MTE 2:1 (0:1).
Békéscsaba, 4000 néző. Góllövők: Schneider, Németh, illetve Mile.

Ózdi Kohász—Kecskeméti Dózsa 2:0 (0:0).
Ózd, 2000 néző. Góllövők: Fükő, Széles.

Egri Dózsa—Debreceni VSC 2:1 (0:0).
Debrecen, 3000 néző. Góllövők: Kárpáti, Rajna, illetve Vasvári.

A Letenyei MEDOSZ „kiütötte" az N. Sáska-Petőfit

a labdarúgó MNK-ból

Szombaton és vasárnap került r a labdarúgó Magyar Népztársasági Kupa második forulójára megyénkben. Ennek soán már akadt néhány meglepes is. Ezek közé tartozik az B III-as N. Sáska-Petőfi kiése a Letenyei MEDOSZ-szal emben, valamint a bakiak óskáli veresége. Kevesen szátottak arra is, hogy a megyei jnokság „A"-osztályának újon, a *Zalaszentbalázsi TSZ SK* iti a továbbjutástól a tavaly *(0:0)*. Letenye, jv.: Fekete. Góllövők: Mirkó, Mándli, illetve Horváth II. *N. Thuri SE—N. Olajbányász 0:2 (0:1)*. Nagykanizsa, jv.: Kozári. Góllövők: Soós, Meszes I.

Az alábbi csapatok jutottak a további fordulóba: *Z. Volán MEDOSZ TE, Z. Vasút, Zalaszentbalázs, Diószkál, Z. Építők, Zalaszentgróti Spartacus, Gellénházi Olajbányász, Letenyei MEDOSZ, N. Olajbányász, Katona SE.*

Kézilabda:

Ismét a Kes nyerték

Vasárnap délelőtt és délután Nagykanizsán, a Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum sportcsarnokában mindkét nemben a befejező mérkőzésekre került sor a kézilabda Kanizsa Kupa viadalon. A harmadik versenynapon 8 férfi és 2 női mérkőzésre került sor.

A megyei labdar „A" osztályán

A megyei Labdarúgó Szakszövetség elkészítette az 1970. évi tavaszi egyidényes bajnokság sorsolását. Március 15-től kezdve két csoportban küzdenek a csapatok a pontokért. A két csoport sorsolása a következő:

A. CSOPORT

Március 15: Z. Dózsa II.—Bázakerettye, Zalaszentbalázs—Z. Vörös Lobogó, Z. VMTE—Zalalövő, Z. Építők—Z. Vasút.

Március 22: Bázakerettye—Z. Vasút, Zalalövő—Z. Építők, Z. Vörös Lobogó—Z. VMTE, Z. Dózsa II.—Zalaszentbalázs.

Március 29: Zalaszentbalázs—Bázakerettye, Z. VMTE—Z. Dózsa II., Z. Építők—Z. Vörös Lobogó, Z. Vasút—Zalalövő.

Április 5: Bázakerettye—Zalalövő, Z. Vörös Lobogó—Z. Vasút, Z. Dózsa II.—Z. Építők, Zalaszentbalázs—Z. VMTE.

Április 12: Z. VMTE—Bázakerette, Z. Építők—Zalaszentbalázs, Z. Vasút—Z. Dózsa II., Zalalövő—Z. Vörös Lobogó.

Április 19: Bázakerettye—Z. Vörös Lobogó, Z. Dózsa II.—Zalalövő, Zalaszentbalázs—Z. Vasút, Z. VMTE—Z. Építők.

Április 26: Z. Építők—Bázakerettye, Z. Vasút—Z. VMTE,

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1978 AUG

Lajos Vajda
(1908–1941)

UR 32/1978

1021

BR stellt vor

Lajos Vajda (1908—1941)

Mit unbeschwertem Kunstgenuß und überwältigend Spektakulärem vermag die in der Nationalgalerie, in der Burg Buda, veranstaltete Gedenkausstellung von Lajos Vajda nicht aufzuwarten. Wer aber Zeit und Mühe nicht scheut, um in die eigenständige Welt eines Künstlers mit Hilfe selbstvergessener Meditation einzudringen, kann sich um ein originelles Erlebnis bereichern, welches nur *hier* in Ungarn und zu *jener Zeit*, also in den dreißiger Jahren, und auch da eher in ihrer zweiten Hälfte ein genialer, einem vorzeitigen Tod geweihter Mensch schaffen konnte.

Lajos Vajda gilt als einer der bedeutendsten Repräsentaten der ungarischen Avantgarde, als ein Künstler, der gleichsam als eine prophetische Mission zur authentischen Darstellung seiner Umwelt und seiner Zeit eine adäquate künstlerische Ausdrucksform zu finden trachtete. Die Kunstkritik stufte diese Kunstrichtung in die Kategorie des Konstruktiven Surrealismus ein — über die Ansätze dieser Tendenz hatte Vajda selbst, im Jahre 1936, folgendes zu schreiben: „Ohne Traditionen kann man nichts machen, und unter ungarischen Verhältnissen kann dies nur die ungarische Volkskunst sein."

Vajda sagt zwar *ungarische* Volkskunst, meint aber eigentlich die *ungarländische*. Gerade in Szentendre und Umgebung suchte er seine Motive in Gegenständen, Bauten und uralten Gemälden. Doch ist diese Stadt und ihre Umgebung ein vielsprachiges Gebiet — neben Ungarn bereicherten hier Serben, Kroaten, Deutsche und Slowaken durch Wahrung bzw. gegenseitige Entlehnung ihrer Volksüberlieferungen ihre Umwelt. Unter Verwendung substantieller und formeller Ergebnisse der modernen Kunst verbindet sich all dies auf kunstvolle Art in Vajdas Oeuvre.

Denn für Vajda war das Erbe der Volkskunst nur eines — allerdings ein markantes, determinierendes! — der vielen Motive, und dieses eine sammelte und verarbeitete er mit der Leidenschaft und dem programmatischen Engagement, die in der Musik für Bartók und Kodály bezeichnend waren. In den Jahren 1930—1934, als er als angehender Maler in Paris lebte, waren Klee, Picasso und Chagall bzw. die mit dem Konstruktivisten wahlverwandten Künstler, Moholy-Nagy, Kandinsky, Malewitsch, Lissiczky von entscheidendem Einfluß. Hinzu kamen noch die Allergrößten eines verwandten Kunstzweiges, der Filmkunst, vor allem die sowjetrussischen Avantgardisten um Eisenstein.

All diese Eindrücke sind von dem Lebenswerk, zur Schau gestellt in der Nationalgalerie, deutlich abzulesen. Die Fotomontage *Der Krieg* (1934) ist z. B. auch unmittelbar die Formulierung Pariser Filmerlebnisse. Auf Zeichnungen, wie *Selbstbildnis mit Kirche* oder *Kirche, Bäume, pointillierte Formen* gelten die Pariser Erfahrungen eher als Ansätze; aufgrund der erforschten Motive und der gedanklichen Aussage schuf der Künstler seine ureigene, unnachahmbare — „Vajdasche" Ausdrucksweise.

In den letzten Jahren seines Lebens reflektiert er in seinen Werken die drosselnde Wirkung faschistischer Unterdrückung, der zunehmenden Unmenschlichkeit menschlicher Umwelt — das Grundmotiv wird die Angst und der Protest gegen diese Unmenschlichkeit. Ein erschütternd-großartiges Werk dieser Periode ist das Kohle-Pastell *Der Gefesselte*.

Lajos Vajda starb im Jahre 1941 im Alter von 33 Jahren an Tuberkulose. Zu Lebzeiten fand er nur in Studios von Freunden die Möglichkeit zum Ausstellen, und erst nach der Befreiung wurden in Budapest, Székesfehérvár sowie in Paris und Brüssel Bruchteile seiner Werke zur Schau gestellt. Sein komplettes Oeuvre stellt nun diese Ausstellung vor, als Zeichen der Tatsache, daß der lange Zeit aus Unverstand vernachlässigte und verdrängte künstlerische Nachlaß von Lajos Vajda in unseren Tagen als integrierter Bestandteil ungarischer Kunst gilt.

J. N.

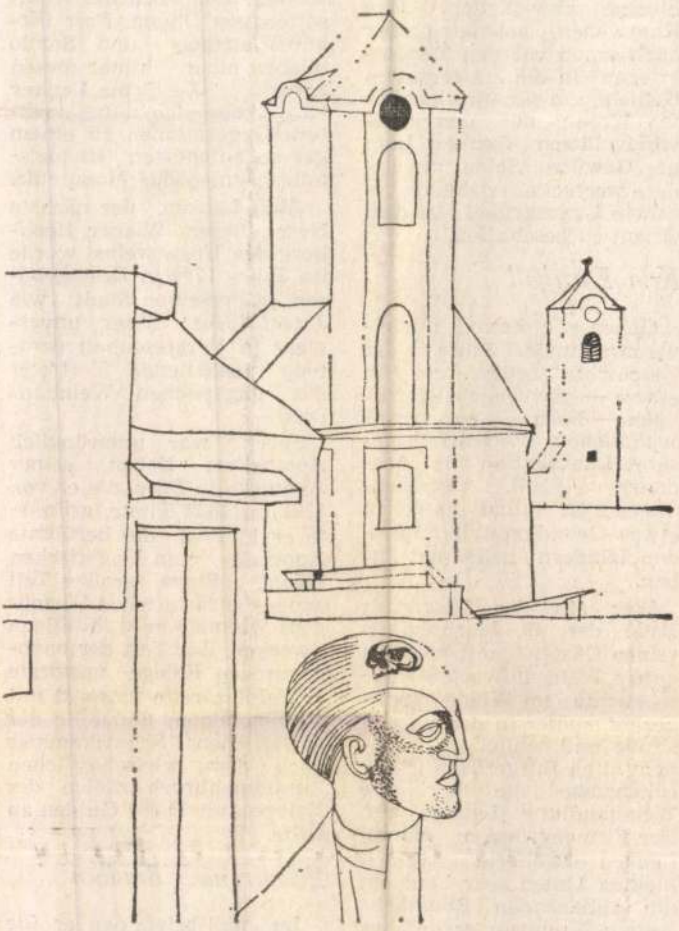

Selbstbildnis mit Kirche

Ungarische Kaufleute alter Zeiten

Betrachtet man die statistischen Angaben über unseren regen Außenhandel und liest man in den Zeitungen die Berichte über Geschäftsabschlüsse mit ausländischen Firmen, so kann man sich kaum vorstellen, daß in unserer Öffentlichkeit jahrhundertelang die Ansicht vorherrschte, die Ungarn seien geborene „Antitalente" des Handels.

Wie unbegründet diese Verallgemeinerung war, zeigt sich u. a. in den wirtschaftshistorischen Studien von Sándor Takáts, der beschreibt, welch großen Verkehr die ungarischen Kaufleute in der Türkenzeit in Wien, in den österreichischen Provinzen und auch darüber hinaus abwickelten. Ihre Karawanen gelangten aber auch schon vor den Türkenkriegen in die entferntesten Gebiete, um für ihre kurrenten Waren auf den Umschlagplätzen fremder Länder Gewürze, Seide und andere wertvolle, daheim begehrte Luxusartikel aus dem Orient zu beschaffen.

Kein Einzelfall

Gehen wir diesmal nur etwa zweihundert Jahre in der Geschichte zurück, um an einem — gewiß nicht einmaligen — Beispiel zu veranschaulichen, wie gut sich unsere Landsleute mit Ausdauer, Fleiß, Unternehmungsgeist (und natürlich etwas Grundkapital) in fremden Ländern behauptet haben.

Wer in der Kaiserstadt Ende des 18. Jahrhunderts seinen Gästen mit wirklich gutem Wein aufwarten wollte, suchte im Wiener Trattnerhof, später in der Singerstraße und schließlich in einem alten Bürgerhaus in der Liliengasse die berühmte Weinhandlung Lenkey auf. Der Firmengründer *Károly Lenkey* erweiterte seinen kleinen Laden sehr bald um die anliegenden Räumlichkeiten: Nachdem er anfangs nur Flaschenwein verkaufte, eröffnete er zunächst eine Weinschenke und kurz darauf ein Wirtshaus. *Franz Gräffer*, der namhafte Chronist des alten Wien, berichtete ausführlich und begeistert über diese äußerst beliebte, solide und beispielhaft geführte Gaststätte im Wien der napoleonischen Jahre. Plastisch und lebhaft beschreibt er, wie sich Lenkey im harten Konkurrenzkampf behauptete, wie sein Lokal aufblühte und wie es immer mehr Wiener Bürger anzog.

Weingebiet Köbánya

Bei Lenkey wurde ausschließlich ungarischer Wein ausgeschenkt: Am gefragtesten war der Rebensaft von Szekszárd und Kőbánya (dem heutigen X. Stadtbezirk von Budapest, wo damals ausgedehnter Weinbau betrieben wurde), aber auch die Weinsorten von Óbuda, Eger (Erlau), Neszmély und Somló blieben nicht hinter diesen zurück. Die Firma Lenkey entwickelte sich durch mehrere Generationen zu einem der bedeutendsten Handelsunternehmen der Monarchie.

Ákos Lenkey, der nächste Herr dieser Wiener Hochburg des Ungarweins, wurde im Jahre 1784 in Eger geboren, in derselben Stadt wie *József Spécz*, dieser unverdient in Vergessenheit geratene bedeutende Vertreter des ungarischen Weinhandels.

Spécz war ursprünglich Apotheker: Neben seiner Apotheke in Eger, die er von 1781 bis 1822 leitete, gründete er in Pest die berühmte Apotheke zum Ungarischen König. Einen großen Teil seines beträchtlichen Vermögens widmete er wohltätigen Zwecken. Zur Zeit der napoleonischen Kriege versorgte er Feldlazarette umsonst mit Medikamenten und eilte der kaiserlichen Schatzkammer nach dem wirtschaftlichen Zusammenbruch infolge des Krieges mit 15 000 Gulden zu Hilfe.

Erlauer nach Brasilien

Im Adelsbrief, den er für seine löbliche Tätigkeit erhielt, werden seine Verdienste folgendermaßen gepriesen: „Er ließ zu einer Zeit, als die Häfen anderer Erdteile vor uns versperrt waren, eine Fabrik erbauen, um dort zur Förderung des Gemeinwohls aus Most, weißen Rüben und anderen pflanzlichen Stoffen Zucker herzustellen. All dies tat er zu Lasten seines eigenen Vermögens und ausschließlich zur Förderung des Gemeinwohls. Darüber hinaus *lieferte er* auf eigenes Risiko, unter nicht geringer Gefährdung seines Vermögens, *Erlauer Wein nach Brasilien und in die Vereinigten Staaten von Nordamerika.*"

Der aufblühende Weinhandel brachte jedoch den geschäftstüchtigen Ungarn nicht nur den Adelstitel ein — er erhöhte auch die Einnahmen der Schatzkammer. So war die Kamarilla gern

RGW–Nac

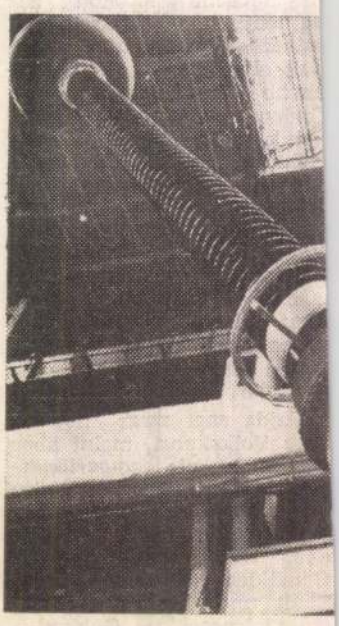

In den Elektrotechnischen W dem dritten 750-kV-Transfo ner Überprüfung in der u Fernleitung von Winniza–Al

Die Sektion der ständigen Kommission des RGW für Bauwesen, welche sich mit der Herstellung von Maschinen für die Bau-, Straßenbau- und Baustoffindustrie beschäftigt, hielt in

---

in die Geschäfte gelangen. Außer der Kamille bauen wir noch an die zehn andere Heilpflanzen an, so Thymian, Minze, Salbei und Ysop. Sowohl auf den inländischen als auch ausländischen Markt gelangen in getrockneter Form der duften-

sogar auf alkoholische Getränke verzichten..."

Während die Hausfrau all dieses erzählt, stellt sie ebenfalls in der Genossenschaft gemachten Wein auf den Tisch.

Den Weinbau haben sie also nicht ganz an den Nagel

Wie hoch werden die diesjährigen Einnahmen liegen?

„Unsere Wareneinnahmen erreichen den Wert von 512 Millionen Forint, der Reingewinn 60 Millionen. Im Vorjahr waren es 58 Millionen. Das Geld brauchen wir auch,

1968 AUG 6

Vajda Lajos

1021

1968. augusztus 6, kedd

Vajda Lajos születésnapjára

Ma lenne hatvan esztendős Vajda Lajos, akinek eddig még egyetlen születésnapját sem ünnepeltük méltóképpen.

A negyedszázada halott festő életműve nemzedékeknek lesz megrázó élmény, szelleme és törekvései élnek a mai magyar képzőművészetben, csak művei hiányoznak legtöbbször a kiállításokról, évfordulók idején is, évfordulókon kívül is.



Ikonos önarckép (részlet).

A modern magyar polgári festészet egyik legjelentősebb mestere volt. Korszerű művész a szó legnemesebb értelmében, mert megdöbbentően újat hozott formában és korának kétségbeejtő tényeit tárta fel szellemével. Ebből máig csak a formai újdonságot, a stílusbeli különösséget veszik észre sokan, sokféle érzelmekkel. Csak modern felfogásáért lelkesednek hívei és ismerői. A szürrealista látomások költészetét és a fegyelmezetten szerkesztő konstruktivizmust szeretik képeiben, a két, valóban ellentétes módszer eredeti összeötvözését, a megtervezett látomásokat. Lelkesednek motívumaiért, s azért, mert ezeket a sok helyről származó motívumokat szuverénül olvasztotta egybe; egyaránt meri-

vészet magagyűjtötte kincseiből, a fiatal szovjet filmművészet montázstechnikájából, és az első modernista nyugati mesterek leleményéből. Ezért, csupán ezért lelkesednek a lelkesedők. És csupán ezért fogadja ellenszenvvel alkotásait az ellentábor. Zűrzavarosnak érzik és túlságosan elvontnak, érthetetlennek és kiábrándítónak a formanyelvét.

Vagyis éppen az vész el a réginek, amiért, s amivel Vajda Lajos a sajátos formanyelvet.

Az sikkad el, hogy a mester és néhány társa — a szentendrei művészek néven ismert laza szövetség — az egyetlen olyan társulás volt a két háború közötti magyar polgári művészetben, amely megdöbbentő tragikummal teremtett művészi dokumentumokat a fasizmus embertelen korából. A szocialista művészek csoportján kívül az egyetlen iskola volt nálunk, amelyik érezte és kifejezte, hogy a harmincas években mind fojtogatóbbá vált a légkör, s a negyvenes esztendőkben már fojtott is: gyilkolt.

A polgári magyar művészet legnagyobb mesterei hátat fordítottak a borzalmak világának, artisztikus humánummal védekeztek, s az embertelenséget tüntetően nem vették tudomásul. A szentendrei művészcsoport nem fordíthatott hátat, érezte a közvetlen veszélyt és kétségbeesetten kiáltott.

Kétségbeesetten és nem harcosan. Vajda Lajosé is az áldozat sikoltása, az áldozaté, akit 194!-ben valóban megsemmisített a fasizmus.

De emberi dokumentum és hatalmas művészi érték ez a valóban sokszor oly sötét látomás, racionálisan előadott kétségbeesés, ameluben humánum keveredik misztikummal és védtelenséggel, elvontsággal és népi tisztasággal.

Etikával és esztétikai értékekkel telt, Vajda Lajos-i sikoltás.

Jó lenne minderről egy — akár elkésett — méltó emlékkiállításon újra meggyőződni.

R. Gy.

Az V. kerület dolgozóinak szolidaritási gyűlése

Az V. kerület üzemeinek, vállalatainak, intézményeinek, párt- és tömegszervezeteinek képviselői — a tonkini provokáció 4. évfordulója alkalmából — hétfőn a Néphadsereg Központi Klubjának színháztermében tartott szolidaritási gyűlésen találkoztak a hős vietnami nép magyarországi képviselőivel. A gyűlésen megjelent és az elnökségben foglalt helyet Hoang-Luong, a Vietnami Demokratikus Köztársaság budapesti nagykövete, valamint Dinh Ba Thi, a Déi-vietnami Nemzeti Feiszabadítási Front budapesti állandó képviseletének vezetője is.

Az elnöki üdvözlő szavak után dr. Fekete Károly, a kerületi pártbizottság első titkára mondott beszédet. Felszólalt Hoang-Luong és Dinh Ba Thi is. A szolidaritási gyűlés előadója mindkettőjüknek átadta a „Segítsd Vietnamot!" mozgalom dokumentumait tartalmazó díszes albumot. Az ebben foglaltakból kitűnik az is, hogy a kerület dolgozói az eddigiek során hat és fél millió forintot fizettek be a szolidaritási csekkszámlára.

Az V. kerületi dolgozók gyűlésének második részében a vietnami nép hősi harcát bemutató rövidfilmeket vetítettek.

Vízgazdálkodási tudományos napok

Hétfőn vízgazdálkodási tudományos napok kezdődtek Baján, az Országos Vízügyi Hivatal, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a bajai vízgazdálkodási technikum, valamint a városi és járási tanács rendezésében.

A két hétig tartó rendezvénysorozatot, amelyen a magyar szakemberek mellett jugoszláv, NDK-beli és nyugatnémet vendégek is részt vesznek, dr. Ortutay Gyula akadémikus, a TIT elnöke nyitotta meg, majd A vízgazdálkodás népgazdasági jelentősége címmel Dégen Imre államtitkár, az OVH elnöke tartott előadást. A részvevők megismerkednek — többek közt — az országos vízgazdálkodási kerettervvel, s programjukban tanulmányi kirándulások, gyakorlati bemutatók is szerepelnek.

— NAGYSZABÁSÚ NEMZETISÉGI ÉS BÉKETALÁLKOZÓT tartott vasárnap Bánkon a balassagyarmati, a rétsági és a váci járás csaknem 20 szlovák ajkú községének lakossága. Nagygyűlést rendeztek, majd a bánki tó vizén elhelyezett színpadon a nógrádi szlovák tánc- és énekcsoportok adtak nagy sikerű műsort.



A MAI MAGYAR irodalom újdonságai

Balázs Sándor:
A TÜNEMÉNY
Szépirodalmi, 19,50 Ft
Öt évtized tárcanovellái
a régi világ hétköznapjairól.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-749, 340-776

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

1021 1971 OKT 9 -

Vajda Lajos



Vajda Lajos: Kivégzés

1971. OKTÓBER 9.

ajadonfőtt, fé-
Jöttek. Mindig
n. Hisz melyik
Álldogáltak a
, sepert a hó,
udja, mit kér-
agy sudár ter-

-megriadtam e
n féltem tőlük.
imborája volt,
olc párnát tett
ztalt elérje. És
Tele volt a mi

bet, köztünk és a gyerek közt az edeskes füst. És nem tudom, Zsuzsika is szégyenli-e magát?

Gyászjelentés a templomkapun

Mennyi öregasszonyt láttam én, és látok most is — de mennyit! Amikor gyerek voltam, köszönnöm kellett ennek is, annak is. Így illett a belvárosi őslakosnak és különösen — ez természetes is — egy pékbolt

majd engem is: én tűntem el, az ismeretlen, akinek köszönni kell? vagy megvagyok még? Hisz nyilván az én gyászjelentésem is ott lesz a templomkapun. Ahogy az illik.



Jánossy Ferenc: Fekvő szarvas

Vajda Lajos: „Fej"

102

31

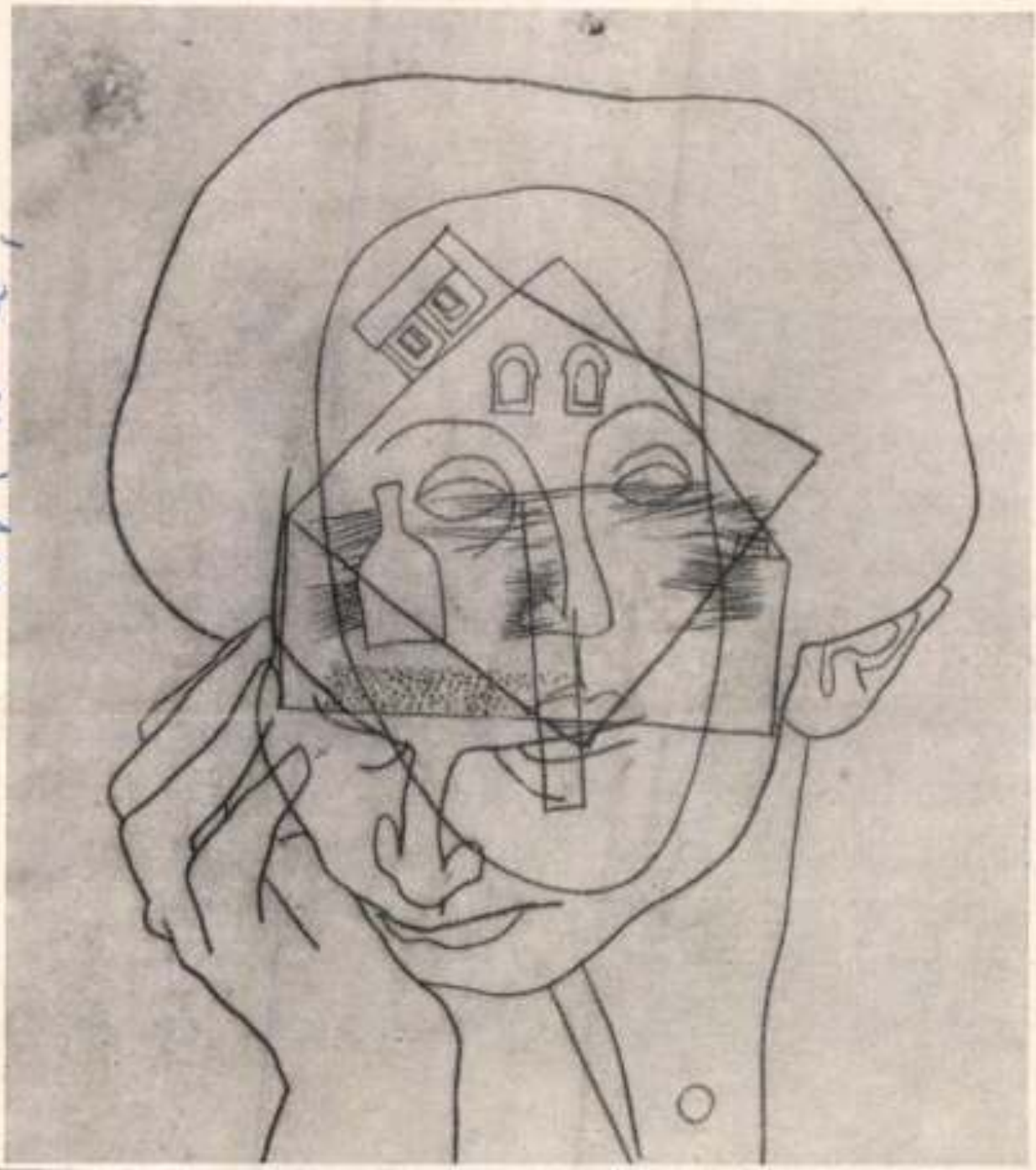

Műcsarnok, Budapest
1964. 6. 1





Ha a tárgyakban külön-külön van valami derű, naiv báj, akkor a néző oldottabbnak látja a különbségeket, sőt összetartozást vél fölfedezni közöttük, s gondolatai is rugalmasabbak. *Hultgren* ilyen tárgyakat sorakoztat fel előttünk, s fölhozza belőlünk az igazi derűt. „Tök" című műve egy butuska, szőke-piros lányfej, tökfején még egy nagy tök. Érett gyümölcs. „Jön a tavasz" aranykaptafában, virágosan. „És távozik a nyár." Zöld leveleit erős marokkal fogja egy fakéz, de a jó nyár nem maradhat. Ezek a művek szinte átölelik egymást, közös gyermekdedségükben, de a néző egyre bizonytalanabb lesz. Nem erőltetett-e ez az andalitás, ez az egyszerűsítés? Igaz-e mindez, s ha igen, jól van-e így? (Elég-e a szeretet, a megértő mosoly ahhoz, hogy boldogok legyünk?)

közül néhány eltérő típusú volt, mint a többi, s ezek kigördültek a forgalmi telep kapuján. A buszokat azonban január 23-án hajnalban közlekedési rendőrök állították le. Felszólították őket, hogy ellenőrizzék a légfékeket, amelyek – minthogy a kompresszorok nem működtek – használhatatlanok voltak. Ekkor jöttek rá a sofőrök, hogy szabotázs történt, s balesetet okozhattak volna...

De lehet-e hinni a szóbeszédnek? Az efféle állításokat bizonyítani is kell, gondoltam. Amikor felhörpintettem a sörömet és kifordultam a kocsmából, még a buszok száma sem egyezett: a melósok ötvenhat buszt emlegettek, viszont a rongálásról beszámoló első cikkben ötvenkettő szerepelt (43 helyi és 9 távolsági), s ugyanennyi buszról beszélt dr. Bitó István is. Csakhogy az április 7-i Petőfi Népében az ügyre visszatérő újságíró már ötvenhat üzemképtelenné tett járműről ír, nem többről s nem kevesebbről. Lehet, hogy a szóbeszédnek másban is igaza van?

A kecskeméti szabotázs ügyében csak hónapok múlva rendezik a tárgyalást, s addig sok minden kiderülhet. Egyelőre a megyei rendőrség tájékoztatása és a Petőfi Népe című újság április 7-i számában megjelent cikk alapján jogosan kétségbe lehet vonni, hogy Kothencz egyedül követte el a rongálást.

Oswaldot a Kunság Volán telepén?

Kothencz Tamás ellen a legfontosabb bizonyíték, hogy a konyhakést, mellyel az ékszíjak egy kis részét átvágták, megtalálták a lakásán. Továbbá az elvágott ékszíjakról sikerült szagmintát venniük a nyomozó kutyáknak, melyek szintén őt azonosították tettesként.

A legfontosabb corpus delicti a házkutatás során talált kés. Ennek vágásnyomát a szakértők megbízhatóan tudták azonosítani hét esetben; a többi nyolc esetben

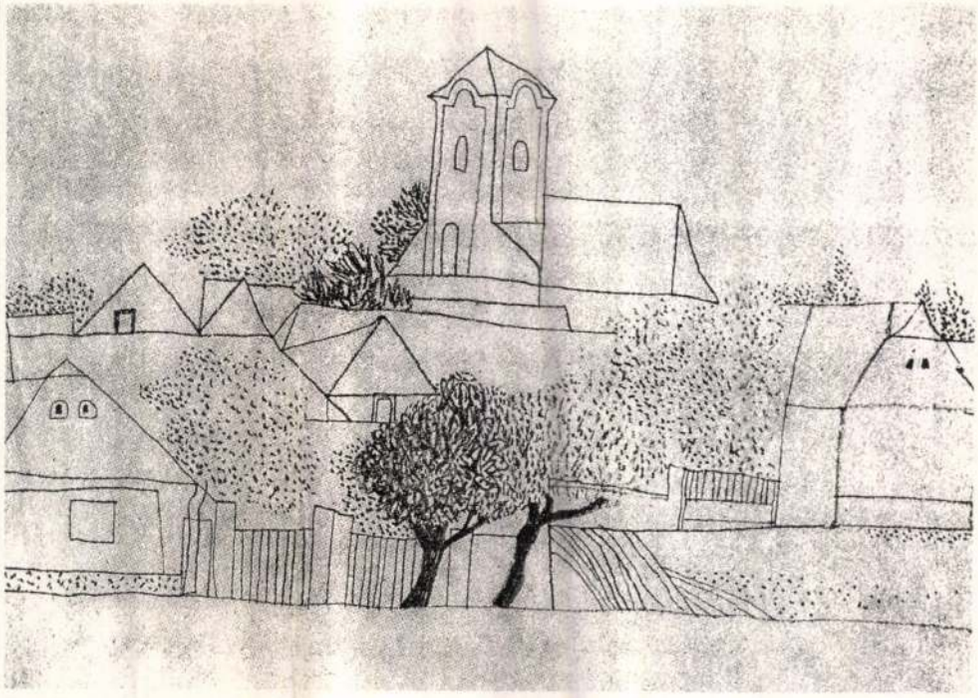

Vajda Lajos: Templom, fák, pontozott formák, papír, ceruza 31,9 × 44,8 cm, 1934. (fotó Gajzágó Jolán)

csak feltételezhető, hogy vele követték el a szabotázst, míg a fennmaradó negyvenegy (41) vágásnál a specialisták nem bukkantak azonosítási nyomra. A rendőrség láthatóan a „magányos tettes verziót" fogadja el, ellentétben a közvéleménnyel, ugyanúgy, mint a Kennedy-gyilkosság esetében; csakhogy Oswaldról hamarabb hihető, hogy egyedül lőtt, mint Kothencz Tamásról, hogy egyedül vágott. A szabotázs elkövetésének körülményei meglehetősen homályosak, függetlenül attól, hogy a gyanúsított tesz-e beismerő vallomást vagy sem.

Az alighanem tény, hogy a bűncselekménynek 1989. január 22-én 20 és 22 óra között kellett történnie; ezt az időpontot jelölik meg a Kunság Volán vezetőinek és dolgozóinak tanúvallomásai. De két óra kevésnek tűnik ötvenhat, szétszórtan álló busz megrongálásához. A kecskeméti rendőrkapitányság bűnügyi osztályának vezetője, Fekete József az újságcikkben azt állítja, hogy bizonyítási kísérletet végeztek, s megállapították, „hogy mindössze 40 másodpere kell egy csuklós és 30 másodpere egy faros autóbusz ékszíjának elvágásához. Ebbe az időtartamba a motorház ajtajának kinyitása és becsukása is beleszámít".

A „sztahanovista szabotázs" teóriáját nehezen fogadhatja el egy független bíróság, hiszen egy forgalmi telepen, bármennyire néptelen is este nyolc és tíz között, azért van portaszolgálat és őr is, aki elől egy szabotőrnek – hacsak nem maga James Bond – el kell rejtőznie, s ez mindenképpen lassítja a kártevést.

Egyáltalán: miféle ékszíjakat vágott el a tettes? A szabotázsról hírt adó első cikkben a „kompresszort meghajtó ékszíjak" elvágásáról volt szó. Minimális műszaki ismeretek birtokában is tudni lehet, hogy a kompresszor azt a légpárnát állítja elő, mely a busz rugózását, a fék és az ajtók működését biztosítja, pneumatikus úton. Ha a kompresszor nem működik, az autóbusz „leereszt", a kerekeire ereszkedik, s nem, vagy alig képes elindulni. Ami lényeges szempont: ezeket az ékszíjakat az utastérből lehet megközelíteni, a padlón lévő fedél eltávolítása után. A feltételezett szabotőrnek tehát a következőt kellett elvégeznie: behatolni a buszba az ajtó benyomása után, lecsavarozni az utastérből nyíló fedelet, elvágni az ékszíjakat, még ötvenöt alkalommal. Hogy lehet elég mindehhez két óra egy ember?

Kérdés továbbá, hogy miért vártak március kilencedikéig a tettes letartóztatásának közlésével, amikor Kothencz már január 31-e óta őrizetben volt, február 17-én beismerő vallomást tett, s a városban a legvadabb szóbeszédek kaptak lábra?

Akár részt vett a szabotázsakcióban Kothencz Tamás, akár nem, az ügy politikai célzata egyértelmű. Erre utal, hogy a Kunság Volán vezetői, noha a vállalatot csak 30 000 Ft értékű kár érte, 50 000 forint pénzjutalmat tűztek ki a nyomravezetőknek, s a cég sofőrjei egyöntetűen elítélték a kártevést. „Aki vagy akik ezt elkövették, arra spekuláltak, hogy a város dolgozóinak hangulatát felszítsák, elkeserítsék. A vállalatnak nem sok kárt okoztak, de a város üzemeinek már igen. Akármit is mondanak, szabotázs volt ez!" – állította a Petőfi Népe január 24-i számában az egyik sofőr, s később mások is csatlakoztak az elítélő kórushoz. „Sofőrjeink egyöntetűen elítélik a barbár rongálást" – nyilatkozta két nap múlva a Kunság Volán igazgatója.

Oswaldot, a „magányos tettest" néhány nappal Kennedy meggyilkolása után Ruby, egy „felháborodott" bártulajdonos hasba lőtte. Mi lesz a sorsa Kothencz Tamásnak?

VAJDA Lajos Új Idő 1989. 4. sz.

Uj Élet XL. évf. 4.sz. 1985. febr.15. 5.p

Antalfi Mária

Mándy Stefánia: Vajda Lajos

„A huszadik századi képalkotásnak hazánkban váratlanul felbukkanó művészegyéniségei közé tartozik Csontváry Kosztka Tivadar és Vajda Lajos. A modern művészet magányos szirtjeiként emelkednek ki a sokszínű hazai piktúra hol harsogóan hullámzó, hol csendesen gyűrűző tengervizéből. Üttőrő zsenialitásukból adódik, hogy életművük fel- és megismerése későbbi nemzedékekre maradt." (Mándy Stefánia)

Erről a műről írva régi adósságot törlesztünk. Hiszen idestova egy éve jelent meg *Mándy Stefánia* nagymonográfiája *Vajda Lajosról*. Nem könnyű a témához nyúlni. Monumentális könyvvel van dolgunk. Terjedelmében is az (a gazdag képanyagon kívül 258 sűrűn szedett, nagyméretű oldal!), és minőségében is.

Mándy Stefánia feltehetően évekig tartó, folyamatos, nehéz, minden apró részletre kiterjedő, lelkiismeretes munkával feldolgozta Vajda Lajos egész életművét. Olyan alaposan, hogy ma már az egyetemen a modern magyar művészetet tárgyaló szemináriumokon kézikönyvként használják.

Ha modern magyar festészetről van szó, Vajda neve általában szóba kerül. Nem véletlenül: tőle származtatható hazai avantgarde festészetünk.

Mint Bartók és Kodály a népzenéjét indult felfedezni, úgy indult a fiatal Vajda Lajos és Korniss Dezső is felfedező útra: lerajzolták Szentendre és Szigetmonostor házait, a jellegzetes kapuíveket, a fura ablakrácsokat, a régi sírköveket, a szerb templomokat és mindent, amit fontosnak ítéltek.

A motívumgyűjtés után mindkét festő elindult saját útján, mindkettőjük alkotási helye: Szentendre. De maradjunk Vajdánál. Mintha csak tudta volna, hogy élete rövid (33 éves korában halt meg), azonnal megtalálja egyéni hangját és útját és munkássága töretlenül ível át a korai fotómontázsoktól az utolsó periódusáig, a nagyméretű, látomásos szénrajzokig.

Mándy Stefánia szinte minden Vajda-képet a végső mélységekig kielemez: lélektani, kultúrtörténeti, religiózus értelmezéseket olvashatunk minden egyes képről, és így megértjük a művek szándékát, és a rejtettebb összefüggéseket a képeken belül. A szerző párhuzamot von Vajda képei és az egyidejű külföldi művészeti áramlatok közt, beleértve a korabeli fiatal filmművészetet is — és párhuzamot von a képek és különböző primitív népek alkotásai, kultikus tárgyai közt. Kimutatja, hogy Vajda, szentendrei magányában, hogyan válogatta, hogyan szívta magába és dolgozta fel művészetében mindazt a külvilágból, ami képein új szintézisként jelenik meg.

Maga a monográfia, kis túlzással, jobban hasonlít épülethez, mint könyvhöz. Ha kinyitjuk, egymás mellett négy hasában olvasható a szöveg. A fő- és alfejezetek ritmikusan váltogatják egymást — ezen belül a motívumok világának leírása külön hét csoportra oszlik. A képek tárgyalása fehér papírra nyomott; Vajdáról, az emberről írott szöveg viszont rózsaszín papíron van. Ezután találjuk az oeuvre-katalógust, a festőről megjelent irodalmat, a képek jegyzékét, végül maguknak a képeknek a fotóit, ahol ugyancsak fekete-fehér és színes képek váltakoznak.

Ahogy mondani szokás: a könyvet elolvasva, a teljesség élményét érezzük. Azt, hogy sem hozzátenni nem lehetne, sem elvenni belőle nem lehetne.

Konzultáció

A Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal február 7-én a Hazafias Népfront Országos Tanácsának székházában konzultációt rendezett az egyházi lapok szerkesztői és munkatársai részére.

„Időszerű népfront feladatok" címmel *dr. Molnár Béla*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának titkára tartott tájékoztatót a résztvevőknek, majd hozzászólásaikra, kérdéseikre válaszolt.

HÍREK

— KIDDUSOK. Az Országos Rabbikepző Intézet kiddusán a World Jewish Congress népes küldöttsége jelent meg *Mrs. Lewis* vezetésével. *Scheiber Sándor* professzor angol nyelven mutatta be az Intézetet, múltját és jelenét. Mrs. Lewis lelkes szavakkal méltatta a látottakat és a tapasztaltakat.

A pécsi Goldmark-terem imatermében a szombati Muszáf istentiszteletet követően *Brüll József* elöljáró kidduson látta vendégül a hittestvéreket jahrzeitje alkalmából.

— SZÜLETÉSNAPOK. *Gellén Gábort*, a Kispest—Pestlőrinc-i körzet elöljárósági tagját *Sziklai Béla* köszöntötte 81. születésnapján. Az ünnepély alkalmából a jubiláns és felesége kidduson látta vendégül a megjelenteket.

A Páva utcai körzetben *Ungár Jenő* kiddust adott 75. születésnapja alkalmából. Az ünnepeltet *Haas Károly* elnök üdvözölte és Isten áldását kérte rá.

— ADOMÁNYOK. *Dr. Bierbach* és *Bauer* családok (Mainz) 20 ezer forintot küldtek az árvaházak részére. A washingtoni Jefferson Memorial kórház igazgatója *dr. Tauber László* főorvos úr 70. születésnapja tiszteletére *Orbán Edit* washingtoni lakós 5000 forintot adományozott a Szeretetkórház elfekvő betegei részére. *N. N. (Eger)* az Áhávász Réim részére 2500 forintot, a Szeretetkórház elfekvőinek 2500 forintot küldött. *Dr. Kovács Pál* és *Pálné* az árvaház részére 500 forintot küldött.

Keresés

Keresem azokat az auschwitzi deportáltakat, akik az *Union Lakatosgyárban*, éjszakai munkán dolgoztak. Nagyon sokan közülük Nyíregyházáról és környékéről kerültek oda. Jelige: *„A lakatosműhely volt vezetője"* a kiadóba.

HALÁLOZÁS

Grosz Géza Miskolcon 72 éves korában elhalálozott. Nagyszámú gyászoló és kegyelettevő jelenlétében *Deutsch Róbert* rabbi méltatta érdemeit, kiemelte segítő[illegible] és vallásához való ra-

apróhirdetés - a

Közlési díj szavanként 4,50 Ft. Az első szó duplának számít. Az üzleti hirdetések közlési díja szavanként 7,— Ft.

VEGYES

1947 előtti használt levelezőlapot, borítékot, tábori postát, század elejéről újévi lapokat, bélyeggyűjteményt veszek. Cornides bélyegkereskedő. 1067 Bp., Lenin krt. 79.

Régi ezüst tárgyait javítja Falk György. Szombaton zárva. 216-567. Majakovszkij u. 13. IV. udvar.

Fogsorjavítás megvárható. Wesselényi u. 28. 413-935.

Antennaszerelés garanciával. Pazonyi 153-797. Reggel 7—9.

Ágytolltisztítás, dunyhából paplankészítés. VI., Lenin krt. 89. Érte megyek. Tel.: 122-516.

Irhabundák, kucsmák, gallérok Beck Kati szűcsmester. Szeged, Mérey u. 9. Tel.: 15-195. Este 20 óra után.

László-foto. Gyermek-, esküvői-, családi események fotózása fekete-fehér és színes kivitelben. Bp. XIII., R. Wallenberg u. 4. (Sallai és Rajk L. u. között). Tel.: 222-736.

Speciális elektronikus riasztóberendezések szerelése lakás-, üzlet-, nyaraló- és gépkocsiba. Steiner István műszerész mester. Tel.: 370-003.

Ezüst és fém kegytárgyak, dísztárgyak, kandeláberek javítása, templomoknak és magánszemélyeknek. Szükség esetén a helyszínen is. Riemer, Bp., Mártírok útja 62. 1027 359-160.

Amerikában élő család izraelita házvezetőnőt keres, nyugdíjast. 606-753, este.

Villanyszerelés üzlethelyiségben, lakásban. Arató, 212-074.

Keresem azo[illegible] munkaszolgá[illegible] más személy[illegible] nek életét O[illegible] ezredes men[illegible] vagy akik [illegible] mentett sz[illegible] adatokat tud[illegible] ni. „Jád Vás[illegible] re a kiadóba

Egyetemisták [illegible] mélyeknek s[illegible] esetleg takar[illegible] nak. „Zsebpé[illegible] re a kiadóba

Lakással idős, operált [illegible] szony sürgős[illegible] szerződést kö[illegible] díjas vagy [illegible] egészségügyi [illegible] nőt keres, a[illegible] Telefon: 285-[illegible]

Fiatal nyugd[illegible] pár, aki szín[illegible] ret járni és[illegible] tartalmas ba[illegible] getéseket, ke[illegible] érdeklődésű [illegible] „Mifelénk" [illegible] kiadóba.

Lábadozó b[illegible] jólelkű nőt k[illegible] lakással, jó[illegible] Telefon 18[illegible] 836-498.

Tóraköntösök[illegible] tők, templo[illegible] nyök, asztali[illegible] sony díszpá[illegible] anyagból [illegible] Lászlóné. I[illegible] u. 12. 1094. [illegible] este.

Heti 2—3 alk[illegible] resek korsz[illegible] tásomba fő[illegible] segítséget, [illegible] zással. Tel.:[illegible]

Speciális nev[illegible] ló gyermel[illegible] számú óvod[illegible] keresek na[illegible] kertes lakás[illegible] zat, idős sze[illegible] dozásáért. [illegible] vagy belvá[illegible] komfortos 7[illegible] tőteraszos ta[illegible] sért. Tel.: 5[illegible]

Weil Bélát [illegible] Jakab Dezsé[illegible] a 649-202 tel[illegible]

Elcserélném [illegible] + két félszo[illegible] es telefonos[illegible] nácsi I. em[illegible]

Vajda Lajos

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

KISALFÖLD

1983 AUG 6

/1021

Kelet és Nyugat közt hidat akart építeni

VAJDA LAJOS MŰVÉSZETE



Tanulmányfej



Önarckép

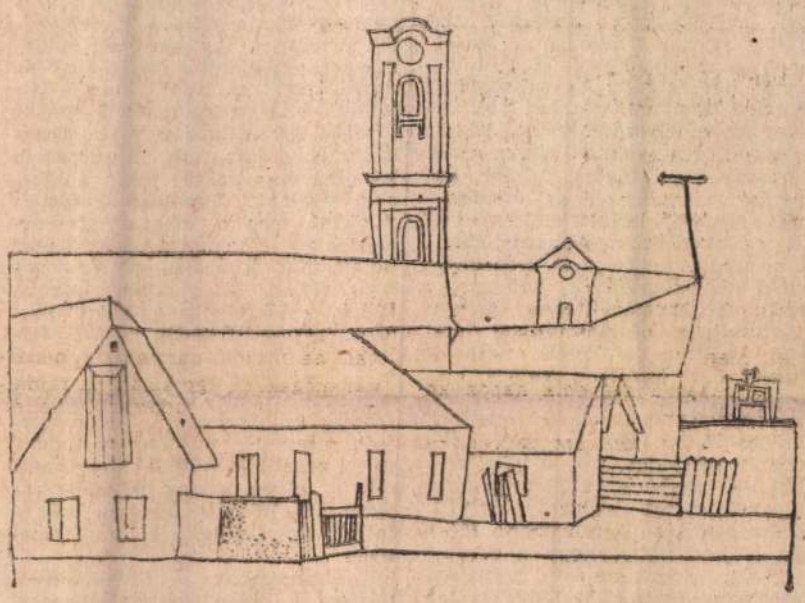

Szentendrei házak két templomma!

A második világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések, de a tragikus évfordulók is. Közéjük tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is, akinek a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrófális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna-menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930—34 közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait." Először a népművészethez fordult. Barátjával, Korniss Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbólikus-szürrealis formanyelvű műveiben használta fel.

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes víziók hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolchónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

B. I.

Régi időket idéznek

A Sforza bástya ágyui

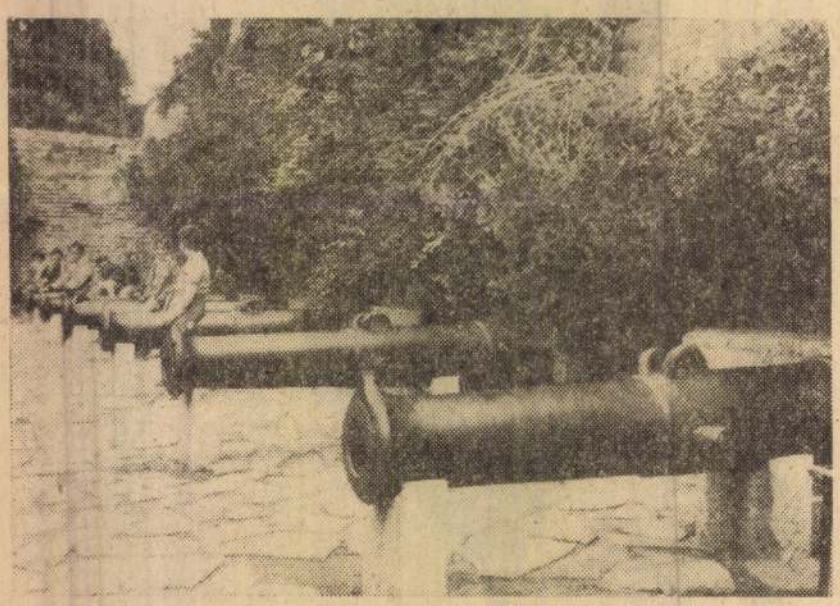

Győrött naponta több ezren elsétálnak a rábaparti bástyák ágyusora közelében. Ezek a sorbarakott lövegcsövek régi időket idéznek, de közel sem olyan régieket, mint néha hiszik. Nem törökidőkbeliek" és nem „napóleoniak" (mint egy ismertető füzetben olvastam), hanem a múlt század hatvanas éveiben készültek a bécsi Arzenálban. Nézzük meg őket közelebbről.

Győr várát 1594-ben a török többhónapi kemény ostrom után elfoglalta. A várat feladó *Hardegg* grófot lefejezték, holott a hadbírósági tárgyalásokon kitudódott, hogy a vár elavult védőművei, felszerelése a követelményeknek nem felelt meg és az is ismertté vált, hogy Mátyás főherceg közelben táborozó hadaival a várat felmenthette volna, de távolmaradt s így a vár elesett. *Pálffy* generális huszárjaival — 1598-ban — kommandóakciót szervezett, a Fehérvári kaput petárdával bedöntötték és a várat kézitusában visszafoglalták.

Az óriási stratégiai jelentőségű győri várat, amely a nyugati világot védte, sürgősen újjáépítették. A város környékén kitermelt agyagból milliónyi téglát égettek, a külvárosok házait, templomait építőanyagukért lerombolták és *Pietro Ferrabosco* olasz hadmérnök tervei alapján elkészültek az új bástyák, védőművek, kazamaták, ágyuállások. *A Püspökvár köré épült Kastély-bástyától délre a vár egyik parancsnokáról Sforzáról elnevezett bástyát húzták fel, ami a Császár bástyával együtt a Bécsi kaput fogta közre.* A kapu védelmére az Orion elnevezésű bástyaszögletben elhelyezett ütegek szolgáltak, amelyek a kaput rohamozókat tűzzel elárasztották. A múlt századi „bástyadöntés" korában a Császár bástya eltűnt, de a Sforza „félbástya" egy része megmaradt a mai napig. Ráépítve az én gyerekkoromban még az Elite kávéház, majd Elite mozi működött.

A várat 1660-ig még erőteljesen fejlesztették, előretolt védőműveket építettek — Vauban francia várépítő elvei alapján —, hogy a támadók tűzerségét távoltartsák a várostól. Egy ilyen „tarisznyavár" megmaradt, a Szentiván felé eső réten, amelyből kislétszámú védősereg lovasai tartották szemmel a terepet. Ez a tarisznyavár ma is megvan, Andrásvár a neve, s reméljük, még is marad, nem tüntetik el valamilyen címen.

A bástyasétányon levő ágyuk a haditechnika fejlődésének átmeneti korszakában készültek. A múlt század ötvenes éveitől ugyanis megkezdték a hátultöltő ágyúk bevezetését. Az új szerkezetekkel azonban sok baj volt, a lövegzár elhelyezéséhez szükséges csőfar-áttörés miatt súlyos csőrobbanások történtek. Ezért az angolok visszatértek az évszázadok alatt jól bevált elöltöltőkre, ezt cselekedték a Monarchiában is a várak, tengerparti erődítmények nehézlövegeivel. Kifejezetten a tengerparti ütegek részére gyártották a bástyasétányon látható öntöttvas elöltöltők típusát. Huszonnégy fontosak, vagyis kb. 12 kilogrammos tömör, vagy puskaporral töltött lövedéket lehetett belőlük kilőni. Egy osztrák haditechnika-történet író — *Dolleczek* — ezeknek a lövegeknek nagy fejezetet szánt világhírű tüzérség-történeti művében. Képen is bemutatta, hogy a csöveket ún. „depressziós" lafettára szerelték, amelyekkel lefelé is lehetett tüzelni. A magas hegyeken elhelyezett parti erődítményekből a parthoz közeledő hadihajókra lefelé kellett lőni. Vitorlás hajók ellen két lánccal összekötött félgömbből összeállított lövedéket használtak, (tépte a vitorlát és kötélzetét). Hasonló ágyúk voltak Komáromban, Pétervárad, a budai Citadella, az Adria partján Cattaro, Pola, Sebenicó váraiban.

A tüzérek lövéskor papírzacskóban levő feketelőport töltőfával a cső „porkamrájába" tolták, rongygyal lefojtották és a golyót föléje helyezték. A gyújtólyukon át vastag tűvel a porzacskót felszúrták és parázsló kanóccal meggyújtották. Az öntöttvas a kifúvó szúrólángtól gyorsan kiégett, azért a kitágított gyújtólyukba bronzdugót csavaroztak és abba fúrták a gyújtólyukat. Ilyenek a győri ágyúk is. Közelebbről nézve felismerjük a becsavarozott bronzdugót, az irányzórést, célgömböt. *A Sforza bástyán hét ágyú 1860-ból való, egy pedig 1865-ből.* Gyártási számmal is ellátták mindegyik csövet. Az öntőcsoport az Arzenálban azért jelölte meg számmal a csöveket, hogy esetleges később felfedezett hiba felelősét meg lehessen találni. (Figyelemre méltó bölcs intézkedés.) A csoportnaplóba minden fontos adatot bejegyeztek, az egyik „megjegyzés" rovatában azt olvastam, hogy „a császár jelenlétében öntötték".

A drága ágyúcsövek gyorsan elavultak. *Uchatius* feltalálta az acélbronzot, *Krupp* pedig az ágyúacélt. A Monarchia tábori ágyúi bronzból, nehézlövegei öntöttacélból (Skodánál Pilsenben) készültek. Az elöltöltőket kiselejtezték, csak Dél-Tirol záróerődjeiben, a Cattaro-öböl bejáratánál az Insel-fort Mamula ütegfolyosóiban hagytak meg néhány tucatot. A kiselejtezett csövek kikötőbakoknak "jól megfeleltek, kastélyok, várak kapuja előtt is sokat felállítottak, emlékművek köré is elhelyeztek néhányat. Így kerültek a kismegyeri emlékmű köré is azok az ágyúk, amelyek most Győrött láthatók. A kismegyeri emlékműhöz kisdiák korunkban sokszor kirándultunk, akkor még látszottak a kápolna és a raktár falán a lövések nyomai. Napóleon serege itt ütközött meg a magyar „inszurgensekkel" és a csata végén 3 ezer halott maradt a Pándzsa ér vizenyős rétjén, köztük 1500 francia. Róluk emlékezik az emlékmű magyar, német, francia nyelvű felirata. Párizsban a Diadalív belső falán olvashatjuk a győri csata helyét is, Raab mondja németül a francia emlékművön a magyarországi csata helyét. Nem is tudom, miért mondják, hogy az inszurgensek (az utolsó nemesi felkelés) katonái az első puskalövésre szétfutottak. Folyt a harc bizony keményen.

Diákkoromban is érdeklődéssel néztem a földbeásott ágyúcsöveket és alig akartam elhinni, amikor megmagyarázták, hogy azok a csövek „díszöntvények" (van ilyen a győri múzeumban is, láttam, a kifejezetten dísznek öntött ágyúcsövet). A haditechnika története kiderítette a csövek eredetét, amelyek bizony harcias célokra szolgáltak. Óriási szerencse, hogy az ágyúcsövek nem estek a két világháború vasgyűjtő szorgalmának áldozatául.

Dr. Horváth Árpád

MESTROVIC

Száz éve, 1883. augusztus 15-én született Ivan parasztfiúból lett szobrász-óriás, a 19. század e öt művének címét helyeztük el keresztrejtvény

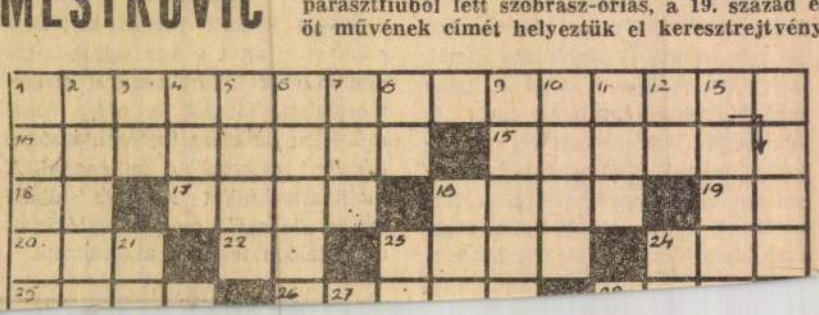

Aforizmák

A történelem már nem a királyok és a csaták története, már a mi történetünk.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Vajda Lajos grafikus és festőművész

NAPLÓ (VESZPRÉM)

1978 SEP. 1 01

1021

Jelek és jelképek

Emlékkiállítás Vajda Lajos műveiből

Az egész életművet felmérő kiállítással emlékezik az 1941-ben tbc-ben meghalt festőre, *Vajda Lajosra* a Magyar Nemzeti Galéria. A kiállítás szeptember végéig látható a budai várpalotában.

Vajda festői és grafikai munkássága korszakjelző a magyar művészetben, alapjaiban változtatta meg az ábrázoló jellegű művészetet, ugyanakkor a legrégebbi hagyományokhoz kapcsolta. Az impresszionizmusnak a század első felében továbbélő változatait és az elvont törekvéseket, mint a maga számára használhatatlanokat kikerülve az ábrázolás kezdeteihez nyúlt vissza, hogy a legegyszerűbb kifejezési eszközökből érzékeny egyéniségét híven kifejező megjelenési formát hozzon létre. Munkáiból következtetve célja az volt, hogy az ábrázolási konvencióktól megszabadulva a forrásból merítsen, ahhoz a ponthoz csatlakozzék, amelyiken a jel még önálló volt, saját tartalmat hordozott és nem feltétlenül valamely tárgy képe. A szín, a vonal, a folt a kép felületén úgy mozogjon, úgy helyezkedjen el, hogy saját megjelenési formájával és elrendezési rendszerével sugallja a festő gondolatát és sejtéseit. Az illuzionista ábrázolási eszközök nélkül a formák síkdíszítményi szerepét tette meg művei uralkodó irányzatává. Útján magányosan haladt, — a nagy felismerések ritkán találnak lelkes hívekre.

Hetven éve született Zalaegerszegen és 33 évesen szállt sírba. Tehetsége korán megmutatkozott, s az a törekvése is, hogy friss szemlélettel vágjon az ábrázolás nagy feladatának, egyszerre teremtve új tartalmat és új formát. Főiskolás korában a haladó szellemű társakkal és Kassák Munkakörével volt kapcsolatban. A harmincas évek elején négy évig Párizsban élt, haladó törekvésekkel, köztük a nagyhatású szovjet filmművészettel ismerkedett meg, és megragadta képzeletét a szürrealizmus. A hatások összegzéseként tragikus kifejezésű fotomontázsokat készített.

Hazatérve a népművészet felé fordult figyelme, mert úgy vélte, hogy *„tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csakis a magyar népművészet lehet."* Népművészeti motívumokat tanulmányozott, képi felhasználásuk útjait kutatta, a tiszta formarendszert, a dekoratív hatást és az egyértelmű népi beszédet tanulta meg belőlük. Foglalkoztatták a pravoszláv egyházi festészet ikonjai, megerősítették törekvésében. Egy-egy figurát megjelenítő vonalrajzai és több alakot összeépítő vonalkompozíciói a valóság mély megismeréséről és a formák rajzos jelekké való átalakításáról tanúskodnak. Sokszólamú grafikusi és festői munkájának legjellemzőbb darabja a Felfelé mutató ikon — önarckép (1936) című kompozíció, melyen az örökkévalóságot jelző ikon-figura és Vajda alakja épül egyetlen formává. A kéz, amely felfelé mutat, teszi különössé a képet, egyben megadja mély humánusú tartalmát: az emberre irányítja figyelmünket, aki jónak és rossznak egyként letéteményese.

A nyugalomnak és feszültségnek ezt a harmonikus megnyilatkozását egyre zaklatottabb hatású művek követték. Mintegy a közelgő háború megsejtéseként maszkok sorát festette Vajda, bennük mutatva fel az ember egyre szánalmasabb arcát. Hová lett a felmutató önarckép — ikon prófétai fensége?! Néhány vonala, remegő foltja volt már csak a világ vihartérképe tükörképének elővillantására. Utolsó erőfeszítésével, a zsidótörvény és a betegség közvetlenül fenyegető árnyékában, nagy méretű szénrajzokat készített csaknem tárgytalanul, szabadjára engedve a fekete és szürke foltokat és vonaláradatokat, hogy strukturává szerveződő halmazukból a világ riasztó képe bontakozzék ki. Más munkáin néhány éteri színnel és belejük hatoló kemény formákkal (szörnyekkel) utal a vágyott derűre és az ellene törő erőszakra. A képek közepéről indított motívumok félénken, tapogatózva nyúlnak jobbra, balra, finom vonalhálók, rácsos szerkezetű felületek, képlékeny foltok terjengenek olyan érzékenyen, mint az alvajárók mozdulatai. Egyszerre elvont és érzékletes jelek, mint sokezer évvel korábbi őseink sziklára rajzolt-karcolt üzenetei.



Vajda Lajos: Akt

Hová vezettek volna ezek a tárgytalannak látszó, mégis az életre utaló rajzok, festmények? Formakísérletek csupán? De hát van csak formakísérlet? Ott, ahol a lét és a lét értelme (a festői megnyilatkozás) oly szorosan összefonódott, mint Vajdánál?

A szentendrei művészet nagy egyéniségei és fiatalabb alkotói számosan folytatták Vajda magavágta útját, többnyire egy-egy részfeladatot víve a teljes megvalósulásig. Hozzá mérhető korszakjelző egyéniség azonban nem köztük született, hanem a zseniálisan szabados *Kondor Béla* volt, aki akárcsak Vajda Lajos, teljességében, minden ellentmondásával együtt vizsgálta és értelmezte a világot és tükrözte jelképes erejű ábrázolásokban.

Évtizedeket késett a nagy Vajda-emlékkiállítás. Reméljük, hogy a most teljességében felmérhető értékei többé nem merülnek feledésbe.

Heitler László

...mbat

...KLETE

...yzet

...ndobok hangfogóval

...portba sorolnám azokat, akik lát-...tökön este a tévében A táltosfiú ...a című játékot. Az elsőbe azokat ...kik minden előzetes tájékozódás ...acsora és a kora esti félórás gye- ...után rutinszerű megszokottsággal ...pernyő elé. Ők minden valószí- ...int egy érdekes, de kicsit vonta- ...átékot kaptak. Jutott bele táltos- ...r, boszorkány, csodavíz, s több — mindig a jó győzelmével, ahogy ... törvényeinek megfelel. A végén ...r kicsit komolyra a dolog: a ha- ...ehet megölni, így a mese elrom-

...ik csoport tagjai elolvasták a rá- ...n a film előzetesét, ezért tudták ...gy tudták — hogy az ősi magyar ... a régi ázsiai kultúrákból kapnak ...lítőt, sok-sok izgalommal fűsze- ...zgalomról gyorsan le kellett mon- ...n a táltosfiú sikereiben azok sem ...k, akik a sámándobok hangját ...hallani a bemutatóból. A kissé ...neséből azonban az átlagos mű- ...allgatók is alig-alig érzékelhették ...ek üzenetét. Egy-egy szép mono- ...szöveg azért szerzett örömöt, kár ...lkotók nem mindig tudták meg- ...tni az ocsút a búzától. A néha ...ett atmoszférát olyan molnár fe- ...csességek dúlták szét, mint pél- ...n boszorkány megállapítása: „A ...csát annak, aki erőszakkal meg- ...de annak soha, aki a csókját el- ...‚Az ördögbe is!" — fakad ki a tál- ... másik alkalommal egészen a ...adba illően.

Cz. J.

Képző...

Alkotás és köz...

Beszélgetés Bognár Zol...

Nem a saját alkotó, hanem közösségi munkája néhány tapasztalatáról beszélgettünk *Bognár Zoltán* Egry-díjas grafikussal. Mint a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Északdunántúli Területi Szervezete Veszprém megyei csoportjának titkárával.

— Két éve választották meg erre a tisztségre. Jobban érzi magát, mint azelőtt?

— Nem érzem jobban magam. Különböző tárgyalások során most már jobban belelátok a képzőművészeti problémákba. Pontosan azért, mert több támogató szervvel is kell tárgyalni, és sokszor olyan nehézségek adódnak, amiket majdnem képtelenség megoldani.

— Például?

— Most a képzőművészeti világhét programja az Utcák és terek kultúrája. Ehhez tulajdonképpen az kellene egyfelől, hogy a művészek vállaljanak szerepet ebben a feladatkörben, másfelől meg a városok vagy a megye foglalkoztassák őket. Csakhogy a képzőművészek — legalábbis a főhivatásúak — zömének a képcsarnoki vásárlás nyújt megélhetést. Ezért a havi 4—5 ezerért hétről-hétre meg kell festeniök a maguk képeit, ami éveken keresztül életformává válik. Hozzá jön évente négy—öt országos és egy megyei kiállítás, ott illik szerepelni, szinte becsületbeli kérdés. Ez a fajta üzlet a képcsarnokkal meg a kiállítási szereplés nemcsak megszabja a művész idejét, hanem a gondolkodásmódját is behatárolja...

— A lakóhelyén pedig nemcsak ezt várnák el.

— Nem, különösen ha arra gondolunk, amit a művészeti világhét is meghirdetett. Hanem nagyobb lélegzetű munkákat, vagy városesztétikai feladatokat, például játszóterek tervezését. Miután a gondolkodásmódja rááll a képcsarnoki „termelésre", nehéz egy más témakör gondolkodásmódjába beleélni magát. Veszprémben játszóterek mellett a történelmi városrészben cégérek, üzletportálok tervezése lehetne inkább dolgunk, nem annyira szobrok elhelyezése. Idő úgy jutna rá, hogy például ilyen feladattal megbíznának egy-két művészt, a megyében élő kilenc iparművész közül is. A konkrét megbízás biztosítaná a megélhetést.

— Közbevetőleg: az őszi veszprémi és a tavaszi ajkai, meg az esetleges országos tárlatok díjai s az állami vásárlások mennyire segítik a megélhetést?

— Esetlegesen. A megyei és a veszprémi tanács vásárol, meg az olyan városok, ahol kiállításokat szoktunk rendezni. Elsősorban Ajka, Várpalota, kisebb mértékben Füred. Viszont a nagyüzemek közös kiállításokon gyéren vásárolnak.

— Van azért példa a támogatás másfajta módjára is. Ircsik Józseffel szerződést kötött a Bakony Művek...

— ...nemcsak egy szakkör vezetésére, hanem az üzemi közművelődés segítésére is vonatkozik megállapodásuk. Folyamatban van két hasonló előkészítése is. A régóta szorgalmazott szocialista szerződés azonban csak egy a jó lehetőségek közül... Szívesen együttműködnék építészekkel a régi és az új városkép összhangjának megteremtésében. Ugyanis közösen kellene gondolkodni a város szépítéséről. Ám ha adnának is megbízást, ne várják el a művésztől, hogy rögtön bele tud melegedni, hiszen nem volt rá igény hosszú ideig.

— Miért nem?

— Legtöbbször gazdasági okokra hivatkoznak. Mondjuk például a veszprémi Várkapu portája szebb lenne kerámiából. Pénzbe kerül, persze, többe is, mint



...ti *zenkettőből nyolc bányász, szénfalon dolgozó volt!*

...a- Szóval, valamennyi férfias ...ó- tartású, kemény, erős tán- ...íz cos. Akik úgy táncoltak, ...i- hogy amikor 1966-ban Brüsz- ...- szelben a követségek vezető- ...- ...y ...- ...i ...t ...- ...-

...i- ...ő- ...z ...i- ...- ...- ...y ...- ...i ...:

Vajda Lajos, festő

E. Feké

Mén

7.

Az önarcképtől az álarcig

Megrendítő élmény a *Vajda Lajos*-emlékkiállítás a Nemzeti Galériában. E megrendülés forrása korántsem az, hogy ismerem a festő tragikus sorsát: a fasizta erőszak áldozataként halt meg, s rövid életében sem kényeztette a világ sem elismeréssel, sem jóléttel. Persze, a látogató hajlamos eljátszani egy pillanatig azzal az ötlettel, hogy istenem, mi is lehetett volna, ha... Meg azzal: gondolhatta volna-e Vajda Lajos, hogy képeit egykor a főméltóságú kormányzó termeiben állítják ki? Ezekre a meditációkra egyértelmű feleletet adhatunk: bizonyosan nem foglalkoztatta a gondolat Vajda Lajost, hogy Horthy palotája mire hasznosítható igazán, s arról pedig végleg nem érdemes találgatni, hogy a kedvezőbb életkörülmények miféle reakciókat váltottak volna ki a művészből. Hiszen Vajda oeuvreje igazában nem történelmi sorshelyzetek felismerésével hat, bár nem kétséges, hogy — más művészeti ágazatból használva fel a hasonlítási alapot — Radnótira emlékeztető erővel ez a tudatosság művészetének központi üzenetéhez tartozik.

Nem vagyok műtörténész, tehát ne várjon senki tőlem elmélkedést arról, hogy a szürrealizmus miként hatott Vajdára, és hogyan épülnek egyre szervesebben a választott ábrázolási módszer eszközei a műbe. Ezek fontos és tanulságos problémák, vitatkoztak eleget róluk, olykor úgy tűnhet, hogy többször boncolgatták ezeket a kérdéseket, mint szükséges lett volna. Ez azonban csak egy kiállításlátogató megérzése, éppen azért, mert azokban a rangos tanulmányokban, amelyeket Vajdáról olvashatott, többnyire a másodlagos formai elemzés dominált.

A kiállítás arról győzött meg, hogy Vajda legvonzóbb erénye — az egyéni és a közösségi veszélyek felismerése mellett — az a válasz, amelyet művészetében kidolgozott. Tehát kereste a *tett* lehetőségeit. Nyilvánvaló, hogy ez a keresés egyáltalán nem választható el a forma változásaitól, viszont az *irány*, a lehetséges felelet fellelésére irányuló szándék eleve arról tanúskodik, hogy nem a szürrealizmus vagy a neoprimitivizmus kortárs divatjainak talajtalan és ötlettelen utánzása, utánérzése dominált Vajdánál, de közelérzett magához egy olyan eszközrendszert, amellyel helyzetét, álláspontját ki tudta fejezni.

Bizonyára vonzotta az afrikai népeknek a harmincas években megismert primitív művészete, mint ahogyan sok költő kortársa számára sem maradt közömbös ez az élmény. Vajon a faszobrocskák arányai, egy ismeretlen világ varázsai hatottak? Igen, ez is, valamint az a kényszerítő szorongás, hogy az európai fenyegetések ugyanúgy kiközösíthetik őket, mint e szobrocskák névtelen mestereit. József Attila „fehérek közt egy európai"-nak nevezi a humánum hirdetőjét, Thomas Mannt. Talán nem túlzás e hasonlat gyökerében ott látni a rasszista szemlélet elleni tiltakozást, azt a követelményt, hogy ne a származás, hanem az értelem rangsorolja az embert. Vajda számos önarcképe közül néhányon *négernek* festi önmagát. Nem mondhatok mást, mint azt, hogy szükségszerűen. Az, ami Tzaráék számára talán elsőrendűen játék lehetett (bár puszta kedvtelés náluk sem volt), Vajdánál és egyáltalán Európának e veszélyesebb zónájában élő művészeknél a kényszerlét felismerése.

Európa veszélyesebb zónáját, természetesen, ezekre a mi tájainkra értem: a fasizmus mérge errefelé természetes támogatást nyert az egymás ellen kijátszott kis népek sovén indulatától. Ez a kölcsönösség annál ártalmasabb, minél kevésbé ismerik egymást ezek a népek: szerbek, szlovákok, románok, magyarok, csehek, horvátok. A harmincas években a haladás egyik legfontosabb fegyvere lesz a Dunatáji megismerés és megértés szellemének terjesztése. Vajda művészetében a szerb művészet formai elemeinek felhasználása figyelhető meg. Persze az életrajzi körülmények (maga is élt Jugoszláviában, valamint a szentendrei művésztelep, illetve környezet hatása) ugyancsak irányíthatták erre az útra. Én azonban a tudatosság mélyebb rétegeit feltételezem: mindaz, ami akkortájt a magyar progresszió köreiben forrongott, így tükröződött Vajda képein. A rettenet motívumai mellett a menekülés módozataként. A gyűlölettel a megértést szegezve szembe.

És végül a gyűlöletről és a félelemről... A harmincas évek vége felé az irodalomban, a képzőművészetben egyaránt pontosan érzékelhető törekvés az önarckép megformálásának igénye. Radnóti prózájában és verseiben nagyjából ugyanazt észlelhetjük, amit Vajda önarcképein: tisztán, félreérthetetlenül hagyományozni az utódokra az egyéniséget. Aztán a negyvenes években az önarcképet felváltják az *álarcok:* a rejtőzködés, a félelem, a gyűlölet kifejezései. A rend megbomlik, s az egyéniség, a maga őszinteségével, világ felé tárulkozásával menedékbe készülődik. S tudjuk, hogy ez a menedék sem segíthetett...

Vajda körül — mint említettem — sok-sok disputa zajlott. Főleg arról, hogy mennyire követhető és követendő ez a művészi törekvés. Nemegyszer az is szóba került, hogy miként illeszthető Vajda a magyar művészet fejlődésének fővonalához. Gondolom, hogy manapság az ilyen tartalmú viták fölöslegesek: Vajda *hazaérkezett* — ezt nem utolsósorban a mostani emlékkiállítás igazolja —, és nem azt kell bizonyítani, hogy mennyire és miként tükrözte korának szörnyű valóságát, még csak nem is azt, hogy törekvései feltétlenül rokoníthatók a progresszió kiemelkedő személyiségeinek céljaival. Igazából most már arra lenne szükség, hogy nyugodtan, jelszavak és előítéletek nélkül tisztázzák Vajda művészetének sajátos jegyeit, öntörvényűen és történetileg egyaránt.

...nolnak ajánlott könyvében el-
...nondja, hogyan ismerkedett meg
...repüléssel, az űrhajózással. Sa-
...alov — mint ismeretes — két íz-
...ben járt az űrben, 1969-ben, majd
...971-ben. Érdemeit a Szovjetunió
...hőse kitüntetéssel jutalmazták.

A MONCADA LAKTANYA elle-
...i támadás 25. évfordulója alkal-
...ából kubai fotókiállítás nyílt
...Pesterzsébeten, a Vasas Művelő-
...dési Házban. A 160 képből álló
...gyűjtemény az ország forradalmi
...átalakulásáért vívott harcokat és
...a szocialista társadalom építésé-
...nek eredményeit. Az eddigi világ-
...ifjúsági találkozók eseményeit,
...pillanatát megörökítő fotókból
...az MTI Vadas Ernő termében
...nyílt kiállítás.

A CSEPEL MŰVEK MUNKÁS-
...OTTHONÁBAN megkezdte ma-
...gyarországi szereplését a Salba
...Prahoei román népművészeti
...együttes: moldvai hórát, Avas vi-
...déki, erdélyi, prahovei és olténiai
...táncokat, ének- és hangszerszólók-
...at adott elő. A 45 tagú együttes
...ma Martonvásáron, az MTA mező-
...gazdasági kutató intézetének gaz-
...daságában dolgozó fiatalok előtt
...lép fel, július 28-án Dunakeszin,
...30-án pedig Miskolcon szerepel.

...a 27-én 11 órakor lesz
a Rákoskeresztúri új-köztemetőben. — *Magyar Partizán Szövetség.*

SZEKERES JÓZSEF, a Szocialista Hazáért Érdemrend tulajdonosa, aki 1922 óta volt tagja a pártnak, 79 éves korában elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatása július 31-én, délután 2 órakor lesz a Rákoskeresztúri új-köztemetőben. — *Az MSZMP VII. kerületi Bizottsága; Fővárosi Közterület-fenntartó Vállalat.*

VÁCZI MÁRTON, a Szocialista Hazáért Érdemrend kitüntetettje, a Minisztertanács nyugalmazott osztályvezetője, aki 1932 óta volt tagja a pártnak, 74 éves korában elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatása július 31-én, hétfő délután 3 órakor lesz a Farkasréti temetőben — *Az MSZMP XI. kerületi Bizottsága; a Közalkalmazottak Szakszervezete.*

ZINGER FERENC a Szocialista Hazáért Érdemrend kitüntetettje, aki 1917 óta volt tagja a pártnak, 76 éves korában elhunyt. Temetése augusztus 3-án, csütörtökön 13 órakor lesz a Rákoskeresztúri új-köztemetőben. — *Az MSZMP XI. kerületi Bizottsága.*

A TIT MŰVELŐDÉSELMÉLETI NYÁRI EGYETEME Szegeden megnyílt. A tíznapos kurzuson összesen tizenhat előadás hangzik majd el. A referátumok a közművelődés üzemi feladatairól, a felnőttoktatás tennivalóiról és a művelődési otthonok programjairól szólnak.

ÁRAMKIMARADÁS A KÖRÚTON. Kedd délben több mint háromnegyed óráig szünetelt a villamosforgalom a Nagykörúton, az áramátalakító gépház műszaki hibája miatt. A BKV a villamosok helyett autóbuszokkal bonyolította le a forgalmat.

JUGOSZLÁVIA lakosainak száma jelenleg 21 millió 968 ezer — jelentette a Tanjug jugoszláv hírügynökség.

MOST JELENT MEG: A magyar szókészlet finnugor elemei. Etimológiai szótár. Főszerk. Lakó György (Akadémiai). — Mika Waltari: Szinuhe. Történelmi regény, 3. kiad. (Európa). — Zolnay László: Kincses Magyarország. Középkori művelődésünk történetéből. 2. jav. kiad. (Magvető). — Simor András: Így élt Szamuely Tibor. Életrajz — Bakó Ágnes: Fekete szivárvány. Ifjúsági regény, 2. kiad. — Csukás István: Vakáció a halott utcában. Ifjúsági regény, 2. kiad. (Móra).

MŰSOROK:

Hilton Szálló udvara: Budavári vigasságok — Dittersdorf-vígopera (8, ...nap 27-én). **Budai Parkszínpad:** Magyar századok (az Állami Népi Együttes vendégjátéka, 8). **Városmajori Színpad:** A kikapós patikárius (8, ...nap 27-én). **Fővárosi Nagycirkusz:** Cirkuszvilág (fél 8).

Élet és Irodalom

VIII. ÉVF., 35. SZ. IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP 1964. AUG. 29.

VÁRKONYI MIHÁLY:

PER

Lehet-e éveket visszaperelni a haláltól? Ki tudja megmondani, milyen hosszúra van szabva az egyes ember élete: mennyit vett el belőle az, amit ő tett vagy amit vele cselekedtek. Vannak, akiket húsz évesen ragadott el a pattogó golyó, harmincévesen ásatták meg vele saját sírját, negyvenévesen öntötték le petróleummal s égették meg félig elevenen. Ünnepségek jönnek most, a kerek évforduló emlékünnepei, emlékezünk majd rájuk koszorúzásoknál, emlékműveknél, beszédekben. Húsz éve ölték meg Ságvárit, indították a halálba Radnótit, ítéltek halálra a jogi formaságok mellőzésével ezer és százezer embert. Voltparaszt katonát tank alá zavartak: volt munkás munkaszolgálatost vízzel öntöztek, hogy jéggé vált maga is. Elítéltek parasztokat, munkásokat, értelmiségieket: felkoncolták, elégették őket, géppuskával a hátuk mögött kergették harcba: asszonyokat, gyerekeket, öregeket a védekezés minden lehetősége nélkül tettek ki bombák, puskatusok, romlott élelmiszerek és élelemhiány pusztításának. „Katonai szempontból százezer ember nem számít" — mondta Jány Gusztáv kihallgatásakor.

Évfordulók jönnek, a végrehajtott ítéletek százezreire emlékezünk majd. Néhányunkat név szerint is megőrizte a történelem: a közös emlékezet. Leginkább azokat, akik szembefordultak az öregekre és fiatalokra, munkásokra és értelmiségiekre egyaránt kiszabott általános ítélettel. Akik azzal, hogy fegyvert vagy szót emeltek a közös halál ellen, magukra vállalták mások szenvedését halálrészét is.

Csillik Gábor Szir-ről szóló könyvében van néhány oldal, amely a végrehajtás módszeréről, a puskatus és gumibot forgatásáról, a dagadtra vert fejekről, véresre vert talpakról és herékről, a tüdő és szív „szakszerű kezeléséről" szól. Hogyan maradhatott élve valaki is ezután? Csak az erős hit és az erős szervezet: és mindenekelőtt az erős, Sztalingrádtól—Berlinig csapást-csapásra mérő hadsereg mentette meg a halálraítélteket. Azokat is, akik a börtönökön belül várták: de azokat is, akik a börtönökön kívül félték az ítéletek végrehajtását.

De ki mondja meg, milyen maradandó változást okoz a szervezetben egy, a lágyékon elhelyezett rúgás? Milyen nyomot hagy hátra a halálos ítélet, a biztos pusztulás tudatában eltöltött éjszaka? Hány évet vesz el az életből az az óra, amíg kiássák a betemetett pincéből?

Negyvenéves, ötvenéves korában váratlanul elhúnyt ez, rövid szenvedés után meghalt az. Mennyit éltek volna, ha annak idején nem törik össze bordájukat, nem zavarják végig őket mezítláb őszi országutakon, nem ismertetik meg velük a ráfogott puskacső előtti halálfélemet — nem lehet tudni. „Igen, néha emlegette, hogy érzi a szívét." Az orvostudomány mindent megtett, időben intették is a beteget. „Ez nem gyerekjáték, kérem". Kórházi lapjukon ott állt a betegség szakszerű megnevezése, a kórtörténettel együtt. Vesebaj, a vérkeringés, vagy a máj zavara. Az nem állt ott, hogy egy őrült rend negyvenfokos hidegben félmeztelenül végeztetett velük csuklógyakorlatokat a Don-kanyarnál. Nem állt ott, hogy a mellettük levő házat bombatalálat érte és sértetlenül ugyan, de két éjszakát és napot kellett eltölteniük a pincében: és, hogy hány hozzátartozójuk halálhírét is el kellett viselniük. Nem állt a kórházi lapon az appelen zuhogó eső és a futóárok szárazsága. Pedig az idegek sok mindent, talán túlságosan is sok mindent megőriznek.

Emberek százai kapták fel fejüket idegesen, gyanakvón, ha a MALÉV valamelyik gépe a felhők miatt kicsit alacsonyabban repül át a város felett. Egy autógumi pukkanására mindig akad valaki az utcán, aki öntudatlanul a fal mellé ugrik. És — igen túltáplálkozunk, de azért — őrizzük még fogainkban és csontvelőnkben azt a betegséget, melyet nagyon-nem-pontos fogalmazással így írhatnánk körül: „gyerekkorában-elégtelenül-táplálkozott" és „rendetlen-idegesélete-volt." Bizonyos, hogy évtizedek múlva nem csökken emiatt a szervezet természetes védekező képessége a vírusos influenza, a fogszúvasodás, vagy akár csak az idegkimerülés ellen?

Ha ünnepi évfordulók jönnek, azokra emlékezünk majd, aki-

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Vajda Lajos

ÉLET ÉS IRODALOM

1964 AUG 29.

1021

TEGNAP

A KÖLTŐ IRIGYE

Negyedszázada bűntudattal él, mert verébpörköltet evett egyszer a Városháza udvarán, ahol madárpiac volt akkoriban s ahol nemcsak eleven stiglicet, gerlét, nyesett szárnyú csókát, mátyásmadarat, hanem pörköltnek készített verebet is árultak. Azóta versben is megkövette kedves madarait, s láttam vezekelni őt: meglestem három éve, mikor Szigligeten eltemette az országúton fölszedett verébfiókát, s ágat, virágot tűzött a sírhalomra. S hányan látták őt Újpest utcáin, amint magához szólítja a gazdátlan kutyákat, vagy átöleli a tejeskocsiba fogott szomorú lovacska nyakát, s úgy beszél hozzájuk, mint aki az egész emberiség nevében kér bocsánatot szenvedésükért. De az emberek szemébe is ilyen gyanútlan bizalommal nézett mindig, s bizonyára csodálkozva tudja meg e sorokból, hogy neki is volt irigye, méghozzá földije, egy újpesti hírlapíró.

Miért irigyelhette valaki a fiatal Berda Józsefet? Nyilván csak a tehetségéért. Vagy talán azért, mert több mecénása volt, mint valamennyi kortársának együttvéve? No nem bárók, gyárosok, bankigazgatók, hanem egy öreg cipész, aki megtalpalta a lábbelijét, egy szabómester, aki ruháját fordította, stoppolta, s egy Árpád úti vendéglős, akinél napi fél liter bor, s a Rákospalota—Fót közt húzódó Károlyi-uradalom ispánja, akinél egy egész juhgomolya várta a költőt, aki vasárnaponként barátait is magával vitte az erdei lakomára. De legigazabb támogatója, akinek aktatáskáját három évtized múltán is ereklyeként őrzi, Kosztolányi Dezső volt. Az ő lakásán történt, amit most elmondok.

Akkor csöngettem be másodszor a Pacsirta írójához, s ahogyan az a mi ifjúságunk idején természetes volt, ha huszadszor teszem, akkor is megilletődve várok a kertes ház kapujában. Nem volt egyedül. A már említett újpesti hírlapíró ült a szobájában, s látogatásának egyetlen fölismerhető célja Berda József „megfúrása" volt. Mindent megpróbált, hogy kimarja Újpest poétáját Kosztolányi kegyeiből.

— Iszákos — mondta, majd körülnézve a gyönyörű lakásban, a parkettől a mennyezetig érő könyvespolcokon: — Csavargó... Született ágyrajáró...

Értett a fokozáshoz. Új vádpont következett:

— Bordélyházba jár...

— Én is — szólalt meg végre Kosztolányi is.

Mire kivágta az utolsó, legsúlyosabb vádat:

— Hedonista...

Kosztolányi ingerültségét s megvetését mosolyba rejtve, megkérdezte:

— Kvarglin?

MILYEN A NAPKELTE?

Két évig minden éjszaka együtt üldögéltünk a Simplon kávéházban — s nem tudtam róla semmit. Nem tudtam, hol lakik: albérlő vagy ágyrajáró? hol ebédel: kifőzésben, vagy valamelyik tér padján papirzacskóból töpörtyűt? s van-e szerelme: csókolt-e már valaki asszonyt ez a szemérmes mosolyú, kimondatlan szavaiba mélyedő, s e mélységből ritkán föltekintő fiú? Soha zártabb lelkű embert, akinek arca mégis csupa nyíltság, s hiszékeny jóindulat. Tudtam, nem illik faggatni: így Vajda Lajos ő, a főiskoláról nemrég kikerült fiatal festő, s hűséges asztaltárs, sőt, szórakoztató éjszakai cimbora, akinek nem szavait, hanem hallgatását kell megérteni.

Ez a kicsiny portré azt is elmondja, hogy más volt mint a többiek, de mégiscsak egy a többi között, aki minden bizonnyal a legnagyobbra készül, mint mi, költő- és piktorjelöltek valamennyien, s aki vagy viszi valamire, vagy nem. Hogy ilyen sokra viszi, hogy holtában a modern festészet egyik vezéralakjává magasodik, azt nemcsak két költő barátja, Vas István s e sorok írója, de festőtársai sem sejtették. Inkább úgy bántak vele, mint a legkisebb reményűvel, a leggyámoltalanabbal, s csak most tudom, hogy e csöndesség, e látszólagos gyámoltalanság mennyi keménységet takart, milyen összeszorított fogú készülődést a Műre.

Nemcsak asztalnál üldögéltünk. Kószáltunk is, s nem keveset, a hajnali Körúton, amely olyan kék volt, ha nem kékebb, mint Somlyó Zoltán szűk Könyök utcájának ege. Jött mellettem szótlanul az absztrakt képek ifjú festője — absztrakt cipőben. Emlékszem, egyik festményén zsinór húzódott végig, mintha az tartaná össze a képet. Cipője talpát és felső részét valóban madzag fogta össze. Így aztán érthető, hogy nem csupán tüdőnket szellőztetni jártuk a hajnali utcákat, hanem kapupénz híján gyakran kellett megvárnunk a reggeli öt órát, a kapunyitás idejét.

Nem tudtuk, mert nem is figyeltük, merre visz utunk az első villamosok, s a tejeskocsikon összeverődő kannák zörgésében, mikor egy vagy két órányi járkálás után megláttam a budai Duna-partot, s visszafordulva Pest felé, a kelő napot az égen.

— Nézd, milyen gyönyörű! — kiáltottam a napkeltét mutatva, s ő lassún, nagyon lassún fölemelte a fejét, majd még lassúbban visszaejtve mellére, így szólt:

— Giccses...

Kerek évtizedek jönnek azóta emlékezetünk hűvös vérefeltűnik az ítéletei, pereljünk le nem élt évekért — mint minden évszakban ehhen is történt

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

FÓRUM
1906. APR 14

Vajda Lajos

1021

Kiállítás Vajda Lajos emlékére

Vajda Lajos-emlékkiállítás nyílt április 4-én a szentendrei Ferenczy Károly Múzeumban. *Bálint Endre* festőművész rövid bevezetőjében többek között ezeket mondotta:

Huszonöt esztendeje, harminchárom éves korában, tüdőbajban halt meg Vajda Lajos. Nagy jellem volt. Pályafutásának tíz éve alatt teljesen egyéni stílust teremtett. „Valami új témakört keresek, a valóságból kiindulva. A művészet valóságát soha nem tévesztheted össze a művészetmagyarázók valóságával" — vallotta Vajda. Szerette volna, ha a magyar művészet társul az európaival: „Ha belepusztulok is megvalósítom!" — hangoztatta. Belepusztult, de megvalósította. Művészete új magyar hagyomány kezdete. Munkásságát szentendrei iskolának nevezik.



A művész önarcképe, egyik legkifejezőbb, legsikerültebb munkája

A kiállítás, amelyet *Passuth Krisztina* rendezett, május 18-ig tart nyitva, s megtekintése nemcsak a kirándulást teszi kellemessé, hanem művészi élménnyel gazdagítja a látogatót.

V. A.

pedig a legrosszabb terepviszonyok között. Az öt kilomé-

FELELŐSSÉG MÁSOKKAL

Munkásvédelmi őrök Salgótarjánban

Annak ellenére, hogy az OBV Salgótarjáni Bányagépgyárában huszonegy munkásvédelmi őr fáradozik szorgalommal a balesetek megelőzésén, a statisztika nem mutat jó képet. Ez egyrészt abból adódik, hogy a dolgozók a helyi vezetők erőfeszítései ellenére sem végezhetik megfelelő környezetben napi munkájukat, másrészt, hogy az anyagok mozgatása, a késztermékek szállítása gépek hiányában kézi erővel történik. *Rigó József*, a szakszervezeti bizottság társadalmi munkavédelmi felügyelője mondotta:

— *Nem egy esetben abból is származott már baleset, hogy a munkásvédelmi őrök ugyan bejegyezték észrevételeiket a műhelynaplóba, rámutattak a baleseti veszélyt rejtő hibákra, de az azonnali intézkedés egyes műszaki vezetők részéről elmaradt. E három tényezőn múlott — kivéve, amikor a dolgozók hibájából történt mulasztás, baleset vagy sérülés —, hogy 1960-ban 68, 1961-ben 73, 1962-ben 63, 1963-ban 47, 1964-ben 44, 1965-ben pedig 75 három napon túl gyógyuló baleset fordult elő, ami 3085 munkanapkiesést jelentett. Ebben az évben március*

Vajda Lajos emlékkiállítás nyílik Zalaegerszegen

Zalaegerszegen született 1908. augusztus 6-án a XX. századi magyar festészet egyik legsajátosabb egyénisége, Vajda Lajos. Az Egerszegen, majd az első világháború után Szerbiában töltött gyermekévek után az 1923. év nyara Zalaegerszegen már nemcsak emlékeket, ifjúkori élményt, hanem az első fennmaradt műveket is jelenti Vajda munkásságában. A vázlatkönyv megőrzött lapjain ceruzával vagy akvarellel frissen megrajzolt zalai részletek az ébredező tehetség első jeleit mutatják a még teljesen természeti, városképi látványhoz kötődő részletek naturalista megragadásában.

Zala vidéke, Göcsej volt a legkorábbi etnologikus komponens Vajda Lajos életében. Később is feleségének írt levelében szülőföldjéről szólván ezt külön is kihangsúlyozta: *„Göcsej — Zala megye néprajzilag érdekes vidéke... tradició nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csakis a magyar népművészet lehet."* (1936. VIII. 11.)

1928-ban a budapesti Képzőművészeti Főiskolán Csók István tanítványa lett. Korábban Csók maga is a népművészet szín- és formavilágából akarta megújítani a XX. századi magyar festészetet, de később Párizs és Budapest hatása letérítette erről a pályáról. Vajda Lajos is megjárta Párizst (1930—34), de csak tájékozódást jelentett számára, figyelte az életet és montázsokba sűrítve ábrázolta. Hazatérve, Szentendrén a népművészet, a szerb egyházművészet emlékeit kezdte kutatni, egy eddig csak Bartók és Kodály zenéjében megjárt úton indulva el. *„Rengeteget kellene tenni, ...felkutatni az értékes tárgyakat és összegyűjteni, ezeket rendezni, s ebből megalkotni a népművészeti múzeumot."* A program megvalósítását a Pesttől északra fekvő Szentendrén és környékén barátjával és festőtársával, Korniss Dezsővel együtt végezte. Kevés eszközzel dolgozott, redukált forma- és színvilággal, hol csak a tiszta kontúrrajz vonalából, hol kevés, válogatott színből (*„vörös okker, venyige, csont és elefántcsont fekete, cinksárga, indigó — ezek most a kedvenc színeim"* 1936. VII. 23.) építette kompozícióit. Tömörítette a látványt, a tér és idő újfajta egyesítését kereste az orosz filmművészet, a kubista és szürrealista művészi eredmények ismeretében.

Szerényen és visszahúzódva élt a világban, amelynek hivatalos formáival szemben állt már a kassáki Munkakörben (1928—30) töltött idő óta. Ahogy sötétedtek a felhők a történelem egén, úgy váltották fel olaj és tempera képeit a fekete szén és tus kompozíciók. Az 1930-as évek végén maszkok, szárnyas, fonatos sötéten örvénylő formák töltötték be nagyméretű lapjait. A madár, a koponya, a kavics, a hold alakzatok magukban foglalják az élet és halál problémáival foglalkozó festő érzéseit és egyben érzékeltetik a kor atmoszféráját, a fasizmus szörnyének egyre erősödő szárnycsapásait. Utolsó korszakának mintegy jelképes megtestesítője a szinte kozmikus ezüst térben megjelenő gnóm.

Amikor 1941. szeptember 7-én tüdőszanatóriumban meghalt a munkaszolgálatos fiatal festő, egy forrásban levő művészpálya szakadt meg. Egy olyan művész munkássága, aki a francia és orosz művészet között egy sajátos középkeleteurópai új festészet kialakításán fáradozott.

Vajda Lajos emlékkiállítása ma délelőtt 11 órakor nyílik meg Zalaegerszegen, a Megyei Művelődési Központban.

Bajkay Éva

lálkoztunk. Meg
katonája voltam
kének egyike. F
koláztak, agitát
bukás után ped
kor hazatértem,
Szentmihályi ur
ségem. Szerezte
gattuk a Szaba
a front erősen
ceni kormány r

Közelebb haj

— Hej, mics
éjszakákon át,
tem egy nagy l
elég lesz-e az
fronttól, nyilas
miénk lesz ez
parancsnok —
dott, amikor
közöltem, hog
pártot a közsé
elvtársak a fő
az emberekke

nekizúdultunk a határnak. Egy hét alatt végeztünk a munkával.

Elmosolyodik.

— Ezernyolcszáz hold hamar gazdára talált, főleg az andorházi cselédek, 54 család jussolt belőle, de összesen 160 gazda lett a maga ura. Maradt 200 hold, amit fenn kellett volna tartani, de a parancsnok kinevette a tétovázókat: hát azt az

-bevetni? Így azt is birtokba
lagon. Jó termés is lett akkor,
kedvvel dolgozott a határban
at kaptam négy gyerekhez, ám
tt a párt, elsőként ajánlottam
s évek végén alakuló tsz-nek.

munkájáról, arról, hogy 1956-
e a rendet veterán elvtársaival
13 évvel nyugdíj után is segít
— az a régi tavasz volt a leg-
majd az ünnepre azt a vörös
ad május 1-én vonult a földet,
köszöntő pacsai nép.

rt igazság

a zalaháshágyi nagyléesz el-
dnok és községi pártti'kár itt
ett vissza élete és faluja má-

r értettem én meg, hogy csak
parban dolgoztam, s alkalmam

kötésű ember.

losztás, az első, kísérleti „kis-
ekkor is egyik napról a má-
t 35 holdas, meg háromholdas
ja évente újra és újra végig-
gépért, amott megint másért.
ir keletkezett, egyedül megint
tt elébe. Láttam, hogy nő az
a, mert bár a maguk gazdái
keségen kívül ezzel a szabad-
éltek. S az is a dolgok része,
semmit a régihez képest, sőt!
mutathatta meg a kibontako-
az erők java szétforgácsolva
gernyi bajról beszélhetnék...

arca-szava.

zta meg. A párt engem is a
jártam a járás falvait, haza
lt, ismerik mindenütt a tsz-
, mennyi harc, érv, vita, le-
ések tapadnak egy-egy állo-
dják. Csak a falu meg az
rz szenvedély kelt ellenünk,
on, bűzös mocsár böllent fel
rtették szándékunkat, csupán
ehhez. Isten neki, legalább
szédhoz többé! — tűnődött az
olyan gépeink lennének egy
láttunk az ÁG-ban! Lesz,
s lett is. Az emberek, az új
ső erőgép árát — ma is meg-
uzsálem — húsz gazda adta
nevetnek az emléken, hiszen
tünt a szorongás is, bár nem
nindenben. De a munka átve-
o az emberek arca, ritkulnak
llának semmi az, ami hajdan
tt volna.

ámára, sőt Simon Vendel sza-
k is: a felismert igazság nyo-
at lépett mai falu arca. De
yitnia a krónikásnak.

Török András

1970 MÁR 1
ZALAI HÍRLAP
Zalaegerszeg
SZABAD NÉPSZAVA
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 6!
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

1973 SEP 19.
1021

KIÁLLÍTÁSRÓL KIÁLLÍTÁSRA

AZ EGYKORI EURÓPAI ISKOLA művészeit mutatja be a székesfehérvári Csók István Képtárban az MTA művészettörténeti kutatócsoportja és a Fejér megyei múzeumok közös rendezésében készült retrospektív kiállítás, mely egyúttal a múzeum *„A XX. század magyar művészete"* sorozatának nyolcadik bemutatója. A csoport, mely 1945-ben alakult, és 1946—1948 között működödött, jeles művészeket tömörített soraiba, azzal a céllal, hogy a magyar művészet fontos hagyományaira támaszkodva, európai orientációjú művészetet teremtsen. E hagyományokat mindenekelőtt *Vajda Lajos* életművéből eredeztették: a magyar képzőművészet megújulásának programját Vajda Lajos fogalmazta meg *Korniss Dezsővel* közösen 1936-ban, s Vajda realizálta azokat 1941-ig, haláláig alkotott műveiben. Ebből indult ki az Európai Iskola, midőn azt hirdette, hogy „legfőbb célkitűzésünk: szeretnők elfogadtatni korunkkal saját tudományát és saját művészetét". Ennek érdekében hívták meg az alapítók: *Gegesi Kiss Pál, Kassák Lajos, Kállai Ernő, Mezei Árpád és Pán Imre* a művészeket a csoportba, rendeztek viszonylag rövid idő alatt harmincnyolc kiállítást, vitákkal egybekötve, adták ki az *„Európai Iskola könyvtárát"* és az *„Index" Röpirat és Vitairat Könyvtárt.*

A művészek mindnyájan szembehelyezkedtek a felszabadulás előtti művészetpolitika retrográd szellemével és mindazokkal a művészi irányzatokkal, melyek ezt szolgálták. Csatlakoztak a modern művészet útkereséseihez, mert azt vallották, hogy ez az új kor művészete, s mert azon az álláspontón voltak, hogy *„legalább a kiindulópontunk legyen közös Európával"*. Művészi alkotó tevékenységük igen eltérő képet mutat — sőt, nem egy közülük e rövid idő alatt is változtatja stílusát. A népies szürrealista szárny *(Korniss Dezső, Anna Margit, Szántó Piroska* korai művei) a magyar képzőművészetet a népi kultúra anyagi és szellemi termékeiből kívánta megújítani. A szimbolista szárny *(Gadányi Jenő, Bálint Endre* korai művei, *Bán Béla, Szántó Piroska* későbbi művei) ragaszkodott a magyar művészet expresszionista és fauves hagyományaihoz, s a látvány érzékletességéhez kötötten alkotott. A konstruktivista *Barcsay Jenő* pedig a látvány elemeinek szerkezetes megfogalmazására törekedett.

A szobrászok munkásságának egy része az expresszionizmus ihletésében született *(Bokros-Birman, Vilt, Forgács-Hann):* szimbolikus jelentésű emberi vagy állati alakokkal fejezték ki magukat. *Jakovits József* előbb konstruktív, majd szürrealista, *Barta Lajos* pedig zömmel konstruktív térkompozíciókat alkotott.

Az Európai Iskola csoportból 1946 elején Kállai Ernő vezetésével kivált művészek hozták létre az Elvont Művészek Csoportját. Közülük néhányan, mint *Fekete Béla, Gyarmathy Tihamér, Lossonczy Tamás, Marosán Gyula, Zempléni Magda* festő, *Lossonczy Ibolya* szobrász, a sík és a tér törvényszerűségeit kutatták, *Martyn Ferenc, Martinszki János* és *Vajda Júlia* pedig a képi forma asszociatív erejére építi lírai kompozícióit.

Az Európai Iskola és az Elvont Művészek Csoportja 1948 végén beszüntette működését. Első kiállításukról írta Kassák Lajos, hogy *„az Európai Iskola lehet új művészeti mozgalmak kristályosodási pontja"*. Mindez ma már történelem, alig huszonöt esztendő távlatából is. A csoport történeti szerepe egyértelmű: arra törekedtek, hogy az illuzionizmusban megrekedt magyar festészetet, a romantikus pseudomonumentalitásba fulladt szobrászatot kivezessék a zsákutcából, s szintetizáló törekvéseikkel elevenné, sokrétűvé, s mindenekfelett korszerűvé tegyék képzőművészetünket.

KÉPEK A RÉGI ÓBUDÁRÓL címmel rendezett kiállítást a Kiscelli Múzeum Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 100. évfordulója alkalmából. Az egykor önálló város múltját, fejlődését jól mutatják a régi metszetek, s a múlt századi, e század eleji grafikák. A legrégibb metszet az 1600-ból fennmaradt *Óbuda délről, W. Dillich* alkotása. Mind ez, mind pedig az ő alkotása nyomán készült másik, valamivel későbbi mű a XVII. századi várost mutatja be. A török hódoltság korában Óbuda lakosságát többször kitelepítették: az 1595. január 22-i kitelepítést örökítette meg *W. P. Zimmermann* alkotása, 1604-ből. A következő lap már a XIX. század elejére vezet bennünket; 1812-ből származik *Kollár István* lelkész precíz, lelkiismeretes rajza. Óbuda ez időre a vízparton húzódó falu lett, közepén a római katolikus templommal, előtte Szt. Flórián és Nepomuki Szt. János szobrával, az emeletes plébániaépülettel; fenn a hegyen húzódott az egykori trinitárius kolostor, a későbbi Schmidt-kastély, a múzeum mai épülete. Köröskörül a hegyek szőlővel telepítve. Több rajz örökíti meg a hajógyári szigetet; kiemelkedik közülük *Rudolf Alt* akvarellje 1848-ból, amelyen délnyugat felől látjuk a hajógyári dokkot, a vízen az Attila vontatógőzös, az előtérben az óbudai part. *Linzbauer István* rajza a hajógyári híd felavatását mutatja be (1859). A polgárvárosi amfiteátrum maradványait *Thán László* (1880), a Nagyszombat utcait pedig *Pörge Gergely* (1913) rajzán láthatjuk. Ez utóbbi egyébként a század eleji Óbuda lelkiismeretes krónikása: rajzain nagy gonddal örökítette meg a városrész utcáit, tereit, emlékeit.

Tikáts Adolf akvarelljén (1906) láthatjuk Óbuda egyik szép klasszicista műemlékét, az 1820 körül Landherr András pesti mester építette egykori zsinagógát. A kiállítás legszebb darabjai *Mednyánszky László* nevéhez fűződnek. A grafikák és akvarellek nem csupán topográfiai hitelességgel adnak hírt arról, hogy mi látható, hanem a nagy művész ihletettségével őrizte meg a hely hangulatát. Duna-parti életképe a vízhordó lajt megtöltését ábrázolja, Óbudai részlet és Óbudai utcarészlet című képe a századelő városát: a földszintes házakat, a kövéjük behúzódó rétek, szántóföldek hangulatát idézi fel.

RADI NADELCSEV bolgár festőművész (Bolgár Kulturális Központ) alkotásai a bolgár népművészetben gyökereznek. Témakörének viszonylagos szűk volta, színvilága, előadásmódja mind erre utal. Ez a látásmód — melyet közkedvelt szóval „neoprimitív"-nek szoktak mondani — egy szerkezetes előadásmóddal párosul. A horizontot általában magasra emeli, a tér mélységét a képsíkon való elhelyezés jelzi: a kitárult síkon geometrikus alakzatokba rendezi a tárgyak és az alakok együtteseit, anélkül azonban, hogy ezzel a mesterkéltség érzetét keltené a szemlélőben. Így a *Körtánc a piactéren* szerkezete körhöz csatlakozó egyenes, a *Rodopei táj* hullámvonal alatt nyitott trapéz, belsejében elhelyezett körforma stb.

Alakjai nem egyénítették, mint ahogy a népművészetben sem azok: személytelenek, többnyire kicsik, s hovatartozásukat a viselet, s annak színvilága jelzi. Mindez képeit *egy mesevilához hasonlítja:* a modern civilizáció előli elvágyódás, a falu ősien egyszerű, tradicionálisan kedvesnek tűnő élete fogalmazódik meg képein. Kedélyes köralakban, messze tűnt nyugalommal hajt be a téli csendes faluba a ló vontatta szánok sora, hogy türelmesen soroljanak be a hazatérő birkanyáj mögé *(Falusi tél);* ősi szokás szerint üli meg a piactérre gyűlt falu egész közössége a mennyegzőt *(Lakodalom).* Képeinek e nosztalgikus hangulata ellen dolgozik azonban tudatos szerkesztettsége: önmaga is érzi, hogy a rég letűnt, sose volt idillikus falusi közösség élete nem térhet vissza többé.

Láncz Sándor

Magyar Hírlap

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-128

MAGYAR HÍRLAP

Szépséghiba a lappangó szak

Helybe

A tanácstörvény előkészítő időszakában, pontosan öt évvel ezelőtt kapta meg a helyi tanácsok a *szabálysértési ügyekben* való döntés jogát. Öt év elidő ahhoz, hogy egy intézkedés — a hatáskörleadás — eredményét mérni és bizonyítani tudjuk, s a tapasztalatok alkalmasak lehetnek arra, hogy a helyi tanácsokhoz került többi hatáskör jövőjére következtessünk.

Gyors számonkérés

— Természetesnek veszik, hogy ez a hatáskör nálunk van — mondja *Jordán Éva*, a *Kunszentmártoni Nagyközségi Tanács* szabálysértési előadója. — Ma már szinte az hihetetlen, hogy egy helyi szabálysértőt az akkori járási tanácsnál kértek számon, hiszen mi közvetlenül tudjuk, milyen súlyos az elkövető szabálysértése, ki a szabálysértő, milyenek a körülményei, az indítóokai.

Kunszentmártoni tapasztalat, hogy az elmúlt években jobb az állampolgári fegyelem, s ebben jelentős szerepe van a leadott hatáskörnek. Jelentős visszatartó erő *a gyors számonkérés*, a mindenkit ismerő közösség, a mérlegelő szigorúság, a megalapozott döntés. Mindezt számokkal bizonyítani, persze, nem egyszerű feladat. Ha például csökken a feljelentések száma, az még nem feltétlenül bizonyítja a munka hatékonyságát, csökkenhet azért is, mert rossz az ellenőrzés. S mindez fordítva is igaz lehet. A tanácshoz tavaly egész évben százöt, az idén, csupán augusztus végéig kilencvenöt szabálysértési feljelentés érkezett, bizonyos növekedés tapasztalható tehát. Részben, mert július 1-től a tűzrendészeti szabálysértési ügyekben is helyben járnak el, főleg azonban, mert szigorúbb az ellenőrzés, a feltáró munka.

— Én a legmegbízhatóbb mérőeszköznek a fellebbezések *számát*, *arányát* tartom. Az idei, első félévben hozott ötvenkét határozatunk közül mindössze *négyet* fellebbeztek meg az érintettek. Tudom, az ellenvetés erre az: persze, mert száz, kétszáz forintra büntetnek a szabálysértési hatóságok, még jó, ha nem azt mondják, hogy ejnye-ejnye; miért is fellebbeznének hát az érintettek! Nos, ez nem így van! A négy idei fellebbező közül hármat négyszáz-négyszáz forintra marasztaltunk el, egyet ezerkétszáz forintra. Tavaly volt kétszázforintos fellebbezőnk is. Hosszan sorolhatnám viszont az olyan szabálysértőket, akiknél a bírság ezerötszáz, kétezer forint volt, s tudomásul vették ezt. A teljességhez tartozik, hogy az idei négy fellebbezés közül kettőnél a másodfok *helyben hagyta* a mi döntésünket.

Országosan 40 százalék

Mindehhez idézzünk néhány országos adatot: *az összes szabálysértési ügyeknek több mint negyven százalékát a községekben, nagyközségekben intézik.* A szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény hatálybalépését követő első három hónapban, azaz 1968. októberében, novemberében és decemberében az egy elkövetőre eső bírság átlaga 174, tavaly pedig 339 forint volt. Tavaly a községi, nagyközségi szabálysértési határozatoknak 4,3 százalékára nyújtottak be fellebbezést. S még egy országos adat: az ügyek 65 százalékában szabálysértési bizottság hozott határozatot.

— Nálunk ez utóbbi arány ötven százalék körül mozog — mondja *dr. Csordás József*, a *Tiszaföldvári Nagyközségi Tanács V. B. titkára.* — A törvényadta lehetőségekkel élve, a bonyolultabb, a társadalom szempontjából súlyosabb, nagyobb szak- és emberismeretet követelő ügyekben hívjuk össze a bizottságot. A tavaszi választások után a tanácsülés huszonöt tagú szabálysértési bizottságot választott, amelyben képviselve van a település úgyszólván minden rétege. A bizottság tagjai a község köztiszteletnek örvendő lakói, tanácstagok és nem tanácstagok. Egy-egy ügy tárgyalására általában háromtagú bizottságot hívunk össze, olyanokat, akiknek — hogy úgy mondjam — a profiljába tartozik az ügy. Ha tankötelezettség elmulasztásáról van szó, pedagógust, ha kontárkodásról van szó, kisiparost, ha bolti árdrágításról van szó, kereskedelmi szakembert kérünk fel a bizottság munkájában való közreműködésre.

Papp Sándorné dr., a *Szolnok megyei Tanács igazgatási osztályának vezetője* mondja:

— Az elmúlt évek tapasztalatai egyértelműen bebizonyították, hogy helyes

[illegible] károk gyakorolják, akik zömükben jól felkészült szakemberek, megfelelnek a képesítési előírásoknak, akadémiai, főiskolai végzettséggel rendelkeznek. Szabálysértési előadóink jelentős része is érti a munkáját. Nagyon jó és hatásos a szabálysértési bizottságok léte és működése a megelőzésben.

— Korábban probléma volt, hogy a tizenöt, húsz, huszonöt bizottsági tag közül ténylegesen csak nyolc, tíz tevékenykedett. A választások előtt kértük a községeket, a legalkalmasabbakat jelöljék újra a bizottságokba. Olyanokat, akik ezt a megtisztelő, nehéz munkát őszinte meggyőződéssel végzik. A tavalyi helyzet bizonyos fokig már a múlté. Az ezertizennégy szabálysértési ügy közül hatszázhetvenhetet bizottság tárgyalt. *Lehetne jobb is az arány.* Véleményem szerint kényemesség van ott, ahol nem működik jól a bizottság.

A legjobban sikerült kódex

A magyar államigazgatás egyik legjobban sikerült jogszabálygyűjteménye, az úgynevezett *szabálysértési kódex* segíti,

Megkezdődött a közös had

Kedden megkezdődött a magyar néphadsereg, valamint a Magyarországon ideiglenesen állomásozó szovjet hadseregcsoport kijelölt egységeinek közös hadgyakorlata.

A gyakorlatot megtekintette *Czinege Lajos* vezérezredes, honvédelmi miniszter, *dr. Csanádi György* közlekedés- és postaügyi miniszter, *dr. Szekér Gyula* nehézipari miniszter, valamint *B. P. Ivanov* vezérezredes, a hazánkban ideiglenesen állomásozó szovjet déli hadseregcsoport parancsnoka. A jól sikerült gyakorlat első részét követően a vendégek felkeresték a szovjet katonák harcálláspontját.

Kicsap a homlokomon a hideg verejték, és újra meg újra elolvasom az AFP francia hírügynökség néhány soros jelentését, amely szerint Santiagóban bálákban áll a haj az utcasarkokon, mert a junta katonái kopaszra borotválják azokat, akiket Allende híveinek vélnek.

Néhány nappal ezelőtt temetésen voltam, meghalt az alattunk lakó kisfiú,

VAJDA LAJOS - festő

1998. 08. 16.
Vágvölgye Megyei Hírlap

90 esztendeje, 1908-ban ezen a napon született Zalaegerszegen *Vajda Lajos* festő, a szürrealizmus (francia szóból: a valóság felettiség) magyar mestere. Akvarelljeivel, pasztelljeivel a paraszti élet eszközei, a vallási kultusz tárgyai mellett földöntúli lényeket, szörnyeket, látomásokat ábrázolt. Párizsi tartózkodása után 1936-ban hazatért és sajátosan festette meg Szentendre sikátorait, templomtornyait.

98.08.06.

Ma lenne kilencvenéves Vajda Lajos

Lehetne éppenséggel. Csók István például kilencvenhat éves korában halt meg. De Vajda Lajos mindössze harminchárom éves volt, amikor elvitte a tüdeje. Harminchárom éves korban meghalni – ez ugyan tragikus, de valahogy épp annyira szép kor, mint kilencven felett. Hiszen Nagy Sándor és Jézus Krisztus is harminchárom évesen halt meg. A magyar festők közt pedig Paál László.

Vajda Csók Istvánnál tanult a budapesti főiskolán, de ennek nem volt meghatározó jelentősége. A mesterek követésére egyébként sem érzett magában különösebb indíttatást, technikát viszont akárkitől lehetett tanulni. Feleségével való levelezéséből, mely egy gyönyörű bibliofil kiadványban olvasható, kiderül, hogy a merőben más világnézetű és látásmódú Aba Novák Vilmos ellen sem volt semmi kifogása. Csak épp Vajdának az életformája volt hősies, Aba Nováknak meg vitézi címe volt.

El lehet játszani a gondolattal, mi történt volna, ha Vajda Lajos megéri mestere életkorát. De elég nehéz elképzelni. Így is a fasizmus áldozata lett, ha számításba vesszük, hogy tuberkulózisa a munkaszolgálatban lobbant fel; szerencsésebb családfával talán elkerüli a behívást, esetleg tüdőbajt se kap. De mi lett volna vele 1945 után?

Gyerekkoromban többször is láttam a híressé lett képet: Ék Sándor mint szovjet tiszt kihozza pincelakásából a nyolcvanéves festőt. Csókot senki se piszkálta 1945 vagy 1949 után, sőt, inkább nagy hivatalos tisztelet övezte. Hogy korai fő műve hova lett, tudtommal ma se tudjuk, Székesfehérvár egyszer-kétszer „gazdát cserélt", Báthory Erzsébet és meztelen lányai talán szovjet múzeumpincébe kerültek, de az is lehet, hogy megosztozott rajtuk a két hadsereg. Vajdát ekkor már négy éve elvitte a tüdővész. Csók festett és díjakat kapott, és feltehetőleg nem ártott senkinek, pedig megtehette volna. De ha fel sem veszi az ecsetet – hát, nem lett volna az életmű szegényebb. Csók is élt Párizsban, aztán hazajött, mert látta, hogy itthon inkább el tudja tartani családját. Vajda is élt Párizsban, aztán hazajött, mert látta, hogy a körülményekhez nem az ő gerince való. Száz éve volt egy elmélet, hogy a művész egyéniségét a „faj", a történelmi pillanat és a földrajzi környezet határozza meg. A délvidéki Vajda legalább annyira volt „szakadár szerb", mint „méla zsidó", Radnóti jelzőivel élve. Képkereskedőnek, gyűjtőknek, kritikusoknak gazsulálni az érvényesülés kedvéért – ezt nem Vajda kassákos lelkének találták ki. Az ő Kornissal kidolgozott bartóki szentendreiségéből, amiben a modern művészi izmusnyelv az orosz avantgárd filmnyelvével és a népművészet tisztaságával ötvöződött, Párizsban egy hangot sem értett senki. Itthon se sokan.

Keveset lehet Vajda Lajosról hallani. A nagy monográfia elkészült, megjelenéséhez szubvencionált könyvkiadás kellett. Új kiadása ebben a században aligha várható, de a jövőben se nagyon. Múzeuma van Szentendrén, de aki külföldről jön, azt hiszi, Szentendrén majdnem mindenkinek lehet múzeuma. Volt egy gyűjteményes kiállítása a Várban: aki azt hitte volna, Vajda mesterségesen felfújt nagyság, az rájöhetett, hogy téved. Vajda valóban a legnagyobbak egyike. A műtárgypiacon azonban nem nagyon jelenik meg. Kevés a Vajda-kép, s akinek van, nem válik meg tőle. Hamisítani meg... Hát... Nehezebb, mint Scheiber Hugót.

Aki azt hitte volna, hogy Vajda mesterségesen felfújt nagyság, az rájöhetett, hogy téved. Vajda valóban a legnagyobbak egyike. A műtárgypiacon azonban nem nagyon jelenik meg. Kevés a Vajda-kép, s akinek van, nem válik meg tőle.

Próbálom elképzelni Vajdát kilencvenévesen. Nem megy. Az ilyen művészek esetleg kihúzzák negyvenéves korukig, mint Derkovits. Csontváry életéből legalább húsz évet le kell számítani, amikor még nem festett, csak gyűjtötte a tőkét, hogy majd szabadon festhessen. Aztán Csontváryt se lehetett „befuttatni". Hiszen nincs belőle gyűjthető tartalék.

Egy kereskedelmi tévéműsor – nevéhez illően – elmondta, beszámolva a minapi budai „műkincs-önbíráskodás" szürrealista esetéről, hogy egy Ország Lili-kép ma hét-nyolcszázezer forintot ér. Ország Lili a Vajda-típusú alkotók közé tartozott. Viszonylag sokáig élt, túl az ötvenen halt meg, de az ő életéből is kimaradt legalább egy évtized, és nem tudom, keresett-e egész életében annyit, mint ma három képe (beleszámítva az inflációs ártorzítást). Vajda biztosan nem „csinált" annyi pénzt harminchárom éve során, mint amit ma egy ikonjáért adnának. Ha élne, már rég nem festene, és talán kollázsokat csinálna, nagyon keserű iróniával. Vagy még azt sem.

Nem, nem tudom elképzelni Vajda Lajost kilencvenévesen. Nem olyan világot élünk, ebben az évszázadban.

Székely András

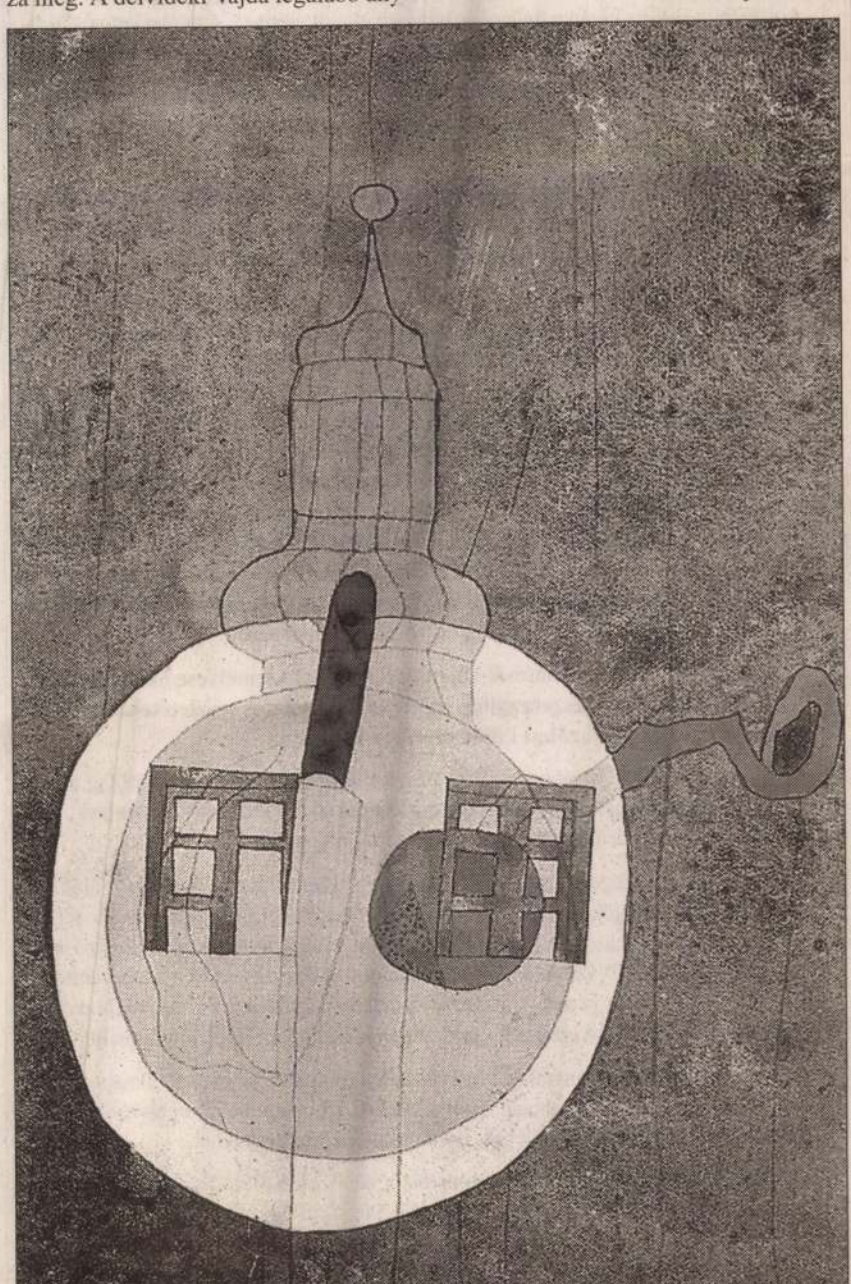

Torony tányéros csendélettel – 1936

A Nemzeti Kulturális Alap gyűjteményvédelmi pályázati felhívása

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári, Levéltári és Múzeumi Kollégiumainak képviselőiből álló testület pályázatot hirdet a nemzeti kulturális örökséget képező, papírhordozón lévő dokumentumok megóvása és gondozása érdekében, az 1998-ban rendelkezésre álló *60 millió Ft* felhasználására az alábbi témakörökben:

1. PAPÍRRESTAURÁTOROK KÉPZÉSE ÉS TOVÁBBKÉPZÉSE

A pályázatnak tartalmaznia kell a részletes tematikát és óratervet, beleértve a gyakorlatokat is. A pályázati költségvetés vegye tekintetbe a vidéki résztvevők utazási és szállásköltségét is.

Megjegyzés:

- a tanfolyamok megszervezésére pályázhatnak közgyűjtemények és képző intézetek külön-külön vagy együttesen,
- a már sikeres tanfolyamokat szervezett intézmények pályázatai előnyben részesülnek az elbíráláskor,
- a tanfolyamokra való felvételnél a közgyűjtemények dolgozóit előnyben kell részesíteni.

A költségekből kötelező 20%-os önrészt a résztvevőkre terhelni, amit a küldő intézmények átvállalhatnak.

2. ÁLLAGMEGÓVÁS

Pályázni lehet:

- a nemzeti kulturális örökség részét képező, a múzeumok, levéltárak és könyvtárak gyűjteményeiben őrzött kéziratok, térképek, könyvek és más nyomtatványok restaurálására,
- a gyűjtemény és a használat szempontjából fontos kötetek vagy állományrészek köttetésére vagy más módon való megóvására,
- az értékes gyűjteményrészek raktározási körülményeinek javítására (pl. biológiailag vagy kémiailag fertőzött, gyenge fizikai állapotú gyűjteményrészek preventív konzerválására).

Megjegyzés:

- ha a pályázó külső vállalkozóval kívánja elvégeztetni a munkát, legalább két árajánlatot kell mellékelnie a pályázatához,
- a könyvtári pályázók közül előnyben részesülnek a nyilvános könyvtárak és az egyházi fenntartású könyvtárak.

3. ÁLLOMÁNYVÉDELMI ESZKÖZÖK BESZERZÉSE

Pályázni lehet:

- a már működő papír- és könyvrestauráló műhelyek, laboratóriumok, kötészetek berendezésének és felszerelésének kiegészítésére, valamint a restauráló és megóvó munkákhoz szükséges anyagok beszerzésére,
- a papírhordozón lévő könyvtári, múzeumi adattári, levéltári dokumentumok állagvédelmét szolgáló, speciális berendezések (kötéskímélő másológépek, szkennerek stb.) beszerzésére.

Megjegyzés:

- ha a pályázó más közgyűjtemény részére is kész állagvédelmi munkát végezni, a pályázatban részletesen ismertetnie kell, milyen feltételekkel kínálja ezt a szolgáltatást.

Pályázni a Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága által kiadott adatlapon lehet. Minden pályázati témához külön adatlapot kell kitölteni és benyújtani.

Adatlapokat – műszaki okok miatt – 1998. szeptember 18-ig kizárólag postai úton, a pályázó nevére és címére megcímzett és felbélyegzett, közepes vagy A/4-es méretű borítékot mellékelve lehet kérni az NKA Igazgatóságától (1062 Budapest, Bajza utca 32.). A kérelemben meg kell jelölni, hogy a pályázó mely kollégium(ok)hoz kíván pályázni és hány adatlapot igényel. A kéréseket postafordultával teljesítjük.

Az adatlapokat csak pontosan kitöltve, illetve az előírt mellékletekkel felszerelve fogadjuk el, ideértve a részletes költségvetést is. A feltételeket nem teljesítő pályázatok érvénytelenek.

Nem kaphat támogatást olyan intézmény vagy szervezet, amely az előző évben nyert támogatás rendeltetésszerű felhasználásáról szóló szakmai beszámolóját és pénzügyi elszámolását a szerződésben megjelölt határidőig az NKA I gazgatóságának nem küldte meg.

Az Igazgatóság felhívja a pályázók figyelmét, hogy 1998-ban valamennyi pályázónak a pályázat beadásakor újból be kell nyújtania jogi dokumentációját az adatlaphoz mellékelt tájékoztatóban közölt követelmények szerint – kivéve, ha 1998-ban valamely nyertes pályázatához már benyújtotta, és ezt az adatlapon az azonosító szám feltüntetésével jelzi. Fontos változás, hogy 1998. január 1-jétől az államháztartásról szóló – többszörösen módosított – 1992. évi XXXVIII. törvény új rendelkezései alapján az elkülönített állami pénzalapokból – így a Nemzeti Kulturális Alapból is – igényelt támogatás esetén a pályáztatónak a pályázók köztartozására vonatkozó ellenőrzési kötelezettsége van. Nem nyújtható támogatás annak a nyertes pályázónak/kedvezményezettnek, akinek esedékessé vált és meg nem fizetett köztartozása (adó, tb-járulék, vám) van.

A nyertes pályázónak a hatósági bizonyítványokat személyesen kell az elsőfokú adóhatóságoktól beszereznüük, amellyel kapcsolatos részletesebb tudnivalókról a nyertes pályázókat külön levélben értesítjük.

A pályázatok **1998. szeptember 7-ig beérkezően** nyújthatók be, kizárólag postai úton a **Nemzeti Kulturális Alap Igazgatóságának** címére (1062 Budapest, Bajza utca 32.). A határidőn túl érkező pályázatok érvénytelenek.

Az NKA pénzeszközei beruházásra, felújításra, állandó fenntartási és üzemeltetési kiadásokra, alaptőke emelésére nem használhatók fel, illetve harmadik fél részére át nem ruházhatók. A fenntartási és üzemeltetési kiadásokból a pályázó vagy a lebonyolító – a pályázóval történő megállapodás alapján – csak a kapott támogatási összeg 3%-át, a pénzügyi-számviteli feladatok ellátására felkért lebonyolító pedig legfeljebb 2%-át számolhatja el átalánydíjként, külön bizonylat nélkül.

A bíráló testület a pályázatokat a benyújtás határnapjától számított 60 napon belül bírálja el, és a döntés meghozatalától számított 15 napon belül a pályázókat kiértesíti. A testület döntése végleges, felülbírálatát kérni nem lehet.

A pályázattal kapcsolatos felvilágosítás a Nemzeti Kulturális Alap **telefonszámán** (322-6808, 351-5461, 351-5462, 351-5463) az Ügyfélszolgálaton kérhető.

Közgyűjteményi Testület

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
Vajda Lajos
MAGYAR NEMZET
1966 SZEP 9.

Vajda Lajos emlékére

Huszonöt éve halt meg a magyar festészet kiemelkedő alakja, Vajda Lajos. A tüdőbaját, ami sírbavitte, a nélkülözések közt eltöltött szentendrei években s a munkatáborokban szerezte. Művészetének utolsó periódusát fasizmus barbárságai és a világháború színezték komorrá — halálos ágyán mégsem a kétségbeesett búcsúzó benyomását tette látogatóira. Az emlékkiállítását katalógus előszóval kommentáló Kállai Ernő beszámolt e búcsúról; Vajda Picassóról, a modern művészet problémáiról és saját célkitűzéseiről beszélt.

Életműve csonkán is ezt az erőt és helytállást, valamint a korszerű képzőművészet kérdéseire való elmélyült választ jelenti számunkra. Példaképe Bartók volt, és a szovjet filmrendező: Eizenstein. A népművészet ősi valóságanyagának felkutatását és korszerű feldolgozását ugyanolyan fontosnak tartotta, mint a kollektív érvényű, a társadalom valódi problémáival foglalkozó alkotómunkát. Rajzain felismerhetjük a népi építészet motívumait, a múltba süllyedt ritusok és szimbólumok folklóranyagát. Képei ezeknek a motívumoknak a korszerű szintéziséből születtek. Ikon-kompozícióba foglalt arcképei a humanizmus évezredes tradícióira figyelmeztetnek, hatalmas szénrajzai pedig a történelem árnyaival vívódó ember megrázó dokumentumai.

Önmagát mindig a mű mögé rejtette, alkotásait soha nem írta alá. Szerénysége mintha halála után is az ismeretlenség homályába fogta volna vissza életművét. Munkásságának jelentősége csak az utóbbi időben vált igazán ismertté — életművének súlyát tanúsította az idén, tavasszal rendezett szentendrei kiállítás is.

gos Szövetségének elnökség
csütörtökön este vacsorát adot
a Le Monde főszerkesztőjéne
tiszteletére.

Mintas
a KGM öt

A gyorsuló műszaki fejlesztés, az egyenletes és naprakész pontos munka iránti igény immár új szervezési formákat követel üzemeinktől. Ez sok előkészületet, s nem utolsósorban *a szervezéshez jól értő szakembereket* igényel. A KGM Ipargazdasági és Üzemszervezési Intézete ilyen jól képzett szakemberekkel rendelkezik, s ők *segítenek a gyáraknak a korszerű szervezési formák bevezetésében.* Jelenleg a KGM öt vállalatánál — az Egyesült Izzóban, a Ganz Villamossági Művekben, a Magyar Hajó- és Darugyárban, a Kismotor- és Gépgyárban és a Hajtómű- és Felvonógyárban — segítenek kialakítani az új szervezési formákat. Ezeket egyben mintának is szánják, s egy-egy megoldást később máshol is alkalmaznak.

A mintatervezés számszerű adatait még csak ezután lehet lemérni. Mindenesetre a munka javulását igazolja,

ÉTTEREM
SZÓF
R

Vajda Lajos

1021

1973,VII.14.Petőfi, 19.35 /11/ KJ

Láttuk, hallottuk

- Fél éve müködik a Corvina Kiadó klubja, amelynek jelenleg 8oo tagja van. Felkai Éva Futár Józsefnét a kiadó munkatársát kérte meg mondja el hogyan jött létre a Corvina Kiadó klubja ?

- Számtalan levelet kaptunk, amiben olvasóink arról panaszkodtak, hogy mire értesülnek egy-egy kiadványunk megjelenéséről nehezen vagy egyáltalán nem jutnak hozzá. Tulajdonképpen ez is adta azt a gondolatot, hogy alakitsuk meg a Corvina Könyv Klubot és ezzel a klubba belépők részére biztositsuk a megjelent, illetve a közeljövőben megjelenő könyveket.

- Elsősorban milyen jellegü müvek iránt van érdeklődés ?

- A képzőmüvészeti és a régészeti kiadványok iránt. Sok esetben nem is könyv cimeket sorol fel a megrendelésén a klub tag,hanem a müvészet kiskönyvtára sorozat összes megjelenő köteteit kéri. Ez kicsit azt igazolja, hogy alapvető müvészeti tudást akar magának biztositani és azt hiszem, hogy ez ilyen autodidakta módon történő további képzés vagy az érdeklődés kielégitését is egy-egy ember részére biztositja. Nagy az érdeklődés még a régészeti köteteink iránt. Hát talán két példát az ünnepi könyvhétre jelent meg Gyink Károlynak és Gombos Károlynak Üzbekisztán cimü kötete és Jink Károly és Cs.Tompos Erzsébet Gruzia cimü kötete, ez volt az első alkalom amikor a klub tagjainak a Kossuth Klubban könyv prömier formájában mutattuk meg részint a klub tagjaink tartották ezt jó tájékoztatási módnak, részint pedig azóta nagyon sok olvasó jelentkezett, hogy ő is szeretne a klub tagja lenni.

- Milyen előnnyel jár az, hogyha valaki tagja a Corvina Könyv Klubnak ?

- Hát különböző előnyöket igyekszünk biztositani azon tulmenően, hogy a megrendelt köteteket természetesen a klub tag a saját maga által előirt módon tehát a postán vagy személyesen veheti át az Egyetemi Könyves boltban. Minden évben és ezt már tavaly a szervezéssel is megkezdtük néhány előre meghatározott könyvet, ami a müvészetek szélesebb skáláját igyekszik bemutatni 2o %-kal olcsóbban adunk a klub tagok részére. Tavaly ilyen kötetek voltak például a magyar grafikusok sorozat két kötete, az egyik Vajda Lajos müvészetét mutatta be, a másik Kondor Lajos müvészetét. Nagyon nagy volt az érdeklődés szintén a 2o %-os kedvezményen belül egy nagyon szép albumunknál ami B. Fehér Zsuzsának és É Pogánya Gábornak a közös munkája a XX. század magyar festészetét ismertette meg.

Vajda Lajos
Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

GUMIIPARI HÍRLAP

1965 SZEP. 7.

4

1021

Átlát a falon

(Mandy Stefánia: Vajda Lajos Bp. Képzőművészeti Alap Kiadóhivatala 1965.)

Ámulat, csodálkozás és sznob lihegés...: Glória, díszkapu, de legalábbis ezer „ez igen, ez a modern művészet" jár ki még most is, ha azok valamiképpen megkerülik, vagy likvidálják a hagyományt, ha másként alkotnak, mint apáik. És hangtalan és visszhangtalan a hazai jelen, a hazai múlt és ha mégis elhangzik a hang és a visszhang, abban nincs mindig köszönet.

Halála után huszonegy évvel, szerény, szolid, illedelmes és félig elfelejtett elhúnytaknak kijáró tisztelettel most megjelent egy kis könyvecske festészetünk „modern múltjának" nagy alakjáról, *Vajda Lajosról.* 1941 szeptemberben halt meg, tüdőszanatóriumi magányban, nem messze attól a városkától, amely annyit köszönhet neki, s amelynek ő annyit köszönhet.

Örök témája volt Szentendre. A város görögkeleti kultúrája ikonszerű önarcképein is nyomot hagyott, különös utcái, fura háztetőkompozíciói, iparművészeti motívumai, a vajdai montírozó technikát ihlető finom ornamensei és vaskos paraszti csendéletei, az ikonos személytelenség (soha nem írta alá képeit, ebben is a középkori festőkre akart hasonlítani), a hónapos szoba ablakán át megfigyelt vidéki élet nyugalma és dinamikája — Vajdának köszönhetik az ecsetet és a vásznat.

Tizenhét éves korában festette első jelentősebb alkotását, Sapkás önarcképet, s utána olyan sűrűséggel követték egymást rajzok, a montázsok, hogy lakása falain csak egymás mellett egymásbaérve tudta elhelyezni. Nem érezte terhesnek a zsúfoltságot: így teremtett maga magának egy külön ikonosztást — személyi használatra.

Rajzolta a sírkövek és sírkeresztek díszeit, az anakronisztikus paraszti munkaeszközöket, a kést és kenyeret, a szélmalmot és az ablakot. Játszott a rajzokkal: szétvagdosta a képet, újra összeragasztotta, elforgatta a házak oldalait, kiterítette a szobát, a konyhát, egyszerre mutatta meg a háztetőt és az asztalra tett dinnyeszeletet: kíváncsisága nem állhatott meg az ajtó előtt, a fal mellett, egyszerre akart látni mindent, s ehhez nem kellett a kulcslyukon bekukucskálni: a művész elhiteti a nézővel, hogy átlát a falon.

Konstruktív szürrealistának nevezte magát, jelezve, hogy képzelőerejére rendkívül büszke, de a művészet lényegének az intellektust, a szerkesztői mozzanatot tartja.

itkár a hetesről

nost is... — mondja
k János.
zért kár lenne nehéz
teremteni. Még kí-
s kár.
áshol is vannak bajok,
apszervezetben is. Vég-
ayben a tünetek itt is
ok. Van, aki rendes,
i nem. Nézze meg,
fizetik a tagdíjat...
e-fele.
ogyan fizetik? — ne-
ja sincs, Kiss Gy. Ist-
szélt erről.
fizetik. Sok a kikülde-
g a szabadság, ezektől
ob beszedni. De azért

n, aki arra hivatkozik,
em kérték tőle időben
dja a KISZ-titkár. —
elmaradás, akad még
...

semmi kétség. Van,
ezen érti, mire vállal-
van, aki sehogy. De a
, a mag, az érték, az
udja, miről van szó.

gyon előtérben van a
gi munka a politikai
a — mondja a KISZ-

y gyárban? Lehet ezt
árgyalni?
em. De mégis... Na-
másfél órát kellene KISZ-ügyekkel foglalkozni munkaidőben. Ez nem megy... látja, most is itt vagyok a legpiszkosabb munkán. A KISZ-titkárnak példát kell mutatni...

— Ezt nem mondja komolyan?

— Nem, csak az a baj, hogy nem tudok innen elmozdulni. A gépgyártól a villanyszerelőkig szétszórtan él a 75 KISZ-tag... Nehéz összefogni.

— Mit tenne, ha magára bíznák, hozza rendbe ezt az alapszervezetet?

— Ezt már sokszor megmondtam. Jó csoportbizalmiak kellenek. Valamikor, még én előttem, jó KISZ-élet volt ezen a területen. Jó csoportbizalmiak kellenek, ezeket keressük...

Keresik. Már itt az ideje, hogy meg is találják. A még hiányzókat. Mert máris vannak jó csoportbizalmiak a VII-es KISZ-alapszervezetben és lesznek is. A nehézségek fennállnak, — ebben igaza van a KISZ-titkárnak, de mi nem akarunk igazságot tenni. Felvetettük a beszélgetésből következtethető problémákat. Az ő feladatuk, hogy megoldják. Ez az igazság.

rsenyben

ztusban ismét terme-
ácskozásra gyülekez-
elletizáló dolgozói és
őket a meglepetés.
még Vinczéék sem
tak.

Vincze-brigád — ol-
művezető — a buda-
gyipari brigádok ver-
harmadik helyezést
A 73 000 forintos
gtakarításból 35 000
ő érdemük. Nagy-
ozzájárultak ahhoz,
kkorcs 0,27-ről 0,16-ra

gádtagok egymásra
örültek. Aztán az

Két brigád a nyugdíjasokért

A Cordatic gyáregység erőtelepének Visnyei György és Szilágyi Ferenc brigádja nyugdíjasokat patronál. Augusztusban egy közös brigádülésen született az ötlet megvalósítását elindító határozat, bekerült a brigádkönyvbe vállalásként.

Tíz nyugdíjasa van a gépgyárnak, ezekkel kívánnak foglalkozni. Októberre tervezik a nyugdíjasok összehívását levél útján. Arra is megkérik őket, ha akadály esetén valaki közülük nem tudna eljönni, írja meg.

A találkozót a gépgyár [illegible]

Vajda Lajos hagyaték

102

1972. III. 12. 16.4o D. /6/ Petőfi.

Még egyszer a magyar művészeti könyvekről.

- Három héttel ezelőtti jegyzetemben már irtam a magyar művészeti könyvekről, főként a Művészetek Kis Könyvtár sorozatról, illetve a Művészeti Alap Könyvkiadó mai magyar művészet sorozatáról. A téma azonban koránt sem meríthető ki lo percnyi .... monologizálással, de annál inkább érthető, hiszen a művészeti könyvkiadás fontossága gondolom mindannyiunk előtt nyilvánvaló. Izlés, nevelés, tájékoztatás, esztétikai eligazitás, a művészeti érdeklődés felkeltése, kielégitése nagyrészt ezeknek a kiadványoknak a feladata, részben segitve, tegyük hozzá nagyrészt pótolva is, a képzőművészeti ismeretterjesztés hiányosságait. Hacsak a legutóbbi néhány hónap, nem is egészen fél év művészeti kiadványait vesszük szemügyre, elégedettek lehetünk a kiadók munkájával. Hasznos, érdekes, jó tájékoztató müvekkt adtak a közönség kezébe. És elsősorban néhány igen szép kivitelü albumra gondolok. Ezek között is elsőnek említem, a Corvina Kiadó jelentős vállalkozását, a magyar festészet a XX. században kötetet. Ennek a kiadványnak egyik érdekessége, hogy immár negyedik alkalommal jelentkezett, most azonban lényegesen megujitott válogatásban. Az elsődleges szempont, amely a kiadvány szemléletét meghatározza, a század magyar pikturájának nemzeti karaktere, amely az europai ujitó mozgalmak ismeretében a modern ábrázolási eszközök birtokában, a társadalmi koegzisztencia hazai feltételei között alakult ki, amint azt a kötet bevezetőjében dr. Fehér Éva irja. A tanulmány a továbbiakban főként a fejlődés egységét, az átlagból kiemelkedő életmüvek kapcsolódását mutatja, kevesebb figyelmet

1978. III. 12. 14.40 D. /6/ Pátöfi.

Még egyszer a magyar művészeti könyvekről.

- Három hóttel ezelőtti jegyzetemben már írtam a magyar művészeti könyvekről, főként a művészetek Kis Könyvtár sorozatról, illetve a Művészeti Alap Könyvkiadó mai magyar művészet sorozatáról. A téma azonban koránt sem merithető ki lo percnyi .... monologizálással, de semél inkább érthető, hiszen a művészeti könyvkiadás fontossága gondolom miténdonjunk előtt nyilvánvaló. Izlés, novelés, tájékoztatás, esztétikai eligazítás, a művészeti érdeklődés felkeltése, kielégítése nagyrészt szeknek a kiadványoknak a feladata, részben segítve, tegyük hozzá nagyrészt pótolva is, a képzőművészeti ismeretterjesztés hiányosságait. Nacsak a legutóbbi néhány hónap, nem is egészen fél év művészeti kiadványait vesszük szemügyre, elégedettek lehetünk a kiadók munkájával. Hasznos, érdekes, jó tájékoztató művekkel adtak a közönség kezébe. Ne elsősorban néhány igen szép kivitelű albumra gondolok, mzek között is elsőnek említem, a Corvina Kiadó jelentős vállalkozását, a magyar festészet a KK. században kötetet. Ennek a kiadványnak egyik érdekessége, hogy immár negyedik alkalommal jelentkezett, most azonban lényegesen megujított válogatásban. Az elsődleges szempont, amely a kiadvány szemléletét meghatározza, a század magyar pikturájának namzeti karaktere, amely az europai ujító mozgalmak ismeretében a modern ábrázolási eszközök birtokában, a társadalmi koegzisztencia hazai feltételei között alakult ki, amint azt a kötet bevezetőjében dr. Pehér Éva írja. A tanulmány a továhbiakban főként a fejlődés egységét, az átlagból kiemelkedő életművek kapcsolódását mutatja, kevesebb figyelmet

fordit az irányzatok iskolák egyéniségek differenciáltabb bemutatására. Ezt a célt szolgálja a Pogány Ödön Gábor által válogatott képanyag, a 48 szines reprodukció nagyrészt a Magyar Nemzeti Galéria anyagából. A válogatásnak időbeli határt szab a szerkesztők szándéka, lezárt történelmileg értékelhető korszakot mutassanak be. Ezt a törekvésüket kritikai megjegyzések kisérték számon kérve az élő Kortárs művészet bemutatását is. Ezt az igényt elégiti ki viszont a Magyar Helikon kiadásában megjelent Pictura Hungarica kötet. Ez a nagyméretü, és nagyon szép kiállitási album, amely szinte egészében, egy-két kivétellel éppen az élő 15 kortárs festészet alkotóit mutatja be, 90 szines képtábláján, Anna Margittól Vecsési Sándorig. Vajer Lajos egyetemi tanár, a kötet bevezetőjének szerzője irja, hogy a válogatás egyetlen kritériuma, a kvalitás volt, az alkotó, és a mü szinvonala. Nyilván igy igaz. Mégis a dolgok természete szerint minden ilyesféle válogatást kétkedve fogad a szakmai, és a szélesebb közvélemény, valóban ezek a müvek reprezentálják-e a mai magyar festészetet, arányosan képviselik-e a fontosabb stilus irányzatokat, jól illeszti-e be a válogatás a mai festészetünk összképét a nemzetközi viszonylatokba is. Persze az ilyen kételyek sem mentesek a személyes izlés, vagy vélemény szubjektivitásától, éppen ugy nem, mint a válogatás szempontjai. A főkérdés mindezeken tul az, hogy megközeliti-e a kötetben közreadott gyüjtemény a mai magyar festészet valóságát, ha pedig igy nézzük, s másképpen nem is nézhetjük, akkor bizonyosan mondhatjuk, a Pictura Hungarica megfelel a várakozásnak, jól tükrözi az elmult negyed század ma-

gyar festészetének fejlődési folyamatát. Ugyancsak a Corvina kiadásában jelent meg Vajda Lajos festőművész 12 nagyméretü, szines grafikai lapjának reprodukcióját tartalmazó album. Az 1941-ben 33 esztendős korában elhunyt tragikus sorsu művészről életművéről 1964-ben már megjelent egy kis monográfia, a Művészeti Kis Könyvtár sorozat 55-ik köteteként. A tanulmányt Mándy Stefánia irta, aki most az ujonnan megjelent albumhoz is bevezetőt irt. A szentendrei művészet egyik uttörőhelyként számon tartott Vajda Lajos emlékét felidéző kiadvány jelentősége azért is messzebbre ható, mert festményei, grafikai lapjai eddig alig szerepeltek a nyilvánosság előtt. Két emlékkiállitása is volt ugyan, mindkettő vidéken. Szentendrén az egyik, a másik Székesfehérvárott. Igy valóban aligha beszélhetünk művészetének általános ismertségéről. A Vajda album ezek szerint hézagpótló vállalkozás, elérhető közelségbe hozza a művész néhány szép alkotását, másrészt hozzásegithet, egy régóta megoldatlan kérdés tisztázásához, hol a helye Vajda Lajosnak, a magyar művészet folyamatában. Egyik napilapunkban ugyanis az album megjelenése után ismertető cikk jelent meg, szerzője meglehetős élesen fogalmazva kérdésessé teszi az album bevezetőjében foglalt értékelést, idézem. A 30-as évek táján élt és dolgozott Magyarországon egy művész, aki szük szentendrei padlásablákól Európába látott, és sorsának provinciáiból kitörve a forrongó távoli kor levegőjét lélegezte. Végtelen magányában egy merőben uj szemléleti rendszer alapjait tapogatta ki, életműve merőben uj fejezetet nyit, a magyar művészeti látás történetében. A cikk szerzője tulzásnak tartja a .... fogalmazást, amellyel, s most őt idézem, a szentendrei mü-

vészet egy ..... szektát alkotó csoportjába vagy akörré tömörülve magyarázzák, és bizonyitják, bonyolultan, és nem egyszer ellentmondásosan szövegezett hitüket, Vajda Lajos és néhány társa profétaságában. A cikkiró végülis igy teszi fel a kérdést; Reméljük, hogy az album, és talán egy közeli életmü kiállitás megindítja az érvelő, értékelő vitát, ki volt Vajda Lajos. A mai magyar avantgarde vezéregyénisége, vagy érzékeny látásu, és festői kulturáju müvész, aki párizsból hozott modell irányzatokat igyekezett átültetni szentendrei talajba. Ehhez csak annyit tennék hozzá, bár csak valóban kibontakozna egy ilyen régen esedékes érvelő, és értékelő vita, mert ennek kapcsán alkalom nyilna sok igen fontos eddig tisztázatlan kérdés megközelitésére, és talán jó esetben megválaszolására is. No persze, az ilyen vitára okot szolgáltató müvészeti könyv megjelenése eléggé ritka, s valahogyan el is szoktunk attól, hogy a müvészettörténeti vitákat a nagy nyilvánosság előtt folytassák. Legutóbb 1966-ban váltott ki vibráló izgalmat müvészeti monográfia. Dr. Supka Magdolna Aba Novák tanulmánya, melyet a közelmultban második kiadásban jelentett meg a Corvina Kiadó. Az izgalom akkor is egyoldalu volt, a kötetet biráló cikk váltotta csak ki az igazi vita a Tudományos Minősitő Bizottság előtt folyt le,végül az Aba Novák monográfia is kandidátusi desszertáció. Igaz az opponensi véleményeket és a reájuk adott válaszokat nemrégiben közölte a Müvészettörténeti Értesitő. Ez azonban nem jut tul a szorosan vett szakmai körökön, az érdeklődő közvélemény tájékozatlan marad. Kár hogy igy van, mert egyes esetekben, és ilyennek vélem az Aba Novák problémát,

MEGHÍVÓ

Az Erdész Galéria szeretettel meghívja Önt és családját április 26-án du. 6 órára

VAJDA LAJOS, VAJDA JÚLIA

kiállítására, valamint a két művész levelezését tartalmazó könyv bemutatására.
Kiállításra kerül a két életmű minden jelentős korszaka.

Megnyitja: PASSUTH KRISZTINA és MEZEI GÁBOR

Ezzel az eseménnyel nyitjuk a galéria új kiállítótermét
Címünk: Szentendre, Bercsényi u. 4. Tel./Fax: 06 26 317-925

és ilyennek a Vajda Lajos kérdést is, az érdeklődő közönség tájékoztatása igen fontos lehet, hiszen nem akármilyen rangu művészekről, életmüvekről van szó. Persze az, hogy mennyiben kiadói kérdés ez, pontosan megitélni nem tudom, de talán nem is rossz irányba tapogatódzom, ha például a Képzőművészeti Almanachra gondolok, amely szintén könyvkiadói produktum. Végül a Corvina Kiadó egyik uj sorozatáról, a Műhelytitkokról szeretnék megemlékezni. Eddig a sorozat négy kötete látott napvilágot, a festészetről, az épitészetről, a mozaik müvészetről, és a kert müvészetről szoló. Mind a négy könyvecske nagy érdeklődésre tarthat számot, és nemcsak a fiatalok körében, akik számára tulajdonképpen készültek, meggyőződésem, hogy az idősebb korosztály éppen olyan haszonnal, és gyönyörüséggel forgathatja. Hiányt pótol ugy hiszem ez a sorozat is. Az utóbbi időben is igen sokan kesték, és keresik a Képzőművészet iskolája cimü kötetet. De hiába, mert nemcsak a könyves boltokból, az antikváriumokból is eltünt. Márpedig akit a képzőművészet behatóan érdekel, tudni szeretné azt is, milyen technikával készül a festmény, a szobor, a grafika. A Műhelytitkok kötetei az eddig megjelentek valósága szerint legalábbis a hasznos tudnivalókon tul, talán megsejtetnek valamit a müvészet belső lényegéből, ami nélkül a technika, még a leg magávalragadóbb is, csak üres játék lenne.

- - - - - - -

Ambrus Tibor olvasta fel jegyzetét.

és ilyennek a Vajda-Lajos kérdést is, az érdeklődő közönség tá-
jékoztatása igen fontos lehet, hiszen nem akármilyen rangu müvé-
szekről, életmüvekről van szó. Persze az, hogy mennyiben kiedói
kérdés ez, pontosan megitélni nem tudom, de talán nem is rossz i-
rányba tapogatódzom, ha például a Képzőmüvészeti Almanachra
gondolok, amely szintén könyvkiadói produktum. Végül a Corvina
Kiadó egyik uj sorozatáról, a Mühelytitkokról szeretnék megmoló-
kazni. Eddig a sorozat négy kötete látott napvilágot, a festé-
szetről, az építészetről, a mozaik müvészetről, és a kert müvé-
szetről szoló. Mind a négy könyvecske nagy érdeklődésre tarthat
számot, és nemcsak a fiatalok körében, akik számára tulajdonkép-
pen készültek, meggyőzőlésem, hogy az idősebb korosztály éppen
olyan haszonnal, és gyönyörüséggel forgathatja. Hiányt pótol ugy
hiszem ez a sorozat is. Az utóbbi időben is igen sokan kesték,
és keresik a Képzőmüvészet iskoléja cimü kötetet. De hiába,
mert nemcsak a könyves boltokból, az antikváriumokból is eltünt.
Márpedig akit a Képzőmüvészet behatóan érdekel, tudni szeretné
azt is, milyen technikával készül a festmény, a szobor, a gra-
fika. A Mühelytitkok kötetei az eddig megjelentek valósága sze-
rint legalábbis a hasznos tudnivalókon tul, talán megsejtetnek
valamit a müvészet belső lényegéből, ami nélkül a technika, még
a leg magávalragadóbb is, csak üres játék lenne.

- - - - - - -

Ambrus Tibor olvasta fel jegyzetét.

Vajda Laj. MV 1998/8

Amikor közelebb kerül a színpadi műalkotáshoz, de megőrzi kívülállását – tehát amikor informál és nem értelmez –, szintén világos és elegáns, gondolok a Víg-béli Baalra, vagy O'Neill Utazás az éjszakában-jára (Veszprém). Sajnos azonban akkor, amikor az általa – is – formátumosnak tartott tehetségek teljesítményéről van szó, Koltaiban birokra megy az érzelem és tapasztalás, a vágy és való, s bizony ember legyen a talpán, aki rájön: „hová fütyül a madárka"? Vegyük példának az Ezoteria cím alatt publikált Új Színházi produkció, a Merlin kritikáját. A bevezetőben gúnyos megjegyzéseket kapnak azok, akik nem szegődtek e színház híveiül: „Az Új Színház persze, a kockázatot vállaló szellem otthona, amely kiváltja a lusta bendő és kudarcos személyiség ellenszenvét." Majd elmarasztalja a drámai szöveget/alapanyagot: „...már az évtizeddel ezelőtti, vígszínházi bemutató idején sem tudtam föltétlen hívévé szegődni. Nagyképűnek és fölszínesnek érzem a közhasználatra túl ezoterikus sztoriba vetített világlátomást, megalománnak az apparátust, amellyel mozgásba hozható a szövegbe zárt sovány filozófia." Ezután szikár megállapítások következnek, majd a summája: „Azt hiszem, ez az előadás túl pedáns, túlságosan a rendszerező elme jól megcsinált produktuma ahhoz, hogysem megközelítse a Dorst-anyagban rejlő szemfényvesztő giccset." Na most: azért nem sikerült az előadás, mert nem lett giccs, vagy lusta a bendőm?

Ennél is nehezebb követni a kritikust ott, ahol az új rendezőiskola – Zsámbéki, Székely, Babarczy, Ascher – jelentőségét méltánylandó kétségbe vonja korábbi rendező mesterek létét, illetve úgy tünteti föl az alkotóműhelyek hiányát, mintha az egyedül és kizárólag azzal volna magyarázható, hogy az oktatást már pályáról kiszorultak végezték, vagy pályán lévők, akik irigyelték tanítványaik sikerét. Igaztalan, és nincs is szükség rá, hogy azzal növeljük a mostaniak jelentőségét: a régibbeket lerántjuk. Attól, hogy Gellért Endrétől, Nádasdy Kálmántól, Pártos Gézától, nota bene, még Kazán Istvántól is tanultak e rendezők, nem lesz rosszabb tanítvány Novák Eszterből. Ergo: nem áll jól a rajongás annak, aki kritikus.

A Magister Editio gondozásában Thália és Musica címmel színházi és zeneművészeti almanach látott napvilágot. A kézikönyvnek látszó tomus valamennyi magyar színházat, koncertegyüttest, rendezvények tartására alkalmas helyszínt felsorolni törekszik, együtt a jegyváltási irodák címeivel, sőt még a hangszerjavítókéval, kottatárakéval is. Az ötlet kitűnő: mindent egy helyen megtalálhat az is, aki szórakozni vágyik, és az is, aki szórakozási alkalmat szervez. A kitűnő ötlethez nem is kellett más, mint adatgyűjtő fegyelem és pedáns szerkesztés. Mindezek azonban csak vázlatosan mutatkoznak meg. Alighanem azért, mivel az adatközlők nem vették egyformán komolyan a válaszadást (okom van föltételezni, hogy a könyv költségeit reklámtevékenységből kívánták finanszírozni a kibocsátók, s erre nem mindenkor voltak képesek a könyv szereplői); a szerkesztők pedig nem ismerték azokat a kézikönyveket – esetenként még a telefonkönyvet sem –, amelyekből a hiányosságokat pótolhatták volna. Így aztán van színház, ahol a súgók nevét is megtudhatjuk, s van színház, hol az igazgatóét sem; van színiiskola, amelyről tud, s van, amelyikről nem is hallott a kiadó; arról ne is tegyünk említést, hogy az Országos Színháztörténeti Múzeumot például a Széchenyi Könyvtár osztályvezetőjének adományozzák, és hirdetnek olyan lapot, amelyik azóta sem jelent meg. Annyival több hibát csinálhatnak egy könyvben, amennyivel több adatot közölnek – ezt tudva csak a vasfegyelem segíthet minimálisra szorítani a fogyatkozásokat. Ezt azonban képtelen volt kiküzdeni a kiadó, mert sejtelme se nagyon lehet a könyvcsinálás mesterségéről. Mutatja, hogy a könyvet B. Nagy János opera-

énekesnek ajánlja a... valaki, egyes szám első személyben, de az ajánlás nincsen aláírva. A hátsó borítón képes ajánlás kínálja a kötetet többes szám első személyben, de nem *mi* írják alá, hanem egyetlen olvashatatlan kézjegy díszeleg a szöveg alatt. A bevezető életrajzi intimitásokat mond el a kiadóról ismét egyes szám első személyben, csakhogy az sincsen aláírva. A hektikus impresszumból Andreas G. Lehrt vélem a jogok gazdájaként kiolvasni, aki egyetlen adatért se szavatol, de minden jogot fenntart. Örömhír, hogy ezentúl minden kőszínházi szezonban kezünkbe kaphatjuk az újabb tomust. Ha egy Nyugatra szakadt hazánkfia jó ötlettel áll elő – az jó. Hogy ilyen csapnivalóan kivitelezi, az – rossz. De hogy még 2000 forintot is elkér érte... mit mondjak? Ögyes.

Enyedi Sándor: Tegnapelőttől tegnapig. Kolozsvár, 1998.

Koltai Tamás: Tribulettó. Orpheus Kiadó, 1998.

Thália és Musica. Wien, 1998.

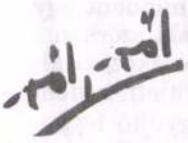

Rózsa Gyula

Vajda a kilencvenegyedik évben

Régi szerkesztőségi aranyszabály, hogy a nem kerek évforduló erőltetett. Ez tehát egy erőltetett jubiláris megemlékezés lesz abból az alkalomból, hogy Vajda Lajos kilencven éve, 1908. augusztus 6-án született. Állok a szentendrei Vajda-múzeumban, kint olvadó nyár, le a meleg Dunáig, bent a spaletták és a szellem hűvöse, néma a csend, és arra gondolok, hogy néha nem ártana egy kis elnyomatás. A múzeum méltó és arányos, végig egyedül nézhetem, a teremőrök befőzés-hangulatú, halk beszélgetéséből kitetszik, hogy ez a ritkán látogatott emlékhelyek oly ismerős nyugalma.

Vajda bő évtizede nem ügy és nem téma. Még nem tudom, hogy ez jó és normális, vagy csüggesztő és káros állapot-e valójában, tény, hogy a húsz évvel ezelőtti nagy emlékkiállítás után, de különösen azóta így van ez, hogy nyolcvanhat decemberében a Politikai Bizottság tagjának, valamint a Nemzeti Galéria főigazgatójának a közreműködésével megnyílt a szentendrei emlékmúzeum. Azóta nincs miért harcolni és az égre kiáltani, nem kell mondvacsinált évfordulókra kettősfedelű cikkeket és féllegálisnak látszó kiállításokat rákasztani, nem kell kirekesztően kisajátítani és leszegett tekintettel ignorálni. Kérdés – és igazán kérdés, nem tudni rá a választ –, hogy mindez azt jelenti-e, hogy Vajda Lajos ott van a helyén a magyar értékrendben és közgondolkodásban.

Szabálytalan, kirívó életmű. Ha meggondoljuk, az önmagában is példátlan a két világháború között, hogy magyar képzőművész végigjárja a klasszikus avantgárd iskoláját, megéli, majd szuverén módon maga mögött hagyja az izmusok fázisait, s eljut a nonfiguráció, a nem ábrázoló fokozat nehéz szabadságáig – idehaza. Abban az országban, ahol a jóval szelídebb modernizmusok is hivatalosan üldözendőnek, de a jobb közízlés szemében is idegennek minősülnek, ahol a korábban modernistaként induló nagy egyéniségek is megszelídülnek a kényszerí-

tő körülmények hatására, ahonnan emigrálnia kell minden olyan megszállottnak, aki az aktuális nemzetközi stílusok jegyében akar festeni és mintázni. Megértem azt a közelítésmódot, amely csak ebben, vagy elsősorban ebben a heroikus, magányos modernségben látja a Vajda nagyságát. Köre, tanítványai voltak, magánügynek maradt úgynevezett absztrakt próbálkozások a korban rekonstruálhatók, de a tény tény: hiteles nonfiguratív művészetet, a zsengék minőségén túlemelkedő, gesztusértéknél maradandóbb nonfigurációt egyedül Vajda alkotott a második világháború előtti magyarországi magyar képzőművészetben.

Egyik oka lesz ez a fél évszázados mellőzésének.

Szegény volt, szabálytalan identitású és rövid életű. Ha egy magyar művész kamaszkori rajzai alatt cirill betűs a névaláírás, s ha felnőttként nemhogy megtagadná, hanem írásban, gondolkodásban és műben demonstrálja a szerbiai gyerekkorral megalapozott kötődéseit, ez önmagában is elég különös a Trianontól még kába országban. Nem tudható, hogy zsidó volta – amelynek a tudatosságáról, az intenzitásáról, az árnyaltságáról mindeddig semmit nem tárt fel a kutatás – miként színezte és strukturálta az egyéniségképet és miként alakította a környezet reakcióit. Magyar öntudatáról és közép-európai elhivatottságáról legalább maga írt a leveleiben; a népművészet iránti cselekvő vonzalmát, az azóta oly sokszor és oly méltatlanul földre rángatott bartóki magatartást ezekhez az eleven részekhez kell hozzátudni. S azt is, hogy elképesztően keveset, összesen harminchárom évet élt. Tíz esztendeje volt az alkotásra, mint köztudomású, de micsoda gyötrelmes évtizede negyvenegyben bekövetkezett tébécéhaláláig! A levelei elképzelhetetlen, megalázó nyomorról számolnak be, kegyelem-menzáról, filléres levesekről, sötét padlásmunkahelyről (nem romantikus padlásszobáról, csak vaksi padlásról) – a tizenkilencedik századba illő, a huszadik második harmadában már bántóan stílustalan ez a művésznélkülözés.

Életében csak műtermi kiállításra futotta – bizonyára ez is magyarázata a következő fél évszázad közönyének és tudatlanságának.

A legnagyobbak egyike volt. Azt, hogy a kevesek közé tartozott, akik tudomásul vették és életművükben tudomásra hozták mindazt a gyalázatot, amit az emberiség ellen 1919 és a második világháború között elkövettek, sok méltatója is kevéssé tartja fontosnak. Ezért csak tényszerűen rögzítsük, hogy a remekművek erkölcsi magasában kifejezett antifasizmusa – a következő névsor minősíti a meggyötört szót – a Picasso, a Miró s talán a Paul Klee képzőművészeti antifasizmusához hasonlítandó. Érett, kiteljesedett művészete ítélőszék elé idézte korát egy olyan égöv alatt, ahol nemcsak a legkiválóbb magyar, hanem a legkiválóbb egyetemes művészet is túlnyomóan befelé fordulással, tüntető kizárással reagált az embertelenségre. De maradjunk csak ennek az érett, kiteljesedett művészetnek a történeténél. A folyamat maga is kompozicionális tökély, egyszersmind szemléltetésre alkalmas művészethistóriai tanpélda. A festőnövendék – hamarosan: a főiskoláról eltávolított festőnövendék – kubista-késő aktivista csendéleteket és Szentendre-képeket hagyott ránk, aztán elvont síkkonstruktivista kompozíciókat készít, ugyancsak szénnel. Ekkor minden jel szerint szocialista, bizonyosan a Kassák-mozgalom tagja, s láthatóan a korai szovjet avantgárd elkötelezettje; az avantgárd képzőművészeté és az avantgárd szovjet filmé.

Párizsban ezután a szürrealizmus követője lesz – ha érdemes ilyen vázlatosan és didaktikusan követni az eseményeket a montázs technikája révén. Szerelvényeit nem az áramlatnak és dada-előzményeinek a lenyűgöző értelmetlensége jellemzi, meghökkentő kép- és képzettársításainak ironikus társadalomkritikája sokkal inkább a heartfieldi és a spanyol antifasiszta montázs

mellé sorolható. Ekkor még aktív társadalombíráló. Hogy miként szublimálódik mindez a harmincnégyes hazatérte után törékeny festői remekművekké, annak magyarázatával vagy indokával egyelőre ugyancsak adós a szakirodalom. A lényeg az, hogy kevés számú asztal-csendéletében, a remegően finom, többnyire pasztell-kompozíciókban először ölt formát és alkot rendet az a fájdalmasan vádoló, lappangó veszélyérzet, amely majd a további művek lényege lesz. A csendélet-képekben ott a konstruktivizmus rendszerteremtő fölénye, a kubizmus bonyolult áttekinthetősége, a montázstechnika kompozíciós tanulságai, s már ott lebeg a szürrealizmus előérzete is a nyitott kések baljós jelenlétében, a maszkok hideglelős kettősségében. Mindaz, ami a következő, az ikon-ciklusból kimarad. Az életműnek ebből a méltán legnépszerűbb és legismertebb periódusából, amely egyetlen pillanatra (egy évre, az ezerkilencszázharminchatos esztendőre) harmóniával, mi több, derűvel tölti meg a képeket, hagyva, hogy egyszerre adózzanak zavartalan emberi tisztaságnak, ortodox pátosznak, kubizmuson nevelkedett köznapi egyszerűségnek.

A harmónia hitetlen felmutatása, a gyanúsan óvatos rend és az elrebbenő realitás majd az etnológiai indíttatású műveket jellemzi újra. Mert lehet betű szerint felmondani a Vajda programját és a Vajda leveleit, s lehet keresni a következő két év grafikai munkáiban csupán csak néprajzi expedíciók eredményeit. Vajda (és Korniss) valóban elhatározta, hogy tárgy- és motívumgyűjtésbe kezd Szentendrén és Szigetmonostoron, és az ott fellelt elemekből – nem csak népművészeti elemekből – új magyar, tehát kelet-közép-európai formanyelvet alakít és alkot – ama bizonyos, azóta oly szégyentelenül sokszor emlegetett Bartók–Kodály-metódus szerint. S lehet felfedezni – nem nehéz – a montázstechnika grafikai alkalmazását, azt, hogy a rajzolt elemeket a művész szétvágja, új rendszerbe illeszti, érzelmileg és értelmileg is átszabja. Mindezt lelkesen és dokumentatív pontossággal Vajda le is írja. Amit nem ír le, de ami ott remeg a vékony, érzékeny ceruzavonalakban, a templomtornyok, házormok és kések zaklatottan szimultán kompozícióiban, az olykor baljóslatú, máskor csaknem vidám pettyezésekben – az az állandó tragédiaérzet vagy -előérzet, a finom, de folyamatos nyugtalanság. Tárgygyűjtő ennyi szubjektivitással nem dolgozik, adatrögzítő ennyi érzelemmel adatot nem rögzít. Mintha minden ablak-, kapu-, madár- és házmotívum mögött ott állna az olykor valóban megjelenő, fájdalmasan vádoló önarcképe – érdemes az expedíciós művekben ezt is felfedezni.

Így könnyebb rálátni aztán az utolsó korszakra, ámbár a változás ésszel így is nehezen követhető. Hogy a világnak, egyéni sorsának, betegségének mely bunkócsapása fordította ki egészen és emelte más szférákba a Vajda késői művészetét, arról valójában megint csak semmit nem tudunk, de a közeg, az ezerkilencszázharmincnyolc és ezerkilencszáznegyven közötti mikro- és makrokörnyezet elnagyoltan is magyarázat. Betegen munkaszolgálatra bevonulni, kórházba kerülni, szanatóriumban haldokolni, majd tuberkulózisban elpusztulni önmagában is eléggé markáns motiváció, a külső, ismert történéseken túl azonban ezernyi rejtett eseménnyel kellene számolnunk. Megjelenik a csupasz, a leplezetlen rettenet. Az ikonos, szép fejek, a fájdalmukban harmonikus portrék maszkká válnak és összerándulnak, vicsorgó, végletes gonoszság, bestiális fenyegetés csattog ki a formájukat mind kevésbé megőrző arcok mélyéről. Hideglelős, értelmetlenné csonkult tájak vagy tájfélék virítanak lidércfényes pasztellszínekben, hogy hamarosan bomlott formákká szakadjanak és szén- vagy tusfeketévé szikkadjanak. Aztán, egy esztendővel a festő halála előtt kifeszül és monumentálissá válik az iszonyat és nonfiguratívvá az ábrázolás. Emlékeztethetnek a részelemek madárra, bagolyra, lovasra vagy növényre, meg is jelölheti a műveket az

utókor ilyen s hasonló poszthumusz címekkel, a végső, szén-tus-csomagolópapír kompozíciók tárgya és lényege a vonagló vég.

Szürrealizmus a skála legvégén. Nem cinikus – Vajda korábban sem, sosem engedte meg magának a humor luxusát –, nem riogató és nem bizonytalanságban tartó. Nonfiguratív, de nem áradó és nem csapongó. Maga a részletes alapossággal megrajzolt rettegés. A szénvonalak olyan erősek, mint az izomrostok, olyan szétbonthatatlanok, mint a megfeketült, régen elfásult növényi szálak és csomók, olykor bolyhosak és élesek, mint az alattomosan apró acélforgács. S bár a szürrealizmusról szerzett ismereteinkhez képest a proporciók áttekinthetők és a kompozíciók erősek, a hajdanvolt konstruktivista múlt csak annyiban szolgál, hogy még szilárdabbá, még súlyosabbá szervezi az irracionálist.

A század közepének infernóját – függetlenül hírnévtől, nemzetközi elismeréstől – ennél teljesebben képzőművész nem fejezte ki. Elég földresújtóan ahhoz, hogy közkedvelt ne lehessen. Mert félő, hogy ez a tragikus művészet a tartalma miatt akkor sem lett volna népszerű, ha nem emelkedik oly magasan az általános ízléskonvenciók fölé, s ha nem hallgatják agyon életében és utóéletében. De magasra emelkedett és agyonhallgatták. Vajdát ignorálta a saját kora, kitiltotta a tudatból az ötvenes évek, és feszengő kényszeredettséggel, lassan, huzakodva vett róla tudomást a hatvanas évtized. Hogy az intézményes mellőzésnek mennyire volt oka, zsaroló háttere és be nem vallott táplálója a nem intézményes, de generális értetlenség, ezt kibogozni ma már éppoly nehéz, mint lemérni a másik, a jobbik oldal Vajda-kultuszának minden következményét. Tény, hogy a sivárság egymást követő periódusaiban a közvetlen tanítványok és a később született követők tartották ébren mesterük emlékét, és készítették elő – amikor csak lehetett – a bebocsáttatását. Tény továbbá – természetes tény –, hogy ezek a művészek és művészcsoportok (európai iskolaként, később szentendrei művészetként, még később általánosan magyar avantgárdként) Vajda lobogójával meneteltek a saját céljaik felé. Hogy most már a követőkre és a követők követőire vetülő jéghideg árnyék borította-e be a mesteri életművet is sokáig, vagy éppen ellenkezőleg, ez a ragaszkodás segítette később, enyhültebb időkben a mester megtérését, megint csak nehezen eldönthető.

Említeni pedig ezt is csak azért érdemes, mert a szakaszok mintha megint egybeesnének. Körülbelül azóta van nyugalom és béke a Vajda-életmű körül, amióta a követők és tanítványok tíz–tizenkét éve végképp befogadtattak; egészen pontosan, amióta az utolsó kitagadottak is befogadtattak. Harcolni már értük nem kell. Többüknek maguknak is múzeuma lett Szentendrén, és a közös állandó kiállításuk ott van – méltán – a csendes Vajda-múzeum alagsorában. Nagyon szükséges volna azonban tudni, hogy ez a csend a jelen lévő művészeti köztudat megilletődött, vagy csupán az évtizede itt hagyott koszorúk közönyös csendje-e.

Vajda Lajos Múzeum, Szentendre, Hunyadi János u. 1.

Sükösd Mihály

Bretter György hagyatéka

1. Filozófiai esszé. Bretter György filozófiai esszéíró volt. E jelzős szerkezet mindkét tagját illik elmagyarázni. Bretter a filozófus szemével nézte és faggatta a világot, nem a szépíró mindent megengedő fikciós nézőpontjából. Élményeit absztrahálni törekedett, az egyesben az általánost igyekezett megtalálni, a világ értelmét vagy értelmetlenségét így vélte megfogalmazhatónak. Ám korán félbeszakadt életműve maradandó részében nem szakfilozófiát művelt, hanem esszét írt. Abban az értelemben, ahogy ő a számtalan, lehetséges változatok között az esszét elképzelte. „Az a műfaj, amely látszólag fittyet hányva minden besorolásnak, tematikájának-formájának szabad csapongásával szabad lovag módjára hol ezen, hol azon a tájon jelenik meg, hogy csillogásával visszaverjen valamit a gondolat ősi-átható fényeiből."

2. Erdélyi posztmarxizmus. Ahhoz, hogy Bretter György teljesítményét hitelesen magunk előtt lássuk, a szövegeken túl némi történelmi visszapillantás szükségeltetik.

A század első felének erdélyi gondolkodásában fontos szerepet játszott a marxizmus. Mint köztudott, ennek hirdetője a *Korunk,* s a főszerkesztő Gaál Gábor. A folyóirat történetében szörnyűségesen dogmatikus és fesztelenül nyitott fejezetek váltogatják egymást, igazodva a Moszkvából vezérelt hivatalos marxizmushoz, de sokszor eltérve attól. Gaál Gábor folyóirat-szerkesztői és írásos életműve nyomasztóan jelzi ezt a kettősséget. Tehetséges és eredeti gondolkodó, 1945 után egy ideig a fiatal Marx írásait is tanítja egyetemi szemináriumain. Aztán belesüpped a vulgármarxizmus homoktemetőjébe, dogmatikus cikkek sorozatát írja, ez sem menti meg az ideológiai ördögűzéstől, időnek előtte hal meg a sokadik infarktusban.

Mármost Bretter akkor kezdte igazi pályáját, amikor – a hatvanas évek második felében – Románia viszonylagosan szabad külpolitikát és ideológiai gondolkodást valósított meg, megintcsak viszonylag függetlenül a Szovjetuniótól. Ennek következtében a román és az erdélyi magyar lapokban eurokommunista és revizionista marxista filozófusok és szociológusok szövegei olvashatók, sőt interpretálhatók. Akkortájt a budapesti *Valóság* úgynevezett testvérfolyóirata volt a kolozsvári *Korunk*nak: akadt néhány év, amikor nyálcsurgatva észlelhettük, hogy a *Korunk*ban olyan eretnek szövegek jelennek meg, amelyek az idehaza viszonylag szabadnak számító *Valóság*ban is elképzelhetetlenek lettek volna.

Bretter György ebben a viszonylagos szabadságban írhatta meg legfontosabb tanulmányait. Kapcsolatunk úgy kezdődött, hogy – feltehetően a *Korunk*ban – elolvastam az *Ikarosz legendája* című esszéjét. Vakított a tehetsége, elbűvölt a fogalmazása. Később barátok lettünk. Vonakodva és szemérmesen írom, mert a személyes és az elvi barátsághoz két emberi lény viszonylag tartós, gyakori együttléte és kommunikációja szükségeltetik. Esetünkben ilyesmiről nem lehetett szó, mivel ő Kolozsvárt élt, én Budapesten. Az ő városában sokszor találkoztunk, órákon át igyekeztünk értelmes eszmét cserélni. Az én városomban már inkább csak betegen láttam, előbb a lakásomon, később a kórházi szobában, végül a halálos ágyán.

Írásos előéletét nem ismerem eléggé. Filozófiát tanult, nyilván végigolvasta a klasszikusokat, Arisztotelésztől Kantig és Hegelig. Fogalmazást nem az ő magyar fordítóiktól tanult. Főiskolai tanár

1021

Vajda Lajos emlékkiállítás Szentendrén

Az emlékkiállítások olykor — mint jelen esetben is! — kevéssé ismert vagy féligmeddig elfelejtett művészek életművét mutatják be. Így nemcsak arra alkalmasak, hogy a szétszórt vagy a múlt homályába temetett, többé-kevésbé teljes életművet egyszerre áttekintsük, élvezzük és értékeljük, hanem figyelmeztetnek éppen emlékezetünk „hézagaira", s az ezekből fakadó tennivalóinkra is. Tennivalóinkra éppen a két világháború között, a fasiszta elnyomás alatt küszködő kortársművészekkel kapcsolatban. A legsürgetőbb formában vetődött ez fel 1958-ban, Ámos Imre emlékkiállításán, ezt kellett feljegyeznünk, noha nem egyetlen életművel, hanem egy kollektíva törekvéseivel és eredményeivel kapcsolatban legutóbb, a Szocialista Képzőművészek Csoportjának nagyszerű emlékkiállításán is — felidézve azokat a haladó művészeket, akiknek nagy részét elpusztította a fasizmus. S most ismét csak e pótolnivalókra hívja fel a figyelmet a *Vajda Lajos* műveiből rendezett szentendrei emlékkiállítás.

Az irodalomtörténet már felmutathat — noha korántsem végigvezetett — kezdeményezéseket, hogy felderítsék azokat a kevéssé ismert haladó törekvéseket a költészetben és a szépprózában, amelyek annak idején felemelték tiltakozó hangjukat a fasizmus ellen. Ám művészettörténetünk még alig világított rá például a művészfiataloknak arra a progresszív csoportosulására, amely a két világháború között a Képzőművészeti Főiskolán a társadalmi s szellemi megnyomorítás ellen tevékenykedett. Nehezen lehet például ráakadni a nyomára is, hogy Vajda Lajos, aki a főiskolán ebben az időben Csók István tanítványa volt, e fiatal művésznövendékek közé tartozott.

Úgyszólván egész munkásságára rányomta bélyegét tragikus sorsa: az „úri Magyarország" népbetegségének, a tüdővésznek egyénileg is elszenvedett kínja. Művei ismételten felmutatják az emberi koponya s a keresztbe fektetett csontok halálveszély-jelképét, s ha ez közvetlenül saját csonttuberkulózisának állandóan fenyegető rémét idézi a fasizmus mind vérengzőbb éveiben, ez a proletárművész osztálytársainak, különösen pedig a magukat szocialistáknak valló barátai végzetére is utalt. Ezt látszanak bizonyítani azok a fotomontázsok is, amelyek Vajda Lajos párizsi útján, a szovjet filmművészettel való megrendítő találkozása hatására születtek, s amelyek legszorosabban a munkásmozgalom harcát vállaló korabeli nemzetközi művészi törekvések körébe tartoznak.

Ma már világos, hogy e törekvések nagyrészt összeforrottak a folklórkutatások haladó irányzataival is. Emlékkiállítása is tanúsítja, hogy Vajda Lajos ténykedése a népművészeti kutatások területén igen tudatos volt. (Erről egyebek között ezt írta: *„... Ugyanazt akarjuk, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak, azt hiszem, a piktúra területén még ilyen törekvések eddig nem voltak... Igen, nekünk az úttörők szerepét kell vállalni... Visszanézünk a múltba, hogy még jobban megerősödjünk, hogy a múlt értékeit megmentsük és a jövő számára adjuk át.")*



Férfifej, 1934

Emlékkiállításán főként rajzai mutatják kutatásai eredményeit, e rajzok Szentendre (ahol lakott), valamint környékének régi szerb épületeit és díszítéseik különösebb formáit örökítik meg. Ezeket a tradíciókat elevenítik fel szándékolt archaizálással vagy a népies elemek hangsúlyozásával nemcsak „ikonos festményei" *(Ikonos önarckép, Ikonos fej, Felmutató ikonos önarckép, Két figura, Gyertyás lány)*, hanem az idő tájt — a harmincas évek második felében — keletkezett más, színes emberábrázolása is *(Román parasztasszony, Dinnyefej)*. Festményei sorában találunk olyat is, amely közvetlenebbül kapcsolódik a modern magyar festészet század elejei törekvéseihez. *(Rippl-Rónai* és *Gulácsy* kétoldalú hatásáról tanúskodik a szép *Kalapos fej.) Dési Huber István* szavaira kell gondolnunk: *„A művészet, akár a kultúra vagy minden más, ami él, kontinuitás, a részvevők egymásba kapcsolódnak, egymásból meritenek, táplálkoznak, persze örökké más és más tényezők kényszere alatt, a variáció épp így jön létre, így gazdagodik, így lesz sokféle."*

Az emberi arc kifejezésének változatossága és a szépség művészi izgalmáról vallanak Vajda Lajos nagyalakú kréta- és szénrajzai *(Könyöklő, Női fej félprofilban)*, míg legutolsó munkái közül a maszkok kétségbeesett fintort vetnek az embert megcsúfoló gyilkos világra — más, ismeretlen, álombeli formákat gomolygató, mégis kiegyensúlyozott konstrukciójú rajzok pedig a művész rémlátásairól, a „hűséges beszámolás" kényszeréről és egyúttal a menekülés vágyáról vallanak. *(Ámos Imre* írta a naplójában ezekről a nagy fekete-fehér konstrukciókról: *„Átnéztük a legutóbbi munkáit, mintha egy másik világi, más bolygóbeli, eddig nem látott furcsa, szövevényes élet kivetítései lennének.)* A náci haláltáborok, Auschwitz szörnyűségei ismeretében, a mai néző rádöbben, hogy a borzalmaknak ez a világa hamarosan valóban osztályrésze lett a negyvenes évek Európájának.

Vajda Lajos fiatalon, harminchárom éves korában, huszonöt évvel ezelőtt halt meg a budakeszi tüdőszanatóriumban. Barátja, Ámos Imre, aki néhány évvel később, a fasiszta pokolban pusztult el, Vajda Lajos halála után hosszan vizsgálván az egész művészeti hagyatékot, ezt jegyezte fel naplójában: *„Munkássága befejezett egész."*

Az emlékkiállításon is ilyennek látjuk. Ám nem hallgathatjuk el fájdalmunkat, hogy ez a befejezett egész — mennyiségileg nem több! Nem az egyes stílusjegyek ellentmondásossága érdekel minket elsősorban ezen az emlékkiállításon. Így, ahogy látjuk ezt az életművet — megállapíthatjuk róla: mélységesen emberi, s invenciózus művészi gazdagsága most is magával ragadja a nézőt.

Murányi-Kovács Endre

A héten egy magyar, egy cseh-

NÉPSZABADSÁG

1966 MAJ 5
NÉPSZABADSÁG
Magyar Hírlap
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

A NAGYSZÜNETBE

Beszélgetés a Közgazdasági Egyetemen

A nagyszünet folyosói zsongása beszüremlik ide, az egyetemi KISZ-bizottság szobájába is. Nyílik az ajtó, a hallgatók szinte egymásnak adják a kilincset. Leülnek, röviden lediktálják az adataikat, megmondják, hol szeretnének nyáron dolgozni, aztán már mennek is...

Fogadóórát tart a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem KISZ érdekvédelmi bizottsága.

A véletlen, pontosabban egy hirdetés hozott ide: *„Hallgatóinknak szeptembertől, meghatározott időre, albérleti szobákat keresünk."* Nincs elég kollégiumi férőhely, hogy az egyetem KISZ-bizottsága hivatalból próbál a hallgatók lakhelyéről gondoskodni? S egyáltalán: kik részesülnek ebben a segítségben? Ez a hirdetés vezetett ide; éppen a fogadóóra kellős közepébe csöppentem.

A semmittevés rossz ösztönző

Lovász Péter másodéves hallgató, a bizottság tagja mondja, hogy — nem véletlenül — most a legnagyobb munkát a nyári foglalkoztatás előkészítése adja a bizottságnak:

— Azt szeretnénk, ha a kötelező szakmai gyakorlaton kívül biztosítani tudnánk hallgatóinknak valamilyen *munkalehetőséget*. S közülük is elsősorban a munkásszülők gyermekeinek. Ez két szempontból is fontos: egyrészt a húsz—huszonkét éves fiatalok már nem szívesen támaszkodnak a szülőkre, s jó részük nem is veheti igénybe a szülői támogatást, másrészt a munka leköt, kitölti az időt; a semmittevés gyakran rossz ösztönző... Az üres órák szinte csábítanak a rossz útra. Nem egy példa van előttünk... Mindezzel persze azt is el akarjuk érni, hogy a KISZ-bizottság a nyári szünetben is tudja, hol dolgoznak, mit csinálnak a hallgatói.

— És mi az eredmény?

— Levelet küldünk a legkülönbözőbb vállalatoknak, intézményeknek, a nyári idegenforgalomhoz bőven tudnánk még nyelveket beszélő fiatalokat munkába állítani — mondja *Szalay Zsolt*.

Az albérlőhiénákat kikapcsolva

A nyári elfoglaltsággal tehát nem lesz különösebb baj. Na és az a bizonyos hirdetés?

— A kollégiumi hely ma már nemcsak a szociális helyzettől, hanem a tanulmányi eredménytől is függ — mondja *László András*, a bizottság vezetője. — Ha valaki nem éri el a megadott tanulmányi szintet, el kell hagynia a kollégiumot. Persze — vidékiekről lévén szó — valahol csak kell lakniuk. Meg aztán, ha valakinek jobb is az otthoni anyagi helyzete, nem biztos, hogy bekerül a kollégiumba, mivel esetleg a tanulmányi eredménye gyengébb. Viszonylag kevés a férőhely a kollégiumokban. Albérletet szerezni egy vidékről felkerült hallgatónak roppant nehéz: rengeteg utánjárás stb. Most azt csináljuk, hogy egyrészt a végzős albérletben lakókat felkérjük, adják át címüket, mivel nagyrészt úgyis vidékre kerülnek, másrészt megpróbálkozunk ezzel a hirdetéssel, gondolván, a főbérlők nekünk mégiscsak elhiszik, hogy meghatározott időre, tehát legfeljebb négy évre veszik igénybe hallgatóink a szobát. Van sok olyan főbérlő, aki eleve csak diákoknak, egyetemistáknak adja ki a szobáját, s ez a mi dolgunkat is megkönnyíti: nem kerülnek hallgatóink az albérlődzsungel hiénáinak a kezébe...

— Vékonypénzű egyetemistákat aligha tudnak „megvágni" az ilyen hiénák...

— Hát igen, az ösztöndíjból nem nagyon futná 400—500 forintos albérletre, még akkor sem, ha az embert támogatják a szülei. Viszont ezek az alakok éppen ezért orozzák el az albérleteket a mi hallgatóink orra elől, s adják tovább, másnak, olyanoknak, akik nagy lelépési díjat tudnak fizetni. Így folyamodtunk a hirdetési megoldáshoz, s a jelek szerint *sok tisztességes főbérlő fogja rajta* érdemes-e, rászor[illegible] a segélyre? Íme, most is azzal válnak el a két hallgatótól, hogy az évfolyamokon utánanéznek, vajon valóban igaz-e, hogy az egyik családjánál 500, a másiknál 450 forint az egy főre jutó havi jövedelem?

Beszélgetésünk átcsap egy ezzel szorosan összefüggő területre, a *munkás- és parasztszülők gyermekeinek problémájára.*

— Milyen az egyetemen a munkás- és parasztszülők gyermekeinek anyagi-szociális helyzete?

— Elég sok a gondjuk, bár mind kapnak szociális ösztöndíjat — mondja *László András*. — Az a ritkább eset, hogy ide jönnek segélyt kérni; rendszeresen figyeljük a munkás- és parasztszülők anyagi helyzetének alakulását, s ha szükségesnek látjuk, segítünk nekik külön kérés nélkül is. Van jó néhány hallgatónk, özvegy anya gyermeke vagy nagy család tagja, akiknél az egy főre jutó jövedelem néhány száz forint. Ezeknek a hallgatóknak sokszor nemcsak segélyt, hanem évközi alkalmi munkát is kell szereznünk, mert még az ösztöndíj mellett is csak így tudják tanulmányaikat folytatni. A munkáscsaládok gyermekeinél tapasztaljuk a legtöbb ilyen nehézséget, s ezek persze kihatnak a tanulmányi eredményekre is. Őket részesítjük minden vonatkozásban előnyben, és a KISZ tanulmányi felelősök is őket támogatják leginkább. A munkásszülők gyermekeit támogatni kötelességünk. Már csak a hallgatók közti jó politikai légkör szempontjából is rendkívül fontos, hogy a munkásgyerekek megfelelő arányban legyenek az egyetemen.

Érdekvédelem és politika

Jó érzés ezt hallani, mert valóban manapság elég gyakran tapasztalható egyetemeinken, hogy semmi másnak nem tulajdonítanak jelentőséget — olykor a politikai állásfoglalásnak sem —, csak annak, kinek van néhány tizeddel jobb tanulmányi átlaga. S az érdemjegy ilyen fetisizálása, az egyéb körülmények figyelmen kívül hagyása termeli ki a közömbös politikai arculatú, zavarosfejű fiatal szakembereket. Nincs semmi oka tehát a szégyenkezésre a Közgazdasági Egyetem KISZ érdekvédelmi bizottságának, ha fokozottabban támogatja anyagilag is, erkölcsileg is a munkásszármazású hallgatókat — a munkáshatalom egyetemén. Mert még az egyszerű érdekvédelem is — politikai kérdés.

Vége a nagyszünetnek, a bizottság tagjai is visszamennek a tanterembe. Egy órára ismét csak hallgatók...

Szabó László

a legújabb

VEGEKET

Vajda Lajos

festő

l.

Szabad Művészet

1947. 152. l.

8. sz.

en mindig felfedezhető a „józan ész" oldal-
ása. A félbizonyosság bizonytalanság, a tel-
nyosságról csak az tud határozottan és meg-
szólni, aki a saját életében életet és erőtadó
ként hordozza azt. Az ifjúsági igehirdetés
nyességének a sikere is itt van, még fokozot-
, mint a felnőtteknél, mert az ifjúság mindig
a, érzékenyebb és amint mondottuk, mozgé-
ob is. Igazi erővel csodákra lehet késztetni,
legséggel azonban kivesszük a szívét.
a a tekintély magasságából hirdetjük az Igét,
permetezőlik az általánosságokban. Közelről

öreg, kopott paroktán az elodeimre gondol
mind ilyen szegényes hajlékban laktak, min
követségében járó szolgák. Majd megmutatta
mot. Elvitt az iskolába. Mind a kettőt kemé
tépázta a multak sok szörnyű zivatarja.

— Látod, fiam — szólt az öreg szelíden
kopott az iskolánk. Nincs ezen semmi k
Több, mint egy évszázada annak, hogy
Szegény népünk áldozatos szeretettel tarto
Sokszor az utolsó falatját odaadta érte, mert t
milyen drága kincse az. Átadhattuk volna az
A nép azonban nem engedte. A mi iskolánk
a Jézus Krisztus iskolája volt. Ezért volt legyő
És magyar iskola volt. Minden porcikájában
Ezért volt úgy odanőve a népünk szívéhez. Ha v
Isten megengedi, hogy gyülekezeted lesz,
a népet és ha valamikor Isten megengedi, hog
lesz, egész lelkeddel munkáljad, hogy a m
Jézus Krisztus iskolája és tüzes magyar iskola l
mert akkor nem dönti le, mert nem döntheti l
orkán és semmi zivatar.

Vajda Lajos

Szabad Művészet

1947. 182. l.

9—10. h.

egyházalkotmányi típus különbözik úgy
ági, mint a hazai protestáns állapotoktól.
us élére egyházi és világi személyt állí-
ilágiak voltak választva az egyházmegyei
tó tagjai közé is. A provinciális zsinatra
ır csak képviseleti alapon küldtek megyén-
négy világit. Úgy az egyházmegyei, mint
lis zsinatot lelkésziek hívták össze és ők

gyelek rendtartásában meglepő tehát a
ır alkalmazása, aki a mai fogalmak szerint

kánonaink hasonló rendelkezéseit:

A „tudományok tisztasága“ felől a LXV. cikke kívánja megvizsgálni a lelké tőlük, hogy „figyelmezzenek a tanításra“, vizsgálják az írásokat, szorgalmasan bibliát. A gönci zsinat III. cikke a Béza-l és a Kálvin kátéja tanulmányozását ír delkezés van arról is, hogy hányszor p vasárnap és ünnepnapon (tasnádi VI. c. hétköznapon (hercegszőllősi XVIII. c.), prédikáljanak (Kisebb Cikkek II. c., országi I. és IX. cikk); hogy hogyan s beszédet s hogy miképpen prédikáljana X. c.), hogy a kátéoktatást el ne henyago szőllősi X. c., tasnádi II. c.), hogy n tanítsanak (borsod-gömör-kishonti X. anyakönyvet vezessenek a kereszteltek szőllősi XXIII. c.), a házassági ügyekről egyik zsinatunk rendelkezik.

A betegek látogatásáról és vigaszta

Vajda Lajos

festő

Nouvelle Revue de Hongrie

1944. XXXVII. a. LXX. I. 58-59. l.

François Gachot: Három könyv a magyar festészetről.

Tükör Repat 20

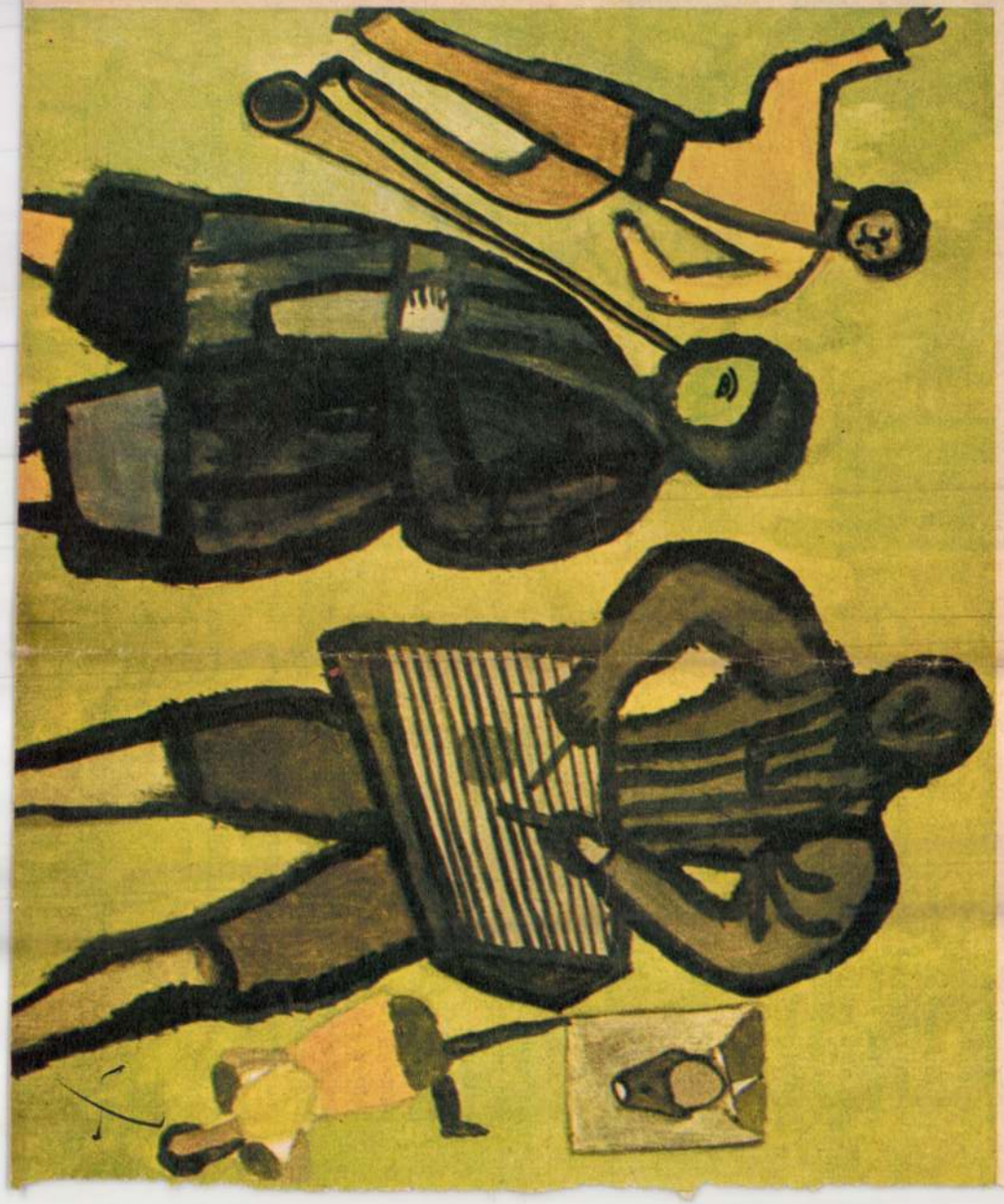

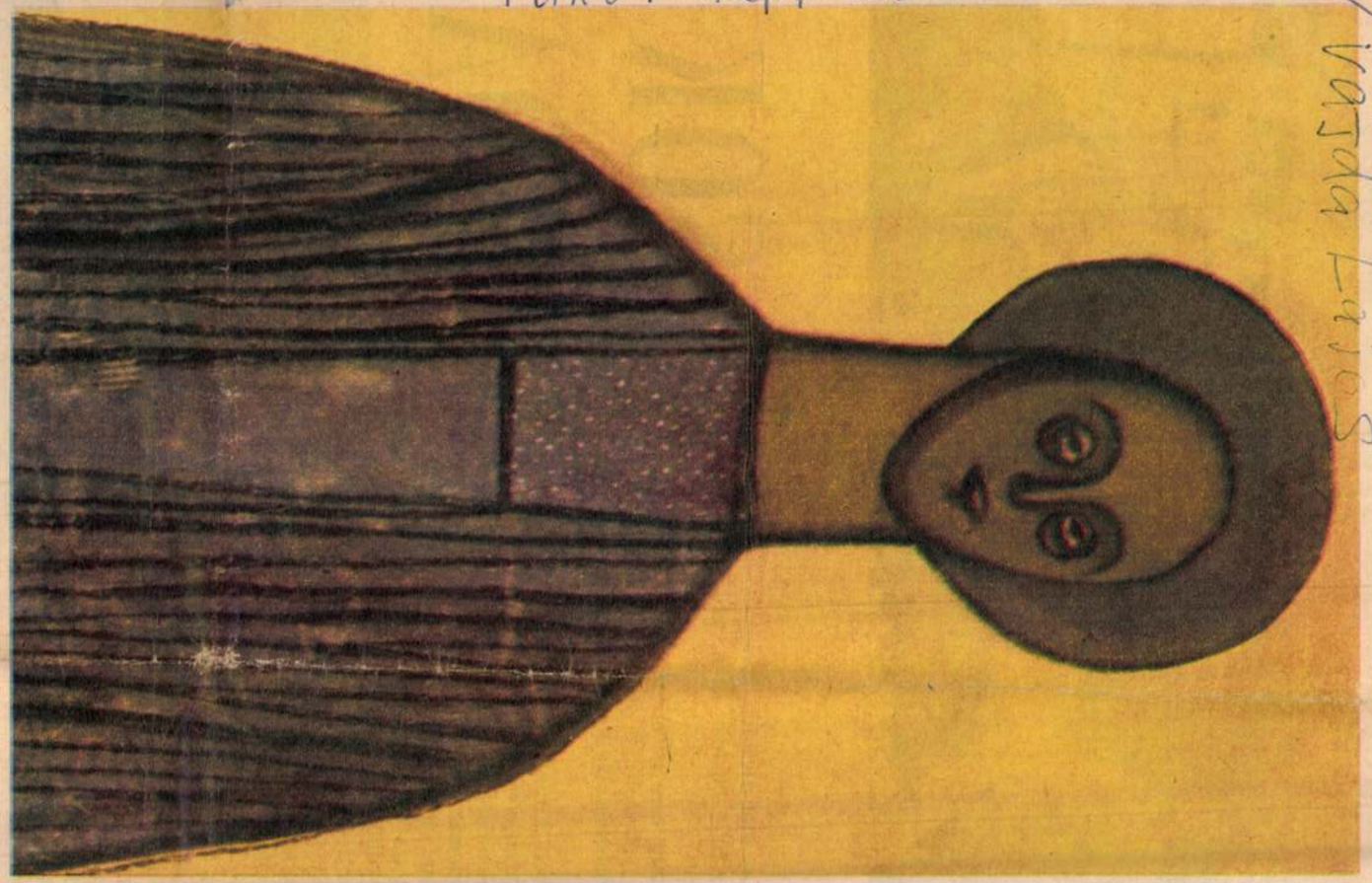

1021 Vajda Lajos

VAJDA LAJOS



MÉG SOK A MONDAN

Egy kollégám, — szovjet újságíró — egyszer megkérdezte tőle, előadás után, az egyetemen:

— Mennyi ideig készült erre az előadására?

— Egy életen át — válaszolta a fizika-kémia Nobel-díjas professzora, Nyikolaj Szemjonov akadémikus.

Már a húszas években kitűnt a molekuláris fizika és az elektronjelenségek területén folytatott nagy jelentőségű kutatásaival. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája moszkvai fizika-kémiai intézetének igazgatója lett. Ekkor állapítja meg a kémiai láncreakciók és a molekulák közötti reakciók energiatényezőit, vezeti be a termikus és a láncrobbanás fogalmát, bizonyítja be kísérletileg e kétfajta robbanás keletkezési módjait, alkotja meg a láncgyulladás elméletét.

Elméleti munkássága nagy hatást gyakorolt a technikai fejlődésre, különösen a belsőégésű motorok, a robbanóanyagok viselkedése területén. Átfogó elméletet állított fel az elágazó és el nem ágazó láncreakció magyarázatára, s rámutatott e folyamatok elterjedtségére a kémiában. Az e téren végzett kutatásaiért tüntették ki 1956-ban — az angol Hinshelwooddal együtt, — a Nobel-díjjal . . .

— Melyik volt élete legemlékezetesebb kísérlete? — kérdeztem tőle.

— Elmondom. Semmiképp sem tudtam megérteni, hogy a közönséges só, amely nátriumból, ebből a lágy fémből, és klórgázból áll, olyannyira különbözik összetevőitől. Ezért a konyhában elégettem egy darab nátriumot klórgázban és a keletkezett anyagot rászórtam a kenyérre és megkóstoltam, — tényleg só volt.

— Hány éves volt ekkor?

— Nagyon öreg. Tizennégy.

Szemjonov 1913-ban lett a pétervári egyetem matematikai—fizikai fakultásának hallgatója. Első tanítója Joffe akadémikus volt. Ez a sziporkázóan szellemes nagy tudós, aki elsőként fogalmazta meg a modern fizika sok miértjét, olyan tanítványok légióját nevelte fel, akik nélkül elképzelhetetlen lenne a XX. század tudománytörténete, olyanokat, mint Kurcsatov, a szovjet atomtudomány megalapozója, és Kapica, Szemjonov, Szkobelcin.

— A sikerhez minden egyéb mellett nagy adag szerencse is kell — mondja Szemjonov professzor. — S a legnagyobb szerencse, ha az embernek jó tanítói vannak . . .

Az egyetemi évek óta több mint fél évszázad telt el. Átnéztem Szemjonovnak az utóbbi években megjelent írásait. Nincs egy sem, amelyben ne emlékezne még hálával és szeretettel Joffe akadémikusról.



Ifjú laboratóriumvezető volt Joffe mellett Leningrádban, amikor felfigyelt két „gólyára". Az egyiket Haritonnak, a másikat Kondratyevnek hívták. Meghívta őket, vegyenek részt kísérlet-sorozataiban. Évekkel később legjelentősebb tudományos eredményeinek egyrészét velük közösen érte el.

— Aki nem akarja átadni a stafétabotot a következő generációnak, nem érdemli meg, hogy tudósnak nevezzék — mondja.

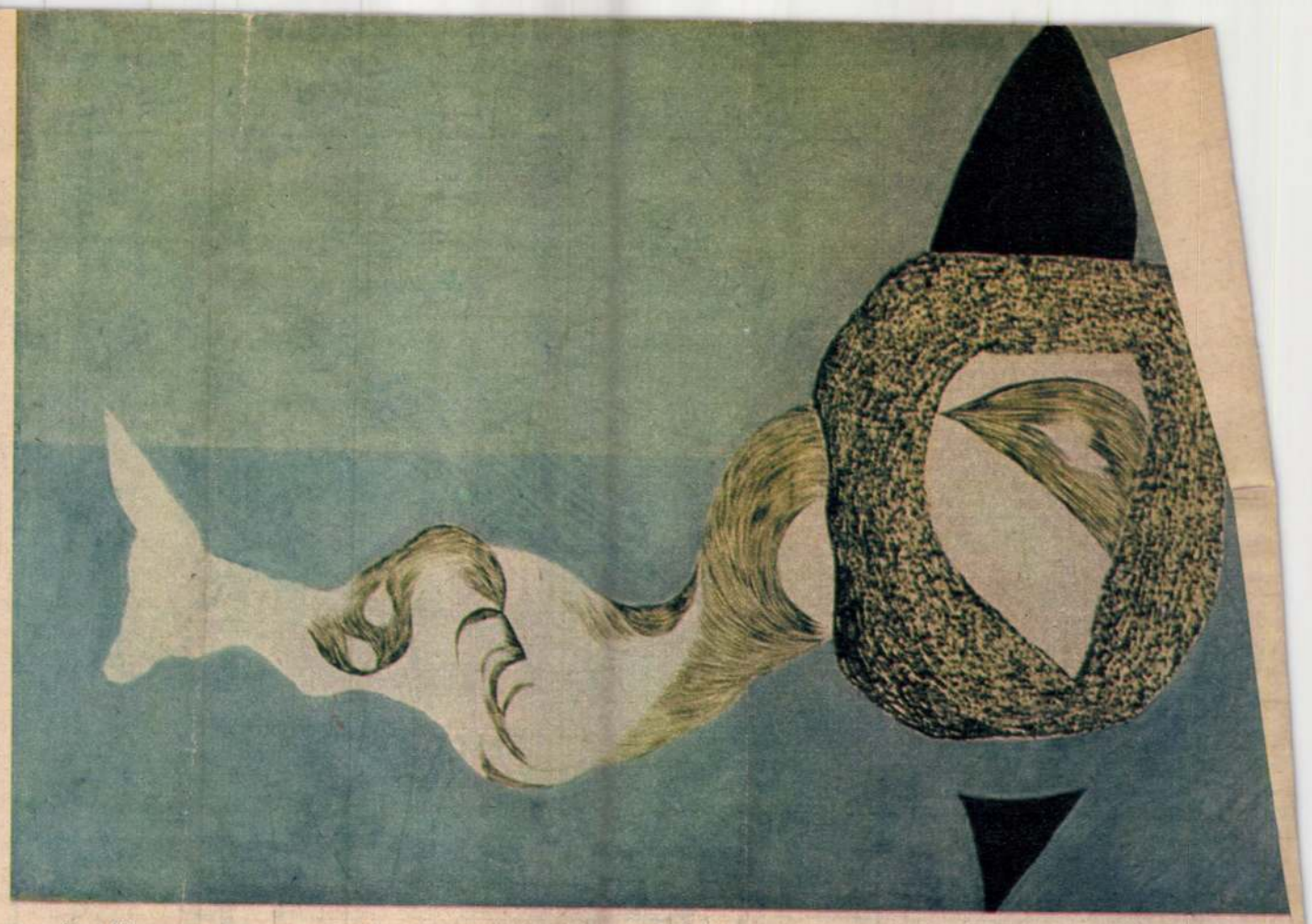

Három évtizeddel Bartók és Kodály első népdalgyűjtő útja után, 1935-ben, két fiatal festő elhatározta, hogy népművészeti gyűjtőmunkába fog, s így törekszik megújítani az impresszionizmusban és posztimpresszionizmusban megrekedni látszó magyar piktúrát. A két barátot — mert ők is barátok voltak, mint ama másik kettő a századelőn — Korniss Dezsőnek és Vajda Lajosnak hívták. Vajda Lajos — 1936 nyarán így írt erről feleségének:

»Tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet. Ugyanazt akarjuk, amit Bartók, és Kodály a zenében már megcsináltak. Azt hiszem, a piktúra területén még ilyen törekvések nem voltak . . .«

S ugyanebben a levélben olvashatjuk a következőket is:

»Nagyon sok tennivaló volna itt, de lehetetlen megvalósítani a jelenlegi uralmi formák között.«

Csupa olyan megállapítás, ami művészettörténeti tankönyvbe is kívánkozhatott volna. Vajda Lajos viszont nemcsak a tankönyvekből hiányzik. Hiányzott kiállító termeinkből, és emlékkiállításáig, a művészetélvező tömegek tudatából, ismeretkészletéből is.

A század magyar képzőművészetének nagy és eredeti egyéniségei közül senki se volt tragikusabb sorsú, mert magányosabb, mint ő. Neki mégcsak szektája sem volt. Nagyságát, Kállai Ernőn kívül, csupán néhány közelálló barátja ismerte fel (Ámos Imre, Bálint Endre, Korniss Dezső), s noha a sorstól engedélyezett rövid alkotóperiódusában, 1930 és 40 között, öntörvényű, zárt világot, terjedelemben is jelentős életművet teremtett, életében — Bálint Endre írta meg annak idején a Népszavában, ha jól emlékszem, 1943-ban — egyetlen képet se adott el.

Nagyon kell hinnie művészetében annak, aki ilyen körülmények között dogozni tud. Betegség, meg nem értés, ellenséges világ, életére törő államhatalom, nyomorúság és magány — mindez nem akadályozhatta meg Vajda életművének létrejöttét.

Ő maga konstruktív szürrealizmusnak nevezi művészetét. *„Most azzal kísérletezem* — írja egyik levelében —, *hogy különböző tárgyak, más-más környezetből kiemelve, egy képsíkon összeszerelve, hogyan hatnak (konstruktív szürrealista-sematika), ezenkívül próbálkozom azzal is, amivel eddig az orosz filmteoretikusok foglalkoztak: hogyan hat egy tárgy, ha belehelyezzük egy más, idegen objektumba . . .”*

Konstruktív szürrealizmus! Úgy hangzik valahogy, mint a fából vaskarika. Meggyőződésem, hogy az ilyen terminusok vajmi keveset érnek, s akkor se mondanak sokat, ha maga a művész fundálja ki őket. A mű, Vajda Lajos életműve is, ellenáll az ilyen leszűkítő kategóriáknak. S az összehasonlítások is — más nagy művészegyéniségekkel — megtévesztőek, erőszakoltak. A Bartókkal való egybevetés éppúgy, mint európai társak keresése, a Paul Klee-vel való rokonítás — ami több esztétánk visszatérő, kedvelt eszméje. Bizonyos korrespondenciákat én is érzek — ami természetesen nem jelent rangsorolást —, a kortárs-művészet termékenyítő hatását sem vonom kétségbe, az angol Ben Nicholsonnal való rokonsága csakugyan meglepő, de hasonlóságot Bartókkal legföljebb a művészi karakterben ismerek fel. Meg-nem-alkuvó, aszkétikus jellem, erkölcsi bátorság, természetszeretet, s vonzódás a népihez és az atavisztikushoz — ez jellemzi mindkettőt. Vajda horizontja azonban szűkebb, jelrendszere egyszerűbb, kisebb terjedelmű, nem szólva azokról a különbségekről, amelyek a két művészet — a zene és a képzőművészet — lényegéből adódnak. Hozzátéve még, hogy Vajda életműve, korai halála miatt, nem is teljesedhetett ki.

Mindezzel nem azt mondom, hogy Vajda világa kevésbé intenzív, mint Bartóké. Művészetének ereje éppen azon mérhető, hogy egy-egy mindennapi tárgyat, motívumot (kést, ablakot, madarat) jelképpé növeszt. Képein minden színnek és vonalnak *jelentése* van. Az egyszerűt jelentőssé emeli, s a bonyolultat is egyszerűen ábrázolja — lineáris rajzaiban például —, ebben a festészet legnagyobbjai mellé állítható.

Azt mondják, hogy művészi fejlődésében több időszak különböztethető meg. Ez igaz. De ifjúkori fotomontázsaitól, szentendrei egybekomponált motívumain, ikonos korszakán és pasztelmaszkjain át, az utolsó évek fekete-fehér vízió-sorozatáig *ugyanaz* a lélek hányódik, retteg és tiltakozik. Stílusváltásról itt csak az beszél, aki nem a lélekre, a lényegre figyel. Modern festészetünkben alig akad életmű, mely stílusában ilyen egynemű volna. Nem tudok elképzelni Vajda-képet bármely korszakából lett legyen, amelyet tévedhetetlenül fel ne lehetne ismerni és azonosítani.

Forradalmi festészet-e Vajdáé? Esztétikai értelemben — eredeti és egyszeri művészet. Forradalmi: a fogalom társadalmi-politikai értelmében. Tiltakozás az önzés, a barbárság, a kapitalizmus dzsungelerkölcse ellen. Formavilága új, s olykor nehezen követhető.

Felesége, Vajda Júlia, így emlékezik meg a puritán emberről és nagy művészről:

»Kollektív korok személytelen alkotói voltak az ideáljai: ennek dokumentálására képeit sohasem írta alá. Sóvárogva gondolt azokra a korokra, amikor a művészek közös műhelyekben dolgoztak. Nem a zseni volt az ideálja, hanem az ismeretlen alkotó.«

Kell-e magyaráznom mindez után, hogy egy olyan tárlatokban bővelkedő esztendőben, mint az idei, s oly nagy élményektől megindítva is, mint Gulácsy, Egry, Pór Bertalan és Czóbel kiállítása, miért emlékezem mégis megrendülten az ő szentendrei újjászületésére, miért írok — halálának huszonötödik évfordulóján — mementóként művészetéről?

Életműve tragédiájának nem szabad többé megismétlődnie.

MAJOR OTTÓ



KÖZELEDŐ ŐSZ

Rejtvényünk Áprily Lajos egyik négysoros versét tartalmazza a vízszintes 1., 45., függőleges 14. és 1. sz. sorokban. Beküldendő a megfejtés szeptember 27-ig.

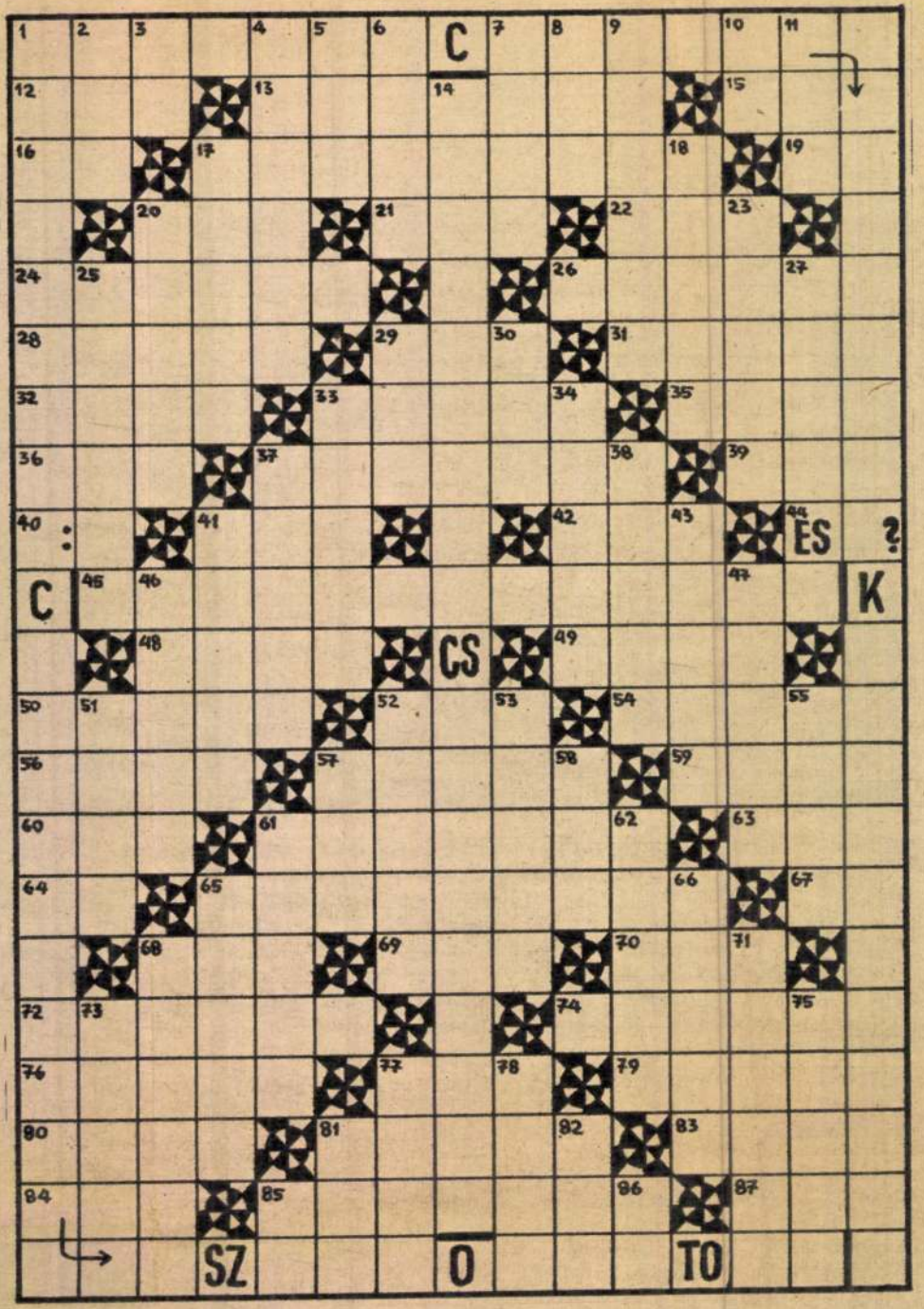

Vízszintes: 12. Én — latinul. 13. Korán elhúnyt magyar író. 15. Dickens írói álneve volt. 16. Georgia USA állam betűjele. 17. Athéni hadvezér, a maratboni győző (i.e. 490.), 19. L. 16. sz. 20. Dohányfajta. 21. Van — latinul. 22. Drappos színárnyalat. 24. Akadály a gondolatmenetben, logikai nehézség (görög). 26. ... Mercuri, görög filmsztár. 28. Kedvelt káposztaétel. 29. Római 502. 31. A Ferencváros legendás emlékű balszélsője. 32. Algériai nagyváros (fon.). 33. Jeles operaénekesünk (Zsolt). 35. Zola regénye. 36. Tengeri halféle. 37. A II. világháború utáni görög szabadságharc vezére. 39. Rozs — angolul. 40. T. S. 41. I. A. D. 42. Romlott, büzös. 44. Mássalhangzó kiejtve. 48. Függönyfajta. 49. Tejből habart édesség. 50. Dunántúli vidék. 52. Római 1006. 54. Álca (utolsó kockába —). 56. Gabonafajta. 57. Érdekképviselet betűjele. 59. Eltölt (életet). 60. É. D. É. 61. Jeles svéd költő (Carl Michael, 1740—1795), 63. L. R. T. 64. Virginia USA állam betűjele. 65. Bélyeggyűjtés. 67. Állóvíz. 68. Fagy — franciául. 69. Számjelzés német betűjele. 70. G. B. B. 72. A szálloda — franciául. 74. Valamirevaló ember itt nem áll meg. 76. Német költő. Goethe ifjúkori barátja (Johann Heinrich, 1741—1791). 77. Török katonai rang. 79. Folyam Nyugat-Németországban. 80. Zsidó regényíró (Schalom) (első kockába —,). 81. Olajbogyó. 83. Színesfém. 84. R. S. S. 85. Borfajta. 87. U. T. K.

Függőleges 2. Járom. 3. Kobalt vegyjele. 4. Ó-egyiptomi istenség. 5. Ének. 6. Művészet — olaszul. 7. Vetés — németül. 8. Juttasd. 9. Birtokos névmás. 10. Folyó Szibériában. 11. Bibliai barbár nép. 17. Antik görög szobrász („A diszkoszvető"). 18. Athéni törvényhozó az i. e. VI. században. 20. A muzulmánok szent könyve. 23. Magyar megye. 25. Eredetileg balti eredetű germanizált néptörzs. 27. ... de Balboa, spanyol felfedező (1475—1517). A Panama földszoros felől ő fedezte fel a csendes Óceánt (1512). 29. Német névelő. 30. Nemzetközi segédnyelv. 33. Dőre. 34. Helyén van a feje. 37. A függ. 11. alattival együtt emlegetett barbár nép. 38. Tilalom alá helyez. 41. Figyelmeztetés. 43. Kerékpár-alkatrész. 46. Irodalmi műfaj. 47. Francia filmszínész (Jean). 51. Kettőzve neves osztrák humorista-regényíró (Alexander, 1872—1954). 52. Híres olasz futballcsapat. 53. Nem vagyok számára idegen. 55. Mellpáncél. 57 Főzelékfajta. 58. Z. A. L. 61. Sakknagymester. 62. Afrikai folyam. 65. Hozni — angolul. 66. Légzáró szerkezet. 68. Mikroszkóp. 71. Libanon fővárosa (fon.). 73. Nobel-díjas osztrák fizikus (1936) — fon. 75. Fásult. 77. Fundamentum. 78. Szlovákiai folyó (névelővel). 81. O. B. O. 82. Művészet — franciául. 85. AAAA. 86. Príma minőségű.

Címzés: Tükör szerkesztősége, Budapest 8. pf. 6. »Rejtvény«.

A 36. számban megjelent rejtvény megfejtése:

Te a hazáért halni tudál; dicső!
Mi nem tudunk már érte csak élni is;
A támadó nap tudja, látja,
A szomorún nyugovó, bűnünket.

(Vörösmarty Mihály: Szigetvár

KÖNYVJUTALMAT NYERTEK:

Agócs N., Bp., XIX., Táncsics u. 46.; Bognár G., Szombathely; Bőjtös J., Újszeged; Bánik J.-né, Pécs; Együd Á., Siófok; Fekete I., Hajdúszovát; Gellért K., Bp., IX., Földvári u. 4.; Horváth B., Győr; Iványi Gy., Bp., XIII., Ipoly u. 19.; Jánosházi O., Békés; dr. Kőhegyi L., Sárbogárd; Keményfi E.-né, Aszód; Kiss P., IX., Gát u, 36.; Lengyel A.-né, Nyíregyháza; Mikus Gy.-né, Körmend; Páli F.-né, Bp., VI., Rudas L. u. 11.; Rácz E.-né, Bp., VIII., Kistemplom u. 3.; Szabó G.-né, Bp., IX., Üllői út 23.; Tamási S., Nyírmada; Vida G.-né, Bp., XIV., Kerepesi út 28.



ALBA ZSÍRALKOHOLOS MOSÓPASZTA

10 liter vízhez 1 kupakkal • pamut, len, kender, textilneműk kiváló mosószere

TELEVÍZIÓJÁT, RÁDIÓJÁT, HÁZTARTÁSI GÉPÉT

garanciaidőn túl is megjavítja a **GELKA**, ha hívja a

333-333

számot.

Bejelentés 7-23 óráig, ünnapnap is

*

Vegye igénybe szolgáltatásainkat.

RÁDIÓ-TELEVÍZIÓ ÉS ELEKTRO-SZERVIZ Gelka

SA

»Az év versenye« volt az idei, sorrendben második Piatigorsky-verseny, amelyen a legutóbbi világbajnoki párosmérkőzés két szereplője, valamint a sakkban legerősebb országok nyolc élversenyzője —, köztük a magyar Portisch Lajos, aki 4. helyen végzett — vett részt. Íme, a legidősebb (56 éves) és a legfiatalabb (23 éves) részvevő egyik játszmája, amely az idősebb győzelmével végződött.

Királyindiai védelem

M. Najdorf (Argentína)
R. Fischer (USA)

Santa Monica, 1966.

1. d2—d4	**Hg8—f6**
2. c2—c4	**g7—g6**
3. Hb1—c3	**Ff8—g7**
4. e2—e4	**d7—d6**
5. Ff1—e2	**0—0**
6. Fc1—g5	**...**

Az ún. Averbah-változat. Törzsjátszmája: Averbah—Panno, Szovjetunió—Argentína mérkőzés, 1954.

6.....	**c7—c5**
7. d4—d5	**e7—e6**

Euwe ajánlata. Számításba jön még: 7.—, a6 8. a4,Va5 9. Fd2 és csak most e6. Portisch—Gligorics, Magyar—jugoszláv mérkőzés, 1966.

8. Hg1—f3	**h7—h6**
9. Fg5—h4	**e6:d5**
10. c4:d5	**g6—g5**

Azonnali 10. —, b5-re sötétnek számolnia kell. 11. Ff6:, Ff6: 12. Fb5: gyalogvesztéssel.

11. Fh4—g3	**b7—b5**

Most 12. Fb5: nem veszélytelen, 12. —, He4:! 13. He4:, Va5† 14. Vd2, Vb5: 15. Hd6:, Va6 miatt.

12. Hf3—d2!	**a7—a6**
13. 0—0	**Bf8—e8**
14. Vd1—c2	**Vd8—e7**
15. Ba1—e1	**Hb8—d7**
16. a2—a4!	**b5—b4**

Sötét eddigi stratégiájának kudarcát jelenti. Sötét rendszerint csak úgy jut ellenjátékhoz, ha hozzájut c5—c4-hez.

17. Hc3—d1!	**Hd7—e5**
18. Hd1—e3	**He5—g6**
19. He3—c4!	**Hg6—f4?**

Valamivel jobb volt 19. —, He5.

20. Fg3:f4	**g5:f4**

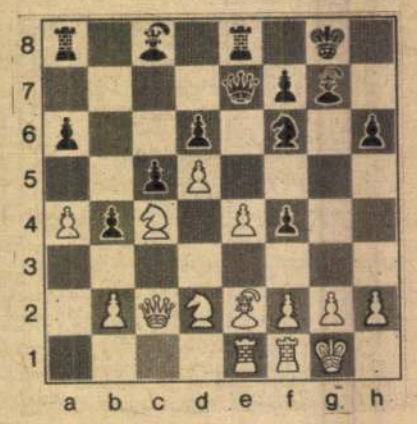

21. e4—e5!	**...**

Hasonló állásokban döntő erejű áttörés. Sötét állása összeomlik.

21. ...	**d6:e5**
22. Fe2—f3!	**Ve7—f8**
23. Hc4:e5	**Fc8—b7**
24. Hd2—c4	**Ba8—d8**
25. He5—c6	**Be8:e1**
26. Bf1:e1	**Bd8—e8**
27. Be1—d1	**Be8—c8**
28. h2—h3	**Hf6—e8**
29. Hc6—a5	**Bc8—b8**
30. Vc2—f5	**He8—d6?**
31. Hc4:d6	**sötét feladta**

Realitás és képzettársítás

VAJDA LAJOS JUBILEUMÁRA



Hetven éve — 1908 *augusztus 6-án* — született *Vajda Lajos*, a modern magyar piktúra tragikus sorsú, mindössze 33 évet élt mestere. Rövidke, alig egy évtizedes, küzdelmekkel és szenvedésekkel terhes alkotópályája során a két világháború közötti magyar művészet egyik legidőtállóbb, mondandójában és problematikájában egyetemes jelentőségű életművét teremtette meg.

A Zalaegerszegről elszármazott, s gyermek- és ifjúkorát Belgrédban, majd Szentendrén töltő Vajda korán érő tehetség, *törékeny szervezete mintha ösztönözte volna, hogy gyorsan mondja el, amit akar.* Érdeklődése már főiskolásként, 1927—29-ben azok közé a progresszív fiatalok közé vonta, akik a hazai művészet tradicionális, ábrázoló jellegű törekvéseivel szemben a dolgok mélyebb értelmét kereső és felmutató, intellektuálisabb európai irányzatokra figyeltek. Így került kapcsolatba a húszas évek végén *Kassák* Munka-körével majd utazik ki Párizsba, ahol az orosz-szovjet filmművészet hatására a szociális célzatú témák, illetve a fotómontázson alapuló szimultán képépítés irányába tájékozódik. 1930—34 között született alkotásai a *realitás és a képzettársítás együttes erejével* adnak hírt a forrongó világról, az emberi nem XX. századi hányattatásairól.

A modern ember problémáit, világképének átalakulását reprezentálni óhajtó szándéka fordítja hazatérve *a népművészet* felé, amelynek kollektív szellemére és tiszta erkölcsiségére támaszkodva nemcsak a kor szentimentalizmusba, illetve erőszakba torkolló polgári mitológiáival fordul szembe, de egy új, a hazai hagyományokból kinövő, egyetemes igényű piktúra alapjait veti meg. Egyik, feleségéhez, címzett levelében írja, hogy ugyanazt akarja a festészet területén, *„amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak."* Barátjával, *Korniss Dezsővel Szentendrén* és a szomszédos *Szigetmonostoron* gyűjtött magyar, szerb és zsidó motívumok sajátos, szürrealisztikus egybeszerkesztésével, majd a régi, pravoszláv ikonok modern képi átírásával 1935—37-ben olyan szintetikus, a tér és az idő elvont értelmét megvalósító stílust alakít ki, amelyben a hétköznapi lét alaphelyzetei egy elképzelt, humánus életforma szimbólumává nemesednek. Ez az életforma a maga ethoszt és szellemet sugárzó atmoszférájával, áttekinthető, tiszta rendjével éles ellentétben áll az egyre zavarosabbá váló külvilággal, s a művész abbeli reményét testesíti meg, hogy a ráció erejével mód van a kaotikus valóság átvilágítására, a barbárság megfékezésére.

Reménye, s vele együtt egész erre épített gondolatiművészi rendszere 1938-ban, a háború kitörésével összeomlik: zsidó származása miatt *személyes sorsában is fenyegetett* Vajda rádöbben, hogy a megbolydult világ már nem ábrázolható többé a tiszta harmónia eszközeivel. Ekkor — mintegy fenséget és öröklétet sugalló, a teljes ember képét formázó ikonportrái dialektikus ellentéteként — *megjelennek vásznain az ösztönvilág szörnyei:* általuk véli figyelmeztetni kortársait a lelkiismeret és az éberség feladásának következményeire, a rájuk váró tragédiákra. Ezt a maszkperiódusnak nevezett időszakot élete utolsó, már munkatáborral és tüdőbajjal keserített éveiben egy még nyomasztóbb, alkotóerejének végső megfeszítésével készült fekete képsor követi, amelyen a non-figuratív formákba ágyazott pesszimista víziókat *József Attila* keserű panaszdalaihoz hasonlóan már csak külsődleges tényezők: a hallatlan műgonddal kimunkált forma, a vonalak célzatos rendje ellensúlyozzák. S ez a rend nem hagy kétséget afelől, hogy Vajda, bár a saját és nemzedéke életét megpecsételtnek látja, *bízik a tágabb emberi közösség jövőjében.* Kétségbeesett sikoltása ezért lehet egyben tiltakozás is: elutasítása a gonosznak, s tanúságtevés a humánum igazságai mellett.

Karakterének befelé forduló zártsága, emberi elszigeteltsége, a korai halála miatt (1941. szeptember 7-én hunyt el a budakeszi tüdőszanatóriumban) Vajda, illetve a vajdai életmű nem lett, nem lehetett aktuális művészeti hatóerő a negyvenes években. Művészetét életében kevesen ismerték és becsülték, néhány barát, kolléga tanítvány — a szentendrei festők kicsiny közössége állt mindössze mellette. Kitörési kísérletei érdektelenségbe fúltak. Így esett meg, hogy akárcsak *Csontváryt*, művészetünk másik magányosát, őt is csak az utókor állította méltó helyére. Ma már bizonyos — s erről győz meg az évforduló kapcsán a *Nemzeti Galériában* rendezett, minden eddiginél teljesebb emlékkiállítása is — hogy személyében azt a magyar festőt tisztelhetjük, aki a kelet-európai népi tradíció művészi metamorfózisával, s a korkérdések éles és tiszta megfogalmazásával bekapcsolta piktúránkat a modern művészet nagy áramkörébe.

Tasnádi Attila

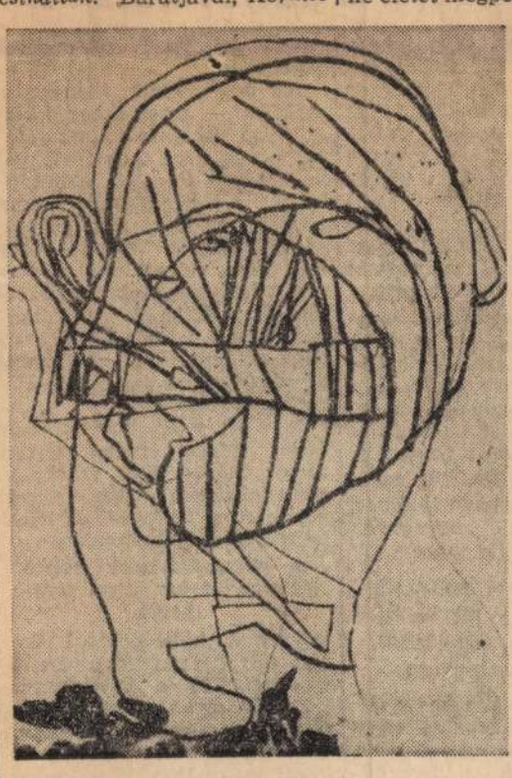

Arcok báránnyal

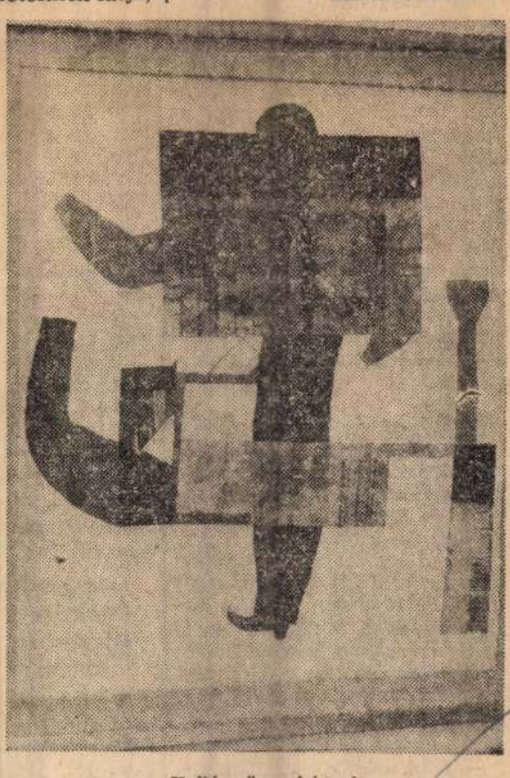

Kollázs önarcképpel

Pest Megyei Hírlap 1978. Aug. 5.

és egészségügyi bizottsága a *fogászati ellátásról* tárgyalt. Megállapította, hogy a *fogorvosi munkahelyek* csak 60 százalékban betöltöttek. Több jól felszerelt rendelőben, főleg *vidéken délután nem dolgozik fogorvos.* Jelentős a területi aránytalanság. 1971 és 1976 között például *Budapesten húsz, vidéken csak 10 százalékkal nőtt a fogorvosok száma. A városokban 16, a falvakban csak háromszázalékos volt a növekedés.*

A közelmúltban a fogorvosok és a fogászatok arányosabb megterhelése érdekében *tási sávokat* alaki módszernek bizon felnőtt fogászatok egy-két napon a *illetve az iskolafo* gédkeznek. Több l zették a *be*. Rendkívül lassan, hosszú várakozás után készül el viszont a *fogpótlás.*

Baj van a *közszemlélettel.* Még ma is az a jellemző, hogy a betegek csak a huszonnegyedik órában fordulnak a fogorvoshoz. Többségük csak akkor keresi fel a rendelőt, ha *fáj a foga.*

sülést tartott

pártmunkába. Nevéhez fűződik az első baloldali orvoscsoport megszervezése. Ő irányította az 1932-es, egyetlen hazai *orvossztrájkot.*

Az ünnepi ülés után a résztvevők megkoszorúzták az intézet falán elhelyezett *emléktáblát.*

„Örülök a vitának"

Ifjú igazgatók, bizonyításra készen

Két kulcsfontosságú megyei kereskedelmi vállalat élére új igazgató került az idén. A *Pest megyei Ruházati Kiskereskedelmi Vállalat* vezetője január 1-től *Kiss József*, a *Pest megyei Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalaté* — július 1-től — *Szilvás Imréné dr.* Mindketten harmincegynéhány évesek, a Közgazdasági Egyetem belkereskedelmi szakán végeztek 1966-ban.

Mérlegelés vagy csalhatatlanság?

Szilvási Imréné kinevezése előtt *hat évig* a MESZÖV-nél dolgozott. Először az Áfész-titkárságon áruforgalmi területen, majd 1975 szeptemberétől a közgazdasági osztály vezetőjeként. Kiss József *tíz évet* töltött el a megyei tanács kereskedelmi osztályán, ahol egyebek között elemző közgazdász, terv- és munkaügyi főelőadói, valamint szövetkezetpolitikai főelőadói munkakört látott el. Hármasban és természetesen ugyanazon kérdésekről beszélgettünk, Szilvásiné igazgatói szobájában.

— *Véleményük szerint, milyen a jó igazgató?*

Kiss József: — Ez annyira bonyolult kérdés, hogy az ember vagy *előadást* tart róla, vagy *csak annyit mond*, a jó igazgató az, aki megfelel a vezetőkkel szemben támasztott követelményeknek. Elmondom, hogy eddig mit tettem ennek érdekében. Az első hónapok az *ismerkedéssel* teltek el. Igyekszem részleteiben és összefüggéseiben megismerni a vállalatot. Tanulmányoztam, hogy az *apparátus* megfelel-e a vállalat feladatainak. *Helyetteseimtől* sok függ. Vallom, hogy *még az idős, tapasztalt vezető sem lehet akarnok. Örülök hát, ha a döntést vita előzi meg, ha tárgyilagos mérlegelés alapján alakíthatom ki álláspontomat.* Fontos, hogy az embereknek jó, képzett munkatársai legyenek, akikre hallgathat.

Kockázat és pszichológia

Szilvási Imréné: — Igen, sem a fiatal és új, sem az idősebb és régi vezetőnek nem szabad azt hinnie, hogy ő már mindent tud, hogy ő *csalhatatlan.* Az utasítgatás nem vezet célra. Éppúgy nem, mint a határozatlanság. Egyébként én is az ismerkedéssel kezdtem. Nem ismeretlen előttem a kiskereskedelem, de a *belső mechanizmust*, s természetesen az *embereket* meg kell ismernem.

— *Képességük, lelkiismeretességük közismert. De milyen a vezetői készségük?*

Kiss József: — Ebből a szempontból, mondhatom, a *mélyvízbe* dobtak bennünket. Egyikünk sem volt még igazgató. Van ebben *kockázatvállalás*, méghozzá kölcsönös. Szívesen áldoztam volna időt és energiát az emberekkel való *bánásmód* tudományának tanulmányozására. Persze soha nincs későn. Önképzéssel is pótolhatók a hiányok.

Szilvási Imréné: — Én jobb helyzetben vagyok. A kétéves szakközgazdász tanfolyamon tanultam *vezetéselméletet és pszichológiát.* De a legjobb iskola a MESZÖV-nél a szövetkezeti mozgalomban eltöltött évek voltak. A szövetkezeti mozgalomban sokféle emberrel kell dolgozni. Aki akar, az évek során nagy *emberismeretre* tehet szert.

— Törődnek-e majd munkatársaik, beosztottjaik közérzetével, családi körülményeivel?

— Kiss József: A *családi gondokat*, sajnos nem lehet a munkahely ajtajában letenni, s aztán a munkaidő végén újra felvenni. Azok mindenhová elkísérnek bennünket, ahogy a munkahelyi gondokat-bajokat is hazavisszük. Természetes, hogy *érdeklődöm*, segítő szándékból...

Szilvási Imréné: — És természetesen nemcsak érdeklődöm, hanem ha kell és tudok akkor *segítek* is. *Van olyan ember és olyan eset, akinek és amikor már az segít, ha meghallgatják panaszát.*

Bizonyítani kell

— Mit gondolnak, mitől függ az igazgatói pályafutás?

Kiss József: — Valahol minden ember elkezdi. Hogy miképp dolgozik, mit produkál — azon sok múlik. Az ember magatartásától és eredményétől függ, hogy *felfigyelnek-e* rá, számításba veszik-e. Az én kinevezésem min múlott? Talán, még a véletlenen is. Azt hiszem, hogy a tanácsapparátusban eltöltött tíz év alatt *megismertek.*

Szilvási Imréné: — Az élet minden területén *bizonyítani kell.* Nem elég csak betölteni a munkakört, *pluszt kell adni.* Ezen a társadalmi munkát, az aktivitást, a közösség szolgálatát értem.

Szente Pál

Tanulókat várnak egye

Tájékoztatót a pályaválasztási ir

Meglepetéseket nem hozott, jobbára az utóbbi évek átlagának megfelelően alakult az első éves szakmunkástanulók idei felvétele. A demográfiai feszültség enyhülése nyomán ugyan 2200-zal többen végezték el most az általános iskolát, de a szakmunkásképzésre jelentkezők összlétszámában ez a kedvező változás mindössze 200 főnyi növekedéssel járt.

Hasonlóan a korábbi évekhez, most is többen, mintegy 68 ezren jelentkeztek a szakmunkásképző iskolákba, körülbelül 16 százalékkal meghaladva a létszám-előirányzatot. Túljelentkezést főként az autószerelőknél, továbbá egyes kereskedelmi, vendéglátóipari és ruházatipari szakmákban tapasztaltak. Ugyanakor

még most sem pályáztak felvételre a megkívánt létszámban a bányászati, kohászati szakmákra,

valamint az építőgépszerelő, gépi forgácsoló, lakatos, szerszámkészítő, szerkezetlakatos, a vegyi-, a papír-, a nyomdaés az építőipari szakmacsoportokban.

Az úgynevezett hiányszakmákban — amelyekben különösképp sürgető az utánpótlás — ez évre 7 százalékkal növelték a felvételi előirányzatot, a jelentkezők száma azonban ez idáig még az előző évi szinten maradt. Így még lehet jelentkezni vájárnak, hengerésznek, forrasztárnak, öntőnek, vasbetonkészítőnek, tetőfedőnek, tímárnak, cipésznek, valamint a cipőgyártó és az élelmiszertartósító szakmákra.

Javulást jelez, hogy a múlt évhez képest ezúttal többen kérték felvételüket szövőnek, gumigyártónak, kőfaragónak, valamint a távközléstechnikai hálózatszerelő szakmákra.

A pályaválasztást segítő munka eredményei mérhetők

le azon is, hogy például sikerült átirányítani szerkezetlakatosnak 110 és épületburkolónak 56 olyan fiatalt, akik szándékuk szerint eredetileg más, utánpótlással jobban ellátott szakmákra jelentkeztek.

Budapest, XIV., Nürnberg-u. 42.
Telefon: 299—632.

Lap: Népszava
Megjelent: 1943 OKT 3.



Vajda Lajos festő

Bevezető egy kiállításhoz

Rövidesen megnyílik a magyar művészet egyik számkivetettjének a kiállítása. A két éve elhalt *Vajda Lajos* képeiből rendeznek kiállítást a hű barátok, a megértő mecénások segítségével.

A hozzáértő a kiállításra szánt képeket abból a hatalmas anyagból válogatja ki, amelyet Vajda Lajos hátrahagyott és valljuk be, nem lesz könnyű dolga a válogatónak, de a közönségnek sem.

Tizenegy év anyagából kell kiválasztani negyven képet, mégpedig úgy, hogy minden stílus korszaka képviselve legyen. Rögtön tegyük hozzá, hogy minden periódusa „absztrakt", „elvont", tehát a közönség őszinte elmélyülését kívánja...

De ne vágjunk a kiállítás elé: az majd sok mindent igazol és bizonyít: a halott művész tudását és művészetének nagyságát.

Ennek az írásnak más a célja.

Megint arról van szó, hogy a művész, akinek forradalmi különvéleménye van, a divat műpártolói felől nyugodtan éhen halhat és a nyomorúságon kívül kizárólag a határtalan közöny az osztályrésze. Ezt a mondatot átlag tízévenként írja le a művészet krónikása. És soha nem kell szégyenkeznie, hogy közhelyet írt le.

E sorok írója végigkísérhette Vajda Lajost nehéz életútján.

A sikertelenség időrendi sorrendjét szeretném vázolni attól az időponttól kezdve, hogy Vajda hazajött Párizsból. (Nem lesz nehéz dolgom.)

1934 őszétől 1941 őszén bekövetkező haláláig, két műtermi kiállításától eltekintve, nem állított ki sehol sem, ha csak egy kis egyesülei karitatív jellegű kiállítást nem iktatunk be, ahol az egyik kiállítás rendezője magából kikelve a következő vadnyugati fenyegetést hallatta: „Ha ez a kép itt marad, lelövöm!"

Ne csodálkozz, kedves olvasó! A félelem az igazi művészettől még ennél is gorombább védekezésre készteti azokat, akik a haladó művészetben látják legnagyobb ellenfelüket.

Tehát hét év alatt egyetlen egyesület sem állította ki képeit és nem érdektelen a visszautasítás magyarázata sem. Az egyetlen „modern" egyesületünk úgy vélte, hogy „nem illik az együttesbe".

Életében Vajda Lajos képet nem adott el. Ez érthető is, hiszen az a kép, amelyik nem ábrázol üde csendéletet, szép vidéket és jó nőket, az nem kell az embereknek. De különösen az nem kell, ami „semmit sem ábrázol" s ha ábrázol is valamit, az nagyon nyugtalanító. Jól tudjuk, Ady költészete, Bartók zenéje is nyugtalanító, ugyancsak Derkovits rajzai, metszetei is azok voltak.

Mi, akik legszűkebb környezetéhez tartoztunk, nem szorgalmaztuk a kiállítást, tudva azt hogy kell egy bizonyos érési idő és hogy az a művészet, melyet igazsága tesz jogosulttá, idővel megteremti magának a nyilvánosságot.

Nem is csalódtunk. Lassan kezdtek jelentkezni azok, akik képeik között szívesen láttak volna egy-egy Vajda-képet; majd azok, akik még többet szerettek volna és lehetőleg ingyen. Gulácsy és Derkovits esete ismétlődhetett volna, rajzaikat haláluk után kilószámra vásárolták fel potom áron a „gyüjtők"...

Pár napja a kiállítóhelyiség művészeti vezetőjével beszélgettem. Nem tudta, hogy tudok Vajda Lajosról. „Most lesz a Vajda-kiállítás" — mondta s szavaiban éreztem, hogy nagy tisztelet van benne az ismeretlen művész felé.

Úgy látszik, nem kell sokáig várni, hogy „elismerjenek" egy tényleg nagy művészt — halála után pár évvel...

B—nt.



mint a szorgalmas hangya, gyüjtsön eleséget, amivel kivárhatja a tavaszt. Szeretném, ha mindezt a saját erejével érhetné el, de az sem baj, ha ez állami támogatással történik.

Bizonyos, hogy a mai világháború befejezése után új problémák vetődnek föl, amelyeknek a megoldását a Földmunkásszövetségnek is elő kell mozdítani, tehát szükségessé válik a régi munkaprogram kibővítése ebben az irányban. Csupán a célkitűzés marad a régi, mert ebben benne van a dolgok summája: *emberies életforma, föld, kenyér és szabadság.* (T.)

...főváros lakásügyi ...élévi működéséről

Az ügyosztály a legszigorúbban ragaszkodik a rendeletekhez és semmiféle protekció, vagy ajánlás ettől nem térítheti el, tehát — hangsúlyozza a jelentés — téves hiedelem az, hogy akinek jó protekciója van, az kaphat lakást. *Nyilván e hiedelemmel függ össze az a tény, hogy naponta 150—200 ajánlólevél érkezik az ügyosztályhoz. Hasonló forgalmat bonyolítanak le az ügyosztály telefónjai is.*

Az ügyosztály átlagos napi ügyforgalma 1550 fő, a tisztviselők ezért *kizárólag délután és éjszaka tudnak csak érdemleges hivatali munkát végezni.* Javasolta az ügyosztály vezetője, hogy a jövőben csak három napot tartsanak fenn déli 12 órától kezdve a felek fogadására.

A lakáscímekkel való üzérkedés meggátlása végett megfelelő intézkedések történtek.

Az ügyosztály az elmúlt félév alatt *2400 lakás bérlőjét jelölte ki.* Ismertette azokat a kísérleteket, amelyek

KISGAZDÁLKODÓK TANÁCSADÓJA

Vetőmagcsávázás

— Válasz N. M.-nénak, Magyarbánhegyes —

Helyesen teszi, hogy a vetőmag csávázását nem mulasztja el most sem, amikor nagy nehézségbe ütközik az eddig használt rézgálic beszerzése. Bár minden gazdálkodó tisztában volna a csávázás jelentőségével, akkor nem mulasztaná azt el s nem szorítkoznának csupán a búza büdös, vagy kőűszögje elleni védekezésre a csávázással. Mert tudvalevően más ellenségek is vannak. Ilyenek: az árpa fedett porüszögje, a zab fedett és csupasz porüszögje, az árpa levélcsikoltsága és foltossága és végül a gabonák hópenésze. A felsorolt gombabetegségek ellen csak vegyi szerekkel védekezhetünk sikeresen.

A csávázáshoz ezelőtt rézgálicot használtunk. Most azonban lehetetlen erre a célra rézgálicot kapni, mert ami kevés van, azt a szőlősgazdák részére adagolják. Van azonban más, hivatalosan engedélyezett csávázószer, mint például az *Abavit*, amely — feltéve, ha a csávázást kellő hozzáértéssel, gondossággal és az előírásoknak megfelelően végezzük el — épúgy megteszi a hatást, mint a rézgálic. Hiszen szakemberek kipróbálták azt, még mielőtt forgalomba hozták volna.

Leginkább ajánlható a nedves csávázás. Az eljárást fölöslegesnek tartjuk leírni, hiszen ezt minden gazda ismeri, aki vetőmagját csávázni szokta. Egyébként pedig a vegyiszergyár minden csomagot ellát használati utasítással. Csak azt kell még tudni, hogy minden métermázsa vetőmaghoz 20 deka Abavit csávázószert használunk. Az Abavit fogyasztói ára nyolc pengő és néhány fillér kilogrammonként. Legcélszerűbb, ha több gazda egymással szövetkezve szerzi be a szükséges csávázószereket.

Lenyálkázás. Szüretelésnél a romlott szőlőfürtöket okvetlen külön kell válogatni az egészséges fürtöktől. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a romlottakat a trágyadombra hányjuk. A rothadt, penészes fürtöket is kisajtolhatjuk, hogy mustot nyerjünk belőle, de ezt a mustot le kell nyálkázni a következő módon: A megtöltendő hordóban égessünk el annyi ként, amennyit csak a hordó bevesz, azután töltsük meg félig musttal, majd ismét erősen rákénezünk s egészen feltöltjük meghatározott mennyiségű kénsavtartalom biztosítása céljából. Szoktak a mustba kénessavfejlesztő kálium metabiszulfit labdacsokat adagolni s így a nagy kénessavtartalom megbénítja az élesztősejtek működését, a csendesen álló mustban levő tisztátalan anyagok, nyálkák, penészek leülepednek s egyknétnapi állás után a megtisztult mustot lefejtjük üledékéről. Az erjedést gátló kénessavat pedig úgy távolítjuk el a mustból, hogy a mustot bőséges levegőztetés, szellőztetés közben lefejtjük. (Az említett szellőztetést úgy végezzük, hogy a mustot lapáttal vagy nyírfaseprővel korbácsoljuk.) Lefejtés után a már erjedésben levő mustból hozzáöntünk egy-két liternyit s így ez a lefejtett must is hamarosan erjedésnek indul. Amint látjuk, ez a lenyálkázásnak nevezett eljárás igen egyszerű dolog. Megéri a fáradságot, mert a rothadt, penészes szőlőből is jó bort nyerhetünk vele.

A gyenge spárgatököket — tehát amelyeknek a külső héja még nem kemény — az őszi korai fagyok előtt le kell szedni. Ha ezeket mésztejjel bemeszeljük, fagymentes helyen szalmára rakva télire eltesszük, akár újévig eltarthatjuk. Megjegyezzük azonban, hogy emberi étkezésre nemcsak az indátlan spárgatök alkalmas, hanem a zöldszínű *takarmánytök*, valamint a feketemagú, úgynevezett *Istengyalulta tök* is. Ezeket a már leírt eljárással szintén eltarthatjuk télire.

A fokhagyma minden tekintetben jól kibírja a telet, ezért aki korai hagymát akar a saját kertjében termelni, az már most, október hónap első felében elduggatja az egészséges fokhagymagerezdeket. Az elkészített ágyasokba 25 cm sor- és 15 cm tőtávolságra duggatjuk el a gerezdekre szétszedett fokhagymát.

Művészet • Irodalom Tudomány

Bevezető egy kiállításhoz

Rövidesen megnyílik a magyar művészet egyik számkivetettjének a kiállítása. A két éve elhalt *Vajda Lajos* képeiből rendeznek kiállítást a hű barátok, a megértő mecénások segítségével.

A hozzáértő a kiállításra szánt képeket abból a hatalmas anyagból válogatja ki, amelyet Vajda Lajos hátrahagyott és valljuk be, nem lesz könnyű dolga a válogatónak, de a közönségnek sem.

Tizenegy év anyagából kell kiválasztani negyven képet, mégpedig úgy, hogy minden stílus korszaka képviselve legyen. Rögtön tegyük hozzá, hogy minden periódusa „absztrakt", „elvont", tehát a közönség őszinte elmélyülését kívánja...

De ne vágjunk a kiállítás elé; az majd sok mindent igazol és bizonyít: a halott művész tudását és művészetének nagyságát.

Ennek az írásnak más a célja.

Megint arról van szó, hogy a művész, akinek forradalmi különvéleménye van, a divat műpártolói felől nyugodtan éhen halhat és a nyomorúságon kívül kizárólag a hátártalan közöny az osztályrésze. Ezt a mondatot átlag tízévenként írja le a művészet krónikása. És soha nem kell szégyenkeznie, hogy közhelyet írt le.

E sorok írója végigkísérhette Vajda Lajost nehéz életútján.

A sikertelenség időrendi sorrendjét szeretném vázolni attól az időponttól kezdve, hogy Vajda hazajött Párizsból. (Nem lesz nehéz dolgom.)

1934 őszétől 1941 őszén bekövetkező haláláig, két műtermi kiállításától eltekintve, nem állított ki sehol sem, ha csak egy kis egyesülei karitatív jellegű kiállítást nem iktatunk be, ahol az egyik kiállítás rendezője magából kikelve a következő vadnyugati fenyegetést hallatta: „Ha ez a kép itt marad, lelövöm!"

Ne csodálkozz, kedves olvasó! A félelem az igazi művészettől még ennél is gorombább védekezésre készteti azokat, akik a haladó művészetben látják legnagyobb ellenfelüket.

Tehát hét év alatt egyetlen egyesület sem állította ki képeit és nem érdektelen a visszautasítás magyarázata sem. Az egyetlen „modern" egyesületünk úgy vélte, hogy „nem illik az együttesbe".

Életében Vajda Lajos képet nem adott el. Ez érthető is, hiszen az a kép, amelyik nem ábrázol üde csendéletet, szép vidéket és jó nőket, az nem kell az embereknek. De különösen az nem kell, ami „semmit sem ábrázol" s ha ábrázol is valamit, az nagyon nyugtalanító. Jól tudjuk, Ady költészete, Bartók zenéje is nyugtalanító, ugyancsak Derkovits rajzai, metszetei is azok voltak.

Mi, akik legszűkebb környezetéhez tartoztunk, nem szorgalmaztuk a kiállítást, tudva azt, hogy kell egy bizonyos érési idő és hogy az a művészet, melyet igazsága tesz jogosulttá, idővel megteremti magának a nyilvánosságot.

Nem is csalódtunk. Lassan kezdtek jelentkezni azok, akik képeik között szívesen láttak volna egy-egy Vajda-képet; majd azok, akik még többet szerettek volna és lehetőleg ingyen. Gulácsy és Derkovits esete ismétlődhetett volna, rajzaikat haláluk után kilószámra vásárolták fel potom áron a „gyüjtők"...

Pár napja a kiállítóhelyiség művészeti vezetőjével beszélgettem. Nem tudta, hogy tudok Vajda Lajosról. „Most lesz a Vajda-kiállítás" — mondta s szavaiban éreztem, hogy nagy tisztelet van benne az ismeretlen művész felé.

Úgy látszik, nem kell sokáig várni, hogy „elismerjenek" egy tényleg nagy művészt — halála után pár évvel...

B—nt.

Kétszázadszor

adta elő az Operaház pénteken este *Erkel Ferenc* „Bánk bán"-ját. Ezt az 59 év alatt — 1884 szeptember 27-től — elért kétszázas sorozatot azonban 108 előadás előzte meg még a volt Nemzeti Színházban, ahol 1861 március 9-én mutatták be. A magyar operairodalomnak ez az ékessége tehát már összesen háromszáznál jóval több budapesti előadásra tekinthet vissza, mert húsznál többször került színre a Városi Színházban, de elhangzott még a Várszínházban is.

Valóban: a magyar operairodalom ékességének nevezhetjük a „Bánk bán"-t. Tagadhatatlan, hogy az estét betöltő művek között még mindig a legjobb magyar opera! Biztos kézzel felépített és minden ízében kitöltött eleven műalkotás ez. Sehol sem hat kísérletszerűen, noha a magyar operának Erkel előtt csak elenyészően csekély előzményei voltak s ilyen mű megteremtése még eléggé kísérletszámba ment. Erkel biztos ösztöne, biztos rátapintása még ma is csodálatraméltó. Későbbi szerzők többet töprengtek, irányzatosabb elméleti rendszerek szerint alkottak, de talán éppen ezért kísérletszerűbb és befejezetlenebb eredményeket is értek el. Fordított viszonyban ők voltak az igazán elindulók a rögtön beérkezett Erkel Ferenc után.

Ferencsik János karmester vezénylete alatt simán pergett le az Operaház jubiláris előadása. A címszerepben dr *Palló Imre*, a többi főszerepben *Osváth Júlia, Tutsek Piroska, Hámory Imre, Fodor János, Koréh Endre és Udvardy Tibor* lépett fel.

J. S.

(*) KODÁLY ZOLTÁNT A KOLOZSVÁRI EGYETEM TISZTELETBELI DOKTORÁVÁ AVATJA. A kormányzó a közoktatásügyi miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a kolozsvári tudományegyetem *Kodály Zoltán* zeneművészeti főiskolai rendes tanárt a magyar zeneköltészet és a magyar népkutatás terén szerzett érdemeiért a bölcseleti tudományok tiszteletbeli doktorává avassa és részére a tiszteletbeli doktori oklevelet kiszolgáltassa.

vasárnap délelőtt 11 órakor előadás az Új Magyar Színházban. Színre kerül Pirandello:

Mi az igazság?

Parabola 3 felvonásban.

A helyszínen jegy még kapható!

Az „Ország" fenntartja, hogy „Possonyi jobb, mint ez a Shaw"

A multkoriban kioktattuk az „Ország" című hetilapot arról, hogy szemmértékhiány következtében hibázott, amikor balsikerrel összehasonlítani próbálta Shawot és Possonyi Lászlót. Világosan megírtuk a véleményünket, hogy a színjáték értéke nem a főszereplő magánéletének formáitól függ. Sajnálatos módon az „Ország" című hetilap még mindig ragaszkodik baklövéséhez és nem hallgat a józan érvekre. Értelmetlen dolog volna folytatni ezt a vitát, mindössze két dologra kívánjuk felhívni a hetilap és az érdekelt hírlapíró figyelmét. Egyik az, hogy éppen néhány nappal ezelőtt magyarázta meg nagyon értelmesen a cikkíróhoz igen közel álló főszerkesztő, Tóth László, hogy mit jelent, ha az ujságíró nem írja alá a cikkét: ezt a „Nemzeti Ujság"-ban megjelent fejtegetést figyelmébe ajánljuk Saád Bélának, az „Új Nemzedék" és „Ország" munkatársának — jól teszi ugyanis az ujságíró, ha nemcsak ír, de olvas is. A másik észrevételünk pedig az, hogy Tartuffe-t nem nagyon lehetne vörös ruhában játszatni, mint a cikkíró ajánlja, mert hiszen nem véletlen az, hogy a képmutatás molière-i szobrát a hagyományos fekete öltözetben szokták színpadra állítani.

Lenni vagy nem lenni!

Klasszikus monológ-est a Zeneakadémián október 10-én este 7 órakor. Fellépnek: Dajka, Gobbi, Mészáros Ági, Sennyei, Szép Ilonka, Apáthy, Lehotay, Major, Ungváry, Várkonyi. Konferál: Gobbi Hilda. Rendezi: Színházi Magazin hangversenyiroda. Jegyek a jegyirodákban.

(*) DEBUSSY „PELLÉAS ÉS MÉLISANDE"-JÁNAK ÚJ MAGYAR SZÖVEGFORDÍTÁSA ELKÉSZÜLT. A francia mestermüvet 1925 november 26-án mutatta be az Operaház s mindössze *ötször* adta elő!... Első fordítója *Várady Sándor* volt, aki még kissé könnyűvállról vette *Maeterlinck* hangulatos szövegének magyar nyelvre való átültetését. Azóta lényegesen fokozódtak e fordítások stílusával és hangzatosságával szemben emelt igények. Az új fordítást *Keresztury Dezső* készítette. Most készült el munkájával s a komoly esztétáról feltehető, hogy szem előtt tartotta az e téren egyaránt súlyos és jogos követelményeket. A jó szövegfordítás ugyanis önálló műértékkel rendelkezzék, de emellett híven ragaszkodjék az eredeti énekszólamokhoz, mégpedig úgy, hogy lejtésüket összeegyeztetni tudja a helyes magyar szólejtéssel.

J. S.

(*) BARTÓK BÉLA ÚJ HEGEDŰVERSENYMŰVE december 3-án kerül először nyilvános előadásra Budapesten: *Szervánszky Péter* hegedűművész játssza *Ferencsik János* karmester vezényletével és a *Székesfővárosi Zenekar* kíséretével.

(*) MEGNYÍLT AZ ÚJVIDÉKI KÖZKÖNYVTÁR. Újvidéken pénteken délelőtt nagy érdeklődés mellett nyitották meg a városi közkönyvtárat a városi takarékpénztár I. emeletén berendezett helyiségekben. A könyvtár egyelőre 3000 darab könyvből áll, de ezt a számot két év alatt 10.000-re akarják felemelni.

Marnitz-rendezés: Értől az Óceánig

ADY-EST OKTÓBER 9

½7-kor a Zeneakadémián. Közr.: Hidvéghy Valéria, Lukács Margit, Medgyaszay Vilma, Miklós Livia, Nagykovácsi Ilona, Szörényi Éva, Török Gizella, Ákom Lajos, Baló Elemér, Kántor Béla, Lendvay Andor, Mester György, Polgár Tibor, Szabó Sándor, Újlaky László. Jegyek Marnitznál, József körút 37, tel. 134-028 és a Zeneakadémián. ∞

Rózsavölgyi-hangversenyek:

Waldbauer Vonósnégyes 5 estjére bérletek 50.— P-től 15.— P-ig. I. est október 28. Műsoron: *Mozart:* Divertimento 2 kürttel, *Brahms:* B-dur négyes, *Veress:* I. vonósnégyes. Zenekari bérlet. Ve. *Komor.* Közr.: *Zathureczky, Böszörményi Nagy, Janigro, Rácz* Aladár, *Waldbauerék* stb. Bérletek 78 P-től 15 P-ig. ∞

Levél egy földmunkásifjúhoz

Multkori levelemre, amit a *Népszava* hasábjain juttattam hozzád, meglehetősen hamar kaptam meg válaszodat. Ez csak úgy volt lehetséges — amint írod —, mert az aratással végeztetek a mult héten és most a párnapi pihenőt levélírásra használtad ki. Örülök, hogy olyan szorgalmas vagy, de még nagyobb örömet okozott nekem levelednek tartalma, különösen az, ahol arról írsz, hogy mennyire tévedek én, ha azt hiszem, hogy te nem tudnád, mi az a *Földmunkások Országos Szövetsége*. Mert te jól ismered ennek a szövetségnek multbani működését és azt az erőfeszítést, amit a földmunkásság öntudatának felébresztése céljából kifejtett. Hozzáfűzöd, hogy boldogult atyád beszélt erről neked sokat, mert ő szervezett földmunkás volt, az ottani helyicsoport egyik vezetője s ő egyedül tartott ki a szövetség mellett még azután is, amikor a helyicsoportot feloszlatták. A központtal azután is levelezésben állott, kapcsolatát és tagságát fenntartotta egészen haláláig.

Neked azonban — amint leveledből kitűnik — *bizonyos aggodalmaid* vannak a földmunkásmozgalom és általában a földmunkásság helyzete és osztálytudatos szervezkedésének jövőjét illetően. Nem körvonalaztad ugyan elég szabatosan a kérdésnek a tárgyi részét, mégis megpróbálunk azokra válaszolni, hogy aggodalmaidat eloszlassuk. Amiket leveledben fölvetettél, azokat három pontban sűrítjük össze, mégpedig:

1. Minthogy a Földmunkásszövetségnek az utóbbi évek alatt nem volt módjában a földmunkástömegekkel érintkezni, míg ugyanakkor különféle divatos alakulatok környékezték meg őket s vajjon ez a körülmény nem homályosítja-e el osztályöntudatának azt a halvány megnyilvánulását is, amit a szövetség az ő működésével életre keltett?

2. Megítélésed szerint a földmunkásság helyzete és sorsa az utóbbi három-négy évtized alatt semmit nem változott, vagy ha történt is valami ezen a téren, ennek értéke nincs arányban azzal a küzdelmes erőfeszítéssel, amelyet a mozgalom a Földmunkásszövetség égisze alatt kifejtett.

3. Megfontolónak tartanád a szövetség célkitűzését a változott viszonyokhoz képest revízió alá venni, munkaprogramját a multhoz képest kibővíteni.

Ami az első pontot illeti, egyáltalán nem osztozunk aggodalmadban. A különféle divatos és részben zavaros „eszmék" eddig semmi eredményt nem tudtak elérni ezen a téren. A nagy sippaldobbal jelentkező divatos alakulatok éppen a földmunkások osztályöntudatán torpantak meg. A földmunkásság ma már olyan öntudatos, hogy önként nem adja oda magát eszköznek senki szép szeméért, hanem előbb tisztán akar látni, mi rejlik a csillogó ígéretek mögött. Legtöbbje azzal is tisztában van ma már, hogy szervezkedés nélkül nem lehet maradandó eredményeket elérni az egész osztály számára és csak olyan szervezet iránt van bizalma, amelynek irányításában közvetlenül résztvehet s működését ellenőrizheti.

Ha átélted volna azokat az időket, amikor a földmunkásság megszervezését elkezdtük, bizonyosan észrevennéd, hogy habár a földmunkásság gazdasági helyzete alig változott a lefolyt négy évtized alatt, de nemzeti és társadalmi szerepét ma már más szemmel nézik, mint annakidején. Ez a körülmény biztató jelnek látszik arra nézve, hogy hamarosan jogviszonyai is más elbírálás alá essenek. És ezt a földmunkásság annak a mozgalomnak az úttörő munkájával érhette el, amelynek egyik megnyilvánulása volt a Földmunkásszövetség megalakulása. Csak képzeld el a helyzetét osztályodnak. Azelőtt, míg nem szervezkedett, legfeljebb közrendészeti okokból törődtek vele. Ma már számolnak vele. Foglalkoznak sorsproblémáival. Igaz, hogy ezzel még nem sokra megy a földmunkásság, de az a tény, hogy elismerik nemzetfenntartó és társadalomalakító szerepét, csak önbizalmat adhat ennek a legszélesebb társadalmi rétegnek arra nézve, hogy most már igyekezzék a *saját erejéből fölemelkedni, szervezkedni, összetartani és tanulni*, hogy ezeknek az eszközöknek a birtokában kiharcolja gazdasági téren is azt, ami őt megilleti.

Abban igazad van, hogy amikor ismét eljön az ideje, a Földmunkások Országos Szövetsége *egészen új munkaprogramot* állít föl a magyar földmunkásság számára. A régi földmunkásmozgalom célkitűzése alig ment túl a munkaviszonyok rendezése, a jó munkabér és a szociális védelem követelésének határán. A jövő földmunkásmozgalma más, messzebbmenő problémákat is felszínre hoz majd. Bizonyára beleviszi a földművesnép köztudatába azt a gondolatot is, hogy gazdasági megerősödéséhez nem elég a jó munkabér és a rendezett munkaviszony. Ez adottságok, körülmények és helyzetek változásának van kitéve.

Ezért kívánatos, hogy a *földmunkás ne legyen teljesen a bérmunkára szorulva.* Legyen legalább egy kis háza, kertje, esetleg saját vagy bérelt földje, ahol foglalkozhat akkor is, ha máshol nem kap munkát. Már egy kertes ház is lehetővé teszi számára, hogy gyümölcsöt, konyhakerti veteményt termeljen és kisállatokat neveljen, hízlaljon s télre, mint a szorgalmas hangya, gyüjtsön eleséget, amivel kivárhatja a tavaszt. Szeretném, ha mindezt a saját erejével érhetné el, de az sem baj, ha ez állami támogatással történik.

Bizonyos, hogy a mai világháború befejezése után új problémák vetődnek föl, amelyeknek a megoldását a Földmunkásszövetségnek is elő kell mozdítani, tehát szükségessé válik a régi munkaprogram kibővítése ebben az irányban. Csupán a célkitűzés marad a régi, mert ebben benne van a dolgok summája: *emberies életforma, föld, kenyér és szabadság.* (T.)

NOR-COC
KÖTÖTTÁRU

Beszámoltak a főváros lakásügyi ügyosztályának félévi működéséről

A főváros lakásügyi szakbizottsága *Bódy László* alpolgármester elnöklésével ülést tartott.

Szentmiklósi József, az ügyosztály vezetője előterjesztette jelentését az ügyosztály elmúlt félévi működéséről. Szól

a közönségnek naponta megismétlődő ostromáról, annak ellenére, hogy még a legjogosabb lakásigényeket is csak kis részben lehet kielégíteni.

Nincs elég kiutalható lakás s *a lakáskérdést közmegelégedésre egyedül a lakásépítkezéssel lehet megoldani.* Ismertette a főváros lakásépítő tevékenységét, amely abban foglalható össze, hogy a főváros számára a kormány kilátásba helyezte 2000 lakáshoz szükséges anyag biztosítását. Az építkezés meg is kezdődött és kiterjed a nyomortelepek korszerű átépítésére.

A kérvények *tízezrei* futnak be az ügyosztályhoz és számosan olyanok is, *akiknek már van lakásuk*, de még többen, akiknek *önálló lakásuk nincs*, lakást sürgetnek a polgármestertől, a legkétségbeejtőbb indokok alapján.

A hatóság feladata azonban csak az, hogy az üzérkedéseket megakadályozza és azokat juttassa lehetően lakáshoz, akiknek lakásuk egyáltalán nincs, de akiknek közszolgálati alkalmazásuk következtében, vagy más közérdekű okból feltétlenül Budapesten kell lakniok.

Az ügyosztály a legszigorúbban ragaszkodik a rendeletekhez és semmiféle protekció, vagy ajánlás ettől nem térítheti el, tehát — hangsúlyozza a jelentés — téves hiedelem az, hogy akinek jó protekciója van, az kaphat lakást. *Nyilván e hiedelemmel függ össze az a tény, hogy naponta 150—200 ajánlólevél érkezik az ügyosztályhoz. Hasonló forgalmat bonyolítanak le az ügyosztály telefonjai is.*

Az ügyosztály átlagos napi ügyforgalma 1550 fő, a tisztviselők ezért *kizárólag délután és éjszaka tudnak csak érdemleges hivatali munkát végezni.* Javasolta az ügyosztály vezetője, hogy a jövőben csak három napot tartsanak fenn déli 12 órától kezdve a felek fogadására.

A lakáscímekkel való üzérkedés meggátlása végett megfelelő intézkedések történtek.

Az ügyosztály az elmúlt félév alatt *2400 lakás bérlőjét jelölte ki.* Ismertette azokat a kísérleteket, amelyek a meghozott határozatoknak a végrehajtásával szemben kívánják kényszerhelyzet elé állítani az ügyosztályt. A lakások ilyen célból történő jogtalan elfoglalását a hatóság büntető úton is üldözi. *Nem teljesíthetők azok a kérések, amikor az albérlő jogot formál arra, hogy a bérlőtől vegye el a hatóság a lakást.* Ha ilyen kéréseket teljesítenének, senki sem merne a mai viszonyok között albérlőt befogadni. Senkinek se utalható ki másik lakás, ha az előző kiutalt lakást nem fogadja el. *Lakáscserére csak* azok kaphatnak engedélyt, akik között rokoni, vagy más, méltányolást érdemlő kapcsolat áll fenn és tényleg be akarnak költözni egymás lakásába.

Akinek főbérleti, vagy albérleti lakása van s aki 1939 szeptember 1-én nem lakott Budapesten, lakást nem igényelhet.

A jelentéshez fűződő vita során *Bechtler Péter* elvtárs ugyancsak hangsúlyozta, hogy a lakásínség megoldásának egyetlen útja *a legszélesebbkörű lakásépítkezés*, amelyet *folytatni*, de a háború után a legnagyobb mértékben *kifejleszteni* kell, mert *a lakásínség a társadalom nyugalmának egyik legsúlyosabb veszedelme.* Kifejezte azt a reményét, hogy az ügyosztály új helyiségével a Harmincad uccában most tapasztalható elszomorító ácsorgás megszűnik. Fokozott védelemre van szükség azokkal szemben, akik *a közönség érdekeinek rovására a rendelkezéseket kijátsszák.* Kérte, hogy elsősorban a kilakoltatottak és a fiatal házasulók kapjanak lakást, a sokgyermekes családok mellett.

Barcs Kálmán a Magdolnavárosban uralkodó lakásínségről szólt. — *Lukács Ferenc* a fiatal házasok és a házasulandók szempontjait domborította ki.

Csapó Sámuel elvtárs

azokkal a visszaélésszerű jelenségekkel foglalkozott, amelyek kapcsolatosak a gyári lakásokból való kilakoltatással.

Ezeket a visszaéléseket meg kell szüntetni és kérte a polgármestert, hogy *szabályrendeleti intézkedésekkel* vessen gátat ezeknek.

Hatolkay Kázmér a faházépítés kérdését tette szóvá. — *Bihary Ferenc* az ügymenet meggyorsítását kívánta, hasonlóan *Szántay János* is. — *Szentmiklósi József* jegyző részletesen válaszolt az elhangzottakra, majd a bizottság a jelentést *tudomásul vette.*

A színházak és mozik új záróórája

A „Budapesti Közlöny" szombati számában megjelent a belügyminiszter rendelete, amelyben a színházak, mozik, kabarék, hangversenytermek új záróráját szabályozza. Eszerint a felsorolt szórakozóhelyiségeket, valamint a rendőrség részéről esetleg engedélyezett bárminő összejövetelt (közgyűlés, táncoktatás, sporttanítás) *este ½10 előtt úgy kell befejezni, hogy a helység ½10 órakor már zárva legyen.* A rendelet október hó 7-én lép életbe.

A karácsonyi és újévi postaforgalom korlátozása

A postavezérigazgatóság közli, hogy a karácsonyi és újévi fokozott forgalom lebonyolításának megkönnyítése céljából *december 8-tól január 2-ig a tömegesen feladott és bérmentesített küldeményekből egy feladótól legföljebb 500 darabot vehetnek föl a hivatalok.* Nem vonatkozik a korlátozás a sürgős természetű nyomtatványokra, a lapokra, gyászjelentésekre, valamint a karácsonyi és újévi üdvözlésekre.

BUNDÁK
nagy választékban, olcsón.
Szemere szőrcsnél, Erzsébet körút 26.
Másodikemeleten

Nagyon magas jutalmat kap
a Vilmos császár úton ELVESZETT sötét, rövid, bélésnélküli NERZKABÁT megtalálója vagy nyomravezetője. ENGEL SZŰCS, Mária Valéria ucca 7.

ESTI HIRLAP
1966 MAJ 21.
1021
Vajda Lajos

Az áthangszerelt világ

EGY SZENTENDREI KIÁLLÍTÁS UTÁN

A szentendrei Vajda-kiállítást több mint háromezren látták. Az egyik látogató Csontváryra gondolt, aki Brüsszelből jutott a székesfehérvári múzeumba. „Talán Szentendre lesz Vajda Lajos Brüsszele?" — kérdezi és reménykedik. *Csontváry azóta már Pesten is bemutatkozott, Vajda fővárosi premierjéről még nem beszélnek.*

Szentendre: a festő hódításának ideális kezdete. A tárlatlátogató a helyszínen, a városban és környékén szembesíthette egymással az élményt és a képet. A paraszti barokk építészet, a civilizáció nem háborította földművelő élet tárgyai, a görögkeleti temető kőbe vésett fűzfaszomorúsága, a pompázatos ikonok uralkodó árnyékot vetnek az életmű nagy részére. Nélkülük másként alakul a festő formanyelve, talán világképe is.

Orientáló mesterei, példaképei nem voltak. Szerette Picassót, Chagallt, Kandinskyt és Kleet, a gépkorszak lirikus költőjét, aki egyik versében megkérdezi önmagát: „Mi hajt ki a magány tövén..." Vajda magányát az a mintegy 300 kép teszi közérdekűvé, amelyet polgárjogot nyert, befutott festők esetében életműnek nevezne mindenki.

Van újító a festészetben, aki a meglevő vívmányok kombinálásában hisz — a komponálást, a variációs lehetőségek kutatását tartja feladatának. Vajdának túl statikus az egyszer lerajzolt világ. Szétvagdossa, átrajzolja, tovább hangszereli a képet. Vonalrajzait gyakran előtanulmányoknak nevezik, pedig kiérlelt, befejezett képek, számos megelőző vázlattal.

A második periódus az ikonos korszak. Ikonfejei a gondolkodás, a töprengő felismerés terhét hordozzák. Komor, hamuban oldható barnái az értelem mindenhatóságát prófétálják. A szerbiai és szentendrei ikonarcok végtelen bölcsessége jelenik meg a korélményeket összegezni tudó mester ecsetjén. A fennkölt, patetikus fejek közül is kiemelkedik a *Felmutató ikonos önarckép*. Ezen a csodálatos képen megteremti a Somogyi Tóth Sándor-féle exprófétа elődjét, a szkeptikus prófétа testvérét — a szkeptikus szentet.

Vajda kiteljesedését a konstruktív szürrealista szénrajzok jelentik. A *Vizparti világ*, a *Koponya madárral*, az *Óshegy* első nézői — barátai azt mondták: ez nem festészet, ez matematika. Balsejtelmek, vívódások, víziók hírnökei, belső tájak képei. Holott a mindenki által látható és felfogható világhoz a vonalkezelés köti. A magány éveinek szorongató látomásai között egyetlen üde, szempihentető kép van: az *Északi táj*. Huszonnyolc évvel ezelőtt festette. Hátralevő éveiben az újságok mindennap az embertelenség véglegesnek tűnő győzelméről írtak. A nagybeteg Vajda — egy akkor nálunk senki által nem beszélt nyelven — fogalmazta: emberiség, vigyázz!

Az albérleti szobában tengődő festő képeit barátai lakásán, elhagyott pincékben, zsúfolt műtermekben őrizték. Néhány a Nemzeti Galéria tulajdonában van, egy-két darab magánszemélyek birtokába került, legtöbbjük pedig felesége — Vajda Júlia — lakásán várt a szentendrei kiállításig. A gyengén fixált rajzokat megviselte az idő, az összehajtott csomagolópapíron már látszanak a törések, a vastag kartonokra rakott világos temperafelületeken áttör az alapanyag, a papírszín. A Vajda-gyűjtemény a kiállítás után visszakerül felesége társbérleti lakásába. A páratlanul értékes, ma még alig ismert kincsekből mi marad a legközelebbi kiállításig?

Krajczár Imre

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

BNV

s nagyüzem
árvárosban

Akadémia kiállítási termének érdekessége: a működő atom-

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
NÉPSZAVA
1966 SZEP. 7

Emlékezés Vajda Lajosra

Huszonöt esztendeje halt meg Vajda Lajos festőművész, a magyar és európai képzőművészet egyik nagy értéke. Harminchárom éves korában halt meg tuberkulózisban. E sorok írója jóformán elsőként írt ugyanennek a lapnak hasábjain Vajda Lajosról még életében és később is, emlékkiállítása alkalmával. Nem véletlen, hogy Vajda Lajos két műtermi és poszthumusz kiállítása kapcsán az egykori Népszava kritikusaitól kapta legjobb kritikáit: művészetének progresszív tartalma elől nem térhettek ki. Nem iskolákat követő, de iskolát teremtő egyéniség volt: minden időszakát egyéniségének új színeivel gazdagította. A messzi múltak tartalmaiból átmentette azt, ami élő és jelenébe ötvözte: a prehisztorikus formában rátalált azokra a közösségi jegyekre, amelyek kialakították a cselekvő embert, aki az egyszerű és egyszeri létnél többet akart. A középkori művészet kollektív, hittel teli világába úgy tekintett bele, mint egy tükörbe, ami visszatükrözte saját vágyait; az ember tisztaságáról, megnemesedéséről és egy olyan hierarchiáról, amiben az értékrendnek még értelme lehet. A népművészet fölé úgy hajolt, mint tiszta vizű forrás fölé.

Vajda Lajos szegénynek született és még szegényebben halt meg. Nagyszerű rajzkészsége már gyermekkorában kitűnt. Szellemi fogékonysága, sok irányú érdeklődése és nyelvismerete megkönnyítette útját; könnyűszerrel lépett át azokon a provinciális tócsákon, amelyekbe elődei és kortársai közül is sokan belesüppedtek. Tizennyolc-húsz éves, amikor megismerkedik az orosz forradalom konstruktivista mestereivel és a nyugati modern áramlatok ma már világhírűvé vált képviselőivel és minden vágya az, hogy a magyar művészet felszívja azokat az erőket, melyek nélkül csenevész maradna. Vajda a művészetről nagyon tudatosan gondolkozott és ugyanolyan tudatossággal programot is adott. Mindaz, amit képviselt, természetesen idegen volt jóformán mindenki számára az akkori Magyarországon és Vajdát teljesen elszigetelte és magányossá tette. Képeit soha, semmilyen tárlat be nem vette és csak két kis műtermi kiállításon képviselhette önmagát, barátok jóvoltából. A Népszava cikkíróin kívül csak Kállai Ernő figyelt föl Vajdára és 1943-ban, két évvel a művész halála után Fekete Nagy Bélával együtt ő is rendezte meg emlékkiállítását az Alkotás művészházban. Azóta Vajda kivételes értéke nyilvánvalóvá lett: a Képzőművészeti Könyvkiadó gondozásában Mándy Stefánia írásával könyv jelent meg róla. Ez évben Szentendrén, a Ferenczy Károly Múzeumban nagysikerű emlékkiállítást rendezett műveinek egy töredékéből a Nemzeti Galéria. Vajda Lajos 1934—1941 között olyan festői problémákkal gyürkőzött, amelyek Európában csaknem húsz évvel később váltak aktuálissá. **Bálint Endre**

en gondolatéb
koztatással —
ismeretterjes
tőség, mint

e velük. Törd
nutatóival...
ll.

aki családjától távol teljetre elvárja, hogy az igazne csak akkor találja meg, g reájuk...

éve az építőmunkásoknak építettek. A szálló szociális lt semmi hiba — csakhogy a nagyszerű előadóterem *dezvényről, művelődési leség a lakók.* Hogy mikor például a vállalat szakkárát?

gnyitón...

GAZDÁI az üzemek, vállállástömböké pedig több törődjön tehát a szállások a nem az üzem vezetősége, ?

alat szakszervezeti bizott*lekvésre,* amikor valamiunkásszállások lakói. Egy gy termelő üzem költséghetetlen, hogy egy helyibot klubszobának. De mi-

szfaltútépítő Vállalat veze0 esztendőt várnia riporhogy a vezetők még nem nkásszállásukon, ahol nem akók akár egy könyvet is ikkünk nyomán intézked-

rgetünk, csak egy kicsivel
t azokra az emberekre,

— háromez

Százmilliós könyvvá bizományos — Falu nyíl

Az őszi vásárok sokféle színes tarka sorából minden évben kiemelkedik a könyv immár hagyományos falusi seregszemléje, amelyet a földművesszövetkezeti kereskedelem rendez *őszi megyei könyvhetek* címmel. Köztudomású, hogy a mezőgazdaság adta tavaszi, nyár eleji elfoglaltság miatt a falusi lakosság a májusi ünnepi könyvhét, valamint a költészet napjának eseményeitől jórészt távol marad. Az ősz és a tél sokkal jobban kedvez az irodalmi alkotások és szakkönyvek vidéki terjesztésének, ezért érdemelnek évről évre nagyobb figyelmet az őszi könyvhetek.

Az októberben kezdődő vásárra megkezdte felkészülését a szövetkezeti kereskedelem: *a tervek szerint százmillió forint értékű könyv között válogathatnak majd az érdeklődők.* A legfrissebb alkotásokat kilencezer bizományos kínálja az ország háromezer községében és az irodalom eredményesebb népszerűsítéséért sokféle akciót kezdeményeznek a társadalmi szervezetek. Csaknem mindenütt megrendezik például *a falusi könyv-vasárnapokat* változatos, színes programmal, középpontjában a jól bevált házról házra árusítással, irodalmi estel, könyvbálokkal, író—olvasó-találkozókkal.

A könyv falusi útjának jelentős új fejezete is megkezdődik az idei őszön. Két évtized alatt a könyvárusító szakboltok hálózatát a járási székhelyekig építettük ki. Ma már minden járási központban megtaláljuk a könyvek egyre igényesebben, hatásosabban tevékenykedő, jelentős kulturális missziót teljesítő szaküzletét. Az új igények, még in-

Vajda Lajos

Vajda Lajos festőművész bemutatkozó kiállítást rendez műtermében (VII., Rákóczi-út 36).

Szabó Dezső festőművész műteremkiállításra hívja meg az érdeklődőket. (V., Sziget-utca 24 IV. em. 2/a).

Lyssa 1937 XII. 22

Vajda Lajos festő"

Magyar Csillag, 1942. jan. II. évf.

1. sz. 44-52. l. — Kállai Ernő:

Ősinte benyomuló egy beszélgetésről.

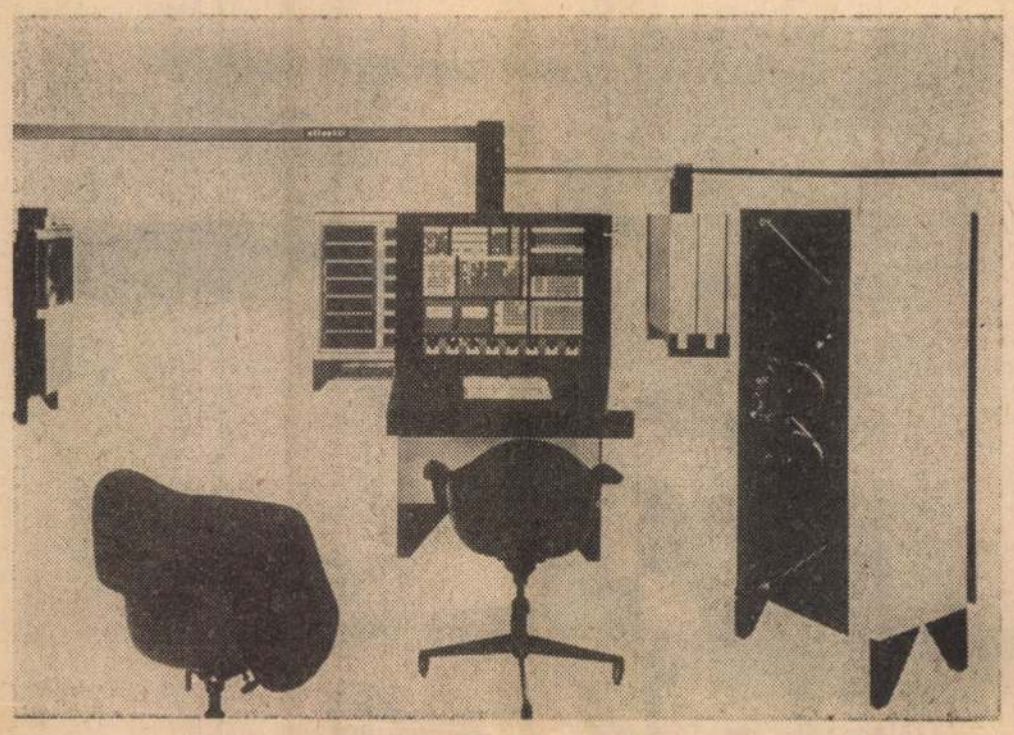

Elektrický přístroj Elea, série 9000 firmy Olivetti (podle výtvarného návrhu E. Sotsasse)

Výtvarné tendence v technice

Sledujeme-li výtvarné umělecké hodnoty soudobých technických prostředků, můžeme pozorovat značnou estetickou mnohotvárnost v tvůrčích přístupech. Svědčí to o vzrůstajícím významu humanistického poslání umělecké estetizace techniky.

U většiny obráběcích pracovních strojů konstruovaných tvůrčím způsobem průmyslovými technickými umělci můžeme pozorovat obecnou zákonitost: konstrukční části mechanismu se sjednocují do harmonického estetického celku tvarově i proporčně. Tento dominantní rys architektury strojů můžeme sledovat například na výsledcích práce londýnského studia Design Research Unit, v americkém Institut of Decorators nebo Industrial Designers Institute, v pařížském studiu Technès a jinde. Je to přístup, překonávající roztříštěnost technicismu, uplatňující esteticky mnohotvárný soulad mezi funkcí a vzhledem výrobku.

Tvarová a proporční harmonie obrysu stroje či přístroje má kladný dosah v estetickém vztahu. I v tomto vztahu se totiž projevuje psychologická celostnost vnímání. Člověk vnímá stroj jako jednotný celek. Stejně i jeho výtvarně estetickou hodnotu. Sledujeme-li pozorně výsledky umělců při navrhování strojů v dnešní sériové výrobě, pozorujeme poučný přístup: mnozí z nich, pokud se neřídí úzkými cíli atraktivnosti, s úspěchem odstraňují především rušivou disproporční roztříštěnost funkčního jádra a jednotlivých prvků konstrukcí a esteticky ucelují mechanismus. Zejména tam, kde mají možnost pracovat již od začátku na konstruování stroje. Například Delieuvin sjednotil všechny funkční složky francouzského soustruhu Socomo ET 350 pod jednou rovinou horního obrysu. Podobnou estetickou celistvost (zejména čelní horní a dolní hmoty) oceňujeme u hydraulického lisu P 100, esteticky tvarovaného Francouzem Jan-Lin Viaudem.

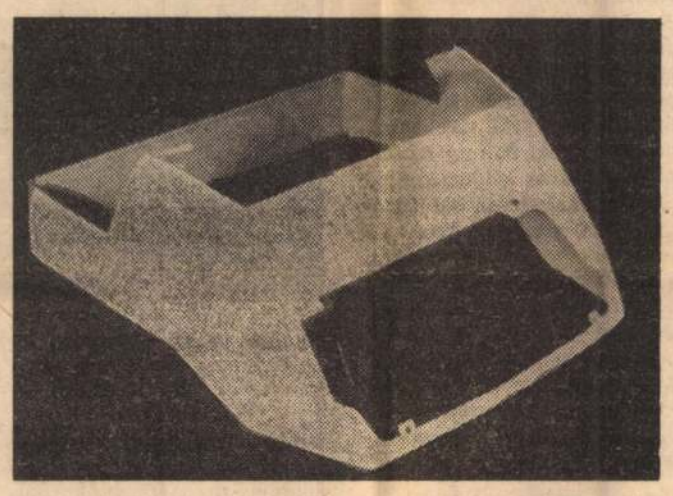

Kryt z plastické hmoty pro psací stroj JAP (podle výtvarného návrhu R. Tollona)

Z estetického hlediska je zajímavé, že při ucelení mechanismu nacházíme u řady skandinávských a italských průmyslových umělců smělejší kompozici hlavních konstrukčních hmot. Je to patrné v přechodech rovin, v tvarech krytů, ve výběru poloměrů zaoblení hran atd.

Švédský obráběcí stroj »Ulvsunda Bofors«, tvarovaný Sven Arne Giligrenem, je kompozičně esteticky mnohotvárný: vyhýbá se geometrické monotónii obvyklého skříňového krytu; například v optické blízkosti křivkových tvarů dílčích krytů komponuje skosenou rovinu čelního pravého krytu, ubírá na hmotnosti a totéž opakuje na horní části. Docíluje tak plynulých přechodů v obrysu celkové hmoty stroje. Podobných prostředků kompozičního (ne stylového) tvarového »změkčování« užívají při tvarování strojů Aigvard Bernadotte s Actonem Bjornem (viz např. rozmnožovací stroj), anglické studio Design Studios above aj.

Z hlediska komplexní estetické koncepce stroje a prostředí mají dnes příkladnou úroveň umělecká řešení elektronických mechanismů v Itálii. Co je předností uměleckého ztvárnění moderních italských elektronických strojů, mezi něž patří například elektronický počítací stroj firmy Olivetti, který řešil Ettore Sottsass?

Především — maximální účelnost a jednoduchost tvarů. Za druhé komplexnost kompozice, vycházející z architektonických kritérií pracovního interiéru (mj. situování stěn nad úrovní podlahy, na opěrných nožkách). Za třetí estetická mnohotvárnost detailů, například vztahů ploch a rámů aj. Za čtvrté je pak velice důležitým přínosem přehlednost ovládacích elementů, částí mechanismu, což umožňuje diferencovanou představu o průběhu provozní funkce.

Tento rys má totiž neobyčejný význam pro současnou i budoucí perspektivu automatizace, kdy stroje a technická zařízení jsou často vzdálena prostorově od člověka, operátora. Z psychologického hlediska jsou plněny úkoly snadněji, jsou-li lidé seznámeni s průběhem provozní funkce celého automatického komplexu. Sottsass přímo programově vychází z toho, že se v takových případech nedá esteticky řešit jen stroj jako izolovaný celek, nýbrž že je nutno myslet na tvarovou estetickou strukturu v architektuře prostředí.

Převaha architektonické koncepce se ukazuje stále potřebnější s rozvojem automatizace i mechanizace, jak se to osvědčilo v řadě provozů; z mnoha dalších — mimoitalských zkušeností — možno uvést například návrhářské oddělení strojírenské továrny Augsburg-Nürnberg, jehož vedoucím je architekt Flesche.

Ve srovnání se Sottsassovým tvarováním jsou některé americké a francouzské koncepce elektronických celků příliš kompaktní, působí stísněným dojmem, jsou opticky statické v kompozici rovin skříňových krytů, i když autoři užívají hojně barvy. Ukazuje se, že barva není v tomto případě dosti účinným estetickým prostředkem. Daleko větší význam má plastičnost, využití různých materiálů a překonání monotónnosti kovů.

Potvrzuje se, že není správné pohlížet na elektronické počítače jenom z technického hlediska, ale nutno je dotvářet optimálně i esteticky, a to vždy pro celkové řešení pracovního prostředí. Myslet na to už při tvarech jednotlivých skříněk. Osvědčilo se, když výtvarné řešení počítá s tím, aby některé skříňky byly částečně zasklené, aby bylo vidět mechanismus při práci.

Z požadavků moderní architektury pracovního i bytového prostředí vychází umělecké tvarování západoněmecké firmy Braun, jejíž výrobky navrhovali H. Gugelot, H. Hirsch a od r. 1955 vytváří příznačný výtvarný styl Dieter Rams, absolvent uměleckoprůmyslové školy ve Wiesbadenu. S maximální účelností technického zařízení pracovního interiéru je v plném souladu »braunovská« zásada, že všechny elementy, jako rukojeti, plochy, hrany, mřížky, knoflíky aj. jsou uspořádány podle systému paralelních horizontál a vertikál. Základním prvkem estetiky těchto výrobků je pravý úhel. Estetická harmonie mnohotvárně vyvažuje hmoty a objemy. Barevná škála je střídmá: v bílé, šedé, černé, někdy šedomodré nebo šedozelené.

Zastavme se u dalšího poučného rysu uměleckého tvarování pracovních strojů. Je to využívání plastických a umělých hmot. Z estetického hlediska jsou umělé hmoty nejenom ekonomičtější, neboť snižují váhu stroje, ale současně psychologicky příjemnější, neboť odpovídají lidské potřebě vylehčení konstrukcí z hlediska optického i hmatového vnímání. Zkušenosti z nového tvarování konstrukčních prvků z umělých hmot ukázaly nové estetické možnosti například u nákladních vozidel, u obráběcích strojů a při tvarovém zpracování ovládacích elementů. Výhodou je barvení ve hmotě, trvanlivé a důležité pro optické rozlišování. Přitom i v sériové výrobě mohou vznikat podle modelu umělce úplně nové profily, jak je zřejmé například z polyesterových konstrukcí francouzské společnosti C.T.A.

Výtvarná koncepce musí tu počítat s jednolitostí prefabrikovaného materiálu; výrobní techniky, například lisování, umožňují udržet celistvost lehkého tvaru podle dané formy. To s sebou přináší na jedné straně větší odpovědnost pro umělce, na druhé straně i relativně větší volnost v tvárlivém materiálu. Z toho vyplývají nové složité požadavky na estetickou harmonii. Průmyslový umělec má tu zcela nové možnosti. Příkladné harmonické návrhy krytu na psací stroj značky »Japy« navrhl R. G. Tallon. Jednolitá světlá plocha materiálu se stává výraznou komponentou při celostnosti vnímání.

Kladný význam pro hmotný estetický vjem mají klávesnice z umělých hmot u mechanizačních prostředků administrativy, které jsou u některých strojů, jako kalkulaček aj., rozlišeny ještě barevně podle funkce.

Další poučnou zkušeností z výsledků dobrých průmyslových umělců v některých střediscích zemí je komplexní umělecké řešení funkčních detailů pracovních strojů, klik, pák, důležitých pracovních míst, panelů aj. Například Roger Riche věnoval velkou pozornost estetické úpravě ovládacích kol při uměleckém řešení frézy Vernier 1059, přičemž vycházel z požadavků ovládání a bezpečnosti práce. Obvod kol se opírá o tři osy středového bodu. Tím byla odstraněna těžkopádná hmotnost a nepohodlnost starých typů kruhových ovládačů. Hlavní funkční části frézy pak Riche odlišil výraznou barevností.

Všimněme si dále techniky a tvarů pracovních vozidel. Také při jejich konstruování je podíl umělců značný. U nákladních automobilů, jeřábů, stavebních strojů a jiných se většinou setkáme s pohodlně řešenými kabinami, sedadly, pracovními místy. Stojí jistě za pozornost, že nejlepší komplexní estetická řešení průmyslových umělců u pracovních vozidel se opírají o poznatky inženýrské psychologie. Respektují například maximální objem pohybů různých částí lidského těla, prostorově pohybovou orientaci člověka, sílu, s níž člověk může provádět pohyby atd. Také teoretická výchova průmyslových umělců ve školách průmyslové estetiky počítá s touto průpravou.

Setkáváme se však i s řadou problémů. K jednostrannému technicismu směřuje například takové pojetí karosérií pracovních vozidel a strojů, které jen vnějším způsobem a vzhledově »obaluje« mechanismus v monotónních tvarech, plochách a proporcích. Geometrismus tohoto druhu je příznačný mj. pro některá pracovní vozidla průmyslového umělce Pierra Jaffiera, zejména pro jeho pojízdný jeřáb. Výtvarný názor tu připomíná částečně holý purismus. Celková konstrukce vyznívá mechanicky, je spíš »krabicí« na tento stroj než přiléhavou karosérií.

Extrém až teatrálního rázu pak je výtvarně expresivní karosérie nákladního vozu »Berliet«, navržená M. Charbonneauxem. Autor tu příkře odlišil zadní nákladní odklopnou část vozu a hmotu kabiny. Přetížil pracovní vozidlo přílišnou členitostí, která má jen dílčí estetické efekty. Ve srovnání s tím například návrhy Gia Pontiho mají působivé plastické kvality, ale jsou podřízeny více účelu.

Sledování estetického vývoje techniky, tj. pracovních strojů aj., předpokládá nejen věcné konfrontování celistvých výrobků mezi sebou, nýbrž i kritické uvažování a hodnocení výtvarných přístupů v konstruování, kde se vyvíjejí stylově mnohotvárná pojetí, prokazující tvůrčí podstavu moderní estetizace techniky. **Miroslav Klivar**



František Langer s Karlem Čapkem v Berlíně v roce 1911

futuristického manifestu pro protitradici a přemýšlí o českých poměrech; že národ utopený v historii měl by nyní, když Evropa jest již jím dohoněna, také jednou odvážně domýšlet, nač vlastně sám kdysi narazil (symbolisté a jimi podniknuté převraty ve skladbě, Hilbert: Dosti Husa!); národ by měl dostati již jednou pravé a dravé futuristické zuby. Feuilleton končí analogicky indexem jmén a věcí, jimž se volá »Ať zhynou!« a jiným indexem s provoláním »Ať žijí!«.

Ale tento český manifest, který chce být futuristickým, není jím, bohudíky — dost. Probleskuje v něm dobrosrdečná tužba, aby národ měl lepší budoucnost a zní to zcela jinak než u pravých futuristů: Ti by to shledali a odkopli jako sentimentální. A také to není jinde tak krajní, jak by futurismus byl. Na indexu je výběr literárních směrů, kde lze souhlasit i tomu, a ostatně, kde jde o předcházející a přešlé hodnoty. Volají-li futuristé: »Ať zhyne Beethoven atd.!«, na tomto indexu chybí »Ať zhyne Ant. Dvořák, Smetana, Hradčany, Aleš, Mácha!«. Neboť tak by to znělo po futuristicku a tím není feuilleton futuristickým, ale zcela dobrého vlasteneckého srdce. V těchže feuilletonech ostatně četli jsme přece ještě nedávno krásná a srdečná slova o Mikuláši Alšovi a byla z téže ruky.

Umělecký měsíčník, r. II., 1913, str. 256

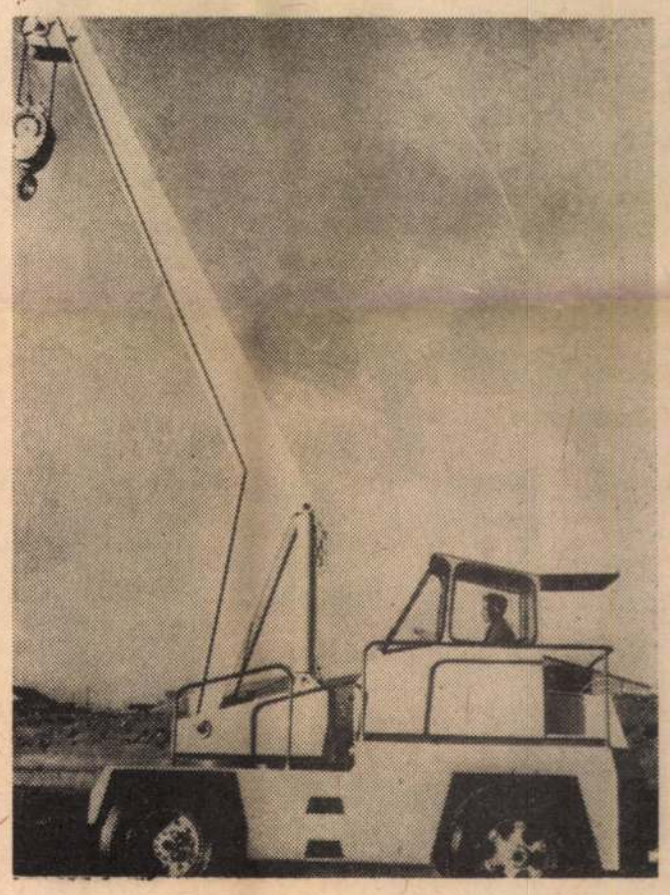

Autojeřáb podle výtvarného návrhu Pierra Joffiera

Vajda Lajos

O umení Ľudovíta Vajdu

Jedným z najsilnejších a najpevnejších výhonkov kmeňa moderného maďarského avantgardného maliarstva je svätoondrejská škola. Tvorí ju syntetik maďarského odkazu a výdobytkov École de Paris Vojtech Czóbel, ako aj Eugen Barcsay, predstaviteľ maďarského konštruktivizmu, a zároveň sa tu vyvíja i maďarské krídlo surrealistického maliarstva. Ústrednou osobnosťou tu bol Ľudovít Vajda, ktorý predčasne tragicky zahynul a ktorého spomienkovú výstavu otvorili nedávno v svätoondrejskom múzeu.

Vajda sa narodil roku 1908 v mestečku Zalaegerszeg. Na Vysokej škole výtvarných umení patril ku skupine moderne orientovanej mládeže, začo musel aj neskôr opustiť túto inštitúciu, veľmi úzkostlivo strážiacu konzervatívne idey. Veľký vplyv mal na Vajdu tiež okruh Ľudovíta Kassaka, organizátora a priekopníka konštruktivizmu a avantgardných smerov. Okrem týchto názorov zaujali mladého Vajdu i sociálne otázky ako aj ľudsky a umelecky príťažlivé sovietske filmové umenie predstavované tvorbou Ejzenštejnovou a Pudovkinovou. Roku 1930 prichádza do Paríža. Tu vytvára v tomto čase silné kritické fotomontáže. Chcel v nich využiť skúsenosti sovietskeho filmového umenia. Svojou formálnou podstatou sa radia k surrealizmu. Vznikajú z presvedčenia o tom, že veci dané i do náhodilých súvislostí nadobúdajú zvláštny nový význam. Absurdnosť tohto stretnutia nie je u neho náhodná, ani nie je to dôsledok duševného automatizmu, ale naopak využíva ju zámerne k odhaleniu pravdy a absurdity skrytej v spoločenských vzťahoch.

Po návrate do vlasti pracoval v malom podunajskom mestečku Svätý Ondrej. Tu začal systematicky rozvíjať svoj veľkorysý plán. Mal viac rôznorodých cieľov. Jeho program bol širší, ako azda možno úzko chápať program výtvarného umenia: Chcel urobiť poriadok v etických a historických otázkach, vo vzťahoch človeka a spoločnosti, vo vzťahu človeka a histórie, dejín. Spočiatku chcel zdokonaliť surrealistickú metódu svojho parížskeho obdobia montáží. »Robím pokusy,« písal, »rôzne predmety vytŕham z ich rôzneho prostredia a skúmam, ako pôsobia priradené k sebe, na priemete plochy (konštruktívna surrealistická schematika). Okrem toho si overujem, čím sa doposiaľ zaoberali ruskí filmoví teoretici: Ako pôsobí predmet, keď ho umiestnime, zakomponujeme do iného, cudzieho objektu...« Pre realizovanie tejto »konštruktívnej surrealistickej schematiky« nebol ale vhodný akýkoľvek materiál. Veď nešlo len o estetický záznam, ale išlo aj o hľadanie možnosti výrazu, o zmapovanie podstatných vzťahov predmetov v tomto umelecky novoobjavenom, novozriadenom svete vecí. Materiál schopný vyjadriť nové významy našiel Vajda v plodoch hmotnej a duchovnej kultúry ľudu. »Bez tradície nemožno nič urobiť,« vyznával, »a touto môže byť v maďarských pomeroch len maďarské ľudové umenie. Chceme presne to, čo Bartók a Kodály v hudbe už urobili...« V súlade s týmto plánom Vajda so svojím priateľom Deziderom Kornišom vykonávali v okolí Sv. Ondreja systematickú zberateľskú činnosť. Neobmedzili sa iba na zbieranie, zhromažďovanie ľudových umeleckých vzorov, foriem, zaujímalo ich všetko, čo mohlo vyrásť zo základov umeleckej metamorfózy: provinciálne slohy cintorínov, siluety sedliackych domov, spôsob života prezrádzajúce úžitkové predmety. Ani sa neupriamovali len na maďarské, tak ako ani Bartók nerobil etnické rozdiely pri zbieraní ľudových piesní. Ostatne v Sv. Ondreji, tak ako v starých kultúrach vôbec, bolo by ťažko etnicky oddeliť pradávnu spätosť srbského s maďarským. Vajda, ktorý svoje detstvo a mladosť prežil v Srbsku a neskôr v Sv. Ondreji, cítil sa byť povolaným, aby v Maďarsku vystaval most medzi východnou a západnou kultúrou. Z týchto dôvodov nezvyčajne prilnul i k slovanským umeleckým pamiatkam.

Vajda svoj program realizoval v niekoľkých, vzájomne súvisiacich, ale zároveň zdanlivo si odporujúcich etapách. V Sv. Ondreji spočiatku zakresľoval ľudové motívy do citlivej, až chvejúcej sa siete čiar (pripomínajú Kleeove nervózne jemné kresby), potom tieto motívy skomponoval dovedna. Zo surrealistickej metódy si ponechal hľadanie nových súvislostí, spojitostí medzi predmetmi. V týchto svojich dielach nahrádzal vzťahy v priestore a čase determinovaných vecí asociatívnou kresbou, zahrnujúcou význam pamäti, zapamätania. Takto sa dostal do motívu geometricky čistej siluety svätoondrejského domu na spôsob montáže baran, vták, nôž, či ošúpaná koža z jablka, teda kultické spomienky, či kresby, prezrádzajúce symbol predmetov dennej potreby. Kým jeho asociatívny simultaneizmus motívov je svojsky lyrický surrealizmus, geometrická tendencia pramení z konštruktívnej snahy usporiadať svet.

Popri metamorfózach motívov svätoondrejských domov objavujú sa po roku 1934 v jeho tvorbe i portréty, jemne, citlivo čiarané. Spočiatku sú realistické. Neskôr kreslí hlavy, svoju a priateľovu, komponuje ich dovedna. Tieto znovu charakterizuje technika montáže, prezrádzajúca symbolizmus. Geometrické formy, kultické znaky, do tvárí vkreslené siluety aktov a rysy samotnej tváre splietajú sa v organickú jednotu, kde realitou nie je vizuálna skutočnosť, ale čosi, čo vyplýva zo sféry spomienky, pamäti, vedomia. Hľadanie večného bytia mimo priestoru a času priviedlo Vajdu k obdobiu ikon. Takmer súbežne so svätoondrejským cyklom, povyšujúcim geometrický poriadok a pamäť, zapamätanie na symbol, maľoval rad ikonových autoportrétov. Boli to moderné variácie na monumentálnu uzavretosť, bezčasovosť (nadčasovosť) srbských ikon. Vo vrcholnom diele tohto cyklu, v »Ikonovom autoportréte«, splýva bezčasový kľud, pokoj, tajuplné vnuknutie, vnútorný poriadok ľudského organizmu s intelektualizmom citlivo nakresleného autoportrétu, so simultánnym kompozičným riešením tejto spleti.

Po parížskom období, napätom spoločenskými otázkami, ktoré našli svoj odraz v dramatických fotomontážach, prvé tri roky svätoondrejské boli obdobím hľadania rovnováhy medzi rozumom a najhlbšou vrstvou duše. Ale doba nedovoľovala umelecké poňatie harmónie, víťazstvo koncepcie poriadku. Silnejúci maďarský fašizmus a predzvesť vojny upevnili panstvo pekelných síl. Diskusie a spory, ktoré plynuli v Sovietskom zväze, otriasli monolitnosť Vajdových socialistických ideí. Bol myšlienkovo hlbšie založený, než aby ustúpil pred komplexom dorážajúcich naň dobových problémov. Nakoniec obetoval nájdený poriadok, geometrickú dokonalosť, aby našiel formu, ako vyjadriť mučivé zážitky znetvorovanej pravdy. Momentálny kľud, spánkom opojenú spráchnivelosť cyklu ikon zamenil, vystriedal chechot masiek, pekelný svet. Všetko sa zrútilo pod víziami, vztýčili sa hybridné postavy stredovekých démonov ako prorocké vízie metamorfóz znetvorenej pravdy. Cyklus masiek (1937—1938) je potomkom výkrikov hrôzy parížskych fotomontáží. Je umeleckou parafrázou netvorov — potomkov zúriacich ľudských pudov.

Po r. 1939 až do svojej predčasnej tragickej smrti vytvoril zo svojich hrôzyplných zážitkov štýl veľkej sily, čosi na hranici medzi surrealizmom a nefiguratívnym prejavom. Zriekol sa farby, mäkkého pastelu. Nástrojom sa mu stáva uhoľ a tuš. Z drobných vrúbkov vymodelované pozitívno-negatívne formy pripomínajú tu mýtické krajiny, tam zasa vtáčie príšery, z ktorých vyžaruje hrôza, surrealistické útvary, zžieravé, pripomínajúce vnútorné drámy. Pozadia niet, len víriace, rodiace sa, no vzápätí vybuchujúce tvary, hory kostier, chumáče mor (časov), tancujúce kakofóniu. »Na nebo píš, keď všetko stroskotalo« — vykríkol veľký maďarský básnik tej doby Mikuláš Radnóty, a Vajdove vízie prezrádzajú to isté. V ústrety smrti kráčajúci maliar odkazuje živým, vystríha, upomína na prastaré tragédie.

V týchto neskorých čiernobielych kresbách vyjadril svoje apokalyptické vidiny maliar, ktorý chcel bojovať proti barbarským silám, maliar, ktorý túžil po čistote a dokonalosti.

Vajdovo životné dielo je jedno z najtrvácnejších činov maďarskej avantgardy. V jeho diele sa zjednotili protichodné tendencie a póly. Čistý intelekt a peklo pudov, slovanský lyrizmus a zlostný surrealizmus. Ibaže pri kolíske jeho surrealizmus stál Ejzenštejn a Bartók. Nemožno ho preto kategoricky zaradiť medzi ortodoxných predstaviteľov surrealizmu. A nemá ani skutočného príbuzného v európskej avantgarde. Emóciami naplnené kresby ešte najskôr upomínajú na Kleea, ale chýba im jeho hravosť. Ako nie je Barcsayho konštruktivizmus iba maďarskou obmenou konštruktivizmu vôbec, ale je koncentrovanejší, hutnejší, tak ani Vajdov surrealizmus sa nevyčerpal v obrazovom fixovaní psychického automatizmu. Jeho umenie charakterizovalo hľadanie rovnováhy medzi rozumom a pudom, ale zároveň aj etický zápal, ktorý viedol k vysloveniu rozsudku.

Lajos Németh

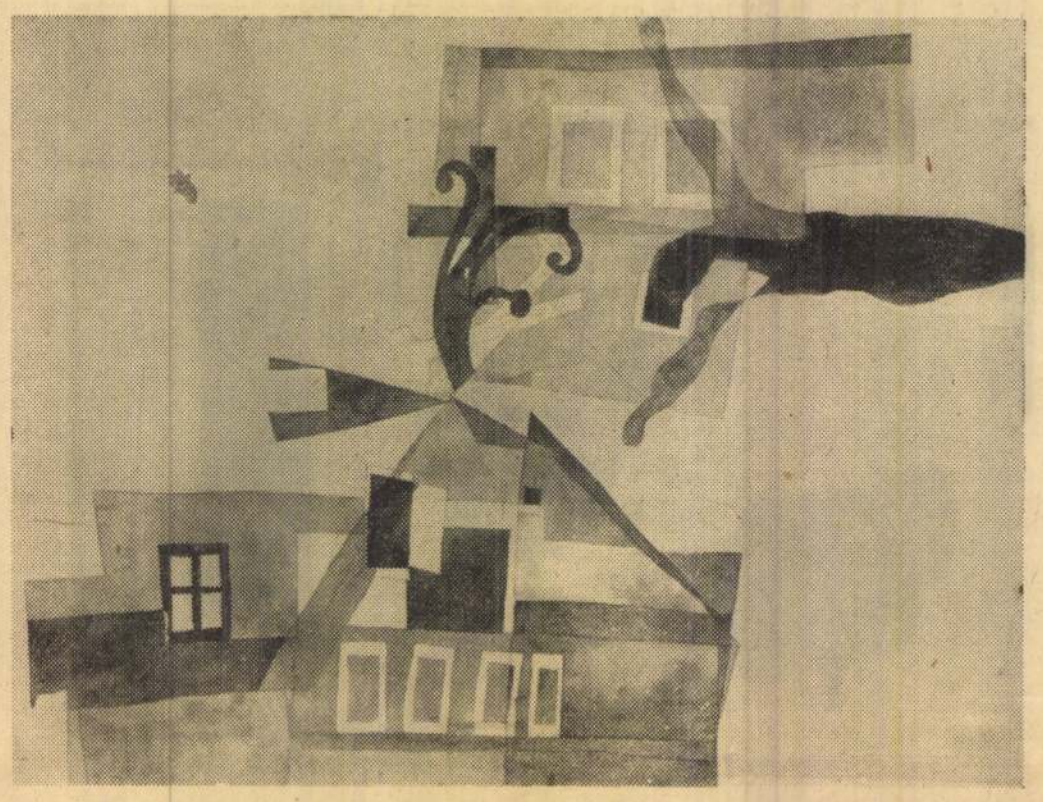

Ľudovít Vajda, Svatoondřejské zátiší, 1937

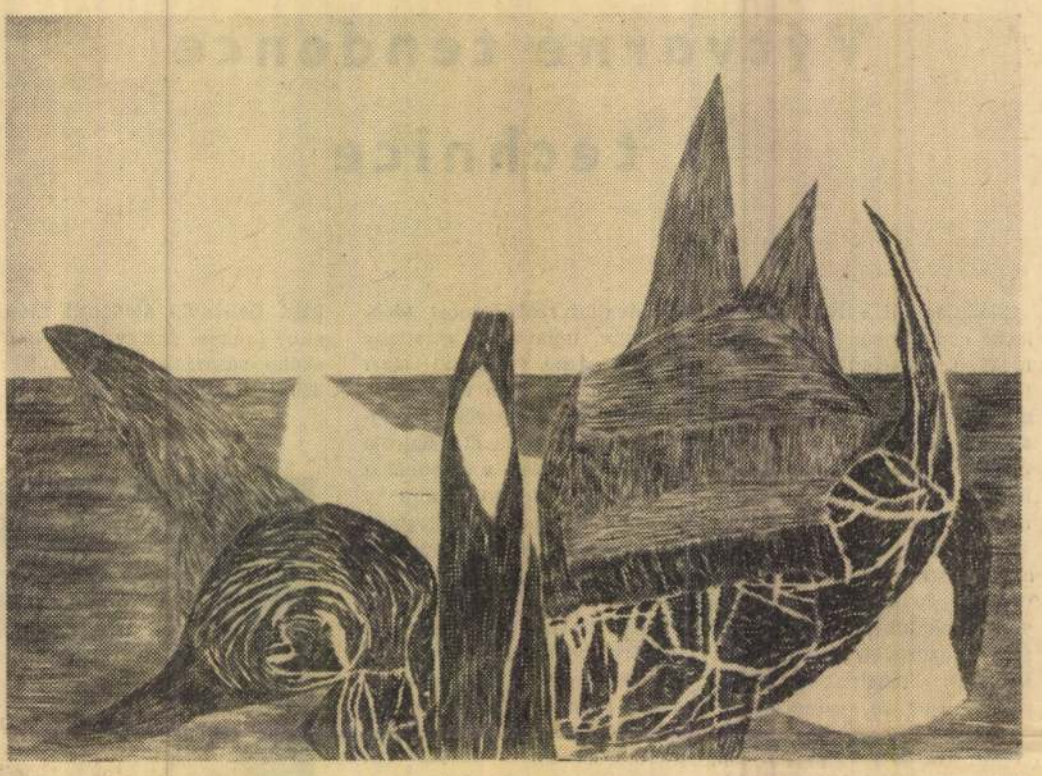

Ľudovít Vajda, Život mořských živočichů, 1939

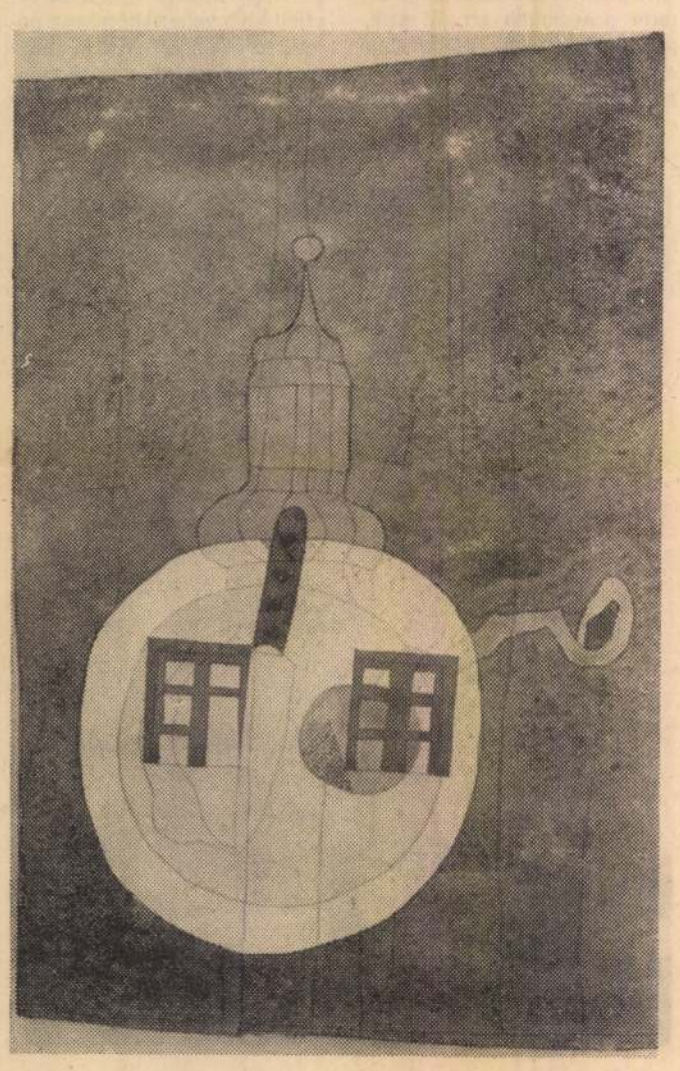

Ľudovít Vajda, Věž na kulatém stole, 1937

Teorie města

Dokončení z 8. str.

pozornost utopistům, kteří na počátku moderní doby pojali vysněný obraz města jako lék na choroby společnosti. Byla to města, ve kterých měla podle představ autorů zavládnout spolupráce stejně smýšlejících lidí. Domnívám se, že ke kapitole o těchto utopistech patří i jejich protiklad, totiž ti, kteří ve vývoji měst viděli jen zlo — odcizení člověka člověku, znelidštění lidských vztahů. Otřesný obraz města v Komenského Labyrintu, zdrcující kritika měst v literatuře středověkých i novověkých sektářů, město jevící se jako ďábelské mámení, odvracející člověka od jediné základní otázky po smyslu života, sem jistě patří. Vždyť jejich pohled oživuje u moderních teoretiků, kteří se dělí zahlcování krajiny novými a novými sídlišti, pavouka, jehož ramena se stále rozrůstají, kteří s obavami pozorují postupné technizování krajiny, zhoršování ovzduší, toků i půdy a hlavně zmechanizování a zploštění života člověka.

Sám se domnívám, že partii zabývající se plánováním širších území, krajiny, oblastí, rajónu atd. mělo být věnováno ještě více pozornosti.

Autor může ovšem právem namítnout, že psal teorii města a ne krajiny, území či velkých územních celků a bude mít pravdu. Při tak obsáhlém díle, zabývajícím se tisíciletým vývojem, je nutně poukaz na nedostatky tohoto druhu malicherný. Jinému by stejným právem mohlo například vadit, že Hrůza věnuje malou pozornost teoretikům, kteří při hodnocení stavby měst sledovali výlučně výtvarné, obecně estetické cíle.

Avšak název knihy »Teorie města« je ošidný. Zdá se, že na první pohled vymezuje předmět knihy na rozdíl od techniky stavby měst zcela vyčerpávajícím způsobem. Není tomu tak. Tato teorie může být pojata očima filosofa právě tak jako ekonoma, historika, jako technika a v každém z těchto pojetí bude jiné nejen zaměření, ale i vyznačení knihy. Kdyby měla být zpracována ze všech hledisek, byla by nutně prací kolektivu specialistů a tím by opět utrpěl jednotící pohled.

Jiří Hrůza ji podal jako vzdělaný architekt, jako přehled převážně architektonických teorií. V tom je síla, ale také současně slabina této potřebné knihy.

Miroslav Cihlář

Vajdov Lajos

„Kollárs"

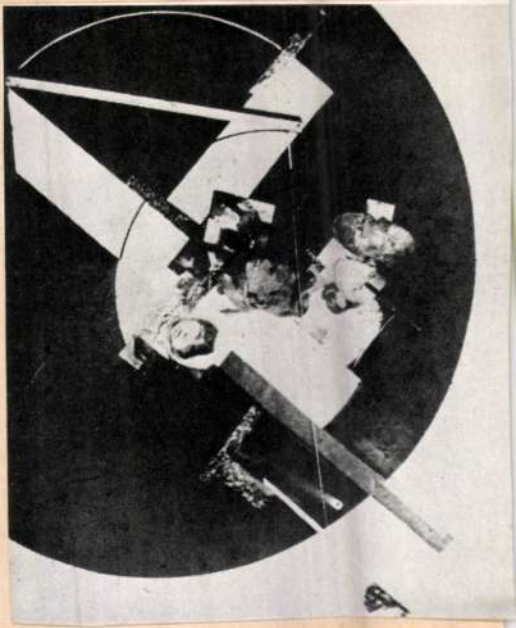

Körner Éva: Szentendre – differenciált egység?
Művészet, 1976. január – 6 oldal.

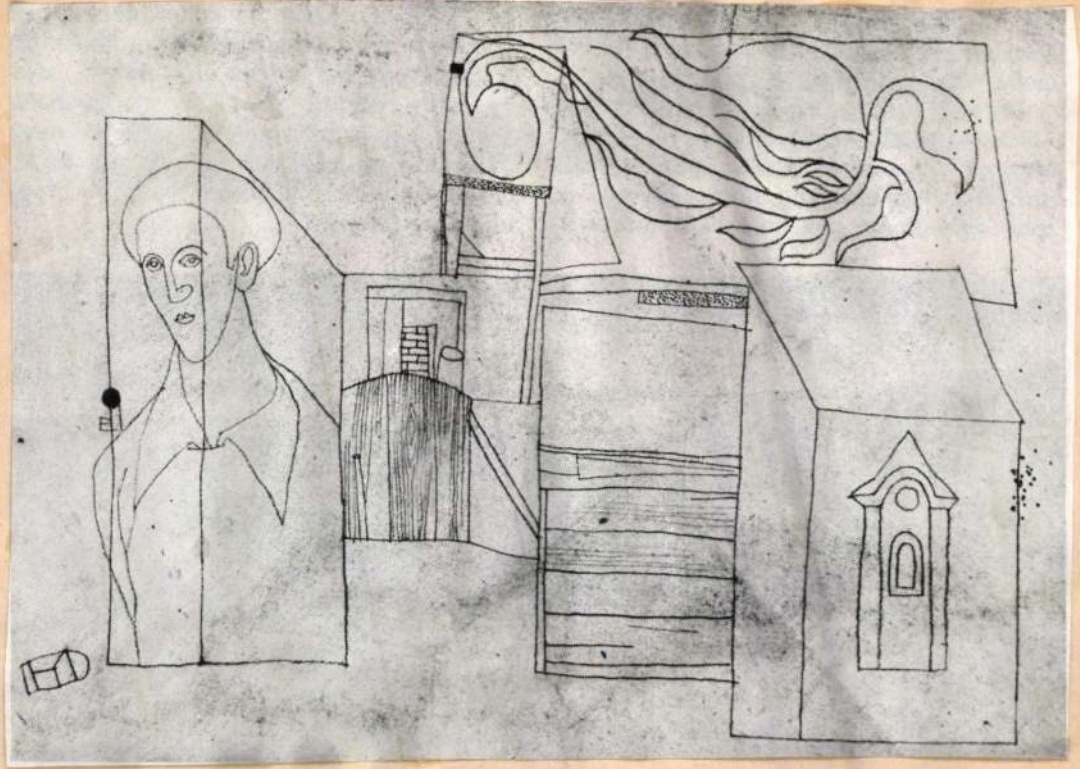

Vajda Lajos

Falu önarcképpel

"

Körner Éva: Szentendre — differenciált egység
Művészet, 1976. jún. — 6 oldal.

Vajda Lajos
1021



Vajda Lajos: Önarckép koponyával (1936)

Vajda Lajos emlékkönyv

A Magyar Nemzeti Galériának nincs Vajda Lajos-terme, s ugyan több mint harminc év telt el a halála óta, művészetéről, egyéniségéről, sorsáról még nem készült tudományos igényű és értékű monográfia. Igaz, művészeti irodalmunk életében sem kényeztette el, míg élt és dolgozott, egyetlen cikk jelent meg róla: két-három flekkes kis beszámoló a Népszavában; a szomorú rekordokat bőven termelő magyar művészettörténetben ez egyike a legszomorúbbaknak. Bálint Endre *Akikről keveset beszélnek* című írását nem torzítja el a kortárs gyakran hamis optikája, jellemzését és értékelését igazolta az idő, melynek múlásával egyre nagyobbnak látjuk e cikkecske hősét, egyre időszerűbbnek és nagyarányúbbnak művészetét. Az intellektuális szegénységben szenvedő magyar képzőművészet az ő révén hozta be a több évtizedes lemaradást, mely annyi tehetség kifejlődését gátolta, annyi egyéniség kiformálódását akadályozta meg. A valóságosból kiindulva kereste Vajda a „dolgok ősformáit", ahogy Brancusi, ahogy Bartók; néma, befelé koncentráló csendben, magára hagyatva társadalmi és művészi gondjaival, melyek a század legnagyobbjainak gondjaival voltak közösek.

Az emlékkönyv tehát kiállítást és monográfiát pótol, hiszen felöleli szinte a teljes Vajda-irodalmat. Szegény ugyan, de nem szegényes. Művészeink és műtörténészeink között, a könyv tanúsága szerint, nem sok híve akadt Vajdának: Bálint Endrének nyolc, Mándy Stefániának négy — a Vajda-értelmezők kevés kivételtől eltekintve az ő nyomukban járnak —, Szerdahelyi Sándornak három írása jelent meg a kötetben, Kállay Ernő, Mezei Árpád, Dévényi Iván, Karácson Gábor, Körner Éva, Németh Lajos, Passuth Krisztina, Rózsa Gyula egy-egy tanulmánnyal, illetve cikkel szerepel.

A könyv szerzői egy ma is alig ismert nagy művész életművét szerették volna feltérképezni, hogy atlasszal a kezében a közönség is nekivágjon végre a felfedező útnak. Majd csak követik őket egyszer a múzeumigazgatók is.

— k

(Vajda Lajos emlékkönyv. Magvető. 176 oldal, kötve 53 Ft.)

1973 JAN

KÖNYV VILÁG

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

szövetke
mezőgaz
etkezeti
eges tá
i szabá

Mária:

oldal, 1
32 Ft
gimnázium
ológiai tan-
e. Az állat-
en minden
tanulhat az
jellemzésé-
ek kialaku-
i fejezetben
ervek alak-
űködésének
inden kér-

Dr. Inovay

szeti érzés-

l, kötve kb.
40 Ft

fogászat-
rű érzés-
avallatait,
ülönleges

űzve 2 Ft

e
kötve kb.
47 Ft
31 Ft
dszer be-
ki és mű-
gyógyítá-
nő egye-
esen is-
kezelési
konzer-

k diétás
lkészítési

l, fűzve
19 Ft
jesen át-
il az ol-
dolgozott

fűzve kb.
8,50 Ft

Medicina. A „Gy...
Könyvtára". Kb. 256 oldal, fűzve
24 Ft

Gyermekkori mérgezések korszerű ellátására berendezett kórház hazánkban még csak nagyon kevés helyen működik, a gyakorló orvosok számára ez a könyv a gyermek gyors ellátásának nélkülözhetetlen segédeszköze. Második, átdolgozott és bővített kiadás.

Mezőgazdaság

Dr. Dimény Imre:
Mezőgazdaságunk és a műszaki fejlesztés
Kossuth. 184 oldal, kötve 25 Ft



A szerző alapos, el
jában foglalkozik a
műszaki fejlesztését
lógiai, kémiai, techn
ri tényező kölcsö
termelési színvona
lehetőségeivel. Rán
giai alapanyagok j
tásában rejlő tartal
mesítés feladataira
vegyipar különböz
(műtrágya, növény
karmánykiegészítő,
stb.) hatását a hoz
sára.

Kövesi János:
Az állattenyésztés f
irányai és tényezői
Közgazdasági. Kb. 2
kötve
A szerző a legfon
zőkre és összefüggés
rál, továbbá — a
vizsgálata szempont
tő — az állattenyé
ütemében a hosszú
lemző tendenciális
feltárására törekszik

Szabó János:
Gyepgazdálkodás
Mezőgazdasági. Mag
daság szakkönyvtár
dal, fűzve kb.
A könyv részletese
gyepgazdálkodás he
lesztés szükségesség
tárgyalja a lehetős
módszereket. Foglall
a gyep hasznosításá
daságossággal is.

Dr. Szlamenicky Istv
Állati termékek a
világgazdaságban
Mezőgazdasági. Kb
kötve kb.
Rendkívül fontos,
élelmiszergazdaságo
külkereskedelmet e
témát dolgoz fel a
lattenyésztés egészé
elsősorban közgazd
pontból való elemzé
táblázat és 32 ábra a
sek szemléltetését
győzően támasztja
ben foglalt megálla

Technika

Ferenczi Ödön—Mitr
Félvezetődiódás elekt
áramkörök

szerszámkész
Fűrészlapoka
Forgácsoló
élezőgépek;
késélező gé
bantartó mű
rendezése és
számraktár
zése és felsz

Oravecz Bél
Családi háza
Műszaki. 172
Családi ház
hétvégi ház
gáz elterje
sokféle mód
sen különbö
rendszerekn
tési költsége
megadja a
lyek ismere
teni azt, ho
lasszon a lak

Völgyes Istv
Épületgépész
tára
Műszaki. 160

Az épületgé
kivitelezésbe
tatásban gy
számításokat
foglalja össz
zott és bővíte

Barkács

Vajda életműve — tisztán, megrendítően, megrendült humanista tragikummal *a fasizmus korát, az áldozat korát* dokumentálja — méghozzá a *remekművek* színvonalán, a *művészettörténeti jelentőségű életmű* színvonalán.

Sajnos, igaza van a már többször idézett kritikusnak: a Vajda-életmű nehezen hozzáférhető. Ezért kerülnek a köztudatba objektív, vagy objektivitásra törekvő értékelések helyett ilyen *egyoldalúságra egyoldalúsággal válaszoló vélemények*. Az album előszava nem részletez, sommásan összefoglal inkább, s tudottnak tételezi fel mindazt, amit pedig még bizonyítani kell. A képanyag sem pótolja a szöveg hiányosságait, mert az is töredékes, csak Vajda első korszakára szorítkozik. Így — minden örömünk ellenére is — a kiadvány nem tölti be feladatát, még a címének sem felel meg. De a Magyar Nemzet kritikusa nem az *albumot* értékeli és nem egészíti ki, vagy vitatja a sommás megállapításokat. A cikk szerzője látszólag csupán kérdez, és bekezdésenként megismétli, hogy egyszer majd hozzá kell látni Vajda értékeléséhez. Ő maga két hasábon át nem talált módot arra, hogy *a maga értékítéletét* közölje, vagy legalább vázolja, de látszólag tárgyilagos kérdéseit végig úgy teszi fel, hogy *az album* gyengéi a *Vajda-életmű hibáinak és gyengéinek tűnnek fel.*

Mindez annál sajnálatosabb, mert ez a sommás ítéletre célozgatásokkal válaszoló „vitamódszer" nem az első a Vajda-hagyaték történetében, és nem ismeretlen általában művészeti közéletünkben. A halogatás, a problémákkal való szembenézés helyett azok elhallgatása bebizonyítottan rossz módszer; belőle *nem is elsősorban művészettörténeti károk* származnak. Ez volt a helyzet annak idején a Csontváry-életművel is: a művek ma a Magyar Nemzeti Galéria megbecsült alkotásai. Célozgatásoknak, félremagyarázásoknak egy módon lehet csak elejét venni, az egész életmű bemutatásával, majd ezt követően a művek társadalmi helyzetét számbavevő marxista értékeléssel.

A Vajda-életmű a modern magyar festészet kiemelkedő eredménye, a polgári antifasizmus művészetörténeti értékű dokumentuma s alkotójának helye ott van a két világháború közötti magyar piktúra első vonalában; ezt a majdan megrendezésre kerülő emlékkiállítás minden kétséget kizáróan fogja bizonyítani.

LÁNCZ SÁNDOR

IRODALOM

Veres Péter:

Aszály

1932 nyarán, a legnagyobb dologidőben egy balmazújvárosi parasztember regényírással bajlódott. Földje nem volt, ahol muszáj lett volna dolgoznia, legutolsó munkahelyéről éppen elbocsátották, új munkát nem kapott. Megbízhatatlan volt politikailag. Így állt elő az a helyzet, hogy Veres Péter — hiszen róla van szó — minden idejét az írásnak szentelhette. Csak író lehetett — ami ekkor már egész valóját eltöltő vágy — az írólét minden egzisztenciális vonása nélkül. Kénytelenségből csinálhatta a neki legkedvesebbet. Munkáját, a regény és kisregény mezsgyéjén álló *Aszályt* el is küldte valamelyik szerkesztőségbe. Neve nem volt ismeretlen név már ekkor, néhány harcos cikkére, egy-két novellájára emlékezhettek az érdeklődőbb olvasók. Munkája megjelenéséhez mégsem fűzött sok reményt. Nem érezte teljes értékűnek igazán sikerültnek. Önéletrajzában, a *Számadás*ban így emlegeti: „Nem volt jó. Talán erőltetett volt." Kéziratban kallódott több, mint harminc évig. 1969-ben jutott vissza írójához. Átdolgozására már nem volt ideje Veres Péternek, talán kedve sem. A februári Új Írásban jelent meg végre négy évtizedes hányódás után.

Tévedett Veres Péter, amikor az *Aszályt* értéktelennek minősítette. Fontos munka ez: megvilágító és magyarázó szerepű írója pályaképe és életútja szempontjából, de irodalomtörténetileg is jóval több, mint adalék „a népi írók" mozgalmának indulásához. Bizonyosra vehetjük, hogy nem esztétikai fogyatékosságai állták útját megjelenésének 1932-ben...

A mű cselekményrajza végtelenül egyszerű: egy paraszember sorsa a világháború végétől a nagy gazdasági válság csúcsáig. Nincstelen napszámosként köszönt rá a „béke". Se földje, se háza. De Sipos Gábor „jófájú ember" — van esze és van munkabírása. S van hite meg célja. Kitörni a semmitlenség embertelenül örlő bizonytalanságából, szerezni néhány holdat, s gazdaként, független emberként nem jólétet, hanem megélhetést biztosítani magának és családjának. *A mű témája* ennek az illúziónak a széthullása. Az egyetlen illúzió-nak, ami a kapitalista viszonyok között a tisztességesen dolgozó ember számára némi realitással kecsegtetett. A realitás látszatát még erősítette is néhány körülmény: a pénz időleges stabilizációja, a mezőgazdasági árak javuló tendenciája, de főképpen a „földreform", ami ugyan csak kevés és rossz földet, de mégis csak földet juttathatott a vállalkozóbb kedvű parasztoknak. Hitelbe természetesen, nem is kedvezőtlen feltételek mellett. Ez a hitel, ez a „parcellázás" fog majd a természeti csapások és a gazdasági világválság hatására rettenetes préssé válni. Ez teszi tönkre a „szabadságot" megkóstoló kisgazdákat, és löki vissza őket a cselédsorba, a koldusbothoz. A regény végére Sipos Gábor is ugyanabba a nincstelenségbe jut, ahonnan elindult. De már más emberként — s *ez a mű értelme.* Az *Aszály* elhitető művészi erővel rajzolja az individuális-kisparaszti élet- és gondolkodásmód csődjét, s szükségszerű következményét: a forradalmiságot vállaló agrárproletári létformát. Sipos Gábor sorsa a magyar parasztság legfontosabb részének sorsát, gondolkodásmódjának változását, a paraszti osztálytudat fejlődését jelképezi.

Az *Aszály* kiállta négy évtized próbáját, nem vált történelmi-szociológiai dokumentummá. Nyilvánvaló hibái ellenére ma is elsősorban művészi erényeivel hat. Veres Péter sajátos, sokat emlegetett realizmusa ebben a munkában már fölmutatja legfontosabb vonásait. A mindennapok valóságának kegyetlenül részletező rajza, a szűkebb és tágabb közösségek emberi kapcsolatrendszerének bemutatása mélyen hitelesnek tűnik. Azoknál a részeknél pedig remekel, ahol Gábor nekigyűrkőzéseit, új és új lehetőségpróbálását, tavaszonkénti reménykedését írja le. Ha nem sikerül egyik évben a búza, a másikban megpróbál takarmányt termelni. Amikor ez sem válik be, akkor lennel, cukorrépával kísérletezik. Utána állattal próbálkozik. Jóllehet minden évben valamilyen természeti csapás buktatja meg — árvíz, aszály kártevők, járvány — elhiteti velünk, s ami a nagyobb írói teljesítmény, elhiteti hősével is, hogy végső fokon nem a természet az ellensége, tragédiáját nem neki köszönheti. A természet, az ember körüli világ leírásainál fut a legmagabiztosabban a tolla. Szűkebb pátriáját, ezt a rossz földű, szikes vidéket, amit nincs év, hogy valamilyen csapás föl ne keressen, nála jobban senki nem ábrázolta a magyar irodalomban. Fátlan, sivatagszerű, télen csontroppantó szelektől szántott, nyáron mindent fölégető ellenséggel vert táj ez, az itt élők legnagyobb ellensége, de — mert hát kenyerüket mégis csak ez adja — legfőbb támasza is. Nem lírizálva rajzol, mégis a kopár kébirtokos gazdává válás, hanem a lelki fejlődés, az öntudatosodás útját természetesen.) Az önéletrajz, a *Számadás* jó lehetőség az *Aszály* személyes hitelességének leméréséhez. Számtalan azonos motívumot, részletazonosságot találunk. Lényegében azonos a két mű életanyaga. Ugyanúgy „formázta" pl. gyerekkorában ő is a vályogot, mint Gábor felesége. Ugyanazt a keserű nótát éneklik a regényben, amit részeges mostohaapjától annyit hallott dünnyögni. Egyaránt fölbukkannak mindkettőben a „zakurityozó" orosz hadifoglyok. Annak idején a saját disznai is pestisben pusztulnak el, mint a Sipos Gáboréi. És vég nélkül sorolhatnánk tovább. Azt a kort, amiben Sipos Gábor küszködik, Veres Péter is megélte, nemcsak átélte. — *Nádasdi Péter* — az *Aszályhoz* írt magyarázó utószavában emlékeztet arra, hogy milyen szoros segítő emberi kapcsolatban volt az író ekkor a Sipos Gáborral egy cipőben járó környékbeli emberekkel. A *Számadás* pedig egész részletesen leírja az 1931—32-es balmazújvárosi — az agrárforradalom határaira jutó — szegényparaszti népmozgalom történetét, a regény utolsó lapjainak valóságalapját.

Az író és hőse sokban rokon egymással. Leginkább puritán erkölcsi elveik hasonlatosak. Sipos Gábor figurája mégsem önarckép. Veres Péter karakterének alapvonása és moráljának központi elve már a kezdet kezdetén: tisztelni „az emberi összetartozást", azaz közösségi embernek lenni. Erre a fölismerésre Sipos Gábor csak a mű végére jut el. De hiányzott Veres Péterből ennek az embernek hallatlan önzése, az embertelenséget súroló ridegsége is. Feleségét, családját — és önmagát — a megrokkanásig hajszolja. Nincs egy gyöngédebb szava, mozdulata az egész regény folyamán. Az már az író érdeme, hogy el tudja hitetni: nem jellembéli gyarlóságok, hanem az egyéni-individuális paraszti munka, az abból fakadó, mindennél erősebb gyarapítási vágy formálja ilyen rideg-kegyetlenné az embert.

Nehéz volna az *Aszály* műfaját meghatározni. Közismert, hogy Veres Pétert eléggé közömbösen hagyták a szépprózа műfaji szabályai. Mesélőkedvét, hatalmasan áradó életanyagát nem szívesen korlátozta. Az *Aszályt* terjedelme, egy szálon futó cselekménye, drámai pillanatai a kisregényhez közelítik. A történelmi aspektus, a cselekmény évtizedes hosszúsága, a valóságábrázolás extenzív szándéka a tipizálásra törekvés a „nagyregényhez".

A stílus már sajátosan Veres Péter-i. A megjelenítés helyett az elemzés és a leírás dominál. Kerüli a párbeszédeket, az ún. „átképzeléses előadásmóddal", a „szabad függő beszéddel" helyettesíti őket. Nyelve már itt is az a népnyelv, amelyről a stiliszták megállapították, hogy nem köthető egy tájegységhez — jelesül a Tiszántúlhoz. Nem tájegységet, hanem társadalmi réteget jellemez. Ahogy Sipos Gáborok sem csak a Hortobágy mellékén teremtek... A legtöbb gyöngeséget a stílus területén találjuk. Némileg összecsapott, egy ülésben írt munka az *Aszály*. Leírás helyett időnként csak magyaráz. Hősét néhol olyan szavakkal „gondolkodtatja", amelyek gyanunk szerint inkább az íróra magára lehettek jellemzőek. Előfordul az is, hogy megszakítja a történetet és elvont terminusokkal „összegezi" hőse pillanatnyi helyzetét, lelkiállapotát. Nem komoly hibákról van szó. A szerzői vagy szerkesztő javításokat csak annyira igényelte volna ez a regény, amennyi a szobrászra vár, amikor a készre kiöntött szoborról „lemunkálja" a varratokat felületi durvaságokat.

Veres Péter művészetéről fogyatékos képet kapunk, ha csupán „esztétikai varázsvesszővel" közelítünk hozzá. Az *Aszály* is elsősorban társadalmi tett kívánt lenni. A maga korában nem jelenhetett meg. S ez a tény azt mutatja, hogy akiken akkor múlott, pontosan megértették „művészi igazságait"...

ALEXA KÁROLY

Vajda Lajos

csülte *Uitz* festészetét, és később, kint az emigrációban *Tihanyi Lajos* és *Nemes Lampérth* lesznek legjobb barátai. Sőt, már itthon munkája mércéjeként a *Mát* állítja — de nyilván csak távolról, hiszen a közelébe valószínűleg nem jut, különben nem *Hevesy Iván* lapjában, a *Jelenkorban* publikálna írásokat, hanem Kassák lapjában, rajzokat és képeket.

Moholy-Nagyot ugyanúgy nem fogadta be a *Ma* vezető köre, mint ahogyan a Tanácsköztársaság direktóriuma sem (amint erről ő maga naplójában megemlékezik). De ugyanígy a *Mát* is pórbálják kirekeszteni 1919-ben abból a pozícióból, amelyre ő maga igényt tart. Szabó Júlia jól jellemzi a *Kassák—Kun Béla vita* társadalmi hátterét, rugóit. Ez a vita annál is lényegesebb, mert előrevetíti a későbbi, az emigrációban kibontakozó, rendkívül éles művészeti, társadalmi, sőt politikai ellentéteket.

A *Ma* az emigrációban gazdagodik, nemzetközivé válik, mivel most már a nemzetközi mezőnyben kell megállnia a helyét. A bécsi központ jelentősége, az orosz-szovjet művészettel való kapcsolat, s a Bauhaus hatása egyaránt plasztikusan bontakozik ki a tanulmányból. Csak a *dadaizmus* szorul háttérbe az értékelésben, és — kronológiailag is megfordítva — a Bauhaus hatása mögé, az után kerül. Holott a *Ma* irodalmában — és képzőművészetében — mindjárt a bécsi központ kialakulás után a *dada* igen fontos szerepet játszott, mintegy betört az expresszív-expresszionista kompozíciók közé, hogy a maga dinamizmusával és humorával szétrobbantsa a pátosz és a lázas előadásmód erősségeit. Noha időben nagyon nehéz éles, tiszta határvonalakat húzni, mégis a *Bortnyik Sándor—Kassák Lajos—Moholy Nagy László* teremtette tiszta, racionális *képarchitektúra-művészet* csak ez után, a lehiggadás eredményeként születik meg.

A *Ma* történetének — különösen képzőművészeti szempontból — ez a jóval termékenyebb periódusa, a szerző azonban aránylag kisebb figyelmet szentel neki. Így adódik az, hogy a *Ma* nemzetközi pólusai közül csak az orosz-szovjetet és a németországi Bauhaust említi, noha a Bauhaus csak viszonylag későn, és távolról hatott a *Mára*, viszont számtalan más áramlat — a futurizmustól a *merz*-ig — bőven helyet kapott és kért benne. A *Mának* ez az átformálódása, átalakulása a legizgalmasabb. Hogyan vált a helyi, elsődlegesen társadalmi-irodalmi lapból ilyen átfogó horizontú *képzőművészeti* folyóirat? Mert a hangsúly kifejezetten a képzőművészet irányába tolódott el, s ezt jelezte, szimbolizálta az a tény is, hogy a kizárólag író Kassákból író-festő Kassák lett. Méghozzá — akárcsak más, általa felfedezett aktivista művészek — ő is csupán egy adott periódusban, pontosan a *Ma* bécsi emigrációja idején alakult át festővé, hogy utána ismét évtizedekig elfelejtse ezt a mesterséget. A *Ma* emigrációs működése alatt 1922—23 körül jut el önmaga művészeti fejlődésének csúcsára, hogy aztán, még mindig tartva magas művészi színvonalát, az avantgarde általános lehiggadásának következtében elveszítse éltető talaját. (Mellesleg, a szomszéd országokban való terjesztés betiltásával anyagi bázisát is.)

A *Ma*-körrel összeforrott aktivizmus jelentőségét, hatását nehéz 1—2 oldalon felmérni, mint ahogyan azt a szerző, (az adott terjedelemhez igazodva) teszi. Mert igazi jelentőségének felméréséhez még Szabó Júlia úttörő és magas szintű tudományos szintézisén kívül a korszakra vonatkozó számos résztanulmányra és más szempontból történő szintézisre lenne szükség. Szabó Julia munkája új adataival, korszerű, sokoldalú szemléletmódjával és gondos elemző módszerével mindenképpen követendő példát jelent. *(Akadémiai, 1971)*

PASSUTH KRISZTINA

1021

Vajda Lajos-album

Tavaly volt harminc esztendeje, hogy elhunyt Vajda Lajos — talán ezt idézi az az album is, mely a karácsonyi könyvvásárra került a boltokba *(Vajda Lajos, Corvina Kiadó.* Az előszót írta *Mándy Stefánia).* Egyébként nem sok szó esett ebben a harminc évben Vajda művészetéről; alig enyhül az a konok hallgatás, mely övezi. Pedig halála után röviddel barátai és követői egész csoportot alapítottak, amely az ő művészetét vallotta példaképének: az 1945—1948 között működött *Európai Iskolát,* a felszabadulás utáni első esztendők egyik igen mozgékony szervezetét, amely sok jeles művészt egyesített soraiban. A csoporttal együtt merült — látszólag — feledésbe 1949 után a Vajda-életmű is. Ehhez nagyban hozzájárult az is, hogy a művek nagy része (mindmáig!) az özvegy tulajdonában van, s így a nagyközönség számára nem hozzáférhető. Az ötvenes évek elejének mesterkélt hagyománykeresése és -teremtése nem segített hozzá az életmű jelentőségének felismeréséhez, a köztudatba csak a hatvanas évek elején hatolt be: akkor már ez a Radnóti-formátumú művész jó húsz esztendeje halott volt.

Az életmű páratlanul rövid idő alatt, szinte robbanásszerűen teljesedett ki. 1934-ben kezdte el Vajda Lajos *Korniss Dezsővel* együtt a motívumgyűjtő munkát Szentendrén és Szigetmonostoron, abból indulva ki, hogy *„...tradíciók nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet..."*; 1937-ben már bemutatkozott új műveivel (Ámos Imre műtermében), 1940-ben rendezte második, s egyben élete utolsó kiállítását (Szántó Piroska műtermében), és 1941 szeptemberében elvitte a tüdővész. Azóta sem lehetett gyakran látni a műveit: több kiállítása volt Párizsban és Brüsszelben, mint idehaza. 1947 óta nem volt látható az életmű Budapesten; mint az album egyik méltatója is utal rá *(Magyar Nemzet, 1972. január 16.)* a barátoknak, érdeklődőknek és tisztelőknek 1966-ban Szentendrére, 1969-ben pedig Székesfehérvárra kellett utazni, hogy láthassák műveit.

Mi hát Vajda Lajos jelentősége? Az, hogy képes volt az akkori Magyarország szellemi légkörében is arra, hogy modern nyelven, és mégis sajátosan egyéni módon építse fel a maga képi világát, s ezzel hangot adjon korának. Hogy ennek jelentőségét megértsük — ha röviden is — vázolni kell a kort.

Az I. világháború előtti haladó művészeti mozgalmak, amelyek 1919 nagy történelmi pillanatában forradalmivá tudtak magasodni, a Tanácsköztársaság után külső vagy belső emigrációban szigorodtak tovább, vagy oldódtak fel: akár így, akár úgy történt, hatásuk megszűnt. Ez a szellemi örökség a húszas évek közepére az itthonmaradók és utódok kezén elsorvadt (nem egyszer saját maguk kezén, mint *Szőnyi* és *Berény* esetében is). Ebben a szituációban *Derkovits* útja az egyik lehetséges út volt: a saját életét vászonra költő, etikáját monumentummá emelni képes proletár zsenié. Másik út volt az *Egryé,* a plebejusé, akit „megcsalt" a proletárforradalom bukása — ezért balatoni magányában álmodta meg a szegényeknek a nekik dukáló megváltást. Ismét más út a Vajdáé: a társadalmi elkötelezettséget érző, a munkásmozgalommal kapcsolatba került, de ahhoz nem ízelődő, Európára figyelő, a bartóki példától meggyőzött *polgár,* aki közvetlenül érzi a fasizmus erősödő fenyegetését, aki korának adekvát képi világát keresi. Eközben döbben rá arra, hogy önnön erői nem elegendők, a munkásosztályhoz csatlakozni nem képes — s a mind mélyebb magányosság, a mind konkrétabb fizikai fenyegettetés a modern váteszek teljes elszigeteltsége felé sodorja. Ez az út kétségtelenül bonyolultabb, pszichológiailag árnyaltabb, társadalmilag kevésbé aktív, mint a Derkovitsé. Időben is későbbi: jellegzetesen a harmincas évek végéhez kötődik. Emellett Vajda gazdag és sokrétű formateremtő képzelete kevésbé ragaszkodik a tárgyi formákhoz, így művészete nehezebben befogadható. Mégis hiba volna Derkovits jegyében Vajdát kitagadni, egyiket a másik ellen kijátszani, mint a fentebb említett méltató teszi, — ami persze nem „felhívás" az ellenkező véglet követésére, osztálytartalmaik különbségének elmosására. Sok különféle tényező döntötte el akkor is, hogy ki melyik útra lépett. Vajda első fellépésének idejére — 1934 körül — Derkovits halott, hatása szinte ismeretlen, a magyar képzőművészet már teljesen konformizálódott a Szinyei Társaság *„egészséges hagyományhűségének"* (Rabinovszky) akadémizmusában, sőt a hivatalos művészetté váló római iskola neoklasszicizmusában. Ez ellen fordult Vajda — Kornissal együtt —, keresve az újat.

Mit jelentett akkor az új? A század képzőművészete szakított a térábrázolás festőien leíró vagy dekoratív módjaival, azzal a képzettel, hogy az *„egyetemes nem más, mint a színpadszerűen ábrázolt kubusnak a végtelen felnagyítása"* (Francastel), amelynek a középpontjában a szereplő ember áll. Az euklidesi helyébe lépő új térfogalom, s a vele egyidejűleg fellépő új időfogalom a képzőművészetet is alapvetően befolyásolta: ennek a megváltozott tér-időkapcsolatnak az ábrázolására törekedett, akár a mozgás ábrázolásával-kifejezésével, akár szimultán ábrázolásmódok alkalmazásával. Ez vezetett olyan hagyományok felélesztéséhez, mint az ikonok művészete, vagy a népművészet.

Vajda mindennek tudatában volt. Párizsi korszakának társadalmi kérdésektől izzó fotomontázsai után a népművészet felé fordult. A *„konstruktív-szürrealista sematika"* (Vajda) korszakának alkotásain (erről ad képet az album) szigorú rendező elv érződik, mely újszerű harmóniát kutat. A történelem tragikus fordulatai azonban minden rendet tagadtak; Vajda ezek hatására fordult előbb az ikonos önarcképek szakrális-váteszi hite felé, majd tovább, a maszkok sátáni-démoni világával reagált az emberpusztító értelmetlenségre. Végül utolsó éveiben szénnel és tussal apokaliptikus látomásokat vizionált, mint Ámos írta, *„jeleket ír a felületre, melyek hieroglifái egy vége felé közeledő élet vetületeinek".* Hosszan lehetne elemezni Vajda képeit, azok nyelvét, szimbolikáját, felépítésük sajátos ritmusait, melyek együtt adják képeinek új minőségét, kiemelkedő kvalitását. De talán egyetlen egy, bár alapvető tényező változásai, a *tér-idő viszonylatok alakulása* is mutatja, mennyire adekvát kifejezést talált Vajda a maga mind szorongatóbbá váló mondanivalójához.

A műveken a klasszikus tér-időegység felbomlik. Már az egymásra montírozott házak, alakok világában megbomlik a tér megszokott, egységes rendje, majd maga a tér el is tűnik a síkszerűen jelenített ikonokon, hogy végül az amorf rajzokon minden dimenzió esetlegessé váljék. Hasonlóan követhetjük az idő felbontását is: ha az életmű egészét nézzük, mind hátrább, messzibb hatol vissza az időben, saját korának városképeitől, majd önarcmásaitól a történelmi idők kezdetének maszkjaiig, sőt a történelem előtti, tektonikus erők korának meghatározhatatlan idejéig. De megbomlik az idő az egyes képeken is: egyszerre jelenik meg az, ami csak egymásután létezik. Ez egyben a modern polgári írók, művészek rokonává is avatja Vajdát: a fejlődésben nem hisznek többé, s korunk társadalmi kataklizmáinak hatására az objektív idő ellenséges volta elől a szubjektív idő kétes menedékéhez fordulnak.

Ez a magatartás természetesen nem a forradalmár, még csak nem is az aktív ellenálló magatartása. Sokkal több köze van az áldozat, a sorsába beleroppanó áldozat reménytelen, utolsó gesztusához. De ez az utolsó gesztus —

KRITIKA

1969 OKT 17
1021

Vajda Lajos

Maler der Vergänglichkeit

Lajos-Vajda-Gedenkausstellung in Székesfehérvár

Was wäre wohl von ihm geblieben, wenn es nur von ihm abgehangen hätte? Etwa seine Bilder und Zeichnungen auf billigem Packpapier? Diese gab er ja von vornherein dem Untergang preis, indem er die Vergänglichkeit mit burschikosem und doch demütigem Übermut provozierte. Doch ehe noch die mörderische Doppelkrankheit — der Faschismus von außen, die Knochentuberkulose von innen — den gebrechlichen Körper zermahlen, muß man leben oder, genauer gesagt, sich verstecken. Aber gibt es ein Verstecken, sei es nur für einen Augenblick, gibt es überhaupt eine Hoffnung auf Schutz und Sicherheit? Ja, die Freunde! Oder gibt es noch etwas anderes? Jawohl! Eine andere Kraft, das Bewußtsein der Chrismatiker ihrer Berufung, welches, der versiegenden Kräfte des kranken Körpers ungeachtet, ihn, den Getriebenen antreibt, den steckengebliebenen Karren der ungarischen bildenden Kunst aus dem Dreck zu ziehen. Aber woher die Kraft und vor allem die Zeit nehmen? Einstweilen hat er ja noch beide, wenn auch nicht viel. Es heißt also, ein Programm, einen lebensfüllenden Plan zu machen. Gemeinsam mit Dezső Korniss schafft er die Schematik des konstruktiven Surrealismus, die geeignet zu sein scheint, sich der Absurdität der sich immer offener faschisierenden Welt entgegenzusetzen und andererseits den ordnenden und erleuchtenden Anspruch des Verstandes zu befriedigen. Und forschen muß man auch. Wonach? Nach den reinen Quellen, auf den Spuren Bartóks und Kodálys nach der ungarischen Volkskunst, auf Anregung Pudowkins und Eisensteins nach der Montagetechnik des Films, dann etwa in Szentendre nach der Architektur des Bauernbarocks, den Zeichen archaischer, prähistorischer Zeitalter, dem Mystikum versunkener Riten oder noch lebender prawoslawischer und jüdischer kirchlicher Zeremonien. Es sind Zeichen, Winke und Botschaften, die sich erst später in seine Kunst absorbieren und eine konzentrierte dramatische Bedeutung erlangen. Gerade jetzt bedürfte er der Kraft und der Zeit, aber beide vermindern sich in erschreckender Weise. Zur Durchführung des Programms, zum Herausziehen des „steckengebliebenen Karrens" bleiben Vajda kaum mehr als sieben Jahre. Und er arbeitet. Er baut die selbstprovozierte Vergänglichkeit auf. (Auf seinen Bildern, die er zu Lebzeiten niemals ausstellte, ist weder ein Signo noch ein Datum.)

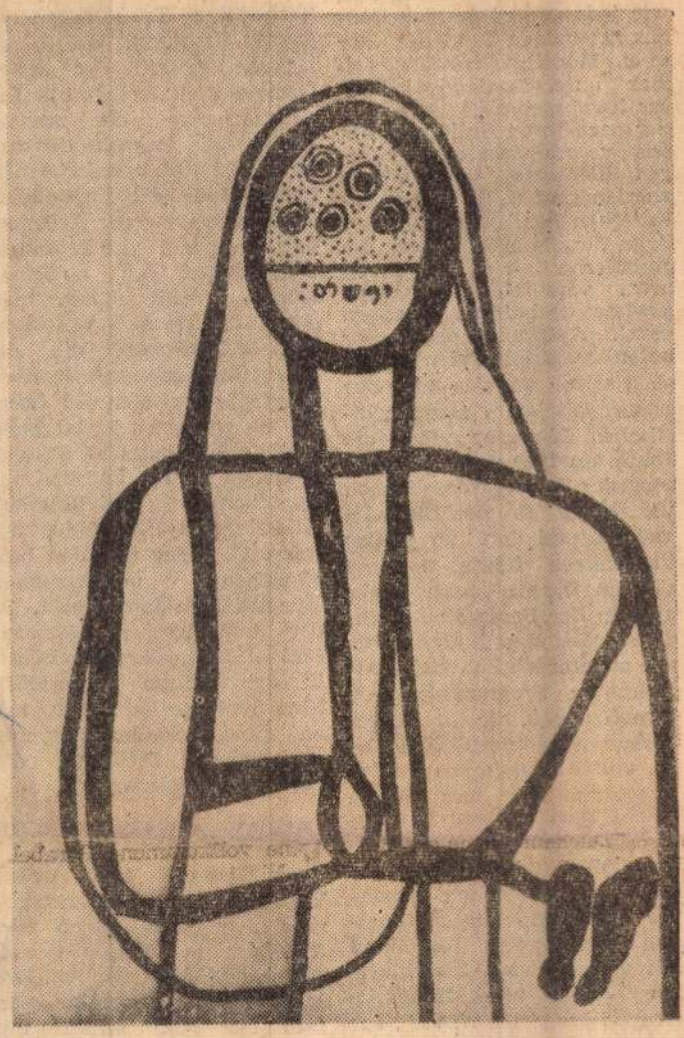

Grafik von Lajos Vajda (1936)

Er versinkt in die Unpersönlichkeit, wie die grinsenden Fratzen seiner Masken mit ihren Geheimnissen in den kaum zu enträtselnden Urschlamm der Vergangenheit herabsinken. 1938 hat er nur mehr drei Jahre zu leben, doch entstehen jetzt seine bedeutungsvollsten Werke, wie etwa die in drei Regionen aufteilbare „Komposition für Tusche und Bleistift". Die unterste Region ist eine Apotheose des Lineus, die fast in Leonardos Art verraucht und stofflos wird, als zeichnete sich der Schatten eines dahinstreichenden Rauchschwadens auf [illegible]r Papierfläche ab; in diese [illegible]gion läßt er eine Strickleiter- und irgendeine Blätter[illegible] hereinhängen, um uns [illegible]en dieser subtil-lyrischen [illegible]n ohne Übergang in [illegible]elt von launenhaften [illegible]nseln, Vögeln, Bögen [illegible] amorph-abgehackten [illegible] zu führen, die insge[illegible] Züge einer Zerr[illegible] geben. Nach dieser [illegible] Region kehrt inner[illegible] Umrisse eines pilz[illegible]elsendaches wieder [illegible]hende Motiv zu[illegible] aber nur in [illegible] sanftmütigen [illegible] ihr Haus verließ. Wer weiß, welchem Gebot gehorchend die kleinen Linien in einer endlosen strudelnden Bewegung sich zusammenhäufen wie die sich ihres Verhängnisses nicht bewußten Stäbchenzellen in einem erschreckenden dreimäuligen, dreiaugigen Ungetüm. („Silbergnom".) Die aufgeschreckten Myriaden der winzigen schwarzen Linien des „Silbergnoms", schwarze Morsezeichen von Tod und Trauer, formen in der 1940 geschaffenen „Komposition" den noch Lebenden, auf den todbringende Arme, saugende Scheiben und fleischerne Schläuche, zum tödlichen Griff gespannt, losschlagen. Aus größerer Distanz wird das Bild milder, die zahllosen schwarzen Linien flattern wie im Flug abgeschossene Vögel auf der Bildfläche. Der „Silbergnom" und die „Komposition" sind schon Alarmschreie, der antizipierte Sirenenton vor der in Kürze eintretenden Katastrophe. Achtung Europa! — konnte Vajda noch schreien, aber wer hörte ihn noch an? Er mußte noch das „Blaue Ungeheuer" malen, das breite Maul mit der auflodernden schwarzen Flamme. Alles strömt durch dieses Maul und gelangt in einen kammförmigen Strudel in den fürchterlichen Hydrakörper, um bei der Schwanzflosse des Ungeheuers im Nichts aufzugehen. Vor die Flosse zeichnete er noch ein Labyrinth von Baracken und Zellen, so fein Sfumato, wie die untere Region der „Komposition für Tusche und Bleistift". Es ist also auch eine Hymne des Lineus, zugleich aber auch ein Abschied vom Leben, dessen letzte Haltestelle dieses Labyrinth von Baracken und Zellen ist.

Faschismus und Tuberkulose töteten Lajos Vajda 1941, im Alter von 33 Jahren. Wenn wir im König-Stefan-Museum vor seinen Werken stehen, die die Entwicklung der ungarischen Kunst in entscheidendem Maße bestimmten, fällt uns der Gedanke schwer, daß er nicht mehr unter uns weilt. Als Mensch und Künstler war er Ungar und Europäer zugleich.

Ferenc Szamosi

BUDAPESTER RUNDSCHAU
Budapest

SZÉCHENYI MAGYAR KÖNYVKERESKEDŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 136-048, 337-748, 340-726

Literarische
in Oste

DIE AVANTGARDE IST IN OSTEUROPA eine literarische Richtung, die in der Geschichte der osteuropäischen Literaturen ein besonderes Kapitel darstellt, und zugleich auch gut von den avantgardistischen Richtungen anderen Typs (der französischen, deutschen, italienischen usw.) getrennt werden kann. Ihre Anfänge sind klar: sie ist die dem Symbolismus (mit anderen Termini: der Sezession, dem Fin de siècle, dem Impressionismus, der Jungen Bewegung, der Dekadenz usw.) folgende, diese ablösende Richtung. Ihre Existenz in Osteuropa kann von 1910 an angenommen werden. Der Abschluß dieser Richtung ist schon eine viel umstrittenere Frage, in erster Linie deshalb, weil auch die Avantgarde, wie jede andere an eine Epoche gebundene Tendenz, ihre in ein Modell zu fassende, sich klar unterscheidende Literatur hervorgebracht hat, aus der nach ihrer Auflösung von den verschiedensten Richtungen Elemente übernommen worden sind (z. B. vom sozialistischen Realismus die Vorliebe für die Abstraktion, die optimische Weltanschauung usw., vom Katastrophismus gewisse technische Lösungen usw.). Aufgrund der weiter unten auszuführenden Ursachen setzen wir das Ende der osteuropäischen avantgardistischen Literatur für die Jahre um 1930 an. Die Richtung der Avantgarde, die sich vor allem in der Dichtung meldete und dort zu großen Ergebnissen führte, während sie im Drama, noch mehr aber in der Prosa eine geringere Bedeutung hatte, wurde von außerordentlich vielen sogenannten Programmgruppen (von Gruppen, die ihre ästhetischen, gesellschaftlichen Ziele und Auffassungen auch programmatisch formulierten — ein Terminus von M. Growinski — gebildet. Diese häufig auch miteinander im Kampf stehenden und scheinbar widersprüchlichen Gruppen bezeichneten sich bald mit verschiedenen individuellen Namen (die litauische Gruppe der „Vier Winde", der tschechische Poetismus), bald nahmen sie allgemein gebrauchte Namen an (der russische, der polnische Futurismus, der kroatische Surrealismus usw.), doch ist auch im letzteren Fall nur von literarischen Gruppen die Rede, denn die verschiedenen osteuropäischen Typen (Futurismus, Expressionismus, Dadaismus, Konstruktivismus, Surrealismus) der Avantgarde haben in der Mehrheit der Fälle nur sehr wenig mit den unter der gleichen Bezeichnung auftretenden westeuropäischen Erscheinungen zu tun. Solange diese unterschiedlichen, bisher im besten Fall mit ihren eigenen Termini technici beschriebenen Gruppen von der Literaturwissenschaft nicht auf „einen gemeinsamen Nenner" gebracht werden, werden unsere Kenntnisse über die Richtung der Avantgarde hypothetisch bleiben.

DIE AVANTGARDISTISCHE KUNST in Osteuropa war eine revolutionäre Kunst. Entweder in dem Sinne, daß die Künstler *parallel* zur gesellschaftlichen Revolution der Arbeiterklasse eine Revolution in der Kunst durchführen wollten und sich in diesem Fall nicht um das Bildungsniveau der damaligen Arbeiterklasse kümmerten, sondern ihre Werke dem fiktiven Arbeiter der Zukunft „anpaßten" (deshalb war ihr Kontakt zu der damaligen Arbeiterbewegung, zu den kommunistischen Parteien im allgemeinen lockerer), oder in dem Sinne, daß sie ihre einige Zeit als Übergangszeit, als ungeeignet für die große Kunst auffaßten, und die damaligen Aufgaben, die W
Arbeiterklasse in
sche Form gosse
diese Weise die
zur *sozialistisch*
kultur errichtete
Künstler waren im allgemeinen die Herausbilder der Kulturpolitik der kommunistischen Parteien und sozusagen ihre offiziellen Vertreter). Diese beiden Modelle der sozialistischen Arbeiterkultur, die von den sich meistens Avantgardisten nennenden Dichtern bzw. von den sogenannten proletarischen Künstlern vertreten wurden, lösten durch die Spannung zwischen der „wahren Kunst" und der Massenkultur heftige Diskussionen aus und waren die wichtigsten Triebkräfte der ganzen Richtung: das künstlerische Niveau der ersten Gruppe und der direkte Revolutionismus der zweiten kamen sich, je nach der momentanen Situation der Arbeiterbewegung, den nationalen Besonderheiten der Arbeiterbewegung und der Literatur, dem Talent der einzelnen Künstler, bald näher, bald entfernten sie sich voneinander. Diskussionen, die die Forderung nach einer Synthese erhoben, spielten sich überall ab (zwischen Majakowski und dem Proletkult ständig, zwischen Kassák und den ungarischen proletarischen Künstlern im Jahre 1919, zwischen G. Milev und den bulgarischen proletarischen Künstlern im Jahre 1921, in der tschechischen Literatur 1921—1922, in der polnischen in den Jahren 1923—1924). Eine Synthese kam aber nur an einigen Stellen zustande (tschechische Dichtung, die Dichtung Majakowskis).

DIE AVANTGARDISTISCHE LITERATUR kann unter anderem gerade nach ihrem Verhältnis zur Arbeiterklasse, zum neuen Helden, zu den Arbeitern in Perioden und Typen gegliedert werden. Die erste Periode (ungefähr von 1910 bis 1916) schaffte die Grundlagen: die moderne industrielle Zivilisation, der Themenkreis der alltäglichen einfachen Realien und damit zugleich auch die nüchterne Idee der Konstruierten Ordnung hielten ihren Einzug in die Kunst. Der neue Held ist einerseits der die Gegenwart verachtende und zerstörende, ein wenig abstrakte Rebell, andererseits der freudenvolle, dynamische, die ganze Welt als Bruder umarmende und an die Zukunft appellierende Dichter selbst. Die zweite Periode (ungefähr von 1916 bis 1921/22) wird von der Welle der revolutionären Bewegungen genährt. Der Ton der Literatur wird leidenschaftlicher, expressiver, die unmittelbare agitative und didaktische Funktion der Kunst tritt in den Vordergrund. Einerseits erscheint die lautstark dargestellte Gestalt des Kämpfers, des Revolutionärs, andererseits — und vor allem als Reaktion auf die Greuel des Krieges, aber auch unter dem Einfluß des ethischen Sozialismus Bernsteins — die Figur des „guten Menschen", der eine ruhige Einfachheit voller Freuden verkündet, dessen Traum die „Internationale der guten Menschen" ist. Die dritte Periode beginnt mi
dem Abschluß der revolutio
nären Welle (ungefähr vo
1921—1922 an). Die avantga
distischen Künstler waren g
zwungen, auf den direkt
Aufruf zur Revolution zu v
zichten. In der gegebenen
tuation der internationa
Arbeiterbewegung hatte
kämpferische Typ seinen
verloren, der Typ des g
Menschen war gegenüber
Grausamkeit der bürgerl
Gesellschaft offensichtlic
lusiorisch geworden.
Avantgardisten wählter
einzig möglichen Weg:
wußtsein der Notwen
der Revolution transpo
Welt der bewußten Harmonie, fallen die durch die verfremdende Wirkung der Arbeitsteilung errichteten Trennwände, dort wird es keinen Arbeiter und keinen Dichter geben, sondern nur einem Dichter-Arbeiter, der sein Kunstwerk, das mit seiner Formenschönheit das Schönheits- und Glücksbedürfnis des Menschen befriedigt, genauso produziert wie der Arbeiter die Maschine. In der regelmäßig geordneten, konstruktivistischen Welt werden die bisher „erfüllten" Funktionen der Kunst von anderen Formen (der Publizistik, der Reportage, dem Plakat usw.) übernommen, und der Kunst verbleibt die rein ästhetische Funktion, „die Befriedigung der unermeßlichen Sehnsucht des Menschen nach dem Lyrismus". (K. Teige.) So entspringt aus der Parole der Massenkultur „Kunst für alle" die Proklamation der reinen Kunst. Dieses künstlerische Programm, das den hervorragendsten Werken der osteuropäischen Avantgarde zugrunde lag, wollte auch in einer anderen Beziehung weit voneinander entfernte Pole verbinden: es war bestrebt, die konstruktivistische Nüchternheit der klassenlosen, klugen Gesellschaft mit der unterbewußten Leidenschaft des Menschen mit vollkommener Individualität auszugleichen.

BEI DER CHARAKTERISIERUNG DER AVANTGARDISTISCHEN RICHTUNG muß an erster Stelle ihr Optimismus erwähnt werden, der

Exhibition of Lajos Vajda's paintings

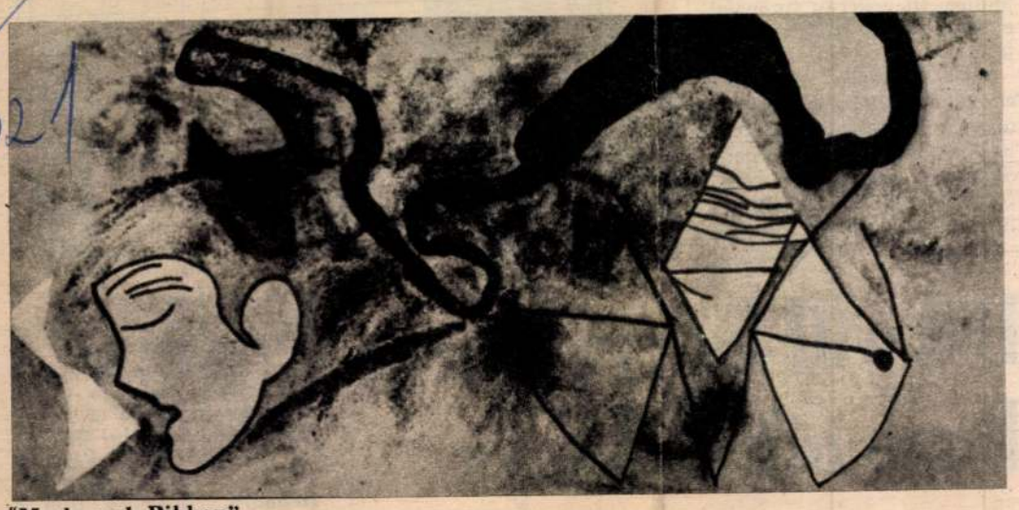

"Mask and Ribbon"

The Csók Gallery of Székesfehérvár, West Hungary, now features the retrospective exhibition of the works of Lajos Vajda—a painter whose works are pervaded by a spiritual and noble approach to his subjects. One almost hears the soaring, noble chant of a Gregorian Choir . . .

Lajos Vajda died at the age of 33, after prolonged TB illness. As an artist, he was a revolutionary in his outlook. He neither imitated, nor followed in the footsteps of anyone—although he was inspired to a certain extent by icon painting. He "started from scratch" in evolving his drawing and painting art, and was guided in form and content by his own ideas and "brusque associations."

The retrospective exhibition fully reflects the brilliance of his spirit and intellectualism. The message of this artist, after so short a lifetime, is that art matures through a hard struggle.

The composition in his delicate pencil and vigorous charcoal drawings always reflects something transcendentally mysterious, as in "House-walls at Szentendre," "House with Attic-door," "Easter," "Still Life with Plate and Bird," "Double Portrait," "Hand and Foot," "Stepping Nude," "Lamplighter," "Vegetation," "Metamorphosis," "Tension," and "Composition" (1940). His abstract approaches reflect lifelikeness, doubts from the depth of his ego, tortures of mind, devotion, bizarrerie.

Through these, he evolves a transcendentally floating character in his paintings: "House-walls at Szentendre" is a case in point. In this composition, finality suddenly tapers off, mysterious beginnings stop half-way, inexplicable disappearings emerge. This is his art's mysticism, obvious even in those vigorous paintings which somehow remind the viewer of a Rippl-Rónai canvas or mosaic compositions—in thickly contoured deep-reddish-brown, ultra-violet, deep-watermelon-green coloris, like his "Self-portrait with Icon," "Girl with Candle," "Idol".



"Self-portrait, with Icon held up"

"Self-portrait with Icon held up"

His work in tempera and oils, like "Window," "Still Life in the Studio," "Silver Gnome," "Green Crescent with Orange," "Northern Landscape," carry in tranquilly-glistening hues his favourite colours: turquoise blue, orange yellow, sulphurous green, ivory white. He built up his "Self-portrait with Icon held up," a pastel dating from 1936, from these hues.

This "Self-portrait with Icon held up" strikes the viewer as Vajda's masterpiece, and at the same time a most important work in the whole history of modern Hungarian painting. An upward-elongated composition presenting the figure in a suggestive-mysterious way, the impression is a "larger-than-life" effect. It looks as if the self-portrait had a shadow, and the composition of old-gold, sulphurous-yellow and ash-blue seems to show two figures. The figure's movement calls up the image of mediaeval-Byzantine art presentations, while the structure when analyzed shows that modern features have come into play: edges, axes and proportions. Proportions are made up according to an inherent logic, even if not realistically—as usual in Vajda's art, they "float transcendentally" in spite of their closely-knit texture . . .

—bozóky—

Before the negotiating teams met, the presidium of the Social Democrats said contacts between the two parties so far showed a government programme for the next four years could be agreed.

Free Democratic sources said the party's parliamentary group—reduced by 19 to 30 in Sunday's election—will be asked to approve the outcome of the negotiations tomorrow and decide whether coalition talks need to be held at all with Christian Democrats.

Despite Dr. Kiesinger's offer of a partnership for the next decade guaranteeing the badly-weakened Free Democratic Party's survival, there has been no slackening of the liberal negotiators determination to form a government with the Socialists.

The Christian Democrats are trying to entice five more defectors to ensure Herr Brandt's defeat.

Cabinet posts

The outline of a Socialist-Liberal cabinet began to emerge from political sources in the capital today.

The two parties are understood to favour reducing the number of ministries from 19 to 15, with three or four

Christian Democrats disparagingly call "the mini-left coalition" is formed.

The Social Democrat Professor Karl Schiller is bound to be Economics Minister again, probably with Alex Möller, the party's financial expert, at the Finance Ministry.

The Defence Ministry could go to Helmut Schmidt, now parliamentary floor leader, while a possible candidate for the Interior Ministry is the out-going Justice Minister, Horst Ehmke.



DAILY NEWS-NEUSTE
NACHRICHTEN
Budapest

1969 OKT 1 0

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-176

DM will be revalued, Bonn official says

Bonn/West Germany, Oct. 2 (AP) — Klaus-Dieter Arndt, parliamentary state secretary in the Economics Ministry, told the Düsseldorf trade newspaper Industriekurier that the mark will be revalued at the end of its current temporary floating period.

A ministry spokesman told a reporter Arndt had stated his personal opinion but that it was fairly close to the ministry's own thinking on the mark.

Arndt was also quoted as saying that he felt the revaluation would come regardless of who heads the new West German Government.

Frankfort — The US dollar was fixed at a record low of average of 3.7870 marks on the Frankfort foreign currency exchange Thursday as the mark continued to rise.

Shortly after the fixing, the Central Bank lowered its dollar selling price to 3.7900 marks from the 3.8025 rate it had offered earlier.

The mark has risen steadily in value since the West German Government announced that its price would be allowed to float freely on the market without Central Bank intervention to support the dollar. The action was designed to head off speculation in marks by those who expect a revaluation.

[illegible], escorted by a Roman policeman, arrives in a Rome theatre Wednesday night to attend the première of the film "The Lion in Winter," starring Peter O'Toole and Catherine Hepburn. American film producer Joseph Levine threw a small birthday party for his wife after the première, at Rome's Palazzo Barberini, rented for the occasion by Levine, near the fashionable Via Veneto. Among the guests on hand were Sophia Loren, Carlo Ponti, Jane Birkin, Elsa Martinelli, Harold Robbins, Barbara Bouchet, Anna Magnani and Jack Valenti. Opera soprano Maria Callas left the party in a huff. Gossipmongers claimed she was miffed at not sitting at the head table with Sophia.

Council of Europe urged to expel Greece

Strasborg, Oct. 2 (AP) — A report presented today to the Council of Europe said "nothing seems to justify" hopes for a return to democracy in Greece and recommended that the military government be expelled from the Council for failure to fulfill conditions for membership.

Labour conference demands EEC

lines

s

are working overtime to to present to Britain and

tions—as Israel wants—or indirectly—as the Arabs prefer—has been a major block.

With Gromyko having left Wednesday for Ottawa, then Moscow and Rogers heading for Washington, Thursday the two-power discussions are being carried forward by assistant Secretary of State Joseph Sisco and Soviet Ambassador Anatoly F. Dobrynin in Washington.

Gromyko in Canada

Ottawa — Soviet Foreign Minister Andrei Gromyko today opened two full days of discussions with the Canadian government, expected to range from renewed scientific and cultural exchanges to Canada's current moves for diplomatic recognition of China.

The first Soviet foreign minister to visit Canada, Mr. Gromyko flew in last night from the United Nations.

MDK

Vajda Lajos

/g.i./: Szentendre festészete. Magyar Nemzet 1963. okt. 30. 4.l.

Vajda Lajos
VIGILIA
1966 JUL

nésznek köszönhető, ő írta a katalógus rövid, tartalmas bevezetőjét is.)

A szentendrei Ferenczy Károly múzeum Vajda-kiállítása nyilvánvalóvá tette, hogy a művész az elmúlt évtizedek magyar festészetének legnagyobb alakjai közé tartozik, — helye elvitathatatlanul ott van klasszikus mestereink sorában.

Vajda Lajos *Kassák* köréből indult el útjára. Kassák esztétikai tanítása: a konstruktivizmus és a magyar avantgarde-mozgalmak vezéralakjának rendíthetetlen állhatatosságú emberi magatartása döntő hatással volt Vajda egész pályájára. A későbbiek során a művész magába olvasztotta a szürrealizmusnak, a prehisztorikus és primitív kultúráknak, az ősi magyar népi művészetnek és a görögkeleti szakrális festészetnek szellemét. Ezekből a forrásokból épült fel a *misztikus* tartalmakat hordozó, ugyanakkor azonban *mélyen intellektuális* és a legtudatosabban átgondolt Vajda Lajos-i művészet. Vajda — fotomontázsai, kivételes szépségű rajzai, csendéletei, „ikonos" és „maszkos" képei, szentendrei témájú alkotásai, döbbenetet keltő kései nagyméretű szénkompozíciói ezt bizonyítják — nem szakadt el a modern nyugateurópai művészet problémáitól, annak a családnak volt ő is tagja, amelyhez Klee, Max Ernst, Miró és Picasso tartozott, ugyanakkor azonban életműve eltéphetetlen erősségű szálakkal kötődik a keleteurópai és a magyar kultúrához. *Lucian Blaga*, a nagy román költő „Önarckép" című versének sorait juttatja eszünkbe Vajda oeuvre-je:

Lelke csupa kutatás
évszázados néma kutatás,
szüntelenül
a legvégső gyökerekig ás".
(*Szemlér Ferenc* fordítása)

Képeinek és rajzainak egyikét sem szignálta a művész. Nem különcködésből tette ezt, hanem mert ebben is hasonló akart lenni a reneszánsz előtti, középkori anonym szerzetes-festőkhöz, akikhez lélekben annyira közel állott. De azért sem tartotta szükségesnek nevét rájegyezni képeire, mert tudta, hogy azok így is merőben mások, mint kortársainak munkái, amelyeknek zöme azóta az idő tévedhetetlen mérlegén könnyűnek találtatott.

A képek alatt nemcsak „szignó" nincsen, de dátum sem. Mégis nyilvánvaló, hogy melyik kor talajából sarjadt ki a vajdalajosi életmű: a második világháború felé sodródó Európa és „a lángoktól ölelt kis ország" egyik legérzékenyebb művészéből szakadtak ki ezek az alkotások, „tiltakozásul a mindenkori igazságtalanságok és embertelenségek ellen", — ahogyan ezt Vajda legközelebbi barátjának, *Bálint* Endre festőnek egyik tanulmányában olvassuk. („Fényképművészeti Tájékoztató", 1965. évf. 2—3. szám.)

Vajda Lajos zsidó szülők gyermeke volt. Férfikorában — úgy tudjuk — már nem volt követője ősei vallásának, de teljes meggyőződéssel azt sem mondhatjuk, hogy elérkezett volna a keresztény szemlélethez. Ám a „Krisztus koponyával", a szentendrei feszületes kompozíciók, az ikon-szerű képek sora — Vajda művészi hagyatéka, a maga teljességében — arról beszél, hogy *Karl Rahner*nek, napjaink nagy teológusának Goethéről mondott szavai Vajdára, a harminchárom esztendős korában meghalt zseniális festőre is érvényesek: „Nem állott távol az Isten országától".

* * *

1965-ben a veszprémi múzeum, ez év tavaszán a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum mutatta be *Tompa* Kálmán főorvos XIX. és XX. századi magyar művészek munkáiból álló gyűjteményének válogatott darabjait.

Tompa Kálmán érdeklődési köre széles: a biedermeier-világ festőjétől, *Barabás* Miklóstól a nonfiguratív *Kassák* Lajosig terjed azoknak a festőknek, szobrászoknak sora, akik az ő kis „magánmúzeum"-ában képviselve vannak. Csontvárytól, Gulácsy Lajostól, Mednyánszkytól, Rippl-Rónaitól, Egrytől, Gadányi Jenőtől, két nagy jelenkori szobrászunktól: Ferenczy Bénitől és Borsos Miklóstól is kiváló művek, nemegyszer chef-d'oeuvre-ök szerepelnek a Tompa-

gyűjteményben. (Kár azonban, [illegible] „Siratóasszonyok" című *vörösré-* [illegible] anyagát és a mű megszületésének időpontját hibásan közli. A Borsos-kompozíció keletkezésének dátuma *nem* 1959, hanem 1939.)

A kollekció tulajdonosának önálló ítélőképességét mutatja, hogy nem közömbös az elfeledettebb művészek iránt sem, ha azoknak becsesebb munkája kerül elébe. Tompa doktor jól tudja, hogy a közepes képességű művészeknek is akadnak olykor műveik romlandó átlagából kiemelkedő, szerencsés, időtálló munkáik; Tompa Kálmán — ha teheti — gyűjteményébe illeszti az ilyen darabokat. Így például az éppen száz éve született *Perlmutter* Izsáktól (1866—1932) szép kép látható a kaposvári kiállításon, — attól a Perlmuttertől, akiről *Ady* egyik cikkében így írt: „nemes, igazi piktor, — nagy poéta". Két íróportréval is találkoztunk a kiállításon; az egyiket a nagybányai művésztelep prominens tagja és a kolónia monográfusa: Réti István festette Jókairól, a másikat a posztimpresszionista Vass Elemér barátjáról és tihanyi szomszédjáról: Illyés Gyuláról, a költőről.

* * *

Szigethy István 75 éves. Nemrégiben töltötte be élete 75-ik esztendejét *Szigethy* István festő és grafikus, az újabb magyar képzőművészet egyik ma is fiatalos lélekkel munkálkodó alkotója. Szigethy 1891-ben született az erdélyi Erzsébetvárosban. A 10-es években jelent meg *Ex libris* című könyve, amelyet *Karinthy* Frigyes látott el meleg előszóval, majd — kötetbe foglalva — *Szomory* Dezső elbeszéléseihez készített rajzai láttak napvilágot. Szigethy a két háború között mint újságrajzoló és karikaturista szerzett hírnevet; egy sor kitűnő rajzportréját, karikatúráját ismerjük író- és művészkortársairól, Krúdyról, Molnár Ferencről, Weiner Leóról, Tersánszkyról, Bokros Birman Dezső szobrászról, Derkovitsról, Karinthy Frigyesről, Kellér Andorról és másokról. A közelmúltban *Franz Kafka* írásait illusztrálta; e sorozat nagyméretű, színes monotípia hűen tolmácsolja „A per", „A kastély", „Az átváltozás" szerzőjének kísérteties világát.

Szigethy azonban festő is, nemcsak grafikus; képeiből 1963-ban a Majna melletti Frankfurtban rendeztek kiállítást. Erőteljes kolorit, gazdag fantázia, az álmok és a mesék világához való vonzódás a jellemző jegyei Szigethy piktúrájának. Az expresszionizmust, szürrealizmust és szimbolizmust ötvöző művészi törekvéseinek jellegzetes, emlékezetes terméke madárijesztős-kecskés munkája vagy „A csodálatos mandarin" ihlette „Hommage à Béla Bartók" című festménye.

„Művész az, akinek mondanivalója van embertársa számára, — oly mondanivalója, amely által embertársa gazdagabb lesz, hacsak egy rézpénznyivel is" — írta 1948-as budapesti kiállítása katalógus-előszavában a művész. Nem kétséges, hogy a hetvenöt éves Szigethy István munkái gazdagabbá teszik azokat, akik megismerkednek az ő változatos, ma sem megállapodott, megbecsülést érdemlő életművével. *(D. I.)*

ZENEI JEGYZETEK. (Pierre Dervaux Honegger oratóriumát vezényelte az Erkel Színházban.) A század legnagyobb összefoglaló művei között emlegetik — és joggal — Honegger Johanna a máglyán című hatalmas látomását, melyet Paul Claudel zseniális szövegére írt. Ebben a műben összegződik egyrészt a század francia történelmének tanulsága. Nem véletlenül mondotta ezzel kapcsolatban Claudel: „Egy életnek, éppen úgy, mint egy tájnak a megértéséhez ki kell választanunk a nézőpontot, s erre a célra aligha akadhat jobb, mint a csúcspont. Jeanne d'Arce életének csúcspontja a halála, a roueni máglya. Abban a drámában, melyet Honeggerrel együtt írtam Ida Rubinstein asszonynak, Johanna erről a csúcsról tekinti végig azokat az eseményeket, melyek oda juttatták. A közelebbieket is, meg az időben távolabb esőket is, a befejezéstől elhivatásának és küldetésének kezdetéig. A haldoklók előtt — úgy mondják legalábbis — utolsó órájukban végigvonul életük minden eseménye, s a közeli befejezés végleges értelmet ad nekik. Abban a pillanatban, amelyik egyik látóhatártól a másikig, a végtől a kezdetekig ha-

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

Vajda Lajos

ZALAI HIRLAP

1983 [illegible] 15.

1021

VAJDA LAJOS MŰVÉSZETE

— Egy nagytehetségű zalai festőről —

VAJDA LAJOST, az ő művészetét mindmáig kevesen ismerik, holott jelentőségben, nagyságban olyan nagy művészekkel áll egy szinten, mint Paul Klee vagy Joan Miro. Az elmúlt évekre várt, hogy ezt az elfelejtett festőt „felfedezzék", megismertessék.

Vajda Lajos zalai származású, 1907-ben született Zalaegerszegen. Fiatalon Szerbiába került, ahol alkalma nyílott tanulmányozni a szerb népművészet hagyományait. Ekkor azonban még nem sejti, hogy mennyit meríthet majdan ebből a népi folklórból. A budapesti képzőművészeti főiskolán folytatott tanulmányokat, de innen harmadéves korában eltanácsolták, mivel modern hangvételű formakeresése mögött haladó mondanivaló húzódott meg. 1930-ban Párizsba megy. Ez az út művészetének, stílusának alakulásában döntően hat. Párizsban megismerkedik a nagy kortárs művészek munkásságával: elsősorban a szürrealistákkal (Max Ernst, Klee, Chagall, valamint Picasso akkortájt festett szürrealista művei vannak rá nagy hatással) Magába szívja a társművészetek, a filmművészet és irodalom legújabb vívmányait.

EIZENSTEIN és Pudovkin filmjei révén megismerkedhetett a montázstechnikával, de ennél jelentősebb az a felismerés, melyet ezek a filmek szuggeráltak számára, ti. azt, hogy a művészet tömegeket formáló erő lehet, döbbenetet válthat ki, állásfoglalásra késztetheti a nézőt. Közel kerül a primitív népek művészetéhez, foglalkozik pszichológiával, etnográfiával. Ezzel a gazdag tapasztalattal, élményanyaggal tér vissza Párizsból 4 év után. Hazatérve főleg Szentendrén dolgozik, gazdagítva a művésztelep akkor bontakozó avantgarde törekvéseit. Az itthon látott valóság; a kibontakozó fasizmus, a háborúra készülődés, fordulópontot hoz művészetében. Lezárul első — pasztellcsendéletekkel fémjelzett — korszaka. Következő alkotói periódusára vár a szerb folklór újbóli felfedezése, immár tudatos kiaknázása. Ehhez gazdag forrásnak bizonyult Szentendre szerb eredetű népművészete. A népi folklór motívumait nem dekorációként, pusztán formai megoldásként kezeli, lényegükig hatol, tartalmukat, jelképes mondanivalójukat keresi. A szentendrei szerbekről festett portréin egy nép múltja, története elevenítődik meg.

Eleven hatóerőnek, megrázó tényezőnek szánta művészetét. Hogy ezt elérje, a valóság elemeiből azokat a jellemző momentumokat dolgozza fel, amelyek az ő mondanivalójának legjobban megfelelnek, a világban végbemenő harcot, élet és halál közti választás kérdését legpregnánsabban kifejezik. Itt kapcsolódik a népi folklórhoz a szürrealista kifejezésmód, annak is legjellemzőbb vívmánya, a montázstechnika. Motívumait montázsokkal, vágásokkal komponálja képi egységbe.

MŰVÉSZETÉBEN — és egyben életében is — végigvonul egy kettősség: egyrészt szorongás az emberi értékek várható pusztulása, a fasizmus előretörése miatt, másrészt bizakodás az emberi-humanizmus diadalában. Ikonfejei ezen utóbbi érzését fejezik ki; egy embertelen korban az emberi értékek őrzőjeként, modern megváltóként jelennek meg ezek az átszellemült portrék.

Élete utolsó éveiben — a fasizmus mind erősebb kibontakozása esik erre az időre — már nem lát kiutat, érzi a közelgő pusztítást. Sötét látomások, mindent elpusztító torzszülemények, végzetmadarak lepik el rajzpapírjait. Közeli halála sejlik fel, a háború borzalmai vetítődnek előre tollés szénrajzain. Előérzete saját sorsán is beigazolódik, munkatáborba viszik, és 1941-ben, mindössze 34 éves korában tüdőbajban meghal.

VAJDA LAJOS a magyar és kelet-európai népek művészetének szellemi áramlataiból merítve teremtette meg modern intellektuális művészetét. Ám nemcsak ezért a sajátos, egyéni szintézisteremtésért érdemel munkássága megkülönböztetett figyelmet, hanem gondolatgazdagsága, mély mondanivalója miatt is. Művészetének ezek a tartalmi többletei emelik a huszadik század legnagyobb művészei közé Vajda Lajost.

Szelestey László

Ciolkovszkij folyékony üzemanyag-meghajtásos rakétája. A: Az égési kamra, B: a fúvócső. Az üzemanyag az A kamra körül a feketével ábrázolt részen foglal helyet.

sok évekkel előbb közzétettek. Ennek ellenére nagy szívóssággal folytatta tovább tanulmányait. Jóllehet voltak már előtte mások is, akik a kiáramló gáz hatóerejét kívánták felhasználni, azonban Ciolkovszkij volt az első, aki a rakéta mozgásának alaptörvényeit matematikai képletekbe öntötte. Alapegyenlete szerint a rakéta sebességét üzemelte-

kétféle folyadékos üzemű rakétája égési kamrájának elvét vetette papírra. A jövendő rakétatechnikusoknak csupán alkalmazniok kellett ezt az elvet.

Késői elismerés

Ciolkovszkij az „űrhajózás atyja" mintegy 60 értekezésben fektette le elveit, melyek-

ben megvalósították, így például a súlytalanság kiküszöbölésének egyik módszerét, a kiáramló gázokkal az utasfülke fűtésének megoldását, valamint az ő „töltőállomásai" adták a mai mesterséges holdak és az űrállomás első ötletét.

Kováts Andor

(Folytatása következik.)

Mesterséges hangszalag, plasztikai műtét légcsőszűkületnél

Új magyar gégészeti eljárások

Nem mindennapi tudományos körutat tett a közelmúltban dr. Réthi Aurel professzor, a Semelweiss kórház orr-, torok-, és gégeosztályának főorvosa. Rövid néhány napon belül úgynevezett mesterelőadást tartott a nemzetközi kísérleti gégészkollégium előadássorozatában. A nemzetközi tekintélyű tudós ezekről az új eljárásokról tájékoztatta a Magyar Távirati Iroda munkatársát.

Elmondta, hogy az egyik újszerű műtéti eljárással életveszélybe került betegeket lehet gyógyítani. Az orr mögött, a koponya belsejében ugyanis van egy kiöblösödő véna, amelybe az orr melléküregeiből, a szemüregből stb. kiinduló vénák torkollnak. A melléküregek, arcüregek gyulladása, bizonyos fogbetegségek stb. következtében ez a véna gyulladásba jöhet, ami azért veszélyes, mert vérrög képződhet és a fellépő gennyes folyamat a visszérrel közvetlenül érintkező agyhártyára is átterjedhet. Az esetek túlnyomó többségében az ilyen gyulladás antibiotikum kezeléssel megszüntethető, ha azonban a kezelés nem segít, csak sebészi beavatkozással lehet a beteg életét megmenteni. A Réthi professzor által kidolgozott eljárásnál az orrt felnyitják és így az egyik melléküregen át érnek el a beteg gyűjtőérhez. Utat nyitnak a gennyes folyamat levezetésére és megakadályozzák, hogy a gennyedés az agyhártyára húzódjék.

— Számos plasztikai műtéti eljárást dolgoztam ki a felső légútakban, a nyakban és a garatban, daganatos megbetegedések miatt eltávolított részek pótlására — folytatta a professzor. Ezeket a hiányzó és a beszédhez nélkülözhetelen részeket a beteg mellérőlvagy hátáról vett bőrrel pótoljuk. Arra is van példa, hogy a hangszalag eltávolított része helyett mesterséges hangszalagot építünk be. Az ilyen hangszalag természetesen merev, mégis nagy szolgálatot tesz, mert ha egy hangszalagnak legfeljebb a fele válik merevvé, a tapasztalat szerint ez még nem gátolja a normális hangképzést. Halleban bemutattam egyik kollégámnak dr. Bánfai Ivánnak eljárását is, amellyel kitünő eredményeket lehet elérni légcsőszűkületek esetén. A plasztikai műtétek jelentősége rendkívül nagy, hiszen ezek teszik lehetővé, hogy az ember ne veszítse el beszélőképességét. Olyan esetben is sikeres az ilyen műtét, ha a daganat miatt szükségessé vált a gége kiirtása, mert a beteg — természetesen megfelelő gyakorlás után, amely nem tart sokáig — a garat izmai és a nyálkahártyaredő segítségével tud beszélni.

Vajda Lajos

. . . Amíg csókolódtok,
Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arcodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben a por csak nehány vonalnyi,
Egy századévben már nehány könyök,
Pár ezredév gúláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved . . .

Egy ilyen találkozás semmiről sem győz meg, de tömegesen már elgondolkoztat; a szerző különben sem szövegszerű hatásokat akar kimutatni, hanem azt, hogy Madách a kor nevezetes filozófiai áramlatairól az *Athenaeum*ban tájékozódhatott. Nem kellett okvetlenül Hegelt olvasnia; történetszemléletéről, az eszmék szerepének hegeli fölfogásáról, a dialektika tézis-antitézis-szintézis hármasságáról elegendő tudnivalót talált az *Athenaeum* filozófiai vitáiban, melyek a berlini gondolkodó bölcseletét taglalták. Nem kellett az utópista szocialisták eredeti műveit forgatnia (mint Eötvös tette); amire költői képzeletének szüksége volt tanaikból, megkaphatta az *Athenaeum* cikkíróitól, mégpedig nemcsak Lukács Móric sokat emlegetett akadémiai felolvasásából, hanem más, korábbi ismertetésekből (és tegyük hozzá Baranyi adataihoz: a *Társalkodó*ból is, melynek Madách munkatársa volt). Mindez nem jelenti azt (Baranyi szerint sem), hogy Madách szemhatárát pusztán a hazai horizontra kívánjuk korlátozni; elvégre olvashatott, olvasott külföldi szerzőket, filozófusokat is, de ez semmit sem változtat azon a tényen, amelyet Baranyi könyve bizonyít, hogy a Tragédia gondolatelemeit szinte egytől egyig fölleljük az *Athenaeum*ban, determinizmusának, evolucionista szemléletének, a nagy emberek és a tömeg történeti szerepéről vallott felfogásának, politikai, jogi, népnevelési stb. nézeteinek eszmecsíráit egyaránt – még az eszkimókról is olvashatott Madách a folyóirat hasábjain. A továbbiakban Kölcsey műveit kellene megvizsgálni mint hazai ható tényezőt, különösen a *Parainesis*t; de hiszen ez is az *Athenaeum*ban jelent meg.

Baranyi tézisét bizonyítva látjuk. Kitűnő könyvet írt tehát? Sajnos, nem, mert fejtegetéseit cudar stílusban adja elő, nyakatekert mondatszövéssel, fittyet hányva a világos érthetőség követelményeinek, amellett a terminológia pontosságával sem törődött. (Ki vagy mi jogosította föl például arra, hogy centralisták helyett centrumpolitikusokat írjon?) Ez a kegyetlen irály nem ritka manapság tudományos értekezésekben, és talán nem szép, hogy épp egy tehetséges fiatalon verjük el miatta a port, de hát kit bíráljunk? Aki már két-három könyvet maga mögött tud, aligha javít stílusán, hiszen amit addig rosszul írt, azt is kinyomtatták; fiatalon, akitől sokat várunk, s becsvágyó igényességet is munkája iránt, még foghat az intelem és tanács.

Lukácsy Sándor

1021

Mándy Stefánia: Vajda Lajos (1908—1941)

(A Művészet Kiskönyvtára LV. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1964.)

Egy – fájdalom – eddig ismeretlen életmű tárul az olvasó szeme elé a könyvecske 55 reprodukciójából s rajzolódik ki Mándy Stefánia ismertető tanulmányából. Több mint két évtizednek kellett eltelnie a művész halála után, hogy ez a méreteiben és terjedelmében igénytelen, de művészi jelentőségében páratlan kincset jelentő életmű a magyar közönség elé kerüljön. Sokszor elmondott panaszok és sokszor elkesergett kérdések buggyannak ki az emberből: hát annyira gazdagok volnánk, hogy egy ilyen életmű megismertetésével még mindig ráértünk? Pompás látványosságokat kínáló, mutatós dekorativitással és bravúros kolorittal kedveltté vált a műkritikánk által is ennek megfelelően reklámozott festői életművek – pl. egy Aba Novákéé – silányulnak törpévé ennek a többségében kisméretű rajzból meg néhány olaj- és pasztellképből álló oeuvre-nek a szomszédságában, ha mércévé azt tesszük, ami a nagy művészet mércéje: mit látott meg korából s annak legnagyobb kérdéseiből a művész? S akkor még a torzónak maradt életművet, a csupán vívódó kísérleteket és rekedten elsuttogott, töredékes válaszokat is többre kell tartanunk, mint az ilyen kérdésektől elforduló vagy ezeket fel sem fogó művész sziporkázó mutatványait. Vajda Lajos életműve ilyen; a nyomor és a tüdőbaj csak néhány esztendőt engedélyezett neki, de neki ez is elég volt arra, hogy jelentőset alkosson. Igaz, nem könnyen érthető és nem első látásra elbűvölő művész, de a kor, amelyben élt, s meghalt, nem az idillnek kora volt, problémái sem egyszerűek és szórakoztatásra valók. Vajda Lajos a hazugság és a pusztulás korában kísérelt meg őszinte, igaz emberséget felmutatni s – ahogy Mándy Stefánia fogalmazza meg – az utolsó vonásig hadakozni a pusztulással és tovább kutatni az újjászületők élet forrásait. Kutatta ezeket a népművészetben, tanúsítják szentendrei rajzai, a modern civilizáció káoszában, a fotomontázsok segítségével, s megkísérelte megragadni emberek és emberalkotta tárgyak arculatában. A fejek és önarcképek statikus nyugalmú, plasztikussá dol-

1964 OKT
KRITIKA
Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

gozott vagy sikba rendezett színfelü[illegible]i a humánumot mutatják
a kétségbeeséssel. Eljött azonban az az idő, amikor már ebbe [illegible]
Vajda sem tudott mást, mint hogy kínzó víziók gomolygó és kü[illegible]
maszkok deformáltságával közvetve tegyen hitet az emberség
ják, aki e rossz világgal csak saját kételyeit s a kétely tudatát
és haláltól fenyegetett művésztől ez az emberség lehetőségig t

Mándy Stefánia szép és értő tanulmánya a legcélravezetőb[illegible]
olvasónak: az életrajzba, illetve művészi fejlődésrajzba ágyazo[illegible]
egyes alkotásokat teszi hozzáférhetővé, hanem megkísérli elhe[illegible]
művészetben. Most, hogy ez a nagyközönségnek szánt ism[illegible]
megjelent, joggal merülhet fel a Vajda művészetével kapcso[illegible]
nye: mindenekelőtt a magyar fejlődésben kijelölhető szerepe, [illegible]
kal vont párhuzam, a Csontváryt, Gulácsyt és Derkovitsot emlegető utalások. Remélj[illegible]
elemzésére és szélesebb prespektívájú vizsgálatára is hamarosan sor kerül.

Miklós Pál

Sipkai Barna: Hajnali hinta. *(Magvető Könyvkiadó, 1964.)*

Nem érdektelenek e kis kötet novellái, hiszen a vidéki-kisvárosi élet számos jellemző alakjával találkozunk bennük. Aktuálisak is, s mondanivalójukat tekintve többnyire tanulságosak is Sipkay Barna elbeszélései. Erényeiket szaporítja annak a szűkebb világnak, melyből témáit meríti, tapasztalatokon nyugvó, alapos ismerete. Ha ennyi jó írói tulajdonság elegendő lenne jelentős alkotások komponálásához, Sipkay könyve akár kiemelkedő értékű is lehetne. De nem az. Életismerete, tisztes művészi szándéka belefullad a sablonos fordulatokba, stílusából hiányzik a lelemény és az erő. A kötet átlagszintje fölé emelkedik a *Kirándulók* és a *Hajnali hinta* c. novella, az előbbi elmélyültebb emberábrázolása, az utóbbi drámaibb szerkesztése révén. Az *Augusztus a kisvárosban* c. hosszabb szatirikus, groteszk elbeszélés írói hangvétele szintén szerencsésnek mondható: szellemes, néha mulatságos, s végül a maga módján a kisvárosi életet markánsabban jeleníti meg, mint egyéb, komoly tárgyú írásai. Egyébként az írónak használt volna, ha kötetével addig vár, mig az említettekhez hasonló színvonalú elbeszélésekből több áll rendelkezésére, hogy fel-felcsillanó tehetségéhez méltóan válogathessen.

– r.

Budapest, 3. év, 268. szám — Ára 40 fillér — 1947 november 23, vasárnap

Javul az idő

Világosság

A francia válság döntő órái

Letartóztattak két ismert fővárosi bankigazgatót

A bank új vezetősége feljelentést tett *dr Dózsa Ödön* volt vezérigazgató és *Sváb János* volt vezérigazgatóhelyettes ellen hűtlen kezelés és más bűncselekmények miatt. A nyomozás kiderítette, hogy *Sváb János*, aki egyébként a részvények hetven százaléka felett is rendelkezett, továbbá *Dózsa Ödön* volt vezérigazgató összejátszott *Kálnay Imre* filmessel és *nagyösszegű kölcsönöket folyósított vetítésre már alig használható, régi rossz filmekre, megfelelő, bankszerű fedezet nélkül.*

Az eddigi megállapítások szerint a bank volt vezetői körülbelül 600.000 forinttal károsították meg ezekkel a filmüzletekkel az intézetet.

Dózsát, Svábot és *Kálnayt* a rendőrség *őrizetbe vette* és megkezdte kihallgatásukat.

A bank volt vezérigazgatójának, helyettesének és Kálnay filmesnek ma délelőtti vallomása alapján összeállították azoknak a selejtes filmeknek listáját, amelyek sorra buktak meg a budapesti mozikban, annak ellenére, hogy Dózsa és Sváb nagyarányú kölcsönöket adtak a filmekre.

Kálnay Imre, aki a hatszázezer forintos garancialevelek alapján az összegeket felvette, a rendőrség megállapítása szerint *könyvelést nem vezetett, adót nem fizetett.*

Kihallgatásuk után *Dózsa Ödönt, Sváb Jánost* és *Kálnay Imrét* ma délelőtt átkísérték az ügyészségre.

EUR JELENTI:

án Doverban y barátját

eur" című párizsi napilap írja, taztában néhány órát töltött Do- ával találkozott, akinek be akarta övő. Zeigler fejére helyezett egy ázban és tíz lépés távolságból ra- sikerült a mutatvány és *Zeigler* a doveri kórházban.

A sanktpeteri tizenkétszeres gyilkossággal 6 nyilas tisztet gyanusítanak

Bécsből jelentik: Fokozott erővel folyik a nyomozás a Sankt-Peterben történt tömeggyilkosság ügyében. A tettesek agyonlőtték az *Esterka-* és *Mayer*-család tizenegy tagját, valamint egy magyar származású gazdasági alkalmazottat. *A vizsgálat legújabb adatai szerint hat magyar nyilas tiszt gyanusítható alaposan a rémtett elkövetésével.* Ezek rengeteg ékszert és valutát adtak át megőrzés céljából *Esterkának*, aki azokat csak részben adta vissza. Ezért *egy tábornok és öt tiszt* többször járt a gazdálkodónál és hangos veszekedés történt közöttük. *A vizsgálat adatai szerint bosszúból történt a gyilkosság.* A gyanusítottak állítólag *Magyarországra menekültek.*

A hajó kazánjában égette el a munkaszolgálatosokat

(A Világosság győri tudósítójának telefónjelentése.) A népügyészség vádiratot adott ki *Papp János* főiskolai hallgató, tartalékos folyamőrzászlós ellen *a nyilas időkben elkövetett tömeggyikosságok miatt.*

Papp János a váci fegyházban tölti két és féléves fegyházi büntetését, amit lopás és sikkasztás miatt róttak ki reá. Cellatársainak eldicsekedett, hogy *a nyilas időkben a hajóján Németországba szállított üldözött munkaszolgálatosokat társaival együtt kirabolta, majd a hajó kazánjában elevenen elégette.* Szökött munkaszolgálatosokat is felvett a hajójára, ezeket is *kirabolta és elégette.*

Halálosvégű családi dráma Diósgyőrött. *(A Világosság miskolci tudósítójának telefónjelentése.)* Pénteken este *Nagy Lajos* 28 éves miskolci lakos feikereste különélő feleségét Diósgyőrött, akit kérlelt, hogy térjen vissza hozzá. Az asszony erre nem volt hajlandó, mire Nagy feleségét zsebkéssel agyonszúrta.

Enyhébb idő

Várható időjárás: A felhőzet felszakadozása után nyugati irányú szél, több helyen kisebb futó eső. A hőmérséklet egy-két fokkal emelkedik.

Budapesten ma délelőtt 10 órakor a hőmérséklet 9 fok.

Kilencezer szovjet katona pribékjei a bírák előtt

(München.) A dachaui katonai törvényszék előtt november 25-én háborús bűnösök ellen indított újabb per kezdődik. A 99-iz SS parancsnokság hat beosztottját vonják felelősségre, akiket azzal vádolnak, hogy a büchenwaldi táborban mintegy *7000—9000 szovjet katonát tarkólövéssel megöltek.* („MTI")

KÖNYVEK

Remenyik Zsigmond:

ÉSZAKI SZÉL

Az igazi, a nagy kalandregények izgalmasat és félelmetest sejtető hideg és súlyos mondatalval, egy kisvárosi megérkezés gondos, aprólékos leírásával kezdődik a könyv s már első sorai mögött is, még ismeretlenül, de süvít és dübörög a történet, akár az északi szél. Mert kalandregény *Remenyik Zsigmond* könyve, a szó nemes és irodalmi értelmében. Felszabaduló ösztönök s az életük nyomasztó sivár valósága elől menekülő emberek rettenetes és csodálatos kalandjai ragadják magukkal az olvasót. A félelmetes és az izgalmas pedig nem a tettekben van, történésekben és eseményekben, amelyek már csak elháríthatatlan következményei a lelkekben lejátszódónak, hanem sokkal mélyebben, a még gátak és zsilipek mögött szunnyadó ösztönök alján, vagy a levegőben, az esős kisvárosi délutánban, a fatelep könyvelőjének fekete könyökvédőin, szomorú cvikkerén, egy véletlen összetört pohár cserepei közt, a vasútállomáson s a kocsmában, egyszóval mindenütt. A hősöket úgy veszi körül a fojtott és kirobbanni készülő feszültség, mint valami sűrű, nyirkos félhomály. *Emily Bronte* vagy *Julien Green*, az „Üvöltő szelek" és a „Leviathan" jut eszünkbe, ösztönök elsöprő viharának nagy kalandregényei, amikor elpattannak a gátak, felszakadnak a zsilipek s a kisváros két tragikus figurája, a két Konrád-fivér elindul iszonyú szabadulása felé. Történetük merőben más és mégis ugyanaz. Az egyik még odahaza, a koránfekvő és riadtan suttogó városka szemelátára sodródik az örvénybe, hogy beteljesedjék rajta a sors, míg a másik, az öccse szégyene, saját nyomorúságos élete elől menekülő, ügyefogyott kis könyvelő, hirtelen Dél-Amerikában bukkan fel, mint zseniális kalandor s mindaz, ami az újvilágban, idegen környezetben történik vele, menthetetlenül hasonlít öccse otthoni, végzetes kalandjaihoz.

Kár, hogy a regény képei sokszor szétesnek, szaggatottak, mintha az író maga is izgatottan, egy lélegzetre akarta volna elmondani az egészet, semmit sem kifelejtve, ám mindent belezsúfolva az alapjában véve igen nyomasztó könyvbe. Ennek ellenére az Északi szél a nálunk kissé mostohán kezelt műfajnak, a legmagasabb irodalmi igényeket kielégítő lélektani kalandregényeknek egyik legszerencsésebb, kitűnő darabja. A könyv *Révai* kiadványa.

V. I.

Módosították a zárórarendeletet

A belügyminisztérium sajtóosztályának közleménye szerint a zárórarendeletet úgy módosították, hogy a vendéglők, kaszinók, kávéházak, kocsmák, eszpresszók, kifőzdék, egyesületek és társaskörök helyiségei szombaton, vasár- és ünnepnapon, valamint ünnepnapok előtti estéken éjfél után egy óráig tarthatnak nyitva.

A színházak és mozik előadásainak a módosítás szerint éjféli tizenkét óráig fejezhetik be előadásaikat.

Unger István, a volt debreceni színigazgató búcsút mondott a színészetnek. Abból a pénzből, amit díszletekért és színházi könyvtáráért kapott, kocsmát nyitott a Kazinczy utcában. Új munkaterületén felesége, *Kovács Terus*, az ismert komika is segíti, amennyiben színházi elfoglaltsága ezt majd megengedi.

A Magyar Kereskedelmi Alkalmazottak Szabad Szakszervezete Üzletszerzők Szakosztálya felejthetetlen ügyvezető elnöke,

Feldmann Sándor

emlékére a Szakszervezettel és a MÜOT-tal közösen november 23-án, vasárnap délelőtt fél 11 órai kezdettel VI., Jókai utca 4. szám alatti dísztermében

gyászközgyűlést

tart.

A kartársak megjelenésére feltétlen számít a Vezetőség.

Holnap jelenik meg a luxusadó-rendelet!

A Világosság értesülése szerint az Államnyomda üzemvezetősége ma délelőtt közölte a Pénzügyigazgatóság illetékes osztályával, hogy a fényűzési adó alá eső cikkek megkülönböztetésére szolgáló jegyeket időben el tudják készíteni. A pénzügyminisztérium a mai nap folyamán hivatalos kommünikét ad ki a fényűzési adórendeletről, amely — minden bizonnyal — a hivatalos lap holnapi számában jelenik meg.

Száz megkínzott nő tesz tanuvallomást Tahy volt csendőrezredes ellen

A népbíróság *dr Barta-tanácsa* két héttel ezelőtt tárgyalta *Tahy Árpád* csendőrezredes bűnperét. *Tahy* volt a beregszászi gettó parancsnoka és egyéb súlyos bűnei között azzal is vádolják, hogy *a beregszászi főuccán teljesen meztelenre vetkőztetett üldözött nőket és visszataszító testi motozást végeztetett ra'uk. Tahy* az elmúlt tárgyaláson tagadta ezt a bűncselekményét. A bíróság elrendelte a tanuk kihallgatását és a mai tárgyalásra 100, deportálásából visszatért nő jelent meg, hogy a vád bizonyítására tanuvallomást tegyen.

Itt a munkásbírák névsora

A ma délben kisorsolt munkásbírák névsora: Az I. sz. tanácsban Markovits Dénes, Ambrus Jenő (Weiss Manfréd-gyár), Stanczik Miklós (Weiss Manfréd-gyár), Rácz István (Ganz villamossági) rendes tagok; Király György (Lampart), Kaszás György (Weiss Manfréd-gyár) póttagok.

A második számú tanácsban Takács Béláné (Kispesti Textil), Ballus Sándor (Standard), Kiss Antal (Ganz Danubia), Deutsch Kálmán (Egyesült Izzó) és Rauhoffer Sándor (Vízművek).

Gyorsvonatokon bujkált a sikkasztó MÁV segédtiszt. A *Somogyi Világosság* jelentése szerint a rendőrség letartóztatta *Géczi Jenő* MÁV segédtisztet, aki a légrádi vasúti állomás pénztárából folyamatosan nagyobb összegeket sikkasztott el és a pénzt elkártyázta. A lelepleződéstől való félelmében azután megszökött, magával vive az állomásfőnök egyenruháját. Mivel lakást nem mert seholsem bérelni, *éjjeliben a Debrecen—Budapest és Szombathely között közlekedő gyorsvonatokon tartózkodott.* A vonaton felismerte egyik régi kártyapartnere, aki átadta a sikkasztó segédtisztet a rendőrségnek.

A bécsi néptörvényszéken meg akartak lincselni egy tanút

Bécsből írják a Világosságnak: A néptörvényszék előtt napok óta tárgyalják három náci pribék bűnügyét. A vádlottak az osztrák ellenállási mozgalom híveit árulták el és *Biederman őrnagyot, valamint több más tisztet meggyilkoltak.* A tegnapi tárgyalási napon szenzációs esemény történt. Amikor a bíróság elé lépett, mint tanú a letartóztatásban levő *Franz Kledorfer* volt SS-főhadnagy, egy másik tanú *Huska József* felkiáltott:

— *Ez az ember volt az, aki a kivégzést végrehajtotta.*

Aztán előre lépett szembe állott Kledorferrel és így folytatta:

— Nem vagyok bosszúálló, munkás vagyok és ember, de megesküszöm, hogy ő volt. Annakidején jól megnéztem!

A teremben nagy izgalom keletkezett, a hallgatóság felugrált és kórusban kiáltozta:

„Kötelet neki, egy percig sem várunk!"

Az elnök szavaira helyreállt a rend és a gyilkos Kledorfer halkan védekezik:

— *Tévedés, nem én vezettem a kivégzést! Igaz, hogy ott voltam, de munkám csak annyiból állt, hogy biztosítottam a kivégzés színhelyét, amelyen számos osztrák és német tiszt volt jelen, közöttük Otto Skorzeni, Mussolini megszöktetője, Wildner szá ados és Sanicer Gestapotiszt, akit most az Otto Hartmann színművész elleni per folyamán hallgattak ki mint tanút.*

Ekkor hirtelen a nézők közül felállt *Franz Gasz* volt őrmester és így szólt:

— *Ez a gyilkos, felismerem, még a kivégzés előtt ott volt a három megkötözött tisztnél a fogdában és Biedermannt kardjával verte, vállrojtjait letépte, majd lábbal tiporta. Erre esküszöm!*

Erre a vallomásra olyan lárma keletkezett, hogy az elnök Kledorfert visszavitette zárkájába, *nehogy a felháborodott emberek meglinceljék.* Miután az izgalom még ekkor sem ült el, *az elnök a tárgyalást kénytelen volt berekeszteni.*

Kávéház **METROPOL** Étterem

HEINEMANN SÁNDOR jazz-zenekara Halmos István, Giuseppe Moretti, Székely Klári és Honti Zsóka énekelnek. — KITŰNŐ VÁLASZTÉKOS VACSORÁK!

5 ÓRAI TEA, TÁNC — TÁNC ZARÓRAIG

Rákóczi tér 11

KÉPZŐMŰVÉSZET

KIÁLLÍTÁSOK

Nagyon tehetséges volt és tragikusan múlt el *Vajda Lajos* festőművész úgy fél évtizeddel ezelőtt, ez a rövid életrajz nem ismeretlen a magyar szellem történelmében. Az sem ismeretlen kicsiny glóbuszunkon, hogy ha már nem temettük el díszsírhelyen, halála után fedezzük föl és megpróbáljuk, hogy eljusson a nagyok számára emelt pantheon kupolája alá. Ha stílusbeli „iskoláját" keressük, bizony nem könnyű a feladatunk, mert nem járt még új formákban, sem kitaposott utakon. Valami nagy magánosságban nem izmusokat akart megszólaltatni, hanem a szenvedő embert, azt kereste golgotaútján, álomképekben, a realitások keresztsúlya alatt görnyedve. Nem tudott s nem is akart szabadulni a realitásoktól, amelyek, tudjuk, még álmainkat sem kerülik el, ha definiálni akarjuk kifejezőformáit. őt a szürreális művészi kifejezés harcosának kell mondanunk. Itt a hangsúly a reálison van, de innen a külső realitásokon van egy belső realitás is, túl az értelmen, van érzelmi világunk s tragikus hasadás, hogy ezek útjai szétváltak, az emberi szellem mai nyomora dúlta szét egységüket. Vajda keresi ezt az egységet s a szürrealitásnak szinte programszerű feladata az, hogy ezt az egységet valamiképpen helyreállítsa. Ennek az egységnek korunk még mindig nem kedvez, a világ anyagi és szellemi aláaknázottsága, a félelmeknek ez az infernális forrása még nyílt és teljes; Vajda Lajosnak sem sikerülhetett feladatának betöltése. Ám, ha dialektikus szemlélettel tekintünk arra az ellentétre, mely a szétesett lélek kifejezéseként Vajda művészetét jellemzi: egyrészt a trecento szent finomságaira, halk gyengédségeire találunk, amely figurális képein megnyilatkoznak, ezzel szemben riasztó figyelmeztetések grafikáinak démoni torzságai; küzdelem tárul elénk, amelyben megjelennek értelmi-érzelmi egységünk keresett torzói... Az *Európai iskola* kiállítása elindította az erkölcsi jóvátétel útját e halk, érzékeny és igaz szellem számára. (Üllői út 11.)

sz. s.

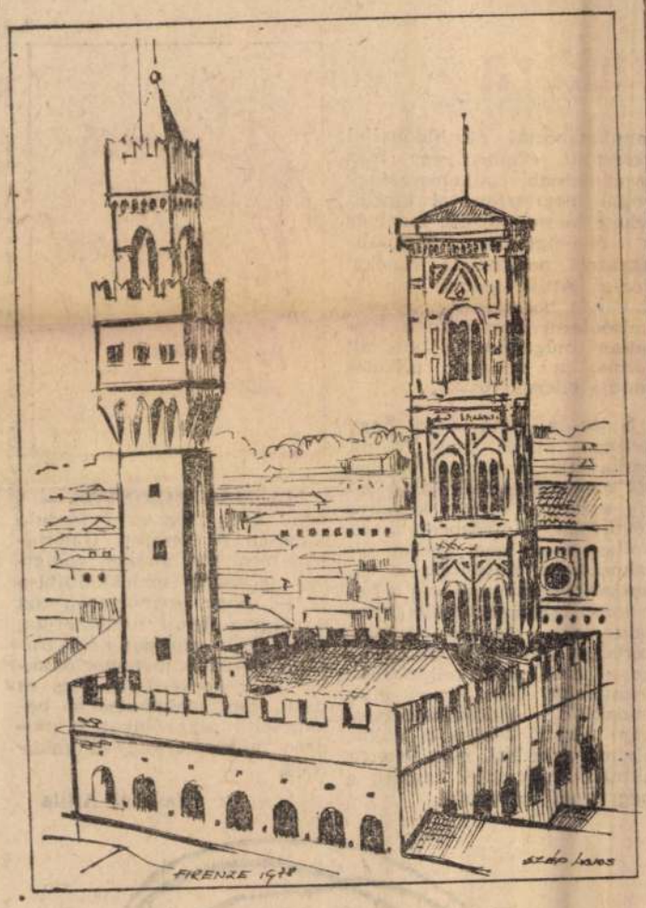

Szép Lajos: FIRENZEI TORNYOK

NYELVŐR

Férfiing, női ing

Sokan furcsának tartják, hogy az egyik szót egybeírjuk, a másikat pedig külön, hiszen mindegyik inget jelent, és azt jelöli meg, hogy férfiak vagy nők hordják-e. Még sincs igazuk, mert az első határozós összetétel, teljes alakja ez lehetne: férfinak való ing. Itt tehát jelöletlen a két szó közötti kapcsolat, nincs raggal megjelölve, hogy az összetétel első tagja határozó. Ilyen jelöletben esetekben jogos az összeírás. Hasonló példa lehet a *nótanács* (nókból álló tanács), a *munkaképtelen* (munkára képtelen) és a *vérszomjas* (vérre szomjas).

A női ing azért írandó külön, mert egy *-i* képzős melléknévből és egy főnévből álló tulajdonságjelzős kapcsolat. Ha ezt egybe írnánk, akkor egybe kellene írni a drága ruha, jó tanuló szókapcsolatokat is.

Ennek a két szónak az elemzése elvezet a szavak különés egybeírásának kérdéséhez, amely helyesírási szabályzatunk szerint is a magyar helyesírás legnehezebb kérdése. Helyesírási szabályzatunk tizedik kiadása behatóan foglalkozik vele, hogy gátat vessen „az indokolatlan egybeíró járványnak", a „szókígyók" keletkezésének. Ez a mostani kiadás — *Deme László* nyelvészünk szavai szerint — „a mérsékelt különíró tendencia mellé állt, ezt tekintve kiindulási alapnak.

Az egybeírás tehát mindaddig fölösleges, amíg a megnyilatkozást nem lehet félreérteni, mivel az egyértelműen csak egyvalamire vonatkozik. Ez tehát eltér a régen vallott „egy fogalom — egy szó" elvétől, amely az egybeírások számát indokolatlanul megnövelte. Az *általános iskola* egy fogalom, mégsem írjuk egybe, pedig a fenti elv alapján úgy kellene írni. A *foltos hiéna* és a *savanyú káposzta* hiába jelöl egy fogalmat, mégsem írjuk egybe, mert hiszen a hiéna nem lesz foltosabb, a káposzta pedig savanyúbb, ha a jelzős szerkezetet egybeírjuk. Ezekben az esetekben tehát félreérthetetlen a jelentés.

De olvasóink is azonnal megállapíthatják, hogy különbség van a *meleg ágy* és a *melegágy*, a *barát füle* és a *baráтfüle*, a *drága kő* és a *drágakő* között. Ez utóbbi szószerkezetpárokat azért írtuk hol külön, hol pedig egybe, mert félreérthetetlenül csak vagy az egyik, vagy a másik változat fejezi ki azt, amit közölni akarunk.

Bonyolult, de nem áttekinthetetlen kérdés ez. Érdemes vele behatóan foglalkozni. A Helyesírási Tanácsadó szótár lapozgatásával nagyon sokat tanulunk, és biztosabbak lehetünk a szóösszetételek helyesírásában.

Kiss István

A magyar tudomány arcképcsarnokából

BEMUTATJUK BERENT T. IVÁN AKADÉMIKUST

RITKA ÉS VALÓSZÍNŰLEG örömteli érzés egyetemi tanár számára diákjai között oly népszerűnek lenni, hogy a hallgatók egymás közti beszélgetéseikben csak keresztnevén emlegessék. Nos, Berend T. Iván majd egy évtizede élvezheti már a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen ezt a népszerűséget, melyhez hasonlót az egyetem történetében tán csak rektorságban elődje és mestere, „Zsiga bácsi", azaz Pach Zsigmond Pál akadémikus ért el.

Berend T. Iván 1930-ban született, Budapesten. Már egyetemi tanulmányait is „rendhagyó" módon végezte: először két évig a közgazdasági egyetem hallgatója volt, majd „váltott": átment az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, egyszerre tette le két év vizsgáit, és egyszakos történészként diplomázott. Egyetemi doktori címét viszont ismét csak a „közgázon" szerezte

1960-ban jelent meg „Magyarország a német fasizmus életterében" című harmadik könyvük, s a három munkáért együtt kapták meg 1961-ben a Kossuth-díjat. 1963-ban védte meg Berend T. Iván akadémiai doktori értekezését, amely



tatni" a gazdaság az oktatásnak, mert egész jövő gazdaságpolitikánk attól is függ, hogy az oktatáspolitika, az oktatási rendszer a rugalmassághoz kellő szellemi kapacitást biztosít-e? A gyors gazdasági struktúra-váltások nagy mértékben éppen a szakmaszerkezet változtatási gyorsaságán is múlnak.

E téma összefüggéseit az MTA közoktatási bizottságában évek óta végzett munkájával, a középiskolai reform előkészítése során kutatta. Emellett elnöke a Magyar Történelmi Társulatnak, mintegy tíz éve vesz részt a gyakorlati gazdaságpolitikai munkában, és komoly nemzetközi tisztséget is betölt: a Béke-világtanács elnökségének tagjává választották. Külföldön egyébként is ismerik, egy sor országban tartott előadásai, valamint oxfordi és japáni vendégprofesszori tevékenysége idejéből.

ILYEN HATALMAS MUN-



HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

ZALAI HÍRLAP
Vajda Lajos
festőművész

1021 1978 AUG 6

Vajda Lajos jubileumára



Vajda Lajos fotója

70 ÉVVEL EZELŐTT — 1908. augusztus 6-án — született Vajda Lajos, a modern magyar piktúra tragikus sorsú, mindössze 33 évet élt mestere. Rövidke, alig egy évtizedes, küzdelmekkel és szenvedésekkel terhes alkotópályája során a két világháború közötti magyar művészet egyik legidőtállóbb, mondandójában és problematikájában egyetemes jelentőségű életművét teremtette meg.

A Zalaegrszegről elszármazott, s gyermek- és ifjúkorát Belgrádban, majd Szentendrén töltő Vajda korán érő tehetség, törékeny szervezete mintha ösztönözte volna, hogy gyorsan mondja el, amit akar. Érdeklődése már főiskolásként, 1927—29-ben azok közé a progresszív fiatalok közé vonta, akik a hazai művészet tradicionális, ábrázoló jellegű törekvéseivel szemben a dolgok mélyebb értelmét kereső és felmutató, intellektuálisabb európai irányzatokra figyeltek.

Így került kapcsolatba a huszas évek végén Kassák Munka-körével, majd utazik Párizsba, ahol az orosz-szovjet filmművészet hatására a szociális célzatú témák, illetve a fotómontázson alapuló szimultán képépítés irányába tájékozódik. 1930—34 között született alkotásai a realitás és a képzettársítás együttes erejével adnak hírt a forrongó világról, az emberi nem XX. századi hányattatásairól.

A modern ember problémáit, világképének átalakulását reprezentálni óhajtó szándéka fordítja hazatérve a népművészet felé, amelynek kollektív szellemére és tiszta erkölcsiségére támaszkodva nemcsak a kor szentimentalizmusba, illetve erőszakba torkolló polgári mitológiáival fordul szembe, de egy új, a hazai hagyományokból kinövő, egyetemes igényű piktúra alapjait veti meg. Egyik, feleségéhez címzett levelében írja, hogy ugyanazt akarja a festészet területén, „amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak". Barátjával, Korniss Dezsővel Szentendrén és a szomszédos Szigetmonostoron gyűjtött magyar, szerb és zsidó motívumok sajátos, szürrealisztikus egybeszerkesztésével, majd a régi, pravoszláv ikonok modern képi átírásával 1935—37-ben olyan szintetikus, a tér és az idő elvont értelmét megvalósító stílust alakít ki, amelyben a hétköznapi lét alaphelyzetei egy elképzelt, humánus életforma szimbólumává nemesednek. Ez az életforma a maga ethoszt és szellemet sugárzó atmoszférájával, áttekinthető, tiszta rendjével éles ellentétben áll az egyre zavarosabbá váló külvilággal.

EZ A REMÉNYE, s vele együtt egész erre épített gondolati-művészeti rendszere 1938-ban, a háború kitörésével összeomlik: zsidó származása miatt személyes sorsában is fenyegetett Vajda rádöbbent, hogy a megbolydult világ már nem ábrázolható többé a tiszta harmónia eszközeivel. Ekkor — mintegy fenséget és örökletet sugalló, a teljes ember képét formázó ikonportréi dialektikus ellentéteként — megjelennek vásznain az ösztönvilág szörnyei: általuk véli figyelmeztetni kortársait a lelkiismeret és az éberség feladásának következményeire, a rájuk váró tragédiákra. Ezt a maszkperiódusnak nevezett időszakot élete utolsó, már munkatáborral és tűdőbajjal keserített éveiben egy még nyomasztóbb, alkotóerejének végső megfeszítésével készült fekete képsor követi, amelyen a non-figuratív formákba ágyazott pesszimista víziókat József Attila keserű panaszdalaihoz hasonlóan már csak külsődleges tényezők: a hallatlan műgonddal kimunkált forma, a vonalak célzatos rendje ellensúlyozzák.

S ez a rend nem hagy kétséget afelől, hogy Vajda, bár a saját és nemzedéke életét megpecsételtnek látja, bízik a tágabb emberi közösség jövőjében. Kétségbeesett sikoltása ezért lehet egyben tiltakozás is: elutasítása a gonosznak, a tanúságtevés a humánum igazságai mellett. Karakterének befelé forduló zártsága, emberi elszigeteltsége, a korai halála miatt (1941. szeptember 7-én hunyt el a budakeszi tüdőszanatóriumban) Vajda, illetve a vajdai életmű nem lett, nem lehetett aktuális művészeti hatóerő a negyvenes években.

ZALAI Hírlap
Tasnádi melléklet

MA MÁR BIZONYOS — s erről győz meg az évforduló kapcsán a Nemzeti Galériában megnyílt, minden eddiginél teljesebb emlékkiállítása is —, hogy személyében azt a magyar festőt tisztelhetjük, aki a kelet-európai népi tradíció művészi metamorfózisával, s a korkérdések éles és tiszta megfogalmazásával bekapcsolta piktúránkat a modern művészet nagy áramkörébe.

Tasnádi Attila



Arcok báránnyal

MŰVÉSZET
SZÍNHÁZ, FILM

KÖD

(Ságody József drámája az Új Magyar Színházban)

A szentimentális romantika egy újfajta hajtása ez a darab. Senki se hibás a bekövetkező katasztrófában, az egyetlen gonosz személy is inkább elmebajos. Hibásnak csak a társadalom látszik, amely olyan esztelen törvényt tart, hogy az őrült házastárstól nem szabad elválasztani az éplelkűt, és igy ettől elveszi a lehetőségét egy új házasság tisztes kereteibe záruló boldog szerelemnek. De még ez sem elég, mert a kegyetlen társadalom a legbotorabb nagyképűséggel ítéli el azokat, akik ilyen esetben mégis egymáséi akarnak lenni. Itt rejlenék tehát a társadalmi dráma. A katasztrófa azonban nem ebből következik be, hiszen az őrült asszony férje öt esztendeig él mesés boldogságban a megtalált igazival s az ítélkező társadalom kitaszító karját nem is érzik, mert maguk számüzik magukat a társadalomból kettejük boldogságának szigetére. Az ötesztendei várakozás semmit sem ront eszményi szerelmüknek állhatatosságán. A baj ott kezdődik, hogy egyszer mégis csak elközelg a válás lehetősége, mert az őrült feleség meggyógyult. Ekkorra azonban már az egészséges asszony egy véletlen meghülés következtében annyira megbetegedett, hogy volt férje és a gyógyult őrült megjelenését nem bírja ki, néhány ostoba véletlen közbejöttével elveszti szerelmesét és ép elméjét. Közben a tájra köd ereszkedik. Majd az utolsó felvonásban a szerencsétlen asszony volt férje nagylelkűsége következtében visszanyeri szerelmesét és ép elméjét és boldogan hal meg a boldogtalan férfi karjai között, mert hiszen öt évig mégis csak boldogok voltak s művészférjét ő ihlette legszebb alkotásokra.

A véletlenek és a jellemből folyónak szánt elhatározások és cselekedetek egyaránt kevés elhihető erővel birnak. Pedig a színészek dicséretreméltó igyekezettel akarnak ezen a hiányosságon segiteni. Különösen megkapó a Szilágyi Szabó Eszter gyógyult őrült asszonya és a Földényi László elökelő „volt férj"-e. A „Köd"-nek meglehetősen szervetlen szerepét azonban sem a színészek játéka, sem a rendezés nem tudta a darab szerves részévé tenni.

Dr. Lengyel Lajos.

KÉT HÉT BOLDOGSÁG

(Fendrik Ferenc vigjátéka a Vigszinházban)

Nos, az erkölcsi alappal ezúttal csakugyan nincsen hiba. Kinosan erkölcsös mindvégig a vigjáték, akár egy családvédelmi előadássorozat. Jó, jó, mondja a néző, ez csakugyan rendben van, de az a kérdés, hogy művészi szempontból hogyan áll az ügy. Ebben nehéz dönteni. Elfogulttá tesz a Vigszinház színészeinek olykor valóban egészen jó játéka s ez az ízléses, gusztusos és eleven tálalás nagyban emeli a darabról keletkezett jó benyomásunkat. Nagy témát dobott fel az iró. Egy feleség előtt, aki inkább afféle házvezetőnője volt az urának, megcsillan egy másik, romantikus, irodalmi és csöppet sem házvezetőnői-izü szerelem. Ezek között hajladozik, küzd. S mindez a lánya jóvoltából szakadt rá, aki két hétre elvitte a mamát egy elegáns nyaralásra. A kislány meg is találja a párját a két hét alatt. Az asszony meg elutasitva a kínálkozó boldog élet illuzióját, visszamegy a cipőpucolással, kávékavarással, ebédfőzéssel, de mégis ezenfelül még biztonsággal is teli régi mindennapba. Nagyon szép, hogy ezt teszi. Még szebb lenne azonban, ha az iró egy kicsit mélyebbre menne a lelki küzdelmek ecsetelésében. Nagy emberi helyzetek adódnak a színpadon. Irónk azután ügyesen zsonglőrködik, egy kissé komolykodik s mindig van dugaszban egy jó vigjátéki csattanója, amelyet úgy húz elő, mint férjhőse a legdrámaibb pillanatban az asztal alól rég keresett nadrágtartóját. Nagy súlyokat emelget, bár ezek kissé papirmaséból vannak. A színház, ami tőle tellett, beleadta a darabba. A magyar szinjátszás még korántsem született újjá, de mégis csak üdülés Somlay Artúr, Kelemen Éva, Lázár Mária, Hajmássy Miklós életteli játékát nézni.

Ifj. M. Gy.

Fekete Lajos dr.

Egy „szürrealista" és egy „reálista" festő

Vajda Lajos szürrealista képeit állitotta ki az Alkotás Művészház. Próbáljuk egy „laikus" szemével nézni. Szörnyü értelmetlenség, vonalak primitiv, görcsös esetlensége, színek follos zavarossága néz le ránk. Ábrázolni nem akar a szürrealista, — kifejezés a célja — önmagát, saját lelkiállapotát fejezi ki tehát a teljesen önkényesen szétoldott formák útján. Nem a művészet teremtő elve: az inspiráció, a művészi ihlet nemes ereje rendezi, alakitja képpé, ábrává a vonalat, a színt s a térelemeket, hanem a lélek fájdalma, nyomorúsága, örjöngő kinja fejeződik ki absztrakt módon — közvetlenül önmagát adva, nem használva föl közvetitőket — csak azért, mert a művészi kifejezésben, a tolmácsolásban vastörvényekhez kellene igazodni. Ez a művészi teóriája ennek a zürzavaros szürrealizmusnak. Jogosultságáról egy másik művészet köréből veszünk képet: Beethovennek is volt hasonló emberi fájdalma, gyötrelme — s átvesszük, megértjük a sorsszimfónia egekig szárnyaló zengésében — igy örökre megmarad tragikus sorsérzése — de ha csak a ketrecbe zárt vad, örjöngő dühének és kinjának üvöltése maradt volna meg — ki gondolna ma Beethovenre?

ARANYPÁVA. *(Nemzeti Apollo.)* A patak is megzavarodik néha, de megtisztul és visszatér a régi medrébe. Ezekkel a szavakkal fogadja vissza a szerelmes molnárleány Eorintos Mátyást, akit elcsábított a sokszínü város, a szenvedély. A molnárlegény egy kicsit Toldi Miklós, egy kicsit Tamási »Ábel«-je, egy kicsit a népmesék naiv, feszülőerejü, színesfantáziájú fia. Ize és levegője van a filmnek, amit elsősorban Páger biztosit. Az érdekes, néhol költői szépséget megcsillogtató történet feszült, izgalmas fordulatokkal, mesemotivumaival, szép képeivel bizonyítéka annak, hogy az igényesebb közönség számára is lehet filmet készíteni. Apróbb hibákat lehet felfedezni benne, egyébként a filmet művészi gond jellemzi.

R. E.

A zongora kiváló szakemberei és óriási választék **Sternberg** hangszergyárában, Rákóczi-út 60.

A SZERKESZTŐ ÜZENETEI

Bánatos apa. A magyar református egyház felelössége az, hogy az Isten beszédét minden tagjához elvigye. Továbbá, hogy a szeretet szolgálatát amennyire rajta áll és amennyire erre szükség van, minden tagjával szemben gyakorolja. Egyetemes konventünk megalkotta a Jó Pásztor Missziói Albizottságot. Ennek missziói szolgálata már eddig is sokféle módon megnyilatkozott. A bizottság titkára foglalkozik a mi református egyháztagjainkkal, akik munkaszolgálatosok. Minden ilyen irányú kéréssel tessék bizalommal fordulni a Jó Pásztor Bizottsághoz, V., Szabadság-tér 2.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó:
MURAKÖZY GYULA
Helyettes szerkesztő:
IZSÁK-GYARMATHY LÁSZLÓ
A szerkesztőség kéziratot nem őriz meg



HÖRL NÁNDOR
BUDAPEST, II., TÖRÖK-U. 8
Közismert legjobb **harmóniumok**
ház. iskolák, templomoknak
Tel.: 355-885. Javaslat ingyen

Vásároljunk, dolgoztassunk a Református Életben hirdető cégeknél

APRÓHIRDETÉSEK

Ebben a rovatban állást kereső hirdetés szavanként 20, minden más hirdetés szavanként 40 fillér. Legkisebb hirdetés 10 szó. Az első és minden vastagon szedett szó kétszeresen számit. HIRDETÉSEKET az 50.000 példányban megjelenő »Református Élet«-be felvesz a kiadóhivatal: Budapest, IX., Kálvin-tér 8., telefon: 384—540, csekkszámla: 5073 és Arató hirdetőirodája, VII., Erzsébet-krt 14. Tel. 422-550, 220-062. Csekkszámla 41.320

BETÖLTENDŐ ÁLLÁS

LABORATÓRIUMI női segédmunkaerőt keres előkelő budapesti intézet. 18. életévüket betöltött, legalább négy polgárit végzett leányokat fizetéssel kiképez. Jelentkezés a kiadóban d. e. 10—1-ig.

REFORMÁTUS Jólléti Intézmény felvesz megbizható, ügyes, férfi, vagy női taggyüjtőket (nyugdijasokat is). Budapest, Üllői-út 17, III.

INTÉZET felvesz azonnal egyedülálló nőt takarításra és ha beteg gyermeke van, azt ápolja. Fizetés havi 80 P, levonás nélkül, külön szoba, teljes ellátás. Jegyzői leányinternátus, XIV., Stefánia-út 29/b.

NEVELŐNŐT keresek 3 kisgyermekhez családtagként. Nyelvtudás előnyben. Fizetési igény megjelölendő. Érmihályfalva, Postafiók 26.

ASZTALOSSEGÉD Palágyi bútorgyárba felvétetik, XIII. ker., Dévényi-utca 26.

MINDENES szakácsnőt, becsületest, gyakorlottat, azonnalra keresek. Ferenc-körút 46, I. 16. T: 386-105.

ÁLLÁST KERES

REFORMÁTUS francia hölgy órákat ad. Madame, Derék-utca 5.

KÖZÉPKORU NŐ elmenne főzőmindenesnek magánoshoz, vagy kéttagú családhoz, ahol dolgozó húga is vele lakhat. VIII., Csepreghy-utca 2, III. 19.

INTELLIGENS fiatal lány gyermek mellé jó bizonyítványokkal ajánlkozik. Cim: IV., Királyi Pál-u. 10, V. 1.

ÁPOLÓNŐ ajánlkozik házakhoz, minden, az ápolás körébe eső teendők elvégzésére. Pálosné, Városház-utca tizenhat.

SZAKÁCSNŐ, KÉZILÁNY vidéki internátusba azonnalra elmenne. Kovács Margit, XI., Kruspér-utca 10, f. 5.

ADÁS-VÉTEL

PAPLAN, matrac legolcsóbban Smarznál, Horthy Miklós-út 18, 456-759.

ÖSSZECSUKHATÓ, lehetőleg **kárpitozott vaságyat** vennék. Ajánlatok „Tiszta bútor" jeligére a kiadóba. Telefon: 384-540, d. e. 10—1-ig.

BUTORSZÖVETEK, linoleum, mindenféle kárpitoskellékek állandó raktára: Prépostnál, Vilmos császár-út 19/c (Ó-utca sarok). Keresztény cég! Tel.: 125-803.

JÓLFŰTHETŐ automata vaskályha alkalmi áron eladó. X., Héderváry-u. 35.

HÁZTARTÁSI szaküzlet, vasáruk! Jeszenszky Jenő, Ráday-utca 17.

BUNDÁT rendelésre, átalakitást kitünően készitek. Megóvást vállalok. Református cég. Varsányi, szűcs, I., Attila-utca 23. Telefon: 161-509.

BUNDÁT, szőrmét az ürikőzönség vitéz Kéry Gyula szűcsnél vásárol. Ráday-utca 14.

BÉLYEGZŐK, zománctáblák, vésések, jelvények. Kovács Lajos, Budapest, Károly király-út 7. Tel. 423-327.

BÚTOR

HETI részletre is konyhák, rekamiék, kombinált szekrények, szalonok. Bútorcserei Podmaniczky-utca hat.

Gyapjú és kender torontáli szőnyegek
minden méretben nagy választékban Horváth J. Mihály fiatal református házaspárosnál, Vörösmarty-tér 6. Telefon: 183-596

FOGLALKOZÁS

KÁRPITOS, képesitett mester, házakhoz olcsón ajánlkozik. Szőr, afrik, műrostmentes anyagom van. Tóth Sándor kárpitos, VI., Szondy-u. 66, Tel. 329-926 hívószám.

EGYENRUHÁT, öltönyfazont hozott anyagból készit Szabó Gyula, IX., Páva-utca 26. **Karpaszományosoknak és tartalékos tiszteknek finom** kincstári kamgarnos **szövetekre** igénylőlapot adok.

BIEDERMEIER nagyméretű szekrény, rekamier, kommód, fotelágy eladó, kisipari műhelyben, VI., Gróf Zichy Jenő-utca 33.

KÁRPITOSMUNKA bizalom dolga, 20 éves mesteri gyakorlattal házakhoz, házonkivül ajánlkozom. Várady, Király-u. 32, udvarban. Telefonüzenet: 291-870, trafik.

LUDANYINE Bognár Vilma női divatszalónja. IX., Üllői-út 25.

SZABÁS-VARRÁS legmodernebb kiképzése, mestervizsga. Józsefkörút 65. Eszenyi Eta.

KÁRPITOSMUNKÁT bizalommal Csikos kárpitosnál. Őr-utca három. Telefon: 137-894.

LAKÁS

ÜRES SZOBÁT vagy lakásrészt keres esküdni készülő fiatal pár. Ajánlatokat „Otthonravágyó jegyesek" jeligére a kiadóba kérünk.

MAGÁNOS nyugdijas nő Belvárosban lakást kapna, aki idős, egyedülálló urat napi sétáira elkisérné, társalkodónőként. Érdeklődés telefonon: 426-435.

MEGBIZHATÓ vidéki házaspárt villalakásba takarítás és kertgondozásra melegen ajánl a kiadóhivatal. Érdeklődés ugyanott.

SZOBA-ELLÁTÁS

BUTOROZOTT szobát keres, vagy lakótársnőnek elmenne ref. úrileány. Tel.: 148-490, 128-as mellék, 9—4-ig. Szőke Katalin.

SZŐNYEG

Szőnyeget
modern és stilbútort
kárpitosárút
Tóth Győzőnél vegyen
IX. FERENC KRT. 20

SZŐNYEGJAVITÁS, mosás: Turáni szőnyegszövőnél, Főutca 80. T.: 851—579.

KÖNYV

KÖNYVEK, zeneművek, új és használt állapotban, méltányos áron kaphatók. Schimkó Gyula, Budapest, VIII., Múzeum-körút 2.

TANKÖNYVEK az összes iskolák részére. Vétel, eladás. Simon György könyvkereskedése, IX., Üllői-út 16.

KÖNYVEK, új és használt állapotban legelőnyösebben a **Kárpát könyvesboltban** szerezhetők be. Budapest, IV., Múzeum-körút 17.

HANGSZER

ZONGORÁK, harmóniumok eladása, vétele, Mendölné, Bezerédy-u. 10. Protestáns cég. Telefon: 140-352.

RÖSLER ang. mech. Förster, Ehrbár, Lanberger, Stingl zongorák pianinók olcsón. Reissman, Rákóczi-út 55.

FIGYELMÉBE ajánlom Rákóczi-út ötven zongoratermemet. Rengeteg zongora, pianinó vásárolható, feltűnő olcsón, csekély részletre is.

VILÁGMÁRKÁS zongorák, pianinók legolcsóbban, részletre is. Fenyőné zongoratermében, Erzsébet-körút 26.

ZONGORÁK vétele, eladása: Murainál. Thököly-út 28. T: 428-631. Javitás, hangolás.

MÁRKÁS zongorák. Vétel, eladás, csere. Sasvári, VII. Erzsébet-körút 21. Telefon: 426—684.

ÉKSZER

MINDEN, ami óra, előnyösen Rosta koszorús órásmesternél, Petőfi Sándor-utca három. Telefon: 888-053.

TÖRTARANYAT, ezüstöt, brilliánst veszek! Schiffler, Szervita-tér 8, I. 17.

VEGYES

GÉPET adnék varrónőnek! „Megegyezés szerint" jeligére Arató hirdetőbe, Erzsébet-körút 14.

KOVÁCS régi megbizható, református magánnyomozó. Mérsékelt díjazásért mindent kinyomoz. József-körút 20. 136-238.

SZABÓ öcön legolcsóbb, megbizható református magánnyomozó, diszkrét megfigyelő, Rákóczi-út 47. Tel.: 130-571.

KALAPJA piszkos, formátlan? Szakszerűen tisztitja, formázza Lampert kalapos-mester. Nőikalapalakitás! Jókai-tér 6. Udvarban. Vidékre postán utánvét.

CIÁNOZÁS

BUDAI CIÁNOZÓ Margit-körút 40. Telefon: 166-615.

437351 — Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat nyomása. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

Dr. Victor János: „Lészen eljövendő"

Victor János budapest-szabadságtéri lelkipásztor nyolc beszédben végigprédikálta az advent egész ünnepkörét. Egymásután szól a természet, a történelem, az Ószövetség, az egyház, a magyarság, a család és végül az Isten adventjéről. Beune szinte felöleli, amit az adventről és adventben elmondani lehet. A beszédek igeszerűsége, szürke acélként fénylő stílusa, világos okfejtése és kiáradó hite nemcsak lelkipásztorok, hanem komolyhitű egyháztagok számára is értékes, élvezetes és építő olvasmánnyá teszik az ízlésesen kiállított könyvet.

Dr. D. J.

Kabos Margit: „Nemere"

... [illegible] ... nek nem adatott meg, hogy vértanú legyen. Az egyik román mindent elkövetne, hogy segítsen az ártatlanul megvádoltakon. Valamennyiük életét elkapja a tragédia nemere-viharszele. A dráma legmegkapóbb, legfelemelőbb alakja a református pap, aki fogságát hivatásként viseli. „Fiaim" — mondja a román börtönben — „engem az Úr azért rendelt közétek, hogy a kétségbeesés nehéz óráiban veletek legyek, vigasztaljalak titeket." A lelkipásztor a halál kapujában érzi az elveszett nyár ragyogását a mélyben rejtőző gyökerekben. Látja a csonka törzsön kizöldelő új életet. Az új, erdélyi írónő drámáját az Új Idők irodalmi intézet (Singer és Wolfner) adta ki.

Berend Miklósné

Rideg Sándor: Indul a bakterház

Tamási népi fantáziájának dús meseszövése és Móricz Zsigmond naturalizmusa lebegett az új író: Rideg Sándor előtt, amikor könyvét megírta. Műfajától kezdve a stíluson át a felvetett problémáig zavarba hozza az embert: mit is akart voltaképpen. Nem regény ez, nincs benne egységes szál, amelynek a mélyülése, lendülete előbbrevinné a cselekményt — nem is novella, inkább lazán egymásmellé helyezett képek sorozata a bakterház sok nyomorúsággal teli életébe vetődött kis rongyos gyerek életéből. Modoros a nyelve, mondhatnánk erőltette a nyakatekert paraszti mondásokat, így vélve szerény mondókájának híg levébe ízeket adni, sok nyomorúságverte alak mozog itt, de nem tudja profiljukat megrajzolni — nem mond egyik szereplőről mást például, csak azt, hogy mindig piszkos a lába és folyton röhög — csöppnyi ízelítő, megjelenítő készségének erejéről. Érezzük, hogy a szociális probléma megoldatlansága nem feszül, hanem fekszik itt az emberi groteszkség és sírnivaló nyomorúság pocsolyájában, de csak valami szánakozó, utálkozó érzéssel válunk el tőlük és bizony megkönnyebbedéssel.

F. L.

— **Molière és a »Marseillaise«.** *Két elírásból, illetve sajtóhibából származó félreértést kell tisztáznunk. Szabó Lőrinc összes verseiről szóló multheti cikkünkben a »Marseillaise« szerzőjéül Leconte de Lisle van feltüntetve, holott azt egy francia tiszt: Rouget de Lisle szerezte Marseilleben s a gyujtóhatású induló úgy terjedt, hogy a francia hadsereg már ezzel vonult végig Páris utcáin. — A »Tartuffe«-ről szóló beszámolóban pedig a sajtóhiba XVI. Lajos korába helyezte Molière-t, holott ő a napkirálynak: XIV. Lajosnak pompázó világában írta darabjait, amelyek éppen ebben a világban voltak bizonyságtételek az erkölcsi világrend mellett.*

Ingatlan adás-vétel
ügyekben bizalommal forduljon
Dr. HEGYI ZOLTÁN
ingatlanirodához, VIII., Rökk Szilárd-utca 6. Tel.: 139-683

ÚJ KÖNYVEK

Bonfini: MÁTYÁS KIRÁLY

Mátyás reneszansz udvarába kerül 1486-ban Bonfini Antal, egy kis olasz városka rektora, hogy szűz kenyerét felcserélje a bőségessel, aminek ígérkezett a magyar királyné felolvasójának lenni. Jókedvű, nótás ember, tud bókolni szépen s hajlongani a magas uraságok előtt, nem ejtvén szem elől a legfőbb célt: a király kegyeibe jutni. Egy ilyen reneszansz udvarban minden a királyért történik, ő a Nap — s boldog ki jótetszése sugaraiban részesülhet. A költők, művészek célja: őt dicsőíteni. A firenzei Nedo Naldi Mátyás könyvtáráról zeng hexameterekben, Galeotti prózában írja meg a róla szóló anekdótákat. Bonfini is ki akarja venni részét a dicsőségből s az újkor stílusában római módra megírja a magyarok történetét. Az öreg Túróczi ítélőmester krónikás nyelvezete helyett Livius klasszikus tisztaságú stílusában elkészült a Rerum Ungarirum Decades, a magyar történelem tizedei, négy és fél tized — negyvenöt könyv. Mátyás figyelmét az a dolgozata hívta fel Bonfinira, amelyben kimutatta, hogy a Hunyadiak M. Valerius Corvinus családjából származnak, mely család ősatyja maga Jupiter, e család hollója és a Hunyadi címer egyezése nyujtotta az alapot a genealógiára. A magyar őstörténetről sok mindent összehord, ami helytelen, de Mátyásról s a korról a riporter éles szemével és frisseségével ad számot. Itt már nem is a liviusi pátosszal beszél: friss, érdekes és közvetlen. A könyv ezt az értékes és friss részét foglalja magában Bonfini művének. Geréb László, a fordító írt értékes bevezetőt hozzá.

dr. Fekete Lajos.

Olajos A. Elréd: G. K. Chesterton

A »Panonhalmi füzetek« c. sorozatban jelent meg a magyar bencésrend egy tagjának ez a tanulmánya, amely doktori értekezésnek készült, de tárgyánál és tárgyalási modoránál fogva általános érdeklődésre tarthat számot. Chesterton persze azok közé az írók közé tartozik, akiket nem lehet »ismertetni«, mert amit mond, annyira elválaszthatatlan attól a módtól, ahogyan mondja, hogy csak az ismerkedhetik meg vele, aki őt magát hallgatja meg. Amit munkáiba való szeretetteljes elmélyedés alapján egy lelkes »ismertető« megtehet, azt a szerző megteszi. Szeretetét és lelkesedését — amely nem válik kritikátlan csodálattá — Chesterton meg is érdemli, mert az utolsó évtizedekben alig tett még valaki olyan nagy szolgálatokat a római egyháznak, mint ez az angol konvertitája, aki fényes elméjét és tollát a művelt közönség körében folytatott apologetikának szentelte, mivel a front, amelyen harcolt, a hitetlenséggel néz szembe, tehát közös frontja a római és protestáns kereszténységnek, legtöbbször a református olvasó is csak örömmel kísérheti hadakozását, s ha közben esik egy egy vágás a kálvinizmuson is, csak azt állapíthatja meg: Chesterton nem ismerte a kálvinizmust. (Ha ismerte volna, alig kereste volna lelki nyugvópontját Rómánál.) — Chesterton működése, tartalmánál fogva mélyebb filozófiai és theológiai elemzést is megérdemelne, mint amilyent ez a könyv nyújt, de a szerzőt esősorban nyilván irodalomtörténeti szempontok vezették s ezért ezt a hiányérzetünket nem szegezhetjük neki kifogásként.

V. J.

Verdi Requiem-je az Operaházban

Operaházunk hosszú évek óta november elsején mindig műsorra tűzi a zeneirodalom egyik leghatalmasabb alkotását, Verdi Requiem-jét. Az olasz operaóriás élete végén az Aida és az Othello között, 1874-ben komponálta a Requiem-et, mintegy zenei végrendeletként. Ekkor még nem sejthette, hogy 80 éves korában teljesen újjászületve, kötetlen, sziporkázó, ragyogó zenei nyelven megalkotja minden vígoperák királyát, a Falstaff bűbájos komédiáját. Mindaz a dús dallamáradat, hatalmas drámaiság, ellenállhatatlan lendületű, forró tüzű ritmus, nagyvonalú pátosz s ugyanakkor a végsőkig való leegyszerűsödés, ami a Rigoletto, a Don Carlos, a Boccanegra, az Aida Verdijét jelenti, a Requiem-ben zártabb, egységesebb, kötöttebb keretben, mintegy az egész eddigi zenei nyelvének megnemesítésével jelenik meg. Verdit, a nagy formaművészt, a Sanctus hatalmas fugája mutatja, az operaköltőt a dies irae mindent elsöprő hangorkánja, melynél reálisabb és ugyanakkor mégis minden apró részletében zeneileg tökéletesebb képet a végítéletben reszkető emberről nemigen festett meg komponista. S mindezek felett ott lebegnek azok a csodálatos dallamok, melyekben Verdi mélységesen istenhívő lelke, jóságos emberlénye tükröződik.

Az Opera hétfői előadásáért elsőnek az elismerés szava Failloni mestert illesse. Úgy éreztük, hogy hitelesebben ezt a kompozíciót nem lehet eldirigálni. Vezénylése állandó feszültségben tartja az egész együttest és ebből a feszültségből tökéletesen bontakoztak ki az egyes tételek. A szoprán és alt szólamot nem hisszük, hogy szerte Európa színpadain muzikálisabban, színesebben kulturáltabban énekelnék bárhol, mint ndunk Báthy Anna és Basilides Mária.

Dr. Vasadi Balogh Lajos.

Meghívó

A Magyar Kálvin Szövetség 1943. évi november hó 10-én, szerdán d. u. fél 6 órai kezdettel az új református gimnázium dísztermében (Budapest, IX., Lónyay-utca 33., I. em., bejárat a Kinizsi-utca felől) a »Kálvinizmus a közéletben« című előadássorozatát megnyitó

ELŐADÓI ESTET

és tagtoborzást rendez, melyre a Magyar Kálvin Szövetség tagjait és az érdeklődőket szeretettel hívja és várja az Elnökség.

Szabó Imre s. k.,
esperes, lelkészi elnök.

Dr. vitéz Bonczos Miklós s. k.,
államtitkár, világi elnök.

MŰSOR:

1. Ének.
2. Imádkozik: Szabó Imre esperes, a Szövetség lelkész-elnöke.
3. Az intelligencia vallásossága címmel előadást tart. dr. Enyedy Andor püspök.
4. Mire van ma legnagyobb szükségünk címmel előadást tart Szász Lajos dr., m. kir. közellátási miniszter.
5. Zárszó: vitéz dr. Bonczos Miklós, a Szövetség világi elnöke.
6. Ének.

Egyházi akcióhoz jómegjelenésű hölgyek, urak felvétetnek, könnyű munkára. Megadott címek mellett jól kereshetnek. Jelentkezés a kiadóban d. u. 5—6 óra között.

HOL VÁSÁROLJUNK, DOLGOZTASSUNK?

Hirdetési díjszabás: ebben és az apró rovatban mm sora —.80, szöveg-oldalon 1.— pengő.

BUNDÁK, bolerók, ezüströkák, nerzek nagy választékban
Alakítás eredeti modell szerint

KARSÁNYI AJOS-nál, IV. Múzeum-körút 7

MŰFOG Biró Sándor — Olvasóinknak kedvezmény, OTBA és ORBA tagok a min. segély + cis ráfizetésért államilag vizsgázott fogász Rákóczi-út 25 Tel 138-039

Bundák, rókák, bolerók legolcsóbban **Kókay** szűcsnél. **Vilmos császár-út 10.** sz. Telefon: **386-784**

OLCSÓ BÚTOROK, rekamiék konyhák zetés. kedvezménnyel. **BÁNYAFALVI-nál,** Izabella-utca 11 Tel 220-799

BUTOROK Kovácsnál, Izabella-u 13 (Magyar Színház mellett) Hálók, kombinált szobák, kárpitosáruk olcsón. Nagy választék. Fizetési kedvezmény

Ezüst és tűzrókák különféle bundák rendelésre olcsón **Bischinger szűcsnél** Kálvin-tér 2. I. 4.

Óvóhelyi tálaltók, vészkijáratok tőzeges w. c., szekrény, nad, asztal stb. kaphatók VI., EÖTVÖS-U. 1. Telefon: 425-811

Konyhák, kombinált szobák, rekamiérok, szekrények, olcsón, jól. **GAÁL,** Podmaniczky-utca 6. szám

TÓTH LAJOS fest, tisztít V., József nádor-tér 9. TELEFON 181-297

Bármilyen származású **OKMÁNY** nemcsak nemesi beszerzési ügyében forduljon **HERALDIKA NEMESSÉGI** irodához, IV, Gr. Károlyi-u. 14. T: 381-199, 184-644

Urvacsorakelyhek, kancsók, tálak, ékszerek KISS FERENC ötvöstanár, ref. presbiterné), Budapest, IV., Haris-bazár 3. Tel. 384-447

BŐRKABAT-készítő! Javítást, festést is vállal. Garaguly Zs. Wesselényi-u. 11. Telefon: 223-536

HALMI BÉLA udvari és kamarai **fényképész** Budapest, IV., Hercseghi-utca 19. — Telefon 184-683

Pályi Eszter és Margit
KALAPSZALÓN
Budapest, IV., Váci-utca 10, földszint Tel.: 384-349
Alakítást is vállalunk

Női és leánykaruha, divatáru kötöttáru **LŐRINCZI PRESBITERNÉL** ÓBUDA, KÓRHÁZ-UTCA 43. Telefon 162-85

Bundák KISS MIKLÓS szűcsnél Váci-u. 11/b. IV., Aranykéz-u.) Vállal kozott anyagból átszabást, megóvást. Telefon 181-546

Urasztali terítők, ünnepi díszzászlók művészi kivitelben, előnyös áron **Kalmárné Tuzson Erzsébetnél,** XIV., Nürnberg-u 15. Telefon 499-640

Ördögh Mátyás órásmester, precizios órák és ékszerek raktára, IV., Deák Ferenc-tér 4. T. 181-175

LÁSZLÓ bútor megbizható olcsó JÓKAI-UTCA 6. SZ. Bejárat az Ó-utcából

JÓ BÚTORT, kárpitosárut bizalommal vegyen **Oláhnál,** József-körút 66. Tel.: 132-102.

Használt **ruha,** cipő, fehérnemű, ilmnált lomért, hagyatékért **legtöbbet fizetek** Tel.: 137-634

Rádiót használtat és újat, üveges csöveket és más szerelvényeket veszek, eladok és becserélek Telefon: 121-565. FURCHTGOTT, VI., Nagymező-u. 29

LEGJOBB ZONGORÁT

pianinót legolcsóbban vásárol részletre is **Szávits**-nál. Vétel, javítás, hangolás precíz kivitelben. Budapest, **Baross-tér** (Rákóczi-út sarok) Tel. 145-104

Nagy Imre virágkereskedő IV., Fővám-tér 5. Udvari szállító
Koszorúk, pálmák virágok, növények

HASZNÁLT ruha, cipő, fehérnemű és egyenruhákért **sokat** is fizet Visnovszkyné, Dobozi-u. 1. II. 5-6 **143-868**


Zongorák, pianinók legolcsóbban részletre is. Vétel, csere, bérlet, hangolás **Kernács,** Rákóczi-út 13. Tel.: 349-911

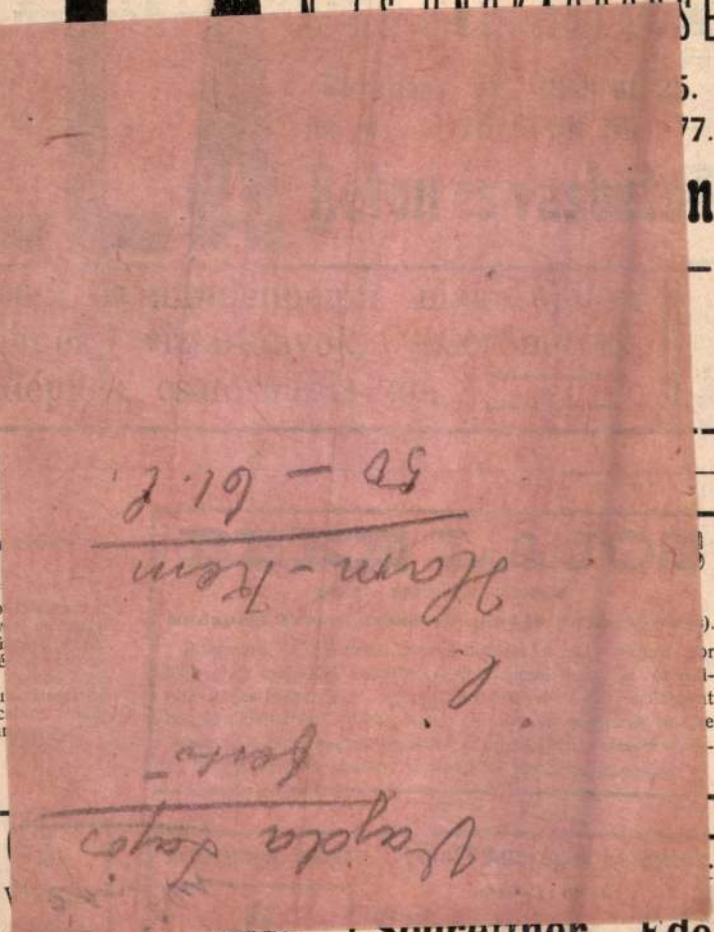

Schrettner Ede

Amerikai és saját rendszerü

tervezését, valamint azok épités

SORG ANTAL KŐMŰVES ÉPITÉSI V

A Kőbányai sörgyárak

Adolf, Szabó József hozzászólása után a terület átengedése mellett dönt, de kiköti, hogy a területet az épités megkezdésekor a szükséghez képest a piaristáknak át kell adni. A területért négyszögméterenkint egy koronát fizetnek az érdekeltek a fővárosnak. Quittner Zsigmond főv. bizottsági tagnak a Népszinház épülete előtt a Népszinház-utcai oldalon levő kis térségnek parkozása ügyében beadott inditványa felett a választmány napirendre tér. — Kelecsényi Ferenc a Krisztina város és a Várhegy között villamos üzemü sodronykötélpályát óhajt létesiteni. E kérdésnek városrendezési szempontból való elbirálása tárgyában kellett volna állást foglalni a bizottmánynak. Ezt a kérdést, miután nagyobb előkészitést igényel, levették a napirendről. — Az Erzsébet gőzmalom r. t. és Roheim Károly és fia cég azt a kérelmet intézte a fővároshoz, hogy a Pannónia-utca szabályozása, illetve folytatása alkalmával Roheimnak ne kelljen a fürésztelepét elhelyeznie. Ezen a területen ugyanis az a telekkönyvi kötelezettség áll betáblázva,

380 k.,120
áron 228
Butorok
távirdaigaz
szükséges
iratállvány
vát End
megbizást
Lámpa
máv. részé
részek szá
Hirman
és lámpa
lupper
5049 k., T
Ignác 915
gyárr. t
300 k. érté
szállitását
ségáron 2
Magyar
fillér egysé
szállitását

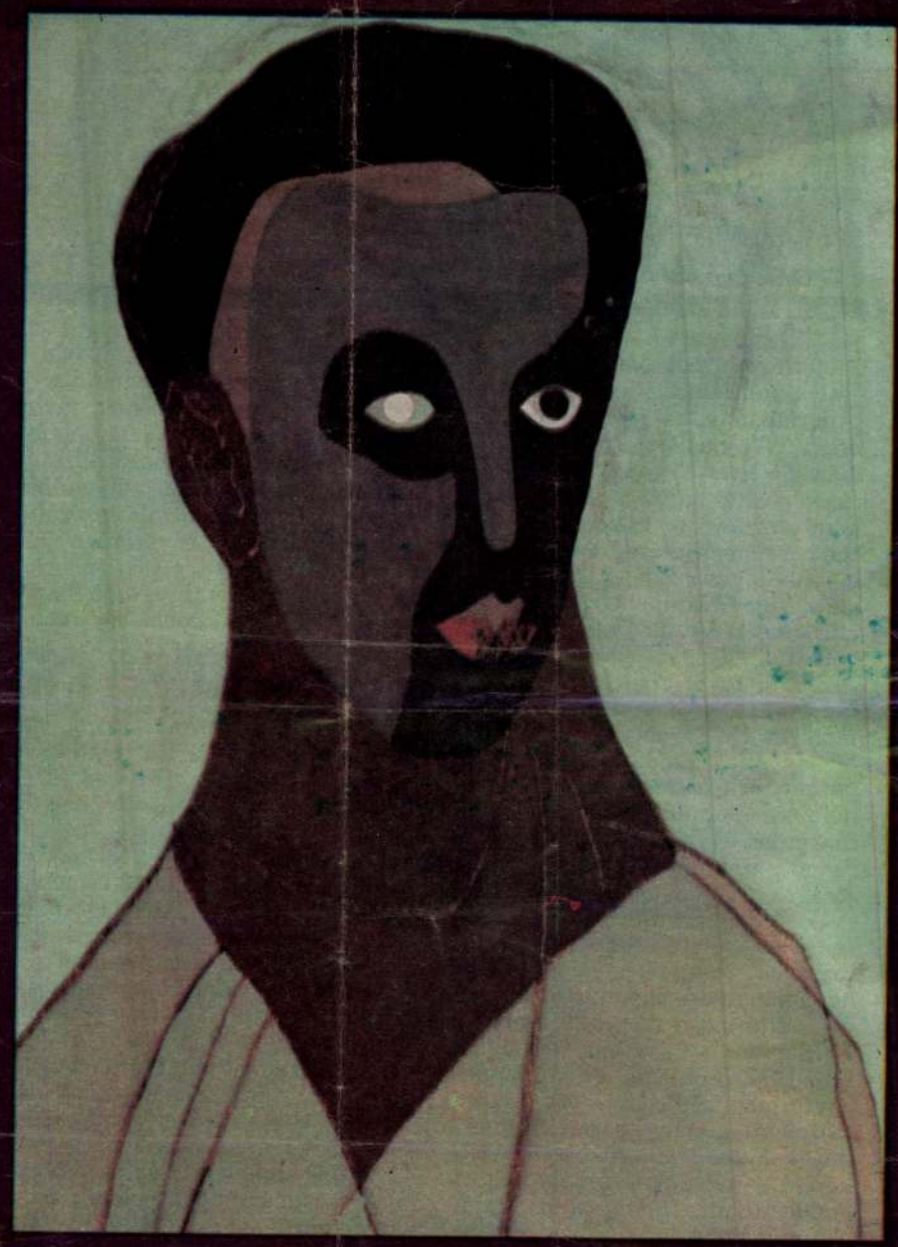

1



2



Pelbárt János, Schiller Alfréd és Szelényi Károly reprodukciói

Vajda Lajos

1. Önarckép
2. Leányikon
3. Eszaki táj
4. Szentendrei házak feszülettel
5. Vásár
6. Ikonos önarckép



4



5

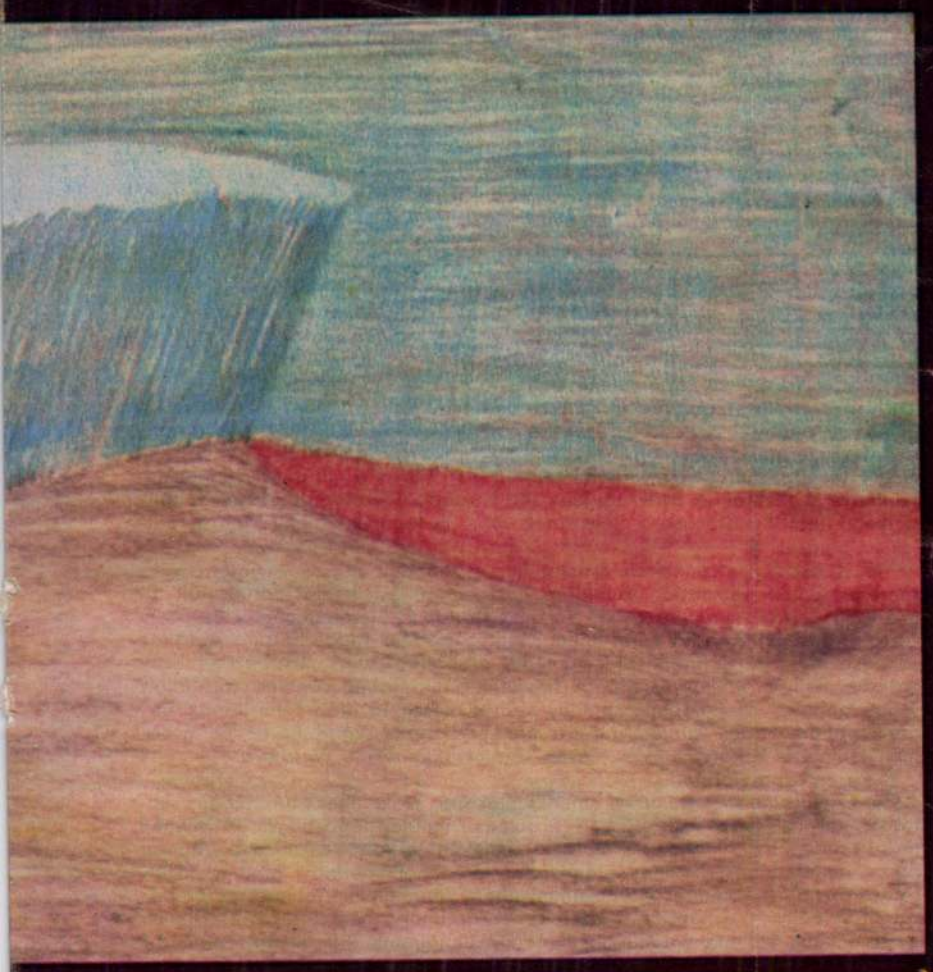

3



6

Vajda Lajos

Hétfő, 1987. július 27.

A Magyar Nemzet Galériája

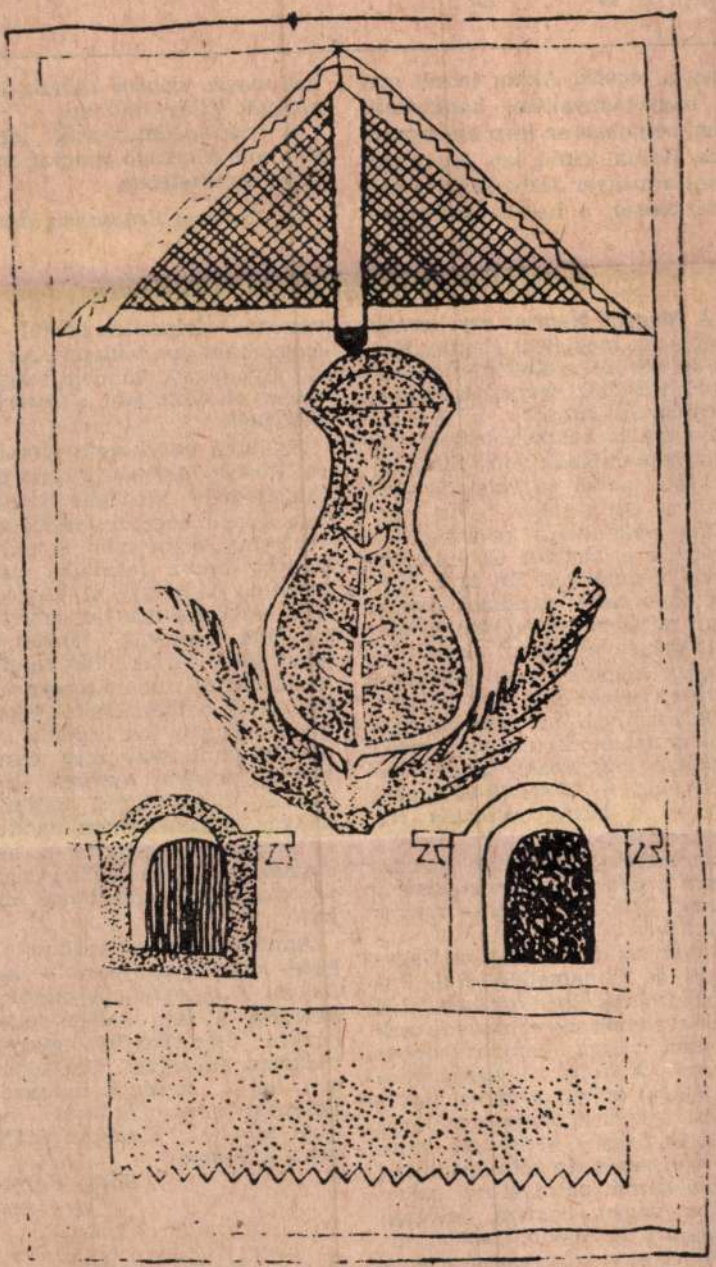

Vajda Lajos: Szigetszentmonostori házfal, 1935
(A szentendrei Vajda Múzeum anyagából)

ga Jó nekünk a Kodály-módszer? című írásához szeretnék néhány megjegyzést fűzni.

Én ma is büszkén vallom magam néptanítónak. Még élünk néhányan abból a generációból, akik az egyosztályos falusi iskolában palatáblára palavesszővel vésettük a betűket és számokat a kis nebulókkal. De arra mindig jó érzéssel gondolok vissza, hogy minden gyermekem megtanult szépen magyarul olvasni, és a négy alapművelettel számolni, mire elvégezte az elemi népiskola 6. osztályát. Ezt tanúsíthatják azok a felnőttek (ma már nagyanyák és nagyapák), akik a háború előtt — 1938—39-es tanévben — a kastélyosdombói ref. elemi népiskolába jártak. Pedig a tanteremben 59 gyermek ült egyszerre a padokban. Az eredmény — amit akkor elértünk — nem is volt kevés.

Ehhez az indíttatást a Nagykőrösi és Dunamelléki Ref. Tanítóképzőintézetben kaptam, ahol az oklevelemet szereztem. Ide csak felvételi vizsga alapján lehetett bejutni. A felvételi kérvényhez mellékelni kellett a városi tisztiorvosi igazolást, mely azt bizonyította, hogy a kérelmező teljesen egészséges, ép testű, és alkalmas a tanítói pályára. Az intézet június végén behívta felvételi vizsgára a kisdiákot, ahol az intézet orvosa a színérzéket, a zenetanár pedig a zenei hallást vizsgálta.

A tanítóképzőben minden osztályban heti egy óra egyházi ének és egy óra világi ének volt, ami 5 év alatt [illegible] énekórának, két hónapra. Az 5—8. osztályosoknak mindent megtanítottam az órán, ami a tantervben szerepelt.

Szívesen emlékezem vissza arra, amikor 1939-ben a kárpátaljai Turjaremete községbe megkaptam állami helyettestanítói kinevezésem. Akkor nem is tudtam, milyen nehéz feladatra vállalkoztam. A kétnyelvű községben a 8 osztályos magyar tannyelvű iskolába szlovák anyanyelvű gyermekek jártak. Tanítványaim közül hat fiú tudott magyarul is, ők voltak a tolmácsaim. Segítségükkel nagyon sok népdalt, katonadalt tanítottam meg csoportomnak, magyar nyelven. Örömmel és büszkeséggel töltött el, amikor délutánonként tanulóim — kecskéket legeltetve a hegyoldalakon — teli tüdővel énekelték magyarul a megtanult dalokat.

Amikor 1940 júniusában — 2 hetes nyári gyakorlatra — katonaként Turjaremete községbe érkeztünk, a falu szélén fogadásunkra összesereglett gyerekek vidáman énekelték: Százados úr sej, haj... kezdetű katonadalt. Feletteseim megkérdezték, hogy kitől tanulták, kórusban kiáltották a nevemet.

Bacsó Károly
ny. tanár

Kié a járda?

A fenti címmel írt Győri György olvasó levelet, amely ugyancsak a Tisztelt Szerkesztőség rovatban jelent meg. Az általa leírtakat szeretném kiegészíteni a saját tapasztalataim[illegible] dél után hat óra felé

Vajda Lajos

Hétfő, 1987. szeptember 28.

A Magyar Nemzet Galériája

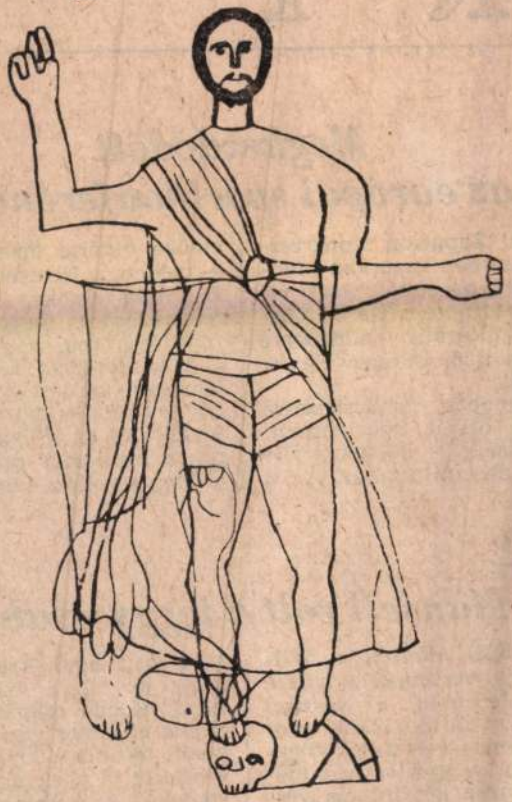

Vajda Lajos: Pantokrator, 1937
(a szentendrei Vajda Múzeum anyagából)

társaság kulturális minisztere megnyitotta a 8. Európai Sportkonferenciát.

A háromnapos tanácskozásra 29 európai ország sportvezetőinek küldöttsége — köztük a *Deák* Gábor államtitkár, az ÁISH rög fővárosba.

A konferencia résztvevői több lényeges kérdést vitatnak meg, így szó lesz a sport és kultúra, a sport és az ifjúság kapcsolatáról, a profizmus problémáiról és a dopping elleni küzdelemről.

Forma–1

Mansell volt a leggyorsabb

A brit Nigel *Mansell*, a Williams Honda versenyzője nyerte vasárnap Jerezben a spanyol nagydíjat, ez volt idei ötödik győzelme a Forma—1-es autós világbajnokságon. A győztes brit mögött a McLaren két francia versenyzője, a francia *Prost* és a svéd *Johansson* következett, majd negyedikként Mansell csapattársa, a világbajnoki összetettben biztos éllovas brazil Nelson ni a brit autóversenyzőt. A 63. körig jól állt a másik brazil, a Lotus Honda csapatban szereplő *Senna* is, akkor viszont egy hosszabb technikai kiállás miatt elvesztette jó pozícióját. A spanyol nagydíj krónikájához tartozik, hogy öt körrel a befejezés előtt Piquet egy kisebb kihagyás miatt kifutott a pályát övező fűre, s miközben a visszautat kereste, Pros könnyedén előzte meg, akit a

Vajda Lajos



Vajda Lajos rajza

Magyar Nemzet 1987. VI. 2.

Vajda Lajos

Hétfő, 1987. május 18.

A Magyar Nemzet Galériája

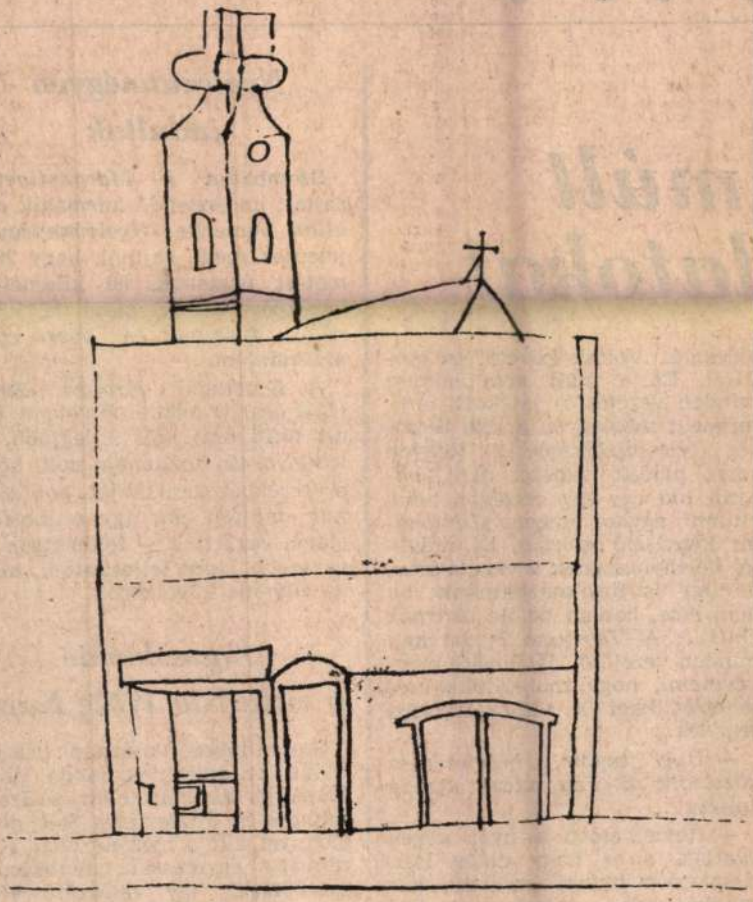

Vajda Lajos: Ház mögött templom, 1935
(A szentendrei Vajda Múzeum anyagából)

lődésnek. Voltak követői és csodálói. Ez a múlt arra kötelez minden vezetőt és játékost, hogy mindent megtegyen a régi dicsőség visszaszerzéséért. Nagyon rossz példák vannak arra, hogyan tud egy-egy országon belül eltűnni egykor magas színvonalat képviselő sportág, ha művelői belenyugszanak a vegetálásba, de úgy is fogalmazhatnánk: ha nem érte, hanem belőle akarnak élni!... A Vasasban is azt kell minden vezetőtől, játékostól megkövetelni, hogy munkájukkal és tehetségükkel a visszazárkózást segítsék.

— *Úgy tudom, befejezéshez közeledik a Fáy utcai uszoda építése...*

— Remélhetően a nyár végén avatják, s ez nagy dolog lesz. Kedvezően hathat az edzői kar munkájának összehangolására, lökést adhat a fiatalok fejlődésének. De az igazán nagy előrelépést egy fedett uszoda jelentené. Arra gondoltam: miért ne lehetne az angyalföldi gyárak és vállalatok vezetőit megkérni: járul-

kerékpározzanak, majd 21 kilométert fussanak — *gyors egymásutánban.*

A férfiaknál *Kropkó* Péter (4:35 óra), a nőknél *Baranyai* Judit (5:16 óra) volt a legjobb. A lebonyolítás zökkenője volt, hogy a kerékpározás távját *pontatlanul mérték ki,* így a mezőny elején végzettek — feltehetően — *rövidebb távot* teljesítettek, mint az utánuk következők.

Jugoszláviáé a vízilabda Világ Kupa

Szalonikiben vasárnap befejeződött az ötödik vízilabda Világ Kupa. A zárónap előtt a Szovjetunió és Jugoszlávia két pont előnnyel állt a mezőny élén. Korábban egymással döntetlenül mérkőztek, így valószínű volt, hogy közöttük a gólkülönbség dönt.

A Szovjetunió nagy küzdelemben, de csupán két góllal győzte le az Egyesült Államokat, egyértelmű volt: a jugoszlávoknak

Vajda Lajos

Hétfő, 1987. április 13.

A Magyar Nemzet Galériája



Vajda Lajos: Anna Margit, 1934

(A szentendrei Vajda Múzeum anyagából)

mendi Dózsa MTE-t, a magyar kosárlabdázás történetének első vidéki bajnokát.

Nemegyszer attól lehetett tartani, hogy leszakad a plafon, úgy zúgott a Hajrá Körmend!, az MTE, MTE! Fantasztikus nagy csatában végül a hazaiak 82:72-re győzték le a *Bp. Honvédet*, azt az együttest, amelyik eddig 29-szer lett első a férfi kosárlabda NB I-ben. Miután pénteken este a körmendiek megtudták, hogy csapatuk a fővárosban vereséget szenvedett, a bajnoki cím sorsa vasárnap harmadik találkozón a városukban dől el, a szuper-döntő lázában égtek. Nem túlzás, hogy szinte a város egész lakossága, hiszen Körmenden nincs olyan ember, aki ne szeretné ezt a játékot. A szurkolók már délután fél 2-kor a csarnok előtt gyülekeztek, 4-kor telt ház volt, a fúvószenekar körmendi nótákkal szórakoztatta a publikumot, a közönség óriási hangerővel buzdított. A vendéglők, a presszók bezártak, de nem is lett volna

7 ponttal is vezettek, de a s
netben mégis a körmendiek
volt 5 pontos előnyük.

Mészáros Lajos szövetségi
pitány is élvezte a nem mind
napi küzdelmet.

— Jugoszláviában is azóta
a kosárlabda, amióta sokan j
nak a mérkőzésekre. Örülhetü
hogy már több magyar városb
is ennyire szeretik ezt a ren
játékot.

A folytatás a legszebb körm
di álmokat is felülmúlta, hisz
a második félidőből még más
perc sem telt el, de már 9 po
tal vezettek. Ám még nem le
tett örülni, a Honvéd nem a
fel. *Berkics* és társai szinte
kívületi állapotban küzdöttek
csökkentették is hátrányuk
Zsebe, *Szalay* és Szendrei m
oldásai ellen azonban nem v
ellenszer. 18 perc 42 másodper
mutatott az óra, amikor felzúg
a „Bajnokcsapat, bajnokcsap
kiáltás, pezsgőt bontottak a szu
kolók: nem egészen 80 másodp
múlva már jogos volt a buzdít

Vajda Lajos, fest.

Tv-noteész

● *A rendkívüli tehetségű, fiatalon tragikusan elhunyt, és sajnos még ma sem eléggé ismert Vajda Lajost mutatta be a televízió tegnap esti képzőművészeti műsora. A többféle képzőművészeti irányzatot kipróbáló, a konstruktivizmusban egy ideig elnyugvó, munkáival iskolát teremtő művész a szentendrei csoporthoz tartozott, és abba a progresszív festőgenerációba, amely a művészetet soha nem önmagáért művelte, hanem az emberért, a társadalmi mozgásokra figyelve, alkotást és kort összeegyeztetve. Vajda után szerencsére elég sok mű maradt. Ezeknek a bemutatásával, gondolatainak megcsillantásával fontosat lényegeset mondhatott volna az emlékezőműsor. Fontosat, mert Vajda Lajos művészete a legnagyobb és legeredetibb hagyományok közé tartozik, s lényegeset, mert az a művészeti irányzat, amelyben munkássága kibontakozott, ma is élő, s így megismerésre érdemes. Ehelyett összevissza dobált képsorokat, egymást ki nem egészítő műrészleteket és logikus sorrenddé nem épülő műbemutatásokat kaptunk. Az operatőr fölösleges bűvészkedései elvették az időt attól, hogy igazán a művész szólaljon meg, s jusson el hozzánk. Jó néhányszor szóvá tettük már, hogy a televízió ilyen képzőművészeti műsorai nem az alkotót és a közönséget szolgálják igazán, hanem az illető operatőr és rendező különleges-különcködő bravúrjait. Az jó, ha a rendező és operatőr átszűri önmagán a láttatnivalót, de az már nem, ha a szűrőben minden fennakad, ami nem őt mutatja fel. Ez alkalommal, sajnos, ezt történt. Ami azért is sajnálatos, mert — mint már említettük — Vajda Lajos művészetét aránylag kevesen ismerik.*

(harangozó)

ő): TV-noten 2.

LAP, Bp. 1976. jan. 30.

verlek

nadását

nek a vonatok

onatok már valamivel ontosabbak, mint tegnap oltak. A nemzetközi exp- esszjáratok 60 percnél öbbet nem késnek.

A Ferihegyi repülőtér smét indítja és fogadja a emzetközi járatokat. A BKV járatai üzemkezdettől

tegnapihoz viszonyítva, *okkal jobb körülmények özött indultak. A Fővárosi Köztisztasági Hivatal teg- nap Budapest utcáin 120 éppel, 1218 hómunkással akarította a havat.* Ma már külső területek megtiszti- ása következik.

Időjárásunkat ma is a hi- leg levegő határozza meg. Kisebb havazás, hószállin- gózás már csak a keleti országrészekben várható. A hőmérséklet nap közben s fagypont alatt marad.

Az egész országban ösz- ezefüggő a hótakaró, a ke- eti részeken a hó vastag- sága 25—30 centiméter, annak helyek, ahol eléri a

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Lajos Vajda

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1983 OKT 10

1021



In der einstigen Synagoge in Szombathely (Westungarn) wurde ein Ausstellungssaal eingerichtet, in dem derzeit Werke des Malers Lajos Vajda zu sehen sind

Wenn der motorisierte Ausländer angenehme Tage in Ungarn verbringen möchte, sollte er sich unbedingt an die landesüblichen Verkehrsvorschriften halten. Was es zu berücksichtigen gilt, Wissenswertes über die hiesigen Verkehrsverhältnisse, kann man im folgenden nachlesen.

Ungarn hat ein übersichtlich numeriertes Straßennetz. Wer sich das System einmal zu Gemüte geführt hat, weiß schon angesichts einer bestimmten Zahl ohne Blick auf die Landkarte, in welcher Gegend er sich befindet.

In Ungarn gibt es acht

FERNVERKEHRSSTRASSEN

deren Nummer aus einer einzigen Ziffer besteht. Haben sie noch ein M davor, handelt es sich um eine Autobahn oder eine Schnellstraße.

Sieben der acht Fernverkehrsstraßen gehen von der Hauptstadt Budapest aus, während die achte von einen der größten Städte Transdanubiens, von Székesfehérvár, zur österreichischen Grenze führt.

Nachstehende Übersicht informiert über den Ausgangspunkt der acht Straßen, die größeren Ortschaften an der Strecke sowie die Länder, die in dieser Richtung liegen:



Fernverkehrsstraße M 1
Budapest — Győr — Mosonmagyaróvár (Österreich, CSSR)

Fernverkehrsstraße Nr. 2
Budapest — Vác (CSSR)

Fernverkehrsstraße Nr. 3 (erster Abschnitt: M3)
Budapest — Gyöngyös — Miskolc (Sowjetunion, CSSR)

Fernverkehrsstraße Nr. 4

Fremdenverkehrsstraßen

werde, sein Wagen eben

VAJDA LAJOS

VADAS JÓZSEF:

Képzőművészet

Ikonfestő a huszadik századból

„Lehet egyetérteni velük és lehet támadni őket, csak éppen tudomást nem venni róluk — lehetetlen" — írta *Vajda Lajos* képeiről a tanítvány és jóbarát, a festő és kritikus Bálint Endre még 1938-ban. De hiába. A szavai süket fülekre találtak. Megtörtént az, amire — a magyar szellemi élet mikroklímájának ismeretében — gondolhatott volna; amire azonban — Vajda kivételes tehetségének tudatában — még ő sem gondolt. Hogy tudniillik egyetértettek Vajdával és támadták Vajdát, paradox módon mégsem vettek róla tudomást. Nem volt hozzá kegyes a sors. Sem életében: egyetlen nyilvános kiállítást nem rendezhetett a műveiből; sem 1941-ben bekövetkezett halála után: csaknem negyven esztendő telt ugyanis el, amíg életművét bemutató kiállítása nyílt most a *Magyar Nemzeti Galériában.*

★

Ki volt hát ez a festő? A monográfus Mándy Stefánia egyik tanulmánya Csontváryhoz hasonlítja. Mondván: Vajda életműve „magányos sziget". Felemelően végzetes elszigeteltsége azonban nem csupán a visszhangtalanságban nyilvánul meg. Van néhány közös vonás művészetükben is. Vajda szintén vonzódott a Kelethez: gyermekkorában Szerbiában élt, később hatottak rá az ikonok. Egyáltalán: „egy sajátos közép-kelet-európai művészet" kialakítására, a francia és az orosz szellemi központ összekapcsolására törekedett. A látásmódjuk sem éppen ellentétes. Csontváry látomásos piktúrája kétségtelenül folytatódik Vajda látomásaiban. A másik nagy magyar elől — Bálint Endre szerint — Derkovits. Mint Bálint írja, éppen Vajda hívta fel a figyelmét Derkovitsra. Idézi is Vajda egyik levelét, amely arról szól, hogy Derkovits forradalmár és forradalmi művészete összehasonlíthatatlanul jelentősebb, mint a kortárs polgári festőké, akik „esztézist" és „békanyálas piktúrát" művelnek. Van tehát Vajdának kapcsolata Derkovitscsal is. Hasonló nyomorban és hasonló aszkézissel dolgozott. De ami lényegesebb: ő is a Kassák által szervezett szocialista avantgard nyomán indult. A Képzőművészeti Főiskolán Csók István tanítványa, ám a szellemi útravalót a Munka köréből kapta. Mégis — az összekötő szálak ellenére is — kérdés: mennyiben volt Vajda a társa Csontvárynak, illetve Derkovitsnak?

★

A Csontváryval való párhuzam kétségkívül tetszetős, de a hasonlóság nem sokkal több, mint amit két tragikus sors mutathat. Hiszen merőben más társadalmi közegben működött ez az alapvetően különböző két személyiség. Mondhatnám úgy is: Csontváry bizarrsága és érdekessége nem utolsósorban egzaltált személyiségéből következik, ezzel szemben Vajda pályája a tételes szürrealizmus tetőpontján és attól elválaszthatatlanul bontakozik ki. Miután az akadémikus szellemiségű főiskolát 1930-ban elhagyja, Párizsba megy. Éppen akkor érkezik tehát a francia fővárosba, amikor útjára indul a *Surréalisme au Service de la Révolution* című folyóirat. S vele a szürrealizmus második nagy hulláma. Rögtön tegyük hozzá: az elsőtől különböző áramlata. Ekkor válik el ugyanis a tudatos cselekvést hirdető és hamarosan a Szovjetunióba látogató Aragon útja az ösztönös cselekvést valló Bretonétól, még ha ez az elválás akkor nemigen érzékelhető is, még ha — Illyés Gyula megfigyelése szerint — ez a változás vagy inkább váltás csupán a lapcímekben tetten érhető. Hiszen szemléleti tisztázódást jelez, hogy a *Révolution Surréaliste* helyébe lép a *Surréalisme au Service de la Révolution*, vagyis a szürrealista forradalom művészeti programját a forradalom szolgálatába állítandó szürrealizmus váltja fel. Vajda nem csatlakozik egyetlen csoportosuláshoz sem, de ebből korántsem következik semlegesség. Ellenkezőleg. Ő is megteszi a maga sajátos utazását Szovjet-Oroszországba. A Pudovkin nevével jelezhető szovjet film és az El Liszickij nevével jelezhető szovjet alkalmazott grafika szellemében montázsokat kezd készíteni. Szürrealista fotómontázsokat a forradalom szolgálatában. Ha tetszik, elkötelezett műveket, amelyeknek alkotója a legbizarrabb képzet- illetve fényképtársítások közepette sem feledkezik meg a világ borzalmas ellentmondásairól. Vajda *Szerelmespárja*, hogy egyik legismertebb fotómontázsát vegyük, egyszerre hitvallás az érzelmek és a jövő tisztasága mellett, ám a fejjel lefelé fordított szerelmespár a boldogság lebegő voltán kívül annak kivételezettségét is egyértelműen érzékelteti. Mert ezt a csecsemővel eljegyzett pillanatképet az éhezés, a nyomor és a mindennapi élet szívszorítóan keserves jelenetei árnyékolják.

★

De vajon hogyan viszonyulnak a *Szerelmespárral* egy időben készült fotómontázsok Derkovits főműveihez? A kérdés magától értetődő, hiszen Derkovits éppen ekkor — 1930 és 1934 között — alkotta legjelentősebb munkáit, hiszen Vajda — mint valamivel későbbi leveleiből kiderül — ugyancsak szintézisre vágyott. Összehasonlításra serkent az a tény is, hogy Derkovits utolsó műveiben szinte a fotómontázsok technikájával vetülnek egymásra a tér különböző részleteit mutató képsíkok. A képépítés módszerében bizonyos hasonlóság mutatkozik tehát, az eredmény azonban egészen más. Törvényszerűen, mert — hogy mást ne mondjak — Derkovits pályája 1934-ben véget ér, Vajda pályája viszont éppen 1934-ben, a nagy elől halálakor kezdődik. Ekkor tér haza Párizsból, ekkor lát hozzá — a Párizsban látottak felhasználásával — a maga programjának



megvalósításához. S bár szintézis igényű az ő programja is, merőben más célzatú. Derkovits a világválság sújtotta Magyarországon a társadalmi feszültségek antagonizmusának ábrázolását adhatta és adta. Vajda piktúrája azonban már egy bonyolultabb korszakban érik be. A háború felé csúszó országban a fegyverkezés hozta viszonylagos konszolidáció révén a nyílt ellentétek helyét bonyolult manőverek foglalták el a társadalom életében. E bonyolult, nemegyszer megtévesztő manőverekkel szemben érezte úgy, hogy valamiféle egyenes beszédre van szükség. Ezért fordult a népművészethez, amelynek kései emlékeit Szentendrén megtelepülve közvetlen közelből tanulmányozhatta. A gyűjteményes kiállításon egész sor — házakat, bútorokat és szobrokat megörökítő — rajz vall erről a Korniss Dezsővel folytatott vállalkozásról, amelynek célját Vajda a következőképpen határozta meg: „Abból indulunk ki, hogy tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csakis a magyar népművészet lehet..."

★

Már Körner Éva felhívta rá a figyelmet, hogy a népművészetet Vajda nem egészen úgy értelmezte, ahogyan Bartók és Kodály. Ők az ősi motívumkincset és az ősi sajátosságokat kutatták. Vajda ellenben a tizenkilencedik századi népművészet barokkos elemeihez vonzódott, ezeket használta fel. És ezeket is másképpen, mint a példaképnek tekintett zenészek. Nem rendszerezte anyagát, hanem szürrealista montázsokká formálta a motívumokat. Sőt ez a munka lényegében abba is maradt. Hogy a népművészet tanulmányozása jelentős, de mégiscsak provizorikus állomás volt, azt jól mutatja a kiállítás, ahol ezeket a Szentendrén és Szigetmonostoron gyűjtött motívumokat egészen más tematikájú képek követik. Először pasztellal készült csendéletek, aztán kemény kontúrral festett bábuemberek, ezekkel egy időben klasszikus harmóniájú arcképek, majd az ikonok stílusát követő önarcképek. Ezeket az egyre érettebb műveket nem a magyar népművészet mint tradíció élteti és szervezi egységgé, hanem a Párizsból hozott és mind rafináltabbá váló montázstechnika. Nyugodtan mondhatjuk tehát: Vajdának az a kísérlete, hogy a népművészetből új szemlélethez vezető tradíciót formáljon, sajnos abbamaradt. Nem valósult — nem valósulhatott — meg másfajta szintézis sem. Derkovits összefoglaló társadalomképét még egyszer nem lehetett megcsinálni. Megváltozott, egyre inkább a háború poklával kacérkodott a világ. Vajda kompozíciói ezért nemhogy tisztulnának, hanem mind bonyolultabbá, örvénylőbbé és kiszámíthatatlanabbá válnak bennük a formák. A harmincas évek közepén még a reneszánsz szépségeszményt felidéző arcképeket készít (Anna Margitról, Bálint Endréről, önmagáról), a harmincas évek végére azonban kaotikus víziók jelennek meg a műveiben. A korábban önfeledten sikló vonal megtörik, a telt formákon ijesztő kitüremkedések és csúf horpadások keletkeznek. Jelezve: végzetesen elkorcsosult a világ. Az emberi arcokat — hogy egyik képének címére utaljak — gnómok váltják fel: fenyegető és visszataszító szörnyállatok, amelyek már a munkaszolgálatos Vajda Lajos tragikus halálsikolyát az elboruló időben.

★

Forradalmi szürrealizmus, szürrealista montázstechnika, szintézis, háborúellenes tiltakozás — lehetetlen nem Picasso épp ez időben készült művére, a *Guernicára* gondolni. És mellesleg arra is: Vajda piktúrájában jelen van a század e kivételes szintézisművének minden eleme. Tehát: a forradalmi célzatú szürrealizmus, a szürrealista montázstechnika, a háborúellenes sikoly. Magyar Guernica azonban nem született. Ehhez kedvezőtlenek voltak a körülmények. Vajda Lajos mindössze harminchárom éves volt, amikor a nyomorúságos élet során szerzett tüdőbaj végül is felőrölte. S míg Picasso a népfront Franciaországában hatalmas felületen, a legszélesebb nyilvánosság előtt kiálthatta világgá egy város borzalmas sorsában az emberiség tragédiáját, a senki által nem ismert Vajda Lajos csomagolópapírra rajzolt egy pöttömnyi helyiségben. Ez a tény, a szomorú tény méghozzá. De az is tény, s ez már vigasztaló, hogy ebben a műteremnek alig nevezhető szegényes szobában szépséges házi ikonok születtek. Töredékeiben, vázlataiban egy olyan ember szól hozzánk a végzet győzelmét el nem fogadó reménységgel, akit ugyanaz a hatalom pusztított el, mint amelyik Guernica városát.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. aug. 12. 32. sz. 13. lap.

A tuloldalon lásd: Tar Zsuzsanna: "Változatok" c. rajzát.

A négyszárnyú ablakokon bezúduló nyári-délutáni napfény mintha széttágította volna a szobák falait. Árki csodálkozva tekintgetett széjjel. Noha nem először járt Szabó Misáéknál, most, nappal, másnak, újnak látta a lakásukat. A már ismerős bútorokon is meglepődött: most vette észre tökéletes célszerűségüket; egyik se volt köztük csupán berendezési dísz.

De új volt Árkinak a lakásban Szabóné föltűnő komorsága is, a helyet mutató, kimért mozdulata. Mintha először fogadott, ismeretlen idegen volna, úgy bánt vele az asszony.

— Rosszkedvűnek látszol, Anikó — mondta neki, amikor leült a vele szemközti fotelba.

— Valóban. Nincs okom nevetni.

— Talán miattam? — kockáztatta meg Árki, és tekintetét nem vette le a televízión tetszetős asszonyról.

— Nem talán, Gyuri, hanem csakugyan miattad! — felelte Szabóné nyomatékos hangsúllyal. — Azért is kértem ezt a négyszemközti látogatásodat ... Beszélnem kell veled!

Az asszony szavaiból kiérződő határozottságtól Árkit feszengés fogta el: a húsz év előtti disszidálásáért Anikóban mégse hamvadt el a sértődöttség? S vajon mi élesztheti föl vagy eddig miért hallgatta el? Amióta hazalátogatott külföldről, már három hete, szinte minden második este náluk vendégeskedik, sose észlelte Anikónál, hogy nehezteln rá. A férje, Misa is, a régi barátságukat folytatja, pedig annak idején, inkább virtusból, udvarlási ügyességét fitogtatva, elhódította tőle Anikót. Meg azért, mert neki is tetszett a lány.

Ha nem tudta volna már régen, hogy a disszidálása után pár hét múlva Anikó feleségül ment Misához, s azóta is együtt élnek, sőt egyetemre jelentkezett lányuk és jövőre érettségiző fiuk van, nem kereste volna föl őket. Ifjúságuk közös éveinek emlékei és a kíváncsiság vitte hozzájuk. Húsz év után joggal remélte, már nem fogadják haraggal. Nem is fogadták... Csak Anikóban újult volna ki most valami régi sérelem?

— Misa tegnap elújságolta, hogy az itt-tartózkodásod meghosszabbítását kérted — mondta az asszony némi hallgatás után.

— Igen, kértem — könnyebbült meg Árki. Anikó négyszemközti beszélgetésre hívásából és viselkedése komorságából más számonkérésre gondolt. — Talán kifogásolod, hogy még maradni szeretnék?

— Okom van kifogásolni, Gyuri! Éppen ezért tudni akarom, mi a terved a lányunkkal?

Árki diadalmasan elmosolyodott.

— Remek szemű anya vagy Anikó, hamar észrevettél bennünket — hízelgett az asszonynak. — Györgyike csodálatos hasonmásod. Újraszülettél a lányodban. Ha nem látnám, mikor nálatok vendégeskedem, hogy két személy vagytok, azt hinném, hogy Györgyike te vagy. Te, a húsz év előtti Anikó...

— Vagyis Györgyi miatt kértél tartózkodási hosszabbítást — summázta az asszony Árki áradozásának hátterét.

— Ha már magadtól is rájöttél, nem volna értelme tagadnom.

— Most már csakugyan nem. De engem csak az érdekel, mi a terved Györgyivel? — követelte újra az asszony.

Árki elégedetten élvezte a helyzetét.

— Ó, türelem, kedves Anikó! — mondta fölényeskedve. — Nem erre számítottam, amiért hívtál. Igazán váratlanul ért... Én kissé későbbre gondoltam megbeszélni veled és Misával...

Az asszony idegesen közbeszólt:

— És Györgyivel miért nem halasztottad későbbre? Azutánra, hogy velem beszéltél?

Árkit már sértette Anikó rendkívüli ridegsége. Önérzetes hangon magyarázkodott:

— Mert úgy tartottam, helyesnek, hogy előbb Györgyikével kell tisztáznom, szót értenem... Nekem is várnom kellett, nehogy majd felelőtlenséggel vádoljatok.

— A felelőtlenséged, így még súlyosabb.

— Azért, mert vártam?

— Azért is!...

— Ellenkezőleg, Anikó!... Ha nem vettem volna észre, hogy Györgyike napról napra jobban rokonszenvezik velem, hidd el, nem mertem volna... Meg kellett bizonyosodnom! És ha Györgyike előbb szólt nektek, mint én, abból ne azt következtessétek, mintha én el akartam volna titkolni...

— Borzasztó helyzet! Borzasztó!... — ugrott föl Szabóné, és idegesen járkált a szobában. Majd megállt Árki előtt. — Szó se lehet arról, hogy Györgyi és te...! Egyszerűen lehetetlen, érted!?... Le-he-tet-len!... — hangsúlyozta ki a szó tagolásával is tiltakozását.

Árkit nem rettentette meg Anikó szenvedélyes kitörése. Nem, mert lánykorában is jellemzője volt a szeszélyesség és a drámaiság.

— Sajnálom, hogy Györgyike elsiette a dolgunkat — mondta magát mentegetően. — Így olyan látszatba kerültem, mintha mellőzni akartalak volna benneteket. Ennek még a föltételezése is sértő... Azt azonban nem értem, Anikó, miért tartjátok borzasztónak és lehetetlennek, hogy Györgyike és én már nemcsak rokonszenvezünk egymással, de érzelmileg is...

— Jaj, ne folytasd, mert megőrjítesz! — kiáltotta Szabóné, és visszaroskadt a fotelba. Keze közé szorította a fejét.

Árki megvárta, míg az asszony kicsit lecsillapodik.

— És Misa? Neki is az a véleménye rólunk, mint neked? — kérdezte, reménykedve a Misához fűződő barátságukban.

— Misa nem tud semmiről! Györgyi csak nekem szólt, hogy mi van köztetek — felelte Szabóné érdes hangon.

Árki másodszor könnyebbült meg.

— Így már más a helyzet! Viszont arra nem gondolsz, Anikó, hogy Misa majd másképp vélekedik? — figyelmeztette az asszonyt.

Szabónén mintha taszítottak volna, oly hirtelen hajolt előre.

— A lányodat nem veheted feleségül! — kiáltotta megint szenvedélyesen.

Árki önteltén fölnevetett.

— Ugyan már, Anikó, ne pörögtesd ki magad ke és köztem mindössze tizenkilenc év van. Ez táztuk Györgyikével. Én az idén töltöm be a évemet, csak nem tartasz öreg trottyosnak? Na különbséggel is kötöttek már házasságot...

— De nektek lehetetlen, Gyuri! Lehetetlen sen lehetetlen! — hajtogatta nekivadultan Szab nászott is közben.

— Mondod te, Anikó, de engem Misa vélem dekel. Sőt azt tőle, az ő szájából akarom halla kacskodott Árki.

— Hiába szólsz Misának, akkor is lehetetl szólsz, családi tragédia lesz a vége!...

— Ne túlozz, Anikó!... Miért lenne az csalá ha Györgyike és én...?

Szabóné nem hagyta befejezni.

— Mert Györgyinek te vagy az apja, nen kiáltott kétségbeesetten Árkira, és elsírta magát. folytatni: — Senki nem tudja, csak én! Meg mc Ez az igazság, Gyuri! Meg kellett mondanom! T rítettél rá.

Árki a hallottaktól megzavarodva hallgatott. kogása jobban összekuszálta gondolatait, mint a telme.

FÖLDEÁK JÁNOS ELBESZÉLÉSE:

CSALÓK

— A lányunk, Györgyi neve se véletlen, Gy azért meghagytam belőled. Legalább a nevetek őrízze meg titokban az összetartozástokat... nemcsak Misát csaptam be, de mindenkit, aki nünket. Nem ravaszkodásból tettem, hanem féle zennétéves voltam, tapasztalatlan, és féltem, féltem a megszégyenítéstől. El akartam kerülni kozó családi lehetőséget választottam. De most után is, értsd meg, Gyuri, a csalásért már nemc gyok felelős, hiába vállalnám egyedül, te is fe Hogy hogyan osztozzál velem, ha esetleg oszto rád bízom — mondta még az asszony, könnyeivel

Árki minden ízében fölzaklatottan, kimere nézte Anikót. Még mindig képtelen volt elfogz abban, amit hallott.

Az asszony közben legyűrte elkeseredettségét.

— Talán kételkedsz a szavaimban? — kérd dóan.

— Inkább nem értem, Anikó — vallotta be

— Mit nem értesz?

— Hogy Györgyike az én lányom volna...

— Ha nem érted, akkor részletesebben em — mondta az asszony élesedett hangon. — Tudo kor mentél ki Ausztriába? Melyik napon?

— Igen, Anikó, ötvenhat október harmincad

— Pontosan emlékszel. Én se felejtem el napot. De azt se, hogy mily csúnyán összeveszt nem mentem veled. Így aztán Berze Lacit vitted don.

— Aki rá két hétre meggondolta magát és

— És nyomban fölkeresett a nekem írt level te tovább mentél Svájcba, és végleg ott maradsz szinte bunkócsapás volt számomra, mert Berze érkezte előtt pár nappal bizonyosodtam meg, ho hónapos terhes maradtam tőled... Borzasztó vo dat! A barátnőimhez rohangáltam, kinek van orvos ismerőse, aki segítene rajtam? Egyiknek s ségbeesésemben utánad akartam szökni, de ad helyreállították a határőrzést. Közben Misa megvigasztalni, amiért elhagytál. Megértheted, h paszkodtam Misába, mint vízben fuldokló a hisz régtől tudtam, hogy szeret, csak én nem ve lyan, neked jobban hittem. Jobban, mert az erős dal megtévesztettél.

— Nem erőszakoltalak meg, Anikó! — tiltal — Már legelőször is önként feküdtél le velem, és mindig...

— Ne félj, nem tagadom le — mondta gúlyo szony. — Valóban nem erőszakoltál meg. Mégi kellett, mert bíztam benned, s azt hittem, hogy De ez már a múlthoz tartozik, mint az is, hogy nal Misához költöztem és házasságot kötöttünk már kitalálhatod. Az önvédelmi csalásomat is...

Árki ismét megzavarodva feszengett. Föl-föl lyét Anikó logikája sem ingatta meg. A k nézte rá, hogy megkérdezze:

— Györgyi mikor született? Napra pontosan

Az asszony megsejtette a kérdés indítékát, sen felelt:

— Készséggel! Hisz mint az igazi apának, il nod Györgyi születésnapját... Ötvenhét május madikán, este kilenc órakor született. Mutassak lást?

— Ötvenhét május huszonharmadikán? — gépiesen Árki. — Ti pedig ötvenhat novemberéb házasságot, igaz? — és Árki az ujjain számo kezdte magában a hónapokat. — Ohó, Anikó, hi koraszülött is lehet! — vágta ki diadalmasan és — Ne tarts tökkelütöttnek! Annyit azért tudok a lésről, hogy hét hónapra is gyakoriak — toldotta kusan a vélekedését.

Mint aki fölkészült az ilyen „kibúvó magabiztosan válaszolt:

— Igaz, Gyuri, gyakoriak. Szerencsém A koraszülések gyakorisága volt a megné ják majd a korfestés kedvéért.

Tar Zsuzsanna

gendstil — mintegy a múzeuma lett, élő, városi skanzen.

Amint a tér felé mentem, megismerhettem a régebbi renoválási módszert is: tíz éve még egyszerűen leverték a homlokzati díszeket, hogy aztán simára vakolják a falat. Minden lett belőle, csak modern házfront nem. Ma — mivel a szükséges rosszból műemlék lett — a régi díszítéseket kiegészítik, egykori fényképek, tervrajzok alapján rekonstruálják, újra megformálják a szecessziós növénydíszeket, és utána — akárcsak nálunk majd a korfestés kedvéért.

Az Arnimplatz négyszögét — nagyobb ez, mint a Klauzál tér — ellepi még az építési anyag, terpeszkednek a felvonulási épületek. Hallottam, hogy ide eredeti szecessziós, Jugendstil parkot fognak ültetni, a korabeli dokumentumok nyomán. Hogy minden hamisítás nélkül teljessé tegyék ezt a külvárosi műemlék-együttest, az új Berlin régi látványosságát.

Frank János

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

TÜKÖR
Budapest

1021

MŰHELYEK ÉS GALÉRIÁK

Passuth Krisztina

VAJDA LAJOS SZÉKESFEHÉRVÁRON

Vajda Lajos — akinek még nevét is alig lehetett hallani néhány évvel ezelőtt — egyike a XX. századi magyar művészet legizgalmasabb egyéniségeinek.

Nem tartozik csoporthoz, sőt, még kifejezetten áramlathoz sem. Maga teremti meg a saját áramlatát; saját stílusának egyes periódusain természetes könnyedséggel lép át, hogy mindig valami egészen autentikus alkotást hozzon létre.

Életművének nagyarányú feldolgozásával még ma is adós a művészettörténet; műveit sem lehetett sokáig bemutatni. Húsz év óta először 1966-ban láttuk Szentendrén, s most — az eddig legteljesebb kiállításon — Székesfehérvárott. A Nemzeti Galéria XX. századi kiállítása — melynek az lenne a feladata, hogy a magyar mesterek közül valóban a legjobbakat reprezentálja — egyetlenegy művet sem mutat be alkotásai közül, s így még a Galériát látogató magyarok vagy külföldi

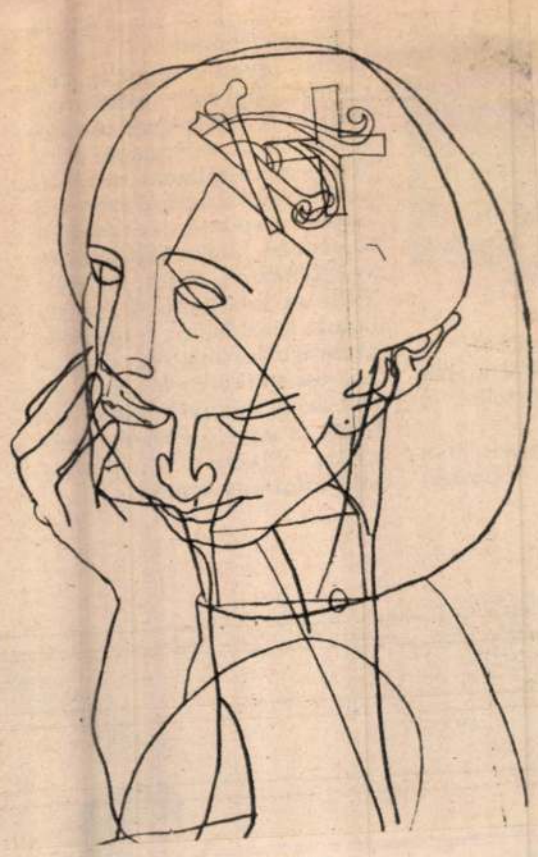

VAJDA LAJOS: BARÁTOK

szakemberek sem vehetnek tudomást létezéséről. „Felfedezése" azonban már nem sokat várathat magára — de ez a felfedezés semmiképpen sem lesz olyan hangos, mint Csontváryé volt. Nem mintha nem érdemelné meg ugyanazt az elismerést, csak éppen egyénisége tökéletesen más, mint Csontváryé. Befelé forduló, elmélyedő, végtelenül bensőséges. Semmi hangos, semmi erőszakos nincs benne, éppen ezért valahogy „magától értetődik", hogy halála után is mellőzték, nemcsak életében.

Tulajdonképpen elég nehéz megfejteni, hogy miért éppen őt érte ez a sors. Feltehetően *igényessége*, motívumainak, kompozícióinak tökéletesen átgondolt, kristályos tisztasága tartotta tőle mindig távol azokat a művészeket és kritikusokat, akik otthonosabban érezték magukat a bizonytalanul, súlytalanul odavetett festékfoltok — a posztimpresszionista alkotások között. Aszkétikus, prófétai jelenség volt. Próféták jelenléte pedig mindig kellemetlen. Kellemetlen volt József Attiláé és Derkovitsé is. Éppen ezért őket magukat okolták rossz sorsukért, nyomorukért, elszigeteltségükért. Vajda Lajos olyan tudatossággal viselte elhivatottságát, mint valódi prófétabélyeget. A körülötte levő kicsinyes tülekedésben, a különböző irányzatok — római iskola, Gresham-kör, alföldi festők csoportja stb. — közt egyedül volt, és nem is akarta magányosságát egy-két jó baráton kívül másokkal megosztani. S miközben elszigeteli magát a magyar művészeti közélet hullámzásától, értelme kinyílik az egész Európát, sőt egész világot érintő problémákra. Szolidaritást vállal az elnyomottak ügyével, szolidaritást a forradalommal. Otthon van a politika változó fordulataiban, s mindig azonnal reagál ezekre.

Ha nem lenne ennyire átfogó, ennyire sokirányú az érdeklődése, nem is tudna műveiben a valóság ilyen mélységeibe hatolni. Mikor egy-egy finom, végtelenül egyszerű és kiegyensúlyozott körvonallal felvázolja Szentendre valamelyik motívumát, akkor abban mindez a tudásanyag benne van, s valahogy, áttetten, érződik is. De még hangsúlyozottabban érződik, mikor fotomontázsokat készít, amelyek nyilvánvalóan politikai célzatúak, s nemcsak keserűek, de rendkívül erőteljes, monumentális hatásúak is. Vajdának — Eizenstein és Pudovkin filmjeinek hatására — 1933 körül az a meggyőződése alakul ki, hogy a képzőművészet hagyományos módszereivel már nem lehet továbbjutni. Így a film eszközeit felhasználva, fotomontázsokat készít. Közben azonban Szentendre, s főként a hagyományos szerb és népi motívumok, tárgyak is hatnak rá. Barátaival, Korniss Dezsővel és Bálint Endrével együtt, bejárja a szentendrei és a környékbeli házakat, a temetőt, s a régi, jellegzetes formákat megörökíti; sok-sok rajzban addig alakítja, míg a kívánt, kristályosan tiszta kompozíció meg nem születik. Az egymásba mosódó, egymásba hatoló, egymásra épülő motívumok mind egy eltűnőben levő világról vallanak; olyan világról, amely előbb-utóbb elenyészik, s amelyet Vajda mintegy a műveibe próbál átmenteni. Hitt ebben a szentendrei kis-közösségben, a békés otthonok, barokk templomtornyok, kócos szomorúfűzzel díszített sírkövek atmoszférájában, legalább annyira hitt, mint az olvasmányaiból s újságokból jól ismert, tág emberi közösségben. Ugyanígy hitt a múltban is. Ahogyan régebben a modern filmtechnika dinamizmusát lopta bele fotomontázsaiba, 1936 körül, régi szerb és orosz ikonok mozdulatlan, időtlen nyugalmát támasztja fel úgynevezett ikonos önarcképein.

De itt sem állapodik meg, nyugtalan, változó egyénisége továbbviszi, el a szorosan vett figurális ábrázolás területétől. Maszkokat rajzol, amelyek furcsa, felemás, torz mosollyal tekintenek a világba. Néha kavicsra hasonlítanak, néha mintha egy tájképet vagy fekvő alakot rejtenének magukba; sohasem egyértelmű a jelentésük, s mindig valamilyen nyomasztó előérzet, bizonytalan fenyegetés árad belőlük.

Ezek az átmeneti művek, amelyek ugyanúgy nem figuratívak, mint ahogyan nem szürrealisták vagy absztraktok, talán a legizgalmasabbak, s éppen ezekből mutat be a székesfehérvári kiállítás — Körner Éva kitűnő rendezésében — a legtöbbet. De nem szorul háttérbe a művész utolsó, már közvetlenül halála előtti periódusa sem: a nagy szénrajzok fekete víziói ma is megfejthetetlenül és monumentális erővel uralják a falakat.

A kiállítás impozáns. De nem teljes. A hagyatéknak csak egy része fért el Fehérváron. A nagy, reprezentatív bemutató Budapesten — még várat magára.

A színpad

A színházi közönség estéről estére a reflektorok fényében úszó színpadot figyeli. A színészek művészetét, a meg nem történt valóságot.
A színpad mögött nem fénylenek a reflektorok; csak tompa színű kék és vörös lámpák égnek. Itt a háttérben dolgoznak azok, akik ebben a boszorkánykonyhában előkészítik a színpadi varázslatot és illúziót.
Névtelen, szürke csapat. Halkan, lábujjhegyen járnak. A reflektor fénye rájuk sose hullik. Plakát nem hirdeti a nevüket. De nélkülük nincs színház, nincs játék, nincs előadás.
A Thália Színházban vagyunk.



Az ügyelő A keskeny folyosókon, az öltözőkben, a büfében állandóan hallatszik egy halk, fojtott, de erőteljes, olykor ingerült, sürgető hang a hangszórókból: az ügyelő hívja, invitálja, parancsolja a színészeket a színpadra.
A hangtól a színészek nem szabadulhatnak. Utoléri őket feketézés közben, letéteti velük a könyvet az öltözőben, felébreszti őket a sakkozásból, a szunyókálásból, az udvarlásból...
Palágyi Ferenc nagy hatalommal rendelkezik: ő irányítja a színészeket a színpadra. Engedelmeskedni köteles az epizódista épp úgy, mint a főszereplő.
Állandóan a jelzőtábla fekete gombjait nyomkodja. Közben félszemével a színpadot figyeli, s lapoz a színdarab ügyelő példányában... A játék nem tűr késedelmet. A színpadon minden perc és pillanat kiszámított. A színházi néző számára látszatra spontán és önfeledt a színészi játék. Esetleges és véletlenszerű, mint az élet. Véletlen találkozások, váratlanul kirobbanó tragédiák, nemvárt fordulatok, meglepő összeütközések. Ezt az életszerű, könnyed, sima játékot az ügyelő ébersége irányítja. Precízen és pontosan, mint egy óramű.

lékes Ő a színházban a papagájok, bőröndzsák és még sok-sok mindeny gazdája. Barth László, a fő— a színház egyik varázslója. l előteremtenie azokat az előtlen eszközöket is, amelyek előadáshoz kellenek. Hol egy ji verkli után kutat, hol hárfát gyvételre, de a teniszütő, pakli madárkalitka, korbács, lótuszegszerzése szintén az ő feladaondata: „A jó kellékes nem istetlent!"
es — tárgyak gazdája. Tárgyalyek a színpadon, a színész kellékké lényegülnek át. A „Légy halálig"-ot nem lehet eljátszás Mihály pakkja nélkül, amit k a színpadra. Dehogy a szín-A kollégiumba, a debreceni kola. És a darabot a bankó nélkül et eljátszani, amit a kisdiák zsebísztat, gonoszul, az ifjú Török, majd a dráma csúcspontján, az Nyilas Misi zsebében, Török ál meg...
lékes sovány és ideges ember. da: folyton hiányzó tárgyakkal És fél a kellékek bosszújától. yszer felejtse el a Nyilas Misi játszó Monori Lili zsebébe i a reskontó céduláját...



Vajda Lajos

„Kollázs"



Németh Ida: Szentendre – differenciált egység?
Művészet, 1976. január – 6 oldal.

Látható 1965-6.

Vajda Lajos

MÁNDY STEFÁNIA

SZENTENDREI SZILUETT

Emlékezés Vajda Lajosra

Minden ember hordoz magában néhány olyan emléket, amelynek intenzitása felszívja az időközben eltelt éveket, évtizedeket, és az ilyen emlék a jelenlét teljes sugárzóerejével hat.

Így emlékeznek barátai a csaknem huszonöt esztendeje eltávozott Vajda Lajosra. A háború, az üldözések első nagy művész áldozata volt. Az ő nevével kezdődik a hazai szellemi élet félelmetesen értelmetlen veszteséglistája.

Emlékszünk magas, törékeny alakjára, amint felbukkant a napsütötte, macskaköves szentendrei utcán, hosszúhajú, hallgatag, póztalan profiljára az estébe boruló hajóállomásnál – a felvont szemöldök alól figyelő, kutató sötét szempárra, kissé előreugró alsóajkának finom, emberszerető iróniájára, a keresztbe font karokra, futó kézfogások magányról valló érdességére.

Emlékszünk csendes, meleg, borongós hangjára, a hosszú beszélgetésekre a szentendrei Van Gogh-hídján, az éjszakába vesző Dunaparton, és még van szemünk, hogy az ő szemével lássuk a holdfénylepte házakat s a dombos-tornyos városka előtt kirajzolódó, odaforrott, felejthetetlen sziluettjét.

Aztán a kis fehér parasztszobák, amelyeknek falaira oly jól illettek a szentendrei atmoszférában fogant ikonos alakok, önarcképek és a város arcképei: a tömör, puritán vonalrajzok, majd a mind bonyolultabban szerkesztett rajzmontázsok, szimultán kompozíciók.

Emlékszünk rá, milyen féltve őrizte magányát, napjának minden percét munkára tartogatva – s ugyanakkor mekkora örömmel fogadott minden messziről érkezőt, szomjasan várva a világ eseményeiről szóló híreket. Érzékeny művészintellektusán keresztülfutottak a kor élő áramai, s a szűk kis hónaposszobák falai között ott élt, feszült a harmincas évek minden fontos kérdése, aktuális problémája. Nem a magányos Vajda vonult vissza a kortól, hanem kora, környezete maradt el tőle, s attól a néhánytól, aki biztos cél- és kortudattal az élen haladt.



Vajda Lajos rajza

Nemcsak művészeti törekvéseiben, népművészeti gyűjtőtevékenységében és nagy, modern, polifón szintézisre törő kifejezésmódjában volt rokona Bartóknak, hanem – s éppen mindezekből következően – küzdelmes erőfeszítéseiben is.

„... Tudjuk, hogy a művészeti fejlődés örök törvényszerűségénél fogva minden úgynevezett progresszív vagy modern csoportosulás, mely kezdetben forradalminak látszó jelmezben mutatkozik, előbb-utóbb megöregszik, elfárad és az utána jövő művészeti törekvéseknek lesz a gátlója – írja Vajda Lajos egyik levelében a kor uralkodó művészköreiről. – ... Úgy látszik, ők is olyan régen voltak fiatalok, hogy elfelejtették, mit jelent ma új akarásokkal az ő általuk elért eredményekkel szembehelyezkedni, s hogy a szellemi táplálékok, amelyeket ők hoztak tarsolyukban, már régen ki vannak merítve a végtelenségig és ma már csak önmagukat ismételgetik, mert nem telhet többre.

De úgy látszik, ők sem veszik észre, hogy az idő eljárt felettük, s ha csak egy kissé is vennék maguknak a fáradságot, hogy tudomásul vegyék azt a valóságot, amely ezt a puskaporral telített életet a mai művészet formanyelvén kifejezi, kénytelenek lennének rájönni, hogy az impresszionizmus és a posztimpresszionizmus világa ma messzebbre távolodott tőlünk, mint teszem – a XII. század művészete ..."

Nem megdöbbentően rokon lázadás és rokon panasz cseng-e ki ezekből a sorokból mindazzal, amit Bartók korának sivár zenei életéről ír?

Ámde Vajdának hajójegyre sem futotta. Megint csak saját szavaival kell emlékeznünk fájdalmas életére: „Még itt van az ősz és mindez az elmúlást jelenti, azután jön nemsokára a szörnyű tél ... Erőszakkal szeretném megállítani az időt, ami lehetetlen. Szeretem nagyon az őszt, és mégis félek tőle, mert tudom, hogy ha elmúlik a nyár, akkor a rossz idő beálltával már nem fogok tudni oly intenzíven dolgozni, mint most. Verőfényes, kristálytiszta az égbolt, amelyet a kis padlásablakon keresztül látok, a szél keresztülfúj a «műtermen» és megremegteti a tetőket. Ilyenkor ősszel mindig azokra az időkre emlékezem, amikor tizenhét éves voltam, hogy miért, azt magam sem tudom. Talán akkor kezdtem felérezni az életet, az én életemet."

Tizenhét éves korában tört rá először a tuberkulózis. Mérhetetlen energiával győz gyenge testén és lát újra és újra művészi feladatainak megoldásához.

És mégiscsak adódott négy nagy év az életében, amikor kitörve sorsának provinciáiból, jelen lehetett a modern művészet kibontakozásának döntő pillanatainál és magába szívhatta az annyira áhított új levegőt – Párizsban 1930-tól 1934-ig.

Párizs ekkor az a roppant katlan, amelyben az új művészeti áramlatok vegyülnek, forrnak és kiforrnak. Ma már a művészeti kézikönyvek egész sora foglalkozik ezekkel a képzőművészeti szempontból oly fontos évekkel. De hogy felidézzük, elegendő Vajda jegyzetfüzetkéjének egyetlen lapjára pillantanunk, amelyen korának aktuális művészeti irányait, törekvéseit s legkülönbözőbb új műfajait kommentár nélkül felsorolja. S minderről nemcsak jegyzetei között emlékezik meg, mindezeket alaposan áttanulmányozta s művészeti fejlődésének különböző fázisaiban megütközött velük, magáévá tette belőlük ezt vagy azt, asszimilálta, amire szüksége volt és kidobta magából, ami nem kellett neki.

S ugyanebből a kis jegyzetfüzetből, egy emberi és művészélet furcsa, eredeti, közvetlen fragmentvilágából kibontakozik szinte egész érdeklődési köre, hihetetlenül sokirányú gondolkodása, gazdag tájékozódó képessége.

Itt a spektrum analízise, ott Cézanne színei részletesen felsorolva, másutt a magyar irodalmi és zenei népi gyűjtések bibliográfiája, vagy a mai magyar városok régi római település korabeli latin nevei, odébb a modern művészet és irodalom kiemelkedő alakjainak hosszú felsorolása Kandinszkijtól Tatlinon, Baumeisteren, Apollinaire-en keresztül Cocteau-ig és Picabiáig, megint másutt szépirodalmi olvasmányainak töredékes jegyzéke (Asch, Andrejev, Barbusse, Baudelaire, Gorkij, Dosztojevszkij, Hamsun, Kassák, Tolsztoj, Zola stb.), majd hosszú-hosszú oldalakon keresztül rengeteg művészettörténeti és művészetelméleti szakkönyv címtára – elsősorban az ősművészetekről, a nagy primitív kultúrkörökről, négerekről, indiánokról, valamint Egyiptomról és Babilóniáról, az orientális művészetekről, Bizáncról, a szláv ikonokról s a magyar román és gótikus emlékekről – innen azután egy nagy ugrással áttér saját korára – s ettől kezdve megint jegyzeteinek eleven érdeklődése kíséri korának egész képzőművészeti, irodalmi, zenei és természettudományos jelenét.

Nemcsak elszórt feljegyzéseiből kirajzolódó érdeklődési köre, hanem szóbeli és írásbeli önvallomásai és végső soron egész művészi tevékenysége arról tanúskodik, hogy Vajda, aki nagy értője és gyönyörködője volt a legkülönbözőbb individualizmusok egészen szélsőséges megnyilvánulásainak is, mindezek ellenére olyan korról és olyan művészetről álmodott, amelynek kollektív szellemi magasrendűségében feloldódik az egyéni létforma és az egyéni mondanivaló. Így történhetett, hogy saját művészete is – bármilyen egyéni és egyedülálló művészettörténetünkben – fejlődésvonalában és konklúzióiban egy monumentális stílus rejtett jegyeit anticipálja.

Korai forradalmi fotomontázsai és sötét, meleg tónusú pasztellképei, majd kubisztikus csendéletei után kibontakozó ikonos korszakában az emberi alakot már végképp olyan térbe emeli, amely nem a hagyományos perspektívisztikus látás, hanem a kubista-konstruktívista szemlélet törvényszerűségeinek felel meg. A kubizmus és konstruktívizmus időtlen-imaginatív teréből, valamint az expresszív filmfotó érzelmi tartalmaktól feszülő, az idő fogalmát dinamikusan sűrítő konkrét teréből születik meg az az új síktér, amelyben végső mondanivalóit ki tudja bontani.

Vajda, aki azt vallotta, hogy a művészetben sokkal racionálisabb, mint az életben, művészetének rációját és életének vízióját csodálatos egységbe ötvözte. „A művészet a szellem produktuma, olyan komplexus, amely a racionálisat az imagináriussal köti össze, a phüsziszt a matematikával, a $\sqrt{1}$-et a $\sqrt{1}$-gyel". Talán ez a jegyzetei között található Liszickij-idézet világítja meg legjobban Vajda Lajos alkotói magatartását. S ugyanebből a tézisből érthető meg a véges és a végtelen egymást átjáró koordináta-rendszerére épülő térkoncepciója is. Egyre mélyülő s legérettebb korszakait is együtt kell szemlélnünk azzal a részben korábbi, részben párhuzamosan bontakozó vonalrajz-világgal, amelyben a korabeli képzőművészetnek szinte egész optikai és szellemi-vízuális problematikája egyszerre, mintegy egymáson áttetszve jelenik meg.

Munkásságának polifón záróakkordja az a mélyen rétegzett s feszülten ívelő szénfúgavilág, melynek formarendje magába égetett, felszívott és szublimált mindent, ami az organikusban esetleges, tétova és hervadó.

Itt már az euklideszi geometriából végképp nem maradt semmi. Nincs közeli és távoli, nincs nagy és kicsiny, a hierarchia egy mágneses erőtérben épül fel, egy centrális erővonalak köré feszülő bonyolult formarendszerben. A sűrű vonalhálózatok minden szénvonása egy-egy apró felszökkenő híd a magára maradt én

és a roppant, örvénylő egész között. E művek lenyűgöző polaritása éppen abban van, hogy egyszerre emlékeztetnek a halálra és a születésre.

Az utolsó periódus értelmezéséből kell kiindulnia az egész vajdai mű megértésének is. Nem kétséges, hogy ezekben a nagy, furcsán szőtt szénkompozíciókban oldotta meg külső és belső világának képi látását. Nem elégedhetünk meg azzal a szokásos értelmezéssel, hogy itt csupán egy háborús fantomvilág haláltáncát lássuk. Többről van szó. E kompozíciókon egy messzire tekintő művész mutatja fel kozmikus rendszerbe transzcendáló akaratának és vízióinak világát és már egy jövendő monumentális architektúra falaira vetíti létének fényeit és árnyait.

De itt most elsősorban nem a művet, hanem az embert idézzük – ha ugyan lehet emberről és művészetéről külön beszélni. Volt egy olyan domináló karaktervonása, amely egyforma intenzitással járta át lényét és műveit: sem mint ember, sem mint művész soha nem alkudott meg. Akik ismerték, azokra talán ez a mélyen puritán egyértelműség s az abból kisugárzó szellemi erő hatott legjobban.

Életformájának végletes leegyszerűsítése ugyanabból a koncentrációs törekvéből fakadt, amelyből korai vonalrajzainak végtelen egyszerűsége. Megkeresni a lényegeset, kevésbe sűríteni a sokat, néhány érzékeny, de szűkszavú vonalban leképezni létünk erőit – jól tudjuk, milyen bonyolult folyamatokat rejt magában minden nagy egyszerűség. Vajda tiszta vonalstruktúráival fejezte ki és gyógyította saját szenvedő létét és korának gyötrelmes káoszát.

A szentendrei kis szobák magánya nem a csendes idillt jelentette számára, hanem a néma vívódásokat. Hihetetlen akaraterővel győzte az egyedüllétet, az éhezést, a nyomort. A polgári életforma, a technikai civilizáció semmilyen vívmánya nem vonzotta. Szinte aszketikusan tartózkodott minden olyan mozdulattól, amely ember- és művészvoltát eldologiasíthatta volna. A modern technikának csak egyetlen perspektívája érdekelte: a művészi kifejezés számára születő új lehetőségek, elsősorban a korabeli új orosz és francia filmben, továbbá az az átfogó szellemű világkép, amely Moholy-Nagy László szintetikus formavilágában, fény- és térszemléletében nyilvánult meg.

Olyan ember módjára vonzódott a tárgyakhoz, mint aki képtelen a birtokolásra. Magától értetődő lemondásával fogadta magába a világot. De ez a befogadás mégsem volt passzív. Vajda látása úgy alakította környezetét, hogy a körülötte élőknek az ő szeme-keze nyomán kellett felfedezniük a formák értelmét. A lehullott spárga arabeszkje, a furcsa rácsú szentendrei ablak, a Dunapart iszapjából kiemelkedő göcsörtös fagyökerek fantomrajzai, a meszelt falra vetődő szalmalámpa árnyéka (amelyet a lámpa lóbálásával növesztett monumentálissá) – mind–mind a vajdai vízióvá transzponált világ alapmotívumaiként élnek emlékezetünkben. Mert mozdulatai nyomán az esetleges kép jellé kristályosult, a fény-árnyjáték komolyra vált.

Azok közé tartozott, akiknek az elvégzendő feladat tudata adott még nagy legyengültségében is erőt. S amikor a betegség végképp levette a lábáról, legjobban attól szenvedett, hogy nem tudott többé dolgozni. De még ekkor is égett benne a betűszomj, kórházi betegágya mellett emelkedtek a könyvhalmok.

Egyetemességre törő művészalkata emellett mélyen rezonált a lelkületével rokon költészetre és zenére. Aki hallotta őt a szentendrei tábortüzek mellett teltzengésű, meleg hangján magyar, szláv, román népdalokat énekelni, jól érezte, mit értett ez az ősi hagyományokra épülő modern szellemi szintézist áhító festő a Dunamedence népeinek művészi kooperációján. Elgondolása szerint a képző-

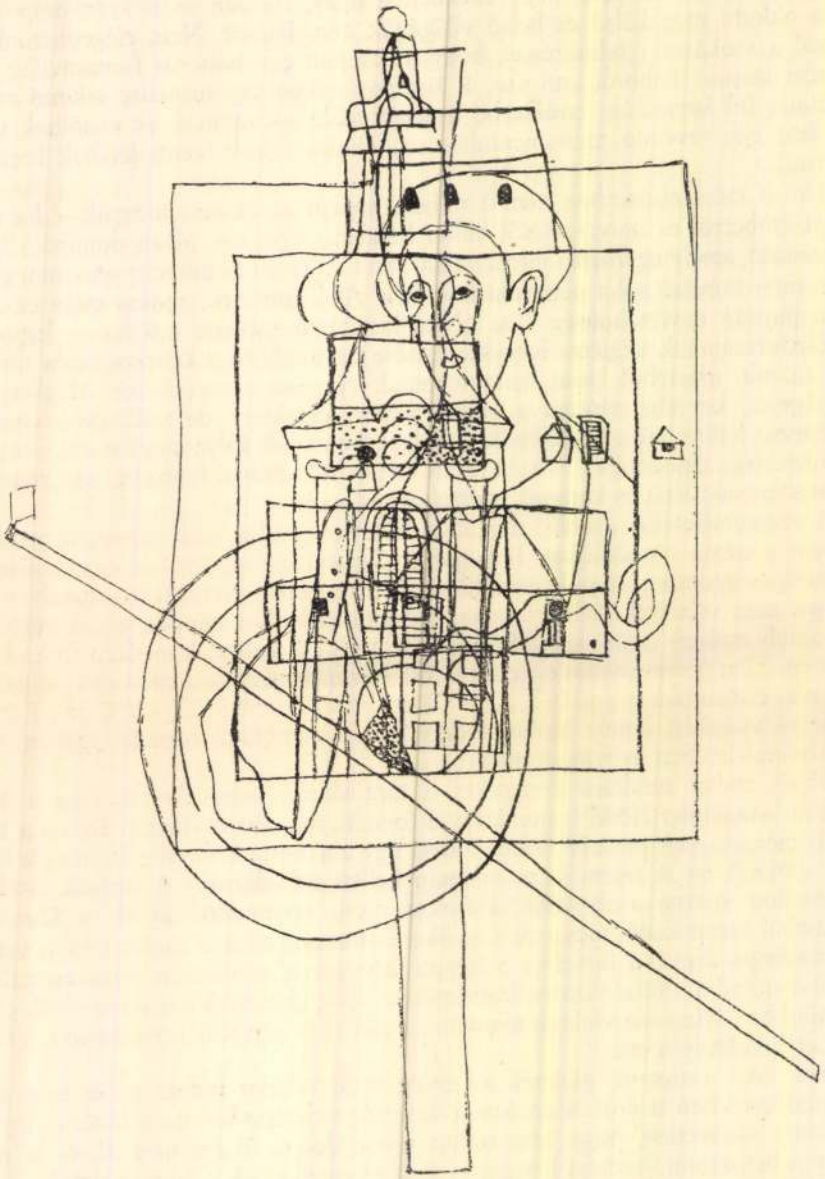

Vajda Lajos rajza

művészet egyetlen lehetséges útját és jövőjét is a bartóki út jelenti. „Bármilyen nyomorúságos körülmények között élünk is – írja Vajda 1936-ban – meg fogjuk valósítani szellemi programunkat, még hogyha belepusztulunk is (ami könnyen lehetséges)".

Egyike volt az elsőknek, akiket a háború elragadott. Az 1940-es munkaszolgálat során kiújult tuberkulózisa vitte el közülünk 1941 őszén Vajda Lajost. Ő maga csupán egy-két kis műteremkiállítását érhette meg, és csak egyetlen egyszer – két évvel halála után, az Alkotás Művészházban – láthattuk együtt egész életművét.

Posztumusz kiállításának katalógusában Vajda első, odaadóan lelkes felismerője, Kállai Ernő így ír: „Egy halott festőről emlékezem ezekben a sorokban, akinek nevét a céhbeliek közül is csak kevesen ismerték, művészetét pedig még kevesebben becsülték... Sorsa anyira jellegzetesen hazai művészsors, hogy már csak ezért is föl kell jegyeznünk intő például. Bár ugyanakkor igen jól tudjuk: minden hiába. Vajda nem első, de nem is utolsó áldozata a szerencsétlen hazai körülményeknek: a szegénységnek és a szellemi közönynek, tunyaságnak. Voltak és lesznek még elegen hasonsorsúak."

De találunk ebben a megrázó Kállai-katalógusban ennél vígasztalóbb sorokat is: „Szegény, halálosan beteg Vajda Lajos ... Picasso képéről beszélve, csillogó szemmel szőtte azokat az eszmei szálakat, melyek révén magát egy végtelenül nagy sugarú művészeti világhoz tartozónak tudta. Betegágyának nyomorúsága közepette, tűnő életének, élethossziglan viselt, küzdelmes szegénységének sok nyomasztó emlékével terhelten is érezte, hogy ezen a szellemi birtokon belül erős gyökeret sikerült vernie, csorbítatlan honpolgári jogokat sikerült szereznie. E szellemi távlatok világában nem kellett egyedül éreznie magát: bőven voltak benne ősei, rokonai, társai."

MAGYAR KÖNYV ABRAHAM LINCOLNRÓL

Sós Endre és Vámos Magda új közös munkája a magyar regényes életrajz-irodalom figyelemreméltó újdonsága. Élvezetes, érdekes, rokonszenves könyv, mely részben lelkiismeretes tanulmányokra épül, részben odaadó és gondos írói munka eredménye. Így tárgyilag és íróilag egyaránt hiteles. A századunkban oly népszerű műfaj, a regényes életrajz természetéhez tartozik, hogy a szerzőtől megköveteli a kor mozgató erőinek és külső eseményeinek, a környezet sok apró részletének beható ismeretét, de ugyanannyi írástudást és invenciót is igényel a felhalmozott témaanyag rendezésére, szórakoztatóvá és tanulságossá tételére. A szerzőknek sikerült mind az előbbi, mind az utóbbi követelményeknek eleget tenniök.

A könyv tanulságosan és szemléletesen mutatja be hősét és korát, Abraham Lincoln életét és tevékenységét az észak-amerikai történelem néhány évtizedének keretében. A szerzők okosan tartanak mértéket a magánéleti részletek bemutatásában, de nem korlátozzák Lincoln pályaképét pusztán közéleti tevékenységének kidolgozására sem, hanem megtalálják a helyes arányt a kettő között. A hős gyermek- és ifjúkorának vonzó ábrázolásával fölkeltik az olvasó rokonszenvét hősük emberi egyénisége iránt, s ezáltal meggyőzőbbé, érthetőbbé teszik a politikus tetteit, amelyek emberi egyéniségétől elválaszthatatlanok. Természetes, hogy egy osztálytársadalomra épülő állam vezető politikusa az ország uralkodó gazdasági erőinek és érdekeinek megfelelően cselekedjék. Lincoln pályájának világtörténelmi jelentőségű eseménye az ő elnöksége idején folyó észak-amerikai polgárháború volt, mely az iparilag fejlettebb északi államok érdekvédelmében folyt a déliek konkurrenciája, olcsó munkaerőpiaca ellen és az értékes területek esetleges elvesztésének megakadályozására. Lincoln politikája szolgálta ezeket a célokat, amelyek az ő idején a fejlődés vonalába estek. De a történelmileg szükséges tennivaló *miértje* emberi egyéniségéből, haladó demokratikus gondolkodásából következett. Ha e nagy események idején nem ő az Amerikai Egyesült Államok elnöke, aligha kapcsolódik össze az állam érdekvédelmével sok nemes törekvés is, sok humánus akarat. Lincoln valóban komolyan vette azokat a szavakat, amelyeket az északi hadsereg zászlóira írt, az emberi jogok védelmét, az emberhez méltó élet *lehetőségének* biztosítását mindenki számára, akármilyen színű a bőre. S emellett Lincoln humanitása nem volt érzelgős; nehéz helyzetekben – mint igazi vezéregyéniséghez illik – habozás nélkül tudott erélyesen, minden kockázatot, még a népszerűtlenséget is vállalva dönteni. Az egyszerű nép gyermeke volt, mint katonái, akik hadseregében meneteltek. Ifjúságában nem nélkülözött, nem szenvedett kevesebbet, hogy vagyonosabb embertársaival minden szempontból egyenlő rangúnak tudhassa magát, ahhoz alig-alig volt kevesebb erőfeszítésre szüksége, mint a déli ültetvények néger rabszolgáinak. Így jobban megértette őket azoknál, akik hasonló sorsot sohasem éltek, megértette, hogy a néger rabszolgák a társadalom minden más kiuzsorázottjánál szerencsétlenebbek, mivel még ahhoz sincs joguk, hogy munkaerejüket ők maguk bocsássák „szabadon" áruba. Abraham Lincoln, a nép fia, az amerikai nép legjobb tulajdonságait képviselte: az egyszerűséget, a céltudatos keménységet és kitartást – s e tulajdonságokat mély emberséggel, jószívűséggel és józan okossággal kötötte össze. Alakját Sós Endre és Vámos Magda könyve példamutató egyéniségnek, szeretettel és meggyőzően ábrázolja.

A könyv hiteles korrajza mellett elsősorban ez a vonása az, amely miatt fiatalok és öregek egyaránt haszonnal és okulással forgathatják. Van ezenfelül egy időszerű momentuma is, s ez növelni fogja keresettségét. Abraham Lincoln és John Kennedy sorsa közötti párhuzamosságra gondolok, amelyről annakidején sokan megemlékeztek. Lincoln történetének olvastakor lehetetlen ismét nem gondolni erre, nem venni észre, hogy halála után egy évszázaddal még mindig mennyi a probléma eszményeinek megvalósításában, lehetetlen, hogy ne vessük össze törekvéseit az amerikai négerek szemünk előtt folyó szabadságharcával, a „helyi" ellenállás ma is számottevő erejével a déli államokban. Feltűnő, hogy száz év távolsága ellenére a két politikus egyaránt olyan merényletnek esett áldozatul, amelynek indítóokait, körülményeit nem ismerjük pontosan, hogy mindkét merénylő meghalt, mielőtt törvény elé állíthatták volna. A könyv így, ha tartózkodó formában is, egyúttal az amerikai közállapotok kritikája.

Érdemei között kell említenünk, hogy ame-

rikai tárgya és a tárgy beható feltárására áttanulmányozott nagy külföldi forrás-irodalom mellett a munka a magyar vonatkozásokra is kiterjeszkedik. A szerzők mind Lincoln műveiből, mind az egykorú amerikai sajtóból, emlékiratokból stb. gondosan kikeresték, szakmunkák alapján összeállították a magyar kapcsolatokat, felkutatták és rendre szedték Lincoln magyar ismeretségeit, számba vették az északi seregben szolgáló magyarok nevét és szerepét, s ezzel nemzeti vonatkozásban is mélyítették az emberi tiszteletet, amely Lincolnnak kijár.

A mű olykor-olykor kissé „fellazított" nyelvét, egyszer-másszor keresetten nem irodalmi jellegű fordulatait, „hatásos" befejezéseit a fejezetek végén, melyeket a tárgy és a tárgyalás érdekessége véleményünk szerint fölöslegessé tesz, nem hagyhatjuk bíráló megjegyzés nélkül. Említenünk kell bizonyos szerkezeti aránytalanságait is: ezek elsősorban a háborús események *általános* jellemzésének, a haditevékenység túlságosan részletes és inkább tudósításszerű, mint plasztikus leírásának bizonyos terjedelmi túlnövesztésében állnak, aminek következtében e részek nehezen áttekinthetők. De a mű fentebb már ismertetett erényein kívül megjelenésének tényét magát is örömmel kell üdvözölnünk. Nem utolsósorban kell mérlegelnünk ugyanis azt a hasznot, amelyet egy ilyen jól sikerült könyv külföldi hatásában, irodalmi kapcsolataink alakulása tekintetében jelent. Nemcsak a magyar olvasót ismerteti meg az Amerikai Egyesült Államok egy sorsdöntő történelmi periódusával, nemcsak egy nagy egyéniség példáját mutatja föl, hanem bizonyságot tesz saját világirodalmi, világtörténelmi érdeklődésünkről és igényeinkről is. *(Magvető, 1964.)*

Vajda György Mihály

Thinsz Géza

A JÓ HATVÁNYAIN

Disszidens költő kötete a stockholmi egyetem magyar intézetének kiadásában. Mint a mottó megjegyzi, „e kötet 500 példányban nyomatott, ebből 150 számozott példány könyvgyűjtőknek". Azaz nyilván előfizetőknek.

A harminckilenc költemény 1960–1964 között született, a kötet végén tizenhét műfordítást olvashatunk modern svéd költők verseiből. Ennek a miniatűr magyar nyelvű svéd költői antológiának érdeme a válogatás (megszólaltatja a magyar közönség előtt nem nagyon ismert két nagy öreget, a Nobel-díjas Pär Lagerkvistet, Gunnar Ekelöföt, és néhány fiatalabbat), valamint az eredeti gondolatvilágát, mondanivalóját megőrző művészi erejű átköltés.

Az eredeti költemények érdekes betekintést nyújtanak egy külföldön élő fiatal költő s talán részben az emigráció életébe is. Thinsz Géza nevét svéd folyóiratokban megjelent magyar irodalmi cikkeiből s a külföldi útjaimon kezembe került emigráns sajtóból ismerem. E kötetből még annyit tudunk meg róla, hogy 1947-ben a BEAC-pályán sportolt, hogy most Stockholmban él feleségével, kisfiával, hosszas takarékoskodás után vettek tévét, a gyerek éjfélig nézi a műsort: „Mi hagyjuk őt: / hamar elszáll az ifjúság. Ezért / tévézzen csak az aranyos – neki / még jó! hát élje ki magát! Ha már / oly drága volt a tévé-készülék".

Talán itt üti meg az olvasót először az a hangulat, amelyet – ó, de sokszor használt jelző! – gyökértelenségnek, sehova nem tartozásnak, kiábrándultságnak szoktunk nevezni. Itt lebben fel először a személytelenségnek, a költőietlen tárgyiasságnak bravúrokból, a régi hazai avangard emlékeiből és a mai svéd formabontás tanulságaiból szőtt függönye. Itt kezd őszinte lenni a költő, aztán újra belevész az erősen erotikus színezetű szerelmi líra, vagy a szatíra tisztes közhelyeibe.

Ki ez a költő? Magyar? Svéd? Hová tartozik? Világa szűk, egyetlen szilárdnak látszó pont van az életében: a család. Ami ezen túl van időben és térben, az a semmibe vész. Thinsz Géza költészete nem kapcsolódik nyelvhez, tájhoz, országhoz, kultúrához. A valahai haza néhány versben villan csak fel, akkor is inkább mint kamaszkori emlék, legfeljebb egy tornaóra erejéig. Az új ország, az új haza a nagyvárosi forgatag benyomásainak rögzítésére ösztönzi s néhány gúnyos megjegyzést vált ki belőle a svéd jóléti államról (mint a kötet címét is adó versben), a svédeskedő magyarokról, a svéd úriházban harmincöt éve szolgáló házvezetőnőről. „Nyugodalmas Nyugaton: nyelvemet nyújtogatom" – írja Staccato című, szótagokra szaggatott versében, s talán ez a nyelvöltögetés foglalja magában kinti élete lényegét.

Tehetséges költő szomorú kötete „A jó hatványain". *(Magyar Intézet, Stockholm, 1964.)*

Lontay László



Buday György fametszete

Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -1-

A kiállítást rendezte: Körner Éva – Kovalovszky Márta. Fotók: Fazekas Anna – Ladányi Ica. 1969. szeptember 14 – november 2. Borítón: Kútrózsa és arckép. Előszót írta: Körner Éva.

„A fiatal Vajda a II. világháborút éppen kiobbantanló magar fasizmussal került szembe. Testileg törékeny ellenfél volt. Könnyen végeztek vele, zsidó és koldusszegény lévén, pártfogója nem

Katalogus – István Király Múzeum Székesfehérvár D. sorozat 69. Szerkeszti: Fitz Jenő. Írta Körner Éva

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -2 folyt.

a kadt. 33 éves volt, mikor a tüdővész és a munkaszolgálat megfosztotta életétől. Halála után két évvel 1943-ban rendezték meg barátai gyűjteményes kiállítását az Alkotás Művészházban."

„Vajda munkássága mindössze egy évtizedre terjed, mégis hatalmas ívű. Az orosz és magar absztrakt konstruktivizmus, Malevits és Kassák művészete..... az orosz filmművészet hatásai (előbbi: 1928-30) (utóbbi 1930-34) után alakította ki a maga „konstruktív szürreális sematikáját" (1935-37) és az utolsó három év mitikus-kozmikus, ős-igazságot és ős-megváltást kereső"

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár D. sorozat 69.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos
Emlékkiállítás - Székesfehérvár 1969. - 3. folyt -

szürrealizmusát. (1938-40) ... A szentendrei népi, ellen használati és állandósult, sokszor csak ronyásban megőrzött kultikus tárgyakból alakította ki Vajda bonyolult képi építkezésének formáit" (Idézetek Körner Évától)

„Abból indulunk ki, hogy tradíciók nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magar körülmények között csak a magar népművészet lehet..." Ugyanazt akarjuk körülbelül, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak... Igen, nekünk az úttörők szerepét kell vállalnunk, és ennek azért is érezzük fokozott szükségességét, mert a mai magar katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár.

D. sorozat 69.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -4. folyt.-

művészetben mindenki visszafelé hacsint. Mi is vissza vézünk a múltba, de egészen más célzattal, azért, hogy jobban megerősödjünk, s hogy a múlt értékeit megmentsük – ami még nem pusztult el – és a jövő számára adjuk át."

„Törekvéseink arra irányulnak, hogy egy sajátos közép-európai művészetet alakítsunk ki a két nagy európai centrum (francia és orosz) behatásain keresztül. Magyarország helyzete (földrajzi) Európában olyan, hogy praedestinálva van arra, hogy összekötő kapocs legyen Nyugat (francia) és Kelet (orosz)

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár.

D. sorozat 69.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

- Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -5. folyt-

között; össze akarjuk forrasztani azt, ami a két póluson kulturálisan (művészetben) a kétfajta európai embertípus kifejeződését jelenti: hidépítők akarunk lenni! Magyarország hidat képez Nyugat és Kelet, Észak és Dél között..." (Vajda Lajos levele 1936-ban, amelyben Korniss Dezső festővel közös programjukat vázolja.)

Életrajzi adatok: Vajda Lajos született 1908-ban augusztus 6-án Zalaegerszegen. Gyermekkorát Szerbiában töltötte. 1923-28-ban Budapesten az OMIKE rajziskolában tanult. 1928-30-ban a budapesti

Katalógus István Király Múzeum. Székesfehérvár. D. sorozat 69.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György út 41.

- Vajda Lajos
Emlékkiállítása. Székesfehérvár 1969. - 6. folyt. -
képzőművészeti Főiskolára. Csók István növendéke
volt. 1928-30-ban Kassák Lajos „Munka körével"
kapcsolatot. 1930-34-ben Párizsban élt. 1934-40-ben
Szentendrén, Szigetmonostoron, Budapesten dolgo-
zott. 1941-ben munkaszolgálatos. Meghalt:
1941. szeptember 7-én a budakeszi Tüdőszanató-
riumban.
Gyűjteményes kiállításai: 1943. Budapesten, Alko-
tás Művészcsoport. 1948. Budapesten, Európai Iskola.
1962. Párizs Gal. Lambert 1966. Szentendre Ferenczy K.
Múzeum. 1968. Párizs Gal. Paul Facchetti.
Kortárs képei. István király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

- Vajda Lajos

Emlékkiállítás Székesfehérvár 1969. -7 folyt-

A kiállított művek jegyzéke:

Saphás önarckép 1925. o. dekli 36 X 37 cm magánt.

Csendélet 1929. papír, szén 54,6 X 48 cm

Szentendrei táj 1929. papír, szén 54,6 X 49,6 cm

F. I. Cs. 1929. papír, szén 50,4 X 46,4 cm

Fotómontázs cinóber alapon 1930. montázs 37,2 X 31,2

Leány madárral 1930. montázs 48,7 X 38 cm

Perui madonna 1930-33 montázs 24 X 18 cm

Meghorbácsolt hátú 1930-33 montázs 44,7 X 59,5 cm

Kinai kivégzés 1934. (379) montázs 62,8 X 49,8 cm

Montázs szerzetessel 1934 (383) montázs 64,5 X 49,7 cm

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár

D. sorozat 69.

Vajda Lajos.

Emlékkiállítás. Székesfehérvár. 1969. -8. folyt.-

Csendélet mézeskalácsal 1934. papír, temp. 53,9 x 48,8
Csendélet rózsaszín asztalon 1934. papír, temp. 45,2 x 31,5 cm
Műtermi csendélet 1934. papír pasztell 90 x 62 cm.
Akt 1934. p. vörös kréta 62 x 46 cm Nemzeti Galéria
Tányéros csendélet boltívvel 1935 (432/a/papír cenzura 23,8 x 33,4 cm
Házak pillérrel 1935. papír, cenzura 31,8 x 44,7 cm
Önarckép nyakkendővel 1935. papír, vegyes techn. 26,5 x 25,5 cm
Ház zöld ablakokkal 1935. o. papír 30 x 50 cm
Vizparti házak 1935. o. papír 42 x 37,5 cm
Hasznos önarckép 1935-36 papír temp. szén 62,4 x 44,3 cm

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár.
D. sorozat 69.

- Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. - 9. folyt. -

Onarckép 1935-36. papír, olaj, pasztell 62,5 X 44,9 cm

Ablak (Szigetmonostor) 1936 (486) p. temp. 45 X 45 cm.

Házak 1936. (432) papír, ceruza 31,4 X 47,5 cm

Onarckép 1936. (376) papír, ceruza 30 X 22,1 cm

Fej 1936 papír, ceruza 31,3 X 22,4 cm

Madonna zsidó tojással 1936 körül (505) papír, lila tus 63,5 X 45 cm

Szentendrei házfalak 1936. (464) papír, ceruza 22,3 X 31,5 cm arafántulajdon

Tányérós csendélet madárral 1936. (101) papír, ceruza 29,6 X 19,9 cm.

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár. D. sorozat 69.

Vajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969 – 10. folyt. –

Bárány füreszmintával 1936. papír, cenza 31,5 x 45 cm
Két ablak 1936. papír cenza 28,8 x 31,7 cm
Parasztablakok 1936. papír cenza 30,9 x 45 cm
Kettős arckép trapézformával (Barátok) 1936. (455.)
papír szén 63 x 45,5 cm
Parasztház 1936. papír cenza 31,4 x 44,1 cm
Füreszmintás ház 1936. papír cenza 30,2 x 46,6 cm
Ház a Munkácsy-utcában 1936. papír cenza 22,6 x 31,2 cm
Kocsi kessel 1936 papír, cenza 23,8 x 31,7 cm
Önarckép 1936. papír ~~cenza~~ szén 43,5 x 31,7 cm Kemény Katalin tulajdona

Katalógus. István király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Hajdu, Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. – 11 folyt –

Torony 1936 papír, temp. ragasztás 52 X 29 cm

Bálvány (Dinnyefej) 1936. o. papír 53,3 X 44 cm

Kettős arc ablakkal 1936 papír, vörös és kék kréta 60,8 X 44,4

Házak felett 1936 papír, ceruza 36,8 X 47,4 cm

Rácsos ablak 1936 (647) papír, ceruza 31,5 X 22,7 cm

Három ház 1936 (417) papír, ceruza 31,9 X 45,5 cm

Felmutató ikonos önarckép 1936 papír pasztell 90 X 62 cm

Mezei Árpád helyjelenő

Három fivér 1936 (635) o. papír 63 X 77,5 cm

Két nő 1936 (670) o. papír 73 X 63 cm

Ezüst ikon 1936 papír, temp. 55,7 X 33,2 cm

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár

D. sorozat 69.

Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -12. folyt-

Szentendrei templom 1936. papír ceruza 23 X 31 cm
Tábor Béla tulajdona

Ház padlásajtóval 1937. papír ceruza 31,2 X 47,2 cm
Fiú fej kézzel 1937 papír temp. 45,2 X 35,2 cm
Pléh krisztus 1937 (653) papír ceruza 31,3 X 23,3 cm
Rajzmontázs önarcképpel 1937. papír ceruza 31,6 X 23,8 cm
Szénrajz cinóber ivvel 1937. papír szén temp. 29,7 X 44 cm
Kultikus tárgyak 1937. papír szén 63 X 45,2 cm
Szénrajz héber betűvel 1937. p. szén ceruza 44,7 X 31,4 cm

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -13. folyt-

Oszlop petróleumlámpával 1937. p. szén cenzura 44,7 X 31,4
Fiú 1937 papír vörös kréta 45,3 X 31,4 cm
Önarckép koponyával 1937 fekete-fehér papír, cenzura 32,4 X 25,7
Kezek 1937 papír szén 45 X 31,1 cm
Rajzmontáp házmotívumokból 1937 papír cenzura 28,9 X 43
Húsvét 1937 /415/ papír szén cenzura 61,7 X 44,8 cm
Rajz szomorúfüzzel 1937 /429/ papír cenzura 31,2 X 45 cm
Ablakok 1937 /429/a/ papír cenzura 31,4 X 44,9 cm
Torony tányéros csendélettel 1937 papír temp. 32 X 23 cm

Nemzeti Galéria

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Kajda Lajos

Emlékkiállítás - Székesfehérvár 1969. -14. folyt-

Maszkos ikon 1937-8 papír olaj 56,6 x 45 cm
Álló figura 1937-8 o. papír 62,9 x 45 cm
Lépő akt 1938. k. /404/ papír szén 58,2 x 31,5 cm
Arcok 1938 /444/ papír szén ceruza akv. 47,5 x 31,3 cm
Maszk fonattal 1938 /752/ papír szén 63 x 47,5 cm
Maszk szalagmotívummal 1938 /147/ (Fej cinóber kaligráfiával) papír kréta temp. 34,2 x 74,4 cm
Zöld félkör narancsal 1938 /640/ papír szén tempera szines kréta 60 x 79 cm
Bábok 1938 /511/ papír tus temp. 68 x 45,5 cm,

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár
D. sorozat 69.

- Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. - 15 folyt. -

Hegy holdal 1938 /453/ papír szén 47,4 x 63,1 cm,
Szénrajz /Hegyek vörös formával/ 1938 /632/ papír szén vörös és kék pasztell 94,8 x 62,8 cm
Tusrajz 1938 /151/ papír tus ceruza temp. 62,8 x 89,5 cm
Tus és ceruza kompozíció 1938 /516/ papír tus ceruza 89,3 x 62,7
Fonat vörös szalaggal 1938 /634/ papír szén vörös pasztell 95 x 62,8 cm
Akt-táj 1938 /633/ papír szén vörös pasztell 62,8 x 95 cm
Tus-kompozíció 1938 /513/ papír tus ceruza 84,6 x 69,9 cm
Szénrajz 1938 /524/ papír szén 62,8 x 94,6 cm

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. – 16 folyt –

Szénrajz házformával 1938 /525/ papír szén 62,8 x 89,5 cm
Tusrajz tojásformával 1938 /515/ papír tus ceruza 62,8 x 89,5
Vegetatív forma 1938 /633/a/ papír szén 60 x 85,8 cm
Negatív formák 1938 /529/ papír szén 62,7 x 89,6 cm
Szén – kompozíció 1938 /521/ papír szén 62,5 x 94,8 cm
Körformák 1938 /514/ papír tus ceruza 89,5 x 62,7 cm
Szénrajz 1938 /527/ papír szén 62,8 x 87,8 cm
Északi táj 1938 p. pastell szén 29 x 88 cm
Szénrajz kristályos formákkal /Öshegy/ 1938/46/
papír szén 62,6 x 95 cm

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -17. folyt.

Indián maszkos 1938 papír szén 62,4 x 47,6 cm
Cinóber maszk 1938 papír temp. szén 56,1 x 28,8 cm
Két maszk 1938 papír ceruza szén 47,7 x 31,4 cm
Szénrajz létra-motívummal 1938 papír szén 62,8 x 38 cm
Kéz-fonat 1938 papír szén 63,2 x 44,8 cm
Rajz hajfonattal 1938 papír szén 36,3 x 50,1 cm
Láb és kéz 1938 papír szén 40,7 x 44,9 cm
Arcok 1938 /444/ papír szén akv. ceruza 47,5 x 31,3 cm
Teszültség 1938 p. tus 62 x 90 cm Bartha Éva tulajdona
Szénrajz 1938-39 /520/ papír szén 62,8 x 89,7 cm

katalógus. István király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Hajda Lajos

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -18. folyt

Szénrajz 1938-39 (61) papír szén 62,4 x 89,2 cm
Magábanéző 1938-39 papír szén 60 x 86 cm
Szárnyas forma 1938-39 (140) papír szén 60 x 88,6 cm
Szövedékes forma 1938-39 (518) papír tus ceruza 89,8 x 62,5
Kék szörny 1939 (639) papír kék pasztell ceruza szén 62,8 x 95
Kompozíció 1939 papír tus 61 x 45,5 cm
Tusrajz Van-Goghos úttal 1939 papír tus 42,3 x 60,5 cm
Kompozíció 1939 papír tus 44,7 x 13,2 cm
Maszkos maszk 1939 papír szén 45,4 x 46 cm
Madár madárral 1939 papír tus 57,9 x 45,2 cm

Katalógus. István Király Múzeum. Székesfehérvár
D. sorozat 69.

Bajdo Lajos.

Emlékkiállítás Székesfehérvár 1969. -19 folyt.-

Akvarell I. 1939 papír pasztell 60 x 43,9 cm
Akvarell II. 1939 papír pasztell 50 x 35 cm
Kompozíció - akvarell 1939 papír szén 63 x 36,5 cm
Tájkép akvarell 1939 papír pasztell 50 x 40,8 cm
Figurális kompozíció 1939 papír tus 45,2 x 63 cm
Fiú katonaruhában 1939 papír ceruza 45 x 33,2 cm
Kompozíció akvarellal 1939 papír szén 86 x 60 cm
Épület gyűrűvel 1940 papír grafit tus 74 x 63 cm
Kompozíció 1940 papír szén 88,8 x 125,5 cm

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár

D. sorozat 69.

Hajda Lajos.

Emlékkiállítás Székesfehérvár 1969. - 20 folyt -

Kompozíció 1940. papír szén 92,5 X 89 cm

Lebegő házak p. temp. 47,5 X 36,5 cm magántulajdon

Fiú fej p. fekete kréta 40 X 30 cm magántulajdon

Maszk Krisztussal p. pasztell magántulajdon

Szentendrei udvar p. ceruza 62 X 47 cm dr Rácz István tulajdona

Maszk p. pasztell 44,5 X 31,5 cm magántulajdon

Képek: (fotók a katalógusban)

Felmutató ikonos önarckép 1936. 19. o.

Ablak (Szigetmonostor) 1936. 20. o.

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár D. sorozat 69.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Hajda Lajos.

Emlékkiállítás. Székesfehérvár 1969. -21. folyt-

Lámpacember 1937. 21.o.

Kolláp (Térfi és ház) 1937. 22.o.

Lépő akt. 1938. 23.o.

Madonna zsidó tojással 1936. kr. 24.o.

Arcok 1938. 25.o.

Zöld félkör narancsal 1938. 26.o.

Maszk szalagmotívummal 1938. 27.o.

Maszk fonattal 1938. 28.o.

Katalógus. István Király Múzeum Székesfehérvár

D. sorozat 69.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Vajda Lajos

Fiatalon halt meg.
Szentendrén alkotott

Hajduska János: Riktorváros,
Campingváros

Magyarország 1969 V. 18

Vajda Lajos

Kováts Albert... Példaképül nem a nagybányai hagyományt választotta, hanem Vajda Lajos és Paul Klee művészetét.

Láncz Sándor: Kováts Albert képei.

Jelenkor XI. évf. 12. s. 1968. dec., 1151. l.

MDK

Vajda Lajos, festő

Székesfehérvárott nyílik meg kiállítása.

– : Vajda Lajos emlékkiállítás 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1969. szept. 15.

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

Kassák Lajos vezette „Munka" művészcsoport egyik tehetséges tagja.

Körner Éva: Kassák the Painter – in Theory and Practice. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1967. 28. k. 107–112 l. 109 l.

Vajda Lajos

az 1950-es évek elején szembekerült a hivatalos felfogást képviselő uralkodó körökkel.

Körner Éva: Kassák the Painter - in Theory and Practice. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1967. 28. sz. 107-112 l 109 l

MDK

Vajda Lajos, festő

Emlékkiállítása nyílt meg
Békéscsabán.

– : Hír

8.

Népszabadság, Bp. 1969. szept. 16.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Vajda Lajos

Emlékkiállítása nyílik
Fejérmegyében

N. N.: Ki nyitja a múzeumban

Fejérmegyei Hírlap 1968 II. 4

M.D.4

Vajda Lajos
festő

Méltatás.

Romváry Ferenc: Kovács Albert kiállítása Pécsett
Művészet, 1969. június – 47 lap.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Vajda Lajos

Picassóról irott mini-monográfiája (első kiad.: 1959), „Magyar művészet a két világháború között" c. könyvecskéje (1963), Vajda Lajos ról szóló... irása („Valóság, 1964. 9. szám), „Kassák Lajos a magyar és a nemzetközi művészetben" című tanulmánya (... a Magvető kiadó „Kassák irodalma és festészete" c. köt.-ben... 1967-ben) és több, a szentendrei művészettel foglalkozó cikke után most egy nagyszabású... munkát bocsájtott közre Körner Éva; egy 350 oldalas... kötetet, amely Derkovits Gyula életének és művészetének... feldolgozása.

Dévényi J.: Új Derkovits-monográfia.
Jelenkor XII. évf. 3. sz. 1969. márc. 297. l.

MDK

Vajda Lajos, költő

Megemlítve.

Székely András: Egy monarchia működése

7

Népszabadság, Bp. 1969. júl. 22.

Vajda Lajos

Korán hunyt el, az avant gárde fejlődés legkésőbbi szakaszának reprezentálása; a kelet Európai művészet 30-as éveinek legérdekesebb egyéniségé.

Pernecky Géza: The Paris Exhibition of Hungarian Art. The New Hungarian Quarterly. Budapest 1967. 25. sz. 188 l.

Vajda Lajos

volt az, ki függetlenül és már korán megközelítette Klee problémáinak világát.

Pernecky Géza: The Paris Exhibition of Hungarian Art. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1967. 25. sz. 188 l.

Vajda Lajos

a népművészeti hagyományokkal kapcsolatosan tett kijelentéseit közli a „Nepszo".

Sik Csaba: Zoltán Kemény. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 24. sz. 195 l.

Vajda Lajos

a szürrealisták pentendrei csoportjának vezéregyéniségénél lényegesen szerepeltek a misztikát suggalmazó motívumok.

Németh Lajos: Recent Exhibitions. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1967. 26. sz. 198.

Vajda Lajos
festő

M.D.K

A neutendrei festészet kiabakolásá-
hoz hozzájárult.

Patrahy Dénes: Mikáltz Pál
Művészet, 1969. ápriliś - 22 kep.

Vajda Lajos

a Képzőművészeti Kiadó: Mai magyar művészet c. sorozatában megjelent Losonczi Tamásról szóló monográfia. Baráti Köréhez tartozott a többi között Vajda Lajos, Sugár Andor, Kállai Ernő.

Láttuk, hallottuk.

1976. VII. 11. Petőfi 20.30 VGné,

Vajda Lajos festőművész

A 37. velencei biennálén Czóbel Béla és Kmetty János művei képviselik a modernebb szentendrét, az itteni évtizedeit, mind a két mesternek. – A modern és kortársi „Szentendrét" a 30-as években itt ámmagy művészetére találó Vajda Lajos műve képviseli. „Önarckép és levél kollázs" – 1937.) (említve)

Bodvi Ferenc: Magyar Képzőművészet a 37. velencei biennálén.

Tolna Megyei Népújság, 1976. szept. 12.

Vajda Lajos, kst.

L: Szántó Piroska

P.Szücs Julianna:Követőből örökös 7.

Népszabadság, Bp.1977 ápr. 9

VAJDA LAJOS, festő

--

Gegesi Kiss Pal akadémikus kisebb képtárra való anyago
ajándékozott a Pécsi Modern Magyar Képtár megalapitásá
ra.Kivánságára a gyüjtemény ma is Forgách Hann Erzsébe
bet Emlékgyüjteménynek nevezik,az adományozó művészfe
lesége utan.Igy egy csapásra oly művészi alkotások ke
rültek a Pécsi Muzeumba,mint pl: Vajda Lajos alkotasa.
37.old

HALLAMA ERZSEBET: A Modern Magyar Képtár Pécsett 37.old

Muzeumi Magazin, 1969. 2.sz. Bpest.

Vajda Lajos

Méltatás

Bodri Ferenc: Kepes György uj szintézise.
Müvészet, 1977. március - 38. oldal.

Vajda Lajos, festőművész

A szentendrei művésztelep 1928 óta ad otthont a város művészeinek. A művésztelep alapítói a magyar művészettörténet nagyjai közé tartoznak. – A későbbiek közül a művészt említhetjük.

Tóth Elemér: Czóbel képei.

Nógrád, 1976. dec. 5.

Vajda Lajos: „Elmúlás"
olajos önarckép, 1936.



Művészet, 1976. 11. 12. old.

Vajda Lajos

Velencében, a 37-ik biennálén a magyar pavilonban a „szentendreiek" között látható a művésa alkotása.

Balog János: B76, Szentendre és Salgótarján – Velencében, Tükör, Budapest, 1976. okt. 17.

Vajda Lajos 2) Folytatás.

„Tanyéros csendélet madárral", ceruzarajz, 1936.
(repr.)

Művészet, 1976. 11. 13. old.

Vajda Lajos

festőművész

Már Ferenczy Károly óta látogatják a festők Szentendrét. A figyelem mégis azóta terelődött a városra, amióta itt bomlott ki Vajda Lajos életműve s mellette jónéhányan innen indultak el művészi pályájukra.

Láncz Sándor: Szentendre – Gerzson Pál.
Jelenkor, 1976. 8. 705. old.

Vajda Lajos, festő

L.: Kemethy Imre

P. Stücs J.: Epika, grafika ... 6,

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

Bertha B: Interjú Csoóri Sándorral 581-596

Jelenkor, Pécs 1976. júl-aug. XIX/7-8.

Vajda Lajos, festő

L. Gerzson Pál

Láncz S. Képzőműv. krónika 705-710

Jelenkor, Pécs 1976. júl.-aug. XIX/7-8.

Vajda [Lajos], festő

L.: Szüts Miklós

P. Szücs J.: Tegnapi festmények — 7.

Népszabadság, Bp. 1977 febr. 17.

Vajda Lajos, Jestő

L.: Nolipa J. P.

P. Szücs J.: Egység és ellentét 7.

Népszabadság, Bp. 1977 febr. 1.

Vajda Lajos, író

l.: Szántó Piroska

Rózsa Gy.: Szántó ... 7.

Népszabadság, Bp. 1977. jan. 7.

Vajda Lajos

Méltatás

Tasnádi Attila: Dunántúli művészek...
Népszava, 1976. dec. 10. – 5. oldal.

Vajda Lajos

Anna Margit, Asszonyi Tamás, Bálint Endre, Balogh László, Bánovszky Miklós, Barcsay Jenő, Bartl József, Csik István, Csikszentmihályi Róbert, Czóbel Béla, Deim Pál, Hajdu László, Korniss Dezső, Onodi Béla, Rajki László: Szántó Piroska, Vajda Lajos művészek nevét sorolja fel Vadas József: "Szeletelhető-e a festészet" c. kritikájában, mely a Nemzeti Galériában ~~rendezett~~ rendezett, -Szentendrei Művészet" című- kiállitásról számol be. Külön csoportba osztja a szentendrei születésü, az ott lakó, az odatelepült és a szentendrei művészet hatása alatt álló művészeket. A fensti című Vadas József-cikket lásd: Barcsay Jenő nevénél.
Élet és Irodalom, Bp. 1976. május 22.
XX. évf. 21. sz. 12. lap.

Vajda Lajos festő

a Nemzeti Galériában néhány hónappal ezelőtt megrendezték a Szentendrei művészet 1976. c. kiállítást. — Nemcsak Barcsay és Vajda a szentendrei hagyomány, hanem az oldottan festő Czóbel és mások is.

P. Szücs Julianna: A Szentendre-védjegy. Kritika, Budapest, 1976. 10. 7. old.

Vajda Lajos
festő

M.D.K

Mohoumkutató-útra Korniss Dezső
Vajda Lajossal ment Szigetmonostor-
ra és Szentendrére.

Solymár István: Korniss Dezső szuletésnapjára
Művészet 1968. december - 26 lap

Vajda Lajos

kései műveit állították ki a párizsi Paul Facchetti galéria. A katalógus előnavát René Berger, a Lausanne-i képzőművészeti Múzeum igazgatója írta

Hírek
Magyar Műhely, Párizs, 1968. jún. 15. 76.

Vajda Lajos

Több műve
a pécsi modern magyar Képtárban van

Rózsa Gyula: Pécsi képek

Népszabadság 1969. I. 25

M.D.K.

Vajda Lajos, festő (1908-1941)

mint maga bevallotta, a valóságból indult ki s a hagyományt sem vetette el, de ez utóbbi alatt a népi tudat-alatt továbbélő ősi művészetet értette, amit csak fáradtságos kutató munkával lehet felszínre hozni. A valóság számára csak arra szolgált, hogy ezeket az ősformákat megfogja, s kellő tökéletesítés után a képfelületen egymáshoz illesszre, egymáson áthatottassa. Művészetében sok a muzikális elem; saját kutató munkája alapjánt ./.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

391. old.

Vajda Lajos, festő

M.D.K.

... Bartók Béla népzenei példáját vette. Bizánci ikonok elemeinek felhasználását hevette a párisi iskola törekvéseivel. (Csendélet, 1934; Kélfejű art, 1937; Ikonszerű önarchép, 1939. stb.)

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

341. old.

Ikonszerű önarchépe: 338. "

Bárlint E: The Search for the Archetypal Form
The N.H.Q.
Br. 66, 23 sz. 70. old

Műlandó dolgok rögzítése & felemelése az ünnepélyességre dekorativ szimbólumok – csont hogy
Analitikus műv. i felfogása = ömmége

Vajda Lajos

Személyes barátság fűzte Bálint Endréhez. Ugyanaz az érzelmi és intellektuális kiegyensúlyozottság van meg Bálint legjobb dolgaiban is.

Szabadi Judit: A szentendrei művészet, Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972, 17. l.

Vajda Lajos

nevét említi munkásságának szentendrei vonatkozásaival kapcsolatban Haulisch Lenke válasza.

Haulisch Lenke "Szentendrei festészet..." c. kand. értekezésének vitája.
Művtört.Ért.1972.4.sz.291-293.l.

Vajda Lajos
festő

Népszava
1943. okt. 28.
(12. s.: V. L. festő-
művész emlékkiállítása.)



MDK

Vajda Lajos

Kállai: Die Kunst unter gefährlichen Sternen.
Pester Lloyd, 1942. dec. 25. 16. 1.

Vajda Lajos

Nem szerepelt a nürnbergi Konstruktivista Bienszálén, pedig könnyű lett volna konstruktivisztikus rajzaiból egy szériát összeállítani.

Báliat E.: Konstruktív tendenciák a magyar művészetben; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 52. l.

Vajda Lajos

Bálint rekviemszerű művészetében az ő emléke is benne foglaltatik.

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972, 63. l.

Vajda Lajos

Kék szőrme. 1939. Papír, pasztell, ceruza. 62,8 × 95 cm

Zöld félkör narancssal. 1939. Papír, szén, tempera.
62 × 80 cm

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972

Vajda Lajos

Akt-táj. 1938. Papír, szén, vörös pasztell. 62,8×95 cm.

Maszk holddal. 1938. Lemezpapír, pasztell. 93×58 cm

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972

Vajda Lajos

Fonal vörös szalaggal. 1938. Papír, szén, vörös pasztell,
95 x 62,8 cm.

Madzsar önarckép. 1935-1936. Papír, tempera, szén.
62,4 x 44,3 cm.

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972.

Vajda Lajos

szerepét és munkásságát a "Munka" körrel kapcsolatban részletesen tárgyalja

Csaplár Ferenc: A Munka-kör képzőművészeti tevékenysége. - Művtört.Irt.1972.2.sz.133-140.l.

Vajda Lajos

„Kollárs önarchippel és betűkkel." (repro)

KÖRNER ÉVA: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Bálint
festő

~ kiállított képeiről ó Sík hata.

Képzőmův. almanach 3 56.
Corvina 1972

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941):

Korniss Dezső először Kassák Lajos Munka-körének volt a tagja, egy ideig a Szocialista Képzőművészek Csoportjához tartozott, hatott rá Vajda Lajos is, olyannyira, hogy ma már művészettörténelem a szentendvei Műhely Vajda–Korniss–Bálint triumvirátusa, melynek olyan önálló festői folytatása született viharos sebességgel és klasszikus lezártsággal, mint Országh Lili művészete.

Losonczi Miklós: Korniss Dezső világa.

Dunantúli Napló, 1983. dec. 3.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941)

Korniss Dezső először Kassák Lajos Munka-körnek volt a tagja, egyidejűleg a szocialista képzőművészek csoportjához tartozott, hatott rá Vajda Lajos is, oly annyira, hogy ma már műnészettörténelem a szentendrei műhely Vajda–Korniss–Bálint triumvirátusa.

Losonczi Miklós: Korniss Dezső világa.

Nógrád, 1983, dec. 3.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941).

8. „Ikon," papír, pasztell, 56 x 41,5 cm, 1936. (repr.)

8 Vajda Lajos: Ikon,
papír, pasztell, 56x41,5 cm, 1936

Művészet, 1984. júl. 40-old.

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941).

Az Óbudai Galériában a mai magyar grafika irányzatait bemutató sorozat keretén belül a nemrégiben nyílt meg a „Szürrealista grafika" c. kiállítás. E tárlatról hiányzik egy vérbeli, a művészetét Max, Ernst, Vajda Lajos, Klee és Bálint Endre munkásságának hatása alatt formáló szürrealista festő-grafikus, Kovács Albert.

Gyárfás Péter: Übü-kollázsok.
Magyar Ifjúság, 1984. febr. 17.

VAJDA Lajos

Bálint Endre nyilatkozata Vajda modernségéről

In. Szabó János: Valamit érzékletessé tenni a mai világból : Beszélgetés Bálint Endrével.

In. Életünk, 1986/6. 549.p.

Teljes szöveg : Bálintnál lerakva

Vajda Lajos

festő

~ emlékkiállítása volt Székes-

fehérváron.

Képőmű-Almanach 3

1922

Vajda Lajos

festő

v szerepelt a székesfehérvári bok

István képtár szentendrei ki-

állításán.

Képrőmű. Almanach 3. 15.

Corvina 1972.

Vajda Lajos

festő

„Maszk festülettel" 1937.

Kollázs, 44 X 30 cm.

Rácz István tul. Repr.

Képzőműv. Almanach 3. 18.

Corvina 1972.

Vajda Lajos

Mint ahogy ő Szentendrét, Kustár Zsuzsa úgy jelenti meg a dunántúli dombvidéket.

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972, 62. l.

Vajda Lajos

1935-ben Vajda Lajos Szentendrebe tabálta meg művészi törekvése eszmenyi szintérét. Vajda mindhalálaig kihőrösítettje maradt a magyar közletiek, de újfejezetet nyitott a magyar művészetben.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos

Vajda elnyomottsága mellett
is szerencsés helyzetben volt,
mert egyszer pályakudischot
friss szellem áramlatba került.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6. oldal.

Vajda Lajos

Vajda a szentendrei konstruktív-szürreális szematikájában ferentette meg ezt az ugdonságot, ami szerves ellenkedik a saját előzményeihez.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység ?
MŰVÉSZET, 1976. január 6. oldal.

Vajda Lajos

Minél nagyarányúbbá vált Vajda nemzeti – nemzetközi problémákat, tér-idő kontextusokat felölelő épitmény-terverete, annál sokrétűbb-tagyi és formatársitásokra volt szüksége.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MÜVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos

Szentendrén 1935-ben hódbeveszik
már Vajda előtt a tömegkom-
munkáció, a film csinálás remé-
nyei.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
SÜVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos

A 20 esztendős Vajda legfőbb vágya volt, hogy felmet csinálja: helyette pótláshelt megszerzett a fotómontás

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976.január - XX. 6.oldal.

Vajda Lajos

Vajda Lajosnak a hetvenes években
fő inspirátora a magyar művészet
és felnőtt tehát egy új műfaj és a
benne rejlő új lehetőségek.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - IX. 6. oldal.

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941).

Korniss Dezső először Kassák Lajos Munka-körének volt a tagja, egy ideig a szocialista képzőművészek csoportjához tartozott, hatott rá Vajda Lajos is, olyannyira, hogy ma már művészettörténelem a szentendrei műhely Vajda-Korniss-Bálint triumvirátusa, melynek olyan önálló festői folytatása született, mint Országh Lili művészete.

Lovonczi Miklós: Korniss Dezső világa.
Fejér Megyei Hírlap, 1983. dec. 1.

Vajda Lajos †

→ Bokros Barna

KORTÁRS 1985/1/20

Vajda Lajos:

1935-36-os sajzaival hatása

↓

→ El Kovrovskij

Kortárs 1955/9/125.

Vajda Lajos

kiállítása Szolnokon
a Művész Galériában

Népszabadság, 1987. XI. 27

Vayda Lajos

A szentendrei Ferenczy Károly múzeum mostani kicillitása a múzeum 1969 évi ly szezeményeit mutat ja be. A hazai művészetünkben egyre jelentősebb szerepet betöltő - és ma már nemzetközileg is méltányolt - szentendrei iskola történetére és kibontakozására jellemző anyagban Ferenczy Károlytól Ámos Imrén, Paizs Goebel Jenőn és Vayda Lajoson át ma élő képviselőinek munkai szerepelnek igen jó válogatásban.

P. Ly szezemények Szentendrén

Népművelés 1970/2 45 old.

Vajda Lajos

1930-33-ig Párizsban tartózkodik: drámai fotómontázsokat képzit. 1934-től Magyarországon él. A magyar szürrealizmus képviselője.

Körner Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971.

Vajda Lajos

a legegyénibb szürrealista festő magyar vonatkozásban. Módszerét konstruktiv szürrealista sematizmusnak nevezte el.

Németh Lajos: Symbolism and Surrealism in Modern Hungarian Art. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972. 45 sz.

194 1

Vajda Lajos

Egész táblán fekete-fehér reprodukció:

Hold álarccal , pasztell, 86 x 60 cm, 1936.

Németh Lajos: Symbolism and Surrealism in Modern Hungarian Art, The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972. 45 sz.

196 1

Vajda Lajos

Kmetty János sülyos vitákban állott a mély kultúrájú Szentendre modern piktúrális stílusával és tartalmaival a „Szentendrei fiatalokkal pl. Vajda Lajossal.

Bodri Ferenc: Kmetty János

Látóhatár 1971/1-2 147 old

Vajda Lajos

Galéria a négy világtájhoz. 1947. febr.

Vajda Lajos

Vajda és Korniss 1934-36-ban
Szentendrét választotta szellemi
inspirátorrá és sűrhelyé.

KÖRNER ÉVA: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos, festő

L.: Gorka G.

Bodri J.: Művészeti .... 819-822.

JELENKOR, Pécs, 1975. szept. XVIII/9.

Vajmányi Lánló, díszlettervező

A veszprémi Petőfi Sinház előadásához

a díszleteket tervezte.

Gáll István: Égszakadás, földindulás

7.

NÉPSZABADSÁG Bp. 1974 nov. 19.

VAJDA LAJOS, festő
KORNISS xxxxxx, festő

Körner Éva könyvében megkísérli érzékeltetni azt a légkört, amelyben Korniss látásmódja, festői világa kialakúlta harmincas évek Vajda Lajoshoz és társaihoz kapcsolódó útkeresését. 45.old

S. A. Könyvespolc.-Mai magyar művészet 44.old

Múzsák, Múzeumi magazin, 1971. 4.sz. 44.old

VAJDA LAJOS, festő

A harmincas évek második felétől Szentendre az intellektuális, nemcsak a megkapó látványt, de a mögötte rejlő tiszta rendet kereső festőket központja. Itt dolgozott Csaba Vilmos, a nagytehetségű, fiatalon elpusztult Vajda Lajos, a tragikus végű Amos Imre. 11.old

Molnár Aurél, Székely András, Tóbias Áron: A Duna századai 3.old

Muzsak, Muzeumi Magazin, 1971. 2.sz. Bp.

VAJDA LAJOS, festő

Vajda Lajos: " Parasztudvar",cimü rajza.-Fekete repr. 14.old

---A magyar művészet ezer évének kincsei 12.old

Művészet, Művészeti magazin, 1971. 4.sz. Bp.

Vajda Lajos, festő

Somlyó György: Árnyjáték c. regényének
címlapját készítette.

2

(f.f.) Árnyjáték
Esti Hírlap Bp. 1977 ápr. 13

Vajda Lajos, Jestő

Megemlékve.

Horgas Béla: Zelk Zoltán égboltja alatt 28-29.

Tiszatáj, Szeged, 1976. december XXX/12.

Vajda Lajos, festő

L: Borsos Miklós

Kántor Lajos: Emberi képek, kátterrel 1013-1020 a.
Jelenkor, Pécs 1976. nov. 11 / XIX.

Vajda Lajos, festő

L: Kohán György

Tüskés Gábor: Kohán György két emlékkiállitása 97-98.o.

1977.ápr. 4/ XXXI.

Tiszatáj, Szeged.

Vajda Lajos, festő

l: Kő Pál

Láncz Sándor: Képzőművészeti krónika 68-73. o.

Jelenkor, Pécs 1977. jan. 1/xx.

Vajda Lajos

Méltatás

Brestyánszky Ilona: Versenyfutás a változó élettel.
Nők lapja, 1974. március 19 - 16. oldal.

Vajda Lajos, festőművész (1909-1941)

Korniss Dezső a felszabadulás előtti magyar képzőművészet tragikus sorsú újítójának Vajda Lajosnak a barátja és munkatársa volt 1935-ben együtt kezdték Szentendre környékén a népi motívumok gyűjtését.

Menyhárt László: Harmine év felszabadult művészete.

Zalai Hírlap, 1976. szept. 26.

Vajda Lajos festőművész

Megnyílt júl. 18.-án a XXXVII. Velencei Biennalé, melyen szerepelnek a festményei.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

Mészáros Tamás: Művészet és környezet.

Magyar Hírlap, 1976. aug. 1.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 188-068, 387-748, 340-726

1976 SZEP 7

BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG

Vajda Lajos festőművész

Évfordulóra

Harmincöt évvel ezelőtt, 1941. szeptember 7-én halt meg — 33 éves korában — Vajda Lajos festőművész, a magyar szürrealizmus egyik legnagyobb alakja.

Zalaegerszegen született, s a képzőművészeti főiskolán 1927-től 1930-ig Csók István növendéke volt. Kassák Lajos munkaközösségéhez is tartozott. Az 1930-as évek elején hosszabb ideig Párizsban tartózkodott, majd 1934-től haláláig Budapesten élt, nyaranta pedig Szentendrén és Szigetmonostoron. A szentendrei festészet, a magyar szürrealizmus mindmáig oly nagyhatású egyénisége tragikusan rövid művészi pályát futhatott be; ennek még utolsó évét is megrabolta a munkaszolgálat, a tüdővész.

Párizsban készültek híres montázsai, amelyekben az emberi létezés világméretű drámájának

adott hangot, az orosz realista filmművészet és a nyugati szürrealizmus szemléletének, illetve formai vívmányainak egyesítésével. Itthoni művészetében a paraszti élet használati tárgyaiból és a vallási kultusz tárgyaiból építette képeit, rajzait, kollázsait; ezekben szerb, magyar és zsidó eredetű motívumok egyesültek a mindennapi életet jelképező motívumokkal, a harmonikus fizikai és szellemi létezés eszméinek kifejezésére. Ezekben az években készültek „ikonjai" és ikonszerű önarcképei. Utolsó művei főleg nagyméretű csomagolópapírra vetett szén- és tusrajzok voltak.

Vajda Lajos

Dévényi Iványak a festői művészettel kapcsolatos megállapításait bírálja

Ujvári Béla recenziója /Képzőműv.Almanach 2, 1970/.

Művtört.Írt.197.2.sz.156-160.l.

156.l.

Vajda Lajos

Hatott Deim Pál művészetére.

Képzőművészeti Almanach 2, Corvina 197o, 52.1.

Vajda Lajos

Az orosz avantgarde film ellentétes pólusait, a konstruktivista szerkesztést és a szélsőséges naturálist egyesitő megoldás nem maradt rá hatás nélkül. A vilgdrámát karta igy értelmezni és ábrázolni.

Körner Éva; Az orosz avantgarde müvészet a szovjet gyüjteményekben és kiállitásokon; Képzőmüvészeti Almanach 2, Corvina 197o, 1o2.l.

Vajda Lajos

A kiállitott hat mü méltóképpen repxrezentálta.
A müvész jellemzésére Bálint Endrétől idéz.

Dévényi Iván: Jubiláris kiállitás Szentendrén;
Képzőművészeti Almanach 2; Corvina 197o, 11.1.

Vajda Lajos

a 3o-as, 4o-es években több ~~fiatal~~ fiatal művészre hatással volt, így a szobrász Jakovits Józsefre és a festő Ország Lilire.

Dévényi Iván: Jubiláris kiállitás Szentendrén; Képzőművészeti Almanach 2; Corvina 197o, lo.l.

Vajda Lajos

Az alábbi képei szerepeltek a kiállitáson: Ikonos önarckép, Szentendrei házak feszülettel, Csendélet késsel, Szentendrei ablakok. A kiállitottak közül ezek emelkedtek ki.

Dévényi Iván; Jubiláris kiállitás Szentendrén; Képzőművészeti Almanach 2; Corvina 197o, 11.l.

Vajda Lajos

Kállai Ernő pszchorealistának nevezte. A konstruktiv-lirai szürrealista csoport programját ő és Korniss fogalmazta meg. A szerző ebből idéz egy mondatot /a Kodály-Bartók párhuzamra vonatkozó analógiás törekvést/.

Dévényi Iván; Jubiláris kiállitás Szentendrén; Képzőművészeti Almanach 2; Corvina 197o, 1o.l.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve.

— : Bálint Endre művei a pécsi képtárban

7.

Népszabadság | Bp. 1971 | ápr. | 5

Vajda Lajos, festő

Mindi: Vajda Lajos c. kötete (Corvina)

↓

—: Most jelent meg

8.

Népszabadság, Bp. 1971. dec. 30.

Vajda Lajos festő

A Corvina jelentetett meg az 1941-ben elhúnyt művén elkotásaiból egy válogatást.

f.R.: Könyvszemle

7.

Népszabadság, Bp. 1971. dec. 24.

Vajda Lajos, festő,
grafikus

1

1941. szept. 7-én, 33 éves korában halt meg Budapesten Vajda Lajos. — Az egy kezdő terjedelmű három részre tagolt ismertetés lexikális tömörséggel mutatja be életét, tanulmányait, művészi eszményeit törekvéseit s tragikus sorsát. — a., 1908, aug. 6-án talaegerszegen született. 1927-ben a főiskola hallgatója Bpesten. 1928-ban Csendélet c. képe a Nemzeti Szalon kiállításán. — : Szentendre látnoka

6.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. szept. 6.

Vajda Lajos, festő

2

Kassák csoportjával (Munka c. f. izat) rendszeres kapcsolata volt. Vonzotta a szürrealizmus.

b.) Tanulmányt is írt: Konstruktív szürreális szkématant. 1930-ban Párisban ferdinand Léger tanítványa. Korniss Dezsővel együtt.

c.) 1934-ben haza tért. Budapesten, Szentendrén, Szigetmonostorom élt. Magányos, szegény és végtelenül szerény volt. Súlyos tüdőbaja vitte sírba. Képeit nem szignálta.

—: Szentendre látnoka

6.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. szept. 6.

Vajda Lajos, festő

Egyik – s talán legfontosabb – ihletője Irányi Katalin festészetének.

P. B.: Sinek és érzelmek

2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. okt. 9

Vajda Lajos.

Az 50-es évek fiatal képzőművészei hozzá lírtek vissza

Vadas József: Új magyar avantgarde?

Új írás 1971/5. 930-

Vajda Lajos

fiatal festőként Kassak Lajos gárdájához tartozott.

Körner Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971. oldalszám nélkül

Vajda Lajos

sok éven át drámai fotomontázs
műret alkotott.

Körner Éva: Ungarische avantgarde,
München, 1971. oldalszám nélkül

Vajda Lajos
festő

Vajda 1934-ben jött vissza Párizsból és szeretett volna itthon is fotómontázsokkal foglalkozni. Anyagi alapja a fotógép hiánya volt, így visszatért a festéshez.

Feljegyezte Székely Zoltán: Korniss Dezső önmagáról.
Művészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos
festő

Magyarországon és Nyugat Európához kapcsolódó modern stílusú festője volt Vajda Lajos.

Feljegyezte Székely Zoltán: Kornis Dezső önmagáról.
Művészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos
festő

Korniss elvis ágolta Vajdának Szeget
monostor szépségét és a két művész
szent endréről naponta jart szeget mo-
nostorra festeni, rajzolni.

Feljegyezte Székely Zoltán: Korniss Dezső önmagáról.
Művészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos

az 1930-as évek folyamán hagyta el Magyarországot.

Kőmer Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971.

oldalszám nélkül

Vajda Lajos
festő

Vajda 1932-ben Párizsban kezdett
kialakítani egy montázs-stílust.
Jó időre abba is hagyta a festést
és csak fotómontázsokat készített.

Feljegyezte Székely Zoltán: Korniss Dezső önmagáról.
Művészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos
festő

1935-ben májustól novemberig
Szentendrén dolgozott Korniss
Dezsőnek.

Feljegyezte Székely Zoltán: Korniss Dezső önmagáról.
Művészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos
festő

Vajdához Paizs Goebel állt közel a maga diszpozíkus, dssungeles mesevilágával.

Feljegyezte Székely Zoltán: Korniss Dezső önmagáról.
Müvészet, 1974.november - 4.oldal

Vajda Lajos
festő

Vajdával Korniss egy idéig
együtt dolgozott. Vajdára ha-
tott a film művészet. Érezte a
film korszerűséget.

Menyhárt László: Korniss és a film.
Müvészet, 1974.november - 17.oldal

Vajda Lajos
festő

Méltatás

Kassák Lajost A KUT fiataljai.
Művészet. 1974. november - 7. oldal

Vajda Lajos
festő

1930-ban a Tanács Galériában rendezett tárlaton vett részt Vajda Lajos.

F. J. Uj progressziv művészek kiállitása.
Művészet, 1974. november - 7. oldal

Vajda Lajos
festő

Vajda, Korniss és Bálint a 30-as
évek végén megkísérelték a képi mo-
tívumok leegyszerűsítését és korszerű fel-
dolgozását.

Perneczky Géza: Korniss Dezső kiállitása.
Művészet, 1974.november - 8.oldal

Vajda Lajos
festő

Méltatás

B.: Korniss Dezső kiállítása.
Művészet, 1974. november - 7. old.

Vajda Lajos
festő

Vajda főleg az orosz szuprematizmus és konstruktivizmus hatására alkotta hatalmas szénrajzait. A figyelme nemsokára a fotó és film lehetőségei felé fog fordulni.

Körner Éva: Néhány támpont a Korniss jelenség.....
Müvészet, 1974. november - 9.oldal

Vajda Lajos
festő

Az 1926-28 évek táján felbukkan egy sereg fiatal művész, akik új szellemben akarnak dolgozni. Ezek közé tartozik a fennt nevezett is.

Körner Éva: Néhány támpont a Korniss jelenség.....
Művészet, 1974. november - 9. oldal

Vajda Lajos
festő

Vajda jelképrendszere heleti, orosz
meg zsidó motivumokat hasz-
nál fel.

Körner Éva: Néhány támpont a Korniss jelenség.....
Müvészet, 1974.november - 9. oldal

Vajda Lajos
festő

Az 1934-37 es évek szentendre
és a művész pályájában igen
fontos fordulatot hoznak.

Körner Éva: Néhány támpont a Korniss jelenség.....
Müvészet, 1974.november - 9.oldal

Vajda Lajos
festő

Vajda alapelgondolása az hogy a képzőművészetben azt csinálja, amit Bartók és Kodály a zenében.

Körner Éva: Néhány támpont a Korniss jelenség.....
Művészet, 1974.november - 9. oldal

Vajda Kajos
füsö

Mittelais

Passuth Krisztina: A hatvanéves Bálint Endre.
Tükör, 1974. dec. 10-13 lap.

Vajda Lajos.

Tagja annak a Tis Képzőművészeti főiskolás csoportnak, amely 1928-ban kapcsolatba lenül a Kassák féle „Munka" folyóirattal és megalakítja az ún. Munka Kört.

Passuth K:Magyar müvészek az európai avantgarde-ban
Bp.1974 Corvina

196.

VAJDA LAJOS, festő

A 30-as évek második felében a képzőművészeti iskolában Csók István és Vaszary János osztályan több, újra vágyó fiatal tanult. Köztük VAJDA LAJOS is. "Progesszív fiatalok" címen botrányt fakasztó kiállitast rendeztek. Ennek következtében néhányan otti is hagytak a főiskolat
342.old

HÁRS ÉVA: Martyn Ferenc és a "Párizsi iskola" /1926.-1940./ Részlet az életmü monografikus feldolgozásából 331.old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV.-XV. évf. 1969.-1970. Pécs, 1974

Vajda Lajos, festő

Bálint Endre szavai:

(örül, hogy) „végre egy méltó album jelent meg Vajda Lajosról, akihez barátság s örömmel vállalt művészi rokonság is fűz."

Fenyik Flóra: Örömök esztendeje 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1972. dec. 22.

Vajda Lajos, festő

Többször is megemlítve.

Rózsa Gyula: A „Bálint-ügy" vége M. Z.

Népszabadság, Bp. 1973. jan. 14.

Vajda Lajos
fessö

Vajda Lajost az itthoni szerb ihonok ihlettéh meg.

Passuth Krisztina: Régi szerb ihonok
Tühör, 1974. jun. 4. – 14 lap.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos számtalan vajzában
idéite fel a homot ünnepélyes pró-
fetákat.

Passeth Krisztina: Régi szerb ikonok.
Tübiot, 1974. jun. ~~14~~ - 14 lap

Vajda Lajos, festő

MOk

Az Országos Korányi TBC Intézetben a szanatóriumi volt ápoltjainak műveiből rendezett tárlatot.
Vajda Lajostól festmények, rajzok, montázsok kerültek bemutatásra.

Péter Imre: Jegyzetek Kiállításokról 9.p

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1961. febr. 24.

Vajda Lajos MMK

Repr? /Szöveg utáni számozatlan képtáblák/:

"Kettős arckép"

VEZETŐ az Országos Korányi TBC. Intézetben Berkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos Szányi István, Anna Margit, Bálint Endre és Orosz Gellért műveiből rendezett Kiállításhoz. Bp. 1961

Vajda Lajos

"Ikon önarckép"	pasztell
"Gyertyás lány"	olaj
"Dinnyefej"	olaj
"Leányfej"	tempera
"Figura"	olaj
"Szentendrei házak"	tempera
"Halálfej és madár"	szén
"Figura"	szén

VEZETŐ az Országos Korányi TBC. Intézetben Derkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos, Szőnyi István, Anna Margit, Bálint Endre és Orosz Gellért műveiből rendezett kiállításhoz.

Bp. 1961.

29.1.

Vajda Lajos

"Utak"	szén
"Montage I"	
"Montage II"	
Akt	szén
"Szentendrei templom"	ceruza
"Szentendre"	ceruza

Vázlatok az Országos Korányi TBC; Intézetben Derkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos, Szőnyi István, Anna Margit, Bálint Endre és Orosz Gellért műveiből rendezett kiállításhoz. Bp. 1961.

29.1.

Vajda Lajos

MDK

"Kettős önarckép" szén

"Szénrajz"

VEZETŐ az Országos Korányi TBC. Intézetben
Derkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos
Szőnyi István, Anna Margit, Bálint Endre és
Oross Gellért műveiből rendezett
kiállításhoz.
Bp. 1961.

29.1.

Vajda Lajos MDK

Zalegerszegen született, Gyermekkorát Belgrádban töltí, majd Budapesten és Szentendrén élt. 1930-34 Párizsban tanul. 1940-es munkaszolgálat során kiujult tuberkulózisának áldozata lett.

Dr. Mándy Stefánia: Vajda Lajos 1908-1941.

VEZETŐ az Országos Korányi TBC. Intézetben Derkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos Szányi István, Anna Margit, Bálint Endre és Orosz Gellért müveiből rendezett Kiállitáshoz. Bp. 1961 12--14.lap.

Részlet Ámos Imre naplójából Vajda temetése után /1941 szept 8/. u.o. 15. lap.

MDK

Vajda Lajos festőm.

Sz.M. 1947. 9-lo. sz. 182. l.

Vajda Lajos

MDK

Női fej I., o.

Női fej II., paszt.

Tompa Kálmán képzőművészeti gyűjteménye
Rippl Rónai Múz. Kaposvár 1966. ápr.

MDK

Vajda Lajos, festő

Vajda is szerepel a
kunvári - gyűjteményben.

Fennik Flóra: Szívfájdalom nélkül 2

ESTI HIRLAP. Bp. 1968. nov. 8.

M.D.K.

Vajda Lajos

Az Európai Iskola: "Elődeink" cimmel rendezett kiállitásán szerepel a müvész alkotásaival.
Berend Ilona beszámolója.

Szinház, Bp. 1948. márc. 23-29. IV. évf. 13. sz.

Vajd Lajos

Testőrvész

K.U.F. kidlitdes - Neuseti Szalontan - képével szerepel. Kép fekete, fuszke, piros, fehér kockákból. S még több effélé miasat

Pesti Hirlap
1930.I.10.

MŰK

Vajda Lajos

Repr:/Szöveg utáni számozatlan képtáblák./

"Gyertyás Lány"

VEZETŐ az Országos Korányi TBC. Intézetben Derkovits Gyula, Dési Huber István, Vajda Lajos Szőnyi István, Anna Margit, Bálint Endre és Orosz Gellért műveiből rendezett kiállításhoz.

Bp. 1961.

MDK

Vajdor Lajos
festő

A Korányi TBC Intézetben kiállítás volt a kórház régi betegeinek műveiből.

Sík Csaba: ... „nem bírta más, csupán az értelem"
Élet és Irodalom, 1961 március 10 — 12 l.

Vajda Lajós

festő

l.

Pogfestfors

97, 172. l.

képpel -

S

F

~~91~~

~~28~~ ea

~~32~~

Vajda Lajos, festő MDG

Szerepel a tárlaton.

– ma: Műgyűjtők képei a Nemzeti Galériában 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1963. jún. 29.

M.D.U

VAJDA Lajos festő

Az Intérét apoltja volt, ezért szerepel a TBC Intérét kiállításán (1940-ben a munkaszolgalatban szerezte sú-lyos betegségét

K. G. Gy.: Két kiállítás a Korányi szanatóriumban

Magyar Nemzet 1961. febr. 28. 4. l

MDK

Vajda Lajos, festő

A „szentendrei művészet" körébe tartozik.

Miklós Pál: Szentendrei művészet 15-17.

KRITIKA, BP. 1969. december VII/12.

Vajda Lajos

1

1941 september 7-én

33 éves korában halt meg

Kritika 1973 március

26.ol

- Vajda Lajos

1943-ban két évvel halála után a budapesti Ernst Múzeumban 75 művéből rendeztek meg emlékkiállítását.

Kritika 1973 március 26. old.

Vajda Lajos

3

1947-ben az Europai Iskola
26. kiállításaként mutattál be
40 művét.

Kritika 1973 március
26. old.

Vajda Lajos

1964-ben jelent meg a
Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatánál
a róla szóló monográfia Mándy
Stefánia tollából

Kritika 1973 március
76. old.

Vajda Lajos

1966-ban Gentendrén
a Ferenczy Károly Múzeumban
nyílt kiállítása

Kritika 1973 március
26. old.

6

Vajda Lajos

1969-ben Gyulafehérvárott
az István Király Múzeumban
rendezett műveiből riallítást.

Kritika 1973 március
26. old.

1.

...da Lajos

Élete szinte példája a két háború közötti magyar művészsorsnak. Az olyan művészek sorsának, akik nem a kurzus embereiként sütkéreztek a horthysta prefasizmus napsugarában – hanem akik a dolgozó az elnyomott és sanyargatott néppel vállaltak közösséget, mint József Attila vagy Derkovits.

(hy) Vajda Lajos

Országh-Világ 1972/6 19 old.

Vajda Lajos 2

Ilost harminc esztendeje, hogy ennek a nagyszerű művésznek a pályája derékban tört, s Vajda Lajos belepusztult a művésznyomorba. Szentendre adott neki otthont és témát, a Duna-parti kisváros nyújtotta neki azokat a szerb és magyar népi hagyományokat, amelyek meghatározták látásmódját, új, szokatlan, de egyszerű és világos formányelvét.

(hy) Vajda Lajos.

Orszaig-Vilaig 1972/6 19 old.

Vajda Lajos 3

Mint feleségéhez intézett levelében írta:
„A fő súlyt a konstruktivitásra, a kép térbeli alakítására fektetjük. Ezért keressük az olyan témákat, amelyek a szemléletünknek megfelelnek: tehát a zárt, formailag letisztult, kerek egységet. Architektonikus, mutatni dolgok emberi figurával vagy anélkül. A tájkép, az szervetlen, azért nem alkalmas mondanivalónk kifejezésére"

(hy) Vajda Lajos

Orszag-Világ 1972/6 19 old.

Vajda Lajos 4

S egy másik helyen „Ezenkívül foglalkozom azzal is, amivel eddig az orosz filmteoretikusok foglalkoztak: hogy hogyan hat egy tárgy, ha az belehelyezzük egy más, idegen objektumba". E törekvések mestérévé vált Vajda Lajos alig tizeves pályafutása alatt – míg a halál fiatalon nem ragadta el. A Corvina Könyvkiadó most Vajda Lajos egy művészi korszakát jellemző 13 rajzából álló albumot adott ki, nagyszerű technikával, követésre méltó gondossággal.

(hy) Vajda Lajos

Országs - Világ 1972/6 19 old.

Vajda Lajos festő

A szentendrei Szamárhegyen kóbo-
rolt, festett a művész.

Szánthó Imre: Padlásszobám.
Pestmegyei Hírlap, 1973. okt. 7.

лист

Vajda Lajos

részt vett a „progressziv fiatalok" tárlatán, amely emlékezetes vihart kavart, s az ott bemutatkozó fiatalok hamarosan elindültak a nagyvilágnak, itthon sok lehetőség nem nyílt számukra akkor.

Bodri Ferenc: „A látvány nyelve".

Rajztanítás 1973/2 31 old.

Vajda Lajos, Jestő

A cikk részlet a szerzőnek „Az Európai Iskola művészete" című sajtó alatt lévő könyvéből. Az író tötekvése, hogy bemutassa: hogy az fogott hozzá 1934-ben Vajda Lajos korunk. Dezsővel közösen a magyar képzőművészet megújításához.
Lánez Sándor: Vajda Lajos művészete 885–890.

JELENKOR, Pécs, 1974. október XVII/10.

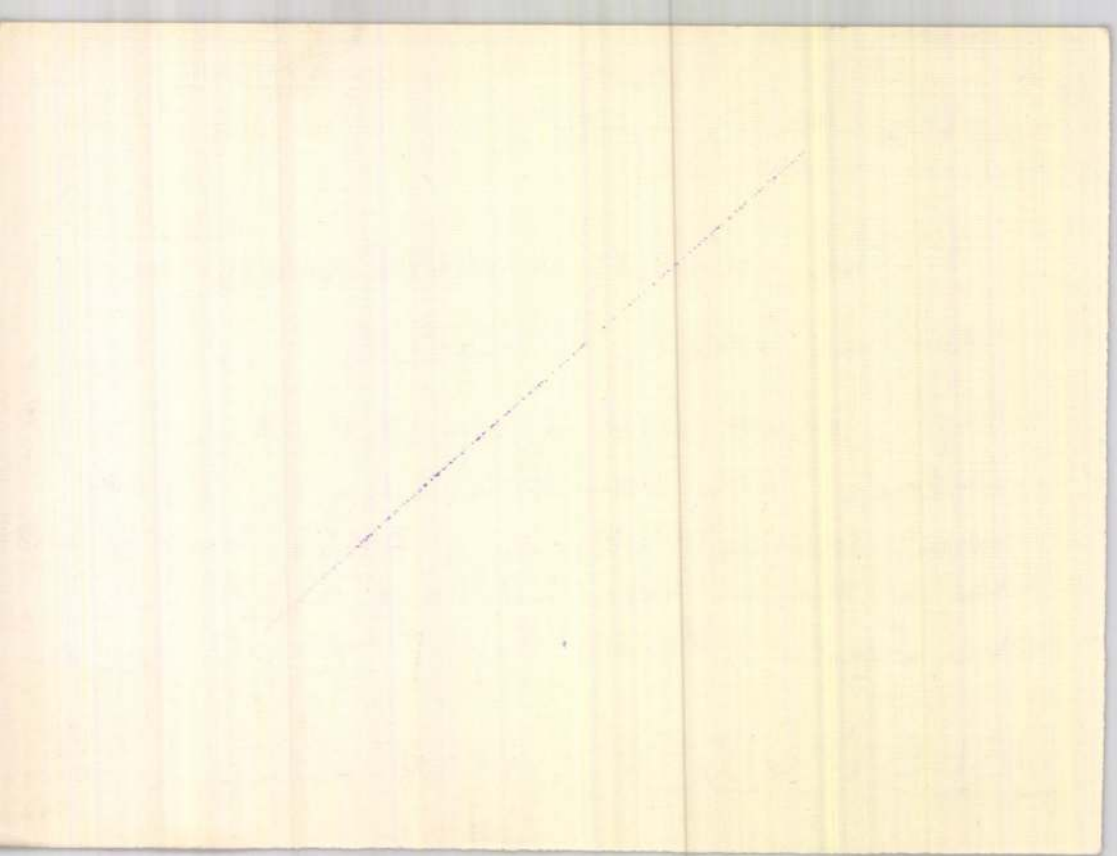

Vajda Lajos

"Barátok" c. rajzával kapcsolatban a lap "Véleményünk szerint" c. rovatában B.F. signval ir arról, hogy a rajzon a "két egymáson áttünő férfifej montázsa látható. A távolba néző, merengő arc Vajda önportréja, a lehajtott, elgondolkodó a fiatal Bálint Endréé." A cikk hivatkozik az Élet és Tudomány c. lap f.évi 4. számára, amelyben a rajz megjelent Dr. Maksay László művészettörténésznek "A tér a festészetben" c. tanulmánya keretében, s ott a másik arcban Ámos Imrét "fedezte fel" Bálint Endre helyett.
Élet és Irodalom, Bp. 1972. febr. 5.
XVI. évf. 6. sz. 9. lap.

Vajda Lajos

A müvész rajzára vonatkozó helyreigazitás -bizonyitékok alapján- leszögezi, hogy a müvész több rajzot készitett Ámosné Anna Margit festőmüvészről, „de Ámosról sohasem." Vajda özvegye, Vajda Julia festőmüvész, Bálint Endre és Ámosné Anna Margit szerint is az arc Bálint En drét ábrázolja.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. febr. 5.
XVI. évf. 6. sz. 9. lap

Vajda Lajos

Kiákit

PN. 1930. III. 30.

Vajda Lajos

Kiállít

PH.: VP30. III. 2p.

Vajda Lajos

Kiállít

Est 1930. III. 30.

Vajda Lajos

Kiáltás

Mo. 1930. III. 29.

Vajda Lajos

Gyerekkorában kezd rajzolni, legutólsó kiállítása, a szentendrei tárlat, bemutatta első próbálkozásait is. – Párizsban megismeri az avantgardizmust. (Télen fázisrajzoló a trükk- és reklámfilmnél, ebből él.)

Tányérosesendéletek
Barátok
Két tej

Krajczár Imre: Az áthangszerelt világ festője – Vajda Lajos
Új Symposion 1966. 16. sz. 9. l.

Vajda Lajos (1908-1941)

Csak tisebb magánkiállításokat rendezett. Utolsó éveiben tüdővészes, és munkaszolgálatos. Zsidó volt, emiatt nem nezepel. Letett nyilvánosan.

1943: Posthumus kiállítása az Alkotás művénházban.

1948: Európa Iskola mutatta be műveit.

Kövnes Eva: Vajda Lajos művénete Valóság, 1964 9 sz., 44 o.

M.D.K.

Vajda Lajos

Csemiczky: "Vajda Lajos emlékkiállitása" cimmel ir a müvész életéről, munkájáról és bemutatja néhány müvének repr.-ját: "Leány", "Alarcos csendélet", "Folyómenti házak" , "Akttanulmány" "Vörös asztal" cimekkel.
A müvész 1908-ban született és 1941-ben harmincháromeves korában tüdővészben meghalt Emlékkiállitása az Alkotás Müvészházban nyilt meg. Életében egyetlen kiállitásra sem jutott be képeivel,-irja róla a kritikus. Szegényen, pénztelenül, elismerés nélkül halt meg.

Film Szinház Irodalom, Bp. 1943. nov. 5-11.
VI. évf. 45. sz.

<Vajda Lajos>.

festő

wód

z

Márkus Anna:

< > Válasz.

1947. 453. l.

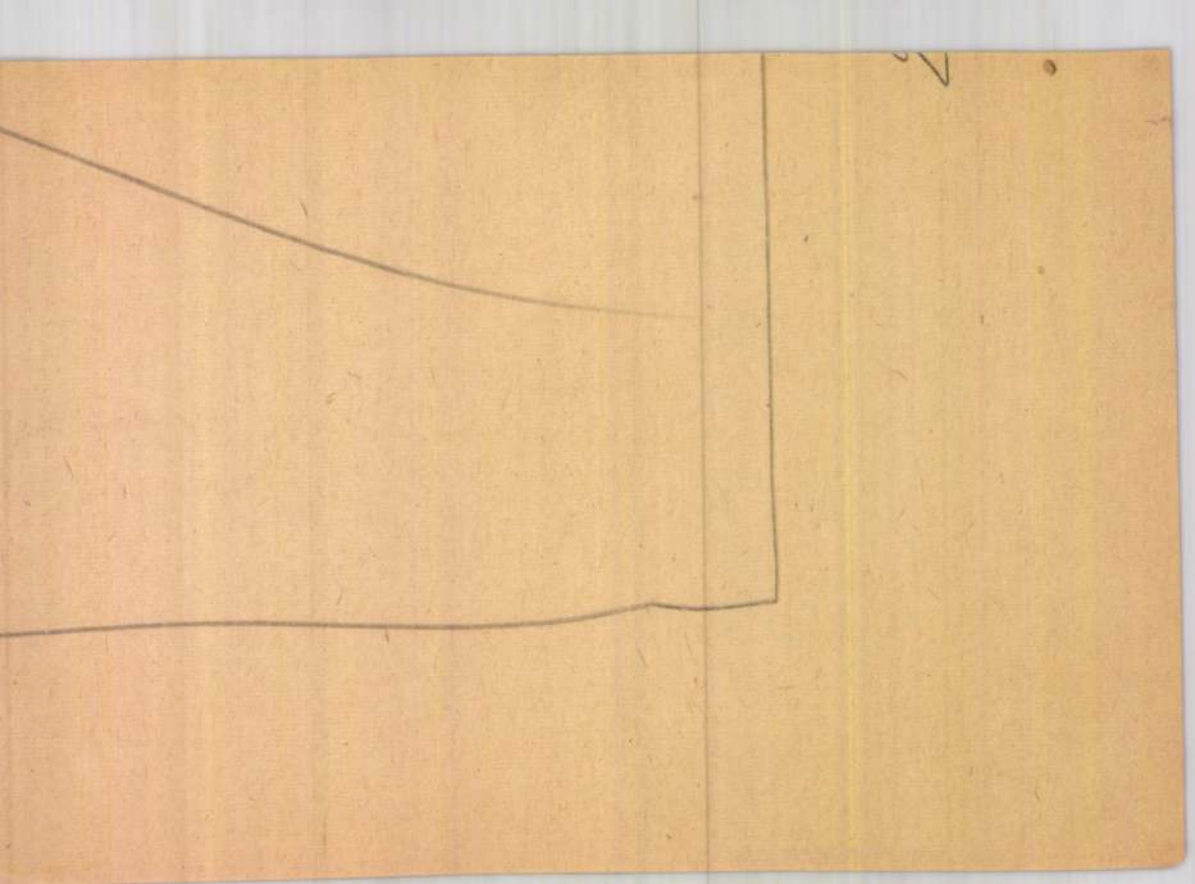

Vajda Lajos
festő

l.

Szabad Művészet
1947. 12. l.

JÁNOSI

Templom

—m—i—: Storno Ferenc és a pannonhalmi Szerzetesház. VI 1876, 818 l.

Vajda Lajos

Julián Terence: Vajda Lajos. – Új Írás, 1967. 7. köt. 10. s. melléklet.

Az 1967. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája / Művtört. Ért. 1970. 1. sz. 68–107. l.

81. l.

Vajda Lajos ×
festő

vród
z
Nagy Tibor

Az absztrakt művé-
szek galériája körül
Nagyvilág
1947. máj. 1.

× tragikus körül-
mények közt korán
elhunyt festő

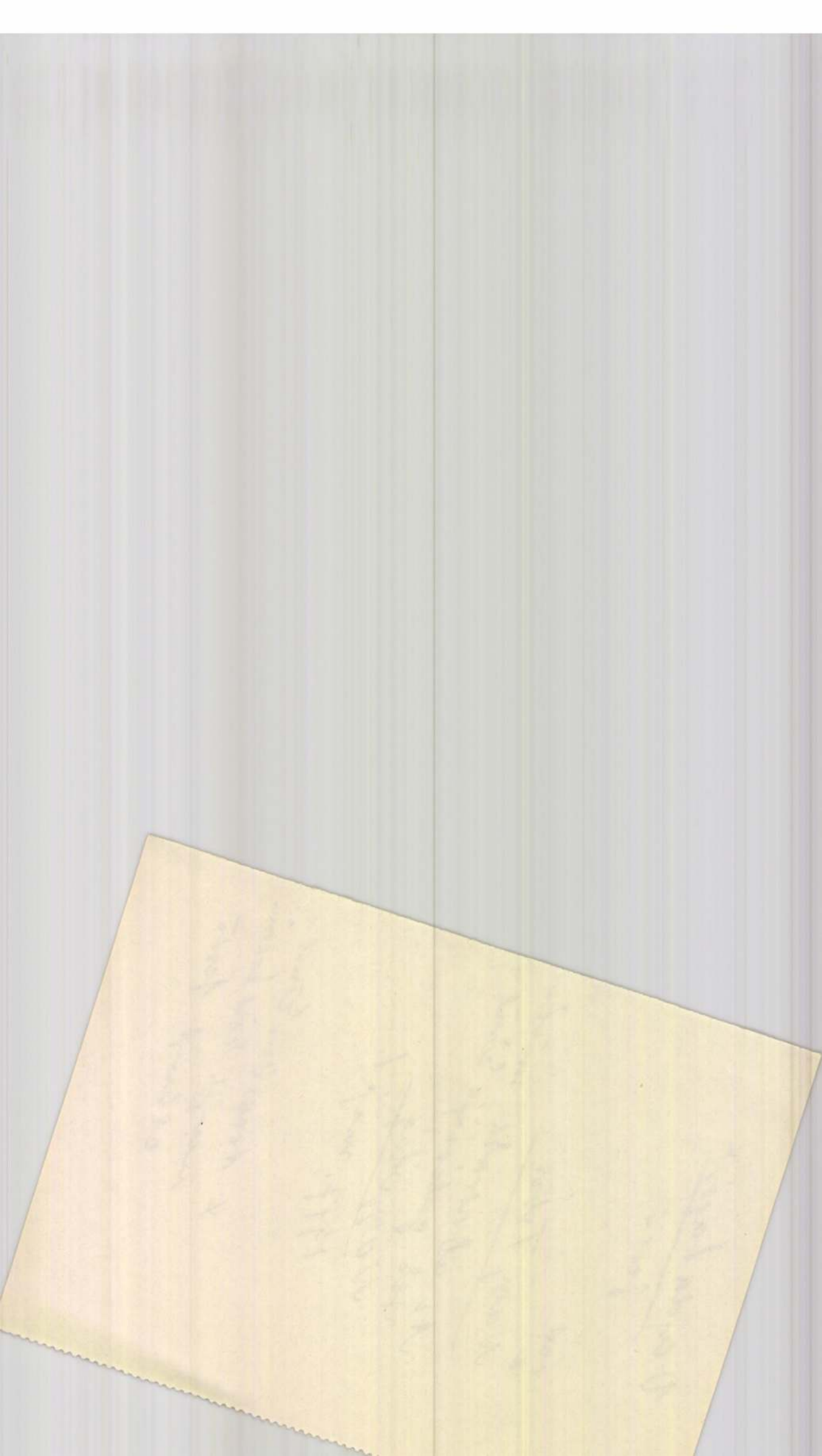

Vajda Lajos

A cikk megjelenésével egy időben látható a párizsi világkírű Facchetti Galériában kiállítása, svédországi anyagból. A Combat fél oldalt szentelt Vajdának, egy rajz kliséjét mellékelve.

Bálint E: Konstruktív tendenciák a magyar művészetben; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 50. l.

Vajda Lajos

Úgy látszik, a Forchetti Galériában kiállított anyaga befutója azt az utat, amit Vasarely, Kassák és Moholy-Nagy művészete járt végig Európában és a tengerentúlon.

Bálint E: Konstruktív tendenciák a magyar művészetben; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 50. l

Vajda Lajos

Becsülte az orosz szuprematistákat. Az ő művészetét illette először a hazai kritika a „konstruktív szürrealizmus" megjelöléssel.

Bálint E: Konstruktív tendenciák a magyar művészetben; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 52. l.

Rajda Lajos

Ceruzarajzról áttett tusrajzát közli a lap, Bálint Endre tanulmányához (Konstruktív tendenciák a magyar művészetben). A rajz Gyarmathy Tihamér anyagából.

Magyar Műhely, 1968. IX.1. 53.l.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve.

Horgas Béla: Beszélgelés Bálint Endre festő-
művészel 24-25

Gyermekünk, Bp. 1972. október.

XXIII
10

Vajda Lajos

festő

Csendélet, pastell

Nemzeti Szalon

1928.

Tavaszi Szalon

T. 913.

és az iránytüvel is ellátott lap-
s keretben:

eg-
a et accurata descri-
evulgata Anno 1595.

27.1 : 40.2 cm.

MD K

Vajda Lajos, festö.

Zöld maszk, pasztell.

Az Alkotás Müvészház XXXII. kiállításának katalogusa.
"A Müvész Két Arca." 1947.III.9-25.

Vajda Lajos

VAJDA LAJOS

206	Kép, olajf.	300.–
207	Kép, tempera	200.–

Nemzeti Szalon 1930
Kat
jan.

Artisztikus

KÉPKERETEK

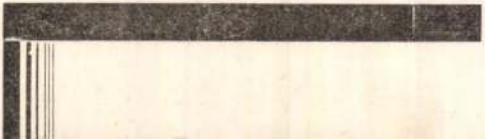

MDK

Vajda Lajos

Galéria a négy világtájhoz. Megnyitó kiáll. Bp. 1947.

Berlage, Hendrik Petrus
1934. aug. 12./ holland
szet egyik jeles előfu
zése /1875-78/ után, é
/1880/, Amszterdamban
állóan dolgozik. Legko
it hordozzák, de hamar
töttségét, és átmenetet
nalisabb épitészetszem
tura uttörője lesz. Fő
érdekes kései alkotása
15 Szakirodalmi müvei köz

MDK

Vajda Lajos, 1909-1941

Kompozició

M.grafika 100 éve. Főv.Képtár 32.kiáll. 1948.jan.

15 l.

Vajda Lajos

1927/28 – 1928/29

Ferk. pzomfoiskavk

144. l.

Vajda Lajos

festő

1906 — 1941.

ívod

Kállai painting

neoexpressionista

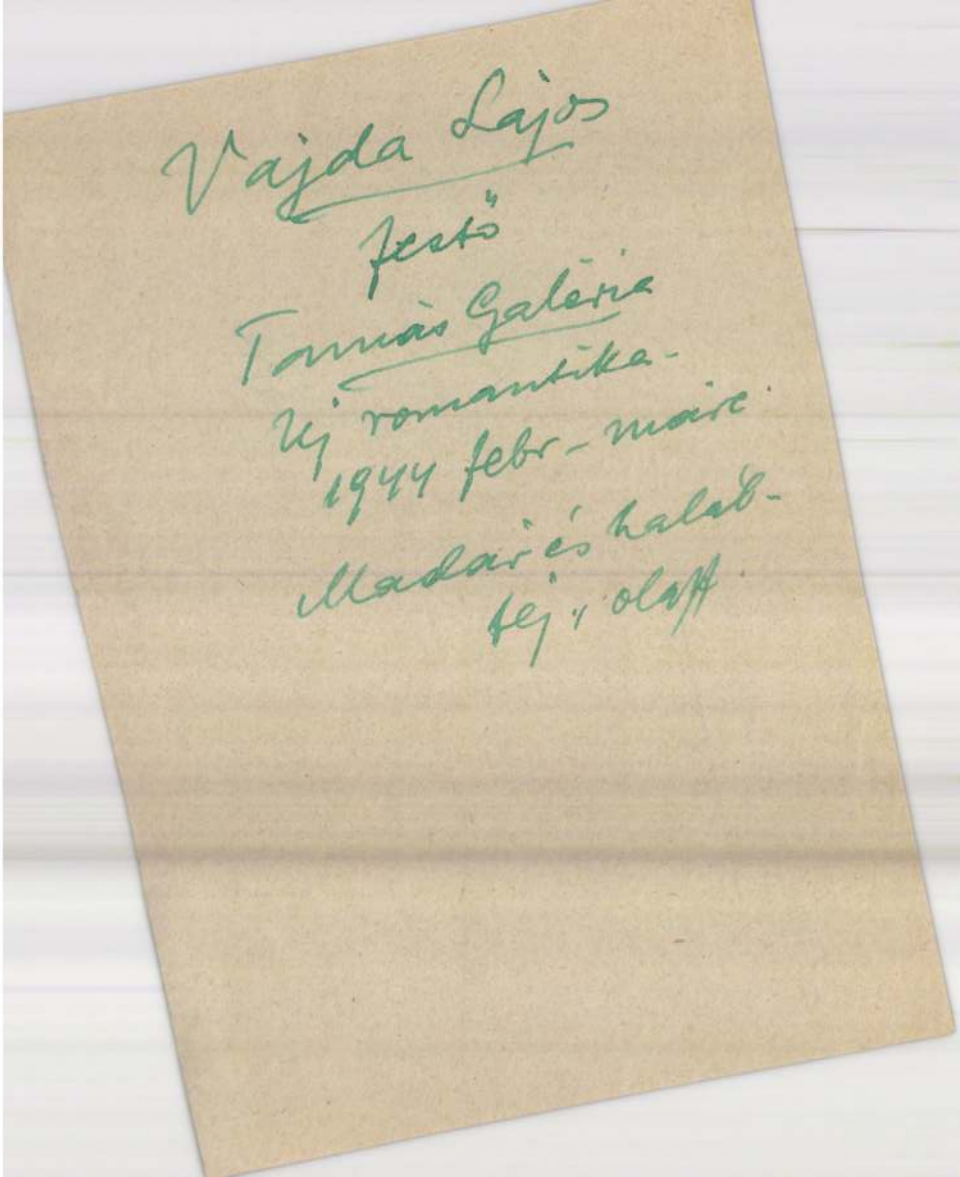

Vajda Lajos

festő

Tamás Galéria

Uj romantika -

1944 febr - márc.

Madár és halál-

tej, olaff.

KECSKEMÉT
III. ARANY JÁNOS-UTCA 8. SZ.
TELEFON: 114.



Tekintetes

EUROPA
HIRLAP ÉS KÖNYVTERJESZTŐ
VÁLLALAT,

Budapest.
V., Visegrádi-utca 36 szám.

Vajda Lajos

festő

műteremkiállítása

április. Melyik

évben, mincsa meghi-

von feltüntetve.

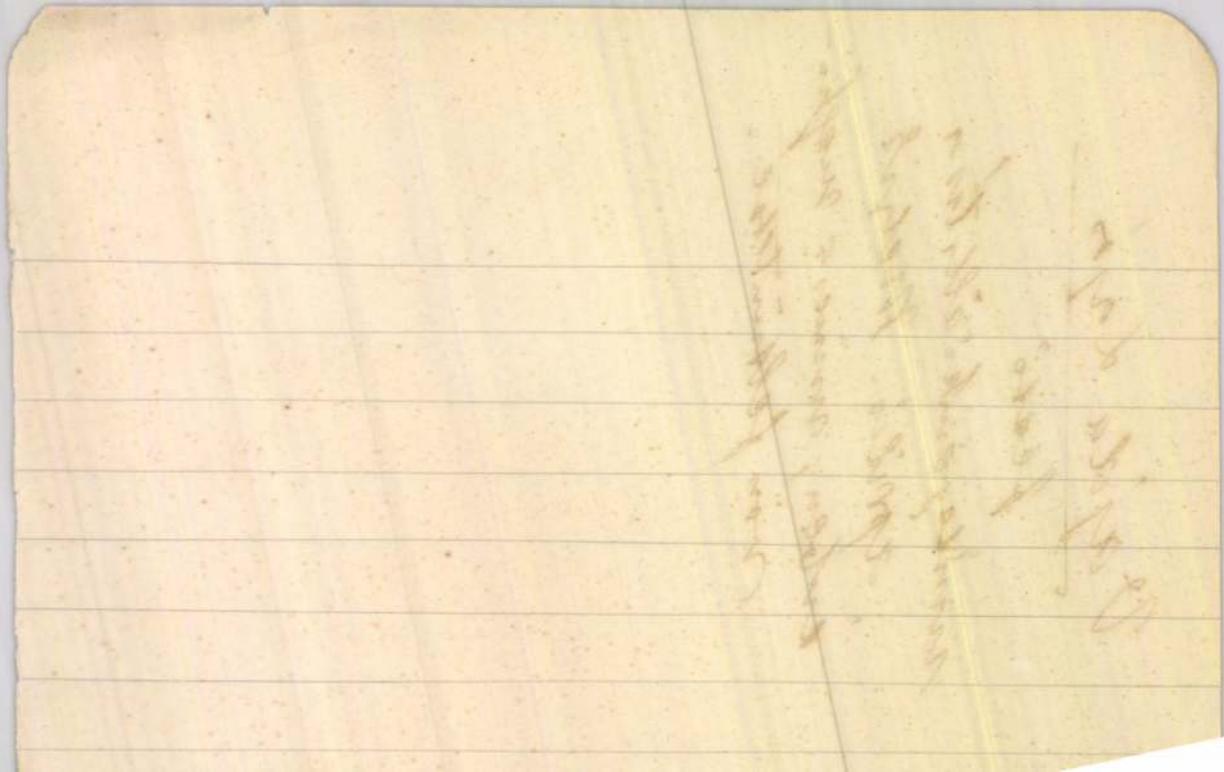

Vajda Lajos

1928. ápr. Tavaszi Szalon
(Nemzeti Szalon)
Csendélet, pasztell

Felkai népkönyvtár IX. 55.

Vajda Sajós
festő

rőd

Pán Imre: Látogatás a halott képeinél. Bp. [1946]
Minerbolt 4 l.

Szeged, 1938. julius 12.

i Gyula urnak,

Budapest.

ság, amely Az ember tragédiája
dtéri játékokat kezdeményezte és
an átadta a rendezést a város-
y nagyjelentőségű kulturmunkáját
módon, ha megírja annak a három
játékok előfeltételeinek meg-
scagni és Scala-énekesek, tehát
szerepeltetésével, 1934-ben az

Vajda Lajos
1908 – 41.

Michelis, az Unita művészetkritikusa a „gondolat realistájának" nevezte

Mándy Stefánia: Az európai iskola és előzményei Bp. 1962. 37. l.

M.D.Y.

Vajda Lajos
festő

20 éve halt meg a budakeszi
tüdőszanatóriumban az akkor
93 éves festő

Mándy Stefánia: Vajda Lajos emlékezete
Élet és Irodalom, 1961. szept 30 – 8 l.

Vajda Lajos

Szentendrei udvar /1935 k./ c. műve Mártön Ödön gyüjteményében.

Dévényi Iván - Mártön Ödön halálára; Műgyüjtő, 1971. 4. sz. 29.l.

Vajda Lajos

Márton Ödön az elsők között támogatta vásárlásaival.

Dévényi Iván - Mártön Ödön halálára; Mügyüjtő, 1971. 4. sz. 29.l.

MDK

Vajda Lajos, festő

Valkó Lánló egyik példa képe.

főiskolások galériája

— : Valkó Lánló M. 12.

Népszabadság, Bp. 1970. márc. 29.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

/ 1908-1941 /

1908-ban született Zalaegerszegen.

Apja irodatiszt volt, aki később kitanulta a szücsmesterséget,

az első világháboru folyamán leköltözött családjával Szerbiába.

1923-ban visszatér hazájába, a Vajda -család Szentendrén telepszik le.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 5-10. l.

. /.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

1923-ban kezdi az egyik fővárosi rajziskolában a négy-öt éves kora óta szenvedélyesen rajzoló fiu müvészi tanulmányait,

Ez időtájt festi első szentendrei akvarelljeit,

17 éves , mikor megfesti első kiemelkedő alkotását a " Sapkás önarckép" -et

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 10. l.. / .

M.D.K.

Vajda Lajos festő

A kétesztendős előiskola után csonttuberkulózissal kórházba kerül s a mütétek egész sorát kell végigszenvednie,

nem sokkal felgyógyulása után elvesziti édesanyját,

20 éves korában felveszik a Képzőművészeti Főiskolára, Csók István növendéke lesz,

itt összekerül a korabeli haladó fiatalokkal

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964.

10. 1. /.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

megalakitáják a progressziv fiatal müvészek csoportj-
ját,
s hivatalos fórumok ezt nem nézik jó szemmle, ugy ke
hogy a csoport hamarosan feloszlik, tagjai szétszé-
lednek, legtöbbjük külföldre megy.
Ekkor 1930-ban jut ki Párizsba Vajda is, s a követke-
ző három és fél év döntő hatással van müvészetének
alakulására

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 111.

7.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

meggyőződése a modern filmmüvészet az a terület, "amelyen keresztül a kor uj mondanivalói~~t~~ születnek meg"

fotómontázsok:

A halál árnyékában. 1933. repr.
a müvész feleségének tul.

Tigris és lilom. 1933. "repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 12-13.1.

./.

Vajda Lajos festő

1935-ben népmüvészeti motivumgyüjtő körutra indul, mert " tradició nélkül nem lehet semmit sem csinálni "

Az ezután következő 6 évet nagyrészt Szentendrén töltötte, csak a lghidegebb téli hónapokban költözik fel Pestre.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 14-15.l.

. / .

M.D.K.

Vajda Lajos festő

Szentendrén és a szemközti Szigetmonostoron végzi a rokontörekvésü Kornis Dezsővel azt a népmüvészeti gyüjtőmunkát, amely azután festészetének egyik forrása lesz.

régi házak, templomok, kapuk, kutak, temetők különféle motivumai.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 15.1.

./.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

Népmüvészeti gyüjtésének alapelemeit megtaláljuk bonyolultan szerkesztett vonalrajzain.

Rajzbeli felkészültségét mutatják korai fej-és alakrajzai.

Női akt / 1934 /

Vizparti házak, 1937. / a müvész feleségének tul / fepr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964, 15-16.l.

. / .

Vajda Lajos festő

Lovak, 1935. ceruzarajz. a Müvész feleségének tul /
repr.

Levelében emliti a szomorüfüz-motivumot, amelyet a szentendrei temető egyik sirkövéről rajzolt le, e ezt a motivumot vagy 12 rajzán alkalmazza.
Házak szomorufüz- és keeékmotivumokkal. 1937, repr

Bánky Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 17-19.l.

. / .

M.D.K.

Vajda Lajos festő

A gyüjtések főként házakat, ablakkiképzéseket, dis-
dzitő ábrákat, ornamenseket rögzitenek. / gyürüs
madár, a parasztszöttes bárányfigurája /
1937-ben kiállitás Ámos Imre mütermében,
Két fej / Vajda Lajos és Bálint Endre /
Számos szentendre rajzát kifestette legtöbbször
temperával

Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Bp. 1964. 19-21. l.

./.

Vajda Lajos festő

1935-36 táján készült nag„formátumu festmények kevés szinnel készültek.

Közvetlen Párizs után kés ült néhány pasztell-csendélete.

Lebegő házak, 1937. tempera, repr.

festészetére A szentendrei szerb templomok ikonjai is hatottak

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 22-24.l.

./.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

1935-36 táján alkotja nagy okonos alakjait és önarcképeit,

Kollektiv korok személytelen alkotói voltak az ideáljai: ennek dokumentálására képeit sohasen irta alá.

"Ikonxkorszakábanxarrólxálmodozottxhogyxjóxelnne

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 24. 1.

. / .

M.D.K.

Vajda Lajos festő

" Ikon-korszakában arról álmodozott, hogy jó lenne ha képeit ugy helyezhetné a falra, ahogy az okonosztázokon sorakoznak, szorosan egymás mellé - irja róla feljegyzéseiben felesége Vajda Julia.

Leányfej, pasztell ,

Ikonos önarckép,

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 24-25.l.

/-

N.Ö.K.

Vajda Lajos festő

" Gyertyás lány " az ikonos periódus legtipikusabb darabja.

Plasztikus fej , sajátos grafir-technika.

"Felmutató ikonos önarckép "

Volt egy érzelmes korszaka: pasztellmaszkok, szénnel tussal rajzolt, furcsa lebegő mitikus lények ábr.

Bánky Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 26. l.

/. .

M.N.K.

Vajda Lajos festő

Északi táj , egyetlen kivétel , ahol tájképe a szokványos ér telemben ábrázol.

1939-től fejleszit tovább azt a sürü vonalkázással történő felületalkotást, emellyel már korábbi kompzicióin is találkozunk

Táj holddal, tolrajz,

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 26-27.l.

. /6

Vajda Lajos festő M.D.A.

Őshegy,

Metamorfozis, ,

1940 szeptemberében kapja meg a munkaszolgálatos behivót,

Három hét mulva tüdőfolyamattal bocsátják haza a nyomorban réges-rég elgyengült s most már nagybeteget

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 29.1.

. / .

Vajda Lajos festő M.D.A.

A fütetlen pesti hónapos szobákon át az Új Szent János kórházba vezet az it.

Nyolchónapi szenvedés után hazakerül.

1941. szeptember 7-én halt meg a budakeszi tüdőszanatóriumban 33 éves korában.

10 évig 1934-1940- ig alkotott.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 30. l.

Vaj a Lajos festő M.N.G.

Szekér, 1935. ceruzarajz, a müvész feleségének tul

Szentendrei templom, 1936. Ceruzarajz, mag. tul.

Utcarészlet, 1936. ceruzarajz , a m. fel. tul.

Ablakok madárrla, 1936. ceruzarajz, "

Tányéros csendélet házak felett, 1936. tus "

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 31.1.

M.D.K.

Kornis Dezső festő

Vajda Lajossal együtt végez népművészeti gyüjtő-
munkát.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 15.1.

M.D.K.

Ámos Imre festő

Vajda Lajos barátja, mütermében rendezett 1937-ben Vajda kiállitást

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 20. 1.

/.

Vajda Lajos festő M.N.G.

Tányéros csendélet madárral, 1936. ceruzarajz
a müv . fel. tul.

Szentendrei házfalak, 1936. ceruzarajz, "

Templomtornyok kikötő motivumokkal, 1936. ceruzarajz
mag. tul.

Torony tányéros csendélettel, 1937. tempera, MNG

Bándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 31.l.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

Bárányos, 1936. ceruzarajz, a müv. fel. tul.

Rajzmontázs házmotivomkból, 1937. ceruzarajz,
a müv. fel. tul.

Hegyi falu, 1936. ceruzarajz, elpusztult.

Pléhkrisztus, 1936. ceruzarajz, mag. tul.

Szentendrei házak feszülettel. 1937. tempera-montázs, mag. tul.

Bánky Ilona: Vajda Lajos, 4p. 1964. 31.1.

. /.

Vajda Lajos festő M.N.G.

Feszület a házak felett, 1937. ceruzarajz,
müv. fel. tul.

Fejtanulmány, 1934. szénrajz, "

Férfifej, 1935. vörös kréta, "

Két fej, 1937. Szén és vörös kréta, "

Barátok, 1937. szénrajz. mag. tul.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 31.l.

P.P.K.

Vajda Lajos festő

Akt, 1934. Vörös kréta, MNG

Két fej akttal, 1937. szénrajz, mag. tul.

Csendélet patkó alaku asztalon, 1934.

Mütermi csendélet, 1934. pasztell, mag. tul.

Leányfej, 1936. pasztell. mag. tul.

Dinnyefej, 1936. olaj, a müv. fel. tul.

Gyertyás lány, 1936. olaj. "

Bánky Istefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 31.1.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

Plasztikus fej, 1937, ceruzarajz, mag. tul.

Ikonos önarckép, 1936. pasztell. a Müv. fel.tul.

Felmutató ikonos önarckép, 1936. pasztell . mag. tu

Kalapos fej. 1936. pasztell. mag. tul.

Maszk, 1938. pasztell. "

Fintorgó maszk, 1938. pasztell. "

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 31-32. l.

M.D.K.

Vajda Lajos festő

Maszk belső tájjal. 1936. pasztell. mag. tul.

Maszk holddal. 1936. " "

Lépő akt-tanulmány, 1935. szén. a müvó fel. tul.
alak

Fekvő akt holddal. 1938. szén, tus pasztell.
mag. tul.

Dinamikus egyensuly, 1939. tus. mag. tul.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 32. l.

M.N.K.

Vajda Lajos festő

Koponya madárral, 1939. szénrajz, a müv. fel. tul.

Vizparti világ, 1939. szén, mag. tul.

Északi táj, 1938. pasztell és szén, müv. fel. tul.

Őshegy, 1939, szén, mag. tul.

Születő formák, 1939. tus. ezüst, mag. tul.

Magábanéző, 1939. szén, mag. tul.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 82. l.

M.N.K.

Vajda Lajos festő

Táj holddal, 1939. tus. mag. tul.

Feszültség, 1938. tus. "

Vegetáció, 1940. tus, "

Szárnyverdesők, 1940. szén, "

Metamorfózis, 1940. szén és tus, a müv. fel tul.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 32. l.

Vajda Lajos festő M.Dk.K.

Feszültség, repr.

Vegetáció, repr.

Szárnyverdesők, repr.

Metamorfózis, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 45-48 kép

Vajda Lajos festő M.Dk.K.

Koponya madárral, repr.

Vizparti világ, repr.

Északi táj, repr.

Őshegy, repr.

Születő formák, repr.

Magábanéző, repr.

Táj holddal, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 38-44. kép

Vajda Lajos festő M.D.K.

Fintorgó maszk, repr.

Maszk belső tájjal, repr.

Maszk holddal, repr.

Lépő akt-tanulmány, repr.

Fekvő alak holddal. repr.

Dinamikus egyensuly, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 32-37. kép

Vajda Lajos festő M.D.K.

Gyertyás lány. repr.

Plasztikus fej, repr.

Ikonos önarckép, repr.

Felmutató ikonos önarckép, repr.

Kalapos fej, repr.

Maszk, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Bp. 1964. 26-31. kép

Vajda Lajos festő M.D.K.

Akt, repr.

Két fej akttal, repr.

Csendélet patkó alaku asztalon, repr.

Mütermi csendélet, repr.

Leányfej, repr.

Dinnyefej, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 20- 25 . k

Vajda Lajos festő M.D.K.

Pléh Krisztus, repr.

Szentendrei házak feszülettel, repr.

Feszület a házak felett, repr.

Fejtanulmány, repr.

Férfifej, repr.

Két fej, repr.

Barátok, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 13-19 . kép

Vajda Lajos festő M.D.K.

Szentendrei házfalak, repr.

Templomtornyok kikötő -motivumokkal, repr.

Torony tányéros csxndélettel, repr.

Bárányos, repr.

Rajzmontázs házmotivumokkal. repr.

Hegyi falu, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 7- 12 kép

Vajda Lajos, festő

Passuth Krisztina Vajda-esszéje
a Magyar Nemzeti Galéria 1970-es
évkönyvében.

D. I.: Művészeti irodalom
Vigília, 1971. júl. 486. l.

Vajda Lajos

Munkásjelöről könyvet hellenc
imi

Kmetty János - Festő voltam és vagyok

60 oldal

Vajda Lajos

Vajda Lajos és Anios Imre neve jelzi a való di szentendrei stilust.

Kenessei András: Szentendrei művészet.
Tükör, 1976. jún. 22–38. oldal.

Vajda Lajos

Méltatás.

Kernács Gabriella: Ember és kalitka.
Művészet, 1976.április - ő 18.oldal.

Vajda Lajos

az Expozició c. fotómüvészeti tárlaton
szerepelt Hatvanban

Magyar Hirlap 1976/268/4
Hegyi:Expozició Hatvanban

Vajda Lajos

Méltatás

Balogh János: B. 76.
Tükör, 1976. okt. 17-38. oldal.

Vajda Lajos, festő

L.: Egry J.

Gellért G.: Találkozás ... 2.

Esti Hirlap, Bp. 1976. okt. 5.

Vajda Lajos

Méltatás

Menyhárt László: A Gresham normativ esztetikája.
Művészet, 1976. december - 16. oldal.

Vajda Lajos

A negyvenes évek elején jelentkezik Vajda Lajos vizionáris erejű szürrealizmusával Szentendrén.

Tasnádi Attila: Kortárs szentendrei művészet.
Népszava, 1976. május 28 – 5 oldal.

Vajda Lajos, festő

– L.: Somogyi József (2)

– : hátás és ....

63-76.

Jászkunság, Kolnok, 1976. május

XXII/1-2

Vajda Lajos

Karátson Gábor Vajda Lajos
világát kutatta.

Forgács Éva: Karátson Gábor.
Művészet, 1975. júli - 25 oldal.

Vajda Lajos

Kállai Ernő a két világháború közötti és a 2-ik világháború utáni legértékesebb művészeti törekvések támogatására, a Bauhaus gondolat népszerűsítésére, a magyar szürrealista és nonfigurativ festők elismertetésére tette fel az életét.

Dévényi Iván: Kállai Ernő emlékezete.
Tolnamegyei Népújság, 1975. febr. 9.

VAJDA Lajos

P.SZABÓ Ernő: Szentendrei solkadalom. = Uj Magyarország, I.évf. 195.sz. 1991. dec. 12. 11.p.

Energetikusok kézikönyve. Bp

637.
Engels: Hogyan forradalmasít
Bp, 1948, Szikra

907.
Energiagazdálkodás az élelmi
Bp, 1954, Élelmiszeripari K.

835.
Engelbrecht, Th.H.: Die geogra
preise in den Vereinigten Sta
1903, Parey

814.
Engelmann, Julius: Das Unfall
1885, Emke

Vajda Lajos

nevét említi munkásságának szentendrei vonatkozásaival kapcsolatban Kontha Sándor oppónensi véleménye

Haulisch Lenke: "Szentendrei festészet..." c. kandidátusi disszertációjának vi tája.

Művtört.Ért. 1972. 4.sz. 284-288.l.

Vajda Lajos

album jelent meg (1971 Corvina) A kiadvány. A kiadvány a konstruktivizmust és szürrealizmust ötvöző, vizionárius művész tizenhárom grafikai lapjának reprodukcióját és Mándy Stefánia Vajda-esszéjet tartalmazza.

D. I. Képzőművészet.

Vigilia 1972/6 423-424 old.

Vajda Lajos

a szentendrei művészbelap

fajja volt – neve említve

„Képzőművészeti élet Pest megyében"

Pestmegyei Hírlap 1972 január 22

4 cold.

Vajda Lajos

Műve kiállításon szerepel

Szentendrén a művésztelepi Galéria

kiállításán

Magyar Nemzet 1972 július 8

k.n.k.

Vajda Lajos

Művészete erősen hatott

Ország Lili művészetére

Napjaink 1972 szeptember

Kold.

Vajda Lajos

Körül kristályosodott ki a szürrealista irányzat magyarországon. Művei gyakran szerepelnek a kiállításokon.

Németh Lajos: Rise and Fall of the Szentendre School. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972. 46. p.

1981

Vajda Lajos

Fekete-fehér reprodukciók: „Foto-kollázs, kb. 1929-30; „Fotómontázs", 1930.

Kőpack Éva: Ungarische avantgarde. München, 1971.

Oldalszám nélkül

Vajda Lajos

Zalacegszegen született 1908-ban, meghalt Budapesten 1941-ben. 1928-30 között festészetet tanult a Képzőművészeti Főiskolán.

Löpnek Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971. Adalékom nélkül

Vajda Lajos

Réptvesz Kassák Lajos körének „Munka" csoportjában. 1930-ban a bp-i Tomás galériában a „Haladó fiatal művészek" tárlatán szerepel.

Körner Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos zalai szarmaraszi

Kamondy László: Egervan találkozó

Nők Lapja, 1968. nov - 47 szám.

Vajda Lajos

rangos szentendrei művész.

Cseke Károly: Dunakanyar, Budapest, 1973. 139 l

24 l

Vajda Lajos

1941-ben a fasizmus áldozatául esett.

Gaston Diehl: Vasarely — Bp. 1973. 7p.

Vajda Lajos

1934-ben tért haza Magyarországra.

Gaston Diehl: Vasarely – Bp. 1973. 7p.

Vajda Lajos

1908-ban született, Vasarely-vel együtt-ben, 1930-ban utazott Párizsba.

Gaston Diehl: Vasarely – Bp. 1973.

7 p

Vajda Lajos

Neve magyarítva.

Gaston Diehl: Vasarely – Br. 1973. Gr.

Vajda Lajos

együtt szerepel Korniss Dezsővel 1930-
ban a Tomás galériaban rendezett tár-
laton.

Körner Éva: Ungarische avantgarde,
München, 1971.

Vajda Lajos festőművész

30 évvel ezelőtt 1941 december (?!)

7-én halt meg 33 éves korában

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7

5. old.

Vajda Lajos

2

1908. augusztusában született

Zalaegerszegen

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7
5. old.

Vajda Lajos

3

A Képzőművészeti Főiskolán
évekig Csok István növendéke volt.

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7
5. old.

Vajda Lajos

4

A Nemzeti Szalon 1928-as

Viállításán bemutatott Csendélettel

jelentezett először

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7

5. old.

Vajda Lajos

5

Csatlakozott a Kassák Lajos

szerkesztette Munka c. laphoz

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7

5. old.

Vajda Lajos

6.

1930 és 34 - között Párizsban

Légezmél tanult

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7

5. old.

Vajda Lajos

7

1941-ben tüdőbajban halt meg.

Pestmegyei Hírlap 1971 szeptember 7
5. old.

Vajda Lajos

Részt vett a müncheni magyar tárlaton.

Bodri Ferenc: Magyar tárlat Münchenben

Nagyvilág 72/11 1755. old.

Vajda fajos

Müve szerepelt a Kolozsvári Ernő műgyüjtő tulajdonában lévő művek kiállitásán a győri Xantus János Muzeumban.

Dövényi Iván ismertetése.

Vigilia 74/1o 71o. o.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Vajda Lajos

1971 DEC 23

ESTI HIRLAP

1021

Album-mappa

Szép, fenyőfa alá való ajándék a Corvina kiadó három reprezentatív, új képzőművészeti kiadványa. A magyar festészet nagyjainak munkásságát bemutató sorozat új kötete a Szőnyi-album. A szinek szépségét ragyogóan visszaadó huszonnégy táblakép a művész jelentős alkotásait mutatja be. Patanes tanulmánya a ű elemzé-

pa külön álló lapokat tartalmaz, tehát annak sincs akadálya, hogy közülük egy-egy Vajda-rajz a falra kerüljön. Mándy Stefánia rövid bevezetője angol, francia és német nyelven is olvasható. S még egy nagy erénye: a képzőművészeti kiadványok sorában ritka olcsósága.

kijelentett

utódjára
heimre
hogy to
a délk
helyreál
lágszerv
nehézsé
lásáért.

A távozó
reményét
„legalább
molja m
zet műk
tos mega

A „sza
ló meg
nevezte, hogy távozhat
posztjáról és a „tehetséges
Waldheimnek" adhatja át

Meuzsidet tobb
te; állapotá
ninc

VAJDA LAJOS

Festményei szerepelnek Zsigmondi Vilma „Látomás a valóságról" c. kisfilmjében.

(baisony): Új Balázs Béla-díjas.

ESTI HÍRLAP, 1971. ápr. 27.

Vajda Lajos

Németh Lajos könyve, a „Modern magyar művészet", átfogó képet ad a képzőművészetnek arról az időszakáról, mely az 1890-es évektől napjainkig tart. Szuggesztív és érvényes jellemzését nyújtja a XX. s. kiemelkedő egyéniségeinek. Könyvében a művész munkásságáról ír.

D. I.: Új művészeti könyvek.
Vigilia, 1969, febr. 131-130 old.

Vajda Lajos

a székesfehérvári „európai iskolá" c. kiállítást a Csók István képtárban rendezik meg, melyen ezüst ikonja látható. /említve/

Láttuk, hallottuk.

1973. dec. 10. Petőfi 12.43/11/M.

Vajda Lajos (1908-1941)

A fiatalon elhunyt, Szentendrén dolgozó művész, saját közlése szerint a természet valóságából indult ki s nem vetette el a hagyományt sem.

Kampis Antal: A Magyar Képzőművészet Története.

Népszava, 1972. júl. 22.

Vajda Rajos
festő

Mértékes

Néray Katalin: A "népművész" Anna Margit.
Művészet, 1974. október - 39.oldal.

Vajda Lajos

festő

Párizsban szerepelt Miró, May Ernst, Arp, Vajda Lajos és Anna Maiget közös kiállításon.

Tóth és Aron: Anna Maiget műhelyében.

Tükör, 1974. okt. 1–16 lap.

Vajda Tajos

Deim Pál kiállítása kapcsán emlitve

Dénényi Iván ismertetése.

Vigilia 74/5 347. o.

Vajda Lajos

neve említve

Aradi Nóra: Deim Pál szóllitása

Látóhatár 74. szept. 218.

Vajda Lajos

Neve emlitve, Kondor Béla kapcsán

Vadas József: Akárki képe
XXXXXXXXXXXXX

Látóhatár 74 szept. 216.o.

Vajda Lajos

Neve említve, Vadas József Bálint Endréről írott cikkében.

Látóhatár 73/ápr. 98.o.

Vajda Lajos

A szentendrei művésztelep jelentékeny alakja.

Aradi Nóra: Képzőművészet és mindennapjaink – Bp. 1976. 313 p.

Vajda Lajos

1941. szept. 7-én halt meg a budakeszi tüdőszanató-
riumban.

Kosunk, 1972. szept. 31. erf. 9sz. 1430p.

Vajda Lajos

A népi-kultúra művészi megfogalmazói közt neve említve.

Korunk. 1973. jún. 32. évf. 6 sz. 920 p.

Vajda Lajos, Jestő

kép: Repe.

Vajda Lajos: Női Jej I. Címoldalon [Borító: 1.]

Jelenkor, Pécs, 1974. október XVII/10.

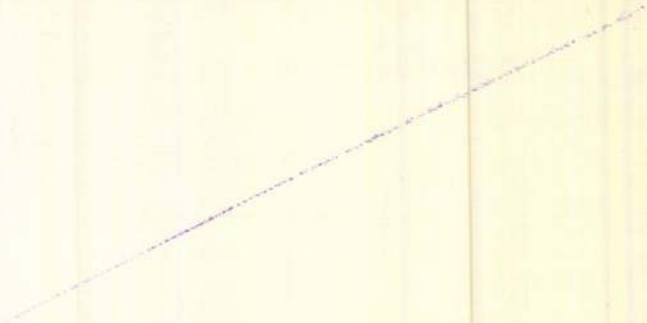

Vajda Lajos, festő

kép: Repr.

Vajda Lajos: Női fej II.

Borító: 2

JELENKOR, Pécs, 1974. október XVII/10.

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

Hárs Éva: Martyn ferenc művészete

644–649.

JELENKOR, Pécs, 1974. júl.-aug. XVII 7-8.

Vajda Lajos, Pestő

festmény: Rep.

Vajda Lajos: Vegetáció

890.

XVII

JELENKOR, Pécs, 1974-október 10.

Vajda Lajos, festő

Kép: Rep.

Vajda Lajos: Madárarc

Boríték: 4.

JELENKOR, Pécs, 1974. október XVII. 10.

Vajda Lajos, festő

Kép: Repe.

Vajda Lajos: Környfej

Dorító: 3.

XVII

JELENKOR, Pécs, 1974. október. 10.

Vajda Lajos, festő

Rajz:

Repr

Vajda Lajos: Fej házzal

915.

XVII.

10.

JELENKOR, Pécs, 1974. október

Vajda Zsigmond

Megemlítve.

Rózsa Gyula: Változik a világtörténet? 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974 szept. 21.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve. (Székesfehérvári kiállítás.)

Miklós Pál: Képzőművészeti Krónika
165–173.

JELENKOR, Pécs, 1974. február XVII/2.

Vajda Lajos, festő

Barátok c. rajzával kapcsolatban: a XXVII/4. 11 – 72. I. 28-i számban írt vélemény: „a rajz öt [mármint Vajda Lajost] és Ámos Imre (mások szerint Bálint Endre) festőtársát ábrázolja". Ez téves. Anna Margit közlése bizonyossá teszi, hogy a rajz Bálint Endrét ábrázolja.

Dr. Maksay László: Hibaigazítás 246.

Élet és Tudomány, 1972. II. 11. XXVII/6.

Vajda Lajos, festő

Barátok c. rajza a nimultán ábrázolás jó példája. A rajz önmagát és egy festőtársát ábrázolja, úgy hogy a két fej egymásba van rajzolva.

Dr. Maksay László: a tér a festészetben (2)

166-173

Élet és Tudomány, Bp-1972. I. 28-

XXVII/4.

Vajda Lajos, festő

Barátok : Repr.

(Rajz)

[V. 5. a febr. 11-i 6. számban megjelent hibaigazítást. - 246. old.]

Dr. Maksay László: a tér a festészetben (2)

166 - 173.

Élet és Tudomány, Gy. 1972. I. 28.

XXVII
4.

Vajda Lajos

A „Iletek" művészcsoport tagja

D. I. „Hazugságok naplójából"

Vigilia 1973/1 63 old.

Vayda Lajos

Barátok

Sejtelmes érzésekre ütaló szürrealista alkotás. Imaginárius térábrázolás.

Dr. Maksay László: A térábrázolás alakulása századunkban.

Raptanítás 1970/4 12 old.

1.

Vajda Lajos

A magyar szürrealisták közül kü-
lönösen Vajda Lajos sajátos térábrá-
zolásmódjai érdemelnek figyelmet.
Barátok ciuni rajzán pl. a két fej
egymásba van rajzolva, sajátosan
átfedik, áthatják egymást.

Dr. Maksay László: A térábrázolás ala-
kulása századunktan.

Rajztanítás 1970/4 13 old.

2

Vajda Lajos

Koponyájukban kereszt és csontok láthatók: jelképes utalások gondolataikra. Rendkívül kifejező erejű, szerencsés kompozíció ez: a két jóbarát a képzelet imaginárius terében egybe olvad. A redukált vonalrajz tökéletesen elég és indokolt; háttérnek, perspektívának, plasztikus részletnek mucs helye az emlékezés imaginárius világában.

Dr. Maksay László: A térábrázolás alakulása századunkban.

Raptanítás 1970/4 13 old.

Vajda Lajos

A magyar szürrealizmus legönállóbb
ága a szentendrei istolához, mindenekelőtt
Vajda Lajos művészetéhez kapcsolódott.

Kritika 1971 október

18. old.

Vajda Lajos

Deim Pál Vajda és Barcsay lépi
világán ~~[illegible]~~ tanulta meg látni
Szentendrét

Bele László: Magyar nem-ábrázoló művészet II.

Kritika 1971 július

25. old.

Vajda Lajos

a żola szóló album
(V.L. Corvina Kiadó, Mándy Stefánia előszavával)
recensiója a 23. oldalon

Kritika 1972 március
23. old.

Vajda Lajos
festő

Deim Pál példaképének Vajda
Lajost tartja.

Tóth Antal: Deim Pál.
MŰVÉSZET, 1972.december - 16.oldal

Vajda Lajos
festő

A lodzi Modern Múzeumban
rendezett magyar kiállítá-
son részt vett.

-.- Magyar művészek külföldön.
MŰVÉSZET, 1972.október-november - 75.oldal.

Vajda Lajos

nove emlitve

Művészettörténeti Értesitő 1972

133-136, 140, 284, 287, 290-293, 307
317. old.

Vajda Lajos

Kapott tőle ösztönzést Bálint Endre. Éveckig közös műtermük volt.

Bojár Iván: Kortárs művészek; Magyar Hírlap 1970. jan. 29. 6. l.

Vajda Lajos

Alig van képviselve a gyűjteményben.

Új szerzemények a szentendrei múzeumban; Magyar Hírlap 1970. jan. 12. 9. l.

Vajda Lajos
festő

A pécsi képtárban vannak a
művész alkotásai.

Romváry Ferenc: Pécs - a muzeumok városa.
Müvészet, 1973.szeptember - 33.oldal

Vajda Lajos

Szentendrei ház

Műgyűjtő, 1973/2-sz. 14. l.

Vajda Lajos

kiállitása nyilt a Székesfehérvári
István kir. muzeumban

Magyar Hirlap 1969.2.évf.255/8

Vajda Lajos

A Székesfehérváron nyilt kiállitásx cvissza-
pillant Vajda Lajos életmüvére.

Magyar Hirlap 1969.2.évf.257/9

Vajda Lajos

magyar szürrealista festő/1908-1941/

Koczogh Ákos:A modenr müvészet utjai
Népmüvelési Propaganda Iroda 1972 85.old.

Vajda Lajos

Ámos Imre, a tragikus sorsu szürrealista festő Vajda Lajos, Gadányi Jenő, Forgács H. Erzsébet egykori küzdőtársa volt.

Magyar Hirlap 2.évf.211./9.

Vajda Lajos
A 30-as években telepedett le Szentendrén.

Felavatták az új szentendrei Művésztelepet.

Magyar Hírlap 1972/187 6old.

Vajda Lajos

müvészetének hatása igen nagy Szántó Piroska müvés zetére.

Magyar Hirlap 1974/188 6.ol.

Vajda Lajos

a maygar képzőművészet halhatatlan alakja. Felesége Vajda Julia volt, művészetében alapvető férje hatása.

Magyar Hirlap 1974/195 6.

Vajda Lajos

Fej kárral p. szén 600x440

XX. Századi Magyar Grafika
Savaria Múz. Szombathely 1974.

Vajda Lajos, festő

Több műve szerepel. (Ld. Kompozíció)

↓

Rózsa Gyula: A Kolozsvár-gyűjtemény gyűrűi

7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. aug. 7.

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

P. Szücs Julianna: Végvári T. János képei

7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. jún. 21.

Vajda ~~Lxxxi~~ Lajos

A müvész nagy hatással volt Drégely László -raVajdától a virtuális időritmus hangulatát tanulta meg.

Magyar Hirlap 1974/15/6

Vajda Lajos

Neve Szalay Lajossal kapcsolatban említve.

Népszava, 1974. dec. 14. 102 sf. 87 sz. 8 p.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos szürrealista művészetével kapcsolatban

Passuth Krisztina: XX.századi magyar művészet.....
Művészet, 1973.julius - 11.oldal

Vajda Lajos
festő

Dési Huber baráti körében
tartozott Vajda Lajos is.

Gábor Eszter: Mozgalomról és művészetről ....
Művészet, 1973. július - 2. oldal

Vajda Lajos, festő

Megemlítve.

Petényi Katalin: Deim Pál festénete

1101-1103,

XV/12.

JELENKOR, Pécs, 1972. december

Vajda Lajos, jestő

Megem litve.

Granasztói Pál: Városok, álmok, zene

896-904

XV/10.

JELENKOR, Pécs, 1972. október

Vajda Lajos, Jestő

Legközelebbi barátja volt korniss Dezsőnek.

[Jegyzetek .....]

Dévényi Iván: Képzőművészeti könyvszemle 692-695.

XV

JELENKOR, Pécs, 1972, júl.-aug. 7-8.

Vajda Lajos, festő

Kerepel az ablakban.

Bodri Ferenc: Képzőművészeti Krónika
– Magyar festőnet..... 548-553.

JELENKOR, Pécs, 1972. június XV 6.

Vajda [Lajos], Jestő

Neve a Modern Magyar Képtár (Pécs) plakátján.

— : A pécsi képzőművészet kistükre (14) 285–288,

XV/3

JELENKOR, Pécs, 1972. március

Vajda Lajos

Az 1930-es évek vége felé megismerkedett Bálint Endrével.

Szabadi Judit: The nostalgic surrealist.
The New Hungarian Quarterly, Budapest
1973. 52 sz.

2061

Vajda Lajos

hatása mutatkozik meg Bálint Endre művein.

Szabadi Judit: A nostalgic surrealist. Endre Bálint's retrospetiv exhibition in the Budapest Műcsarnok. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1973. 52 p.

2051

Vajda Lajos

az Europa iskola tagjainak elődje.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13350

3081

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

Dévényi Iván: Képzőművészeti könyvszemle

Képzőművészeti Almanach 3,

283–286,

JELENKOR, Pécs, 1973. március

XVI/3

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

Bodoi Ferenc: Képzőművészeti krónika

Sík Csaba: Rend és Kaland

340-342

JELENKOR, Pécs, 1973. április

XVI/4.

Vajda Lajos

Zalaegerszegen, a megyei tanács müvelődési osztályának gondozásában a közelmultban uj folyóirat jelent meg "Zalai Tükör" cimmel. A lap idézett cimmel arról tájékoztat, hogy az állandóan "szentendreiként emlegetett, zalaegerszegi születésü" Vajda Lajos festőmüvész képei illusztrálják az uj müvészeti folyóiratot.

Élet és Irodalom, Bp. 1973. okt. 6.
XVII. évf. 4o. sz. 6. lap.

Vajda Lajos, festő

Strasbourgban állítanak ki
műveiből.

↓

— : Bemutatkozik Franciaországban
a pécsi galéria 12.

ESTI HIRLAP, Bp. 1974. márc. 19.

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve.

P. Szücs Julianna: Szilvásy Nándor kollázsai a Helikon Galériában 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. máj. 21.

Vajda Lajos, Jestő

Deim Pál tárlatával napcsolatban megemlítve.

Rózsa Gyula: Kutatás, eredménnyel

7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. ápr. 3.

Vajda Lajos, festő

Megemlíve Szabolcs Péter: Vajda Lajos - portréja.

Artner Tivadar: Zalai művének kiállítása Pécsett

Népszabadság, Bp. 1974. márc. 29.

Vajda Lajos

Házak csendélettel. (1936).

Rajz, reprodukció.

Valóság, 1964. 6. sz. 43. l.

Vajda Lajos

Collage - kompozíció. (1937).

Festmény reprodukció.

Valóság, 1964 6. sz. 45. l.

MDK

Vajda Lajos

Artner T.:
Mügyüjtők kincsei a Galériában. Népszabadság 1963. jul. 31.

VADDA LAJOS

156-167, 188, 212, 228

Oltványi 1991

XV.331.6 a,b.

17. Bittheuser József épit

Országos Levéltár T 2

No.216.

18. A felmérések: BFL IV.3

19. Uo. IV.331.4/14.

20. Uo. IV.331.4/15.

21. A Ludwigskirche kismon

Die Ludwigskirche in M

22. A végleges elrendezési

egy, a kitüzéshez haszn

IV.331.4/35. Ybl Ervin

épület főhomlokzatár

fényképről kétséges, hogy

Ybl Ervin: Amit mino

magyar romantikus k

(1931). 52. sz. pp. 746

VAJDA LAJOS, festő

Székesfehérvárott, előadás és hangverseny "A XX.század magyar művészete" kiállítás-sorozathoz.-1969.október 29-én Körner Éva előadást tartott:Vajda Lajos és a szentendrei művészet cimmel. 174.old

FITZ JENŐ: Jelentés a fehérmegyei múzeumok 1968-69.évi tevékenységéről.-Előadások 170-174-old

ALBA:REGIA, Az István Király Múzeum Évkönyve XI. 1970.--1971.Székesfehérvár

VAJDA LAJOS, festő

Székesfehérvárott, 1969, október 6-án K. Kovalovszky Márta előadást tartott Vajda Lajos művészete címmel a Múzeumi Hónapon. 174. old

FITZ JÉNŐ: Jelentés a Fehérmegyei Múzeumok 6968-69. évi tevékenységéről. - Előadások 170-174. old

ALBA REGIA, A Székesfehérvári Múzeum Évkönyve. XI.

VAJDA LAJOS, festő

A Székesfehérvári István Király Múzeumban 1969. szeptember 14-től november 2-ig Vajda Lajos emlékkiállitás volt. Látogatók száma: 3144 volt. - Az előszót irta: Körner Éva, IKMK, D/69, 1969, 28 p. 170. és 172. old

FITZ JENŐ: Jelentés a Fehérmegyei Múzeumok 1968-69. évi tevékenységéről. - Kiadványok, Időszaki kiállitások, 169-171. old

ALBA REGIA, Az Istgán Király Múzeum Évkönyve. XI. 1971. Székesfehérvár

VAJDA LAJOS, festő, grafikus

A Székesfehérvári István Király Múzeum Képzőművészeti Gyüjteménye 1968-69-ben 60774 forintot fordított vásárlasokra. Vétel útjan került a gyüjteménybe Vajda Lajos szénrajza. 169.old

FITZ JENŐ: Jelentés a Fejérmegyei Múzeumok 1968-69. évi tevékenységéről.-Képzőmv.Gyüjt. 169.old

ALBA REGIA. Az István Király Múzeum Évkönyve, XI. 1970. Székesfehérvár, 1971.

Vajda Lajos

a magyar szürrealista konstruktivizmus megteremtője Kassák Lajos köréből indult.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

80. old.

Vajda Lajos /"Vajdáék"/

Nélküle /nélkülük/ nehezen képzelhető el Szántó Piroska művészete.

Havas Lujza - Szántó Piroska kiállitása a Műcsarnokban; Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972, 36. l.

Vajda Lajos

Marxk. korszakával rokonságot mutatnak Jakovits
József totemisztikus faszobrai.

Szabadi Judit: A szentendrei festészet...; Képzőművészeti Almanach 3;
Corvina 1972; 18 l.

Vajda Lajos

Keserű Ilona az övétől eltérő módon nyál a népművészeti tárgyakhoz.

Sík Csaba: Fiatal művészek fővárosi tárlatokra; Képző művészeti Almanach 3, Corvina 1972, 56. l.

Vajda Lajos

Művei szerepeltek a „Hetek"
kiállításán az Esztergomi Balassi
Bálint Múzeumban, 1956 augusztusában

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

74. old.

Vajda Lajos

neve említve a 228. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos

Legjobban hatott rá az európai konstruktivizmus szemlélete, amit Kassál közvetített számára indulásánál

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

79. old.

Vajda Lajos

neve említve a 77. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából

Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos

18-19 évesen Kassák „Munkaköréhez" kapcsolódik, első nyilvános jelentkezése 1929-ben, a Tamás-galériában. Első periódusa 1930-34. Párizsban, fotomontázsok.

említve.

Bálint Endre: Vajda Lajos
Valóság, 1964. 6 sz. 40-50. l.

Vajda Lajos

Északakeleti táj (1938-39)

Festmény, reprodukció.

Valóság, 1964. 6. sz. 47. l.

VAJDA L,festő

A második világháború idején hazánkban is megkezdődik a szakitás a hagyományos müvészettel.Alkotásaikkal ~~Kaxxák~~ a festők Kassák,majd Moholy Nagy és Vajda L.járnak az élen. 429.old.

GESZTI LASZLÓ: Csillag Istvan [illegible] 427.old.

Az ÉREM,Közlemények az éremgyüjtés köréből.
------ XXIII. 1967. [illegible] lp.

Vajda Lajos

Jej kárral repr.

XX. Századi Magyar Grafika
Savaria Múz. Szombathely 1974.

Vajda Lajos, festő

Juhán Ferenc prózaverseiben foglalkozik művénetével. („a teremtő elzagadtatás")

Pomogáts Béla: Várlat a mindenségről

554–562.

JELENKOR, Pécs, 1971. június XIV/6.

Vajda [Lajos], Jestő

Megemlítve.

Nagy Zoltán: Élő „népszaj"

7.

Népszabadság, Bp. 1974. jan. 30.

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve: (Drégely Lászlóra tett hatása.)

P. Lucs Julianna: Dínitő nimbolu mok

7.

Népszabadság, Bp. 1974. jan. 23.

Vajda Lajos

Néhány liettel ezelőtt a székesfehérvári múzeumban voltak láthatók művei.

TÉKA

1973. máj. 10. TV. 18.45 /11/ KGyné,

Vajda Lajos

Aradi Nóra Uj művészet - uj társadalom c.
kulturpolitikai cikkében emlitve.

Kortárs 1970/4 579. old.

Vajda Lajos
festő

Deim Pál, Gadányi Jenő, Bacsay
Jenőt és Vajda Lajost tartja mes-
terének.

—: Kiállítási naptár.
Művészet, 1974. március - 48 oldal.

Vajda Lajos

nevét említi munkásságának szentendrei vonatkozásaival kapcsolatban Molnár László opponensi véleménye.

Haulisch Lenke: "Szentendrei festészet..." c. kandidátusi disszertációjának vitája.

288-290.l.

Művtört.Ért. 1972. 4.sz.

Vajda Lajos
festő

Méltatás

Pap Gábor: Állvány és figura.
Művészet, 1974. február, 21. oldal.

Vajda Lajos

nevét említi munkásságának szentendrei vonatkozásaival kapcsolatban Paulisch Lenke véleménye.

Paulisch Lenke: Szentendrei festészet... c. disszertációjának vitája.
Művtört.Írt.1972.4.sz. 291-293.l.

V. L. [illegible].

Pap Gábor: Állvány & figura
Mtv. 1974. febr. 21. o.

Vajda Lajos

nevét emliti munkásságának szentendrei vonatkozásaival kapcsolatban

Kontha Sándor opponensi véleménye. - Maulisch Lenke: "Szentendrei festészet... c. kandidátusi disszertációjának vitája. - Művtört.Ert. 1972. 4.sz. 284-293.l.

Varjóha Lajos

Kiállítás a Sikeres fehérvárott

Tisley Gábor: Két egyéni kiállításról
Népszava, Bp. 1969. szept. 14.

M.D.K.

Vajda Lajos

A Semmelweiss utcai könyvesbolt galériáján rendezett kiállitáson szerepelnek müvei, melyekről Vajda István ir, mint a "mai magyar absztraktok" tárlatáról.

Szinház, Bp. 1947. febr. 26.-márc.4. III. évf. 9. sz.

M.D.K.

Vajda Lajos

"A magyar szürrealista festészet nagy halottjának müveiből rendezett kiállitást az Európai Iskola."-irja "Kiállitások" c. beszámolójában Berend Ilona.

A "Szinház, Szeme Füle" c. rovat.
Szinház. Bp. 1947. Okt. 7-13. III. évf.
41. sz.

MDK

Vajda Lajos

Szab. Müvészet 1947, 2o9 1, 11.sz.

Vajda Lajos

Juhász Ferenc írása.

Új Írás VII. évf. 10. sz. 1967. okt., mű mellékelés. 1. l.

M.D.K.

Vajda Lajos festőmüvész

A Bibliotheca Officina termeiben állitotta ki grafikáit, amelyekről igen nagy elismeréssel ir B. sign.-val „Kiállitások" cimmel Berend Ilona.
A korán elhunyt müvész alkotásai nagy figyel[illegible] met keltettek,-irja a kritika.

A "Szinház Szeme Füle" c. rovat
Szinház, Bp. ~~1[illegible]~~ 1947. juni 1o-16. III.~~véf~~
évf. 24. sz.

Vajda Lajos

a folklore kultúrájának maradványait használta fel ábrázolásaiban.

Németh Lajos: Béla Kondor memorial exhibition. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974 53. p.

1881

Vajda Lajos
festő

Az 1936-ban festett „Nagy bálvány" létértelmüen naiv és tektonikusan szilárd kompozíció. Példája a konstruktív szürrealista sematikának.

P. Szücs Julianna: Az Európai iskola
Müvészet, 1974. május - 23 oldal.

Vajda Lajos

1908. aug. 6-án született.

Népszava, 1973. aug. 5. 101. erf. 182 sz. 14 p.

VAJDA LAJOS, festő

A szürrealizmus magyar, szentendrei ága, Vajda Lajos, Bálint Endre talán tudatosan szerkesztett álomvilága ámlebegésben is a franciáknál valós érzetűbb, olykor röghöz kötött, korlátok közé szorított ábrázolásmód jel lemzi Vértesi Péter müveit. 229.old

OSIKÓS JÓZSEF: Vasi művészportrék, Vértesi Péter 228.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 2.szám, Szombathely

Vajda Lajos

„Kompozíció" (1949) c.

képének fotója a

MNG évkönyv 1970/I.

Vajda Lajos

a Corvinának a most induló grafikai album-sorozatában jelennek meg grafikái. Ezek mappaszerűen megoldott könyvek, tehát kivehető grafikai lapokkal.

Képes krónika.
1973. márc. 17. Televízió, 17.40/11/KGY.né

Vajda Lajos

„Marsh belső tájjal" (1936)
c. Zépénel reprodukciója

MNG évkönyv 1970/I

Vajda Lajos

„Felmutató s Ionos önarckép"
(1936)
c. lépénd
reprója

MNG 1970/I
évkönyv

Vajda Lajos

„Stáry verdesák" c. (1940)

Zápisnek reprodukcja

MNG évkönyv 1970/I

Vajda Lajos

„Kompozíció" (1940) c.
Zápisnel zeprója a

MNG évkönyv 1970 [I.

Vajda Lajos

„Torony tányéros csendélettel"
(1937)

c. képének reprója a

MNG évkönyv 1970/I.

Vajda Lajos

„Tányéros esendélet házak felett"
(1936)

c. rajzának reprója

MNG évlényv 1970/I

Vajda Lajos

„Koponya madárcal" c. (1939)
Zápének reprója

MNG évkönyv 1970/I

Vajda Lajos

„Barátok" (1937) c.

rajzának reprója

MNG évkönyv 1970/I.

Vajda Lajos

„Pléh Krisztus" (1936) c.

rajzának reprója

MNG évkönyv 1970/I

Vajda Lajos

„Önarckép" (1937) c. képének

reprója

MNG évkönyv 1970/I

Vajda Lajos

Ikonos önarckép c.
(1936)

Képének reprója a

MNG évkönyv 1970/I.

Vajda Lajos:

A 27 éve halott festőművén szintén a szentendrei művéntelep tagja volt. Konstruktiv szürrealista volt.

Passuth Krisztina: Új törekvések a szentendrei művészetben

Uj Symposion 1969/45

18. old

Vajda Lajos:

Rajz

Uj Symposion 1969/46 25. old

Vajda Lajos

Alkotásai szerepelnek a székesfehérvári Csók István Képtárban rendezett kiállitáson, mely az Európai Iskola néven megalakult müvészi csoportosulás egykori müködéséről ad képet. Vadas József: "Magyar bioromantikusok" cimmel emlékezik a magyar müvészet "már akkor is tekintélyes rangu mesterei"-re. Felsorolja azokat a müvészeket, -az Európai Iskola tagjait- akik Ámos Imrét és Vajda Lajost példaképüknek tekintették.
Élet és Irodalom, Bp. 1973. szept. 29.
XVII. évf. 39. sz. 12. lap.

Vajda Lajos

A szürrealista-szimbolikus nyelvezet, eza fogalmazásmóda cspport minden tagjánál egyéni volt, annyiban mégis közös, hogy a külső valóság motivumait asszociációkat keltően használták, s igy vetitették ki a környezet létrehozta belső képekre. Igy Ámos Imre, mellett Vajda, Anna Margit, Korniss Dezső, Bálint Endre, Paizs-Goebel és Szántó Piroska

Égri Mária: Ámos Imre szolnoki vázlatkönyve munkásságára
Corvina 1973 27. old.

Vajda Lajos

szellemi rokona Ircsik József festőművész.

Nagyar Hirlap 1969 2.évf.257/9

Vajda Lajos

Az Ernst Muzeum -M.N.G. kiállitásán, melyet Magyar Művészet 1895-1945 cimmel rendeztek meg szerepelt Vaszary János, Derkovits, Dési Huber, Vajda Lajos, Ámos Imre, Paizs Goebel Jenő alkotásai.

Magyar Hirlap 1969.2.évf.264.sz.

VAJDA LAJOS, festo / 1909-1941/

A magyar müvészettörténetiras nem engedhei megxxxajki Rumi Rajki Istvan szobraszmüvész köddé valasat, mint ahogyan nem engedhette meg Vajda Lajos és Amos Imre 1907-1945/ szürrealista festészetének és grafikajanak elfelejtését sem. 57z.old. 1z.jegyz

HECKENAST JÁNOS: Rumi Rajki István szobrászmüvész 564.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 4.szám, Szombathely

Vajda Lajos, Pestő

Tanulmány jelent meg róla a Zalai Tükör 1973 c. új nemlében.

– : A Jelenkor Krónikája 1055–1056.

XVI
11.

JELENKOR, Pécs, 1973. nov.

MDK

Vajda Lajos

A Képzőm.Szab.Szaksz. ... Magyar Nemzet 1947.jul. 22.

Vajda Lajos, festő

A zürichi Fachetti Galériában nyílt meg kiállítása.

Rózsa Gyula: „Kiállítása volt Zürichben"

7.

Népszabadság, Bp. 1973. dec. 15.

Vajda Lajos

Szerepelt a Műszaki Egyetem Bercsényi utcai klubjának egy napos konstruktivista kiállításán, Gyarmathy Tihamér vendezésében.

Bálint E: Konstruktivista tendenciák a magyar művészetben; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 49. l.

Vajda Lajos

Képeit műveit állította ki a párizsi Paul Facchetti galéria. A katalógus előszavát írt René Berger, a Lausanne-i Szépművészeti Múzeum igazgatója Vajda reneszánszát jósolja.

Magyar Műhely, 1968. III. 15. 76. l.

Vajda Lajos

a 30-as évek Törepén

Czentendrén és Hiyetmonostoron

fest barátja: Korniss Desső társaságában

Képzőművészet

Vigília 1968 december

853. old.

Vajda Lajos
festő

Méltatás.

Rácz István Kürdelem és harmonia...
Művészet, 1972. március / 19 oldal

Vajda Lajos

Ezüst gnóm 1939, tus, papir, 63x 74,5 cm

Képzőművészeti Almanach 2, Corvina 197o

Vj

Vajda Lajos

Drámai és lírai szürrealizmusának hatása érezhető a Stúdió 58-68 költőinek szereplő alkotásaiban

Péter Imre: Költőkről költőknek

Népművelés 1969/2 30old.

Vayda Lajos

Kopanya madárral
Tányéros csendélet
Ikonos önarckép

Népművelés 1969/12 41old.

M.D.K.

Vajda Lajos
grafikus

AKGM. Általános gépipari
gyártmányait mutatta be.
+ repro.

Bartha Éva: Utósó a Budapesti Ipari Vásár grafikáiha
Művészet, 1962. november — 36 lap

MDK

Vajda Lajos, grafikus

A budapesti súlyemelő világ- és Európa-bajnokság plakátjait készíti.

– szöveg – kép

12.l

NÉPSZABADSÁG, bp. 1962. márc. 21.

MDK

Vajda Lajos, grafikus

Érdekes művészetpártoló plakáttal szerepel a IV. Magy. Plakátkiállításon a Művészcsarnokban.

Péter Imre: Mai plakátművészetünk a mérlegen 7.l

NÉPSZABADSÁG, bp. 1962. jan. 7.

Vajda Lajos - Tamássi Zoltán

MDK

Vivó világbajnokság, 1959

Műcsarnok 1960. Magyar plakát-történeti kiáll.

MDK.

Vajda Lajos

Plakátterv

Magyar Hirek 1967 jan.1.

Vajda Lajos
grafikus

M.D.K.

Horbolágy plakatja, étlaptervei
is idegenforgalmi grafikái
elismerést nyertek.

Bauer Jenő: 5. Magyar Plakát Kiállítás.
Művészet, 1967. máj. mis - 38 lap

Vajda Lajos

MDK

MASZOVLET, 1951

Szovjet film ünnepe, 1957

SZÖVOSZ IV. Kongresszusa, 1957

Ember a vágányon, filmplakát, 1958

Műcsarnok 1960. Magyar plakát-történeti kiáll.

Vajda Lajos
Grafikus

M.D.K

Szinhár és mozi plakátjai
és modek.

Bauer Jenő: A elmult 20 év plakátterinése Ma-
gyarországon.

Művészet, 1965. február – 35 lap

Vajda Lajos
grafikus

M.D.Ý

Az Édegenforgalmi pályázat
I. díját nyerte.

–: Shvek
Művészet, 1964. junius – 44 kep

Vajda Lajos, grafikus 70K

Hortobágy c. plakátjával 6000 ft-os első díjat nyert.

–: Magyar idegenforgalmi plakátkiállítás nyílik 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1964. ápr. 25.

Vajda Lajos

Neve emlitve

Képzőművészet

Vigilia 1968 december
853. old.

Vajda Lajos

1930-ban a KUT ~~-ban~~ fiatal-
jai között tűnt fel Korniss Dersővel,
Kepes Györggyel együtt

Képzőművészet

Vigilia 1968 december
853. old.

Vajda Lajos

munkái szerepel dr. Rácz István

Kollekciójában

Vigília 1970 április
275. old

Képzőművészet

Vajda Lajos

egy festménye és egy magyarázatú szónzajza ~~szerepel~~

szerepel a szentendrei Ferenczy Károly Múzeum új szerzeményeinek Zíállításán

Vigília 1970 március
200. old.

Képzőművészet

Vajda Lajos

neve említve

Kampis Antal: „A magyar minvérset a XIX. és XX. sz-ban c. Tényvénel ismertetése

Képzőminvérset

Vigilia 1969 március
206. old.

Vajda Lajos

neve említve

– Németh Lajos: Modern magyar
művészet a Tényvénel ismertetése

Képzőművészet

Vigilia 1969 február
13 l. old

Vajda Lajos

Hamvas Béla írt róla

„Forradalom a művészetben" c.

Könyvében – említve

Képzőművészet

Vigília 1969 január

61. old

Vajda Lajos

Szerepel a szentendrei
festők jubileumi kiállításán

Képzőművészet Vigilia 1968 november
778. old.

Vajda Lajos

Konstruktivista festő népi elemeket dolgozott fel.

Beke László: The painter and the tombstones; The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1971. 43. p.

1961

Vajda Lajos

Életművét az avantgarde ma is örökségül fogadja

d.

Beke László: Perneczky Géza: Tanulmányút a pávakertbe; Valóság 1969. 8. sz. 109 l.

Vajda Lajos

A müvész nevét, mint Kassák Lajos szellemi utódját emliti meg Vadas József: "Bartók a képzőművészetben" c. beszámolójában. "Bartók nagysága és müvészete előtt megemelte zászlaját" Kassák is,-irja, de külön nem tér ki arra, hogy a huszonhat kiállitó müvész között munkájával szerepel-e Vajda Lajos, a zeneszerző müvészetének szentelt emlékkiállitáson, melyet a Fészek Klubban rendeztek.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. ápr. 3.
XV. évf. 14. sz. 13. lap

Vajda Lajos

Hasonlíthatjuk Klechez vagy a szürrealistákhoz, akár a kubistákhoz, eredetiségén nem változtat. Hazai s egyben európai művész. Amit – Medgyánszkyhoz hasonlóan – a felhasznált modellekből teremt, elidegeníthetetlenül az övé.

Mezei Ottó: Németh Lajos: Modern magyar művészet; Valóság, 1969. 3. sz. 67. l.

Vajda Lajos

Neve emlitve

Mezei Ottó: Németh Lajos: Modern magyar művészet; Valóság, 1969. 3. sz. 66. l

Vajda Lajos

Festészete nevezhető romantikus-kérainak.

Mezei Ottó: Németh Lajos: Modern magyar művészet; Valóság. 1969. 3. sz. 66. l.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

KÖNYV VILÁG

1972 JUL

Vajda Lajos

1021



Vajda Lajos: Akt-táj (1938) a Képzőművészeti Almanach 3-ból (Corvina)

esek
övel
lem
ius
mer
kö
ágok
ályo
ul.

A

önyve az állampolgárokat
eginkább érdeklő, úgyszól-
án valamennyi jogi kér-
ésben eligazítást nyújt;
aszonnal forgathatják
ártmunkások, szakszerve-
eti bizalmik, munkaügyi
öntőbizottsági tagok, falu-
értelmiségiek, tanácsta-
ok, lakóbizottsági elnö-
ök. Biztosra vehetjük,
ogy a *Mindenki jogi kézi-*
önyve ezúttal is eljut

az
a
e-
ik
i-
ty
ik
az
a-
ó-

kök, közgazdászok, a ku-
lönböző természettudo-
mányok művelői és mind-
azok, aki e tudomány
iránt érdeklődnek. Ennek
érdekében a szerzők arra
törekedtek egyrészt, hogy
a szöveg korszerű és mate-
matikailag egzakt legyen,
másrészt a lényeg köny-
nyebb megértése céljából
tartalmazzon lehetőleg
szemléletes magyarázato-

Vajda Lajos 9.

Először a 10-es évekbeli geometrizmussal ismerkedett meg, majd – jóval később – a szovjet filmművészettel. Ezt követően fedezte fel a népművészetet. Ebben Bartók és Kodály példája erősítette.

Körner: Szentendre... ; Valóság, 1971. 2. sz. 83. l.

Vajda Lajos 10.

1935 – 37 között alkalmazott képformáját konstruk-
tív szürreális szematikának nevezte.

Körner: Szentendre...; Valóság, 1971. 2. sz. 83. l.

Vajda Lajos 11.

A szorosan vett művészbarátok csak az ő halála után, más történelmi konstellációban próbálták folytatni gondolatait.

Körner: S, entendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 84. l.

Vajda Lajos 12.

Nem a naiv és primitív erő uruzotta a népi tárgyalkotóz, mint a szorzadelő oroszait, nem a dekoratív festőiség, mint a hazai szecessziót, nem alkalmazta Bartók és Kodály formai szelekcióját sem. Az asszociatív inspiráló erő vagadta meg.

Körner: Szentandre...; Valóság, 1971. 2. sz. 84. l.

Vajda Lajos 13.

Az 1935-37-es kompozíciónak a szürreális pozíció adott stabilitást, a későbbiek során (1938-40) a realitás és a szubrealitás küzdött gyumásal.

Körner: Szentendre...; Valóság, 1971. 2. sz. 85. l.

Vajda Lajos 14.

A 30-as évek második felében Európában egyedülálló jelenség volt. Formája, nyersanyaga az asszamblázs köti. A megvalósítást tekintve, a nyugati szürrealizmus (Ernst – Dali – Ulae – Miró – Picasso) körébe nehezen illeszthető bele.

Vörös: Szentendre ...; Valóság, 1971. 2. sz. 85. l.

Vajda Lajos 15.

Az alma-mutinum nála testetlenné válik, a megfogalmazás Malewiccsal rokonítja. A szerző egybeveti a Kornissal való szentendrei együttműködés kezdetén keletkezett mikrokozmusz-kompozíciókat társa kasonló művével.

Körner: Szentendre ...; Valóság, 1971. 2. sz. 86. l.

Vajda Lajos 16.

A szentendrei művészet 1935–40-es években par excellence alakja volt.

Körner Éva: Szentendre és a közép-európai avantgarde, Valóság, 1971. 2. sz., 86. p.

Vajda Lajos 17.

Korniss 1945 utáni képeinek anyaga gyakran azonos Vajda régi tematikájával, ennek szakrális jelentése nélkül.

Körner: Szentendre...; Valóság, 1971. 2. sz. 87. l.

Vajda Lajos

33 éves korában 1941-ben halt meg; munkaszolgálatban fellebbant tuberkulózisa miatt egy évre munkaképtelen volt.

Vössner É: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 79. l.

Vajda Lajos

A szerző idéz önéletrajzából szórmazására, helyzetére szorosan adatokat, Kornis Dezsővel való analógiaként.

Körner É.: Szentendre és a helet-európai szorosztyardi; Valóság, 1971. 2. sz. 79. l.

Vajda Lajos

Vallásos 1937 (rajz)
Kompozíció 1928-29 (rajz)

Valóság, 1971. 2. sz. 29. l., 77. l.

Vajda Lajos

A szerző idézetet közöl tőle Vajda és Korniss elgondolásának definiálására.

Körner É: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 78. l

Vajda Lajos

Van Vajda-epigonizmus, ez ma a vajdai drámát szenvelgéssel és vajákossággal pótolja.

Vörner Éva: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2-sz. 78. l.

Vajda Lajos

Az Istvan Király Múzeum (Székesfehérvár) 1969
őszén emlékkiállítást rendezett a művéből.

Vörösmarty Éva: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 78. l.

Vajda Lajos

Az 1930-as évek közepének jelenzésére a szerző Vajda kifejezését („békangálas piktúra") idézi.

Körner É.: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 79 l.

Vajda Lajos

Vajdáék (főként Vajda és Kassák elsősorban) azt tervezték, hogy kapcsolatot teremtenek a környező kelet-európai országok hasonló problémákkal foglalkozó művészeivel.

Körner É: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971.2. sz. 79. l.

Vajda Lajos

A „Progresszív fiatalok" 1930-as kiállításán a Párizs előtti évekre jellemző absztrakt foto-montázst állított ki.

1971.2.sz.86.C

Körner Éva: Szentendre és a helet-emsóvari avantgarde; Valóság,

Vajda Lajos

Pályája tanulságos összehasonlítást nyújt Kornissé-
val és Vasarelyéval, akikkel egy évben született és
azonos indítást kapott.

Körner: Szentendre és a helet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. s. 82. f.

Veszelszky Béla

A Képzőművészeti Főiskolán a „progresszív fiatalok" csoportjába tartozott. Kassák Munka-köréhez kapcsolódott.

Körner É.: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 202. 79. l.

Vajda Lajos

A Korniss-képek szépségét és harmóniáját a Vajda-képekkel veti egybe a szerző. Hiánthosik az 1935-37-es mikrokozmasz-konstrukcióhra is.

Körner: Szentendre ... ; Valóság, 1971. 2. sz. 86. p.

Vajda Lajos

1.

1925 és 1928, illetve 1927 és 1928 között a Képzőművészeti Főiskolán Kornissal együtt a „progresszív fiatalok" csoportjába tartoztak. Rajtuk kívül még mások is. Karsák Munka-körhez kapcsolódtak.

Körner Éva: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 79. 1

Vajda Lajos 2.

1930-as munkáiban a kollázs fontos szerepet játszott. Ekkori külföldi utazása nyomán felerősödött benne az 1928-30. évi problematika.

Körner É.: Szentendre és a közép-európai avantgarde; Valóság, 1971 2. sz. 80. l.

Vajda Lajos 3.

Itthoni társai közül ő állt legjobban a konstruktivista absztrakció hatása alatt, magyarázó rajz-kompozícióit, fotomontázsait geometrikus szerkezetben mintázta. A motivális elem alárendelt szerepet játszott. Egyes kompozíciókba szöveg betűket iktatott.

Körner É.: Szentendre és a közép-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2 sz. 81. l.

Vajda Lajos

4.

1930 és 1934 között Párizsban érlelődött meg benne az új forma szükségessége. Felfedezte az orosz avantgarde-filmet. Eizenstein és Pudovkin Párizsban készítette fotomontázsait.

Körner É: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 81. l.

Vajda Lajos 5.

A világdráma mint téma (Eizenstein és Pudovkin nyomán talán) szentendrei évei alatt is izgatta (nemcsak Párizsban), de szegénysége miatt sem fotósáshoz, sem filmezéshez nem jutott. Mindhettő a népművészeti elemek dokumentálása miatt érdekelte.

Körner: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 81. l.

Vajda Lajos 6.

A szerző a művész 1936-os és 37-es Pevelétől idéz, ahol a fénykép és a fotomontázs lehetőségei foglalkoztatják („à la Pudovkin").

Körner: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság, 1971. 2. sz. 81. l.

Vajda Lajos 7.

Spiritnális jelentésű szellemi konstrukciót akart építeni (az absztrakt konstruktivizmusból), amely az onban az összegzés pillanatában összeroppant. A monumentális formához – Kornisskrz hasonlóan – nem jutott el.

Körner Éva: Szentendre és a kelet-európai avantgarde, Valóság, 1971. 2. sz. 82. l.

Vajda Lajos 8.

A 30-as évek közepén a kortárs magyar művészet formanyelvét nem találta folytatásra alkalmasnak. Az absztrakt konstruktivizmus mellett mert a népművészetet fedezi fel, de ott nem a montázstechnika is.

Körner: Szentendre és a kelet-európai avantgarde; Valóság. 1971. 2. sz. 82. l.

Vajda Lajos
festő

Méltatás

Trencsényi László: Sorant János és Csinke Ferenc...
Művészet, 1972 január - 47 oldal

Vajda Lajos, festő

Kállai Ernő már 1938-ban írt róla.

Bánó Piroska: Életemből
Vigília, 1971. máj. 329. l.

Vajda Lajos

1969-ben volt Vajda Lajos
kiállítása Székesfehérvárott

Kovács Péter Székesfehérvári kiállításai 1963-1978
Művészet, 1978. október - 8 lap.

Vajda Lajos

Vajda Lajos 1939-es szerzája az „Öshegy" a székesfehérvári ~~Ybl gyűjteményben van~~ múzeum-ban van.

V. Kovalovszky Márta: Fehérvári gyűjtemények. Művészet, 1978. október – 12. lap.

Vajda Lajos

1969-ben volt Vajda Lajos kiállítása a székesfehérvári múzeumban.

Vadas József: Kulturális központ — . . .
Művészet, 1978. október — 18. lap.

MDK

Vajda Lajos, festő

Vajda Lajos emlékkiállítás
nyílik meg kékesfehér várott.

— : A múzeumi hónap fehérvári eseményei
8.

Népszabadság, Bp. 1969. okt. 8. [Vidéki]

MDK

Vajda Lajos, festő

Kiállít Szentendrén.

–: A hét végi kulturális programból 9.

Népszabadság, Bp. 1969. okt. 11

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

MDK

Vajda Lajos
festő

Méltatás

B.I.:Két kiállitás
Dunántuli Napló,1969 okt.5.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

MDK

Vajda Lajos „Jertő"

Megemlítve.

Rózsa Gyula: Követők és követők

7.

Népszabadság, Bp. 1969. okt. 29.

Hajda Lajos

a Hajda-Bálint örökséget kevesen folytatják a fiatalok közül

Képzőmű. Almanach Bp. 1969. 55. o.

Pernecz Ky: Új utak

Vajda Lajos, festő

Tárlatvezetések: A Nemzeti Galériában de. fél 10-től: Vajda Lajos művészete, vezető Dévény István művészettörténész. —

– A hétvégi kult. prog.

Népszabadság, Bp. 1978. szept. 1. 9.

Vajda [Lajos], festő

k.: Kossuth Tamás

P. Szűts J.: Hundertwasser ... 7

Népszabadság, By. 1979. jún. 17.

Vajda Lajos

nentendrei kiállítása szerdán
zárja kapuit

Pestmegyei Hírlap. 1966. máj. 14. nombat, 5.o.

Vajda Lajos

a Szentendre-i művészek egyik kiválósága; képeivel az absztrakció egy magas fokót érte el - felidézte a közeledő háború rémét.

Aradi Nóra: „L'art des XIX et XX siècles." L'art de Hongrie du X au XX siècle. Kiállítás, Paris, 1966. katalógus.

Vajda Lajos, festő

MDK

Emlékkiállítása nyílik meg
Békéscsabán várott.

– : Kulturális hírek

7.

Népszabadság, Bp. 1969. szept. 12.

M.D.K.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos csatlakozott a Kernstok Károly és társai által létre hozott avantgarde csoporthoz

Vajda Lajos

Emlékkiállítása.

Horányi Sándor: „Miért csak halála után? Meditáció a Vajda Lajos emlékkiállításon.

Pest Megyei Hirlap (Szentendre)

1966. IV. 9. 4. o.

Vajda Lajos

emlékkiállítását Bálint
Endre nyitotta meg.

Pest Megyei Hírlap (Szentendre)
1966. IV. 9. 4. o.

Vajda Lajos

Két képe nemzeti a Ziáll.-ban
többet rőt az 1 kons önarc rép
a Vajda-falat a barát-és talán
rövelő, de sem i répen sem epi-
gonok vénül rőnül —

Népnabadság, 1968, szept. 27.
Hérely Andrés, a neuleudrei festéhet
40 éve. Kiáll. a Ferencsy K. Mű.-ba.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét említi a szerző a magyarországi nagy magyar festők között.

Szabadi Judit: Gulácsy Lajos

BUDAPEST, VI.évf. 1968. 12 sz. hátsó borító old.

MDK

Vajda Lajos

neve említve

1. Orsz. akvarell kiáll. Eger, 1968.

Gárdonyi G. Színház

Vajda Lajos 2

Szellemi örökségе hatott a pentendrei
művészcsoportra; Bálint Endre és Kor-
niss Dezső valósitották meg elődjük
ki nem használt lehetőségeit.

Szabadi Judit: Magic Naturalism.

The New Hungarian Quarterly,
Bpest, 1966. 22. sz. 1961.

Vajda Lajos

a magyar művéptársadalom hívólósága.

Die Kunst der Jahrhundertwende, Ausstellung: István király muzeum közleményei, Serie D., Nr 41. Székesfehérvár, 1965

51.

Vajda Lajos

Emlékkiállítása Szentendrén
m. l. Egy tragikus sorsú festőművész
emlékkiállítása.
Pest Megyei Hírlap, 1966. IV. 4. 3.

Vajda Lajos, festő 1 Mosh

A szentendrei, ill. pesti kiállítás megmutatta, hogy ez a különös, magányos művész — sokakat Csontvárysa emlékeztet — nagy értéke a magyar képzőművészetnek. Művei szerint nagy része azonban a tárolás, gondozás hiánya miatt pusztulásnak néz elébe. A cikkáró fontos problémát vet fel.

Krajczár Imre: Az áthangszerelt világ 2

ESTI HÍRLAP, Bp. 1966. máj. 21.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét említi:

Körner Éva: Hozzászólás a "Szentendrei művészet" fogalom kérdéséhez

Művészettörténeti Értesitő, 1965, XIV, évf. 3. sz.

227-228. old.

M.D.K.

Vajda Lajos

A Magyar Nemzeti Galéria után Szentendrén is bemutatták Vajda Lajos életművét. Szentendre volt Vajda otthona, alkotói műhelye.

Losonci Miklós: Szentendrei Képtár.
Új Tükör, 1979. március 18-3. lap.

Vajda Lajos

Vajda Lajos műveit a Magyar Nemzeti Galériában mutatják be júliustól szeptemberig. 37 évvel halála után.

Kaiatson Gábor: Vajda Lajos.
Új Tükör, 1978. augusztus 13 – 23. lap.

Vajda Lajos

„Önarckép koponyával"
„Tányéros csendélet madárral"
„Barátok"

repro

Karátson Gábor: Vajda Lajos.
Új Tükör, 1978. augusztus 13 - 23. lap.

Vajda Lajos

„Ónarchép"
„Legújikon"
„Ószaki táj"
} repro

Karátson Gábor: Vajda Lajos.
Új Tükör, 1978. augusztus 13-23. lap.

Vajda [Lajos], festő

L: Martyn Ferenc

Lánoz S.: Martyn Ferenc életmű - Kiállítása 930-933

Jelenkor, Pécs, 1978. okt.

XXI/10.

Vajda Lajos

Vajda alkotott kicsi cenzurajzokat és nagy pasztell vennek, művet, mint a „Felfelé mutató ikon önarchép.

Kaiatson Gábor: Vajda Lajos.
Új Tükör, 1978. augusztus 13 – 23. lap.

Vajda Lajos

Műveinek igázi témái, tiel a harákon vagy emberi alakokon, erek a sugárzó jelenlevő formai elvek.

Karátson Gábor Vajda Lajos
Új Tükör. 1978. augusztus 13-23 lap.

Vajda Lajos

„Szentendrei hárak feszülettel"
„Vásár"
„Ikonos önarchip"

} repro

Karátson Gábor: Vajda Lajos
Új Tükör, 1978. augusztus 13-23 lap.

Vajda Lajos

művének első kiállítása, 1943-ban;
majd a „Következő": „Európai iskola"-
ként ismertetve, 1948-ban.-

Körner Éva: „Painter on the defensive
Lajos Vajda."
The New Hungarian Quarterly, Bpest,
1964 évf. 16 sz. 131-36 l.

M.D.K.

Vajda Lajos „festő"

nevét a Szentendrei
Művésztelep tagjai közöl
említi Adolffy Gyula

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp. 1964. XIX. évf. jan 17. 3. sz,
129. old.

Vajda Lajos, festő

Rácz István magángyűjteményében fontos helye van. (Vö.- Pécs, Táclat, 1970.) Hat festménye képviteli: Szentendrei udvar (1935), Nyertyás lány (1936), Lebegő hárak (1937), Mask Krisztussal (1937), Északi táj (1938) és a Hold-mask.

Szabadi Judit: Képgyűjtés és hitvallás 158-161.

JELENKOR, Pécs, 1971. február XIV/2.

Vajda Lajos, festő

MDK

Zalaegerszegen Vajda Lajos-
emlékkiállítást rendeznek.

– : Hír

8.

Népszabadság, B .. 1970. febr. 25.

Vajda Lajos

1.

1941-ben 33 évesen halt meg tüdőbajban. A népművészeti motívumok és a szentendrei ortodox emlékek felhasználásával alakította ki szürrealisztikus-absztrakt festészetét. A gyűjteményben hat képe van: Szentendrei udvar (1935 k.), Gyertyás lány (1936), Lebegő házak (1937), Maszk Krisztussal (1937), Északi táj (1938), Hold-masch (letét)

Szabadi Judit: Dr. Rácz István gyűjteménye. — Műgyűjtő, 1969. 1. sz., 22. l.

Vajda Lajos

Ikonos önarcképének
reprodukciója a
26. oldalon

Kritika 1973 március

MDK

Wechselmann Ignácz épitőmester (1828-1903)

Idegen származású volt.A műegyetemet Bécsben és Berlinben végezte.Förster bécsi épitész-tanár irodajaban nyert munkat.
Förster épitette Pesten a dohanyutcai zsinagógát s ennek felügyeletével Wechselmannt bizta meg.Igy került 1856-ban a magyar fővarosba.

Cikk: Egy nagy jótevő halala.

Vas.Ujs.1903. 50.évf. 123.l.

Vajda Lajos Jestő M.D.K.

az Európai istola tagja volt

Kampis, hagy. mű v. Bp. 1960 541

Lajos Vajda

Nationalgalerie: Gemälde von Lajos Vajda.

Ausstellungen.

Daily News, 1978. júl. 25.

Vajda Lajos

Bakó Ilona iparmüvész a győri Városi Művelődési Központban julius 14,-től,
Péreli Zsuzsa textiles a székesfehérvári István Király Muzeumban julius 16.-tól
Váró Márton szobrász a szegedi Móra Muzeumban julius 16.-tól, mutatja be müveit.
Vajda Lajos festőművész emlékkiállitása a Magyar Nemzeti Galériában julius 18.-tól tart nyitva.
Kemény Zoltán tipográfus/ a miskolci József Attila Könyvtárban julius 20.-tól kiállitása/ tart nyitva,- közli a lap kulturális eseményeket ismertető rovatában.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. juli. 14, 15.
XXII. évf. 28. sz. 8. lap.

Vajda Lajos

A szentendrei nyári társlaton szerepelnek művei.

Láttuk, hallottuk.

1971. VII. 23. Kossuth 21.D3 | 6 | K i

MDK

Vajda Lajos, festő

A Nemzeti Galériában még nem volt Vajda-emlékkiállítás.

R. Gy.: Kire emlékezünk?

M. 8.

Népszabadság, Bp. 1974. március 21.

Vajda Lajos, Jestő

MDK

Megemlítve Sanna Géza szobrászművész sajátos népi szemléletével kapcsolatban.

Rózsa Gyula: Absztraktok és konkrétak 7.

Népszabadság, Bp. 1971. márc. 26.

MDK

Vajda Lajos, festő

Sorra kerül a TV műsorában.

— : Ecsettel a város peremén 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. márc. 9.

MDK

Vajda Lajos, festő

„fotomontázsai helyet érdemeltek volna" a kiállításon.

Németh Lajos: „Derkovits és a szocialista művészet"
Kiállítás Békéscsabán volt

35–36. o.

KRITIKA, BP.] 1969. január

VII/1.

MDK

Vajda Lajos, Pest

Németh Lajos könyvét ismertetve méltatja munkásságát a cikk.

Miklós Pál: A modern magyar képzőművészetről
20-25. o.

KRITIKA, BP. 1969. március VII/3.

MDK

Vajda Lajos, festő

Megemlítve.

Körner Éva: Periodizáció és művészettörténet

25-29. old.

KRITIKA, BP.! 1969. május VII/5.

Vajda Lajos

Neve emlékére

„25 éve szabad Szentendre"

c. cikk a 9. oldalon

Pestmegyei Hírlap 1969 december 21

Vajda Lajos

„Ikonos önarckép"

„Gyertyás leány"

„Vásár" c. képei szerepelnek

a „Szentendrei művészet" c. kiállításon

Szekszárdon.

Pestmegyei Hírlap 1969 november 23

9. old.

Vajda Lajos

2

„Dimmyefej"

„Marsk"

„Zöld marsk" c. Zépi szerepel-
nek a „Szentendrei művészet" c. Ziállításon
Szeles felírvázott

Pestmegyei Hírlap 1969 november 23
9. old.

Vajda Lajos

műveivel szerepel a „Szentendrei Művészet" c. kiállitáson, Szekesfehérvárott, a Csók István Képtárban.

Pestmegyei Hírlap 1969 november 4
4. old.

Vajda Lajos

Nem szerepel műve a Mennyeti Galéria új szerzeményeinek kiállításán

Vigília 1970 szeptember
629. old.

Képzőművészet

Vajda Lajos

Műveivel szerepel a szőlesfehérvári

Gőz István Téptár „Szentendrei művészet" c.

Kiállításán

Kepzőművészeti

Vajda 1970 január

6 l. old.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve:

A N. Galéria „a mai napig elfeledkezett

Vajda Lajos emlékkiállításáról".

Rózsa Gyula: Avantgard rózsapiroval

7.

Népszabadság, Bp. 1971. aug. 10.

Vajda Lajos, festő

– elve az volt, hogy „áttételek-
kel kell dolgozni". Keveset
beszélt.

Szántó Piroska: Életemből
Vigília, 1971. máj. 327. l.

Vajda Lajos, festő

- népi - primitív motívumokat gyűjtött és használt fel

Sánta Piroska: Életemből
Vigília, 1971. máj. 327.l.

Vajda Lajos, festő

- 1937-ben Szentendrén dolgozott.

Szántó Piroska, Életemből
Vigília, 1971. máj. 326. l.

Vajda Lajos, festő

- nem volt még kiállítása Bp-en. Szentendrén és Fehérvárott kétszer is.

Hegyi Béla: A Vigília beszélgetése Szántó Piroskával

Vigília, 1971. máj. 336.o.

Vajda Lajos, festő

- műtermében állítása után először 1945-ben szerepelt képeivel a Városház u. 14-ben rendezett kiállításon

Szántó Piroska: Életemből
Vigília, 1971. máj. 328 l.

Vajda Lajos

Vajda 1937-ben Szentendrén festett, ez talán a legkiráltb periódusa. Az aquarell-collage kombinációk időszaka.

Báliat Endre: Magamról - számadás helyett.
Művészet, 1977. junius - 9.oldal.

Vajda Lajos

Vajda művészete periódusokra bontható. Egymással össze nem tévesztendő időszakokra, de minden időszak szerves módon Vajda tartalmaira.

Bálint Endre: Magamról - számadás helyett.
Művészet, 1977. június - 9.oldal.

Vajda Lajos

1935-tájáu Vajda és Kormos egy baloldali programot hirdetett meg a képzőművészetre vonatkoztatva.

Bálint Endre: Magamról - számadás helyett.
Művészet, 1977. június - 9. oldal.

Vajda Lajos

Méltatás.

Szabadi Judit: A párizsi korszak.
Művészet, 1977. junius - 12. oldal.

Vajda Lajos

Vajda Lajossal Bálint Endre
Vaszary János magániskolá-
jában ismerkedett meg. 1937,
1939 és 1940 nyarát együtt töl-
töttek.

Szabadi Judit: A párizsi korszak.

~~XXXXXXXXXX~~ Művészet, 1977.junius - 12.oldal.

VAJDA Zsigmond festő

Jónef távb. közp. gepkapcsolatermében lévő
falkepe az ákor hiszkörléséről elpusztult a
II. vilh-ban

Postaép 48.

VAJDA Lajos

BIRÓ Dániel: Gedő Ilka Vajda Lajos-írásáról. 1338.p. ;
MÁNDY Stefánia: Gedő Ilka esszéjének előtörténetéhez. 1339.p.
GEDŐ Ilka: Reflexiók, 1954. November. 134o-1342. p.
GEDŐ Ilka: Vajda Lajosról. 1343-1354.p.
= Holmi, II.évf.12.sz.

VAJDA Lajos

VASS Istvánné Joakim Margit: Néhány szentendrei képzőművészeti állandó kiállítás felújításáról. = Muzeumi Hírlevél, XI.évf. 6.sz. 1990 27 - 28.p.

Szentendre, Ferenczy család
Vajda Lajos Muzeum
Barcsay Muzeum

VAJDA Lajos

polgár: Volna : Vajda Lajos halálának ötvenedik évfordulójára. = Beszélő, II. évf. 39. sz. 1991. szept. 28. 4o - 41. p. ill.

Vajda Lajos, Festőművész

Máj. 20.-án, „Látomás a valóságról" – közös elnevezéssel Zsigmondi Boris rendezését, a TV második műsorában Vajda Lajos, Korniss Dezső, Báljut André és Szántó Piroska képei kerültek képernyőre.

Wagner István: Rendezte: Zsigmondi Boris.
Magyar Hírlap, 1976. máj. 25.

Vajda Lajos

Radnóti Sándor: "Mesterhármas" cimmel ir Karátson Gábor: "Hármaskép" c. müvéről, amelyben Leonardo, Grünewald müvei mellett Vajda Lajos önarcképére is hivatkozik, mint a hármaskép egyik mesterére. Radnóti Sándor cikkét lásd: Karátson Gábor festőművész nevénél.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. febr. 7.
XX. évf. 6. sz. lo. lap.

Vajda Lajos

Szántó Piroska baráti köréhez tartozott
Szentendrén

Uj irás 1976/lo/122

Vajda Lajos, festőművész

a kiváló Vajda Lajos és a mártírhalált-
halt Ámos Imre mélyen humánus mű-
vészete is rokon a szürrealizmussal, mélynek
ábrázolási módszerét felhasználják a hala-
dó művészek is a társadalombíráló kompozí-
ciók szenvedéljének fokozására.

„Szentendre". Tusrajz. / repr.

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.

Dolgozók Lapja; 1977. ápr. 20.

Vajda Lajos

Bálint szinte önkéntelenül megtanult Vajda szem ével látni

Szabadi Judit: A párizsi korszak.

Müvészet, 1977. junius - 12.oldal.

Vajda Lajos

Vajda intellektualizmusa, racionalis képépítherése, erős absztrakáló hajlama idegen volt Bálint ízzelmes lényetől.

Szabadi Judit: A párizsi korszak.

Müvészet, 1977.junius - 12.oldal.

Vajda Lajos

Vajdát mindig a még ki nem mondott, de létező igazságok vonzották, olyan formák amelyben a nelleni folytonosságot átélhette.

Bálint Endre: Bálint Endre kortársakról.

Művészet, 1977. junius - 8.oldal.

Vajda Lajos

Vajda montázsaiban humanizmusa heves kifejezési formát a szürreálista módszer átvételével az egymásra vetegeződő formákban

Bálint Endre: Bálint Endre kortársakról.

Művészet, 1977. junius - 8.oldal.

Vajda Lajos

Szerkezetileg a montázsai szigorúan architektonikusak, mint az asszimetrikus, gótikus, kéttornyú katedrálisok.

Bálint Endre: Bálint Endre kortársakról.
Művészet, 1977. junius - 8.oldal.

Vajda Lajos

"A dolgok lényegét keresem"
írja Vajda. A népi ábrázoláshoz való rokonulását is ez az igény magyarázza.

Bálint Endre: Bálint Endre kortársakról.
Művészet, 1977. június - 8.oldal.

Vajda Lajos

Vajda első periodusa 1930-34 között a Párizsban elkezdett fotómontázsporozatban érlelődik és bontakozik ki otthon 1934 végéig.

Bálint Endre: Bálint Endre kortársakról.
Művészet, 1977. junius - 8.oldal.

Vajda Lajos

Vajda a teljes összeroppanásig
dolgozott, mert úgy érezte, hogy
„megérte" az áldozatot.

Bálint Endre: Magamról - számadás helyett.
Művészet, 1977. június - 9.oldal.

Vajda Lajos

Méltatás.

Bálint Endre: Magamról - számadás helyett.
Művészet, 1977. június - 9.oldal.

Vajda Lajos

festő-grafikusművész

Munkái a pécsi Modern Magyar
Képtárban

Dunaújváros
1981 jan. 12.

H.E.
sine.

Vajda Lajos

festőművén

Kiállítás „Európai iskola" címmel a Budapesti Kiállítóteremben

Stúdió '84

1984 x.9.

Vajda Lajos

Testőrműrés

vonzásszerűen élt és alkotott párizsi
éveiben Bálint Endre

Stúdió '84
1984 02.23

Vajda Júlia

festőművek

kiállítása Budapest Galériában

(1984 x.)

Tüz. (Bp)

1984 okt. 28.

VAJDA Gyula emlék

† 1996. okt. 28.

ÚMo 1996. okt. 29.

Fischer, József 541, 542, 544, [illegible]
557
Fizeşu Gherlei > Ördöngösfüzes
Fîntînele > Gyulakuta
Fîntînele > Szászújős
Fîntîniţa > Köbölkút
Floreşti > Szászfenes
Fodor Albert deák, sókamarás 471
- János (Pata) 75, 421
- János (Menyő) 386
Fodorházai > Espány
Fogaras, Făgăraş; Fogaras vm
- vár 150, 157, 194, 246, 288, 3
Fogaras vidéke
- Szt. Miklós szobra a Barcaságb
Fogolán István 285
Folt, Folt; Hunyad vm
- épületek 98, 289
- Szt. Márton-plébániatemplom 98
- településszerkezet 98, 213, 28
- udvarház 288
Folti Kelemen 98, 288, 289, 377
- László 206, 376
- László 161, 179, 288, 462, 500
Forgács, Gyimesi család
- Imre vn (Gyalu) 295
Forisiculorum > Marosvásárhely
Fornai Mihály 396
Forró István plb (Tasnád) 482

MDK

Vajda Lajos festő

Méltatás

Thondor Béla: Mondor Béla levele perbeszédéhez
Élet és irodalom, 1962. január 20—5 l

M.D.K.

Vajda Lajos festő

A szentendre iskolaeg.ik irányá nak vezéralakja

Németh Lajos: Szocialista realizmus és modernista törekvések mai festészetünkben Bp. 1967. 31.1.

Vajda Lajos

Lekepel a „Nevezetes zalaiák"

Liállításon Zalaegerszegen

Nyomtvelés 1967 I. n. 27 old.

Vajda Lajos
festő-

14. D.K.

1935-től dolgozott Szentendrén

Solymár István: A „Monológ" és Korniss Dezső
Művészet, 1964. aug – 31 lap.

Vajda Lajos festő M.D.K.

Montázsokat készit fotókivágsokból.

Forrása a népmüvészet, A szerb Szentendre a magyar-szerb Vajdára nagy hatással van.

Ikon. 1937. repr. Szénrajz /kmpozició/ 1939. rep
végzet madarai

Körner Éva: Magyar müvészet a két világháboru között B p. 1963. 60., 61., 62.l.

M.D.K

Vajda Lajos
festő

A szentendrei kiállitáson szerepel
Ihon önarchépe és rajzának a szerb
népművészet emlékeit felelevenitő-
motivumai.

Nikolás Pál: Szentendrei festők tárlata
Élet és Irodalom, 1963. október 26-8 lap

Vajda Lajos festő M.D.K.

/1907-1941/

Gyermekkorában éveket töltött Szerbiában.

A főiskolán Csók növendéke.

1930-34-ben Párizsban tartózkodik.

1934-től 1941-ben bekövetkezett halálig Magyarországon, főleg Szentendrén.

Körner Éva: Magyar művészet a két világháború között Bp. 1963. 29.1. 59.1. ./ .

Vajda Lajos
festő

M.D.K.

A 30-as évek végén szürrealisztikus betörés jelentkezik Szentendrén Vajda Lajos művészetével. – „Ihon önarckép" 1930-as évek (repro)

Staulisch Lenke: Harminczöt éves a szentendrei művésztelep
Művészet, 1963. október – 17 lap.

Vajda Lajos
festő

M.D.K.

Bálint Endre festő-barátja
Szentendrén az harmincas
években Vajda Lajos az akkor
már érett művésze volt.

Szabó Julia: Bálint Endre kiállítása
Művészet, 1964. augusztus — 43 lap

Vajda Lajos festő M.D.K.

8 hónapi betegeskedés után 1940ben meghalt

TBC-ben Budakeszin Ámos gondokodott temetéséről

Ámos Imre naplója

Magvető 1964/1. 276.1.

M.D.K.

Vajda Lajos
festő.

Szántó Piroska, még legújabb
a szentendrei művészet Vajda
Lajos vonalához tartozik.

Frank Jánosné: Szántó Piroska műtermében
Élet és Irodalom, 1966. jan. 8. - 8 lap

Vajda Lajos, festő

emlitésével szerző bizonyitja - ellentétes felfogásokkal szemben, - hogy többek részére Szentendre nem volt csendes menedékhely, hanem - Németh Lajost idézve „eszmét, ethoszt sugárzó; emberséget alakitó, vizág nézetet módositó erő is." Két művét közli a 13.- és 17. ábrákon. („Ház" és „Csendélet késsel és tokonnyal")

Haulisch Lenke: A szentendrei művésztelep fogalmának tisztázához

Művészettörténeti Értesitő, 1965, XIV. évf. 3. sz.

222. 216. + 223. + 225. old.

M.D.K.

Vajda Rajós
festő

Részt vettek művei a
kiállításon.

Solymár István: Művészet és elkanállás Európa
Művészet, 1966. február - 32 kap.

Vajda Lajos

neve említve 73. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

Vajda Lajos

50

1971 őszén halt meg Budakeszin, a tüdőszanatóriumban, ahol önsesen egy napot töltött.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

116.old.

Vajda Lajos

neve említve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972

68. old.

Vajda Lajos

37

Pozsonyból indult, ott
rengeteget rajzolt és festett

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

117. old.

Vajda Lajos

38

Pozsonyban Zétszült munkáinak
javazészét otthagyta felesége nérézének
és annak fizjének

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

112 old.

Vajda Lajos

39

Pozsonyban Zürsült anyaga
Zépeste javat az 1957 végén a brüsseli
Palais des Beaux Arts-ban rendezett
kollektív kiállítás Vajda Zépeinek.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

112. old

Vajda Lajos

40

1977-ben az Europai Iskola
rendezett Vajda kiállitást

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

112.old.

Vajda Lajos

41

16 művel szerepel a Korányi Tüdőszanatóriumban 1961-ben Dr. Levendel László főorvos által rendezett Ziállításon. Ezen a tárlaton a Zórház ~~valaha~~ mindenkori betegművészei ~~állítottak Zi.~~ szerepeltek

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

112. old.

Vajda Lajos

42

1962-ben a párizsi
Galerie Lambert-ben volt kiállítása

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

112. old

Vajda Lajos

43

1966-ban a szentendrei
Ferenczy Károly Múzeumban rendezett
kiállítást művéből

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

117 old.

Vajda Lajos 44

1966 nyarán néhány művével
előszőr szerepel egy reprezentatív
magyar kiállításon Londonban.

folyt. 45

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972 112.old.

Vajda Lajos

45

Egy angol grafikus a kiállítás plakátján is Vajda rajzot szerepeltet, a szerző neve nélkül

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

112.old.

Vajda Lajos

46

1934 telén Kerdi önarcképét festett.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

113. old

Vajda Lajos

47

„Ikrek önarcképe" emlékre

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

113. old.

Vajda Lajos

48

1940 nyarán a török hegyi szobájának felén fulára lifuzített, óviási csomagolópapírjaira festi tussal és zénnel lépett.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

116. old.

Vajda Lajos

49

Haldoklása csaknem egy évig tartott. 1940 őszén más betegtüdővel hívják be munkaszolgálatra - Domonyba.

Bálimt Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

116.old

Vajda Lajos 29

Második műtermem vázlata

1939-ben volt Bálint Piroska Rép utcai műtermében

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető 108.old.

Vajda Lajos

30

1934 és 1941 között a

József városból Óbudáig számtalan albérleti

szoba falát tapétázta ki gyenge minőségű

papírra festett képeivel.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

109. old.

Vajda Lajos

31

1939-40-ugarán a
Písmány hegy tetején dolgozik

Bálint Endre Hasnyságok naplójából 109. old.
Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos

32

Első monográfiájával
szerzője Mándy Stefánia

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

109. old.

Vajda Lajos 33

→ Veisz Imréről rézsitett

tintarajza emlétve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

110.old.

Vajda Lajos

34

Posztumusz kiállítása 1943-ban az Állami Művészházban (a Nagykörút és a Barcsay u. sarkán?)

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

110. old.

Vajda Lajos

35

→ Fekete Nagy Béla és Barta Éva jóvoltából jött létre posztumusz Kiállítása 1943-ban

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

111. old.

Vajda Lajos

36

Szabó Lajos, Gedő Ilka zóla szóló,
még nem publikált írásai említve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

111.old.

Vajda Lajos MDK

Kompozició fehérben, kódexlapokkal, temp.montázs

Szentendrei házak feszülettel, temp. "

Kompozició, szén

Szentendrei festők kiáll. 1966. Esztergom

Balassa Bálint Muz.

MDK

Vajda Lajos, festő.

A Fiatal képzőművészek tárlatán (Ernst Múzeum) kiállító Deim Pál festészetén meglátszik Szentendre, közelebbről Vajda Lajos hatása.

Rózsa Gyula: Stúdió 67 Y

NÉPSZABADSÁG Bp. 1967 máj. 16.

M.D.K.

Vajda Lajos,festő

Martyn Ferenc köréhez tartozott.Európai Iskola.
Tehetséges müvész volt,meghalt. 541.o.

Kampis Antal: A képzőművészetek

A Kultúra Világa.III.köt.- képzőművészetek,a zene,
a szinház és a film.-Minerva.-Pest.1960

MDK.

Vajda Lajos

Kiállitásf meghivó

1966 okt.22.

Vajda Lajos

Szerepel a „Hagyaz képzőművének a fasizmus ellen" c. kiállításon a Nemzeti Galeriában

Nagyszava 1965 dec. 12

Vajda Lajos

mestere és barátja Bálint Endrének, konstruktív-szürrealistának tartotta magát.

Passuth Krisztina: Endre Bálinti

Exhibition. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 180 l.

Vajda Lajos

konstruktív irányzatú műveit másfél évvel korábban mutatták be.

Kerékgyártó István: „Two Exhibitions"

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 1891.

VAJDA LAJOS

Vajda Lajos gyűjteményes kiállítása a Nemzeti Galériában

Csendélet toronnyal (1936)

Petrás István felvételei

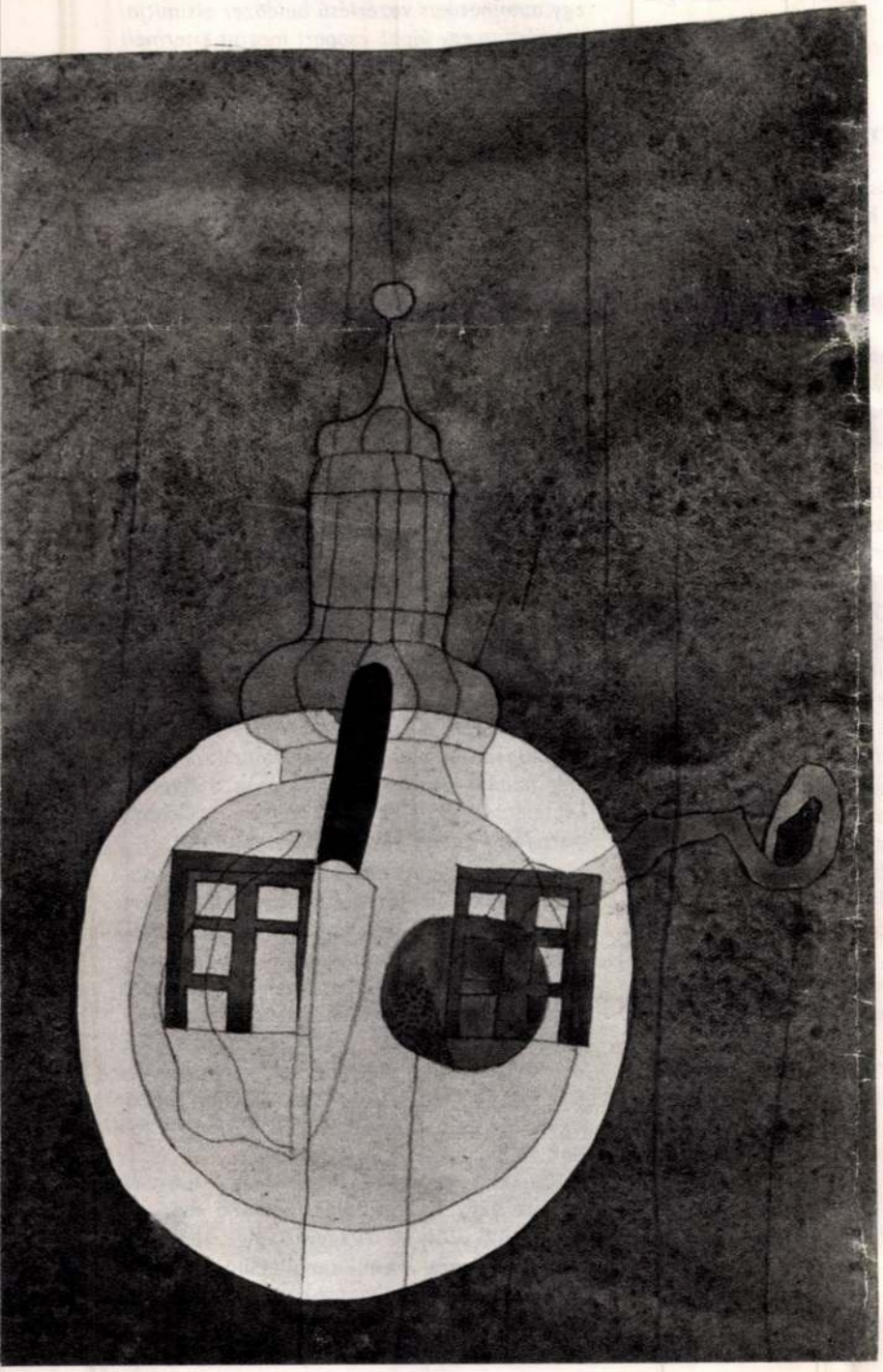

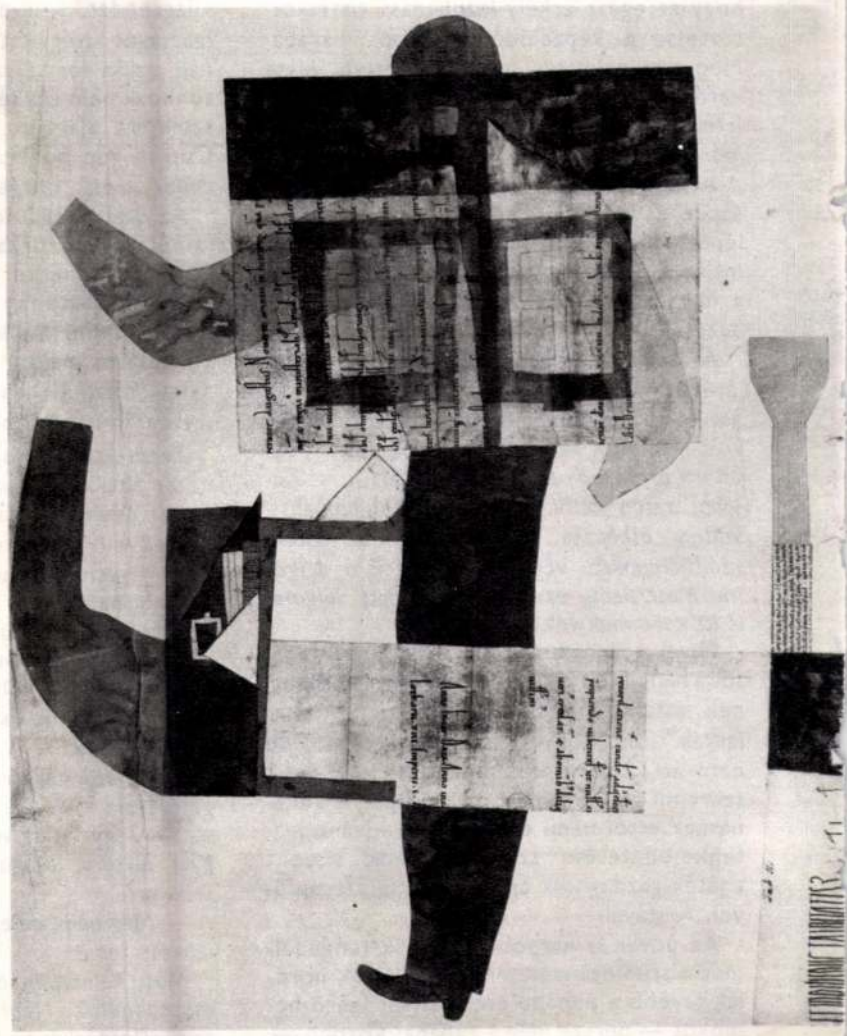

Kollázs önarcképpel (1937)

Kollázsos feszület fűzfával (1937)

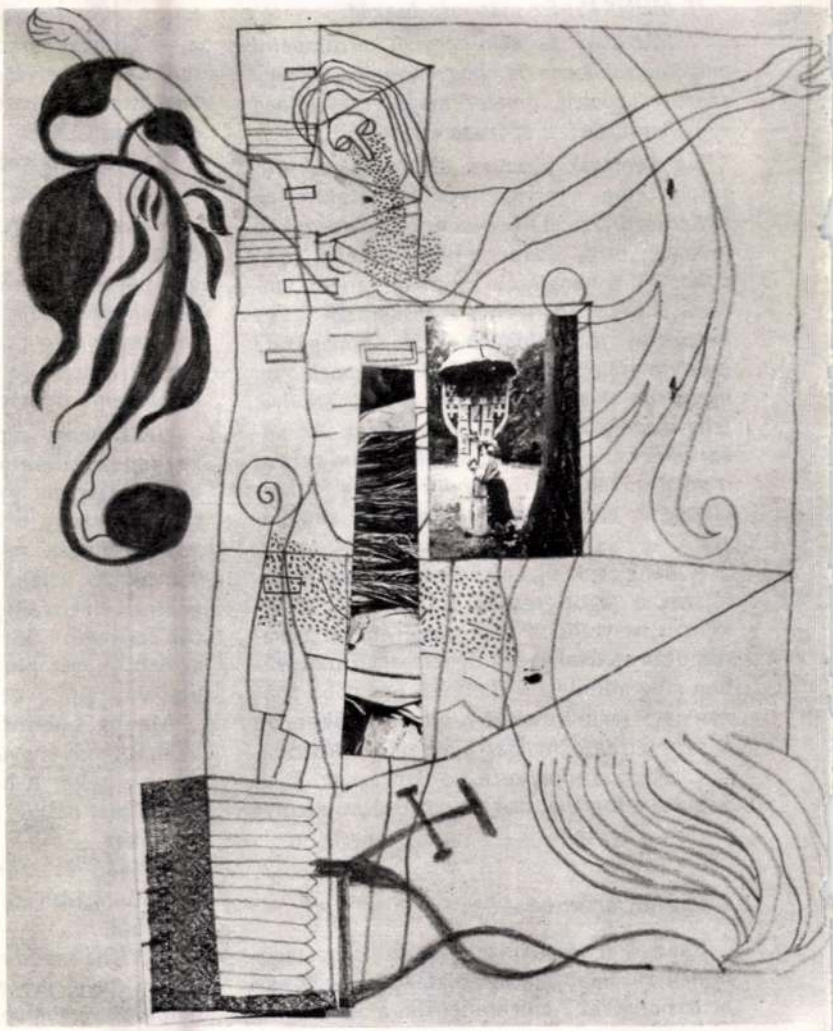

Budapest 1978/10

hogy az egész erkély-lezuhanást visszaköltöztesse a képzelődések belső világába. Még egy grimaszt megkockáztatva, kissé karinthys fordulattal: „*Majd a Nemzetinél letisztíttatom a cipőm! Mi? Hogy a Nemzetit már lebontották?*"

A sárkefe, amit egész képzelt repülőútján a kezében tartott, címszereplővé lépett elő a hatásos rádiójátékban, ami máris a zuhanással kezdődik. Vagyis ezzel a hanginstrukcióval: „*(Furcsa süvítés, léghuzat.)*"

Az uszálykormányos beleépítése a hangjátékba nem okozott sok gondot. Ám az uszálykormányosi állás csak záróötletnek volt alkalmas, az életrajzot el kellett mozdítani erről a nyugalmas pontról: „. . . *Később aztán otthagytam a folyamhajózást. Voltam átképzős, voltam kultúros, voltam szállítómunkás, végül rendeződtek a dolgaim. Most pedig ezek a rendeződött dolgaim is itt zuhannak velem.*"

Mivel a sárkefe és a zuhanás megmaradt, sőt a hangjáték fő motívuma lett, szükségesnek látszott a sáros cipő indoklása. „Őszi latyak" van, hogyne volna a városban, de nem árt a tömörebb indoklás: egy erdei szerelmi séta nyomait őrzi a cipő. A zuhanásnak ettől némi enyhe, nem kívánt „istenke büntetése" színezete támad, viszont a játék gazdagodik egy vadonatúj szereplővel, Anitával.

Az udvar is nagyobbat játszik (engedelmet a stúdiótájszólásért), munkások hordják arrébb a puhább esési helyet ígérő homokot — persze még a zuhanás közben —, ezt a párbeszédet provokálva ki:

„*FODOR: Ne kapkodjanak, emberek! bedobok maguknak egy százast, ha várnak egy kicsit annak a homoknak az elszállításával.*

II. MUNKÁS: Ez már más beszéd.

I. MUNKÁS: Én nem hagyom korrumpálni magam. Különben is, hogyan tudna ez egy százast bedobni, amikor maga is esőfélben van? Azt hiszed, a százasa előbb leér?"

De nemcsak abszurd dialógusokkal dúsult a téma, hanem rajzos részletekkel is. A *Kényszerképzet* hősével erkélyrács szakad le (igaz, hogy udvarra néző erkélyé, ami ritkaság), a hangjáték azonban gangot emleget, s némi környéket is fest hozzá: „*Egy becsületes jó családapa ezzel kimegy az erkélyre és ott kotorja le. Csak hát ennek a mi nyomorult kis lakásunknak nincs erkélye, félig-meddig külváros. Csak gangja. Az udvar felé. Ennyire vittem. Kibattyogtam szépen a gangra. Feltettem a lábam a gang vaskorlátjára és előredültem, kezemben a sárkefével.*"

A hangjáték új építőelemei közül a befejezés a legötletesebb, s lélektani tételként is helytálló: Fodor a szerencsés zuhanás után taxival megy ügyeit intézni, kezében még mindig a sárkefével. Egy több tonnás nagy járművű csaknem eltiporja őket, de ő részvétlenül hallgatja a sofőr átkozódásait. Kényszerképzete, a fantáziált halál annyira elfoglalja, hogy a reális életveszélyt nem is érzékeli.

Luciánó, a fenomén

Minden irodalomnak megvannak a nagy hóhányói, hantásai, fantasztái, akik egy-egy históriájukkal helyrebillentik a kizökkent világrendet, s legalább a mesélés idejére igazságot szolgáltatnak. Elsősorban maguknak, aztán sorstársaiknak. A mi Háry Jánosunknak nem egy leszármazottja és örököse született újabban. Jeles tagja a családnak Csurka vén bohóca, Luciánó a *Hét tonna dollár* című közgazdasági filmregényben.

Az ötlet maga nem hamvasan új, s valószínű, hogy Csurka a pesti folklórt termő flaszterről emelte fel és rakta zsebre: ha volna csalhatatlan rulett-szisztéma, külkereskedelmi vállalatot alapíthatnánk rá, s hivatásos magyar játékosok robbantanák a játékkaszinók bankjait, egyensúlyba hozva így hazánk dollármérlegét.

Természetes, hogy egy irodalmi műben ez az akció nem indulhat „fentről". Nem juthat eszébe például egy szerencsejátékot is kedvelő külkereskedelmi főembernek, hogy ilyesmit javasoljon. A megálmodója — még ha álom is az egész — csak leglent tengődhet. Mint Luciánó, aki a filmtörténet indulásakor egy bukófélben levő vándorcirkusz vállalat viharvert bohóca. A csőd oka a kulturális osztály vezetőjének rideg értetlensége.

Vég elvtárs így replikázik a cirkusz igazgatójával:

„— *Tegye a szívére a kezét, Darnógyöngyei elvtárs, maga szerint ez szocialista cirkusz?*

— *Még nem, de egy kis támogatással azzá lehetne tenni.*

Most keményen összenéz a két férfi. Jól összeakadtak. Nem könnyű legény egyikük sem. Darnógyöngyei ez után a kis szünet után mégis egész bátran teszi hozzá:

— *Pénz nélkül nem lehet szocialista cirkuszt csinálni.*

— *Én arról nem tehetek, hogy maguk üres házak előtt játszanak.*

— *Én nem mondanám ezt ilyen határozottan a maga helyében. Tegnap azért nem volt közönségünk, mert a kultúrházban ugyanabban az időben volt egy TIT-előadás: „A KGST szerepe gazdasági életünkben" címmel, és a közönség apraja-nagyja odament.*"

A magas tárgyalófelek nem jutnak megegyezésre, amit Darnógyöngyei utolsó mondata is nyilvánvalóvá tesz: „*Nem baj, Vég elvtárs, tudja mit mondok én magának, én még mindig ennek a kis gebines cirkusznak az igazgatója leszek, amikor maga már régen nem lesz nacsalnyik.*"

Luciánónak csodálatos képességei itt kezdenek kibontakozni. Először csak egy biliárd játszma győztesét jósolja meg, aztán a pénteki lottóhúzás számait. S mivel azon a héten mindenkinek ötös találata van, akinek valami köze van Darnógyöngyei gebines cirkuszához, az egész truppot börtön fenyegeti. Sőt még nagyobb a veszély: az ötösök dömpingjébe belerendülhet közéletünk talpköve: a lottó.

Ám ha Luciánó rejtélyes képességét a kapitalizmus rovására értékesítik, akkor szent a béke. A bohóc szisztémája fantasztikus, olaj nélküli olajsejkséggé változtatja hazánkat.

Luciánó és szerelmese, Margit, kilép a Blaha Lujza téren felállított fényes cirkuszsátorból.

„*Luciánó körülnéz egy pillanatra. A tér három nagy, jellegzetes saroképületén saját hatalmas, legalább tízszer tíz méteres nagyságú arcképe áll a mostani neonreklámok helyén. Az egyik bohócarckép, a másik civil és Margittal együtt ábrázolja, a harmadik pedig rajz, és egy ugyancsak hatalmas bőségszaruval mutatja, amelyből végtelenül dűl az arany, a dollár stb.*"

A pesti autóbusz: „*Egy nagy hal. Kopoltyú az ajtaja, és a farkának lusta csapkodásával hajtja magát nesztelenül.*"

Taxi? „*A városból már mindenféle robbanómotor ki van tiltva. Aki siet, az rááll a mozgó járdára. A főútvonalakon öt sebességű mozgójárdák vannak, a mellékvonalakon három. De úriember nem jár mozgójárdán.*" Úriember elefánton jár, az a taxi.

„*Az Erzsébet-hídon megy át az elefánt, miközben elegáns urak és hölgyek lóháton ügetnek el mellette, konflisok és elefántok jönnek vele szembe, gyermekek és ifjak pónilovakon közlekednek.*"

A Tabán dombjain félmeztelen férfiak talicskáznak.

„— *A felső tízezer. Iszonyú pénzt fizetnek azért, hogy egy napot kubikolhassanak az ősi szabályok szerint. Nem építenek semmit, illetve amit nappal kitermelnek, azt éjszaka egy automatikus vezérlésű buldózer elsimítja, és másnap egy újabb csoport megint kitermeli kézi erővel. De hát ide nem lehet bejutni még pallérnak se.*"

Ez a nagy magyar eldorádó csak az utolsó oldalon foszlik semmivé, hiteles népmesei (vagy shakespeare-i) fordulattal. Mindezt Luciánó ábrándozta végig, míg a cirkusz girhes öreg tevéit eteti.

A filmregény fantáziaelemeiből fura bohócmennyország épül fel. Amihez csak egyetlen hangulatot ad hozzá a szerző a személyes tartalékából: a honfiúi öniróniát.

Mi, szegény magyarok, így tudunk meggazdagodni: egy bohóc vágyálmaiban. Luciánó így lesz Arany cigányvajdájának, Csórinak a leszármazottja.

Csurka egy remek humoreszkben is megcsillogtatta közgazdasági — és nyelvészeti ihletettségét. A címe: *Valutáink.*

„*Mi a negatív pénz? Természetesen az, amelyik nincs. «Egy vasam sincs.» A vas tehát egy ilyen negatív magyar pénz. Gazdagságunkat mi sem bizonyítja jobban, mint hogy negatív pénzünk több van, mint pozitív. Ezek a mi negatív pénzeink sehol a világon nincsenek forgalomban. Fizetni még nálunk sem lehet velük, csak a fizetésképtelenséget kifejezni, azt igen . . .*" (Grand, buznyák s egyéb árva negatív valuták.)

„*Remélem, most már elhiszik, hogy gazdagok vagyunk. Én magam is. Én például ezért a kis cikkért X tallért kapok. Y dínárral tartozom az egyik barátomnak, és ugyancsak őneki azon nyomban adok 2 pekuniát kölcsön, harminc ruppót levonnak adóba, húsz frongyóért luxuscikkeket vásárolok, a maradék W aranyat elkéri tőlem a feleségem, de ötven forintot visszasírok tőle. Valami mégis legyen az ember zsebében. Ha forint — forint. Az is pénz.*"

Csurka kesernyés grimasza mögött őszinte vágy rejtezkedik: legalább magunkat érjük utól. A világgazdasági versenyben dobogóra nem kerülhetünk — ez csak bohócálom. De jobbak, sőt szerencsésebbek is lehetnénk. S ehhez még közgazdasági szisztémáink is vannak.

A primitív népek művészetét idéző, meghökkentő „ábra" adott hírt Vajda Lajos művészetéről a kiállítás plakátján: a „Megkötözött". A sárga papírlapra rajzolódó feketeszürke vonalak szövevényéből lidérces látomásként bontakozott ki a madárszerű maszkot viselő ember kötelékektől összepréselt, deformált alakja a magasba nyúló, a hol idig vagy talán a napig tapogatódzó, segélykérő és egyben tiltakozó kézzel. A foglyul ejtett ember víziója ez a kép a háború küszöbén, azé az emberé, aki a megaláztatás csaknem démoni méretű nyomorúságának és az emberi szellem mindenkori szabadság-vágyának a kettős jegyeit viseli magán.

Különös és szívbemarkoló invitálás volt ez a máig is csak oly kevéssé ismert vagy az ismeretlenség miatt már-már a titokzatosságig félreismert Vajda Lajos művészetének első budapesti bemutatójára. A több mint negyven éve halott mester felfedezésévé és a művészeti köztudatból csaknem kihullott esztétikai értékek rehabilitációjává vált a tárlat, még akkor is, ha Vajda alakja, képei, emlékezete, szellemi sugárzása az utóbbi években gyakrabban és sürgetőbben sütött át mindazon, amin művészeti hagyományt s a mában is működő, eleven művészeti örökséget szoktunk érteni.

Neve kitörülhetetlenül összeforrt a szentendrei festészet fogalmával. Az 1946-ban Európai Iskola néven tömörülő művészcsoport, szellemi ősére ismerve benne, többek között az ő konstruktív szürrealizmusa által inspirált ösvényen haladt. Korniss Dezső pályája elején közös művészi programot vallott vele, Bálint Endre pedig mesterét tisztelte és tiszteli benne ma is. Művészete mégis folytathatatlan és birtokba vehetetlen maradt, az önmagában zárt s az önmagával véget is érő világ egyszeriségének és szinte riasztó idegenszerűségének érzéki-szellemi erődrendszerébe zárva... A magyar festészet fogékonyságai más indítékúak és más természetűek voltak, mint ez a minden tetszetősséget és szenzualista örömöt nélkülöző, intellektuális jellegű piktúra. Már maga a feladatvállalás is szokatlan volt: *„összekötőkapocs lenni Nyugat és Kelet között; összeforrasztani azt, ami e két póluson a két embertípus kifejeződését jelenti"*, s szokatlan volt az ezzel összefüggő alkotói erőfeszítés, mely az emberi és természeti univerzum titkainak szimbolikus érvényű megfejtésére és megjelenítésére irányult. Mégpedig a feladathoz mért merőben új képi eszközökkel, formát teremtő robbanékony feszültséggel s a „teremtés" folyamatában szellemivé lényegített anyag tiszta szólamú megzendítésével.

Az alig több mint tíz év alatt kiteljesedő életműben bonyolult rétegeződöttségben épülnek egymásra és egymásba a küldetés és a megvalósítás különböző stádiumai, illetve olykor önálló korszakoknak is tetsző egységei. Az indulás csupán rövid intermezzo: az aktivista hagyományokhoz kötődő, fény-árnyék szabdalta, dinamikus-konstruktív tájképek. A bennük még érvényesülő képi konvenciók — tér, tömeg, súly, perspektíva érzékeltetése — a hároméves párizsi tartózkodás alatt (1930—34) végérvényesen kiszorulnak Vajda szemléletéből, aki ekkoriban fotomontázsokat készít. Az egymásba montírozott élet-szeletek a történelem, illetve az emberi sors sűrítményei: Tolsztoj és Gandhi, párduc és liliom, kivégzés és csecsemő, halálfej és bennszülöttek gomolyognak, a szürrealisztikus szerkesztőelv abszurditásával s a fotók kegyetlen naturalizmusával idézve fel a háború, szenvedés, bűn és halál rettenetét. Itthon már erre a montázs-technikára épülő komponáló-elvnek a birtokában kezd el egyetlen szálkamentes vonallal rajzolni Vajda, hogy a Szentendrén és Szigetmonostoron talált népművészeti emlékeket és az élet mindennapjaiban kultikussá csiszolódó tárgyakat összegyűjtse és egymásba szerkessze. A tárgyak kiválasztásában és tiszta szerkezetük érzékeltetésében a dolgok burka mögé látó, etikus elkötelezettségű racionalizmusa éppúgy vezeti, mint a hagyományok tudatos, de mégis érzelmi indítékú megválasztása: a magyar, szerb, zsidó kultúrkör rekvizitumainak és az orosz ikonoknak az egymásba forrasztása. Kés, kerítés, ablak, bádogfeszület, háztető, templomtorony, bárány, madár és minduntalan vissza-visszatérő önarcképe éppen a dolgok sokfélesége, rétegezettsége és egymásba fonódó összetartozása által sugallja a világ egységét, homogeneitását és teljességét, valamiféle időtlen — vagy pontosabban: isteni — rend tökélyéről adva számot. A szentendrei rajzok és kollázsok tárgy-metamórfózisából bomlott ki, mint a fennkölt nyugalom, az angyali derű, az időtlen harmónia „végkifejlete" az ikonsorozat arc-metamorfózisa; kemény, bizáncias formák, melyek lassan feloldódtak a remegő, pettyegetett festői faktúra mákonyos közegében, az egymásra íródó arcok, kezek és aktok többszólamú jelentésrétegében.

Feloldódtak, s 1937-ben, Vajda emberi hitének megrendülésekor szét is zilálódtak. Képzeletéből most torzpofák, maszkok, szörnyek rajzottak elő, a létet fenyegető démonikus, ördögi lények, deformált torzómivoltukban is szokatlanul és riasztóan egyértelműek. Vajda mégis általuk jutott el az ikon-korszaknál bonyolultabb, s ha szabad ezt mondanunk, aktuálisabb teljességhez: a maszkok, az ember által hagyott nyomok és jelek, valamint kozmikus tájélményének



Ikonos önarckép (1936)

Felfelé mutató ikon-önarckép (1936)



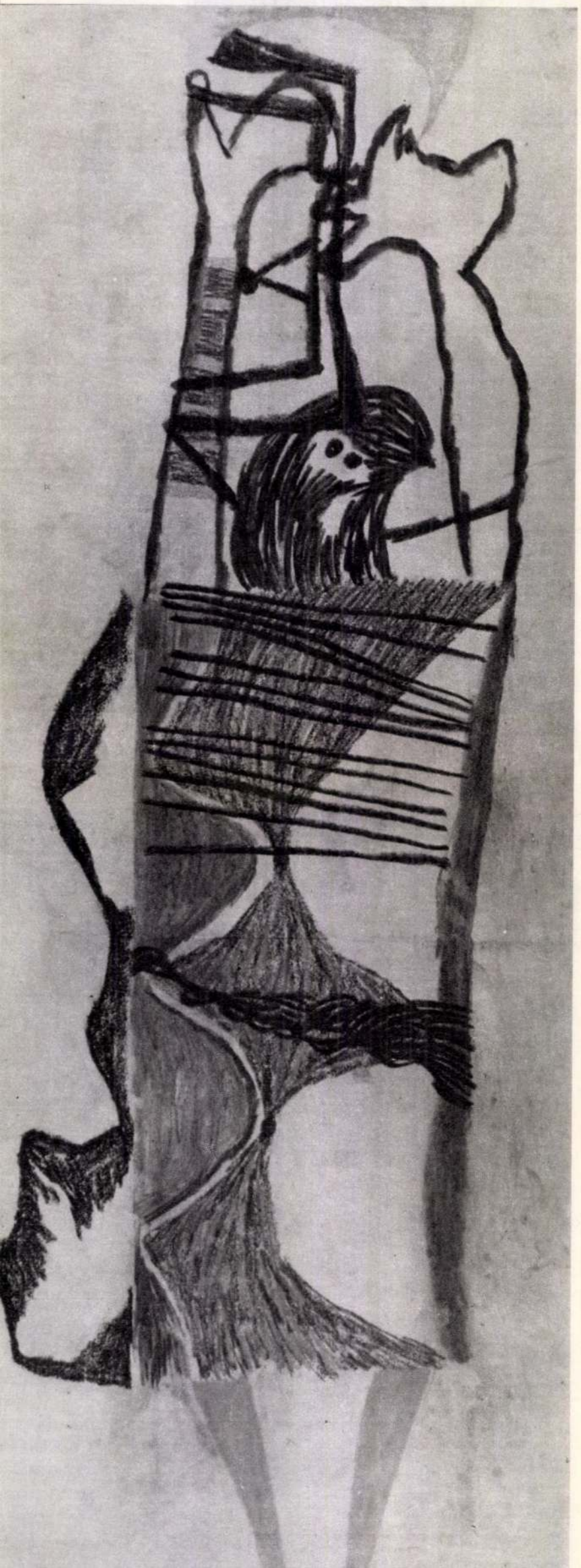

egyetlen vízióba foglalt látnoki kivetítéséhez. A kiállítást meghirdető „Megkötözött", illetve a „Maszk holddal", az „Óriás tájmaszk", a „Szörny kék térben", a „Zöld félkör narancssárgával" korszaka ez: görcsbe rándult kezek, vicsorgó arcok, holdak, kavicsok, torzók, hajfonatok, szárnyak, hármas tagolású hegyláncok és „agresszív" földnyúlványok egymáshoz ízesülése a legtöbbször teljesen homogén, sík és tagolatlan térben.

S mégis: Vajda nemcsak a háborút, a fasizmust, a halált megtestesítő gonoszt nevezte meg és jelenítette meg bennük egy modern mágus ördögűző szenvedélyével, hanem a gonosszal szembefeszülő transzcendens szférát is, mely képein az éterien tündöklő kék mezők és a sápadt ezüstök síkjaival kiegyensúlyozta a pusztulás káprázatát. Az egyre elvontabbá váló festményeken visszahúzódott a tárgyi világ; kúpok, félkörök, körök, amorf nyúlványok, rovátkákkal és pettyekkel mozgékonnyá barázdált organikus formák léptek a korábbi megnevezhetőség helyébe. S mikor azután 1940-ben Vajda betegségtől és munkaszolgálattól elgyötört tudatában mégis a démonikus erők kerekedtek felül, fekete szénrajzainak gomolygó ábráiban, a gyökerek, baglyok, indák és szemek körkörösen egymásba kulcsolódó szövevényében eljutott a kifejezés csaknem barbár sűrítéséhez, egy olyan absztrakt formanyelvhez, amelyben a fekete rovátkák „önműködően" rándultak össze és rendeződtek el a szellemi erőtér végtelen zónájában. Mint ahogy barátja, Ámos Imre írta róla: *„Már nem rajzol és fest, hanem jeleket ír a felületre, melyek hieroglifái egy vége felé közeledő élet vetületeinek. Amiket utolsó nyáron festett, illetve rajzolt, valami furcsa, szinte más planétákon vagy transzcendens síkon mozgó léleknek látható grafikonjai, kusza és mégis rendszeresnek mondható vonalak kavargásai, rostos kötegek, melyek egy belső építőerő elrendezését mutatják."*

Vajda művészetének sem a magyar, sem az egyetemes festészetben nincsen rokona. Munkásságát végül is az emeli a hasonlíthatatlan és kivételes jelenségek sorába, hogy felismerte és vállalta a Kelet és a Nyugat találkozási mezsgyéjén élő ember lelki helyzetét és sorsát, mégpedig egy igen kiélezett politikai és történelmi konstellációban. Ebben a folytonos önvizsgálatra késztető, felelősségteljes magatartásban igazgyöngyökként „szenvedte ki" magából művészi formáit, ezeket a szürrealizmussal és absztrakcióval pusztán csak érintkező, sohasem volt alakzatokat, melyek lejegyzésébe haláláig nem csúszott bele egyetlen felesleges mozdulat.

Szabadi Judit

Maszk profilban két szemmel (1938)



Megkötözött (1938)

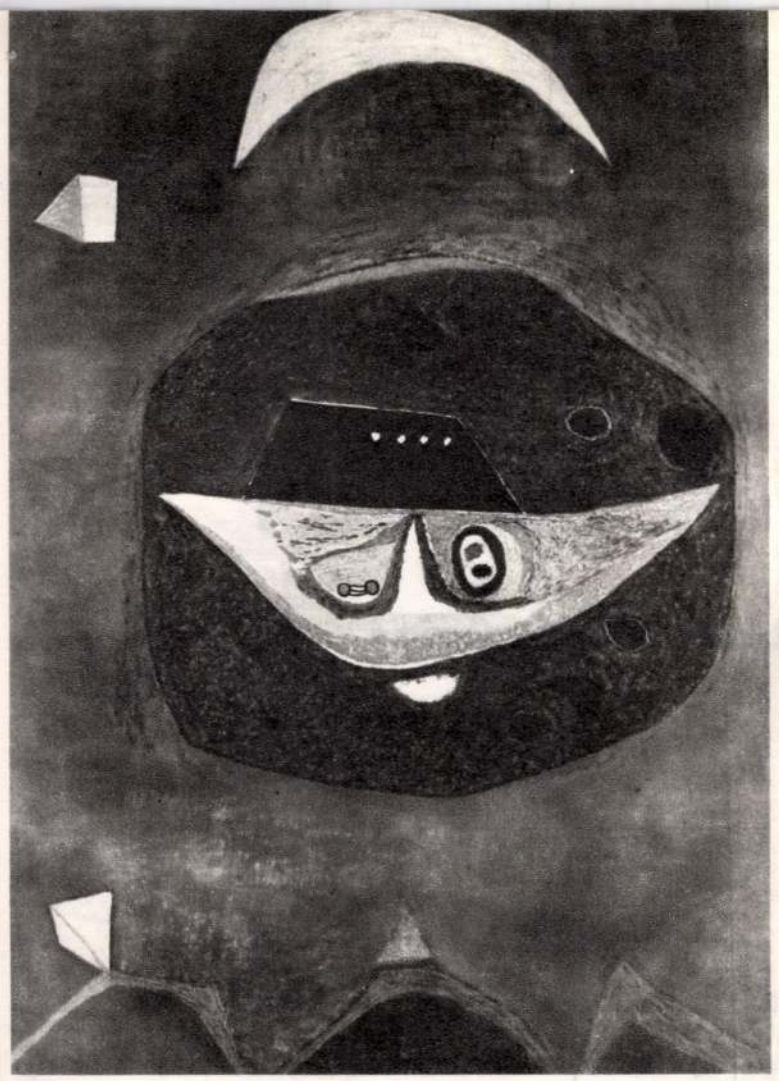

Maszk holddal (1938)

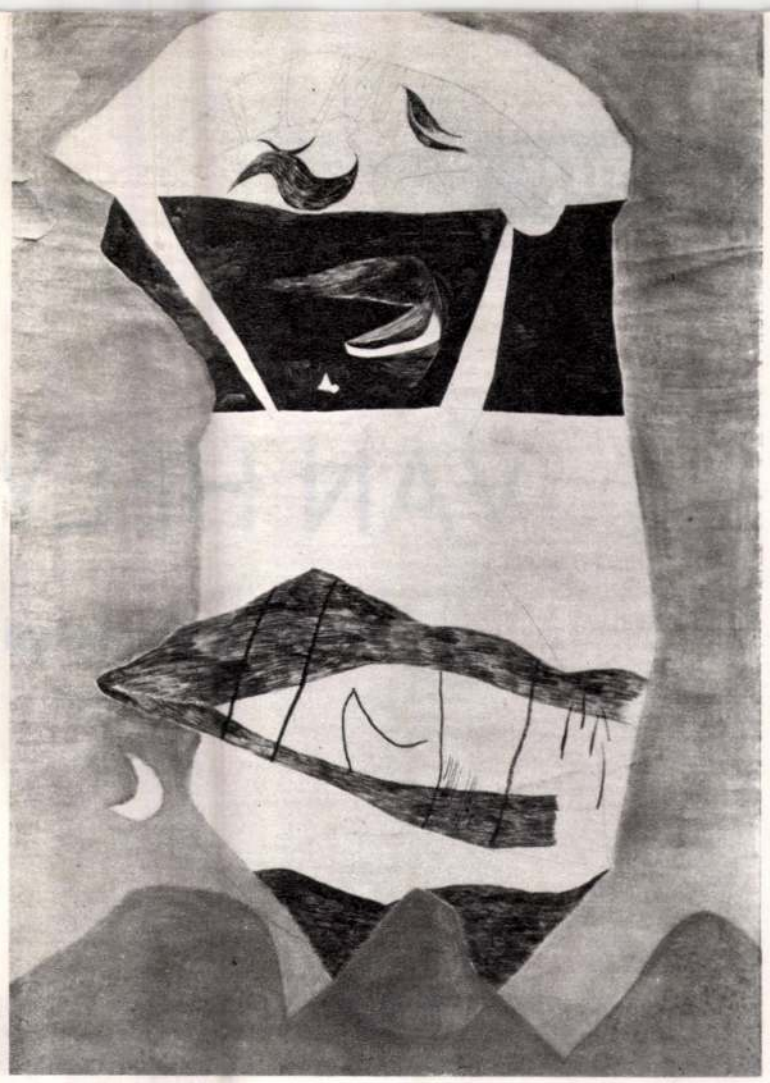

Óriás tájmaszk (1938)

Metamorfózis (1940)

FÓRUM

VAN HELY A TETŐN

A tetőszint beépítések időszerűsége

A Budapest 1977/3. számában Megay László „Manzard variációk — kérdőjelekkel" című cikkében foglalkozott utoljára a budapesti tetőterek beépítésének gondjaival. Írásunkban szeretnénk egyrészt választ adni az ott feltett kérdésekre, másrészt viszont javaslatokat tenni és vitára bocsátani néhány további elgondolást a budapesti tetők gazdaságos és hatékony kihasználására. Reméljük, hogy e cikk segítségével is sikerül végre kimozdulni a holtpontról ebben a látszólag jelentéktelen (legalábbis az állami lakásépítés nagy volumenéhez képest), de véleményünk szerint igen fontos témában.

A budapesti tetőszint beépítések helyzetét mindig csak Budapest egészének mindenkori lakáshelyzetével együtt lehet vizsgálni.

A mai lakáshelyzetet a jelentős volumenű lakásépítési tevékenység mellett is a lakásigénylők igen nagy száma jellemzi. Az V. ötéves fővárosi lakásépítési terv eddig eltelt első két évében hiányok támadtak. 1977-ben az állami célcsoportos lakásépítésnél 1504 lakás volt az elmaradás. A telepszerű magánlakás építésnél az eredeti 20—22 ezres tervnek 17 500 lakásra csökkentett változata is 357 lakás híjával teljesült. Ebben a helyzetben akárcsak egyetlen plusz lakás felépítése is fontos lehet az egész V. ötéves lakásépítési terv sikeres teljesítéséhez.

Mi történt eddig?

Korábbi — az 1960-as években végzett — vizsgálatok feltárták, hogy egész Budapest területén a magastetős, soklakásos házaknak kb. 60%-a alkalmas tetőszint beépítésekre. A becslések szerint összesen mintegy 20—25 ezer lakást lehetne építeni ily módon. A további, részletesebb felmérések szerint azonban műszaki-gazdaságossági szempontokból kb. 10 000 — ebből 1980-ig évi 250—1000 — lakás felépítését lehetne reálisan tervbe venni.

A tetőszint beépítések meg is kezdődtek a 60-as évek elején, és 1975-ig a fővárosban 1380—1400 lakás épült meg ebben a formában. A megépült lakásokra és az építtetőkre általában jellemző volt az egyedi, egyéni jelleg. A lakások többnyire az ún. kiemelt területeken (Budán az I. és a II. kerületben, illetve a pesti VI., V., XIII. kerület értékesebb részein és a XIV. kerület zöldövezetében) épültek. Az építtetők többnyire képző- és iparművészek, építészek, újságírók, kutatók, orvosok és hasonló társadalmi státusú emberek voltak, akik saját egyéni igényeiket valósították meg, sokszor igen magas költséggel. Ezek az építkezések bonyolult egyedi hatósági eljárást és ennek megfelelően különleges kivitelezési megoldásokat igényeltek.

A tetőszint beépítések kezdete egybeesik az első 15 éves lakásfejlesztési program indulásával (1960), és az így megépített lakások évenkénti száma figyelemreméltóan összefügg az állami és a magánerős lakásépítés ütemével. Ahogy teljesült, sőt túlteljesült az éves és a középtávú lakásépítési terv, olyan mértékben csökkent a tetőszint beépítések száma. Ekkor alakult ki az a hipotézis, hogy a mennyiségi lakáshiány megszüntetése rövid időn belül elérhető. Így érthető a tetőszint beépítési konstrukció visszaszorulása, amely az állami lakásépítés volumenéhez képest valóban szinte elhanyagolhatóan csekély, ugyanakkor sok különféle (hatósági, műszaki, kivitelezési, lebonyolítási, pénzügyi stb.) gondot okoz az építtetőknek meg az építési hatóságoknak.

A következmény: a tetőszint beépítések teljesen megszűntek a IV. ötéves tervidőszak végére.

Az alapvető problémát az jelentette, és jelenti még ma is, hogy a tetőszint beépítési konstrukció minden lényeges szempontból (hatósági, szervezési, lebonyolítási, pénzügyi) keveréke az egyedi magánerős, a vállalati támogatású magánerős, telepszerű, valamint az állami (tanácsi) lakásépítési konstrukciónak. A lakások mintegy 90%-a az IKV kezelésében levő házakban épült, az IKV hozzájárulásával — de a részvételével csak egészen ritkán —, általában magánkezdeményezéssel, magánerős készpénzigénnyel, és esetenként (ritkán) vállalati hozzájárulással. Az elkészülő lakások viszont állami bérlakásoknak számítanak.

A kivitelezés legalább ugyanilyen sokrétű: a házilagostól a magánkisiparoson, az IKV-n keresztül különböző vállalatokig terjed.

Az ellentmondások, átfedések, bizonytalanságok így szinte elkerülhetetlenek. Mivel ezek a lakások többnyire egyéni kezdeményezéssel épültek meg — tehát nem szervezetten, tervszerűen, központilag irányítottan és befolyásolhatóan létesültek —, gyakori volt a szakszerűtlenség, sok műszaki hiba keletkezett, és gyakori volt az érintett házak lakóinak zaklatása, zavarása. Ezek alapján érthető, hogy az építtetők — egyének és a különböző közületek — nem szívesen vállalkoztak tetőszint beépítésére.

Következtetések

Az V. ötéves terv elmúlt időszakában, a növekvő arányú állami és magánerős lakásépítési tevékenység ellenére, nem következett be a várt nagymérvű mennyiségi és minőségi javulás a budapesti lakáshelyzetben. A lakásigénylők száma nőtt, és megindult a mennyiségi lakáshiány minőségi jellegű újratermelődése, egyre gyorsuló ütemben. Az éves lakásépítési terv már harmadik éve nem teljesült. Kivédhetetlenné vált a lakásépítés költségeinek növekedése. A lényegében változatlan lakáselosztási rendszer hiányosságai még jobban kiütköztek.

Jelenlegi lakáselosztási mechanizmu-



ŐSSZEL IS

SKÁLA – ÁRUSKÁLA

Budapest 1978/10

VASDA LAJOS

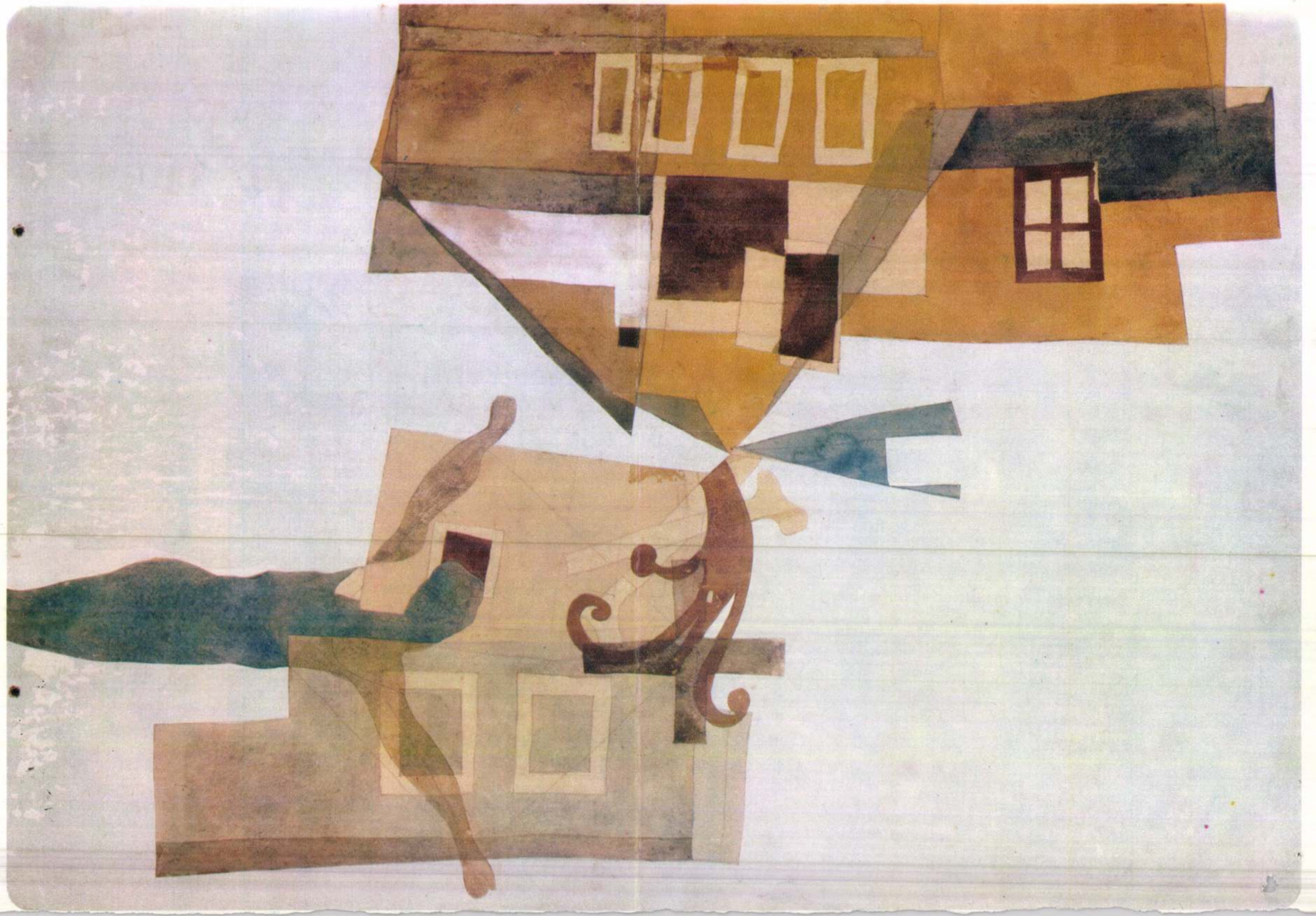

1021

1969.XII.26. 16.56o Ené /6/ /Petőfi/

Láttuk, hallottuk

Székesfehérváron a Csók István képtárban látható a Szentendrei festészet kiállitása.

Kerékgyártó István számol be róla.

- A XX. század magyar müvészeté sorozat keretében rendezte meg a Székesfehérvár-i István király Muzeum a Szentendrei festészet c. kiállitását. A gazdag szentendrei stiluskör bemutatására a muzeum kiállitó-terme szüknek bizonyult, és igy a Csók István képtárban rendezték meg a kiállitást A válogatás és rendezés nyilvánvalóan mutatja ,hogy a szentendrei festészet fogalma kettős. Egyrészt egybefogja az itt dolgozó festőket, másrészt szellemi és többé kevésbé közös alkotói magatartást és stilust jelez.A modern magyar müvészet történetében a szentendrei iskola néven ismert vonulathoz tehát tulajdonképpen csak azok a müvészek tartoznak, akiknek nem csak mütermet, témát, hanem alkotói programot is jelentett Szentendre .Maga a szentendrei iskola is élesen elhatárolhatóan két részre oszlik.Az egyik a konstruktiv, szürreális vonulat.Megteremtője és legjelentékenyebb alakja Vajda Lajos. A másik a konstruktiv, racionális irányzat. Legfőbb képviselője Barcsay Jenő.Barcsay a konstruktiv képépitės elveit alkalmazta kezdetben a természetre és mint alkotói karakterének megfelelően az ember által teremtett második természet az épületek geometrikus világára. Szentendre, ez a szürött barokk városka Barcsay számára témát, lehetősé-

Vajda Lajos

1021

1969.XII.26. 16.56o Rné /6/ /Petőfi/

Láttuk, hallottuk

Székesfehérváron a Csók István képtárban látható a Szentendrei festészet kiállítása.

Kerékgyártó István számol be róla.

- A XX. század magyar művészeté sorozat keretében rendezte meg a Székesfehérvár-i István király Muzeum a Szentendrei festészet c. kiállítását. A gazdag szentendrei stiluskör bemutatására a muzeum kiállító-terme szűknek bizonyult, és így a Csók István képtárban rendezték meg a kiállítást A válogatás és rendezés nyilvánvalóan mutatja, hogy a szentendrei festészet fogalma kettős. Egyrészt egybefogja az itt delgozó festőket, másrészt azellemi és többé kevésbé közös alkotói magatartást és stílust jelez. A modern magyar művészet történetében a szentendrei iskola néven ismert vonulathoz tehát tulajdonképpen csak azok a művészek tartoznak, akiknek nem csak műtermet, témát, hanem alkotói programot is jelentett Szentendre. Maga a szentendrei iskola is élesen elhatárolhatóan két részre oszlik. Az egyik a konstruktiv, szürreális vonulat. Megteremtője és legjelentékenyebb alakja Vajda Lajos. A másik a konstruktiv, racionális irányzat. Legfőbb képviselője Barcsay Jenő. Barcsay a konstruktiv képépítés elveit alkalmazta kezdetben a természetre és mint alkotói karakterének megfelelően az ember által teremtett mészdik természet az épületek geometrikus világára. szentendre, és a szülőt barbak városka Barcsay pszámára témát, lehetőzé-

Vajda Lajos

get adott a szerkezeti összefüggéseket kereső konstruktiv müvészet létrehozására. A fiatalok közül Balogh László követi törekvéseit.Deim Pál müvészete inkább a Vajda hagyományt folytatja.Barcsaynál az alkotói program lényege az alakitás, átformálás, a végsőkig leegyszerüsitett szerkezetü rend. A szentendrei müvészet másik vonulatánál a problémák más módon vetődnek fel. Vajda Lajos müvészete nem ábrázoló nem alakitó , hanem ujrateremtő, mégpedig oly módon, hogy a tárgyakat, motivumokat csupán egy szellemi program megvalósitásának alárendelt eszközeiként kezeli.Törekvése a dolgok belső lényegének kivonása, leforditása a képi vizió nyelvére.A kiállitott képek meggyőzően mutatják, hogy a szentendrei iskola valamennyi lényeges jegye a belső világ kifejezésére, láthatóvá tevésére irányuló törekvés, az állandó jelszerü motivumok alkalmazása, megtalálható müvészetében. A mágikus, szürreális jelleg kapcsolja a szentendrei iskolához Ámos Imre és Anna Margit müvészetének egy részét. Kornyis Dezső festészetének is az egyik, a kaligráfiákat megelőző korszaka tartozik a szentendrei müvészethez. Kornis teremtő fantáziájának sokoldalusága és egyben rendteremtése nyilatkozik meg a kiállitott képekben , az 1945-ös Szentendrében éppen ugy, mint a Tücsöklakodalomban.Ez a kis válogatás ujból eszünkbe juttatja, hogy ideje volna Budapesten is egy gyüjteményes Kornis kiállitást rendezni.Ugy

vélem ,hogy ma Bálint Endre a szentendrei hagyomány legkövetkezetesebb és legtermékenyebb folytatója.Müvészetének lényege az eltünt idő megidézése. Bálint most éli alkotói reneszánszát. Külön teremben kapott helyet a szentendrei művésztelepen alkotó,de stilustörekvéseikben a szentendrei iskola felfogásától különböző művészek, közöttük olyan mesterek müvei, mint Czóbel Béla, Kmetty János, Mihaicz Pál és Pajzs Göbel Jenő. A kiállitáson bemutatásra kerültek Ilkovits József archaikus, népmüvészeti inspirációju totem szobrai is.

Szerkeszti:Vajda Ferenc

véleménye, hogy ma Bálint Endre a szentendrei hagyomány legkö-
vetkezetesebb és legtermékenyebb folytatója.Művészetének lé-
nyege az eltűnt idő megidézése. Bálint most élt alkotói re-
mesédnevét. Külön teremben képeit helyezi a szentendrei mű-
vésztelepen dlkot'de stílusteremtőeszkben a szentendrei is-
kola felfogásától különböző művészek, köztük olyan mesterek
művei, mint Csobel Béla, Kmetty János, Milhalov Pál és Patka
Gábor János. A kiállításon bemutatásra kerültek Ilkovits ró-
zsa arcképei, képművészeti inspirációja tovább erősítő is.

Szerkesztő:Vajda Bereno

Vajda Lajos

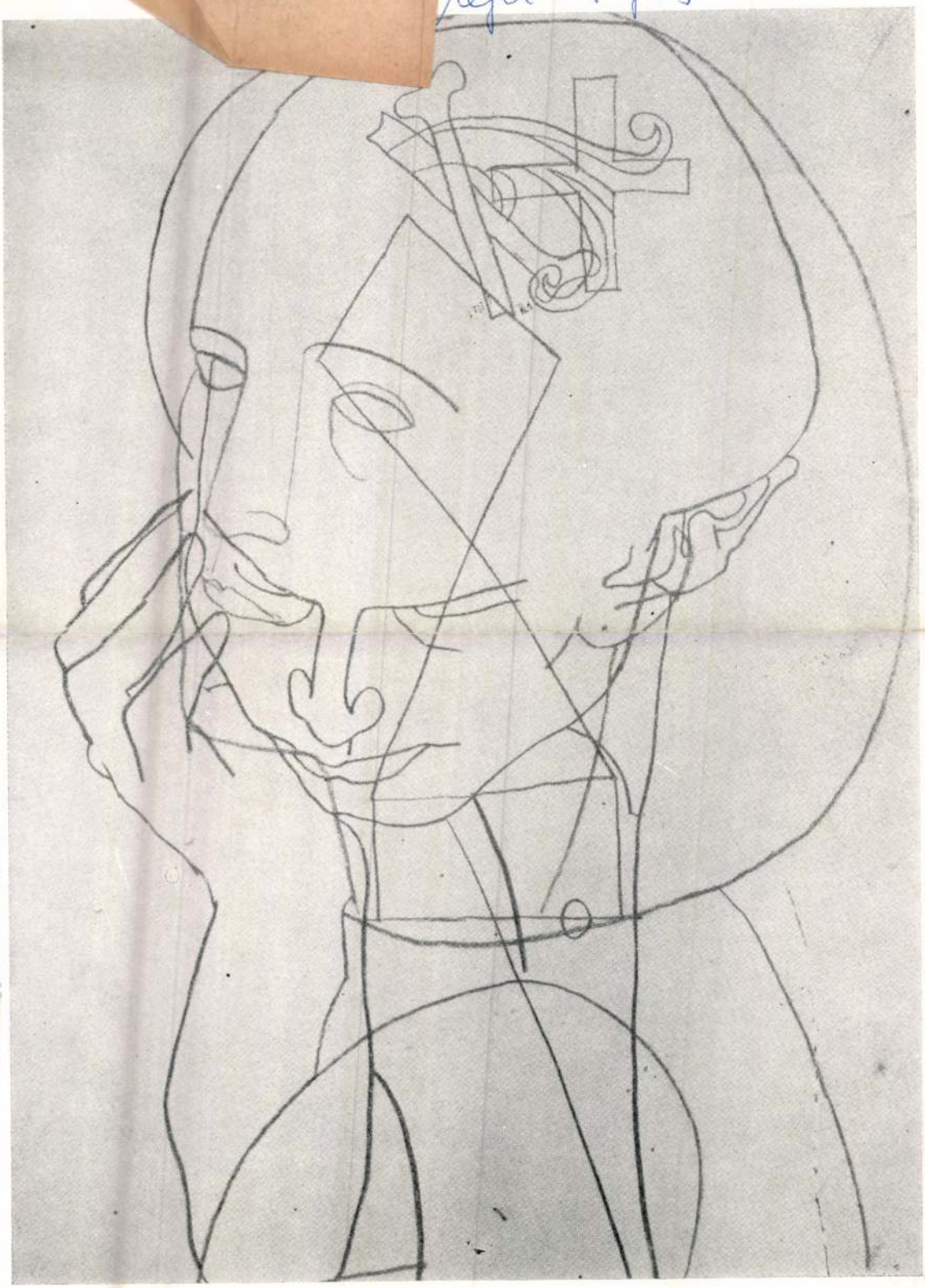

VAJDA LAJOS

fej

1978 FEB 3

Vajda László

1021

Ötéves az Amatőr Műhely

Amatőr, műkedvelő, aki nem foglalkozásszerűen, hanem kedvtelésből foglalkozik valamivel. (Értelmező-szótár)

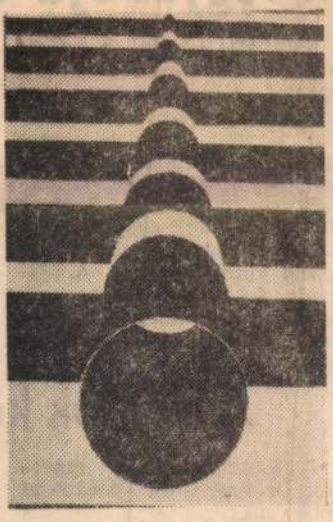

Vajda László: TÉRBEN

A dunaújvárosi Amatőr Műhely 1973-ban alakult Birkás István festőművész vezetésével. Műhelyüket az Uitz-terem alatt egy raktárhelyiségből alakították ki, ahol hetente legalább két alkalommal összegyűlnek. A műhely tagjai: *Friedrich Ferenc, Dakó Csaba, Pintér Lajos, Vörös János, Vajda László, Gáspár Aladár, Bánhelyi Károly, Simon László, Lakk Olga, Késmárki Rita, Késmárki Péter, Oncsák László, Pálmai Csilla, Varga Ferenc, Móder Rezső, Farkas Mihály, Kiss Gábor, Mikó Zsolt, Romonczi István, Kurucz István, Szarka Tamás.* Foglalkozásukat tekintve üzemi munkások, mérnökök, diákok.

A dunaújvárosi Amatőr Műhely 1977-ben elnyerte a Népművelési Intézet nívódíját...

— Nem lehet tudni, hogy valójában kinek is az ötlete volt — mondja Birkás István festőművész. — Olyan fiatalokból alakultunk hetvenháromban, akik már együtt voltak, rendszeresen jártak a Bartókban működő Művészetbarátok körébe, ott meghallgatták a képzőművészeti előadásokat. Később, miután kiderült, hogy a társaság nagyobb része otthon, zárt ajtók mögött titkon festeget, rajzol, szobrászkodik, elkezdtünk magunknak kiállításokat csinálni. Így jött létre egy képzőművész szakkörből ez a műhely, amit mi neveztünk el így. Főként azért, mert többet akartunk ezzel, mint egy képzőművész kör... Egy évig tanulmányrajzolás folyt, aztán megkezdődött az orientáció, lassan kialakult, hogy kinek, mihez van tehetsége: a rajzhoz, a festészethez, vagy a szobrászathoz. No, azért nem enynyire derűs a helyzet, mert egy év kevés ahhoz, hogy biztosan meg lehessen állapítani valakiről, tehetséges-e, avagy csupán ügyesség az, amit felmutat. Legalább négy-öt év szükséges ennek eldöntéséhez. Sokan jelentkeznek a képzőművészetire határozott céllal, azt hiszik, hogy festő lesz belőlük, aztán egy vagy több sikertelen kísérlet után rájönnek, hogy mégsincs annyi kvalitás bennük. Nagy boldogság számukra azonban, hogy amatőr alapon foglalkozhatnak azzal, amit szeretnek és tulajdonképpen profiszinten űznek. A legtöbben itt olyan tevékenységet folytatnak, ami nem kimondottan főiskolai anyag, s amely azt az űrt hivatott betölteni, ami egy képzőművészeti szakkör meg a hivatásos művész között van. A műhely jellemzője, hogy az egyéni alkotó munka helyett a kollektív gondolat, a közös szemlélet érvényesül.

— Egymás segítése az uralkodó. Külön szerencsének tartom, hogy sokfelől jöttünk... — kapcsolódik a beszélgetésbe *Dakó Csaba*. — Egymást csiszoljuk, nyesegetjük a vadhajtásokat, és Pista biztos kézzel irányít bennünket. Hogy munkánk eredményes, azt bizonyítja az a két-három kiállítás is évente, amin a kör, illetve a műhely alkotásai szerepelnek.

— Én néhány éve csatlakoztam hozzájuk — mondja *Vörös János* filmes. — Hetvenegyben készült az első filmem, ettől számolom a „múltamat". Részt vettem vele a Fejér megyei amatőrfilmes találkozón és ott különdíjat kaptam.

Pintér Lajos:

— Miskolcon kezdtem el grafikával foglalkozni, ahol jó közösségi és aktív szellemi élet alakult ki. Érdekes, hogy abban a városban nem vontak merev határt az amatőr- és a képzőművész között, egyedüli döntő a színvonal volt. Ha úgy tetszik, ez volt a mérce. Amikor Dunaújvárosba kerültem, kezdtem eljárni én is a művészetbarátok körébe. Szóval itt ragadtam... Birkás István érdeme, hogy előbbre vitte a társaságot. Egyik közös célunk, hogy többet tegyünk környezetünk szépítéséért.

— Akármilyen konkrét feladattal bízták meg a műhelyünket, mi azt mindig tisztességgel megcsináltuk. Jó példa erre a játszótér is, ha már a környezetszépítésnél tartunk — folytatja *Kurucz István*. — Úgy hallottuk, hogy tavasszal hozzá is kezdhetünk a megvalósításhoz. Már a területet is kijelölte a pártvédelem.

— A játszótérrel és az újabb tervekkel szeretnénk szebbé, esztétikusabbá tenni, azzal a nem titkolt céllal, hogy a felnövekvő dunaújvárosi generáció igényesebb legyen... Meggyőződésem, hogy az az ember, aki szép környezetben nő fel, az jobb közérzetű tagja lesz a társadalomnak.

— És e téren valóban lehet tenni, és van is mit tenni — mondja *Erdész László*. — És itt van a műhelynek fontos szerepe ezen az úton el lehet juttatni oda az embereket, hogy éljen bennük a szép utáni vágy.

Németh Edit

DUNAÚJVÁROSI HÍRLAP
SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 349-726

Kézilabda:

A vidék le

A Tatabányai Bányász SC NB I-es női kézilabda-szakosztályának kezdeményezésére 1978-tól minden évben megrendezik a „Vidék legjobbja" címért kiírt kupát. A kiírás értelmében mindenkor az a nyolc vidéki női kézilabdacsapat vehet részt a tornán, amelyik az előző évben, a bajnokságok során a legjobb helyezést érték el. A tornát idén négy vasárnap, négy nagy város — Pécs, Győr, Miskolc, Tatabánya — sportcsarnokaiban rendezik meg körmérkőzés formában.

A résztvevők: Tatabányai Bányász, Borsodi Bányász, Eger SE, Győri Textiles, Pécsi MSC, Bakony Vegyész NB I-es és a Tisza Cipő, Dunaújvárosi Kohász SE NB I/B-s csapatai. Egy-egy versenynap két-két mérkőzést játszanak a csapatok.

A kezdeményezés — amelyet a Magyar Kézilabda Szövetség is nagy örömmel támogatott — igen hasznos a csapatok számára. A téli alapozás után jó lehetőséget biztosít az edzőknek a kísérletezésre, a csapat kialakítására és a formába hozásra.

A DKSE csapata a sikeres lengyelországi nemzetközi torna után szorgalmasan készül a nagy erőpróbára.

Sándorfi edzője nyi[lat]csapat Krapkowiceben igen kemény és szoros mérkőzéseket játszott. Érződött a csapaton az erős alapozás hatása, igen jó volt a küzdőszellem és az erőnlét. A most induló tornán azonban már egyre jobban a játéknak kell majd kidomborodnia. A február 5-i pécsi játéknapon délelőtt a Borsodi Bányásszal, délután pedig a Tatapróbálunk majd, és szóhoz jut mindenki, akire a tavaszi idényben a bajnokságok során számítok. Így a volt veszprémi Herczeg és a D. Vendéglátó volt kapusa, Boros is. Remélem, az egészséges versengés a csapatba kerülésért jó eredményekre fogja ösztönözni a játékosokat."

— PS —

A döntők következnek

A terembajnokság második és harmadik fordulója több meglepetést, végleges kiállításokat, ki nem állást és általában kiélezett küzdelmeket hozott:

Részletes eredmények: II. forduló női mérkőzések: Munkásszöv.—DV válogatott 10:10 (5:5), DV Kohászat—DVSK tömegsport 18:17 (9:9), D Papír—Fonoda 26:5 (15:2), DKSI I.—Dunacipő 44:22 (20:9), DVSK ifi I.—316. sz. DSK 37:9 (16:5), DKSI III.—Perkáta 29:19 (16:11), DKSI II.—Közgazd. szk. 33:7 (14:3).

Férfimérkőzések: Mezőfalva—316. sz. DSK 28:19 (12:9), Bánki D. DSK—D. Volán tömegs. 19:13 (6:5), DKSI II.—DKSI III. 34:16 (17:4), DKSI I.—Dunaföldvár 32:24 (15:9), DKSE II.—Haladás 37:25 (17:10), 26. sz. ÁÉV—DV kohászat 28:23 (13:8), DV válogatott—D. Volán 29:24 (14:8).

III. forduló női mérkőzések: 316. sz. DSK—DVSK ifi II. 17:12 (7:6), DKSI II.—Perkáta 17:12 (6:6), DV válogatott—D. Papír 29:8 (14:4), DKSI I.—DVSK tömegsport 29:15 (14:6), DV kohászat—Dunacipő 26:19 (14:13), DKSI III.—Közgazd. szk. 31:5 (14:1). Munkásszövetkezet—Fonoda: a Fonoda csapat bár öt fővel megjelent, de nem volt hajlandó lejátszani a mérkőzést!

Férfimérkőzések: Mezőfalva—D. Volán tömegs. 22:18 (10:9), DKSI úttörők—316. DSK 35:32 (18:12), Mezőfalva—DKSI II. 20:18 (8:9), DKSI I.—Haladás 26:25 (14:14), DKSI II.—Dunaföld-

Terematlétika:

BÁNKI KUPA

Az atlétika megszerettetése az iskolák közötti sportbarátság megteremtése és elmélyítése céljából a Bánki Donát Szakközépiskola február 12-én (vasárnap) ez évben is rendez sportnapot.

A hagyományosnak számító Bánki Kupa terematlétikai verseny számai: 60 m-es síkfutás, magasugrás, súlylökés (5 kg-os medicinlabdával), függészkedés kötélen időre, váltóverseny tíztagú csapattal.

A meghívott és részt vevő iskolák: Szeghalom, Gábor Áron Szakközépiskola Miskolc, Ságvári Endre Szakközépiskola, Szfv., Apáczai Csere János Gimnázium Bp., Ybl Miklós Szakközépiskola Szfv., Teleki Blanka Gimnázium Szfv., Rózsa Ferenc Szakközépiskola Szekszárd, Petőfi Sándor Gimnázium Bp., a Dunaújvárosi Münnich Ferenc Gimnázium, a 316. sz. Makarenko Szakmunkásképző Intézet, a 340. sz. Építőipari Szakmunkásképző Intézet és a házigazda Bánki Donát iskola csapata. A versenyt a dunaújvárosi atlétikai szövetség versenybírósága bonyolítja le.

Labdarúgás:

Edzőmérkőzések a rajt előtt

Kialakult a D. Kohász SE NB I-es csapatának a február 15-i bajnoki rajt — D. Kohász—SZEOL — előtti programja. Február 7-én (kedden) az NB III-as Veszprémi Vegyész csapatával játszanak Veszprémben. Feb-

(szombaton) pedig az NB II-es Szekszárdi Dózsát fogadják a Központi Sporttelepen. Az MLSZ február 8-ra Felszabadulási Kupa-fordulót sorsolt ki, ezen a D. Építők—D. Kohász csapatai találkoznak, de a mérkőzésen a fiatalok — 21 éven

Vajda Lajos

Mikor utoljára láttam Vajda Lajost, 1941 augusztus végén, néhány nappal a halála előtt, tüdővész emésztette, lázas testével már csak hanyatló árnyéka volt önmagának, de szelleme még ébren világított abban a beszélgetésben, mely különböző festőkről, legfőképen Pablo Picassoról folyt közöttünk. Vajda nemrégiben látta azt a Newyorkban megjelent, szép monográfiát, mely a spanyol mester művészetét méltatta. Figyelmét különösen egy korai festmény reprodukciója ragadta meg. A kép a poszt-impresszionizmus stílusában, munkáskülsejű, szerelmes párt ábrázolt, háttérben egy párisi utcával. A férfi és a nő alakja a szoros ölelésben összefonódva, a sejtelmes, elmosódó ábrázolás révén nem két embernek, hanem egy lénynek látszott, mely világfeledten magába merülve, kísértetes fantóm módjára magasodott az utcai környezett fölé. A festői jelenítés döbbenetes erővel idézte a valóság mezében a szerelem örök szédületét, emésztő és boldogító gerjedelmét.

Vajdát a látomás sugalló ereje, a sejtetés plaszticitása foglalkoztatta. Nem győzte csodálni azt a kifejező ornamentummá, beszédes arculattá lényegült formát, mely a szerelmes pár ölelkezésében mutatkozott. A látomás stílusában a maga művészetével rokon távlatokra ismert. Jogosan érezhette, hogy ez a rokonság az ő művészetére is fényt vet, melynek lényege szintúgy a jelképpé mélyült és szellemült formák rendkívüli sugalló erejében, plaszticitásában rejlik. Szegény, halálosan beteg Vajda Lajos, aki amúgyis már csak féllábbal járt a földön, Picasso képéről beszélve, csillogó szemmel szőtte azokat az eszmei szálakat, melyek révén

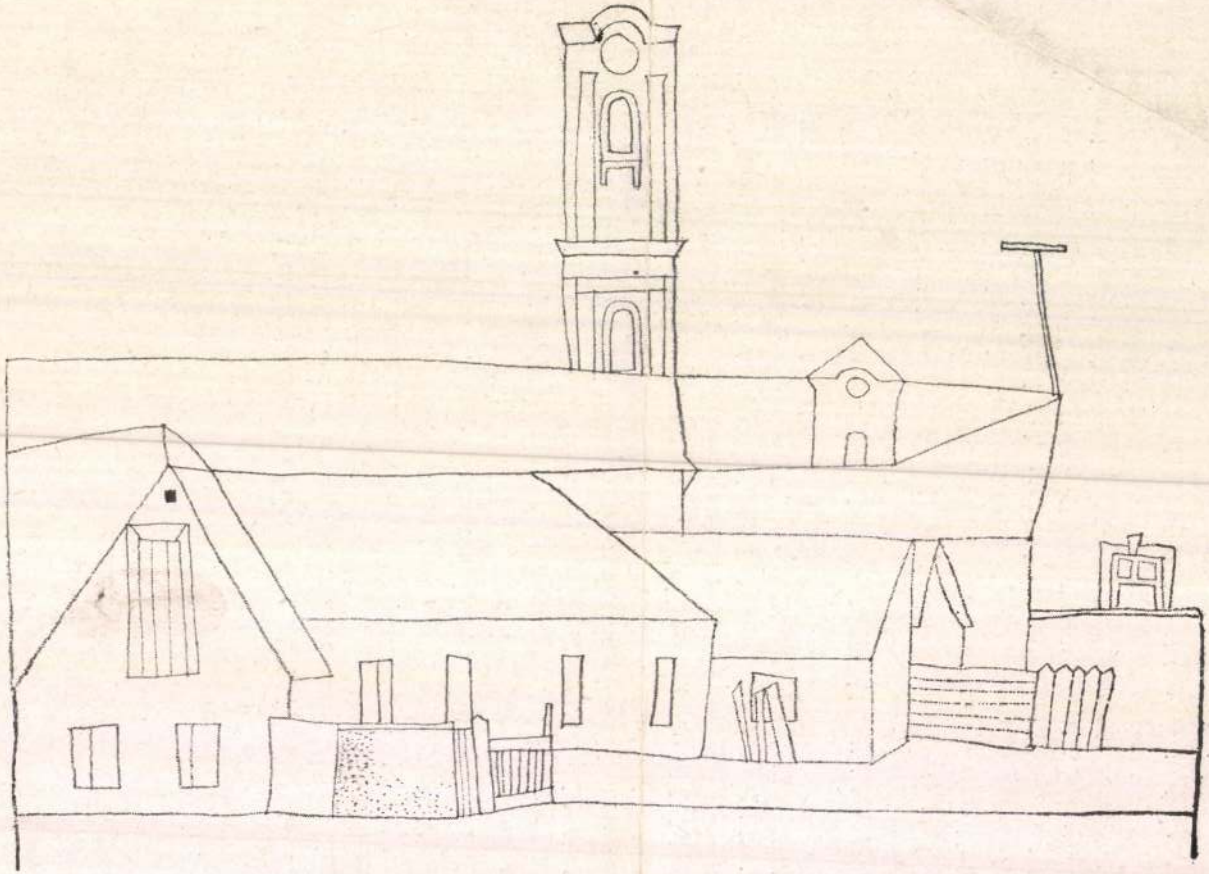

21. SZENTENDREI HÁZAK, CERUZARAJZ, 1936

számok ide-oda repdesnek az ajtók fölött, mint a város nagy szürke kalitkájába zárt madarak. Most itt van a kettő és a négy, most ott van a kettő és a négy s a hármat addig nem találod, míg be nem botlasz egy világtalan fülkébe, hol ijedten verdesi szárnyát. Kip-kop, kopogsz. Felnyuljak-e a várakozás pillanatában, hogy megtapogassam az öntöttvas jelvényt, vajjon meleg-e? Ezzel a mozdulattal eldőlne a művészet egyik fő problémája, mégsem emelem fel kezemet, bármily kíváncsian várja a vasmadár. Hideg-e, él-e? Személy szerint nem tartozik rám az igazságnak e része; hiszen olvasóim elmehetnek a megadott címre, hogy utánajárjanak a dolognak, ha az én pillanatomban nem is mehetnek el. Senkisem vonhatja kétségbe azt a jogomat, hogy szellemet idézzek egy elsötétített lépcsőházban, ha tudok. Tudom, hogy az ember sohasem cáfolhatja meg a művészetet, azonban a művészet megcáfolhatja az embert. Minden valóság csak vélt valóság addig, amíg a művészet nem szentesíti. Olyan mint a halál, az egyik partról nézve. A képek özvegye kinyitotta az ajtót s helyet cseréltem a kiszűrődő fénnyel. Hárman nem is fértünk volna el az apró előszobában, hol könyökünk a végtelent surolta. Egyetlen talpalatnyi föld. Balkezemnél, a fal mélyedésében, őskori gázóra csontváza. Régen kikapcsolhatták; vagy a technika századában, a mesebeli kor 43-ik évében ilyen szörnyek élnek az európai padlásterek alatt? Elhagyott tárgyak a gáz-ólban: deszkák, dobozok, kefék, kihült vasaló, mely sok évszakkal ezelőtt égett tűzben, simult forrón egy azóta szétfoszlott férfiingre, amelyet Ő viselt. Vajda Lajos halotti ruhája az a halom poros képkeret, melyet a fogas tetejébe raktak. Ezekben laktak képei, ezekben lakott lelke, de már kiszállt a koporsóból s megkezdte vándorlását. Bemegyünk a két ikerszobába, ablaka a külső szárny tetőcserepét nézi. Mily vak, csorba tükör! Nem tükrözik benne az ég, ezért fordul a nyílt, kedves kozmosz felé, hol szabadon kergetőzik a sötétségben a fény. A képek özvegye lapozni kezd a multban. Fehér keze fülönfogja a sárgult rajzokat s elénk, nem, inkább maga elé tartja, mint valami különös mintájú kötényt, melyre házasságuk titkos jelt hímezett. Ezért néz ő a multba, míg mi, kik vele szemben, a szobácska másik felén állunk, mi csak a jövőt látjuk. Heten vagyunk, heten, tanui annak, amint az olcsó csomagolópapír fölemelkedik az asztalról s a színek és vonalak bölcsességétől vezetve, titokzatos képeket mutat a jövőből. Bartók taktusokat hallok, kora ifjúságomból, utána füttyszót. Húsz évvel ezelőtt történt. Vajda úgy járt a vonal után, mint ahogy Bartók követte a hangot. Nagy festő. Meghalt, megölték. A polgár elfajzottnak tartja a zsenit. Fejlődés! Szemünk, fülünk, szívünk, agyunk finomul, de nem magától; művészek javítanak rajta. Vajda Lajos elbájolóan csúf világunkat festette, de ő sok mindent látott a világból, amit előtte senki más nem látott. Olyan körbe vezet bennünket, ahová Dante sem jutott el: a jelenbe. Visszautasított viziói azóta valamikép életre keltek mindannyiunkban. A kép mindig valóság, a valóság nem mindig az. Vajda Lajos csak azt festette, amit látott. Mit látott? Mit látott, mikor körülnézett a világban, mit látott, mikor körülnézett magában, mit látott, mikor körülnézett bennünk? 1908-ban született, tehát első világi élménye a háború. 1941-ben halt meg, tehát utolsó világi élménye a háború. Ennél nagyobb szerencsétlenség nem ért egyetlen nemzedéket. Harminchároméves korában halálra volt gyötörve, mint a jó sansculotte Jézus Krisztus. Mitől félt élete utolsó két évében, mikor Ő, színek varázslója, csak fekete képeket festett? A haláltól? A haláltól már nem félhetett, évek óta tudta, hogy meghal; vagy éppen azért, napról napra jobban félt tőle? Akkor kétszeresen tragikus halála volt: az öregséget a halál előszobájában töltjük, őt úgy lökték be, erőszakkal egy oldalajtón. Lehet, hogy ez a jóságos ember rossz volt? Nem hiszem, hogy csak a bűnösök félnek. A szentek is bűnhődni vágynak olyan korban, melyben az ártatlanok bűnhődnek. Nem lehetett benne több bűntudat, mint egy üdvözülőben, mikor e fekete növényzetet, sötét poklot festette. Nem, az ördögök, kik megkörnyékezték, nem törtek rá halála után; életében kínozták halálra, tehát jó volt. Lehet, hogy a mennyország ott van a másvilágon, de a pokol itt van a földön. A mennyország és a pokol is, a pokol és a tisztítótűz is itt van a földön. Az Isten is itt van. Nemcsak a szentendrei templomtornyokban vagy az Anna Margit képmásának nyakán lógó kék amulettben (azért színes e pont az egyébként fekete képen). Az a nehézség a világon, hogy egyszerre három helyen kell lennie: a késben és a kézben, mely felemeli és ugyanakkor a szívben, melyre lesújt; hogy le ne sújtson. Ezért oly nehéz igazságot tennie köztünk. Vajda Lajos megbeszélésre hívta s letette elé a kést: azóta is ott fekszik képein, mint ahogyan barátja művén (Lossonczy Tamás képein) mindig ott van a lefektetett homokóra. Vajda mö-

gött ott állt a gyilkos, amikor festett; Lossonczy meg akarta állítani az időt, hogy soha el ne követhessék a gyilkosságot.

*

Ezzel a csillaggal történetem véget is ér. Vajda Lajost, a misztikus-szemű festőt, megölték az ördögök, azonban pontos személyleírást adott róluk. A franciák szürrealizmusnak nevezik azt, ha valaki nem kívülről nézi a dolgokat, mialatt lefesti őket, hanem beléjük száll, dacolva azzal a veszéllyel, hogy maga is rajta lesz a képen. Vajda ilyen értelemben megszállta a világot. Belépett a házakba, az öreg templomtornyokba, a fákba, bútorokba és emberekbe s később már csak azokat a láthatatlan idegszálakat, láthatatlan pontokat látta, melyek a tárgyakat összefűzik, a világot legyőzhetetlen vonzalmukkal összetartják. Ettől kezdve csak ezeket festette. Ekkor lett „absztrakt". Azonban mielőtt ily mélyre látott, megfestett néhány színes képet, melyen finom ujjal végigtapinthatjuk festői otthona, Szentendre puha lelkét. Néhány szivárványos arcképet rajzolt, egyetlen szállal ceruzájából. Lefestette a háztetőket, élő emberek koporsóit, az ablakokat, melyeken megláthatunk valamit a láthatatlanból, a szobákat és kerteket, ahol lakunk és hol házaink laknak, lefestette emlékeit a multból és látomásait a jelenből, valamint lefestette Jézust, mikor már fejetetejére állítva látta a világot a ledőlt kereszten. Ám hagyjuk ezt, hagyjuk a képeket, hiszen nem művészettörténetet írunk, hanem kísérőzenét egy összeesküvéshez, hogy egy napon megölhessük a házat, mely gyermekkorunk iszonyatát túlélte, férfikorunk delén morbid gőgben pompázik, de talán még látjuk üresen, ledőlve, vértelenül ledőlni — miután lakói elhagyták és a képek szárnyra kelve elrepülnek belőle, békésebb idők, békésebb tájak, békésebb házak és békésebb emberek felé. Vajda meghalt. Nézzünk át varázsablakán, fordítsuk talpára a homokórát. Bármelyik oldalára állítjuk, bár fölfelé és lefelé is van lába, a feje mindig fölfelé lesz: középen, ott, ahol végtelen egyformasággal, lassan és sohasem mozdulatlanul, szitál tovább a homokszemű idő.

INDEX RÖPIRAT- ÉS VITAIRAT-KÖNYVTÁR SZERKESZTI PÁN IMRE
Művészbolt, VI., Andrássy-út 27. Fk: Dr. Szalay Lászlóné
1690-46 Független-nyomda, Budapest. Felelős: Lengyel Lajos igazgató

INDEX

3.

PÁN IMRE:

LÁTOGATÁS A HALOTT KÉPEINÉL

A nagy ház kapujában állok, a nagy ház kapujában, melyet Benjamin Péret megverselt, a nagy ház előtt, mely teli van vérrel és piszokkal, a nagy ház előtt, melynek földi urain túl távoli csillag a gazdája. Rákóczi-út 51. Itt laknak néhai Vajda Lajos képei és itt lakik a képek özvegye. Hét emeletet öntenek el a fekete felhők: a köd és az elsötétítés együttműködésének remekműve. Mire való az ilyen nagy ház? Elsősorban arra, hogy az ember, mikor elfáradt, lehunyja benne szemét. Meghúzódhat benne a hideg, a szabadtéri kemény hideg, valamint a szél és eső elől. Mire alkalmas még? Ivarszervek egyesítésére. Nehéz vágyak kovácsolására. Nagyszerűen lehet komor, színtelen falai közt gyermeket fegyelmezni, rendőrök és házmesterek mindig idevetődő árnyékával ijesztgetni. A háznak nincs belső udvara, az U-alakú nyitott építkezés kitárja e századeleji szörny minden szervét, mintha delejes erejű kéz harakirit követett volna el rajta, azzal a késsel, mely gyakran feltünik Vajda képein. Képei magasan laknak, a hatodik emeleten. Ezzel nem jutnak közelebb a mennyországhoz, mert a pokolhoz is fölfelé vezet az út. A mennyországnak sok előszobája van, ezekben bukott angyalok várakoznak ránk. A felvonó csak az ötödik emeletig jár. Helyesebben azzal, aki fel akar menni a második udvar hatodik emeletére, megáll az első udvar ötödik emeletén, mert följebb már nincs átjáró az első udvarból a másodikba. A két világrész itt már teljesen elválik egymástól, mint két hegycsúcs, melynek csak lába vagy legfeljebb alsóteste ér össze, de feje és fölnyújtott karja nem. Segítség! Segítség nélkül nem botorkálhatsz át a szirénahangtól reszkető homályon, a folyosók és hátsólépcső vigyorgó vascirádái közt s nem találod meg az elveszett ajtót, mert ilyenkor, késő őszi alkonyat után, az ajtó-

Vajda Lajos

Cim nélkül /:Tolsztoj, Gandhi:/
fotomontázs,olaj,furnérlemez,
61x50 cm,1930-34.

Szabó Julia: A fotó mint a
képzőművészet eszköze.
Művészet,1978.március - 28.
lap

ikai tökéllyel tette magáévá a való világ bjektív megjelenítésének kényszerét és örönét *Csiky Tibor*, fiatalos nyerseség és néha gészséges humor is volt munkáiban. A fotorafika rétegezettségét, szerkezetét, folyahatát, rendjének belső szépségét igen egyzerű eszközökkel, de nagyon tisztán, fegyelnezetten érzékeltette nonfiguratív sorozatában *Gáyor Tibor* és *Gulyás János* (előbbi többszörös expozíció, utóbbi a fotogram szközével). *Türk Péter* és *Donáth Péter* gy-egy művükben (Türk fotó-fa-vas-kompozíciója, Donáth cserép-tányér-kéz-sorozata) a fényképezés materializmusát jelzék. Türk maszkkal irányított fénysugárral készült, mnemogramnak nevezett fotói diaektikus ellentéttel a fényművészet anyagtalanságát hirdették.

Tanulságos példákat nyújt az időbeli-térbeli változás összefüggéseire *Hámos Gusztáv* két fotósorozata, az esztétika, az



Erdély Miklós: Az ember nem tökéletes, illusztrációsorozat, fotó, kollázs, 48x57 cm

Jovánovics György: A valóság tükörképe a valóságon I. fénymontázs, 30x40 cm, 1976

ЕВ
НИМ
ИСТСКИ

Vajda Lajos festőművész.
1021

A szentendrei művészet ötven éve

Kiállítás egy új múzeumban

A tél legközepén, fittyet hányva a megszokottan tavasztól-őszig tartó „szezonnak", új múzeum nyílt meg Szentendrén, a régi főtér egykori kereskedőházának takarosan helyrehozott, s szép rendben egybenyitott földszinti helyiségeiben. Mielőtt azonban bárki megcsóválná a fejét e hírre, ne sajnálja a fáradságot, menjen Szentendrére, sétáljon ki a Marx térre nézó ablakaiból kiintő képekkel minden arrajárót magához invitáló múzeumba: életet talál falai között — az érdeklódók fölfedezték. S ha jobban körülnéz, ha sorra veszi a szobák falán sorakozó képeket, rajzokat, a pincében elhelyezett kerámiákat és szobrokat, egy csapásra megoldódik a váratlanul erős vonzóerő titka. A szentendrei művészet eddigi legteljesebb keresztmetszetét mutatja be vendégeinek az új gyűjtemény.

Ez az „eddigi legteljesebb keresztmetszet" természetesen a legtarkább is valamennyi közt, mivel a tárlat magába foglal mindent, ami a *Szentendrei Festők Társaságának* épp ötven esztendeje történt megalapítása óta a városba települt, itt munkálkodott s munkálkodó festők, szobrászok, grafikusok, iparművészek műtermeiben született: minden irányzattól, s csaknem minden művésztől hoz valamit, legalább egy-két dolgot, mutatóba. Rendezői nem igyekeztek visszamenőleg eldönteni, milyen is hát az „igazi" szentendrei piktúra. Épp olyan türelmesen viselkedtek az anyag begyűjtése és tárlattá formálása közben, mint a város: vita nélkül adtak helyet a műgyűjteményben minden jó igyekezet eredményének, minden érdemes munkának.



Vajda Lajos: Vonalas Önarckép

Választott módszerük kétségkívül célravezető: A Szentendrén kibontakozott életművek — szám szerint nem is a legnagyobbik része — sorolható be abba az irányba, amelyet a műtörténet *a szentendrei festészet* (tartalmában is, személyi összetételében is a régi Európai Iskolához közelálló) fogalomkörébe sorol. Kiesik ebből mindjárt az első kolónia, a Szentendrei Festők Társaságát alapító nyolc Réti-növendék — *Bánáti Schwerak József, Bánovszky Miklós, Heintz Henrik, Jeges Ernő, Onódy Béla, Paizs-Goebel Jenő, Pándy Lajos* és *Rozgonyi László* —, kiknek egyetértése amúgy is csak néhány alapfogalomra terjedt, életművük a legkülönbözőbb irányban keresett magának célt és talajt. Kiesik természetesen *Tornyai János*, pedig Sárhelyen kívül festett minden munkái közt vitán fölül a szentendrei képek a legsikerültebbek. És kiesik a majd' tíz esztendeje megnyitott új művésztelep legtöbb lakója; nemcsak a szobrászok és a keramikusok — az ő műfajuk nem a műhelyek közti, hanem a műhelyeken belüli válogatás. Arról kell gondoskodnia, hogy ki-ki a lehető legjobb munkáival legyen képviselve a múzeum anyagában.

A szentendrei Ferenczy Károly Múzeum irányítói, mint a gyűjteményt most először prezentáló új bemutató tanúsítja, sikerrel érvényesítették elvét. Anyagukban — és kiállításukon — mindenkit lényeges munkája képvisel; a falakon sorakozó kompozíciók javát nyugodtan mondhatjuk a főműnek (s ha némelyik esetben ez a minősítés túlzottnak minősülhet is, azt már nehéz kétségbe vonni, hogy a látott dolgok kivétel nélkül híven jellemzik a képviseletükre bízott életműveket.)

Meggyőződni erről persze ott, a helyszínen, az új szentendrei múzeum barátságos szobáiban a legkönnyebb. Bizonyítását azonban mi sem mellőzhetjük; bár ennek lehetőségei az írásban, amikor a látvány felidézése a legjobb igyekezettel se tud sokat tenni az ember, igencsak korlátozottak. Egy próbát azonban így is tehetünk. Lássunk néhány példát — kit milyen műve, melyik munkája révén láthatunk a szentendrei múzeum gyűjteményében Szentendre művészei között. Tornyai Jánost a *Szoba belseje* és a *Pirosruhás nő* képviseli; *Barcsay Jenő* életművét a *Sárga nagykapu*, a *Mozaikvázlat fehér fényekkel*, a *Mozaikvázlat szürkében*, *Térritmus*; *Korniss Dezső* a *Triptichon*, a *Szentendrei utca*, a *Szentendrei ház figurával*, a *Küzdés* és a *Tücsöklakodalom*; *Bálint Endrét* a *Csendélet lámpával*, a *Mágikus éjjel Szentendrén*, a *Prometheus születése*, a *Busótánc*, a *Kastély Bloisban*, a *Füstölő* és az *Egy sirkőkereskedő kirakata*; *Szántó Piroskát* a *Félek*, az *Otthoni lovak* és *A császárnő siremlékei*; *Vajda Lajost* a *Vonalas Önarckép*, a *Kollázs Önarcképpel*, a *Fenyegetett ház* és a *Biológiai formák*; *Ámos Imrét* egy *Utcarészlet rácsos kapuval*, a *Sötét idők* és (az 1944-es) *Önarcképe*; *Anna Margitot* az (1936-ban festett) *Anya gyermekével*, az *Olympia* és a *Bohócok*; *Czóbel Bélát* a *Vörös pad* című képe. *Vir[illegible]* élete, tovább[illegible]

Szentendre művészeinek névsorát, s műveik listáját természetesen nem merítette ki ez a — mondhatni: szúrópróbák eredményeit rögzítő — felsorolás. Nem is ez volt a célja, természetesen, csupán annak érzékeltetése: az új gyűjtemény falai közé vitathatatlanul méltó munkák jutottak be a Ferenczy Károly Múzeum gondosságának eredményeképpen; s hogy ezek a munkák — persze csak nagyjából — az általuk képviselt életművek — Szentendrére vonatkoztatott! — sorolását, az erők és teljesítmények viszonyainak mérlegelését is igyekeznek mérgezni. Általában megfelelő eredménnyel, hiszen az „erővi-szonyokat" — ha a művek, az az az érvek számával nem mindig érthet is egyet az ember — hitelesen tükrözi a tárlat. Annak ellenére, hogy rendezése az adottságok és körülmények hármas szorításában (alkalmazkodni kellett a kronológiához, jelezni az erők csoportosulását, s lehetőleg jó helyre tenni minden egyes művet) több helytelen megoldásra is kényszerült, olykor egyenesen bosszantóan szétszórta például az összetartozó munkákat.

Az új szentendrei múzeumnak azonban ez nem az egyetlen, „örökérvényű" kiállítása. Létrejötte egy szerves folyamat része, szerepe az életművek prezentáló állandó kamarakiállítások — a már meglevő Czóbel-ház, továbbá a Barcsay-, Kmetty- és Ámos-gyűjtemény — mellett a szentendrei művészet egészének rugalmas bemutatása. Programja így, természetesen, a szünetelen változás, a periodikus újrarendeződés, illetve — reméljük — a bővítés. Ennek során pedig föltehetően kiküszöbölődnek majd a jelenlegi első alkalommal még meglevő egyensúlyi és rendszerbeli zavarok.

h. gy.

Berzsenyisták

Költők I

Hadd kezdjem azzal, hogy életrajzot, már tíz- rában verseket í
már két hónapja — nem sok- említi *A tavasz*
kal azután, hogy két írásom mű fennmaradt, szép versét,
jelent meg e hasábokon a fél és elmondja, hogy a „Benedek
évszázaddal ezelőtt érettségi- készült világirodalmi könyv
zett, „berzsenyista" A. és B. mellett volt egy diáklap is,
osztályokról — készen volt e aminek azonban, éppen úgy,
riport első változata. Dr. M. mint a könyvnek, teljesen nyo-
György — a kitűnő pénzügyi ma veszett. Igen ám — tette
szakember, a Hitelbank egy- hozzá korábbi beszélgetésün-
kori cégvezetője, aki a felsza- kön M. doktor, és elmondott
badulás után mint szovjet— egy történetet osztálytársuk-
magyar gazdasági tárgyalások ról, egy néhány éve meghalt
szakértője működött, kívánja patikusról.
úgy, hogy csak ekképpen jelöl- Sárközi különben műsoros
jük a nevét — sok mindent el- délutánt is szervezett tizenöt
mondott az 1917 nyarán, a éves korában. Fennmaradt egy
Markó utcai főgimnáziumban meghívó, amely Kerpel gyógy-
érettségizett osztályról. Már a szerész Lipót (ma Szent Ist-
szerkesztők kezébe akartam ván) körút 28. alatt levő laká-
adni az írást, amikor telefonált sára invitálja azokat, akik
78 esztendős „riportalanyom": „elég elszántak megtekinteni
van rá remény, hogy doku- egy kabarét", amit „a Berzse-
mentálni is tud majd valamit, nyi" VI. osztálya rendez 1915.
amiről a beszélgetés során ép- február 27-én délután fél hat
pen csak szó esett. órai kezdettel. A műsorban két

Vártam tehát, vártunk. És „eredeti színmű" szerepel,
néhány nappal ezelőtt csengett mindkettőt a „főrendező". Sár-
a telefon. Bonyolult küzdelem közi György írta. A *Nagygyű-*
után — legalább négy „Air *lés az Akadémián* című darab-
Mail"-levelet kellett írni, és ban a szerző „Szósz Károly"-t
még egy táviratot is ment ez alakította, a *Panoptikum* cí-
ügyben — megérkezett Ameri- műben nem játszott, viszont
kából egy kis csomag fotómá- domborított benne a gazdag
solat. Erről azonban majd ké- gyógyszerész kistermetű fia,
sőbb... Kerpel Gyuri. A „Törpe imp-

resszário" szerepét.

Magyartanárok

Először foglaljuk össze azt, — Leány, méghozzá külföldi
amiről a doktor eredetileg be- származású lány is járt e fiú-
számolt. Mondandójának főhő- osztályba? — kérdezem, mert
se nem is annyira a 60 éve a színlapon a műsor befejező-
éretségizett, s a háború miatt seként „Modern táncok" is sze-
összevont osztály volt, hanem repeltek, amelyeket Forbát
egy tanár, aki 1912-től, amikor György és „Nizzi Dressel" ad
(a kinevezését addig akadályo- elő.
zó „fekete báró". Barkóczy
Sándor távozása után) belép- — „Nizzi" — mosolyog M.
hetett a Markó utcai főgimná- doktor — Mayer Jancsi nevű
ziumba, először németet taní- osztálytársunk volt. Fogalom
tott az akkor már harmadikos volt, mert tényleg úgy tudott
fiúknak, s majd már a hábo- táncolni, mint egy ballerina...
rú kitörése után magyart is. Az osztály egy része 1917-
Ez a tanár, — akit a Tanács- ben eljárt a Pilvax-közbe, az
köztársaság egyetemi profesz- újra megnyílt, harcos *Galilei*
szorrá nevezett ki, az ellen- *Körbe*. Kéziratban terjesztet-
forradalom viszont a tanítástól ték egymás között Babits Mi-
„örökre" eltiltott — ez a ta- hály háborúellenes verseit és
nár Benedek Marcell volt. Ma- az önképzőkör — amelynek
gyaróráját hatodikban azzal Sárközi György lett az elnö-
kezdte, hogy az akkor különö- ke — nem tartott olyan ülést,
sen „botránykő" — mert „de- amelyben ne lett volna utalás
fetista", mert háborúellenes — arra, hogy *legyen vége már, legyen béke már*... Arany Já-
Ady nevét mondta ki. nos balladáiról szóló — Kőháti

Történt pedig ez 1915-ben, könyvében ismertetett — elő-
egy állami iskolában, ahol ak- adásában: Babits *Centenárium* című megemlékezése nyomán
kor egy másik tanár — hábo- haladt az ifjú Sárközi.
rú-párti elvakultságában — azt
ordította: „párbajra hívom ki
azt a hazaárulót", mármint
Benedek Marcellt. És ahol a
fiúk addigi magyartanára sem
védte meg a forradalmi költőt
és bátor tanár-hívét. Pedig azt
a férfiút — bonyolult protek-
ciókat igénybe véve — Ady
Endre helyeztette a Markó ut-
cai iskolába. Ez a tanár, aki —
Benedek Marcell naplója is,
dr. M. György emlékezete is
tanúsítja — mindig az éppen
aktuális hatalmasokkal tartott.
Ady Lajos volt.

— Akadt azonban még egy
tanár, aki, ha nem is volt Ady
harcos híve, de a háború és az
igazságtalanság ellenfele volt.
Ezért aztán „Marci tanár úr"
mellé állt. Nem vagyok hiva-
tott megállapítani, hogy mi-
lyenek Bayer József magyar
drámatörténeti dolgozatai és
Shakespeare-elemzései. Az

Versek a diáklapban

Az ő és barátai 1917-es sze-
replése tehát már az irodalom-
története. Az előzményhez
azonban nemcsak az a verse
tartozik, amit már eddig is
ismertek. De azok is, amelyek
1915-ben jelentek meg az *Ifjú-
ság* című sokszorosított diák-
lapban. És amelyek *most elő-
kerültek*. Egy volt osztálytárs,
Vámos Gyula patikus őrizte
meg azokat. Vámos halála
után New Yorkban élő leánya
— mint apjára emlékeztető
ereklyét — elvitte új hazájá-
ba. Dr. M. György a hatvan-
éves érettségi találkozón —
ahol tízen jelentek meg a 71
egykori osztálytárs közül —
megtudta ezt. Előbb ki kellett
nyomozni a „Vámos-lány" ci-
mét, aztán megkezdődött a le-
velezés. A hölgy, érthetetlen
okokból, először nem akarta
elküldeni, aztán végre csinál-
tatott egy fényképmásolat-
sorozatot.

Öt verse jelent meg Sárközi-
nek a diáklapban. Közülük
kettőt, amelyeket senki sem
ismert eddig, itt közlünk:

AZ ŐSZ HALÁLTANCA

Már elsuhant a pompa, fény,
a szín,
Végére jár a bágyadt tényű ősz.
Bús pusztuló, halottas útjain
Arany levél keringve kergetőz.

Bús, pusztuló halottas útjain
Az Ősz siet, halálba most siet
Utolsó útját járja, futja ím,
Nyomába' csend, halott, sötét,
siket.

Utolsó útját járja, futja ím,
Jajongó fák szegik a bús utat
— Zengő zene az ágak húrjain —
S fejére hintik hervadt
lombjukat.

Zengő zene az ágak húrjain —
Vad táncra kél az Ősz, a vézna
váz...
Sírját süvítő szélvész túrja kinn,
A temetőben vad tánccal bokáz.

Sírját süvítő szélvész túrja kinn.
Márvány a sír. Várán a kis
kereszt.
Kitárja karját. — Hé, itt jő az
Ősz!
A sírba száll. A teste hullaszín.
A lueskos ágra holt szemet
mereszt.

MAGYAR NEMZET
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748 340-126
1978 FEB 26
SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP

Futik a gépet.
Zakatol, zakatol
érce kerekeknek.

Füst feketéllik,
Síp szava füttyöng.
Lihegő, lobogó —
Röpköd a függöny.

Repülünk, repülünk
Fütik a gépet.
Rohanunk rohanón,
Tűnnek a képek.

Sárga az erdő,
Barna a csorda;
Jegenyék, jegenyék
rohanó sorba!

Fehérfalú őrház —
Fehérfalú tornya,
Dobogó vashíd —
Zagyva csatorna.

Repülünk, repülünk,
Fütik a gépet.
Tűnnek a képek.
Zakatol, zakatol
Érce kerekeknek.

SZÍNHÁZAK I

Magyar Állami Operaház: V. Sze: Elektra (Sze: Tóth Aladár bérl. 6.), V: F. bérl. 6.) (fél 8) — K: Siegfried (bérl. szünet) (6) — Cs: Az istenek alkonya (M. bérl. 7.) (6) — P. Jövő V: Carmen (P: K. bérl. 7.), Jövő V: Ifj. bérl. III. sor. 4.) (7, ill. de. 11) — Szo: A szevillai borbély (E. bérl. 7.) (7) — Jövő V: Odüsszeusz hazatérése (Losonczy bérl. 6.) (7).

Erkel Színház: V: Lammermoori Lucia (Oláh G. bérl. 6.) (de. 11), E-dúr hegedűverseny, Átváltozások, Don Juan, Bolero (12. bérl. 6.) (7) — K, Cs, P: Sylvia (K: Kerner bérl. 6; Cs: bérlet szünet; P: 4. bérl. 6.) (7) — Sze: Aida (2. bérl. 6.) (7) — Szo: Don Carlos (Komor Vilmos bérl. 6.) (7) — Jövő V: Pillangókisasszony (Faloni bérl. 7.) (de. 11), A világ teremtése (6. bérl. 6.) (7).

Nemzeti Színház: V-okon: Téli rege (V: Ifj. bérl. IV. sor. 3.; Jövő V: Feln. bérl. A. sor. 3.) (de. fél 11, ill. 7) — V: Mózes (7) — H, K, P, Szo: Philoktétés (H: Feln. bérl. D. sor. 3.; P: Feln. bérl. J. sor 3.; Szo: Feln. bérl. F. sor. 3.) (7) — Sze: Faust (7) — P, Szo: Örvény (éjjel fél 11) — Jövő V: Csongor és Tünde (de. fél 11). Fővárosi Művelődési Ház: P, Szo: Erzsébet-nap (7).

Madách Színház: V-okon: Lóvátett lovagok, Holt lelkek (du. fél 3. ill. 7) — H, Sze: Mahagonny tündöklése és bukása (H: H. bérl.) (7) — K, Szo: Régimódi történet (K: B. bérl.; Szo: V. bérl.) (7) — Cs, P: Hamlet (7).

Madách Kamara Színház: V-okon: Egy, kettő, három, A vihar kapujában (az utóbbi ea. bérletei: G/2. ill. O/1.) (du. fél 3. ill. 7) — H, Sze: A versailles-i rögtönzés, Tartuffe (H: A/1. bérl.) (7) — K: Elveszett paradicsom (7) — Cs, P: A házasságszerző (7) — Szo: Kései találkozás (N/1. bérl.) (7).

Vígszínház: V-okon: Sze, Szo: Bún és bűnhődés (V: Komb. bérl. 13. sor. 3.; Sze: Komb. bérl. 2. sor. 4.; Komb. bérl. 5. sor. 4.; Jövő V: G. bérl. 3.) (V: du. fél 3. egyébként 7) — V: Harmincéves vagyok (fél 8) — H: Kakukkfészek (7) — K, P: Jó estét nyár, Jó estét szerelem (K: K. bérl. 2.; P: —) (7) — Cs: Valencia bolondjai (M. bérl. 2.) (7) — Jövő V: Mirandolina (du. fél 3).

Pesti Színház: V. Szo: Kedves bópeer...! (du. fél 3. ill. 7) — V: Eredeti helyszín (7) — H: Királyi vadászat. (7) — K: Utazás az éjszakába (7) — Sze: A gondnok (III. bérl. 2.) (7) — Cs, Jövő V: Ami a legszentebb (Cs: XII. bérl. 2.; Jövő V: XV. bérl. 2.) (7) — P: Lotte (7) — Jövő V: Macskajáték (du. fél 3).

József Attila Színház: V: Özvegyek (du. fél 3) — V, K, Cs: Éljen a királynő! (V: Bródy bérl. 3.) (7) — H, Sze, P, Szo, Jövő V: Zsákbamacska (H: Ú. bérl. 4.; Sze: F. bérl. 4.; P: K. bérl. 4.; Szo: M. bérl. 4.; Jövő V: Vasutas bérl. 4.) (7, Jövő V: du. fél 3) — Jövő V: Veled vagy nélküled (7).

Kamara Színpad: H: Ejszaka (7).

Thália Színház: V: A hétfejű tündér, Gargantua és Pantagrüel (de. 11, ill. 7) — H, Cs: Színházi regény (7) — K, Szo: Tóték (7) — Sze: Bal négyes páholy (7) — P: Jövő V: Bánk bán (7, Jövő V: de. 11-kor is) Cs: (Pataky István Műv. Központ): Nemzetközi gyors (7).

Fővárosi Operettszínház: V-okon, Szo: Cirkuszhercegnő (V: Komb. 6. bérl. 4. és Komb. 14. bérl. 4.; Szo: Komb. 12. bérl. 3.; Jövő V: Komb. 13. bérl. 4. és H. bérl. 3.) (V-okon: du. fél 3 és 7, Szo: 7) — K, Cs: Kabaré (7) — Sze, P: A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak (7) — Szo: Cigányszerelem (du. fél 3) — Zsebszínház: K, P: Ő meg ő (fél 8).

Mikroszkóp Színpad: V-okon: Csillagjáró (de. 10) — V, H, P: Jövő V: Ki fog gólt lőni? (fél 9, H: a Főv. Műv. Házban: du. 5-kor és 8-kor) — K, Szo: A versenyló halála (8, ill. 6) — Sze: 60. szimfónia (7).

Vidám Színpad: V, H. Sze, Jövő V: Segítség, válunk! (H: a CSI-LI-ben, 7-kor, V: du. fél 4. egyébként fél 8) — V, H: Kölcsönlakás (fél 8) — K, Cs, P, Szo, Jövő V: Észnél legyünk! (fél 8. Jövő V: du. fél 4) — P, Szo: Nyomjuk a sódert! (du. fél 4).

Ódry Színpad: K: Úrhatnám szolgáló, Végzetes szerelem játéka (7) — Szo: Ítéletnapig, Talpsimogató (du. 3) — Jövő V: 27 fuvar gyapot, ha Hotz úr dühbe gurul (Kamaraterem: du. 3).

Egyetemi Színpad: V: Gyermekeknek való... (de. 11), Nagybőgő-muzsika (7) — H: Élő népzene V. (7) — K: Vallomások az új zenéről (7).

Radnóti Színpad: V, Szo: Volt egyszer egy kabaré... (7, ill. du. 3) — Cs, P: Minden másképpen van (7, ill. este fél 11) — Szo: Légy már legenda (7) — Jövő V: A székesegyház (7).

Madách Színház: V-okon: Lóvátett lovagok, Holt lelkek (du. fél 3. ill. 7) — H, Sze: Mahagonny tündöklése és bukása (H: H. bérl.) (7) — K, Szo: Régimódi történet (K: B. bérl.; Szo: V. bérl.) (7) — Cs, P: Hamlet (7).

Madách Kamara Színház: V-okon: Egy, kettő, három, A vihar kapujában (az utóbbi ea. bérletei: G/2. ill. O/1.) (du. fél 3. ill. 7) — H, Sze: A versailles-i rögtönzés, Tartuffe (H: A/1. bérl.) (7) — K: Elveszett paradicsom (7) — Cs, P: A házasságszerző (7) — Szo: Kései találkozás (N/1. bérl.) (7).

Vígszínház: V-okon: Sze, Szo: Bún és bűnhődés (V: Komb. bérl. 13. sor. 3.; Sze: Komb. bérl. 2. sor. 4.; Komb. bérl. 5. sor. 4.; Jövő V: G. bérl. 3.) (V: du. fél 3. egyébként 7) — V: Harmincéves vagyok (fél 8) — H: Kakukkfészek (7) — K, P: Jó estét nyár, Jó estét szerelem (K: K. bérl. 2.; P: —) (7) — Cs: Valencia bolondjai (M. bérl. 2.) (7) — Jövő V: Mirandolina (du. fél 3).

Pesti Színház: V. Szo: Kedves bópeer...! (du. fél 3. ill. 7) — V: Eredeti helyszín (7) — H: Királyi vadászat. (7) — K: Utazás az éjszakába (7) — Sze: A gondnok (III. bérl. 2.) (7) — Cs, Jövő V: Ami a legszentebb (Cs: XII. bérl. 2.; Jövő V: XV. bérl. 2.) (7) — P: Lotte (7) — Jövő V: Macskajáték (du. fél 3).

József Attila Színház: V: Özvegyek (du. fél 3) — V, K, Cs: Éljen a királynő! (V: Bródy bérl. 3.) (7) — H, Sze, P, Szo, Jövő V: Zsákbamacska (H: Ú. bérl. 4.; Sze: F. bérl. 4.; P: K. bérl. 4.; Szo: M. bérl. 4.; Jövő V: Vasutas bérl. 4.) (7, Jövő V: du. fél 3) — Jövő V: Veled vagy nélküled (7).

Kamara Színpad: H: Ejszaka (7).

Thália Színház: V: A hétfejű tündér, Gargantua és Pantagrüel (de. 11, ill. 7) — H, Cs: Színházi regény (7) — K, Szo: Tóték (7) — Sze: Bal négyes páholy (7) — P: Jövő V: Bánk bán (7, Jövő V: de. 11-kor is) Cs: (Pataky István Műv. Központ): Nemzetközi gyors (7).

Fővárosi Operettszínház: V-okon, Szo: Cirkuszhercegnő (V: Komb. 6. bérl. 4. és Komb. 14. bérl. 4.; Szo: Komb. 12. bérl. 3.; Jövő V: Komb. 13. bérl. 4. és H. bérl. 3.) (V-okon: du. fél 3 és 7, Szo: 7) — K, Cs: Kabaré (7) — Sze, P: A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak (7) — Szo: Cigányszerelem (du. fél 3) — Zsebszínház: K, P: Ő meg ő (fél 8).

Mikroszkóp Színpad: V-okon: Csillagjáró (de. 10) — V, H, P: Jövő V: Ki fog gólt lőni? (fél 9, H: a Főv. Műv. Házban: du. 5-kor és 8-kor) — K, Szo: A versenyló halála (8, ill. 6) — Sze: 60. szimfónia (7).

Vidám Színpad: V, H. Sze, Jövő V: Segítség, válunk! (H: a CSI-LI-ben, 7-kor, V: du. fél 4. egyébként fél 8) — V, H: Kölcsönlakás (fél 8) — K, Cs, P, Szo, Jövő V: Észnél legyünk! (fél 8. Jövő V: du. fél 4) — P, Szo: Nyomjuk a sódert! (du. fél 4).

Ódry Színpad: K: Úrhatnám szolgáló, Végzetes szerelem játéka (7) — Szo: Ítéletnapig, Talpsimogató (du. 3) — Jövő V: 27 fuvar gyapot, ha Hotz úr dühbe gurul (Kamaraterem: du. 3).

Egyetemi Színpad: V: Gyermekeknek való... (de. 11), Nagybőgő-muzsika (7) — H: Élő népzene V. (7) — K: Vallomások az új zenéről (7).

Radnóti Színpad: V, Szo: Volt egyszer egy kabaré... (7, ill. du. 3) — Cs, P: Minden másképpen van (7, ill. este fél 11) — Szo: Légy már legenda (7) — Jövő V: A székesegyház (7).

1021

Vajda Lajos festőművész

1978.VII.28.Kossuth, 17.35/KJné/
Láttuk, hallottuk

- Vajda Lajos kiállitásáról, amely a Nemzeti Galériában látható Bálint Endrével beszélget Csapó György.

- A Magyar Nemzeti Galériában Vajda Lajos kiállitása tulzás nélkül szólván az elmult évek egyik legjelentősebb, mondhatni megrázó kiállitása. Majdnem 4o évvel Vajda Lajos halála után került erre sor. De talán még ez sem teljes.

Itt a studióban ül Bálint Endre kiváló festőművész Vajdának közeli barátja és amint a katalógus bevezetőjében irta halálába mesterének vallja.
Mennyire taksálja, hány Vajda mü van még Magyarországon azon kivül, amit a Galériában láthatunk ?

- Erre szám szerint nemigen tudnék válaszolni, hogy hány Vajda mü van, sok lappangó mü van. Ezek között elsősorban meg kell emliteni egy rendkivül jelentékeny anyagot, amit szerencsétlen módon Vajda özvegye 1943-ban, hogy mentse az anyagot a Villamoson elvesztette egy mappába, a válogatott müveit, 4o - 5o db-ot, ami soha nem került elő azóta sem.
Na most ettől függetlenül vannak lappangó müvek, továbbá vannak olyan müvek, amelyekről a tulajdonosok nem mondtak le most ezen a kiállitáson, közöttük olyan fő müvek, mint az Északi táj, amelyik egyik legkaraszterisztikusabb Vajda mü, a Gyertyát tartó lány cimü kép és két-három gyönyörü akvarell, nem mondott le a tulajdonosuk róla azért mert nem kapott biztositási összeget.

Namármost ez a megfontolás szerintem rendkivül kritizálható, külföldön is számos Vajda mü van még, szép számmal.

- Itt a kiállitáson mintegy 3oo mü, csaknem 3oo mü van.

- Vajdának a szellemi képéről azt lehet mondani, hogy totális hatást adott, azok a hiányok, amelyekről az előbb beszéltem döntő módon nem befolyásolják ezt az álláspontomat. Én nagyon elégedett voltam a kiállitással több szempontból.

A rendezése kitünő volt, és ha nem lenne olyan csunya hangzása ennek a szónak még didaktikus is volt, mert gyerekkortól vezette a végkifejletig Vajda szellemének ápolását.

- Ha már szó esett a rendezésről is, mondjuk meg Haulih Lenke rendezte.

- Vajda Lajost a mai napig nem tették a méltó helyére. Az hogy a Vajda Lajosnak nincs Szentendrén muzeuma égbekiáltó igazságtalanság.

- Mi a véleménye, mennyire hat ma Vajda Lajos a magyar képzőművészetben ?

- Ez egy nagyon érdekes kérdés. Hogy vajon a mai fiatalok, történetesen azok a fiatalok, akiket javarészt a geometrikus absztrakció érdekel nem fogják- e tul romantikusnak tartani Vajdának a művészetét. Amikor három órakor, tehát a megnyitás előtt két órával egyedül végigbarangoltam a kiállitást kontrolláltam és ugy tapasztaltam, hogy ennek a romantikája, ha van benne romantika egy olyan tartós tartalom, ami benne van ugy az időkben, hogy szintekérdés nélkül lett életlüktetéssé ez a fajta szellem. Ez a formateremtés, formaképzés szürrealisztikus, romantikus. Nem tesz semmit. Édes istenem, a Csontvárynak a művészete is tele volt romantikus tartalommal és ma éppolyan aktuális mint volt a maga idejében. Sőt, nekem meggyőződésem az, hogy a Vajda reneszansz csak ezután fog bekövetkezni, miután hosszu évtizedeken keresztül ilyen, olyan okoknál fogva nem jöhetett elő a rejtekhelyéről.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

ÉLET ÉS IRODALOM

Vajda Lajos

1978 SEP 2

1021



Vajda Lajos emlékkiállításáról

szer egy vietnami háború
nek következtében úrrá lett a „tanácstalanság, a tökéletes tanácstalanság". A teoretikusabb beállítottságú Dutschke a cáfolatot az erőszak meghatározásával kezdi meg. Szerinte ez „társadalomgazdasági kategória"; mindenkor az rendelkezik az erőszak eszközeivel, aki ellenőrzése alatt tartja a társadalom alapvető szerkezetét — vagyis a tulajdonviszonyokat, a hatalmi struktúrákat és meghatározott in-

gyengéi. Walden nyílta
az állam hatalmi m
mellett — ezzel az áll
viszont a náci állam ha
póliuma is igazolható.
ban Sontheimer, ez a
piedesztálján álló" t
sem, aki a „nyugati civ
keiért" száll síkra.
Cohn-Bendit — vietna
nozva, a baloldaliakat sújtó nyugatnémet állástilalomra hivatkozva —

rorizmusra, mely e két
lenség között akar kétségbeesett akcióval utat törni magának, az uralkodó rendszer titkos örömére. Ez ugyanis az égbekiáltó tettek árnyékában jobban bírja leplezni saját, rejtettebb erőszakát. És a reménytelenségnek ez az alternatívája magyarázza azt is, hogy az egykori diákvezérek, akik demokratikus úton óhajtják a szocializmust győzelemre vinni, és eközben öt-hat százaléknyi szavazatról és „az új társadalom csíraformáiról" ábrándoznak, miért fejezik be agresszív és rokonszenves tusájukat a késői Brechtnek ezzel a bölcsen rezignált négysorosával:

Ha véget sose érnénk,
Megváltozna minden.
De mert életünk véges,
Sokminden marad, ahogy van.

Eörsi István

KAUTZKY NORBERT:

A játék pásztorai

A vörös salakot vastalicskával toltuk,
öreg játszadozók. Hordtuk a hűs
Salakot, fagereblye alá, és szétteritettük
A földön. Friss lepedőt a szerelmes,
A vágyat csillapitón, hívogató mozdulatokkal.
És győztesen így hadakoztunk, verejték-
Harmatosan, izmok és idegek szabaduló
Kedve szerint, szolgái a hihetetlen örömnek,
Cinkos-pimaszul, a játék pásztorai,
Akik az idő báránykáit terelgetik,
A végtelen mezőkön, a halál háta mögött,
Fütyürészve.

Vajda Lajos lenő

Rózsa G

Nép

Vajda Lajos magyarsága

JEGYZETEK A NEMZETI GALÉRIA EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁHOZ

Vajda Lajos életművét aligha lehet majd megmagyarázni csak a magyar népművészettel, a szigetmonostori gyűjtésekkel és a róluk írott harminchatos leveleivel — ez az egyik, ha nem is a legfontosabb tanulsága az emlékkiállításnak. Van több is. A teljes életműtárlatoknak, ha az élet befejezése után harminchét évvel nyílnak meg először, ha rendkívüli művet mutatnak be teljesen, ha történelmi értékelést is pótolniuk kell a bemutatással — az ilyen, rendkívüli emlékkiállításoknak rendkívül sok tanulsága lehet. Akkor is, ha a közízlésnek nevezett általános megszokás nem taszítja ki egységesen az érthetetlennek tartott művészetet az alkotó életében, akkor is, ha ugyanennek az általános megszokásnak erős része nem vallja az érthetetlenséget négy évtizeddel később, az emlékkiállítás idején is; akkor is, ha a megérteni akarók és képesek nem nyomasztó, szorongó, tragikus lényeget kell hogy megértsenek — tehát *kellemetlent*. Vajda Lajos kényelmetlenül tragikus gondolatokat és érzelmeket fogalmazott meg kényelmetlenül szokatlan és kényelmetlenül egyedülvaló művészetében, és ez negyven esztendővel ezelőtt éppen elegendő ok volt ahhoz, hogy még a legfinomabb kartársi elmék is elutasítsák a munkásságát, és éppen elegendő ok ma is, hogy a hajdan elutasítottat, soha azóta, mostanáig méltóképpen be nem mutatottat, meg nem ismertetettet idegenkedve fogadja a publikum vendégkönyvbe ellenszenveit beleíró egyik része.

Nem hiszem, hogy a Vajda Lajoshoz való viszony lehetne az egyedüli ismérve a hazai regressziónak, óvakodnék a mindenkori szellemi és társadalmi progressziót ehhez az egyetlen, hatalmas életműhöz mérni. De tény, hogy mindaz, ami ötven esztendőn át ellentéte volt a szellemi-művészi fejlődésnek Magyarországon, rendre megtalálta a módját, hogy a maga tudomásul nem vételével, agyonhallgatásával, félreértelmezésével vagy munkaszolgálati behívójával körülrakja ezt a művészetet. Egyébként a mestert, Csók Istvánt is elcsapta a főiskoláról a harmincas évtized — hogyne csapta volna el az örömtelen tanítványt, az elégedetlenséggel és fájó szenvedéssel megvert Vajda Lajost.

Nagyon tanulságosak azok az 1928—1929-ből való, nagyrészt Szentendrét ábrázoló, világító szénrajzok ott a kiállítás legelején: jómagam, néhány Vajda-méltatóval ellentétben, még nem igen érzem rajtuk a későbbi, a kiteljesedett mester személyiségnyomát, „csak" kitűnő, erős és egyenletes sorozatnak látom, a húszesztendős kölyökzseni első felnőtt-nagy teljesítményének. Ilyen, közvetve-közvetlenül az aktivistákhoz kapcsolódó, a tíz esztendeje szerteszóródott társadalmi-forradalmár generáció nyomait kereső grafikát művelt akkor jól és rosszul a vert forradalmak után felnőtt új magyar művészhad igényesebb raja, azok is, akik később rátaláltak a kor forradalmi művészetére, azok is, akik később eladták a hivatalos művészet jó piacán, s azok is, akik a harmadik úton egyensúlyozgatva, kompromisszumokat kötögetve, értékeket mentve és értékeket termelve jutottak el 1945-ig.

Vajda Lajos nem érte meg 1945-öt, és nem járta végig egyik pályát sem. Kezdetben pedig egyik első irányba, a konstruktivista forradalmon át a társadalmi forradalom felé vezető úton indult, ez az indulása vitte a Kassák-féle Munka-körbe, a Munka-kor révén a szovjet konstruktív művészet és a nagyszerű szovjet filmművészet vonzáskörzetébe. Erről évtizedek óta tudunk és beszélünk, egyértelmű, azonos és kissé felületes faktumokat. Azt azonban egy filológiai aprómunkában megbízható és nagy összefüggéseket felismerni képes — hiányzó — majdani kutatásnak kell kibogoznia, miként és mikor lett a Vajda Lajos-i út negyedik út, magányos út, miként tért el az övé a mozgalom felé vivő, a hivatalos művészethez csalogató, s a közbülső irányba egyensúlyozók pályájától a zseniális magányosok különirányába. Minden generációtársa, minden tanítványa valamiféle szövetségre talált az ordas esztendőkben: miért, hogy a mindig közösségre vágyó, életben, művészetben, szellemben emberi, nemzeti, közép-kelet-európai, sőt egyetemes egységet akaró Vajda Lajos maradt csak magányos? A Korniss—Vajda baráti kettős Kassákkal való, minden dokumentum szerint nem éppen felhőtlen viszonya, e személyes viszony esetleg elméletivé súlyosodó ellentmondása, a kezdeti, kétségtelen szocialista-szimpatizáns lelkesedést lehűtő harmincas évekbeli első hírek, az illegális művészmozgalom belső ellentétei, vagy Vajda egyénisége volna a magyarázat, esetleg mindez együtt? Amíg a történészi munkát el nem végzik, maradnak a feltételezések erről a pályamódosulásról.

S maradnak a művek, amelyek objektívebben, tényszerűen bizonyítják, hogy Vajda Lajos az 1928-as esztendőben nem csupán „orosz-szovjet módra" írt cirill szótöredékeket síkkonstruktivista kompozíciókba, nem csupán „orosz-szovjet módra" vetített egymásra mélyfekete, tragikusfehér és komorszürke síkokat, hanem valóban már az orosz-szovjet és német-weimari művészet jövővárásával és művészi erejével szólt a remélt, minden tekintetben konstruktív világról — először a magyarországi magyar képzőművészetben. Mindez pedig nem csupán főiskolai ellenszenvhez, professzori kibuktatásokhoz volt elegendő a harmincas években Magyarországon, mindezek a művek elegendők egy felismeréshez is, most, az emlékkiállítás napjaiban.

Nem eredeti felfedezésem, a gyéren, bővebben megjelenő újabb Vajda-szakirodalom sohasem mulasztotta el ennek a szovjet konstruktivista és szovjet filmművészeti hatásnak a méltatását. De megkísérelném tovább fűzni a gondolatot: nem lehetne-e ugyanolyan joggal a vajdai életmű meghatározó elemei közé sorolni ezt a faktort, mint a későbbi népművészeti motívumgyűjtést? Pontosabban fogalmazva: nem csupán ugyanolyan eszköze, felfedezett, elsajátított, majd teljesen átalakított — azaz meghaladott, azaz a szuverén és kiteljesedett életműbe felszívódott — elem volt-e a magyar népművészet, és a szakmai-szellemi felkészülésnek is csak egyetlen, közbülső fázisa a szentendre—szigetmonostori „kutatóút", mint előtte a síkkonstruktivizmusban és filmművészetben, majd a párizsi nemzetközi szürrealizmusban végrehajtott szellemi expedíció?

Az életmű, most végre egészében látva, ilyesmit sugall. Vajda Lajos a Munka-kör közvetítésével itthon átveszi a szovjet konstruktivisták örökségét. 1930-ban Párizsba megy, és négy esztendő alatt teljes szellemi mélységében megismeri a szovjet filmet, a nemzetközi szürrealizmust és a nagy párizsi múzeumok néprajzi-népművészeti kincsesbányáját. Aztán hazajön, és 1935—1936-ban Korniss Dezsővel motívumgyűjtésbe kezd, azzal az írásaiban többször megfogalmazott tudatos céllal, hogy a Szigetmonostoron, Szentendrén gyűjtött formaszótagokból megteremtik a sajátosan közép-kelet-európai, tehát magyar, tehát szerb, zsidó, pravoszláv, katolikus, göcseji, székely hagyományokból felnövő új alkotórendszert.

A korabeli művek látszólag igazolják ezt az akkoriban rendkívül tudatos, áldozatok során megvalósuló programot. Paraszthazak oromzatai és szentendrei barokk toronysisakok, pravoszláv feszületek, szigetmonostori ablakok és cirill meg héber feliratok — az elemek leltár szerint egyeznek. Csakhogy aki összehasonlítja ezeket a fájó-érzékeny ceruzavonallal rajzolt, egyszerű motívumokat a semmi efféle kelléket nem alkalmazó zengő pasztell csendéletekkel, a technikai különbség és a motívumkülönbség ellenére rokonságot talál: azt a fájdalmas gyönyörűséget, életet szerető törékenységet, felmutatott, de művészi-lelki bizonytalansággal, tökéletes remegéssel felmutatott harmóniát, ami sokkal meghatározóbb vonásnak mutatkozik a Vajda-életműben 1934 után, mint a valóban tudatosan gyűjtött motívumok.

És tovább: a szépen bonyolódó, összetettebb kompozíciókon valóban ott az alma, a tányér, a kés, a torony, ott a paraszthaz, a feszület, a népköltészeti fájdalom és a bukolika — de éppoly szemmel láthatóan ott az- a konstruktivizmustól, szürrealizmustól, filmtől és saját korábbi montázsaitól átörökített, művészi elem, ami *formailag* is legalább annyira domináns, mint a gyűjtött motívumok. És ami ennél lényegesebb: a sok forrásból merítő mind bonyolultabb Vajda-művek meghatározója mégsem a „modern" szerkesztőtechnika, nem is a begyűjtött „hagyomány"; a Vajda-műveknek a lényege *a modern-hagyományos elemek és eljárások révén megtestesülő gyönyörű félelem*, fájdalmas tisztánlátás, a zavarosodó kor mind letisztultabb megidézése, a fokozódó-durvuló történelmi obskurantizmus mind líraibb és láttatóbb művészi megfogalmazása. A motívumkörút után olyasféle megrendítően ellentmondásos érési folyamat érhető tetten, hogy a szürreális montázsos technikával egymásra vetülő motívumok rendje kezdetben gyönyörűségesen bonyolult, később mind fegyelmezettebbé, átekinthetőbbé válik, és *minél letisztultabbak, minél egyszerűbbek ezek a művek, annál jobban nő bennük a kristályos fájdalom*, a tisztán észlelhető-érezhető fenyegetettség.

Ha innen, a harmincas évek közepétől mind magányosabb, mind fenyegetettebb *lélek* lényege felől nézzük a közben hasonlíthatatlan mesterteljesítménnyé kiteljesedő Vajda-alkotásokat, legfeljebb az egy életérzés sokformájú, és minden újabb formájában hónapok alatt remekműveket termő gazdagságának bizonyítékaként követhetjük a „dinnyefej"-piktúrát és az ikonos ciklust, a *Vásár* és a testvérképek semmit iróniával nem enyhítő groteszkjét és a riasztóan szépséges *Fekete önarckép*, *Sötét önarckép* és társai ugyancsak kitapintható vonulatát. Mintha ugyanaz a zenei mondanivaló szólalna meg hol nagyzenekari darabban, hol kamaraműben, hol kíséret nélküli énekhangon — csak ennyi a különbség a harmincas évek népművészetet megidéző és népművészetet meg nem idéző Vajda-remekeiben.

S az utolsó, a tragikusan nagy korszak műveit sem az választja el az 1938 előttiektől, hogy ezekben a pályát záró méltó alkotásokban nyoma sincs a népművészeti programnak. A különbség nem is az, hogy a figuráció torzul a maszksorozatban, és teljes nonfigurációvá görcsösödik-tisztul a végső szénpannókban. A különbség megint csak lényegi, *a művek világát* érintő. A szép és öntudatos félelem a maszkok vonalait összerántja, az eddigi fájdalom nyílt iszonyattá, üvöltő és reménytelen rettenetté torzul, s végül letisztultan megadó, katartikusan tiszta végzetben való megnyugvásban kristályosodik ki Európa ezerkilencszáznegyvenedik, továbbá a mellőzés, a fasizmus, a nyomor és a tüdőbaj utolsó esztendejében.

Gyanítom: ettől a pályától, ettől *a tartalmi ívtől*, s nem az *egy* korszakában gyűjtött motívumoktól, vállalt programtól vált igazán magyarrá és igazán közép-kelet-európaivá Vajda Lajos életműve. Annak a festőnek a műve, aki a nagyon kevesek között látta és láttatta a fasizmust, a Radnóti Miklósok szemmagasságából látta, de nem tudott hinni, bízni már abban, hogy van haza, ahol értik a hexametert is.

Rózsa Gyula

FC

Péntek vo
szolgála
Elsőnek
barna
gi irodá
szerény
avartól didergős
ült arcára. Köszö
ogy irányítsák.

Az irodában kett
ogtanácsos. ötven k
i, és a szalmasárg
yasra tupírozott gé

— Tessék — szólt
laga előtt kijjebb
allatószéket, s föl
ozott: doktor Botos. Az asszony
nyúzottságából ítélve úgy vélte,
ontóperi problémáról lesz szó —
ijkori, elharapódzott rákfene, tár-
adalmi átok.

Az asszony oldalt nézegetve il-
eszkedett. A székre féloldalasan
reszkedett le, s visszalesett a
épirónőre, mintha latolgatná, ki-
árulkozhat-e a jelenlétében.

A jogtanácsos mosolyogva
ondta: — A munkatársam ... a
elkiismeretem másik fele. Tes-
ék egész nyugodtan ...

A nő azzal kezdte, milyen na-
yon szégyelli, hogy jogi segítség-
e szorul, de nincs más útja.

„Csődbe jutott a házasélete" —
ondolta a jogtanácsos. Jegyzetpa-
írt tett maga elé. — Bátran csak,
s egész őszinté.) — biztatta.

Egy kis zavar, ujjcsipkedés és
ejkapkodás után a nő beszélni
kezdett és hamar belelendült:
harminckét éves a férje negyven.
Tízéves fiuk van. A férje, József,
jelenleg műszaki tisztviselő, ő pe-
dig óvónő. Esztendeje, hogy rá-
döbbent: a férje kutyálkodik. Ret-
tenetesen megijedt, hiszen .. szép
jegyesség után szerelmi házassá-
got kötöttek. Józsit kiszolgálta,
követte szenvedélyeiben — fele-
ség volt úgy ahogy egy elkötelezett
asszonyhoz illik. Egy idő után ta-
pasztalta, hogy nem olyan egyszerű
az a teher, amit vállalt, de vitte,
mert ez a tisztesség. Arról, hogy
egy idő után gondolkodni is tu-
dott mindazon, amit házaséletnek
mondanak, és sok mindent helyé-
re tett a fejében, az ábrándjaiból
pedig el-elhagyogatott, József mit
sem sejtett. Vagy mégis?... Há-
zaséletükben, rajta kívülálló okok
miatt, adódott már egy válságos
szakasz: munkahelyén áskálódtak
ellene — óvónő társai meggyűlöl-
ték, mert a gondjaira bízott kicsik
szülei elhalmozták szeretetükkel:
a tönkretétele reményében indi-
tott hajszában annyira elcsigázó-
dott, hogy hónapokig nem volt
azonos értékű a régi önmagával.
Egy idő után észbe kapott, de ak-
kor már érezte, valami jelen van
köztük, és nem tágít, bár József —
sebének mélységei felé mutatva,
mind gyakrabban utónevén emlí-
tette urát — megint úgy mutatta,
bőséges örömöt talál őmellette, és
semmiben sem szenved hiányt.
Kódorogni most se járt el hazul-
ról, mint a környékbeli férfiak, s
eltűrte, hogy emiatt szoknyabu-
busnak csúfolják. Őt egyszerűen
Annának szólította, ezzel is jelez-
ve, hogy komolyan veszi. Úgy lát-
szott, szinte kifordítva állnak egy-
más előtt, és egymás gondolataiba
is belelátnak. És egyszerre csak
József feltűnően hízelkedővé és
kínzóan gyanússá vált. Ekkor már
kilencéves volt a fiuk, a „kis Jó-
zsi".

Jó fellépésű, tárgyalóképes em-
ber a József. Szép tisztségeket vi-
selt, azt mondták rá, hogy befu-
tott ember. A családi életét pél-
daként emlegették, míg... A
Mechanikai Gyárban egy „kedves"
ragadt hozzá. Ő, a feleség eleinte
csak arra figyelt fel, hogy az *ér-
tekezletek* igen megszaporodtak
és nagyon hosszúra nyúlnak. Ettől
fogva a magány feküdte meg ott-
honukat. Estéről estére, a hango-
san ketyegő óra is az asztalon,
mintha vele együtt ideglázba esett
volna, amikor a gyereket ágyba
dugta, és anyósát is rendre téve,
bekísérte a szobába, feküdjön le,

József bújt hozzá, s bármily erős
volt a sejtése, nem bírt neki el-
lenállni. Amikor pedig a szenve-
délyessége még mindig a réginek
tetszett, majdnem bocsánatot kért
tőle, amiért ... Értekezlet, érte-
kezlet — elringató volt József ha-
zugsága. Míg el nem aludt, mor-
molgatta, csak hogy magába vés-
se és hihessen neki.

Egy alkalommal a sejtett ide-
gen test illatát fedezte fel József
mellén és karjain; és József iga-
zodó, tapadó száján az idegen-
séget. Úgy érezte, hogy József két
karja kitöltetlen,
hiába öleli őt,
máshoz, teste-
sebbhez szokott
már. Amikor pe-
dig majd össze-
roppant az erős
karjában, arra
kellett gondolnia,
hogy őnála kar-
csúbb, dologta-
lan, léha baba
lett a mértéke.
Elkeseredett, de
kétségbeesetten
igyekezett alkal-
mazkodni — Jó-
zsi talán változó
férfikorban van,
új szenvedélyek
rabja lett, majd,
újra egyenesbe
jönnek, csak sem-
mi kérdőre vo-
nás, semmi szem-
rehányás, vagy
közönséges jele-
net.

Egyszer aztán
hiába várta Jó-
zsit, nem jött ha-
za az *értekezlet-
ről*. Ettől fogva
vallotta magá-
nak: halottja
van az ő házuk-
nak. Mint a sok-
kos rázkódás.
Anyósa kerülte a tekintetét és tö-
rölte könnyeit. Ezt tette ő is, ami-
kor a kis József, riadt, dongó szó-
val megkérdezte:

— Hát apuka?... Hol aludt az
éjjel?

— Az értekezleten.

— Már megint? Mióta nem lát-
tam! Már vasárnap se...

Vasárnap se... Szegény
gyerek, ha tudta vol-
na, hogy apja reggel
hatkor kelt és suty-
tyomban illant el a
lakásból. Sejteni lehe-
tett, hogy a ferde útjai miatt ne-
héz a lelke, a háta belegörbült —
de lehet, hogy ezt csak ő, a feleség
látta így. A kis József, ha éppen
találkoztak, megtörten somfordált
körülötte, és gyűlöletesen nézte.
Karon kellett fognia a gyereket.
Nehéz az élet — mondta neki —,
apádnak rengeteg a tárgyalniva-
lója.

— Nem mondasz igazat! —
mondta nyersen a gyerek. Ha a
mennyezet szakad a fejére, az sem
fájt volna jobban. Micsoda rom-
lás — a fiuk birájukká lett! Mint
a műszer, a család feszült, komor
légkörében felfogta a kétségbe-
esés S. O. S.-jeleit és kihámozta
belőlük a lényeget...

— Anyádnak mondasz ilyen
csúnyát?

— Igazat mondj, anyu! Én tu-
dom, hol jár apuka! Idegen néni-
nél tölti az éjszakát.

Föl akart kelni, de visz-
szanyomták az ágyba.
A párnán is József járt
a fejében, József, aki-
ről nem tudni hol lófrál még vasárnap is.

— Mióta már, egy fitying zseb-
pénzt se ad! — fakadt ki később
a gyerek. — Megy, örökké csak
megy, bennünket meg itt egyen
meg a fene. — Tekintete meg-
akadt az asztalon, ahol a József ál-
tal készített drótkeretben a szét-
hullásnak indult család tagjainak
fényképei álltak. Olyan hirtelen



cselekedett a gyerek, kérni sem
lehetett, ne tedd, a keretből ki-
kapta apja fényképét, kiszúrkál-
ta a szemeit, aztán földhöz csapta,
összetaposta. — Megcsal bennün-
ket! Máshova hordja a keresetét.

Anyja szavait kiabálta ki a gye-
rek, amit ő csak anyósa fülébe
mert elsziszegni, esténként, mint-
ha bizony az a görbe hátú, jám-
bor öregasszony tehetett volna a
fia gyalázatosságáról. Toporzéko-
ló fiát a levegőbe kapta, hagyja
abba a képrombolást. — Az édes-
apádat nem szabad bántanod —
védte Józsit, és terelgette hozzá
vissza a gyerekét.

— Szép kis apám van!

— Egyszer mindenki félresikol-
hat. Meglátod, rájön, hogy rossz
úton jár... Utólag majd az elma-
radt zsebpénzedet is megadja.

— Lesz is eszében! Mostanában
mindent elfelejt — azt is, hogy a
világon vagyok. Nem szeret. Té-
ged se szeret. A nagymamát sem
szereti.

A gyerek igazsága lenyűgöző
volt. Álltak föléje magasodva, és
a hatása alól nem szabadulhattak.
Hát még, amikor azt mondta: —
Apuka képét soha többé ne tegyé-
tek föl az asztalra. Ha ő nem...,
én sem szeretem őt!

A kis József életében ettől fogva
komoly törés jelentkezett; tanul-

ARGUS
Internationaler Argus der Presse AG, 8030 Zürich, Postfach, Tel. 01 34 49 37. Argus International de la Presse SA, 1228 Plan-les-Ouates/Genève, Case postale, Tél. 022 71 26 62. Weitere Angaben über untenstehendes Organ/précisions supplémentaires sur la publication mentionnée ci-dessous: Argus-Media-Information Tel. 01 34 49 37

Tages-Anzeiger
Zürich (CH)
Aufl. t. 229 166
1021 Lajos Vadja
2. Juli 1973

ZÜRCHER GALERIEN

Schwer einzuordnender ungarischer Künstler

kst. Das Oeuvre des ungarischen Malers *Lajos Vadja* hat nichts Spektakuläres, und trotzdem lohnt es sich, die eventuellen Widerstände vor der unterkühlten Atmosphäre der *Galerie Fachetti* zu überwinden und die gegenwärtige Ausstellung einmal zu besuchen. Gezeigt wird ein Querschnitt durch das während der kurzen 33 Lebensjahre entstandene Gesamtwerk des 1941 verstorbenen Künstlers. Fehlende Signatur und Bildtitel werden ersetzt durch ein markantes, zeichnerisches Ausdrucksvermögen, das Farbeffekte und Pathos vermeidet und sich stets aufs Wesentliche beschränkt.

Die Schwierigkeiten fangen bei der Klassifizierung an; versuchsweise kann man von drei Schaffensperioden sprechen. Die erste, die sich bis ca. in die Mitte der dreissiger Jahre erstreckt, lässt einerseits den frühen Einfluss der Konstruktivisten ahnen, vor allem aber wird hier die kubistische Auffassung in einen zeichnerischen Linienstil umgesetzt, so dass die streng formal gehaltene, geometrische Körperlichkeit der dargestellten menschlichen Figuren, Hauserreihen und Gebrauchsgegenstände in einer dynamischen Spannung stehen zur poetischen, leichten Strichführung, die die Handschrift des Künstlers ausmacht.

Ebenso sparsam in der Anwendung von Materialien und Mitteln ist Vadja in seinen gleichzeitig entstandenen, zarten Collagen. Noch elementarer werden Malgrund, Technik und Malmittel nach 1934, nachdem er sich anscheinend intensiv mit der Eigenart der ungarischen Volkskunst beschäftigt hatte. Tatsächlich lässt sich die Verbindung seiner ungestümen, subjektiven Phantasie mit einer allgemeinverständlichen, primitiven Zeichensprache, die Verschmelzung von surrealistisch abstrahierenden Schöpfungen mit figurativen Ausdrucksformen daraus begreifen. Die Blätter der letzten Phase schliesslich sind vorwiegend gekennzeichnet vom herannahenden Tod des Künstlers.

Diese Darstellungen sind wie die vorhergehenden mit Kohle- und Fettstift oder mit Tusche auf grobes, zerknittertes Packpapier gemalt und gezeichnet, doch die wenigen früher auftauchenden Farben wie Hellblau, Orange, Olive- und Lindengrün sowie die Nuancierungen der verschiedenen Grautöne weichen der unheilgeladenen Dominanz von intensivem Schwarz. Das Liniengewebe verdichtet sich zu Verschlingungen von vegetabilen und organischen, dämonisch-tierischen und menschlichen Konfigurationen.

Vieles bleibt ungeklärt, was man genauer wissen möchte: zum Beispiel Angaben über den gesellschaftlichen Kontext oder Gründe für den unerklärlich frühen Tod des Künstlers. Die zugänglichen, im Westen entstandenen Kurzbiographien zeichnen sich durch krasse Widersprüchlichkeit aus. Titel wie «Kunst hinter dem eisernen Vorhang» oder die Behauptung, das rigide Regime seines Vaterlandes hätten den Maler zerstört, obschon er dort offensichtlich bereits zwei Jahre nach seinem Tod in einer grossen Retrospektive und mehreren folgenden Ausstellungen gezeigt wurde, entbehren der Grundlagen und der schlüssigen Argumente.

olf Bernhard)

cher Erinnerung bleiben.

In Dankbarkeit und Tr
Karl, Edmund und Anit
und ihre Freunde

n 4. Juli 1973, 14.00 Uhr,
lheim, Halle II.

dzirkulare versandt.

Grösste Auswahl
Günstige Preise



Elegante Brillen
vom Etagengeschäft
Rud. Halder
Bahnhofstr. 106 b/ Bahnhof
Zürich
Auch über Mittag geöffnet Tel. 25 48 65

CZ710

SENSATIONELLE POLSTERMÖBEL!

Grosse Auswahl in jeder Preislage! Fauteuils und Sofas auch einzeln! Günstige Gelegenheit! Tiefpreise!

Polstergarnitur
3teiliges Schlafsofa und 2 bequeme Rollenfauteuils **490.–**

Polster-Klubgarnitur
3teilig, Seiten echt Skai, Schlafsofa u. Rollenfauteuils nur **590.–**

Sitzgruppe
3teiliges Sofa und 2 Rollenfauteuils. Seiten echt Skai nur **690.–**

Polstergruppe
3teilig, mit Schlafsofa und Rollenfauteuils nur **890.–**

Wichtig:
Gebrauchte Occasionsmöbel sind noch viel billiger!

Gratislieferung ganze Schweiz. Bahn- oder Benzinvergütung schon bei Kauf ab Fr. 500.—. Teilzahlung bis 30 Mte. mit kleinster Anzahlung, diskret und ohne grosse Formalitäten. Bei Mitnahme der Möbel interessante Preisreduktion.

Direktverkauf ohne kostspielige Umtriebe! Kommen Sie noch heute, unser Lager wechselt ständig! 2012/23
Si parla italiano! DX695

Möbel-Occasionen
Stampfenbachstr. 14 Zürich / 47 22 80
P 100 Schritte vom Central und Hbf.
Donnerstag Abendverkauf bis 21 Uhr

Vajda Lajos festő

6.

KÉPZŐMŰVÉSZET

Vajda Lajos emlékkiállítás

Van egy makacsul visszatérő szó a Vajda-irodalomban, amely sérti a fület, sérti az ízlést, mégis nehéz szabadulni az efféle minősítéstől. A „szegény" jelzőtől. Mert szegény volt — igaz — a szó mindennapi értelmében. A kor művésznyomorai közül is a legfullasztóbbak egyike az övé, tüdőbaja oly „példásan" iszonyú, hogy ha másban nem, hát némely közíró e „morbus hungaricus"-ban látta Vajda magyarságát tárgyiasulni. De szegény volt azért is, mert az igazi kiállítóhelyiségek bezárták előtte kapuikat, szegény, mert nem volt hol, kinek képet eladnia. Szegény, mert a munkaszolgálat a tébécénél is sebesebben vásta el szervezetét, és legfőképpen azért volt szegény, mert a harminchárom évet élt festőnek további harminchét évet kellett holtában várnia, hogy gyűjteményesen mutatkozzék végre a közönség előtt.

Pedig ez a sajnálkozó, eseményekhez szorosan tapadó jelző mégis kerüli a lényeget. Hacsak a *kerülés* is nem maga a lényeg része. Olyan közállapotokat kifejező rekvizítum ez, amelyik kényelmes-képlékenységgel működhetett igazi értékelések ellenében. Mert félszáz év magyar történelmének fénytörési rendellenességei *egyetlen* objektív Vajda-képhelyett éppen *három* hamisat hoztak létre. *A szentet*, aki ellentétben a hazai gyakorlattal egyedül vágott ismeretlen ösvényeknek (barátok, ismerősök emlékezései). *A könnyen veszélyessé váló prófétát*, aki megint csak ellentétben a hazai gyakorlattal „az ábrázolás segédeszközeit, az alapformáktól eltekintve, kilúgozza a képzetmentes és tisztán látási harmóniákat célzó kompozíciókból" (A magyar művészet forradalmárai, 1946). És *egy harmadikat*, aki ugyan híjával van a végleteknek, de legalább „alig kapcsolódik a magyar festészet hagyományaihoz" (1966-os szentendrei kiállítás katalógusszövege).

És ma? Megemésztettük-e végre azt a tényt, hogy Vajda művészetének esetében többről van szó, mint egyetlen festő egyetlen teljesítményéről? Hogy művészelméletek próbakövéül szolgálhat a hátrahagyott emlékanyag és mellesleg kultúrpolitikánk tényezőjévé válhat a belőle kisugárzó hatás.

A *Nemzeti Galéria* kiállítása után úgy látszott, abszolváltuk a tananyagot. Sőt. Már látványos gesztusaink is vannak, mint az a fotomontázs, amely „ma még létező szentendrei és szigetmonostori Vajda- és Kornis-motívumokból készült" kollektív munkával. Már látványos követőink is vannak, a közép- és fiatal nemzedék soraiból is. „Szegény" Vajda Lajos életében nyilván nem is álmodott arról, hogy némely fordulata csillogó flitterré, saját kézjegyétől leválaszthatatlannak tűnő szintetikus vonalai grafikai konvenciókká, montázsos-kollázsos eljárásai pedig kötelező alapstúdiumokká tudnak válni az utókor számára. Mindez ragyogó magyar karrierregény, igazi elégtétel. Csakhogy még a fényes jóvátétel is legfeljebb a normális művészettörténeti besorolás kezdete.

Egy tárlat pedig legfeljebb bizonyság: jóhelyről merítettek, akik ehhez a forráshoz tódultak. Volt mit tanulni a magyar—szerb—zsidó folklórt újralényegítő rajzoktól, a bizánci ikonokat, a parasztbarokkot és az indián elemeket a maga képére formáló furcsa festményektől. De a „minden mindennel összefügg" evidencia-élményénél lenne ezúttal egy fontosabb is. *A belső logika kitapintásáé*. Amely logika — ellentétben a külön úton járó, az események áldozatává váló „szegény" Vajda Lajos koncepciójával — mégiscsak a főáramhoz kapcsolja az életművet. Tehát:

A szocialista töltetű ellenzéki indulás, a Munka Kör kollektivitásélménye megszüli a maga aktivista, majd polgárpukkasztóan ciril betűs kompozícióit. A Magyarországon kívüli Európában legalábbis a forradalmi helyzet még semmiféle antinómiát nem éleszt a gyújtó jelekké sűrűsödő absztrakciók és a társadalmi progresszió között. De egy illúzió szertefoszlása, egy látszatkonszolidáció alkonya, egy Csókot, Vaszaryt elbocsátó főiskolai „kemény vonal" bevezetése azonnal működésbe hozza a vizuális logikát.

Centrifugális erő repíti Párizsba, ahol megszüli a maga tanácstalanságát és megszüli a maga csendjét. Lehet ugyan, hogy ehhez a pesszimizmushoz egzisztenciális nyomor, az ólomkatonák festéséből élni kényszerülő művész sértett alázata is hozzájárul, de talán más is közrejátszott abban, hogy „Vajda ekkor a filmet fölébe helyezte a festészetnek, nem hitt a festészet lehetőségeiben". (Bálint Endre, 1941). Talán egy nem éppen logikátlan *félelem* is belejátszott a megtorpanásba. A Walter Benjamin fogalmazta „auravesztés" kísértete, a technikai sokszorosítás korába jutó művészet sejtelme, ahonnan a gondolat oda szökik, ahová tud, nevezetesen a celluloidszalagra és fényérzékeny papírra a tömeghatás érdekében. Ne feledjük, Párizsban némi fáziskéséssel, de ekkor ismerkedik a szovjet filmmel, a modern franciával és mellesleg a gátlásokat oldó szürrealistákkal, akiknek vezére, Breton ilyeneket mondogat: „A műalkotásnak csak annyiban van értéke, amennyiben a jövő reflexei remegtetik át". A pesszimizmus logikájával szüli meg tehát a maga fotomontázsait, a soha le nem forgatott Vajda-filmek esszenciális, sűrített kockáit.

Ezután valami történhetett, pontosan nem tudjuk, hogy mi. Nincs monográfiánk, amely titkot világítana: sommázataink, gyászbeszédeink és műelemzéseink vannak. Mert történnie kellett valaminek, hogy Vajdát rávezesse: a képzőművészet *mindennek ellenére* értelmes tevékenység. Tud még jelenségeket érzékivé tenni, tud még jelenteni is, csak nem közömbös, hogy mit, kinek és hogyan. Ha nem ismernénk Derkovitsról szóló levélrészletét, amelyben látta, „mennyire nagyobb és több volt ő, mint polgári művészkortársai, akik a l'art pour l'art esztézis útvesztőjébe kerültek", akkor is értenünk kell Vajda tevékenységi körének *jelentésre kihegyezett* karakterét. Igaz, a „mindennek ellenére" felismerés után és az öncélú artisztikum tagadása közben több út is lehetséges volt a korban. De egy csüggedésnek jogosan kitett személyiség számára csak egyetlenegy: *a világ káoszának meghaladása a forma által, a megmaradt egyetlen fegyver által egy formátlanná váló iszonyú korban.* És mint ilyen: lényegesen több, mint puszta forma. Megszülte tehát az alkotórészek kristályosan összeszervezett rendjét, egy nemlétező vallás új ikonosztázát, és egy védőhálót azokból a motívumokból, amelyeket más talán eldobott volna.

Leírták sokan: Vajda szellemi rokonai főképp zenészek, még inkább költők voltak. Radnótival sem sorsuk párhuzamossága, hanem életművük közös törvényszerűségei fűzték össze. A tagadást meghaladó állítás kényszere. Talán valamivel több is. Komlós Aladár jellemzése szerint „Radnóti művészi fejlődésében van valami szokatlan: míg más költők a sablonos, öröklött szabályoktól jutnak el az eredetiségig, ő fordítva, a kócos eredetiségtől jutott el a nyugodt, egyszerű igazságig." Tehát Pogány köszöntőktől Eclogákig, tehát avantgarde-tól klasszicizmusig. Csakhogy Vajda esetében a klasszicizmus magyarázatra, a stílusjegyekkel való alapos bővítésre szorul. Legalábbis annak a magyar művészettörténetnek a gyakorlata szerint, amelyik a stílust mereven azonosítja a kurzus kívánatosnak tartott és precízen körülírt igazodásséméjával. Annyi bizonyos: Vajda szigorúan irrentábilis eszközökhöz és népszerűtlen fordulatokhoz folyamodott a formák újraélesztése, a „furcsa klasszicizálás" közepette. De ez már nemcsak az életmű, hanem a kor logikájához is valamiképpen hozzátartozik. Mert párizsi hagyományokat átörökíteni: hálátlan feladat. A nemzetközi avantgarde-ot magyar népművészeti kinccsel ötvözni: majdhogynem hazafiatlan tett. De mindezt szuverénül váltogatni, esetenként helyettesíteni a gyűlölt-félt keleti-déli szomszéd festészetének tanulságaival; ennél is súlyosabb: szavatolt visszhangtalanság. Az oroszellenesség Bizáncra-délszlávokra is kiterjedhetett, amint egy korabeli főiskolai székfoglaló bizonyítja: „Európát az újkor óta gazdag és nyugtalan elmék állandóan foglalkoztatták, új célokra mutatva, de a pravoszláv egyház felett minden hatás nélkül múltak el ezek a kultúrmegmozdulások... az ikonok megmaradtak ikonoknak."

Pompás lázadás volt tehát megmutatni: mi mindent jelenthetett, mi mindent sűrített és miféle virulens formának válhatott hordozójává a „pravoszláv módra" újraszervezett kép. Lehiggadás, letisztulás volt ez is. A formák szétboncolásához, a nyers erők felszabadításához képest ez is „klasszicizmus". Csak éppen *ellenklasszicizmus* mindazokkal szemben, akik kiárusították, meghamisították a fogalmakat, akik stílushivatkozásaikkal képzőművészeti-politikai állegitimitásokat akartak igazolni. Álpátosszal szemben igazi és ősi, a monumentális blöffel szemben csendes és intim, főképpen pedig a szolgai fegyelemmel szemben fölény és játék.

Különös: Vajda kortársai csak a művekből kisugárzó balsejtelmekre, az elő-elővillanó vak erőkre voltak fogékonyak. Még a legjobb interpretátor, Kállai Ernő is így látta: „Ősi babonás rettenet lett úrrá rajta, ha a mai világra nézett." Az, hogy ez az ősi babonás rettenet szublimálódott és legyűretett egy végtelenül áttetsző, lebegően könnyed, szinte már ironikus, frivol formával, ehhez a magyar történelem egykorú tanúinak érthető módon nem volt szemük. A „humor mögé rejtőzött életműről" először 1962-ben egy francia eszszéistának kellett tudósítania. Az egyéni tragédia ismerete, a „szegény Vajda Lajos sorsa" ezúttal is elfedte a lényeget, az életmű egyik fontos, ha nem legfontosabb jelentésrétegét.

E földalatti — vagy éterien földfeletti — klasszicizmussal azonban a vajdai logikasor nem szakad meg. Miután Radnótival együtt „megtanulta, hogy fegyver és szerszám a toll, s ugyancsak nyaktörő az, ha méltón peng a lant", és miután *a módszer, a forma* mindennél fontosabbá, művészetének egzisztenciális kérdésévé vált, vizuális elemei érzékennyé, kifejezővé, kezes eszközökké váltak az izolált én pszichikus leképzése érdekében. Higgadt útitársak maradhattak a pokoljárás közben.

Az ikonokból ugyan maszkok lettek, a kecsesen egymás fölé rajzolt architektúrából gomolygó vonalstruktúrákkal sistergő egészet alkotó, nevesítetlen látomások. Vannak történelmi tények, figyelni kell ezekre is. Németh Lajos ír a szovjet koncepciós perek Vajdához is elérő megrázkódtatásairól, összefüggésben a cserepekre hulló ikonarccal. Több tanulmány szól a fizikai leromlás, a társadalmi számkivetettség képi megfeleléseiről, összefüggésben a magyar képzőművészet első nagyszabású nonfiguratív vállalkozásával, az úgynevezett „fekete rajzokkal". De a szoruló hurok élményére sokféle válasz lehetséges. Farkas István például természetelvű tájakat dobott oda gonosz, megmagyarázhatatlan varázslatoknak. Martyn Ferenc például *A fasizmus szörnyetegei*ben abszurd szépséggel lerajzolt véglényekkel állított emléket a kornak. Látványkészletük egy-egy elemét hangosították a végsőkig, hogy teljessé váljanak a szorongás harmóniái az egyiknél, az undor virágai a másiknál. Vajda is a meglevőből építkezett tovább, elhagyott és felerősített ő is, de a végeredmény merőben más lett. E kései művekben éppúgy ott vibrál a játék és a rendvágy, mint a párizsi kollázsokon, éppúgy szerveződnek a vonalak, mint a Szentendre-rajzolatokon és éppúgy varázslatos-vibráló faktúrájúak, mint az ikonok. Csak éppen a mondanivaló bővült ki a játékos rendet, szerveződést, faktúrát bomlasztó erők érzékeltetésével: *a valami valamit fenyeget kirajzolásával.*

A művészettörténet számára e rajzokban nem a nonfiguratívitás újszerűsége, de még csak nem is a személyes sors érzéki kifejtése a legtanulságosabb. Inkább az, hogy egy történelmileg szétzilált korszakban, egy nem mimetikus alapokon nyugvó formakészlet teherbíró képessége oly erős lehetett, hogy hitellel tudósíthatott a síkművészet belső problémáiról éppen úgy, mint az etikus és logikus, de magárahagyott ember érzelmeiről — képben elbeszélve.

P. SZŰCS JULIANNA

Műalkotás, világl
világláttatás

Tolsztoj egy Gogolról szóló rövid írásában elmarasztalja nagy elődjét utolsó műveinek „csodálatos badarságaiért". Ha nem törődött volna mindenféle tanokkal, s nem igyekezett volna azokat műveiben alkalmazni — mondta Tolsztoj —, hanem egyszerűen szeretett volna elbeszéléseket és vígjátékokat írni, akkor csak remekműveket alkotott volna. Különös és zavarba ejtő Tolsztoj tollából olvasni ezt, aki nem éppen puszta kedvtelésből írogatott, sőt aki élete utolsó időszakában félretolt, vagy legalábbis megpróbált félretolni majd minden művészetet, hogy egyedül tanai terjesztésének szentelje erejét. Gogolról szólva mégis olyasmit mond, ami igazában és tévedésében egyaránt saját életművének legmélyebb ellentmondásait érinti.

A művészet valóban nem lehet *tanok szolgálóleánya* vagy illusztrációja — igaz tanoké sem. Ugyanakkor nincs műalkotás, amely ne sugallna világlátást, amely — tudva vagy tudattalanul — ne értékek fényében, értékek által orientáltan tükrözné a valóságot. Minden jelentős mű az élet kritikáját fejezi ki, ami világfelfogást implikál — *elemi erővel.* Nem az alkotók nyilatkozatai vagy netán filozófiai fejtegetései árulják el ezt, hanem egyszerűen az, hogy mi iránt ébresztenek műveik csodálatot vagy megvetést, és mi az, amit kinevettetnek velünk.

A művészi visszfényekbe írt állásfoglalás és ítélet nélkül az alkotások értelmüket és rendeltetésüket veszítenék el: a valóság benépesítése ábrázolatokkal megmagyarázhatatlan szenvedély lenne csupán. Mint ahogy arra se tudnánk választ adni, miért hatnak ránk felfokozott intenzitással, nagyobb, illetve másfajta erővel, mint a való világ jelenségei. Nem tudnánk megérteni, honnan azok a művek, amelyek József Attila szavaival: „mint a tüzes kemence. Ha belékerül az ember, megpörkölődik, és súlyos füstként csapódik alá a lelke." (József Attila Összes művei. Akadémiai Kiadó, 1958. III. k. 228.)

A költő ezekkel az esztétikai töredékeiben olvasható sorokkal azt a tévhiedelmet utasítja el, hogy a művészet funkciója pusztán a gyönyörködtetés. Nem tagadja, hogy éppenséggel ez is megeshet, de hát „tehet róla az a szerencsétlen költő, hogy a versiben gyönyörködnek?"

Mitől, mi mástól pörkölődik meg az ember, mint attól, hogy látni kényszerül, amit addig nem látott — tudni, amit addig nem tudott: szembesülve azzal az igazsággal, az olyan igazsággal, amelyhez önerejéből nem jutott volna el. A műalkotás azért képes világot láttatni — úgy, ahogy nélküle nem tudnánk —, mert maga is világ. Mert azzal az igénnyel létezik, hogy helytálljon a korvalóság világaként. Tagadni ezt voltaképpen annyit jelentene, mint feltételezni, hogy netán a Hamlet nem jelent egyebet, mint információhalmazt egyetlen királyi udvarról a végtelen sok közül.

A műalkotás azért képes — optimális esetben — újraönteni gondolatainkat, szenvedélyeinket, látásmódunkat, mert új világot kényszerít ránk, s nem azzal, hogy tanokat közvetít, netán lefordít művészi nyelvre.

A marxista esztétikától távol áll, hogy eszmék tolmácsolását — akár a marxizmusét — követelje a művészettől. Marx „az egyéneknek a korszellem puszta szócsövévé alakítását" (Marx—Engels: Művészetről, irodalomról, Kossuth. 1966. 180. o.) az egyik legjelentősebb hibának tekintette az irodalomban. Ezt nevezte schillerizálásnak, elutasítva Schiller pátoszának szónoki idealizmusát.

Ugyanez volt a véleménye művészet és tanok viszonyáról Engelsnek, aki igazi „irányköltőnek" Aiszkhüloszt, Dantét és Cervantest tartotta, kiemelve, hogy ezek az alkotók nem hívták fel külön a figyelmet semmiféle tendenciára nem kö
ábrázolt
nelmi n
maradna
nek!

A mű
létre, ar
minőség
de egys
talmazza

Valahányszor nagy mű születik tehát, metamorfózison megy át az alkotó világnézete — és egyáltalán *minden* világfelfogás. Nemcsak a hamis tudattal történik meg ez, s nemcsak a realizmus diadalának közismert nagy példáiban. Bár az igazság ilyen győzelmei sem jelentik egyszerűen azt, hogy a műből nyomtalanul eltűnne mindenféle tévedés.

Lenin — aki sokkal megértőbben elemezte Tolsztojt, mint ahogy az tette Gogol műveivel — éppen azt emeli ki, hogy maga a tolsztojizmus sem volt „szeszély vagy eredetieskedés, hanem ... azoknak a létfeltételeknek az ideológiája, amelyek közt millióknak kellett élniük ..." (Lenin: Művészetről, irodalomról. Kossuth. 1966. 175. o.) Vagyis tükröző erejű, mivelhogy világtörténelmileg szükségszerű tévedések voltak Tolsztoj nézetei.

Még ellentmondásai sem csupán egyéni gondolkodásának következetlenségei voltak, hanem tükörképei azoknak a viszonyoknak, amelyek a korabeli társadalom különböző osztályainak és rétegeinek gondolkodásmódját meghatározták. Ezért fejezhette ki oly mélyen Tolsztoj gróf a paraszti forradalom minden erejét és minden gyöngeségét — tévedéseiben is, vagy olykor éppen azok által.

A művészi alkotás igazsága nyilvánvalóan nem azonosítható tehát minden további nélkül az általa vallott, hirdetett tanok igazságával és természetesen a jelenségek adekvát ábrázolásával sem. Nincs mű, amely a maga módján át ne írná a való világ jelenségeit, éppen azért és azáltal, hogy beleírja a maga ítéletét. Csak így alkothat olyan műalkotás-jelenséget, amely a valóság lényegével feltöltött, és minden atomja azt sugározza ki.

A művészi alkotás csak akkor érheti el azt, amit Lukács György diadalmas maradandóságnak nevez, ha sikerült a valóság leglényegesebb összefüggéseit átemelni a műbe, beláttatni a kor centrumába, s történelmileg érvényes, tartós értékek alapján igaz ítéletet kimondani. Ítéletet nem az elmarasztalás, hanem az élet átfogó, mindenoldalú kritikája értelmében. Ehhez viszont az szükséges, hogy a műalkotás felvonultassa az érdemleges tanúk és perdöntő adatok megközelítő teljességét. Mert ha a köznapi életben azt mondjuk, hogy az igazságos megítéléshez meg kell hallgatni a másik felet is, a művészetben — képletesen szólva — minden felet meg kell szólaltatni. Így, ha nem is extenzív értelemben: a totalitás élteti a művészi igazságot, s méri értékét. Elszakíthatatlan ez a teljesség a marxista esztétika realizmusfogalmától, amely kétségtelenül kellemetlen kategória. Alkalmazása, ha nem is forgatjuk bunkóként, és nem is használjuk arra, hogy nem realisztikus alkotásokat a művészetből kirekesszünk, mindenképp értékeléssel jár, ezért tagadhatatlan, hogy könnyebb filantrópnak lenni, ha pozitivista irodalomtörténetet űz az ember, mintha marxista esztétikát. Tapintatosabb eljárás szemiótikai struktúrának tekinteni, de főként ennek megfelelően elbírálni verset, drámát, zeneművet, mivel ez voltaképp magát a bírálatot teszi szükségtelenné és lehetetlenné. Az ilyen közelítés lehet hogy tapintatos az alkotók személyével, de mélységesen degradálja a művészetet magát. Mert mi mást tesz, ha tagadja azt az erejét, hogy ne csak kifejezik és megelik koruk konfliktusait, száműzésük a művészetből — föltéve, hogy ez egyáltalán lehetséges! — azt jelentené, hogy az alkotásokban sok minden föllelhető, mi égen és földön csak akad, *kivéve a kor emberiségének konfliktusait,* társadalmi-emberi kollízióit.

Igaz, ha ez netán sikerülne, akkor nem fenyeget a megpörkölődés veszélye, de a látni tudásé, a láttatásé sem. A befogadó megmaradhatna — Lukács György kifejezésével — köznapi létének síkságán, ahonnan nem látja korát, s így nyugodtan folytathatná álmát, amit önmagáról álmodik.

Világfelfogása válogatja, hogy vajon szükségesnek tartjuk-e az emberek fölébresztését álmukból, vagy esetleg úgy véljük, hogy még mélyebben kellene elaltatni őket, mert ébren lenni nem érdemes.

Az igazságról lemondó művészet akarva-akaratlanul is szentesíti azt a világállapotot, amelyben a szfinkszeké a fölény, ha már az alkotók sem vállalkoznak rá, hogy legyőzzék őket: megmondván nevüket és megfejtvén talányaikat. Mint ahogy nem szabadul meg az ideológiától az a művészet, amely lemond az élet kritikájáról, hiszen nincs ennél egyértelműbb kifejezése a totális szkepszisnek, az ember- és világmegvetésnek.

Thomas Mann írja a Doktor Faustusban — és teljesen igaza van —, hogy ha az ördög valamit gyűlöl, az éppen a kritika. „Törekvése, adománya pedig éppen a kritika diadalmas legyőzése, a rajta való túljutás, a kérkedő fittyethányás és fölény." (Thomas Mann: Doktor Faustus. Európa. 1967. 299. o.) Az ilyen — a világot kritikára sem érdemesítő — szemléletről nem mondhatjuk el, hogy valaha is világtörténelmileg szükségszerű tévedést hordozna. Az a mű, amely nem mondja ki kimondatlanul is, hogy mivé lehetne az ember, s ily módon nem szembesíti azzal, amivé lett, semminek sem bírája többé, hacsak nem önmagának.

A művészet csak azáltal defetisizálhatja a valóságot, ha átvilágítja, eloszlatva mindenféle ködfátyolait. E feladat alól nem menti fel a művészetet a marxi—lenini gondolatrendszer megléte, nem veszi le az alkotók válláról ezt a felelősséget. A valóság permanens újraértelmezéséhez, az élet még fel nem fedezett kontinenseihez nem ad térképet, melyen be vannak jelölve az összes zátonyok, mint ahogy bűvös teleszkópot vagy mikroszkópot sem ad, de magát a szemet, az elmét, a szenvedélyt segíti abban, hogy látni tudjon és látni merjen. Nem válaszokkal, végérvényes megoldásokkal ad segítséget a valóság művészi birtokbavételéhez, hanem „csak" fényforrást jelent, ha nem is világít be mindenhová természetesen.

Többször szóltak arról a marxizmus klaszszikusai, hogy mennyit tanultak a művészettől, és ez ma sincsen másképp. Akik magából a világból akarnak igazságokat kifejteni a világ számára, azoknak kell találkozniuk, és lehet találkozniuk. Mert végül is a világról van szó és nem a *képéről.* Ahogy Brecht mondta: „Ne alkoss magadnak képet a világról, pusztán a kép kedvéért." (Bertolt Brecht: Schriften zur Politik und Gesellschaft. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main. 1974. 50. o.)

ANCSEL ÉVA

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

MAGYAR NEMZET

Vajda Lajos
1966 APR 26

1021 Magyar Nemzet

Vajda Lajos emlékkiállítás SZENTENDRÉN

Huszonöt évvel a művész halála után megnyílt az életmű javát bemutató *Vajda* Lajos kiállítás. A *szentendrei múzeum* emeleti termeiben hatvan mű fogadja a látogatókat. Az első benyomás a kristályos tisztaságé. Fényképeken, reprodukciókon láttuk már ezeket a rajzokat és festményeket, de még azokon sem vált érezhetővé ez a tiszta rend, az ikonfényben csillogó, vagy folyondárként lüktető képek hűvös kiegyensúlyozottsága, és józanul irányított intenzív nyugalma. A mai néző szemében ezért az egység dominál — az egész életművön végigvonuló rendületlen biztonság. Az első vonalak, melyek egy kocsi, vagy egy házfal rajzolatát rögzítették, ugyanazzal a tévedhetetlen tisztasággal követik útjukat, mint az utolsó kompozíciók agonizáló, szárnyverdeső kontúrjai. Csak Derkovits metszeteinek keménységén, vagy Egry festményeinek papírfehéren hagyott fényein láthatunk ilyen biztonságot, az indulatokon is uralkodni tudó intellektuális erőt. A mesterség és világkép hibátlan összeillesztésénél válik bizonyossá, hogy Vajda valóban jelentős művész, talán az egyik legnagyobb a harmincas évek végének sötétülő horizontján.

Műveit meg sem értenénk ezeknek az éveknek a történelmi és művészeti háttere nélkül. E szálak drámai erővel fonódtak össze az akkori szovjet filmművészetben, elsősorban Eizenstein alkotásaiban, amelyeknek sodró és bátor ritmusán okulva Vajda is elindult. Ekkor készült fotómontázsai a kisemmizettek, a gyarmatokon nyomorgók, vagy a „tigrisek és liliomok" között vergődők szimbolikus megjelenítésével szinte az első világháborút követő proletárforradalmak művészetéig nyúlnak vissza. Ezekre az évekre esik Vajda „folklorisztikus korszaka" is: — a népművészet, a szentendrei falusi barokk motívumainak tervszerű gyűjtése és feldolgozása. Bartók és Kodály népzenekutató munkáját szokták párhuzamként említeni; de talán még több joggal utalhatnánk Garcia Lorca spanyol népi motívumokkal átitatott lírájára is. Vajda módszere ugyanis ez utóbbihoz hasonlít inkább, a motívumgyűjtés nála nem egy új anyanyelv fölfedezésére szolgált, hanem egy meglevő „műköltői" gyakorlat szimbólumvilágának a gazdagítására. A népművészeti motívumok líraisága és szimbolikus szerepköre hozta közel Vajdát a szürrealizmushoz is — s ha egyáltalán lehet ilyen kifejezést használni: a Lorcaféle, vagy a Chagalltól is érintett plebejus-népies ízű szürrealizmushoz. A művészeket a polgári világ elrévülése és hamis szentimentalizmusba, vagy durva erőszakba forduló alkonya indította el ezen az úton. Úgy tűnt, hogy a reneszánszban vagy a barokkban még oly friss erejű mitológia, a pompás ünnepeket felidéző faunok, nimfák tánca kifakult, s Rubens egészségének, vagy Rembrandt bölcsességének nem lehet e mitológia nyelvén méltó folytatása.

Az európai értelmiség legjavának útját követte Vajda akkor, amikor — ugyan a közvetlen valóságtól elvonatkoztatva, de a számára adott világhoz hűen — a művészi formák és jelképek rendszerében vonta le a fasizmus esztendeinek, a polgári mitológiák elfajulásának tanulságait. *A polgárság előtti évezredek kultúrkincsének szépsége, egyszerűsége, kollektív szelleme és tiszta erkölcsisége volt az az új mítosz, amibe a művészek megkapaszkodhattak.* Lényegtelen kérdés, hogy ez az ősi folklorisztikus kultúra eredetileg is olyan tiszta és olyan tudatos erkölcsű volt-e, mint azt a művészek hitték. A lényeges az, hogy volt erejük megadni ezt a tisztaságot a népművészetnek, és a természethez közelálló népek kultúrájának.

Különösen szerencsés volt Vajda, hogy éppen Szentendrén élt és dolgozott. A pravoszláv ikonok, a Mária Terézia korabeli népi barokk architektúra, s a zsidó rituálék színes, dús fantáziájú szimbólumvilága kínálkozik nyersanyagul, hogy mintegy idézőjelbe téve és jelképes átértékeléssel a fasizmussal szembeforduló intellektust szolgálja. Ennek az összegező korszaknak egyik legszebb emléke az az *Ikon-önarckép,* amelynek fakóbarna, rozsdásarany árnyképe mögül a modern „hitvalló", a humanizmus eszméi mellett kiálló művész reálisan felismerhető arca tekint ránk — mintegy a múlt mérhetetlen mélységéből előrelépve. Ezek a képek izzó színűek, mint a trecento festmények, vagy mint a déli égöv kerámiái. Ez erős színek zizegő nyelvén szólalt meg az ikon önarcképek dialektikus ellentéte, az *Északi* táj című kompozíció is, mely úszó jéghegyeivel, vihartépett, bordákra szakadt hajójával a második világháború előtti Európa atmoszféráját rögzítette.

A gyorsuló események, a háború kitörése, a munkatábor, s az ott szerzett tüdőbaj kiszakították Vajdát ebből a ritmusból. A láz, a félelem és a rajtuk uralkodni akaró öntudat harcát rögzítik utolsó, 1941-ben bekövetkezett haláláig készült szénrajzai. A formák felbomlanak, sötét akusztikájú satírozással fonódnak egymás köré. Még ezeken az utolsó rajzokon is felismerhető a Duna-parti világ növényorganizmusának, köveinek, madarainak és gyökereinek a törmeléke, mintha valami rettenetes erő préselné e tárgyakat kagylós szénné és kristályos rögökké. Vajda itt végleg kiesik a magyar művészet megszokott tradícióiból, sőt a kortárs európai törekvések világából is. De paradox módon éppen e tragikus törés dobja át egy későbbi, a második világháborút követő évekre jellemző korszakba, a nonfiguratív formaörvénylés, Pollock és Appel stílusának a közelébe. Mi már visszatekinthetünk ezekre az akkor még nem sejthető összefüggésekre is, bár éppen az ilyen összevetés mutatja meg igazán Vajda kristálykeménv, a laza ösztönösségbe feloldódni nem tudó jellemét: — ez az utolsó korszaka is józanul szürke, megformált és rendezett.

A kiállítás rendezője, *Passuth* Krisztina didaktikus áttekinthetőségben, az egyszerűség szuggesztív erejével rendezte el a szűk helyen az anyagot, (úgy tudjuk, a múzeum a Szentendréhez kapcsolódó képzőművészet arányaihoz méltóan hamarosan kibővül). A Nemzeti Galéria hozzájárulása e kiállítás megszületéséhez mindenképpen esedékes volt már és így fölösleges lenne külön dicsérni. Sokkal inkább foglalkoztat minket a Vajdaművek további sorsának a kérdése. Közgyűjteményből csak egy mű, egy tenyérnyi akvarell érkezett a kiállításra. A nagy kompozíciók java törékeny, gyorsan öregedő csomagoló papírra készült, s ezek megfelelő kezelés és tárolás nélkül rövid idő alatt elpusztulhatnak. Jó lenne, ha e kiállítás után a közgyűjtemények letéti anyagukba vennék a Vajdahagyatékot, s szakszerű tárolással, megismétlődő kiállításokkal adnák át az egyre szélesebb látókörű, egyre műveltebb és így Vajda sokrétű és elvont művészetéhez is egyre közelebb kerülő nemzedékeknek.

Perneczky Géza

T A VILÁG

(Az MSZMP Kö

zkij vezette
ttség befejezte
gi látogatását

erői parancsnokságának képviselője, továbbá K. I. *Provalov* vezérezredes, a szovjet hadsereg ideiglenesen hazánkban állomásozó csapatainak főparancsnoka, és a parancsnokság több magas rangú képviselője.

Amikor a vendégek a repülőtérre érkeztek, felcsendült a magyar és a szovjet himnusz, majd R. J. Malinovszkij Czinege Lajossal együtt elvonult a küldöttség tiszteletére felsorakozott díszőrség előtt és üdvözölte a katonákat.

A szovjet hadsereg magasrangú küldöttei ezután elköszöntek a megjelentektől. Útitörők virágcsokrot adtak át a delegáció vezetőjének és tagjainak, majd az ünnepélyes búcsúztatás a díszőrség díszmenetével ért véget.

A vendégeket a jelenlevő párt-, állami és katonai vezetők a repülőgéphez kísérték, ahol még egyszer szívélyes búcsút vettek tőlük.

*

Budapestről visszaérkezett Moszkvába a szovjet katonai küldöttség, amely Malinovszkij marsall honvédelmi miniszter vezetésével baráti látogatást tett Magyarországon.

ten ülésezett
i állandó bizottsága

a legfontosabb vegyipari termékek 1966—1970. évi szakosításával és gyártásának összehangolásával foglalkozó beszámolót. A műanyag, a lakk és festék, a cellulóz és papíripari anyagok, a szervetlen termékek, textilsegédanyagok, növényvédőszerek kutatási terveire, valamint a bizottság által koordinált legfontosabb tudományos kutatótémák 1966—1967. évi munkaprogramjára vonatkozó javaslatokat megtárgyalás után szintén jóváhagyták. Elfogadták továbbá a műszálipari munkabizottság beszámolóját eddigi munkájáról és további tevékenysége irányairól.

Megfelelő intézkedéseket tettek azoknak a javaslatoknak megvalósítására, amelyeket a szakértői értekezlet az állattenyésztés részére szükséges vegyipari termékek előállítására dolgozott ki. Végül megfelelő intézkedéseket foganatosítottak a szilikonfelhasználási és több más javaslatok ügyében.

júság napjának
pségei

jus 1. Leány- és Szántó Kovács János Fiúkollégium diákjai *a gyarmati népek költőinek műveiből adtak elő szemelvényeket. Megemlékeztek a Szántó Kovács János-féle agrárszocialista mozgalom 72. évfordulójáról is* és megkoszorúzták a város temetőjében az egykori parasztmegmozdulá-

Elkészült a V
kulturális közpo

A Vörösmarty tér elkerített részén javában folyik az egykori *Haas-palota* alapfalainak és a pincébe hordott törmelékek kiemelése. Nemrég ismertettük a telekre kerülő repre-

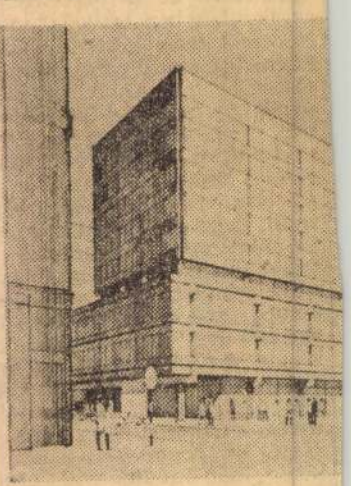

zentatív új épület, a különböző kulturális intézmények központjának építési programját. *Elkészült a kivitelezési terv*, amelynek megvalósításához az év közepén hozzákezdenek. Addigra befejeződik a romok elhordása. Mintegy 15 000 köbméter falmaradvány elszállításáról van szó, amely több mint *kéthónapi munkát* igényel.

Az új kulturális központ építésével egyidejűleg *hozzákezdenek a Vigadó belső helyreállításához is.* Ez szorosan összefügg a Vörösmarty téri építkezéssel. A két épületnek ugyanis *több közös létesítménye lesz*, amelyet egyidejűleg építenek meg.

A Vörösmarty téri épületbe költözködik *az Országos Filharmónia, az Országos Rendező Iroda, a Nemzetközi Koncertiroda, a Hanglemezgyártó Vállalat, a Közönségszervező Iroda, a Zeneművészek Szövetsége, a Magyar Népköztársaság Zenei Alapja, a Képcsarnok Vállalat, a Képzőművészet Kiadó Vállalat, a Zeneműkiadó Vállalat, több könyvkiadó vállalat vezetősége és a Bartók Gyermekszínház igazgatósága.* Az épület földszintjén kultu

Tanácskozás a h
építőipari

Az Építésügyi Minisztérium irányítása alá tartozó kutató intézetek és intézmények április 26-tól 29-ig tudományos ülésszakot rendeznek. Ennek kapcsán dr. *Sebestyén* Gyula, építésügyi miniszterhelyettes hétfőn sajtótájékoztatót tartott, amelyen ismertette a tudományos ülésszak célját.

— A találkozó jelentős állomás — mondotta a miniszterhelyettes —, mert *a harmadik ötéves terv legfontosabb építéskutatási feladatait határozzák meg.* A harmadik ötéves terv időszakában igen fontos kérdés *a paneles lakásépítkezés, a nagyelemes építkezési mó-*

Új létesítmény
május 1 alkalm

A május elsejei ünnepet a főváros több kerületében egy-egy nagyobb létesítmény, intézmény megvalósítása, illetve átadása teszi még jelentősebbé.

A XI. kerületben elkészül és május elsejére átadják a teljesen újjáépített Hóvirág nevelőotthont. A Tapolcsányi úton levő intézmény — kétévi szünet után — ismét a társadalom gondoskodására szoruló óvodáskorú gyermekek otthona lesz.

Kőbányán több új létesítmény elkészülésének határideje fűződik május 1-hez. A Martinovics téren megnyílik *a környék új, hatvanszemélyes bölcsődéje*, s a közelben rendezték be a kerület *új ifjúsági klubját* is.

A XII. kerületben, a Fülemüle utcában befejezéshez közeledik az *úttörőtábor* és a *nyári foglalkoztató* bővítése. **Négy egyforma, betonvázas**

Vajda Lajos
festő

a szentendrei művész

Képzőművészeti Almanach 3. 36.
Corvina 1972.

Festmény Vajda Lajos alkotása

Elődeich

Szabad Nép 1948. márc. 21.-80.-

Festmény Vajda Lajos: Önarckép

Elt-dosink

Szabad Vép 1948 márc. 21. – 80.–

A kiállítás nyitva:

1966. április 4–május 18-ig.

A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

ÉS

A SZENTENDREI FERENCZY KÁROLY MÚZEUM

MEGHÍVJA ÖNT

VAJDA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁNAK

MEGNYITÁSÁRA

*

1966. ÁPRILIS 4-ÉN, HÉTFŐN DE. FÉL 12 ÓRAKOR

A SZENTENDREI FERENCZY KÁROLY MÚZEUMBAN

BEVEZETŐT MOND:

BÁLINT ENDRE

festőművész

Vajda Lajos



MEGHÍVÓ

66 3 FNyV 14 11698 – Fv.: Patyi Árpád

VAJDA LAJOS
György Péter

SOROZAT ÉS MONTÁZSHASZNÁLAT

Alább egy Vajda Lajos műveit ábrázoló fotó elemzése kapcsán megpróbálok néhány következtetést levonni Vajda életművének belső összefüggéseiről, korszakainak rejtett dimenzióiról.

Az ismert fénykép (Mándy Stefánia 1983, 51. kép) eredetije jelenleg Jakovits Vera/Iván tulajdonában található. Az alsó sor – balról jobbra – 6., 7., 8. képének azonos méretű, ugyancsak korabeli reprója fennmaradt Bálint Endre (illetve özvegye) tulajdonában, ugyanúgy, mint egy eddig közöletlen montázsról készült archív kép (Montázs Lenin fejével).

A fotón 16 montázs és három rajz látható, három egymás alatti sorban. Hipotézisem szerint a képek *kiválogatása és elrendezése* egyaránt kompozíciószerű.

A különböző visszaemlékezésekből, illetve Vajda más-más időpontokból származó leveleiből (Vajda Júlia: Mándy, 172. old., Vajda: 1936. júl. 23. 179. old., 1936. aug. 18. 183. old.) tudjuk, hogy Vajdát a harmincas években folyamatosan foglalkoztatta művei egységbe foglalt szemléletének kérdése. Vajda egyes munkáit tehát nem elszigetelt műnek tekintette, hanem azok között szoros, intellektuálisan és vizuálisan, tehát érzékileg is követhető és követendő viszonyt tételezett, illetve kísérelt meg kialakítani. Az 1934–36 körül, között készült rajzok egymást kiegészítő, folytató, szinte feltételező sorozata is erre az igényreszándékra utal. Úgy vélem, hogy tehát a művekről készült fotó *montázs*, amely eltérő technikájú és más-más időben készült műveket „vág", applikál össze. Függetlenül attól, hogy a fényképet Vajda készítette-e, vagy sem, beláthatónak tartom azt, hogy az az ő intenciói nyomán készült, s így – értelmezésem szerint – legalább annyira tekinthetjük autonóm műnek, mint egy egyébként pótolhatatlan fontosságú, a művekről készült dokumentumnak. Tudjuk, hogy a kép forrásértéke felbecsülhetetlen, hiszen összesen nyolc montázst csak innen ismerünk. Az összeállítás tudatos megformáltságára, a montázsban rejlő lehetőségek kihasználására vall a művek közti összefüggéseket „kirajzoló" elrendezettség, az a tény, hogy a különböző években készült munkák a fotózás alkalmával kerültek egymás mellé. Nem kizárható az sem, hogy e fotó, illetve az azon rögzített elrendezés, összeállítás éppúgy egy nagyobb fotósorozat része volt, mint ahogy az ismétlődés és a sorozatjelleg maguknak a műveknek – s e fényképnek is – immanens sajátjuk. (Arra, hogy mi is e fotó tényleges műfaja, arra később visszatérünk, minthogy az épp a kérdés vélhető lényege.)

A felső sor négy montázsa ismert, ma is meglévő, Magyarországon őrzött mű. Címük: *Gustave Fleury, Montázs szerzetessel, Kínai kivégzés, Párduc és liliom.* A középső sorban, balról jobbra haladva, a *Megkorbácsolt hátú* c. fotómontázs, majd a három rajz: *Női portré, Akttanulmány, Pettyegetett női fej kámzsagallérral.* A jobboldali montázs jelenleg külföldi magántulajdonban: *Montázs Szabó Lajos fejével.* (Tudjuk, hogy Vajda aláírásával sem látta el, és címet sem adott műveinek. Így azokból következtetést levonni nem lehet.) A három rajz közül – melyeket Mándy Stefánia kronológiájában 1934-re datált – a jobboldali ugyancsak külföldi magántulajdonban van, jelenlegi holléte ismeretlen, valaha bizonyos Paul Facchetti tulajdonában volt. A másik két mű magyarországi közgyűjteményben található. Az alsó sor képei (balról jobbra) közül az első három lappang, a *Tolsztoj és Gandhi* ismert kompozíció, míg az 5., 6., 7. ugyancsak mindössze erről a képről ismert. A 8. kép az ismert Leány galambbal, míg a 9. és 10. ugyancsak jelenleg ismeretlen helyen van, illetve lappang.

E nyolc fotó esetében (amelyekről a nagyításokat Tímár Péter készítette) az azonosításnak, illetve a részletesebb elemzésnek gátat vet az eredeti hiánya. A kontúrok hiánya a mo-

tívumok nagy részét csak sejthetővé, de nem felismerhetővé teszi. A tudatosságot, a komponáltság tényét mutatja az is, hogy e fényképen *nem* szerepel Vajda összes egyébként ismert montázsa, tehát nem egyszerűen egy leltár jellegű képről van szó. Mándy Stefánia œuvre katalógusának alapján haladva nem szerepel itt a *Montázs cinóber alapon, Ifjúmunkás, Szerelmespár, Háború, Perui madonna, Fejek, lécek, szegletek* c. munka (1930–1934). A Bálint-hagyatékban található *Montázs Lenin fejével* ugyanebbe a tematikába tartozik, a fentiekhez hasonló, azokkal rokonítható.

Mándy Stefánia kronológiáját figyelembe véve a kép legkorábban 1934-ben készülhetett, s valószínűleg Szentendrén, ám az ennél sokkal pontosabb időbeli behatárolás nem lehetséges. Valószínűnek tartom, hogy nem készült 1935–36 után, ebben az esetben Vajda talán más képeket, rajzokat is felhasznált volna, 1937–38 után pedig már valóban más, a montázs odáig jellemző dominanciáját meghaladó korszak kezdődött művészetében.

A fotómontázs Vajda számára a baloldali avantgarde harci fegyvereinek egyike – „harci fegyver", annak a Walter Benjamin által használt értelmében. Ha a német forradalmi művészet, illetve a dadaizmus által teremtett jelentésre, vagy annak holdudvarára utalunk, akkor úgy vélem, rámutattunk a Vajda által elsajátított és termékenyen továbbalakított tradíciónak legalább egy részére. Vajda Kassákon, illetve a Munka körön át „érkezett" a művészeti és politikai mozgalmak világába, s ez a perspektíva, az indulás nézőpontja determinálta. Úgy gondolom, a Munka kör, különböző skizmái s Vajda kilépése ellenére meghatározó volt Vajda egész munkássága során. Egyszóval: Vajda mozgalom nélkül is mozgalmi ember maradt, hasonlóan egyébként Kassákhoz. E tradícióban a fotómontázs az új világot felfedező konstruktív kritikát gyakorló művész instrumentuma, Kassák kifejezésével élve a „korszerű" művészet eszköze, illetve reprezentatív műfaja, eljárása. Az „intellektuális montázs", melyet az orosz avantgarde film teremtett meg, eltér a Griffith-i párhuzamos eljárástól, az asszociációk sűrű hálójának áthatásaiban, az utalások mindig világegészre utaló bonyolultságában. A fotómontázs tehát aktivista eljárás, a világ aktuális állapotába való beavatkozást követeli, illetve teremti meg, állásfoglalást mutat. Habermas kifejezésével élve: nem kell nagyfokú „hermeneutikai könyörületet" tanúsítanunk, ha a montázskészítőt elkötelezett partizánként képzeljük magunk elé – nem függetlenül, ellenben utalva a partizánelméletre. (A fotómontázs készítőjét nem jellemzi a nagy megbékélés, s mindig is aktivista marad.) Vajda fotómontázsai 1930–33 között, tehát már bőven a szürrealizmus „uralkodásának" idején készültek Párizsban, de – a fentieknek megfelelően mégiscsak a német befolyás formai jeleit mutatják. Ez a probléma már rámutat Vajda, illetve egész nemzedékének tragikus paradoxonjára, európai befogadhatóságának, illetve befogadhatatlanságának kérdésére. A húszas évek tradíciója, illetve az alaposabban csak ott megismert *orosz film- és fotóvilág* a harmincas évek elejének Párizsában csapódik le, s megint csak a paradoxitásra mutat az is, hogy *egyébként* Vajda is pontosan felismerte a francia orientáció súlyát, illetve kikerülhetetlenségét a magyar képzőművészet szempontjából. (Amire Vajda „tanulóévei" elkezdődtek, Berlin már egyre inkább csatatér lett, így Párizs pár évre csökkenő értéke megnőtt.) A fotómontázs politikai elkötelezettsége dominál e munkákon, s a világállapot botránya, a megbékélés visszautasítása, az elkötelezettség nem az elvi deklaráció képi allegóriái révén követhető nyomon azokon, hanem épp a vágás, a montázs által teremtett világ új dimenziói által tárul fel.

A paradoxitás abban is megmutatkozik, hogy Vajda az idők változásától függetlenül – tehát az ellenkultúra realitásának tényét, illetve potenciájának alakulását szinte figyelmen kívül hagyva – mindig is visszautasította, saját kifejezésével élve a „jelen uralmi formák" közötti beérkezést és eligazodást. Számára – ahogy pl. kínkeservesen, de Ámos számára igen – nem jelentett nyilvánosságot sem a KUT, sem a korabeli művészeti élet egyetlen legi-



3. Montázs Lenin fejével

4. Montázs Szabó Lajos fejével





5. Alsó sor balról jobbra az első montázs



6. Alsó sor balról jobbra a második montázs

7. Alsó sor balról jobbra a harmadik montázs

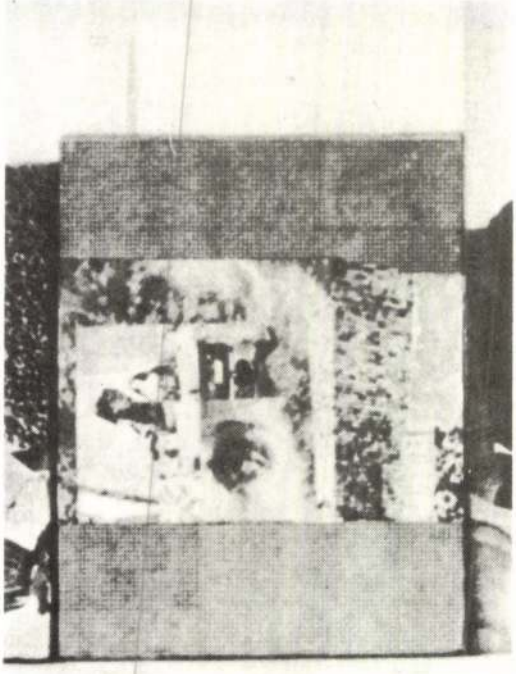



8. Alsó sor balról jobbra az ötödik montázs



9. Alsó sor balról jobbra a hatodik montázs

10. Alsó sor balról jobbra a hetedik montázs



11. Alsó sor balról jobbra a kilencedik montázs

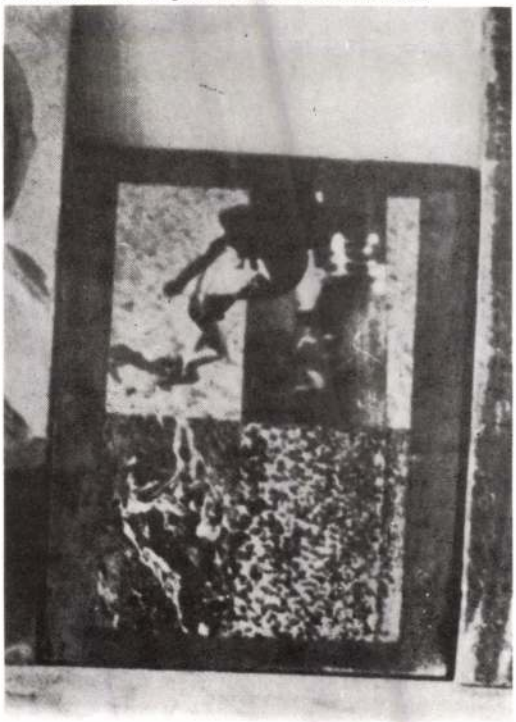

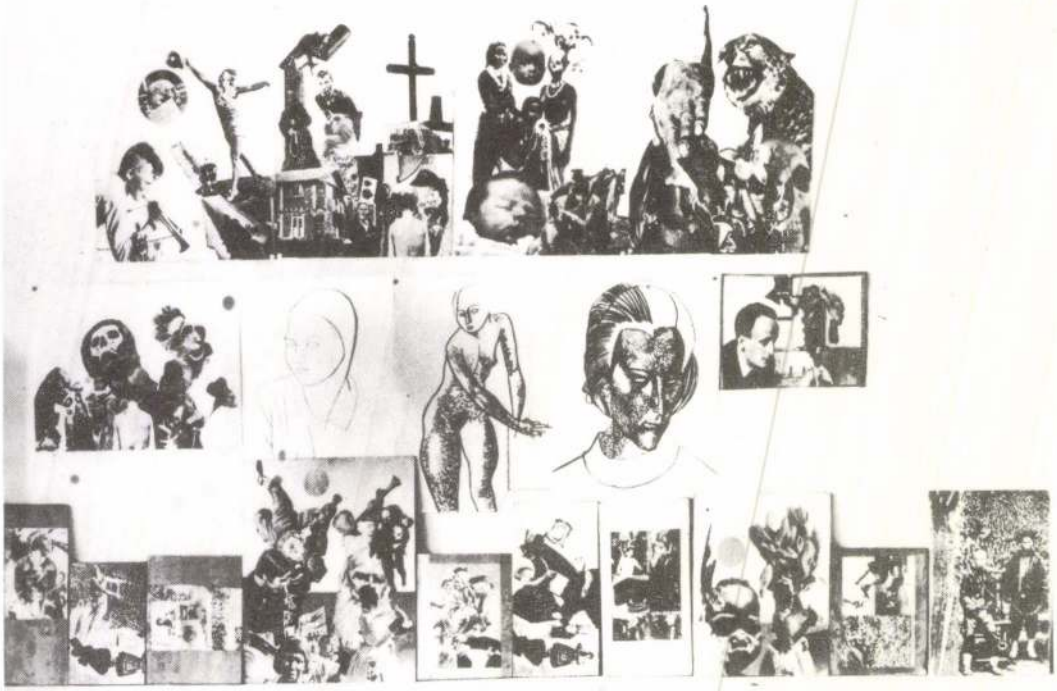

12. A montázsokat ábrázoló felvétel

timált formája sem. Az életmű páratlanságának úgy hiszem, egyik, még részletesen is kifejtendő aspektusa épp e makacsságban, a mozgalom apályának idején a mozgalom igényéhez való hűségben áll, az örökké visszatérő keresésben, és a maximalizmusban, amely így aztán a teljes magányhoz vezet. Vajda kollektivitásigénye művészi és szociológiai kérdés volt. A *közösségi művészet* igénye formateremtő, konstituáló elvvé az ő művészetében lépett, amely máig marginális a magyar művészet történetén belül, s befogadhatatlan (provinciális) Európa számára, holott számunkra épp európaiságával tüntet.

Érzékelhető, hogy e montázsok képanyagának (forrásának) jelentős része a korabeli élet dokumentumait használja fel – nem függetlenül az orosz filmtől –, s ez a tény nagymértékben hozzásegíthette alkotóját ahhoz, hogy művei szinte teljes egészében nélkülözzék a polgári bensőségesség és meghittség valamiféle hamis látszatát, – azt, aminek jeleit a magazinkultúra által közölt fotók egyébként óhatatlanul magukon viselnének. Ugyanúgy, ahogy majd Vajda tárgyösszeállításai sem „csendéletek", szentendrei ház rajzai sem „életképek", „szereplői" nem részei semmilyen „jelenetnek". A figurák háttér és gravitáció nélkül jelennek meg. A női aktok tiszta sugárzása, elvont fényük talán innen is ered. 1937-ben nyilván épp erre utalhatott Vajda, amikor egy feleségéhez írott levelében a montázsok anyagának hiányát említette. De 1937-ben Vajda már *fényképezni* akart, a dokumentum helyett, ekkor már saját világképének reprodukálására lett volna szüksége. A korabeli orosz élet hősei e fényképeken automatikusan hívják elő a forradalmi jellegre való utalást. Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy Vajda mindvégig nagyfokú óvatosságot tanúsított a sztálinizmusal szemben, illetve – másként szólva – egész mereven visszautasította azt. Nem véletlen az sem, hogy a reá szellemileg oly termékenyen ható Szabó Lajos tagja volt annak a Kassák-körből kivált oppozíciónak, amelyet többek közt épp az éles antisztálinizmus jellemzett (egyebek közt Korsch hatása alapján), s amely magas intellektussal felruházott kör semmiféle etikai jellegű kompromisszumra nem hajlott.

Nagyon fontos rámutatnunk itt arra, hgy az orosz élet szereplőinek, jeleneteinek bemutatása mellett a montázsok főszereplői épp az európai – fehér ember által teremtett – imperializmus áldozatai. A harmadik világ fehér ember által megnyomorított népeinek képviselői tűnnek fel újra és újra, csecsemők, éhezők, elesettek, kivégzettek, tüntetők. S így a montázsok egyik, szinte legvisszatérőbb eleme épp a fizikai erőszak, a gyilkosság. S észre lehet vennünk azt is, hogy e montázsok távol állnak a szürrealizmus által létrehívott világ sajátos és Vajdáénál szabadabb asszociációs íveitől. Vajda montázsainak tematikája ugyanúgy egyszerű, amint a rajzaié is. A szinte „didaktikus" témát, (amennyiben ez a lehetetlen esztétikai tradíció általi szétbontás megállhatja ideiglenesen a helyét) épp a szétrobbanóan feszült, expresszív kompozíció révén érthetjük meg teljes drámaiságában. Így utalnak vissza ezek a fehér ember önelégült világának biztonságát visszavonó montázsok alkotójuk alapproblémájára: a széjjelválaszthatatlan művészeti és politikai mozgalom igényére és lehetetlenségére. Ugyanakkor azt is észre kell vennünk, hogy az Európa–harmadik világ problematika centrumba állításával Vajda túllép a kis nemzetek Európán *belüli* imperializmussal való szembenésének horizontján, a művészet nemzettudatba zárt szemléletén, s azt a lehető legegyetemesebbel, az európai öntudat kínzó kérdésével váltja fel. Épp úgy jár el itt, ahogy egyetemes az 1934–38 közötti rajzok téma- és problémavilága is – épp a „bibliai tárgyak" Gedő Ilka által leírt értelme révén, annak megfelelően. (Hadd utaljunk itt arra, hogy az ismert levél kézirata alapján apró, idevágó módosítást kell elvégeznünk – „Ugyanazt akarjuk ...", de a kéziratban *„körülbelül ugyanazt"* áll.)

Tudjuk azt is, hogy Vajda a montázselv használatát nem korlátozta az 1930–33 közötti fotó periódusára, hanem továbbvitte 1934–38 között, a szentendrei, monostori rajzok alkotásának időszakára is. A különböző sorozatokon újra és újra montázsokkal találkozunk:

az ismételt elemkészlet más és más applikációja a zárt és teljes világegész variációs kombinatív felépítésének kísérleteiként, építőköveiként érthetőek. Ugyanis a Világegészet rekonstruálni, illetve imitálni kívánó *Nagy Mű* igénye független a műfajtól, s mindkét, illetve három korszakában meghatározó célja maradt Vajdának. Amikor tehát egymás mellé teszi a két korszak, a fotó és rajzperiódus munkáit, akkor Vajda a montázselv életművében meghatározó szerepére utal, illetve a montázs révén (azaz az ismétlésben) azonnal, újra fel is mutatja azt. Úgy vélem, Vajda életművének centrumában az a felismerés áll – mint azt e fotó is mutatja –, hogy a korszak fragmentumot teremtő, a műegészt szinte lehetetlenítő jellegzetessége ellenére is lehetetlen lemondani a *zárt mű* igényéről. Vajda mindvégig tisztában volt azzal, hogy az avantgarde alkotásokat nemegyszer az is jellemzi, hogy „értelmezési hátterük", magyarázathorizontjuk már-már szinte túl széles, a kommentár jóval bőségesebb a prófeciánál. A zárt mű épp azt az igényt mutatja, jeleníti meg, amely a hermeneutikai könyörületre a legkevésbé tart számot, illetve amelyre ismét a mozgalom (a konszenzuális közösség) apályakor lesz égető szükség.

A kérdés azonban az, hogy mindezt miként igazolhatjuk e fotón, illetve annak elemzése által. A montázsok legjellemzőbb sajátossága, amely rokonítja azokat a rajzokkal, épp az egyes elemek, illetve témák ismétlődése, valamint a háttérnélküliség és a gravitáció „feloldása". Az ismétlések lehetnek egészen konkrétak (azaz van példa egy-egy elem többszöri felhasználására), de lehetnek a téma révén analóg jellegűek, vagy épp egy-egy téma képi variációi tűnnek fel. De találkozunk a gesztusbeli, bonyolultabb, áttételes jelentésű ismétlődésekkel is, melyek különösen lényegesek. Vajda egyszerre használja fel az intellektuális montázsnak megfelelően a vizuális és értelmi ismétlések, utalások egész rendszerét.

A pontosan azonos formai ismétlődések esetére példa a felső sor balról második képén *(Montázs szerzetessel)* illetve a címében is erre utaló, középső sor balról első képén *(Megkorbácsolt hátú)* szereplő, háttal álló, lehajtott fejű férfialak. Azonos az alsó sor két meglévő montázsának egy-egy eleme: A *Tolsztoj és Gandhi*, illetve a *Leány galambbal* című munka galambot tartó leányfotója. A népművészeti motivika ekként való felhasználásának, az ismétléses eljárásnak, újrafelhasználásnak aztán majd Bálint munkásságában láthatunk példát, aki az önidézet lehetőségeit egészen a paradoxonig feszíti.

Az elvesztett, lappangó montázsokon felismerhető ismétlődés a második, illetve hatodik képen látható női parasztszoknya árnyékának fotója. Az életlenség, illetve a homályosság miatt csak vélhető, hogy további azonosságok is vannak az első sor lappangó képeinek elemei között. De belátható, úgy hiszem, hogy azonos, vagy azonos jellegű a 2. és 9., illetve 10. kép „háttér" faktúrája, a sűrű pontrendszer, amely ugyanúgy lehet embertömeg, mint búzamező.

Más-más formában, különböző helyzetekben, de újra és újra ismétlődő eleme a montázsoknak a koponya. Így a felső sor 1. képén *(Gustave Fleury)*, balról a harmadikon *(Kínai kivégzés)*, negyediken *(Párduc és liliom)*, a középső sorban balról az első *(Megkorbácsolt hátú)* c. képen. Ugyancsak tematikai ismétlődés az erőszakos halál, a kivégzés jelenete. E motívumok legkülönbözőbb változatai tűnnek fel a *Kínai kivégzés, Megkorbácsolt hátú, Montázs Szabó Lajos fejével, Tolsztoj és Gandhi* c. munkákon. De ugyancsak a *Kínai kivégzés*en is látható fotó egyik részletének tűnik az alsó sor 7. képének egyik részlete.

De nem korlátozódnak az ismétlődések, párhuzamok a tematika, illetve a forma síkjára. A komponáltságra, az elrendezettségre vall az egész összeállítás, az azon belüli szimmetriák-ismétlődések is. A felső sorban azonos méretű munkák láthatóak, a középső sor két montázsa fekvő méret, az alsó sorban pedig a meglévőktől eltekintve inkább a kisebb munkák szerepelnek. (A *Tolsztoj és Gandhi* méretét tekintve a felső sorhoz tartozik.) Igen fontosnak tarthatjuk, hogy az alsó sor baloldalról második, lappangó képének női figurájának mozdulatára

rímel a középső sorban lévő rajz női aktjának egész mozdulata. A rímelés ismétlődése teremti meg az összeállítás szerkezetét. Úgy vélem, nemhogy véletlenről nem lehet szó, ellenben az ismétlődés is az összeállítás-bemutatás zárt kompozícióvá változtatásának igényére és szándékára mutat rá. A dobó mozdulat tematikailag – tehát egy másik asszociációs értelmezési síkon bemutatva és keresve az ismétlődést – a *Gustave Fleuryn* ismétlődik meg. Formailag visszatérő elem és mozdulat a *Gustave Fleury*, illetve a *Tolsztoj és Gandhi* trombitás pionírjének alakja is. S a mozdulat, a gesztus szintjén rímel, utal egymásra a jobb szélső *Párduc és liliom* ugró nőjének a semmibe aláhulló, és a *Tolsztoj és Gandhi* ugyancsak semmibe zuhanó halottjának mozdulata. Visszatérő eleme a montázsoknak az arc helyettesítése egy másik, idegen elemmel. A *Kínai kivégzés* fiatal néger nőjének arcát koponya takarja, s eltérő, idegen az arc az alsó sor bal szélső montázsán is. (Ez a technika egyébként megjelenik Vajda itt nem szereplő kompozíciói közül a *Háborún* is.) Erre az eljárásra mutat a Gustave Fleury szöveg-koponya összevágása, ahol az arcot, az emberi személyiséget a rendőrségi keresőszöveg és a koponya kettősségében érthetjük meg. Vajda az ismétlődések révén éri el azt is, hogy a sorok sorozattá rendeződnek el: a különféle típusú és minőségi asszociációk így alakulnak gazdag struktúrákká, melyek belső összefüggésrendszerek egészét, sokaságát rajzolják ki, s teszik a művet kompozícióvá, talán újfajta zárt műalkotássá is.

Észrevehetjük ugyanis pl., hogy a felső sor az azonos méretek mellett azonos kompozíciót is mutat. A képsíkok alsó része kitöltött, míg a felső képmezőben oldottabb a síkkitöltés, levegősebbek a jelenetek. De ismétlődik az egyes képek belső arányrendszere is, az egyes művilágok belső motívumainak egymáshoz való viszonya is visszatér. Konstruktivizmus és szürrealizmus is transzparentálódik egymásra, ugyanúgy, ahogy a grafikákon az egyes elemek hatják át egymást és teremtenek újra és újra új teret és síkokat. Az alsó sor egyik visszatérő sajátossága épp a népművészeti motívumok sokaságában látható meg, ha a montázsok általában a folklór világából merítik tematikájuk jó részét, akkor az alsó sor világa a paraszti életre koncentrál.

Külön is értelmeznünk kell a kompozíció közepén elhelyezkedő más, későbbi időből származó három rajz elhelyezésének kérdését. Láthatjuk, hogy a két portré a középtengelytől jobbra és balra tekint, míg a női akt épp a centrumban állva, magába mélyed, s így zárja le a különböző dinamikus tengelyeket, összefüggéseket. A fotómontázsok által körülvett rajzok két világ-, illetve műtípus találkozását, montázsát teremtik meg. Az egyik a politikailag leírható, értelmezhető világ, a másik pedig a szublimált, immár csak emberi lényegre koncentráló, akcidenciáitól megszabadult indivíduum világa, amely azonban Vajda rajzainak esetében annyira általánosított, amennyire egyént ábrázoló rajz még általános lehet. A kettő csak együtt érvényes, még ha együtt már ábrázolhatatlan is.

A két műtípus, amely gyakorlatilag két korszakot, két magatartást ölel, szorosan összetartozik: a belső csenddel teli, higgadt önarcképek épp azt a világot, bensőséget sugallják, ami a montázsokról hiányzik.

Amikor tehát Vajda – vélhetően Szentendrén, természetes fényben – összeállította a lefényképezett fotókat, s elkészítette, vagy elkészíttette a rendelkezésünkre álló dokumentumértékű – megítélésem szerint – *művet*, akkor úgy gondolom, mélyen összhangban cselekedett az általunk egyébként ismert munkásságával. (Ugyanakkor e fotó jó érv amellett is, hogy milyen mondvacsinált esztétikai ötlet a dokumentum- és esztétikai érték szétválasztása.) Mint a rajzsorozatokon, itt e fotón is a totalitás intellektuális fegyelemmel ellenőrzött kritikai elsajátítására, illetve megragadására tett kísérletet. A hagyományos értelemben vett képzőművészetet épp egy műfajok közötti és feletti, új mű létrehozásával kívánta meghaladni és megteremteni – illetve ez alkalommal rámutatni a műfajok esetlegességére és tör-

téneti jellegére, ami egyben az önreflexió forrása. Így Vajda életművének – számomra – legfontosabb tulajdonságainak, jellegzetességeinek egyike tárul fel e fotón is: az ugyanis, hogy a polgári társadalom világán túllépett művész számára nem pusztán a proletkult és a nagymértékben, a harmincas években egyre jobban művészetszociológiai indoklásra, hermeneutikai könyörületre szoruló avantgarde formája, lázadása adódott lehetőségként. 1933 után (de nem 1941-ig) a lázadás klasszikus fegyelemmel párosulhatott. S ez a kettősség az, amely páratlan Vajda művészetében – s az egész magyar avantgarde-on belül. Vajda ugyanis nem *visszafelé* kívánta „meghaladni" az avantgarde teljesítményét (mint kortársai nagy része), hanem annak paradigmájából kiindulva, s azt folytatva.

Péter György: **Werkfolgen und Montagetechnik**

Das im Aufsatz behandelte Foto zeigt einen Teil von Vajdas Montagen, die zwischen 1930 und 1933 in Paris entstanden sind, sowie einige seiner Zeichnungen, die er nach 1934 in Szentendre schuf. Das zeitgenössische Archiv-Foto hat sich im Nachlaß des Künstlers erhalten, es handelt sich dabei offenbar um seine eigene Aufnahme, so ist die Komposition, die Auswahl der aufgenommenen Werke wohl nicht dem Zufall, sondern der bewußten Überlegung zu verdanken.

Es ist uns bekannt, daß sich Vajda unter der Wirkung von Eisenstein und Pudowkin mit dem russischen Film stark auseinandersetzte. Die Erfahrungen aus dieser Bildwelt sind an diesen Montagen erkennbar, die darüber hinaus auch von einer deutlichen Rezeption des Konstruktivismus und des Surrealismus zeugen. Die gemeinsam dargestellten Werke stammen aus zwei verschiedenen Schaffensperioden, die von jeweils anderen Strategien des Werkaufbaus gekennzeichnet sind. Die Fotomontagen, die zum Teil nur aus diesem Foto bekannt sind, verraten die Eigenheiten der Denkweise und der Kompositionstechnik der Avantgarde, in den Zeichnungen hingegen, die bei extremer Verallgemeinerung die klassische Disziplin der Menschendarstellung bewahren, hat der Künstler bereits auf den „direkten Aktionismus" des radikalen Umsturzes der Welt und der radikalen Gestaltung des Kunstwerkes verzichtet.

Wir sind jedoch der Meinung, daß die beiden Perioden für den Künstler selbst eng zusammenhingen, das wollte er eben auch mit dieser Fotozusammenstellung illustrieren. Die introvertierten Porträts und Akte, die bei Vajda die radikalen Avantgardewerke ablösten, ergänzen genau jene Werke die den aktuellen Zustand der Welt mit so viel dramatischer Kraft darstellten. Die Möglichkeit, die Vajda ergriff und praktizierte, bestand nicht in der Verneinung der Avantgarde, sondern in ihrer Applikation. Obwohl sich Technik, Thema, kompositionelle Ordnung gewandelt haben, lassen sich die formschaffenden Merkmale der Avantgarde erkennen: die Folgenbildung, die Montagetechnik, die gespannten Assoziationen, das trotz aller Abstraktion deutlich zur Form erhobene weltanschauliche Engagement.

Dieses Foto ist zugleich Dokument und – unseres Erachtens auch – Kunstwerk, seine bemerkenswerte „Gattung" liefert einen Beweis dafür, daß Vajda seinen Anspruch auf Totalität bewahrt hat.

DUNAÚJVÁROS

Október 6-án, hétfőn 19 órakor

Dunaújváros ifjúsági mozgalmának története

Dr. Salamon Konrád történész előadása a Népfront Klubban

Október 13-án, hétfőn 19 órakor

Rajk László

Dr. Salamon Konrád történész előadása a Népfront Klubban

Október 20-án, hétfőn 19 órakor

esti tárlatvezetés

a Dunaújvárosi Múzeumban

F. k.: Dr. Fitz Jenő — 69.7278 FMNYV

FEJÉR MEGYEI MÚZEUMOK

MÚZEUMI HÓNAP

1969

MŰSOR

GORSIUM (Tác)

Október 4-én, szombaton délután 15 órakor

A gorsiumi ásatások új eredményei
címmel Dr. Fitz Jenő megyei múzeumigazgató
és Dr. Bánki Zsuzsanna régész tart vezetést
Indulás: 14 órakor a Piac téri MÁVAUT állomásról

SZÉKESFEHÉRVÁR

Szeptember 14 — november 2-ig

Vajda Lajos emlékkiállítása
az István Király Múzeumban

Október 8-án, szerdán 18 órakor

Kréta művészete
Kovács Tibor régész előadása
a MTESZ Klubban (Liszt F. u. 1.)

Október 12-én, vasárnap ½ 12 órakor

Tíz év magyar középületei
kiállítás megnyitása a Csók István Képtárban

Október 16-án, szerdán 18 órakor

Anatólia művészete
Kalicz Nándor kandidátus előadása
a MTESZ Klubban

Október 19-én, vasárnap ½ 12 órakor

Fehérvár kialakulása
kiállítás megnyitása a Budenz-házban

Október 26-án, vasárnap 16 órakor

a Budapesti Fúvósötös hangversenye
a Vajda Lajos emlékkiállításban

Október 29-én, szerdán 18 órakor

Vajda Lajos és a szentendrei festészet
Körner Éva művészettörténész előadása
a MTESZ Klubban

Esti tárlatvezetések

Október 7-én, 19 órakor a Vajda emlékkiállításon

Október 14-én, 19 órakor a Budenz-házban

Október 21-én, 19 órakor az István Király Múzeumban

Október 28-án, délután 15 órakor
a Középkori Romkertben és a bazilika új feltárásán

Vajda Lajos

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Dunántúli Napló

1964 ÁPR 19.

Előadás Vajda Lajosról

A Nevelők Házában nagysikerű előadást tartott Vajda Lajosról Bálint Endre festőművész.

Vajda Lajos Zalaegerszegen született, hosszú ideig Szerbiában élt, majd a szerb-lakta Szentendrén telepedett le és egyik megalapítója és egyik legkitűnőbb művésze lett az ott kialakult művésztelepnek. A szentendrei művészkört csak az utóbbi időben kezdik értékelni s részleteiben is megismerni, pedig olyan kitűnő művészek éltek, dolgoztak ott Vajda Lajoson kívül, mint a mártírhalált halt Ámos Imre vagy a ma élő festők közül Szántó Piroska. Vajda Lajos ott töltötte életének jelentős részét, s a második világháború idején halt meg.

Életpályáját, rendkívül érdekes és jellegzetes művészetét Bálint Endre ismertette a pécsi hallgatósággal. Ő maga is festőművész, Budapesten él, de megfordult Franciaországban és Spanyolországban is, legutóbb a francia kiadású Jeruzsálemi Bibliát illusztrálta, ami nagy visszhangot váltott ki. Színesen, érdekesen mutatta be Vajda Lajos munkásságát és értékes előadását vetítés egészítette ki, amelynek révén a hallgatók megismerhették Vajda Lajos rajzait és festményeit is.

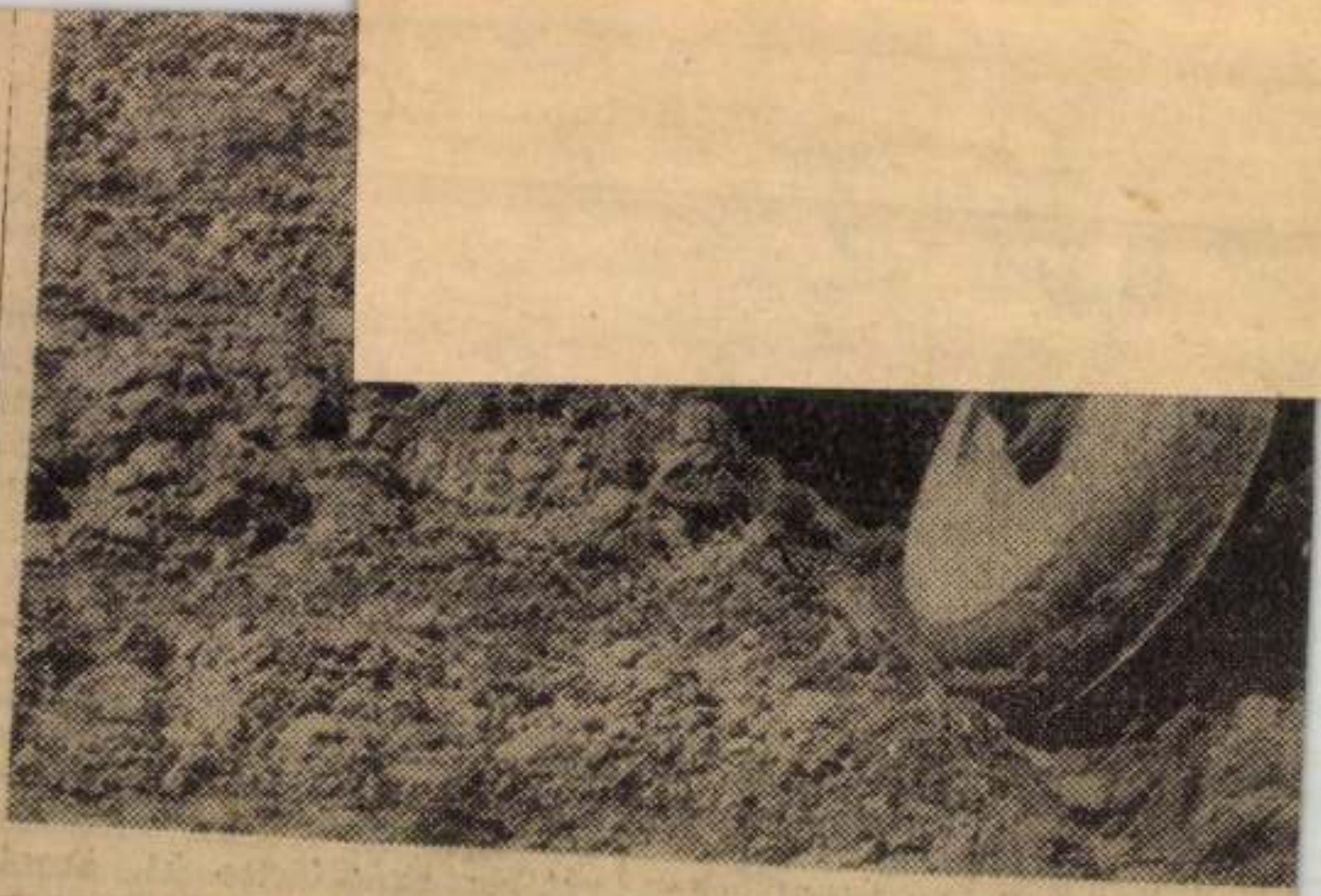

Lánycsók határában is jó ütemben haladnak a tavaszi m
meth Jenő a Csillag Termelőszövetkezet traktorosai a ke
talajt. Rövidesen megkezdik a kukorica

Vajda Lajos, kső

Haulisch Lenke a Vajda Lajos-emlékkiállítást

A Magyar Nemzeti Galéria *Vajda Lajos-emlékkiállítását* ajánlom azoknak a fiataloknak, akik a képzőművészetben jelentkező újabb kísérletek iránt érdeklődnek. Meglepetve ismerik majd fel egy mai képzőművészeti újításnak vélt jelenség ősét a harmincas évekből. Nemcsak a konstruktív képépítésnek, a jelenségek belső körvonalainak kirajzolását találjuk meg művészetében, de ami egészen közel hozza korunkhoz: azoknak az organikus-kozmikus struktúramozgásoknak kalligrafikus érzékeltetését is, ami a nemzetközi képzőművészetben a hatvanas években terjedt el, nálunk pedig a legutóbbi időben.

Ne fosszák meg magukat Vajda Lajos művészetétől azok, akik közel érzik magukhoz Bartók Béla zenéjét, Kassák Lajos, József Attila költészetét, mindazokat a művészeket, akik kifejezésmódban olyan forrásokhoz hajolnak, mint a népművészet, a primitív népek kultikus művészete, gyermekmondókák és a legmélyebb benső indíttatások. Mindezzel egy időben tudatosan azonosítják magukat egy nagyobb emberi közösség gondolat- és érzelemvilágával, és saját korukról beszélnek.

Ajánlom továbbá mindazoknak, akik meg kívánnak ismerkedni egy különleges művészegyéniséggel. Nehéz történelmi korszakban, kedvezőtlen közép-európai körülmények által meghatározott, de még ettől függetlenül is tragikus egyéni életút folyamán, alig tíz év alatt keletkezett az a hatalmas életmű, amelyet az emlékkiállítás bemutat. Vajda Lajos képei egy időben ismertetnek meg a valóság emelkedett, ünnepi és infernális, kegyetlen oldalával; tiszta vonalvezetésükkel bizonyítékul szolgálnak arra, hogy az ember a legnehezebb körülmények között is képes neméhez méltó jeleket hagyni az utókorra. Egyben arra is figyelmeztetnek: még léteznek a világban azok az ellentétek, amelyek Vajda életművének alakulását befolyásolták.

182

író — két nagyszerű szerep... Ok a kellemes közérzetre.

lítsünk egy-egy szerephez, nincsen kész recept: ez a legvarázslatosabb és legszemérmesebb bel-

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Vajda Lajos

NÉPSZABADSÁG

1960 APR 6

Vajda Lajos műveinek emlékkiállítása Szentendrén

Huszonöt esztendővel ezelőtt halt meg Vajda Lajos festőművész, akit a modern magyar képzőművészet jelentős alakjai között tart számon a művészettörténet. A mester életművének most emlékkiállítással adóznak Szentendrén, a Ferenczy Károly Múzeumban, ahol hétfőn *Bálint Endre* festőművész nyitotta meg a tárlatot. Anyagát egyrészt azokból az alkotásokból válogatták össze, amelyeket Vajda Lajos özvegye őriz, másrészt jó néhány művet kölcsönöztek egyéni műgyűjtőktől és a Magyar Nemzeti Galéria XX. századi gyűjteményéből. A tárlat gazdag anyaga *Passuth Krisztina* művészettörténész rendezésében kerül a közönség elé.

JESUS FARIA:

A venezuelai felsza
mozgalmat nem l
megsemmisíte

Jesus Faria, a Venezuel
munista Párt főtitkára
tette: — Mély meghato
tolmácsolom e nagy kongr —
nak az illegalitásban és partizán-
csapatokban harcoló venezuelai
kommunisták, továbbá a börtön-
ben sínylődő elvtársaink testvéri

...jük a kommunista vi-
lágmozgalom egységét — tette
hozzá.

LEBADI:

Az SZKP hű harcá

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Vajda Lajos

NÉPSZABADSÁG

1966 ÁPR. 11.

Varsóban és Poznanban.

*

VAJDA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁS nyílik hétfő délelőtt fél 12-kor Szentendrén a Ferenczy Károly Múzeumban, a Nemzeti Galéria rendezésében.

*

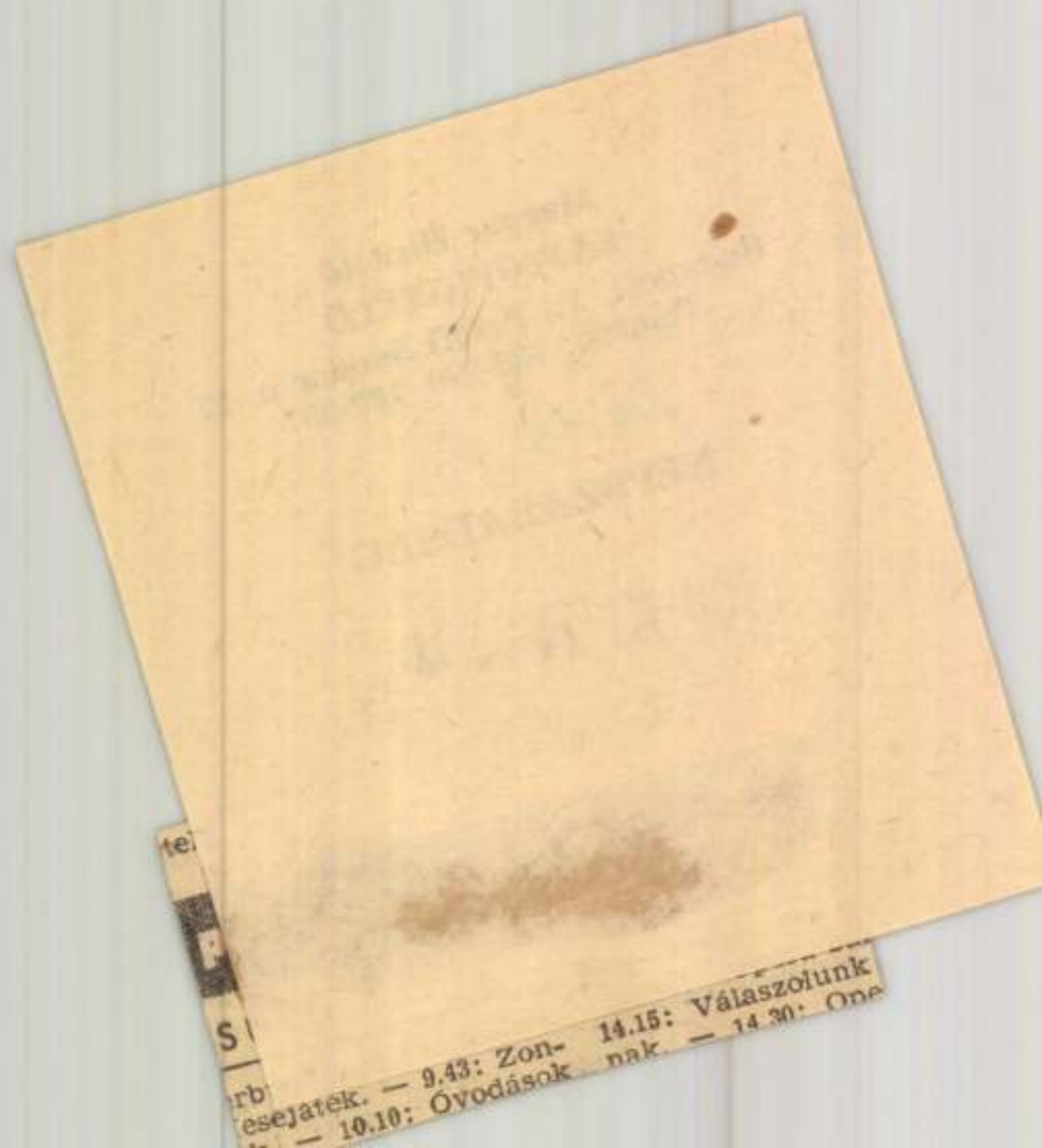

esejátek. — 9.43: Zon- 14.15: Válaszolunk
— 10.10: Óvodások nak. — 14.30: One

Vajda Lajos

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V. Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

1980 APR 3.

ESTI HIRLAP

Kis kávéház

☐ A SZENTENDREI Ferenczy Károly Múzeumban a Magyar Nemzeti Galéria és a szentendrei múzeum rendezésében, április 4-én, fél 12 órakor Vajda Lajos-emlékkiállítás nyílik. A 25 éve halott festő műveinek gyűjteményes bemutatója feltárja a művész fejlődési útját.

togatást tett Bel...
ma reggel *Szipka József* moszkvai magyar nagykövet és *Pritickij*, a Belorusz Kommunista Párt Központi Bizottsága titkára kíséretében Minszkből visszaérkezett Moszkvába.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

1966 APR 2

PESTMEGYEI HÍRLAP

Vajda Lajos

— **Vajda Lajos emlékkiállítása** hétfőn délelőtt fél 12 órakor nyílik meg a szentendrei Ferenczy Károly múzeumban. A megnyitó beszédet Bálint Ede festőművész tartja.

— **A tápiósápi KISZ-szer-**

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

1900 MAR 31

MAGYAR NEMZET

Vajda Lajos

állítását. [illegible] ki-

A Nemzeti Galéria rendezésében április 4-én, hétfőn délelőtt fél 12 órakor Szentendrén a Ferenczy Károly Múzeumban megnyílik Vajda Lajos emlékkiállítása.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Vajda Lajos

PESTMEGYEI HÍRLAP

Egy tragikus sorsú festőművész emlékkiállítása

1021

Szentendre két igen jelentős kulturális eseménnyel is hangsúlyozza hazánk felszabadulási ünnepének jelentőségét. Ma, hétfőn nyílik meg a már országos nevezetességű szabadtéri szobormúzeum és a Ferenczy Károly Múzeum emeleti helyiségeiben a Vajda Lajos emlékkiállítás.

Három évvel ezelőtt létesítették a szabadtéri szobormúzeumot. Rövidesen egyik legvonzóbb látványossága lett Szentendrének. Ma ismét megnyitja kapuit. Idén területileg is bővül. A város hozzácsatolta a szomszédos kert Ábrányi Emil egykori Margit-virágos kertjének egy részét, amelynek újraparkosítása most folyik. A kiállítás megnagyobbított része május elsején nyílik. Anyaga közel száz újabb alkotással bővül.

A Vajda Lajos emlékkiállítás, amely a Nemzeti Galéria és a Ferenczy Károly Múzeum közös rendezése, ugyancsak országos jelentőségű művészeti esemény. A tragikus sorsú szobrász művészetének elemzői szerint Vajda Lajos szellemi alkata és művészi célkitűzései szempontjából igen sok tekintetben Bartók Bélára emlékeztet. Vajda Lajos is felfedezte a maga területén, a festészetben, hogy a tradicionális és forradalmi energiák erősítik egymást.

Az emlékkiállítást, mely 18-án zárul, hétfőn délelőtt fél tizenkettőkor nyitja meg Bálint Endre festőművész.

m. l.

egy kicsit messzebbre kalauzolom, messzebbre a világvárostól. Megmutatom a távolabbi vidék egy-két szenzációját.

— Wery well! Kitűnő ötlet. Megkérhetném, hogy üljön a kocsimba?

A sztráda

A kettős autópályához irányítottam, de nemet mondott. Azt már ismeri.

— Kitűnő sztráda, de kicsi, nagyon rövid.

Ezen nem is vitatkoztunk, de elmagyarázhattam, hogy a Balaton felé újabb autópálya kanyarodik, s nem is olyan sokára a fővárostól a Balatonig külön vonalon suhanhatnak az ilyen előkelő külföldi kocsik is, mint amilyen az angol Ford-Taunusa. Amit eddig elkészítettünk, az sem volt olcsó mulatság. A rengeteg híddal, alul-felüljáróval, csatornázással, kilométerenként 10 milliókat emésztett...

— Az ön kocsija?

— Villamossal járok vagy autóbusszal.

— Ó, egy újságírónak igazán természetes a kocsi. És egyáltalán több kocsi természetes, mint amennyi van Magyarországon.

— Kedves Mister... szabadna a nevét tudnom?...

— Fontos? Kereskedelmi utazó, elég ennyi.

— Tehát Mister X, ön a fentiekért a földrajzot és a történelmet hibáztassa. Ha nyilazó ősapáink, tegyük föl, az önök hazájában ütnek tanyát, s akkora birtokaink lettek volna a nagyvilágban,

Vajda Lajos, kesző

Tárlatvezetések: A Nemzeti Galériában de. fél 10-től: Vajda Lajos művészete, vezető Bolgár Kálmán. — A

– : A hétvégi kult. prog.

9.

Népszabadság, Bp. 1978. júl. 21.

Vajda Lajos, festő

Vajda Lajos műveket keresnek

A Magyar Nemzeti Galéria jövőre Vajda Lajos-emlékkiállítást rendez. Kéri mindazokat, akik a művész alkotta művel, vagy Vajda Lajossal kapcsolatos dokumentummal rendelkeznek, értesítsék a Galériát a 160—030, 160—100/377-es telefonszámon. Ugyanakkor kérik a Barna Ernőtől származó festménnyel vagy grafikával rendelkező gyűjtőket, hogy jelentkezzenek az intézmény nyilvántartási csoportjának a 160—030/438-as telefonján, vagy a következő címen: Magyar Nemzeti Galéria, 1250 Budapest, Pf. 31. (MTI)

–. Vajda Lajos műveket kere

3.

Esti Hirlap, Bp. 1977. okt. 18

Vajda Lajos

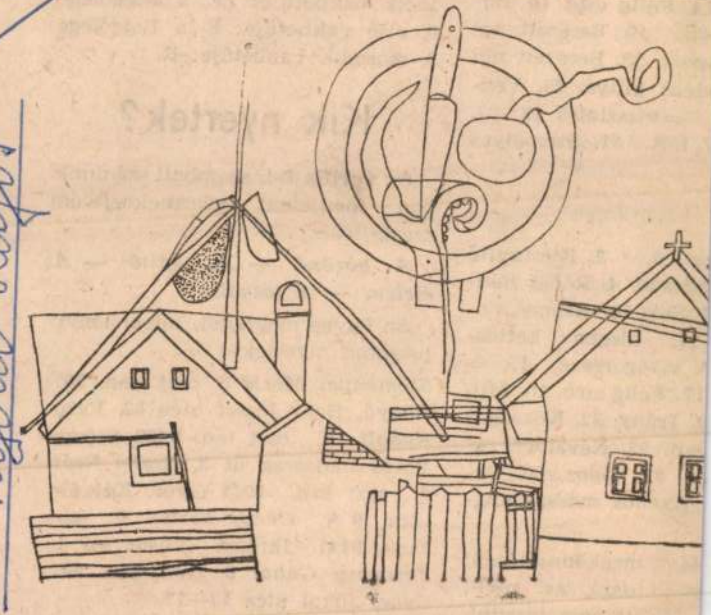

Vajda Lajos: Szentendre. Tusrajz.

1978. április 15., szombat

Kisalföld, 1978. ápr. 15.

16. Eb-
ezett női
ézett női
25. Vég-
s 12. 27.
zemélyes

icsinyítő
nai Sán-
onos ma-
kettős-
. 15. =
18. Mu-
Község a
lővel ra-
30. Pa-
salhang-

nyítéséül
s rövid
teszünk
1. első



sodik vakbetűje: ZE, a függőleges 6. első vakbetűje: E, a függőleges 8. második vakbetűje: R.

Kik nyertek?

Az április 8-i, szombati számunkban megjelent gyermekrejtvény megfejtése:

A bőrönd — Az üdítő — Az élelem — A táskák.

Az ügyes megfejtők közül könyvjutalmat nyertek:

Szemenyei Mária 5. oszt. tan. 9071 Gönyű, Bem József utca 82, *Varga Rudolf* 7. oszt tan. 9400 Sopron Vörös hadsereg út 3. *Szabó Beáta* 4. oszt tan. 9024 Győr, Kálvária utca 9/A, *Géczy Eszter* 7. oszt tan. 9141 Ikrény, Vasút sor 15 *Ferenczy Gábor* 6. oszt. tan. 9021 Győr, Jókai utca 13—17.

A könyveket postán küldjük el.

VAJDA LAJOS (

RENDHAGYÓ KORBAN élt rövid, egyedülálló életet, s közben létrehozott egy különös életművet. Hetven esztendővel előtt született, de idestova negyven esztendeje halott. Harminchárom életévéből hetet Szerbiában töltött családjával, később négy éven át Párizsban tartózkodott. Alkotásra *alig egy évtizede* jutott, s ennek legfőbb színtere a soknemzetiségű Szentendre volt. Ezek a tömör életrajzi adatok eleve magukban rejtik munkásságának kiindulási pontjait, ugyanakkor előrevetítik kibontakozásának lehetőségeit.

MAGYAR H

Wagner:E ának

VAJDA LAJOS

A *Magyar Nemzeti Galéria* — születésnapjának tiszteletére — most nagyszabású emlékkiállítással adózik *Vajda Lajos* életművének. A Budavári Palota földszinti termeinek sorában dicséretre méltó gondossággal tárják az érdeklődők elé e sokrétű alkotótevékenység legkülönfélébb vonulatait. Kezdve a húszas évekből való akttanulmányoktól a párizsi fotomontázsokon, a harmincas évek szentendrei néprajzi gyűjtésein keresztül egésze a színes kollázsokig, szimultán rajz kompozíciókig, a pasztell maszkperiódusig, és a negyvenes évek utolsó nagy szénsorozatáig. Kétszázötvennél több alkotást említ a katalógus, legnagyobbrészt *Vajda Júlia* tulajdonából, de sok más neves magángyűjteményből, és közintézménytől is. Mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt ez az eddigi legreprezentatívabb magyarországi Vajda-kiállítás.

MAGYAR HI

Wagner:El ának

VAJDA LAJOS 3

A RETROSPEKTIV TARLAT erdemi értékelésére, részletekbe menő elemzésére — sajnos — nincs módunk és terünk. Szeretnénk viszont felvillantani ezúttal néhányat azokból a végletekből, amelyek térben és időben egyaránt rendkívül távol vannak egymástól, és amelyeknek összeegyeztetésére — — megkísértve szinte a lehetetlent — Vajda Lajos vállalkozott. —

MAGYAR HIRLAP [illegible]

Wagner:Ellenáll az idő múlásának

VAJDA LAJOS 4

„Azokhoz tartozom, akik gondolkodnak is azon, amit csinálnak. A művészetben sokkal racionálisabb vagyok, mint az életben, ahol inkább az érzelmektől hagyom magam befolyásoltatni. Igaz az, hogy a művészetben egy bizonyos érzelemvilág kell hogy kifejezésre jusson, csak ezáltal az alkotás még nem jelenti egyúttal azt is, hogy kép. Ezért mi inkább engedünk az érzésekből (ami nem jelenti azt, hogy mi száműzzük az emberi érzelmeket a képből), és a fősúlyt inkább a konstruktivitásra, a kép térbeli

MAGY

Wagn

ulásának

VAJDA LAJOS

alakítására fektetjük..." E sorokat 1936 áprilisában Szentendréről írta Vajda, menyasszonyának, Richter Júliának. Ezek a sorok azonban Vajda *egész életművére* érvényesek. Kezdve főiskolai tanulmányaitól — amelyeket radikális körben, a legfrissebb európai kísérletek és törekvések iránti érdeklődéssel, *Csók* és *Vaszary* bátorító irányításával végzett — folytatva a Bécsből frissen hazatért *Kassák* hatásával. Ám ez utóbbi *Munka* körének szigorú képarchitektúrája, merevvé vált konstruktivizmusa nem kötik le tartósan a formai érzékenységét. A saját maga által *konstruktív szürrealizmusnak* nevezett felfo-

VAJDA LAJOS

sásához viszont a párizsi évek vezették el és sikerült végérvényesen létrehoznia az *intellektuális-emocionális* ellentétpár sajátos egyensúlyát egész hátralevő életművében.

MAGYAR HIRLAP 1973-134-8

Wagner-kiállítás az idő multával

VAJDA LAJOS

endrén rajzban tovább folytatja ebbéli törekvéseit: „*Most azzal kísérletezem, hogy különböző tárgyak más-más környezetből kiemelve egy képsíkon összeszerelve hogy hatnak (konstruktiv-szürrealista sematika), ezenkívül próbálkozom azzal is, amivel eddig az orosz filmteoretikusok foglalkoztak: az, hogy hogyan hat egy tárgy, ha azt belehelyezzük egy más, „idegen" objektumba*".

MAGYAR HIRLAP 1978-184-8

Wagner: Ellenálll az idő mulásának

VAJDA LAJOS

PÁRIZSI ÉVEIBEN (1930—34) főleg a *fotó* és a *film* ejti rabul. És itt is végletek társítására törekszik. *A francia dadaisták, szürrealisták absztrakt formalizmusát a kortárs szovjet avantgard szociális töltésű, realista törekvéseivel* próbálta ötvözni. Képeslapokból kivágott aktuális politikai eseményeket dolgoz fel fotomontázsain és hazatérve, Szent-

MAGYAR

Wagner: Ellenáll az idő mulásának

VAJDA LAJOS 9

Szintén Szentendrén és Szigetmonostoron kezdte gyűjteni barátjával — *Korniss Dezsővel* — a *soknemzetiségű vidék néprajzi motívumait*, hogy aztán kompozíciók elemeiként variálja ezeket. Ezzel ismét többféle végletet egyesít. A *primitív, paraszti, tárgyi kultúra formarendszerét az avantgard művészek kifejezési eszközévé avatja egyrészt*, másrészt a *kollektivitás sok évszázados* kincsestárából akar *újszerű* és *egyéni* művészetet teremte-

MAGYAR HI

Wag.er: E ának

VAJDA LAJOS 10

ni." „Ugyanazt akarjuk ko., amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak; azt hiszem, a piktúra területén eddig még ilyen törekvések nem voltak... s ennek azért érezzük fokozott szükségességét, mert a mai magyar művészetben mindenki visszafelé kacsint; mi is visszanézünk a múltba, de egészen más célzattal, azért, hogy még jobban megerősödjünk, s hogy a múlt értékeit mentsük (ami még nem pusztult el) és a jövő számára adjuk át."

MAGY

Meg[illegible] mulásának

VAJDA LAJOS 11

EHHEZ AZTÁN a primitív törzsek Párizsban megismert rituális kelléktárát társította, meg a legkülönfélébb nemzetiségek más-más évszázadokból való formarendszerének rétegeit, kultikus vonatkozásban pedig a zsidó és keresztény szimbolisztikát ötvözte a szláv ikonfestészettel. Utolsó éveiben médiumrajzok felhasználásával, természeti struktúrák (gyökerek, gombák, bogáncsok) keresztmetszeteivel tetézte mindezt. Ezzel — többek között — a *racionális-irracionális ellen-*

MAGYAR HI

Wagner: [illegible]ásának

VAJDA LAJOS 12

tétpárt társította. Formailag pedig — a sebészkéshez hasonlóan —, kíméletlenül kíméletes vonalrendszer precizitását foglalta azonos kompozícióba pasztellfoltjainak puhaságával, leheletfinom árnyalataival.

„... *Kell a művészet, hogy még is legyen valami, ami ellentáll az idő múlásának, hogy legyen valami, amibe megkapaszkodhatunk...*" — vallotta.

Mostani kiállítása megnyitásának közönségsikere talán azt jelzi: elérkezett az utódok értő szeretetének ideje.

Wagner István

Vajda Lajos, festő

VAJDA LAJOS-MŰVEK ÉS -DOKUMENTUMOK KIÁLLÍTÁSA. A Magyar Nemzeti Galéria 1978-ban Vajda Lajos-emlékkiállítás megrendezését tervezi. Kéri mindazokat, akik Vajda Lajos-művet vagy -dokumentumot őriznek, telefonáljanak a 160—030, 160—100 vagy 160—170-es számon, a 377-es melléken.

-Közlemény.

8.

Népszabadság, Bp. 1977 szept. 21.

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-724

1989 SEP 12

NÉPSZABADSÁG
Budapest

VAJDA LAJOS emlékkiállítása szeptemberben 14-én nyílik a székesfehérvári István király Múzeumban.

Vajda Lajos

Vajda Lajos

VAJDA EMLÉKKIÁLLÍTÁS nyílt tegnap a Nemzeti Galériában. A csaknem 300 művet felvonultató tárlat képein jól nyomon követhetők Vajda Lajos munkásságának egyes korszakai. A kiállítás október elsejéig várja az érdeklődőket. VII.18.

Magyar Hirlap 1978-168-8

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRMONDÓ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

MAGYAR NEMZET
Budapest

1979 MÁJ 1

A fiatal korában elhunyt festőművész, Vajda Lajos munkáiból csütörtökön kiállítás nyílt meg a nagykanizsai Thúry György Múzeumban.

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

ÚJ EMBER
Budapest

LÁTTUK 1021

A budai Várban megrendezett, egyházi értékekben páratlanul gazdag Magyar remekművek kiállításán csak azt hiányolhattuk, hogy a középkori és az újabb anyagot nem választották szét határozottabban. Így a külföldi vagy a történelemben járatlan nézőt azt hihetné, nálunk nem volt reneszánsz, s a gótika után mindjárt a barokk következett. Holott roppant sok műkincsünk semmisült meg a történelem viharában. Legalább egy megfelelő szövegű táblával adózhatnának elpusztult képeink, szobraink emlékének. (m. b.)

A székesfehérvári István király Múzeum Vajda Lajos emlékkiállítása ismét szépet, elgondolkoztatót, megbecsülendőt nyújt a látogatónak. Vajda Lajos, a tragikusan rövid életű művész, azon keveseink közé tartozik, aki műfajában, az elvont ábrázolásmódban európai színvonalon alkotott. Jelképrendszerének rendkívül meggyőző lelkiség, mély emberszeretet, ám ugyanakkor a természetfeletti vonásokat is kisugárzó meglátás a tartalma. A keserűség és a szenvedés, a vádak és tiltakozások művésze ő, megtalálja azonban a feloldást a szeretetben, és azokban a régiókban, ahol az általános és az elkülönülő egyetlen hatalmas egységgé olvad össze. Aki szereti a szépséget és az elgondolkoztató befelefordulást, jelentős élménnyel gazdagodik a kiállításon. (B. L.)

Vajda Lajos –

tileg, hanem gyakorlatilag is, anélkül persze, hogy akár elméletileg, akár gyakorlatilag érintené a Szentatya elsőbbségét, amelyre Rubin érsek, a zsinódus titkára sajtótájékoztatójában így emlékeztetett: „A római főpapnak, mivel Krisztus helyettese és az egész egyház pásztora, ebből eredő tevékenységében teljes, legfőbb és egyetemes hatalma van, amelyet szabadon gyakorolhat." Az előterjesztett kérdés tehát dialektikus, az állásfoglalás pedig nem lesz könnyű, de bízunk abban, hogy az anyaszentegyház felett lebegő Lélek — igaz, ott fú, ahol akar — a tudomány és a bölcsesség Lelke most sem hagyja cserben azokat, akik nem a hatal-

Vajda Lajos, festő

□ VAJDA LAJOS emlékkiállítás nyílik Szentendrén, a Marx téri képtárban. Kunszt György nyitja meg a tárlatot ma délután 2 órakor.

—: □ Vajda Lajos.

2.

Esti Hírlap Bp. 1979. jan. 12

1021

Vajda Lajos, festő-
művén

1978. VII. 18. 19.30 Televizio
Tv-hiradó
- Mghökkenten állhatnak e képek előtt a Nemzeti Galéria ma meg-
nyilt kiállitásán még azok is, akik pedig eddig is kitünően is-
merték Vajda Lajos életmüvét. Ugy hisszük számunkra is valóban
meghökkentő lehet a mennyiségben is mutatkozó gazdagság, hiszen
egy olyan festő életmüve tárul eléjük, aki tragikus fiatalon
33 esztendősen hunyt el, immár csaknem négy évtizede. A tanul-
mányiró képnevet emlegetnek legtöbbször vele kapcsolatban,
Csók Istvánét, és Kassák Lajosát. Ők hatottak rá leginkább in-
duló éveiben. A két fajta magyar hagyomány, a két nagy alakja.
És még két városnév is jelezheti helyét a szellmi égbolt alatt.
Az egymástól távoli Párizs és Szentendre. Azok közé tartozott,
akik Szentendrén és vele a magyar valóságot Párizsból is látták
a maguk festői módján, s akik a müvészetek fővárosában sem fe-
ledték el a kelet-europai és a magyar hagyományokat. Minél in-
kább gyülekeztek a felhők a háborusodó Europa fölött, annál in-
kább kapaszkodott a tiszta, egyszerü és hagyományos formákba.
És vallotta, tradició nélkül, nem lehet semmit sem csinálni. És
ez a magyar körülmények között csakis a magyar népmüvészet lehet.
De legalább annyira érdekelte - mint az utóbbi képekből látha-
tó is - a hithez kötődő hagyomány. Hetven éves lenne. A Galéria
ez alkalomból minden eddiginél teljesebb életmü kiállitással
idézi emlékét.

Vajda Lajos, festő

CSONTVÁRY UTCA

Új elnevezésekről határoztak a Városházán. Lőrincen, ahol most nagy lakónegyed épül, utcát kapott *Csontváry* és *Barta Lajos*. S lesz *Kondor Béla*, *Vajda Lajos*, *Tersánszky Józsi Jenő*, *Szép Ernő*, s *Németh László* sétány is.

Helyes kezdeményezés: *épülő negyedben* kapnak utcát íróink, művészeink, s nem kell megváltoztatni régi, szokott elnevezéseket. Reméljük, *így lesz a jövőben is.*

Aczél Kovách Tamás: Itt Budapestről

3.

Esti Hirlap,

Bp. 1978 júl. 11

Vajda Lajos, festő

□ VAJDA LAJOS festőművész emlékkiállítása ma délután 5 órakor nyílik a Magyar Nemzeti Galériában.

—: □ Vajda Lajos, ---

2.

Esti Hirlap,

Bp. 1978 júl. 18.

Vajda Lajos



Vajda Lajos emlékkiállításáról

Élet és Irodalom, Bp. 1978. szept. 9. XXII. évf.
36. sz. 7. lap.

Búcsú Pap

Író volt, a Pap Károly felesége.
A kettő elválaszthatatlan. Íróként indult a húszas években, Mikes Lajos közölte első novelláit

: : : : Dózsa László
: : : : Tordy Géza
: : : : Madaras József
: : : : Juhász Jácint

mstúdióban

nk egy 1848-ban hazaszökött
, megszerkesztett történet,
tt dokumentum-erejű tények
án regényes történetet akartunk volna
elég lett volna belekapaszkodnunk
sörényébe s vitetni magunkat
lmeken át a megnyugvásig:

azonban kevésnek éreztük.
t fölmondása helyett mi azt
emlékezet aljáról fölszabadítani,
len történetben ráz meg
égigköveti történelmünk minden
ülés nélkül, vérbeboruló aggyal
ő mélyvízébe."

Bukarest)
VÁRI ATTILA: VÁLTOZATOK ÚTÓ ÉS VÉDEKEZŐHANGSZEREKRE. Versek. (Kriterion, Bukarest)

TANULMÁNY, DOKUMENTUM
GÁLL ERNŐ: NEMZETISÉG, ERKÖLCS, ÉRTELMISÉG (Szépirodalmi)
MÓRICZ ZSIGMOND TANULMÁNYAI (Szépirodalmi)
OZSVÁTH ANDRÁS: VILÁGUNK 6! MEZŐN (Szerző kiadása)
VERESS DÁNIEL: SZERETTEM A SÖTÉTET ÉS A SZÉLZUGÁST. Kemény Zsigmond élete és műve (Dacia, Kolozsvár, Napoca)
STATISZTIKAI ÉVKÖNYV 1977 (Statisztikai Kiadó)
JU. P. CSAPLIGIN: PROLETARIATUS A TŐKÉS ORSZÁGOKBAN: IGAZSÁG ÉS KOHOLMÁNYOK (Táncsics)
PEDAGÓGIAI LEXIKON L—Q (Akadémiai)
R. GELLÉR KATALIN: NAGY SÁNDOR (Corvina)
LIPOVECZ IVÁN: OLAJÓRÓL, A GAZDASÁG VÁLSÁGA (Gondolat)
„SZÁLASI NAPLÓJA", A NYILASMOZGALOM A II. VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN. Írta és összeállította Karsai Elek. (Kossuth)
ENDRŐDI SEBŐ—CSÉPE MAGDOLNA: BOGARAK (Móra)

Filmbemutatók

szeptember 14-én

KADKINRÓL MINDENKI TUD. Színes szovjet film.
NYOLCVAN HUSZÁR. Színes magyar film.
A CSIPKEVERŐNŐ. Színes francia—NSZK—svájci film.
HUSZADIK SZÁZAD I—II. Színes olasz film.

Színház

SHAKESPEARE: ROMEO ÉS JULIA. Bemutató a Népszínházban (Józsefvárosi Színház), szeptember 15-én.
ROMAIN WEINGARTEN: A NYÁR. Bemutató a Pesti Színházban, szeptember 15-én.
HERVÉ: NEBÁNCSVIRÁG. Bemutató a Fővárosi Operettszínházban, szep-

Vajda Lajos, festő

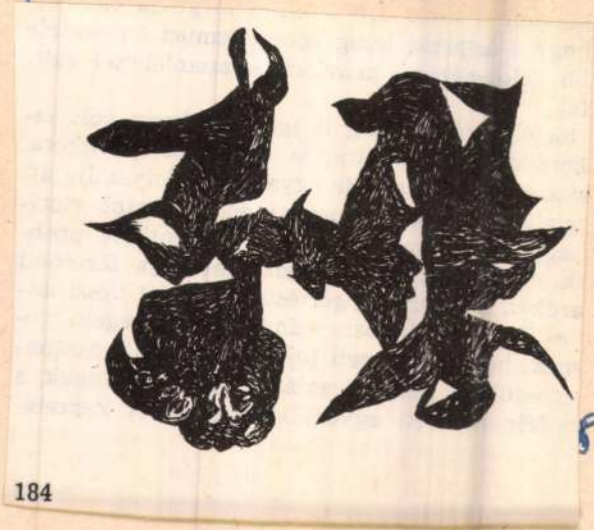

— : Rajz

84

Látókatár, Bp. 1978. október

Vajda Lajos, festő

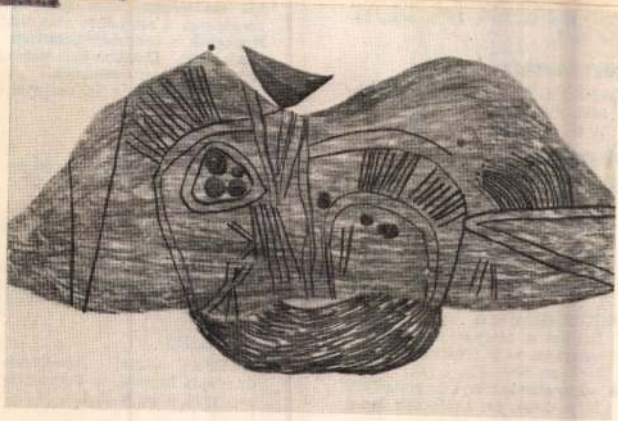

240

— : Kaja 240.

Lálóhatár, Bp. 1978. október

Vajda Lajos, Jestő



Látóhatár 33

— : Rajz 33.

Látóhatár, Bp. 1978. október

Vajda Lajos, festő



32

— : 1 32.

kátó ho

lesújtanak az árverő kalapácsok

nincs mese

Vajda Lajos, festő

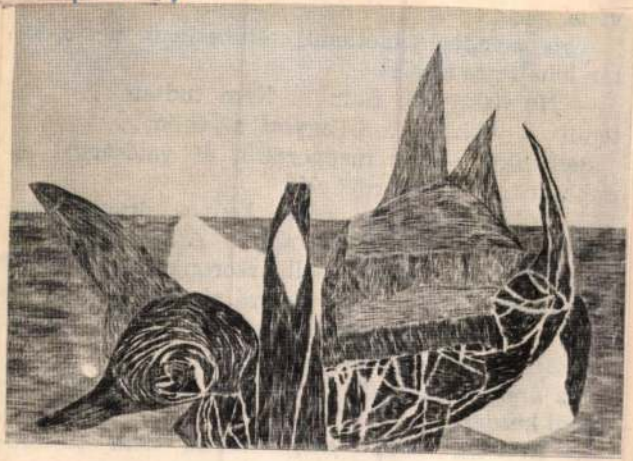

118

— : Rajz

118.

Látókatár, Bk. 1978. október

Vajda Lajos, festő



— : R… …m lap
…ilső borító]

Látóhatár, Bp. 1978. október

Vajda Lajos, festő



— : Rajz

Látóhata ... orító,

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
1966 OKT 4
Vajda Lajos
Dolgozók Lapja

1021

Tv-előzetes

Bolhabál — Víziók — „A Tv jelenti" pályázata

A hét színházi közvetítését azért emeljük ki ezúttal a műsorok közül, mert a „negyei színházba", a Déryné Színházba látogatnak el a tv kamerái. A darab, Illyés Gyula *Bolhabál* című műve már országos körútján sikert aratott, s újszerűségével nagy visszhangot váltott ki. A mű vérbő paraszti komédia, amely magába olvasztja a népi játékok, a népi komédia hagyományait és felhasználja a mai dráma eredményeit. S mindebből merőben újat teremt.

S bár a Déryné országot járó művészeit sok helyen ismerik — most, kedden este egy ország nyilvánossága előtt egyszerre találkozhatunk majd velük. S a színháznak is hasznára válik ez az ismerkedés.

A hét képzőművészeti műsora is a „szomszédba" visz el bennünket. Szerdán este a *Látomás a valóságról* című műsor Szentendrét mutatja be. De különleges módon, négy szentendrei festő: Vajda Lajos, Korniss Dezső, Bálint Endre és Szántó Piroska képei, vázlatai, motívumai segítségével alkotja meg a műsor a Duna-parti kisváros „portréját."

Még szerdán este új sorozattal jelentkezik a Tv. Címe *Az ember és a háború*, s a sorozat célja az ember sorsának bemutatása a háború embertelenségei, embertpróbáló eseményei közepette. Ezen az estén *Azok ott szemben* címmel magyarul beszélő francia filmet láthatunk majd.

Szombaton este a *Víziók* című műsorban a kitűnő és méltán népszerű humorista, Feleki László írásaival ismerkedhetünk meg. A műsor amolyan humoros történelmi visszapillantás, amelynek során nem kisebb nagyságokat idéznek meg az író segítségével a művészek, mint Plutarkhoszt, Brutust, Cassiust, Bánk bánt, Tiborcot, Shakespeare-t, Ben Jonsont, Rómeót és Júliát és a többieket. A mű tréfás alapgondolata pedig, hogy a neuroszténia mindenkié, nem sajátíthatja ki ezt a mai kor „kiváltságos" embere, ismerték már az idegességet eleink is. S persze sok minden másról is szó esik majd ebben a fejtetőre állított történelmietlen történelmi műsorban, amelynek szereplői: Garas Dezső, Némethy Ferenc, Bodrogi Gyula, Basilides Zoltán, Suka Sándor, Szenrő József és még sokan mások.

Még egy érdekességről emlékezzünk meg. Játékos jellegű pályázatot tervez a Tv jelenti. Minden héten egy-egy 20 évvel ezelőtt játszódott híradóeseményt sugároz a Tv, és az eseményt felismerő pályázóknak kell majd megírniuk a filmhíradóhoz a szöveget.

János, Laczkovics László.

MÁV állomás: *Orbán István* titkár, *Józsa László, Molnár Farkasné.*

Hőerőmű Vállalat: *Fakras Béla* titkár, *Bosnyákovics Kálmán, Pálfi Ferenc, Kárpáti Béla, Havasi Márton, Döbrentei József, Márkus József.*

BÉV: *Rottler József* titkár, *Andrási Gyula, Sályi Sándor.*

Ingatlankezelő V.: *Galambos István* titkár, *Dancs Jánosné, Ponyori Albert.*

Szépvízéri külf.: *Fodor Béla* titkár, *Horváth István, Kiss József, Kelemen Dezső, Molnár József.*

ásképzés

Józse
Ve
Jáno
vánn
Jó
Istv
Koc
ton,

Bábolna ÁG. Vasdinnye: *Horváth Lajos* titkár, *Róth Károly, Keller Ferenc, Hóza Dezső, ifj. Szeiman József.*

Ács, Egyetértés Tsz: *Németh László* titkár, *Pábli János, Rosta Sándor, Kubola József, Varga Lászlóné.*

Bársonyos, Bársonyos Gyöngye Tsz: *Molnár Istvánné* titkár, *Németh Imre, Sántik Sándor.*

Kerékteleki, Béke Tsz: *Nagy Lajos* titkár, *Héjjas József, Sántik István, Pirik István, Marton Ferenc.*

Szőny, Szabadság Tsz: *Tóth Ferenc* titkár, *Czeglédi Alajos, Vakán Józsefné.*

Kisbér, Kórház: *Dr. Lendvay Judit* titkár, *dr. Birkás Mihály, Jánoki Károlyné.*

Kisbér, község: *Vaskor Mihály* titkár, *Almás József, Olter Gyuláné, Szirtes Lászlóné, Alm János.*

Hánta: *Csikár József* titkár, *Schatz Antalné.*

Bakonyszombathely: *Vaderna Boldizsár* titkár, *Dudás Ignác, Hermann Mátyás.*

Réde: *Borsos Imre* titkár, *Szántó Ferenc, Kilián Ferenc, Volf Nándor, Szántó Lajos.*

Szák: *Kerényi Ferenc* titkár, *Kosztolánszky István, Hajós Józsefné.*

Szend: *Müller Gyula* titkár, *Teberi Lajos, Timár Pál.*

Császár: *Vecsei Imre* titkár, *Fülöp Sándor, Takács Imre, Fazekas István, Kiss József.*

DOROGI JÁRÁS

Nyergesújfalu, rendőrőrs: *Kabók István* titkár, *Polgár Lajos, Szalóki Lajos.*

Uny: *Kreitner Miklós* titkár, *Szabó Ferencné.*

Járási rendőrkapitányság: *Vigh János* titkár, *Valovics Ferenc, Kovács Józsefné.*

Járási pártbizottság: *Kara Vendel* titkár, *Rózsa Istvánné, Tóth Jánosné.*

Pilishegyi ÁG.: *Haraszti Mihály* titkár, *Bánáth Szilveszter, Töröcsik István, Bódis József, Agócs József.*

Máriahalom: *Szabó Ferenc* titkár, *Pósfalvi Zsigmond.*

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1974 MÁJ 28

Csongrádmegyei Hirlap

Vajda Lajos

Sándor községi KISZ-alap- ra, és javasoltak megoldáso-

1021

Kép-hang MOZAIK

KAMERÁK ELŐTT

Miénk a szó — mondja majd ez alkalommal Kern András és Verebes István, a fiatal színészek „párosait" bemutató sorozatban. Június elején kamerák elé kerülő műsorukban többek között Ady Endre, Benedek Marcell, Gyurkovics Tibor, Karinthy Ferenc, Kosztolányi Dezső és Mándy Iván művei szerepelnek. Külön érdekesség, hogy a két művész saját írása is szerepel a programban. Sándor Pál rendező irányítja majd a felvételeket.

*

Kabos László is önálló estet készít. A rettenthetetlen Vitéz Lászlót alakítja. Tréfát ad elő, sanzont énekel, „vérbeli" amerikai show-t produkál, végül még torreádorként is megjelenik. Műsorát Horváth Tivadar rendezi — ugyancsak júniusban.

*

A helyszín: az első világháború előtti Budapest. Főszerepben: a tragikomikus Ficzek úr, a nagy képességű, nagyot álmodó „üzletember". Vagy még inkább: egy szegény susztercsalád, a maga lehetőségeivel és kudarcaival. Ficzek úr (és környezete) sorsában, sürgés-forgásban Hidas Antal egy egész korszakot idéz olvasója elé — Markos Miklós forgatókönyvéből Hajdúfy Miklós rendezi a Ficzek úr című televíziós filmet.

*

Rajzfilmek, Öveges professzor látványos ötletei, bolhapatkolás, őshal, egy kis repülőgéptervezési „tanfolyam" — egyszóval sok és sokféle műsor szerepel majd a Diákabrak című tv-adásban. Játékos ötletek „habarcsával" kötik egybe a jó félórányira tervezett ismeretterjesztő összeállítást. Bálint Ágnes szerkesztőé a műsorkészítő „kőműveskanál".

*

A szentendrei festészet szürrealista-konstruktív szárnyának egyik legjelesebb alkotója volt Vajda Lajos. A hazai avantgarde művészet sajátos egyénisége kerül képernyőre. Bornyi Gyula operatőr és Zsigmondi Boris rendező vállalkozik a pályakép bemutatására. A felvétel helye: Szentendre.

SZEMLE

A Govorit i pokázivajet Moszkva című szovjet tvújság 20 nagy formátumú oldalon közli a különböző rádió- és tv-programokat, cikkeket, kottát, keresztrejtvényt, tornatanácsadót, matematikai rejtvényt stb.

A francia Télérama nagyobb interjúkat, elméleti cikkeket is közzétesz, olykor csak közvetve utalva egy-egy, a műsorban is gyakran szereplő témára.

A csehszlovák Tydenik Cs. Televizie kizárólag tv-újság: gyakran közöl magyar vonatkozású írást, vagy fotót, hiszen tv-műsoraink a csehszlovák televízió állandó, szinte napi vendégei.

Az angol Radio Times meglehetősen egyszerű „köntösben" adja közre a nagy múltú BBC műsorait, csak a címlap színes és — többnyire — a hirdetések kapnak több színnyomást.

A rendkívül szép kiállítású olasz újság viszont úgyszólván „mindent elsöprő" mennyiségben publikál reklámokat.

A svédeké fegyelmezett, „hűvös" fekete-fehérben jelenteti meg a legszükségesebbeket.

Az NDK „FF Dabei" című rádiós-televíziós organuma 48 oldalas magazinban kívánja a hallgató- és nézőközönséget szolgálni.

NÁDOR TAMÁS

az egész lakosságnak, a 330 ezer embernek, naponta elég 95—100 ezer liter tej. Hát bizony nem jeleskedünk a tej fogyasztásában. Pedig életet, erőt kölcsönöz — a bölcsőtől egész életünkben. E hasznos tápanyag megérdemli, hogy egy napot létének, fontosságának szentelj-jünk.

Bezárta kapuit a tavaszi BNV

Vasárnap a Tavaszi Budapesti Nemzetközi Vásár utolsó napján az időjárás is kegyeibe fogadta a látogatókat, s legalább 80—90 ezren keresték fel a kőbányai vásárvárost, amely este 6 órakor zárta kapuit. A szakosított BNV-t a tíz nap alatt mintegy 700 000-ren tekintették meg.

A zárónapon *Pandur* Ferenc, a Budapesti Nemzetközi Vásár igazgatója a következő nyilatkozatot adta az MTI munkatársának:

— A szakosított vásár külföldi kereskedelmi partnereink és a hazai kiállítók egybehangzó véleménye szerint előnyösnek bizonyult, jobban segítette a termékek összehasonlítását, az üzleti tárgyalásokat. Huszon-

alakításánál
ink, általán
tükrözzék a
tét, s ehhez
helyzet javí
terveinket, j
rületen is ó
az egy-egy
általánosítás
torzíthatják
világról kia

A tanyakérdés a mi megyénkben olyan nagyságrendű, hogy *a fontos társadalmi problémák* csoportjába tartozik. Történelmileg kialakult helyzettel állunk szemben, amely a jelek szerint a vártnál gyorsabban és dinamikusabban változik — pozitív irányban persze — ugyan, ám a tanyák meglétével és az ebből a helyzetből kinövő társadalmi-gazdasági szituációval még hosszú időn át számolnunk kell, és számolni is fogunk. *S a megoldásban nem kaphat szerepet sem a türelmetlenség, sem a tényeket — az emberi-gazdasági tényeket — figyelmen kívül hagyó adminisztratívitás.*

Amikor őszintén szembenézünk a tanyakérdéssel, tapasztalhatjuk, hogy életüknek ebben a szektorában is hatalmas változások mentek végbe az elmúlt időszakban. A vártnál gyorsabban számolódnak fel a tanyák sok területen, nőtt azoknak a száma, akik már nem a mezőgazdaságban keresik a kenyerüket, egyes területeken igen magas nívót ért el a személygépkocsi-, a motorkerékpár- és a betétállomány. De nőtt a szellemi foglalkozásúak aránya is. Sőt, sok mezőgazdasági dolgozó munkaidejének *csupán egy részét* fordítja már csak agrártevékenységre.

Ugyanakkor a tanyavilág minden fel-

togja szolg
kollégium
lések-tervel
gyakorlóisk
által az o
nyílik maj
toló kisdiá
merkedésre
magával p
hátrányos
valósítva e
ság elvét.)

A beszár
mas vita
György zár
tudományág
nemcsak a
ja, hanem
és igény e f
ló foglalkoz
egy koordin
sát is indok

Dr. Komó
utalt rá: a
tés erőfeszí
zalom, s a
tés *erőt ad*
pedig esetle
nézetek egy
ott a *gondo*
ki, azzal a
egy-egy kér



Huszárik Zoltán: Krúdy-illusztráció

— Sok mindentől függ ez.

András sem értette ezt a választ. Kicsit titokzatosnak és kicsit szemtelennek érezte. Ösztönszerűleg arra gondolt, hogy Rózsit akarom ezzel a válasszal bosszantani. Csakhamar megszólalt:

— Úgy tudom, két hétben állapodtunk meg.

András felé fordultam:

— Ha megtűrsz itt addig.

Mind a hárman megértettük, hogy a játék eldőlt. Rózsi nem nyerte meg a tetszésemet, s ez talán gyors szakításra, visszautazásra késztethet.

Nemsokára el is búcsúztunk a szúrós szemű asszonytól és szúrós szemű kislányától. Andráshoz indultunk; lakása egészen közel esett Rózsiékéhoz s így csakhamar hazaérkeztünk.

Végre. A meghitt, édes, szép szoba! Belesüppedtem egy tágas karosszékbe, András pedig, alighogy leült, egyenesen nekem szegezte a kérdést:

— Miért nem tetszik neked Rózsi?

Bár vártam ezt a kérdést, mégis kissé elsápadtam. Jó ideig némán néztem magam elé. Erősen küzdöttem magammal, mérlegeltem a választ. Végülis őszinteségem győzött.

— Ez ember? Ez asszony? Szimbolizálni akarta a szorgalmat, és a buta zsugoriságot szimbolizálta. Jó háziasszonyt játszott? Hát mondhatom, nagyon tetszett nekem az egy kifli rendszer! Ebben a házban soha nem fog neked több jutni egy kiflinél, és jaj neked, ha öt óra helyett egyszer négykor éhezel meg! Ez neked légkör? Ez neked édes otthon? Nézd meg ennek az öreg háziasszonynak a szobáját, nézd meg ezt a drága, gyönyörű szobádat! Gondolj vissza rá, mit tálalt ez az öreg nő, és mit tálaltatott Rózsi! Nézd meg a karját! Mintha két kígyó tekerődzött volna! Hogy rövidlátó, s azért olyan szúrós a tekintete? András ... én már holnap szeretnék visszautazni. Ha te ezt az aszszonyt elveszed, akkor nekem nem sok marad a te testvéri szeretetedből!

— Van még valami mondanivalód?

— Nincs.

Beletemettem arcomat a két kezembe és felzokogtam.

András is viaskodott magával, mielőtt megszólalt volna. Nem, gondolta végül, nem [illegible]. Ha, Hilda. Te maradsz nálam, az én lakásomon. A diszpenzáció ott van már a polgármesteri hivatalban. Ma péntek. Vasárnap szép csendben megesküszünk Rózsival és megparancsolom neked, hogy szeressed őt! Értetted? Szeretni fogod őt, mert benne is engem szeretsz! S azonkívül te képviseled az én családomat.

András megint egy port vett be. Ugy látszik, gyomorfájdalma nem hagyja nyugodni. Arca sápadtan vált ki sötét ruhájából.

— Nem tudom, Andriskám — válaszoltam —, de úgy vélem, minden bajnak árt az izgalom. Én természetesen nagyon-nagyon meg fogom szeretni Rózsit, ittmaradok boldogan, sietek a holmidat szép rendbe rakni, és mindenekelőtt orvoshoz megyünk. Jó?

— Ha kívánod, még ma délután elmegyünk az orvoshoz, hogy csináljon a gyomrommal valamit, mert ez nagyon tragikomikus így az esküvőm előtt.

Míg András hivatalos dolgait intézte, én a virágos erkélyen üldögéltem. Egyetlen gondolat nélkül.

Nemsokára meg is érkezett bátyám.

— Megebédelünk — mondotta — azután nyomban az orvoshoz. Rózsinak telefonálok, hogy kicsit késünk miattad, igen, hazudni fogok, nem akarom, hogy tudjon erről a bajomról most, elég lesz szegénynek mindjárt esküvőnk után ápolni engem.

— Igazad van Andriskám.

Míg András telefonált, szívemet véghetetlen fájdalom szorította össze.

Ugy kértem, hogy én is bemehessek vele az orvoshoz, hogy végülis ketten álltunk meg a professzor előtt. Az nyomban megismerte Andrást. — Felesége? — kérdezte.

— Nem. A húgom. Bocsánatot kérek, de semmiképpen nem akart kint maradni.

— Nos, jól van — felelte az orvos. — Vetkőzzön le!

Sápadtan figyeltem a függönnyel takart, erősen megvilágított sarokban sokáig tartó vizsgálatot. Végül előkerültek. Én az orvos tekintetét kerestem. Visszapillantott rám, s mintha szánakozás villant volna a szemében.

— Fivérét meg kell operálnunk. Hallom, hogy most esküszik. Jó lesz az esküvőt vasárnap helyett szombaton megtartani, mert [illegible] ja [illegible] ten, [illegible] kocs [illegible] feki [illegible] nái [illegible] sere [illegible] form [illegible] ben, [illegible] pros [illegible] D [illegible] And [illegible] ágy [illegible] rete [illegible] — [illegible] A beteg gyomra perforálódott. Katasztrofális gyorsasággal. Kár volt azért az egy napért. Most már hiába. Ami feladat önökre vár, az semmi más, mint ráhagyni mindent, amit kíván, eltitkolni előtte a valóságot, s nem sírni. Végtelenül sajnálom, hogy jobbat nem tudok mondani.

A beteg még mindig aludt. Mi ketten az ágya elé tolt székekre ültünk, és arcunk ebben a pillanatban erősen hasonlított egymáshoz, mert mindketten egyformán semmitmondó szenvtelenséget erőltettünk magunkra. Igy vártuk, míg a haldokló felébred.

Ekkor valóban megszerettem Rózsit.

András hosszú idő múlva tért csak magához. Kábultan meredt maga elé, fogalma sem volt róla, hol van. Csak nagy sokára ismert fel engem, mert mozdulatlan tekintetének sugara egyenest rám esett. Öntudata még csak lebegett körülötte, fájdalmat nem érzett, erejéből csak suttogásra tellett.

— Szereted majd Rózsit? — kérdezte.

— Szeretem — feleltem — nagyon szeretem, végtelenül szeretem, örökre. — Hangom szinte keménynek tetszett ebben a suttogós szobában.

— És te? —rebbentette a szemét Rózsi felé.

Ó — rebegte könnytelen szemmel az aszszony —, meglásd, milyen barátok leszünk mi! Meglásd, Andráskám!

Rózsi föléje hajolt és megcsókolta lecsüngő kezét. Nem sírt.

András szemei megint lecsukódtak. Az idő megállt az ágynál. Mi ketten moccanatlanul ültünk.

Nem érzékeltük, mikor halt meg.

Az ápolónő vette csak észre a bekövetkezett halált, amikor a hőmérővel a hóna alá akart nyúlni. Ránk nézett:

— Most már lehet sírni.

SZABAD NÉP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 136-040, 337-748, 340-176
1969 SEP 20

1021

PERNECZKY GÉZA:

KOPONYA MADÁRRAL

Vajda Lajos emlékkiállításán

KÉPZŐMŰVÉSZET

A ceruzavonalak karcsúak és elevenek. Gyors, egyenletes mozgással követik a házak körvonalait, az ablakok négy gerezdre osztott árnyékát, felszöknek a testes kémény oromzatáig, majd kopogó ritmussal folytatódnak a deszkakerítések bordázatán.

Vízparti város. Ezt az időnként megjelenő árbócrudak, furcsa görbületű halászszerszámok jelzik. A vonal most elszakad a papírtól, s mikor újra nyomot hagy, már köralakban perdül, lapos korong rajzolódik ki, szétterült tányér, a Nap, amely akár egy sárga, lüktető tál, az égen delel. Hámozott almák héja görbül vissza, mint valami kovácsoltvas kampó. A ceruza rátalál a szentendrei templomtornyokra is. Barokk pompa, ahogy az öblös szerkezetek héján végigtáncol, Pascal pontos fogalmazása, amikor a toronygomb apró, de jól látható testét az épület tetejére ülteti. Alant, a rácsos kút vasveretei végtelen erkélyt fonnak a papír felületére. Montázs. Az eddigi elemek egymásra vetülnek, találkoznak, összeölelkeznek. Az egymásnak dőlt templomtornyok a temetők kopjafáira emlékeztetnek, a kerítések és a hajlongó, stilizált szederindák áttetsző hurkokat rajzolnak a kövér, pöttyökkel nehezített falak köré. A kristályok egymásra nőnek, és a racionális kompozíció közepén, kissé baloldalra hajolva, megjelenik egy sírkövekről kopírozott motívum, az ágait lazán lebocsátó fűz alakja.

Lebegő házak, tanulmányok, a szomorúfűztől sebzett rajzok felfedezik a mítoszokat. Először tán a bárányt, majd a laposra kalapált pléhkrisztusokat, aztán a gonosz és rejtelmes tojásokat. A rítusoknak nagy fontossága van. A női akt nem anatómia, hanem erős ellenség, bolyhos parázs, a férfiarcokon pedig filmvászon nagyságú fehér foltok virítanak. Írjuk le a szentképeket is, a tökfej kerekségű dinnyeszentet, az áhítatos gyertyatartó lányt, az arany hátterű ikonos önarcképet, a kalapos, foltos idegeneket, és az önmagát jelképező szent árnyékot, az áldó kezűt. Írjuk le a maszkokat, az óceániaihoz hasonlókat, a gyerekrajzra emlékeztetőket, a varangyosbékára formázottat, az éjszaka maszkját, holdfénnyel. A maszkok nem áldanak meg senkit, nem hivogatnak, nem beszélnek, nem barátkoznak. Mélyről jöttek, és elsöprik a fűzfák, vagy a házak körvonalait, és ugyanakkor nagyon magas hangon nevetnek, csak a gyerekek hallják és az ultrahangokra érzékeny kutyák. A Duna hordaléka, a korhadt faágak, a tuberkulotikus tüdőlebenyek növik be a maszkokat, a háborúk törmelékei ülepednek le az arcukra.

1939: Koponya madárral. Ne írjuk le a szirénák hangjait.

★

Pedig Vajda még egy esztendeig élt, és akkor rajzolta a legfontosabb rajzait. A legfontosabb rajzok néha nehezen érthetők, nem „ábrázolnak" semmit, legfeljebb mindazt, amit eddig Vajda lerajzolni próbált, és általában nincsenek is befejezve. Csonkaságuk nem olyan, mint Schubert befejezetlen szimfóniájáé, amely két tételből áll, és hiányzik a másik két tétele, hanem olyan szervezethez hasonló, aminek minden tagja megvan, csak legfeljebb e tagok itt-ott üresek, akár a tömlők, akár az árnyékolástól mentes vázlatok. A legfontosabb rajzok szénnel készültek, könnyen lefújhatók a papírról, egy részüket megpróbálták fixálni, más részüket műanyagfóliába kell majd csomagolni. A szén, akár a tollak árnyéka, puhán terül szét, gyorsan végigszánt egy-egy folton, barázdákat von a fehér közegbe, aztán elfogy, megszűnik. Vajda madárkézzel rajzolta e szénrajzokat, verdeső lélekkel, a belső madarak okozta pánikot is jól ismerve. Ezeken a rajzokon a tenger látható néha, a tenger hegyes szigetei, és a fehér fogak, amelyek a tenger állkapcsában ülnek. Az óceánok végtelen horizontja vigasztaló lehet azoknak, akik a háború rabságától félnek.

★

Korniss Dezső többször figyelmeztette Vajdát, hogy ezek a töredező csomagolópapírra rajzolt dolgok nem igen fognak megmaradni. Vajda nem hitte, hogy érdemes lenne a megmaradásukkal törődni. A dolgok általában nem maradnak meg, és különösen nem akkor, ha világháború kezdődik. Pedig a háború végéig, az utolsó három év alatt történt pusztulásokig, a gázkamrákig Vajda nem is látott. Az első esztendő munkaszolgálata elég volt ahhoz, hogy befejezze a csomagolópapírokra való rajzolást. Nagy göngyölegekbe görgette a rajzokat, és feltette a padlásra, ahol szél, nedvesség, korhadás fenyegette őket. Egy részük bizonyára el is pusztult. Más részük akkor kallódott el, amikor úgy látszott, hogy valóban nem érdemes ilyen dolgokkal törődni. Szép kiállítást csináltak egy harmadik részükből Párizsban, és erről a kiállításról elismerően írtak a nemzetközi szaklapok. Végül egy rész még most is megvan, itthon. Az ilyen részeket szokták hagyatéki anyagnak hívni. Ezt a részt állították ki most, általában keretek nélkül, csak két üveg közé téve a sárguló papírokat, sűrűn egymás mellett, és a fehér falon a világos papírok nem hatnak zsúfoltan, ellenkezőleg: Vajda napjai sorakoznak itt, kezdve a házak körvonalaitól egészen a madarak árnyékának körvonaláig.

Természetesen egy tárlat sok mindennel adós marad, amit ezeken a napokon túl találhatunk. Hiányzik a kiállításról az úgynevezett utókor, az a szemléletmód, amely jól ismeri azt a szót is, hogy művészet. Az ember bizonyos mértékig zavarban is van, amikor rájön, hogy tulajdonképpen a kiállítást úgy kell néznie, mint egy művészi kiállítást. Nagyon sok mindent neveznek művészetnek, és nagyon sok művész van manapság is. Bevásárolnak, festenek, el is adnak. Vajda egyiket sem csinálta, valóban, még csak nem is nagyon festett, már ahogy ezt a szót elképzeljük, állva stafeláj előtt, a színeket keverve. Pedig Frans Hals festett, és más nagy művészek is, sőt, el is adtak, foglalkozásszerűen. Mindezek a dolgok nagyon jogosan történtek, és zavaró, hogy most Vajdára nem illenek. Roppant meztelenül áll itt, ezen az emlékkiállításon, intézmények nélkül, műfajok és festékek nélkül.

A művészetből csak annyi maradt, amennyit az az ember gondol, akiből egyszer művész lesz majd. Elgondolta, lerajzolta, de aztán nem vált belőle szabályos művész. Hiányzott hozzá a szabályos társadalom.

★

Van egy levélrészlet, amelyikben Vajda elképzelte, hogy milyen társadalmat szeretne: „Törekvéseink arra irányulnak, hogy egy sajátos közép-kelet-európai művészetet alakítsunk ki a két nagy európai centrum (francia és orosz) behatásain keresztül.". Másutt azt írja: „Abból indulunk ki, hogy tradíciók nélkül semmit nem lehet csinálni, s ez magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet... Ugyanazt akarjuk körülbelül, amit Bartók és Kodály a zenében megcsináltak."

Most, Vajda Lajos emlékkiállítása alkalmából a kritikus tárgyilagosan megállapíthatja, hogy ez a program nem mindenben sikerült. Bartók eredményeihez Kodály épített lépcsőket, és egy nemzedék zenei társadalma nevelődött fel nyomukban. Vajda 33 éves korában halt meg, és a lépcsőket csak most kezdjük építeni hozzá, a csonkán maradt épülethez. Miféle intézmény, milyen képzőművésztársadalom bontakozhat ki e szakadék két partján? Vajda túlságosan is sietett, mi pedig túlságosan is lekéstünk róla. Az utókor sem szabályos.

De a kritikát még lehet azzá igazítani: Vajda Lajos a kelet-európai történelem sajátos terheit magára vállaló művész volt, akinek életműve a kiszolgáltatottság és a tehetség megrendítő példája. A katharzis, amelyet műveivel a nézőben előidéz, nem személyes természetű, hanem archaikus, kollektív jellegű, a régi rítusokhoz hasonló. Azért halt meg fiatalon, hogy bebizonyítsa: abszurdum ilyen fiatalon meghalni. Vajda utódaira annak a társadalomnak a felépítése vár, amelyben ez az abszurdum nem fordulhat elő. Ezt szolgálhatja a székesfehérvári múzeum Vajda-emlékkiállítása is. A tárlatot Körner Éva rendezte.

MAGYAR HIRLAP
BUDAPEST, IX.,
Telefon: 138-068, 33

VALÓSÁG
Budapest

1971 FEB

Vajda Lajos
1021

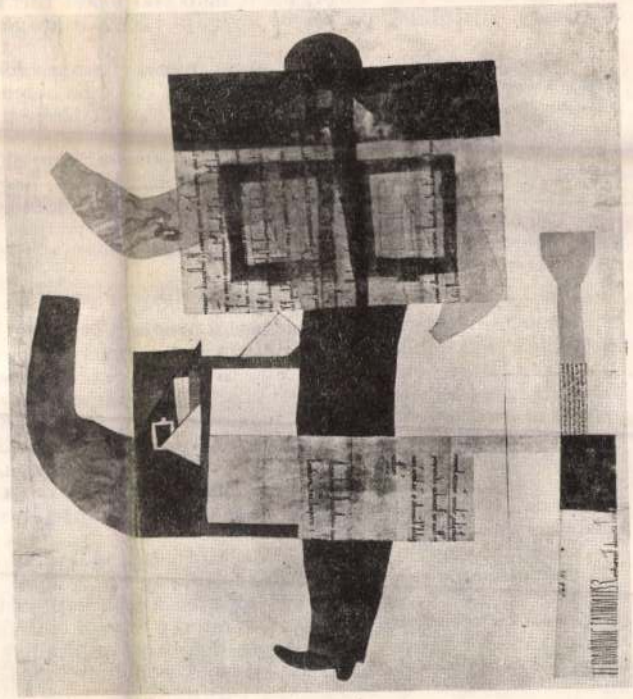

Vajda Lajos: Kollázs, 1937

jére: miért nincs elég bútor, miért nem tud lé
ízlésével? A kérdések valóságos lavinája zúdul
zókra.

Társadalmunk fejlődésének egész menete p
melés irányításával összefüggő problémák előté
hatékonysága az egész társadalmi rendszer fejl
tényezője lett.

A gazdaságirányítás problémája hallatlan
harcostársa, St. Beer valamikor azért panaszk
kényszerítés folyamatára gondol, ha az „irányítás" kifejezést hallja. Az irányítás elvének ilyen „egyenes vonalú" értelmezése nemcsak hogy nem felel meg a valóságnak, hanem káros is, mivel a fogalmak mesterséges felcserélésén alapszik.

A gazdaságirányítás megszervezésének lenini programja

A most végrehajtásra kerülő gazdasági program lényegében nem más, mint a népgazdaságirányítás lenini koncepciójának a jelenkori viszonyokra való alkalmazása. Ezt a momentumot L. I. Brezsnyev is hangsúlyozta az októberi forradalom 50. évfordulója alkalmából mondott beszédében: „A szovjet állam gazdaságpolitikájának alapvető irányzatait az átmeneti időszakban V. I. Lenin fogalmazta meg, és az OK(b)P 1921. évi X. kongresszusa hagyta jóvá. Ez mint »Új gazdasági politika« (NEP) került be a történelembe. Ezt a politikát, amelyet a forradalom megvédelmezése, az országnak a pusztulástól és az éhínségtől való megmentése, a szocialista gazdaság alapjainak megteremtése s a kapitalista elemek fokozatos kiszorítása és felszámolása vezérelt, sok tekintetben a korabeli helyzet sajátos körülményei írták elő.

Lenin ugyanakkor messze előre látott. Már akkor kidolgozta a szocialista gazdálkodás olyan elveit, amelyek a mai napig is érvényben vannak. A központosított tervezés és a dolgozók részéről tanúsított kezdeményezés összekapcsolására, az áru- és pénzviszonyoknak, a gazdasági önelszámolásnak, a munka anyagi ösztönzőinek felhasználására, az egész társadalom érdekeinek és az egyes dolgozók érdekeinek egybekapcsolására vonatkozó lenini tételek ma különösen fontos tájékoztatásul szolgálnak a párt gazdaságpolitikájában."

Kiállításról – kiállításra

Képzőművészetünk bartóki vonala

VAJDA LAJOS szinte ugyanabban az évben érkezett rövid életének delelőjére, amikor József Attila meghalt. Székesfehérvári kiállítása, amely visszapillantásként összegezi életművét, alkalmas arra, hogy túl a kiállítás szűkebb érdekességén, szélesebb horizontú összefüggéseket is feltárjunk. Vajda Lajos nehezen járható, de eredményekkel kecsegtető és végül messzire vezető utat járt be. *„Abból indultunk ki* — írta Kornis Dezsőhöz, közös programjukat megfogalmazó levelében —, *hogy tradíciók nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet... Ugyanazt akarjuk körülbelül, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsinált...* Törekvéseink arra irányulnak, hogy egy sajátos középkelet-európai művészetet alakítsunk ki... hídépítők akarunk lenni!" A székesfehérvári kiállítás nemcsak az országhatáron túl nyúló kelet-európai hidak meglétéről tanúskodik, hanem azt is mutatja — bármily furcsa, ez volt a nehezebb —, hogy Vajdának és társainak a hazai álló-, nemegyszer poshadó belvizek között is sikerült hidat verniük időben és térben egyaránt. Időben a harmincas évektől máig, térben pedig — hogy csak a mostani tárlatokról szóljunk — Szentendre, Tata és Székesfehérvár között.

AZ ÉSZAK-DUNÁNTÚLI KÉPZŐMŰVÉSZEK IV. KIÁLLÍTÁSÁT Tatán rendezték meg, s ennek a kiállításnak van néhány olyan képe — és éppen a jelentősebbek —, amelyek Vajda, illetve a szentendreiek — vagy másként fogalmazva a festészetben jelentkező bartóki mikrokozmosz — szerkezettörvényeinek megértését tükrözik. Gondolok itt *Ircsik József* két képére, mindenekelőtt a fehérkeretes kapubejáratra, amely közvetlenül is Vajda Lajos egyik ablakos képének szellemi rokona. De utalhatok *Kerti Károly* grafikai lapjaira is, ő ugyanolyan tömendatokban, takarékos nyelven, de felkiáltójelekkel beszél, mint Vajda az „ikonos" korszakában, 1936-ban. Szimbólumai távolról utalnak ugyan a magyar népművészet közvetlenebb előképeire is, fontosabb azonban ennél, hogy a magyar népművészet szín- és formavilágának struktúráját értette meg, és ezt a struktúrát alkalmazta, szívta fel lakonikus képnyelven beszélő kompozícióba.

Tatán persze ez a hang csupán egy a sok közül. Öt megye, Győr-Sopron, Komárom, Fejér, Veszprém és Vas művészei hozták ide anyagukat, ha nem is mindig a legjavát, s ha nem is mindannyian a legjelentősebbek közül. A kiállítás egésze mégis azt mutatja, hogy ma már egyre kevésbé (vagy talán egyáltalán nem?) mutatkoznak különbségek a *fővárosi és vidéki gyűjteményes képzőművészeti kiállítások színvonalában.* Tata új művelődési háza, ez a világos, vasból és üvegből, szinte csak levegőből készült, fal nélküli épület, szellősségével mintha szimbolizálni akarná a kultúrának a környéknek teljes egybeolvasztási szándékát. Itt, ennek az épületnek a kö lyosóin és előcsarnokaiban, mintegy bad ég alatt, különös értelmet és jele séget kapnak a felsorakozó képek, leges minőségbeli különbségeik elle is. Ha *Áron Nagy Lajos, Cziráki L Patay Éva, Kóthay Ernő* nevét emlí meg, akkor kiemelésem teljesen ö nyes, hiszen másokat szinte ugyani joggal említhetnék. Összképről beszél de ezen az összképen semmi esetre érthetek valamiféle egységes, vagy világosan körülhatárolható réglókra ható művészetet. A tatai kiállítás igazgatási egység szerint csoportosít művészeket, nem keres közöttük b szellemi összetartozást. Így vannak, akik „Szentendre" felé húznak, mások, mint Áron Nagy Lajos, inkább az általános európai kultúrában, közelebbről a francia festészetben keresnek társakat maguknak. Van, akit ország- vagy megyehatárokon túl a tartalmi és formai közös nevezők megtalálása ösztönöz egy várható közös eredmény keresésére, mások viszont megelégednek azzal, hogy művészetük helyi jellegének kialakulását rábízzák az őket körülvevő környezetre. Ahogy változik a táj, ahogy változik a motívum, úgy mutatkoznak természetszerű különbségek munkáikban is.

A TATAI VÁR MÚZEUMÁBAN, szemközt a művelődési házzal, *Horváth Ferenc* egyéni kiállítása elsősorban nyugati előképekre, közelebbről talán Graham Sutherland művészetére pillant. A napkirályok metaformózisa című, hét darabból álló nagyméretű sorozatának festményein állványszerkezetek, kicsavart vastraverzek bomlanak egymásba, változnak át papírsárkányokká. A színek plakátszerűek, hidegek; kékek, sárgák és feketék feszített ellentéteire épülnek. Mindez idegen lehetne ebben a középkori környezetben. De ahogy a rendező ezeket a nagyméretű tablókat jó érzékkel átlósan, ritmikusan elhelyezte, mintegy a képek is részévé váltak a térnek; s ebbe az összhangba szép motívumként játszik bele az ablakokon át betükröződő, fodrozódó tófelület csillogása is.

A SZENTENDREI FESTŐMŰVÉSZEK tárlata látszólag egyetlen táj és annak motívumai köré sorakoztatja a művészeket. Míg azonban *Göllner Miklós* vásznain valóban a meglátott és a lefestett, mindösszesze érzelmileg átitatott, egyénített természet jelenik meg, mások — a szentendreiek java része — inkább egy átalakított, újjá formált és képi jelekbe sűrített virtuális Szentendrét vonultatnak fel képeiken. Lám, nemcsak Tata képanyaga nem homogén, öt megyét felvonultató tárlatával, de az egyetlen művésztelepet reprezentáló szentendrei tárlat anyaga sem az. És jó, hogy nem az. Nem osztom *Perneczky Géza* véleményét, aki a szentendrei művészektől valamilyen, *kiáltványszerűen megfogalmazható egyöntetűséget* kér számon. Jó az, hogy egyesek csak illetőségük szerint szentendreiek, jó, hogy mások valóban ennek a környéknek a látványvilágát festik, és jó az, hogy ismét mások egy szellemi Szentendre táborába tömörülnek, egy táborba, amely sok arcú, sok jelentésű olyannyira, hogy erőszak számba megy ráaggatni a „szentendrei" elkülönítő és meghatározó jelzőt. Kik a szentendreiek ebben az értelemben? *Vajda*, aki ott bábáskodik az indulásnál? A nála játékosabb, derűsebb hangú *Kornis*, aki Vajdával járt „motívumokat" gyűjteni? *Barcsay Jenő*, aki ebbe a maga választotta azilumba hozta el erdélyi szülőházája népművészetének, a tordai kerámiának és a székely lányok szoknyáinak drámaian mély színeit, és ötvözte a konstruktivisták formarendjével? *Szántó Piroska*, aki lírai csokraiba olykor tőviseket rejt el? Vagy talán *Anna Margit*, aki primitív falusi festők, bucsusok és kegyárusok derűsen-naiv világszemléletét alkotja újra képein? Ők lennének a múlt, ők képviselnék a kontinuitást, vagy ők lennének a jelen méltó képviselői? Nem tudok válaszolni rá, de nem is kell. Fontosabbnak tartom, hogy a kritika és a művészettörténetírás által „Szentendre" felirattal ellátott kartotékdoboz helyett *azt nézzük, ami él, ami van.* Meggyőződésem, hogy a fiatalabb generáció, *Deim Pál, Kósza-Sipos*, és a többiek, akik vállalták a néha talán fárasztó és visszahúzó, végső soron azonban mégiscsak előrelendítő tradíciót, képesnek mutatkoztak arra, hogy ebből a sok színű szivárványból kihasítsák a maguk színeit és tovább fejlesszék azt, aminek a *létezése* fontosabb, mint az *elnevezése.*

Bojár Iván

MAGYAR HIRLAP
Budapest
SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ULLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

KUTATÓ-INTÉZET

AZONNALI BELÉPÉSRE

FELVESZ

HIRADÁS-TECHNIKAI ANYAG-ISMERETTEL RENDELKEZŐ

RAKTÁRI ANYAGKEZELŐ ÉS NYILVÁN-TARTÓT.

JELENTKEZNI LEHET SZEMÉLYESEN A MÉRÉS-TECHNIKAI KÖZPONTI KUTATÓ LABORATÓRIUM

Budapest, V., Október 6. u. 7.

Előtási osztály.

VBKM GANZ KAPCSOLÓK ÉS KÉSZÜLÉKEK GYÁRA

(Budapest, X., Kőbányai út 41/c.)

(Népliget mellett)

44 ÓRÁS MUNKAHÉTRE

FELVESZ:

könnyen betanulható gépi munkákra **férfi és női munkaerőket** 2—3 műszakra, **segédmunkásokat** 1—2 műszakra, **vizsgázott fűtőket** 3 műszakra, egyorsós automata esztergagépbeállítókat 3 műszakra, elektro- és általános műszereszeket 1 műszakra, **érettségizett fiatalokat** vas- és elektromos-ipari betanított munkára.

44 ÓRÁS MUNKAHÉTRE HEGESZTŐKET, LAKATOSOKAT, REVOLVER-ESZTERGÁLYOSOKAT PRÉSGÉPRE, SZERELÉSRE BETANÍTOTT MUNKÁSOKAT ÉS SEGÉD-MUNKÁSOKAT

KERES SÜRGŐS FELVÉTELRE

JÁRMŰ ÉS ALKATRÉSZ KTSZ.

Szabolcs u 5.

Bolti elárusítókat — szakképzettség nélkül is, valamint gép-, gyorsírókat, segédmunkásokat, lakatost és visszerelőt — sürgősen felvesszünk. XI—XXII. kerületi Közért É. E. V. Munkaügyi Osztálya. Budapest, XI. ker., Karolina út 19—21.

Budapest központjában levő műszeripari gyár

KERES AZONNALI BELÉPÉSRE munkásokat,

HETI 44 ÓRÁS MUNKAIDŐ,

MINDEN MÁSODIK SZOMBAT SZABAD!

Általános lakatos, esztergályos, irodai takarítónő, portás, műhely, raktári és kazánházi segédmunkásokat, TMK esőszerelő, marós, gyors- és gépírónő, fiatalkorú 6 órás gyors- és gépírónőt.

Jelentkezés:

Budapest, IX., Thaly K. u. 41.

Telefon: 334—570/145.

3-as, 10-es sikkötőgéppel

SZEI… ÉS … GY… BP-I F… SZ…

Buda… Reitter F. …

JÓ KERESETI LEHETŐSÉGGEL

FELVÉTELRE KERESÜNK:

44 ÓRÁS MUNKAHÉT, MINDEN MÁSODIK SZOMBAT SZABAD

esztergályos, géplakatos, köszörűs, marós, villanyszerelő szakmunkásokat, korszerű automata gépekhez **férfi és női betanított gépmunkásokat,**

16. évüket betöltött **fiúkat és lányokat vasipari szakmára**

BETANÍTUNK.

Gyakorlati évek után szakmunkásvizsgát tehetnek, de addig is jó kereseti lehetőség.

Férfi és női segédmunkásokat

Gyakorlattal rendelkező, iparszakos **közgazdászt** önálló eredményelemzői munkakör betöltésére.

Valamint **műszaki rajzolókat,** kellő gyakorlattal rendelkező **gyors- és gépírókat.**

Olcsó, jó minőségű étkeztetés, munkaruha, vidékről bejáró dolgozóknak vasúti kedvezményt biztosítunk.

MUNKÁS-SZÁLLÁSSAL NEM RENDELKEZÜNK.

ESZTERGÁLYOST, MARÓST, LAKATOST, FENYEZŐT, PRÉSGÉP-BEÁLLÍTÓT, MŰSZERÉSZT, VILLANY-SZERELŐT, ELEKTROMOS BEMÉRŐT, BET. FESTŐT, PRÉSMUNKÁST REV. ESZTERGÁLYOST, SEGÉD-MUNKÁST, KÖNNYŰ RENDÉSZETI MUNKÁRA **FÉRFI DOLGOZÓKAT,**

TOVÁBBÁ ÉRETTSÉGIZETT **NŐI DOLGOZÓKAT**

MŰSZAKI RAJZOLÓI, LABORÁNS ÉS ADMINISZTRATÍV MUNKA-KÖRÖKBE.

Jelentkezés:

Budapest, X., Fehér út 10.

A Gabona Tröszt Szolgáltató Vállalata felvesz SZTK ügyintézőt, valamint fiatal közgazdasági technikummal rendelkező férfi munkaerőket raktárosi munkakörbe. — 44 órás munkahét, kéthetenként szabad szombat. Fizetés megegyezés szerint. Jelentkezés: GATSZOV I. sz. telep, Bp. IX., Soroksári u. 24. Telepvezetőnél.

44 ÓRÁS MUNKAHÉTRE

galvanizálókat

és

szerszám-készítőket

KERES

SÜRGŐS

…ELVÉTELRE

…ÁRMŰ ÉS …LKATRÉSZ KTSZ.

…bolcs u. 5.

…sz. AKÖV (Bp. …ris köz 8. sz.) …re keres beru… előadót, aki …lő képesítéssel …lább 5 éves gya… …l rendelkezik autóközlekedési …ban. Továbbá …ink közgazdasá… …letemet végzett, az autóközlekedés területén megfelelő forgalmi-kereskedelmi gyakorlattal rendelkező munkaerőt elemző munkakörbe. Ezenkívül keresünk gyors- és gépírókat, vidéki munkahelyre gépkocsivezetőket jó kereseti lehetőséggel.

TÖBB ÉVES GYAKORLATTAL ÉS SZAK-VIZSGÁVAL RENDELKEZŐ

munkaügyi előadót

KERES

VASIPARI SZÖVETKEZET SÜRGŐS FELVÉTELRE.

»Szakember 1697« jeligére a Felszabadulás téri hirdetőbe.

MUNKAKÖRRE, HIRADÁS-TECHNIKAI BERENDEZÉSEK GYÁRTÁSÁHOZ,

44 ÓRÁS MUNKAHÉT, KÉTHETENKÉNT SZABAD SZOMBAT

FINOM-MECHANIKAI VÁLLALAT,

Budapest, X., Fehér út 10.

Munkaerő-gazdálkodás.

Gabona Tröszt Szolgáltató Vállalat felvesz gumiraktári segédmunkást. Órabér 9,50 Ft. 44 órás munkahét, kéthetenként szabad szombat. Jelentk.: Bp. V., Dorottya u. 1. — Személyzeti vezetőnél.

A FŐVÁROSI PATYOLAT V.

felvételre keres

FIÓKÜZLETI VÁLLALÓNŐI MUNKAKÖRBE

8 ÉS 4 ÓRAI MUNKÁRA **DOLGOZÓKAT.**

Jelentkezés: naponta 8—10 óráig **VII., Dohány u. 54.** Fiókosztály.

BÚTOR

Bútorvétel azonnalra, típus- valamint hagyományos bútorokat, hibás rekamiét, heverőket, ruhaneműt, — hagyatékot. 339-197.

Bútorvétel! Hagyatékot, típusbútorokat, — hálót, kombinált, — rekamiét, hibázat is, ruhaneműt, szőnyeget, könyveket. 336—966.

RUHÁZAT

Készpénzért vásárolunk ruhaneműt, ágytollat, hagyatékot, bútort. — Azonnal kimegyünk. — 131—553.

LAKÁS

GÉPIPARI SZERELŐ VÁLLALAT

KERES

IRODAI CÉLRA

1—2, v. 3 szobás HELYISÉGET

AZONNALI BEKÖLTÖZÉSRE TELEFON-HASZNÁLATTAL.

KIZÁRÓLAG VI—VII. KERÜLETBEN.

Jelentkezés 225—704 telefonszámon.

Fiatal vendéglátóipari szakember albérleti szobát keres belterületen, állandóra. — fürdőszobával. Tel.: 413-486.

INGATLAN

Buda legszebb helyén 2 szobás + 2 manzardos, komf. kertes villarész másfél-kétszobás lakáscserével beköltözhetően eladó. »Közlekedésnél — L. 7760« jelig. a kiadóba.

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

1969 NOV 4

ZALAI HÍRLAP

Zalaegerszeg

Vajda Lajos

Megnyílt a szentendrei művészek tárlata

Székesfehérvárott a Csók István Képtárban vasárnap megnyílt a szentendrei művészek tárlata. A mintegy 300 alkotás a Szentendrei művészet címen számontartott iskolát mutatja be, kialakulásától napjainkig, többek között Vajda Lajos, Czóbel Béla, Barcsay Jenő, Korniss Dezső, Anna Margit és Bálint Endre festőművészek képeit és Jakovits József szobrait.

1021

-feket

Nagykanizsa
Művelődési
mérkőzésveze
Vári. NB II-
zés.

Mivel papír
súlyban nem
harmatsúlyba
csapat sem
zőt, csupán 7
sze a szorítól
inkább nagy
ó színvonal

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HIRLETŐ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

ZALAI HÍRLAP

Zalaegerszeg

1970 MÁJ 1

~~Vajda Lajos~~ festőművész emlékkiállítása nyílott meg tegnap Nagykanizsán a múzeum Szabadság tér 11. szám alatti földszinti termeiben. A kiállítást korábban láthatta már a zalaegerszegi közönség is.

1021

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HIRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

ZALAI HÍRLAP

Zalaegerszeg

1970 APR 29

perekor.

— Nagykanizsán is bemutatják a fiatalon elhúnyt tehetséges Vajda Lajos festményeit. A nagykanizsai kiállítást Bajthay Éva művészettörténész rendezi. A Vajda emlékkiállítást a Thúry György Múzeum Lenin úti helyiségeiben április 30-án — csütörtökön — délután Mándy Stefánia művészettörténész nyitja meg.

1021

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HIRDETŐ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1969 NOV 4

PESTMEGYEI HÍRLAP

Budapest

4

Szentendrei

művészek Székesfehérvárott

Székesfehérvárott a *Csók István* képtárban vasárnap megnyílt a szentendrei művészek tárlata. A mintegy 300 alkotás a „*Szentendrei művészet*" címen számontartott iskolát mutatja be, kialakulásától napjainkig, többek között *Vajda Lajos*, *Czóbel Béla*, *Barcsay Jenő*, *Korniss Dezső*, *Anna Margit* és *Bálint Endre* festőművészek képeit és *Jakovits József* szobrait. A kiállítást *Granasztói Pál* építész nyitotta meg nagy számú érdeklődő közönség jelenlétében. A tárlat *1970. január 18-ig* tekinthető meg.

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRMONDÓ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1970 MAR 3

NÉPSZABADSÁG

Budapest

KULTURÁLIS HÍREK

VAJDA LAJOS 60 FESTMÉNYÉT, illetve grafikáját állították ki a művész szülővárosában, Zalaegerszegen. A kiállítást vasárnap nyitották meg és három hétig látogathatja a közönség.

10/21



1021

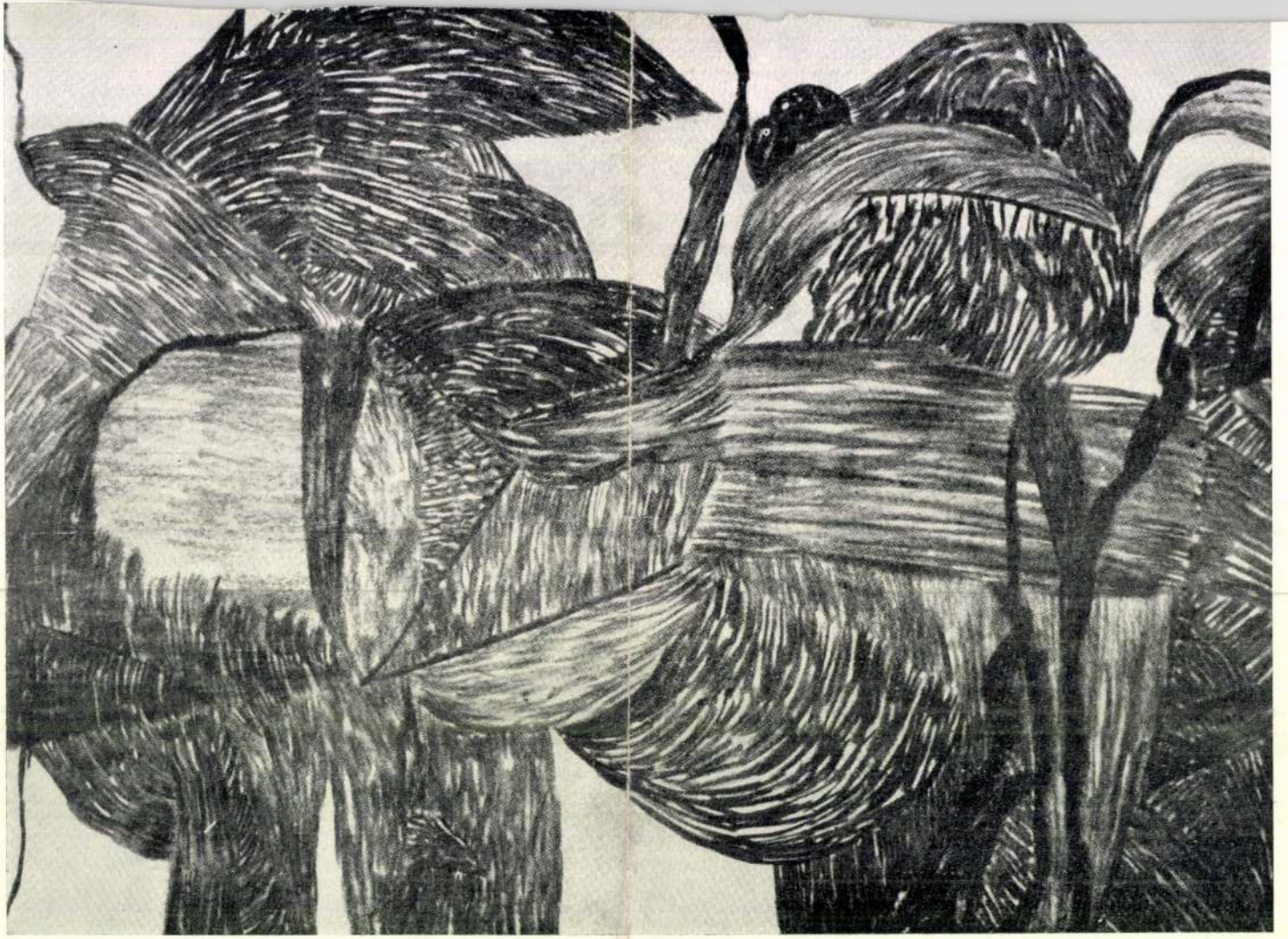

VAJDA LAJOS

kompozíció

1021 Vajda Lajos



VAJDA LAJOS

kezek

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-008, 387-748, 340-726

1976. 11. 29.

PEST MEGYEI HÍRLAP

Vajda Lajos festőművész

Tv, 22.15: 1021

Vajda Lajos

A magyar avantgarde művészet legkiemelkedőbb mesteréről, Vajda Lajosról készített filmet a televízió.

Vajda Lajos a szentendrei festészet, a magyar szürrealizmus egyik legnagyobb, mindmáig nagy hatást sugárzó egyénisége. Tragikusan rövid művészi pályája, amelynek utolsó éveit még a munkaszolgálat és a tüdővész is megrabolta, rendkívüli ívelésű. Főiskolai tanulmányaiban az egyszerű és sommás formák uralkodtak. Kassák hatására átmenetileg absztrakt kompozíciókat fest, Párizsból 1934-ben hazatérve — ahol montázsain az emberi létezés világméretű drámájának adott hangot — a mindinkább bizonytalan történelmi szituációban — a jelenségek ősképéig akart visszanyúlni, amelyet a népművészetben talált meg. Szentendrén megfogalmazza konstruktív-szürreális sematikáját. A vallási kultusz és a paraszti élet használati tárgyaiból építette képeit, rajzait, kollázsait. Utolsó művei nagyméretű csomagolópapírra vetett szén- és tusrajzok, az anyag és a szellem küzdelmének koordinátái.

A rádió és televízió műsora

KOSSUTH RÁDIÓ

4.25—7.59: Jó reggelt! — Zenés műsor. 8.00: Hírek. Időjárásjelentés. 8.05: Műsorismertetés. 8.20: A mai nap kulturális programjából. 8.27: A Gyermekrádió műsora. 9.17: Versenyművek. Közben: 10.00: Hírek. Időjárásjelentés. 10.05: Iskolarádió. 11.11: Sárkány Klára pedagógiai és közművelődési lapszemléje. 11.26: Tizenkét szék. Ilf és Petrov regényének rádióváltozata. 12.00: Déli Krónika. 12.20: Játék és muzsika tíz pereben. 12.30: Reklám. 12.35: Melódiakoktél. Közben: 13.15: Papp Endre riportja. 14.00: Mindenki Könyvtára. 14.27: Hanglemez MK. 14.30: Mezők, falvak éneke. 14.49: Mihály András—Raics István: 1871 — kantáta. 15.00: Hírek. Időjárásjelentés. 15.10: Marschner operáiból. 15.28: Ezeregy délután. 15.58: Hallgatóink figyelmébe! 16.00: A világgazdaság hírei. 16.05: La Mancha lovagja. Részletek Leigh zenés játékából. 16.32: Kalmár László műveiből. 17.00: Hírek. Időjárásjelentés. 17.05: Kapusi Rózsa műsora. 17.30: Raáb Mihály műsora. 17.50: Népdalok. 18.15: Kritikusok fóruma. 18.25: Új könyvek. 18.28: Hallgatóink figyelmébe! 18.30: Esti Magazin. 19.15: Ézsau és Jeremiás. Illyés Gyula elbeszélésének rádióváltozata. 20.04: A Rádió Lemezalbuma. Közben: 20.49: Hírek. 21.26: Lipovecz Iván külpolitikai műsora. 22.00: Hírek. Időjárásjelentés. 22.15: Sporthírek. 22.20: Népi zene. 22.40: Róbert László írása. 23.00: Faust. Részletek Gounod operájából. 24.00: Hírek. Időjárásjelentés. 0.10: Dzsesszfelvételekből. 0.25: Műsorzárás.

PETŐFI RÁDIÓ

4.25—7.59: A Petőfi rádió reggeli zenés műsora. 8.00: Hírek. Időjárásjelentés. 8.05: Nini Rosso trombitál. 8.20: Kulcsár István írása. 8.30: Hírek. 8.33: Slágermúzeum. 9.12: Német fúvószene. 9.23: Munkahelyi testnevelés. 9.30: Hírek. 9.33: A villámok otthona. Epizódok Körösi Csoma Sándor életéből. 9.57: Hanglemez — MK. 10.00—11.55: A zene hullámhosszán. 11.55: Gyermekek könyvespolca. 12.00: Nóták. 12.30: Hírek. 12.33: Győri stúdiónk jelentkezik. 12.55: Mozart-áriák. 13.30: Hírek. 13.33: Kodály-kórusok. 13.45: Időjárás- és vízállásjelentés. 14.00—17.00: Rádiónapló. 17.00: Az Ifjúsági Rádió órája. 18.00: A Beach Boys együttes felvételeiből. 18.30: Hírek. 18.33: Hétvégi panoráma. Ajánlóműsor sok muzsikával. Közben: 19.20: Reklám. 19.25: Jó estét, gyerekek! 20.30: Hírek. 20.33: Rádiószínház. 21.27: Népdalcsokor. 21.59: Romantikus muzsika. 22.30: Hírek. 22.33: Részletek Eisemann Mihály Bástyasétány 77 és Lajtai Lajos Három tavasz című operettjéből. 23.00: Tánczene. 23.30: Népdalok. 24.00: Hírek. Időjárásjelentés. 0.10: Műsorzárás.

3. MŰSOR

14.00: Hírek. 14.03: Műsorismertetés. 14.05: Szimfonikus zene.

vül esik, a személyautók érthetően gyorsan haladnak. Sajnos, semmiféle tábla nem figyelmezteti őket a gyalogosokra, és ezért sok a baleset. Fokozza a veszélyt, hogy a határba induló lovas kocsik nagy része is itt hajt át a főútvonalon. Nagyon elkelne tehát egy veszélyt jelző tábla.

Bai Miklós,
Ócsa

A fák védelmében

Budakeszin az utakat szegélyező öreg fák helyére a Hazafias Népfront aktivistái



társadalmi munkában facsemetéket ültettek. Az itt lakók megörültek ennek. Annak vi-

Erről tanú
ván váci (
sónk levele:

Most ju

Nálunk, szeptember használatra szerelt gáztűzhelyeket, a bojlereket és az egyéb melegítőkészülékeket. Az épületeken előzetes kéményvizsgálatot — olyan szempontból, hogy a kémények használhatók-e gáztüzelésre — sem a TIGÁZ, sem a váci Városgazdálkodási Vállalat, sem a Pest megyei Kéményseprő és Cserépkályha-építő és Gázszerelő Vállalat szakemberei nem tartottak. Ennek *kárát most issza meg az egész telep.* Kétéves használat után ugyanis, 1975. szeptember 26-án, a fenti szervek együttes elhatározására, az egész lakótelepen — minden előzetes értesítés nélkül — ólomzár alá helyezték a fürdőszobai vízmelegítő és a fürdőszobai, valamint a konyhai hősugárzó készülékeket. Indok: *a kémények nem felelnek meg gáztüzelésre.* Itt állunk azóta is, immár a tél közepén hideg vízben, hideg

Dornai Sándornak, a vá
Városgazdálkodási Vállal
igazgatójának tájékoztatás
szerint a TIGÁZ kérte fel ú
ból a kéményseprő-vállalat
az időszaki vizsgálatra, mely
nek eredménye — a műszere
módszerek fejlődése, az azót
megváltozott tűzrendészet
előírások és építési szaba
dalmak következtében — el
tért a korábbiaktól. Persz
ebben más is közrejátszott:
*termoforkémények betonel
meinek nem megfelelő szer
kezete;* ez ugyanis előbb
utóbb szivárog. Végeredmény
ben a lakók érdekében ti
tották meg azoknak a hőt ad
gázberendezéseknek a hasz
nálatát, amelyeknek égéster
mékei a kéményen keresztü
távoznak a szabadba.

A Városgazdálkodási Vál
lalat igazgatójától azt i
megtudtuk, hogy a kéményse

1968 SZLP 24.
1021

Kedd, 1968. szeptember 24.

Vajda Lajos

A szentendrei művésztelep jubileumi kiállítása

Szentendre és a magyar festészet szép jublieumot köszönt: 40 esztendeje, hogy e különös levegővel teli, történelmi és művészi hagyományokban gazdag Duna-parti városka — Ferenczy Károly működése után másodszor is kinyílt a magyar piktúra előtt, s a *Szentendrei Festők Társaságának* megalakulásával megszületett művészetünk egyik fontos, máig izzó kohója, a *szentendrei művésztelep.*

A szentendrei festészet összetett és most is elvenként változó, fejlődő fogalomköre azonban, természetesen, nem varázsütésre ugrott elő a semmiből. Kialakulása történelmi folyamat eredménye; s ez a munka még ma sem zárult le: az itt élő, itt dolgozó művészek minden tárlata hoz valami újat, ami tovább építi az elődök által lerakott alapokon emelkedő impozáns épületet.

A szentendrei festészet útja kezdettől fogva három, egymást támogató és kölcsönösen kiegészítő irányban haladt előre. A három irányt három mester neve fémjelzi: *Vajda* Lajosé, *Barcsay* Jenőé és *Czóbel* Béláé. Vajda a népi ihletésű motívumkincset művészetébe építő, sajátos lírai-szürrealista irány ihlető mestere volt; Barcsay a szenvedélyeket pontosan fogalmazott formákkal zabolázó konstruktivizmust alakította ki nagy erejű művészetével; Czóbel Béla a posztimpresszionizmus izzásával telítette a város levegőjében csodálatos finomságokra is érzékennyé vált festészetét.

A három irány közössége azonban letagadhatatlan, minden — látszólagos — különbsége ellenére. És ez természetes is, hiszen azonos gyökérből táplálkoznak: abból a történelmet árasztó levegőből, amely ezt, a számukra oly kedves városkát körülveszi. De közös a cél is, amelyet maguk elé tűztek. A történelem számukra nem megörökíteni való „motívum", hanem talaj, amelybe megfogódzva a jelen kifejezésének küzdelméhez merítettek és merítenek erőt.

A szentendrei *Ferenczy Károly Múzeum,* amely új tárlatával az elmúlt *negyven esztendő eredményeit* sorolja elő, s köszönti, e hármas tagozódás világos érzékeltetésével kalauzolja végig látogatóit a művésztelep történetén; egységbe fogva a gyökereket, a jelent, és a tovább bontakozó kísérleteket. Körképének kibontását a művésztelep történetének felvázolásával kezdték meg a rendezők. Az érkezőt az alapító tagok: *Onódy* Béla, *Pándy* Lajos, *Bánovoszky* Miklós és a többiek művei fogadják, *Ilosvai Varga* István *Sikátora, Pajzs Goebel* Jenő két pompás képe — a *Szentendrei kis híd* és a *Szentendrei Duna-part* — *Modok* Mária *Házak* című festménye, és *Czimra* Gyula kompozíciói kíséretében.

A múzeum három termében ezután a szentendrei festészet három irányzatának dokumentumai következnek. Az első terem Vajda Lajosé. Hat műve — az *Ikonos önarckép,* a *Szentendrei ablakok,* a *Szentendrei házak feszülettel,* a *Szigetmonostori ablak,* a *Krisztus maszkkal* és a *Csendélet késsel* — művészi útja, forrásai és törekvései körképét adja, összefoglalván 1935-ben megkezdett motívumgyűjtő tevékenységének eredményeit és azt az utat, amelyre ezzel a kinccsel lépett, hogy a népi művészet és a történelem fegyverzetében korát, az idő teljességét fejezze ki. Műveit barátai, kor- és munkatársai képei kísérik: *Kornis* Dezső *Kontraszt* című festménye, *Metamorfózisa* és három *Illuminációja; Vajda* Júlia három kompozíciója; *Anna* Margit *Szentendre* és *Ikon* című képe, valamint *Tót* Endre *Kaligráfiája.*

A második út mestere *Barcsay* Jenő. *Munkáslány* című korai — 1928-as — festménye, *Konstrukciója* és *két mozaikterve* méltóképp képviseli munkásságát, amelyből a mellette felsorakoztatott utódok — *Balogh* László, *Deim* Pál és a különös, álomvilágszerű motívumokból építkező *Kósza Sipos* László — számos tanulságot merítettek önálló hangra, saját forma- és érzésvilágukkifejezésére törő oeuvrejük kialakításánál.

A harmadik teremben *Czóbel* Béla következik a „meghatározók" sorában. Három műve képviseli a tárlaton; mindhárom frissen született. Ezen a nyáron festete a *Csendéletet,* a *Tájképet* és a *Leányportrét* egyaránt. Iskolát teremtő, nagyvonalú stílusa égő színeivel és formáival méltó lezárása a Szentendrén iskolát, hagyományt teremtő mesterek sorozatának.

Végezetül külön kell megemlékezni a tárlat két sajátos mestere, *Kmetty* János és *Szántó* Piroska munkáiról. Ők ketten nem kapcsolódnak túlságosan szoros kötelékekkel Szentendre egyik áramlatához sem. A maguk útját járják. Kmetty János Szentendrén is saját tiszta, emberséges, konstruktív stílusát folytatta, magába szíva a városka világának, a torlódó házak rendjének sajátos varázslatát, s felmutatva — a tárlaton is látható — *Önarcképén, Csendéletein,* s *Szentendre* című vásznán mindazt, amit kifejezni szükségesnek tartott.

Szántó Piroska a táj, a város és a környék szuverénül értelmezett, sajátos mítoszokkal átfűtött motívumaiból építi humánummal telített kompozícióit, a más világú jelentől környezve feloldván a vajdai szorongást. A látogatók ezúttal *Vashegyi Krisztus, Égő szüret, Lepketündér* és *Kompozíció* című munkáit láthatják a Ferenczy Károly Múzeum tárlatán.

Horváth György

MAGYAR NEMZET

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor utca 17.
Telefon: 188—296, 188—307

Szenzá

Megkerülte a Hold
második kozmikus sebesség
és leszállt az Indiai óc
a Szonda-

A Szonda—5 elnevezésű szovjet automata űrállomás a Föld—Hold—Föld pályán megtett hétnapos út után visszatért a Földre. A világon elsőként szovjet űrberendezés tette meg, hogy a Hold körülrepülése után második kozmikus sebességgel visszatérjen a Földre, nagy mennyiségű tudományos adatot hozva magával.

Moszkvai idő szerint szeptember 21-én 18.54 órakor a Szonda—5 második kozmikus sebességgel (másodpercenként mintegy 11 000 méter) visszatért a Föld légkörébe, és az Indiai-óceánra ereszkedett le a megadott térségben. A leszállás, ugyancsak moszkvai idő szerint, 19.08 órakor történt meg. A leszállás helyének koordinátái: 32 fok 38 perc déli szélesség és 65 fok 33 perc keleti hosszúság.

Az állomás mozgása a légkörben, az aerodinamikai fékezés szakaszában ballisztikus pályán történt. Az aerodinamikai fékezés után az állomás ejtőernyő-rendszer segítségével folytatta leereszkedését. Az automata állomást tudományos berendezéseivel együtt szeptember 22-én fedélzetére vette a szovjet kutató-mentőszolgálat hajója.

A Szonda—5 repülés közben a következő feladatokat végezte el: körülrepülte a Holdat, tudományos kutatásokat végzett a Hold kozmikus térségében, visszatért a Földre második kozmikus sebességgel és sima leszállást hajtott végre a megadott térségben.

A repülés folyamatában kipróbálták az állomás berendezéseit és műszereit, hogy manőverezést végezzen a pályán és visszatérjen a Földre.

Az állomás repülését irányító rendszerek és a pályaelemek mérésére szolgáló rádiótechnikai eszközök biztosították a kitűzött feladatok megoldását.

A kozmikus térség tudományos kutatásának, valamint az űrállomás fedélzetén elhelyezett rendszerek és berendezések komplex kipróbálásának programját a Szonda—5 maradéktalanul teljesítette. Az automata állomás sikeres repülése a Föld—Hold—Föld pályán és visszatérése a Földre az erre kijelölt térségben — a szovjet tudomány és technika kimagasló eredménye.

Újabb tudományos-műszaki probléma nyert megoldást, és
nnak, hogy további kutatásokat
ben és a naprendszer bolygóin
yek a kutatások anyagát vissza-

ok nyilatkozata

nek szentelték legfontosabb nétfői kommentárjaikat és első oldalon foglalkoztak az esemény jelentőségével. A lapok is — Prágától New Yorkig és Damaszkusztól Kampaláig, ha az elismerő szavak el is térnek egymástól, néhány dologban valamennyi kommentátor teljesen egyetért. Mindenekelőtt abban, hogy *a Szovjetunió megszilárditotta az űrkutatás területén az Egyesült Államokkal szembeni elsőbbségét*, sőt ez utóbbi szovjet siker következtében nőtt vetélytársának lemaradása.

A Szonda—5 sikere általában meglepte az amerikai űrhajózási szakértőket. James E. *Webb*, az Amerikai Űrhajózási Hivatal múlt héten lemondott elnöke kiemelkedőnek nevezte a legújabb szovjet űrsikert. Amerikai szakértők hangoztatják, hogy *az Egyesült Államok a második helyet foglalja el a világűr meghódításáért folyó versenyben és több évig valószínűleg nem is várható változás e téren.*

A brit bolygóközi társaság egyik szóvivője a Szonda—5 kiemelkedő teljesítményét méltatva azt jósolja, hogy a Szovjetunió esetleg *„hónapokon belül"* megismétli ezt a repülést — ezúttal azonban emberrel.

Az AFP tudományos szemleírója a szovjet űrsikert ugyanolyan fontosnak tartja, mint az első mesterséges hold felbocsátását 1957 októberében. A Szonda—5-nek *igen pontos szögben kellett megközelítenie a Földet* — mutat rá az AFP tudományos szemleírója. Amennyiben ez a szög túl kicsi, az űrhajó ismét a világűrbe juthat ki. Amennyiben túl nagy, elég. Az „ablak", amelyen keresztül a Szonda—5 visszatérhetett a Földre, igen szűk volt.

Óriási erejű hordozórakéták

A hétfői francia lapok nagy elismeréssel írnak a Szonda 5. teljesítményéről. A Combat ismertetésének ezt a címet adja: *„1969-ben szovjet ember lesz a Holdon"*. A szenzációs űrpremier megnyitja az utat a Hold felé az első űrhajósok számára, akik kétség kívül szovjetek lesznek. Az Aurore megállapítja, *az űrállomásnak több tonna súlyúnak kellett lennie.* Ezt a súlyt még növelte az ugyancsak súlyos *klíma- és nyomáskiegyenlítő berende-*

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

MAGYAR HÍRLAP
Budapest

1970 MÁJ 1

A FIATALON ELHUNYT VAJDA LAJOS FESTŐMŰVÉSZ alkotásaiból nyílt csütörtökön kiállítás Nagykanizsán.

Vajda Lajos, Jertő

Díjkiosztás a III. szolnoki képzőművészeti filmszemlén

Csütörtökön ünnepélyes díjkiosztással befejeződött a III. szolnoki képzőművészeti filmszemle. A művészeti seregszemlén 34 mozi-, és 18 televíziós filmet mutattak be a legutóbbi két-három esztendő terméséből. A szemlén működő két zsüri külön értékelte a mozi- illetve a tévéfilmeket. A mozifilmek kategóriájában díjat nyert a *Sisyphus* című rövidfilm, amelyet a Pannónia Filmstúdió készített *Jankovics Marcell* rendezésében. A *Művek és műhelyek* című színes film *Kollányi Ágoston* rendező és *Tiefenbrunner László* operatőr munkája. Továbbá az *1812 év* című mű, *Reisenbüchler Sándor* rendező alkotása. A CIDALC nemzetközi filmszervezet különdíjával *Az európai népek meséi* olasz—magyar koprodukcióban készült sorozat alkotóit jutalmazták.

A televíziósfilmek kategóriájában díjat kapott a *Terek és emberek (Schaár Erzsébet)* című alkotás, *Zsigmondi Boris* rendező és *Németh Attila* operatőr munkája. Az *Ismerjük meg Samu Gézát*, *Csányi Miklós* rendező és *Bornyi Gyula* operatőr műve. Az operatőri különdíjat is Bornyi Gyulának ítélte a zsüri *Vajda Lajos* és *Ismerjük meg Samu Gézát* című filmjeiért.

A díjakat *Bíró Boldizsár*, a szolnoki városi tanács elnökhelyettese adta át.

A zárónapon tartották meg a III. képzőművészeti filmszemle vitáját is.

6.

NEPSZABADSÁG Bp. 1975. nov. 21

1021



Vajda Lajos: Kompozíció, 1928—29

Vajda Lajos

1971 FEB -
VALÓSÁG
Budapest
SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

mint modern mag... am
végvárának tekintik.

Elöljáróban idézem Vajda sorait, amely
definiálta: „Abból indulunk ki, hogy trad

Vajda Lajos

1021 1969 NOV 12

Láttuk – hallottuk

Két kiállítás és két hangverseny

A SZENTENDREI MŰVÉSZTELEP visszapillantó kiállításával folytatja a székesfehérvári Csók István Képtár azt a tárlatsorozatot, amelyet a magyar művészet egy-egy korszakának, illetve kiemelkedő mesterének szentelt.

Mindenekelőtt hadd említem meg *Körner Éva* művészettörténésznek a kiállítás keretében sorakozó, a szentendrei helyi motívumokat felsorakoztató fényképfelvételeit, amelyek akaratlanul is fölvetnek egy problémát. Nem egy művészettörténészünk ugyanis úgy véli: a szentendrei művészet legfőbb sajátossága az, hogy a jellegzetes *részletmotívumokat*, cégéreket, oromfalakat stb. vonultatja fel képein. Nos, éppen a fotók mutatják meg, hogy ezek a motívumok mennyire *esetleges tartozékai* a szentendrei művészetnek, vagy a belőle kisarjadt európai iskolának, s mennyivel inkább a *szemlélet*, a valóság lényegi megközelítésének sajátossága a döntő. Éppen e szemléletben megmutatkozó azonosság hozza közel egymáshoz *Vajda Lajos* 1940-es évekből származó kompozícióit és *Jakovics József* három reliefjét, nem pedig a motívumok azonossága; hiszen Vajda saját belső világából, Jakovics pedig térben távoli, Szentendrétől nemegyszer idegen tájakról emeli ki motívumait.

Nem kívánom itt most érdeme szerint felsorolni mindazokat, akik a kiállításon részt vesznek, sem az élőket, sem a holtakat. De a ritkán látható *Fekete Nagy Béla* sejtelmektől átszőtt, mérnöki rációval alkotott képeit ugyanolyan örömmel üdvözlöm, mint *Schubert Ernő* ugyancsak rég látott konstruktív csendéleteit. Örvendetes, hogy *Paizs-Goebel Jenőnek* a harmincas években készült képei ilyen erőteljes hangsúlyt kapnak a kiállítók népes táborában, akik között egyébként a realista szárnyat is megtaláljuk, *Czóbel Bélától Kántor Andoron* és *Diener-Dénes Rudolfon* át *Miháltz Pálig* és *Fónyi Gézáig*. Ez a kiállítás ugyanis arra vállalkozott — és Körner Éva rendezésében valóban sikeresen —, hogy a szentendrei művésztelep egész spekturmát feltárja, a kezdetektől napjainkig.

Vasarely budapesti kiállításának fényében (vagy árnyékában?) bosszankodva, ugyanakkor szomorúan néztem *Korniss Dezső* képeit, köztük a Kántálók geometrikus rendszerbe foglalt figuráit, a Mezei vénuszt és a Tücsöklakodalmat. Mindhárom egy elvetélt lehetőségre figyelmeztet és fölvet egy kérdést: *elég ökonomikusan bánunk-e hazai művészeinkkel, elég propagandát és elég lehetőséget biztosítunk-e számukra ahhoz, hogy életművüket következetesen, kényszerű hallgatások és kitérők nélkül beteljesíthessék?* Vasarelyt nem véletlenül említettem, hiszen Korniss művészetében több, az övével rokon vonást találunk, így a geometrikus elvonatkoztatásra való hajlamot, folklorista jellegzetességet és vonzalmat a nagyvonalú dekorativitásra. S tegyük hozzá azt is, hogy Korniss hamarább kezdte járni ezt az utat, mint Vasarely. Csak kevésbé következetesen; ő ugyanis és vele együtt a többi szentendrei művész mindvégig ragaszkodott ahhoz, hogy „tartalomközlő" maradjon. Talán valami téves előítéletből kifolyóan nem vállalták a dekorativitás „vádját", s nem is igyekeztek az ipari termeléshez közelíteni. Pedig lehetséges, hogy megfelelő támogatás mellett a szentendrei művészek egy része is megtalálta volna az utat az *iparhoz, a sokszorosításhoz*, az építkezések rohamos gyorsulása mellett egyre inkább elengedhetetlen *közterületi optikai kultúrához* is.

A FEJÉR MEGYEI KÉPZŐMŰVÉSZEKNEK az István Király Múzeum kis kiállítótermében rendezett tárlata — mint annyi más vidéki kiállítás is — azt mutatja, hogy *szinte alig van minőségbeli különbség a fővárosi és a vidéki átlagszínvonal között*. Úgy tűnik, mindenki megtanult messze a középfok fölött festeni és mintázni. Ugyanakkor azonban *igazán kimagasló egyéniségekkel* alig-alig találkozunk. Ezen a tárlaton is megtaláljuk *Gáspár Aladár* műveiben Kmetty konstruktivitását, *Mészáros Edit* képén a késő expresszionizmus hatását, *M. Tóth István* tájképein a posztimpresszionista dekorativitást, *Francsics József* képein a kubizmus alkonyi visszfényét, *Takács Imre* képein a parasztfestők naivitásának keresett utánérzését. Legerőteljesebbnek *Áron Nagy Lajos* lírai telítettségű figurális és absztrakt képei mutatkoznak, bár saját munkásságán belül, úgy látszik, ő sem tud megújulni, továbblépni. A grafikusok közül *Ravasz Erzsébet* népi ihletésű, de kozmikus jelentésűvé tágított világa ígéretes művészi jövőt sejtet. A plasztikák sorából *Nagy Benedek* Utazó éjszaka című vázlatát emelném ki.

Bojár Iván

MAGYAR HÍRLAP
Budapest

KÖZÉLET — DI

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-148, 340-226

Fogadás a koreai nagykövetségen

Li Dong Szon, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság budapesti nagykövete, a Magyar Népköztársaság és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 21. évfordulója alkalmából kedden este fogadást adott, amelyen megjelent a politikai, a gazdasági és a társadalmi élet számos vezető képviselője.

Fogadás a svéd nagykövetségen

Sigge Lilliehöök, Svédország budapesti nagykövete hazája nemzeti ünnepe alkalmából kedden este fogadást adott a nagykövetségen. Megjelent a fogadáson *Bondor József* építésügyi és városfejlesztési miniszter, *László Andor* államtitkár, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, *Szilágyi Béla* külügyminiszter-helyettes, *dr. Rosta Endre*, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének ügyvezető elnöke, továbbá a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális élet számos más ismert

A lengyel külügyminisztérium kulturális küldöttsége Budapesten

A Kulturális Kapcsolatok Intézetének meghívására Budapestre érkezett a lengyel külügyminisztérium kulturális küldöttsége, *Jan Druto* nagykövet, a Lengyel Népköztársaság külügyminisztériuma kulturális főigazgatójának vezetésével.

Olaszországba utazott a partizánszövetség küldöttsége

Kedden délután — *Uszta Gyula* főtitkár vezetésével — elutazott Olaszországba a Magyar Partizán Szövetség küldöttsége. A delegáció részt vesz az Ellenállók Nemzetközi Szövetségének (FIR) Velencében sorra kerülő 6. kongresszusán.

dományi Egyetemen

vattak díszdoktorrá

lyettes elnöke, *Rusznyák István*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, *dr. Szabó Zoltán* egészségügyi miniszter. Ott volt *F. J. Tyitov*, a Szovjetunió, *dr. Herbert Plaschke*, a Német Demokratikus Köztársaság, *Ludovico Barattieri di San Pietro* Olaszország és *dr. Kurt Enderl*, az Osztrák Köztársaság budapesti nagykövete.

A Himnusz elhangzása után *dr. Zoltán Imre* rektor nyitotta meg a tanácsülést, majd *dr. Miskovits Gusztáv*, az Általános Orvostudományi Kar dékánja ismertette a felavatandó tiszteletbeli doktorok munkásságát és érdemeit, majd dékáni tiszténél fogva *tiszteletbeli doktorrá avatta őket*. Az új tiszteletbeli doktorok a következők: *Pjotr Kuzmics Anohin* akadémikus, a moszkvai 1. számú Orvostudományi Egyetem Szecsenov élettani tanszékének vezetője, Pavlov egykori munkatársa, *Békésy György* Nobel-díjas fizikus, az akusztikai és hallásproblémák kiemelkedő kutatója, a honolului egyetem tanára, *Daniel Bovet*, a sassarii egyetem gyógyszertani tanszékének Nobel-díjas professzora, a jelenkori farmakológia egyik legnagyobb szaktekintélye, *Karl Fellinger*, a bécsi 2. számú belgyógyászati klinika nemzetközi hírű professzora, *Jules. E. Francois* professzor, a genti szemklinika igazgatója, a Belga Orvosi Akadémia elnöke, a Nemzetközi és Európai Szemorvos Társaság főtitkára, *Assen Ivanics Hadjioloff* akadémikus, a Bolgár Tudományos Akadémia morphológiai intézetének igazgatója, világszerte ismert sejt- és szövetkutató, *Stefhan Marius A. Milcu* akadémikus, a bukaresti Parhon Endokrinológiai Intézet igazgatója, tudományágának egyik legkiválóbb művelője, *Vaszilij Vaszilijevics Parin*, a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája elnökségének tagja, a moszkvai 1. számú Orvostudományi Intézet fiziológiai tanszéke és a Szovjet Űrkutatási Intézet vezetője, a repülés és űrrepülés orvosi kérdéseinek legismertebb kutatója, *Samuel M. Rapoport* professzor, a berlini Humboldt Egyetem dékánja, az egyetem Élettani és Biokémiai Intézetének vezetője és *Pjotr Grigorievics Szergijev* professzor, a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának rendes tagja, a Szovjetunió Egészségügyi Minisztériuma Malária, Orvosi Parazitológia és Helmintológiai Intézetének igazgatója.

Ezután dr. Zoltán Imre rektor és az egyetemi tanács tagjai hagyományos szokás szerint kézfogással doktortársaikká fogadták új tiszteletbeli doktorokat és átnyújtották nekik a doktori díszoklevelet. Anohin, Békésy és Szergijev professzor egészségi állapota, illetőleg akadályoztatása miatt nem tudott személyesen megjelenni, az ő okleveleiket hazánk illetékes nagykövetei adják át.

Dr. Zoltán Imre üdvözölte az egyetem tiszteletbeli doktorait, akiknek nevében

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Vajda

DOLGOZÓK LAPJA

Tatabánya

1969 NOV 1

ta hatósagon ... ék. Eletrajzát 1947-ben a ... stván írta meg riportregényében, ója Szenes Hanna küldetése és ha- 6-ban, Budapesten.

1021

— **SZÉKESFEHÉRVÁROTT** a Csók István képtárban vasárnap megnyílt a szentendrei művészek tárlata. A mintegy 300 alkotás a szentendrei művészet címen számontartott iskolát mutatja be, kialakulásától napjainkig, többek között Vajda Lajos, Czóbel Béla, Barcsay Jenő, Korniss Dezső, Anna Margit és Bálint Endre festőművészek képeit és Jakovits József szobrait. A kiállítást Granasztói Pál építész nyitotta meg nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében. A tárlat 1970 január 18-ig tekinthető meg.

Bajnoki ökölví
a Néph

Tatabányai Bányá

A kettős ünnep egyik legnagyobb sporteseménye szombaton fél 11-kor a Népházban sorra kerülő Tatabányai Bányász — Budapesti Honvéd

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

Vajda Lajos

1969 NOV 4

KELETMAGYARORSZÁG
Nyíregyháza

közötti verseny eredményeit.

1021

SZÉKESFEHÉRVÁROTT A CSÓK ISTVÁN KÉPTÁRBAN vasárnap megnyílt a szentendrei művészek tárlata. A mintegy 300 alkotás a „Szentendrei művészet" címen számon tartott iskolát mutatja be, kialakulásától napjainkig, többek között Vajda Lajos, Czóbel Béla, Barcsay Jenő, Korniss Dezső, Anna Margit és Bálint Endre festőművészek képeit és Jankovits József szobrait. A tárlat 1970. január 18-ig tekinthető meg.

297 darab 12 találatért 1080 a
3663 darab 11 találatért 88 a
21 558 darab 10 találatért 22
forintot fizetnek.

T A

Vajda Lajos

MAGYAR HÍRLAP SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP KIADÓ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-796

GANZ-MÁVAG DOLGOZÓK
LAPJA
Budapest

1970 SEP 18

1021

Döntött a zsüri

A Fővárosi Művelődési Házban október 15—29. között kerül sor az amatőr képzőművészeti körök kiállításának megrendezésére. A tárlatot megelőzően hat alkalommal, klubdélután keretében választják ki azokat a képeket, amelyeket bemutatásra javasolnak.

Szeptember 8-án a Ganz-MÁVAG Művelődési Központ kamaratermében került sor három képzőművészeti kör anyagának elbírálására. A meghívottak között szereplő „Derkovits Gyula" ifjúsági klub köre nem jelent meg. Az összesen 127 képet bemutató Gutenberg-, Józsefvárosi és a Központi Vasas Művészegyüttes képzőművészeti köreinek tagjai nagy izgalommal várták, hogy a Képzőművészeti Főiskola tanára véleményt mondjon alkotásaikról.

A professzor a Gutenberg-kör anyagával kezdte értékelését. Összefoglalóan beszélt az egy stílust képviselő munkákról, külön kiemelte a szürrealista Vajda Lajos útján haladó tagok alkotásait, rámutatva a képekben rejlő hibákra, ezzel megadva a lehetőséget a jövőben alkotómunkájuk tökéletesítésére.

A Központi Vasas Művész Együttes képzőművészet körének alkotásaiból elsősorban az üzemi tárgyú képeket emelte ki. Felhívta a festők figyelmét, hogy a szocialista realista irányzaton belül fellépő sematizmust igyekezzenek elkerülni. Realizmusuk ne a jelenség kopírozása legyen, törekedjenek a valóság lényegi jegyeinek megragadására.

Utoljára hagyta a házigazdák, a Józsefvárosi Képzőművészeti Kör kiállított anyagát.

Rajz Piroska festményeiben a természet formáit bemutató, belsőhangú mesélő kedvű ábrázolási formát emelte ki. Megragadták a professzort Gunszt Lajos érdekes formájú festményei. Gunszt Lajos egy különlegesnek számító téma mellett kötelezte el magát. A Tisza-parti füzesek odvas fáinak emberi formát öltő figuráinak megjelenésével foglalkozik. Külön kiemelte a közel 60. éve felé járó Harmat Sándort, akinek dekoratív szőnyegszerű alkotásai felkeltették érdeklődését. Fieber Béla nagyméretű festményében a színek ragyogó kompozíciója vonta magára a figyelmet.

A zsürizést követően Liszt: Les Preludes-jének hallgatása közben kötetlen beszélgetés alakult ki a képzőművészeti körök tagjai között. Szenvedélyes viták bontakoztak ki az egyes irányzatokról. A kiállítás során kiválasztott továbbjutásra érdemesnek ítélt képekről fotókópiák készültek. Hogy ezek közül melyek kerülnek a végleges kiállítás anyagába, az majd csak a Fővárosi Művelődési Házban megtartandó központi zsürizés során dől el.

A résztvevő körök megjelenését köszönjük, munkájukhoz sok sikert kívánunk.

Leskovar Jenőné

mi bi
ról k
hogy
legye
vő fa
ségtel
volt
ber,
tagja,
bálta

Az államosítás után az alig huszonnyolc esztendős fiatalember vállára vette a gyár irányításának terheit, s noha a gazdasági vezetésben gyakorlata még nem volt, hallatlan nagy tudásszomjjal vetette rá magát a vezetési tudományok elsajátítására.

Annyi esztendő után, visszaemlékezvén az akkori időkre, úgy beszél hajdani munkatársairól, mint akiknek a legnagyobb segítséget köszönheti; mert az a népes kollektíva, megismervén Csergő János emberséges vezetői magatartását, természetesnek vette, hogy mindenben a segítségére legyen.

tanulta a vezetés tudományát, országos szinten is, mint a kormány tagja; két ciklusban a legfölső törvényhozó testület tagja is volt, az ország egyik nagy ipari bázisának, Borsod megyének országgyűlési képviselője. Miniszтersége és képviselősége alatt ez a terület hatalmasat fejlődött iparilag.

Immár nyolcadik esztendeje vállalatunk vezérigazgatója; nincsen az országban még egy ilyen gyáróriás, amelynek ennyire szerteágazó föladatait kellene összefogni, irányítani. Ez a munka nem kevés

ialista címért indultak

lékos tiszti klubjának titkára. *Horváth Kálmán* a mozdonygyári pártbizottság gazdasági felelőse, *Paprika Sándorné* a gyáregység KISZ-titkára. Lajkó Istvánné versenyfelelős, *Szakonyi Béla* pártcsoport-bizalmi. Kitűnő a brigád kapcsolata a tömegszervezetekkel. Dr. Divinszky János rendszeresen tájékoztatja üzemi lapunkat a gyáregységben történő legfontosabb eseményekről, s a brigádvezető, Lantosi Lászlóné a Vöröskereszt egészségügyi felelőse.

Távlati tervek? Természetesen vannak. A legközelebbi brigádértekezleten felajánlásokat tesznek a X. pártkongreszszus tiszteletére.

A kis kollektíva lelkesen indult év elején, s egyre több eredményről adhatnak számot. A gyáregységi versenyben harminc kollektíva közül kerültek *a negyedik helyre*. De ez nem jelenti azt, hogy elégedettek is az eredménnyel.

Besze Imre

VAJDA LAJOS

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-728

KELET MAGYARORSZÁG

1971 SEP. 7.

Nyugszik. 9 óra 08 perckor.

Harminc évvel ezelőtt, 1941. szeptember 7-én halt meg 33 éves korában Vajda Lajos festőművész, a magyar szürrealizmus egyik legnagyobb alakja.

Zalaegerszegen született, 1908. augusztusában. A Képzőművészeti Főiskolán évekig Csók István növendéke volt. A Nemzeti Szalon 1928-as kiállításán bemutatott Csendélettel jelentkezett először. Csatlakozott a Kassák Lajos szerkesztette Munka című lap fiatal konstruktív művészeihez; 1930 és 1934 között Párizsban Légernél tanult. Itt megismerkedett a kubizmussal, a szürrealizmussal. Hazatérése után művészeti stílusában a népi motívumok absztrakt és szürrealista jegyekkel, szimbólumokkal is ötvöződtek. A fasizmus kiváltotta szorongásos életérzését apokaliptikus szörnyeket idéző rajzaiban vetítette ki.

A sokat nélkülöző, rendkívüli tehetségű festőt 1941-ben tüdőbaj ragadta el.

játékot hozott, majd lerjött a nyíregyházi csapat. A 12. percben megszerezte a vezetést. Eszenyi a félpályáról indult meg a labdával. Átcselezte az egész védelmet, majd középre adott. A kisterenyei kapu előtt egy csatár és egy védő összecsapott, a

Vajda Lajos

1021

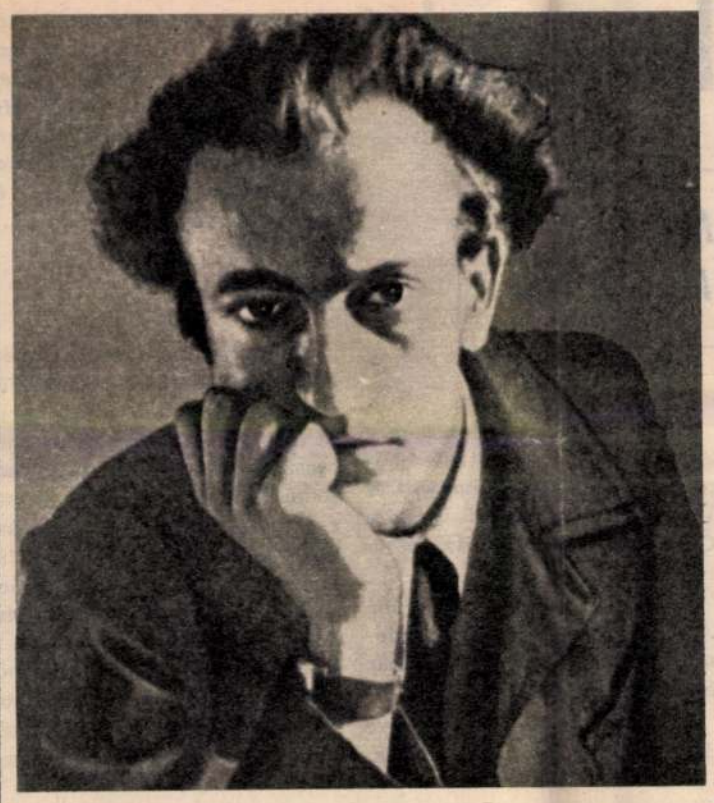

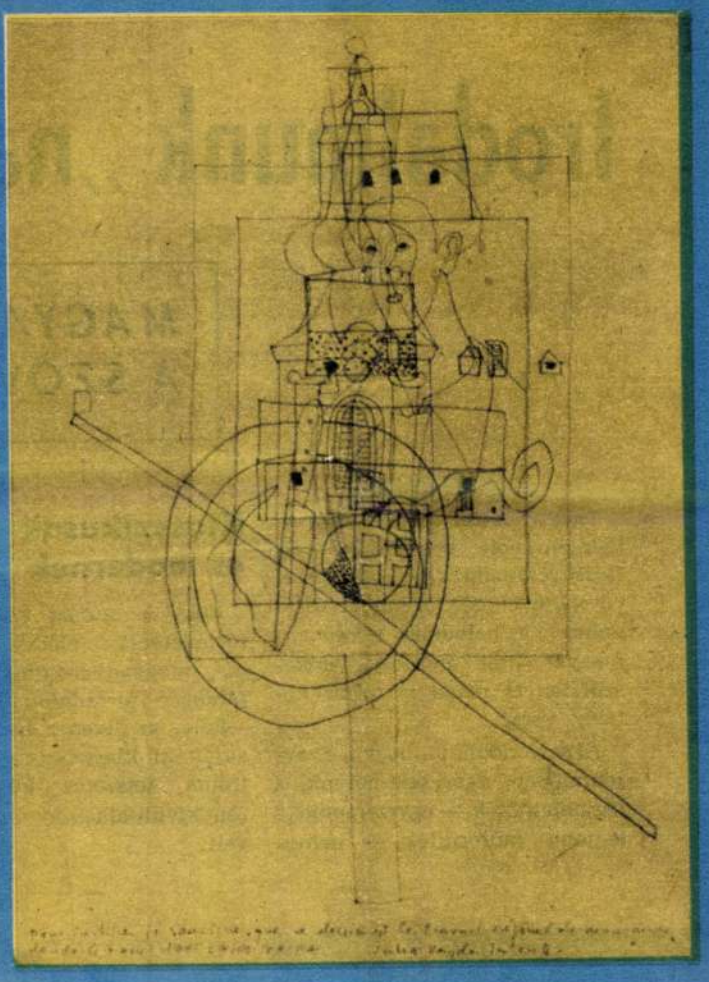

Vajda Lajos



Életé szinte példája a két háború közötti magyar művészsorsnak. Az olyan művészek sorsának, akik nem a kurzus embereiként sütkéreztek a horthysta prefasizmus napsugarában — hanem akik a dolgozó, az elnyomott és sanyargatott néppel vállaltak közösséget, mint József Attila vagy Derkovits. Most harminc esztendeje, hogy ennek a nagyszerű művésznek a pályája derékba tört, s Vajda Lajos belepusztult a művésznyomorba.

Szentendre adott neki otthont és témát, a Duna-parti kisváros nyújtotta neki azokat a szerb és magyar népi hagyományokat, amelyek meghatározták látásmódját, új, szokatlan, de egyszerű és világos formanyelvét. Mint feleségéhez intézett levelében írta: „A fő súlyt a konstruktivitásra, a kép térbeli alakítására fektetjük. Ezért keressük az olyan témákat, amelyek a szemléletünknek megfelelnek: tehát a zárt, formailag letisztult, kerek egységet. Architektonikus, mértani dolgok emberi figurával vagy anélkül. A tájkép, az szervetlen, ezért nem alkalmas mondanivalónk kifejezésére." S egy más helyen: „Ezenkívül foglalkozom azzal is amivel eddig az orosz filmteoretikusok foglalkoztak: hogy hogyan hat egy tárgy, ha azt belehelyezzük egy más, idegen objektumba".

E törekvések mesterévé vált Vajda Lajos alig tízéves pályafutása alatt — míg a halál fiatalon nem ragadta el.

A Corvina Könyvkiadó most Vajda Lajos egy művészi korszakát jellemző 13 rajzából álló albumot adott ki, nagyszerű technikával, követésre méltó gondossággal.

(hy)

Irodalmunk „nagykövete

MAGYAR KÖNYVEK A SZOVJETUNIÓBAN

Tavaly ősszel Moszkvában alkalmam volt beszélni *Robert Rozsgyesztvenszkijjel*, a népszerű költővel, aki örömmel újságolta: jól haladnak a modern magyar lírai antológia előkészületei. Ő maga is fordít néhány verset.

Arra gondoltam, hogy a Szovjetunióban, akárcsak nálunk, a legjobb költők — egyszersmind a legjobb műfordítók — nemes erőpróbának, ha úgy tetszik, hivatásuknak tekintik a jelentős külföldi pályatársak műveinek tolmácsolását.

Izgalmas kérdés: mi jutott el a magyar szépirodalomból a Szovjetunióba, abba az országba, ahol a világon a legtöbb könyvet adják ki (egy UNESCO-statisztika szerint 1969-ben 74 600 művet, több száz millió példányban).

Radó György terjedelmes bibliográfiája *(Magyar irodalom oroszul 1834—1959)* a történeti előzményekre is rávilágít. Megtudhatjuk belőle, hogy már 1897-ben jól szerkesztett magyar költői gyűjtemény állt az orosz olvasók rendelkezésére.

Klasszikusok és modernek

1925. A szovjet könyvkiadás történetében először jelenik meg magyar irodalmi antológia *(Magyar forradalmi költészet)*.

Főleg az ötvenes évektől sorra adják ki klasszikus és modern íróink tetszetős külsejű (és rendkívül alacsony árú) könyveit.

Önálló kötetben jelennek meg *Ady, Arany, József Attila* (három alkalommal is), *Radnóti* és *Vörösmarty* válogatott versei, a *Csongor és Tünde* és *Az ember tragédiája*.

Napvilágot látnak *Mikszáth, Jókai* és *Móricz* művei, *Gárdonyi, Heltai, Karinthy, Molnár* és *Móra* regényei.

S végül — a teljesség igénye nélkül — néhány ma élő írónk, *... Goda Gábor, Hidas Antal, Illés Béla, Mesterházi Lajos, Németh László, Sánta Ferenc, Simon István* és *Szabó Magda*.

Petőfi

Petőfiről külön kell írnunk: az ő népszerűsége senkiéhez sem mérhető. Van olyan verse *(A kutyák dala)*, amelynek hét orosz fordítása született; verseinek különböző kiadásai mintegy másfél millió példányt tesznek ki. Lefordították a legtöbb nemzetiségi nyelvre. Számos szovjet irodalomtörténész írt könyvet róla, ezek sorában a legújabb egy ukrán kutatónő, *Kira Sahova* 300 oldalas monográfiája. Akár a Petőfi-év első ünnepi kiadványának is tekinthető a Kun Ágnes szerkesztésében nemrégiben 300 ezer példányban útjára bocsátott, gyönyörű kiállítású verseskötet.



Az ember tragédiája

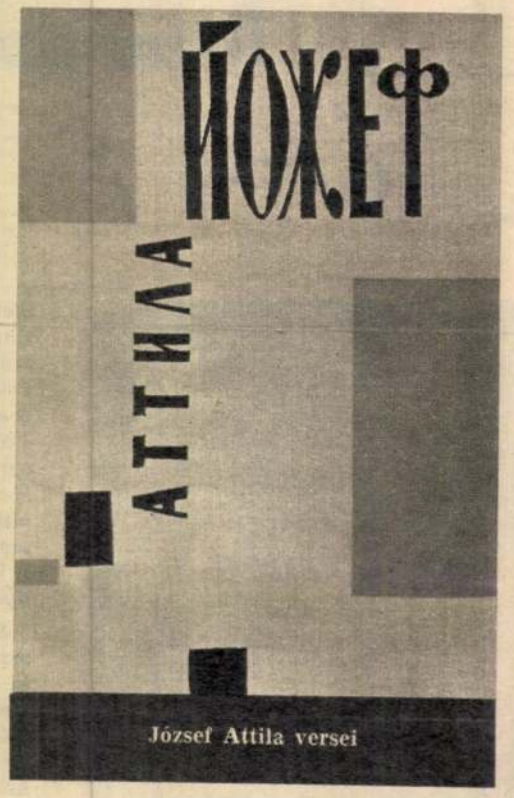

József Attila versei



A 300 ezer példányban megjelenő kötet — a Petőfi-év első ünnepi kiadványa



Azerbajdzsántól Ukrajnáig

Petőfi mellett természetesen más íróink művei is megjelentek a nemzetiségi nyelveken.

Illusztráció egy 1969-ben Moszkvában kiadott Petőfi-kötetből (A kutyák dala — A farkasok dala)

Vajda Lajos

Képzőművészet

1021

Találkozás a legendával

Halálviziók — csomagolópapíron

Film helyett fotómontázs

A művészvilág margóján

A halálának 25. évfordulója alkalmából rendezett kiállításra valóságos népvándorlás indult. Szentendre apró, díszletszerű főterét valósággal elözönlötték a látogatók, akik mind Vajda Lajos kedvéért, az ő emlékére jöttek el. Kortársai, barátai, mindazok, akik közel álltak hozzá, negyedszázad múlva újra összetalálkoztak, s egymás feje fölött a több évtizedes és mégis ismerős művekre pillanthattak. Némelyikük arcvonásait biztos és mégis lágy vonalakkal örökítette meg annak idején a művész — most szembenézhettek régi önmagukkal, régi egyéniségükkel, ahogyan Vajda Lajos változhatatlanná formálta őket.

De jöttek a fiatalok is, és talán még inkább elárasztották, betöltötték Szentendrét; fiatalok, akik nem ismerhették személyesen, többségük Vajda halála után született. Műveit nem láthatták eredetiben, csak Mándy Stefánia monográfiája apró reprodukációiként. S mégis, katalógusokért és plakátokért tolongva, szinte ismerősként üdvözölték a rajzokat, bár csodálkoztak és elámultak rajtuk, mégis, atmoszférájuk otthonos volt számukra.



A MŰVÉSZ ÖNARCKÉPE

Amibe a hentesek csomagolják áruikat

Kölcsönkapott műtermekben

S mindez, néhány évvel később, szóról szóra megismétlődött a Székesfehérvárott rendezett kiállítás alkalmából.

Mit vártak és mit kaptak a fiatalok Vajdától, s mit mondhatott nekik ma ez a rég elhunyt mester, rossz csomagolópapírra rajzolt szénrajzaival, finom ceruzakompozícióival? Mert Vajda elevenebb ma, mint saját korában volt, amikor kevéssé ismerték, s főként el nem ismerték. A sors furcsa iróniája, hogy a 30-as évek művészetét ma számunkra talán még inkább az a három mester reprezentálja, akik közül kettő: Vajda Lajos és Derkovits Gyula egész életében a társadalom s a hivatalos művészvilág margóján élt, s a harmadik, Egry József is inkább volt kívülálló, mint céhbeli.

Mindhármuk különállása vállalt és tudatos elkülönülés volt, és talán éppen ez az elszigeteltség tette lehetővé, hogy mindegyikük annyira autonóm, annyira szuggesztív világot alkosson. Saját korukban úgy tűnt mintha a hétköznapok küzdelmeitől távoltartva magukat, elszakadtak volna saját környezetük valóságától. De ma, harminc-negyven év után az, amit ők megteremtettek, hitelesebb és elevenebb, mint amit kortársaik annak idején kimondtak.

Hármuk közül Vajda Lajos került leginkább a margóra — életében, mert egyetlen valódi kiállítást sem tudott rendezni, műveit csupán kölcsönkapott műtermekben mutathatta be egészen szűk közönségnek, s halála után is, amikor a régi tradíciók szellemében ismét teljesen háttérbe szorult. De a búvópatakok módjára utat törő ismeretek mégis terjedtek. Vajda Lajos neve nem merült feledésbe, ellenkezőleg. Kicsit legenda lett belőle, alkotásai közül az ikon-zártságú talányos arcképek már előbb hatottak a fiatal festő-generációra, mintsem kiállításon találkozhatott volna velük.

Első élmény: az ikonok

A legenda megvalósulásával találkozni nem veszélytelen, mert az igazi nagy elvárásokban gyakran csalódik az ember, sőt, talán már előre fél a csalódástól. De talán éppen ebben rejlett a halála után negyedszázaddal rendezett kiállítás igazi jelentősége: mert a művek, a megsárgult, töredezett papír, a porladó pasztell ellenére töretlenül, tiszta fényben érvényesültek.

Vajda erejét, életművének gazdagságát bizonyítja, hogy a következő, fehérvári tárlaton, más alkotásai egészen más oldalról mutatták be — az ábrázolóból a már csak sejtetésbe, asszociációba átnövő stílus számtalan árnyalata bontakozik ki.

Vajda kifejezésmódja nem egysíkú — a rendelkezésére állott tíz évben mindig újjáteremtette önmagát, saját alkotómódszerét, s az őt ért hatásokat mindig lassan átformálva, új és új szempontból dolgozta fel, alakította át.

Az első, gyermekkori élmény: Szerbiában az ikonok. S az ikonok, görögkeleti templomok, barokk vasrácsok, cirádás templomtornyok, puritán sírkövek világa tovább kísérte, amikor családjával együtt Szentendrén telepedett le. Másban talán semmiféle nyomot nem hagyott volna ez a sajátos atmoszféra — Vajda eleve érzékeny lehetett rá, hogy az emlékeket felfedezze, és a maga vizuális módján egységesítse, közös nevezőre hozza. Vajda akkor is rátalált volna Szentendrére, ha történetesen nem oda költözik szüleivel, rátalált volna, mert a befüstölt, titokzatos, mozdulatlan tekintetű ikonok az ő belső világával voltak rokonságban, s az ő számára tárták fel belső, rejtett hangulatukat is. Ennek a misztikus, irracionális, több százados kultúrának igézete nem akadályozta meg abban, hogy egészen más, evvel éppen ellentétes hatásokat is magába szívjon; a geometrikus absztrakció hangsúlyozottan racionális szemléletét.

Eltanácsolt fiatalok

Az absztrakt festészet nálunk, Magyarországon tulajdonképpen meghalt, mielőtt megszületett volna. Az 1919 után Bécsbe, Berlinbe emigrált művészek: Moholy-Nagy László, Kassák Lajos, Bortnyik Sándor bontakoztatták ki külföldön. Amikor Kassák Bécsből hazatért, Dokumentum, majd Munka című folyóirata ezt a konstruktív szellemet sugározta magából. (Akárcsak Kassák korábbi folyóiratai, a Munka is többet jelentett egy szorosan vett folyóiratnál — tájékozódási és ugyanakkor kristályosodási pontja lett egy, a Főiskolán csírázott mozgalomnak.)

Vajda Lajos néhány, ugyancsak kiemelkedő tehetségű fiatallal együtt a Képzőművészeti Főiskolán az elvonatkoztatottabb, puritán, geometrikus ábrázolásmód vonzásába került. Természetes, hogy rátaláltak Kassákra, mint idősebb mesterre, s az is természetes, hogy Kassáknak is szüksége volt rájuk, mint a hozzá közelállókra. Sőt, az is természetes, hogy minderre a főiskola vezetősége rosszul reagált és többé-kevésbé eltanácsolták őket. Vajda Lajos gondolatvilágában ekkoriban még csak rejtetten éltek a tágranyílt szemű, felemelt kezű ikonok. Egyszerű, igénytelen, gondosan megszerkesztett csendéleteket festett. A két hatás, a szerb művészet és az absztrakció egyaránt sajátja volt, amikor hosszabb időre Párizsba utazott. Joggal lehetne várni, hogy egy ilyen fogékony alkatot egyszerűen felszívnak az egymást túllicitáló franciaországi áramlatok.

Vajda szelíd, figyelő szemmel nézett körül. Nemcsak a festészetet figyelte, hanem mindazt, ami a modern szemlélet kibontakozásával összefügg. Rengeteget olvasott, tájékozódott, de semmiért sem lelkesedett annyira, mint a filmben rejlő új lehetőségekért. A szerb ikonok, konstruktív kompozíciók, Pudovkin és Eizenstein alkotásai mind egyszerre tartották hatalmukban, s egyszerre érlelődtek meg benne.

Tulajdonképpen alkotó pályája fotómontázsokkal kezdődött. Ha már nem volt módja filmet készíteni — amit az egyetlen korszerű kifejezési formának tartott —, legalább az egymás mellé ragasztott fotórészletek meghökkentő kontrasztjaival, vad dinamikájával keltett szuggesztív hatást.

Párizsból hazatérve, megint új feladat foglalkoztatta. „Motívumokat gyűjtött" — azaz barátjával, Kornizs Dezsővel együtt Szentendrén és környékén kezdett házakat, templomtornyokat, útmenti feszületeket, sírkő-motívumokat, hímzés-dekorációt rajzolni. Mindez még tulajdonképpen csak felkészülés volt az igazi alkotásra, amire ő maga sem tudta, milyen kevés idő állt rendelkezésre. Festő volt és mégsem a palettájával, ecseteivel dolgozott, hanem csupán ceruzájával jegyezte le, rögzítette a számára fontos elemeket. Régi házak kapualjaiban, a megrozsdásodott ablakrácsokban, az elhanyagolt temetőben sejtett meg valamilyen sajátos költőiséget. Amikor megrajzolta az egyes elemeket, sokszor volt elégedetlen velük és szétvágta őket, hogy azután újra, már kizárólag saját festői szuverenitásának megfelelően ismét egybeszerkessze — a valóság így bonyolultabbá, érdekesebbé válik. S ahogyan itt a fotomontázstechnikát, úgy elvenítette fel nagyobb méretű műveiben a régi ikonok hagyományát. Önmagát festette személytelenné változtatott sima ikon-köntösben, vagy valóban a régi görögkeleti képek szentjei támadnak fel újra alkotásain? Az ikon-önarcképek olyan zártak, annyira megfejthetetlenek, hogy titkukat még évtizedek múlva sem árulják el. Időtlen nyugalmuk azonban nem merevedik meg, nem higgad le, mert Vajda már hűtlen is lett hozzájuk — tiszta ovális arcuk helyét, vigyorgó, meggyötört maszkok, furcsa átmeneti lények foglalják el.

Viaskodás a szörnyekkel

Viszonylag lassú volt Vajda kibontakozása — annál gyorsabb lett egymást váltó, egymásra épülő stílusváltozásainak üteme. Vajda körül szinte mindenkit letört, megkötözött a háború napról napra jelenvalóbb borzalma. Vajda ekkor saját lényeivel, magateremtette fekete szörnyeivel viaskodik. Nyomorban él, mint mindig, kínozza a tüdőbaj és az egyedüllét. S valami lázas önkínzással egyre tovább dolgozott, élete utolsó periódusában számtalan, nagyméretű szénrajza született. A legolcsóbb papírra vetítette fel szörnyű vízióit — papírra, amit kilószámra vásárolt, olyan papírra, amilyenbe hentesek csomagolták áruikat. Vajda nem gondolt a halhatatlanságra, sem arra, hogy mi következik még. Nem félt semmitől, de már nem is bízott semmiben.

Halála után harminc évvel, amikor már felmérhettük igazi jelentőségét, döbbenten állapítjuk meg: életművének egész értékét ismerjük — de életművének alkotóelemeit csak hiányosan. Mert Vajda mintha ma is egy kicsit margón kívül lenne: mind ez ideig nem kapott meg annyit, hogy művei egyszer együttesen, nagyobb szabású budapesti kiállításon szerepelhessenek.

PASSUTH KRISZTINA

a „széncsata" sikere is; már akkor egész sor kedvezményt és külön juttatást kaptak azok a bányászok, akik vállalkoztak az olykor csaknem lehetetlennek látszó feladatra, a termelés megindítására és a háború előtti szintre emelésére.

Elmennek a bányászok

Később, a szénbányászat fejlődése során még nehezebb volt a szükséges bányászlétszámot kiállítani minden „sichtára". Országos toborzás kezdődött, az Alföldről, Zalából vettek fel új munkásokat a bányákba, olyan vidékekről, ahol korábban a föld alatti munkának szinte hírét sem hallották. A nagy terv-túlteljesítési hajrák idején még így is állandó munkaerőhiánnyal küzdöttek a bányavállalatok.

Mind a régi bányászok, mind a frissen toborzottak az iparban szokásosnál jelentősen magasabb fizetést kaptak, soron kívül juttattak nekik lakást, vagy egész lakótelepeket építettek fel számukra a bányatelep közelében. A föld alatti pótlékok, hűségjutalmak összegével megtoldott bányászkereset elegendő volt ahhoz, hogy — szinte minden más szakmával ellentétben — a bányászok a család egyetlen keresői maradtak, a bányászfeleségek nem álltak munkába. Régi bányavidékeken valóságos bányász-dinasztiák alakultak ki, a legtöbb fiú, amint felserdült, követte apja példáját és a bányász-mesterséget választotta. A bányászvárosokban vájár-szakmunkásképző intézetek, bányászati technikumok, illetve szakközépiskolák nyíltak, sok bányászgyerek egyetemre ment és bányamérnök lett, az új bányász-, középvezetői és mérnöki-technikusi gárda jelentős része a helyiek közül került ki.

Az elmúlt évtizedben ezen a téren is nagy változások történtek. Részben a bányabezárások miatt, nagyobb részben azonban más okokból (a termelőszövetkezetek fejlődése például sok parasztból lett bányászt hívott vissza szülőfalujába) és a városok iparának egyre nagyobb munkaerőszükséglete, sőt csábítása miatt sok bányász változtatott szakmát. Elsősorban a fiatalok. Az utóbbi években a vájár-szakmunkásképző iskolákban a kívánt létszámnak csak mintegy 35 százalékát tudják évenként kiképezni, s közülük is sokan hűtlenné válnak a bányához, még mielőtt elkezdték volna a termelő munkát, esetleg az első- második évben. Mind gyakrabban megtörténik az is, hogy olyan családokból, ahol már a nagyapa is bányász volt, egyetlen unoka sem vállalja a családi tradíció folytatását.

A szénbányászatban a termelés jelentős csökkentése 1966—67-ben következett be. Ehhez képest alakult a munkáslétszám is. 1965-ben még összesen 122 000 ember dolgozott az iparágban, 1971 első negyedében már csak 96 000, s ebből szénüzemi munkás összesen 69 000 fő. S a számok további csökkenést jósolnak: 1975-ben előreláthatólag 72—77 000 fő lesz a szénbányászat teljes létszáma, s ebből mintegy 45—50 000 fő foglalkozik majd közvetlenül a szénnel.

Nagy összegű állami támogatással biztosítottak munkahelyet minden bányásznak, aki az aknák bezárása, a szénvagyon kifogyása miatt kényszerült változtatásra. A föld alatt végzett munkától függően, korábbi nyugdíjlehetőségét adták vagy személyi pótlékot folyósítottak azoknak, akik hosszú idő után, önhibájukon kívül szakítottak a bányával. A bezárt bányák környékén — például Nógrádban — új ipari üzemek létesültek, s most már a bányászasszonyok is munkába állhattak. Senki sem maradt tehát munka és kereset nélkül.

A létszámcsökkenéssel együtt emelkedik a bányászok átlagéletkora — vagy más szóval: kevés az új, fiatal bányász, lassan bár, de öregszik a szakma. A vájárok átlag-életkora 1966-ban 35,9 év volt, 1970-ben már 38,3 év. A fiatalok inkább az ipart választják, taszítja őket a három műszak, a sokszor nehézkes közlekedés. S nem utolsósorban az, hogy a bánya — bár sem a műszaki ellátottságot, sem a biztonsági helyzetet, sem a szociális létesítményeket össze sem lehet hasonlítani a két évtized előttivel — ma is nehéz munkahely, amelynek sok kényelmetlensége van és a bányászokat fenyegető veszélyeket sem lehet egyszer s mindenkorra elhárítani.

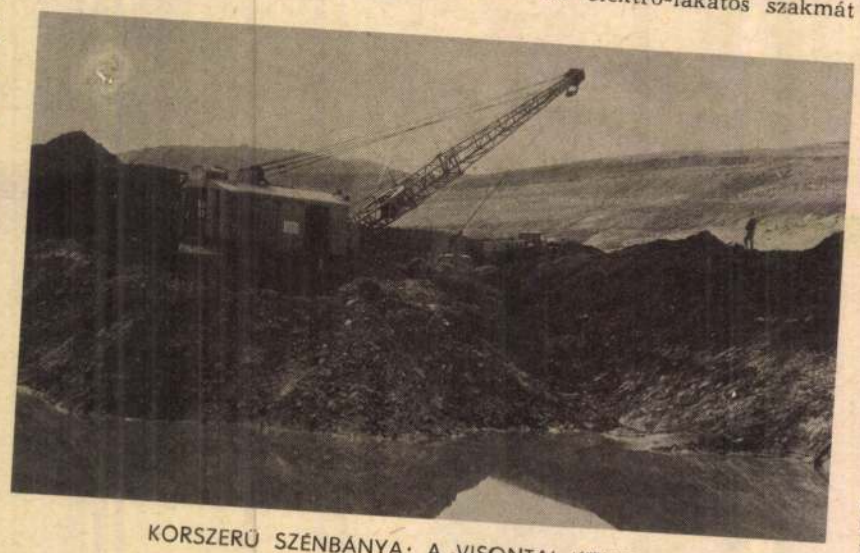

KORSZERŰ SZÉNBÁNYA: A VISONTAI KÜLFEJTÉS

Elektro-lakatos szakmát szívesen tanulnak

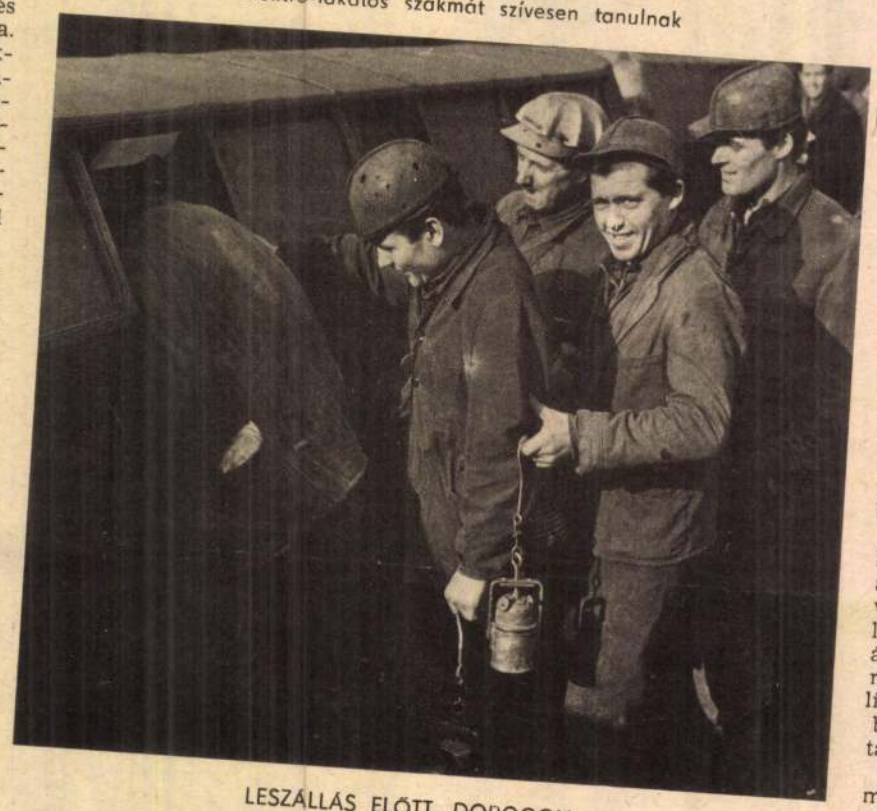

LESZÁLLÁS ELŐTT, DOROGON

280 nap helyett 295 napon dolgoztak

Munkaszüneti napokon

Pedig a bányászmunka nehezét egyre inkább átveszik a gépek. Még az 1950-es években is a legnehezebb fizikai munkák közé tartozott a szénbányászat, a jövesztést és a rakodást egyaránt kézzel, illetve kézi szerszámokkal végezték. Jelenleg a bányákban jövesztés 33 százalékát végzik gépek, a rakodásnak 62 százalékát, a szállításnak pedig 92 százalékát, ez utóbbi művelet tehát csaknem teljes egészében gépesített. Nagyrészt gépek végzik már az egyik, korábban legfáradságosabb munkát, a vágatbiztosítást is.

Éppen a gépesítés hozta magával, hogy ma már a régi értelemben vett bányász-szaktudás — kevés. Sokoldalúan képzett szakemberekre van szükség. (Borsodban bányászcsaládok ifjú leszármazottai bányásznak nem akarnak menni — de elektro-lakatos szakmát szívesen tanulnak, akkor is, ha szakmunkásként bányában kell dolgozniuk.)

1968-ban munkaidő-rövidítést vezettek be a bányákban, azóta — elvileg — minden második szombat szabad. Gyakorlatilag azonban már 1969 óta a rendes heti munkaszüneti napot sem tudják megtartani, a szén iránti igények emelkedésével kénytelenek voltak a bányavállalatok a vasárnapi munkát szinte rendszeressé tenni. Természetesen ezt külön megfizetik, mégis csak átmeneti lehet ez az intézkedés, hiszen tartósan nem lehet munkaszüneti nap nélkül dolgozni, különösen nehéz, bányamunkát végezni. (1970-ben a kollektív szerződés szerinti 280 munkanap helyett 295 napon dolgoztak a bányászok.)

a különbség csökkent. A Minisztertanács mostani határozata kimondja, hogy az iparban kitűzött átlagos jövedelem-emelkedést lehetővé kell tenni a szénbányászatban is.

Lakásproblémák is vannak a bányavidékeken. A harmadik ötéves terv idején — amikor a széntermelés csökkent — kevesebb lakást kaptak a bányászok, mint előzőleg, ugyanannyi idő alatt. Ezt a hiányt a most következő években kell pótolni — a lakáskörülmények javítása csökkentheti az elvándorlást.

Mai gondok, holnapi terhek

A közeli és a távolabbi perspektíva egyaránt: az energiaigények növekedése, ezen belül a szén részesedésének csökkenése. 1965-ben ez az arány 65,7 százalék volt. 1970-ben kereken 50 százalék, a továbbiakban pedig így alakul: 1975-ben 37—38 százalék, 1980-ban 26—27 százalék. Tonnában és fűtőértékben kifejezve viszont a csökkenés egészen minimális: az 1970. évben felszínre hozott 27,9 millió tonna szénnel szemben 1975-ben mintegy 27 millió tonnát terveznek.

Üzembővítéshez, új üzem munkábaállításához sok idő és még több pénz kell — kétszeresen fennáll ez a bányászatban, ahol egy új bányamező bekapcsolása legalább két, de gyakrabban öt évbe telik. A kimerülőben levő bányák pótlására és a gazdaságosabb széntermelés érdekében azonban ez halaszthatatlanná vált. Ahol lehetséges — elsősorban a dunántúli eocén területeken — a jelenleg működő bányákhoz csatolva tárnak fel új szénmezőket. A Minisztertanács határozata szerint öt év alatt több mint 4000 millió forintot fordítanak új szénmezők munkábaállítására és a gépesítés, valamint a biztonság fokozására. Ebből az összegből 1300 millió forint külön állami támogatás, a többit a szénbányák saját bevételükből teremtik elő.

Ez is nagy gond, noha a szénbányászatban a termelékenység az iparnál nagyobb mértékben növekszik (1967—69 között 20 százalékos volt az emelkedés). A szén ára azonban a korábbi szinten maradt — 1968-ban le is szállították a termelői árakat —, a bányagépek viszont megdrágultak.

Sok ingadozás után jutott el a magyar szénbányászat odáig, ahol most tart. Nem egyetlen alapja már az energiatermelésnek, mint a 20—25 év előtti időkben, de nem is „idejét múlta", nem „korszerűtlen", mint egy időben mondták-írták róla. Szénre szükség van és még sokáig lesz is, akkor is, ha közben olaj, földgáz, sőt atomerőmű is termel majd áramot.

S hogy nem korszerűtlen — azt éppen a következő években kell bebizonyítania, amikor az említett sok száz millió forint nagy részét a szénbányászat korszerűsítésére fordítják. Ami pedig az embereket illeti — ma már nem „divatos" szakma a bányász-mesterség. Múltja, hagyománya és — nem utolsósorban — jelene, sőt jövője miatt is megérdemli, hogy megbecsült szakma maradjon.

VÁRKONYI ENDRE

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 237-748, 340-726
1978 AUG - 6
MAGYAR HÍRLAP

Vajda Lajos

kásságának kiindulási pontjait, ugyanakkor előrevetítik kibontakozásának lehetőségeit.

pesiapokból kivágott ... litikai eseményeket dolgoz fel fotomontázsain és hazatérve, Szent-

1021



Vajda Lajos: Templom, fák, ponozott formák. 1934.

gének átlagosa
férficipőkből
az indokoltnál
tályba sorolva
ba. Bár ez az
félévinél kedve
sok az egyszerű
sel is megállapí
a minősítés
lazaságaira utal
KERMI-jelentés

De igen gyak
juk megállapíta
lyen minőségű
künk az eladó. Ha rúnaanyagot
veszünk, a legritkább esetben
kapjuk kézhez a minőségtanúsító
címkét. *Az importárukat* a kereskedelem sokszor *minden megjelölés, tanúsítás nélkül* hozza forgalomba. Elkél tehát a kereskedelmi utóellenőrzés, több szem — többet lát alapon is.

Gyanús sorozatok

áruházban



meg mindennek a betartását, é
pontosan tájékoztassák a vevőt

Eme örvendetes cél érdekében 210 lelkes ember fogott össze szabványügyi megbízottak, és nagy gyakorlattal rendelkező szakemberek, akik eddig a kereskedelmi vállalatok ellenőreiként raktárakban, telepeken

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

DAILY NEWS

Lajos Vajda

1978 JUL 19

Ausstellungen:

Nationalmuseum: Die Geschichte der ungarländischen Völker von 1021 der Urzeit bis zur Landnahme.

Historisches Museum: Ausstellung über das Lebenswerk von Ferenc Martyn.

Nationalgalerie: Gedächtnisausstellung für den Maler Lajos Vajda. Der 1908 geborene und 1941 verstorbene Künstler zählte zu den herausragenden Vertretern der ungarischen Malerei in der Zeit zwischen den Weltkriegen. Sein Werk wurde wesentlich durch seinen Schaffensort Szentendre, dessen landschaftliche Umgebung und durch die dort lebenden Nationalitäten geprägt. Die Galerie enthält rund 300 Arbeiten Vajdas.

des französischen S
ten entsprechen d
nungen der in Bo
ten Aktionen. der
dustrieländer den
ten zur Verbesseru
nationalen Wirtscha

Der kanadische
dent Pierre Elliot
zeichnete das Konf
gleichfalls als positi
sein Land werde „
dazu beitragen, daß die gesteck-

noch diese Woche unter die 20
Yen-Grenze zurückfallen könnte

Görbe Tükör

Desszert

Amikor már minden kötél szakadni látszott, Jámborka Antal, a főmérnök úgy döntött, félreteszi eddigi szemérmességét és felső gazdasági szervhez fordul. A probléma roppant egyszerű volt. A gyár kapott a belső szállítás megkönnyítésére egy nagy teljesítményű, fél köbméteres markológépet. Arra azonban már nem kapott keretet, hogy egy billenőkocsit is beszerezzen hozzá, amelybe a markoló által megragadott holmit bele is lehetne szórni. A legkülönbözőbb szintű irányító szervek jóleső megértéssel álltak a vállalat álláspontja mellé: „igen, billenőkocsi kell, igen, enélkül a nagy teljesítményű gép csak sokat markol, de keveset fog". Ám ugyanakkor ékesszólóan bizonyították be, hogy a kiemelt feladatokhoz kellenek a rendelkezésre álló billenők.

Így aztán a nagy teljesítményű markoló használaton kívül rozsdásodott. Senki sem gondozta. Ezzel szemben a rakodási problémák sokasodtak. Nem volt segédmunkás, aki a nagy teljesítményű gép helyett végezte volna a munkát, s így az egész szállítás csődbe jutott. Jámborka főmérnöknek jutott eszébe, hogy Csizmás Mihály a felső irányító szerv részéről valaha éppen ebben az üzemben inaskodott. Hátha megérti, hogy ez így nem mehet tovább, és engedélyezi a billenőkocsi-vásárlást.

— Régen elfelejtett az téged! — mondta reménytelenül a szakszervezeti titkár.

— Amint felkapaszkodott, menten letagadta, hogy inas is volt! — ezt tette hozzá könnyek között a főkönyvelő.

— A prémiumának ő sem ellensége — szólt az igazgató és azon gondolkozott közben, milyen újítási manőverrel hozhatná be a saját prémiumán majd keletkező csorbát. — Mégis, próbáld meg. Vannak még csodák.

Hát igenis, vannak. A felső irányítással megbízott Csizmás Mihály ugyanis azonnal megismerte egykori bajtársát, majd behatóan érdeklődött az üzem után, amelyet — úgymond — szakmai bölcsődéjének tekint ma is. Jámborka Antal azon nyomban közölte vele a billenőkocsival megjárt kálváriát.

És ekkor történt az első csoda.

— Micsoda butaság! — kiáltotta a felső irányító. — A markoló mit sem ér billenő nélkül. Nem igaz?

— Hát éppen erről van szó — ezt nyögte Jámborka, nagy kínban. — Valóban így igaz.

Csizmás Mihály tovább folytatta:

— Az embert azért emeli a nép funkcióba, hogy segítsen leküzdeni az akadályokat. Szóval, billenőkocsi kell, ugye?

— Hát éppen erről van szó — kiáltotta ismét Jámborka. — Valóban így igaz. Már amikor inas méltóztattál lenni szerény üzemünkben, kiemelkedtél gyakorlatias észleléseiddel, ugye.

— Hagyjuk, kérlek — így recscsentett rá Csizmás —, akár vannak képességeim, akár nem, mit számít?

— Sokat! — kiáltott a főmérnök. — Az ember manapság nincs éppen elkényeztetve. Szóval, lesz billenő?

Csizmás Mihály ügyet sem vetett a lelkendező emberre; máris telefonált.

— Cziromfalvy kolléga? Itt Csizmás. Átmegy magához egy — hogy is hívnak? — Jámbika nevű személy. Utaljon ki neki egy billenőkocsit. Tudja, abból a jobbik németből.

— Van isten! — kiáltotta Jámborka.

— Akkor legyen két billenőkocsi! — mondotta Csizmás és a szeme sarkából Jámborkára nézett. — Majd az anyagi részét elrendezzük később. Mi, talán az én aláírásom magának semmi?

Másnap a gyárban volt a két vadonatúj billenőkocsi. Ment is a belső szállítás, mint a karikacsapás. A gyár vezetői hálatelt szívvel gondoltak Csizmás Mihályra, aki oly váratlanul sietett a segítségükre. És mert éppen Mihály-nap előtt álltak, úgy gondolták, valami méltó ajándékkal kedveskedhetnének neki. Szerencsére, egyre fejlődő édesiparunk ez idő tájt már 238 forintos desszertdobozt állított elő. Az igazgatói alapból vettek egy ilyet; a temetkezési vállalatnál rendeltek egy szalagot: „Egykori ipari tanulónknak — jótevőnknek" felirattal. Ezzel átkötötték és elküldték Csizmásnak.

— Nem lesz ez kevés? — kérdezte utóbb az igazgató.

— Félek, igen — ezt felelte Jámborka —, kellene még valamit küldeni az öregnek, aminek örül. Máskor is jól jönne ő nekünk. De mit?

Megállapodtak egy matyó párnában. Elküldték. De még ezt sem tartották elegendőnek. Ez éppen az évi tervek jóváhagyásának időszakában történt, amikor a nagy hatalmú ember jóindulata különösen fontos. A főkönyvelő ugyanakkor közölte, hogy nincs egy fillér sem több ilyesmire. Más számláról kellene a nagy hatalmú gazdasági embernek valamit adni. Végre kisütötték: a nyaralóban, a Balatonfelsőpályon levő kis villában adnak neki fószezonban két hetet. El is küldték a beutalót, hálálkodó levél kíséretében, némi utalással a jövő évi terv jóváhagyására. Csizmás Mihály azon nyomban magához rendelte Jámborkát. A főmérnök csak bedugta a fejét az ajtón, már hallotta az ordítást:

— Mi vagyok én? Egy korrupt kapcarongy? Lepénzelni azt, aki a dolgozó nép nevében alkot?

— De Bakancsfi elvtárs, akarom mondani, Csizmás, ez eszembe se jutott...

— Érdekel is a maga hülye esze! — kiáltozta a nagyhatalmú. — Vigye innen a mocskos cukorkáját a fenébe.

És hozzávágta a 238 forintos desszertet, amelynek darabjai közben kiszóródtak a díszdobozból és szétgurultak a teremben. A főmérnök szedegetni kezdte a drága holmit, de fejen találta a matyó párna.

— Párnát? Hímzést? Hogy szemet hunyjak a disznóságok fölött? Takarodj! És a beutalót is tartsd meg magadnak!

Kilökte az ajtón a főmérnököt és utánakiáltott:

— Így pénzelj le máskor egy gazdasági vezetőt!

Jámborka Antal kint feltápászkodott és kezdte a ruhájáról leszedni a vattával összeragadt csokoládémaradványt. Zuzu, a titkárnő részvétteljesen segített neki.

— Azért nekem tetszik — szólt közben a főmérnök — ez a végtelen puritánság és megközelíthetetlenség.

Zuzu azonban így világosította fel:

— Persze, puritán is. De emellett tudni kell, hogy cukorbeteg, emiatt nem ehet desszertet, most épített egy négyszobás villát Balatonfüreden, a felesége pedig egy hímző ktsz vezetője. Maga kis tájékozatlan.

Nyílt az ajtó. A Boy vállalat alkalmazottja egy csomagot hozott.

— Látja, mások jobban ismerik a dörgést. Tegnap délután tárgyaltak itt az öregnél a tervről, és kiszimatolták, hogy Csizmás kartárs mennyire szereti az ötcsillagos konyakot.

Máté György

horgászat

A horgászcikkellátásról

Az idei horgászcikkellátás — ezt mindannyian a saját bőrünkön éreztük — rendkívül rossz volt. Annak ellenére, hogy az 1965-ös 13 millió helyett kb. 18 millió forint értékű horgászcikket adtak el az üzletekben, az igényeket — becslések szerint — csak felerészben sikerült kielégíteni. Kétségtelenül hozzájárult ehhez, hogy a horgászlétszám váratlanul nagymértékben — mintegy harmadával, azaz húszezerrel — megnőtt.

De mire számíthatunk 1967-ben? Harmath Béla, a Sport-, Hangszer- és Játékáru Nagykereskedelmi Vállalat sportosztály vezetőjének előzetes tájékoztatása szerint lényeges javulás várható (az idei 18 millió helyett kb. 27 millió forint értékű horgászcikk kerül az üzletekbe), de az ellátás ennek ellenére sem lesz zavartalan. A horgászcikkek döntő része (a hazai gyártásúakon kívül) az NDK-ból és Csehszlovákiából érkezik, de választékbővítésként — kisebb mennyiségben — nyugati országokból is importálunk orsót, botot, zsinórt, horgot.

Mi a helyzet a botokkal? Nádbot jövőre sem lesz elég. Ragasztott bot (hazai gyártású) megfelelő mennyiségben készül. Az NDK-ból 6500 darab üregelt és tömör műanyag botot hozunk be (260—600 Ft). Kisebb mennyiségben az üzletekbe kerülnek DAM üregelt és tömör botok is (600—800 Ft körüli áron). Csehszlovákiából komplett felszereléseket vásárolunk a kezdők és a gyerekek részére.

Peremfutó orsóból az ideinek több mint kétszerese kerül az üzletekbe, de előreláthatólag ez is kevés. A kedvelt NDK-s Rileh Rexből csak 3000-re számíthatunk. Az olcsóbb típusokból (Plasti, PMO, Florelle) együttvéve kb. 3500-at hozunk be. A csehszlovák kis Rexből is érkezik 1000. Választékbővítésként csupán 1000—1500 Mitchell és DAM orsót tudunk behozni, 3—3 típusban (280—750 Ft közötti áron). Tárolóorsóból a választék javul, 5—6 típus között választhatunk (39—85 Ft közötti áron).

Zsinórból az idei 130 ezer tekercs helyett 180 ezer kerül az üzletekbe, elsősorban Agfa és Silon márkájú. Francia zsinór is lesz egy kevés (0,15-östől 0,50-esig).

Az idei 4 millió horog helyett 8 millió kerül jövőre az üzletekbe. A csehszlovák, az NDK-beli és a hazai horgokon kívül kétmillió norvég Mustad horog is érkezik (köztük kettős és hármas horgok is).

Hálókat az NDK-ból kapunk — 11 000-et — és elég nagy választékban: 9 típusban. Lesz a keresett műanyag kishalfogó hálóból is.

Csónak is lesz elég. Az alumínium csónak ára 5375 Ft (ez bizony drága), a négy-, illetve ötméteres fa horgászcsónak ára pedig 2000, illetve 3300 Ft.

G. P.

sakk

„Ikerjátszmáknak" is nevezhetnénk az alábbi két játszmát, amelyet különböző földrészeken, különböző nemzetiségű versenyzők csaknem egy időben játszottak. Mind a megnyitáselmélet általában, mind a szicíliai védelem ún. Leonhardt—Szozin változata is állandóan változik. Más szicíliai rendszerekhez hasonlóan itt is lehetséges, hogy világos a hosszú oldalra sáncoljon és utána gyors gyalogrohamot kezdjen a királyszárnyon. Mint az alábbi játszmák mutatják, e viszonylag új rendszer ellen sötétnek igen nehéz védekeznie.

SZICÍLIAI VÉDELEM

M. Tal—J. Bolbochan
(Szovjetunió—Argentína)

XVII. olimpia, Havanna, 1966.

1. e4, c5 (Tal és Keresz ellen sötéttel szicíliait játszani korántsem életbiztosítás!) **2. Hf3, Hc6 3. d4, cd: 4. Hd4:, e6 5. Hc3, d6 6. Fe3, Hf6 7. Fc4** (E futólépés a Leonhardt—Szozin változat jellegzetes lépése.) **7. —, Fe7 8. Ve2!?** (Jugoszláv mesterektől eredő újítás, régebben itt csak a rövidsánc volt szokásos. Egy viszonylag korai példa: Bogdanovics—Sámkovics, Szarajevo, 1963.) **8. —, 0—0 9. Fb3** (Azonnali **9. 0—0—0**-re számításba jön **9. —, d5!**) **9.—, a6 10. 0—0—0, Va5** (Egy másik, valószínűleg hatásosabb módszer az ellenjátékra: **10. —, Vc7 11. Bhg1, b5 12. g4, b4!** Matulovics—Szimagin, Kiszlovodszk, 1966.) **11. Kb1, Be8?** (Gyengíti az f7 mezőt, ami egyes változatokban érezhetővé válhat. Tal **11. —, Hd4: 12. Fd4:, b5-öt** ajánlja.) **12. Bhg1!, Fd7 13. g4, Hd4: 14. Fd4:, Fc6 15. g5, Hd7 16. Bd3, g6 17. h4, Hc5 18. h5!** (A vonalnyitás a királyszárnyon világos természetes stratégiája, amely még anyagi áldozatot is elbír.) **18. —, Hb3:** (Sötét veszélyesebbnek tartja a futót, mint a bástyát.) **19. ab:, e5 20. Fe3, Vc7 21. Fd2, Bad8 22. Bh1, Ff8 23. Vg4, b5 24. Vh4!, b4 25. Hd1!, d5 26. He3!, de: 27. Hg4!**

1966 DEC 31

VAGYÓCZKY KÁROLY

1021

TALÁLKOZÁSOK A MŰVÉSZETBEN

9. KI MIT FEST?

Fussunk egy kicsit ismét előre a művészettörténetben, és az elmúlt ünnepek kapcsán keressünk ma olyan témát, amely talán a leggyakoribb a régi művészetben: valami vallásos ábrázolást.

Hogy ez ellentmond materialista meggyőződésünknek? Majd kiderül. Válasszuk a sok ezer kitűnő régi kép közül az egyik legnagyszerűbbet és legérdekesebbet, *Leonardo da Vinci Szent Anna harmadmagával* című alkotását:



A reneszánsz mester műve a cím szerint a gyermek Jézust, anyját, Máriát és nagyanyját, Szent Annát ábrázolja. A nagyszerű képen nem is nehéz felismerni egy bárányt nyaggató fiúcskát, egy szép, fiatal édesanyát, aki szelíden tartaná vissza a pajkos gyereket, s közöttük a szálegyenesen ülő, ugyancsak szép nagymamát, amint elnéző félmosollyal nézi a történteket. Kedves tájban kedves családi jelenet. De hol a vallásosság? „Szentképet" mindenki látott már valahol, s mindenki tudja, hogy ezeken Mária többnyire átszellemült, fájdalmas, „nem evilági" istenanyaként jelenik meg, s a gyermek Jézuson is, az ölében tartott csecsemőn is látszik, hogy „elhivatott" már gyermekkorában, leendő megváltó. Ezen a képen semmi ilyesmit nem tudunk felfedezni. A pufók, egészséges kisfiú, aki makrancosan csavarja a bárány fülét, csak gyerek, ahogy a nagymamán áthajló Mária is csak kedves édesanya: az egész jelenet szelíden szépséges és nyugodt, de emberi, nem emberfölötti lények csoportja. S nemcsak azért, mert nincs fejük fölött a vallásos ábrázolásokról megszokott glória: azzal is csak glóriás emberek lennének.

S különösen megértjük ezt, ha tudjuk, hogy a kép keletkezésének kora, az 1500-as évek egyébként sem volt valami nagyon vallásos időszak Olaszországban. Még a vallás hivatásos képviselői, a papok sem vették szigorúan az egyház tanításait, a pápák fejedelemként éltek, asszonyokat tartottak maguk mellett és gyerekeiket nevezték ki bíborosnak; felét se tartották be a tízparancsolatnak. A világi emberek meg éppen másképp kezdtek gondolkozni s élni, mint elődeik még száz évvel azelőtt is. A régebbi tanítás, amely szerint a földi lét siralomvölgy és az igazi boldogságot a túlvilágon kell keresni — elfelejtődött. Most mindenki egyszerre nagyon élni akart, élvezni a földi dolgokat, a jó ételeket, a szerelmet, a művészetet és minden testi és szellemi örömet, s ugyancsak keveset gondoltak a másvilágra. Ez a földi öröm, boldogság érződik a kor művészének, Leonardónak a művein is, ezért lesz az égi személyekből földi családi jelenet, gyerekpajkosság, kedves anyai szigor és nagymamás nyugalom.

Leonardóról tudjuk, hogy szabadgondolkodó volt, nem meglepő tehát, ha az embert, a túlvilággal nem törődő embert ábrázolja itt is. A meglepő az, hogy a kép *tartalma*, az az érzés, gondolat, amit róla leolvashatunk (az *emberi*, családi összetartozás) és a műalkotás *témája*, az a tárgy, személy vagy jelenet, amit a művész elénk állít (a három *szent* alak) nem mindig azonos, sőt egyik ellentmondhat a másiknak.

Igaz, ez fordítva is érvényes, látszólag nem vallásos téma is takarhat vallásos tartalmat:



Ma már a templomba járók közül is csak kevesen tudják, hogy ez a két hal a sírkövön annyit jelentett az ókeresztények számára, mintha Krisztus alakját faragták volna kőbe. Abban a korban még mindenki tudta, hogy a hal görög nevének betűiből Krisztus neve kirakható, ábrázolása tehát annyit tesz, mint „Isten fia".

Az ókeresztényeket „beavatták" egyenként a titokba, de hatásos az ilyen ábrázolás akkor is, ha nem közlik a közönség minden egyes tagjával értelmét, ám az „benne van a levegőben".

Ennek, igaz, az a feltétele, hogy a téma, a látható cselekmény helyett *a festői eszközök* — a színek, a formák, a kép részeinek elrendezése — szólaljanak meg, s maguk váltsák ki azt az érzést, gondolatot, amely több vagy más, mint a téma. Leonardo fenti művén is nagyszerűen szolgálják az igazi mondanivalót ezek a részletek, noha ő — és a régi művészet általában — hatásukat azzal is erősíti, hogy földi *típusokat*, hangsúlyozottan emberi *jellemeket* ábrázol „szent" figurák helyett. A modern művészet igen gyakran lemond erről a jellemábrázolásról is, és csupán *festői módon* hat. A kép *színvilágával* például, amellyel nyugtalanságot kelt bennünk, ha harsányan ellentétes tónusok, mondjuk erős hideg zöldek és vad, izzó vörösek alkotják, de amely békés harmóniát is sugallhat, ha összesimuló árnyalatokból tevődik össze. A *formákat*, a tárgyak és emberek alakját is ábrázolhatja úgy a művész, hogy részleteik felismerhetetlen vagy alig felismerhető kuszasága a zűrzavar érzését kelti a nézőben, s felidézheti úgy, hogy a tisztán körülhatárolt, de egymásba kapcsolódó részek, például testrészek, együttese a nyugodt rendet hirdesse.

A lehetőségeket még hosszan sorolhatnánk. A lényeg az, hogy ha a festő avatott kézzel használja eszközeit, meglepő, a témából nem is sejthető mondanivalókat bonthat ki. Az első világháború táján, a Tanácsköztársaságot megelőző években például a haladó magyar festők egész csoportja festett erős izmú, szikár férfiakat és nőket, legtöbbször ruha nélkül és mozdulatlanul, s mégis tudta, aki értett a festészet nyelvén, mennyi köze van ezeknek az aktoknak az élethez, még a politikához is:



Pór Bertalan művének Hegyi beszéd a címe. Hogy a kép nem vallásos, hogy a rajzon ábrázolt főalak nem a szelíden prédikáló Krisztus, azt az eddigiek alapján már magyarázni sem kell. De mi köze lehet ennek az izmos férfinak a társadalomhoz? A rajzolás módját figyeljük! Kidolgozott izmai úgy épülnek egymásra, mint a téglák, megkomponálása szinte sugallja a rendet és a tettre kész energiát. S aki tudja, hogy a kép az 1910-es években készült, amikor már mindenki új, erős, egészséges társadalmi rendet várt a kor áporodott zűrzavara helyett, megérti, hogy ez a hangsúlyozottan rendezett, energikus ábrázolás mire utal.

Belemagyarázásnak tűnik? Íme, a bizonyíték:



Az izmos, erős alakok megindultak a forradalom szavára. Ugyanannak a művésznek ugyanazok a figurái, de már rohannak, nemcsak remélik, küzdenek is az új rendért a Tanácsköztársaság napjaiban. „Közérthetőbb" alakjuk megérteti álló elődjük lényegét is.

S főleg végképp megértjük, hogy *a téma önmagában nem minden* (ha igen fontos is), *nagyon sok múlik azon, hogyan rajzolja, festi meg a művész ezt a témát.* Ugyanilyen testhelyzetben finom színekkel, lágy körvonalakkal ábrázolt aktok semmit nem mondtak volna a közelgő forradalomról. Ahogy ma is elképzelhető, hogy gyárat, munkást, mezei munkát ábrázoló, de erőtlenül, hamisan ábrázoló műveknek témájuk ellenére sincs sok közük hozzánk. S ahogy elképzelhető, hogy egy erőteljes, feszültséggel teli kép vagy szobor „közömbös" témája ellenére is rólunk beszél.

Befejezésül még egy egyszerű példa arra, milyen különbség lehet a műalkotás címe-témája és mondanivalója között. Ha azt hallanánk, hogy egy festő kiállította a pápa portréját, biztosan legyintenénk: vallásos ember. A mű mást bizonyít:



Az idei velencei biennalén mutatta be a belga Bertrand Őszentsége XII. Pius című festményét. A kép, noha pápát ábrázol, éppen nem hízeleg a vallásnak, ellenkezőleg. A hegyes állal, a csipeszekre emlékeztető ujjakkal, merev tekintettel — és ami rajzunkon, sajnos, nem látható: éles színekkel — ábrázolt pápakép éppen, hogy élesen bírálja XII. Piust; valami olyasmit mond róla, mint a jól ismert Hochhuth-színmű, a Helytartó.

Egyszóval, a művész nem mindig azt festi, amit az első pillantásra felfedezni vélünk a képén. Lehet, hogy éppen az ellenkezőjét. S ahhoz, hogy jól megértsük a művet, *az ábrázolás módját* kell figyelnünk, azt, hogy *valóban* ki mit fest.

Rózsa Gyula

(Vagyóczky Károly rajzaival.)

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068. 337-748. 340-726

HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ

Vajda Lajos festőművész

1971 SEP 7

-krónika-

ÉVFORDULÓNAPTÁR

Harminc esztendővel ezelőtt, 1941. szeptember 7-én halt meg — harminchárom éves korában — Vajda Lajos festőművész, a magyar szürrealizmus egyik legnagyobb alakja.

Vajda Lajos Zalaegerszegen született 1908 augusztusában. A Képzőművészeti Főiskolán évekig Csók István növendéke volt. A Nemzeti Szalon 1928-as világkiállításán bemutatott Csendélettel jelentkezett először. Csatlakozott a Kossák Lajos szerkesztette Munka című lap fiatal konstruktív művészeihez; 1930 és 1934 között Párizsban Légernél tanult. Itt megismerkedett Vajda Lajos a kubizmus után a szürrealizmussal. Hazatérése után művészi stílusában a népi motívumok absztrakt és szürrealista jegyekkel, szimbólumokkal is ötvöződtek. A fasizmus kiváltotta szorongásos életérzését apokaliptikus szörnyeket idéző rajzaiban vetítette ki.

A sokat nélkülöző, rendkívül tehetséges festőt 1941-ben tüdőbaj ragadta el.

Budapesten a Pasaréti úti sporttelepen, 1200 néző előtt, Závodszky bíráskodása mellett került sor az újonc Pénzügyőr SE és a DVSC közötti NB I. B-s labdarúgó bajnoki mérkőzésre. A két csapat.

Pénzügyőr: Domján — Komlósi, Murár, Oláh, Fonyódi, Kisházi, Schneider, Koroly, Jaskó, Süle, Sashegyi (Balogh). — **DVSC:** Szabó II. — Kuchta, Vachter, Lipők, Sóvágó, Nagykaposi, Vasvári (Szabó I. — 73. p), Kovács (Erzse), Sánta, Szabó III., Vaczlavik.

Az első negyedórában a tapasztaltabb DVSC fölényben játszott. Már a 6. percben kitűnő helyzete akadt Sántának, aki egyedül tört kapura, azonban az elébe kifutó Domján mentett. A következő percben ismét Sánta veszélyeztetett, akinek lövését ezúttal biztosan védte a fővárosi kapus. Később a hazaiak is vezettek ellentámadásokat, ezek során a 26. percben Jaskó közeli fejese elkerülte Szabó II. kapuját. A 37. percben Koroly tisztára játszotta magát, de Szabó II. kifutva elzárta a lövésszöget, így Koroly labdája a debreceni kapusé lett. A félidő befejezése előtt az egyik oldalon Szabó III., a másik oldalon Komlósi megsérült. Fordulás után is kemény, változatos küzdelem folyt a pályán, helyzeteik inkább a hazai csatároknak voltak. Egy alkalommal Koroly jól helyzetben hibázott, majd a 64. percben Süle közelről

csatárol
sem tu
ménybe
igazság
véget.
Oláh,
Nagyka
A lab
ménye:
méti D
cus—Bé
0—0,
3—0
FŐSPE
Oroszlé
nyász
Volán
Kohász
Zalaeg
nyász

A

1. S
2. D
3. Z
4. I
5. F
6. I
7. F
8—9. N
8—9. V
10. C
11. F
12. I
13. I

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Vajola Lajos

PESTMEGYEI HÍRLAP
1966 ÁPR 6

1021



Április 4-én Vajda Lajos emlékkiállításával nyitotta meg kapuit Szentendrén a Ferenczi Károly Múzeum.
Foto: Gábor és Tóth

...ait. *Nőtt a m...*
...kalmazottak

...ág reális cé...

(1961—65-ben é...
tonna volt.)

Más mezőgaz...
kek évi átlagos terme...
következőképpen alakul: cukorrépa: 80 millió tonna az 1961—1965. évi átlagos 59 millió tonnával szemben; burgonya: 100 millió tonna az 1961—1965. évi átlagos 81 millió tonnával szemben; hús: 11 millió tonna az 1961—1965. évi átlagos 9,3 millió tonnával szemben; tej: 78 millió tonna az 1961—1965. évi átlagos 65 millió tonnával szemben.

A kolhozok és a szovhozok öt év alatt mintegy 1.8 millió traktort kapnak majd

(1.6-szer többet, mint az előző év ötéves tervében), 1,1 millió tehergépkocsit, több mint félmillió gabonakombájnt. *A munka energiaellátottsága*

...tuk, ...
denütt bevezetjük

a kolhozparasztok havi garantált javadalmazását.

A kolhozparasztok nyugdíjellátása *közelebb kerül* a munkások és alkalmazottak nyugdíjellátásának feltételeihez.

Koszigin hangsúlyozta; *a mezőgazdasági termelés növekedésének teljesen reális programja végrehajtását biztosítani fogja a gépeknek, a műtrágyának, a villamos energiának a kolhozok és a szovhozok számára történő nagy arányú szállítása.* Mindez igen kedvező feltételeket fog teremteni a szovhozokban

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

DEC 30.
Dolgozók Lapja

Szentendrei festészet

Kiállítás az esztergomi Balassa Múzeumban

A múzeumi hónap

eseményeként „Szentendrei festészet" címmel kiállítás nyílt az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban. A tárlat festményei és grafikai művei a múzeum anyagából, valamint esztergomi magángyűjteményekből kerültek ki.

A kiállítás mindenekelőtt az élő szentendrei mesterek munkásságáról kíván képet adni, — és a közelmúlt két kiváló halott művészétől, *Vajda Lajostól* és a fasizmus idején meggyilkolt *Amos Imrétől*. Szerepel azonban néhány emlékezetes mű, annak érzékeltetéséül, hogy napjaink szentendrei festészetét milyen szoros szálak fűzik e két tragikus sorsú alkotóhoz, elsősorban is Vajdához.

Féltucat jelentős, fojtott tűzű művet — női alakokat, virágcsendéletet, kisvárosi utcarészletet, egy pipázó önarcképet — láthattunk a határainkon túl is jól ismert nevű Kossuth-díjas kiváló művésztől, *Czóbel Bélától*. A tőle bemutatott művek között volt az 1932-es „Olvasó nő" is, amelyet — Czóbelről írott könyvecskéjében — *Genthon István* „cirógatott fényekkel festett remekmű"-ként emleget. Helyet kapott a kiállításon egy rendkívül szép Czóbel-szénrajz is, amely *Kernstok Károlyról*, a „Nyolcak" művészcsoport vezető alakjáról készült Berlinben, a 20-as években.

Czóbel nemzedéktársának, *Kmetty Jánosnak* egy 1918-20 körüli festménye, a „Hegyi Beszéd" — fegyelmezettségével, szűkszavúságával — nemes hangú darabja az esztergomi kiállításnak.

A Barcsay Jenőtől

szereplő festmények közül két robusztus alkotás a 30-as évekből való: az „Álló aszszony" és a „Házfalak". — A többi Barcsay-mű a művész felszabadulás utáni munkálkodásáról ad képet. Legkiemelkedőbb talán közülük a „Gyár" című konstruktív szemléletű festmény, és a mester festőállványos ciklusának két darabja, Barcsaynak, a „Művészeti anatómia" és az „Ember és drapéria" szerzőjének kivételes rajzművészetéről egy toll- és egy ceruzarajza alapján alkothat fogalmat a néző.

A tárlat egyik főhelyén kapott helyet *Korniss Dezső* „Tűcsöklakodalom" című nagyméretű kompozíciója. Játékos képzelet, színgazdagság, biztos konstrukció és mesteri anyagkezelés a jellemzői a képnek, amely nem csupán Kornissnak, de az újabb magyar festészetnek is reprezentatív alkotása.

A sokáig Párizsban élt *Bálint Endre* gyermekkori emlék és álomképekből táplálkozó, lírai-nosztalgikus hangulatú művészetét több szentendrei motívumokat feldolgozó műve („Koboldok", „Temetőfal" stb.) és két illusztrációja („Jónás a cethalban" és „Jerikó falainak leomlása") képviseli, míg a könyv-illusztrátorként is kitűnő *Szántó Piroskát* néhány — a természet, elsősorban a dúsan burjánzó növény világ ihlette — festménye és akvarellje.

A kvalitásos

kiállítás anyagát *Anna Margit* („A vörös fej"), *Modok Mária* („Kisleány galambbal"), *Miháltz Pál* („Beszélgetők"), *Vajda Júlia* („Kompozíció"), *Kántor Andor* („Tájkép fákkal"), és *Ország Lili* („Lovag", „Kövek", „Régi városfalak") munkái egészítik ki. E művészek közül egyik-másik, pl. Kántor vagy Miháltz, tradícionálisabb művészi nyelvet beszél, mások — így Ország Lili, Vajda Júlia — az avantgardista irányzatok szellemében dolgoznak. A művészetszemléleti különbségek ellenére azonban mindegyikük elmélyedő, számottevő, megbecsülendő egyénisége a modern magyar festőművészet szentendrei ágának.

A tárlatot — amely az esztergomi múzeumi hónap érdekes és tartalmas eseménye — Mucsi András művészettörténész rendezte meg odaadó gonddal, nagy hozzáértéssel.

vezetőinek újjáválasztása, [illegible] letve megerősítése után járásonként megbeszéléseket rendeztek a nőtanácsok. A tatai járási tanácskozást — ahol csaknem minden község szülői munkaközössége képviseltette magát — pénteken tartották meg.

Nagy Ambrusné a megyei nőtanács pedagógiai bizottságának elnöke tartott előadást. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a szülői munkaközösségek elsősorban tartalmi vonatkozásban álljanak az iskolai oktató nevelő munka mellé. Fontos lenne előmozdítani, hogy a szülők gyarapítsák nevelési kultúrájukat. Ennek első feltétele, hogy vegyenek részt rendszeresen a szülői értekezleteken. Legalább ilyen fontos, hogy nevelési problémákat tárgyaló írásokat forgassanak, mint például a Család és Iskola folyóiratot, a nevelési tervről kiadott ismertető füzetet. Az iskolai és az otthoni oktató nevelő munka összekapcsolását szolgálja, ha minél szélesebb körben tisztázódik, hogy a szülői munkaközösségnek tagja minden szülő. Hibás az körű testületre hárul[illegible] datokat.

A tatai tanácskozás vevői sok fontos, egykola egész közösségét problémát vetettek tornyópusztai munkak képviselője az ott élő ven általános iskolás helyzetére hívta fel a figyelmet. A gyermekek Tatabányára járnak iskolába. Reggel nem tudnak felszállni az utasokkal teli autóbuszra. Több alkalommal kérték egy iskolajárat indítását, de az érdemleges intézkedés még mindig késik. A Ferenc-majoriak gyermekei három kilométert gyalogolnak, mire elérik a szomódi iskolát. A szülők azt szeretnék ha a gyerekek Tatára járnának, mert akkor autóbuszon mehetnének iskolába.

A tatai és a többi járásokban megtartott tanácskozások eredményét szombaton értékelték a nőtanácsi vezetők. Megállapították, hogy az eddiginél nagyobb gondot kell fordítani a tanyai iskolások nevelési, oktatási körülményeinek fejlesztésére.

Gesztenyepüré

Savanyú paprika

Kora tavasszal még a fákon láttuk a termést a pilismaróti tsz gesztenyésében, legutóbb pedig zsírpapírba csomagolva láttuk viszont. Mi történt azóta?

Mindössze az, hogy amint akkor a szövetkezet vezetői eimondták, az idén nem gesztenye formájában adják át a termést a feldolgozó vállalatoknak, hanem maguk rendezkednek be a gesztenye „átalakítására", s az üzletekben a háziasszonyok nyomban megvásárolhatják a pürének

Pilismarótról

üzemág számára jó helyet ad. Igy azután megnyithatta a szövetkezet másik tevékenységét: a savanyítást. Uborka, paprika és káposzta kerül itt hordókba, üvegekbe, a 21 holdnyi kert termékei. Az idén csak öt—hat vagon készítmény hagyta el az üzemet, jövőre 15—20 vagon savanyított árut szeretnének piacra küldeni. Az asszonyok — akárcsak a szomszédban — itt is szorgalmasan dolgoznak, s töltik az öt literes üvegeket ecetes paprikával

TÜZÉP Vállalat igazgató helyettesét tartson velünk körútunkon, a megye különböző TÜZÉP telepeire.

Fontossági sorrendben a tüzelőanyag ellátást, a szén minőségét vettük górcső alá.

NEM MIND ARANY, AMI FÉNYLIK

Az emberek évszázadok óta abban a hitben vásárolnak szenet, hogy az a jó, ami fénylik. Ez igaz is, nem is. Illetve az a szén is lehet kitűnő minőségű, magas kalória fűtőértékű, amelyik nem fényes. Ezt ugyanis a levegő oxidáló hatása lekoptatja, tárolás alatt „elfárad", megmattul a szén. Porosodik is.

Vendég szakemberünk elmondta, hogy évente országosan 32—33 millió tonna szén kerül ki a bányákból és ebből mindössze 6—7 milliót hoz forgalomba a kereskedelem, a többivel az ipari vállalatok rendelkeznek. Komárom megyében 12 telepen árulnak tüzelőanyagot és az ellátás a legjobbak között van az országban. Mégis sok a panasz. Megyénkben pedig az úgynevezett „vezető" szénhez nem kevernek lignitet, mint másutt s 25 százalékkal nagyobb kalória tartalmu szén kerül forgalomba mint Budapesten. A szénpor sem több 10—15 százaléknál, a megengedett 18—22 százalékkal szemben.

Körutunk során meggyőződhettünk, hogy szemre a legtöbb helyen valóban túl poros a prizmába rakott széntömeg. De egy-két lapát mélyen már darabos, kitűnő minőségű. Szigorúan előírt követelmény a TÜZÉP-telepe-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726
1978 SEP

ÉLET ÉS IRODALOM

Vajda Lajos

1021



Vajda Lajos emlékkiállításáról

Tordy Géza
Madaras József
Juhász Jácint

ın

48-ban hazaszökött
kesztett történet,
ntum-erejű tények
es történetet akartunk volna
volna belekapaszkodnunk
e s vitetni magunkat
a megnyugvásig:

kevésnek éreztük.
ása helyett mi azt
aljáról fölszabadítani,
etben ráz meg
történelmünk minden

IGAZSÁG ÉS KOHOLMÁNYOK (Táncsics)
PEDAGÓGIAI LEXIKON L—Q (Akadémiai)
R. GELLÉR KATALIN: NAGY SÁNDOR (Corvina)
LIPOVECZ IVÁN: OLAJOBÓL, A GAZDAGSÁG VÁLSÁGA (Gondolat)
„SZÁLASI NAPLÓJA", A NYILAS-MOZGALOM A II. VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN. Írta és összeállította Karsai Elek. (Kossuth)
ENDRŐDI SEBŐ—CSÉPE MAGDOLNA: BOGARAK (Móra)

Filmbemutatók

szeptember 14-én

KADKINRÓL MINDENKI TUD. Színes szovjet film.
NYOLCVAN HUSZÁR. Színes magyar film.
A CSIPKEVERŐNŐ. Színes francia—NSZK—svájci film.
HUSZADIK SZÁZAD I—II. Színes olasz film.

Színház

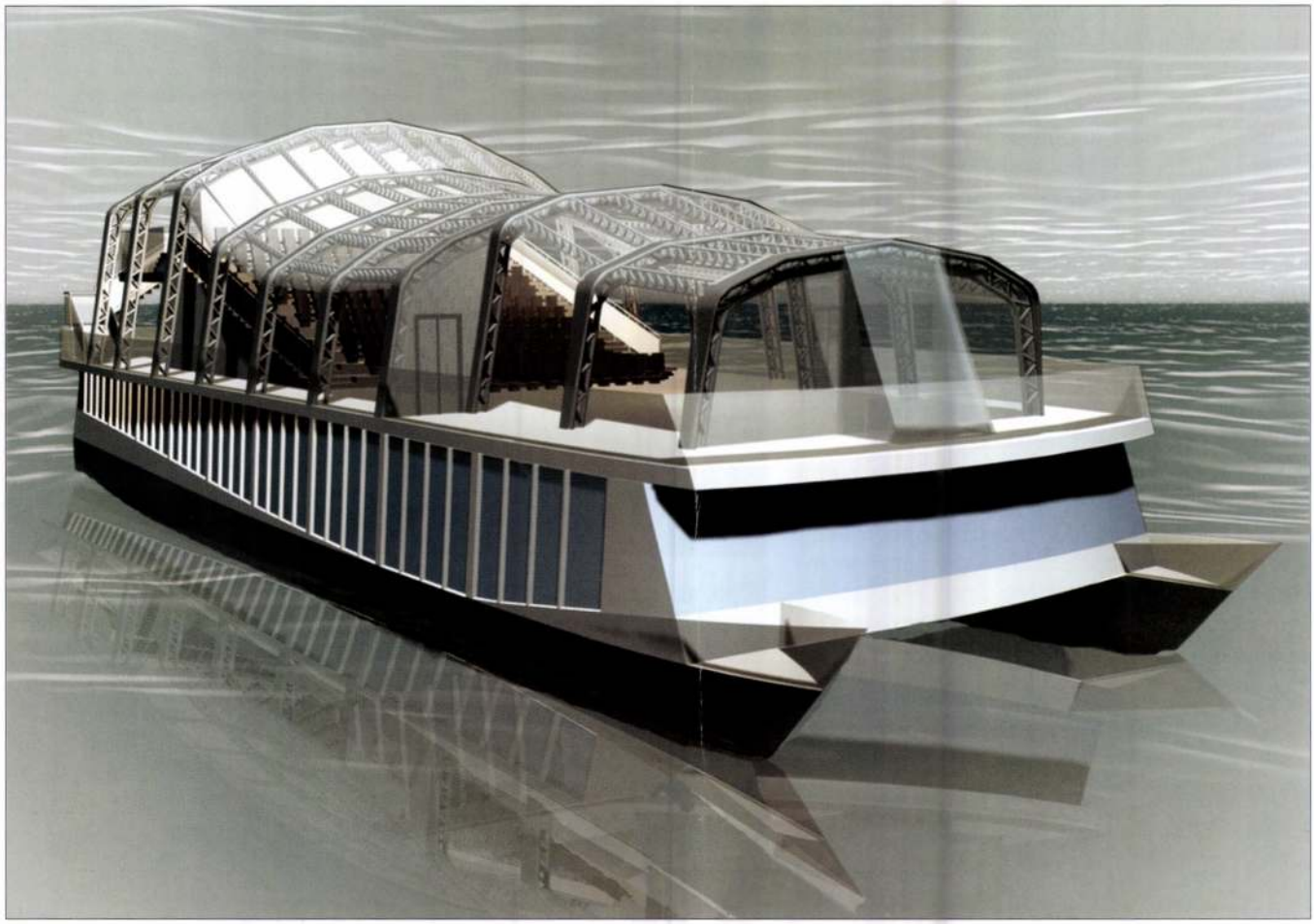



fontos. Az elegáns organikus ezüst és a geometrikus rozsdamentes acél két ellentétes ízlésvilágot szolgálnak. Míg az ezüst a hagyományokat kedvelő közönség ünnepélyes terítéke, addig az acélkészlet az extrém irányzatot előtérbe helyező réteg számára készült. Az ezüst eleganciájával minden korban kivívta magának a kellő tiszteletet. Ezt a klasszikus-modern készletet a lágy ívek gazdag játéka könnyeddé varázsolja és a megszokott síkok elforgatása izgalmassá teszi.

Az étkezési etikett és az ergonómia szabályainak való megfelelés miatt a hangsúly a támasztópontokra került, mintegy kiemelve azokat, s ezzel formailag egységessé téve a három különböző funkciót. Az állított irányultságú készlet kissé vakmerő, de egy ilyen szándékosan formabontó terítékkel lehet igazán meglepetést szerezni. A statikai megfelelés, az álló helyzet biztonsága volt a vezérmotívum a tervezésben. Mindemellett törekedtem a tiszta geometriára, mely a szögarányrendszerben teljesedett ki. Ez az evőeszköz valódi célszerszám, mely egyszerűségével törekszik a nagyszerűségre.

VAJDA KOLOS
formatervező-művész szak

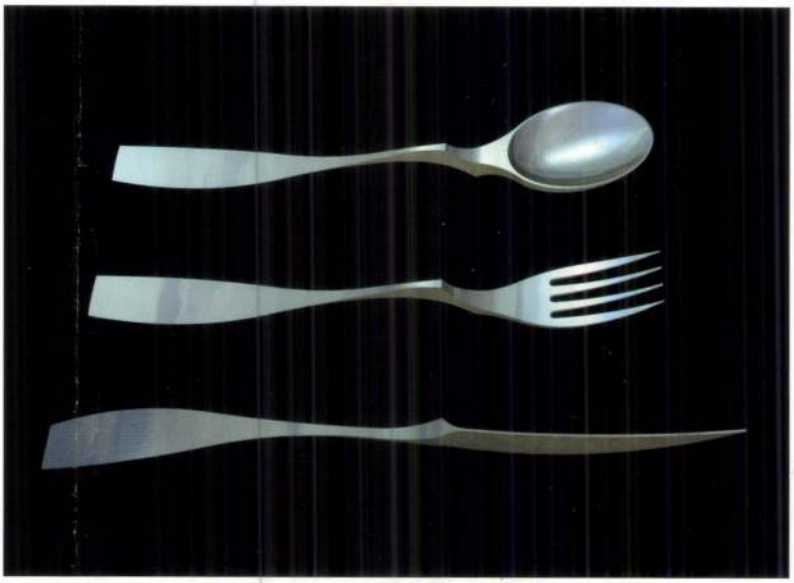

(Opponens: *Egry Zoltán* fémműves tervező, témavezető: *Illés Csaba* okl. gépészmérnök, formatervező)

Vajda Kolos: Rozsdamentes acél evőeszközkészlet / Kolos Vajda: Stainless steel cutlery set [2005]

A fotókat a NYME Alkalmazott Művészeti Intézete bocsátotta rendelkezésünkre.

DOMUS Budapest Domus Áruház XIII. Róbert Károly krt. 67.
Biedermeier

VÁSÁROLJON AZ INTERNETRŐL NYITVA A NAP 24 ÓRÁJÁBAN
VirtuArtNet
www.virtuartnet.hu
Bán Béla: Konstruktív fej
1961, 29x22 cm, akvarell, tus, papír
Kortárs művészeti galéria az interneten kedvező áron kínálja képzőművészeti alkotások állandóan változó és bővülő választékát – festményeket, grafikákat, szobrokat, kerámiákat, üvegből és textilből készült műtárgyakat.
Kiállítások:
Bán Béla-emlékkiállítás II.
Szegedi Katalin meseillusztrációi
Kovács Tamás Vilmos faragott képei
Vertel Andrea kerámiaszobrai
Jövő idejű emlékezés – Bartha Ágnes tűzzománc képei


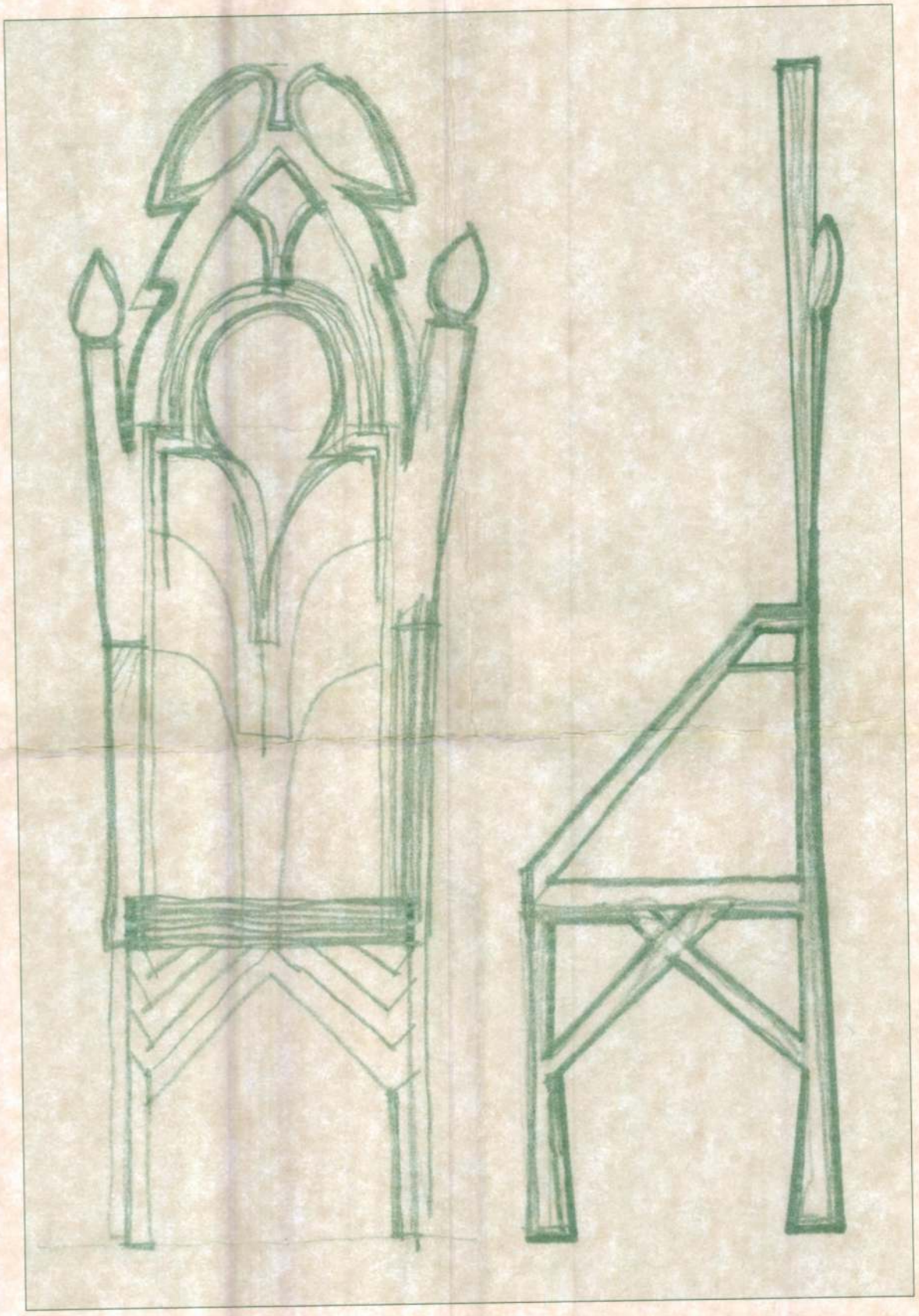

Mezei Gábor: Karosszék (vázlat) /
Gábor Mezei: Armchair (sketch)
[1988] *ceruzarajz / pencil drawing*

A folyóirat ára: 1250 Ft

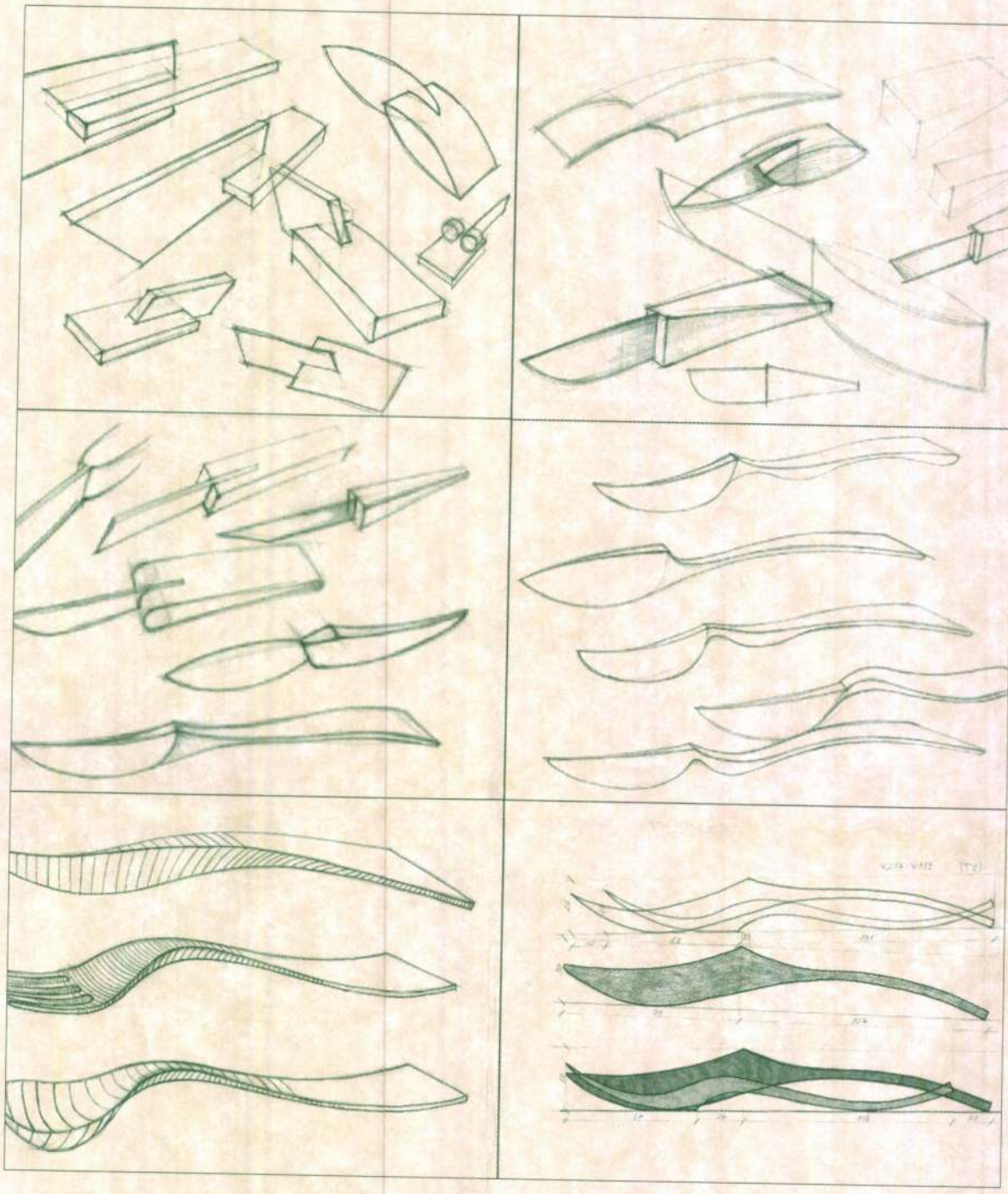

Vajda Kolos: Evőeszközkészlet (vázlatok) /
Kolos Vajda: Cutlery set (sketches)
[2005]

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

PEST MEGYEI HÍRLAP
Vajda Lajos
1979 JAN 30
festőművész

PEST MEGYEI

KIÁLLÍTÁSOK SZENTENDRÉN

A festészet mikroszkópján át

Vajda Lajos emlékkiállítása a Szentendrei Képtárban április elejéig, Aknay János tárlata február 6-tól március 3-ig, a Pest megyei Könyvtár Világfa Galériájában tekinthető meg.

Holnapot teremtő művek

Vajda Lajos ma és holnap is időszerű: forrás. Bizonyos elágazásainak felerősödését követhetjük nyomon *Korniss Dezső*, *Bálint Endre*, *Anna Margit*, *Szántó Piroska*, *Kondor Béla* művészetében. Művét ma sem tekinthetjük lezártnak, hiszen a szentendrei házak mértaniságát, feszült gondolatritmusát a Vajda Lajos stúdió tagjai, elsősorban *Aknay János* érlelik tovább a mai idő új elemeivel. Vajda Lajos *egyedi* festői erénye ez a nyitottság, ez a vonzó és gazdag, befejezetlenség, mely újabb és újabb megközelítéseket sürget a ma és a holnap alkotóitól. Nemcsak műve, hanem módszere és lelkülete is fennmaradt kései rokonai munkásságában.

Százfelé nézett, ezerfelé látott. Festészetének elmélyülésével épített mikroszkópjával, nagyítólencséjével, horoszkópjával mérte, vizsgálta, felderítette a jövő és az emberség határait. Időzött vízparti házaknál, elemezte Szigetmonostor ornamentikáját, pléhkrisztusokat figyelt, a villanó szem feszültségét fedezte fel az indázó gyökerek között, növényi alakzatokról bizonyította rajzokkal, hogy szinte állatok, olyan intenzívek. Ennek ellenkezőjét is igazolta 1940-ben készült *Madár-növény*-ében. Vajda Lajos minden műve gondolkodásra ébreszt. Nem merő ötletből formál szörnyet, hanem azért, hogy ténylegesen megriasszon; ilyenek vagyunk, ilyenek lehetunk, ilyenné sülyedhet az idő, ha nem vigyázunk. *Thomas Mann* könyvvel, *József Attila* és *Babits Mihály* versekkel, Vajda Lajos rajzzal figyelmeztetett. Komolyan, méltóságteljesen: Európa, vigyázz! Akkor nem vigyázott, ma méltóbb az intésre. Így és ezért is felette időszerűek Vajda látomásai.

A Nemzeti Galériából érkeztek a művek a Szentendrei Képtárba. Itt otthonosabban érzik magukat, s bár értékük természetesen nem módosul, könnyebb a látogató számára az, hogy maradandó kontaktust építsen Vajda világa és saját teendői között. Ez a termő híd ebben a bensőséges környezetben feszesebben ível, és hiánytalanabbul szeli át a végtelennek tűnő, mégis egyesíthető távolságot.

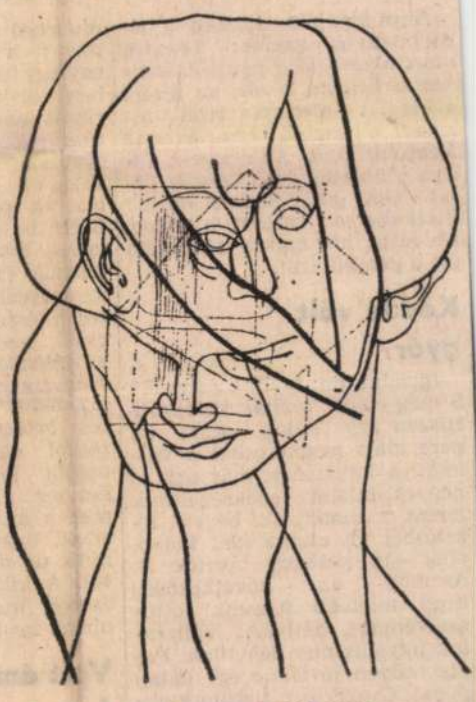

Vajda Lajos: Két fej akttal

...rlap

Egy kalap pénz (1)

Gazdátlan milliók

Anyaggyűjtés közben a riportalanyok egyike: *Tényleg most akar írni a pénzről, amikor a benzin, a sör, az újság, a rizs...* Mennyi rizst fogyaszt a család egy évben? *Négy, öt kilót.* Az negyven forint többletkiadás. *Nem is arról van szó.* Hanem miről? *Piszkálja az embert a dolog.* Na látja, hát éppen ezért nem árt a pénzről írni.

Köddé vált gyár

Igenám, de: *melyik* pénzről? S még előbb: *melyik kalapról?* Hiszen egy kalap pénzt tíz perc alatt megkereshet a vállalat, a lottózónak már egy jó négyes találat szükségeltetik hozzá, s annak, aki bérből, fizetésből él, aligha kell kalap, elég egy keskeny boríték is. Amiből az következnék, hogy mielőbb fussunk lottószelvényért, hátha... Vállalatok ugyanis nem lehetünk. Pedig milyen jó lenne egy kalap pénz! Csakhogy: tízfilléresekkel, avagy ötszáz forintosokkal legyen tömve az a kalap?!

mummal számítottuk ki. Folytatva: a legutóbbi években egy-egy esztendőben a megyében hét-tizenhárom millió forintot emésztettek hamuvá a tűzkárok... S egészen más csapásán elindulva a valóságnak: *Vác* egyik középiskolájában öt pedagógus váltakozva fizeti be két tanítványuk étkezési hozzájárulását, mert — szavaik szerint — a gyerekek így napjában *egyszer* rendszeresen esznek. Tettüket nemcsak szemérmességből fedi névtelenség. Valaki jóindulatúan figyelmeztette őket, ha kitudódik a dolog, *fegyelmi lesz belőle.* Ugyanebből a városból egy házaspár a legutóbbi könyvaukción ötvenkétezer forintért vásárolta meg a múlt század elején kiadott, ugyan ritkaságnak számító, de nem túl érdekes művet. A kikiáltási ár tizenyolcezerről indította a licitet; ők bírták a legtovább.

Volt ám furcsa világ

Rosszkor jöttem, ezt már akkor láttam, amikor megálltam *a Rákóczi úti* ház előtt. A testes rőfit éppen akkor kezdték kaszabolni a bontókések, ilyenkor aligha hiány-

Mit gondol, a jó pénz a dolog nyitja? Visszakérdez: *Jó pénz? Ne mondja ezt, ha nem akarja a gazdákat magára haragítani. Pénz. Csak ennyi. Meg a biztosság benne, hogy számíthat, tervezhet rá az ember. S egyszerre nagyobb összeghez jut. Még valami: aki szeret állattal bánni, az csinálja, mégha nem is különleges a haszna rajta. Mert kérdezem én: hajladozni tízezerszer, amikor etetek, ólat takaritok, azután hajnalban, késő este menni, menni, mert enni kell adni nekik, hát akkor számítsa ki, mi leheť ott az órabér? Az egyik lányom ura munkás, soha nem foglalkozott földdel, állattal. Amikor látta, mi megyen itt, azt mondta, papa — így szólit —, maga bagóért töri magát.* S tényleg? *Én nem tartom annak. Nekünk ez a pénz is kellett, s kell most is.* Mire? *Két lányunkat adtuk férjhez, tisztességgel.* S most mire kell? *Nyolcesztendős múlt a Moszkvicsunk, csoda lesz, ha a legközelebbi műszakin átengedik. Például erre kell. De mondhatom magának azt is, hogy tudja-é, milyen nagy csigákon húzták fel a tápok árát, a fólia árát? Soroljam?* Nem támad, nem védekezik; tényeket közöl. Mint aki biztos az igazában. S való: Selenyi Istvánt úgy ajánlották a figyelmembe, mint aki a józan, tisztességes gazdálkodás egyik megtestesítője. Aki nem ügyeskedéssel, a primőráruknál gyakorta tapasztalható kapzsisággal termel s ad el; tisztelője a vevőnek is. Ami nem okvetlen tipikus magatartás, de erősítendően örvendetes. Hány órát dolgoznak naponta? *Nyáron tizenhatot, tizenhetet is, mert ha megjöttünk a rendes dologból, akkor ám az itthoni várni azzal*

Vajda Lajos, festő

VAJDA LAJOS száz festményéből álló hagyatékát szállították szerdán Budapestről Szentendrére. A Rottenbiller utcai műteremlakásból a művész özvegye, Vajda Júlia festőművésznő bocsátotta útjára az alkotásokat; egy részük már ősszel látható lesz. A Vajda-művekből hármat a Magyar Nemzeti Galéria, hármat Pécs, négyet pedig Székesfehérvár gyűjteményei kaptak meg.

= Hír

8.

Népszabadság, Bp. 1980 jún. 5.

Vajda Lajos, festő

AZ AVANTGARDE MŰVÉSZETET ismertető új kiállítás nyílt meg csütörtökön a Petőfi Irodalmi Múzeum Kassák-emlékmúzeumában. Az érdeklődők többek között Molnár Farkas, Bortnyik Sándor, Scheiber Hugó, Schönberger Armand, Kádár Béla, Kmetty János, Schubert Ernő, Vajda Lajos kubista, konstruktivista alkotásait láthatják.

8

- Kú

Nep szabadság, Bp. 1980 aug 15

Vajda Lajos

VAJDA LAJOSNAK, a század egyik kiváló művészének hagyatéka: 110 festmény, pasztell, rajz, fotómontázs most közgyűjteménybe került. A hagyaték megvásárlását igazoló szerződést Boros Sándor kulturális miniszterhelyettes irta alá csütörtökön a Kulturális Minisztériumban.

Magyar Hirlap 1979/227/8

Vajda Lajos

Fotómontázs , cinóber alapon

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MÜVÉSZET, 1980. január - 2.lap



Vajda Lajos

Barátok, részlet

A borítón
MŰVÉSZET, 1980. január

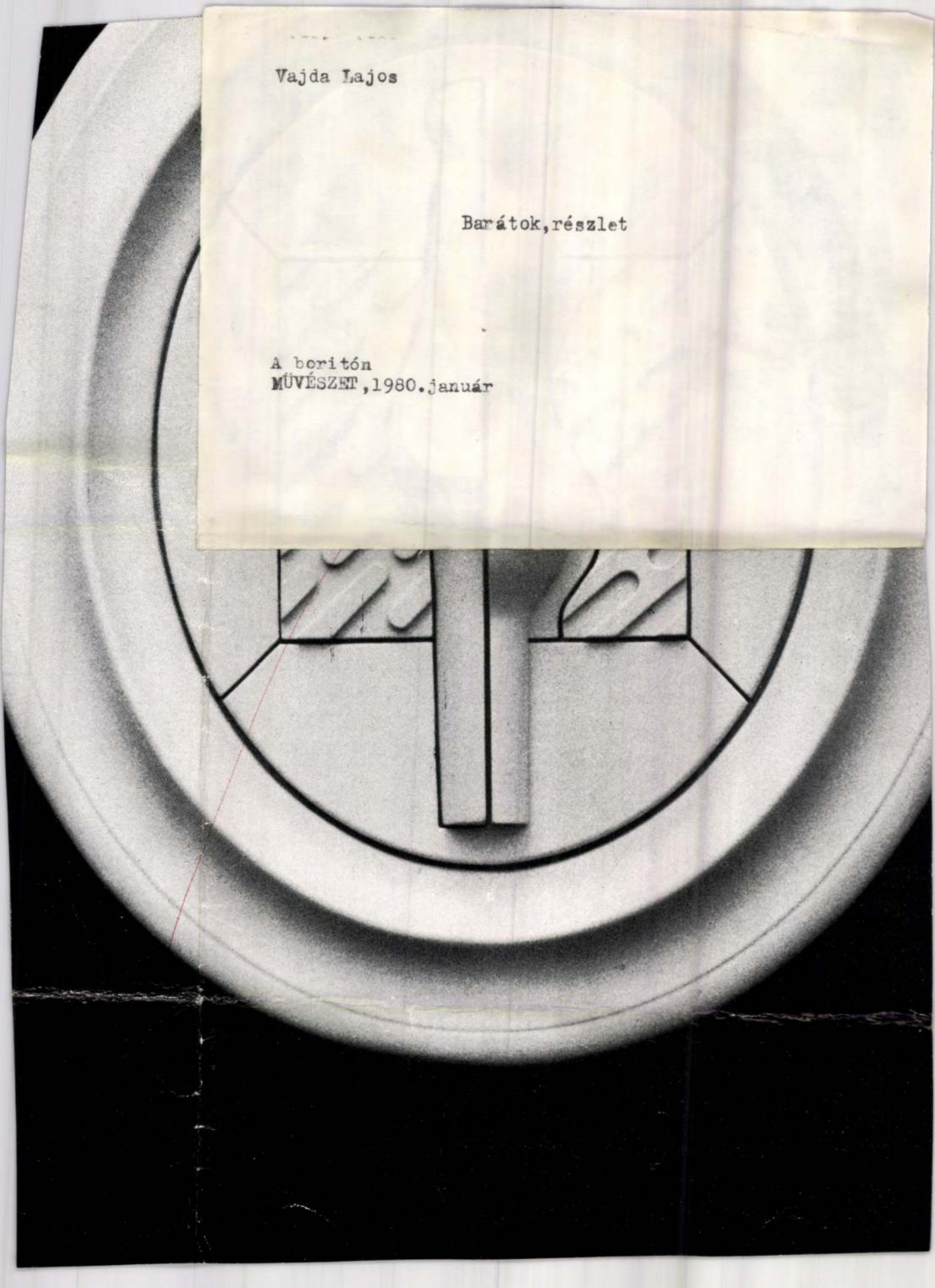

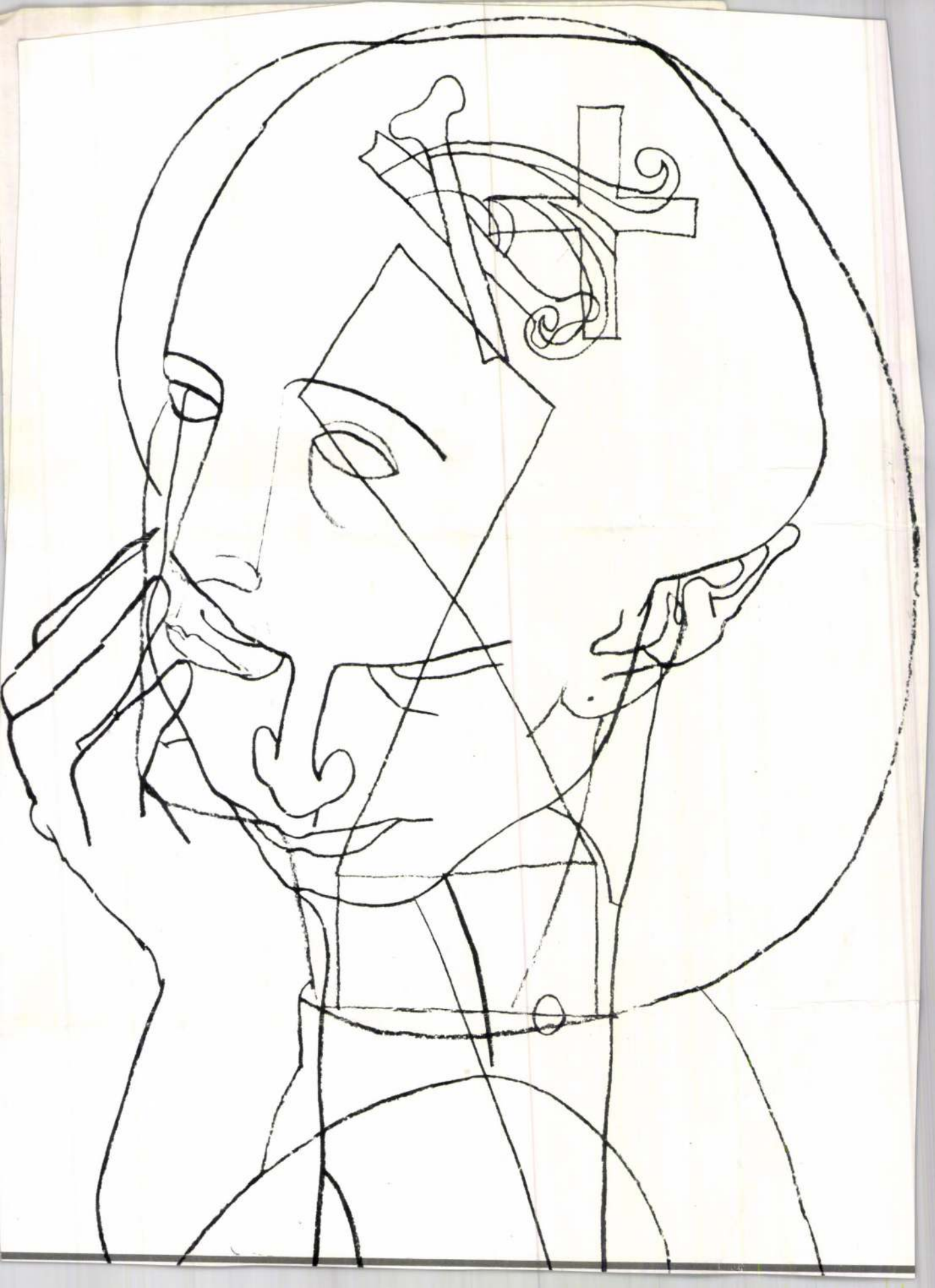

1021

Vajda Lajos festőművész

1980. XI. 8. P.20.DO/FE

Egy megállapodás margójára

- A két világháboru közötti magyar festészet egyik legnagyszerübb müvésze Vajda Lajos fedezte fel igazából Szentendrét a festők számára. Mert ő vette a legalaposabban észre, hogy a Szentendrén élő szerbek milyen gyönyörü világot hoztak létre városukban. A kovácsoltvas bolti cégérek, a jellegzetesen hajló kapuivek mintái, a mediterrán hangulatu házak, házudvarok és teresckék formái kincsesbányának bizonyultak Vajda Lajos festészetében. Azóta már nagyon sokan léptek Vajda Lajos nyomdokaiba. És Szentendre, talán éppen ezért, napjainkra az egyik legfontosabb magyar müvészeti várossá vált. De a török idők óta nagy számban Magyarországra menekült szerbség élete már jóval korábban, már a mult században is megérintette a magyar irókat és müvészeket. Arany János például a szerbek nemzeti táncára, a kóromak a ritmusára irt egy nagyon szép, érdekes és szinte egészen modern hangulatu verset, amely a kornó hajlékonysága miatt majdnem olyan hangulatu, mintha Weöres Sándor irta volna.

/vers/

Arany Jánoson és Vajda Lajoson kivül még számtalan sok példát sorakoztathatnánk fel arra, hogy a Magyarországra került szerbek mennyi érdekes vonással, mennyi uj szinnel gazdagitották a magyar müvészetet. Ezekről a kérdésekről beszélgetett Székely Endre, a szentendrei szerb egyház-müvészeti és tudományos gyüjtemény igazgatójával Vujcsicsdéj Sztojánnal.

- Miért pont Szentendrén van ez az egyházgyüjtemény?
- Mert Szentendre a XVII. szd. óta a magyarországi szerb egyház központja. És mint város is, mint az egyik legjelentősebb szerb település Magyarországon, rendkivül fontos szerepet játszott nemcsak a magyarországi szerbek gazdasági életében, hanem a kulturájában, müvelődésében,is.
- Hogy alakult ki az a helyzet, hogy éppen Szentendre vált a központtá?
- A történelem hozta ugy, hogy amikor 1690-ben Csarnojevics Arsin ibeki szent patriarka mintegy 35 ezer szerb családot telepitett át Magyarországra, székhelyéül éppen Szentendrét kapta, egy időre, majd amikor a patriarkai székhely délebbre, a szerémségre, Karlócára költözött, Szentendre maradt a budai szent püspökök székhelye.
- Hová tartozik a Magyarországi szent egyház?
- Az ortodox, vagyis görögkeleti egyházak, nemzeti egyházak, tehát nincs egy közös központjuk, mint amilyen Róma, például a római katolikus egyházban. A magyarországi szerb egyház, vagyis a budai görögkeleti szent püspökség, az hagyományosan a mindenkorik Belgrádban székelő szerb pátriarka alá tartozik.
- Mit jelent ez, hogy a magyarországi szerbség a belgrádi patriarkának tartozik?

- Ez egy történelmi kapcsolatot jelent. Elsősorban. Ez kánoni kapcsolatot. A maga egyházszervezeti dolgaiban a magyarországi szerb egyház természetesen autonóm módon jár el, is érvényben lévő hazai körülmények szerint.
- A magyarországi szerbség művészetének talán legérdekesebb részét a görögkeleti pravoszláv istentiszteletek számára készült, gazdagon diszitett tárgyak jelentik. Valószinüleg önök közüb is nagyon sokan látták a szentendrei szerb egyházművészeti kincsek kiállitását az elmult évek során, de sajnos, néhány hónappal ezelőtt ez a gyüjtemény bezárta kapuit.
- Már több éve fölmerült az a kivánalom, hogy a gyüjteményt hát szervezetileg körvonalazottabb alapokra helyezzük.
- Ez mit jelent pontosabban?
- Tehát hogy szervezettebb formát kapjon, profilját, müködését jobban megoldjuk. Ez többek között azzal is összefüggött, hogy egyházmüvészeti kiállitásunkat be kellett épp nemrégiben zárnunk, x hiszen már 16 év során a kiállitási anyag mozgatása miatt is és a szükséges épületkarbantartási munkák miatt a felmerülő rektorálási feladatok elvégzése miatt is ennek a kiállitásnak a bezárására gondolnunk kellett.
- Milyen nagyságrendü, mennyire jelentős ez a szentendrei gyüjtemény összevetve a többi kelet-európai gyüjteménnyel, vagy esetleg a világon fellelhető többi gyüjteménnyel?
- A nagyságrendjét tekintve természetesen a mi görög-keleti szerb egyházxxxkox-müvészeti gyüjteményünk aligha hasonlitható össze különösen a pravoszláv országokban, Görögországban, Bulgáriában, Jugoszláviában megtalálható hasonló gyüjteményekkel. Azonban ugy vélem, hogy a gyüjteményünk rendkivül becses, mi több, bizonyos értelemben európai jelentőségü is. Hiszen anyaga olyan területen jött létre, ahol, különösen a XVIII. szd. folyamán, különböző hatások érték egymást, különböző hatások keveredtek. Ez különösen barokk anyag természetesen, de egy olyan barokk festészet mutatható be a gyüjteményünkben, amelyet egyaránt értek hatások a Balkánról, Oroszországból illetőleg Ukrajnából vagy Ausztria területéről. És természetesen a hazai barokk müvészet is jelen volt létrejötténél. Bár a gyüjtemény szerény, ugy hiszem, hogy a kelet-európai országok hasonló gyüjteményeit tartva szem előtt, az egyik legjelentősebb.
- Milyen fő részekből áll? Mi az anyaga? Mikből tevődik össze?
- Ugy vélem, hogy gyüjteményünk legértékesebb része mégis az ikon anyag. Ez természetes is. Azonban nem lebecsülendő az iparmüvészeti anyagunk sem. Főleg ötvöstárgyaink. A textilanyag az talán szerényebb. Bár nem kifejezetten egyházmüvészeti anyag, de állandó kiállitásunkon mindig szerepeltetjük a régi szerb kéziratos könyvek és nyomtatványok egy kis antológia-szerü válogatását x, is, becses ez a része is, amely emigációk során került Magyarországra és talán még becsesebb az a része, bár nagyon késői, a XIX. szd. végi és a XVIII. szd. elejéről való, amely itt, Magyarország területénx főleg Szentendrén, a szentendrei szerb könyvmásoló műhelyben jött létre.

- Az évszázadok során Szentendre a magyarországi szerbek egyik legfontosabb művészeti központjává vált, és itt nálunk Magyarországon sokszor nagyobb ékességben virágozhatott a szerb kultura, mint a törökégette, törökdulta Szerbiában. De Vujcsicsdéj Sztojanovics szavaiból az is kiderült, hogy Magyarország nemcsak egyszerüen menedéket nyujtott az idő érkező szerbeknek, hanem a magyarországi müvészetek vissza is hatottak rájuk, és igy például a magyarországi barokk stilus hatni tudott a szerb egyházmüvészetre is. Vagyis tehát ez a kulturális vérkeveredés nemcsak Arany Jánost, Vajda Lajost és a többi magyar müvészt gazdagitotta, hanem gazdagodott a magyarországi müvészet révén a hazai szerbség müvészete is.
- Ismerve a magyar épitőipar helyzetét, mégis kb. mikorra várható, hogy ez a muzeum ujból látható legyen?
- Hát az elképzelések szerint a gyüjtemény megfelelőbb elhelyezése céljából a jelenlegi szentendrei gyüjtemény épületet, amely a püspökség körzetében van és amelyet 1964-ben, meglehetősen gyorsan adaptáltak gyüjteményi célokra, megfelelő korszerüsitésre vár. Ezalatt hozzáépitésre is gondolunk. A tervezés itt szem előtt tartja majd a mai korszerü muzeológia követelményeit, de azt az igényt is, hogy az épület megfelelő teret biztositson elsősorban a gyüjtemény állandó jellegü uj kiállitásának, tehát a kiállitási terét szeretnénk leginkább bőviteni, valamint a raktári állományok, valamint a magyarországi szerb egyházi levéltári részben könyvtári állományok megfelelő elhelyezéséhez. Az eszmei terv elkészült, most vitatjuk meg. Ezt követi majd a tervezés. A magunk részéről azt szeretnénk, hogyha az 1982. tavaszán a gyüjteményt ujból megnyithatnánk a nagyközönség számára, szeretnénk remélni, hogy ez a dátum nemcsak elképzelés és nemcsak tervezett dátum, hanem azok, akik ennek a gyüjteménynek a kialakitásában részt vesznek, ezt a dátumot tartani is tudják.

/- Zene/

- Ha már ilyen nemes ügyről van szó, remélhetőleg megbizhatunk a magyar épitőiparban is, és akkor 1982. tavaszától kezdve ujra láthatjuk majd a megujult, korszerüsödött szentendrei egyházmüvészeti gyüjteményt. És ez azért nagyon fontos, mert egy muzeumnak többféle haszna van. De a szentendrei szerb muzeumnak a különleges használt az adja, hogy egy ilyen ujjászerveződő muzeum valószinüleg segiteni fog bennünket abban is, hogy ha Jugoszláviában járunk, jobban megértjük az ottani müvészeti emlékeket is. Vagyis a Magyarországon élő szerbek müvészete valóságos hidat jelent a számunkra, hogy jobban és alaposabban megérthessük a régi és a mai délszláv müvészetet.
- A gyüjtemény kialakitása szempontjából számunkra rendkivül jelentős az az együttmüködési program, amelyet a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság között irtak alá ez év elején. A két ország közös érdekü

történelmi és kulturális emlékeinek védelméről és kutatásairól.

- Ez így elég általánosan hangzik. Most ez bővebben, részletesebben mit fed?

- Többek között rendkívül átfogóan egy rövid távú és egy hosszu távu program keretében irányozza elő nemcsak a magyarországi szerb egyházművészeti tudományos gyüjtemény kialakitását, de a magyarországi szerb müemlékek és egyházművészeti kincsek védelmét, óvását is. Persze a program kétoldalu, mert ugyanezt irányozza elő a Jugoszláviában lévő magyar történelmi és kulturális emlékek védelmére és kutatására vonatkozólag is. A tudományos kutatómunka e téren egyébként a belgrádi Szerb Tudományos és Müvészeti Akadémia Szentendre Bizottságának közremüködésével folyik hazai szakèmbèrek és elsősorban gyüjteményünk hozzájárulásával. Hasonló munkabizottság alakul egyébként épp most, a Magyar Tudományos Akadémia mellett is, amely a jugoszláviai magyar anyag feldolgozásával, tudományos feltárásával foglalkozik majd.

/zene/

Vajda Lajos

Leányfej, pasztell

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18.lap

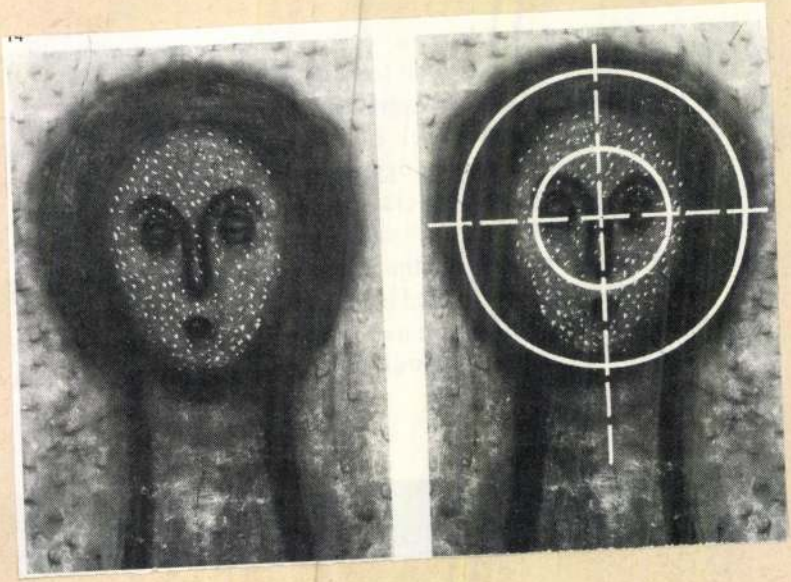

Vajda Lajos

Husvét, szén /12/

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18. lap

12

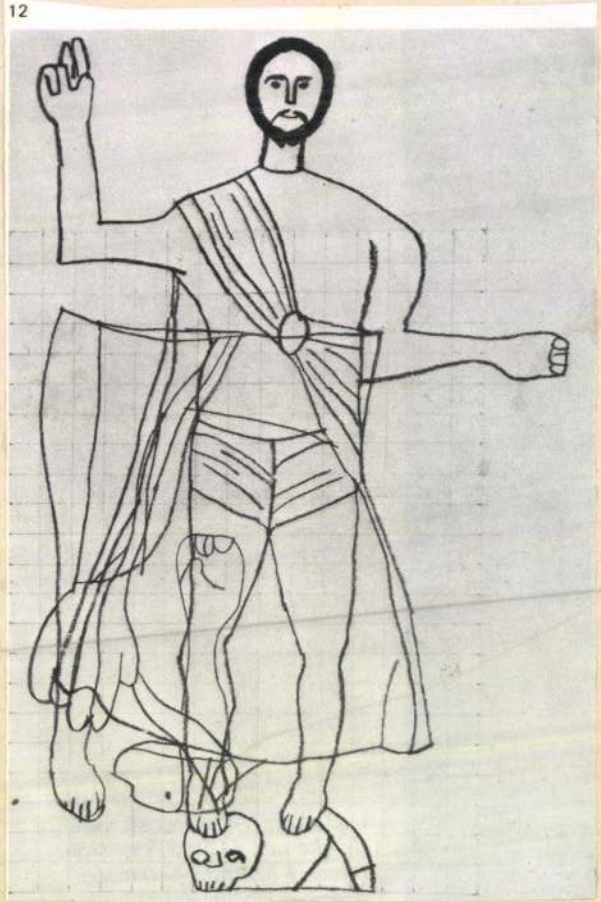

Vajda Lajos

Őstermészet, papir, tus, tempera,
pasztell, szén

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó
korszakáról.
MŰVÉSZET, 1980. január - 22. lap.

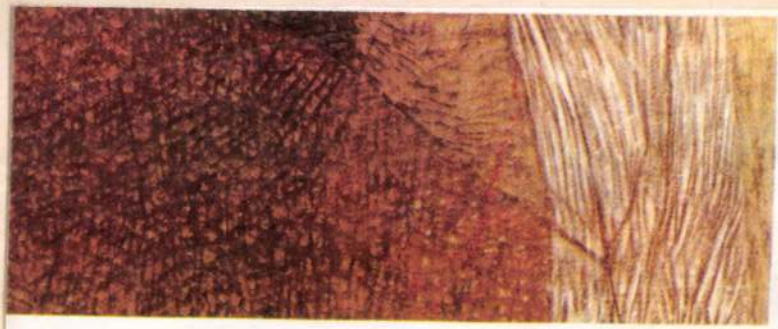

adártojások-e, vagy egy őrpályáján keringő égi fiastyúk aurájában
ılzáló csillagok? Mindenképpen dinamikus erőket indukáló apró
)lygók: fehér centrumú, körkörös jósló pontjai egy előttünk ki-
)ntakozó jövőnek.

Ha visszafordítjuk eredeti helyzetébe, persze növényszerűsége do-
ínál: súlyos, tömött kozmikus lombozat termékenységtől feszülő
lassan kibomló ősvirágtenyészete. Elhullajtott bogyóiban a ha-
ngos telítettség egy-egy visszhangja pendül meg.

Végül pedig szárnyolcvan fokkal elforgatva, vagyis feje tetejére
ítva a kompozíciót, felmerülhet a kérdés: nem ez-e az eredeti po-
:iója? Így nézve rá, mintha minden ízében felfelé törne ez a nyíla-
)zó virággyökérvilág – és a sokféle örvény, kör, gömb, buborék,
ıely a rostosan burjánzó szövetek között gyűrűzik, ugyancsak
ind kitörni készülődve ebből a hatalmas fekete tartályból, tör-
nyszerű mozgása közben a folyton táguló világegyetem önnön
lyéért küzdő, megvalósulni törekvő részese lesz. Megtaláljuk itt
világító szempárt" is, csakhogy most két mélyen elsötétült, össze-
ott tölcséres ikerörvény formájában. Ezekből a csöndesen ör-
lő mélységekből desztillálódhat talán olyan pontszerűen illé-
ıyá az a hat felszálló fekete fénybuborék. Nem fogjuk itt meg-
i az ezüst térben fészket vert lélek sötétlő misztériumát.

Vajda Lajos

Szárnyverdesők, papir, szén /

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszakáról.
MŰVÉSZET, 1980. január - 22. lap.

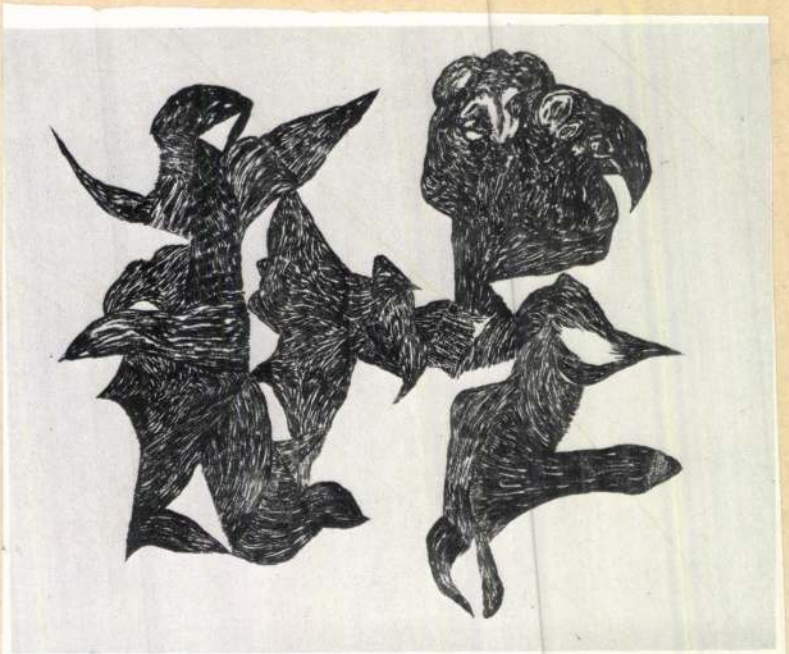

Vajda Lajos: Szárnyverdesők, papír, szén, 90×126 cm, 1940

Vajda Lajos

Szénrajz, papir, szén

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszakáról.
MŰVÉSZET, 1980. január - 22. lap.

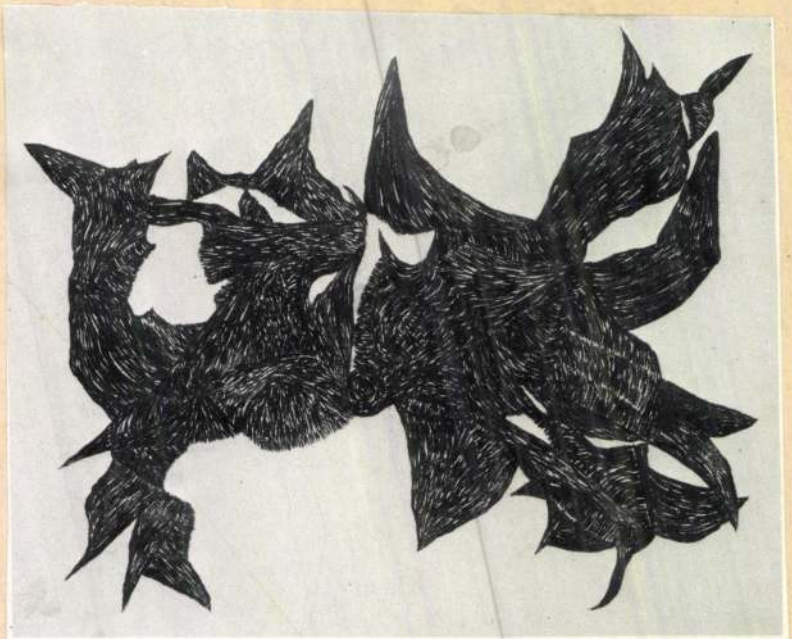

Vajda Lajos: Szénrajz, papír, szén, 90×126 cm, 1940

Vajda Lajos

Tömör formák, kevés fehérrel,
papir, szén

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó
korszakáról.
MŰVÉSZET, 1980. január - 22. lap.



Vajda Lajos: Tömör formák kevés fehérrel, papír, szén, 90×126 cm, 1940

Vajda Lajos

Polip,papir,szén

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszakáról.
MŰVÉSZET,1980.január - 22.lap.



Vajda Lajos: Polip, papír, szén, 90×126 cm, 1940 (fotók Petrás)

Vajda Lajos

Könyöklő, szén

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18.lap

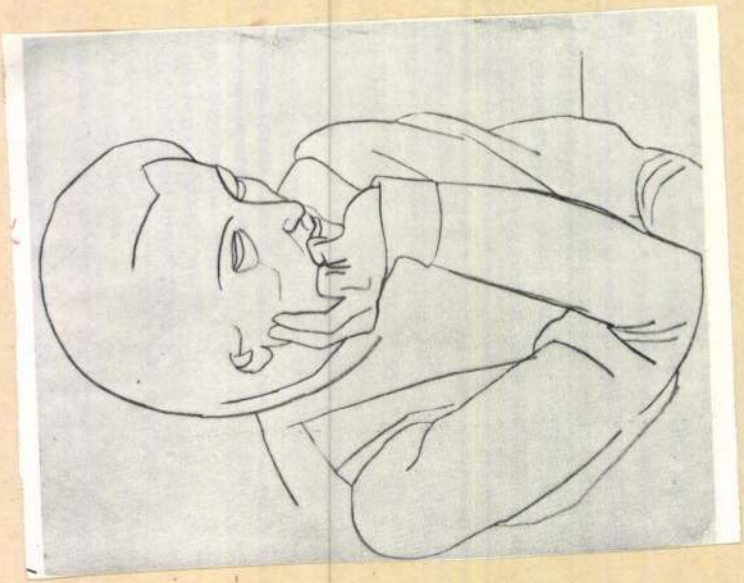

Vajda Lajos

Szentendrei templom

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18. lap.

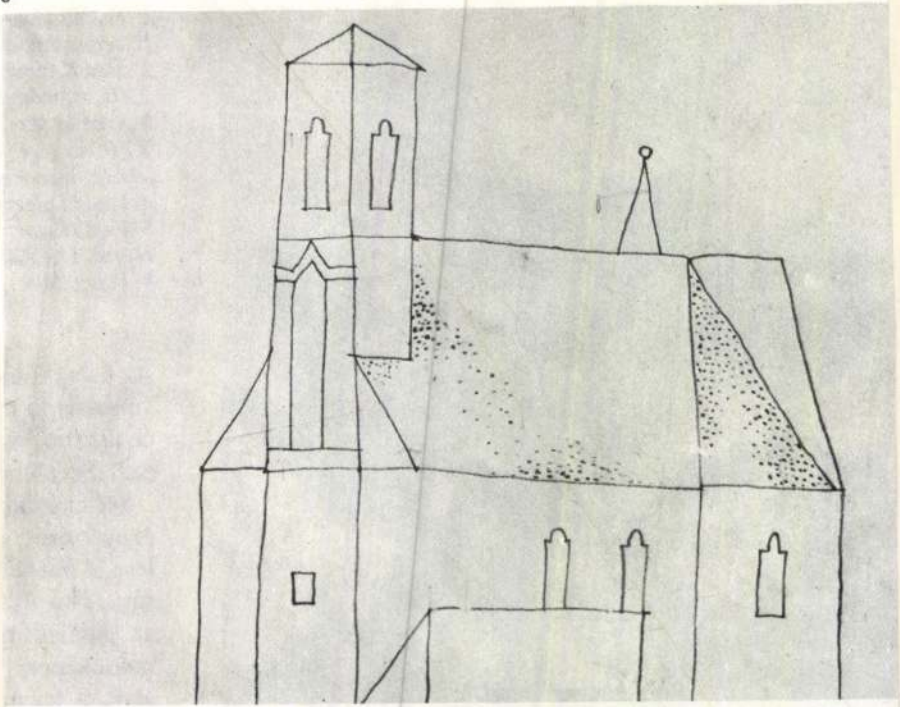

Vajda Lajos

Vásár /: 11/

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18.lap



Vajda Lajos

Vásár /:részlet:/

/11/

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18.lap



VAJDA

Vajda Lajos

Liliomos önarckép, pasztell

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
MŰVÉSZET, 1980. január - 18.lap



Vajda Lajos

Szerelmespár

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos művészetéhez.
MŰVÉSZET, 1980. január - 12.lap

Vajda Lajos

Kezek

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos művészetéhez.
MŰVÉSZET, 1980. január - 12.lap

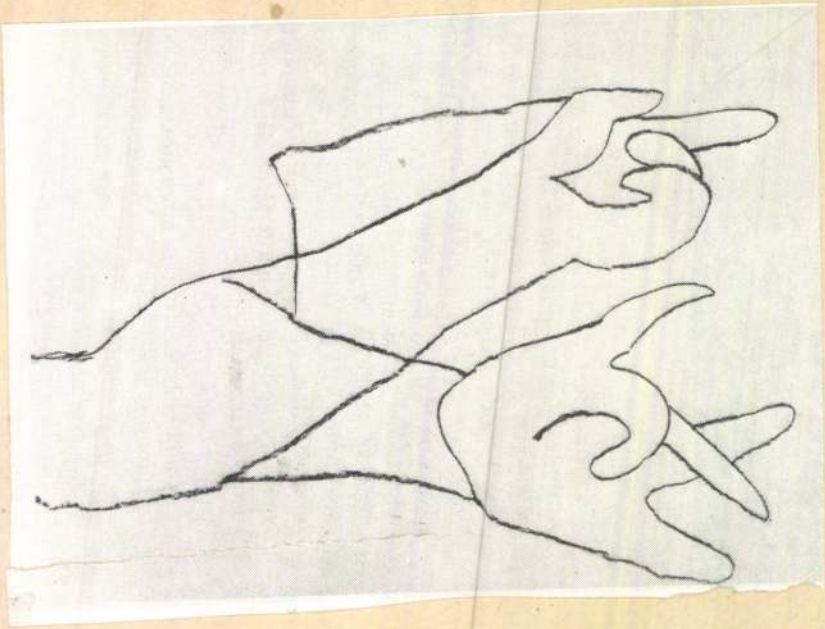

Vajda Lajos

Csendélet

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos művészetéhez.
MŰVÉSZET, 1980. január - 12.lap

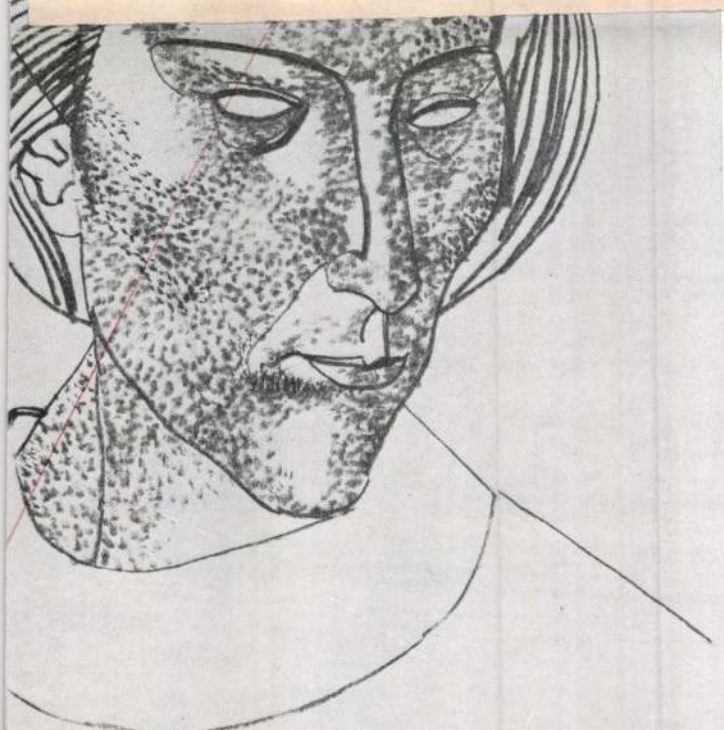

stílusformát öltve – ugyanúgy
Pétervárt, Bernben vagy Köl
teljes életművének kora a ha
él Párizsban, akkor, amikor a
tion" csoporton belül éli, m
utóéletét. Ehhez a szemléletmó
Ha a geometrikus absztrakció
– Párizsban már messze került
látványosabb változattól. Más
franciaországi szürrealizmus se
tése pillanatában, tíz évvel ko
elemekkel telített szürrealista á
úgy nincs köze. Végül az École
a lehető legtávolabb állt. Azza
rülötte létezett, nagyon kevéssé
gyökerei messzebbre, távolabb
Nem beszélhetünk Vajda eset
Az analógiák – felületesen néz
és egy Malevics- vagy Klee-ra
vetlen kapcsolatából ered. Sok
analóg – gondolatkörök összet
a Párizsban látott képek hatás
nem inkább más műfajok rév
Eizenstein filmjei nemcsak vizu
új alkotásmódot, hanem legalá

foglalt gondolati tartalmak s
a legközvetlenebb hatás, ami é
alkotásaiban. Nemcsak azért
készíteni, hanem mert az orosz

ltelt évtizedek fényében egyre világosabbá válik, hogy az a mű-



Vajda Lajos

Pléhkrisztus

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos
művészetéhez.
MŰVÉSZET, 1980. január - 12. lap.

5×23,5 cm, 1936 (fotó Petrás)

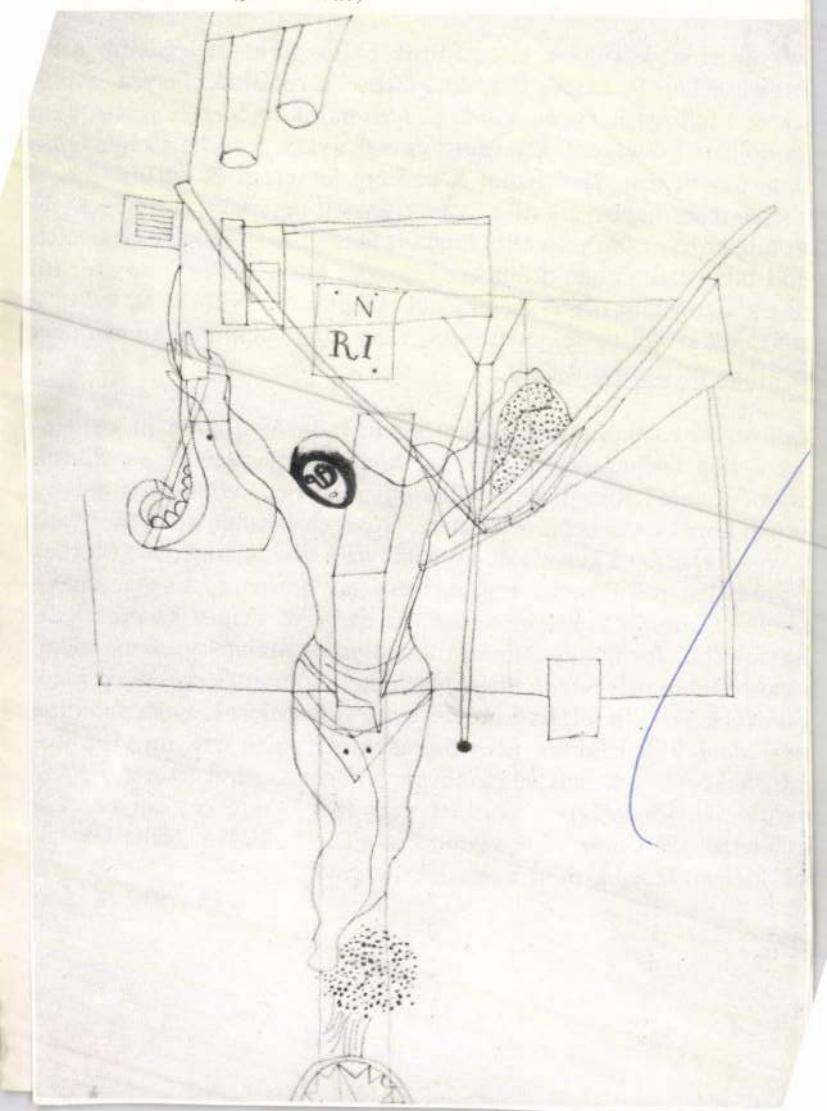

Vajda Lajos

Szentendrei házak, feszülettel

Karátson Gábor: Szentendrei házak, feszülettel.
MŰVÉSZET, 1980. január - 10. lap.



Vajda Lajos: Szentendrei házak feszülettel, tempera-montázs, 62×46 cm, 1932 (Corvina Fotóarchívum)

Vajda Lajos

Barátok, ceruza, papir

Bálint Endre: Barátok, kettős portré, 1937.
MŰVÉSZET, 1980. január - 8. lap.



Vajda Lajos: Barátok, ceruza, papir, 63×45,5 cm, 1937 (fotó Petrás)

Vajda Lajos

Ház,hal, hold

/6/

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET,1980. január - 2.lap



Vajda Lajos

Sodrás, papir, szén,
/5/

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2.lap

5



Vajda Lajos

Rákmaszk papir, szén

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2.lap

g, hogy amilyen (illom le-
inden kommerc-freudizál-
n jó, ha a képzelhető leg-
ítosztani szempontból, – ez
1965-ben ilyet csinált egy
ódott szexualitása...). Az
ndoztam (à propos „mon-
g mindensége vagy semmi-
ondjuk úgy öt vagy tíz ol-
) mellékelnék, például egy
auertől Szent Antalt meg-
ri hullát középkori breviá-
va!, – alig tudunk már más
ából, egy-egy Füssli-Fuseli
nú halálfejet, biedermeyer
az ember balról nézi, tán
acelzusszal és a régi száza-
k értelmezésével, akkor az
szet, világkép. Az én „al-
hol rég elkeveredett, Laut-
téged is nagy örömmel fog
tunkat bízta meg *Maldoror*
özvetítője levelezésünknek,
Érti, aki érti.

a „konferenciát", két hangra, melyet papbarátommal, – v
ügyész –, tartottunk a házasság szentségéről, egy válással és ú
vel kapcsolatban. Azt persze már a katekizmusból tudtam
római Egyházamban a házasság az a szentség, melyet *nem*
szolgáltat ki, hanem a házasulandók egymásnak, – önmag
hogy (ebből sok kánonjogi bonyodalom) ez az egymásnak
eskü: minden felekezet tagjainál (úgy emlékszem: pogányok
a legelsősorban és mindenek fölött a lényeges, ezt ama bi
beszélgetés alkalmával tudtam meg. Lehullt itt római jog,
szentségeskedés, – az úgynevezett „polgári" házasság: *szent*
nyében ragyogott. Protestáns vagy buddhista klerizáló li
Oly balgán oly mindegy. Marad a meztelen *szeretet* szerelmes
sége és ott, – a *Fekete Jelenések* gyászszőnyegeivel lábam el
művészet összekötő szentségét és legősibb egyszerűségét is é
tem.

(Júlia hangjával kapcsolatban, az 1943-as kiállításon, biz
megengeded, hogy naplómból egy következő oldalt is, sűrítv
zek, – annál is inkább reménykedem engedélyedben, mer
a kiállításon láttam *először* összegyűjtve *sok* művedet. A k
helyisége a Barcsay utca sarkán, egy óriási bútorkereskedés
volt: én meg a Barcsay utcában voltam kezdő tanár, a „Ma
gimnáziumban. A kiállítás közben légiriadó volt: barátai
családommal, az én gimnáziumomba rohantunk, de mivel
egyetlen gépet sem láttunk vagy hallottunk, a gimnázium u
[vasárnap] üldögéltünk, kék ég soha kékebb, aranynap soh



Vajda Lajos

Maszk, holddal, pasztell

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2.lap



— **Pénteken délután** 5 órakor Vajda Lajos festőművész emlékkiállításának megnyitásával avatják fel Zalaegerszegen a város új hangverseny- és kiállítótermét. Az új közművelődési intézményt több mint 12 milliós költséggel a hajdani zsinagógából alakították ki.

Magyar Nemzet 1983. IX. 22.

VAJDA Lajos

"...Vajda Lajos és Korniss Dezső a harmincas évek közepén megkisérelték, az uj müvészetet a népmüvészetből kiépiteni, ez, elsősorban Kornissnak, csak 1945-után sikerült s ekkor is jobbára elszigetelt kisérlet maradt."

Láncz Sándor: Képzőmüvészeti krónika. = Jelenkor, 1983/6. 579.p.

ki Tanács titkára és *Horn Gyula*, a KB külügyi osztályának helyettes vezetője, hogy az MSZMP képviseletében részt vegyenek az FSZP Valence-ban rendezendő kongresszusán. (MTI)

Dos Santos Kadhafinál

José Eduardo dos Santos, az MPLA Munkapárt elnöke, az Angolai Népi Köztársaság elnöke tegnap hazaérkezett háromhetes külföldi körútjáról. Hét országban járt — köztük Magyarországon is. Úton hazafelé az angolai államfő rövid időre megszakította útját a líbiai fővárosban és egyórás megbeszélést folytatott *Moamer el-Kadhafi* ezredessel, a líbiai forradalom vezetőjével.

Gazdasági együttműködés

Olaszország iraki gazdasági programokban való

Közvetítő

A tévéátjátszó adóhálózat fejlődéséről és a vezeték nélküli hírközlés idei fejlesztéséről tartott ma délelőtt sajtótájékoztatót *dr. G. Tóth Károly*, a Posta Rádió és Televízió Műszaki Igazgatóságának helyettes vezetője.

Napjainkban úgynevezett *gerinchálózati nagy teljesítményű adóállomásokkal* oldják meg valamennyi országban a tévéműsorok továbbítását. A domborzati viszonyoktól függően

ezek a nagy állomások gondoskodnak a tévéműsorok átvételéről, sugárzásáról

egészen a lakásokban működő készülékekig. Hazánkban a tévé nagyadók gerinchálózata által ellátott terület a tévé 1-es programjánál 91, a 2-esnél 63 százalék. *Szeptember 30-án helyezték üzembe Mecseknádasd község határában az 50. tévéátjátszó adót.* A posta tervei szerint 1981 végén már 58 tévéátjátszó működik majd az országban, ebből 43 a tévé 1-es, 15 pedig a tévé 2. műsorát sugározza. A most üzembe helyezett Mecseknádasd állo-

Vajda Lajos, festő

Molnár Gabriella:

Esti Hírlap

Műgyűjtők kincsei

Művészeti csemegével várja vendégeit a *Magyar Nemzeti Galéria*. Nyolcvan éve nem láthattunk Budapesten olyan reprezentatív kiállítást, amely a nyilvánosságnak is hozzáférhetővé teszi a magángyűjtők műkincseit. A féltve őrzött szépségek titokzatosságát fokozza — vitathatatlan esztétikai értékeik mellett —, hogy legtöbbjük igen ritka vendége volt a kiállítótermeknek, néhányat pedig most láttak először a múzeumok látogatói. Emberek közelében, intim környezetben „élnek" ezek a műkincsek, de a gyűjtők hozzáértése és a nyilvánosság tisztelete most lehetővé tette kiállításukat.

A múzeumi és műemléki hónap legjelentősebb fővárosi kiállítását nagy gonddal rendezték, katalógusa is értékes dokumentum. (A mindentudó könyv valóban tartalmazza az összes fontos információt, ára is ennek megfelelően alakul. Kár, hogy szerényebb katalógus nem áll a laposabb zsebű látogatók rendelkezésére.)

A gazdag anyag időrendi és területi válogatásban szerepel. Olasz reneszansz műhelyek vallásos tárgyú festményei, oltárképek között a kiállításra belépőt a barkai Szent Katalin légies karcsúságú szobra ragadja meg először. A németalföldi tájképek, portrék és csendéletek között Rembrandtot idézi *Zick Turbános férfi* című képe, és szerényen bújik el egy *Maulbertsch-tájkép*. A



Egy kép a tárlatról: Székely Bertalan Japán nő című festménye.

Vajda Lajos, költő

15.

KÁLLAI ERNŐ ARCKÉPE

JEGYZETEK EGY MŰKRITIKAI KÖTET ALKALMÁBÓL

Kezdjük egy többszörösen kínos, látszólag nem is e könyv méltatására tartozó momentummal. Lukács György 1947-ben metsző cikket írt a Fórum című folyóiratba *Az absztrakt művészet magyar elméleteiről*, s benne épp hogy csak fasisztának nem nevezte Kállai Ernőt. Végkövetkeztetéseiben annak is látta. Azt a Kállait, aki harmincnyolcban, amikor az ég már kezdett piszkosbarnába borulni, a nyilas lap faji gyalázkodásaira gerinces arroganciával ezt felelte: „Nem vagyok én zsidó, könyörgök, csak egyszerű »zsidóbérenc«." Ez a Kállai Ernő két esztendővel harmincnyolc előtt Derkovits Dózsa-sorozatának első kiadását bevezette, ez a Kállai az utolsó lehetséges pillanatban, negyvennégy februárjában Dési Hubert mint barátját, mint a munkásság és a parasztság festőjét a *Pester Lloydban* meggyászolta, ez a Kállai a tomboló háború közepén az emberi, a szellemi s kivált a művészi ellenállásra bátran biztatott.



Sugár Kata (1910—1943), a kiváló kommunista szociofotós felvétele; valószínűleg a harmincas évek végén készült.

Ez a Kállai Ernő 1947-ben életműve legirracionálisabb, legkapitulálóbb és talán legkönnyebben vitatható elméletét adta közre. *A természet rejtett arca*, ez a harminchat oldalas röplaptanulmány még 1945-ben íródott a megpróbáltatások végén bekövetkező szellemi idegösszeomlás törvényszerű következményeként, telve tegnapot feledni nem tudó filozófiai, esztétikai kétségbeeséssel és nihillel — nyilvánvaló, hogy a nemrég hazatért, marxista és militáns Lukácsnak negyvenhétben sem aggályai nem voltak, sem különösebb szellemi erőfeszítések nem kellettek, amikor ezeket a téziseket összeroppantotta. Mintha folyó fölé kiakasztott lámpafüzért vizsgáztatott volna hídstatikai következetességgel, s kontrollált volna valódi súlyok teherpróbájával — de nem ez az ok, ami miatt az affért mind Lukács, mind Kállai felől nézve kínosnak neveztem. Hanem azért, mert a nagy, indulatos polémiák akkori törvényei szerint nemcsak Kállainál az esztétika, Lukács írásában is az ismeretelméleti kritika — módszerétől eltérően — praktikus — és már nem igazságos — politikai-történelmi földszintre ereszkedett.

A konfliktust nem az igazságtevő utókor kétes dicsőségéért kellett felemlegetni. Hanem azért, mert erről a nehéz emlékű véleménykülönbségről mindmáig nem volt szokás beszélni. Kállai a támadásra nem felelt. Jó volna tudni, ekkor már kedve nem volt-e hozzá vagy lehetősége. Lukács képzőművészettel többé nem foglalkozott, a Fórum-cikket nem tartotta szükségesnek besorolni a magyar irodalomról és kultúráról szóló írásainak 1970-es kötetébe. Mindenképpen a művészeti s a minden jelző nélküli közéletünké a felelősség tehát, hogy Kállai ügyében az utolsó marxista szándékú értékelés az az 1947-es értékelés volt. S tény, hogy a szélesebb szellemi nyilvánosság előtt most, a *Művészet veszélyes csillagzat alatt* című posztumusz kötete alkalmából kell elővenni a kérdést: ki volt Kállai Ernő.

Végzettsége szerint polgári iskolai tanár, képességeire figyelve a legjobb minőségű egyetemes intellektus, foglalkozása, hivatása és szenvedélye szerint a legnagyobb műkritikusok egyike volt. Nemcsak Magyarországon. 1890-ben született, az első világháború előtt és után tanított, közben katona volt és megsebesült, és 1920-ban Berlinbe ment, hogy a modern művészetek kritikusa legyen, német anyanyelvű, magyar anyanyelvű gondolkodó és közíró. Harcosa volt az emigrációs, bécsi Mának, az Akasztott Embernek, s ha a lap kitagadta is, az Egységnek, miközben mind tekintélyesebb német művészeti folyóiratok mind tekintélyesebb cikkírója, Carl von Ossietzky nagy művének, a *Die Weltbühnének* állandó munkatársa, lapalapító, a Bauhaus folyóiratának 1928-ban a szerkesztője.

Aktív antifasiszta, a hitleri fordulat után hazajön. Már korábban is, Németországból is, haladó magyar folyóiratok rendszeres szerzője, újra itthon a nagyon tekintélyes (kevés) művészeti kritikusok egyike, önveszélyes nyíltsággal a fasiszták ellenfele, kommunistaszimpatizáns, 1939-től a náci megszállást rögtön követő megszűnésig a német nyelvű Pester Lloydban a legbátrabb és leghaladóbb magyarországi műkritikus. E minőségében Vajda Lajos fölfedezője, körének propagátora, a Barcsay-tól Domanovszkyig, Szalay Lajostól Martyn Ferencig terjedő haladó magyar művészetnek már háború utáni perspektívákat vázoló, majdani feladatokat egyértelműen megfogalmazó elméletírója. Baumgarten-díjas, Mednyánszky-könyv szerzője. A felszabadulás után kritikus és kiállításrendező, az első magyar nonfiguratív festőcsoport vezére, propagátora, a Művészeti Tanács tagja, Picasso monográfusa, 1948-ig az új iparművészeti főiskola professzora. Egyetlen 1949-es cikke utáni öt esztendejéről már nem sokat tud a művészettörténet; német fordító, magányos, meghalt 1954-ben.

Hogy egy vázlatosságában is ilyen nagy ívű és drámai életrajz szereplője miként sematizálódhatott az egyik végleten — ott, ahol szakmaszerte gyakrabban emlegették — a mindenkori mindenáron újítások kétdimenziós vértanúapostolává, s a másik végleten — ott, ahol gyakran s szívesen elfelejtették — a mindenáron modernizmus sátánszerű papírfigurájává, azt csak az nem érti, aki nem ismeri a mi magyar glóbusunknak a tudatlanságból s a kényelemből táplálkozó elfogultságait. Kállai Ernő nem eléggé ismert szellemi pályája, igaz, szinte kínálta a látszatokokat a torzításokra. Műkritikusnak lenni 1920-tól harminc évig egyfolytában az akkori Németországban, s Magyarországon írni, de végig az egész világra figyelni, és a baloldalon az első vonalban maradni — ez legalább öt politikai rendszer elviselését, olykori szolgálatát, féltucatnyi művészeti mozgalom, s három-négyszer annyi mozgalomhasadás, ideológia és revízió átélését követelte meg.

Nem, a Kállai Ernő életműve így összegyűjtve filozófiájában nem homogén, és a cikkek egymásutánjának esztétikai építménye sem töretlen. De végignézve a kilencszázötven előtti fél évszázadon, e fél huszadik század Közép-Európáján, nem a pedantéria számára inhomogén és megmegtörő életművek között találjuk-e meg a termékenyeket és a tisztességeseket? Kállai indulásakor, a mámoros és hamar másnapossá váló húszas évtized legelején *Antal Frigyes*, a marxista művészettörténet leendő angliai professzora Picassót szidalmazta a hirtelen jött újklasszicizmusáért, miközben vele, Kállaival együtt proletkultot követelt, s „destruktív konstruktivizmust" hirdetett *Kemény Alfréd* és *Moholy-Nagy László*; az előbbi tizenöt-húsz év múlva a *Rote Fahnének* és Thälmann pártjának ideológusa, később a szovjet hadsereg tisztje, az utóbbi a Bauhaus mestere, majd a chicagói School of Design vezetője. S ezek még csak a művészettörténetből vett példák, nem is a legélesebbek.

Hogy most már konzekvensen „avantgarde" volt-e, illetve szocialista, s ha az utóbbi volt, mikor volt az Kállai Ernő — erre könnyű is, nehéz is válaszolni. A könnyű válasz: nem volt az. A cikkek egymásutánjából kiolvasható, hogy sem egy mai, steril nonfiguratív ideál szerint, sem egy marxi alapozású mai esztétikai rendszerhez vagy párttörténeti normához mérve nem volt következetes. A nehezebb válasz szintén a cikkek egymásutánjában rejlik, de ennek a rövidre fogalmazásában elbátortalanító a Kállai-cikkeket gyönyörű bibliográfiába gyűjtő, a tanulmánykötetet megszerkesztő *Forgács Évának* a kétívnyi, Kállait s a Kállai korát értő előszava. Forgács — egyebek között — vállalja a fáradságát annak, hogy korszakolja, és árnyalatok szerint szétszedje-rendberakja, azt a masszának tudott nemzetközi konstruktivizmust, melyben mi, magyarok olyannyira érdekeltek voltunk, s amelyet e kötet-előszóig a művészettörténet-írásunk mégis meghagyott masszának. Ennek a konstruktivizmusnak három-öt év alatt a „szellemi higiénia" utópiájától a „csak a kommunista párton belül" dogmájáig csapongott az etikája, és az „újra tárgyias", „közérthetőtől" a „legszigorúbb geometriáig" lelkesült a művészetideálja — ezt, aki akarta, eddig is sejthette. De hogy e konstruktivizmusban Kállai (az ő szavai az idézettek), e mozgalomnak (mozgalmaknak) elkötelezettje, főszereplője, alakítója és kritikusa miként változott, ennek a megértéséhez a művészettörténész elvi kritikájára, türelmére, tudására és részletezésére volt szükség. És ez csak egy konfliktus a konfliktussorozatokon át emelkedő életpályán.

Röviden: a bonyolultabb, a történelmibb és a tudományos válasz szerint sem volt Kállai harminc-esztendős kritikai tevékenysége „következetes". Aminthogy nem volt következetes a maga történelmi folyamatában a konstruktivizmusból dadába, dadaizmusból szürrealizmusba lendülő „a" modern művészet sem, s ahogy következetesen egymást tagadók voltak harminc éven át a konstruktivizmust és produktivizmust, proletkultot és sematizmust, naturalizmust meg absztrakcionizmust türelmetlenül hirdető, de magukat feltétlenül forradalminak és kommunistának tudó, munkásmozgalmat vállaló, s munkásmozgalom által vallott esztétikák.

Kállai csak zseniális kritikus és bátor emberi ember volt. De mielőtt alakját az örök álhatatlan látszatába keverném (magamat meg a relativizmus hódolójába egyszersmind) — hozzá kell tennem, hogy két állandó, szigorú, és pillanatra sem tévedő tulajdonsága azért volt: a minőségérzéke és az etikája. És ezek nem „általában". Konkrétan, konkrét remekművek és konkrét művészeti hazugságok előtt volt kritikus, és konkrétan nehéz meg mocskos történelmi szituációkban volt elkötelezett ember. Meglehet, filozófusszemszögből, esztétamércével mérve ez kevés, akkori közép-európai művészeti írónak éppen elegendő volt. A fél huszadik század nagyon kevés közép-európai kritikusán túl is nézve: elegendő *lett volna*. Mert Kállait a minőségérzéke kényszerítette arra, amitől a kvalitásérzéket nem működtetők sorra visszariadtak: hogy elméjének kedves, de esztétikai erényeiben silány művekről kritikát mondjon. Az etikája pedig szabaddá tette abban, ami másokat görcsölt, hogy a nem az ideái szerinti remekműveket is felismerje, s demonstrálja a remekműveket.

Azt hiszem, ilyen egyszerű magyarázata van azoknak a bonyolultan érthetetlennek tetsző művészettörténeti dilemmáknak, hogy megszületésétől, a húszas évektől élesen bírálta a posztnagybányai festészet harmadik úton járó békülékenységét, de gyönyörű mondatokat írt gyönyörű Szőnyi-festményekről, hogy egyfolytában ösztökélte, hajszolta a két háború közötti magyar vidékiességet egy polgáribb-szocialistább európaiság felé, de gyöngéd büszkeséggel mutatta fel a magyar értékeket, hogy amikor az absztrakt művészet elvadult végletesének tudták, utolsó cikkeinek egyikébe a romos Budapestet méltóképpen ábrázoló festők után kiáltott.

Figyelem: nem más-más cikkekben vagy külön-külön korszakokban „árnyalta" a mondanivalóját, mint a környezete; egyszerre csak egy véleménye volt. Ezért nem értik mai doktrinérek, ezért hallgattatták el és hallgatták agyon doktrinér korszakokban. Kállai Ernőnek, az élőnek és a példaképnek mindig akkor szólhatott a hangja, amikor a doktrínák töredezni kezdtek. Legutóbb most, a hatvanas évek óta. Akkorra a köztudat már a nevét is elfeledte, de a gémberedtségéből éledő magyar műkritika először olvasni, később idézni, még később példáját követni akarta. A folyamat lassú volt, mert legalább kétféle elfogultságnak nem volt különösebb érdeke, hogy nyílt szó essék a kellemetlenül élesen látó, kellemetlenül hatásosan szóló, kellemetlenül kisajátíthatatlan Kállai Ernőről. Még a fényképét sem ismertük, magam — ezeken a hasábokon feszengtem miatta — a nyugat-berlini Bauhaus-múzeum panteon-előcsarnokában tavaly láttam először egy kinagyított amatőrfelvételt róla. A kötetébe még ezt nyomtatták; azóta előkerültek eredetik is, egyet itt reprodukálunk.

Méltó szellemi arcmása, a *Művészet veszélyes csillagzat alatt* kötet mellé, amely egy csaknem húszesztendős figyelemnek a késői, gyönyörű eredménye. Vigyázat, az hogy végre a kezünkbe vehetjük, nem feltétlen bizonyítéka még annak, hogy végképp leáldozott a doktrínáknak.

Rózsa Gyula

...GÁLATA

...felületesen szemlélte volna ...z annál is inkább elszomo... a BIB az illusztrátorok ...rsenye, s nem lehet dönté... ...eghatározó: melyik ország... ...z kapott már díjat az elő... ...mokon, ki az IBBY (Inter... ...oard on Books for Young ...open leköszönő és hálára ...ó elnöke, ki a szerényebb ...k közül, illetve ki a sze... ...ob, amikor honfitársáról

...gnézve a díjazott alkotá... ...ndhatjuk, hogy több eset... ...het fenntartások nélkül ...zsüri döntéseit. Minden... ...ény marad, hogy a zsüri ...ontja a szubjektivitás kü... ...rtékével mindenre alkal... ...ilyen az illusztráció mű... ...veszi színvonala, mennyire vette fi... ...gyelembe a művész a gyermek lelki... ...világát, milyen az irodalmi szöveg és ...a kép kapcsolata, felismerhető-e az ...újító szándék.

A BIB azonban nemcsak a szűkebb értelemben vett biennálét jelenti. Idén az Unesco kiállítást is rendezett, amelyen a hátrányos helyzetű gyerekek (vak, értelmileg visszamaradott stb.) számára kiadott könyveket mutatta be — a rokkantak nemzetközi éve kapcsán. Kiállította munkáit az előző évfolyam nagydíjasa, *Klaus Ensikat* NDK-beli, valamint az idei Andersen-díj tulajdonosa, *Suekicho Akabu* japán művész is. A biennálé megnyitásával egy időben kezdődött az a nemzetközi szeminárium, amely a gyermekkönyv megalkotásával foglalkozott.

Mindent egybevetve előrelépésről számolhatunk be. Továbbra is három alkotói szempont dominál a gyermekkönyv-illusztrációban mint önálló képzőművészeti műfajban. Vannak művészek, akik a legkülönbözőbb technikával készített alkotásokat is önálló tartalommal, művészi töltettel telítik. Ők az irodalmi mű mondanivalóját igyekeznek lefordítani a szépirodalomtól minden tekintetben különböző képzőművészet formanyelvére. Másoknál a jó értelemben vett lírizáltságot találjuk meg. Harmadik jelenség az epikusság, amelyet a legtöbbet vitatnak, bizonyos némely alkotók már-már a szépirodalmi szöveg képi megjelenítését tartják elsődlegesnek. Hogy mennyire öntörvényű területe a képzőművészetnek az illusztrálás, az ezt a biennálé is bizonyította. Azon túl, hogy minden illusztrálási folyamat a könyvnyomtatás technikájának a függvénye, és különböző mértékben (ezt a művész felfogása határozza meg) kötődik az irodalmi anyaghoz, a legigényesebb alkotók esetében mindig szuverén képzőművészeti alkotásokat hoz létre. Ez pedig a gyermekkönyv irodalmi értékét gyarapító legnagyobb gazdagság, készüljön bár az a világ legtávolabbi zugában.

kollekció, de a biennálén kiállított sok alkotás is bizonyítja ezt. Sajnos a legtöbb tisztázatlan, a gyermekkönyv funkcióját figyelmen kívül hagyó illusztráció is ezekből az országokból került a tablóra. Pesszimista világlátás, szürrealisztikus, esetenként horrorszerű alkotások azonban a gazdag gyermekkönyv-kiadási hagyományokkal rendelkező országok művészeinek keze alól is kikerülnek. Így látható az Amerikai Egyesült Államok egyik tablóján a nem éppen gyerekeknek készült Frankenstein. Sajnos több szocialista országbeli művész szemlélete is kifogásolható, különösen ha némely illusztrációk elvontságára, de ezzel ellentétes didakticizmusára gondolunk. Mindenesetre örvendetes, hogy a legtöbb illusztrátort felvonultató országok — Brazília, Bulgária, Dánia, Finnország, Hollandia, Japán, Magyarország, Norvégia, NDK, Lengyelország, Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Egyesült Államok, Svájc — művészei (néhány kivételtől eltekintve) tudatosítják, hogy a gyermekkönyv rétegkönyv, s még ezen belül is különböző korú gyerekeknek készül, a leporellókat forgató kicsiktől a világ titkait kutató serdülőkig. A BIB '81-en az eddigiekhez képest megszaporodott a fekete-fehér grafikák száma. A szakemberek egybehangzó véleménye szerint ennek elsősorban a megnövekedett nyomdai költség az oka, hiszen a színes könyv előállítása jóval többe kerül.

Mással nem magyarázható, hogy az idei *Grand Prix-t Roald Als* dán művésznek ítélték oda. Ceruzarajzai mívesek, de művészi konzervatívizmusba hajlók. A zsüri sokat vitatott döntéseinek egyike éppen a nagydíjjal kapcsolatos. Az öt Arany Alma díjat *Albín Brunovsky* csehszlovák, *Borisz Gyiodorov* szovjet, *Kota Taniuchi* japán, *Wenche Qyen* norvég és *Oleg Zotov* szovjet művészek kapták. Kiosztottak további tíz érmet és



Roald Als nagydíjas rajza.



Hajnal Gabriella munkája.

négy oklevelet. Ez utóbbiak egyikét *Hajnal Gabriella* kapta gobelintechnikával készített illusztrációjáért. A *Péter és a farkas* mesét szuverén képzőművészeti alkotásban fogalmazta meg, s technikájával, formai megoldásaival a BIB '81 érdekességei közé tartozott.

Rajta kívül még tizennyolc magyar illusztrátor küldte el munkáit. Mindenképpen sovány vigasz az egyetlen oklevél, hiszen az objektív látogató megállapíthatja, hogy több más országhoz hasonlóan (NDK, Románia, Brazília) a magyar anyagot

KATKÓ ISTVÁN:

FEKETE MOZ

(Az első lépések.) Atyai barátomat fedezem fel a klubban. Öblös bőrfotelben ül nagyobb társaságban, élénk beszélgetésbe merülve. Nem veszi észre jöttömet, s én sem megyek hozzá üdvözölni. Ahogy oldalról látom, az elmúlt években alig változott, pedig már jóval hetvenen felül van. Egy óra múlva, kifelé menet, azonban megérintem a vállát.

— Elnézést. Hogy vagy?

Felém fordítja az arcát, s barátságosan hunyorít.

— Szervusz. Várj egy pillanatra.

Tápászkodni kezd a süppedős fotelből.

— Kérlek, ez nekem kissé nehezen megy.

Megértően mondom:

— Meszesedés, derékfájás? Sajnos már én is érzem olykor...

Már kiegyenesedve áll mellettem, és megrázza a fejét.

— Nem. Nekem, öregem, combnyaktörésem volt. Kilenc helyen szögezték meg a csontomat.

Már mondanám is a részvevő szavakat, de ő elmosolyodik, és félbeszakít.

— Ezt nézd meg!

És elindul a szőnyegen vagy öt-hat métert kihúzott derékkal, egyenesen.

Amikor visszafordul, csillog a tekintete.

Kire is emlékeztet?

Igen, az unokám bámult rám ilyen diadalmasan, amikor megtette az első lépéseket segítség nélkül.

✱

(Országúton.) Volt már néhány kellemetlen pillanatom, de sohasem jegyeztem fel autóstörténeteimet. A most következő epizód azonban annyira különös volt, hogy nem felejthetem el. A napokban Pest környékén jártam, és már messziről észrevehettem az országút szélén álldogáló asszonyt. Háttal állt, s mozdulatából kitetszett, hogy az ellenkező irányból közeledő teherautót figyeli. Bizonyára a dübörgő hang vonja arra a tekintetét. Esze ágában sincs, hogy mindkét irányba fürkésszen. Pedig én fogom először keresztezni az útját! Akaratlanul is leveszem a lábam a gázpedálról és balsejtelmem hamarosan beigazolódik. Az asszony elindul, féktávolságon belül lépne a kocsim elé. Elrántom a kormányt, miközben a teherautó már velem egy vonalba került. Centiméterek választanak el az ütközéstől. Ezt megúsztam, fut át rajtam a gondolat, miközben rálépek a fékpedálra. Eddig ez a jelenet semmiben sem különbözik sok-sok országúti esettől. Az epizód folytatása volt a különös. Odalépek az asszonyhoz. Reszket a gyomrom az idegességtől, de ő egykedvűen bámul rám.

— Asszonyom, kis híja, hogy halálra nem gázoltam...

A középkorú nő vállat von.

— És ha meghaltam volna? Nekem már úgyis mindegy.

Most veszem észre, hogy fekete ruhát visel. Mögötte, a kerítésen túl sírhalmok sora, fából és kőből készült keresztek erdeje. Ez az asszony most távozhatott a temetőből. Nemrég elhunyt hozzátartozóját látogathatta.

Mit mondhattam volna? Kiabáljak rá, hogy nekem még miatta sincs kedvem idő előtt távozni az élők sorából? Hiszen az ő egyetlen óvatlan lépése miatt hajszál híján a teherautó elé kerültem. Nem, ez a saját gyászával eltelt asszony fel sem fogná *most* az összefüggéseket.

Némán beülök a kocsiba, de még hosszú ideig magammal viszem találkozásunk izgalmát.

✱

(Vonaton.) A kupéban aranyos, szőke hajú kisfiú ágaskodva pillant ki az ablakon. Apja újságot olvas, nem nagyon foglalkozik a gyerekkel, aki minden pillanatban felkiált:

— Nézd, apu, egy ház! Nézd, apu, egy tehén!

Az utasok közül néhányan dédelgetik a kisfiút. Egyikük cukorral kínálja, a másik a nevét kérdezi, a harmadik megsimogatja. A kölyök azonban nem sok ügyet vet az útitársak közeledésére. A cukrot elfogadja ugyan, de esze ágában sincs megköszönni. Apja sem figyelmezteti rá.

Egyszerre csak a gyerek nagyon izgalomba jön. Az egyik fa törzséhez támasztva kerékpárt lát.

— Nézd, apu, egy ördögszekér!

— Látom — hümmögi az apja.

A többiek mosolyognak. Ki hallott ördögszekérnek nevezni egy kerékpárt.

— Nincs ott senki — mondja a kisfiú. — Apu lopjuk el az ördögszekeret!

Az apa leereszti az újságot az ölébe és mosolyogva feleli gyermekének:

— Nem lehet. Robog a vonat, nem tudunk kiszállni.

Az utasok megütközve bámulnak egymásra. Micsoda felelet ez? Az apa azonban észre sem veszi körülötte a megdöbbenést. Jóindulatú, szinte rokonszenves mosoly jelenik meg az arcán, majd újra újságjába temetkezik. A kölyök is megelégszik a válasszal, s hamarosan újabb látnivalók vonják el a figyelmét. Persze az utasok között sem akad egyetlen ember, aki megjegyzést tenne az esetre. Mindössze annyi történik, hogy rosszkedvűen elhallgatnak, s amikor az aranyos, szőke hajú kisfiú megszólal, hogy „cukrot kérek"; senki sem válaszol neki, senki sem veszi elő az édességet.

✱

(Hivatalban.) Az új irodavezetőről elterjedt, hogy kedves ember. Valóban, Tubák százféleképpen tudott mosolyogni. Mimikája szinte varázslatosnak volt mondható. Arcán nem közönséges bádogmosoly ült. Ó, nem. Mindig az alkalomhoz és személyhez méretezte. Hamarosan azt sugdosták, hogy ezt a képességét egy panasziro-

Vajda Lajos festőművész (1908-1941)

A HÓNAP MŰTÁRGYA

Vajda Lajos: Liliomos önarckép (1936)

Vajda a szláv ikonfestészetben látta a művészet legegyetemesebb törvényszerűségeinek tiszta megvalósulását. A középkori ikonok tömör megfogalmazását, szertartásos méltóságát, időtlenségét, intim hangulatát ültette át a XX. század emberének formanyelvébe. Egyetlen évig tartó ikonperiódusának képei ikonportrék, vagy önarcképek, mint például Liliomos önarcképe is.

A Magyar Nemzeti Galéria Programja,
1982. július.

1021

ISMERJÜK MEG!

Vajda Lajos: Maszk holddal (1938.)

(1908—1941) **papír, pasztell, 86x60 cm**

E sorozat írása folyamán talán soha nem éreztem nagyobb szükségét annak, hogy megkíséreljem a lehetetlent: egy rossz minőségű reprodukció alapján bizonyítani egy kép s általa egy egész életmű kivételes művészi súlyát. Azért e kényszer, mert a mindössze tíz évig alkotó Vajda tevékenysége, rendkívüli kvalitása és eredetisége ma — monográfiák, tanulmányok és emlékkiállítások sora után — sem közismert, hatása búvópatakszerű. E mű pedig, minden mikrokozmikus teljessége ellenére önmagában, társai nélkül, a festői pálya összefüggéseiből kiragadva, illetőleg azok ismeretének hiányában, legalábbis nehezen értékelhető. Ezért kell vázlatosan utalnom az alkotói periódusok egymásutánjára.

Vajda a Párizsban, 1930 és 1934 között készített montázsok módszerét, technikáját alkalmazva építette képpé 1935—36-os (Kornissal közös) szentendrei, szigetmonostori néprajzi motívumgyűjtő útjainak rajzban rögzített elemeit. A körvonalrajzban megjelenő motívumok egymásra helyezve, egymást áthatva, a transzparencia elve alapján vizuálisan és gondolatilag is új minőségekhez vezettek. Ezt a módszert nevezte Vajda konstruktív szürrealista sematikának. Ezeket az elemeket: a Párizsból hozott, de az orosz filmek hatásáról is árulkodó montázstechnikát, az ugyancsak francia eredetű szürrealista gondolkodásmódot, a szétválaszthatatlanul összefonódó magyar és szerb népi kultúra tárgyi motívumait összevetve együtt áll az a szellemi bázis, az a televény, melyből a század egyik legeredetibb festői életműve sarjadt.

Vajda tehát azt a Nyugat és Kelet hatásait magába olvasztó, sajátosan közép-kelet-európai helyzetet választotta tudatosan művészete kiindulópontjául, mely lehetővé tette számára, hogy egyszerre ragadja meg a nemzetit s az egyetemest. Ezért írhatta róla Németh Lajos, hogy „Vajda életműve a magyar avantgarde művészileg legmaradandóbb tette". Ez a kijelentés valószínűleg akkor is igaz lenne, ha Vajda nem lép tovább innét. De ezután következett a pravoszláv vallás és a középkori művészet inspirációinak túlsúlyba kerüléséről tanúskodó ikonos korszak, majd a „primitív" törzsi művészet elemeit is beépítő, a sokszoros, kollektív és egyéni fenyegetettség rettenetét tükröző maszkos képek sora, s végül az utolsó, folytathatatlan rajzok fekete vegetációja, szénből szőtt, rostos vonalkötegek kétségbeesett szárnyverdesése.

A maszkok jellemzését, melyek egyik legszebbike a „Maszk holddal", aligha lehet Körner Éva szavainál plasztikusabban megfogalmazni: „...arcszerűek, de kifejezésük nem a szellemi erejével fölénybe került uralkodó és racionális emberé. A recionális burok mögül előretörő ősi félelmek tükröződnek bennük. Nehézkesen lebegnek, a formátlan anyag súlyától terhelten... A biológiai többértelműség, mely ezeknek az ősi, ember előtti, illetve raison előtti lényeknek sajátja, tovább bővül táji alakzatokkal, égitesteket idéző formákkal, s e formák állandóan átalakulnak egymásba, primitív kozmikus egységben élnek. A tájak nem emberi méretűek, rettegett, elérhetetlen, megmászhatatlan hegyláncok, végtelen vizek, melyek nem tájképszerűen, összefüggően, előtérrel és háttérrel rendeződnek el, hanem összefüggés nélküli elemekként lebegnek valami semleges időtlenség közegében".

A „Maszk holddal" már alig őriz valami antropomorf vonást. Ezüstszürkén derengő imaginárius terében kráterektől szabdalt zöldes korong előtt tündöklően tarka álomhajó úszik el. Világos karéjára a kompozíciót kerekké záró türkiz félhold rímel. A három apró, bizonytalan helyzetű narancsszín gúla emlékeztet csak a korábbi korszakok messzire tűnt kristályos rendjére. Házacskát idéző formájuk tétova lebegése mintha az örökre elveszett otthon reménytelen távolodását érzékeltetné. A hideg, éteri szürkeségben tragikusan harsog a néhány intenzív, meleg szín barbár polifóniája.

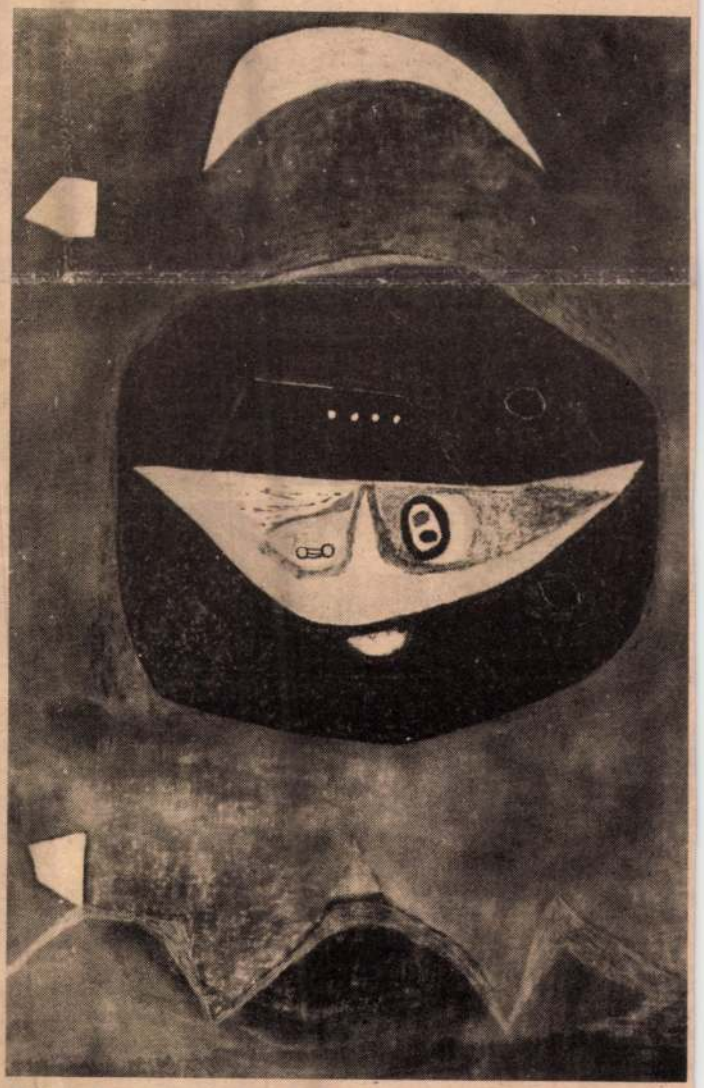

Vajda Lajos 1941-ben, harminchárom éves korában a munkaszolgálat során kiújult tüdőbajban halt meg. Teljes életművet hagyott hátra. Idén lenne hetvenöt éves, de a magyar szellemi élet még ma sem tanult meg hagyatékával gazdálkodni. Maszk holddal című műve múzeumunk egyik legújabb szerzeménye.

Várkonyi György
Fotó: **Rosta József**

1983 FEB 5
VAS NÉPE
1091 BUDAPEST IX., DÉLI ÚT 51.
Telefon: 337-738, 340-726
SAJTÓFIGYELŐ

AZ OLVASÓK FO

Jogos a kérés

Több levélírónk kérésé-ek teszünk eleget, hogy óvá tesszük: bármennyire szükséges takarékoskodni energiával, figyelembe ell venni a lakosság érde-et is.

Köztudott, sokan járnak olgozni a Derkovits-telep-l a kórházba, három mű-akba. Másutt nincs prob-ma, csak a Paragvári úton, Dimitrov körút és a Szür-apó utca közötti szakasz lelmetesen sötét. A kórház olgozói leginkább gyalog rnak, naponta megteszik t a szakaszt. És őszintén ólva, félnek.

A másik, ugyancsak sötét sz a Deák Ferenc utcai oda környéke. Az utca és óvoda közti útvonalon yetlen lámpa sincs, a szük szinte botorkálnak a ki-gyerekekkel, amikor ko-reggel viszik, meg a téli rai sötétedéskor mennek tük.

Kapják vissza

Régóta működik öregek pközi otthona Jánosházán. llemesen töltjük ott nap-nkat, jobb a közösségben, nt egyedül. Vannak jó ba-ainк is, az otthonban is-rkedtünk velük össze.

Amikor megalakult a nap-zi otthon, rövid idő múl-eljöttek hozzánk a ógyszertár dolgozói. Ez m amolyan „vállalt" lá-gatás volt, hanem barát-ző, ismerkedő. Rendsze-ssé vált a találkozások akorisága. Bármilyen ndunk van, bemegyünk zzájuk a gyógyszertárba, segítenek. Nők napján, yák napján, meg a na-obb ünnepeken mindig ozzák a maguk ajándé-t. Nemrég felújították az honunkat, eljöttek meg-zni, mi hiányzik még a rnyezetünkből. Észrevet-, nincs díszpárna az akon. Vettek anyagot, és rtak díszpárnákat.

— A taxis szemével — Az adott szó kötelez?

A másik oldalról, azaz a taxis szemével nézve kívánok reflektálni a január 16-i számban megjelent, *Változatlan taxizás* című glosszához.

Az újságíró szóvá tette, hogy a hat taxiállomás ellenére, a taxisok a megszokott standjaikon, a vasútállomásnál és a Köztársaság téren várakoznak az utasokra. Ennek egyik oka, a cikkben is említett telefon. Van, ahol összetörték, másutt működésképtelen, legutóbb a Diófa utcai készülék tűnt el. Márpedig, ha telefonon nem lehet hívni, akár órákig is állhat a taxis az állomásokon.

A másik ok, az állomások elhelyezése. Például, a KISZ-telepi standon remény sincs arra, hogy utas jöjjön, mert az állomás a forgalmasabb utcáktól távol, eléggé rejtve helyezkedik el. A Domus Áruház környéke eléggé forgalmas hely, mégis csak elvétve jön utas. A Mari ABC előtti elhelyezés talán a legszerencsésebb, de kérdés, ha netán két-három kocsi összefutna, hol tudnának szabályosan megállni? Kijelölt várakozóhely a taxik részére, a többi új standhoz hasonlóan, itt sincs.

Félreértés ne essék, nem az új állomások ellen szólok, hiszen legalább annyira érdeke a taxisoknak a több állomás, mint az utasoknak. Mert ezekkel csökkenthető az üresen megtett út, ha egy-egy fuvar befejeztével, a legközelebbi állomásra áll be a kocsi.

Mivel a telefon-rendszeren változtatni nem lehet, viszont a jelenlegi gyakorlaton kell változtatni, lenne néhány javaslatom.

Ki kellene jelölni az állomásokon a taxik várakozási helyét, ha van rá mód, kedvezőbb helyre áthelyezni az arra érdemeseket. Biztosítani kell a telefonszekrények zárhatóságát. A taxisok, ha nem marad az állomáson több kocsi, zárják be a telefont. Az állomásra érkező következő taxisnak úgy is az első dolga a telefonszekrény kinyitása.

Ha ezek a feltételek megvannak, akkor van remény a javulásra, de akkor sem megy egyik napról a másikra. Néhány hónapnak még el kell telnie, amíg az utasok és a taxisok kölcsönös „szoktatása" eredményeképpen, mindkét fél számára kedvezőbb helyzet alakul ki.

Prácser Péter
Szombathely, Váci Mihály u. 2.

★

A következő levelet hárman írták alá, a témája ugyancsak magántaxival kapcsolatos. Annak reményében közöljük, hogy nem válik gyakorlattá ez a viselkedési forma.

„Január 22-én, szombaton elhatároztuk, hogy miután bezárjuk a boltot, közösen meglátogatjuk nyugdíjba vonult brigádtársunkat. Ezen a napon is reggel öt órától dolgoztunk, megbeszéltük, hogy az amúgy is szükre szabott időnket meghosszabbítjuk, ha zárás után taxival megyünk volt kolléganőnkhöz.

A Köztársaság téri taxiállomáson rendeltük meg a kocsit. Németh Lajos, PC 12-00 rendszámú kocsijával értünk jött az üzlethez. Útközben megkérdeztük tőle, nála nem rendelhetünk-e „retúrt", mivel egyikünk faluról jár be dolgozni, és 16 óra 38 perckor indul a busz. Vállalta, hogy értünk jön negyed ötre, még a jegyzetfüzetébe is bejegyezte az utca nevét és címét, meg az időpontot. A fuvarért 22 forintot kért, mi biztosítékul, hogy valóban értünk jön, 50 forintot adtunk.

A megbeszélt időpontban kiálltunk az utcára és vártunk. Eltelt negyed óra, nem jött, mi meg idegesek voltunk, elmegy a busz, és akkor kolléganőnknek még egy órát kell várakoznia, a következő indulásáig. Elszaladtunk a főútvonalra, szerencsénkre jött egy volános taxis. Mire beértünk, a busz is elment, mi meg levontuk a tanulságot: magántaxit nem fogadunk többé, még akkor sem, ha tudjuk, nem szabad általánosítani. Mégis, elég volt egyszer csalódni az adott szóban."

Nemcsak a fiatalok

Egy-egy cikkünk megjelenése után, az olvasók reagálása tudatosítja bennünk, mások is észreveszik a negatívumokat, az emberek egymás között szóvá teszik, s nagyon is üdvözlik, ha a sajtóban is foglalkoa közönség kollektív szemetelését.

Egyik levélírónk hiányolta, hogy cikkünk írója nem talált előremutató megoldást, szerinte álomba menekül, hogy azt kívánja: Bud Spencer, a Buldózer

„A saját portánkon, magunknak kellene helyére tenni a dolgokat — írja. Itt lenne az ideje, hogy rendbe tegyük, ahol, és amit elrontottunk, különben végleg lekéssük a vonatot..."

Vajda Lajos, festőművész

AUGUSZTUS

Vajda Lajos: Házak

Az 1936-ban készült végtelenül egyszerű, szentendrei motívumokkal építkező rajz pontosan mutatja a vajdai „konstruktív-szürrealista sematika" létrejöttét és e képépítési módszer lehetőségeit. Az eredeti látványt Vajda síkokba forgatta, elvonttá tette, s a belső összefüggéseket a transzparencia révén világossá és félreérthetetlenné tette. A rajz egyszerűsége és nyugalma azt a zárt világegészt idézi, melyet Vajda minden képén újra és újra megkísérel felidézni, újrateremteni.

Magyar Nemzeti Galéria, 1983. július-augusztus.

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Lajos Vajda

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1984 JAN 23

1021



Lajos Vajda (1903—1941):
Selbstbildnis mit Lilie
Kunst des 20. Jahrhunderts
in der Nationalgalerie

Seine Mutter lebt nicht mehr, ich bin doch verantwortlich für ihn . . ."

„Wahrscheinlich kontrollierst du ihn ständig. Laß das sein."

„Verstehst du denn nicht? Ich befürchte, daß er verkommt, in schlechte Gesellschaft gerät . . . In der Schule, weiß ich, fällt er durch. Er ist doch mein Sohn! Es geht mich doch was an!"

„Wenn er bei uns ist", besänftigt László seinen Bru-

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SOMOGYI NÉPLAP

1983 AUG 0 6

Vajda Lajos
1021

Vajda Lajos művészete

Kelet és Nyugat közt hidat akart építeni

A második világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések, de a tragikus évfordulók is. Közéjük tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is, akinek a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrófális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930—34 közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedhetett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait." Először a népművészethez fordult. Barátjával, Kornis Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbolikus-szürreális formanyelvű művein használta fel.

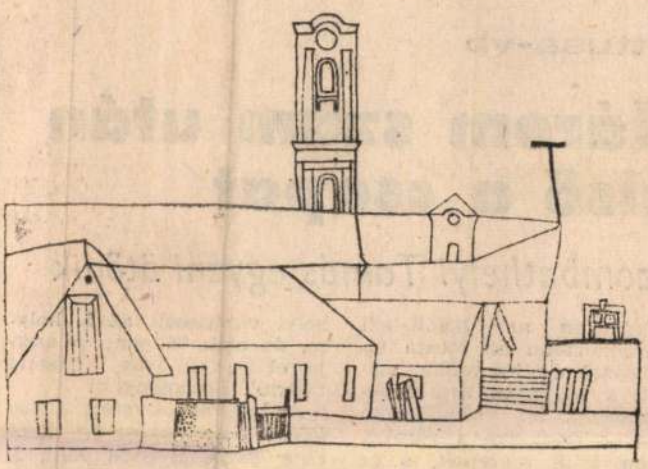

Szentendrei házak két templommal



Önarckép

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes víziók, hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolchónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

B. I.

sport sport sport sport
PORTsportSPORTsportSPORT
SPORT SPORTS
tsport sports
SPORT sport sport/sport/sport SPOR

Öttusa-vb

Három szám után első a csapat

Szombathelyi Tamás egyéni ötödik

Pénteken az NSZK-beli Warendorfban az öttusa világbajnokság harmadik számát, a 300 m-es úszást bonyolították le. Mindhárom magyar résztvevő a várakozáson felül szerepelt, s ez azt eredményezte, hogy az összetett csapatversenyben Magyarország került az élre.

Az úszást a nyugatnémet *Sandow* nyerte, de a harmadik helyezett *Fábián László* alig 4 mp-cel maradt el tőle. Csapatban Nagy-Britannia bizonyult a legjobbnak, Magyarország ötödik lett.

Az egyéni összetettben a vívás után élenálló Szombathelyi visszaesett az 5. helyre, de csak 76 pont választja el az éllovas francia Fourtól. Eredmények:

Az egyéni összetett állása három szám után: 1. Paul Four (francia) 3358 pont, 2. Rasmusson (svéd) 3326 pont, 3. Phelps (brit) 3292 pont, 4. Zinkovszkij (szovjet) 3290 pont, 5. Szombathelyi Tamás 3282 pont, 6. Sandow (NSZK) 3280 pont, 7. Steinmann (svájci) 3270 pont, 8. Sztarosztyin (szovjet) 3262 pont, 9. Christensen (svéd) 3186 pont, 10. Pajor Gábor (Magyarország) 3142 pont. Fábián Lászlónak 3134 pontja van.

Ki tud úszni?

Játékos vízisuli

A kánikulában, aki csak teheti, a vizekben keres enyhülést. A fonyódligeti strandon délutánonként gyerekek gyülekeznek egy idősebb, kisportolt férfi körül.

— Két éve még testnevelést tanítottam az egyik pécsi gimnáziumban — kezdi a beszélgetést *Sóvári József* nyugdíjas pedagógus. — Valamikor versenyszerűen úsztam, vízilabdáztam, s egész pedagógusi pályafutásom alatt igyekeztem tanítványaimban megszerettetni a vizet. Ezért is örültem, amikor a fonyódligeti strandon megkeresett néhány szülő, hogy tanítsam meg gyermekeiket úszni. Ma már 30 gyerek jár hozzám, s a szülők, a gyerekek, a strandolók egybehangzó véleménye —, aki legalább fél órán át a víz felszínén tudja tartani magát... Nagy különbség! Azok a gyerekek, akikkel most foglalkozom, többnyire abba a kategóriába tartoznak, hogy az iskolában vagy magánszorgalomból megtanulták az úszás alapelemeit, de hamar kifáradnak, görcsösen mozognak. Különböző labdajátékokkal igyekszem ezeket a gátlásokat föloldani.

450-en az igéret lo

Utánpótlásne

Jó pár évvel ezelőtt kezdett divatossá válni Magyarországon is e jelszó a labdarúgásban: az utánpótlásnevelés a jövőt alapozza meg. A közelmúltban Balatonszárszón, a békéscsabai Sebes György Közgazdasági Szakközépiskola üdülőjében töltött egy hetet az NSZK-beli SV Waldhof sportegyesület két utánpótlás korú labdarúgócsapata. Az MLSZ és a Békéscsabai Spartacus vendégeként hazánkban tartózkodó sportküldöttség szakmai vezetőjével, *Werner Brücklel* beszélgettünk a Waldhof utánpótlásneveléséről.

— Egyesületünk Mannheim városában működik, s a felnőtt csapat épp most nyerte meg a másodosztályú bajnokságot. A csapat játékosainak nyolcvan százaléka saját nevelés, s ezt csak igen kevés egyesület mondhatja el magáról. Az átlagéletkor 21 év. Legidősebb játékosunk a csapatkapitány, most 35 éves, és 26 éve játszik nálunk.

— *Mióta, és miért foglalkoznak ilyen kiemelten az utánpótlás nevelésével?*

— Mintegy 6—7 éve kezdtük, mégpedig a legprózaibb ok miatt: anyagi szempontból. Nem birtuk a kész játékosok megvásárlását. Hatalmas összegbe kerültek, s ezáltal — akár csak jó néhány más egyesület — mi is a csőd szélén voltunk, ezért vált szükségessé, hogy mi magunk neveljünk olyan játékosokat, akiket be tudunk építeni a csapatba. Ez jóval kevesebb összeget kíván, pedig sokat költünk a gyerekekre. 19 utánpótláscsapatunkban mintegy 450 igazolt játékosunk (!) van. Az úgynevezett NSZK-szisztéma szerint építettük föl az előrehaladást: hat korosz-

NÉPÚJSÁG, 1984. június 9., szombat

1021



Önarckép

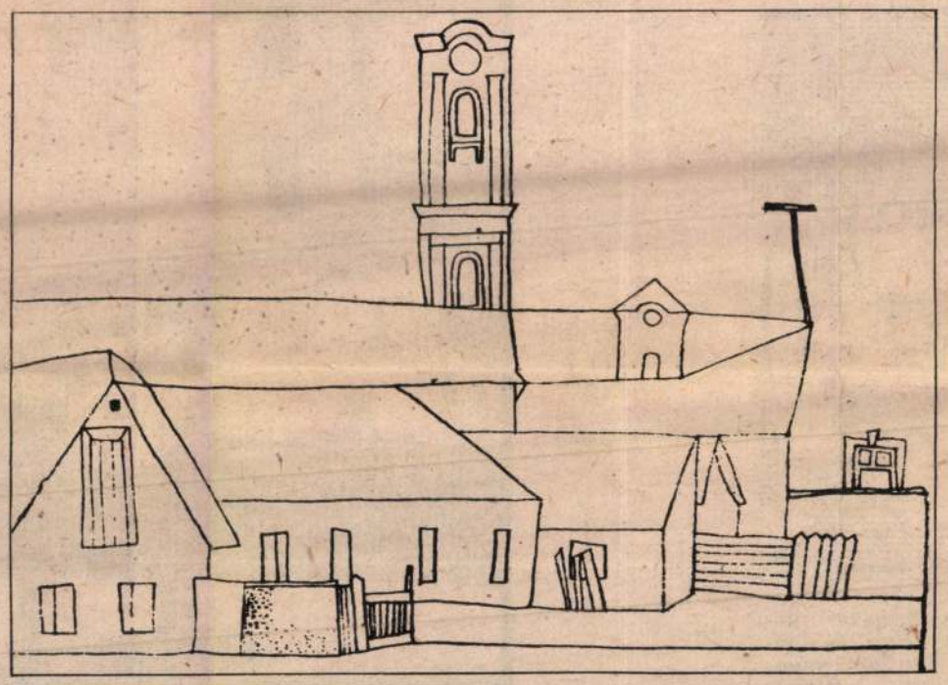

Szentendrei házak két templommal



Tanulmányfej

Kelet és Nyugat közt hidat akart építeni

Vajda Lajos művészete

Vajda Lajosnak, a modern magyar festészet avantgarde iránya legnagyobb egyéniségének a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrófális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek a számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munkakörében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930—34 közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait." Először a népművészethez fordult. Barátjával, Korniss Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbólikus-szürrealis formanyelvű művein használta fel.

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes víziók, hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolc hónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

Brestyánszky Ilona

NÉPÚJSÁG, 1984. június 9., szombat

Nyugat-európai munkaidő

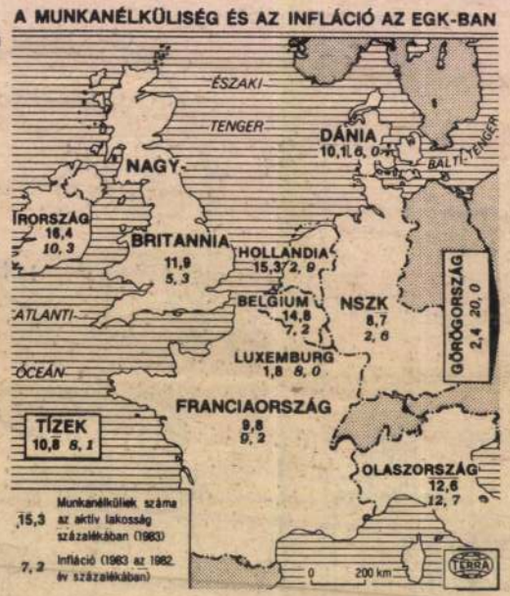

A hetvenes évek második felétől kezdve a háromszorosára növekedett a fejlett tőkésországokban a munkanélküliek száma és a folyamat — ha nem is ilyen tempóban —, de változatlan marad a jövőben is. A gazdasági visszaesésből való kilábalástól függetlenül Nyugat-Európában az állástalanok 12 milliós tömege a nyolcvanas évek második felére 18 milliósra bővülhet, de még a derűlátóbb jóslatok szerint is eléri a 15 millió főt. Emiatt nemcsak az NSZK-ban, hanem Franciaországban, Angliában, Hollandiában, Belgiumban is úgy vélik, hogy kisebb társadalmi feszültséggel jár, ha a vállalatok az újabb tömeges elbocsátások helyett lerövidítik a már állásban levők munkaidejét, az állástalanok egy részét pedig a „felszabaduló" munkaidőből juttatják munkához. Tényleges, teljes idejű új munkahelyek tömeges létesítése ugyanis nem fér bele a tőkés vállalkozók korszerűsítési, szerkezetváltási elképzeléseibe.

A gazdasági váltság és a bizonytalan kilábalás időszakában a szakszervezetek lő újabb lehetőségeket kereste anélkül, hogy a rövidebb munkaidőt több munkavállaló között osztotta volna meg.

Franciaországban, az NSZK-ban, vagy Angliában azonban a szakszervezetek teljes bért, és — esedékességkor — teljes béremelést követelnek a heti 35 munkaóra bevezetésével együtt. Ezt a vállalkozók elutasítják, mondván, hogy az összbér-költség növekedése emeli az árakat, rontja az adott ország, illetve vállalat versenyhelyzetét a piacon. Mértékadó konjunktúrakutató intézetek, úgy vélik, hogy már csak emiatt sem lehet a nyert munkaidő mennyiségét automatikusan új állásokra váltani, ahogyan ezt számos munkavállalási szervezet reméli. A nyugatnémet szakszervezeti szövetség például úgy kalkulál, hogy a 40 millió állást érintő öt órányi munkaidőcsökkentés révén az NSZK-ban 2,5 millió munkahely jöhet létre, vagyis lényegében fel lehet számolni a munkanélküliséget.

Így szükség lehet a kormányok egyensúlyozó szerepére. Belgiumban átvállal-

SAJTÓFIGYELŐ
MTI
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
NÉPÚJSÁG (HEVES)
1984 JUN 9



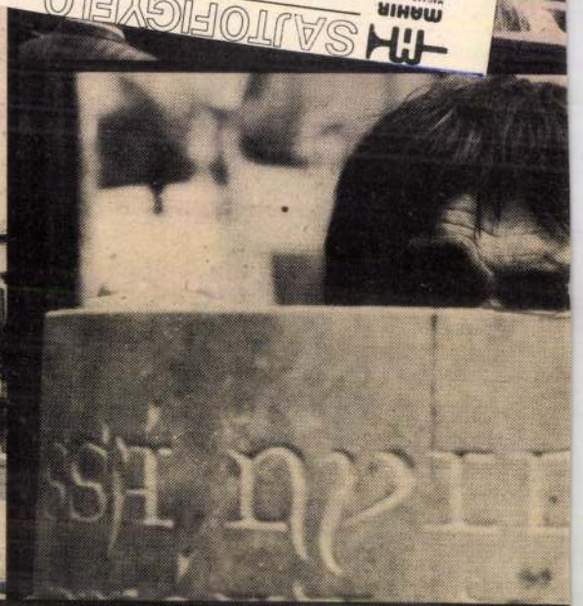



Kő Pál és Károly Róbert

találkozása Gyöngyösön egy szobor felállítása kapcsán

Kőhidi Imre képriportja



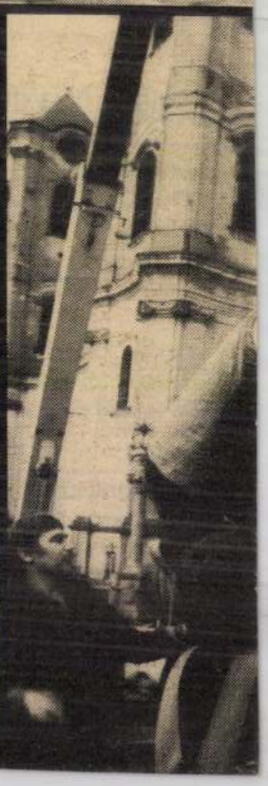

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

DUNÁNTÚLI NAPLÓ
1983 AUG 6

Vajda Lajos festő
1021

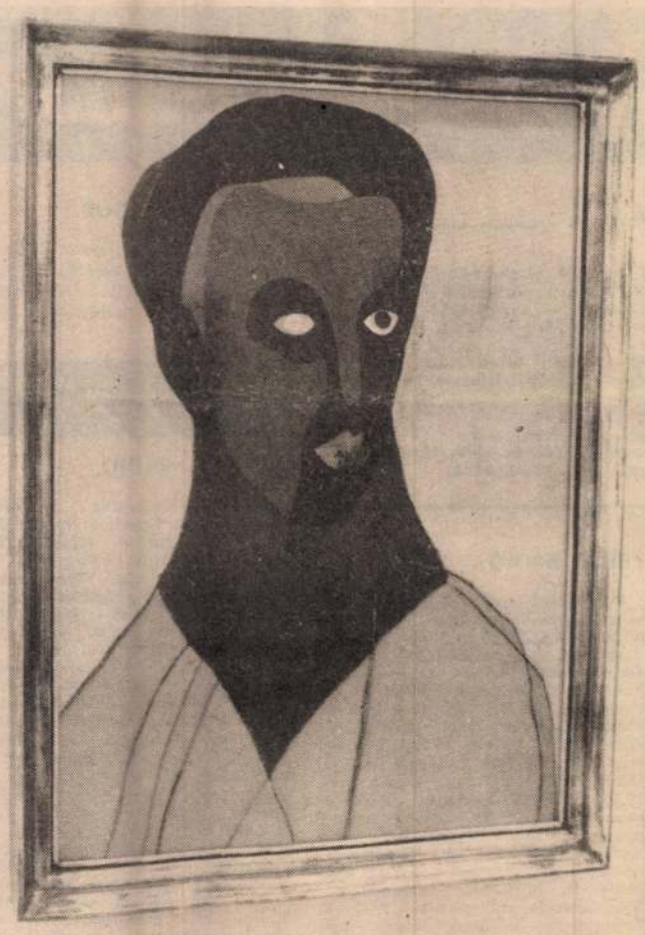

Önarckép



Tanulmányfej

Vajda Lajos művészete

A második világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések, de a tragikus évfordulók is. Közéjük tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is, akinek a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrofális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930–34. közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait." Először a népművészethez fordult. Barátjával, Korniss Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbolikus-szürreális formanyelvű művein használta fel.

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes víziók, hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolc hónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

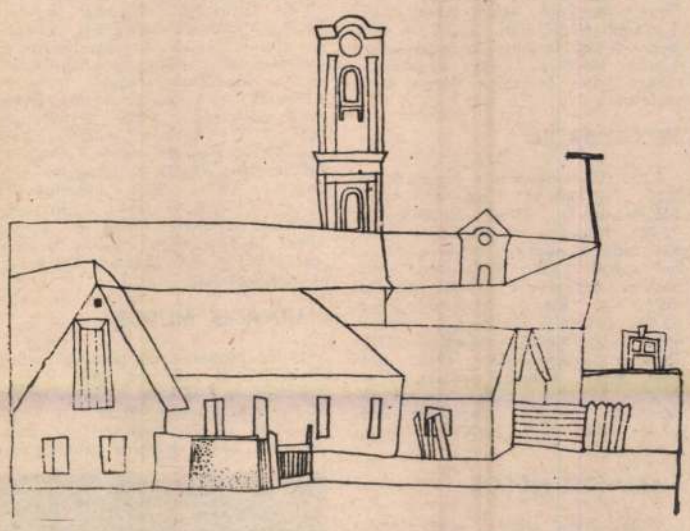

Szentendrei házak két templommal

Brestyánszky Ilona

A rádió és a televízió műsorából

ÁLLANDÓ MŰSORSZÁMOK:

KOSSUTH RÁDIÓ (hétköznap): 4.25—7.59: Jó reggelt! (közben: 4.45 és 6.45: Szót kérek, 6,20: Tudósitói jelentések, 5.40: Falurádió, 6.20 és 7.20: Reklám. 7.19: Körzeti időjárás, 7.30: Reggeli párbeszéd). — 8.05: Műsorismertetés, utána: A mai nap kulturális programjából (vasárnap 6.45-kor), — 12.00: Déli Krónika (utána hétfőtől péntekig: Ki nyer ma?) — 18.15: Hol volt, hul nem volt? — 18.30: Esti Magazin.

PETŐFI RÁDIÓ (hétköznap): 4.25—7.59: Reggeli zenés műsor. (Közben: 5.55 és 6.55: Torna, 6.45: Könyvajánlat, 7.35: Körzeti időjárásjelentés.) — 10.50: Torna. — 13.45: Időjárás- és vízállásjelentés.

HIREK, IDŐJÁRÁSJELENTÉS: KOSSUTH: 4.30-tól 7.00-ig félóránként, majd 8.00, 10.00, 12.00, 15.00, 17.00, 18.30, 22.00, 24.00 (szombaton éjjel 1.00 is.) Vasárnap: 6.00, majd 8.00-tól ua., mint hétköznap. PETŐFI: 4.30-tól 8.30-ig félóránként, majd 10.30-tól 8.00, 10.30, 14.30, majd ua., mint hétköznap. 20.30-ig kétóránként, ezután 23.00 és 24.00. Vasárnap: 3. MŰSOR: 8.00:, 11.00, 13.00, 19.00, 23.00.

HÉTFŐ

KOSSUTH RÁDIÓ

8.05: Műsorismertetés. 8.20: Mai kulturális programok. 8.25: Mit üzen a Rádió? 9.00: A hét zeneműve — Kodály: Székely nóta — három változatban. 9.30: Kiáltozás az idő ellen. Juhász Ferenc versei. 9.40: Vidéki óvodások énekelnek. 10.05: Nyitnikék. 10.35: Népszerű hegedűművek. 11.04: Behár György vokális műveiből. 11.19: Régi magyar üveghuták. 11.39: Széchenyi István naplójából. XII/4. rész. 12.30: Ki nyer ma? 12.40: Reklám. 12.45: Válaszolunk hallgatóinknak. 13.00: Zenei érdekességek az elmúlt hét műsorából. 14.18: Szimfonikus zene. 14.44: Csata a katonával. Elbeszélés. 14.54: Édes anyanyelvünk. 15.05: Szóljatok szép szavak! 15.46: Verbunkosok, nóták. 16.29: Házról — házra. 16.58: Hallgatóink figyelmébe! 17.05: Város esti fényben. Epizódok Bárány Tamás regényéből. 17.50: Operettdalok. 18.12. Reklámkalauz. 18.15: Hol volt, hol nem volt . . . 18.25: Mai könyvajánlatunk. 18.28: Hallgatóink figyelmébe! 19.15: A Rádiószínház bemutatója: Száll a dal. Hangjáték. 20.04: Egy rádiós naplójából. 20.59: Töltsön egy órát kedvenceivel. 22.20: Tíz perc külpolitika. 22.30: A Magyar Rádió Karinthy Színpada. Parkinson törvénye. 23.26: Operarészletek. 0.10: Mészáros Ágnes táncdalaiból.

PETŐFI RÁDIÓ

8.05: Verbunkosok, katonadalok. 8.35: Figyelmébe ajánlom! 8.50: Slágermúzeum. 10.00: Zenedélelőtt. 12.00: Népzene sztereóban. 12.35: Kis magyar néprajz. 12.40: Tánczenei koktél. 13.25: Világújság. Nemzetközi sajtószemle. 14.00: Kettőtől ötig. A Rádió kívánságműsora. 17.00: Eco-mix. Gazdasági mindenféle. 17.30: Ötödik sebesség. 18.35: Rockhangversenyekből. 19.25: Reklám. 19.30: Magyar orvosok a világban. 20.00: Sportvilág. 20.35: Társalgó. 22.00: Tip-top-parádé. 22.30: Népi zene. 23.20: A tegnap slágereiből.

HARMADIK MŰSOR

19.05: Nagy siker volt! Nicolai Gedda dalestje. 20.01: Szimfonikus zene. 21.34: Operaest. 22.42: Új lemezeinkből.

PÉCSI RÁDIÓ

17.00: Hírek. 17.05: Hangadó. Ifjúsági magazin. Szerkesztő: Belénessy Csaba. 18.00: Dél-dunántúli híradó — Lapelőzetes — Hírek. 18.30: Szerhorvát műsor. Hírek, tudósítások — Darazsac István tsz-kováccsal beszélget Filákovity Bránkó — Dunai János tamburazenekara játszik. 19.15: Német műsor. Hétfői magazin: Hírek, tudósítások — A bári nemzetiségi olvasótábor riportercsoportjának műsora — Új felvételeinkből. 20.00: Műsorzárás.

KEDD

KOSSUTH RÁDIÓ

8.20: Mai kulturális programok. 8.25: Beszélgetés és dokumentumok a Vöröskereszt történetéről. 8.54: Beszélni nehéz . . . 9.06: A New York-i Metropolitan Opera sztárjainak felvételeiből. 9.45: Kis magyar néprajz. 9.50: Tarka mese, kis mese. 10.05: Gyermekeknek. 10.34: Válaszolunk hallgatóinknak. 10.49: Zenekari muzsika. 12.30: Ki nyer ma? 12.40: Reklám. 12.45: Húzunk tája. 13.00: Operaslágerek. 13.30: Dzsesszmelódiák. 14.29: Világirodalmi könyvszemle. 15.05: Winnetou. Regény. 15.35: Operettfelvételekből. 15.58: Hallgatóink figyelmébe! 16.00: Reklám. 16.03: Zenekari muzsika. 16.49: Kritikusok fóruma. 17.05: Gyengélkedő gyógynövények. Riport. 17.30: A Tátrai vonósnégyes felvételeiből. 18.00: Reklám. 18.05: Operettdalok. 18.20: Tíz perc külpolitika. 18.35: Társalgó. 19.00: Zenedélelőtt. 19.25: Gyermekek könyvespolca. 19.35: Melódiakoktél. 20.13: Látószög. Ifjúsági jegyzet. 20.30: Muzsikáló természet. Vadgalambjaink. 20.35: Hegedűmuzsika gyerekeknek. 21.00: Operaslágerek. 21.35: Tánczenei koktél. 22.20: Könyvről — könyvért. 22.30: Örökzöld dallamok. 23.35: Csúcsforgalom. 23.57: Reklám. 24.00: Tini-tonik. 24.35: Beszélni nehéz . . . 24.47: Nótacsokor. 25.25: A gyógyító szó. Jegyzet. 25.35: Csak fiataloknak! 26.35: Tizenkét szék. Rádiójáték. 27.00: Fenntartott hely az elmúlt hetek legsikeresebb műsorai számára. 28.00: A mai dzsessz: Clark Terry felvételeiből.

HARMADIK MŰSOR

19.35: Modern írók portréi. Dabny Stuart. 19.55: Székely fonó. Részletek Kodály Zoltán daljátékából. 20.40: Kamarazene. 21.58: Új lemezeinkből. 22.47: Régi magyar táncmuzsika. 23.02: Magyar zeneszerzők.

SZERDA

VAJDA LAJOS

FESTŐMŰVÉSZ EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

Vajda Lajos festő

ALKOTÁS MŰVÉSZHÁZ

Katalógus 8 képpel és Kállai Ernő előszavával

Ára 2 pengő

1943. okt.

Felelős kiadó: Bende János
Pesti Lloyd-nyomda. Igazgató: ifj. Kertész Árpád.

Mikor utoljára láttam Vajda Lajost, 1941 augusztus végén, néhány nappal a halála előtt, tüdővész emésztette, lázas testével már csak hanyatló árnyéka volt önmagának, de szelleme még ébren világított abban a beszélgetésben, mely különböző festőkről, legfőképen Pablo Picassoról folyt közöttünk. Vajda nemrégiben látta azt a Newyorkban megjelent, szép monográfiát, mely a spanyol mester művészetét méltatta. Figyelmét különösen egy korai festmény reprodukciója ragadta meg. A kép a poszt-impresszionizmus stílusában, munkáskülsejű, szerelmes párt ábrázolt, háttérben egy párisi utcával. A férfi és a nő alakja a szoros ölelésben összefonódva, a sejtelmes, elmosódó ábrázolás révén nem két embernek, hanem egy lénynek látszott, mely világfeledten magába merülve, kísértetes fantóm módjára magasodott az utcai környezett fölé. A festői jelenítés döbbenetes erővel idézte a valóság mezében a szerelem örök szédületét, emésztő és boldogító gerjedelmét.

Vajdát a látomás sugalló ereje, a sejtetés plaszticitása foglalkoztatta. Nem győzte csodálni azt a kifejező ornamentummá, beszédes arculattá lényegült formát, mely a szerelmes pár ölelkezésében mutatkozott. A látomás stílusában a maga művészetével rokon távlatokra ismert. Jogosan érezhette, hogy ez a rokonság az ő művészetére is fényt vet, melynek lényege szintúgy a jelképpé mélyült és szellemült formák rendkívüli sugalló erejében, plaszticitásában rejlik. Szegény, halálosan beteg Vajda Lajos, aki amúgyis már csak féllábbal járt a földön, Picasso képéről beszélve, csillogó szemmel szőtte azokat az eszmei szálakat, melyek révén

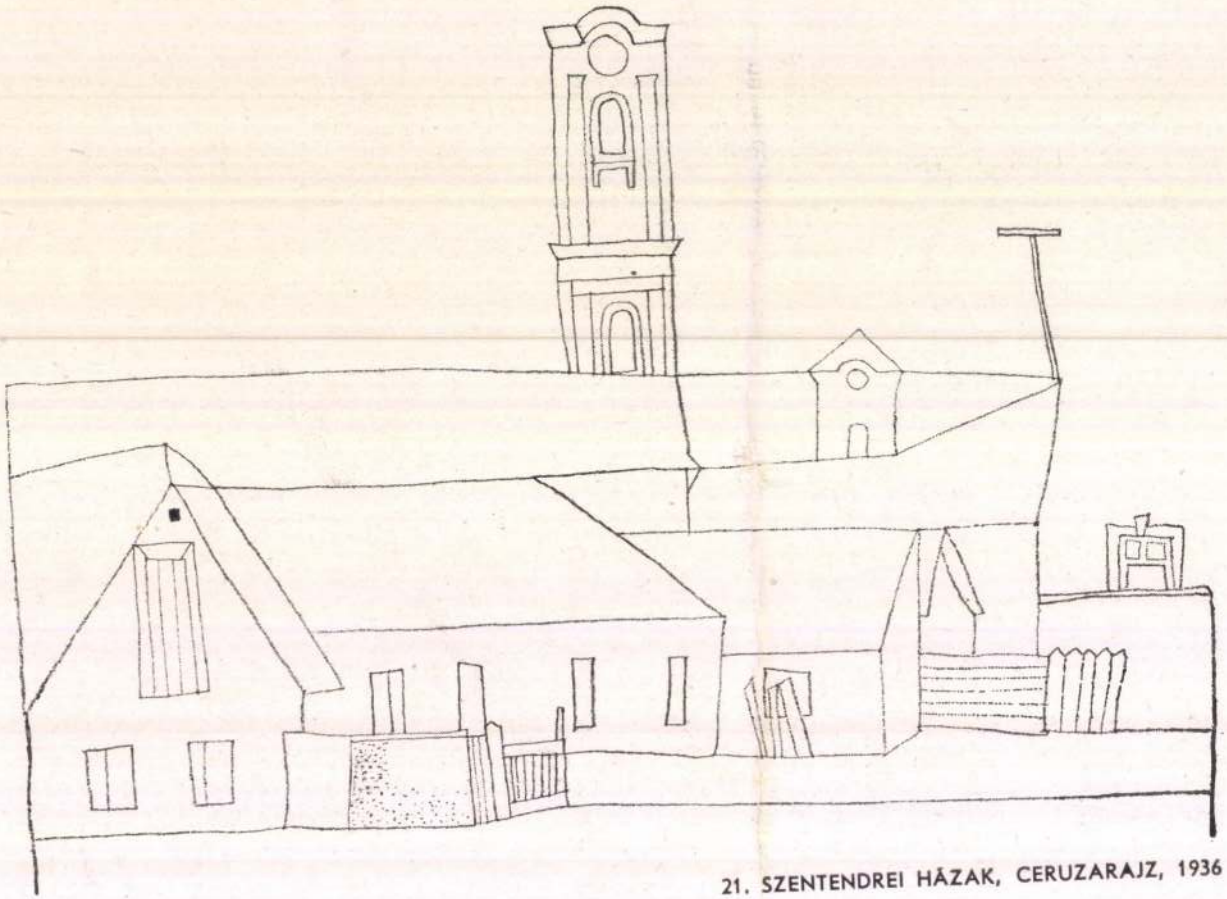

21. SZENTENDREI HÁZAK, CERUZARAJZ, 1936

magát egy végtelenül nagy sugarú, művészeti világhoz tartozónak tudta. Betegágyának nyomorúsága közepette, tűnő életének, élethossziglan viselt, küzdelmes szegénységének sok nyomasztó emlékével terhelten is érezte, hogy ez a művészeti világ örök hazájául adatott és hogy ezen a szellemi birtokon belül erős gyökeret sikerült vernie, csorbítatlan honpolgári jogokat sikerült szereznie. E szellemi távlatok világában nem kellett egyedül éreznie magát: bőven voltak benne ősei, rokonai, társai.

Ezekről a dolgokról beszélgetve magam is elfelejtettem, hogy olyan embert látok magam előtt, kinek napjai meg vannak számlálva. De mikor látogatásom végeztével kezet szorítottam Vajda Lajossal és kezének forró, erőtlen fogását éreztem, elszoruló szívvel tudtam: többé nem látom élve. Jobbulást kívántam neki és azt mondtam: „viszontlátásra", de alig bírtam a szeme közé nézni . . .

Egy hét múlva temették. Felesége és néhány festő barátja kísérte ki a temetőbe. A temetés után egyikök lakásán gyűltek össze és gramofónlemezekről végighallgatták Beethoven hegedűversenyét, mely Vajda kedvenc darabjai közé tartozott . . .

*

Egy halott festőről emlékezem ezekben a sorokban, akinek nevét életében a céhbeliek közül is csak kevesen ismerték, művészetét pedig még kevesebben becsülték. Pedig Vajda Lajos egyike volt az ifjabb magyar festőnemzedék legkiválóbb tehetségeinek. Megérdemli, hogy neve és művészete ne kallódjék el. Másrészt sorsa is annyira jellegzetesen hazai művész-sors, hogy márcsak ezért is föll kell jegyeznünk intő például. Bár ugyanakkor igen jól tudjuk: minden hiába. Vajda nem első, de nem is utolsó áldozata a szerencsétlen hazai körülményeknek: a szegénységnek és a szellemi közönynek, tunyaságnak. Voltak és lesznek is még elegen, hasonsorsúak.

Vajda Lajosnak harminchárom éves korában kellett meghalnia, mert gyönge, beteg szervezete nem bírta a rája rótt, brutális terheket és mert a nincstelenség nem engedte, hogy a tüdő-

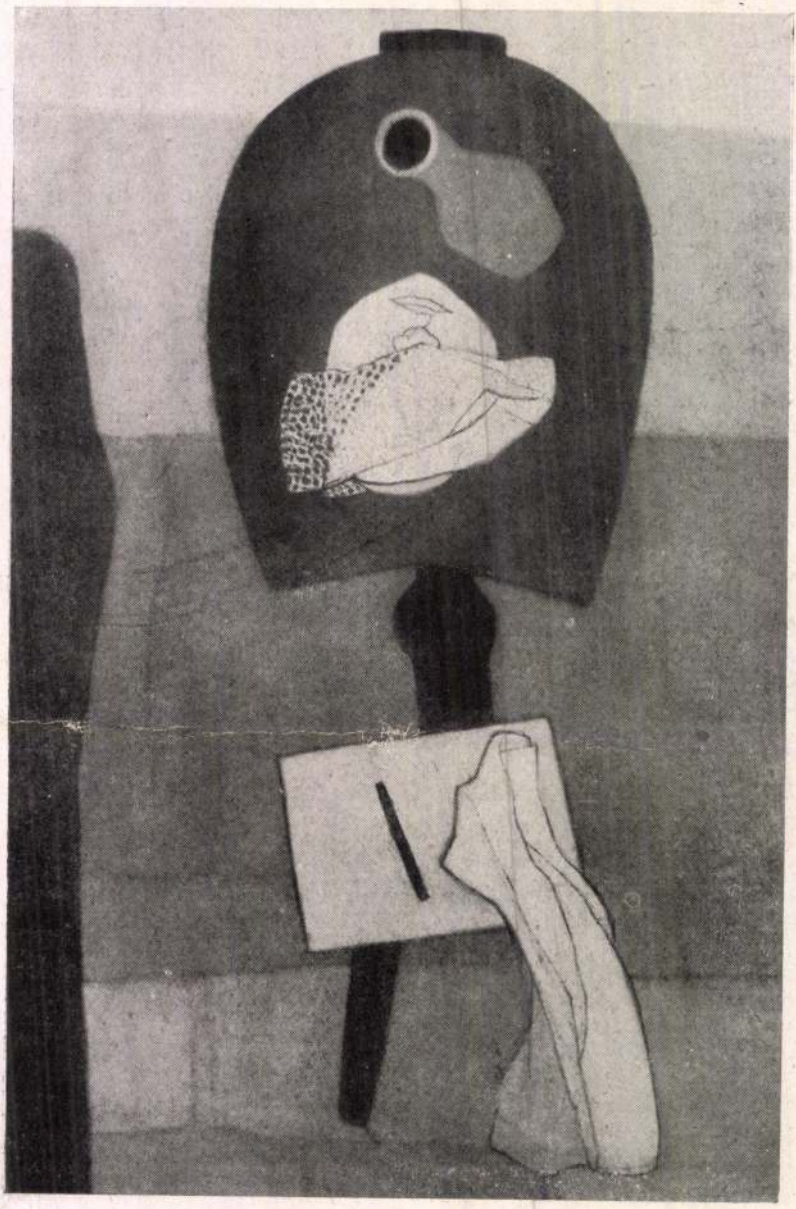

1. ÁLARCOS CSENDÉLET, PASZTELL, 1934



10. LEÁNY, OLAJFESTMÉNY, 1936

bajával ágynak dőlő művész idejekorán, kellő gyógykezelésben és ápolásban részesüljön.

Sorsának ez az oldala sajnos, nagyon is egyszerű és érthető. Jóval bonyolultabb az a kérdés, hogy miért kellett művészetével annyira elszigetelten és ismeretlenül maradnia, noha ez a kérdés is igen jellegzetesen hazai körülményekre tapint.

Vajda Lajosnak nem volt arra pénze, hogy kiállító helyiséget béreljen magának, szánalmasan összezsugorodott művészeti nyilvánosságunk elé pedig másként nem juthatott. A KUT-ba, aránylag leghaladóbb szellemű művészeti egyesületünkbe hiába küldözgette be dolgait, többek között pl. az „Alak, kézzel" című pasztellképet — mindannyiszor visszautasították. Három gyüjteményes kiállítását baráti szívességből, kölcsön kapott műtermekben rendezte. Ezeknek a kiállításoknak alig akadt néhány látogatója. A kritika figyelemre sem méltatta őket. Művészetét a közöny és a meg nem értés légüres tere vette körül, noha ez a művészet kimagasló értékű, aminek — ehhez semmi kétség nem fér — idővel a műértők szélesebb köre is tudatára fog ébredni.

Vajda Lajost egy közhasználatú szóval élve, „absztrakt" festőnek kell neveznünk, amennyiben műveinek jelentős része nem ábrázol semmiféle tárgyat vagy alakot. Pedig ezek az ő „absztrakt" alkotásai is, sőt leginkább éppen ezek, a végletekig, izzóan és szenvedélyesen telítve vannak élettel és kifejező erővel. Hogy ezideig csak a művész néhány barátja és híve érti és értékeli azokat, semmit sem von le jelentőségükből, viszont annál szánandóbb jele a kortársak szellemi rövidlátásának és satnya képzeletének.

Az „absztrakt" művészet elől való elzárkózás minálunk, hogy úgy mondjam, esztétikai illem dolga. Vannak modern festőink, akik ezt az alapjában kényelmes, konformista szempontokra valló elzárkózást látszólag fölényes gesztussal indokolják, mondván, hogy hiszen „az ilyesmin már régen túlvagyunk". Kivált olyanok tetszelegnek ebben az álfölényben, akik valamikor, ifjabb, bátrabb, lendületesebb éveikben maguk is megközelítették a tiszta

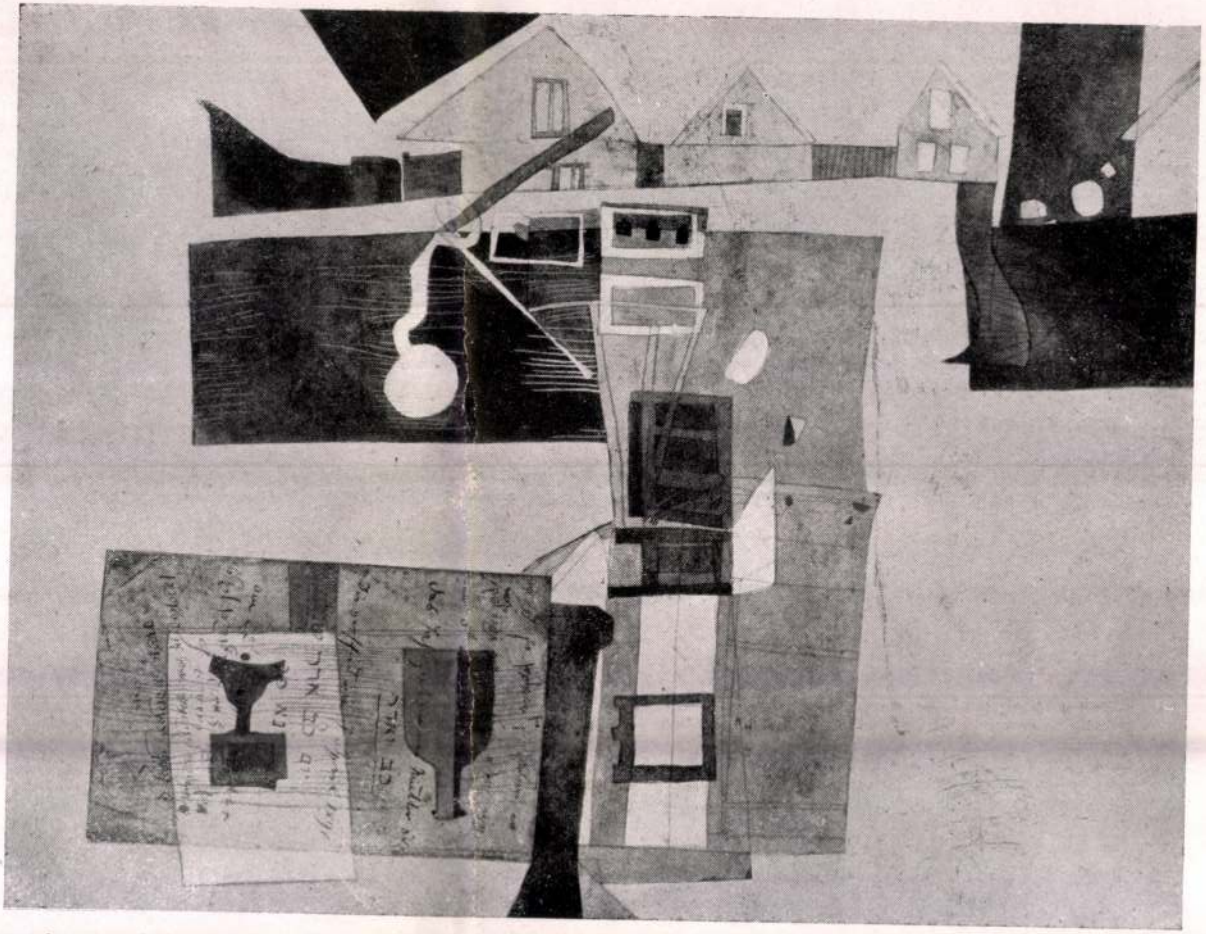

27. KÉPMONTÁZS, 1937

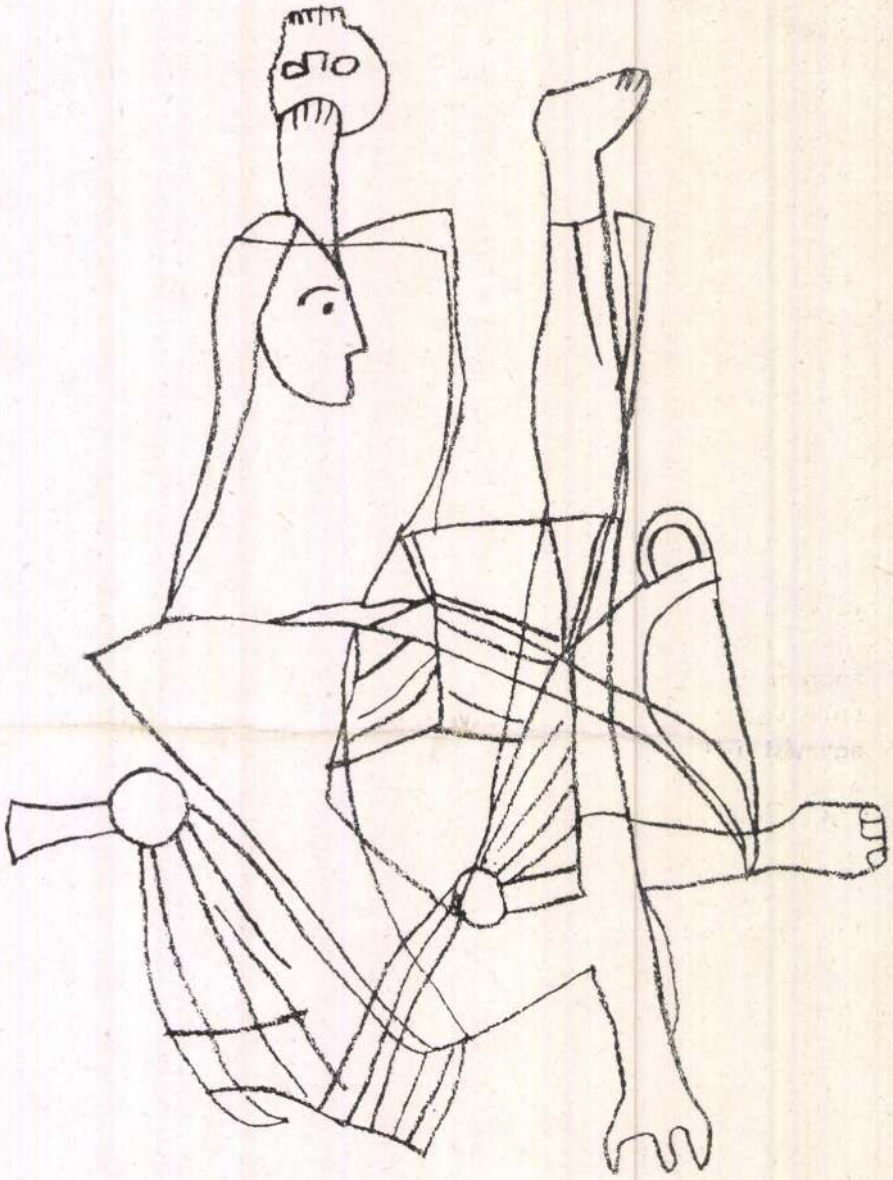

37. SZÉNRAJZ, 1937

formai szerkezet és a látomásokat idéző, szellemi feszültség ama fokát, melyet jobb szó hiján „absztraktnak" szokás nevezni. Ezek a művészek idővel szellemileg engedékenyebbé, símulékonyabbá válván, a természethez többé-kevésbbé közel álló ábrázolásra tértek át és most már tüntetően lebecsülik az olyan képeket és szobrokat, melyek a forma tiszta ütemezésén, plaszticitásán és kifejező erején alapulnak. De hiszen senkisem találkozik szívesen olyan értékekkel, amikhez hasonlókat valaha maga is szorgalmazott, amiket azonban egy gyönge percében cserbenhagyott, hogy jártabb utakon, közkeletűbb célok felé igazodjék.

Elismerjük: az a tükör, melyet Vajda Lajos a dolgok elé tartott, a legkevésbbé sem derűs és tetszetős. A festő pesszimista volt. Ősi, babonás rettenet vált úrrá rajta, ha a mai világra nézett. Szíve gyökeréig megborzadt a kor démóni ábrázatától, pokoli embertelenségétől. Ebből a lidércnyomásos borzalomból fakadtak azok a lárvaszerű vagy a holtak birodalmát idéző, félelmetes, és titokzatos ábrázolatok, melyeket Vajda érzékeny keze papírra és vászonra vetett. Ebből a dúltlelkű képzeletből csaptak ki az utolsó évek rajzai, e drámaian, vadul föllángoló és viharzó, egybesodródó és csavarodó vonalak, hogy nyomukban éj és infernó szülte vészmadarak riasztó szárnycsapása, apokaliptikus szörnyek, egymást faló és marcangoló bestiák ádáz fenekedése támadjon. Ez a lét érzékfölötti igézetétől, a roppant metafizikai kérdőjeltől ihletett képzelet szülte a csupasz rajzlapon, mint végtelen űrben csapongó, kalandos figurációkat, melyek hol emberi, hol állati vagy növényi lények, hol pedig égbe nyúló, rideg ormok vagy baljóslatú felhők fantasztikus ábrázatát öltik magukra.

Vajda Lajos látomását a festői és grafikai jelenítés bámulatos ereje élteti. Szavakkal még csak meg sem közelíthető révületeiből a lelki mélyvilágnak olyan átható, tömör igézete árad, hogy ezt a művészetet méltán nevezhetnők p s z i h o r e a l i z m u s n a k. A figurális képek és a csendéletek rendszerint néhány fojtott színre és egyszerű formára szorítkoznak, de ebben az egyszerű-

ségben rendkívüli szellemi koncentráció feszül, mely a közepes méretű ábrázolást is monumentálissá avatja. Akár tollal, akár ceruzával vagy szénnel rajzolt, kezevonása fölülmúlhatatlanul biztos és határozott volt. Sűrű vonalkévéin az erősbbítés és gyengítés, a sötétebb és világosabb értékek mesterien tagoló hullámai futnak végig. Vajda kitűnő rajztudása a valóság beható megfigyelésén és ábrázolásán nevelődött, de a művész képzelete már a hétköznapi dolgok ábrázatában is fölfigyelt a vonalak véletlen találkozásából és összejátszásából adódó, különös alakzatokra. Erre nézve főleg a szentendrei háztanulmányok szolgálhatnak érdekes például. Senki sem értett nálunk úgy mint ő, a vonalak lelki életéhez: kifejező erejéhez és a bennök lappangó képzettársítások bonyolult szövögetéséhez. Úgy kombinálta a vonalakat és úgy játszott velök, mint zenész a hangokkal. Számos rajzát valósággal sokszólamú alkotásnak, befejezett képnek minősíthetjük. Annál is inkább, mivel Vajda Lajos ezeket a rajzokat a legapróbb részletekig tudatosan megtervelte, megkomponálta. A nagy toll és szénrajzokon a formák és a formaközi rések (tehát a pozitív és negatív formák) összjátékát finom arány és ütemérzék szabályozza.

Nem nehéz Vajda művészetének hátterében őskori és exotikus ábrázolások, ikonok, primitív népi és gyermeki, valamint modern külföldi példák hatására ismernünk. Ám azért ez a művészet mégis teljesen egyéni ötvözetű, eredeti jelenség. A festő szegénység és betegség gátolta, rövid életében nem tudott teljes erejével kibontakozni és beteljesülni, de műve félbemaradtan is időt álló, európai viszonylatban is magasrendű, kivételes érték.

Kállai Ernő



62. TOLLRAJZ, 1939

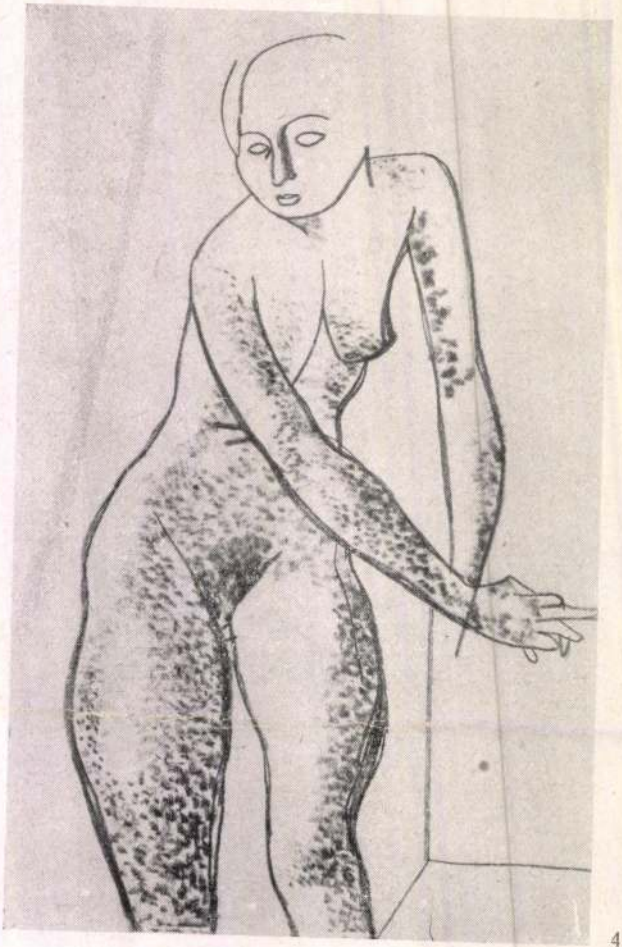

4. AKTTANULMÁNY

Vajda Lajos 1908 augusztus 6-án, Zalaegerszegen született. Gyermekkorának egyrészét Belgrádban töltötte. Művészeti tanulmányait 15 éves korában Budapesten, egy magániskolában kezdte, majd három és fél éven át, mint Csók István tanítványa, a Képzőművészeti Főiskolán folytatta. 1930 őszén kiment Párisba, ahol több mint három esztendőt töltött. 1934 tavaszán ismét Budapesten telepedett le. Nyaranta Szentendrén és Szigetmonostoron dolgozott. Meghalt 1941 szeptember 7-én.

KÉPEK JEGYZÉKE

		Pengő
	1934	
1. Álarcos csendélet	Pasztell	2000.—
2. Üveges csendélet	"	2000.—
3. Vörös asztal	"	1000.—
4. Akttanulmány	Vörös kréta	300.—
	1935	
5. Házak és fák	Olaj	1500.—
6. Házak	"	1000.—
7. Leányfej	Pasztell	Seiden G. tul.
8. Kalapos fej	"	Seiden G. tul.
9. Hegedűs csendélet	Zsírkréta	500.—
	1936	
10. Leány	Olaj	nem eladó
11. Kékruhás alak	Pasztell	nem eladó
12. Alak kézzel	"	nem eladó
13. Két alak	Olaj	nem eladó
14. Fej	"	1000.—
15. Négy ceruzarajz		darabja 300.—
16. Szentendrei házak	Ceruzarajzok	darabja 300.—
17. Szentendrei templomok	"	darabja 300.—
18. Szentendrei házak II.	"	darabja 300.—
19. Tanulmányok	"	darabja 300.—
20. Szentendrei házak III.	"	darabja 300.—
21. Szentendrei házak IV.	Ceruzarajz	nem eladó
22. Tanulmányok II.	Ceruzarajzok	darabja 300.—
23. Kacsák	"	darabja 300.—
24. Feszületek	"	nem eladók
25. Fej	Ceruzarajz	300.—
26 Kék ház	Tempera	500.—
	1937	
27. Képmontázs		1200.—
28. Képmontázs II.		1200.—
29. Képmontázs III.		1000.—
30. Képmontázs IV.		nem eladó
31. Házak felhővel	Tempera	nem eladó
32. Templomtorony	"	300.—
33. Kisfiú házzal	"	1200.—
34. Könyöklő	Tus	Seiden G. tul.
35. Krisztus	Pasztell	dr. Kunvári B. tul.
36. Román parasztasszony	Tempera	Szántó P. tul.
37. Kompozició	Szénrajz	500.—

1938/39

		Pengő
38. Álarc	Pasztell	1200.—
39. Álarc II.	"	Kassovitz F. tul.
40. Álarc III.	"	1000.—
41. Álarc IV.	"	1000.—
42. Álarc félholddal	"	2000.—
43. Lebegő alak	Szén és kréta	1200.—
44. Lebegő alak	Szén, kréta, tus	1500.—
45. Madaras ember	Szén, ezüst, tus	1200.—
46. Hegyek fölött	Szénrajz	1500.—
47. Szén és krétarajz		1200.—
48. Meteorit	Szénrajz	1200.—
49. Szénrajz		1500.—
50. Szénrajz		1500.—
51. Pasztell		1500.—
52. Halálfej madárral	Szénrajz	1500.—
53. Vízi madár	"	dr. Kunvári B. tul.
54. Vízi lény	Pasztell és szén	1500.—
55. Sarkvidék	" " "	1500.—
56. Akt	Szénrajz	700.—
57. Tollrajz		700.—
58. Tollrajz		700.—
59. Hegyorom	Tollrajz	1500.—
60. Szénrajz		1300.—
61. "		1500.—
62. Tollrajz		2000.—
63. "		1500.—
64. "		1500.—
65. "		2000.—

1940

66. Szén és tusrajz		2000.—
67. Folyómenti házak	Tollrajz	1500.—
68. Álarc	"	1200.—
69. Állat	"	1500.—
70. Állat	Tollrajz ezüsttel	1500.—
71. Szénrajz		2000.—
72. "		2000.—
73. "		2000.—
74. "		2000.—
75. "		2000.—

A reprodukciókhoz való fényképfelvételeket Petrás István (M. F. I.) készítette.

A kiállítást Fekete Béla rendezte.

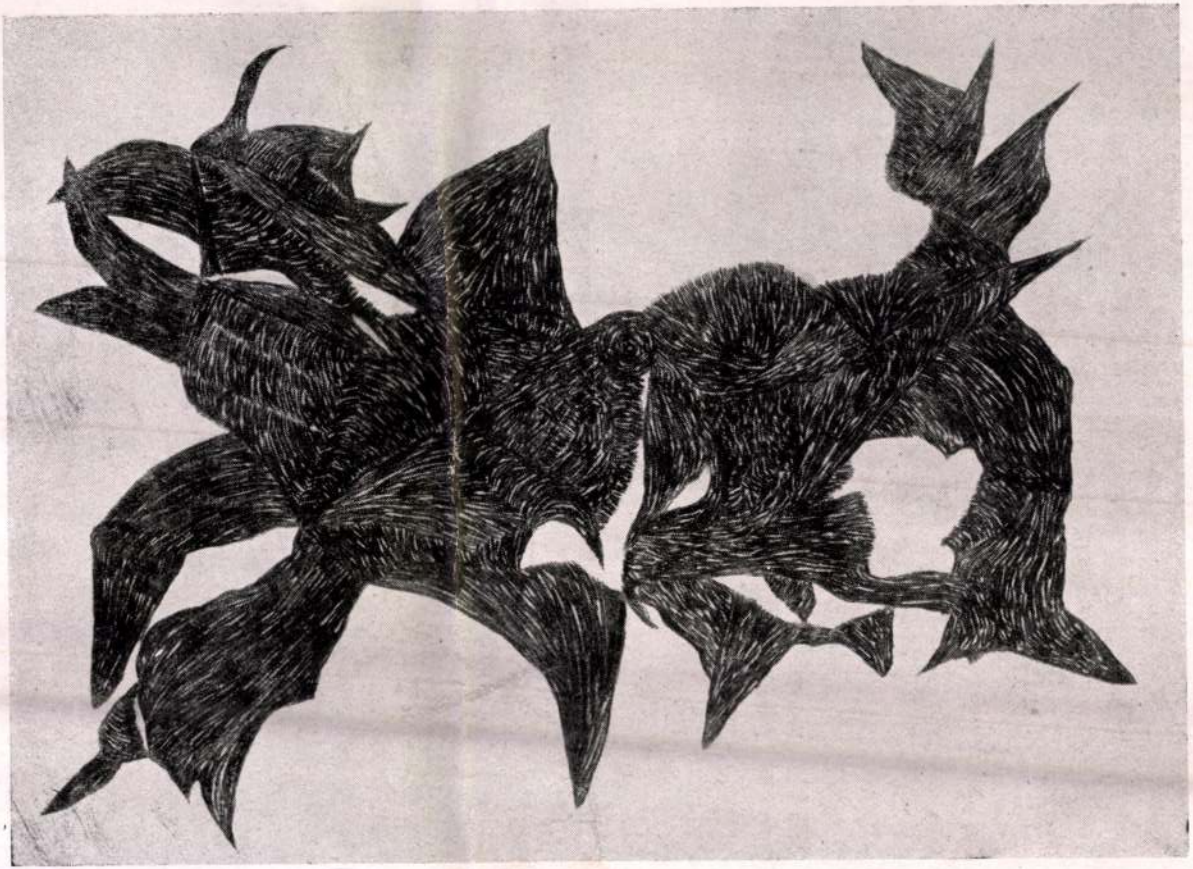

74. SZÉNRAJZ, 1940

ALKOTÁS MŰVÉSZHÁZ

Budapest, VII., Erzsébet-körút 19. I.
Igazgató: Bende János.
Telefon: 426—904.

Vajda Lajos

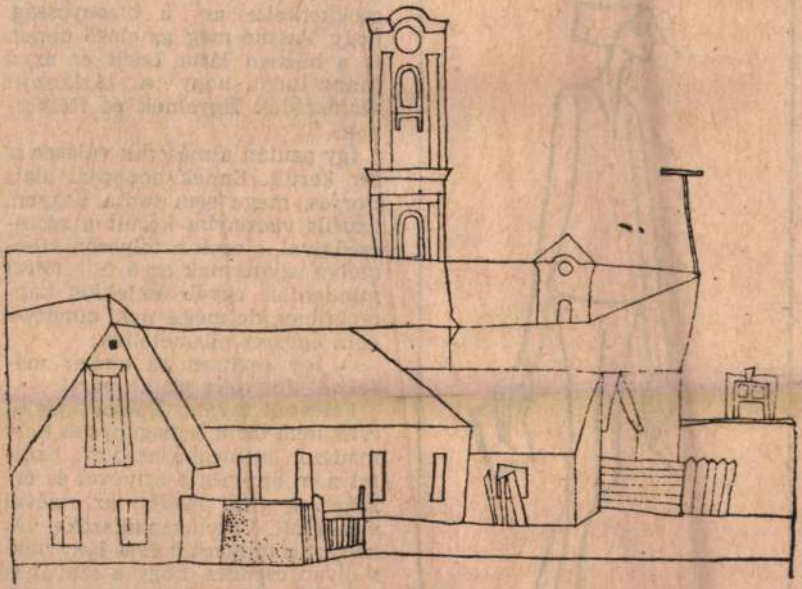

Vajda Lajos: Szentendrei házak két templommal (1936)



alig lehetett hallani. Az ura volt az első férfi az életében, s talán a váratlan szerencse, az asszonyi és feleségi rangra való emelkedés tette olyan engedelmessé, és

Vajda Lajos

— **Emlékmúzeumot** rendeznek be Szentendrén Vajda Lajos festőművész alkotásaiból. Az 1941-ben elhunyt festőművész, a magyar szürrealizmus kiamagasló alakja, a harmincas évek közepétől nyaranta Szentendrén alkotott. A festőművész önálló múzeumában Vajda Lajos hagyatékából a Művelődési Minisztérium által vásárolt csaknem száz képet és rajzot, valamint a Ferenczy Múzeum tulajdonában lévő hat alkotást állítják majd ki Szentendrén, a Hunyadi utca 1. szám alatt.

Népszava 1985. 1. 9.

Vajda Lajos

Hétfő, 1986. július 28. Magyar Nemzet

A Magyar Nemzet Galériája

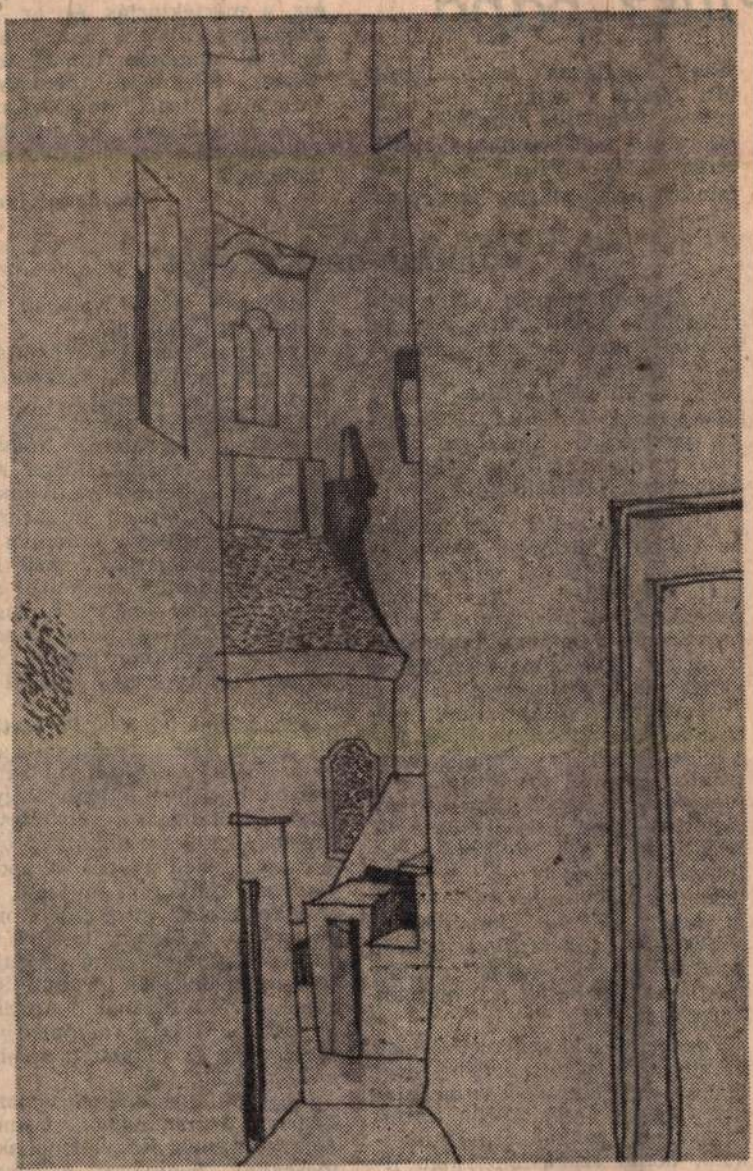

Vajda Lajos: Sikátor templommal (1935)

Valóban nem azonos

A *Magyar Nemzet* július 19-i számában *Nem azonos* címmel *Erdélyi* Zsuzsanna közli észrevételeit *Paraszt biblia* című előadásunkkal kapcsolatban. Kötelességemnek érzem a tájékoztatás pontossága érdekében, valamint a cikk szemlélete miatt néhány fontos tény közlését.

A *Paraszt biblia* nem csupán az Egyetemi Színpad, hanem az Egyetemi Színpad és a Pest megyei Művelődési Központ közös produkciója. Előadásunk címe nem azonos a *Lammel* Annamária és *Nagy* Ilona által összeállított kötetével. A gyűjtemény címe a *Parasztbiblia* tulajdonnév, míg előadásunké a *Paraszt biblia* jelző szerkezet. Ez nemcsak írásmódban tér el, jelentéstani különbséget is takar. (Bár néhány sajtótermékben helytelenül, egybeírva jelent meg, az eredeti kézirat és a plakát bizonyítja szándékunkat.) *Somogyi* Győző *Piétája*, amely a kötet címlapján és a plakáton is szerepel, a művész beleegyezésével, annak rendjemódja szerint került a propagandaanyagra.

Egy héttel a premier előtt több barátunkkal együtt Erdélyi Zsuzsannát és a szerzőket is meghívtuk, hogy a próbaidőszak finiséében véleményükkel segítsék munkánk döntő szakaszát. Talán illőbb lett volna a megtekintett próba után közölni velünk észrevételeiket, nem pedig ily módon, munkánk hitelét rontva. Annál is inkább, mivel előzőleg felajánlottam Nagy Ilonának, hogy egy közelgő tévéinterjúban elmondom: a kétféle biblia *nem azonos* vonatkozik, hogy „valóban nem azonos" a miénkkel.

Nézetünk szerint a népköltészet közkincs, nem pedig magántulajdon, melynek alkotásai csak külön engedéllyel dolgozhatók fel. A század meghatározó művészegyéniségei (Bartók, József Attila) a népköltészeti motívumokat éppenhogy „eredeti funkciójukból-környezetükből öncélúan kiemelték-alakítgatták", más kultúrák és jelenük értékeivel gazdagították, így emelték a magyar kultúrát az európai kultúra rangjára. Mi, erőnkhöz mérten, szerényen ezt tekintjük kijelölt útnak.

Előadásunk nem a *Parasztbiblia* folklorisztikus színpadi változata (melyből több is fut az országban!), hanem különböző gyűjtésekből származó népköltészeti elemek, a keleti színház, az olasz commedia dell'arte és a modern színházi irányzatok ötvözete, egy évekkel ezelőtt megkezdett munka újabb állomása, tavalyi *Paraszt dekameron* című produkciónk eredményeinek továbbfejlesztése. „Avatottságának" megítélése csak a folklór nézőpontjából lehetetlen, ez inkább a színházi szakkritika dolga.

Végezetül köszönettel tartozom Erdélyi Zsuzsannának, Lammel Annamáriának, Nagy Ilonának és másoknak nagyszerű gyűjteményeikért, melyekből színházi elképzeléseimhez ötletet és anyagot kaphattam. Utólagos elnézésüket kérem, hogy munkánk megkezdése előtt nem kerestem meg őket, esetleg előre kioltva a felmerült problémákat. Őszintén remélem, hogy álláspontunk köze-

A PEST MEGYEI MÚZEUMOK

IGAZGATÓSÁGA

TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

A

VAJDA LAJOS EMLÉKMÚZEUM

ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSÁRA

/Szentendre, Hunyadi u. 1./

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA

DR. BERECZKY LÓRÁND

a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója

1986. DECEMBER 22-ÉN (HÉTFŐN)

DU. 14 ÓRAKOR

„. . . Flaubert Novemberére gondolok,
minden mulandó, az örök élet is.
Ezért kell a müvészet,
hogy mégis legyen valami,
ami ellen áll az idö mulásának,
hogy legyen valami,
amiben megkapaszkodhatunk,
mert minden más mulandó. . ."

(Vajda Lajos, 1936)

VAJDA LAJOS MÚZEUM megnyitása

Tisztelt Közönség!
Kedves Vendégek, Kedves Barátaim!

Azt, hogy a Vajda életműről képet adó Emlékmúzeum fontos - gondolom - nem kell külön magyarázni. Elég arra utalni, hogy az e századi magyar képzőművészet egyik fundamentális jelentőségű alkotójának munkássága, most "köztulajdonná válva", kulturális közgondolkodásunkban újra aktuálissá teheti a korszerűség, a hagyomány és újítás, a művészet és történelmi folyamatok kapcsolatának elméleti problémáit, illetve a múzeumok feladatának kérdéseit.
Ez utóbbi mozzanathoz kapcsolódik a szóláskényszer szubjektív indoka is: azt hiszem eléggé köztudott, hogy én magam nem vagyok az emlékmúzeumok elkötelezett híve. Most viszont számomra is egyértelmű, hogy a Vajda Lajos Emlékmúzeum nemcsak az alapítói gesztus gyakorlásának megnyilvánulása, hanem múzeológiai szempontok alapján is kötelezettség. ... Ami biztos az az, hogy a Vajda Lajos Emlékmúzeum a Pest megyei Múzeumok Igazgatóságának intézményei között, elsősorban szakmai szempontból, megkülönböztetett jelen-

tőségű, és az is marad.

Vajda művészetének hazai és európai fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy életműve a második világháború borzalmait követő emberi és kulturális újjászületésben igazodóponttá nemesült. Művészek, elméleti szakemberek, kritikusok, a művészeti közélet felelősei tekintették forrásnak, s még akkor is termékenyítő hatású volt, amikor nevét nemigen illett hivatkozásként kiejteni. Az Európai Iskola virágzása idején, mint igazoló példa; a merevebb esztétikai értékrend szigorúságában a progressziót vállalók hitét erősítő nemzedék; a máig tartó sokszínű kibontakozásban pedig a szakmai és etikai színvonal mércéjeként élő erő a vajdai életmű. Mindezek ellenére sem állítható, hogy művészetének tanulságai teljesen feldolgozottak lennének, s igen valószínű, hogy életműve még az elkövetkező kor művészeti törekvéseinek formálódásában is inspiratív jelentőségű lesz. Nyilván következik ez a művek és az életmű összetettségéből, az azokban foglalt esztétikai érték differenciáltságából, a személyiség művekben kifejezésre jutó történelmi érzékenységéből.
De következik abból is, hogy az elmúlt negyven év kultúrhistóriájának feszültség-gócai csak partikuláris érdekek alapján emelték a köztudatba az életmű egy-egy specifikumát. Ez természetesen törvényszerű. Azonban az Emlékmúzeum, s a művészeti közgondolkodásban újabban érvényesülő történeti szemlélet lehe-

tővé teszi, hogy a vajdai életmű a "bezzeg szerepkörből" a hagyomány és újszerűség dialektikájában mérve igazán "tiszta forrássá" váljék. Jól példázza ezt az éppen a közelmúltban lezajlott, a Szentendrét is érintő emlékülés, valamint az, hogy az e városban szép számmal született emlékmúzeumok sorában nem kis áldozattal, de kikövetelte helyét Vajda Lajos is.

Tulajdonképpen meglepő, legalábbis a mai élményeink alapján, amikoris az aktív emberi tevékenység időtartamát legalább három évtizedben mérjük, hogy Vajda Lajos alkotói tevékenysége évtizednyi hosszúságú. Lényegében az 1930-tól korai halálának dátumáig 1941-ig terjedő tíz esztendő alatt születtek a művek, s ebből is három és fél év Párizshoz kötődik. Az ott született fotómontázsok alapján állíthatjuk, hogy még ez az idő is a felkészülés korszaka, folytatása a tanulóévek igazolást kereső munkálatainak. Ekkor válik feldolgozott élménnyé a főiskolán szerveződő fiatalok mozgalmának és a Kassák kör programjának hatása, illetve az orosz forradalmi filmművészet tanulsága. Alkotói tevékenysége azonban hazatérte után, Szentendrén bontakozik ki, pontos, többcélú, tudatos program alapján. Ő maga így fogalmazott: "Most azzal kísérletezem, hogy különböző tárgyak más-más környezetből kiemelve, egy képsíkon összeszerelve hogyan hatnak, ezenkívül próbálkozom azzal, is, amivel az orosz filmesek foglalkoztak: hogyan hat egy más, idegen objektumba." Nem jelentett volna e program mást,

mint a szürrealizmus és a tudatos szerkesztés egybekomponálását általában, de Vajda vállalkozásának konkrétságát, a magyar viszonyok közötti aktualitását pontosan jelzi, hogy őt nem általában foglalkoztatta a művészeti progresszió kérdése, hanem helyhez, néphez és időhöz kötötten fogalmazta meg programját. Azt vallotta, hogy: "Tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, és ez a magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet. Ugyanazt akarjuk, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak, azt hiszem a piktúra területén még ilyen törekvések eddig nem voltak." S ami a legdöntőbb: a világos, írásban lefektetett program és a művek között belső lényegi kapcsolat van; az életmű nem illusztrálja a mondottakat, hanem a valóság és képzelet kapcsolatának ősi, a népművészetben fellelhető logikája határozza meg a motívumkeresést, az időbeli meghatározottságot, a jelentés asszociatív tartalmát, az élethez kötődés mozzanatát, és a kifejezés eszközrendszerét. Hagyomány és korszerűség egységének tökéletes példája, amit bizonyít az is, hogy a program szerint megtalált harmónia az évtized végének történelmi poklában már nem lehet Vajda számára emberi és művészi felszabadultság és öröm.
1939 és 41 között még menekülésként sem lehetett gyógyír a harmónia. Különösen Vajda számára nem lehetett kitérés a művészet szubjektív szépsége; ahogy Németh Lajos írja: "Mélyebb gondolkodó és etikusabb

volt annál, minthogy megfusson az eléje tornyosuló problémák elől. Ahogy nagy példaképe, Bartók, a Cantata Profana szabadsághimnusza után szembe mert nézni az ellentmondásokkal, úgy áldozta fel Vajda a megtalált rendet, hogy formát keressen a torzuló valóság kínzó élményeinek." S megszületnek a fekete-fehér ellentétének drámájában feszülő grafikák, ezek az ember lelkű szörnyek. Ámos Imre szavaival: "Már nem rajzol és fest, hanem jeleket ír a felületre, melyek hieroglifái egy vége felé közeledő élet vetületeinek." Az egyéni sors és a kor kapcsolódik egybe, megkoronázódik az életmű, s milyen tragikus, hogy épp a tragédiát követő kor embertelensége mutatja fel e nagy alkotó művészi és etikai következetességét.

Úgy gondolom nem véletlen, hogy ez az összetett, a belső pszichikai kitárulkozás és a ráció figyelme és fegyelme által meghatározott életmű csak lépésről-lépésre vált művészeti közgondolkodásunk részévé. Nem hatásával, vonzáskörével, a hivatkozásokkal volt gond, sokkal inkább a folyamatba épülés természetessége ütközött problémákba. Vajda művészetének a szó szoros értelmében közkinccsé kell válni ahhoz, hogy a szellemi használat szintjén mindennapi szóhasználatunkban egyformán értsük tartalmát. Csupán egyetlen momentumra hivatkozva példaként; a már említett hagyomány és újszerűség kategóriáinak fejlődésre vonatkoztatott összefüggése mai művészetünkben sem érthető Vajda művészetének példája nélkül. Ami igaz az

életműre - az európai progresszió és a népművészeti tradíció lényegének egybekapcsolása - az igaz a már hagyománynak tekinthető vajdai alkotói megnyilatkozások mai hasznosításában is. Vajdának nem lehetett és nem lehet stílusjegyek alapján körülhatárolható iskolája, nem lehet egyetlen törekvés esztétizáló lobogója. Lukács általános tételének igazsága tárja fel a tradíció és progresszió kapcsolata vajdai értelmezésének lényegét: "Minden formaváltás mögött ugyanis... az élettartalom megváltozása rejlik. Csak azon múlik a dolog: hol és hogyan ragadják meg a művészek ezt az élettartalmat." Vajda a történelmi folyamatok személyes sorsot is meghatározó lényegét felismerve és feltárva értelmezte és fejezte ki a nemzeti tradíció emberi és az európai progresszió egyetemességének egymást feltételező rendszerét. Azért kell - többek között épp az Emlékmúzeum segítségével - Vajda életművének közkinccsé válni, hogy példáján megértsük hogyan válhatott Szentendre, e különböző kultúrákat egybeolvasztó település szemléleti metaforává, hogy felfedezzük, hogy az ő vonalkultúrájának közvetítésével miért áll hozzánk közel Klee; hogy tanulmányozhassuk, hogy az ő szerkesztőképessége, briliáns komponálása nemcsak spekuláció, hanem élményből fakadó kitárulkozás. Jelképei önarcképek, s önarcképei egyetemes érvényű szimbólumok. Természetes tehát, hogy ez az életmű múzeumot kap. Aczél György 1976-ban azt írta: "A közművelődés végső soron éppen tevékeny jellege miatt

nemcsak intézményi rendszer, hanem mindenekelőtt mozgalom, amelynek formái, eszközei, módszerei változatosak és megújulóak, amely nemcsak várja az ideális külső feltételeket, hanem kezdeményezően, a lehetőségekhez alkalmazkodva új feltételeket és formákat teremt." E gondolathoz kapcsolódva bízzunk abban, hogy az emlékház nem "intézmény", hanem igazi múzeum lesz, amely művészeti életünket, új feltételeket és kulturális igényeket teremtve folyamatosan kapcsolja össze múltunkkal, művészetünk hagyományaival. ...

Bereczky Lóránd
a Magyar Nemzeti Galéria
főigazgatója

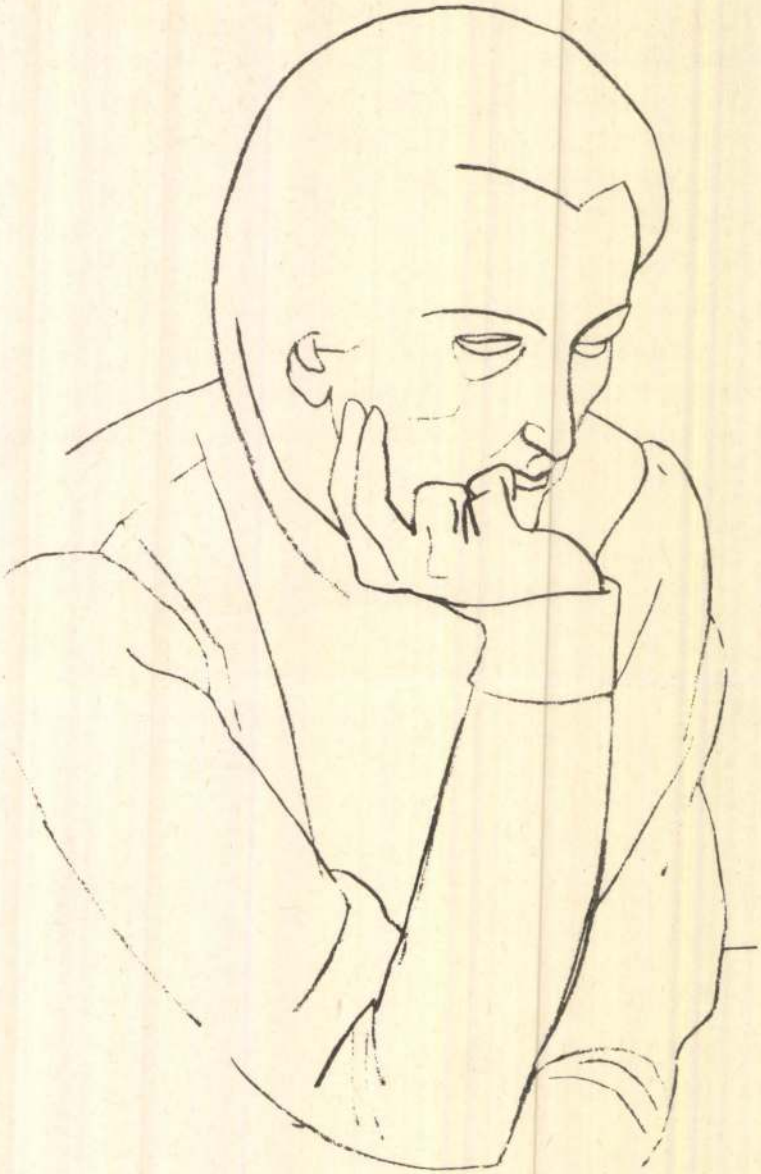

Vajda Lajos: Könyöklő, 1934

VAJDA Lajos

Rádió Tv. újság 1991 sept. 10.

19.50: Hajszálgyökerek

A magyar szürrealizmus mestere: Vajda Lajos

Forgács Éva művészettörténésszel és Donáth Péter képzőművésszel Ránki Júlia beszélget

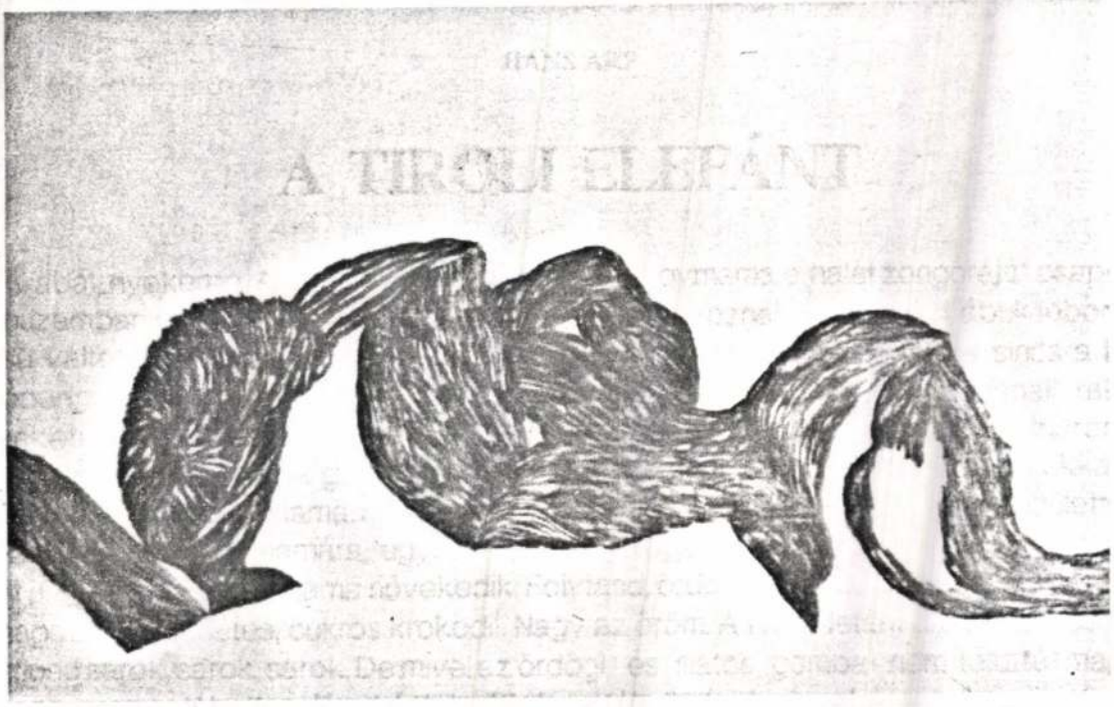

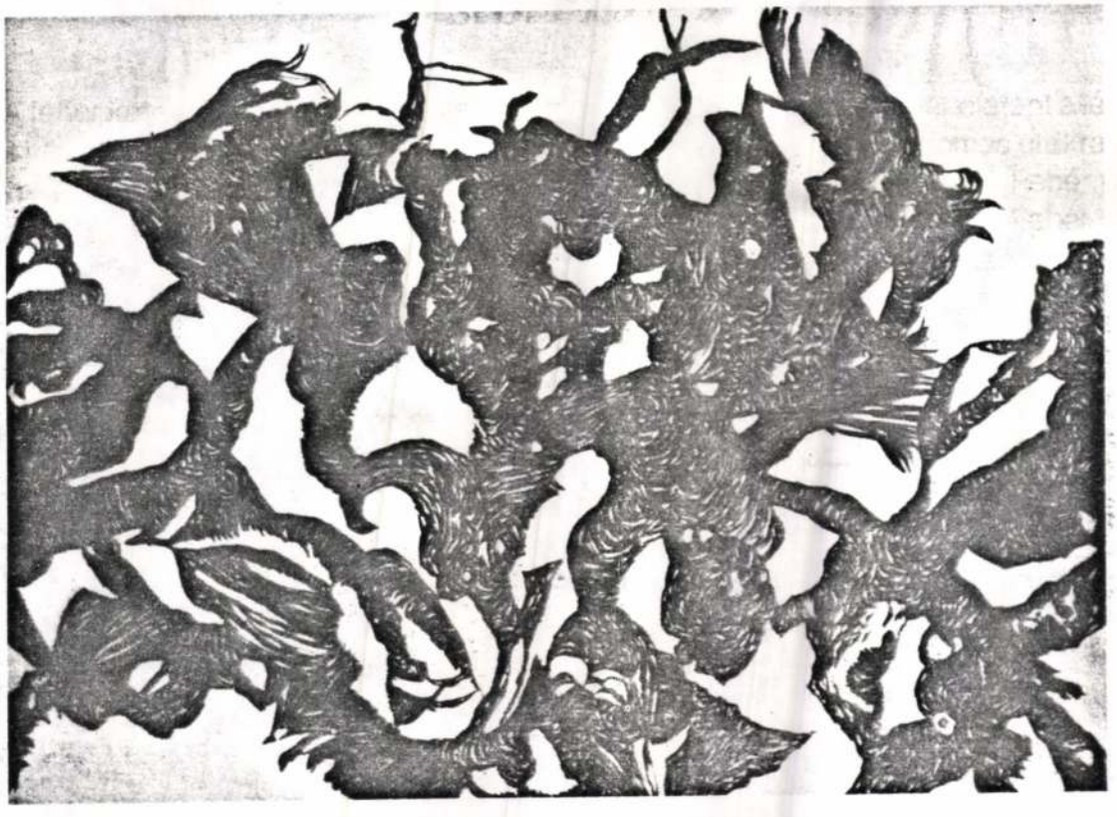

• Vajda Lajos: Gyökérvirág • Folyondár

VAJDA Lajos

Mühely, 1990. Autónomia

[Kolozsvány-gyűjt.]



* Vajda Lajos: Maszk kapuval

1997/4.



A KRITIKA POSTÁJÁBÓL



Összeolvadás? Elkülönülés? Egyik sem?

A Kritika februári száma két kiváló kutató, Kende Péter politológus, illetve Erős Ferenc pszichológus dolgozatával szemlézte a magyar zsidóságnak az újabb magyar társadalomban elfoglalt helyét. Mindkét kutató bőséggel kamatoztatja azt a helyzeti előnyt, hogy még saját korábbi tanulmányaihoz képest is, sok minden szemléletesebbé vált a tárgyról írott első beszámolók korszaka, a nyolcvanas évek eleje óta.

Szembetűnő viszont, hogy a jelen pillanatról szólva, mennyire ellentétes Kende Péter, illetve Erős Ferenc értékelése. Dőre dolog volna rabulisztikusan arra következtetni, hogy mindketten igazat szólnak, hiszen nem lehet egyszerre igaz, hogy

(Kende:) (az utóbbi fél évszázad mélyen) integrálta a magyar társadalomba azt, amit zsidóságnak szoktak nevezni... (az) nem is képez elkülönülő csoportot... zsidó-magyar összeolvadás (játszódott le);

(Erős:) (a Kádár-rendszerben) a „zsidónak lenni" kérdése „fű alatti" probléma volt... De már a nyolcvanas évek derekán... felmerült a kérdés: a zsidó identitás *melyik* mintájával (azonosuljanak a magyar zsidók)?... a mikronarratívák átvették a „nagy narratíva" helyét a zsidó identitásban is.

Kende Péter elégedett diagnózisa (feltéve, hogy célnak és értéknek tekintjük zsidók és nem zsidók összeolvadását) még akkor sem meggyőző, ha azt, mint ő teszi, a modernizáció és a polgárosodás legújabb folyamataiba ágyazzuk. A szerző iránti bizalom arra indít, hogy megkeressük azt a kontextust, amelyben csakugyan összeolvadás játszódott le. Nyilván életvitelbeli (vegyes házasságok!), kulturális (közös nyelv!) és vallási – vagyis szekularizációs, tehát nemlegesen vallási – összeolvadásról van szó. Politikai összeolvadásra is gondolhatunk, hiszen előfordul, hogy zsidók és nem zsidók keresztben szavaznak a nemzetinek-jobboldalinak, illetve a kozmopolitának-baloldalinak tartott pártok között, mint ahogy a Kádár-korszak végén is keresztben oszlottak meg zsidók és nem zsidók között a rendszer a rendszer fenntartói, illetve kritikusai.

Mivel azonban empírikus tény, hogy sem besorolási, sem önbesorolási következményekkel nemigen jár a zsidók asszimilációs lépéseinek igen széles repertoárja, az összeolvadás szó igazságát a szociológia terrénumára kell szűkítenünk. A Kádár-korszak elszürkítő-elarctalanító, illetve a rendszerváltás utáni évek tömegkulturális, reklámozási, pénzuralmi effektusai egyformán hergelték és hergelik a magyar társadalom minden tagját. Ezt igaznak tartom az input oldalon, de tévesnek az outputok oldalán, mert az egyenlősítő effektusok korántsem váltottak ki egyező reakciókat. Ami végül is azt jelenti, hogy szó sem volt összeolvadásról.

Mire alapozom, hogy másként reagálnak mind a mai napig zsidók és nem zsidók a tagadhatatlan összeolvasztó, egyenlősítő effektusokra? Mielőtt kérdésemre felelnék, hangsúlyoznom kell, hogy korántsem csak összeolvasztó, egyenlősítő hatások érték a magyarság két elemét. Életszerű történeti visszapillantásában Kende Péter is előszámlálja a magyarság két elemét egymással tragikusan szembeállító eseményeket, amelyek némelyike, mint például a Holocaust, aligha nevezhető múló epizódnak. És akkor még nem is vettük számba azt, ami előkészítette a magyarországi zsidók kirekesztését: Trianonnak azt a tárgyunk szempontjából is tragikus hatását, hogy a magyar zsidók a csonka, de etnikailag túlnyomórészt magyarrá lett országban már nem tölthették be addigi, a magyarság számarányát hazafiasan javító küldetésüket.

A más-más reakcióknak alapvetően politikai okaik voltak. Ezek ismertek, de nem árt őket csokorba szedni.

1. Az '56-os közös fellépést beárnyékolták elsősorban vidéki antiszemita megnyilvánulások. Nem kutatták, de feltehető, hogy az emigránsok közt ezért volt túlreprezentált a zsidóság. A szovjet és karhatalmi megtorlást az itthon maradt zsidók kissé az antifasiszta 1945 meghosszabbításának érezhették, míg a nem zsidók a magyar álmok újabb kudarcának.

2. A deklaráltan egalitárius Kádár-rendszert is áthatotta az emberek származásának titkos-informális mérlegelése kinevezésük, kitüntetésük, utaztatásuk, elbocsátásuk stb. alkalmából. A zsidónak tekintettség-tekinthetőség a még oly asszimilált vagy rejtőzködő zsidók esetében sem szünetelt. A zsidó túlsúlyt minden szférában gondosan kerülték, bár a tömegkommunikációban – újabb kutatandó tény – ez sehogysem sikerült. A Kádár-rendszert a zsidók antiszemitának, a nem zsidók zsidóbarátnak érzékelték.

3. A korszak „kaparj kurta!" politikája (maszekolás, fusizás, gebin, majd gmk és társai) elvileg egyenlő mértékkel mért, de azért a zsidók jobban óvakodtak az őket hagyományosan stigmatizáló üzleteléstől, mint a nem zsidók, akik a gazdaember életrevalóságával bocsátkoztak bele. (Jellemző, hogy Európa és Kis-Ázsia kereskedői a nyolcvanas évekre éppen a garantáltan árja, még Gomulkáéktól is zsidótlanított lengyelek lettek.)

4. A kultúrában, e gyanításoktól és imponderábiliáktól olyannyira hemzsegő szférában máig él az urbánus-népi fedőnevű zsidó-nem zsidó konfrontáció, amelynek a politikai látszatkonszenzus kedvéért való kiaknázását a kádári kultúrpolitika egyáltalán nem röstellte. A kulturális szféra legújabb, szerintem megérdemelt rangvesztése csupán áttolta más szférákba a zsidó-nem zsidó szembenállás kulturálisan „kimunkált", rejtjeles patternjeit, de anélkül, hogy a kultúra maradványaiban azokat okukfogyottá nyilvánította volna.

5. A közelmúlt történelmének szemléletében először a Holocaust és a Don-kanyar együttes elhallgatásával próbálták egyenlősíteni az áldozatokat és gyászolóikat, de később bármelyiknek a nyíltabb tárgyalása rendre kevésnek bizonyult az érintett oldalon, legalábbis a lelkek szintjén. Kétségtelen, hogy az együttes gyászt mindkét oldal hivatalossága szorgalmazta.

Az eltérő csoportreakciók csak puszta külső megnyilvánulásai a mély lelki-alkati különbözésnek.

Tartózkodva további adalékok ismertetésétől (amilyen a demokratikus ellenzék megoszlása, későbbi lezsidózása, vagy amilyen a pártok polarizálódásához, a nemzetközi tőkéhez, a privatizáláshoz, a kárpótláshoz, a korrupciós tünetekhez, a feltűnő vagyoni különbségek kialakulásához stb. fűződő zsidó, illetve nem zsidó reakciók különbözése), összefoglalóan azt mondanám, hogy a magyarság két elemének mai különállását cseppet sem érzem kisebbnek, mint az volt a harmincas években vagy a tizesekben, pedig akkor sokkal több zsidó élt Magyarországon. Nem azért, mintha Magyarország antiszemitább vagy zsidósabb ország lenne bármelyik más kelet-közép-európai országnál, hanem azért, mert *lelki szükségletet elégíti ki mindkét oldalon a különállás fenntartása.* Az összeolvadást – ezen a privát, lelki szinten – egyik oldal sem óhajtja. Nem azért, mintha megvetnék egymást, sőt: át-átkívánciskodnak, át-átmerészkednek egymásba. Hanem azért, mert *tulajdon kontúrjaikat a másikkal való nem-azonosságuk segítségével tudják konstituálni.* Mindaz, ami a személyiség, alkalmanként lecsonkolódik ezekre a pőre kontúrokra; akármit mond, tesz, kíván valaki, *végső soron* az számít, hogy ő zsidó, illetve nem zsidó. Ez olyan redukcionizmus, melyet először nem a másik: a magyargyűlölő vagy az antiszemita hajt végre, hanem maga az egyén.

Az ismert kompenzációs, kivetítéses, elhárítási, fedési mechanizmusok is ennek a redukcionizmusnak az elemi erejéről árulkodnak.

Ezzel át is kerültünk Erős Ferenc pszichodinamikai felségvizeire. Beszámolójának csupán végkövetkeztetéséhez van egy-két megjegyzésem.

Igaznak tartom Erős megállapítását, hogy a kilencvenes években „nincs *egyetlen* (E. F. kiemelése – H. M.) érvényes zsidó identitásmodell", csupán azt tartom vaskos tévedésnek, hogy a korábbi, akár száz évre visszanyúló *condition juive*-től megtagadja ezt a sokarcúságot. Egyéni és csoportos letérések a már alaptanításaiban is sokértelmű zsidó éthosz útjáról mindennaposak voltak mindig. És az egyéni életutak is (nincs ez másként a kereszténveknél sem) bővelkedtek a lehetséges változatok közti sodródásban a kételytől a rajongásig, az öngyűlölettől a kiszakadásig. Hatvany Lajos *Urak és emberek*jében is kitűnően tanulmányozható e változékony sokarcúságnak legalább 150 éves magyarországi hagyománya.

„A mikronarratívák átvették a »nagy narratíva« helyét a zsidó identitásban is" – mondja még mindig a jelenről divatos szóhasználattal Erős Ferenc, mint láttuk, merőben indokolatlanul, mert a „nagy zsidó narratíva" mindig is szilánkjaiban létezett, ahogy a többi „nagy narratíva" is.

Megér még néhány szót a „multikulturalizmus" is, amelynek szempontját mintegy kalaplengetésül, beszámolója utolsó soraiban ajánlja figyelmünkbe a szerző. A multikulturalizmus voltaképpen a gyarmatosítás inverzét jelenti: befogadjuk és méltányoljuk a korábban lekicsinyelt, most körünkben élő (bevándorolt) kultúrákat. Én mindig a lesajnálás fedőmechanizmusát szűrtem ki a terminus alkalmazóinak „diskurzusából", magyarán beszédéből. Nem új a dolog: már a viktoriánus hölgyek is el-ellátogattak a nyomornegyedekbe, batiszt zsebkendőjükkel az orruk közelében, és a francia dámák is például a charentoni elmegyógyintézetbe. Borzadályuk kéjes emlékével tértek meg szalonjaikba.

Két Internet-kószálás között hasonló gesztussal vágnak jó képet a neurotikus, svéd vagy holland gyökerű amerikai professzorok is a kocsmai verekedéshez, ha abban mexikóiak, a kuruzsláshoz, ha abban Puerto Rico-iak vesznek részt. Erős Ferenccel ellentétben azt hiszem, az „egzotikumnak" ezt az álságos, kénytelen-kelletlen-őszintétlen méltánylását semmiképpen nem volna helyes a magyar-zsidó együttélés egészen más természetű problémáira alkalmazni.

Az állami politika rangjára emelt, álságosságából mit sem vesztő multikulturalizmus máris észlelhető hozadéka az egyenlőkként kezelt nemzetiségek közti sérelmek és ellentétek fokozódása, azoknak a privát szférából a nyilvánosságba, a közjogba való kártékony átterjedése, a közös politikai kultúra szétesése, az erőforrások felaprózódása, az európai kulturális kánon összemberi relevanciájának tagadása stb. – vagyis minden, amit az elv meghirdetői nem szándékoltak. Ami a polgárjogi mozgalmak igazsága volt („ne számítson, ki milyen etnikumhoz tartozik"), mára végzetesen diszfunkcionális hamissággá változott („semmi más ne számításon, mint az, hogy ki milyen etnikumhoz tartozik"). Egy-egy államberendezkedésen belül az összes nem privát szférában hasonulásra van szükség. Ez az értelme annak, hogy valaki az egyik államban él és nem a másikban, például eredeti államában.

Ami pedig a magyar zsidóság helyzetét illeti: az alma nem akar körtévé, a körte nem akar almává lenni, de mindketten édes gyümölcsei a Teremtőnek. Nyilvános, közjogi értelemben kizárólag gyümölcsökként szabad őket emlegetni.

HERNÁDI MIKLÓS

Előfizetőknek számonként 98 Ft

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a KRITIKA című lapot ..... pld-ban, az alábbi címre:

Megrendelő neve: .....

Címe (város, kerület): .....

(utca, tér, ltp.): .....

(emelet, ajtó): ..... irányítószám: .....

Előfizetési díj egy évre: 1176 Ft
fél évre: 588 Ft
negyed évre: 294 Ft

Az előfizetési díjat a részemre küldendő átutalási postautalványon egyenlítem ki.

.....
aláírás

A megrendelőlapot borítékban, bérmentesítve az alábbi címre kérjük feladni:

Hírlap-előfizetési és Lapellátási Iroda – 1900 Budapest, Lehel u. 10/A

Lapunk támogatói

Soros Alapítvány
Nemzeti Kulturális Alap
Szabad Sajtó Alapítvány
József Attila Alapítvány
MHB Sajtóalapítvány
Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság
KOPINT-DATORG
Konjunktúra Kutatási Alapítvány
EGIS Gyógyszergyár Rt.
és magánszemélyek

zott rendjére, nyilvánvalóan elindított és lezárt folyamatokra ne számítson senki. Hogy mi minősül egy adott pillanatban hangsúlyosnak, az a véletlen műve: a dirigens nem tudja ezt a dallamon belül is, minden részletre kiterjedően, előre jelezni, ahogyan dukál. Ettől a nyitány ugyan elindul az általa – jól – diktált dinamizmussal (ez az, amihez elég a beleélőképesség is), ám azonnal leül, mihelyt meg kellene érkeznie a plaszticitáshoz. Senta motívumának parlandója olyan üres, mintha ezen a tájon tökéletesen ismeretlen lenne a beszédszerű dallam.

A Brahms-koncert bevezetőjénél egy kicsivel jobb a helyzet. De ezzel sem lehet különösebben dicsekedni. Kocsis Zoltán minden kétséget kizárólag sugallni tudja az ihletettséget. Ez azonban kevés ahhoz, hogy például a kötött ritmusú részek ne váljanak szögletesekké. Nem minden az ihlet: a giustók kitartott hangjaihoz az időt kitölteni képes, testes, a feszültséget tartani, elosztani tudó mozdulatok is szükségesek.

Ekkor jött Joshua Bell.

Diadalmenetét tizennégy éves korában kezdte, Riccardo Mutival lépett fel egy olyan hangversenyen, ahol több koncertmenedzser is ott ült, kielégítő fülhallással. Csupán öt év kellett ahhoz, hogy a DECCA kössön vele exkluzív szerződést. Menet közben kapott egy stradivariust. A hangszer 1732-ben készült, s őt megelőzően Paganini és Joachim is játszott rajta.

Most tehát itt van Joshua Bell ezzel a stradivariusszal, és éppen belép Brahms hegedűversenyének első tételében.

Futama akár egy Vénusz kiemelkedése a tengerből. Teltség, könnyedség, határozottság és érzékenység együtt vannak jelen, mint a klasszikus harmóniában. A zenekart ettől erős lelkesedés keríti hatalmába: több percen keresztül túlharsogják a szólistát. De végül megnyugszanak, meglátják önnön tehetségüket is, visszatalálnak a saját közegükbe. Együttműködés születik, amelyben természetes, hogy a kritikus pontokon a zseni szabja meg az irányt.

Joshua Bell Hubermanhoz, Menuhinhoz, Krémerhez hasonlítható. Ahogyan felvezeti a művet, attól újra kell értelmeznünk nemcsak a Brahmshoz, hanem a világhoz való viszonyunkat is.

A hegedűszólam minden egyes hangja megkülönböztetett műgonddal árnyalt. A belépő futamot hamarosan követő „odasuhintás" motívumok elemi erővel telítettek, és hihetetlenül pontosak. A magasban megszülető trilla csak a hozzá vezető út felől nézve valaminek a csúcspontja. Miközben szól, már egyértelmű, hogy egyúttal a feszültség fékezésének kifejezője is. Az effajta, érzékeny visszafogások mögött nemcsak az áhítat, hanem az örök fájdalom is ott lappang, mint motiváció. A tétel legsűrűbb szövetében úgy futnak egymást váltva a férfi és női szálak, hogy lényegük közös mivolta semminél sem természetesebb. Bell keze alatt a karakterváltások olyanok, mintha valaki a mániás-depressziós személyiség sűrített megjelenítésének minél pontosabb megrajzolásán dolgozna. A kitárulkozóan dinamikus és a befelé forduló módon lírai részekben a mániás – vagyis a túláradóan felhangolt – és a depressziójában az intimitásba menekülő ember állapotai jelennek meg. A „nőies–férfias" választóvonalat nemcsak nehéz, de értelmetlen keresgélnünk, bármennyire is ezt sugallják a Brahms óta eltelt idők kulturális sémái. Az is férfi, aki a második tételben csak epekedni képes, de értelmet tud adni ennek az epekedésnek: „epekedni jó, mert szép" –, és az is lehetne nő, akit az utolsó tételben totálisan a hatalmába kerít az életöröm. Joshua Bell játékának egyik lehetséges jelentése mindenképpen az, hogy jöhetnek még kulturális paradigmaváltások – valószínűleg most is egy ilyen készülődik –, amelyekben gyökeresen más képet fogunk alkotni magáról az emberről, mint a jelen pillanatban.

Joshua Bell pedig az a zseniális művész, aki lenyűgöző erővel tud képviselni egy új, sokak számára talán még épphogy megfogalmazódni készülő világképet.

Játékának ereje feltöltötte a zenekart is, amely a szünet után jóízű impresszionista szendvicset tálalt: két Debussy közt egy kuriozitásszerű Rachmaninovot.

A közönség pedig mindkét estén szétverte a házat, fényes bizonyítékául annak, hogy Kocsis Zoltánnak tévednie is szabad (kritikája a ház szétverése közben is ott volt), sőt, még az is lehet, hogy egyenesen nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az ember a hazai depressziós állapotok között egy kicsit otthon érezze magát.

LÉVAI JÚLIA

KÉPZŐMŰVÉSZET

Feladó: Vajda Lajos, Képíró utca 4.

Merített papírdossziéba csomagolva, átkötve, lepecsételve, mintha egy örökre bezárt titok kerülne most mégis napvilágra: Jakovits Vera és Kozák Gyula szerkesztésében, Molnár István tipográfiájában, 500 példányban megjelent Vajda Lajos és felesége, Vajda Júlia 1936–1941 közötti levelezése. A pecsét szerepe emblematikus. Részint azért, mert a harminchárom éves korában meghalt festő élete zárt műegésznek mondható, toll- és ceruzarajzai, szénnel húzott kavargó vonal-metafizikája alig-alig érintette meg a maga korát. Kölcsönös zárrendszer védte egymás ellen a húszas–harmincas évek hivatalos művészetpolitikáját, illetve Vajda Lajos merőben más utat kereső képi-gondolati világát. De a zár vonatkozik a magánlevelek szférájának időtálló intimitására is, jelzi azokat a forró érzelmeket, amelyek a képzőművészeti érdeklődésű vagy bibliofil-olvasót, a szokatlan igényességgel készített könyvet kinyitva, arcul fogják csapni.

Vajda élete években mérve igen kevés, és harminchárom évéből is csupán hatot töltött abban a csontig feltárulkozó őszinteségben, amit Richter Júlia pozsonyi születésű festőnövendék váltott ki belőle. Ezért is, meg – mint a szövegekből kiderül: Vajda mindig is fel volt készülve a korai halálra – kapkodó sietséggel fogalmazzák meg levelei a közölnivalókat. Szerelmét, művészetet, barátokat és vágyakozását. És az éhezést, a reggelire szánt fél liter tejet és tegnapi kenyeret, a szentendrei padlás-műterembe becsöpögő esőt, amint tönkreteszi az éppen elkészült festményeket, a rajzasztal lábához kötött kacsát és a feje fölött száradó fehérneműt.

Utólag persze könnyű átlátni a kisfiúsan szemérmes önátadáson, az idő siettető hatalmán, a dadogáson, amellyel Vajda az utolsó pillanatot, a szerelem és a munka utolsó és azutáni, szinte lopott pillanattöredékeit kihasználja. Ahogy a csak néhány hónapja megismert lány a levelek tanúsága szerint éltének egyetlen katalizátora lesz, kizárólagos esély a világ felé, József Attila kétségbeesett vonzalmait juttatja az eszembe pszichiáterei, először Gyömrői Edit, majd Kozmutza Flóra iránt. Vagy a fiatal Klee-ét zongoratanárnőjéhez. Vajda azonban még kívül maradt a zártság és a kitárulkozás patológiai szféráján, számára elég, sőt tökéletes és viszonzott teljességű kapocs volt Júlia léte. Ő volt az, aki Pozsonyból, vagy már mint Vajda felesége Budapestről, a leveleket küldi Szentendrére a „festőremetének", meleg kabátot a munkaszolgálatba és rántott húst, vagy az itt akkortájt igen ritka Picasso-albumot a kórházba. Életfoszlányokat az egyre biztosabb halálba. Majd, már jóval Vajda halála után, ő küzdött meg a szentendrei múzeumért, aminek révén Vajda Lajos elevenen élhet a művészeti köztudatban. Nem úgy, mint a század első felének számos honi művész-óriása, például Bokros-Birman Dezső vagy Scheiber Hugó, akik szintén járatlan utakat törtek, de végül saját múzeum híján még a hagyatékuk szétlopkodását sem sikerül minden esetben megakadályozni. Életművük évtizedes próbálkozások ellenére sem látható, nagyrészt lappang. Az intézményes magyar képzőművészet nagyvonalú pazarlásában kiestek a felvállalt élvonalból. Talán azért, mert gondolkodását nem folytatták barátaik az Európai Iskolában és nem kiáltotta ki őket elődjéül egy jóval későbbi művészcsoport, mint Vajdát a róla elnevezett stúdió ma elismert kortárs festői. Hogy a Vajda-életműnek nem ugyanez a méltatlan, szinte érthetetlen közöny lett a sorsa, az jórészt ezen az akkor huszonéves asszonyon múlott.

Ma Vajda Lajos levelei nemcsak életpályájáról, de művészetéről és a kor belső struktúrájáról is új és jelentős információkat nyújtanak. Bár a levelek többsége egészen személyes témájú, gyakran csodálatos lelki tisztaságú erotikával árnyalt, sokat tudhatunk meg belőlük Vajda baráti vagy távolabbi kapcsolatainak valódi fényéről. Feltárul a Korniss Dezsővel folytatott motívumgyűjtés mibenléte, azok az esték, amikor a két csontsoványra éhezett festő a hagyományos népi tárgykultúrát elemezte vagy rótta a Duna-partot és csigák, fagyökerek alakját párolta festészetté. Felidéződik a Bálint Endre körül zajló társasági élet, Szerb Antal, Ámos Imre, Anna Margit, Szántó Piroska, Barta Éva, Gráber Margit, Szabó Lajos és más művészek, írók találkozásai, figurái, hely- és szellemi társkeresései. És az a leplezetlen undor, amellyel Vajda az akkor haladónak nevezett, befutott művészek látásmódját fogadta. (Arra gondoltam olvasásuk közben, hogy ma, amikor a (képző)művészeti élet még az akkorinál is erősebb ellentétek köré rendeződött, vajon képes volna-e Vajda levegőt venni? Meg tudná-e tartani akkor természetes kívülállását, éhező remeteségét, hogy mást, újat, autentikusabbat hozzon a képi egyen-szózatokkal szemben?)

Amikor Vajda 1935-ben írni kezdi a leveleit Júliának, a feladó helyén a következő cím áll: Vajda Lajos, Budapest, Képíró u. 4. A beszélő cím látszólag véletlen. De Vajda, aki még egy levélpapírosnak sem tudott ellenállni, még abban is a rajz, a kép kibontakozási esélyét látta, gyakran rajzolt bele a sorokba. Néhány rajz kifejezetten képírásként, a leírt szót megerősítendő szerepel. Ezek közül több hasonmását tartalmazza a kötet, a kézírásos levéllel együtt, vannak köztük mindmáig publikálatlan Vajda-rajzok. Számomra a legszebb: egy teljes levéloldalon keresztülfutó rajz, egy asszonyt (anyát?) és ölében egy szomorú bohócot ábrázol. A bohóc arcát kettévágja az asszony ölelő karjának vonala. Prófétikus kép, halálról és születésről, a közelgő háborúról és a keresett boldogságról. Vajda kétalakos önarcképe.

SZEGŐ GYÖRGY

Egy ország talpr

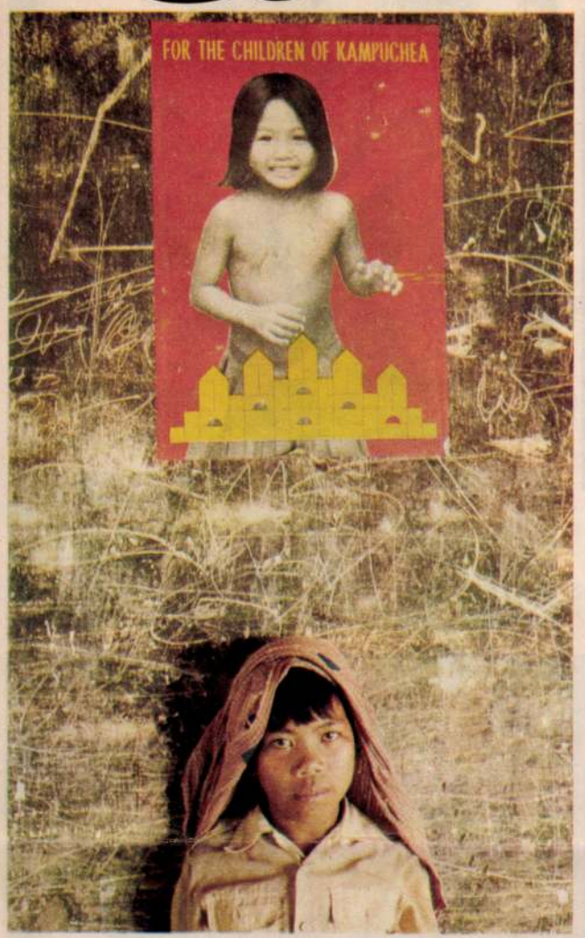





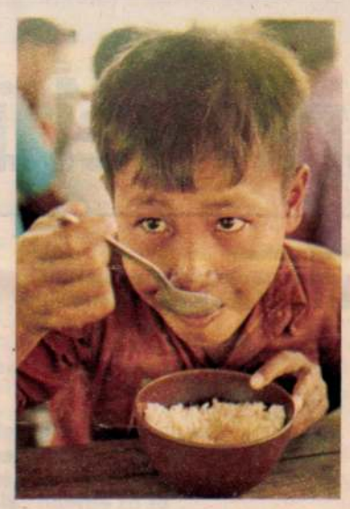







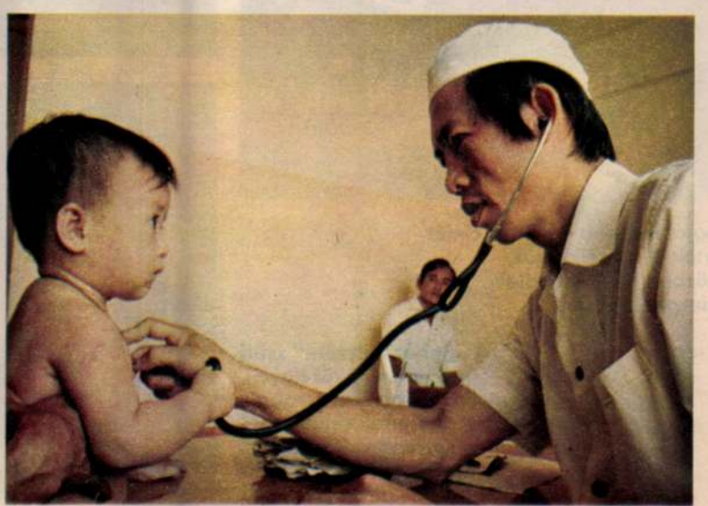

da Lajos



VAJDA Lajos
Ország Világ, 1983. 31. sz.



Fiúfej kézzel



Szentendrei házak feszülettel

mögötte, s ettől kezdve technikailag is érett és változatos műveket alkot: akvarelleket, tollrajzokat, olajképeket. Még csak tizenhét éves, amikor olyan erőteljes és kifejező önportrét fest, a *Sapkás önarcképet*, amely nemcsak az akkori művészpalánta elvitathatatlan felnőtt-tehetségét jelzi, hanem a modern kifejezési formákhoz való vonzódását is.

Súlyos betegség és anyja halála: megrázó, személyes tragédiák szegélyezik életútját, 1928-ban azonban felveszik a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Csók István növendéke lesz. Több társával, elsősorban Csók és Vaszary tanítványaival alakítanak meg egy (társadalmi és művészeti haladást zászlajukra tűző) művészcsoportot, a hazai légkör azonban alkalmatlan mind a társadalmi, mind a művészeti haladás eszméinek és gyakorlatának kibontakozására: a csoportot feloszlatják, Vajda Párizsba megy.

Három és fél évet tölt a művészetek fővárosában, s ezek az évek meghatározó jellegűvé lesznek rövid pályáján. Mindazzal megismerkedhet, amivel itthon nem lehetett: századunk avantgarde művészetével (nemcsak a festészetben), Picasso, Klee, Chagall, Mondrian, Malevics és Kandinszkij művészetével, a kubizmus és a szürrealizmus eredményeivel, a fotó- és filmművészet (egyebek közt az orosz-szovjet filmesek) stílusával, technikájával. Vajda párizsi évei idején készíti fotómontázsait, melyek látszólag véletlenszerűen egymás mellé kerülő képrészletek, kivágások, átfedések bonyolult szövevényéből épülnek fel, de amelyek egy központi rendező elv, mag, törvényszerűség szerint szerveződnek egységgé. A részek (önmagukban többé-kevésbé hatásos) elemei a maguk jelentésén túlmutató, más tartalmú, mondanivalójú egésszé lesznek.

Torony tányéros csendélettel



Párizsból hazatérve a kiábrándulás az első érzése: mintha több évtizedet utazott volna visszafelé az időben. Itthon még a századforduló festészeti stílusa az uralkodó; s nemcsak a stílusa, hanem társadalmi érdeklődése is. Szentendrén telepszik le, s hová máshová fordulhatna ihletért és vigaszért, mint a népművészethez? A vele egyívású és hasonló gondolkodású *Korniss Dezsővel* népművészeti gyűjtőmunkába kezd Szentendrén és környékén: építészeti motívumokat rajzol s fedez fel magának. Artisztikus vonalrajzain ezek a motívumok tudatosan ismétlődnek, annak a felismerésnek a nyomán, hogy (a fotómontázsok tanulságaként) mennyire más jelleget, súlyt kap egy lófej, egy kútkerék, egy ablakrács, más-más környezetben.

Az egymás mellé rendelt, majd az egymást átható alakokat megelevenítő vonalrajzok döbbenetes hatásúak: a *Két fej* (melyen önmagát és Bálint Endrét örökítette meg), a *Két fej akttal* századunk grafikájának csúcspontjai. A *Gyertyás lány*, a *Plasztikus fej*, az *Ikonos önarckép*, és a *Felmutató ikonos önarckép* nemcsak a szentendrei szerb ikonhatás miatt fontos, hanem az embertelenséggel a humanizmust szembeszegező művész hitvallása miatt is. A következő két év pasztellel festett maszkjai már mintha az embertelenség kínjainak kifejezései lennének, hogy aztán átadják helyüket a szénnel és tussal rajzolt, satírozott absztrakt formáknak, melyek a fehér papír végtelenjén maguk is a végtelenség érzetét keltik.

A végtelenségét, amely meghatározatlanságukból fakad; a végtelenségét, amely meghatározhatatlanságukból ered; a végtelenségét, amely a megszabott hosszúságú emberi élettel mérhetetlen; a végtelenségét, amely befejezetlen, mert befejezhetetlen. Akárcsak Vajda Lajos életműve. Amely azonban mindaddig él és hat, amíg lesz magyar művészet.

KENESSEI ANDRÁS

1021 Vajda Lajos

MŰVÉSZET-ESZTÉTIKA

Vajda Lajos művészete

A sok jellegzetesen magyar művészsors között Vajda Lajosé talán a legsajátosabb: azt lehet mondani, ő egymagában képviselt egy egész korszakot a magyar művészetben, egy igen jelentős korszakot, teljesen kiforrottat, problematikában és formanyelvben kialakultat. Mégis majdnem hogy ismeretlen mindmáig. Egy korszak lejátszódott a magyar művészetben, anélkül, hogy arról — néhány ember kivételével — tudomást vettek volna.

Vajda ismerői nagyon szűk kört alkotnak. Ezek távol állnak a közönytől: egy részük tudja rendkívüli erejét, s néhány művész ma is aktuálisnak tartja és folytatja programját — másik részük viszont heves ellenzékben van és kimondja a halálos ítéletet: Vajda kiesik a magyar művészet szerves fejlődéséből, tehát idegen, elhanyagolható jelenség. S ez a téves és rosszhiszemű vélemény sajnos egy vonatkozásban igaz is, mert hatását elzártsága következtében nem tudta kifejteni, s a láncsor, amelybe ő kapcsolódott, utána megszakadt. Néhány életrajzi adat megvilágítja az események tragikus sorozatát, amelyek ennek a művésznek a sorsát így alakították.

Vajda 1908-ban született, és 1941-ben, tehát 33 éves korában meghalt. Utolsó évét a munkaszolgálat gyötrelmei és a halálos tüdővész emésztette föl. Életében csak kisebb magánkiállításokat rendezett. Zsidó származása és művészeti hitvallása következtében ezek az idők nem adtak alkalmat nagyobbszabású nyilvános szereplésre, s hivatalos támogatásra természetesen nem számíthatott, sőt ő is a halálra szántak között volt. 1943-ban posztumusz kiállítása volt az Alkotás Művészházban, amely — már az évszámból is következik — zajosabb visszhangot nem válthatott ki, majd a háború után, 1948-ban, a jövő szempontjából ismét csak rosszul választott időpontban, az Európai Iskola mutatta be műveit. Azóta Magyarországon hosszú ideig egyáltalán nem, majd az utóbbi négy évben elszórtan látni egy-egy képét. Róla szóló írás alig található, az 1948. évi kiállítás katalógusába Kállai Ernő írt szép előszót, s most van sajtó alatt Mándy Stefánia tanulmánya.

Vajda művészetének irányzatát nehéz volna egy szóval megnevezni, inkább körülírni lehet. A közkeletű meghatározások, posztimpresszionizmus, konstruktivizmus, szürrealizmus, mint Nyugat-Európában kialakult kategóriák, rá éppúgy nem illenek, mint a legtöbb magyar művészre. Ő maga egy 1936-ból származó levelében „konstruktív-szürrealista sematika" megjelöléssel illette azt, amit akkor csinált, vagyis szentendrei motívumgyűjtésének anyagából készült montázsait. Ezt a kitételt csak feltételesen fogadhatjuk el; ha erre az időszakra alkalmazható is, utolsó két évére, amikor geometrikus formákat — legalábbis átfogó, kompozicionális jelentőségben — egyáltalán nem alkalmaz, már semmiképpen nem vonatkozik. A szürrealizmustól mint mozgalomtól, az André Breton adta feltételektől és attól az értelemtől, amelyet Max Ernst, Tanguy, Dali műveiben kapott, elhatárolta magát. De nem idegen tőle Klee művészete, s ha Kleenél elfogadjuk a szürrealista jelzőt, feltételesen Vajdára is alkalmazhatjuk. Viszont megkülönbözteti őket a másféle valóságanyag, amit feldolgoznak, s a más forrás, amelyből formaképző munkásságuk táplálkozik — mint erre később

Future (Az ember és jövője) „euphenics" név alatt annak az iránynak a további hatalmas lehetőségeire, amit az új molekuláris biológia nyitott a fejlődés és általában a gének problémáinak a vizsgálatában.

Az ember felülmúlja önmagát genetikailag

Tisztázzunk azonban egy dolgot ebben az összefüggésben. Ha csupán a felépítményébe és befejezésébe szólunk bele annak a „régi háznak", amit az emberi test jelent, de elfogadjuk genetikai bázisát abban a formában, ahogyan azt örököltük, vagy ami még rosszabb, ha azután kísérletezünk ilyen felületes javításokkal, miután ezt a házat hagytuk még jobban leromlani, akkor megközelítően sem várhatunk fáradozásunk eredményeként olyan megfelelő épületet, mint amilyent akkor nyerhetnénk, ha meg tudnánk változtatni alapjait. Ezt felismerve, el kell jussunk oda, hogy az alapokat, az ember genetikai anyagát ne csak megóvjuk a leromlástól, hanem képesek legyünk ténylegesen javítani is. Még a mi életünkben elindul bátor önkéntesek egy kis csoportja a családtervezés útján, a legtöbbet ígérő forrásból szerezve be csíraanyag szükségletét. Ily módon, a meggyőző példa erejével, mintegy genetikai kovászt jelentenek a populáció számára. A kulcs itt csak idealizmus lehet, kényszernek itt helye nincs, és nyilván a legönzetlenebb egyének vállalkoznak majd ennyire új kísérletre. Ilyen csoportok természetesen az intelligencia, teremtőképesség, együttműködésre való hajlandóság, életöröm, elevenség és jó felfogó képesség ideáljait kell szem előtt tartsák standardként, amelyeknek a birtoklása a múltban is, jóllehet kisebb mértékben, lehetővé tette az ember számára jelenlegi magas helyének az elérését, és amelyeknek a birtoklása a jövőben sokkal nagyobb mértékben teszi majd képessé őket még magasabb szintekre való emelkedésre. Idővel javulnak majd a módszerek és letisztulnak az ideálok úgy, hogy a mesterséges megtermékenyítés nagymértékben javítani fogja az emberiség genetikai sajátságait.

Ha olyannak ismerjük meg az életet, amilyen, és növekvő mértékben látjuk csodáit, akkor növekvő mértékben látjuk majd oktalanságait is, amelyek abból az opportunista módszerből fakadnak, amit a természetes kiválogatódás kénytelen használni. Normál alkatunk hibákkal van tele, kezdve a nagyoktól, mint amilyen a gerincvelői kötegek kereszteződése és a látóideg rostjainak a retinára eső fény útjába való elhelyezkedése, mindenféle kisebb biokémiai kerülőutakig és szükségtelen bonyolultságig, amelyeket még fel sem fedeztünk. A jövő biológiája növekvő mértékben fogja tanulmányozni, milyen elrendeződések lennének jobbak és hogyan érhetők el azok. Miután megtanulta az élő természet által szolgáltatott tanulságokat, egyre fokozódó mértékben fordul majd a teremtés soha el nem végződő feladata felé, és egyszer majd elérheti, hogy teljesen rendelés szerint szabja ki teremtményeit az élet szövetéből.

Kétségtelen, hogy utódaink ugyanakkor az élettelen természeten is gyakorolják majd teremtő képességüket, és bizonyára létrehoznak majd olyan számoló- és robotgépeket, amelyek bizonyos területeken nagymértékben felülmúlják őket. De törekedni fognak arra, hogy ezeket és saját biológiai szervezésüket egyre jobb összhangba hozzák. És egyre hatásosabban mozdítva elő azokat a tulajdonságokat, amelyeket emberi értéknek neveznék és amelyek évbilliók következetes haladásából születtek, olyan értékeket, amelyek a tudatosság, racionalitás, megértés, kölcsönös segítség, belső harmónia, sokoldalúság és teremtőképesség növelésére és kiterjesztésére irányulnak, nem kell attól félni, hogy ezek a teremtmények, legyenek élők vagy élettelenek, magával az élettel ellentétes irányban fognak mozogni, vagy ellenkeznek legmélyebb óhajainkkal. Így az élet-tudományok az élettelen anyaggal foglalkozó tudományokkal karöltve soha be nem végződő koordinált haladás érettségének a fokára jutnak el.

H. J. MULLER

kissé bővebben utalni fogunk. Ami a magyar művészeten belüli elhelyezkedését illeti: művészete teljes kibontakozásában valóban függetlennek és előzmények nélkülinek látszik, a nekifutás és a felívelés valóban rendkívül gyors, és az a meglehetősen egyenletes vonal, amely a megelőző évtized magyar művészete mozgásának összegéből adódott, vele valóban kilendült irányából. De az idők is, amelyben alkotott és amelynek problematikáját feldolgozta, méghozzá egyedül, rendkívüliek voltak, s a terep, amelyen útja vezetett, nem egyenletes sík, hanem hirtelen feltáruló szakadékos lejtő.

Vajda a korán érő művészek közé tartozott, törékeny szervezete mintha ösztönözte volna, hogy gyorsan mondja el, amit akar. Kilenc-tíz éves korából származó rajzai egyáltalán nem gyermekrajzok. Részben minta utáni másolatok, de a legkevésbé sem szolgaiak, hanem a valóságos, három kiterjedésű tárgy és tér lerajzolhatóságának öröme fűti őket. Tizennégy-tizenöt éves korából való zalaegerszegi tájak, fotókról, metszetekről és természet után készült arcképek, rajzok és akvarellek jó megfigyelőképességéről tanúskodnak; a formák egymáshoz való viszonya, az arányok, távlat, rövidülés stb. érzékeltetése bár merev, de nagyjából helyes. Tizenöt éves korától Pesten az OMIKE rajziskolában tanul; akttanulmányai a következő évekből már fölényes tudásról tanúskodnak. A Képzőművészeti Főiskolán 1927-től 30-ig Csók István tanítványa; abban a rövid időszakban növendéke ennek a konzervatív intézménynek, amikor Csók és Vaszary a művészet aktuális kérdéseivel ismerteti és hagyja ismerkedni a fiatalokat. Társai Korniss, a külföldre szakadt igen tehetséges Trauner és Kepes, a Vaszary növendékek közül Hincz, Gadányi, Barcsay. Belőlük toborzódtak a „Progresszív fiatalok" botránybafulladt kiállításának résztvevői. Ezekből az időkből nagyméretű szénrajzok, csendéletek, szentendrei városrészletek, tájak származnak. Ezek a kompozíció, a térszervezés, formázás körülbelül olyan felfogását tanúsítják, mint a Nyolcaké, különösen Czigány Dezsőé. Valószínű, hogy nincs közvetlen hatásról szó, csak szellemi rokonságról. Egy *Asztali csendéleten* egyszerű motívumok szerepelnek, amelyek a szegényes élet hangulatát adják, ennek hagyományát a magyar festészetben Nagy Balogh, Czigány, Kmetty alakították ki. A tárgyak anyagszerűségükben nem érdekesek, csak formájukban: ezek a formák tömörek, szorosan körülzártak, esetlegesség nélküliek. Egyik nem jelentősebb a másiknál, csak a tér-formaritmus alkatelemei. A *Szentendrei utcarészlet* mutatja, hogy ha nem ő rendezi el a tárgyakat, akkor is olyan motívumot választ, amely a szűkszavú szerkesztésnek megfelel. E rálátásos komponálásnak is megvannak az előzményei a 10-es években Cézanne után alakult magyar konstruktivizmusban. A templomhegyről rajzolt városrészlet összehasonlításképpen is érdekes: a később elemekre bontott, majd újfajta szintézisbe alakított motívumok, témaelemek itt még eredeti, a látványnak megfelelő térbeli egységben vannak.

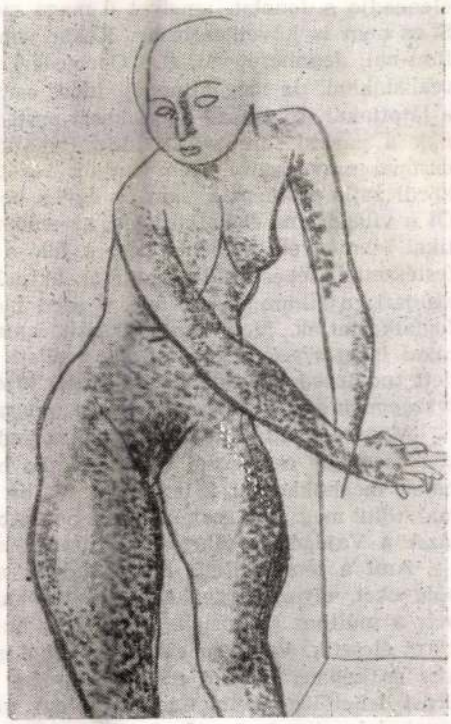

Vajda Lajos: Akt (1930—34)

A következő etapban — logikus lépés — a tárgy, amely eddig is csak jelzésre szolgál, eltűnik, s marad a nonfiguratív konstruktivista kompozíció; ezek is főként nagyméretű szénrajzok. Vajda bekerül a szocialista mozgalomba, Kassák és az ún. Munkakör hatása mutatkozik e művekben. Ekkor már tudja, kik a kelet- és nyugat-európai konstruktivisták, ismeri Malevics, Lissickij, Moholy-Nagy munkásságát. Megragadja ennek az irányzatnak problematikája, mely egyúttal saját útjának is logikus folytatása, s programja, amelyet ugyan minden művelője másképp fogalmazott meg a maga számára, de végső soron a valóság zűrzavara feletti uralom, a tisztázás igényéből fakadt, kompromisszumok nélküli magatartásból, amely kinél vallásos, teozófiai, kinél szocialisztikus, társadalomreformáló vagy éppen világmegváltó szándékkal fonódott össze.

Vajda ekkor már sík formákkal alakít, s ha egyes kompozíciói meg is őrzik a tárgyi utalást (egyik rajzán hegedű felbontott formái és cirilbetűs szótag szerepel), többségük teljesen geometrikus. Kompozícióiból hiányzik a megállapodottság nyugalma, a világkép lezártságából adódó statikusság.

1930-ban Vajda Párizsba megy, és három évet tölt itt. Ez az időszak érdekes intervallum életében és művészetében. Ellentétben a legtöbb Párizsban járt magyar művésszel, akik egyéniségük épségének megtartása érdekében félig vagy egészen lehúnyt szemmel mentek el a legaktuálisabb művészeti események mellett, és vagy nem reagáltak az újra, vagy egy szelídített formáját fogadták el, Vajda nyitott szemmel járt. Nem féltette magát, de a hatás nagyon erős volt. Nem is tud festeni ezekben az években, akttanulmányokat és fotomontázsokat készít. Elég bátor ahhoz, hogy elengedje a fonalat, amelyet ő maga szőtt eddig, nem fél attól, hogy elveszti magát. S ez nem is következett be. Ekkor ismerkedik meg eredetiben a kubistákkal, Ozenfant-nal, Jeanneret-val, (Le Corbusier), az ún. puristákkal, Kleevel, Miróval, a szürrealistákkal, de még átmeneti időre sem szegődik senki nyomába; rögtön megemészti a látottakat. Úgy kezd új szakaszt pesti munkáihoz képest, hogy bár ebben benne vannak a párizsi tanulságok, idegen marad az École de Paris-tól és az egész nyugat-európai művészettől. Nem tudják lekötni sem az ábrázolás mikéntjei, a „hogyan" körül zajló problémák, sem az egyén belső életére redukált lélektani tények feltárása. Őt a világdráma foglalkoztatja, az emberiség sorsának alakulása, többek között a politikai események, s érdeklődése a felé a műfaj felé fordul, amely (szemben a statikus festészettel) lépést tud tartani az aktualitásokkal, s e dráma mozgalmasságát inkább kifejezi: a filmművészet felé, s ezen belül a vele rokonlátású Eizenstein megoldásai foglalkoztatják. Montázsokat készít, amelyekben a nyugati szürrealizmus adta technikai lehetőségek a keleti orosz realista szemlélettel egyesültek. Talán már most kezdett tudatosodni Vajdában az a célkitűzés, amit később így fogalmazott meg: *Magyarországon hidat építeni a kelet- és nyugat-európai kultúra között.*

Maga a montázs a szürrealizmus kedvelt műfaja, mert a különböző egymástól idegen és mégis egymással összefüggésbe hozott tárgyak váratlan asszociációkat, döbbenetet, meghökkenést váltanak ki. Vajda ezt a metódust átveszi, de sajátos tartalommal tölti meg. Ha csak néhány pontjában hasonlítjuk össze a Max Ernst-féle montázst a Vajdáéval, világosan kitűnnek az eltérések, sőt ellentétességek.

Ami a témát illeti: Ernst kedveli a századvégre emlékeztető témákat, korzettes hölgyeket, olyan tárgyakat — bútorokat, vitorláshajókat, velocipédeket —, amelyek már a múlthoz tartoznak, és ezzel az európai századvég fojtó, betegesen túlfűtött légkörét élesztik. Vajda az *aktualitásokból* gyűjti anyagát, a *világ minden részéről* érkező hír- és képanyagból, s ez a körülmény második különbözőségüket is meghatározza: Ernst lehetőleg acélmetszetekkel, egy régiesebb reprodukálási technika felhasználásával dolgozik, és ennek finomsága a nappalok brutalitásától elrugaszkodó hangulat fontos eleme. Vajda magazinokból vágja ki motívumait, s ezek mindennapi realitása nemcsak a fotó nyerseségével, de a papíranyag durvaságával is hat. S a harmadik eltérés: Ernst montázsai, bármilyen bizarr is összeállításuk s egymástól távolesők is

a motívumok, egységes színtéren játszódnak le, valami tájban vagy belső térben, s bármennyire képzeletbeli, álombeli hatást keltenek is, mégis az egész eseményt némiképp lokalizálják, korlátozzák, helyhez kötik. Vajda figurációit teljesen semleges, fizikailag meg nem határozható térben helyezi el, időbeli és térbeli kötöttség nélkül: kezdi kialakítani az univerzalitás szellemi igényének megfelelő általános érvényű kompozíciós formát.

Mint mondottuk, a képanyag a világ minden részét idézi, s óriási időbeli távlatokat is, de ezzel Vajda nemcsak térbeli és időbeli teljességet akar elérni, hanem az élet leglényegesebb ellentmondásait és ellentéteit is meg akarja ragadni. Így ez a nagyon is naturalista, sőt verista részletanyag szimbolikus értelemben rendeződik el. A jó és rossz, az ártatlan és bűnös, a gyilkos és az áldozat állnak szemben egymással, s az érintetlenség, ifjúság és szépség meghatóan törékeny virágba szökken az elgyötörtség, betegség és öregség szörnyű talaján. Eltérően a később oly gyakori szakrális szimbólumoktól, ezek a jelképek a hírlapok adta nyersanyaghoz kötöttek. Csak ritkán bukkannak fel olyan motívumok, mint sírkereszt, keleti szerzetes stb. — de itt is aktualitásokkal elegyítve —, amelyek sokszorosan megformálva, általánosítva, nem ilyen nyersen, később Szentendrén megjelennek.

Absztrakt konstruktivista időszakához képest a párizsi montázsok első pillantásra teljes szakításnak, teljes ellentétnek tűnnek. Valójában továbblépés, vagy talán inkább visszalépés ez a probléma tökéletesebb megoldása érdekében. Absztrakt kompozícióiban Vajda egyetemességre törekedett, de ebben a mindenen felülemelkedő elvonatkoztatásban nincsenek feldolgozva, megemésztve a világ tényei. Párizsban Vajda szembe akart nézni az élet anyagával, halmozza és ugyanakkor szelektálja a dokumentumokat, s ezekből tragikus összkép alakul ki.

Párizsi aktrajzain, bár nem akarnak túlmenni a tanulmányjellegen, olyan technikai újítás jelentkezik, mely tartalmilag is figyelemre méltó. Továbbfejlesztve, tökéletesítve szentendrei montázs- és ikonkorszakában mindvégig használja majd. Az árnyékolás, a plasztika jelzése nem tömör felületekkel történik, mint régebbi budapesti rajzain, hanem szaggatott pontozással. Ennek intenzívebb vagy halványabb alkalmazása igaz ugyan, hogy kíséri a formát, de a felület egységét, az anyag nehézségét oldja, s esztétikai értelemben önállósodik, kísérő szerepéből bizonyos mértékig független életre kel. Ez az a pillanat, amikor a tárgy kezdi elveszíteni konkrét anyagiságát, és általánosabb szellemi érvényt nyer.

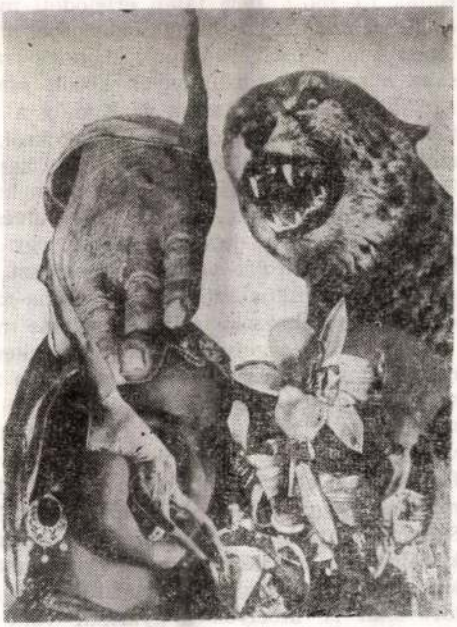

Vajda Lajos: Montázs (1930—34)

Magyarországra visszatérve kb. egy kis átmeneti időszak következik. Egy kisméretű *tempera* és egy nagy *pasztell-csendélet* mutatja új irányulását. E képeken a tárgyak csak mint sík felületek jelennek meg, ami éppúgy nem éles törés a megelőző párizsi plasztikus formarendszerhez, mint — más, már említett szempontból — a régebbi budapestihez viszonyítva sem az. Párizsi montázsain a külön-külön tes-

tes formák a háttérhez képest egységes sziluettszerű, tehát *síkhatású* felületet alkottak; s vannak olyan montázsai, ahol kivágásai — ha ez megfelelt a témának — függetlenül az összetevő motívumok amorf rajzolatától, tégla vagy négyzet alakú síkok, de aktján is láttuk a plasztika feloldásának törekvését. Most, a budapesti temperaképen az asztal lapjából — mint lényegesre redukált forma — megjelenik a tökély és zártság jelképes alakja, a kör, mely sokféle értelemben ismét és ismét fel fog bukkanni Vajda képein, rajzain. A tárgyak redukált körvonala, rajzolata nagyon fontossá válik, s a felületek sokszor áttetszően (a pontozással jelezve), sokszor negatív formában mutatkoznak. Mindez egy-egy állomás az anyag szublimálásának folyamatában. Pasztellképén ugyancsak az anyag feloldásának és a forma redukálásának folyamata játszódik — redukció és nem sematizálás, mely megtartja az egyediséget és egyszeriséget. Az asztalon maszk, az emberi arcnak ugyanilyen egyedi és mégis állandósult vonásaival.

De az itt megoldott esztétikai feladatok nem elégítették ki Vajdát. Művészetének valamely bő és tápláló szellemi forrást keres. Az egykorú vagy a közelmúlt művészetében, sem a magyarban, sem a nyugatiban, nem talál inspirációt. Azok a művészeti elképzelések, amelyek mind tudatosabban foglalkoztatják, valami olyan felé irányítják figyelmét, ami ősi és megformált is egyúttal. Ebben az időszakban jut Szentendre fokozott szerephez életében.

S itt ismét néhány életrajzi adatot kell közbevetni. Vajda Göcsejben született, zsidó származású magyar családban. Még gyermek, mikor apja fejébe veszi, hogy feladva otthonukat Belgrádba költöznek. Tizennégy éves, amikor visszajönnek Magyarországra, a család ekkor Szentendrén, az ugyancsak szerb városban telepszik le. Így Vajda Szentendrét már igen korán megismeri, később a nyarakat tölti ott. Mégis mindaz a benyomás, amelyet otthonának zsidó hagyományai, szülőhelyének magyar népi kultúrája, s a belgrádi és szentendrei keleti ortodox formák és ritusok gyakoroltak rá, most, 1935 táján érlelődött meg. Barátjával, Korniss Dezsővel Szentendrén és a szembenfekvő Szigetmonostoron motívumgyűjtő munkába kezd. Mint egy levelében írja: „Abból indulunk ki, hogy tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez a magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet... Ugyanazt akarjuk kb., amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak." E motívumgyűjtés eredménye számos rajz ablakokról, házhomlokzatokról, egy paraszti Madonnaszoborról, falusi pléh-krisztusokról, kapupillérekről, a szerb sírkövek halálfejeiről. Ezeket nem műemlék-jellegük, hanem karakteres voltuk szerint válogatta ki. De éppígy lerajzolja a még ennyire sem művészi petróleumlámpát, parasztszekeret, vagy az asztalon a tányért késsel, almával, egy karéj kenyeret. Templomtorony és deszkapalánk, díszes barokk vasrács és paraszt sírkereszt egyszerű, festett fűzfarajza, szerb. zsidó kalligrafikus szövegek és Duna-parti kövek, egy templomkapu kulcspajzsa és egy bárányt ábrázoló terítő — egymás mellett bukkannak fel a rajzokon.

Azokból a motívumokból, amelyeket így összegyűjtött, az derül ki, hogy a népművészetet nem úgy értelmezte, mint a zenében Bartók és Kodály, s a tárgyi kultúra területén a néprajz, márcsak azért sem, mert a motívum ősiségének kérdése számára nem volt mindig elsőrendű fontosságú. Ha ezt kutatta volna, nem korlátozta volna munkásságát oly nagy mértékben Szentendrére, ahol a barokk korból eredő formák meglehetős többségben vannak. Nem annyira a motívumok eredete érdekelte, mint az, hogy az mivé vált, milyen új értelmet kapott egy sajátos életkereten belül. Sok mindent el is hagy, ami a néprajz gyűjtési területére esik, viszont más irányban kiszélesíti a témakört, s belevon nemcsak munkaeszközöket (szekér, kasza, horgony, kút stb.) — ez még nem lépné túl a néprajzi kutatás keretét —, hanem lerajzol olyan tárgyakat is, amelyek a gyáripar vagy ügyetlen kézművesség termékei; vagy nem maradandó tárgyak, mint egy alma hámozott héjjal, egy lebbenő függöny, egy korhadt kerítés, s ezekben is az állandósult jelentést, a tipizálódott formát kereste, s többszörösen, mint állandó motívumot alkalmazta rajzok egész sorozatában. Tehát

azok a tárgyak érdekelték, amelyek az életet szolgálták és fejezték ki, de pillanatnyi jelentőségükön túlmutató értelemben, s ha egy tárgy törött vagy csorba volt, mint egy esőverte pléhkrisztus, vagy a rajzokon többször megismételt Madonnája, ezeket éppen *így* fogadta el, mert ez a feledésbebomló forma felelt meg valódi szerepüknek a jelen életében.

Eleinte a helyszínen rajzolta az egyes tárgyakat, majd egy későbbi fázisban egymásra kopírozta. Néha szétvágta az egyes rajzokat, és mint montázsokat egymásbaragasztotta. Tiszta kontúrrajzzzal dolgozott, a felületeket áttetszően hozta, az egymást fedőket néha pontozással vagy finom lavírozással jelölte. E képek, rajzok nagy része körben komponált, s valamennyi — ez a párizsi montázsok óta végigvonul az egész művön — konkrét háttér nélküli.

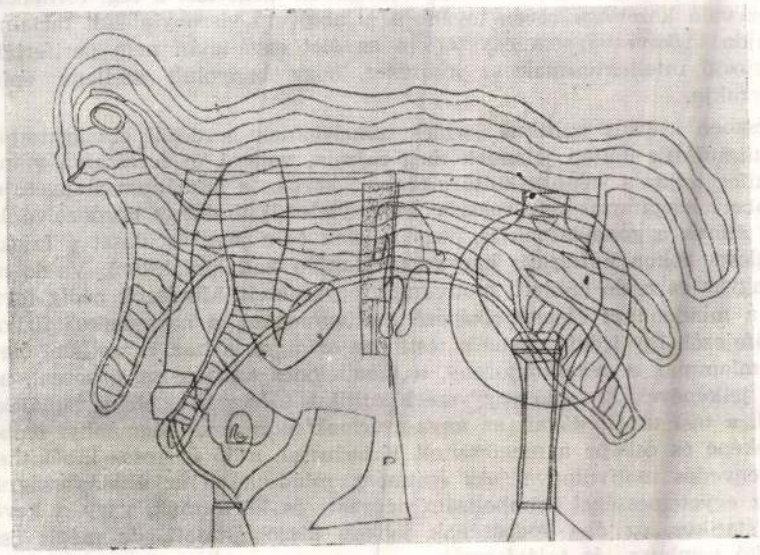

Vajda Lajos: Ceruzarajz (1936)

E rajzolt vagy ragasztott montázsok tárgyai külsőleg nem függenek össze, de tartalmi egységet alkotnak azáltal, hogy az élet különböző vonatkozásaira, teljességére utalnak. Az egyik rajzon paraszthház homlokzata és belseje, ősi kultúrák magasrendű terméke: zsidó és szerb írás, közönséges hámozott alma, flóderos deszka, pillér stb. alkot bonyolult és mégis tiszta szövedéket. Egy másik rajzon az áhitat tárgya, a falusi korpusz íródik egybe a karéj kenyérrel és a munka eszközeivel, a kaszával, az árboccal. Egy ízben a Madonna-szobor motívum a zsidó tojással egyesül, úgy, hogy ez utóbbi helyettesíti a fejet — így az élet forrásának jelképe megkettőződik.

A motívumok eredete csak részben olvasható le, részben önállósultak, nehezen vagy egyáltalán vissza nem vezethető formákká váltak, amelyeknek éppen ebben az önállósultságukban, általánosságukban rejlik értelmük. Az egyes tárgyak rajzolata sajátosan ötvözi az esetlegeset, az egyedit s a letisztult örök vonásokat. A tisztulási folyamat sokszor geometrikus fokig is eljut, vagy a motívumok kiegészülnek geometrikus formákkal. De ezeken a rajzokon is együtt marad a konkrét és a geometrikus elem, s a geometrikus nem merevül meg, mindig megőrzi érzékletességét. Így a házak homlokzatából és oromzatából négyzetek, téglaformák és rombuszok keletkeznek, a tányérból kör stb. E geometrikus formák azonban gyakran függetlenek a tárgyi elő-

képtől. Egyes rajzokon a rombusz még nyilvánvalóan az oromzat kiegészítésével keletkezik, másutt azonban teljesen önállósult értelemmel keretezi az életet képviselő, már többször idézett tárgyakat. Ugyanilyen keretté válik néha a tányér-kör is, melyet egy ízben még egy absztrahálódott forma, a négyzet foglal magába. Akár felismerhető e formák konkrét kiindulása, akár teljesen elvonatkoztatottak, mindig szimbolikus jelentőségük van: az általános érvényűség fokára emelik, teljességgé, eszménnyé teszik az életnek azt a képét, amely összetevőiben töredékesen jelent meg. Ezek a világ nagy kultúráiban már használt absztrakt formák arra utalnak, hogy bár Vajda maga is alkotott szimbólumokat, de kutatott a formák már kialakított szimbolikus jelentése után is.

Szentendre perifériára került, a modern élethez viszonyítva kevésbé bonyolult életkerete, amely hagyományossága következtében megőrizte a régi formákat, s a természethez való közelsége révén továbbra is alapvető viszonylatokat tartalmazott, adhatta Vajda legkevésbé sem egyszerű s az élet egyáltalán nem perifériális problémáival küzdő intellektusának az indítékot, hogy bonyolult szellemi építkezésének alapját lerakja.

A részben kiürült kultikus formák, amelyeknek hordozói elhagyatottan, töredezetten, pusztulásra ítélten jelennek meg rajzain, valami új forrásaivá válnak. Ebben a szellemileg teljesen leépült, kultúraromboló korban a humánum alapvető eszméinek, tiszta emberi magatartásának sokszor reménytelenül törékeny hordozóivá lesznek, de ösztönzői annak a gondolatnak is, hogy a jelen és a jövő arculatát a fajok és népek már meglevő, rokon kulturális hagyatéka alapján kell kialakítani. Vajda montázsain szerb, magyar és zsidó eredetű motívumok egyesülnek. Mindezek pedig tovább összefonódva a mindennapi életet jelképező motívumokkal, a harmonikus fizikai-szellemi létezés kifejezői. Így íródik egybe a testi élet színtere, a ház, a szellemi élet színterével, a temlommal, a templomtorony, a szemlélődés színtere az árboccal, a tevékeny hajósélet jelképével. A zsidó vagy szerb kultikus szöveg, a szellem tápláléka a karaj kenyérrel, a test táplálékával; az anya-gyermek motívum, valamennyi emberi vonatkozás előképe és ősképe a megfeszített Krisztussal, a jó és rossz kibékíthetetlensége miatti szenvedés motívumával. Az építmény mindinkább az általánosságra tör, fellépnek az egyetemességet szimbolizáló négyzet- és körformák, vagy a kevésbé bizonyos és statikus, az élet sodrásának jobban kiszolgáltatott, de mégis összefogó és általánosító rombusz- és tojásformák.

Ez az építmény anyagtalan és törékeny. A kontúrral megjelenített áttetsző tárgyak levetették az anyag salakját. Nincs háttér, ami lokalizálna, s a kép nem egy nézetre, hanem négy oldalra forgathatóan komponált: a szellem végtelen terében forgó kis univerzum. A párizsi montázsok nyerseségével szemben az élet tényei és kérdései szublimálva, nem spontánul, hanem a legnagyobb tudatossággal kidolgozott, újra és újra ismétlődő, sok vonatkozásban megmutatkozó szimbólum-rendszerben jelennek meg.

Ezekben az években, 1935—37-ben, e montázsok kiegészítői az arcképek. Bennük ugyanez az elgondolás érvényesül. Egy sorozat kettős arcképet készít önmagáról és barátjáról, Bálint Endréről. De az egyéni vonások letisztulnak, a rajz inkább szellemi portré lesz, vallomás saját kettős magatartásáról, a magábatekintő szemlélődő s előrenéző akaró lényről, s az emberi arc egyesül az élet színterét jelentő ablak-, árboc- és a rombuszban absztrahált, általánosított házmotívummal. Ugyane rajz másik változatán az élet teljességét jelképező motívumok kiegészülnek egy, az egészet átfogó női alakkal.

Egy harmadik, némileg eltérő változatán e témának a szemlélődés és gondolat, az élet és a sorsvállalás jelképeit, az emberi arcot, a rombuszt, a keresztet, vasindát, csontokat egyetlen teljességbe fogja az individuáció, az egyén teljessé válásának jelképe, a kör.

Ugyanezeknek az éveknek a termései Vajda ún. ikonjai. A középkori ikonok tömör összefoglalt megfogalmazása inspirálja őt abban a törekvésben, hogy az emberi alakban is kibontsa a dolgok ősformáit, szakrális jellegük pedig arra készteti, hogy önarcképét a küldetés, a sorsvállalás, az igehirdetés, a teljes tisztaság eme évezredes formájában alkossa meg: az arc tojásdada — ez a szellem mozgékonyságát jelképező forma, amely mint az élet születésének szimboluma a Madonna figurájával is kapcsolatba került — a glória teljes körében a tökéletes szellemi univerzum hordozója. Egy másik nagyméretű pasztellen, az 1935—37-es évek, de elsősorban az ikon-tematika legnagyszerűbb darabján csúcsosodik ez a problematika. Lényegében itt is kettős önarcképről van szó, de csak az egyik arc visel vonásokat; ez földi feltételezettségében mint árnyék ivódik bele a felsőbbrendű, a fizikai kötöttségeken túli kör-fej formába. A pasztell pontozásos technikája az áttetszőség, egymásbaivódás, elkülönülés és egyesülés bonyolult variációit teszi lehetővé. Az 1935—37-es évek közti időszak Vajda nagy szellemi-művészi építkezésének korszaka. Hatalmas formai invencióval és intellektuális erővel alakította az alapelemeket, és hozta tető alá bonyolult és egyszerű konstrukcióját.

1938-ban ez a rendkívüli szellemi energiával, művészi és nemzeti, helyesebben nemzetközi hivatástudattal telített tiszta konstrukció összeomlik. Elsőprik a történelem és az egyéni élet egyre kegyetlenebb viharai, az ellenállás emberfeletti küzdelmet kíván a testileg-lelkileg kiszolgáltatott művésztől. 1938-tól 1940-ig, amikor valóságos halála előtt egy évvel kénytelen feladni a munkát, tartalmában nagyjából egységes periódus húzódik.



Vajda Lajos: Ikon (1936)

Ennek az új korszaknak valószínűleg egyik első jelentkezése egy olajkép. Női alak, arc nélkül, amely pedig mint a szellem és lélek központja oly fontos volt Vajda előbb idézett képeiben. Ellenben törzse arcszerűen kibővül, nem emberi arc vonásait hordozva, hanem valami égitestekből, kozmikus formákból alakult konglomerátum képzetét keltve. Ez a kép bevezeti az ún. maszk-periódust. A maszk-képek végtelen térben mozgó, lezárt formációk; ebben rokonok a szentendrei montázsokkal. De azok kristályosan metszett formái és tiszta áttetszősége helyét a formátlanság és vattás, süppedős puhaság váltja fel. Vajdát már évekkel előbb Párizsban, később is foglalkoztatták a primitív és korai kultúrák művészetének termékei, néger, ausztráliai, indián maszkok, sziklarajzok, múmiák. De ezeknek elemei főleg ettől az időtől kezdve bukkannak fel benne, mint olyan formációk, amelyeknek tartalma rokon a saját mondanivalójával. Maszkjai arcszerűek, de kifejezésük nem a szellemi erejével fölénybe került uralkodó és racionális emberé. A racionális burok mögül előtörő ősi félelmek tükröződnek bennük. Nehézkesen lebegnek a formátlan anyag súlyától terhelten. Az ősi rontó szellem idézése és megfékezése mágikus jelekkel történik, amelyek mint vízmosta sziklahasadékok barázdálják a maszkokat. Néha madárszerű alakzatok jelennek meg, a bagolyhoz hasonló lények mozdulatlanul ragadozó éjszakai figyelésben. Olykor a ragadozómadár és a halált idéző maszk egybeolvad, a szárnyak úgy rendeződnek, mint növények levelei, és a figura valami emberi-állati-növényi lényt idéz. A biológiai többértelműség, mely ezekben az ősi, ember előtti, illetve raison-előtti lényeknek sajátja, tovább bővül táji alakzatokkal, égitesteket idéző formákkal, s e formák állandóan átalakulnak egymásba, primitív kozmikus egységben élnek. A tájak nem emberi méretűek, rettegett, elérhetetlen, megmászhatatlan hegyláncok, végtelen vizek, melyek nem tájképszerűen, összefüggően, előtérrel és háttérrel rendeződnek el, hanem összefüggés nélküli elemekként lebegnek valami semleges időtlenség közegében. A kompozíció most is többnézetű, nem lokalizált, a tér végtelen — egy-egy ilyen kép jelentése most is egyetemes, akár az előző évek konstrukcióié. De ebben az egyetemben a vak erők vannak túlsúlyban.

E korszak egyetlen képe, egy színes pasztell idéz határozottabb táji víziót, nagy elnyeléssel fenyegető víz látomását, melyen a tudatnak a mélységhez képest elenyésző, törékeny hajója úszik, előtte szökőár, távolabb a megmenekülés biztató szivárványíve.

A nagyméretű rajzok egy sorozatán múmia alakú, pólyált emberi alak változik át végtelenben lebegő tájjá, s hold és csillagszerű formák teszik teljessé e kozmikus víziót. E halált idéző múmia-alakzat másik megfogalmazásán szörnyeteg, felette ismeretlen, kiszámíthatatlan szándékú szem, s az éjszaka égiteste, a hold lebeg.

Ezek a motívumok többször variálódnak hasonló tartalommal. Egy nagyméretű tusrajzon, mely szerves és szervetlen anyagot egyaránt idéz, a geometrikus művészetre emlékeztető rajzolatok jelennek meg, a hold negatív és pozitív formában, és kerek jelek, égitestek, amelyek éppúgy eredhetnek a szentendrei montázsokon használt zsidó tojásról, mint ausztráliai sziklarajzokról.

Legutolsó évében, 1940-ben a motívumok sokasága eltűnik, egyetlen, igaz hogy örökké változó, hatalmas madárszárnyszerű alakzatba olvad — e szénrajzok előzőleg általában félíves mérete is megnő, egy íves papír terjedelmét ölt. A szárnyak mint a sötét végzet borzalmas ígéretei lebegnek tér és idő felett.

Az utolsó három év képeiben az ösztönös, tagolatlan tudatalatti indulatok, sejtések és víziók törnek napvilágra. Az emberi magatartásnak az az érzékeny építménye, amelyet a montázs-korszak konstruktív szimbólum-rendszere vett körül bástyáival, a valóságban mind hatalmasabban eluralkodó sötét ösztönökkel, a szellemi és politikai támadásokkal szemben nem volt, nem lehetett eléggé megalapozott. De Vajda nem adja meg magát ezeknek az erőknek; hagyja magára hatni, meg akarja ismerni és legyőzni őket. S ha a montázskorszakban oly következetes volt szimbólum-

rendszere, a szimbólum-alkotással mint a birtokbavétel és legyőzés eszközével most sem hagy fel. Bár most fokozottan érdeklik a természet spontán megnyilatkozási formái, egy-egy gyökér, kavics, a vegetáció alakzatai, keresi a már megformáltat is. Azonban a tartalom igényéhez képest nem a magasrendű európai kultúrák, hanem a primitív mágikus művészet köréből. S e motívumokat ő is mágikus célzattal, mint az ellenszegülés eszközeit, a győzelem előidézőit használja fel.

Le akarja győzni a szellem nélküli tompa anyagot, amely most gomolyogva, súlyosan jelentkezik. Technikája, amelyet a pasztellek után a tus- és szénrajzokon alkalmaz, nemcsak formai, esztétikai jelentőségű, hanem eszköz arra, hogy az anyag ne tehetetlen tömegében, mint egységes, áthatolhatatlan massza jusson érvényre; a vonalkázás nem alkot tömör felületeket, technikája, amellyel most rajzol, az energia, a mozgás irányát jelöli, szellemi principiumot juttat érvényre. Ezek a végtelen térben mozgó formák a salakos anyag és a tiszta szellem küzdelmének koordinátái.

*

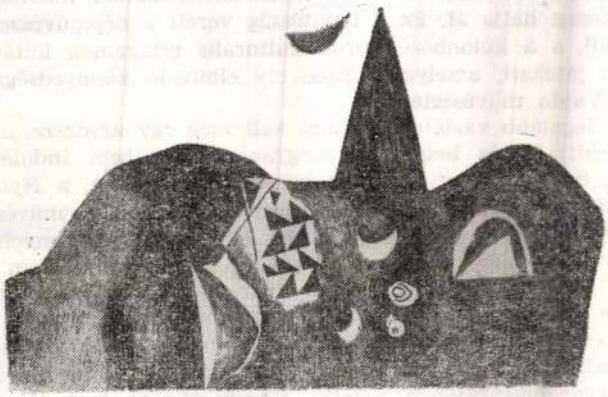

Vajda Lajos: Tusrajz (1939)

Ami Vajda művészetének stílusfogalommal való megjelölését illeti, meg kell jegyezni — bővebb kifejtés hiányában is — egy alapvető különbséget, a programszerű, az André Breton, Max Ernst, Dali stb. által megfogalmazott, és a Vajda-féle szürrealizmus között. A nyugat-európai szürrealista montázs egy álomállapot, öntudatlan állapot, meg nem szervezett, lényegében naturalista rögzítése (bármilyen bonyolult trükkökkel és virtuozitással történik is). Általánosításra, konstruálásra nem hogy nem törekszik, hanem programszerűen elveti ezt, ami összefügg a Breton megfogalmazta követeléssel: mindent el kell követni, hogy a család, a haza és a vallás eszméi megsemmisüljenek. Vajda ezzel szemben — s itt elsősorban 1936-tól 1938-ig terjedő montázs-periódusára utalunk — felül akart emelkedni a valóság összefüggéstelenségének élményén, s bár az esetlegest és véletlent elfogadta, de nem önálló és uralkodó jelleggel, hanem mint az élet velejáróját a magasabbrendű, szellemileg konstruált rendszer elemeként. Művészete társadalmi vonatkozásban is konstruktív volt, anyagát és programját a kelet-európai népek kulturális kincse és ennek hatékonyságába vetett meggyőződése táplálta, a rendőri és a katonai csizma, a fajgyűlölet legdurvább uralma korában a népek testvériségén alapuló művészi programot hirdetett.

Élete utolsó éveiben, a társadalmi és egyé
kok, a szén- es tusrajzok időszakában, Vajda sokszor merül a tudatalatti sötét vízióiba, de nem áll meg a zavaros és formátlan elmény automatikus rögzítésénél. Magatartását az ellenállás, a legyőzésre való törekvés jellemzi, s minél törékenyebbek az eszközei a hatalmas túlerővel szemben, annál megrázóbb a küzdelem, ami ezeken a rajzokon lejátszódik.

Vajda életműve — mint bevezetőben említettük — európai távlatban leginkább Klee-vel vethető össze. A svájci-német művész késői képei tartalmazzák az élet-halál kérdés oly végletes felvetését a tudat ősi formációinak idézésével, mint Vajda késői képei. Erdekes véletlen, hogy e képek ugyanazon években, 1938—1940-ben születtek. De e két év munkásságán túl, illetve visszamenően is egész életművüket az anyagitól való eltávolodás, az átszellemültség jellemzi szemléletmódjukban és eszközeikben egyaránt. A két művész megkülönböztető vonásait azonban meghatározza nyugat-, ill. kelet-európai voltuk, történelmi, társadalmi légkörük eltérése. Mindketten a látható világon túlit, a rejtett törvényszerűségeket kutatták, de Kleet a természet, a kozmosz titkai izgatták, Vajdát az emberi egyetemességé. Klee individualista, Vajda — magányossága ellenére is — társadalmi lény. Mint nagy kelet-európai művésztársainak, Bartóknak vagy az orosz konstruktivistáknak művészetét, az övét is történelmi tudatosság hatja át. Ez a tudatosság vezeti a népművészethez (ami Kleetől idegen marad), s a különböző korok kulturális értékeinek kutatásához. Viszont a fantázia derűs játékait, amelyeket Klee oly elbűvölő könnyedséggel kottázott le, hiába keresnők Vajda művészetében.

S ugyancsak legalább vázlatosan utalni kell még egy kérdésre, amely már a bevezetőben felmerült: Vajda helyére a magyar művészetben. Indulásának körülményeiből kiderült, hogy magyar hagyományokhoz csatlakozott, a Nyolcak és Kassák konstruktivizmusához. Párizs után Szentendrére visszatérve művészeti vákuumba került, az életproblémák és a történelmi szituáció feszült és bonyolult konstellációjában sem a tiszta elvonatkoztatást, sem a polgári festők líráját nem tudja elfogadni. Derkovits, akit igen sokra becsült, ekkor már halott, festészete különben is egy Vajdáétól idegen életanyagban mozgott. Ilyen körülmények között fordul a népművészethez — ennek kibővített értelmében. A festészetnek Vajda által igényelt eszmékkel megterhelt tartalma, de Vajda ehhez kialakított eszközei is idegenül hatnak ez évek magyar pikturájában, amelynek nagy átlagát a „festőiségnek" valamely plein air-impresszionisztikus felfogása jellemezte, s még a kivételszámba menő moderneket is olyan hús-vér érzékiség, amely főleg a színekben dúskált. Az anyag súlyát feloldó, szublimáló törekvésből következő testetlen vonal eszközét a grafika alacsonyabbrendűnek ítélt területére utalták, s a közvetlen szemléleten ilyen mértékben túllépő intellektualitást az irodalomra. Vajda szentendrei montázs-periódusa ezzel az uralkodó áramlattal szemben valójában az új történelmi körülményeknek és Vajda egyéni adottságainak megfelelő megoldása a század eleje óta ismét és ismét, de a szerencsétlen történelmi körülmények között mindig csak pillanatokra felbukkanó magyar művészeti törekvésnek: áttekinteni a káoszt, uralkodni rajta, és szellemi programot adni. Vajda a magyar konstruktivista törekvések egy fázisát képviselte. Utolsó életévei alkotásaiban alámerül az intellektualitás, a konstruktivitás. A szenvedélynek az a tragikus sikolya, amely most képeiből kitör, ugyancsak idegenül és riasztóan cseng a magyar művészet sokkal csendesebb hangjainak morajában. De vajon mi adhat leleplezőbb dokumentumot a fasizmus dúlásáról és megrázóbb példát az emberi kiszolgáltatottságról és a végsőkig kitartó ellenállásról, mint Vajda e képei?

KÖRNER ÉVA

Vajda Lajos festő

Magyar Csillag 1943 XI. 15.

III. évf. 22. sz. 630.o.

Farkas Zoltán: képzőművészet.

Vajda Lajos festő

Magyar Csillag, 1943.

III. köt. 22. sz. 630. l.

Farkas Zoltán: Képzőművészet.

1021

1969. szeptember 11, csütörtök NÉPSZABADSÁG

A világ műtörténészei Budapesten

Gazdag kiállítási program a nemzetközi művészettörténeti kongresszus idején

(Tudósítónktól.)

Utoljára 1896-ban volt ilyen kongresszus Budapesten, és Párizs, New York és Bonn után először rendezik meg a tanácskozást szocialista ország fővárosában, — mondotta a *XXII. nemzetközi művészettörténeti kongresszusról dr. Vayer Lajos* egyetemi tanár tegnapi sajtótájékoztatóján. Az Unesco égisze alatt működő nemzetközi művészettörténeti szervezet, a *CIHA* hívja össze rendszeresen e tudományág képviselőit szakmai találkozóra; így kerül sor a legújabb rendezvényre szeptember 15. és 20. között a *Tudományos Akadémián.*

A budapesti tanácskozás valóban méltó lesz a világszervezethez: huszonöt ország mintegy négyszázötven szakembere tart és hallgat művészettörténeti előadásokat tizenkét szekcióban. A leningrádi Ermitázstól a washingtoni nemzeti galériáig, a bécsi Albertinától a párizsi Musée Nationale d'Art Moderne-ig szinte valamennyi híres múzeum kutatói, igazgatói jelen lesznek, köztük olyan tekintélyek, mint az 1919 óta külföldön dolgozó *Charles de Tolnay (Tolnay Károly)* professzor, a firenzei Michelangelo-intézet igazgatója, *Bernard Dorival*, a modern képzőművészetek világhírű francia szakembere és *Mihail Alpatov* szovjet akadémikus, akinek művészettörténetét a magyar olvasók is forgatják. A külföldi vendégek mellett természetesen az egész magyar művészettudomány részt vesz a munkában: további kétszáz hazai szakember lesz hallgatója vagy aktív részvevője a tanácskozásnak.

A középkortól napjainkig a művészettörténet minden fontos témája a szekciók napirendjére kerül a kongresszuson, amelynek fő témája az *„egyetemes és regionális fejlődés a művészettörténetben"*. Értékes előadások hangzanak el a közeli jelentős évfordulókkal kapcsolatban is. *Tolnay* professzor *Bruegel* halálának négyszázadik évfordulójához kapcsolja referátumát, *Matisse* századik születésnapja alkalmából mondja el megemlékezését a mester neves párizsi kutatója, *Bernard Dorival*, s *Rembrandt* halálának háromszázadik évfordulójára emlékeznek *Egbert Haverkamp-Begemann* amerikai professzor előadásával.

A kongresszus természetesen kitűnő alkalom arra, hogy a szakma külföldi tekintélyei *megismerjék a magyar művészetet, művészettörténetet és kultúrát.* A reprezentatív bemutatókat — csupa különleges, alkalmi rendezvényt — *ajánlják a rendezők a magyar nagyközönségnek is; a kiállítások nyilvánosak.*

Az elsők, a *Szépművészeti Múzeum bemutatói* (amint arról hírt adtunk) már meg is nyíltak. Vasárnap 11-kor nyitja meg reprezentatív kiállítását *A magyar remekművekből* a Nemzeti Galéria a *Budavári Palotában;* az Ernst Múzeum a *századforduló*, a Műcsarnok *a felszabadulás óta eltelt negyedszázad* magyar alkotásait állítja ki. A Nemzeti Múzeum *a magyar pénz történetének*, az Iparművészeti Múzeum az *Esterházy-kincstárnak* a kiállításával várja az érdeklődőket, s a fővárosi látnivalók sorát a Néprajzi Múzeum zárja *a népi kerámiák gyűjteményével*, amely a Nemzeti Galéria Kossuth Lajos téri épületében található. A vidéki múzeumok közül a *székesfehérváriak* meghosszabbítják ez időre a *festett fatáblák* nagy sikerű bemutatóját és vasárnap megnyitják a *Vajda Lajos-emlékkiállítást;* a *szentendrei* múzeum az ottani *művésztelep tárlatával* várja vasárnap óta a látogatókat; az *esztergomi kincstár* és a *visegrádi* múzeum *Reneszánsz szobrászat Magyarországon* című gyűjteménye ugyancsak sok tudós és „civil" érdeklődőre számít.

1969 SEP 11

NÉPSZABADSÁG
Budapest

MAGYAR HÍRLAPTO
BUDAPEST, IX., ULLÓI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

SAJTÓFIGYELŐ

Fővárosi statisztika az ingatlanforgalomról

Elkészült a statisztika a főváros ingatlanforgalmának első nyolc hónapjáról. Az adatok tanúsága szerint ez év január 1. és augusztus 31. között összesen *3983 ingatlan cserélt gazdát*, az együttes vételár pedig *287 millió forint volt*. Érdekes, hogy ez csaknem pontosan egyezik az előző évi ingatlanforgalommal: 1968 első nyolc hónapjában tudniillik 3993 ingatlan adásvételét bonyolították le. A vételárban azonban *csaknem 50 millió forint a különbség — 1969 „javára"*. Igaz, az elkelt telkek, házak, öröklakások méretéről, illetve szobaszámáról még nincsenek pontos adatok, részletes kimutatások. A tavaly január 1. és augusztus 31. között gazdát cserélt ingatlanokért átlagosan 59 854 forintot fizettek a vevők, *az idén viszont 72 056 forintot*.

Magyar zöldség- és gyümölcsbolt Prágában

A [illegible] Újságíró S[illegible]

A több mint 150 000 tag[illegible] mörítő Nemzetközi Újságíró[illegible] vezet *a nemzetközi szolid[illegible] nap* alkalmából szerdán nyi[illegible] zatot tett közzé, amely [illegible] minden becsületes újságírót [illegible] rekedjék arra, hogy véget ér[illegible] vietnami tömeggyilkosság, s[illegible] kialudjanak a konfliktusok [illegible] fészkei. A szövetség felhívja [illegible] jait, támogassák mindazok [illegible] javaslatokat, amelyek az európai [illegible] s a többi földrész biztonságának [illegible] szavatolására irányulnak. Harcoljon minden újságíró az emberi [illegible] harcban arra kell törekedni, hogy a sajtó, a rádió és a televízió az emberek, a béke, a szabadság és az igazságosság érdekeit szolgálják.

Budapesten tartják értekezletüket a szocialista országok tudományos akadémiái

Szeptember 16. és 22. között a Magyar Tudományos Akadémia rendezésében *Budapesten* kerül sor a szocialista országok tudományos akadémiáinak kétévenkénti értekezletére. Az értekezleten részt vevő tíz tagakadémia tíz közös témában tart beszámolót az eddig elért eredményekről és előterjesztik javaslataikat a [illegible] összehangolására. *mákkal összefüggő munkák helyzete, az akadémiák szerepe, s az akadémiák részvétele a nemzetközi tudományos szervezetekben.*

A legutóbbi, szám szerint ötödik értekezletet 1967. szeptemberében Csehszlovákiában rendezték, s az ott javasolt tudományos feladatok végrehajtásáról szóló részjelentések alapján a Csehszlovák Tudományos Akadémia tartja az első beszámolót a budapesti értekezleten.

ó Hatvan kapujában útvonalon

[illegible]nak az új kétszintes csomópontot

dokolta, hogy a város keleti bejáratánál keresztezi egymást a *Budapestet Miskolccal* összekötő vasútvonal és a 3-as számú fő közlekedési út. A kereszteződésnél forgalmasabb időszakban tízpercenként eresztették le a sorompót, óránként átlagosan mint-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

Vajda Lajos

CSONGRÁD MEGYEI HÍRLAP
Szeged
1971 MÁR 16

A kulisszák mögül...

Megyénkben közismert a képzőművészet iránti érdeklődés. Nos: mit rejtenek a következő hónapokra a tv képzőművészeti műsorai?

A magyar művészettörténet-sorozat folytatódik — a régebbiek közül megismerkedünk *Lechner* Ödön építész, *Vajda* Lajos festőművész és *Kozma* Lajos építész-formatervező munkásságával, a kortárs művészek közül *Bortnyik* Sándor és *Fónyi* Géza festőművész, illetve *Mikus* Sándor, *Vilt* Tibor és *Schaár* Erzsébet szobrászművész portréját mutatják be.

Érdekesnek ígérkezik „*A város peremén*" című műsor, amelyben a külvárost, mint témát elemzik *Nagy Balogh* János, *Derkovits* Gyula és *Dési Huber* István alkotásai alapján.

*

München... Messze van még, a tv-nézőit már foglalkoztatja: mit is láthatnak majd az olimpiai versenyszámokból? Ellentétben az eddigi sajtóközleményekkel, egyelőre semmiféle vonatkozásban megegyezés nem jött létre. Mindössze annyi történt, hogy az olimpiai szervező bizottság elküldte tájékoztatóját arról, mit tudnak nyújtani az olimpia alatt.

KEDD,
1971. MÁRCIUS 16.

lesi terv alig 75 százalékos t
sét; az egyenetlen munkalete
a termelés zárt ciklusaiban, a
gokban a magas intenzitás
munkakörökben, irodákban p
dolgozgatást. Egyre több példa
táppénzelvonásokra is. A Pam
móipari Vállalat szegedi gy
szóvá tették, hogy egy 24 éves
ember dohányport szórt a sz
hogy táppénzbe helyezzék. Al
ták a szeme világát megmen
Szegedi Ruhagyárban a bet
lyezési okmányok hamisítását
ték fel.

A munkafegyelem megszilá
ban, a munkahatékonyság össz
beri tényezőjének felkutatását
kalmazásában a szocialista r
verseny mozgalomra, annak
mennyi életerős formájára k
maszkodnunk. Különösen nagy
pük van itt a fiataloknak. A
lati gazdasági, politikai munka
egyre inkább az a fiatal sz
kás, aki keresi, megtalálja,
az alkotómunka lehetőségeit!
tős erkölcsi erőt képviselnek
ló dolgozók, a munkásújítók
szerűsítők, a szocialista rend
próbált, áldozatos aktivistái,
gok és pártonkívüliek, munkás
dasági vezetők, műszakiak.

1021

KIÁLLÍTÁS SZÉKESFEHÉRVÁROTT

Szentendrei festészet

A székesfehérvári István király Múzeum XX. századi sorozata keretében nyílt meg a szentendrei festészet kiállítása. A gazdag anyag kiszorult a múzeum termeiből, megtöltve a Csók István Képtár helyiségeit. A szentendrei festészet jelentősége mindinkább kibontakozik. A hegyek és a Duna övezte táj, a patinás kisváros, a műemlékek sokasága, az egymásra épült kicsi házacskák, a tornyok, a történelmi hangulat, a sokszínű népesség és a szerb egyházművészet ősi ikonok őrizte hagyományai olyan légkört árasztanak, amely megragadja az érzékeny szellemet. Álombeli hangulatok a szürrealisztikus törekvéseknek, az építészeti értékek, a konstruktivista képépítésnek teremtenek élményalapot.

Körner Éva művészettörténész igényes válogatása megmutatja, hogy a szentendrei festészet nem egységes iskola. Vannak, akiket csak a vidék szépsége ragadott meg, másoknak viszont alkotói programot is adott a környezet. A produkció legalább két vonalon követhető: egyik a *Vajda Lajos* nevével fémjelzett szürrealista, másik a *Barcsay Jenő* alkotásaiban legjobban lemérhető konstruktivista irányzat.

A kiállítás anyaga a mennyiséggel is hangsúlyozza Vajda jelentőségét a szentendrei festészetben. Nagy anyagot felölelő, közelmúltbeli kiállítása is meggyőzött, hogy a város légkörét átélő és alkotásaiban újrateremtő festő.

Az ő vonulatához sorolhatjuk *Ámos Imre* alkotásainak egy részét, megrázó háborúellenes grafikáit a negyvenes évekről, valamint *Anna Margit* művészetének egy szakaszát.

Barcsay Jenő számára a konstruktivista útkeresés lehetőségeit nyújtotta Szentendre. Hozzájárult a végsőkig leegyszerűsített szerkezeti rend művészi programjának megvalósításához.

Kornis Dezső alkotói pályája egyik szakaszával kapcsolódik ehhez a művészethez. A szentendrei hagyomány következetes folytatója Bálint Endre. Nem véletlen, hogy az átfogó történeti kiállítás anyagában az ő képeiből több az újabb keletű alkotás.

Helyet kaptak a kiállításon olyan festők is, akik csak földrajzilag kapcsolódnak Szentendréhez. Művészi felfogásuk eltérő, alkotásaikkal azonban hozzájárultak a művésztelep rangjához és hírnevéhez, mint *Czóbel Béla, Kmetty János vagy Mihaltz Pál és Pais-Goebel Jenő.* Találkozunk továbbá a ritkán kiállító, de magas művészi szinten alkotó *Fekete Nagy Béla* képeivel, grafikáival, *Sikuta Gusztáv*, a fiatalok közül pedig *Balogh László és Deim Pál* alkotásaival.

A művészettörténész-rendező mint fotós is bemutatkozott: két tárlóban Szentendre sajátosan fényképezett házait, tetőit, a képzőművészeti alkotások tárgyi motívumait, ihletőit láthatjuk.

Kár, hogy a kiállítás katalógusa még nem készült el.

Sinka Erzsébet

a jövőt

ESTI HIRLAP
Budapest
DEC 29
SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 136-048, 337-748, 340-776

Vajda Lajos

...TÁN

ves
Del-Viet

Hírügynökségi jelentések szerint a karácsonyi és az újévi tűzszünet között megélénkült a harci tevékenység Dél-Vietnamban. A partizánok 18 amerikai, illetve dél-vietnami állást vettek rakétatűz alá.

Saigoni katonai szóvivő szerint a

fővárostól keletre dél-vietnami kormánycsapatok súlyos veszteségeket szenvedtek

egy falucska védelmében. A stratégiai jelentőségű helységet hétfő hajnalban partizánok támadták meg és a támadást csak a helyszínre vezényelt dél-vietnami csapaterősítések tudták elhárítani.

B—52-es amerikai bom-

...ület
ügyében

...m panamai cég

mert a *Starboat S. A.* cég, amely e tranzakciókat irányította, *panamai* vállalat, amelynek székháza Panamában van.

Francois Puaux, Franciaország *kairói* nagykövete tegnap közölte egyiptomi hivatalos személyekkel, hogy a francia kormány

...ZÁRMAZÁSÚ

...dírtás
...ikában

A rendőrséget a meggyilkolt rendőr felesége értesítette, aki megsebesült ugyan, de sikerült elvergődnie a szomszéd házig.

Egyelőre nem derítették ki a véres családirtás hátterét. Arra következtetnek, hogy Fehér Lajos gyilkolta meg hozzátartozóit, mielőtt fegyverét maga ellen fordította volna. Fehér holttestének közelében két automata revolvert és golyóval teli tárakat találtak. Egyelőre nem ismeretes, mi lehetett a magyar származású ember szörnyű tettének indítéka.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

FEJÉR MEGYEI HÍRLAP
Székesfehérvár

Vajda Lajos

1969 NOV 2 3

1021

Fehérvár két kiállítása

November elején két kiállítás is nyílt Fehérváron, mindkettő *területi* elv szerint gyűjtötte össze a kiállítóteremben a műalkotásokat. Egyik kiállítás a huszadik század magyar képzőművészetét bemutató sorozatban immár a hetedik,

a szentendreiek

hagyományait, múltját és — érintőlegesen — jelenét állítja elénk.

Szentendre azonban nemcsak „terület", ahol ezek a festők és szobrászok alkotásaikat létrehozták. Szentendre *közeg, fogalom, szellemi és stílusbeli hovatartozást* kifejező *jelkép* is.

Ebben a tekintetben azonban a kiállítás rendezését kell megdicsérnünk: Körner Éva — a kiállítás másik rendezője Kovalovszy Márta volt — értő kézzel válogatta ki Szentendre tényleges motívumvilágából azokat a tényezőket és jelképeket, amelyek eldugva, alig hozzáférhető helyen vannak, vagy éppen csak észrevétlenül rejtőznek az ódon kisváros falai között. Ezek a motívumok — rozetták, feszület, kapualj, boltív, háztetők — azután Körner Éva saját felvételein kívül jól összecsengenek a kiállított alkotások motívumvilágával, hangulatvilágával.

(Ezek a fotók kézenfogják a látogatót, és feltárják számára az összefüggéseket. Azokat, amelyeket a katalógusnak, mint vezetőnek kellett volna feltárnia. De a katalógus, a kiállítás harmadik hetében is még hiányzik!)

Szentendre élő mikroklímája — az említett hangulati és motívumvilág — egész mikrokozmoszt kínál. Nem véletlen a szentendreiek, elsősorban Vajda Lajos kapcsolata Bartók Béla mozgalmával sem, hiszen a népi kincseket — nem a hangi, hanem a látvány-kincseket — Vajda ugyanúgy teszi festészetének alapanyagává, mint Bartók a népdalt zenéjének összetevőjévé. Vajda vallásos ihletődöttséggel figyeli Szentendréjét — Bálint a népmesevilág fantasztikumával telíti — Anna Margit a parasztfestők ödeségével fedezi fel színvilágát — Balogh László, Deim Pál geometriájának szigorúságát festi meg, Barcsay ezt a geometriát emberi méretűvé teszi, belehelyezve alakjait is Korniss valamiféle tragikusan vidám haláltáncot, tücsöklakodalmat járat el Szentendre motívumaival — s Szántó Piroska fájdalmas nosztalgiával el is temeti. „Szentendrei temetője" — mintha a múltat parentálná el; összehordja a boltívet a templomtornyot, a feszületet, az ablakkeretet ebbe a temetőbe...

A Fejér megyében élő képzőművészeké a másik kiállítás. Rendszeresen jelentkező

őszi tárlat

ez, amely évente egyszer számot ad az eredményekről. Bizonyos jellegzetességeket itt is leszűrhetünk a területi elv alapján. A fehérvári festők kizárólag képekkel jelentkeztek, olajképpel, grafikával — ezek témáiban is elsődlegesen a táj élményének megfogalmazásával. A dunaújvárosi művészek — festők, grafikusok, szobrászok — egyre inkább keresik nemcsak a tematikai változatosságot, nemcsak az emberábrázolás módjait, hanem a különböző anyagok felhasználását is. Elsősorban zománcképeikre, s Ravasz Erzsébet faliszőnyegére gondolok.

Áron Nagy Lajos élvezettel használja azt az új technikát, amelyet a múlt év óta egyre nagyobb biztonsággal kezel. Álom az erdőről című képe a Tatán rendezett észak-dunántúli kiállításon is sikerrel szerepelt. De nagyszerű tragikus töltésű, hasonlíthatatlan Szlovák tája, s meghitt hangulatú Foltos tető című képe.

Francsics József erőteljes igényességgel próbálja kibontani környezetének ritmusvilágát. Vasvári szerelők című képe a függőlegesek, Mezei csendélete az ellipszisek ritmusának megkeresésén alapszik. M. Tóth István tájképein ugyancsak e dinamikus képletek fogalmazódnak meg.

Ballagó Imrének a szimbólumok — mondhatnánk városunk szimbólumai — iránti érzékenysége mutatkozik meg Vajda János portréján.

Egy-egy hangulatos tájképpel szerepel a kiállításon Bodor Aladár, Kis István.

Takács Imre: költő. Mint ilyen összetett értelmű, bonyolult, ember és természet kapcsolatát hűen tükrözni igyekvő versek szerzője. Mint festő, az egyszerűség, a kétszerkettő józanságának ábrázolása hatja át képeit.

A dunaújvárosi művészek zománcképei közül kiemelkedően jó Cyránski Mária Ülő nője. Formailag barokkosan dús, technikailag tökéletes. Másfajta út Pálfalvi Jánosé, aki Virágárus című zsánerképébe némi iróniát is vegyít. Ifj. Koffán Károly zománcképe a zománc anyagszerűségét igyekszik felhasználni, törekvései, gyaníthatóan, sokszorosításra alkalmas zománcképek kikísérletezését célozzák.

A kiállítás egyik legszebb darabja Ravasz Erzsébet Család című faliszőnyege. Ferenczy Noémi szűkszavúan fogalmazott alakjainak rokona ez a család, amely hangulatában, színeiben lírát, emberséget hordoz. A béke kékje, némi fehérrel, szürkével, parányi narancscsal olyan megfellebbezhetetlenül sugallja a családi boldogság idilli hangulatát, hogy a vendégkönyv tanúsága szerint jó néhány néző ezt az alkotást vitte magával, megőrzendőnek, a kiállításról.

Torday Aliz

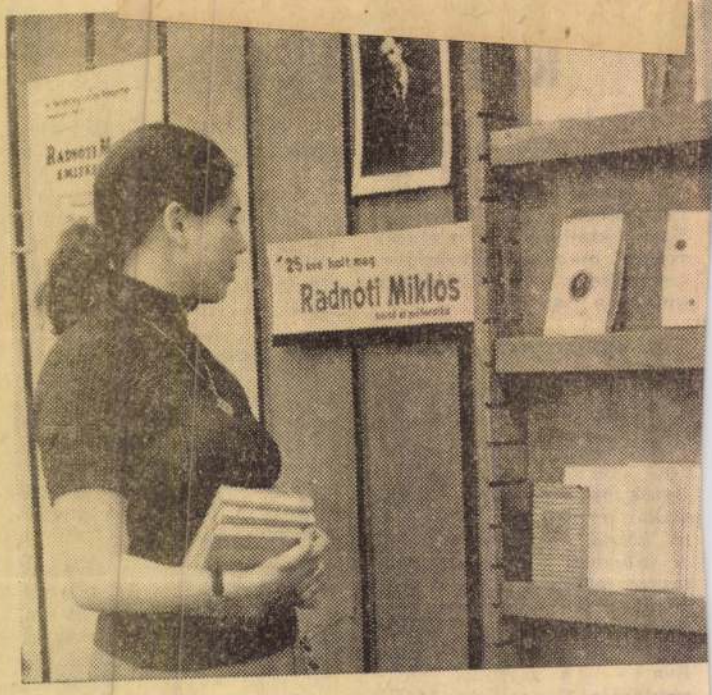

Radnóti Miklós műveiből kiállítást rendezett a Vörösr

Piros-kék ízé...

Jöttek a munkások, s felállítottak egy piros-kék, köralakú ízét a székesfehérvári Lenin út elején, pontosan a 8-as számú épülettel szemben, az állomás felé haladva a jobb oldalon. Az ízét másfél vagy két collos acélcsőre helyezték, jól látható magasságban. Csak azt nem tudom, hogy mi célt szolgál. Ugyanis ezideig az ilyen köralakú, piros-kék ízék tartalma a tudatomban úgy raktározódott el, mint a KRESZ „Várakozni tilos!" utasítást adó táblája. Az én tudatomban. De úgy látszik, tudatzavarba kerültem, mert a többi gépjárművezető tudatában nem ezt jelenti. Ugyanis a tábla ellenére tegnapelőtt este is, tegnap is, s bizonyára ma és holnap is a hagyományok szerint felsorakoznak az álló járművek a járdaszegély mentén.

Egyszóval: az a piros-kék ízé nem elég egyértelmű. Éppen ezért javaslom, hogy a közlekedésrendészet szakítson időt arra, hogy megmagyarázza a tábla tartalmát, jelentését és jelentőségét — időközönként. Mert az autóbuszok olykor képtelenek továbbhaladni a kétoldalon történő parkirozás miatt.

— ky —

Fejér megyei

Aranykoszo

Bensőséges ünnepségre gyű
gyei Művelődési Központ Ady
kórus tagjai. A kórustagok s
kitüntetésben részesültek. A
emlékplakett tulajdonosai lett

A sok éves működésre vis
szerepléssel dicsekedhet. Szir
az országos minősítési versen
kozókon, szerepeltek a rádió
város és a megye lakosai is m
Népi Együttessel többször fel
ben. Nem voltak ritkák az ön
teljes estét betöltő műsorra k

Az elért eredményekhez
már aranykoszorús Liszt Fere
kájukkal nemcsak önmagukna
szereztek.

Gyűjtőszenve

Előzetes letartóztatásban a vértesl

Puskák, cigarettacsomagok, egy diszkard, konzervek, demizsonok, bennük pálinka, likőr. Egész halommal hevernek a megyei rendőrkapitányságon azok a holmik, amiket a vértesboglári Gyursán János „összegyűjtött".

Sorozatban érkeztek a bejelentések a rendőrkapitányságra. 18-án hajnalban feltörték a vértesboglári italboltot, nagyobbmennyiségű szeszesitalt, cigarettát, húskonzervet és pénzt vittek el. Ezen az éjszakán boglári lakos mindössze 20 éves. A büntetett előéletű fiatalember cinikusan felelget a nyomozó kérdéseire. Miért csinálta, egyelőre

10

festőművész

1021

Vajda Lajos gyűjteményes kiállítása a Nemzeti Galériában

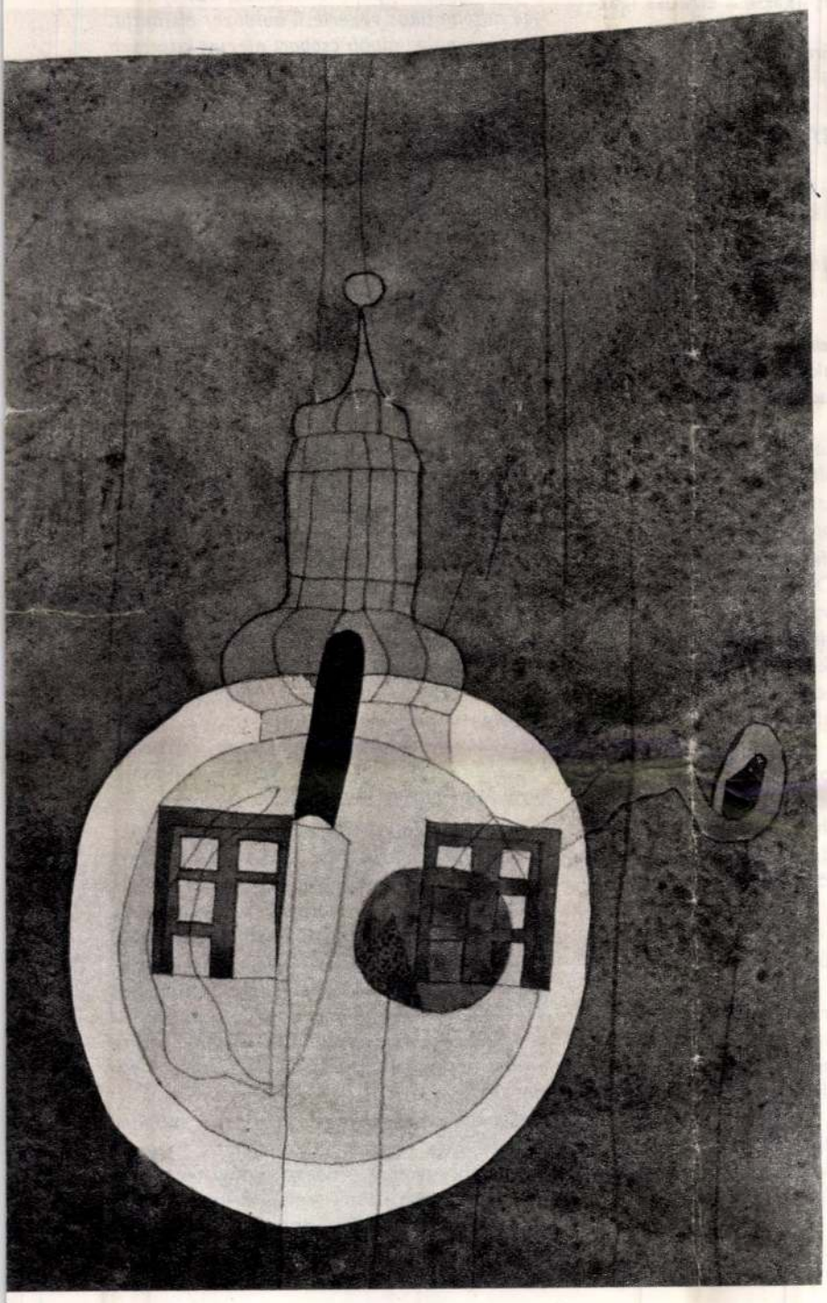

Csendélet toronnyal (1936)

Petrás István felvételei

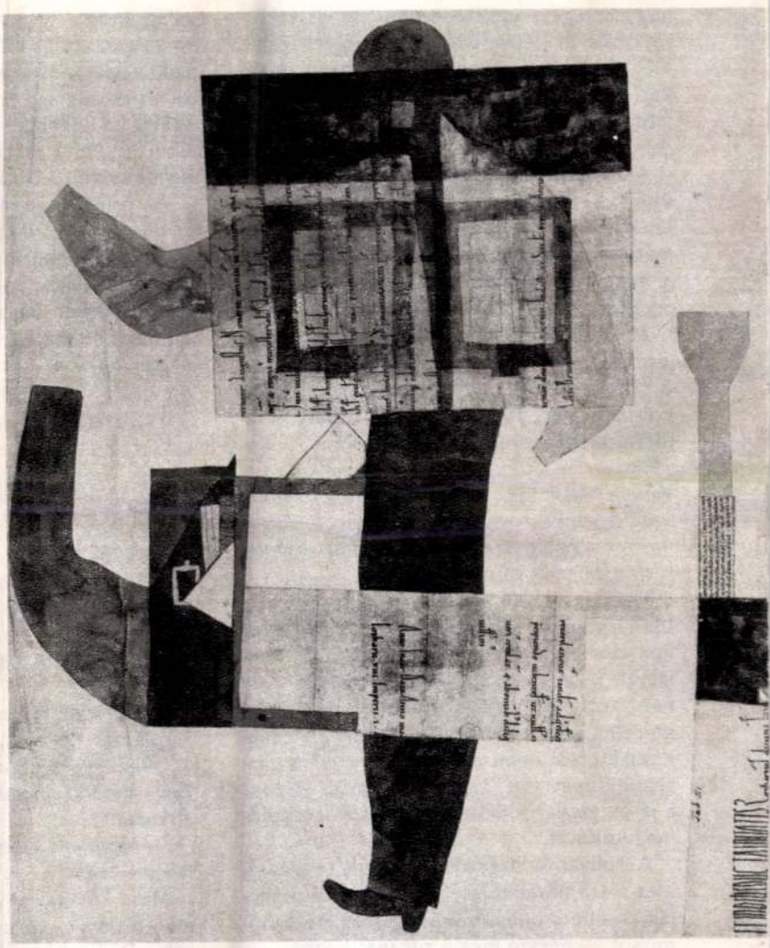

Kollázs önarcképpel (1937)

Kollázsos feszület fűzfával (1937)

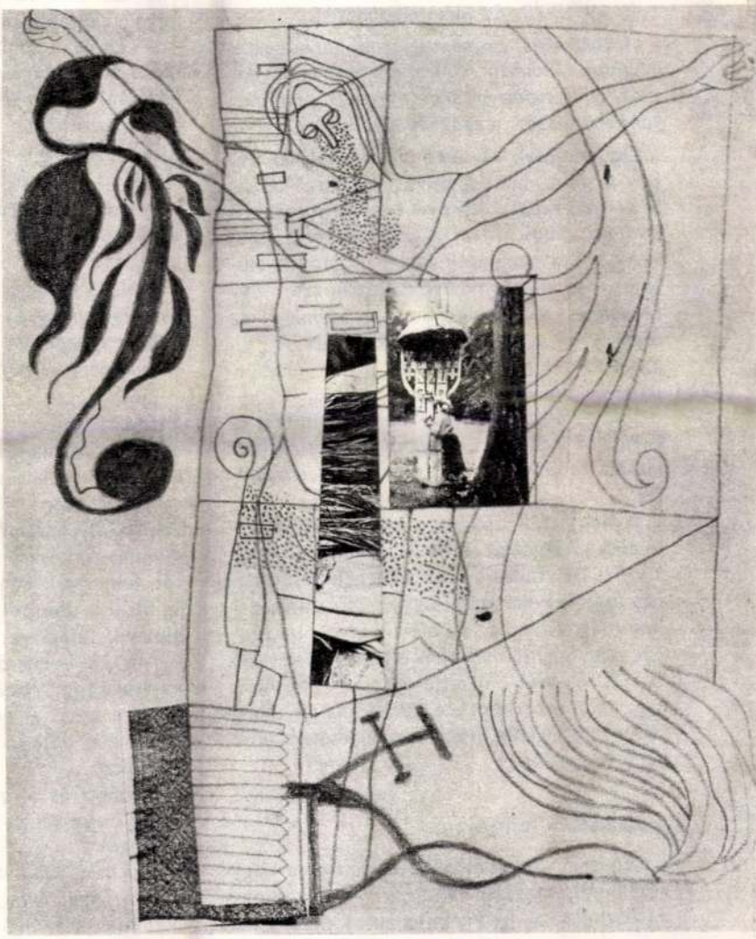

hogy az egész erkély-lezuhanást visszaköltöztesse a képzelődések belső világába. Még egy grimaszt megkockáztatva, kissé karinthys fordulattal: „*Majd a Nemzetinél letisztíttatom a cipőm! Mi? Hogy a Nemzetit már lebontották?*"

A sárkefe, amit egész képzelt repülőútján a kezében tartott, címszereplővé lépett elő a hatásos rádiójátékban, ami máris a zuhanással kezdődik. Vagyis ezzel a hanginstrukcióval: „*(Furcsa süvítés, léghuzat.)*"

Az uszálykormányos beleépítése a hangjátékba nem okozott sok gondot. Ám az uszálykormányosi állás csak záróötletnek volt alkalmas, az életrajzot el kellett mozdítani erről a nyugalmas pontról: „. . . *Később aztán otthagytam a folyamhajózást. Voltam átképzős, voltam kultúros, voltam szállítómunkás, végül rendeződtek a dolgaim. Most pedig ezek a rendeződött dolgaim is itt zuhannak velem.*"

Mivel a sárkefe és a zuhanás megmaradt, sőt a hangjáték fő motívuma lett, szükségesnek látszott a sáros cipő indoklása. „Őszi latyak" van, hogyne volna a városban, de nem árt a tömörebb indoklás: egy erdei szerelmi séta nyomait őrzi a cipő. A zuhanásnak ettől némi enyhe, nem kívánt „istenke büntetése" színezete támad, viszont a játék gazdagodik egy vadonatúj szereplővel, Anitával.

Az udvar is nagyobbat játszik (engedelmet a stúdiótájszólásért), munkások hordják arrébb a puhább esési helyet ígérő homokot — persze még a zuhanás közben —, ezt a párbeszédet provokálva ki:

„*FODOR: Ne kapkodjanak, emberek! bedobok maguknak egy százast, ha várnak egy kicsit annak a homoknak az elszállításával.*

II. MUNKÁS: Ez már más beszéd.

I. MUNKÁS: Én nem hagyom korrumpálni magam. Különben is, hogyan tudna ez egy százast bedobni, amikor maga is esőfélben van? Azt hiszed, a százasa előbb leér?"

De nemcsak abszurd dialógusokkal dúsult a téma, hanem rajzos részletekkel is. A *Kényszerképzet* hősével erkélyrács szakad le (igaz, hogy udvarra néző erkélyé, ami ritkaság), a hangjáték azonban gangot emleget, s némi környéket is fest hozzá: „*Egy becsületes jó családapa ezzel kimegy az erkélyre és ott kotorja le. Csak hát ennek a mi nyomorult kis lakásunknak nincs erkélye, félig-meddig külváros. Csak gangja. Az udvar felé. Ennyire vittem. Kibattyogtam szépen a gangra. Feltettem a lábam a gang vaskorlátjára és előredültem, kezemben a sárkefével.*"

A hangjáték új építőelemei közül a befejezés a legötletesebb, s lélektani tételként is helytálló: Fodor a szerencsés zuhanás után taxival megy ügyeit intézni, kezében még mindig a sárkefével. Egy több tonnás nagy jármű csaknem eltiporja őket, de ő részvétlenül hallgatja a sofőr átkozódásait. Kényszerképzete, a fantáziált halál annyira elfoglalja, hogy a reális életveszélyt nem is érzékeli.

Luciánó, a fenomén

Minden irodalomnak megvannak a nagy hóhányói, hantásai, fantasztái, akik egy-egy históriájukkal helyrebillentik a kizökkent világrendet, s legalább a mesélés idejére igazságot szolgáltatnak. Elsősorban maguknak, aztán sorstársaiknak. A mi Háry Jánosunknak nem egy leszármazottja és örököse született újabban. Jeles tagja a családnak Csurka vén bohóca, Luciánó a *Hét tonna dollár* című közgazdasági filmregényben.

Az ötlet maga nem hamvasan új, s valószínű, hogy Csurka a pesti folklórt termő flaszterről emelte fel és rakta zsebre: ha volna csalhatatlan rulett-szisztéma, külkereskedelmi vállalatot alapíthatnánk rá, s hivatásos magyar játékosok robbantanák a játékkaszinók bankjait, egyensúlyba hozva így hazánk dollármérlegét.

Természetes, hogy egy irodalmi műben ez az akció nem indulhat „fentről". Nem juthat eszébe például egy szerencsejátékot is kedvelő külkereskedelmi főembernek, hogy ilyesmit javasoljon. A megálmodója — még ha álom is az egész — csak leglent tengődhet. Mint Luciánó, aki a filmtörténet indulásakor egy bukófélben levő vándorcirkusz vállalat viharvert bohóca. A csőd oka a kulturális osztály vezetőjének rideg értetlensége.

Vég elvtárs így replikázik a cirkusz igazgatójával:

„— *Tegye a szívére a kezét, Darnógyöngyei elvtárs, maga szerint ez szocialista cirkusz?*

— *Még nem, de egy kis támogatással azzá lehetne tenni.*

Most keményen összenéz a két férfi. Jól összeakadtak. Nem könnyű legény egyikük sem. Darnógyöngyei ez után a kis szünet után mégis egész bátran teszi hozzá:

— *Pénz nélkül nem lehet szocialista cirkuszt csinálni.*

— *Én arról nem tehetek, hogy maguk üres házak előtt játszanak.*

— *Én nem mondanám ezt ilyen határozottan a maga helyében. Tegnap azért nem volt közönségünk, mert a kultúrházban ugyanabban az időben volt egy TIT-előadás: „A KGST szerepe gazdasági életünkben" címmel, és a közönség apraja-nagyja odament.*"

A magas tárgyalófelek nem jutnak megegyezésre, amit Darnógyöngyei utolsó mondata is nyilvánvalóvá tesz: „*Nem baj, Vég elvtárs, tudja mit mondok én magának, én még mindig ennek a kis gebines cirkusznak az igazgatója leszek, amikor maga már régen nem lesz nacsalnyik.*"

Luciánónak csodálatos képességei itt kezdenek kibontakozni. Először csak egy biliárd játszma győztesét jósolja meg, aztán a pénteki lottóhúzás számait. S mivel azon a héten mindenkinek ötös találata van, akinek valami köze van Darnógyöngyei gebines cirkuszához, az egész truppot börtön fenyegeti. Sőt még nagyobb a veszély: az ötösök dömpingjébe belerendülhet közéletünk talpköve: a lottó.

Ám ha Luciánó rejtélyes képességét a kapitalizmus rovására értékesítik, akkor szent a béke. A bohóc szisztémája fantasztikus, olaj nélküli olajsejkséggé változtatja hazánkat.

Luciánó és szerelmese, Margit, kilép a Blaha Lujza téren felállított fényes cirkuszsátorból.

„*Luciánó körülnéz egy pillanatra. A tér három nagy, jellegzetes saroképületén saját hatalmas, legalább tízszer tíz méteres nagyságú arcképe áll a mostani neonreklámok helyén. Az egyik bohócarckép, a másik civil és Margittal együtt ábrázolja, a harmadik pedig rajz, és egy ugyancsak hatalmas bőségszaruval mutatja, amelyből végtelenül dűl az arany, a dollár stb.*"

A pesti autóbusz: „*Egy nagy hal. Kopoltyú az ajtaja, és a farkának lusta csapkodásával hajtja magát nesztelenül.*"

Taxi? „*A városból már mindenféle robbanómotor ki van tiltva. Aki siet, az rááll a mozgó járdára. A főútvonalakon öt sebességű mozgójárdák vannak, a mellékvonalakon három. De úriember nem jár mozgójárdán.*" Úriember elefánton jár, az a taxi.

„*Az Erzsébet-hídon megy át az elefánt, miközben elegáns urak és hölgyek lóháton ügetnek el mellette, konflisok és elefántok jönnek vele szembe, gyermekek és ifjak pónilovakon közlekednek.*"

A Tabán dombjain félmeztelen férfiak talicskáznak.

„— *A felső tízezer. Iszonyú pénzt fizetnek azért, hogy egy napot kubikolhassanak az ősi szabályok szerint. Nem építenek semmit, illetve amit nappal kitermelnek, azt éjszaka egy automatikus vezérlésű buldózer elsimítja, és másnap egy újabb csoport megint kitermeli kézi erővel. De hát ide nem lehet bejutni még pallérnak se.*"

Ez a nagy magyar eldorádó csak az utolsó oldalon foszlik semmivé, hiteles népmesei (vagy shakespeare-i) fordulattal. Mindezt Luciánó ábrándozta végig, míg a cirkusz girhes öreg tevéit eteti.

A filmregény fantáziaelemeiből fura bohócmennyország épül fel. Amihez csak egyetlen hangulatot ad hozzá a szerző a személyes tartalékából: a honfiúi önirónát.

Mi, szegény magyarok, így tudunk meggazdagodni: egy bohóc vágyálmaiban. Luciánó így lesz Arany cigányvajdájának, Csórinak a leszármazottja.

Csurka egy remek humoreszkben is megcsillogtatta közgazdasági — és nyelvészeti ihletettségét. A címe: *Valutáink.*

„*Mi a negatív pénz? Természetesen az, amelyik nincs. «Egy vasam sincs.» A vas tehát egy ilyen negatív magyar pénz. Gazdagságunkat mi sem bizonyítja jobban, mint hogy negatív pénzünk több van, mint pozitív. Ezek a mi negatív pénzeink sehol a világon nincsenek forgalomban. Fizetni még nálunk sem lehet velük, csak a fizetésképtelenséget kifejezni, azt igen . . .*" (Grand, buznyák s egyéb árva negatív valuták.)

„*Remélem, most már elhiszik, hogy gazdagok vagyunk. Én magam is. Én például ezért a kis cikkért X tallért kapok. Y dinárral tartozom az egyik barátomnak, és ugyancsak őneki azon nyomban adok 2 pekuniát kölcsön, harminc ruppót levonnak adóba, húsz frongyóért luxuscikkeket vásárolok, a maradék W aranyat elkéri tőlem a feleségem, de ötven forintot visszasírok tőle. Valami mégis legyen az ember zsebében. Ha forint — forint. Az is pénz.*"

Csurka kesernyés grimasza mögött őszinte vágy rejtezkedik: legalább magunkat érjük utól. A világgazdasági versenyben dobogóra nem kerülhetünk — ez csak bohócálom. De jobbak, sőt szerencsésebbek is lehetnénk. S ehhez még közgazdasági szisztémáink is vannak.

A primitív népek művészetét idéző, meghökkentő „ábra" adott hírt Vajda Lajos művészetéről a kiállítás plakátján: a „Megkötözött". A sárga papírlapra rajzolódó feketeszürke vonalak szövevényéből lidérces látomásként bontakozott ki a madárszerű maszkot viselő ember kötelékektől összepréselt, deformált alakja a magasba nyúló, a holdig vagy talán a napig tapogatódzó, segélykérő és egyben tiltakozó kézzel. A foglyul ejtett ember víziója ez a kép a háború küszöbén, azé az emberé, aki a megaláztatás csaknem démoni méretű nyomorúságának és az emberi szellem mindenkori szabadság-vágyának a kettős jegyeit viseli magán.

Különös és szívbemarkoló invitálás volt ez a máig is csak oly kevéssé ismert vagy az ismeretlenség miatt már-már a titokzatosságig félreismert Vajda Lajos művészetének első budapesti bemutatójára. A több mint negyven éve halott mester felfedezésévé és a művészeti köztudatból csaknem kihullott esztétikai értékek rehabilitációjává vált a tárlat, még akkor is, ha Vajda alakja, képei, emlékezete, szellemi sugárzása az utóbbi években gyakrabban és sürgetőbben sütött át mindazon, amin művészeti hagyományt s a mában is működő, eleven művészeti örökséget szoktunk érteni.

Neve kitörülhetetlenül összeforrt a szentendrei festészet fogalmával. Az 1946-ban Európai Iskola néven tömörülő művészcsoport, szellemi ősére ismerve benne, többek között az ő konstruktív szürrealizmusa által inspirált ösvényen haladt. Korniss Dezső pályája elején közös művészi programot vallott vele, Bálint Endre pedig mesterét tisztelte és tiszteli benne ma is. Művészete mégis folytathatatlan és birtokba vehetetlen maradt, az önmagában zárt s az önmagával véget is érő világ egyszeriségének és szinte riasztó idegenszerűségének érzéki-szellemi erődrendszerébe zárva... A magyar festészet fogékonyságai más indítékúak és más természetűek voltak, mint ez a minden tetszetősséget és szenzualista örömöt nélkülöző, intellektuális jellegű piktúra. Már maga a feladatvállalás is szokatlan volt: *„összekötőkapocs lenni Nyugat és Kelet között; összeforrasztani azt, ami e két póluson a két embertípus kifejeződését jelenti"*, s szokatlan volt az ezzel összefüggő alkotói erőfeszítés, mely az emberi és természeti univerzum titkainak szimbolikus érvényű megfejtésére és megjelenítésére irányult. Mégpedig a feladathoz mért merőben új képi eszközökkel, formát teremtő robbanékony feszültséggel s a „teremtés" folyamatában szellemivé lényegített anyag tiszta szólamú megzendítésével.

Az alig több mint tíz év alatt kiteljesedő életműben bonyolult rétegeződöttségben épülnek egymásra és egymásba a küldetés és a megvalósítás különböző stádiumai, illetve olykor önálló korszakoknak is tetsző egységei. Az indulás csupán rövid intermezzo: az aktivista hagyományokhoz kötődő, fény-árnyék szabdalta, dinamikus-konstruktív tájképek. A bennük még érvényesülő képi konvenciók — tér, tömeg, súly, perspektíva érzékeltetése — a hároméves párizsi tartózkodás alatt (1930—34) végérvényesen kiszorulnak Vajda szemléletéből, aki ekkoriban fotomontázsokat készít. Az egymásba montírozott élet-szeletek a történelem, illetve az emberi sors sűrítményei: Tolsztoj és Gandhi, párduc és liliom, kivégzés és csecsemő, halálfej és bennszülöttek gomolyognak, a szürrealisztikus szerkesztőelv abszurditásával s a fotók kegyetlen naturalizmusával idézve fel a háború, szenvedés, bűn és halál rettenetét. Itthon már erre a montázs-technikára épülő komponáló-elvnek a birtokában kezd el egyetlen szálkamentes vonallal rajzolni Vajda, hogy a Szentendrén és Szigetmonostoron talált népművészeti emlékeket és az élet mindennapjaiban kultikussá csiszolódó tárgyakat összegyűjtse és egymásba szerkessze. A tárgyak kiválasztásában és tiszta szerkezetük érzékeltetésében a dolgok burka mögé látó, etikus elkötelezettségű racionalizmusa éppúgy vezeti, mint a hagyományok tudatos, de mégis érzelmi indítékú megválasztása: a magyar, szerb, zsidó kultúrkör rekvizitumainak és az orosz ikonoknak az egymásba forrasztása. Kés, kerítés, ablak, bádogfeszület, háztető, templomtorony, bárány, madár és minduntalan vissza-visszatérő önarcképe éppen a dolgok sokfélesége, rétegezettsége és egymásba fonódó összetartozása által sugallja a világ egységét, homogeneitását és teljességét, valamiféle időtlen — vagy pontosabban: isteni — rend tökélyéről adva számot. A szentendrei rajzok és kollázsok tárgy-metamórfózisából bomlott ki, mint a fennkölt nyugalom, az angyali derű, az időtlen harmónia „végkifejlete" az ikonsorozat arcmetamorfózisa; kemény, bizáncias formák, melyek lassan feloldódtak a remegő, pettyegetett festői faktúra mákonyos közegében, az egymásra íródó arcok, kezek és aktok többszólamú jelentésrétegében.

Feloldódtak, s 1937-ben, Vajda emberi hitének megrendülésekor szét is zilálódtak. Képzeletéből most torzpofák, maszkok, szörnyek rajzottak elő, a létet fenyegető démonikus, ördögi lények, deformált torzómivoltukban is szokatlanul és riasztóan egyértelműek. Vajda mégis általuk jutott el az ikon-korszaknál bonyolultabb, s ha szabad ezt mondanunk, aktuálisabb teljességhez: a maszkok, az ember által hagyott nyomok és jelek, valamint kozmikus tájélményének



Ikonos önarckép (1936)

Felfelé mutató ikon-önarckép (1936)



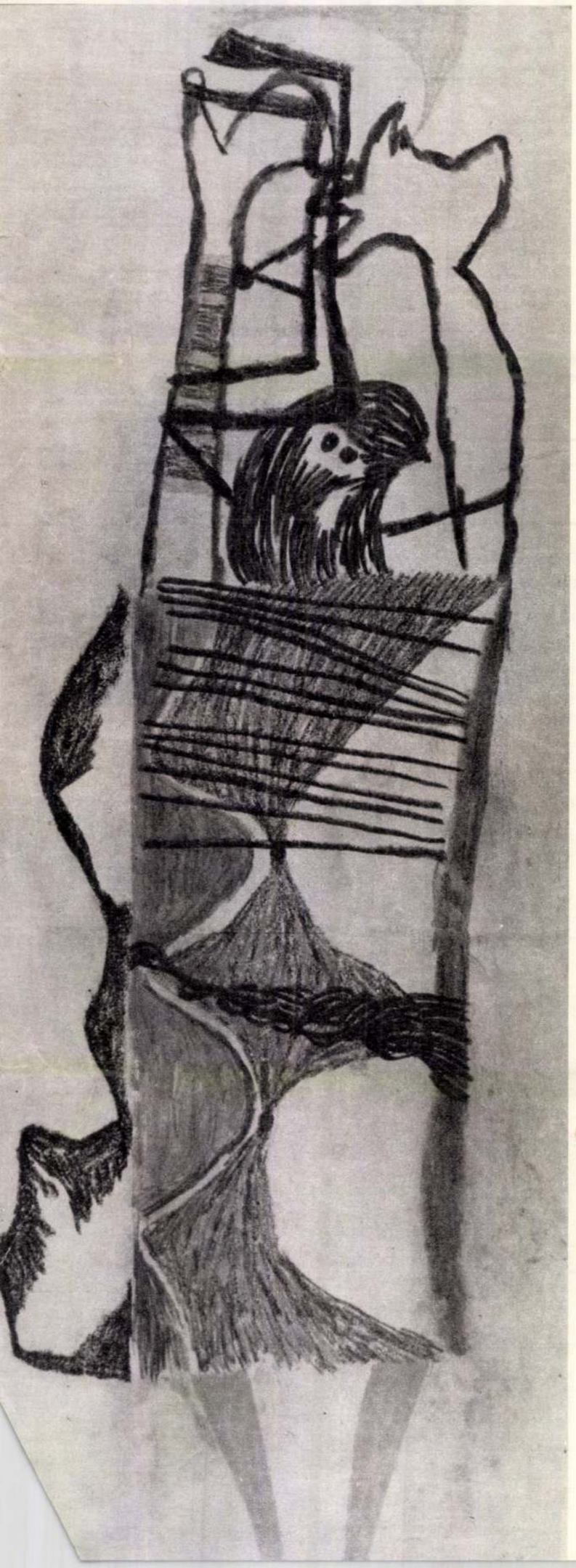

Megkötözött (1938)

egyetlen vízióba foglalt látnoki kivetítéséhez. A kiállítást meghirdető „Megkötözött", illetve a „Maszk holddal", az „Óriás tájmaszk", a „Szörny kék térben", a „Zöld félkör narancssárgával" korszaka ez: görcsbe rándult kezek, vicsorgó arcok, holdak, kavicsok, torzók, hajfonatok, szárnyak, hármas tagolású hegyláncok és „agresszív" földnyúlványok egymáshoz ízesülése a legtöbbször teljesen homogén, sík és tagolatlan térben.

S mégis: Vajda nemcsak a háborút, a fasizmust, a halált megtestesítő gonoszt nevezte meg és jelenítette meg bennük egy modern mágus ördögűző szenvedélyével, hanem a gonosszal szembefeszülő transzcendens szférát is, mely képein az éterien tündöklő kék mezők és a sápadt ezüstök síkjaival kiegyensúlyozta a pusztulás káprázatát. Az egyre elvontabbá váló festményeken visszahúzódott a tárgyi világ; kúpok, félkörök, körök, amorf nyúlványok, rovátkákkal és pettyekkel mozgékonnyá barázdált organikus formák léptek a korábbi megnevezhetőség helyébe. S mikor azután 1940-ben Vajda betegségtől és munkaszolgálattól elgyötört tudatában mégis a démonikus erők kerekedtek felül, fekete szénrajzainak gomolygó ábráiban, a gyökerek, baglyok, indák és szemek körkörösen egymásba kulcsolódó szövevényében eljutott a kifejezés csaknem barbár sűrítéséhez, egy olyan absztrakt formanyelvhez, amelyben a fekete rovátkák „önműködően" rándultak össze és rendeződtek el a szellemi erőtér végtelen zónájában. Mint ahogy barátja, Ámos Imre írta róla: *„Már nem rajzol és fest, hanem jeleket ír a felületre, melyek hieroglifái egy vége felé közeledő élet vetületeinek. Amiket utolsó nydron festett, illetve rajzolt, valami furcsa, szinte más planétákon vagy transzcendens síkon mozgó léleknek látható grafikonjai, kusza és mégis rendszeresnek mondható vonalak kavargásai, rostos kötegek, melyek egy belső építőerő elrendezését mutatják."*

Vajda művészetének sem a magyar, sem az egyetemes festészetben nincsen rokona. Munkásságát végül is az emeli a hasonlíthatatlan és kivételes jelenségek sorába, hogy felismerte és vállalta a Kelet és a Nyugat találkozási mezsgyéjén élő ember lelki helyzetét és sorsát, mégpedig egy igen kiélezett politikai és történelmi konstellációban. Ebben a folytonos önvizsgálatra késztető, felelősségteljes magatartásban igazgyöngyökként „szenvedte ki" magából művészi formáit, ezeket a szürrealizmussal és absztrakcióval pusztán csak érintkező, sohasem volt alakzatokat, melyek lejegyzésébe haláláig nem csúszott bele egyetlen felesleges mozdulat.

Szabadi Judit

Maszk profilban két szemmel (1938)



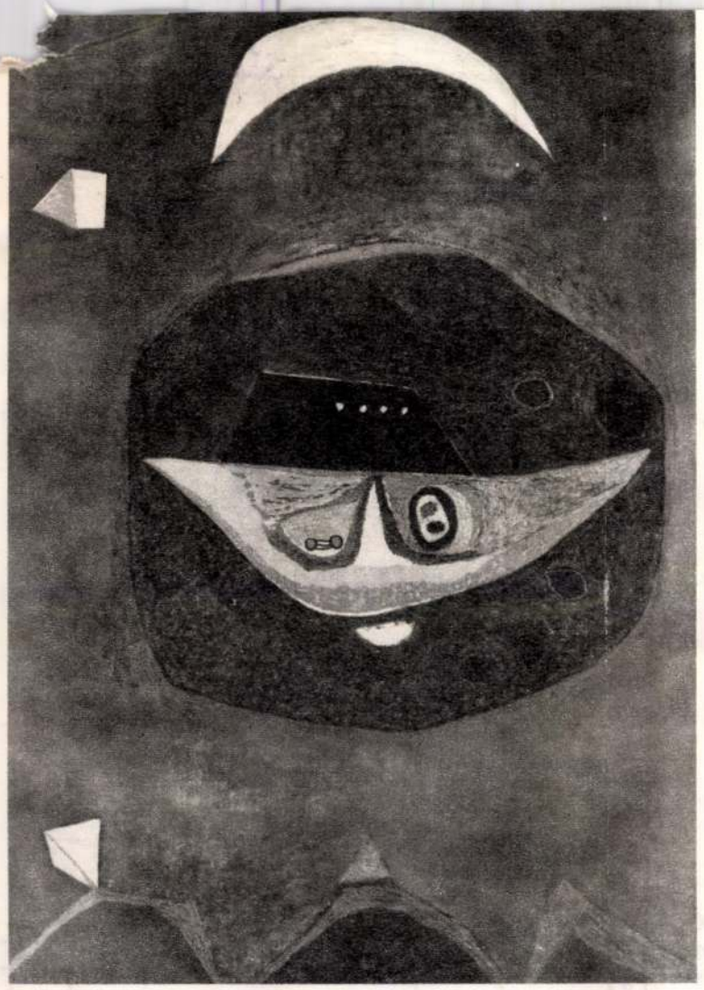

Maszk holddal (1938)

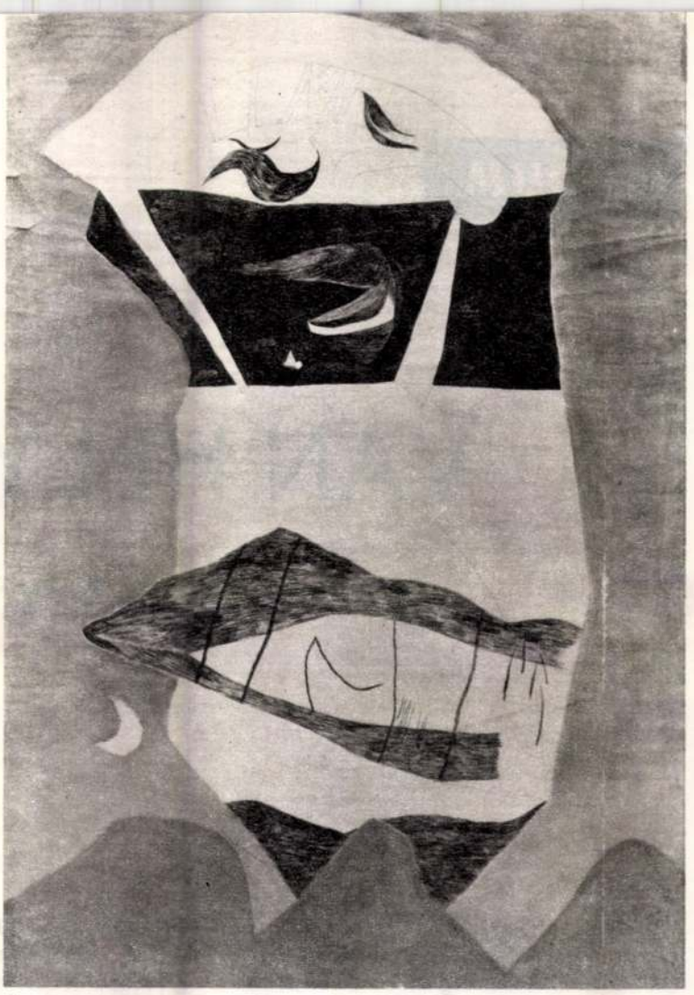

Óriás tájmaszk (1938)

Metamorfózis (1940)



FÓRUM

VAN HELY A TETŐN

A tetőszint beépítések időszerűsége

A Budapest 1977/3. számában Megay László „Manzard variációk — kérdőjelekkel" című cikkében foglalkozott utoljára a budapesti tetőterek beépítésének gondjaival. Írásunkban szeretnénk egyrészt választ adni az ott feltett kérdésekre, másrészt viszont javaslatokat tenni és vitára bocsátani néhány további elgondolást a budapesti tetők gazdaságos és hatékony kihasználására. Reméljük, hogy e cikk segítségével is sikerül végre kimozdulni a holtpontról ebben a látszólag jelentéktelen (legalábbis az állami lakásépítés nagy volumenéhez képest), de véleményünk szerint igen fontos témában.

A budapesti tetőszint beépítések helyzetét mindig csak Budapest egészének mindenkori lakáshelyzetével együtt lehet vizsgálni.

A mai lakáshelyzetet a jelentős volumenű lakásépítési tevékenység mellett is a lakásigénylők igen nagy száma jellemzi. Az V. ötéves fővárosi lakásépítési terv eddig eltelt első két évében hiányok támadtak. 1977-ben az állami célcsoportos lakásépítésnél 1504 lakás volt az elmaradás. A telepszerű magánlakás építésnél az eredeti 20—22 ezres tervnek 17 500 lakásra csökkentett változata is 357 lakás híjával teljesült. Ebben a helyzetben akárcsak egyetlen plusz lakás felépítése is fontos lehet az egész V. ötéves lakásépítési terv sikeres teljesítéséhez.

Mi történt eddig?

Korábbi — az 1960-as években végzett — vizsgálatok feltárták, hogy egész Budapest területén a magastetős, soklakásos házaknak kb. 60%-a alkalmas tetőszint beépítésekre. A becslések szerint összesen mintegy 20—25 ezer lakást lehetne építeni ily módon. A további, részletesebb felmérések szerint azonban műszaki-gazdaságossági szempontokból kb. 10 000 — ebből 1980-ig évi 250—1000 — lakás felépítését lehetne reálisan tervbe venni.

A tetőszint beépítések meg is kezdődtek a 60-as évek elején, és 1975-ig a fővárosban 1380—1400 lakás épült meg ebben a formában. A megépült lakásokra és az építtetőkre általában jellemző volt az egyedi, egyéni jelleg. A lakások többnyire az ún. kiemelt területeken (Budán az I. és a II. kerületben, illetve a pesti VI., V., XIII. kerület értékesebb részein és a XIV. kerület zöldövezetében) épültek. Az építtetők többnyire képző- és iparművészek, építészek, újságírók, kutatók, orvosok és hasonló társadalmi státusú emberek voltak, akik saját egyéni igényeiket valósították meg, sokszor igen magas költséggel. Ezek az építkezések bonyolult egyedi hatósági eljárást és ennek megfelelően különleges kivitelezési megoldásokat igényeltek.

A tetőszint beépítések kezdete egybeesik az első 15 éves lakásfejlesztési program indulásával (1960), és az így megépített lakások évenkénti száma figyelemreméltóan összefügg az állami és a magánerős lakásépítés ütemével. Ahogy teljesült, sőt túlteljesült az éves és a középtávú lakásépítési terv, olyan mértékben csökkent a tetőszint beépítések száma. Ekkor alakult ki az a hipotézis, hogy a mennyiségi lakáshiány megszüntetése rövid időn belül elérhető. Így érthető a tetőszint beépítési konstrukció visszaszorulása, amely az állami lakásépítés volumenéhez képest valóban szinte elhanyagolhatóan csekély, ugyanakkor sok különféle (hatósági, műszaki, kivitelezési, lebonyolítási, pénzügyi stb.) gondot okoz az építtetőknek meg az építési hatóságoknak.

A következmény: a tetőszint beépítések teljesen megszűntek a IV. ötéves tervidőszak végére.

Az alapvető problémát az jelentette, és jelenti még ma is, hogy a tetőszint beépítési konstrukció minden lényeges szempontból (hatósági, szervezési, lebonyolítási, pénzügyi) keveréke az egyedi magán erős, a vállalati támogatású magánerős, telepszerű, valamint az állami (tanácsi) lakásépítési konstrukciónak. A lakások mintegy 90%-a az IKV kezelésében levő házakban épült, az IKV hozzájárulásával — de a részvételével csak egészen ritkán —, általában magánkezdeményezéssel, magánerős készpénzigénnyel, és esetenként (ritkán) vállalati hozzájárulással. Az elkészülő lakások viszont állami bérlakásoknak számítanak.

A kivitelezés legalább ugyanilyen sokrétű: a házilagostól a magánkisiparoson, az IKV-n keresztül különböző vállalatokig terjed.

Az ellentmondások, átfedések, bizonytalanságok így szinte elkerülhetetlenek. Mivel ezek a lakások többnyire egyéni kezdeményezéssel épültek meg — tehát nem szervezetten, tervszerűen, központilag irányítottan és befolyásolhatóan létesültek —, gyakori volt a szakszerűtlenség, sok műszaki hiba keletkezett, és gyakori volt az érintett házak lakóinak zaklatása, zavarása. Ezek alapján érthető, hogy az építtetők — egyének és a különböző közületek — nem szívesen vállalkoztak tetőszint beépítésére.

Következtetések

Az V. ötéves terv elmúlt időszakában, a növekvő arányú állami és magánerős lakásépítési tevékenység ellenére, nem következett be a várt nagymérvű mennyiségi és minőségi javulás a budapesti lakáshelyzetben. A lakásigénylők száma nőtt, és megindult a mennyiségi lakáshiány minőségi jellegű újratermelődése, egyre gyorsuló ütemben. Az éves lakásépítési terv már harmadik éve nem teljesült. Kivédhetetlenné vált a lakásépítés költségeinek növekedése. A lényegében változatlan lakáselosztási rendszer hiányosságai még jobban kiütköztek.

Jelenlegi lakáselosztási mechanizmu-

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
Vajda Lajos, festőművész
(1908–1941).
DOLGOZÓK LAPJA
1983 AUG 0 6.
1021

Kelet és Nyugat közt hidat akart építeni

Vajda Lajos művészete



Önarckép

A második világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések, de a tragikus évfordulók is. Közéjük tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is, akinek a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrofális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930—34. közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait." Először a népművészethez fordult. Barátjával, Korniss Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbolikus-szürreális formanyelvű művein használta fel.



Tanulmányfej

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes víziók, hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolchónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

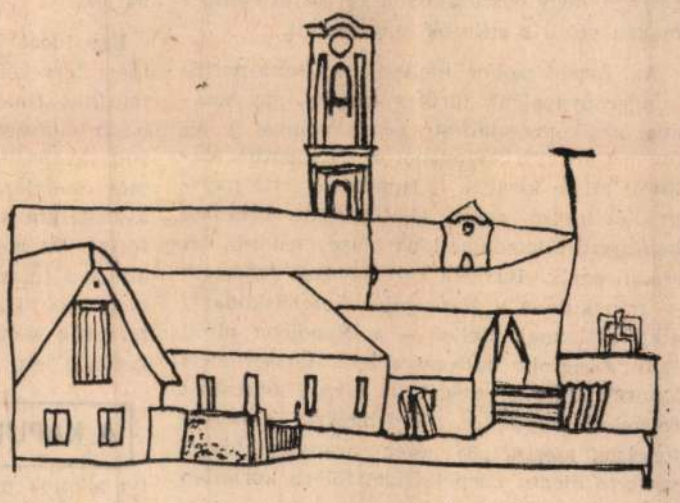

Szentendrei házak két templommal

B. I.

A ráckev
új rul

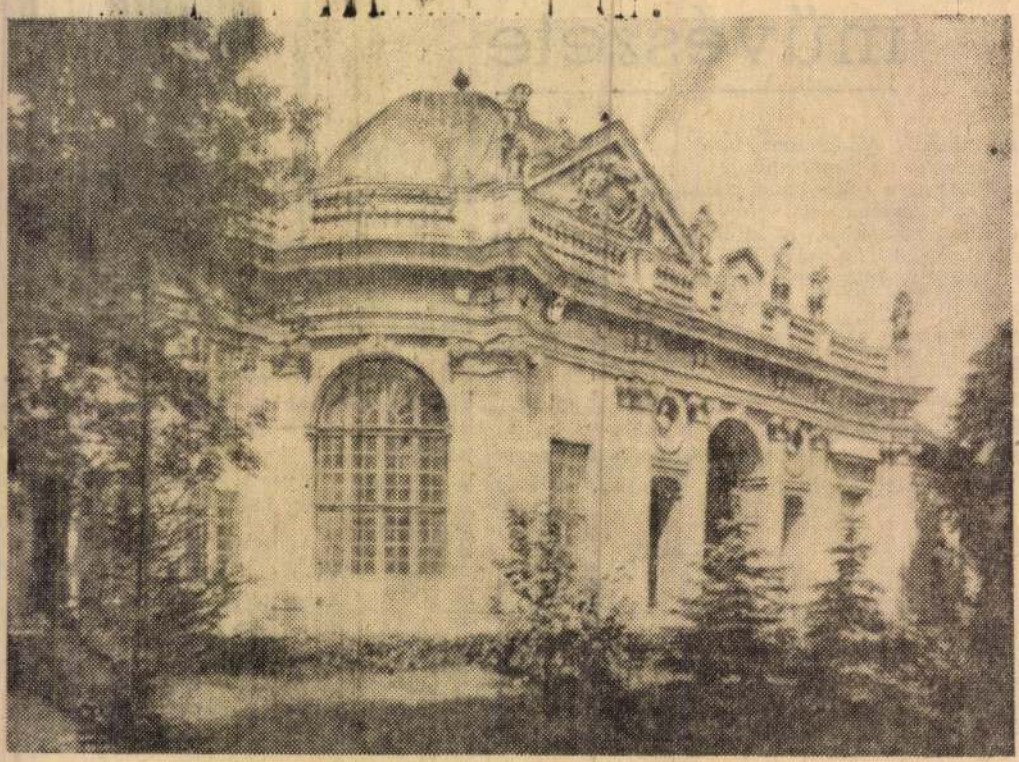

JOGGAL MONDJÁK:

mammutfalu. Lakóinak száma meghaladja a tizenötezrel, de még korántsem szerzett akkora rangot, amelyre a természet alkalmassá teszi. A Dunához simuló Ráckeve ma még csendes, indokolatlanul felfedezetlen település. Persze sokan vannak, akik éppen ennek örülnek: a folyózugok bőséges horgászzsákmányt ígérnek, mindig van hely a parti kempingben és a strandon, zsúfoltságnak nyoma sincs az éttermekben. S látnivaló is akad, akár egy-két hétre való. Az idei nyártól új gyöngyszem is csábít: az 1702-ben épült tromantikus, és a közelmúltban teljes pompájában helyreállított Savoyai-kastély. De egy sétához kellemes kiindulópontunk lehet az egykori kereskedőházból kialakított Fekete Holló étterem gótikus környezete is. Közben láthatjuk a település magját, a Szent János kápolnát, mellette a görögkeleti templomot, amelynek tornyához hasonlót csak Rigában láthatunk. Különlegessége, hogy évszázadokon keresztül épült, s magán viseli a stílusok lenyomatait.

Az Árpád-szobor mellett, a Duna-partra kanyarodva elénk tárul a kastély, egy ezeréves uralkodócsalád státusszimbóluma. A jeles dinasztiát a Savoyából és Piemontból alakított állam királya, I. Humberto tette nagygyá, és utolsó sarja II. Umberto 1946-ban kényszerült lemondani az olasz trónról. A család egyik ivadéka volt Savoyai Jenő, aki — minekutána a Napkirály katonáskodásra alkalmatlannak ítélte — a Napóleon előtti Európa legjobb hadvezére lett. Hétszer mért katasztrófális vereséget az öreg kontinenst foszogató törökökre. Érdemeiért, s egyes források szerint „85 ezer aranyforintokért szerezte meg a Csepel-sziget fölötti korlátlan birtoklás jogát".

Kevi-Rácot, Ráckevét szemelte ki a birtok központjának, s elrendelte a kastély építését, megbízva Johann Lucas von Hildebrandt osztrák építészt (a későbbi bécsi Belvedere tervezőjét) a kastély létrehozásával. Így született meg a párját ritkító építészeti csoda, az első magyar barokk stílusú kastély.

Ha belépünk a hatalmas kovácsoltvas kapun, a tekintet megakad a főbejárat fölötti timpanonon, amelynek belsejében két oroszlán tartja a családi címert, aztán az emeleti terasz áttört korlátain siklik végig a tekintet, meg-megpihenve a karzaton álló barokk szobrokon. A kor ideológiájának, eszményeinek megfelelően Herkules, Minerva, Neptunus és Diana alakjai uralják a teret.

Különös sorsú kastély a ráckevei. Még építtetője se vette igénybe egyetlen éjszakára sem. Azért volt négy ragyogó évtizede, amikor ünnepségeken vendégeket fogadott, aztán csendesen őrizte építtetőjének emlékét. A múlt században gazdasági célokra alakították át, s ettől a szereptől az 1970-es évek elejéig nem is tudott megszabadulni. Volt magtár és földhivatal, volt kutatóintézet és szolgálati lakás, hamvába holt múzeum, és ezzel egyidőben gépjavító állomás. Belsejét átépítették, és romlásnak adták külső arcát.

Dr. Rados Jenő, a barokk építészet európai hírű tudora 1972-ben készítette el a Savoyai-kastély rekonstrukciós tervét. Ám akkor senki sem tudta eldönteni, hogy mire is használják.

Egy tucat intézmény — többségük építőipari tervezőintézet — vállalkozott végül a felújítás finanszírozására és a létesítmény hasznosítására. Évtizednyi munkával sikerült tavaly átadni az épületet. S most érdemes csodájára járni, kívül-belül meglátszik a kastélyra költött körülbelül hetvenmillió forint. De majd egy év telt el, amíg üresen álltak a termek. Végül csak sikerült a jó megoldás: Hildebrandt örökösei, az építész tervezők költöztek a kastélyba; építész alkotóház lett.

A KAPUK MEGNYÍLTAK

a közönség előtt is: a helyi alkotók műveiből látható képzőművészeti kiállítás a kastélyban. Szeptember végéig Kocsis László, viszonylag fiatalon elhunyt művészünk képeit mutatják be. S a legfrissebb hír: a Magyar Nemzeti Galéria tizenkét rangos művet helyezett, helyez el a Savoyai-kastély termeiben. Ezzel az első magyar barokk épület a nagyközönség számára is megnyílik, miközben az építészek műhelye marad.

K. Gy.

Vajda Lajos 1 kötő

Vajda Lajos hagyatéka közgyűjteményben

Közgyűjteménybe került *Vajda Lajosnak*, a század egyik kiváló művészének hagyatéka: 110 festmény, pasztell, rajz, fotómontázs. A hagyaték megvásárlását igazoló okmányt *Boros Sándor* kulturális miniszterhelyettes írta alá csütörtökön a Kulturális Minisztériumban.

Az értékes művészeti alkotások Pest megyei múzeumok, a székesfehérvári István király, a pécsi Janus Pannonius múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményét gazdagítják.

7.

– : Vajda Lajos hagyatéka közgyűjteményben

Népszabadság, Bp. 1979 szept. 28.

A Vígszínház vezetősége végül belátta, hogy nem lehet ezt a nagy művészt, aki egész életét, fiatalságát ennek a színháznak áldozta — így küzdeni hagyni —, visszahívta. Boldogan újságolta nekünk, hogy megoldódott a helyzete és egyben szégyellte, hogy nem lehetett önérzetes. Utána már rövid ideig élt. Valami orbáncféle képződött, majd szepszis lépett fel. Mikor meghalt, egy fillér sem maradt utána. Máriabesnyőn temették el, kedvenc tartózkodási helyén, ahol egy kis nyaralója volt. Felejthetetlen alakításai többek közt Molnár Ferenctől az Ördög és Lengyel Menyhért Taifun című darabjának Tokeramója.

Édesapja halála napján a Taifunban játszotta híres szerepét, Tokeramót, a japánt, olyan lelkierővel, amilyenre csak egy nagy egyéniség képes. Úgy viselte szenvedését, bánatát, mint a darab hőse, Tokeramo, aki, míg nem fejezte be küldetését, saját fájdalmával sem törődhet.

Különös véletlen, hogy halála percében az öltözőjében függő festmény, mely őt leghíresebb szerepében, az Ördög maszkjában ábrázolta — lezuhant.

Baráti kötelességnek tartottam, hogy özvegyét, Berzétei Ilonát, aki tele volt adóssággal, átmenetileg magamhoz vegyem, az uram pedig barátaitól gyűjtötte össze a pénzt és egy Hegedűs-emlékestet is rendeztetett, amelyen Fedák Sárival felléptünk, és ezekből a bevételekből szanálta az özvegyet. Majd a nővérem vette magához, míg aztán később, az ostrom után, Gobbi Hilda elhelyezte a Jászai Mari Otthonba, ahol haláláig élt.

(Folytatjuk)

Vajda Lajos
festő

NÉMETH GABRIELLA

Vajda Lajos kiállításán

kiköpött piros
vérbuggyanásos piros
iszonyat piros
félelem kék
fekete szürke fehér mélység mélyére ér
fekete szürke fehér magasság csúcsára ér
fekete szürke fehér megsebzett acél-tenyér
fekete fekete fehér gázkamrák jaja kísér
fekete fekete fehér merevül pattan az ér
fekete fekete fekete fekete fekete fekete fekete fekete
millió millió millió millió millió millió millió millió
h a l o t t égett keze
fekete fekete tűz fekete fekete tűz fehér fehér

Hevesi Sándor 1987. febr.

staccato

az özönvízre Noé bárkája készen állott
ringott a víz-zabálta házak között
padlóján moccanatlan ültek a vének
fölöttük a fedélzet roskadásig rakottan gyerekekkel
függönyös éj csillámlott fekete fürtös bodzák ágaira
könyörögtek sáros asszonyi kezek az irtózat csobogó templomában
iszapos kísértetek vonítottak a félrevert harangokban
és véres halpikkelyek csillogtak az örvénylő őrületben

így vagyunk

te lettél fényforrásom
vagyok én fénylő tükör
rólam visszahull rád a tükörfény
de visszakapom tőled a ragyogást
így vagy te fehér oszlop
így vagyok én is fehér

holdkórosok

járnak a cserepeken
fészkes tenyerük vak tükör repedezett
a varasodott bádogereszen kitárt karokkal lépegetnek
és nem tudnak már lezuhanni sem

VAJDA Lajos

90 3. 40, 41, 65
91 1. 22 [illegible]
2 [illegible] 27, 46, 50
3. 67
5. 41
6. 22
7. 6, 70, 13
9. 15, 56 - 63, 80
10. 33, 37, 53, 75
11. 72

Új Művészet

VAJDA Lajos

Kollázs zsidó tojás motivummal, 1937, 41,5x26 - 91.9.56

Barátok, 1937, papir, szén, 62x46 - 91.9.59

Lámpaember báránnyal, 1937, papir, tempera, kollázs, 40x65,5 -91.9.61

Északi táj, 1938, papir, pasztell, szén, 29x88 - 91.9. 62

Új Művészet

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1977 MÁJ 2 8
A JÖVŐ MÉRNÖKE

Vaja László

1021

VAJA LÁSZLÓ TUSRAJZAI

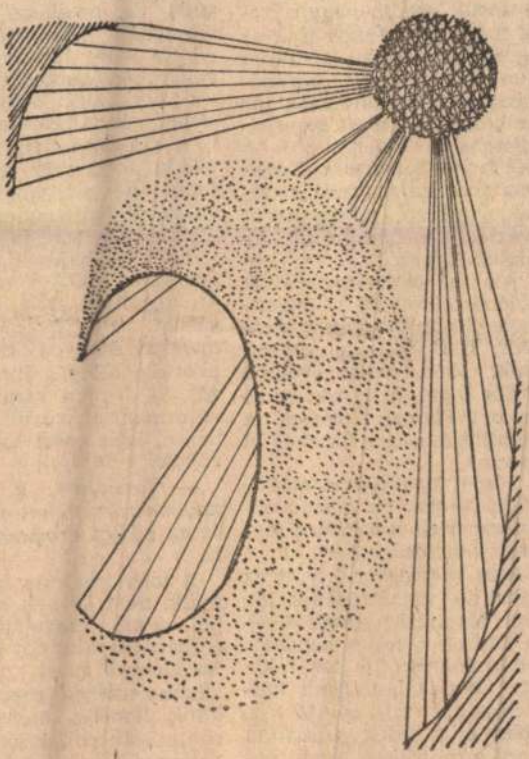

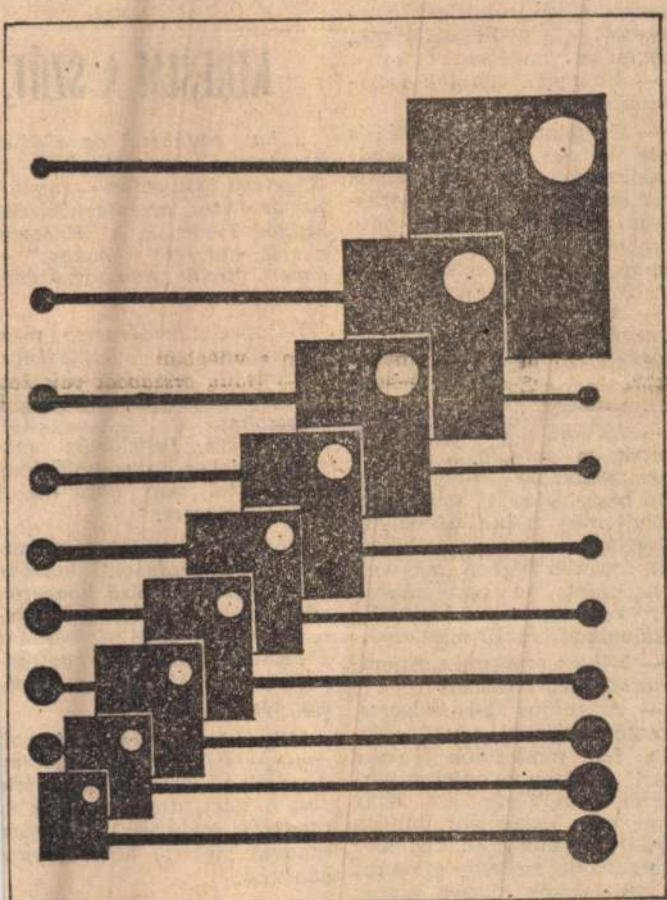

VAJA LÁSZLÓ TUSRAJZAI. „Miért lettél keramikus?" – kérdezték tőle egyszer. „Mert szeretem pergetni a borsószemeket a tálban, érezni, hogy játszanak az ujjam alatt" — felelte. Nemcsak anyaggal dolgozik; vonzza a kréta, a festék, a fa, a kő, sőt textillel is próbálkozott. Hónapokig bajlódott lábtöréssel — rájött, hogy a gipszben és gézben mennyi ötlet van.

Évenként visszatérő élménye Zebegény, a művésztelepe született jó néhány műve. Kiállított Dorogon, Tatabányán, Zebegényben; örült, amikor egy kisplasztikáról folytatott vitában véleményét közölte a Művészet.

Adyról beszél, Toulouse-Lautrecről, a dél-amerikai kultúrákról, a falon barátainak munkái, plakátok. Asztalán mintázószerszámai mellett csillagászati, néprajzi, művészeti és szépirodalmi könyvek sora — és szájharmonika, furulya. Hogy lehet mindezt idővel bírni? Cikkének zárósorai: „... végül a hajtó miért ne lehetne ura a szekerének? Csak okosan kell ne bánnia az adott erőkkel."

Kapecz Zsuzsa

Táncol

A V

A BME munkásszállás-patronáló akciójáról harmadszor írok. Az első cikkben Vermes László a közművelődési titkárság munkatársa mondta el az előzményeket, az elképzeléseket. A második írás arról kényszerült szólni, hogy a valóság mennyire messzi esik az — egyébként nagyon tartalmas — tervektől. A szálláspatronálás tényleges megindulása óta jópár hónap telt el. A legeredményesebben dolgozó kar — a gépészkar — kultúrosa, Dufek Zsuzsa mondta el, mit is csináltak, milyen programokat szerveztek a Fehérvári úti női munkásszálláson.

— Az első félév szinte csak készülődéssel telt el, mire ténylegesen elindult volna a patronálás, kezdődött a vizsgaidőszak. Nem volt értelme semmibe fogni, hiszen ki ér rá olyankor? Február végén, a bemutatkozó esten táncházzal nyitottunk.

— *Hogy fogadták a szálláson lakó lányok ezt a számukra valószínűleg ismeretlen szórakozási lehetőséget?*

— Elég vegyesen sikerült az estünk, de összességében jól. Görög táncházat hívtunk — nem jött el a teljes zenekar, meg a tánctanító fiú. Aztán kiderült, nem is baj. Nem tudtuk először, mit csináljunk, táncolni alig tudók próbálták tanítani a többieket. Aztán valami sosemlátott élmény következett: kiugrott középre egy cigányfiú, meg egy lány, majd még egy, és úgy táncoltak, ahogy mi soha nem tudnánk. Semmi szükségük nem volt tanításra. A végén közösen csárdásozott mindenki, a lányok, meghívott vendégeik, és mi.

— *Mennyien voltatok a nyitóesten?*

— Harmincan, de szükség is volt rá, hogy a kezdeti megilletődöttséget oldják. Utána már szívesen beszéltek a szálláson arról, mit kérnek, mire volnának kíváncsiak. Szexológia-sorozatot tart nekik Korányi Tamás, diavetítéssel.

— *Az érdeklődésnek van-e konkrét megnyilvánulása az előadások közben? Mernek-e kérdezni a lányok, és bemennek-e a sorozatra?*

— Az első előadáson huszan voltak, a másodikon öten, a harmadikon 30—35-en. Az indító beszélgetésen senki nem szólalt meg. Aztán kisebb helyiségben, a klubban találkoztak, szűkebb körben, más volt a hangulat, az egyetemisták kérdezgettek, és a harmadik alkalommal beszélt mindenki.

— *Milyen rendezvényre emlékeztek még szívesen?*

— A május 1-i műsorra. Amatőr irodalmi együttes lépett fel, rendezőjük Takács Mari, a közművelődési titkárságról, és a Vörös Líra. Nagy siker volt, egyébként minden olyan programra, amihez zene kapcsolódik, szívesen eljönnek a szálláslakók. Ezért hívtuk meg őket a május 1-i hajókirándulásra, a Pap-szigeti koncertre is, tíz jegyet adtunk nekik. De ez a kirándulás nem várt kudarccal végződött, és patronálási akció legkínosabb motívuma lett.

— *Espedig miért?*

— Hajójegyet nem sikerült szereznünk, csak koncertjegyet, de megbeszéltük, hogy felengedik a lányokat a hajóra. Én nem tudtam kimenni velük, gépészsrácokra bíztam tíz lányt, akik nagy örömmel jöttek, kitüntetésképpen, hogy szen a szálláson úgy választották ki őket, hogy egészen biztosan ne valljanak szégyent velük. Valamennyien érettségiztek, még erre is ügyeltek a többiek. A hajónál mások álltak, mint akikkel megállapodtunk, a fiúk, akik a kísérő voltak, nem törődtek a lányokkal. Nagyon csúnyán el akarták küldeni őket a rendezők. Aki nem sértődött meg nem ment el, végül is nagyonehezen, igen rossz szájízzel került fel a hajóra.

— *Gondolom, a visszhang nagyon rossz lehet a szálláson és az eddigi eredmények ellenére hat.*

A lányoknak az a véleményük, nem kérnek az ilyesmiből, érzik magukat annyira embernek, mint egy egyetemista. Célunk most a bizalom visszaszerzése, mert szándékunk ellenére, nagyon-nagyon rosszul sikerült a jónak induló program. Tisztázni kéne mindazokkal, akik felelősek a tör-

KERESEM A SZÓT,

„ ha emlékszel az 1964-es karácsonyi koncertünkre az Egyetemi Színpadon — mondja Kóbor János, az interjúkészítő Miklós Tibornak, a „Keresem a szót, keresem a hangot" — címet viselő popsztárparádékötetben.

Én speciel emlékszem, mert ott voltam. A gyertyafényes Yarbids gregorián-átiratra, az eszméletlen tapsorkánra, a sikolyokra, a félbeszakított koncertekre. Legelőször magyar zenekar tolmácsolásában a: „Felkelő nap házá"-ra. A tomboló sikerre.

Még arra is emlékszem, amikor a sportcsarnoki botrány után Illésék az első koncertet adták a Kinizsi utcai diszteremben: ültünk a nézőtéren a következő felállásban: egy rendező-egy néző, egy rendező-egy néző...

Milyen nagy esemény is volt egy-egy koncert az Egyetemi Színpadon. Kora délután tele volt a Váci utca, rendőrök és rendezők tartották a szigort rendet, nehogy balhé legyen odabenn.

Az utolsó gyakorlatról egyenesen átsétáltunk Atlantiszra. Aztán az Eötvös klub, aztán a Kisstadion: ott mérkőzött az

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Vajda Lajos

NÉPÚJSÁG
Eger

1971 SEP 7

... köszöntjük névnapjukon

REGINA

nevű kedves olvasóinkat!

1024

A Regina név jelentésére nézve a „regere": „kormányozni, irányítani" értelmű latin igéből kell kiindulni, melyből egyébként a „régens, rektor, direktor" szavak is keletkeztek. A „Regina" latinul „királynő"-t jelent.

Harminc évvel ezelőtt, 1941. szeptember 7-én halt meg 33 éves korában Vajda Lajos festőművész, a magyar szürrealizmus együtt-legnagyobb alakja.

Zalaegerszegen született, 1908. augusztusában. A Képzőművészeti Főiskolán évekig Csók István növendéke volt. A Nemzeti Szalon 1928-as kiállításán bemutatott Csendélettel jelentkezett először.
A sokat nélkülöző, rendkívüli tehetségű festőt 1941-ben tüdőbaj ragadta el.

tisebb tőkével sze
lac-téri trafikba.
Gyöngyös, Vörös
1. Második kapu.

TERMELŐSZÖVE
anácsok és egyé
nindennemű épí
zaki ellenőrzést vállalja techni-
kus. „Építési vezető" jeligére
az egri hirdetőbe.

KÖZMŰ- és Mélyépítő Válla-
at gyöngyösi és hatvani munka-
elyére éjjeliőröket felvesz. Je-
entkezés: Gyöngyös, Kertész u.
.

HÁZIASSZONYOK, figyelem!
z Egri Dohánygyár felvételre
eres napi 4 órás munkára, 12
tától 16 óráig, gépmunkára 30

JÓ állapotban lévő
Pannónia eladó. Kompolt, Köl-
csey u. 25.

408-AS Moszkvics eladó. Istenmezeje, Kossuth u. 85.

ÚJ Polsky Fiat 1500-as árában eladó. Cím: Eger, Tóth József u. 12.

407-ES Moszkvics, sürgősen eladó. Érdeklődni: Eger, Maklári u. 62. Telefon: 36-82.

VAJDA LAJOS

MAGYAR HIRDETŐ SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

DOLGOZÓK LAPJA
(Komárom)

1971 SEP - 7

1021

Harminc évvel ezelőtt, 1941. szeptember 7-én halt meg 33 éves korában Vajda Lajos festőművész, a magyar szürrealizmus egyik legnagyobb alakja.

Zilahon született, 1908. augusztusában. A Képzőművészeti Főiskolán évekig Csók István növendéke volt. A Nemzeti Szalon 1928-as kiállításán bemutatott Csendéletei jelentkezett először. Csatlakozott a Kassák Lajos szerkesztette Munka című lap fiatal konstruktiv művészeihez; 1930. és 1931. között Párizsban Légernél tanult. Itt megismerkedett a kubizmussal, a szürrealizmussal. Hazatérése után művészeti stílusában a népi motívumok absztrakt és szürrealista jegyekkel, szimbólumokkal is ötvöződtek. A fasizmus kiváltotta szorongásos életérzését apokaliptikus szörnyeket idéző rajzaiban vetítette ki.

A sokat nélkülöző rendkívüli tehetségű festőt 1941-ben tüdőbaj ragadta el.

Számhúzás

Nagy ...

pénznyereménye...

György Péter / AZ UTÓPIA KÉPEI

TANULMÁNY

VAJDA LAJOS PÁL

E tanulmányban a Vajda életmű két – megítélésem szerint – meghatározó fontosságú vonatkozásának, a zsidó származásnak és a baloldali tradícióhoz való tartozásnak a kérdését elemzem. Úgy vélem, hogy e részben szociológiai vonatkozások feltárása megkönnyítheti az életmű immanens értékeinek interpretációját, és a magyar kultúrtörténetben elfoglalt helyének pontosabb kijelölését.

Adottság: tehát örökül kapott, elsajátított és megőrzött vagy végül elutasított hagyomány volt-e a magyar festő, Vajda Lajos számára a zsidó származás[1], majd a szerb kultúrával való korai és intenzív találkozás élménye?[2] Továbbá: miként is viszonyult e festő – a nemzedéke számára különösen fontos – baloldal mozgalmi és intellektuális tapasztalatának magatartásmintákat kijelölő hatásához?[3] Ez utóbbi azért is igen lényeges, mert Vajda egész tudatos életében radikálisan távol tartotta magát korának, az ő kifejezésével élve, „uralmi formáitól".[4] S a konzekvens, már-már romantikus antikapitalizmus nem pusztán a baloldali mozgalmakhoz konkrétan is kötődő 1934-gyel, a párizsi tartózkodás végével lezárult korszakot jellemezte, de az 1934 és 41 közötti éveket is az életműve elfogadtatása érdekében kötött kompromisszumok makacs, mármár abszurd mértékű visszautasítása fémjelzi.

Vajda Lajos tehát baloldali, zsidó származású, magyar festő volt, s e kategóriák mindegyike érzékeny és pontos elhatárolást követel meg, s ennek érdekében elsősorban azt, hogy azok jelentését a húszas-negyvenes évek szellemi horizontját valamelyest rekonstruálva állapítsuk meg, elsősorban arra keresve a választ, hogy e kérdések mit jelentettek a festő számára. Vajda, mint nemzedékéből, s ami különösen fontos, szűkebb baráti közösségéből oly sokan, azok közé tartozott, akiknek a zsidó vallás által adott tradíciók kulturális közege, szociális önazonossága s végül életformája immár nem evidenciát, hanem értelmezésre szoruló problémát jelentett. Vajda nem volt hívő, függetlenül attól, hogy az izraelita vallásfelekezethez tartozott, s holtteste ugyancsak az e felekezethez tartozó temetőben nyugszik. Esetében azonban a hitetlenség nem jelentett harcos ateizmust, vagy épp a művészetét is befolyásoló, világnézetté érlelt materializmust. Azt se felejtsük fel, hogy 1934, Párizsból történt hazatérte után Vajda sokat foglalkozott korának hitetlenségével, a világnézetvesztés művészetre gyakorolt következményeivel, s ugyancsak foglalkoztatta a tradíciónélküliség problémája,[5] hiszen, mint arról levelei tanúskodnak, önmagát gyakran egy éppen megalapítandó hagyomány első képviselőjének tekintette. Vajda vallástalansága tehát nem volt azonos a hit kérdéséről való lemondással, ahogyan a tradíció adottságként elfogadásának megrendülése sem azonos a tradíció pusztán semlegessé válásával, kiürülésével, elhalványulásával. Azt, hogy a vallási hagyományok milyen komoly szerepet játszottak Vajda életében, azt pontosan megmutatja 1934 utáni korszakának tematikája és ikonográfiája, hiszen éppen ekkor távolodott el a „modern világtól", amelyet összes megnyilvánulásával együtt egyre makacsabbul, s mint a ránk maradt adatok mutatják, életformájában is visszautasított.[6]

Vajda tehát Michael Löwyvel szólva azok közé tartozott, akik „számára csak két lehetséges út volt . . . vagy visszatérni a saját történelmi gyökerekhez, a saját kultúrához, az ősök vallásához és nemzeti tudatához, vagy egy *egyetemes* jellegű romantikus forradalmi utópista áramlathoz csatlakozni".[7] Nem kétséges, hogy pályája elején Vajda melyik utat választotta, hasonlóan nemzedéke azon tagjaihoz, akikkel együtt került be ő is a magyarországi avantgarde talán utolsó nagyobb lélegzetű mozgalmába, a Munka-körbe, illetve az annak keretei között szervezett diákcsoportba, majd az abból kivált oppozíció vonzáskörébe,[8] s végül, de nem utolsósorban a progresszív új művészek csoportjába. E nemzedék tagjai, amint arra Tordai Zádor is rámutat,[9] a zsidó vallás elkülönült világának természetes adottságaként átélhető életformájából, partikularizmusából kilépve nem a kikeresztelkedés útját, azaz egy másik vallási partikularizmusba való belépés útját választották, hanem csatlakoztak az utópikus messianizmus baloldalon fellobbanó tradíciójának valamelyik áramlatához. Ahhoz a mozgalomhoz csatlakoztak, amely egyetemességet ígért, cserébe az elhagyott, otthonról örökölt értékek elveszett világáért. E nemzedék tagjai voltak azok, akik, ha tehették volna: „nem egy nemzetbe olvadnának be – hanem éppenhogy minden beolvadást megszüntetnének, az emberiséggel való általános összeolvadás, emberiséggé válás folyamatában. A világ társadalmi

megváltásától remélték, hogy végre létrehozza az emberiséget. Ahogy az asszimiláció révén kapuk nyíltak a világra, úgy lett volna ez minden kapuk lerombolása, illetve a világgá válás maga. Ez is teljes belső megújulást követel: szakítást mindennel, ami a múltat, a zsidóságot jelentette: általában is, és az egyénben is." (Tordai Zádor, i. mű.).

Szemben tehát az asszimilációs stratégiák tradicionális változatával, amely a nemzeti kultúrába való integrálódás lehetőségéért vagy legalábbis puszta reményéért lemond az antikapitalizmusról, az „uralmi formák" radikális visszautasításáról, a baloldali messianizmus univerzalizmusának megfelelően a nemzeti kérdést soha nem választotta el az uralmi formák elleni lázadás kérdésétől. Ennek megfelelően az antiszemitizmus igazi ellenszere az elnyomó és osztálydiktatúrát gyakoroló nemzeti állam megszüntetése lesz, amely egyben az emberiség megváltásának útja is. Annak számára, aki a baloldali messianizmust választja, az Új Világ reménye feloldotta a partikuláris, zárt vallási közösség és az ugyancsak szűkebb csoport, a nemzet fogalmának érvényességét. Martin Buber Hermann Kohennek írott válasza: „az emberiség nagyobb, mint az Állam",[10] pontosan megmutatja, hogy milyen mély is volt az ideális közösség vágya, s épp ezért miért is evidens az, hogy a baloldali mozgalomba, a „szektába" belépő nemzedék azonnal a Világban érezte otthon magát, akkor is, ha mindenre szűkebb környezetében semmi oka sem volt. Az egyetemes megváltás csillagának fénye, ha lehet, még nagyobb erővel világította be Kelet-Európa perifériáját, mint a gazdag Nyugatot. Az ekként értelmezett baloldali mozgalom közvetlen egyetemességtudatából következik például az az evidencia, ahogyan az 1936-ban bármiféle konkrét, politikai aktivitás lehetőségétől megfosztott és elzárkozó Vajda azonnal egész Közép-Európára kiterjedő transznacionális művészeti mozgalmat tervez.[11]

Ennek megfelelően jellemzi a messianisztikus világképpel szorosan összefüggő univerzalizmus Vajda egész életprogramját, függetlenül annak belső cezúráitól. Ez az univerzalizmusigény ugyanúgy áthatja az 1928 körül készült, deklaráltan szuprematista, illetve konstruktivista ihletettségű szénrajzokat, az 1930 és 33 között Párizsban készült szürrealista montázsokat, az 1934 és 37 között Szentendrén készült hűvös, klasszikus fegyelmű, analitikus sorozatokat, s végül az utolsó évek tárgyi ábrázolástól elrugaszkodó szénrajzainak indulatos gesztusokból fölépített világát. Bármekkora is egyébként a különbség az egyes korszakok között, a párizsi montázsok és a szentendrei program jegyében készült alkotások ugyanúgy a kultúrák transzparentálódásának elvén alapultak, Vajda mindkét esetben az eltérő eredetű hagyományok összemontírozásával láthatóvá tett új világ egységének megteremtésén fáradozik. Érdemes előre utalnunk arra, hogy Vajda akkor válik teljes egészében absztrakt művésszé, amikor a megváltás csillagának halványulásával együtt eltűnnek a kulturális tradíciók, elközeleg a katasztrófa, s ilyeténképp értelmetlenné válnak a hagyomány legkülönbözőbb típusú jelképeinek elemzései.

Ám 1938-ig, amíg a kultúrák transzparentálására, montázsára Vajda lehetőséget látott, ugyanúgy merített a zsidó vallás, a szerb közösség folklórja és a magyar népművészet hagyományaiból.

Úgy hiszem, ha választ akarunk kapni Vajda nagy korszaka az 1934 utáni szentendrei munkásság főbb mozgatórugóira, az univerzalizmust még ekkor is fenntartó szemlélet lehetséges-

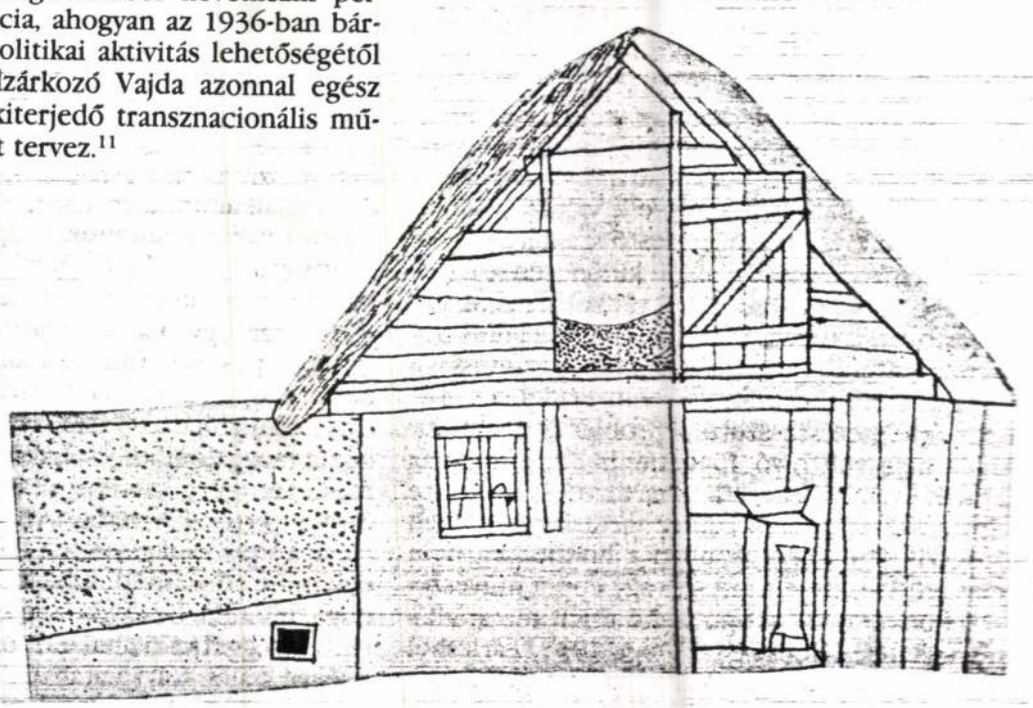

VAJDA LAJOS RAJZA

nere, nem egy kérdésben a szellemi orientálódásban pedig szinte vezetője is. A Munka-körből kivált oppozíció lett végül az a boldog (?) sziget, ahol ideig-óráig megvalósulhatott az olyannyira álmított közösségi életforma.[17] A nagyobbrészt zsidó származású fiatalok a mindennapi élet gyakorlatában itt találkozhattak a származás lényegtelenné válásának felszabadító, egész életet meghatározó élményével. Ebben a radikálisan antikapitalista, messianisztikus közösségben végre bebizonyosodott, hogy az asszimiláció adott társadalmi rendet eleve elfogadó útjának van vagy legalábbis lehetséges alternatívája.

Az oppozíciót létrehozó közösség megteremtőinek egyik legkülönösebb paradoxonja az, hogy a baloldali utópia egyetemességélményében reménykedő nemzedék tudatvilága nagyrészt a zsidó messianizmusból eredt, abból a világból, amit épp a hátuk mögött hagytak. Nem lehet nem megjegyezni azt a tragikomikus tényt sem, hogy az Erlösung reményében élő nemzedék volt az, amely aztán érett felnőtt korában az Endlösunggal találkozott.

Ennek az oppozíciónak az egyik legkülönösebb vonatkozása az, hogy míg legjelesebb képviselői, így Justus is, baloldali kritikát gyakoroltak Kassák felett,[18] s ebben osztoztak az olyan ideológusok, mint Szabó Lajos vagy a fiatalon elhunyt Heinlein Károly[19] is, addig e közösség sztálinizmus-kritikája a lehető legnyíltabb és következetesebb volt. Vajda roppant reális sztálinizmus-képét nyilván nagymértékben befolyásolta e közeg, amelynek szellemi profilját a fenség mellett a Korsch-tanítvány, Partos Pál is alakította.[20]

A magyar kultúrtörténetben azonban az oppozíció máig sem foglalhatta el méltó helyét, mert a párttörténeti legitimációhoz túlságosan is szakadárnak bizonyult, az irodalom- és művészettörténészek számára viszont túlságosan is politikai jellegű volt. Holott, úgy vélem, épp az oppozíció vonzásában alakult ki az a konzekvens magatartás, amely Vajda egész életében mértékadó maradt.

E magatartás a szervezett közösség, vagy másként egy ideális mozgalom keresésére épült, akkor is, amikor arra sem politika- sem kultúrstratégiailag reális esély nem maradt. Az a tény, hogy Vajda 1934 után is leveleiben folyamatosan hangoztatja a mozgalomteremtés igényét,[21] valóságosan az oppozíció tapasztalatán alapult, s nagymértékben megmagyarázza annak a konzekvens kívülállásának az eredetét, amellyel Vajda haláláig a magyar művészeti élet bármely formával szemben viseltetett.

Vajdát ugyanis, mint azt 1934 utáni leveleiből tudjuk, nem hagyták hidegen az egyre elkeserítőbb oroszországi változások, a Zinovjev–Kamenyev-per[22] után pedig már úgy látta, hogy a sztálinizmustól csak rossz várható. Az ő sztálinizmus-kritikájának heroizmusa, ahogyan oly sok kortársáé és barátjáé is, abból eredt, hogy e kritika mélységétől függetlenül a festő egy lépést sem hátrált a radikális antikapitalizmus pozíciójából. „Kint és bent" 1934 után egyszerre romlott a helyzet, a Szovjetunióról kiderült, illetve végképp megbizonyosodott, hogy az nem a megváltás csillagának fényét sugározza, csupán a hamis prófécia ígéretét. Ami pedig a magyarországi viszonyokat illeti, Vajda egyre inkább csak az imaginárius létben volt otthon. Szociálisan szinte senkihez sem kötődött, egész életformáját, emberi kapcsolatait alkotásának rendelte alá, s ebben az egyben, úgy tűnik föl, soha senkinek semmilyen engedményt nem tett. Úgy hiszem, ez tette Vajda magányát feloldhatatlanná, és jóval többé, szimbolikus jegyként értékelhető tulajdonságnál. Vajda magánya a művész életművéért fizetett ár, s ekként a magyar kultúrtörténet értelmezendő problémája, ugyanúgy, ahogy Csontváry vagy Nagy Balogh szegregációja is az.

Párizsból való hazatérése után Vajda már nem vett tudomást az ekkor valóban elszürkülő Munka-körről,[23] ahogyan a szociáldemokrata párt által kínált alternatíváról sem. Miközben elméletileg egy pillanatra sem mondott le egy ideális mozgalom igényéről, a nélküle, rajta kívül kialakított alternatívák közül már egyet sem vállalt. Álláspontja gyorsan közeledett Szabó Lajoséhoz, hiszen a pár évvel azelőtt még Justusszal közösen cikket író filozófus[24] is mintegy paradigmát váltott. Szabó új pozícióját a *Vádirat a Szellem ellen* (1936)[25] dokumentálhatja. A Tábor Bélával közösen írott mű, ahogyan azt Szerb Antal pontosan érzékeltette a *Nyugat*-ban közölt halhatatlan kritikájában, a radikális antikapitalizmus tekintetében ugyan változatlan maradt, de immár jócskán túllépett a politikai kategóriákon, s eljutott a marxizmus radikális bírálatához is. Bár az ellenállás, ahogyan Vajda esetében is, változatlan maradt, de radikálisan megváltozott annak terepe és a hadviselés módja is. A messianisztikus romantika ekkor már túllép a pártpolitikán, s a korszakot mintegy „szellempolitikai" okoknál fogva bírálja, épp mint a világnézetvesztés és összefüggésteremtés képtelenség periódusát. A *Vádirat a Szellem* ellen, ahogyan *A hit logikája* (teocentrikus logika)[26] is azt bizonyítja, hogy Szabó Lajos radikalizmusától függetlenül igen erőteljesen közeledett a tradicionalizmushoz, illetve az egzisztenciális dialógusfilozófiához. Tábor Béla[27] *(A zsidóság két útja)* pedig immár nem a partikuláris tradíció tapasztalatának visszautasítása, hanem mintegy végre valóságos elsajátítása révén törekedett az egyetemesség visszahódítására.

Úgy hiszem tehát, hogy a baloldali messianizmus, az ideális közösség és mozgalom megte-

remtésének vágya, valamint a tradicionalizmus új szemléleti kereteket teremtő világképe volt az, ami a Szentendrére települő Vajda lehetőségeit, belső feltételrendszerét megszabta. A közösség igényét ugyanis Vajda a teljes elszigeteltség ellenére is fenntartotta, s éppen ezért volt elégedetlen akár a KUT-tal, akár a szentendrei művésztelep nem egy szereplőjével.

Utalnunk kell arra is, hogy Vajda miért a nagyvároson kívül keresi meg az új témáját, miért Szentendrén, illetve Szigetmonostoron leli fel a „bibliai tárgyak"[28] világát, tehát egy archaikus, egységes életforma tárgyi, vizuális lenyomatát. A radikális antikapitalizmus ugyanis óhatatlanul a kapitalizmus, az osztálytársadalom előtti archaikum idealizálását jelenti, tehát az utópia épp a restauratív gesztus totális jellegében ragadható, érthető meg. Az Új Világ képei azonosak lesznek a történelem előtti és alatti világ tárgyi dokumentumaiból rekonstruált montázzsal, tehát annak a korszaknak az emlékeivel, amely még teljes egészében érintetlen maradt az ipari civilizáció közösségellenességétől, elidegenedettségétől, partikularizmusától. Más kérdés az, hogy az archaikus múlt képei végső soron a megváltásra váró világ Messiás előtti korszakát is „tükrözi". A történelmen kívüliség ugyanis óhatatlanul az üdvtörténet megjelenését hozza magával.

Igen fontos az is, hogy a közvetlen megváltás reményéről (tehát a forradalomról) lemondó Vajda, miután túllépett a konstruktivizmus és szuprematizmus szimbolikáján, nem a zsidó hagyomány kizárólagosságához nyúl vissza, hanem épp a különböző vallási és néprajzi hagyományok montírozása, transzparentálása felé mozdul el. Érdemes talán rámutatnunk Ámos Imre sorsára:[29] tehát az asszimilációs stratégia, illetve a festői világ összefüggéseire. Ámos, aki szemben Vajdával, sohasem volt radikálisan baloldali, aki több szálon kötődött a KUT-hoz, s aki egész életében megőrizte az intim vallásosság mindennapi életet is meghatározó élményét, s aki ragaszkodott a hivatalos művészetpolitikai keretek közötti úthoz, amikor 1940 körül érzékelte a hivatalosságból, illetve utóbb a társadalmi életből történt teljes kizáratást, semmi máshoz nem térhetett meg, mint a zsidóság képi hagyományának felidézéséhez.

Az a festészet, amelyet Vajda 1934 után megteremtett, egyébként szinte teljes egészében befogadhatatlannak bizonyult a kortársak számára. Vajda egész egyszerűen mást értett kultúrán és festészeten, mint akár a KUT legjelesebb tagjai is. Művészete a polgári világban élők számára értelmezhetetlen volt, mert alkotásaiból teljes mértékben hiányzik a dekorativitás, az önelégült reflexivitás vagy épp a nosztalgikus esztétizálás. *Vajda nem azon a világon van otthon, amely körülveszi, hanem abban, amelyet megteremt.* Vajda ezért nem alkotott elegáns kompozíciókat, nem hozott létre finom és rafinált faktúrákat, s ezért nem „írta át" többé sem a várost, sem a tájat. Ő egészet alkotott, olyan világot teremtett, amely független volt az adott valósággal megbékélt öntudat számára releváns esztétikumtól, olyan világot alkotott, amely a megváltásra váró ember számára otthonos, annak számára, aki ugyan már nem tekinti magát a szó vallási értelmében zsidónak, de *aki soha nem egyezik ki azzal, ami éppen csak van.* Ennek a világnak a tárgyai egyetemességük révén rokonok, származzanak akár a zsidó hagyományból, a keresztény tradícióból, a szerb temetőből vagy a magyar népművészetből. Olyan tárgyak ezek: „amelyek . . . mindig ott várakoztak a széleken és a peremeken, ahol a történelem történései és stílusai véget érnek . . .".[30] Ott tehát, ahol láthatóvá válik, hogy e világ megváltásra vár.

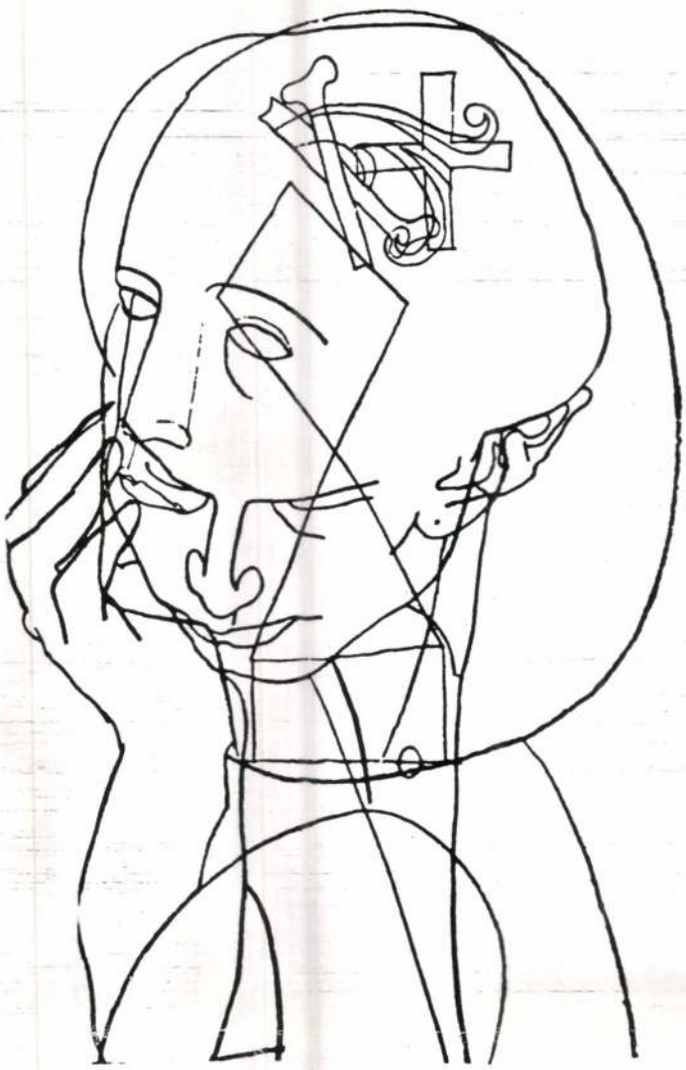

Tudjuk, hogy az Egészet rekonsturálni, restaurálni igyekvő korszak munkái, tehát az 1934 és 37 között keletkezett rajzok mindegyike sorozatba rendezhető.[31] Vajda munkái mintegy „csa-

ládokba" sorolhatóak, esetenként azok genealógiája is felírható. A különböző motívumok sorozatai a legeltérőbb variációkban, illetve kombinációkban ütköznek meg újra és újra egymással. Az 1934 és 37 közötti korszak kronológiájának megállapítását igen nagy mértékben megnehezíti a rajzok datálatlansága.[32] Ugyanakkor azt hiszem, hogy a „fejlődéstörténet" mintegy kimutatható nyomainak elrejtése fontos művészi szándék, az életmű része. Vajda ugyanis mindig kész művet alkotott, a „kidolgozott" és a „vázlatos" fogalma tehát e Szentendrén készült alkotások esetében feltétlen újraértékelendő. A sorozatok rekonstruálhatóságát egyébként igen nagymértékben nehezíti az a tény, hogy a rajzok és pasztellek egy része elveszett, illetve még fotózás előtt elkerült Magyarországról.[33]. Ám azt tudjuk, hogy a konstruktív szürrealista *tematika*[34] a sorozatelvnek mintegy technikai kiszolgálója, illetve beteljesítője is, annak révén még a sejtelem is konstruálhatóvá lesz, a világrend pedig épp az intuíció, az eltérés az asszimetria gazdagsága révén tárulhat fel.

A racionális szigor és intuitív véletlenszerűség vajdai eljárása utóbb, Vajda halála után sorra befolyásolta az őt ismerő művészeket. Fekete Nagy Béla 1944-es rajzai, Korniss 1946–47-es *Illuminációi*, majd Bálint Endre 1952 utáni munkássága, különösképp a késői fotomontázsok igazolhatják ezt a hatást.

S épp itt, a bibliai tárgyak egyetemessége kapcsán kell rámutatnunk a bartóki és kodályi ismert analógia problémájára, amit a szakirodalom eddig több oknál fogva, többféleképp értelmezett, de megítélésem szerint túlzott jelentőségűnek tekintett, illetve félreértett.[35] Igen fontos az a tény is, hogy e gyakran idézett mondatok, túl a töredékes levélközlésen valójában milyen szövegkörnyezetben is helyezkednek el: „Ugyanazt akarjuk körülbelül, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak, azt hiszem, a piktúra területén ilyen törekvések még nem voltak . . . Hídépítők akarunk lenni. Magyarország hidat képez Kelet és Nyugat, Észak és Dél között. *Jó volna, ha ezeket a gondolatokat szóval és írással is lehetne propagálni, talán Szabóékkal sikerülni fog. Ők (Szabó és Grünberg) épp most adnak ki egy könyvet, amely e hó végén jelenik meg. Szándékuk az, hogy folyóiratot is akarnak csinálni, de erről már hallottál. A vállalkozást Grünberg finanszírozná, akinek van pénze, könyvüknek címe (ideiglenes) „A szellem ellen", és ezer példányban készül . . .*" A kiemelések az eddig közöletlen részekre vonatkoznak. Grünberg azonos Tábor Bélával).[36] Vajda tehát egyrészt azt állítja, hogy körülbelül ugyanazt akarjuk, amit Bartók és Kodály a zenében már elért; másrészt pedig a piktúra területén való cselekvést azonnal összekötné a filozófia területén Szabó és Tábor Béla által írottakkal. Vajda tehát ekkor is a mozgalom megteremtésének fantomjával viaskodik, a kollektív cselekvés ideálja épp annak a célnak felel meg, amit az utópikus, nemzetek feletti, hídépítő szerepet vállalni igyekvő művészet is jelent.

Ugyancsak érdemes arra is felfigyelni, hogy Vajda a megváltásra váró világ, az utópia restauratív gesztussal megrajzolt képének megalkotásakor soha nem torzítja, illetve rombolja a formát, hanem klasszikus gondossággal, fegyelemmel s a vonalvezetés mintegy személytelenségével közvetíti azt. Ugyancsak feloldja sorozataiban a centrálperspektíva nézőpontját, ahogyan magát a természetes teret is visszavonja, s az ábrázolás állandóan az imaginárius tér, illetve sík felé közelít. Miközben Vajda az Új Világ rendjét keresi és alkotja meg, az imagináció tárgyilagossággal ötvözött magatartását teszi uralkodóvá, és visszautasít bármiféle eleve elrendezett, készen kapottat. A különböző montázsok „beszélgetéseiben" újra és újra átértékelődnek az egyes motívumok, amelyek ekkor már elvesztik immanens jelentőségüket, és csak a Vajda által teremtett „textus" révén érvényesülnek, tehát csak egymásra való hatásukban lesznek önmagukká. A remény mindössze a megváltásé, s azé, hogy e világ egyáltalán még láthatóvá tehető.

A rendezettség zárt kozmoszát 37 és 38 között gyors ütemben váltják fel először a szénvonallal mintegy „felülbélegzett", a klasszikus formákat még megőrző, de egyben már átíró rajzmontázsok, majd a maszkok, illetve 1938 és 40 között azok a szén- és tuskompozíciók, amelyeket Kállai Ernő a „létfélelem lidércnyomásából"[37] fakadtnak tekintett. Különösen fontos kérdés az is, hogy Vajda milyen külső nyomás hatására kényszerült rá, hogy feladja a klaszszikus távolságtartás fegyelmét, s elinduljon a sötétség birodalma felé. A váltás politikatörténeti része, úgy vélem, érthető. Az 1937-es orosz tragédia után „balról" sorra következtek a számára nyilván feldolgozhatatlan élmények (orosz–német meg nem támadási egyezmény stb.). Ugyanakkor a magyar társadalom is teljes nyíltsággal jobb felé fordult, s az ekkor immár nem pusztán mozgalmak, de az állami intézkedések szintjén is megjelenő antiszemitizmus is a remény elvesztésére szoríthatta. Vajda megérte a zsidótörvények bevezetését, illetve az őt azonnal érintő munkaszolgálat bevezetését is.[38] Immár kívülről is alázuhantak a sorompók. A korszak „uralkodó eszméi"[39] pedig joggal idézhették fel a világot immáron egyértelműen uraló démon pokoli képzetét.

Azt hiszem, végül nem túlzás rámutatnunk arra, hogy Vajda patográfiája már-már meghök-

kentően szoros összefüggésben áll élettörténete alakulásával. A tuberkulózis elhatalmasodása, illetve a világgal való kapcsolatának elvesztése, megszűnése szinte azonos ütemű. 1941-ben Vajda magára maradt, ugyanúgy, mint naplójuk[40] tanúsága szerint évekkel később Ámos vagy Radnóti is. A háló, ami a festőt a világhoz fűzte, egyre ritkább és ritkább szövésű volt, s a pár fiatal festővel fennmaradt kapcsolata, mely inkább mester-tanítvány jellegű volt, nyilván nem bizonyult elégségesnek a magány oldására. Úgy tűnik, nem volt elég megtartó erejű a szerelem sem.

Utolsó éveiben tehát Vajda lemondott a forma fegyelmező szerepéről, a téma közvetítő-híd funkciójáról, a szimbólumvilág aurájáról, és a káosz képeit nyers, közvetlen, érzéki evidenciával rögzítette. A káosz nem más, mint a megváltás előtti közvetlen pillanat, a katasztrófa képe. *A messianisztikus tudat a megváltást soha nem békés átmenetként, hanem mindig is katasztrófaként képzelte el.* Minden el kell, hogy pusztuljon ahhoz, hogy utóbb létrejöhessen egy új világ. Tudjuk, hogy a történelem angyala katasztrófát látott, ahol mi, halandók haladást érzékelünk. Amikor tehát Vajda feladja a klasszikus fegyelmet, akkor épp arra mutat rá, hogy a katasztrófa azonos az elkülönült formák és minőségek ábrázolhatatlanságával. Többé nincsen szerves és szervetlen, történelmi és történelmen túli, nincsen személyes és személytelen, élettel teli és halálos, csak a mindent elborító és magával ragadó indulat és iszony van jelen, és követni csak ennek ritmusát lehet. Az istentől végképp elhagyott világ nem az emberé, hanem a démoné.

JEGYZETEK

1. Vajda – 1936. augusztus 11-én kelt, feleségének írott levelében a következőképp fogalmaz. „Vajda zsidó származású magyar szerb hatásoktól befolyásolva . . ." Idézi: Mándy Stefánia: *Vajda Lajos,* Corvina, 1983. 182. o.

2. Vajda 1916 és 1922 között élt Belgrádban és Valjevóban. 1927-ben, édesanyja halála után a nyarat Valjevóban élő bátyjánál, Mártonnál töltötte.

3. id. levélben. pl. „Nagyon sok tennivaló volna itt, de lehetetlen megvalósítani a jelen uralmi formák között." Mándy, id. mű. 182. old. 1936. aug. 11. vö. Justus Pál: *Kassák a munkásmozgalomban. Magyar Műhely* II. év. 13. sz. 1965. dec. 19–29. old. valamint Vas István: *Miért vijjog a saskeselyű?* Bp. Szépirodalmi 1981. különösen: 1939-160. ill. u. ő. *Nehéz szerelem* Bp. Szépirodalmi, 1972. különösen: [!] 612-679. o.

4. 1936. aug. 11. vö. 3. sz.

5. 1936. jún. 22. kelt feleségének írott levelében a következőképp fogalmaz: „Egyszóval újra jön a világi szerzetesség korszaka (ezt Berdjajev mondja csak sokkal szebben és mélyebben az Új Középkor című könyvében amit Szabótól kaptam kölcsön . . .)" Vajda olvasmányairól készült noteszeiben pedig feltűnik: J. Böhme, Lévy-Brühl, vagy pl. a médiumrajzokról szóló monográfia. (Ez utóbbi iránti erőteljes érdeklődését egyébként említi Vajda Júlia 1943-ban írott visszaemlékezésében. Lásd, Mándy id. mű. 174. old.) Ami Vajda olvasmányjegyzékét illeti – s amelyek csak részben jelentek meg Mándy S. monográfiájában –, azokhoz való hozzájutásért köszönettel tartozom Jakovits Verának és Kozák Gyulának. Ahol az ő tulajdonukban lévő forrásra hivatkozom, azt mindig pontosan jelölöm.

6. 1936. szeptember 14-én kelt levelében: „van . . . 20-25 képem kisebb nagyobb méretben, ezeknek egy részét még majd Pesten meg kell festeni, vagyis befejezni, és rengeteg rajzom, képtervek, amiket télen át szeretnék megfesteni, ezért rajzoltam sokkal többet, mint festettem, *mert Pesten nem tudok motívumot találni . . .*" (Kiemelés tőlem – szerző.)

7. Michael Löwy: *Zsidó messianizmus és anarchista utópiák Közép-Európában,* (1905–1923) in. *Zsidókérdés Kelet- és Közép-Európában* Fejlődés tanulmányok, regionális sorozat 3. ELTE ÁJTK 1985. Szerk. Simon Róbert. 217. old.

8. Az oppozíció Kassáktól való eltávolodásnak, a kizáratásnak a dokumentuma: MUNKA 1930. szept. 447. old." Mivel egyesek közöttük az utóbbi időben oly frakciótevékenységet kezdeményeztek, amely a MUNKA eredeti célkitűzéseivel ellentétben áll és a magyar szociálista munkásmozgalomra nézve feltétlenül káros, ezért a MUNKA Békeffy Zoltánnal, Berkovits (Barabás) Tiborral, Fuchs Pállal, Heinlein Károllyal, Justus Pállal és Szabó Lajossal, a frakciózás irányítóival minden közösséget megtagad."

Az oppozíció tényére vonatkozóan lásd: Porosz Tibor: *Justus Pál forradalmi szocializmusa. Valóság,* 1987. 8. 53-65. old. A Diák-csoportra, illetve az oppozícióra vonatkozó adatokért, névsorért, információkért köszönettel tartozom Horváth Lászlónak, Bíró Gábornénak, Justus Pálnénak, Szerb Antalnénak.

9. Tordai Zádor: *Megértő módban* Bp. Magvető, 1984. 141–282. old., ill. 209. old.

10. in. *Zsidókérdés . . .* id. mű. 221. old.

11. 1936. aug. 18-án kelt levelében: „Remélem . . . mozgalmunk kiszélesedik, kiterjeszkedik a környező utódállamokra is, mert mi gondolunk arra, hogy be kellene kapcsolni a munkába a szlovenszkoiakat, erdélyieket, jugoszlávokat, éspedig nemcsak festőket, hanem építészeket, írókat, zenészeket, akikkel együtt egy kicsi középkelet-európai nemzetközi munkaközösséget lehetne alakítani." id. Mándy, id. mű. 184. old.

12. A probléma ugyanis onnan ered, hogy a Vajda-monográfia az 1934 előtti rajzokból mindössze 21-ről közöl reprodukciót, beleértve ebbe a gyermekkoriakat. Ugyanakkor a monográfia 1923 (!) és 1929 között 418 [!] rajzot regisztrál, köztük pl. önarcképeket. Ezek feldolgozása és fotózása jelenleg folyamatban – Pataki Gáborral közösen.

13. lásd Hegyi Lóránd: *A Munka-kör képzőművészeti tevékenysége,* in. *Ars Hungarica* 283-297. old. 1983/2. sz., valamint u.ő. *Korniss Dezső,* Képzőművészeti Kiadó, Bp. 1982.

14. 1936. aug. 18-án kelt levelében. „. . . kezdetét vehetné egy új mozgalom, amely túlmutatna a KUT célkitűzésein, s amely szembehelyezkedne a mai beérkezett nagyságok eredménytelenségén, s itt gondolok elsősorban az Aba-Novák – Szőnyi – Berény – Bernáth quartettre, akik békanyálas piktúrájukkal megfekszik a mai festőfiatalság gyomrát . . ." A kézirat rendelkezésemre bocsátásáért köszönettel tartozom Jakovits Verának és Kozák Gyulának. Ugyancsak lásd Mándy, id. mű. 203-205. old. levél Farkas Zoltánnak. 1940. dec. 20.

15. *Együtt.* Bp. 1927–28. Főszerkesztő: Nagy Lajos. Szerk.: Kálmán József, Nyigri Imre, Szirmai Rezső. Ism. M. Pásztor József. „Az író beleszól . . ." Kossuth. 1980.

16. lásd Vas István id.mű. 619-644., ill. MUNKA 1930. febr. 12. (II. év.) Kassák Lajos: a KUT fiataljai.

17. Az oppozíció legismertebb tagjai közé tartozott (a tel-

jesség igénye nélkül): Ádám György, Berkovits Tibor, Békeffy Zoltán, Bíró Gábor, Horváth Klára, Horváth László, Erdély Éva, Friedmann Endre (Robert Capa), Fuchs Pál, Justus Pál, Lux László, Szabó Lajos, Pártos Pál, Szirtes Andor, Tömpe András, Tömpe István, Wágner Edit, Weisz Imre (Csiki) stb.

18. Justus Pál: *Kassák Lajos árnyékában. Együtt* 1928/4. „... Most nincs ideje egy új l'art pour l'artnak. Ma az *állástnem-foglalás is állásfoglalás.* Előttünk harcvonalak húzódnak, sötéten és határtalanul ... 35-36. old.

19. A spanyol polgárháborúban önkéntesként elpusztult Heinlein Károly a magyar munkásmozgalom történetének méltatlanul elfelejtett alakja. Az oppozícióban részt vevő fiatal munkás, aki önképzéssel pótolta – a visszaemlékezések szerint teljes sikerrel – az iskolai oktatás hiányát, 1930 után Párizsba emigrált. Alakjára vonatkozóan lásd. Bajomi Lázár Endre: *Éhező inasévek Párizsban. Egy régi beszélgetés Kelemen Imrével. Kritika,* 1983/7. Valamint Horváth László, Bálint Endre, Mérei Ferenc szóbeli közléseiért tartozom hálával.

20. Lásd Porosz Tibor id.mű. Valamint Joseph Gabel: *Ideologies II. Arthussérisme et stalinisme, ésitions anthropos,* Paris, 1978. kül. 75-97. old.

21. lásd az 1936. aug. 11. és aug. 18-án kelt leveleket.

22. lásd 1936. augusztus 27-én kelt levelet. „... Most kaptam meg az újságot, és elszörnyedve olvasom, hogy Zinovjevet, Kamenyevet és a többieket kivégezték. Beteljesedett a végzet. Velük az orosz forradalom legjelentősebb fejei a porba hullva, s akik ma a nyeregben ülnek, csak bitorolják a hatalmat. Ma Sztalinék jelentik a reakciót, amely sokkal véresebb és sötétebb, mint a cári volt. Mert ma már az elnyomás módszerei is tökéletesedtek, íme a nagy fejlődés ..." Mándy monográfiája a levelet hiányosan idézi – fenti rész közöletlen. A kéziratra vonatkozóan lásd 14. jegyzet.

23. Csaplár Ferenc: *A Munka-kör* in. *Kassák körei,* Bp. Szépirodalmi 1987.

24. s.j. (Szabó Lajos–Justus Pál): *Munkafolyamat és kultúra. Egy eltemetett filozófus. Munka* 1930. 10. sz.

25. Szabó Lajos–Tábor Béla: *Vádirat a Szeliem ellen* (Bp. én. 1936.) *Az idő könyvei.* Recenziója: Szerb Antal: *Nyugat,* 1937. I. 80. l.

26. Szabó Lajos: *A hit logikája – Teocentrikus logika.* Bp. (én.) 1937. Magyarországi bemutatás. Szabó Lajos – bemutatás – FMK 1980. máj. 915. válogatta: Bíró Dániel – Kocsis Botond.

27. Tábor Béla: *A zsidóság két útja.* Bp. Hajnal nyomda. én.

28. Gedő Ilka: *Vajda* kézirat Bp. (én.) idézet forrása: Vajda Lajos emlékkiállítás katalógusa (Zalaegerszeg 1983. szept. 23.–nov. 13.) 5-6. old.

29. *Ámos Imre naplója.* In. *Ars Hungarica,* 1984/1. 111–137. old.

30. Gedő Ilka: id.mű.

31. Erre vonatkozóan: György–Pataki: *A Konstruktív-szürrealista sematika kialakulása és jelentősége Vajda Lajos festészetében.* Zalaegerszeg, 1983. (A tanulmány írásakor még nem állott módunkban az eredeti szövegek tanulmányozása. A tematika ott tehát ennek megfelelően, 1983-ban, összhangban a szakirodalommal, sematikaként szerepelt. Erre vonatkozóan lásd Pataki Gábor: 1937: *Vajda konstruktív szürrealizmusának átalakulása.* Ars Hungarica. 1988/1.

32. Az a nyilván kézenfekvőnek tűnő érv ugyanis, hogy a rajzok kronológiája bizonyos „fejlődést" követ: s ennek megfelelően a „számozás" az egyszerűtől a bonyolult felé haladhat, több ponton korrekcióra szorul. Egyrészt Vajda még 1937-ben is gyűjtött motívumokat (lásd 1937 júliusában kelt levele. Mándy id.mű. 190. old.), másrészt a levelekben állandóan közölt kis vázlatok is ellentmondanak a jelenlegi 1935-36-37-es tagolásnak.

33. A Facchetti-kiállítások (1968 és 1973) katalógusaiban közölt anyagok véleményem szerint csak részei a Facchetti őrzésben lévő képeknek. Ugyanakkor további – azonosításra váró – képek vannak Lundban, Zürichben, New Yorkban, Stockholmban, Párizsban – részben magángyűjteményekben, részben ismerősök, egykori barátok őrzésében.

34. lásd a 31. jegyzetet.

35. pl. Mándy Stefánia: id. mű. De ugyanígy a *Vajda Lajos emlékkönyv*-ben (Bp. Magvető 1972.) található írások jelentős része. Kivétel e tekintetben Kállai Ernő, Karátson Gábor, Gedő Ilka.

36. Az 1936. augusztus 11-én kelt levél kézirata alapján. Erre vonatkozóan lásd a 14. sz. jegyzetet.

37. Kállai Ernő: *Zum Tode eines Malers. Pester Lloyd,* 16. September 1941.

38. Vajda 1940. szeptember 5-én vonult be Domonyba, onnan került Iklára, ahol szeptember 20-án megbetegszik, és ezért leszerelik.

39. Juhász Gyula: *Uralkodó eszmék Magyarországon 1939–1944.* Kossuth 1983.

40. Ámos Imre id. mű., ill Radnóti Miklós: *Napló* Magvető, Bp. 1989. Vajda 1941 februárjában került a Szt. János kórházba, ahol szeptember 2-ig maradt (egy idő után Szabó Lajost is ott kezelték). Szept. 2–6-a között otthon volt, majd egy napon át a budakeszi Erzsébet királyné Szanatóriumban. Szeptember 7-én halt meg. A fennmaradt, s részben kéziratban lévő, levelek tanúsága szerint 1941-ben Vajda már szinte teljesen megszakította a kapcsolatát a külvilággal – ahogyan a külvilág övele.

VAJDA Lajos

Mult és Jövő,1989.2.

A pécsi modern
hagyar képtár
rajzaiból

Vajda Lajos: Fej házzal

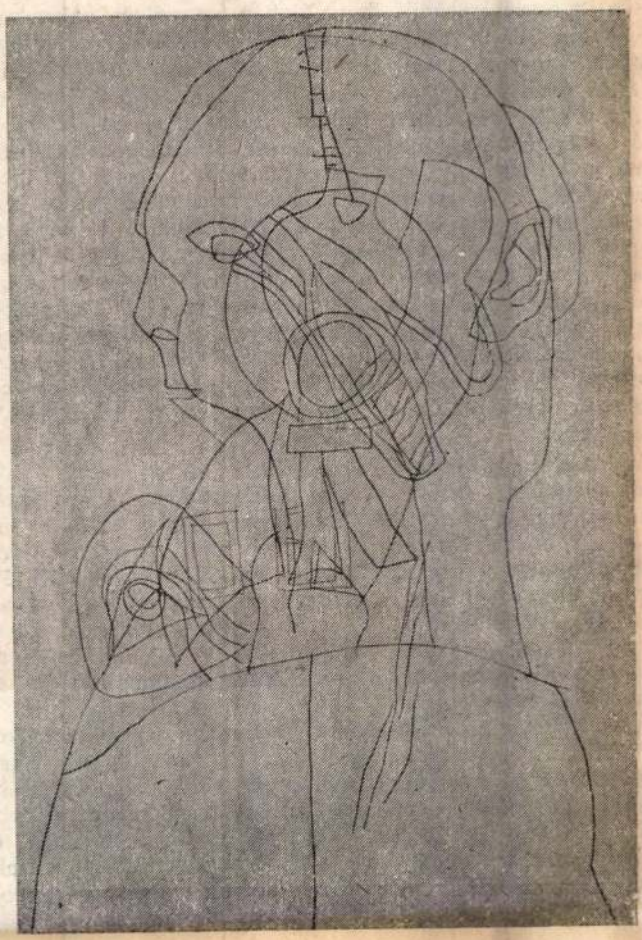

Jelenkor, 1987. április

nevessem, hogy fázós ebként kucorgok,
s a szomszéd tűszeres lett kényuram.

A keserűség itt összesűrűsödik, de valójában úgyszólván valamennyi költeménybe jut belőle valami. Mégse higgyük, hogy feloldás nélkül marad ennyi feszültség, és Ithakát talán az *Egynyári virág* jelenti (*„Egyetlen nyár az egynyári virágnak: teljes virágöltő"*), és ezzel a virággal azonosulni lehet, anélkül, hogy társává válhatnánk: *„Nem bírok soha társa lenni. Semmiképp se bírok májusban, júniusban például, amikor ő tíz, tizenöt vagy húszéves hévvel, szomjúsággal és éhséggel él."* Nem tud, vagy nem *akar* kiszabadulni önmagából, aki ezeket a verseket írta. De nem úgy vagyunk-e műveinkkel, mint gyümölcsével a *Körteta*, miközben a körte a polcokon *„a végleges társas magányban érni kezd. Kívülről semmit se kap többé"* – *„De a fának erről sejtelme sincs már."* Így kerülünk szembe az élet és a költészet talányaival, és egyezkedünk az ürességgel, melyben a gyümölcséről mit sem tudó körtefa megmarad. Ha igaz az Egry-idézet, hogy *„nagyon sokat kell elvenni egy képből, hogy ne legyen üres"*, – akkor igaz ennek fordítottja is. Ezért annyira óvatos Csorba, amikor képekhez, metaforákhoz folyamodik. Az utolsó korszak költészete bátran szembenéz az ürességgel, sőt témaként vállalja. *„Az ürességet kellene megírnom / De milyen az üresség a papíron?"* Csorba Győzőnél a tárgyak átlátszóak, mint Egry témái, a víz és a levegő.

Különös folyamat megy végbe Csorba utolsó verseiben: társává válik az öregség, semmiképp sem nyűgként, s nem is csupán lírai témaként, hanem mint az ürességet betöltő felfedezés, hiszen a leromló test tulajdonképp újból születik, másfélévé, mint az eddig megszokott, és úgy barátkozhatunk vele, mint egy újonnan érkezettel. Néha úgy érezzük, a költő várt is erre az életkorra, nyitottan, kíváncsian, és most frissen tekint körül azon a terepen, melyet az öregedés söpört ki előtte. Hiszen ez egy új táj! – kimondatlanul él e versekben a csodálkozás. A testről eddig tudomást sem vettünk, most „inkább biztatónak" érezzük a fájdalmat: *„ily éles kín képes teremni még / erősen él az és kíván is élni ha nem tudja is"*. A test alkalmatlanságai, elégtelenségei: nem költői témák-e ezek is?

Csorba Győző költészete „Én-központú" líra, talán még inkább ilyen, mint akárkié, az elmúlt évtizedek magyar költészetében. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ehhez az Énhez, Csorba költészetéhez egykönnyen hozzáférhetünk. Költészetének főszereplőjét a költő többé-kevésbé átlátszó függönyök mögé rejti. Csorba nem akarja megkönnyíteni az őhozzá vezető utat, akadályokat állít rajta, néha tévutakra csal, s ebben különbözik az ő közvetett lírája legtöbb nemzedéktársának sokkal közvetlenebb költészetétől. Ez a különbözés nem hiba, de nem is erény, – egyébként a harma-

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

DÉLI HÍRLAP
1983 AUG 6

1021

Hidat akart kelet és nyugat között

Vajda Lajos művészete

A II. világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések és a tragikus évfordulók is. Ide tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is. A végzet mindössze 33 évet adott számára.

Az 1908. augusztus 6-án született festő egész életét szinte katasztrofális nyomor kísérte. Apja az I. világháború idején költözött Szerbiába, itt ismerkedett meg a számára nagy jelentőségű ikonművészettel. Később Szentendrén telepedett le a család, és kisebb megszakítással a Duna menti kisvá-



✶ *Önarckép*

ros Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású mestere, aki a fasizmus egyre vadabb előretörése közepette is tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni kelet és nyugat művészete között. Előbb Csók István növendéke volt, a konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg, alapvető művészeti élménye az 1930—37 közötti párizsi tartózkodás. Hatott rá a népművészet, a népi múlt emlékeit szimbolikus-szürreális formanyelvű műveiben használta fel. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

A tanulás az egyik legnehezebb szellemi tevékenység. Nem csoda, ha a gyerekek alig várják a tanév, az óra végét. Minél kisebb a diák, annál több mozgásra van szüksége. A nyelvi tábor igyekszik ötvözni a hasznosat a kellemessel. Megtanulják – kint a szabadban – az erdők, mezők fáinak, füveinek neveit, közben futhatnak egyet, ha elunták az új szavak magolását. A gyerekeknek minden új a kékmezői táborban . . .

(Cikkünk a 3. oldalon)

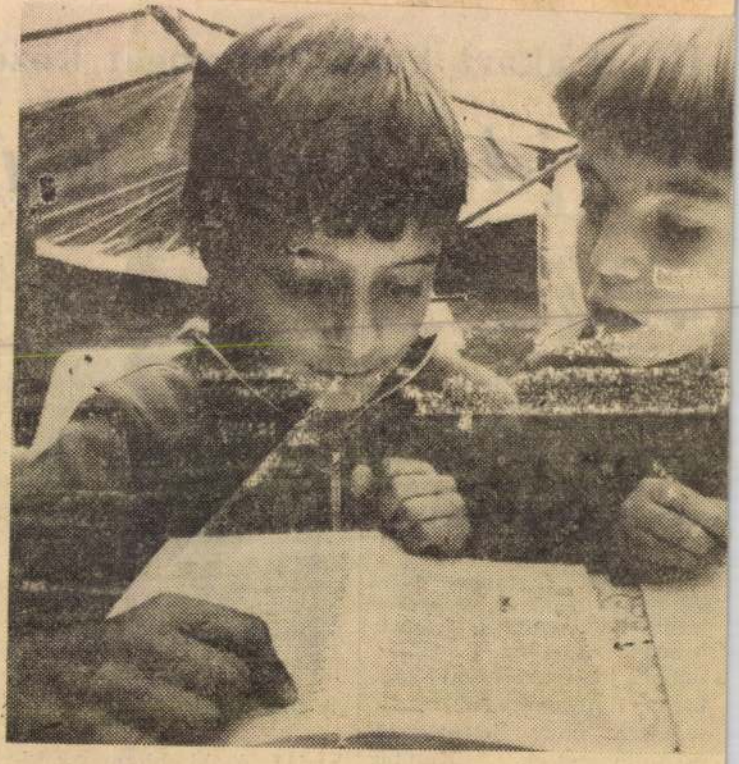

Vajda Lajos

1021

Kelet és Nyugat közt hidat akart építeni

Vajda Lajos művészete

MŰVÉSZET

A második világháború befejezésének 40. évfordulójához közeledve sokasodnak a visszaemlékezések, de a tragikus évfordulók is. Közéjük tartozik Vajda Lajosé, a modern magyar festészet avantgarde irányának legnagyobb egyéniségéé is, akinek a végzet mindössze 33 évet adott.

1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. Egész életét szinte katasztrofális nyomor kísérte. Apja még az első világháború idején Szerbiába költözött, ahol a gyermek számára később oly nagy jelentőségű ikonművészettel ismerkedett meg. Később a család Szentendrén talált megélhetésre. A Duna menti kisváros volt kevés megszakítással Vajda életének háttere. Ő lett a szentendrei iskola legnagyobb hatású, máig kisugárzó mestere, aki a fasizmus, a fajgyűlölet egyre vadabb tombolása közepette tudatosan hirdette a népek közötti összefogást, hidat akart építeni Kelet és Nyugat művészete között.

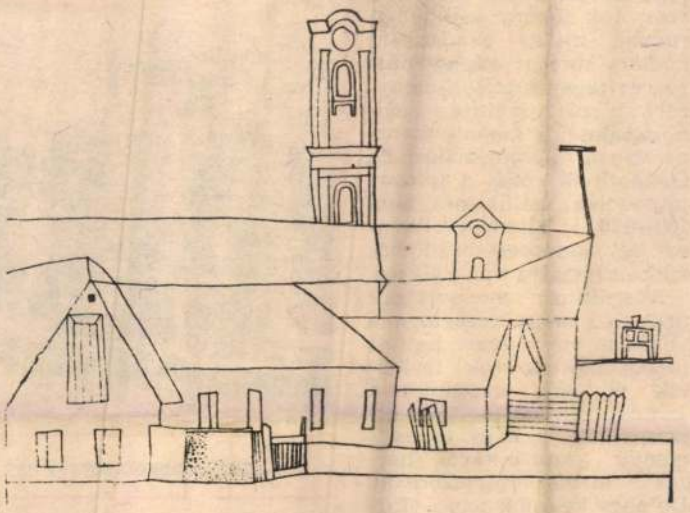

Szentendrei házak két templommal



Önarckép

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke volt. A konstruktivizmussal Kassák Lajos Munka-körében ismerkedett meg. Alapvető művészeti élménye 1930—34. közötti párizsi tartózkodása volt, ahol a kor szinte minden művészeti törekvésével megismerkedett. Először az orosz filmművészet hatására fotómontázsokat készített szürrealista felhanggal. A montázstechnikát haláláig alkalmazta, de saját mondanivalójának megfelelően teljesen átalakította.

Budapestre hazatérve a dolgok alapformáit kutatta: „valami új témakört keresek, építek ki magamban, a dolgoknak titkos, elvont lényegét akarom kibontani. De mindig a konkrétból, a valóból kiindulva keresem a dolgok ősforrásait. Először a népművészethez fordult. Barátjával, Korniss Dezsővel együtt Szigetmonostoron gyűjtötte a népi múlt emlékeit. Anyagát a legnagyobb következetességgel felépített, szimbólikus-szürreális formanyelvű művein használta fel.

Alkotásainak zöme rendkívül tiszta rajzú, erősen konstruktív szerkesztésű grafika, amelyeken a szerb, magyar és zsidó kultikus alapmotívumok vegyülnek a mindennapi életre utaló, csupán a lényegre sűrített ház, templom, alma, tányér stb. formákkal. A sötétedő végzet ellen a kollektív művészet időtlenségében keresett és talált megnyugvást.

1934-ben saját arcképeinek sorával kezdődött a szláv ikonokhoz visszanyúló ikonkorszaka.



Tanulmányfej

A fasizmustól, a haláltól való rettenet töltötte be utolsó éveit. Munkái ekkor félelmetes viziók hatalmas szénrajzok, melyeken tudata mélyéről feltörő, madárszerűen csapongó, démoni hatalmakkal küzd. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, de éhségtől, nyomortól legyengült teste nem bírta tovább a megpróbáltatásokat. Nyolchónapi szenvedés után a tüdőbaj tett pontot az új magyar művészet európai rangú, iskolateremtő alkotójának megpróbáltatásokkal teli életére.

BRESTYÁNSZKY ILONA

NÉPÚJSÁG (TOLNA)
1983 AUG 6
MHSZ SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-148, 340-726

MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN
MAGAZIN

Viza-radar

A viza, amelytől a legtöbb kaviár nyerhető, radarra emlékeztető műszerrel tájékozódik a vízben, főleg sötétben. Szovjet kutatók felfogták ennek a halfajnak a hangját, s kiderült, hogy ezek különösen kis rezgésszámúak.

Míg a delfin tájékozódása hasonló, mint az ember által fejlesztett radarkészülék, egyelőre nem tudni, vajon van-e párhuzam a viza berendezése és az emberi technika között. Még nem sikerült megállapítani, hogy a viza mely szervével fogja fel a visszaverődött hanghullámokat.

Gázkompresszor

A gázok összenyomására — komprimálására — sok ipari technológiában szükség van. Az ezt végző gázkompresszorok jókora gépmonstrumok, hiszen rendszerint komoly sűrítési végnyomásról, és tetemes teljesítményről van szó. A szállítási technológiáknál is komoly szerepe van a komprimálásnak. Gondoljunk csak a földgáz távvezetéki szállítására, ahol 100—120 kilométerenként egy-egy kompresszorállomás közbeiktatására van szükség.

A szállított mennyiségek nagysága miatt kezdetben a villamos energiával hajtott turbókompresszorok terjedtek el, míg napjainkban mind szélesebb körben alkalmazzák a nagy teljesítményű gázturbinával hajtott turbókompresszorokat. De nagy keletjük van — különösen a nagyobb kompresszió eléréséhez — a gázmotorral hajtott kompresszoroknak is. (A gázturbinás vagy gázmotoros hajtás indokolt, hiszen az üzemanyag mindenkor folyamatosan rendelkezésre áll.) Jól tette tehát a Ganz-MÁVAG gyár, amikor holland licenc alapján nekilátott a 17—50 bar szívási nyomású, 69 bar végnyomású, 17 bar szívási nyomás mellett óránkénti 5000 köbméter szállítóteljesítményű CHS típusú gázkompresszor egység gyártásához. A kompresszort egy 515 kW üzemi teljesítményű földgázüzemű gázmotor (SEMT-Pielstick) működteti. A négyütemű, szikragyújtásos, turbófeltöltős motornak 12, egyenként 5,65 liter lökettérfogatú hengere van, amelyek 90 fokos hajlásszögű V-elrendezésben sorakoznak egymás mellett. A mintegy 7000 kg tömegű gázmotor fordulatszáma percenként 1000. A motor indítása 2 földgázzal működtetett légmotorral történik.

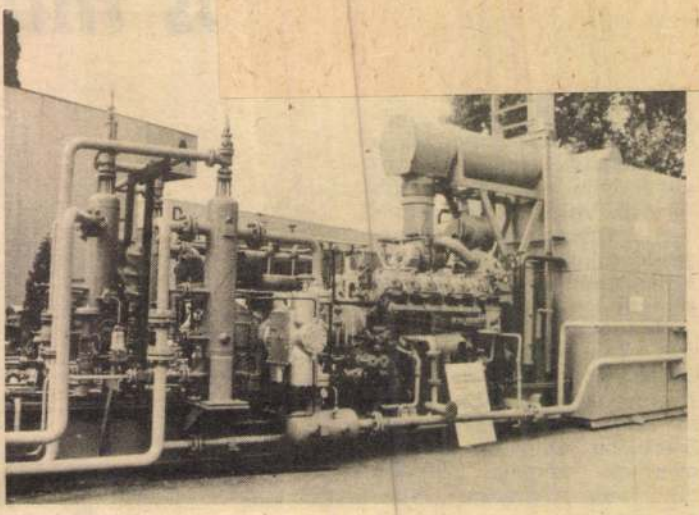

A gázkompresszorral egy egységbe foglalt gázmotor

Víztároló fémóriások

Egyes településeken a vezetékes ipari és háztartási vízellátás folyamatossága csak úgy biztosítható, ha a vízlelőhely (kút, tisztítómű) közé egy vagy több víztornyot iktatnak be. A nagyobb körzeteket is ellátó víztornyok vasbetonból készülnek, de e drága létesítmények építése meggondolandó vállalkozás. Szerencsére van

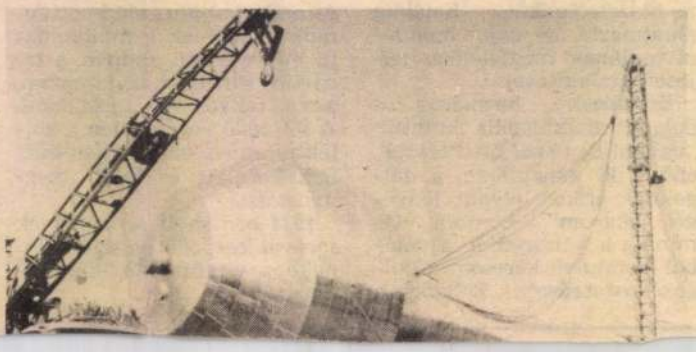

Lézer a fogászatban

Amerikai kutatók állatkísérletek nyomán beszámoltak arról, hogy lézesugarakkal csökkentették a természetes fogzománc áteresztő képességét. Sugárforrásként rubinlézert alkalmaztak. Még jobb eredményeket értek el, ha a kezelendő fogat nátriumréteggel vonták be. Ily módon a foltokat és a foglepedéket is sikerült a lézersugárral eltávolítaniuk, a fogállomány károsítása nélkül. A kutatómunkálatok célja

Tükör – 1966. évi 38. sz.

MÉG SOK A MONDANIVALÓJA

felszólalt a laboratóriumvezető — laboránsa. Ez a fiatalember — sokakban megfagyott a vér — szenvedélyes hangon bírálta főnöke előadását és kijelentette, hogy a kísérletsorozatból levont elméleti következtetések helytelenek. Kifejtette a jelenségek egy lehetséges másik magyarázatát. Parázs vita robbant ki, amelyet végül Szemjonov akadémikus hozzászólása döntött el:

— Attól tartok, hogy a laboránsnak igaza van.

A laboránsnak, Jasa Zelnovicsnak, aki akkor tizenhat éves volt, s akivel attól kezdve maga Szemjonov foglalkozott megkülönböztetett figyelemmel, valóban igaza volt. Zelnovics már régóta maga is akadémikus.

Szemjonov egy előadásában így beszélt a tudós és tanítvány közötti viszonyról:

Először: Csak tehetséges tanítványokat szabad kiválasztani, — de a tehetségesek közül is csak azokat, akikben él a kutatás vágya, a szenvedélyes kíváncsiság. Mert hiába a tehetség, ha nincs szenvedély, nem jutnak el a tudomány csúcsáig.

Másodszor: a tanítványokat, még a legfiatalabbakat sem szabad gúzsba kötni „vezetés" címén. Kezdeményezzenek, oldják meg a maguk erejéből a problémákat. Csak így lehet belőlük valóban alkotó, analitikus tudományos elme.

Harmadszor: A tanítványokkal való érintkezés módjának mindig egyszerűnek, sallangmentesnek, demokratikusnak kell lennie. És ebben a viszonyban sosem szabad mással érvelni, mint a tudományos argumentumok erejével . . . A tudományos vezető sose írja oda nevét a tanítványok cikke alá, hacsak valóban nem volt alkotó részese a tanulmány megszületésének. Ha pedig azt akarjuk, hogy tanítványunk elfogadja elképzeléseinket, tapintatosan, mintegy észrevétlenül kell őt meggyőznünk ezek helyességéről.

Ezek után talán érthető, hogy Nyikolaj Szemjonov egész életében szenvedélyesen fellépett a tudomány területén megnyilvánuló minden despotizmus ellen. Elsők között hallatta szavát például a nemrég lefolyt biológiai vitában és elítélte a kétféle, a burzsoá és szovjet biológia létezéséről hangoztatott téves nézetet.

„A tudományban semmi sem veszélyesebb, mint a vak elfogultság — mondta. — Innen már egyenes út vezet a tudományos fanatizmushoz, az áltudományhoz."

Portréjának van még egy szembetűnő vonása: a fogékonyság a tudomány és a fantasztikum határterületeinek problémái iránt. Több ez, más ez, mint egy nagy tudós fantáziájának a pihenés ritka óráiban való játékos kikapcsolódása. Sokkal inkább egy gondolkodó elme kivételes képességének megnyilatkozása: meghallani azokat a kérdéseket, amelyeket a tudomány csak holnap vet majd fel. Néhány évvel ezelőtt például azzal a kérdéssel foglalkozott, milyen határai vannak az energiatermelés óriási fellendülésének a Földön. És megszületett a fantasztikus regényíró tollára méltó terv. Kimutatta: a napenergia felhasználásának lehetőségei a Holdon lényegesen kedvezőbbek, mint Földünkön. A Hold felszínét — ha eljön az ideje — napelemek hálózatával lehet beborítani. Ezekről a telepekről lézer adóberendezések továbbíthatnák fény-elektromos sugárnyalábokban az energiát a Földre.

Szemjonov akadémikus nemrég múlt 70 éves. Akik ismerik, tudják, még sok mondanivalója van korunk számára.

VAJDA PÉTER

VAJDA LAJOS







Fotó:
M. Trachman
(Moszkva)

MÉG SOK A MONDANIVALÓJA

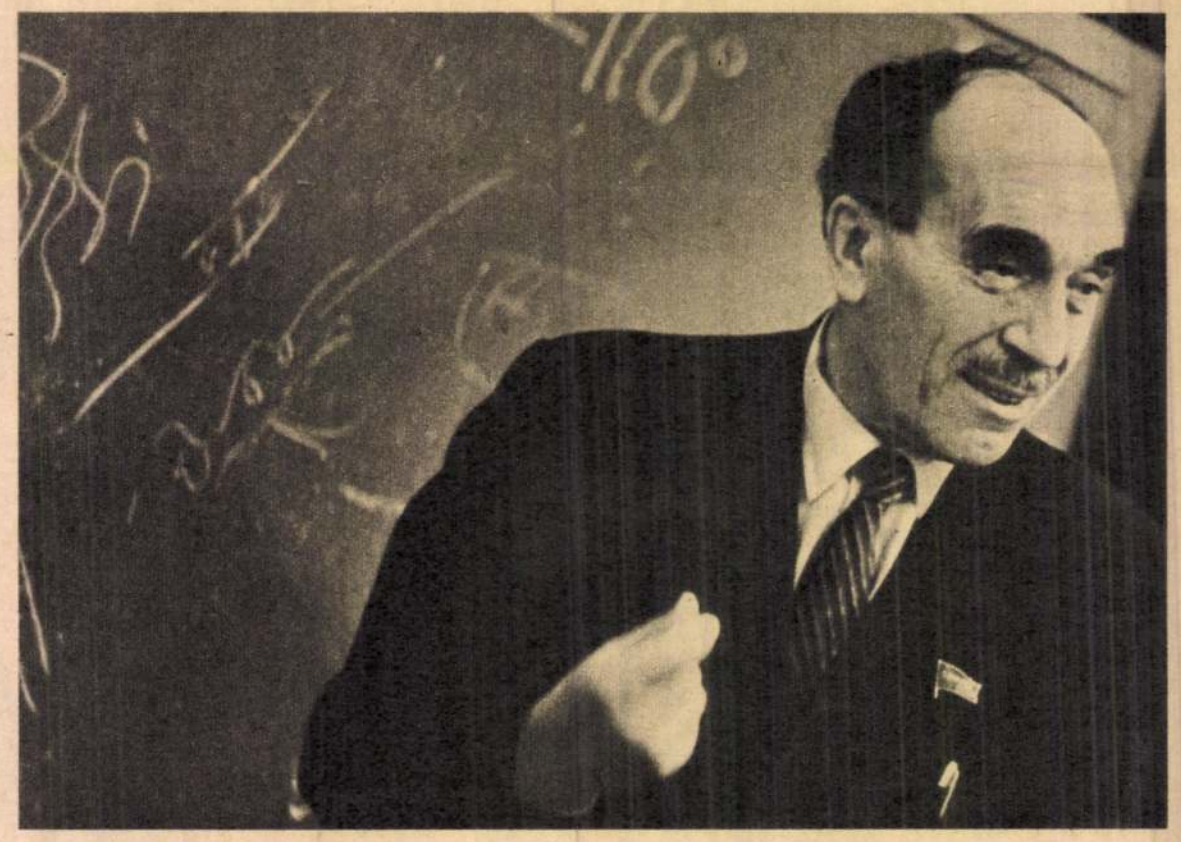

Egy kollégám, — szovjet újságíró — egyszer megkérdezte tőle, előadás után, az egyetemen:

— Mennyi ideig készült erre az előadására?

— Egy életen át — válaszolta a fizika-kémia Nobel-díjas professzora, Nyikolaj Szemjonov akadémikus.

Már a húszas években kitűnt a molekuláris fizika és az elektronjelenségek területén folytatott nagy jelentőségű kutatásaival. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája moszkvai fizika-kémiai intézetének igazgatója lett. Ekkor állapítja meg a kémiai láncreakciók és a molekulák közötti reakciók energiatényezőit, vezeti be a termikus és a láncrobbanás fogalmát, bizonyítja be kísérletileg e kétfajta robbanás keletkezési módjait, alkotja meg a láncgyulladás elméletét.

Elméleti munkássága nagy hatást gyakorolt a technikai fejlődésre, különösen a belsőégésű motorok, a robbanóanyagok viselkedése területén. Átfogó elméletet állított fel az elágazó és el nem ágazó láncreakció magyarázatára, s rámutatott e folyamatok elterjedtségére a kémiában. Az e téren végzett kutatásaiért tüntették ki 1956-ban — az angol Hinshelwooddal együtt, — a Nobel-díjjal . . .

— Melyik volt élete legemlékezetesebb kísérlete? — kérdeztem tőle.

— Elmondom. Semmiképp sem tudtam megérteni, hogy a közönséges só, amely nátriumból, ebből a lágy fémből, és klórgázból áll, olyannyira különbözik összetevőitől. Ezért a konyhában elégettem egy darab nátriumot klórgázban és a keletkezett anyagot rászórtam a kenyérre és megkóstoltam, — tényleg só volt.

— Hány éves volt ekkor?

— Nagyon öreg. Tizennégy.

Szemjonov 1913-ban lett a pétervári egyetem matematikai—fizikai fakultásának hallgatója. Első tanítója Joffe akadémikus volt. Ez a sziporkázóan szellemes nagy tudós, aki elsőként fogalmazta meg a modern fizika sok miértjét, olyan tanítványok légióját nevelte fel, akik nélkül elképzelhetetlen lenne a XX. század tudománytörténete, olyanokat, mint Kurcsatov, a szovjet atomtudomány megalapozója, és Kapica, Szemjonov, Szkobelcin.

— A sikerhez minden egyéb mellett nagy adag szerencse is kell — mondja Szemjonov professzor. — S a legnagyobb szerencse, ha az embernek jó tanítói vannak . . .

Az egyetemi évek óta több mint fél évszázad telt el. Átnéztem Szemjonovnak az utóbbi években megjelent írásait. Nincs egy sem, amelyben ne emlékezne még hálával és szeretettel Joffe akadémikusról.

Ifjú laboratóriumvezető volt Joffe mellett Leningrádban, amikor felfigyelt két „gólyára". Az egyiket Haritonnak, a másikat Kondratyevnek hívták. Meghívta őket, vegyenek részt kísérlet-sorozataiban. Évekkel később legjelentősebb tudományos eredményeinek egyrészét velük közösen érte el.

— Aki nem akarja átadni a stafétabotot a következő generációnak, nem érdemli meg, hogy tudósnak nevezzék — mondja.

A tanítványok, a fiatalok iránti figyelem — ez Szemjonov akadémikus karakterének egyik jellemző vonása. Az ő tanszékén, laboratóriumában mindig *mindenki* részt vehetett, sőt, véleményt nyilváníthatott valamennyi vitán.

Munkatársai emlékeznek a következő esetre. Egyszer egy jónevű fiatal tudós laboratóriumvezető tartott előadást Szemjonov intézetében. Ismertette a sokhónapos kísérletsorozatát és az experimentumokból levont elméleti következtetéseit. A dolog meggyőzőnek, támadhatatlannak tűnt. De váratlanul

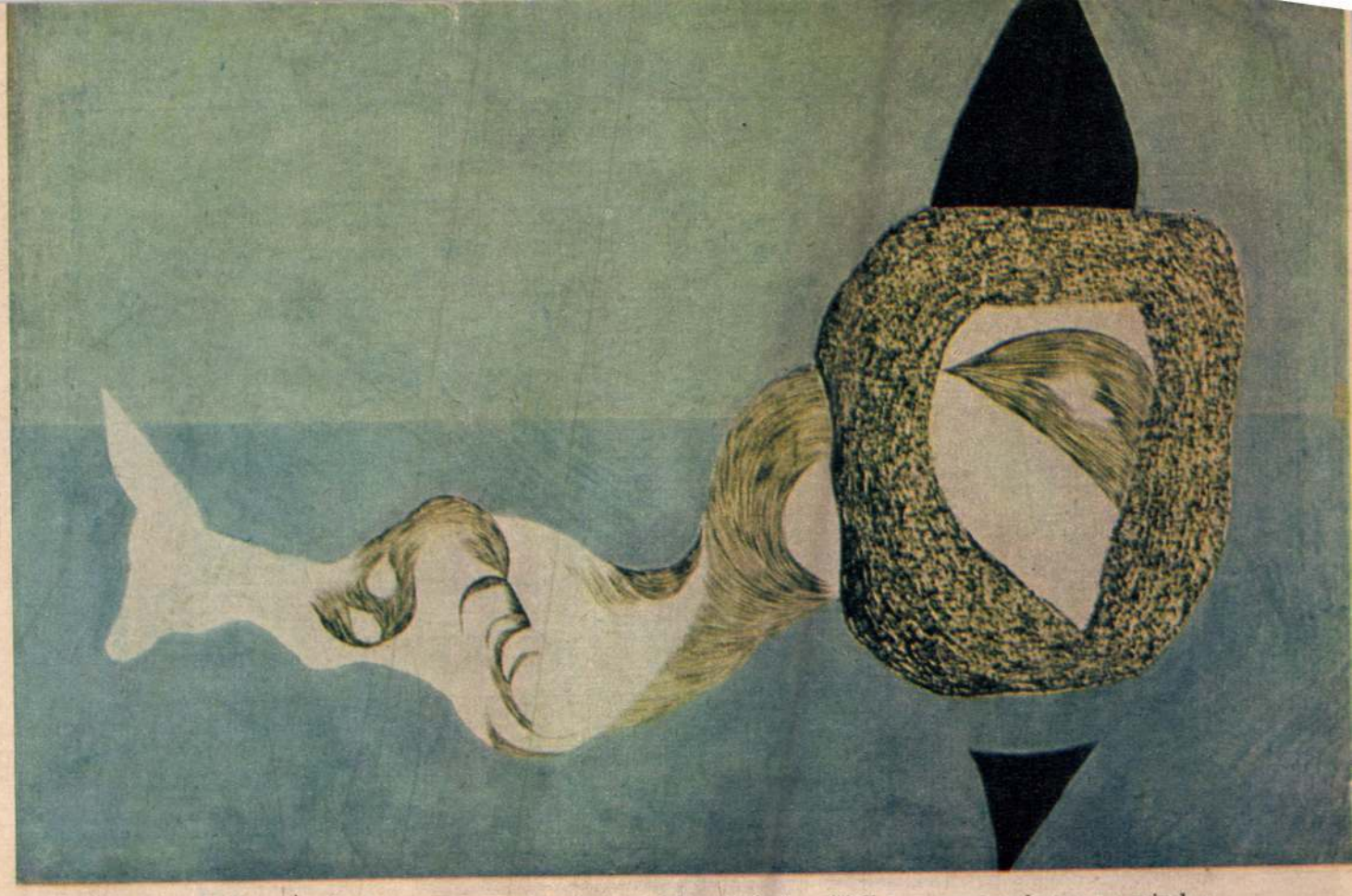

Három évtizeddel Bartók és Kodály első népdalgyűjtő útja után, 1935-ben, két fiatal festő elhatározta, hogy népművészeti gyűjtőmunkába fog, s így törekszik megújítani az impresszionizmusban és posztimpresszionizmusban megrekedni látszó magyar piktúrát. A két barátot — mert ők is barátok voltak, mint ama másik kettő a századelőn — Korniss Dezsőnek és Vajda Lajosnak hívták. Vajda Lajos — 1936 nyarán így írt erről feleségének:

»Tradíció nélkül nem lehet semmit sem csinálni, s ez magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet. Ugyanazt akarjuk, amit Bartók, és Kodály a zenében már megcsináltak. Azt hiszem, a piktúra területén még ilyen törekvések nem voltak . . .«

S ugyanebben a levélben olvashatjuk a következőket is:

»Nagyon sok tennivaló volna itt, de lehetetlen megvalósítani a jelenlegi uralmi formák között.«

Csupa olyan megállapítás, ami művészettörténeti tankönyvbe is kívánkozhatott volna. Vajda Lajos viszont nemcsak a tankönyvekből hiányzik. Hiányzott kiállító termeinkből, és emlékkiállításáig, a művészetélvező tömegek tudatából, ismeretkészletéből is.

A század magyar képzőművészetének nagy és eredeti egyéniségei közül senki se volt tragikusabb sorsú, mert magányosabb, mint ő. Neki mégcsak szektája sem volt. Nagyságát, Kállai Ernőn kívül, csupán néhány közelálló barátja ismerte fel (Ámos Imre, Bálint Endre, Korniss Dezső), s noha a sorstól engedélyezett rövid alkotóperiódusában, 1930 és 40 között, öntörvényű, zárt világot, terjedelemben is jelentős életművet teremtett, életében — Bálint Endre írta meg annak idején a Népszavában, ha jól emlékszem, 1943-ban — egyetlen képet se adott el.

Nagyon kell hinnie művészetében annak, aki ilyen körülmények között dogozni tud. Betegség, meg nem értés, ellenséges világ, életére törő államhatalom, nyomorúság és magány — mindez nem akadályozhatta meg Vajda életművének létrejöttét.

Ő maga konstruktív szürrealizmusnak nevezi művészetét. *„Most azzal kísérletezem* — írja egyik levelében —, *hogy különböző tárgyak, más-más környezetből kiemelve, egy képsíkon összeszerelve, hogyan hatnak (konstruktív szürrealista-sematika), ezenkívül próbálkozom azzal is, amivel eddig az orosz filmteoretikusok foglalkoztak: hogyan hat egy tárgy, ha belehelyezzük egy más, idegen objektumba . . .”*

Konstruktív szürrealizmus! Úgy hangzik valahogy, mint a fából vaskarika. Meggyőződésem, hogy az ilyen terminusok vajmi keveset érnek, s akkor se mondanak sokat, ha maga a művész fundálja ki őket. A mű, Vajda Lajos életműve is, ellenáll az ilyen leszűkítő kategóriáknak. S az összehasonlítások is — más nagy művészegyéniségekkel — megtévesztőek, erőszakoltak. A Bartókkal való egybevetés éppúgy, mint európai társak keresése, a Paul Klee-vel való rokonítás — ami több esztétánk visszatérő, kedvelt eszméje. Bizonyos korrespondenciákat én is érzek — ami természetesen nem jelent rangsorolást —, a kortárs-művészet termékenyítő hatását sem vonom kétségbe, az angol Ben Nicholsonnal való rokonsága csakugyan meglepő, de hasonlóságot Bartókkal legföljebb a művészi karakterben ismerek fel. Meg-nem-alkuvó, aszkétikus jellem, erkölcsi bátorság, természetszeretet, s vonzódás a népihez és az atavisztikushoz — ez jellemzi mindkettőt. Vajda horizontja azonban szűkebb, jelrendszere egyszerűbb, kisebb terjedelmű, nem szólva azokról a különbségekről, amelyek a két művészet — a zene és a képzőművészet — lényegéből adódnak. Hozzátéve még, hogy Vajda életműve, korai halála miatt, nem is teljesedhetett ki.

Mindezzel nem azt mondom, hogy Vajda világa kevésbé intenzív, mint Bartóké. Művészetének ereje éppen azon mérhető, hogy egy-egy mindennapi tárgyat, motívumot (kést, ablakot, madarat) jelképpé növeszt. Képein minden színnek és vonalnak *jelentése* van. Az egyszerűt jelentőssé emeli, s a bonyolultat is egyszerűen ábrázolja — lineáris rajzaiban például —, ebben a festészet legnagyobbjai mellé állítható.

Azt mondják, hogy művészi fejlődésében több időszak különböztethető meg. Ez igaz. De ifjúkori fotomontázsaitól, szentendrei egybekomponált motívumain, ikonos korszakán és pasztelmaszkjain át, az utolsó évek fekete-fehér vízió-sorozatáig *ugyanaz* a lélek hányódik, retteg és tiltakozik. Stílusváltásról itt csak az beszél, aki nem a lélekre, a lényegre figyel. Modern festészetünkben alig akad életmű, mely stílusában ilyen egynemű volna. Nem tudok elképzelni Vajda-képet bármely korszakából lett legyen, amelyet tévedhetetlenül fel ne lehetne ismerni és azonosítani.

Forradalmi festészet-e Vajdáé? Esztétikai értelemben — eredeti és egyszeri művészet. Forradalmi: a fogalom társadalmi-politikai értelmében. Tiltakozás az önzés, a barbárság, a kapitalizmus dzsungelerkölcse ellen. Formavilága új, s olykor nehezen követhető.

Felesége, Vajda Júlia, így emlékezik meg a puritán emberről és nagy művészről:

»Kollektív korok személytelen alkotói voltak az ideáljai: ennek dokumentálására képeit sohasem írta alá. Sóvárogva gondolt azokra a korokra, amikor a művészek közös műhelyekben dolgoztak. Nem a zseni volt az ideálja, hanem az ismeretlen alkotó.«

Kell-e magyaráznom mindez után, hogy egy olyan tárlatokban bővelkedő esztendőben, mint az idei, s oly nagy élményektől megindítva is, mint Gulácsy, Egry, Pór Bertalan és Czóbel kiállítása, miért emlékezem mégis megrendülten az ő szentendrei újjászületésére, miért írok — halálának huszonötödik évfordulóján — mementóként művészetéről?

Életműve tragédiájának nem szabad többé megismétlődnie.

MAJOR OTTÓ



KÖZELEDŐ ŐSZ

Rejtvényünk Aprily Lajos egyik négysoros versét tartalmazza a vízszintes 1., 45., függőleges 14. és 1. sz. sorokban. Beküldendő a megfejtés szeptember 27-ig.

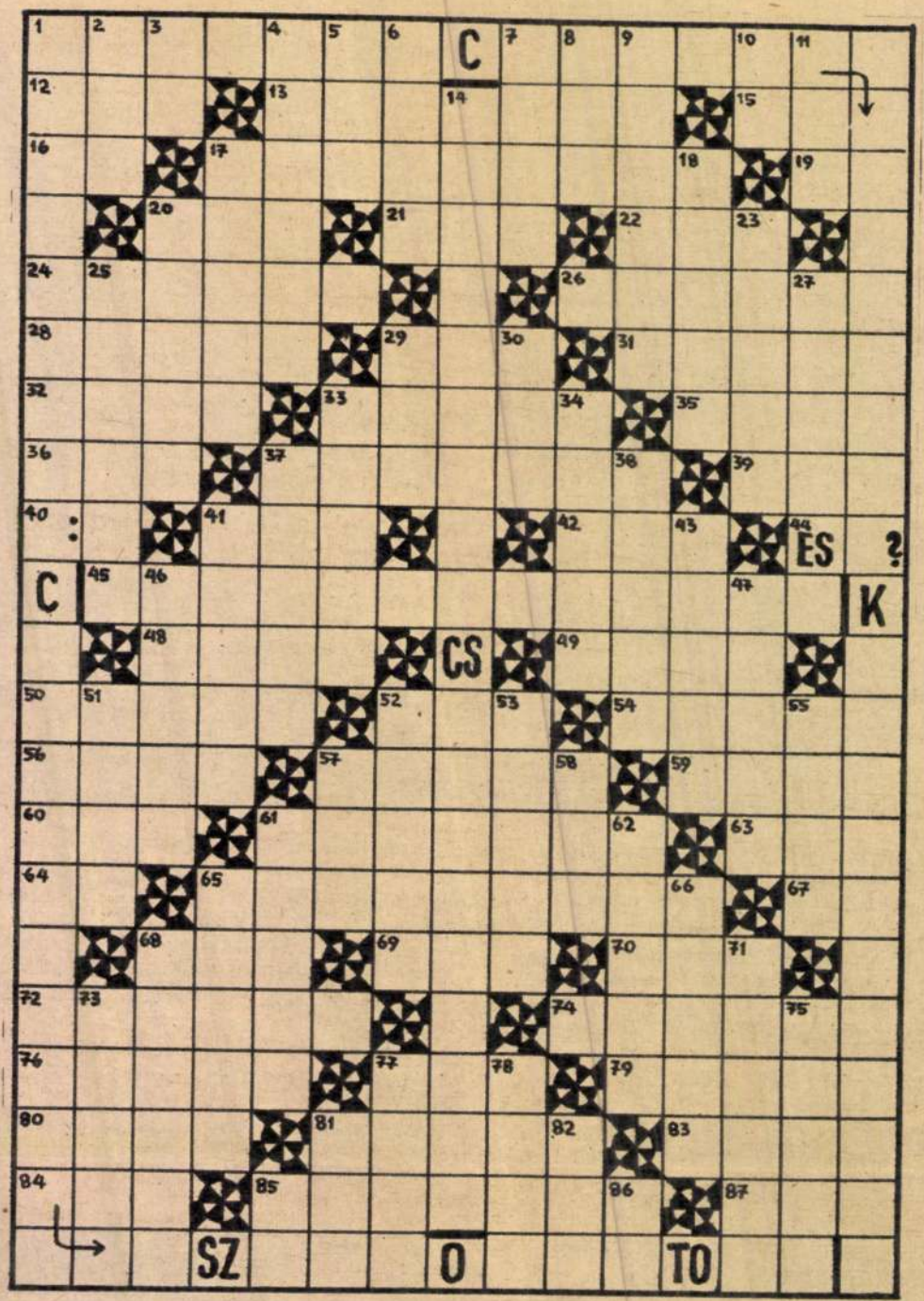

Vízszintes: 12. Én — latinul. 13. Korán elhúnyt magyar író. 15. Dickens írói álneve volt. 16. Georgia USA állam betűjele. 17. Athéni hadvezér, a marathoni győző (i.e. 490.), 19. L. 16. sz. 20. Dohányfajta. 21. Van — latinul. 22. Drappos színárnyalat. 24. Akadály a gondolatmenetben, logikai nehézség (görög). 26. . . . Mercuri, görög filmsztár. 28. Kedvelt káposztaétel. 29. Római 502. 31. A Ferencváros legendás emlékű balszélsője. 32. Algériai nagyváros (fon.). 33. Jeles operaénekesünk (Zsolt). 35. Zola regénye. 36. Tengeri halféle. 37. A II. világháború utáni görög szabadságharc vezére. 39. Rozs — angolul. 40. T. S. 41. I. A. D. 42. Romlott, büzös. 44. Mássalhangzó kiejtve. 48. Függönyfajta. 49. Tejből habart édesség. 50. Dunántúli vidék. 52. Római 1006. 54. Álca (utolsó kockába —,). 56. Gabonafajta. 57. Érdekképviselet betűjele. 59. Eltölt (életet). 60. É. D. É. 61. Jeles svéd költő (Carl Michael, 1740—1795). 63. L. R. T. 64. Virginia USA állam betűjele. 65. Bélyeggyűjtés. 67. Állóvíz. 68. Fagy — franciául. 69. Számjelzés német betűjele. 70. G. B. B. 72. A szálloda — franciául. 74. Valamirevaló ember itt nem áll meg. 76. Német költő. Goethe ifjúkori barátja (Johann Heinrich, 1741—1791). 77. Török katonai rang. 79. Folyam Nyugat-Németországban. 80. Zsidó regényíró (Schalom) (első kockába —,). 81. Olajbogyó. 83. Színesfém. 84. R. S. S. 85. Borfajta. 87. U. T. K.

Függőleges 2. Járom. 3. Kobalt vegyjele. 4. Ó-egyiptomi istenség. 5. Ének. 6. Művészet — olaszul. 7. Vetés — németül. 8. Juttasd. 9. Birtokos névmás. 10. Folyó Szibériában. 11. Bibliai barbár nép. 17. Antik görög szobrász („A diszkoszvető"). 18. Athéni törvényhozó az i. e. VI. században. 20. A muzulmánok szent könyve. 23. Magyar megye. 25. Eredetileg balti eredetű germanizált néptörzs. 27. . . . de Balboa, spanyol felfedező (1475—1517). A Panama földszoros felől ő fedezte fel a csendes Óceánt (1512). 29. Német névelő. 30. Nemzetközi segédnyelv. 33. Dőre. 34. Helyén van a feje. 37. A függ. 11. alattival együtt emlegetett barbár nép. 38. Tilalom alá helyez. 41. Figyelmeztetés. 43. Kerékpár-alkatrész. 46. Irodalmi műfaj. 47. Francia filmszínész (Jean). 51. Kettőzve neves osztrák humorista-regényíró (Alexander, 1872—1954). 52. Híres olasz futballcsapat. 53. Nem vagyok számára idegen. 55. Mellpáncél. 57 Főzelékfajta. 58. Z. A. L. 61. Sakknagymester. 62. Afrikai folyam. 65. Hozni — angolul. 66. Légzáró szerkezet. 68. Mikroszkóp. 71. Libanon fővárosa (fon.). 73. Nobel-díjas osztrák fizikus (1936) — fon. 75. Fásult. 77. Fundamentum. 78. Szlovákiai folyó (névelővel). 81. O. B. O. 82. Művészet — franciául. 85. AAAA. 86. Prima minőségű.

Címzés: **Tükör** szerkesztősége, Budapest 8. pf. 6. »Rejtvény«.

A 36. számban megjelent rejtvény megfejtése:

Te a hazáért halni tudál; dicső!
Mi nem tudunk már érte csak élni is;
A támadó nap tudja, látja,
A szomorún nyugovó, bűnünket.

(Vörösmarty Mihály: Szigetvár

KÖNYVJUTALMAT NYERTEK:

Agócs N., Bp., XIX., Táncsics u. 46.; Bognár G., Szombathely; Böjtös J., Újszeged; Bánik J.-né, Pécs; Együd Á., Siófok; Fekete I., Hajdúszovát; Gellért K., Bp., IX., Földvári u. 4.; Horváth B., Győr; Iványi Gy., Bp., XIII., Ipoly u. 19.; Jánosházi O., Békés; dr. Kőhegyi L., Sárbogárd; Keményfi E.-né, Aszód; Kiss P., IX., Gát u. 36.; Lengyel A.-né, Nyíregyháza; Mikus Gy.-né, Körmend; Páli F.-né, Bp., VI., Rudas L. u. 11.; Rácz E.-né, Bp., VIII., Kistemplom u. 3.; Szabó G.-né, Bp., IX., Üllői út 23.; Tamási S., Nyírmada; Vida G.-né, Bp., XIV., Kerepesi út 28.



ALBA ZSÍRALKOHOLOS MOSÓPASZTA

10 liter vízhez 1 kupakkal • pamut, len, kender, textilneműk kiváló mosószere

TELEVÍZIÓJÁT, RÁDIÓJÁT, HÁZTARTÁSI GÉPÉT

garanciaidőn túl is megjavítja a **GELKA**, ha hívja a

333-333

számot.

Bejelentés 7-23 óráig, ünnapnap is

*

Vegye igénybe szolgáltatásainkat.

RÁDIÓ-TELEVÍZIÓ ÉS ELEKTRO-SZERVIZ Gelka

SAKK

Rovatvezető: Florián Tibor

»Az év versenye« volt az idei, sorrendben második Piatigorsky-verseny, amelyen a legutóbbi világbajnoki párosmérkőzés két szereplője, valamint a sakkban legerősebb országok nyolc élversenyzője —, köztük a magyar Portisch Lajos, aki 4. helyen végzett — vett részt. Íme, a legidősebb (56 éves) és a legfiatalabb (23 éves) résztvevő egyik játszmája, amely az idősebb győzelmével végződött.

Királyindiai védelem

M. Najdorf (Argentína)
R. Fischer (USA)

Santa Monica, 1966.

1. d2—d4	**Hg8—f6**
2. c2—c4	**g7—g6**
3. Hb1—c3	**Ff8—g7**
4. e2—e4	**d7—d6**
5. Ff1—e2	**0—0**
6. Fc1—g5	**. . .**

Az ún. Averbah-változat. Törzsjátszmája: Averbah—Panno, Szovjetunió—Argentína mérkőzés, 1954.

6	**c7—c5**
7. d4—d5	**e7—e6**

Euwe ajánlata. Számításba jön még: 7.—, a6 8. a4,Va5 9. Fd2 és csak most e6. Portisch—Gligorics, Magyar—jugoszláv mérkőzés, 1966.

8. Hg1—f3	**h7—h6**
9. Fg5—h4	**e6:d5**
10. c4:d5	**g6—g5**

Azonnali 10. —, b5-re sötétnek számolnia kell. 11. Ff6:, Ff6: 12. Fb5: gyalogvesztéssel.

11. Fh4—g3	**b7—b5**

Most 12. Fb5: nem veszélytelen, 12. —, He4:! 13. He4:, Va5† 14. Vd2, Vb5: 15. Hd6:, Va6 miatt.

12. Hf3—d2!	**a7—a6**
13. 0—0	**Bf8—e8**
14. Vd1—c2	**Vd8—e7**
15. Ba1—e1	**Hb8—d7**
16. a2—a4!	**b5—b4**

Sötét eddigi stratégiájának kudarcát jelenti. Sötét rendszerint csak úgy jut ellenjátékhoz, ha hozzájut c5—c4-hez.

17. Hc3—d1!	**Hd7—c5**
18. Hd1—e3	**He5—g6**
19. He3—c4!	**Hg6—f4?**

Valamivel jobb volt 19. —, He5.

20. Fg3:f4	**g5:f4**

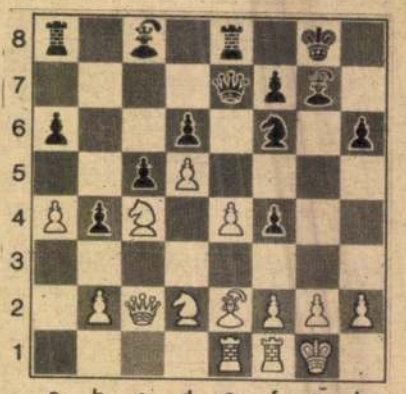

21. e4—e5!	**. . .**

Hasonló állásokban döntő erejű áttörés. Sötét állása összeomlik.

21. . . .	**d6:e5**
22. Fe2—f3!	**Ve7—f8**
23. Hc4:e5	**Fc8—b7**
24. Hd2—c4	**Ba8—d8**
25. He5—c6	**Be8:e1**
26. Bf1:e1	**Bd8—e8**
27. Be1—d1	**Be8—c8**
28. h2—h3	**Hf6—e8**
29. Hc6—a5	**Bc8—b8**
30. Vc2—f5	**He8—d6?**
31. Hc4:d6	**sötét feladta**

...A LAJOS-EMLÉKKIÁLLÍTÁS
...aegerszeg, Zsinagóga

Városi hangverseny- és kiállítóteremnek nevezik a Vajda Lajos festőművész születésének hetvenötödik évfordulója alkalmából szülővárosában rendezett áttekintő emlékkiállítás helyszínét, de minden zalai jobban ismeri zsinagógaként. Ezt a jellegzetes épületet a józanul felfogott érdek és a lelkes ügyszeretet egyként formálta a művészetek meghitt hajlékává. Talán egyik szerepkörében sem igazán kifogástalan, de oly bensőséges és ünnepélyes, hogy az első percben megragadja az oda belépő figyelmét. Ide kell jegyeznem tervezője, a mesterségét kitűnően értő fiatal építész nevét: Pelényi Gyuláét.

Vajda Lajos festményei és főként rajzai különösképp otthon vannak ebben a rendet, tisztaságot, zsidó és szerb misztikát sugárzó és sugalló környezetben, meg is töltik a maguk tragikusan nyugtalan szellemével. Csaknem teljes áttekintést ad Vajda életművéről az egerszegi kiállítás, jól mutatva be a 33 esztendőre kiszabott élet utolsó termését, a zsidótörvény, a háború és a tbc veszélyeinek közvetlen közelében utolsó erőfeszítésével készített nagy rajzokat. A szabadjára engedett szürke és fekete vonaláradásoktól, foltoktól és struktúrává szerveződő halmazukból a világ riasztó képe bontakozik ki. Egyszerre érzékletes és elvont jelek Vajda kompozíciói, mint sok ezer évvel korábbi őseink sziklába karcolt-rajzolt üzenetei.

Hová vezettek volna ezek a tárgytalannak látszó, mégis az életre utaló rajzok? Formakísérletek csupán? De hát van csak formakísérlet ott,

...e (a festői megnyilatkozás) oly szorosan
...l ?/repr:Arcok báránnyal)

... 3-4. o.

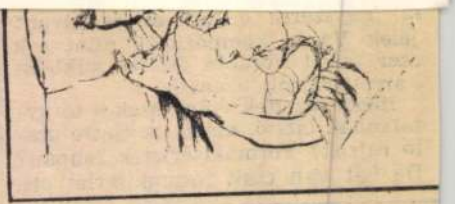

4T

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941).
Nagy Zoltán: Sors és mű. (Vajda Lajos szentendrei múzeuma).

CURRICULUM VITAE

Vajda Lajos 1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen. 1915–1922 között családjával együtt Szerbiában él. 1923-ban szülei Szentendrén telepednek le. 1928-tól 1930-ig a budapesti Képzőművészeti Főiskolán Csók István növendéke. 1930–1934 között Párizsban tartózkodik. 1937-ben, majd 1940-ben kis műteremkiállítást rendez Budapesten. 1940 őszén hat hétig munkaszolgálatos, egészségügyi okokból leszerelik, decemberben kórházba kerül. 1941. szeptember 7-én halt meg tuberkulózisban Budapesten.

Művészet, 1988. júl., 16–21.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941). 1. Folytatás.
Nagy Zoltán: Sors és mű Vajda Lajos szentendrei műtermeiben.

1 Vajda Lajos: Párduc és liliom / Panther and Lily, fotómontázs, 64,8 × 50,8 cm, 1930–33



1

Művészet, 1988. júl., 8-old.

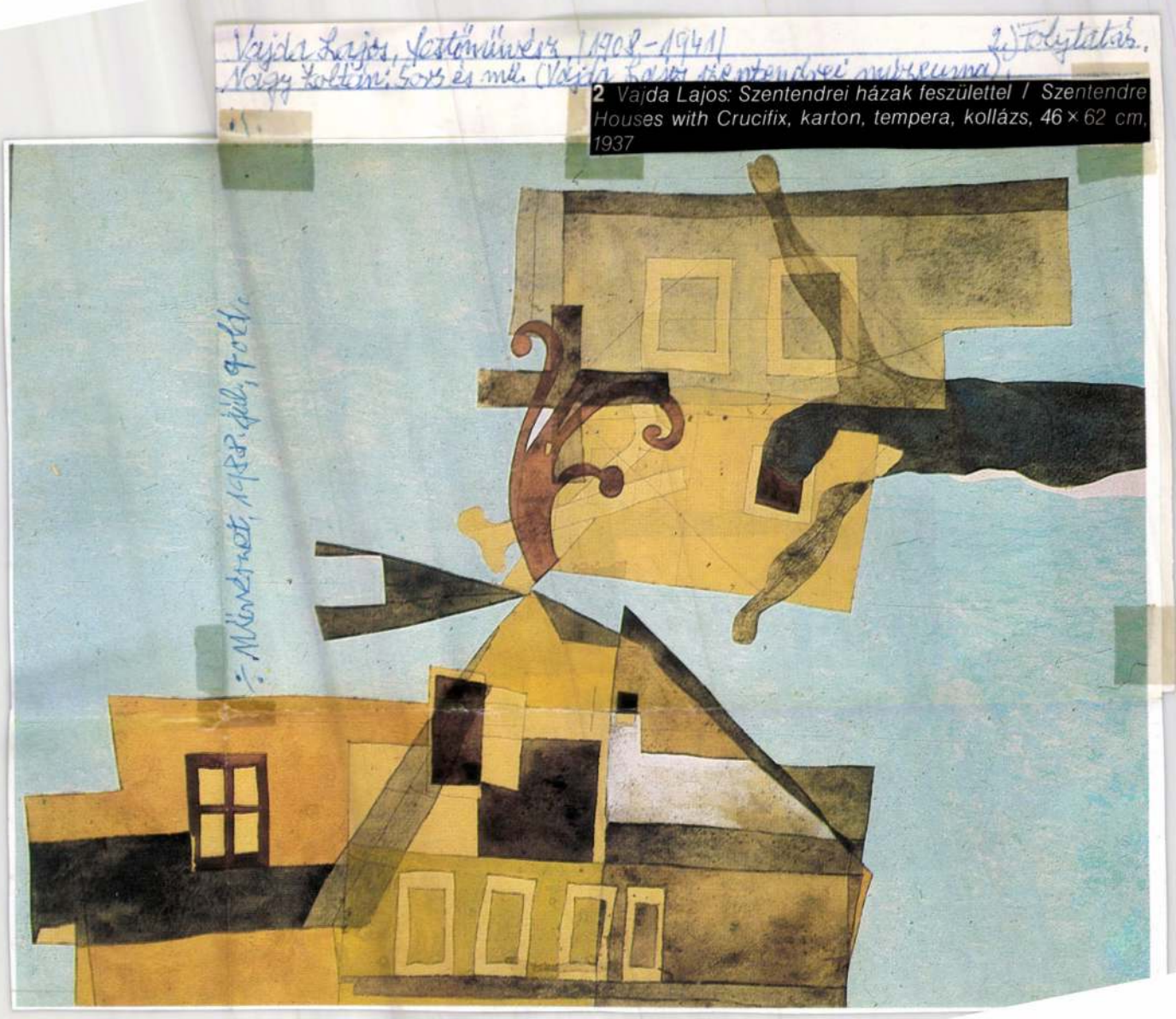

2 *Vajda Lajos: Szentendrei házak feszülettel / Szentendre Houses with Crucifix, karton, tempera, kollázs, 46 × 62 cm, 1937*



Vajda Lajos, festőművész /1908-1941/ 3.) Folytatás.

Nagy Zoltán: Sors és mű. (Vajda Lajos szentendrei múzeuma)

3. **3** Vajda Lajos: Kollázs a festő alakjával / Collage with the Figure of the Painter, karton, tempera, kollázs, 64,5 × 52,5 cm, 1937 |repr.|

6. **6** Vajda Lajos: Óriás tájmaszk / Gigantic Landscape Masque, papír, ceruza, tus, pasztell, 95 × 61 cm, 1938 |repr.|

Művészet, 1988. júl., 10–15-old.

4 *Vajda Lajos: Ikonos önarckép / Iconesque Self-Portrait, papír, pasztell, 90 × 60 cm, 1936*



első rés

nnap eg
k, szinte
yanaz a
sinálni,
odály a
últba, c
még nen
vumgyű
eszköz
tlenül ö
ssé lesz
úbe.
zociáci
rajzaina

With th
m the r
tremes
was ir
the cc
was s
nt, bec
ull, the
gun fro
d age,
d by a
ture (*G*
the m
or two
nging, strong contours. (*Panther and Lily, Execution, War* — 1930—

are together every day", write Vajda in the letter from Szentendre we start talking we virtually take the words from one another's lips, we things we are both interested in, our subjects are the same, we like the remise that you can't do anything without traditions and, under the

5 Vajda Lajos: Megkötözött / Tied, papír, szén, pasztell, 107,7 × 43 cm, 1938

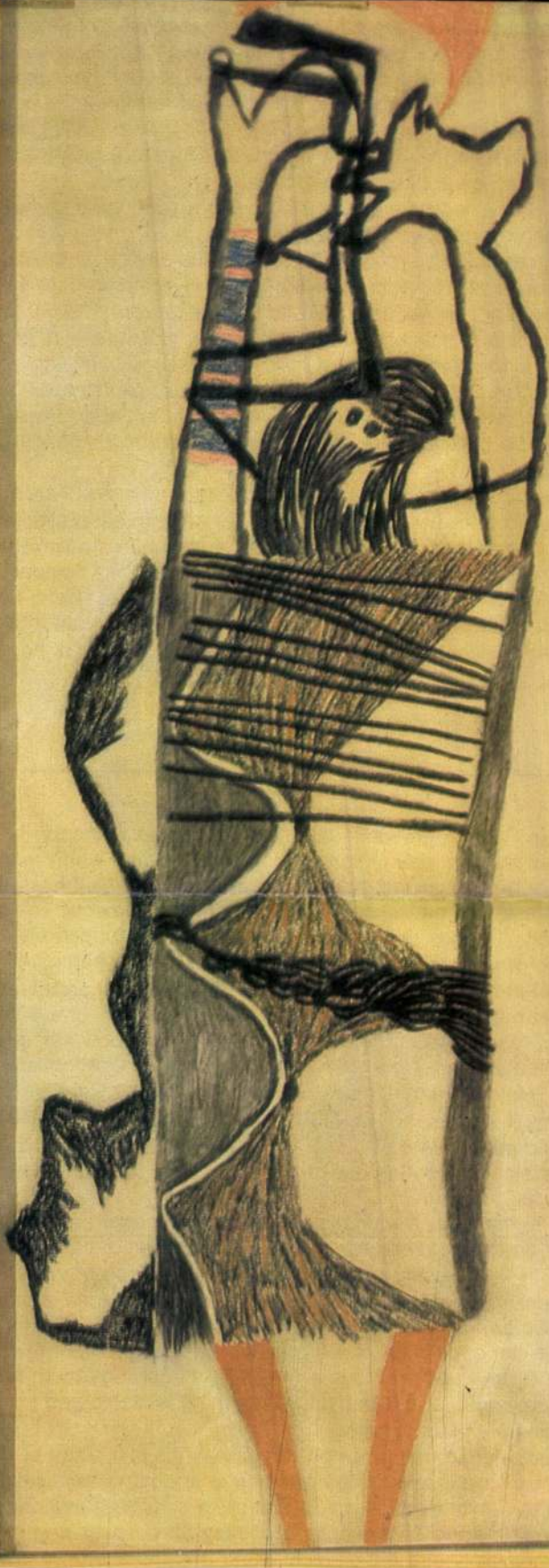

talányos elemek ötvöződnek össze. Az ősi kultúrák, a nem euró
seken, egész szemléletét átformálja. Arc helyett ezentúl maszkok
részt láthatóvá teszi azt, ami a külső vonások mögött rejtőzik, a
az eredeti funkcióra utal, a „rögzített extázis", a metafizikussal
magából, hogy feloldódjon a közösségben. A *Szivárványmaszko*
arcvonások megduplázódnak, s a könnyed formaháló, a derűs,
játékos karakterét tárja elénk. *A Zöld bohócmaszk* (1938) diszha
dó kék-zöld-sárga árnyalatai viszont már lápszerű bizonytalans
hatatlanság neurotikus atmoszféráját.

A *Barna rácsos maszk* (1938) pedig a sötét vonalszerkezetl
ség, maga a rettenet, a tremendum.

A maszkok és szörnyek, a fantasztikus alakok és torzók Va
groteszk lények, békésen elterülő ősállatok, arctalan derű és ter
tés nélküli animalitás az egyik oldalon *(Békaszörny,* 1939), félelr
nyilvánulásai a másikon (*Bagolyfejű, Perui múmiafej* – 1939, *Me*

Az *Óriás tájmaszk* (1938) mintegy szintetizálja, feloldja ezek
dualitásban, a szerves és szervetlen, az élő és élettelen világ sze
valamint kevés naranccsal megrajzolt hideg táj fölött furcsa org
kított óriási maszk lebeg. Körülötte minden stabil és mozdulatla
uralkodik.

Vajda művészetének utolsó stádiumát nagyméretű szénrajz
fakturaszövedéke egyaránt kelt állati és növényi asszociációkat
fekete formák a szakadatlan mozgás, a folyamatos növekedés
ségükkel, démonikusan állati vonásaikkal magát az őstermésze
jét és a benne zajló küzdelem kiélezett konfliktusait (*Harc, Lova*
a fekete vonalzuhatag, a világító foltokat körülfogó faktúraörvé
világ, az őselemi élet lép a többé-kevésbé tagolt formák helyébe

---

ready in Paris. A few years later this interest awakened in him v
result of the new orientation. This is an imaginary world that re
order of the iconesque pictures, the human figure is transforme
details are merged with imaginary, enigmatic elements. The stu
traditions, besides the borrowing of motifs, transformed his enti
instead of faces and this change had a twofold meaning. On th
tions of the personality, hidden behind the external appearance
original function, to the moment of "fixed ecstasy", of meeting
himself to dissolve in the community. In the *Rainbow Masques*
facial features are doubled and the light network of forms, the
bright, playful character of a man. The dysharmoniuos features
merging into one another of the *Green Clown's Masque* (1938)
neurotic atmosphere of being at variance with oneself and of ir
white patches shooting out of the dark linear structure is an ex
dum itself.

The masques and monsters, the fantastic figures and torso
Kindly grotesque creatures, peacefully lying primordial animals,
animality lacking any threat on the one side (*Frog Monster,* 193
daemonic face of existence on the other (*Owl-Headed, Mummy*
Gigantic Landscape Masque (1938) seems to synthesize and di
level, in the opposition of the organic and inorganic, of the livir
with a silvery gray and blue and with a little orange there floats
by black hachure and painting. Everything is stable and immob
pulsating life predominates.

Large charcoal drawings constituted the last stage of Vajd
nervure of these calls forth both animal and plant associations.
within the white medium are in a state of ceaseless motion, cor
primordial nature itself with their swirling fibrousness and daem
surable vivacity of the biological world and the sharp conflicts

Vajda Lajos, festőművész
Nagy Zoltán: Sors és mű. (Vajda Lajos szentendrei műrzeuma.)

6. Folytatás (vége)

Művészet, 1988. júl., 16-old.

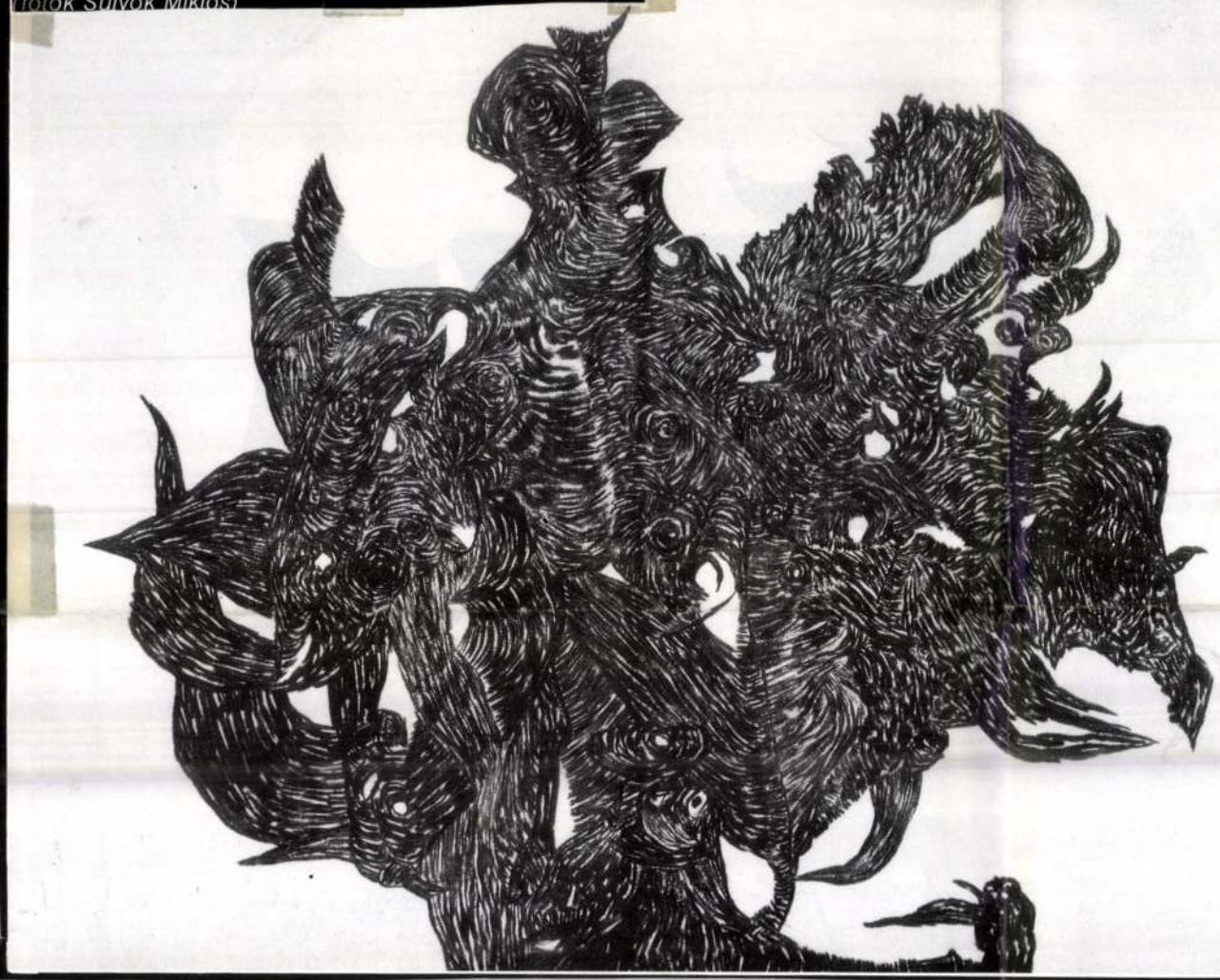

7 Vajda Lajos: Tömör forma kevés fehérrel / Solid Form with a Little White, papír, szén, 90 × 126 cm, 1940 (fotók Sulyok Miklós)

7

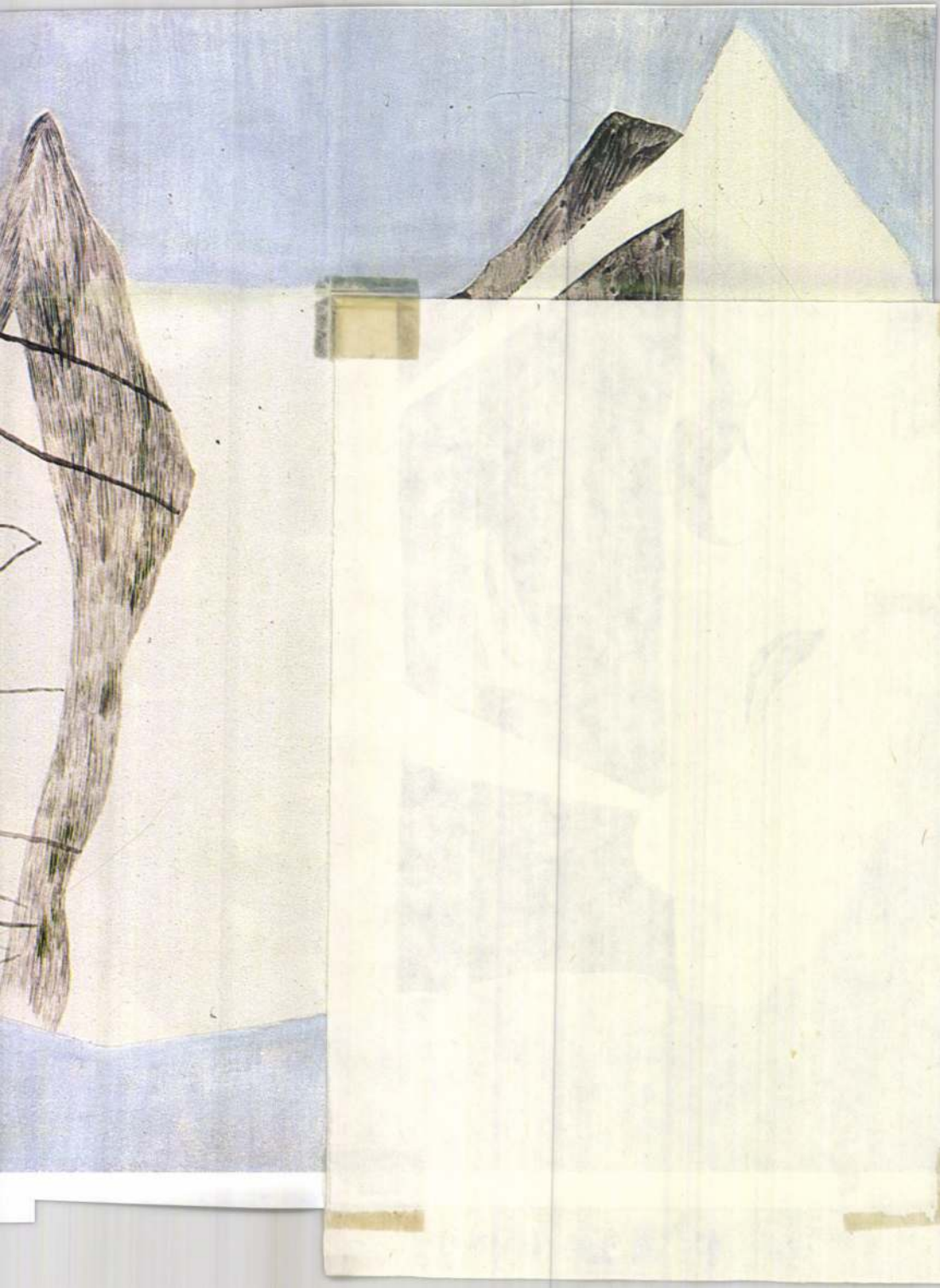

1021

Vajda Lajos

festőművész

1983.IX.27.Televizió 21.o5

Studió 83

.. ..

ZALAEGERSZEG VÁROS TANÁCSA,
A GÖCSEJI MŰZEUM
ÉS A VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
TISZTELETTEL MEGHÍVJÁK ÖNT

A VAJDA LAJOS

születésének 75. évfordulója tiszteletére rendezett emlékünnepségre

1983. SZEPTEMBER 23-ÁN (PÉNTEKEN) 17 ÓRÁRA
A ZALAEGERSZEGI HANGVERSENY- ÉS KIÁLLÍTÓTEREMBE
(ZALAEGERSZEG, ADY U. 14.)

PROGRAM:

17 órakor:

A VAJDA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA
A kiállítást megnyitja: BÁLINT ENDRE festőművész

19 órakor:

DR. KUSTOS LAJOS, ZALAEGERSZEG VÁROS TANÁCSELNÖKE
FELAVATJA AZ ÚJ HANGVERSENY- ÉS KIÁLLÍTÓTERMET

KOCSIS ZOLTÁN KOSSUTH-DÍJAS ZONGORAMŰVÉSZ
HANGVERSENYE
Belépődíjak a Városi Művelődési Központban válthatók.

VÁROSI MÜVELŐDÉSI KÖZPONT
HANGVERSENY- ÉS KIÁLLÍTÓTERME
ZALAEGERSZEG



PÉNZ- ÉS TŐKEPIAC

1995. JÚLIUS 17. BUX: 1475,42 (–2,96)

BUDAPESTI RÉSZVÉNYÁRFOLYAMOK

Név	Üzl. sz.	Árfolyamért. (Ft)	Darab	Nyitóár	Záróár	Átlagár
AGRIM	3	222 650	28	8 000	7 550	7 952
ARPOK	–	–	–	–	–	–
BFUSZ	4	329 500	80	4 150	4 100	4 119
HWAY	–	–	–	–	–	–
MEINL	–	–	–	–	–	–
CSOP	–	–	–	–	–	–
DANUB	28	23 448 700	19 102	1 215	1 230	1 228
DOMUS	1	48 150	90	535	535	535
DHOLD	–	–	–	–	–	–
EGIS	39	10 700 385	3 964	2 690	2 710	2 699
FOTEX	2	90 000	500	180	180	180
FONIX	–	–	–	–	–	–
GARENT	–	–	–	–	–	–
GSUN	3	55 590	109	510	510	510
GLOBAL	2	168 000	120	1 400	1 400	1 400
GLOBUS	6	105 675	84	1 255	1 260	1 258
GRABO	1	275 500	190	1 450	1 450	1 450
HUNG	–	–	–	–	–	–
IBUSZ	–	–	–	–	–	–
IEB	7	413 050	41	10 000	10 150	10 074
IRODA	–	–	–	–	–	–
TELKOM	3	1 198	57	22	21	21
KONZUM	–	–	–	–	–	–
MARTFÚ	–	–	–	–	–	–
NOIL	–	–	–	–	–	–
NOVOTR	–	–	–	–	–	–
PHARMA	–	–	–	–	–	–
PFLAX	1	10 400	40	260	260	260
PPLAST	–	–	–	–	–	–
PVALTO	16	1 716 300	2 840	605	605	604
PGAZ	12	9 579 295	3 073	3 100	3 120	3 117
PICK	6	409 810	62	6 620	6 605	6 610
RICHT	13	2 131 540	1 038	2 050	2 060	2 054
SCOOPs	–	–	–	–	–	–
SCOOPt	–	–	–	–	–	–
SOPRON	13	822 955	405	2 035	2 035	2 032
STYL	–	–	–	–	–	–
SSKAL	–	–	–	–	–	–
ZKERAM	–	–	–	–	–	–
ZWACK	1	62 000	20	3 100	3 100	3 100
KÁRP. JEGY	31	8 687 102	35 047	234	243	248

BÉT SZÁRMAZÉKOS PIAC ELSZÁMOLÓÁRAI

Határidő	Új	Előző
3 h. diszkont kincstárjegy		
Augusztus	92,51	92,51
Szeptember	92,53	92,53
Október	92,60	92,60
December	92,73	92,73
'96 március	93,00	93,00
'96 június	93,20	93,20
BUX		
Szeptember	1535,00	1540,00
December	1675,00	1675,00
'96 március	1780,00	1790,00
'96 június	1875,00	1880,00

Határidő	Új	Előző
DEM		
Július	88,90	88,90
Augusztus	91,10	91,20
Szeptember	93,55	93,80
December	100,20	100,30
'96 március	106,50	106,30
'96 június	–	–
USD		
Július	124,60	124,90
Augusztus	127,10	127,70
Szeptember	130,30	130,70
December	139,20	139,60
'96 március	148,80	148,80
'96 június	–	–

Az MNB VALUTAÁRFOLYAMAI

Pénznem	Vételi árf.	Középárf.	Eladási árf.
GBP	199,94	201,88	203,82
AUD	91,83	92,73	93,63
BEF (100)	437,15	441,45	445,75
DKK	23,07	23,30	23,53
FIM	29,40	29,69	29,98
FRF	25,84	26,09	26,34
GRD (100)	55,42	55,96	56,50
NLG	80,24	81,03	81,82
IRP	205,61	207,59	209,57
JPY (100)	141,47	142,93	144,39
CAD	92,60	93,49	94,38
KWD	417,72	421,85	425,98
DEM	89,88	90,77	91,66
NOK	20,22	20,42	20,62
ITL (1000)	77,76	78,50	79,24
ATS	12,78	12,91	13,04
PTE (100)	85,52	86,35	87,18
ESP (100)	105,33	106,33	107,33
CHF	107,44	108,51	109,58
SK	17,47	17,64	17,81
USD	125,64	126,85	128,06
ECU	166,53	168,15	169,77

AZ MNB DEVIZAÁRFOLYAMAI

Devizanem	Árfolyam	Devizanem	Árfolyam
GBP	201,98	DEM	90,74
AUD	92,74	NOK	20,43
BEF (100)	441,11	ITL (1000)	78,55
DKK	23,29	ATS	12,90
FIM	29,69	PTE (100)	86,31
FRF	26,09	EPS (100)	106,06
NLG	81,02	CHF	108,41
IRP	207,39	SK	17,63
JPY (100)	142,71	USD	126,73
CAD	93,45	ECU	168,23
KWD	422,29		

BÁT-DEVIZASZEKCIÓ ELSZÁMOLÓÁRAI

Határidő	Új	Előző
DEM		
Július	88,90	88,90
Augusztus	90,80	91,00
Szeptember	93,00	93,25
Október	95,00	95,00
November	96,73	96,73
December	98,80	99,05
'96 március	104,30	104,60
USD		
Július	124,00	124,00
Augusztus	126,85	126,85
Szeptember	129,90	129,95
Október	132,50	132,50
November	135,10	135,10
December	137,30	137,02
'96 március	144,55	144,60
JPY		
Szeptember	148,50	150,00
December	157,91	159,90

A multik állítják ki a bizonyítványt

Mi a különbség a lobbyzás és a korrupció között?

Végtelenül meg tudom vetni azokat, akik pénzzel próbálják megvenni partnerüket – mondja Völgyes Iván, aki nemcsak a Nebraskai Állami Egyetem tanára és a General Electric főtanácsadója, hanem a lobbyzás szakértője is.

– Nemrégiben egyik újságcikkében azt fejtegette, hogy abba kellene hagyni a riogatósdit, mert Magyarország helyzete nem is olyan rossz, mint sokan gondolják. Bírálta a magyarok PR-munkáját, jelezve, hogy helyesebb lenne reális és egyben vonzó képet festeni az országról. Mivel érvelne a véleménye mellett?

– Azt mutatnám be, hogy milyen sikerrel működnek itt a külföldi vállalatok, mert ha azok megtalálják valahol a számításukat, az jó jel és a legjobb érv is. Mondok egy példát: a General Elèctric, amely annak idején megvette a Tungsramot, és ekörül igen sok vita is volt, világszerte megszüntette a kutatási-fejlesztési központjait. Csak egy maradt: a magyar. Ennél ékesebb bizonyítványt ki sem lehetne állítani egy országról. Bizonyára nem ez az egyetlen példa, de én ezt ismerem a legjobban. A lényeg, hogy a tényleges eredményeket kell megmutatni. A nemzetközi PR-ben a leghatásosabb, ha a külföldiek szemében hiteles személyek mondanak véleményt egy országról. Ha egy multinacionális cég elnöke dicsér vagy kritizál, az többet mond, mint sok hivatalos megnyilvánulás.

– A multik megjelenése a magyar gazdaságban meglehetősen erős ellenállást váltott ki a közvélekedésben, sokan tartják az ország kiárusításának a velük kötött üzleteket.

– Pedig a világ és a gazdaság egyre inkább nemzetközivé válik. A nagy világcégek azért jöttek ide, mert az emberekben hittek, nem az itteni technikáért vagy az olcsó munkaerőért választották Magyarországot.

– Azért ez sem mellékes, hiszen viszonylag olcsón magas színvonalú tudást kaptak a pénzükért.

– Ez már régen nem így van. Magyarországon egyáltalán nem olcsó a munkaerő, a térség többi országához képest sem az. Itt az átlagos munkabér havonta 320-340 dollár fejenként, Csehországban 225 dollár körül van, Lengyelországban pedig 215 dollár. De visszatérve a vilgcégek szerepére, úgy látom, hogy ez nagyon sok előnnyel jár az ország gazdasága számára. Mert, ha egy magyar cég beszállítója lehet a Fordnak, a GM-nek vagy bármelyik multinak, akkor olyan referenciát szerez, amivel mindenütt megnyílnak előtte az utak. A magyar vállalatok nagyon sok mindent megtanulhatnak, ami nélkül nemigen élhetnek meg a világpiacon. Vegyük például a marketinget. Ha egy vállalatnak nincs profi módon elkészített termék- és cégleírása, nem is állnak vele szóba. Nem veszik komolyan azt a céget, ha a leírásban nyelvtani hibák vannak. Ezt mind meg kell tanulni, s bár ezek viszonylag filléres tételek a fejlesztésben – nélkülözhetetlenek. Egyébként a nemzetközi vállalatok jelenlétének van még egy olyan pozitív tényezője, amiről nem szabad megfeledkezni, ez a biztonság. Magyarországra eddig mintegy kilencmilliárd dollár külföldi tőke jött be, a térség országaiba történt befektetések mintegy 50 százaléka. Ennek a fele amerikai tőke, ez önmagáért beszél: nehezen képzelhető el, hogy bárki megtámadjon egy ilyen országot. A külföldi tőke is oda megy, ahol stabilitásra számít.

– Amerikában lobbyzási szakértőként is működött, elnöki tanácsadó is volt. Melyik elnök mellett?

– Kennedy idején voltam beszédíró. Politikai kampányokban is részt vettem és képviseltem különböző cégek érdekeit is.

– A lobbyzásról nagyon megoszlanak a vélemények. Vannak, akik elítélik, mások szükségesnek, sőt kívánatosnak tartják, hogy egy-egy érdekcsoport megpróbálja a döntéshozóknál érvényesíteni a saját szempontjait. Milyennek látja a magyar lobbyzási viszonyokat?

– Ezt is tanulni kell. Kétféle lobbyzás van. Az egyik, ha elmondjuk, hogyan közös valakivel az érdekünk. Ha arra apellálunk, miért jó valami, amit együtt csinálnánk. A másik fajta lobbyzás olyan érdekek kialakítása, amelyek a partnert pénzügyileg vagy más módon teszik érdekeltté egy, a számunkra fontos ügyben. Ha kihasználva a pozícióját egyénileg tesszük érdekeltté a partnerünket.

– Ezt magyarul korrupciónak hívják.

– Igen. Az efféle lobbyzás rövid távon gyakran hatásos. De én ilyenbe soha nem mentem bele. Nem tartom tisztességesnek és végtelenül meg tudom vetni azokat, akik pénzzel próbálják a partnerüket megvenni. Igaz, sose leszek gazdag ember. De szerintem az a sikeres lobbyzó, aki egy ügy mellett kötelezi el magát.

– Azt azért ugye nem akarja mondani, hogy amikor lobbyzik, csupa szívjóságból cselekszik, minden díjazás nélkül? Hogyan szokták díjazni a nagyvilágban a lobbyzókat?

– Két elfogadott módja van. Az egyik, ha valaki átlagbérért elvállalja, hogy képvisel egy céget. Hogy ez mekkora díjat jelent, az nagyban függ magától a személytől, a kapcsolataitól, a cégtől és attól, mit akarnak elérni. Aztán az is lehetséges, hogy megállapodnak egy célirányos juttatásban: ha például a megbízó vállalat meg akar venni egy másikat, és ebben közreműködik a lobbyzó, megállapodnak egy megfelelő összegben, ami a siker esetén jár. Persze a gyakorlatban ezeknek a formáknak is számtalan keveréke fordulhat elő.

– A közfelfogás szerint Magyarországon meglehetősen lábra kapott a korrupció. Ön hogy látja?

– Hallani én is sok mindent hallok. De az efféle ügyek nagyon nehezen bizonyíthatóak. Ugyanakkor az ország tekintélyének, megítélésének sokat árt, ha ilyen hírbe keveredik. Ezért nagyon is fontos, hogy a világ lássa: a törvények tiltják a korrupciót. Külföldön létezik egy Transparency International nevű szervezet, amely a kormányokat abban igyekszik segíteni, hogy kiküszöbölhessék az ilyen jelenségeket. Nem avatkoznak a kormányzati munkába, de szakmai segítséget adnak a törvények vagy a tenderek megfogalmazásához. Ez a szervezet Latin-Amerikától Európáig sok országban tevékenykedik, ahol az átláthatóságot meg akarják erősíteni. Úgy tudom, a szervezet alapítói között volt Németh Miklós is.

Peredi Ágnes

Mit kezdjek a kárpótlási jegyemmel?



Cserélje HB WESTMINSTER II. kamatozó és törzsrészvényre!

Kárpótlási jegyét 175 százalékon számítjuk be törzsrészvény és kamatozó részvény jegyzésekor !

A Cenzor Bróker Kft. mint Forgalmazó, megvásárolja az Ön birtokában levő kárpótlási jegyet 175 százalékos árfolyamon, amennyiben az így kapott összeget a HB Westminster II. Rt. törzs- és kamatozó részvényének a jegyzésre fordítja. A kárpótlási jegy címletértékének 10 %-ért lehet kamatozó részvényt jegyezni a fennmaradó 90 %-ért pedig törzsrészvényt.

Kárpótlási jegyét 30 %-os éves kamatot biztosító kamatozó részvényre cseréljük !!

Ennek értelmében például 100.000 Ft kárpótlási jegyet 175 százalékos árfolyamon számítunk be a 175 százalékos kibocsátási árfolyamú részvények jegyzésekor. Ön a 100.000 Ft-nyi kárpótlási jegy ellenében hozzájut 10.000 Ft névértékű kamatozó részvényhez (amely az elkövetkező 3 évben 30 % kamatot biztosít) és 90.000 Ft névértékű törzsrészvényhez.

Ne feledje, a kárpótlási jegyek 1995-ben már nem kamatoznak !

Az alaptőke 30 %-át kitevő kárpótlási jegy mennyiséget a HB Westminster II. Rt. a megalakulást követően az Alapítóval kötött szerződés értelmében a következő értékpapírokból és ingatlanokból álló vagyon megvásárlására fordítja: Inter Europa Bank részvény, Antenna Hungária részvény, Bonbon Hemingway részvény a Szarvasi horgásztó mellett vízparti és nem vízparti ingatlanok és egyéb vagyontárgyak.

A vagyon összértéke kb. 120 millió Ft. A vagyon éves hozama 35-40 millió Ft, ami fedezi az 1 milliárdos alaptőke esetén kifizetendő évi 30 millió Ft kamatot. A fennmaradó kárpótlási jegyekre a cég konkrét privatizációs tervekkel rendelkezik. A cég részt vesz a most folyó Belvárosi Közért Vállalat valamint az 1995 őszén kiírásra kerülő további közért vállalatok privatizációjában.

FIGYELEM ! A forgalmazó a jegyzést korábban is lezárhatja, amennyiben a maximális alaptőke lejegyzésre kerül!

TORONYMAGASAN A LEGJOBB

Jegyezhető a Cenzor Bróker Kft., az Első Magyar-Angol Bróker Rt., a

Kereskedelmi és Hitelbank Rt.,

a Buda-Cash Brókerház Kft., és a Procent Hungária Rt. fiókjaiban

HB WESTMINSTER RT. 1055 Budapest, Balassi Bálint u. 9-11. Telefon: 269-2754, 153-0090

HÁTTÉR

Az államadósság menedzselői

Az MNB legfrissebb adatai szerint az ország bruttó külföldi adóssága meghaladja a 31 milliárd dollárt, míg a PM-től származó adatok szerint a központi költségvetés bruttó adóssága 3755,2 milliárd forintra rúg. A külföldi adósság törlesztése az idén mintegy négymilliárd dollár, míg a teljes adósságállomány kamatterhei elérik a központi költségvetés egyharmadát, mintegy 600 milliárd forintot. Ezt az adósághegyet egyre nehezebb visszafizetni, nem törleszteni viszont lehetetlen. Közbülső megoldásnak az eddiginél hatékonyabb – a terheket időben jobban megosztó – adósságmenedzselés ígérkezik. Erre a célra hozta létre a PM – részben az MNB-től „kölcsönzött" szakemberekkel a volt Állami Értékpapír-kibocsátást Szervező Iroda bázisán az Államadósság Kezelő Központot (ÁKK).

A Pénzügyminisztériumhoz rendelt kis létszámú, kiváló szakembereket tömörítő szervezet nagy önállósággal rendelkezik, s létrehozóinak elképzelése szerint szorosan együtt fog működni a jövő év elejétől felálló Kincstárral.

Az Államadósság Kezelő Központ feladatai jogelődjéhez képest – amely csak az állampapír-kibocsátásokat szervezte – jelentősen bővültek. Legfontosabb teendőjük, hogy az éves költségvetési törvény alapján stratégiai tervet dolgozzanak ki az államadósság finanszírozására, valamint elemezzék az állami adósságszolgálat és az állampapír-piaci folyamatok alakulását.

Az ÁKK az állam nevében ezentúl kizárólagos szervezője lesz a belföldi állampapír-kibocsátásoknak és az állam nevében történő belföldi hitelfelvételeknek is. Emellett szervezik a belföldi másodlagos állampapírpiacot, irányítják az ezzel össszefüggő marketingtevékenységet. Feladatkörük kiterjed az állampapírpiacot érintő jogszabályok előkészítésére, a törvény-előkészítő munka koordinálására, a nemzetközi tájékozódásra, s a tapasztalatok összegzésére is.

Az ÁKK megalakításától a pénzügyi kormányzat elsősorban azt várja, hogy az eddiginél hatékonyabb legyen az államadósság menedzselése. Az állam mint értékpapír-kibocsátó rugalmasabban tudjon alkalmazkodni a piaci viszonyokhoz és ezáltal csökkenjenek az államháztartási hiány finanszírozásának költségei.

Ami a hiányfinanszírozás nagyságrendjét illeti, jól érzékelteti a feladatot, hogy jelenleg bruttó 712 milliárd forint értékű állampapír van a piacon. (A gyors forgás miatt ez nettó 231 milliárd forintot jelent.) A második fél évben az ÁKK még bruttó 654 milliárd forint értékű állampapír kibocsátását tervezi, amelyből mintegy 500 milliárd forint diszkont kincstárjegy lesz. A nettó 60 milliárdos „többlettel" fele-fele arányban az intézményi befektetők, illetve a lakosság érdeklődését szeretnék felkelteni. Átállnak a kéthetenkénti jegyzésre és bővítik a másfél éves lejáratú, az inflációt is figyelembe véve minimális reálkamatot biztosító papírok kibocsátását. A cél érthető: átterelni a befektetőket a rövidebb lejáratú papírokról a hosszabb lejáratúak vásárlására. Ez eleve csökkenti az adósság finanszírozási költségeit, valamint hosszabb időre köti le a megtakarításokat. Az állampapírpiac „terítése" során most az elsődleges forgalmazásra összpontosítanak. Az MNB-n kívül az OTP-t, a Magyar Hitel Bankot és a Kereskedelmi Bankot is bevonják a közvetlen eladási körbe. A jobb információs rendszer kialakítása érdekében – párhuzamosan az elsődleges forgalmazói rendszer bővítésével – tanácsadó testületet hívnak életre, amelynek munkájába az értékpapírpiac szereplőit, illetve ezek érdek-képviseleti szervezeteit is meghívják.

Az Államadósság Kezelő Központ az év végétől már felkészül az állam nevében történő külföldi hitelfelvételek és értékpapír-kibocsátások szervezésére is, bár ezek a műveletek továbbra is kizárólag az MNB közreműködésével valósulnak majd meg. (Tehát a jövőben a jegybank csak a saját hitelfelvételeiért és a nyíltpiaci műveletekért felel.) A váltásban az a törekvés látszik felerősödni, hogy a teljes államadósságért a mindenkori pénzügyminiszter, illetve kormány vállalja a felelősséget.

Az Államadósság Kezelő Központot *Ács Zsuzsa* vezeti. A szervezet a fővárosi Lánchíd irodaházban kapott otthont.

Bossányi Katalin

Egyenrangú felek szerződnek

Beszélgetés Lengyel Péter íróval

Ötvenhat éves, író, munkásságát eddig József Attila- (1983), Arany Meteor- (1986), Év Könyve- (1989), Pro Urbe- (1990) és Déry Tibor-díjjal ismerték el. Szabadfoglalkozású.

– Miből él?

– Honoráriumból és ha kell, szellemi segédmunkából.

– Mit értsünk ezen?

– Csak egy példa: legutóbb egy kiadó megbízásából át kellett néznem két negyedév angolszász irodalmi termését, 2,6 kg katalógust – ráírták a súlyt a postán –, és javaslatot tennem, hogy mely könyveket hozassanak be megtekintésre. Minden munka jó mulatság, csak az időm véges. Tanítottam is.

– Tudomásom szerint fordít, szórakoztató irodalmat is, Chandlert például.

– Múlt idő; ma a saját regényem helyett tehetném csak, ugyanazt a fajta erőt-időt eszi.

– Felesége?

– Szerkesztéssel, fordítással foglalkozik. A gondjai részben hasonlóak.

– A két gyerek?

– Felnőttek, mindkettő a második egyetemét végzi, mellette dolgoznak is.

– Jövedelmének mekkora része a honorárium?

– Számottevő.

– Egyezkedhet-e a nagyságáról?

– Nem.

– Miért, hiszen köztiszteletben álló, megbecsült író, ott közli írásait, ahol akarja.

– Hadd legyek pontosabb: egy bizonyos ponton túl nem. Amikor a kiváló, jóakaratú kiadóigazgató, akivel mellesleg jó viszonyban vagyok, azt mondja: ahhoz, hogy a könyv nullszaldós lehessen, ennyit meg ennyit tudok fizetni, mit kezdhetek vele? Persze jóval kevesebbről van szó, mint az az ívhonorárium, amennyit az ember elképzel, s munkája után el is vár. Ez azonban csak a kisebbik probléma. A nagyobb, amely most foglalkoztat, az eljövendő szerzői jogi törvény, az ugyanis hosszú távra meghatározhatja lehetőségeinket. A jelen, élő magyar irodalomét. Több könyvkiadással foglalkozó szakember is nyilatkozott már, hogy az lenne a jó, ha a törvény lehetőséget adna a kiadóknak az egyes művek, avagy – még el sem készült – életművek egyszer és mindenkorra történő megvásárlására. Magyarán a szerzői jog az íróról, zeneszerzőről, másról egy gazdasági-pénzügyi szempontú szervezetre szállna át, a mű, sőt az életmű jövőbeli esélyeivel együtt. Ezt az adott viszonyok közt nagyon veszélyesnek tartom, hiszen kellő biztosítékok nélkül a jogok átruházása az írót védtelenné teszi. Vagyis fennáll a lehetőség, hogy megteremtsék a teljes és végleges kifosztásának törvényi feltételeit – amit meg kell akadályoznunk, ami ellen nyilvánvalóan össze kell fognunk.

– Amit mond, az több, mint körültekintő óvatosság. Ez több, mint az egyenrangú felek magas hozamú alkujához szükséges garanciák törvényi biztosításának igénye. Ha jól értem, akkor itt mély bizalmatlanságról van szó.

– Lehet. Igaz, személyesen inkább jó tapasztalataim vannak: az Európa Kiadóval, a Jelenkorral, melynek *célja*, hogy szerzőinek munkalehetőségét a korábbi művek újrakiadásával segítse; a Magvetővel, amióta Morcsányi Géza az igazgatója; a Rádió irodalmi osztályával, mely a rossz helyzetben egyre inkább feladatának tekinti az értékes irodalom mecenatúráját. De nemcsak ilyenek léteznek, továbbá túl szorosan személyekhez kötött a dolog. E pillanatban s a belátható jövőben igen gyenge az író helyzete. Beszéltem egy-két kiadóval a honoráriumok tervezett tb-járulékolásáról – jó nevű, tekintélyes cégek –; két megoldást terveztek. Az egyik: a jövőben csak olyan szerzővel foglalkoznak, akinek betéti társasága van, aki hát maga fizeti a negyvennégy százalékos sarcot. A másik: annyival csökkentik a honoráriumot. Ezután a második adóztatás után hetven-nyolcvan százalék lett volna az adóm, tavalyi hó, de a hó mindig újra esik. Vagyis, ahogy mondom, kevés olyan intézmény van, amelyre hosszabb távon is rá merném bízni érdekeim képviseletét.

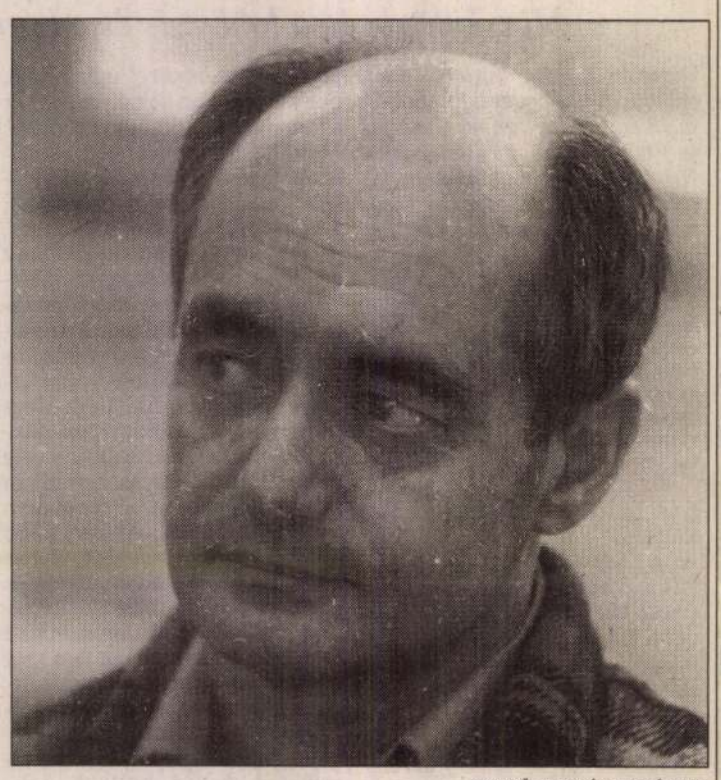

TEKNŐS MIKLÓS FELVÉTELE

– Az mondja, össze kell fogniuk. Miért az íróknak kell ezt szervezniük, ha érdekeik védelmét több szervezet is szolgálja?

– Valamennyi szervezet helyett hatásos, megnyugtató és eredményes megoldás volna a felelős, érdekelt, személyes irodalmi ügynök intézménye – kitalálták már, működik. Ennek híján úgy érzem, rá kell ordítani a kartársaimra: aláírás előtt minden betűt olvassatok el – a magam bajából tanultam meg, a szóbeli megállapodás után aláírtam valamit olvasatlanul –, egyedi szerződéseket fogadjatok csak el, jogotok van hozzá. Valami csak megváltozott: kiadó és író esetében *egyenrangú felek kötnek szerződést*. Író nincs kiadó nélkül, igaz. De kiadó sincs író nélkül – ha olykor az volna is a pillanatnyi látszat itthon, ma. Attól félek, hogy az író és azok a szervezetek figyelmetlenek, megtéveszthetőek, veszélyérzetük ki-kihagy, nem elég határozottak, nem elég kemények. Különben az említett nyilatkozatokat már eddig sem hagyták volna szó nélkül. S ne feledjük: amit a jog lehetővé tesz, az – régi szokás mifelénk – igen könnyen kezelhetővé válik. Ami esetleg némi haszon a jelenben, az utóbb a teljes kisemmizettségre vezet.

– Önmaguktól is meg akarja védeni az írókat? És milyen mélységig lehetséges ez? Hiszen, ha egy kiadótól anyagi biztonságot remél valaki, járadékot, műveinek szavatolt kiadását, külföldi forgalmazását a copyright fejében, akkor az egyezség megkötése az ő felelőssége, a maga fölötti rendelkezés joga különben sem korlátozható, ezt nyilván ön sem akarja.

– Csakugyan nem. Épphogy a szabad önrendelkezésért szólok. A felsorolt pontok eszményi esetet jelentenek, azt a szerződést, amely mindezt *szavatolja*, magam is aláírnám. Nem vagyok elvi ellensége annak, hogy a jog *adott estben, két fél közös akaratával, mindkettő előnyére*, a kiadóhoz kerüljön. Mi több, tudom, elfogadom, hogy egy megfontolt, az irodalomért – az irodalomért is – létező kiadó legfőbb tőkéje lehet szerzőinek névsora. Tehet is, épp a külföldi kiadásokért. A jól átgondolt biztosítékokat tartom fontosnak. A szerző valóban szabad választását. Olyan törvényt, melynek nyomán nem lesz pária az sem, aki magának tartja fenn a döntés jogát az egyes kiadásokról. Hogy egy-egy mű jó sorsa azután szerzőnek és a kiadónak egyformán előnyére váljon. A jog épp arra való, hogy az efféle ne esetlegességeken, személyek kiválóságán, tág látókörén múljon.

Ma például a Jelenkortól, az Európától, a Magvetőtől közös megállapodással alakított egyedi szerződést kapok – az elemek adottak, a számítógép korában nem nagy ügy személyre szabni az ilyesmit. Vannak azonban helyek, ahonnan mindenkinek azonos, előre nyomtatott szerződést tolnak az orra alá. Kaptam olyat is, amelyben szerepel a következő pont: a szerző átadja a kiadónak az idegen nyelvű fordítás kiadási és terjesztési jogát. Csak, semmiért, mellékesen. Ha aláírom, lemondtam volna arról, hogy a kinti kiadásnál, akár elvben, szavam legyen – ha én olyan ómódi ember vagyok, hogy nem kívánok, mondjuk, egy horogkeresztes vállalatnál szerepelni. Egy másik pont szerint a szerző a saját műve hasznosítási jogairól „sem részben, sem egészben másképp nem rendelkezik" – nem is egészen értem. Még azt is olvashattam a nyomtatványban, hogy szerző köteles a kiadónak írásban megadni a műben ábrázolt azon személyek vagy események jegyzékét, akikkel (amelyekkel) kapcsolatban fennállhat a személyiségjogok megsértése. Minthogy fikcióról van szó, ilyen jegyzéket összeállítani lehetetlen. Csak arra jó – mint némely hajdani rendelet –, hogy a jog az intézményé, a felelősség az emberé legyen. Megírtam nekik, hogy mit nem vállalhatok, s hogy nem akadályozni akarok – hisz szándékom az adott kiadvány esetében is az együttműködés. S hogy a kiutat az egyedi szerződésben látom, mely a két fél közös szándékát tükrözi.

Ha már a jog higanymozgásban van, és ilyen az élet, hogy – sajnálom – pitiáner dolgokkal, pénzzel kell foglalkoznunk, ahelyett, hogy minden percben írhatnánk – például – a regényünket, nem járhatunk el máshogy, csak felelős, szabad polgárként.

Varga Lajos Márton

Informatikai fejlesztés a felsőoktatásban

Bill Gates Magyarországra jön

A hazai felsőoktatás informatikai fejlesztése érdekében együttműködési szerződést kötött a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Microsoft szoftvercég hazai képviselete. Az egyetemek és főiskolák a Microsofttól kilencvenszázalékos árkedvezménnyel kapják meg a cég szoftvereit. A művelődési tárca hasonló szerződéseket szeretne kötni más cégekkel is.

Felmérések szerint a felsőoktatási intézményekben használt szoftverek tíz, mások szerint harminc-negyven százaléka legális. Ez alatt az értendő, hogy a megvásárolt szoftvereket több példányban telepítették az egyetemek, főiskolák számítógépeire. A szoftvercégek licencpolitikája szerint egy szoftver csak akkor használható fel egynél több számítógépen munka céljából, ha ennek jogát (licencét) is megvásárolták. A felsőoktatásban pedig megvan az igény arra, hogy a használt szoftvereket legalizálják – tehát a gyártónak kifizessék az árát –, s immár legálisan szerezzék be az újabb és újabb kiadású szoftvereket. Ma a 114 hazai felsőoktatási intézményben 73 ezer szoftver vár legalizálásra és felfrissítésre, tehát az újabb változatok beszerzésére, aminek költsége két és fél milliárd forint. Ezen mennyiségből 22 ezret a Microsoft termékei tesznek ki, amelyeket most az MKM és a Microsoft között megszületett szerződés értelmében 250 millió forintért vehetnek meg az intézmények a szoftvercégtől. A felzárkózás az európai felsőoktatáshoz alap 1995-ben százmillió forint értékben támogatja az intézmények szoftvervásárlásait, s ebből az összegből az alap mintegy hetvenmillió forintot Microsoft-szoftverek beszerzésére juttat az egyetemeknek. A fennmaradó összegeket más pályázati forrásokból megszerezhetőnek tartják a felsőoktatás irányítói.

Az MKM és a Microsoft szerződése szerint rendszeressé válik az információcsere az oktatási intézmények és a cég között. Néhány jelentős felsőoktatási intézményben a Microsoft információs központot állít fel, s biztosítja azok szakmai támogatását. A szerződés új értékesítési formát is rögzít. Eszerint a cég egyetlen nagyvásárlónak tekinti az egész hazai felsőoktatást, így ad ilyen nagy mértékű árkedvezményt. Az intézmények CD-lemezeken megkapják az összes Microsoft szoftvert, és csak a felhasználás szerint, „becsületkassza-rendszerben" fizetik ki a a programok árát. A vásárlás lebonyolításában részt vesz az igényeket koordináló Huninet, a szállítást lebonyolító Hungarnet Egyesület és a Számalk Szoftver Disztribúció.

Az amerikai szoftvercég szerte a világon támogatja a kedvezményes kormányzati és főként az oktatási szoftvereladásokat. Stratégiájuk érthető: a ma diáksága holnapra döntéshozó és fizetőképes pozícióba kerül, s nem mindegy, hogy milyen programokat vásárol: feltehetőleg olyan szoftvereket vesz majd, amelyek használatát már ismeri. Tehát a Microsoft mai beruházása, a jövőben biztosan megtérül – ha a szoftverház megőrzi termékei minőségét és közismertségét. Ha a szerződés kiterjed a felsőoktatás mellett a közoktatás területére is – miként most tervezik –, akkor a Microsoft mai domináns piaci részesedése a táblázat- és szövegszerkesztők, operációs rendszerek piacán százszázalékos lesz.

❑

Gönczi András, a Microsoft Hungary igazgatója megerősítette: szeptember 1-jén Magyarországra érkezik a cég elnöke, *Bill Gates*, akit a legutóbbi felmérések a világ leggazdagabb emberének tartanak. A látogatás célja, hogy a világcég partnereket találjon a tervezett információtechnológiai elképzeléseihez, amelyek az információs szupersztráda kiépítését célozzák. Gates találkozik *Fodor Gábor* művelődési miniszterrel is.

D. G.

A teljesség angyali portréja

Halk szavú, tartózkodó, szinte bensőséges az a kézbe simulóan kicsiny kötet, amely a *Nagy magyar mesterek* sorozatát indítja útjára, a Gondolat kiadásában. A több mint félszázada eltávozott *Vajda Lajos* művészetéhez segít közel elsőként *Szabó György*. Mindössze tizenhat képhez társul szavaiból útjelző, mégis biztonságosan eligazít a szűkösen kimért, harminchárom esztendőnyi életpályán.

A fedőlapról a *Liliomos önarckép* tekint az olvasóra. *„A teljesség angyali portréja ez az önarckép, amely az ikonoknál szokásos szembenézés helyett ezt a felénk fordulást választja, diadalmas, lebírhatatlan. Kérdez és feleletre vár. Szemében némi iróniával, nehogy túl érzelmesnek tartsuk a liliomot"* – írja a képről a megannyi művészetben szakavatott szerző úgy, mintha olvasna a mester szeméből. Nem is műelemzéseket kínál, sokkalta inkább lélekelemzéseket, olyan lélekét, amely tükre volt korának, a világégések között sodródó történelemnek. Csakugyan „az idő firtatója" Vajda Lajos, aki a mindjobban elkomoruló faggatózáshoz életművébe sűrítette a művészettörténet számtalan múlt- és egyidejű irányzatát. Megmerítkezett az ősiség, a szakralitás és a folklór tiszta forrásában csakúgy, mint a kubizmus, az expresszionizmus, a szürrealizmus hullámveréseiben. Ám leperegnek róla az izmusok, mint a vízcsöppek. S már csak egyetlen megközelítés lehetséges. Az az empátia, amellyel e könyvecske írója viseltetik iránta. Egy szigorú csendéleten holdfényt lát, egy vad kollázson *„isteni csodát"*, egy pasztellképén *„kék, átlátszó, földöntúli messzeségeket"* fedez fel, egy másikon *„az űrben levegő, szépséges Föld csónakját"*, s *„ékes, világító hajót"*, míg az élet transzcendens gyönyörét el nem nyeli az *„enyészet dölyfe és melankóliája"*. Fájdalmas és tapintatos líra ez. Ritka példa, amikor a műkritikus felér a művészhez. Szabó György méltó hozzá.

Bogácsi Erzsébet



Liliomos önarckép

AMSTEL kupakgyűjtő akció a millióért!

Az AMSTEL szó betűit tartalmazó hat kupakot kell beküldenie címünkre: „ AMSTEL NYÁR " 1399 Budapest, Pf.: 701/416 augusztus 15-ig, hogy megnyerhesse a milliós fődíjat.
A heti nyereményekről és a játékról további részletek a bolti szórólapokon.

AMSTEL BEER
AMSTEL NYÁR
MILLIÓS JÁTÉK

Vajda Lajos Stúdió

P. Szabó Ernő

Aligha volt fontosabb művésztársulás az elmúlt fél évszázadban Magyarországon, mint az, amelyik 1972 után a Vajda Lajos Stúdió nevet viselte. Nyitottság, művészi szabadság, spontán közösségszerveződés, a hivatalos értékrendtől független tájékozódás igénye, jó értelemben vett gátlástalanság jellemezte a hatvanas évek végétől képzőművészettel, irodalommal, zenével foglalkozó fiatalokat. Így szervezte meg 1968 őszén az első szabadtéri tárlatot a szentendrei várdombon *ef Zámbó István* és *feLugossy László*, amely hamarosan érdeklődők százait vonzotta. Felkeltette a rendőrség figyelmét is, bírósági ítéletek születtek, tárlatokat tiltottak le, míg végül 1972-ben megalakult a Vajda Lajos Stúdió. A hatalom úgy vélte, a hivatalosan működő szervezetet ellenőrizheti, a fiatal művészek úgy gondolták, a hivatalos keretek között szabadon dolgozhatnak.

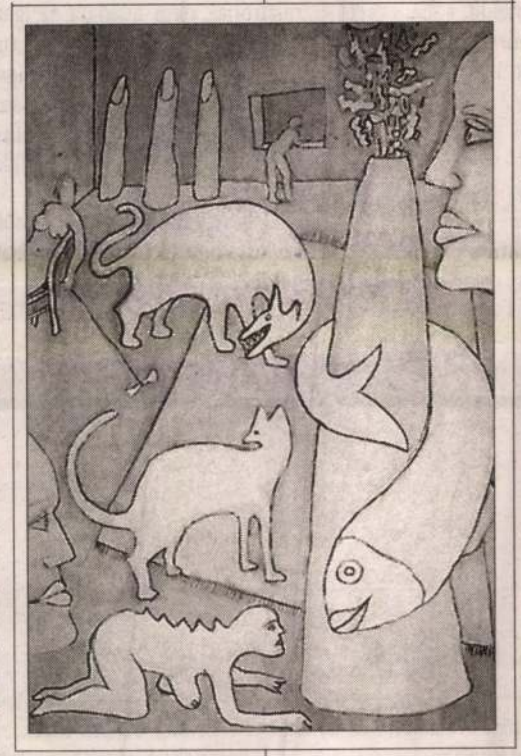

Így is történt. Sok és sokféle törekvést képviselő művész dolgozott hosszabb-rövidebb ideig a stúdióban, állított ki a Péter-Pál utcai pincében és egyebütt. A fent említettek mellett elsősorban *Aknai János, Bereznai Péter, Bukta Imre, Matyófalvi Gábor, Wahorn András* tevékenysége határozta meg a történéseket. A sokfelé nyúló szálak felfejtésére a könyv szerkesztői, *Novotny Tihamér* és *Wehner Tibor* az antológia formát választották: interjút, jegyzetet, emlékezést, önreflexiót, elemzést helyeztek egymás mellé, olyan írásokat, amelyek különböző időszakokban és alkalmakkor különböző sajtótermékek számára készültek, vagy éppen a kötet kedvéért születtek meg. Ez ugyan egyszer-egyszer azt az érzést kelti a könyv lapozgatójában, hogy nem kitaposott úton, hanem sajátos labirintusban mozogva ismerkedik meg a stúdió történetének fő eseményeivel, jelentős alkotóival, műveivel, de meg kell hagyni, ez a megoldás illik a hely szelleméhez. Már csak azért is, mert az évek során folyamatos hangsúlyeltolódás jellemezte, hol az egyik, hol a másik terület kapta a főszerepet: a nyolcvanas években például, a Bizottság együttes működése idején, a zene, majd a „külső kapcsolatok", a marosvásárhelyi művészekkel folytatott közös munka, mostanában pedig a „teljes nyitás" a fiatalabb generációk felé.

(A szentendrei Vajda Lajos Stúdió. A Szentendrei Vajda Lajos Stúdiót Támogató Alapítvány kiadványa. Ára: 12 000 forint)



ő Andrásék tanúinak beszámolóit, soha, egyet-
yilkosok is itt vannak még, miközöttünk. Hajuk
k nem is szégyellik magukat, még csak nem is

az ilyen könyveknek.

g...
en a bűnhődés.
kibeszélés megenyhítő kegyelme.
rténelem. A miénk...
ert: Kossuth tér, 1956. Teleki László Alapítvány.

neve Földi Júlia volt, Rajk Lászlóékent 1945 és 19
fontos politikai pozíciókat töltött be. Férje halála uta
róság ötévi börtönbüntetésre ítélte, ennek letöltések
beleegyezése nélkül – Györk Lászlónéra változtatták a n
vét. Évekbe telt, amíg feldolgozta múltját, és új nevet szer-
zett: Rajk Júlia lett.

Az asszonyról, aki az illegális magyar kommunista mozgalom vezetőjét választotta élete párjául, aki 1945 után személyes és politikai ellenségének tudhatta *Rákosi Mátyást* és *Kádár Jánost*, egy másik nő, *Pető Andrea* írt könyvet. „Életrajza írásánál, ha lehetett, elsődlegesen az ő szövegeiből indultam ki... az 1960-as évektől ő volt a nem hivatalos történeti emlékezet őrzője" – írja az előszóban. S mert az életrajzírónak nem feladata az igazság kiderítése, a levéltári, könyvtári kutatásai, dokumentumok és beszélgetések alapján begyűjtött információkat igyekezett beilleszteni az élettörténet egészébe. Ha egyáltalán lehet egy életet summázni, Rajk Júlia, a nőpolitikus és politikusnő esetében ez a következő: eldöntötte, hogy férje gyilkosaival soha nem működik együtt.

A könyv megszületését külföldi ösztöndíj segítette, a hazai kutatómunkát viszont több intézménynél nem tették lehetővé.

(Pető Andrea: Rajk Júlia. Balassi Kiadó, Budapest, 2001. Ára: 2500 forint)

nulmánykötete

mentegetőzéseivel, hogy hittek *Wilsonban* és az antant demokratikus közvéleményében.

A magyar politikai elitnek Trianont követően két ténnyel kellett szembesülnie. Egyrészt az utódállamok örökkévalóságra rendezkedtek be, s minden eszközt felhasználtak – az etnikai arányok megváltoztatásától a magyar, német és zsidó vagyonok kisajátításáig –, hogy

Zeidler Miklós törekszik a magyar revízió történetének objektív bemutatására, néhány következtetése mégis vitára ingerel. Ilyen többek között az az állítás, amely szerint a revízióért Budapestnek „gazdasági és külpolitikai vonatkozásban súlyos árat kellett fizetnie". Mintha Budapest bármilyen módon komolyan befolyásolni tudta volna a harmincas évek végére Közép-Európa meghatározó hatalmává

ben egyelő-
maradtak a
lkozások, s
em sikerült
lekelt felet
z ültetni.
án az AESZ
nöke, *Omar*
elnök mon-
beszédet,
elyét az el-
Gaafar Ni-
lnöknek, aki
úcsértekezle-
ig betölti az
k tisztét.

mindig várunk arra, hogy kezdeményezéseinkre és javaslatainkra pozitívabb választ kapjunk".

Tegnap esti értesülések szerint *Mohamed Ibrahim Kamel* egyiptomi külügyminiszter a leeds-i hármas értekezletet követően

holnap este vagy péntek reggel találkozik brit kollégájával,

David Owennel. Az egyiptomi külügyminiszter és kísérete *pénteken* tér vissza Kairóba.

A PALESZTIN EGYSÉG

sezik a PFSZ ponti tanácsa

, július 19.

A szíriai fővárosban tegnap este összeült a Palesztinai Felszabadítási Szervezet központi tanácsa. Az 55 tagú testület a végrehajtó bizottság és a nemzeti tanács közötti összekötő kapocs szerepét tölti be és rendszerint *kéthavonta* ülésezik. A mostani tanácskozást *Khaled Fahum*, a Palesztinai Nemzeti Tanács elnöke irányítja, és jelen van *Jasszer Arafat*, a PFSZ VB-elnöke is.

Khaled Fahum az ülés előtt újságírókkal közölte, hogy a tanácskozás napirendjén a következő kérdések szerepelnek:

— A palesztin nemzeti egység, a palesztin ellenállási mozgalom különböző frakciói közötti kapcsolatok erősítése a PFSZ keretein belül;

— A közel-keleti fejlemények, elsősorban az egyiptomi—izraeli tárgyalások és a libanoni helyzet;

— A kapcsolatok erősítése a megszállt területeken élő palesztinokkal;

— A Palesztinai Nemzeti Tanács összehívása, az időpont és a helyszín rögzítése.

lenne szó.)

Az izraeli ellenzék vezére érkezésekor a *Ben Gurion repülőtéren* visszautasította azokat a bírálatokat, amelyek a *Szadat* elnökkel Bécsben folytatott tárgyalásai miatt az izraeli vezetők részéről érték. Peresz azt fejtegette, hogy

a Munkapárt nem kíván a kormány helyett tárgyalni a békéről,

viszont tárgyalni tud a Szocialista Internacionáléval, amit a kormány *nem tehet meg*.

Az internacionálé most már támogatja az Egyiptom és Izrael közötti *közvetlen* tárgyalásokat, ugyanakkor többé nem támogatja a PFSZ-t — jelentette ki Peresz.

A pártelnök

nem volt hajlandó részleteket közölni Szadattal folytatott megbeszéléseiről,

mert — mint mondotta — elsőként *Menahem Begin* kormányfőt kívánja tájékoztatni.

különösen sebzett kontinens problémáit kell megvitatni.

Nimeri nemcsak a kontinens, hanem az egész világ legsúlyosabb problémájának nevezte a dél-afrikai fajüldöző rezsimet, amely — mint mondotta — *állandó kihívás az emberiség ellen*.

Nimeri után a következő csúcsértekezlet házigazdája, Libéria elnöke: *William Tolbert* szólalt fel, majd *Seyni Kountche* nigériai elnök kért szót. A felszabadító mozgalmak nevében *Robert Mugabe*, a Zimbabwe Hazafias Front társelnöke mondott beszédet.

Mugabe után szólalt fel *Kurt Waldheim*, az ENSZ főtitkára. Megítélése szerint Namíbia kérdésében „döntő áttörés" következett be: *sikerült valamennyi érdekelt felet egyezségre birni, vagyis arra késztetni, hogy tárgyalások útján rendezzék az ország helyzetét*. Ezzel — jelentette ki

A VILÁGBANK DÖNTÉSE

Görögország gazdasági helyzetének javulása folytán a jövőben *nem részesül* a Világbank részéről olyan olcsó hitelben, amellyel a Föld legszegényebb országait támogatják. A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank köreiből származó hírek szerint Görögországot abba a csoportba sorolták, amelynek tagjai a Világbank hiteleiért *kötelesek kamatot fizetni*. Ezt főként azzal indokolják, hogy Görögországban emelkedett a nemzeti jövedelem, és csökkent a munkanélküliség.

Vajda Lajos, festő

Értékállóan az emberről

VAJDA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

A kitárt szárnyú, hatalmas csőrű madár mozdulatlanul, a semmiben siklik, sem leszállnia, sem ellebbennie nincs hová. A rajznak a tízéves kisfiú, *Vajda Lajos*, bizonyára nem szánt ilyen mély értelmet, de az egész életmű felől visszatekintve a gyermek meglepően komoly rajzai is különleges jelentőséget nyernek.

Ezzel a gyermekkori ceruzarajzzal kezdődik időben Vajda Lajos emlékkiállítása, amely *tegnap délután nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában.* A háború előtti magyar képzőművészet egyik legmarkánsabb arcélű, intellektuális erejű, stílusteremtően tehetséges alakját mutatja be ez a tárlat.

A művész hetven évvel ezelőtt, 1908-ban született Zalaegerszegen. Családja néhány év után Szerbiába költözött, majd visszatért Magyarországra és végleges sen Szentendrén telepedett le. A sokat látott, tapasztalt kisfiú itt kezdett el rendszeresen rajzolni. 1928-tól a Budapesti Képzőművészeti Főiskolán *Csók István* növendéke volt, ekkoriban találkozott *Kassák Lajossal* és azzal az absztrakt képzőművészeti stílussal, amely lázban tartotta a Munkakör mozgalmát. 1930-ban három és fél évre Párizsba utazott, s itt nemcsak a modern művészeti irányzatokkal, elsősorban a szürrealizmussal és a konstruktivizmussal ismerkedett meg, hanem olyan szellemi irányzatokkal is, amelyek alapvetően meghatározták további fejlődését, művészi szándékait. A korabeli szovjet, film, elsősorban *Eizenstein* és *Pudovkin* hatására, hetilapok fényképeinek felhasználásával itt készítette aktuális tartalmú fotómontázsait.

1934-ben azzal a szándékkal tért haza, hogy a Kelet és Nyugat ütközésében élő Magyarországon új, a két világ között hidat jelentő művészetet teremtsen a felszínen terjeszkedő „békanyálas piktúra" helyett. *„... tradiciók nélkül nem lehet semmit sem csinálni* — vallotta —, *s ez a magyar körülmények között csak a magyar népművészet lehet... Ugyanazt akarjuk körülbelül, amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak."*

Szentendrén barátjával, *Korniss Dezsővel*, a városban és a közeli Szigetmonostoron gyűjteni kezdte azokat a motívumokat, amelyek új művészetének alapjai lehetnek. Házakat, régi szerszámokat, sírkőornamentikát rajzolt. Nem naturális emlékeztetők ezek a rajzok, hanem a Párizsban tanult kubizmus és konstruktivizmus által ihletett, sajátos utat követő, s leginkább *Klee* rajzaira emlékeztető munkák. A motívumgyűjtéssel egy időben, rajztechnikában azokhoz kapcsolódóan, készítette finom vonalú portréit is. Az emberábrázolás, a valóság mélyebb, összetettebb, a létezés misztikus mélységeit felmutatni szándékozó munkák ezek.

Ebben az időben Vajda egyszerre többféle stílussal, ábrázolásmóddal kísérletezik. Korábbi élményei, a szentendrei szerb ikonok megismerése és gondolatainak beérése indítja el ikonkorszakát. Ekkor festett Felfelé mutató ikon-önarckép című munkája a modern festészet és Vajda kimagasló alkotása. A biztonság, a maradandóság, vagy talán az örök élet vágya hívta életre ezt az időtlenül tiszta, fölemelt kezével csendre és jóra intő portrét, s a körötte sarjadt festményeket.

Vajda nem pihen meg, nincs ideje egy-egy művészi leleményét kiérlelni, hiszen a társadalmi események ezt nem engedik. A magányban, a hivatalos művésztársadalomtól nem értetten, de bizalommal dolgozó művész egész magatartására nyomasztóan hat az 1938-ban kiadott zsidótörvény. A fasizmus egyre nyíltabb fenyegetésére művészete azonnal reagál. Ez idő tájban keletkező maszksorozata formailag a szürrealizmusból táplálkozik, de tartalmában kétségbeesettebb és iróniku sabb. Torz alakok, szörnyfejek, szétdaraboltság, félelem és bizonytalanság hatja át ezeket a rajzokat. (Megkötözött, Barna rácsos maszk, Óriás tájmaszk.)

Vajda Lajos rövid, mindössze tíz esztendőre terjedő alkotói korszakában egymást váltották a különböző stílusok és festői megoldások, de úgy, hogy mindegyik szervesen előkészítette a következőt. A fölbomlottság és bizonytalanság érzését sugalló, sokszor már nonfiguratív maszkok után érkezett el *művészetének különleges, egyedülállóan izgalmas szakaszához.* Ezeken a szénnel és tussal rajzolt lapokon egy szörnyű élményekkel átitatott, pusztulásba zuhanó emberi lélek tárulkozik fel. Nem volt már szüksége szürrealizmusra vagy más stílusformára, csak önmaga tudott lenni. Az erőteljes, összeszövött fekete vonalak, rovátkák, egymásba tekeredő formációk iszonyatot, misztikussá fokozott félelmet, a búcsúzás nélküli zuhanást fejezik ki. (Metamorfózis, Utak, Vegetáció, Polip.)

Vajda Lajossal 1941-ben végzett a munkaszolgálatban kiújult tébécéje. Harminchárom éves volt, amikor meghalt, s személyében a háború előtti fiatal művészgeneráció egyik legtehetségesebb tagja pusztult el. Vajda nemcsak rendkívül biztos kezű művész, hanem *rendkívüli intellektus is volt*, aki fölismerte a társadalmi létezés végleteit, s képes volt ezeket művészetében új, kifejezést kereső és találó látomásokban megörökíteni. Amikor teret, portrét, emberi környezetet és tárgyat rajzolt, éppúgy az emberről akart szólni, mint amikor a világ végletes ellentétekre szakadt és ő a sötét erők áldozatává vált. S ezt az iszonyatpolipok végsőkig leegyszerűsített rajzolatával mutatta fel. Úgy vélte, csak a művészet tarthat meg bennünket, érkezőket, de mindig elmenőket az időnek. Új, gazdag, mindent észrevevő művészeti formát akart létrehozni, és létre is hozott, amely képes volt értékállóan szólni az emberről.

A Magyar Nemzeti Galériában rendezett emlékkiállítás nem egyszerűen tisztelgés, hanem törlesztés, hiszen ez a tragikus emberés művészsors hiábavaló áldozat, ha nem szolgálhat tanulsággal másoknak. Ehhez pedig ismerni kell az életművet a maga teljességében. Most végre egy jól rendezett kiállítás nyújt erre lehetőséget, s ad bizonyságot, hogy Vajda Lajos bár majdnem negyven éve halott, de művészete *eleven és üzenetekkel teljes.*

Harangozó Márta

emberről 2.

19.

1021

Levél Vajda Lajosnak Orpheus diáriumából

1. Az 1943-as nagy Vajda Lajos gyűjteményes kiállítás előtti időkben látogatott meg Szabó Lajos, hófehér „Goethe-arcával", halk, oboa-szókratészi hangjával, és arra kért, hogy nem mennék-e el vele az özvegy Vajda Júlia lakására és nem nézném-e meg vele Vajda Lajos legutolsó műveit. El is mentünk, én a legnagyobb örömmel és izgatott kíváncsisággal és a legnagyobb emberi fájdalommal, mert hiszen oly közel volt még halálod éve, – megbocsátod, ha levelemben tegezlek, képtelen volnék az ismeretlen túlvilágok távolságában és a művészeti barátság mind forróbb közelségében más megszólítást használni, noha a sors megtagadta nekem a veled való személyes találkozást. Szabó Lajossal, filozófus kalauzommal, az „Európai Iskolá"-ban kötöttük a legüdvösségesebben örvénylő intellektuális barátságot, a háború után következő években. Én a *Prae* (1934) megírásának köszönhettem a meghívást Vajda Júliához. Nem tudtam, hogy az *első* Vajda-képek, melyeket látni fogok, éppen *legutolsó* műveid voltak.

2. Mikor Júliád a nagy szénrajzokat a szűk szoba parkettáján egymásra rakosgatta (bizony akkor és ott még nem volt hely, hogy a *Fekete Jelenések*et vagy *Garuda Gobelinjei*t, – így nevezem őket ma is magamban és magamnak –, ikonosztáz módjára egymás *mellé* helyezzük, a te dédelgetett elképzelésed szerint): két nagy érzés, indulat és gondolat, töltötte el lelkemet. Az egyik: a hitvesi szeretetnek és a művészeti testvériségnek az az egymásbafonódása, melyhez talán Beato Angelicónak volna néhány szíve-szava vagy színes theológiája. A másik: ebben az időben épp nagyban gyűjtögettem, olvastam, kommentáltam különböző furioso avantgardok manifesztóit és ezeket a program-részeg, teoretikus, – szerintem és akkor – már születésük idején rongyos, hithirdető lobogókat: tőlem bizony a legnagyobb szellemi távolságban éreztem. Mondanom sem kell, hogy a *Prae* írója nem holmi ókonzervatív akadémizmus roggyant-rothadt szószékén vagy koporsó-födél katedráján érzett efféléket. De: manifesztó, kiáltvány, vallás-alapítás, metafizikus vurstli-kikiáltás, bölcseletben a tökkelütöttségig járatlan analfabétizmus, pubertás-stupid anarchiák, jövendőlések, elvont-tartalmú szavak és selejtnél vacakabb műszavak, süketek fráziskereplő tolvajnyelve: taszított. Ha Liszickij a festészet játszóteréül (szerinte persze harcteréül, – ha tetszik mozgásteréül) rejtélyes értelmű „kozmosz"-okat jelölt ki és úgy képzelte, hogy a gyerekek fantáziáját és vizualitását „Két Négyzet Története"-vel lehet fejleszteni, – én (megbocsátod, ha kissé fennhéjázó vagyok), akinek a vállát sok festő az „abszolút látás" miatt veregette, vigasztalásul, mert hallásom nem jutott el az abszolút fokig, – én, a fenti kozmosz-sztorit: nem a legkülönlegesebb odaadással figyeltem. Mondrianban nem tudtam színek és formák „egyetemes érvényű relációit látni" –, az ilyen szó-szériák sem filozófiát, sem fizikát és legeslegelsősorban semmiféle festészetet *nem* jelentettek, – „metafizikus realizmus"-ban és „neoplaszticizmus"-ban: rációt, logikát, világegyetemet, „lemeztelenített ősviszonylatokat" és ismétlem, ismétlem – *festészetet:* nem láttam. Malevics „Tárgytalan Világá"-ban: ábrázoló geometriába bevezető, játékos gyerekkönyveket, A. Breton szürrealizmus-sámánkodásában a legelemibb lélek- és széptanhoz még dadogva sem eljutó fiaskó-farsangot láttam.

Persze, hogy legásatagabb és legásíttatóbb volna itt, „félszázadok" után, amatőr kísértet-konferanszléként, parodizálni ezeket a századeleji rozsdás frazeológiákat, misztika-maskarás zsargonokat. De (naplómból szedegettem...) *veled* kapcsolatban, – azonnal meglátod: *miért?* – kellett felidézgetnem –, szigorú dogmaként, finálénak odakanyarítva ezt a szimplicisszimusz tételt is: mindketten tudjuk, hogy értelemre immunis elméletekből vígan születhetnek örök értékű remekművek (sokszor születtek is!) és fordítva: ragyogó, jófilozófiás, teoretikus előjátékokból és nyitányokból: fertelmes dolgok abortálódhatnak, mélyen alant járva giccsnek és viccnek.

1

XXI. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 1980. JANUÁR

Vajda

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak (Orpheus diáriumából) 2

Bálint Endre: Barátok (Kettős portré, 1937) 8

Karátson Gábor: Szentendrei házak feszülettel 10

Szabó Júlia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos művészetéhez 12

Passuth Krisztina: Vajda–Malevics–Klee 16

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok 18

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszakáról 22

Műhely

Nagy Ildikó: A csend és a hallgatás között 28

Lóska Lajos: Fogalomtárgyiasító (Szemethy Imre grafikáiról) 30

Kitekintés

Vaszilij Pucko: Bizánc élő öröksége 34

Élő múlt

Darkó Jenő: Újszerűség és hagyomány a magyarországi metabizánci művészetben 38

Könyvekről

Rudolf Arnheim: A vizuális élmény – Az alkotó látás pszichológiája *(Séra László)* 42

Napló

5

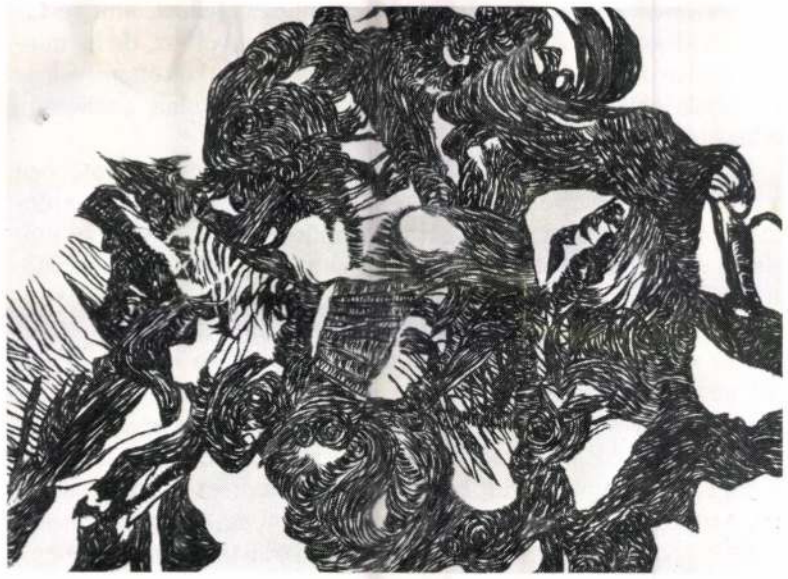

pancsi Bizáncból eljutottam az ikonok madonnás, egyszerű-figurás világához. Eljutottam (hozzád! *rólad* van szó!): így. A Tabánban a „Rácz Fürdő" családom tulajdona volt egy ideig (később ingyen lábvizet kaphattunk benne...) és én gyerekkoromban sokáig nem tudtam, hogy *mért* „rác ez a rác", végre megmagyarázták a tabáni, görögkeleti *szerbek* történetét.

Egy nénikém, Temesvár vidékéről, görögkeleti szerb volt: számomra szinte titokzatosabb volt a szerb naptár szerint ünnepelt karácsonya, mint a katolikus misztérium. Apámmal a görögkeleti ünnepeken mindig elmentünk nénikém Várfok utcai ódon-ódon házába, ahol sok-sok szép ikont láttam. De ez még nem volt elég! Az „örökké" zárva tartott szerb templomot a Tabánban nénikémnek sekrestyés és pópa kinyitották és látva láttam, amit te láttál Szerbiában és Szentendrén.

No aztán jött a pubertás tündér-maskarás, csili-csali rókája: a „művelődés", az intellektüelkedés. (Ne szidd *nagyon,* Orpheus, mert Vajda Lajosod is ebben csak bandzsa pózt látna). Barétnémtól gyönyörű kis képeskönyvet kaptam (talán nincs is szebb): az orosz egyház ünnepeit ábrázoló festmények, a recklinghauseni ikonmúzeumból, 16 darab. Ebben a könyvben a II. tábla: *neked* van szentelve! „Mária bemutatása a templomban" a főtéma, de jobbra fönt, miniatúra-méretekben, az Angyali Üdvözlet látható, de – hogy? Az angyal: *kenyeret* nyújt át a Madonnának, a te, te, te kenyeredet a te csendéleteden, összekapcsolva misét, parasztvacsorát, ikon-Máriát, a világ legelemibb, „mindennapi kenyerünket" egyszerűségét.

Népes ország egy Bölcsészeti Kar a pesti egyetemen, tehát akadt ott egy hölgy, aki gyorsulva leendő feleségemet megajándékozta Hugo Ball *Byzantinisches Christentum* (1923) című könyvével. Nesze nekem orthodox, bizánci, balkáni, hellén-szláv, ikonoskodó theológia! És neked, Barátom, egy afféle figura, amilyenekkel bőven találkoztál Párizsban. Hugo Ball: *maga* egy Vajda-montázs, – kapitalista origó, filozófia, szociológia, kubizmus, expresszionizmus, dadaizmus, Bakunyin, katolizálás, bizánci szentek, „Athos-hegyi" (Agnuzzo) kvázi-szerzetesség.

7

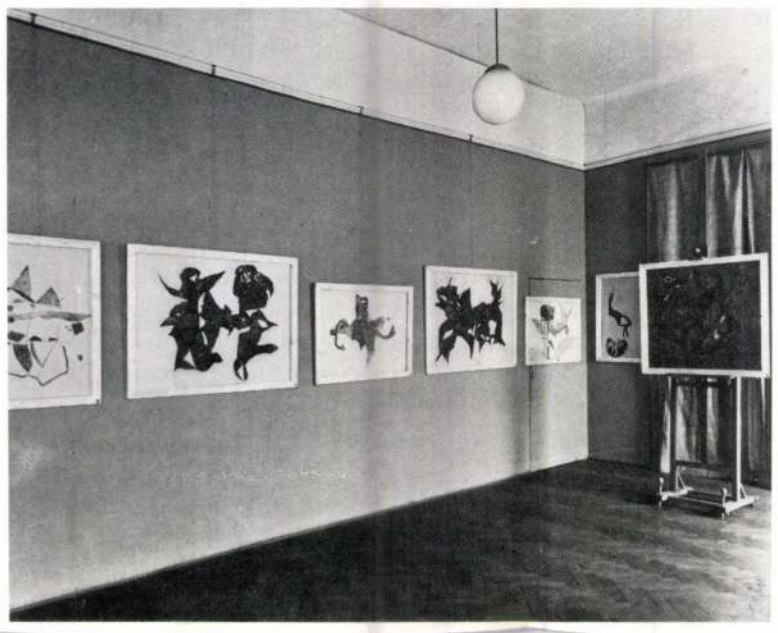

Milyen fenséges (igen, *nem* hallottad rosszul, fenséges) példa vagy nekem, amikor *nem* csapkodtál-kapkodtál összevissza a „Hülyék Hajójá"-n (Narrenschiff...), – klasszikus *mértéket* tartottál (a démonok órájában is) és: ahhoz az ikonos, „Madonna-Én"-es tisztasághoz jutottál, melyet én is megpillantottam 1937-ben, mikor Torcello kis velencei szigetén szemben álltam (térdeltem?) egy apszis egyszál-egyetlen, nyír-karcsú Madonnájával, óriási arany háttérben, minden dekoráció nélkül. Látod, így formálgatok jogokat igaz megértésedhez.

13. És az általad transzparenssé vált Lényeg-Madonnák és lényegének *után:* maszkjaid! Kontrapposztó! Kontrapposztó! Orpheus önarcképe álarcokban. A maszk, az alkotóelemek minden vitustáncos torzításai ellenére: az *ember* arca, ezé a legnagyobb titoké az istenek állatvilágában, a teremtés tohuvabohujában. De a maszk: a halott ember arca, koponyája, a halál legaljasabb „farce macabre"-ja, a démonok portréja, a gyermekek ösztönös grimaszozása, kioltha-tatlan színjátszó természetünk, félelmünk az Ismeretlentől, művészi kedvünk, hogy *tovább* folytassuk azokat az alakzatokat, melyeket eredetileg a természet ránkfigurált, – a maszk: az élet és világegyetem (hol titkolt, hol vallott) belső őrültségének desperált szigilluma, állatutánzás, – hol mimikri, hol karikatúra, hol istenítés, hol lidércnyomás, – a maszk: bohózat, karnevál, commedia dell' arte, – hazajáró lélek, pojácák lisztes pofája a cirkuszban, próbakisasszonyok toalettjei luxus-maskarák bemutatóján.

Nem öncélú értelmezés vagy hasonlat-rondítás a litániám: *képeid*ről, mint legracionálisabb kottákról, olvasom és (ne, ne vedd tiszteletlenségnek!) testvérként kéredzkedem ismét és ismét hozzád, képzelt belépőjegyként kínálva „Orpheus"-om megszámlálhatatlan maszkjait, az „Önarckép *Álarcokban"* sorozatot (tervezett cím) és még esszé-kötetem címében is a *„szerep"* szót. A visszahúzódó *tanítvány* halk szavai ezek is.

14. És most vége maszkoknak, bizáncoknak, művészeteknek és irodalmaknak: előttem álló *fényképedet* nézem és amit látok, érzek és gondolok róla – *az* lesz mindvégig az egyetlen, égi hitelű interpretáció.

1979. szeptember

SZENTKUTHY MIKLÓS

„Pénzem az egyáltalán nincs, itthon sem kapok semmit, de a Bálinttól kaptam egy olajfestékes dobozt néhány ecsettel, magamnak is volt itthon néhány megmaradt tubusom és tavalyról patronpapírom (mert erre festek és nem vászonra) és így, ahogy tudok, elkezdtem dolgozni, nem törődve semmivel." (Szentendre, 1936. június 30.)

Vajda Lajos írta feleségéhez e sorokat. 1936-ban. Hát igen... Vajda nem törődött semmivel, amikor dolgozni akart! Pontosabban: nem törődött azokkal az apróságokkal, hogy sötét albérleti szobában volt kénytelen dolgozni, hogy nem állíthatta ki képeit, és hogy esténként disznózsíros kenyeret vacsorázott, reggel nagyon fáradtan ébredt fel, hogy még fáradtabban fejezze be a napot. Nem sok ideje maradt arra sem, hogy a közvetlen környezetéhez tartozó kollégák teljes meg nem értésével törődjön – bármennyire fájt is neki a nemtörődés, nem beszélve a kimondott vagy félig kimondott ellenséges és elutasító véleményekről...

Amint elnézegetem az olcsó, megsárgult csomagolópapírra rajzolt – ma már közismert – *Barátok* címet viselő csodálatos kompozícióját, amit negyvenkét évvel ezelőtt „készített" – hogy az ő szavajárásával éljek –, és amit kettőnkről csinált, az általa tökélyre vitt szimultanista, transzparentikus technikával – szomorúság fog el, hogy miért nem éreztem át élete nehezét akkor, amikor talán többel tudtam volna segíteni, mint egy doboz festékkel és néhány ecsettel... Vajda végtelenül szemérmes volt, én meg végtelenül figyelmetlen... Igaz ugyan, hogy gyakori költözködései idején – albérletről albérletre – olykor segítettem neki és Júliának a cipekedésekben, de amire a leginkább szüksége lett volna: egy aktívan mellette álló szellemi társra – ott az én tudományom csődöt mondott... Az én jelenlétem Vajda mellett passzív volt, ha ezalatt arra gondolok, hogy – bár a legnagyobb rokonszenvvel kísértem szellemi útját – nem azonos szellemi platformról indultunk, és belső tartalmaink is merőben mások voltak. De ha jelenlétem passzív volt is ebben az értelemben, mégiscsak *jelenlét* volt, amit Vajda nemcsak tudomásul vett, de mint baráti jelenlétet – méltányolt is... Még az életében írt kritikámmal nem értett egyet – (ma már én sem nagyon), de kifogásolta *életvitelemet* is; könnyelmű[illegible] csak az ő aszketikus életfor[illegible] den hiábavalóan kidobott p[illegible] mondjuk jobb minőségű papírt és festéket vettem volna, gondolom, elfogadta volna tőlem.

A *Kettős portré* című rajza nem egyszerre született. Helyesebben már 1935-ben megvolt a rólam készült rajza és ugyancsak az önmagáról készült is. A két rajz egybemontírozásának és a többi motívum szerepeltetésének ideje 1936 végére vagy 1937 elejére tehető. Ez időkben jó néhány változatot készített erre a témára, más figuratív és tárgyi motívumok átszövéseivel, de már színeket is alkalmazva e transzparenciákra. Ismeretes, hogy Vajda soha nem írta alá nevét műveire, és időpontokat sem jelzett. Nem ez volt fontos számára. 1934-től, az év vége felé, amikor a Képíró utcai „Fehér ló" nevű garniszálló utolsó emeletén egy „műteremmé" kiképzett jéghideg szobában már együtt laktunk, követni tudtam munkája menetét, periódusainak váltakozását – egészen 1940-ig, amikor az utolsó műveit alkotta a Pismány-hegyen, a Haluskai tanya egyik fehérre meszelt, tiszta és világos szobájában. Azon a nyáron én is ott laktam szomszédságában egy ugyanolyan szobában, mint az övé volt. Feleségének, *Vajda Júliá*nak emlékezete és az enyém is, igen kis hibapontokkal, de megbízhatónak bizonyult, arról nem is beszélve, hogy a két műtermi kiállításának anyaga is eligazíthatott minket a keletkezési időpontokat illetően. Lehet persze, hogy a későbbiek folyamán valakinek eszébe jut majd Vajdát hamisítani, de ennek a valószínűsége igen csekély, már csak azért is, mert Vajdát „nem jegyzik" a képtőzsdén, mint *Glatz Oszkár*t és másokat, továbbá Mándy Stefánia egy hiánytalan oeuvre-listát állított össze Vajda-monográfiája számára. Természetesen ebben az oeuvre-listában nem szerepelnek azok a művek, amelyek 1943-ban egy mappába téve elvesztek, de azok a művek Vajda ismert periódusaiból lettek kiszemezve, hogy a háború rombolását kikerüljék. Ha valami csoda folytán ez a mappa előkerülne, számunkra csupa ismerős képet tartalmazna. Legalább addig, amíg mi élünk, senki sem jöhet elő nagyobb számú úgynevezett „lappangó" Vajda-művel... (Ismerünk olyanokat, akiknek anyaga a háború alatt megsemmisült, de – az anyag törvényszerűségét megcáfolva – újjászületve megint a közönség elé kerül! Bizony, vannak még „csodák"...) Szerintem vannak másféle csodák: például az, hogy egy olyan szellemi közegben, amelyben Vajda élt a második világháború előtt, létrejöhettek azok a művek – hazai szellemi társak nélkül, minden visszhang nélkül, anyagi és morális segítség nélkül... Amikor Vajda meghirdette programját, még nem volt egyedül. Így hát bízhatott abban, hogy a program végrehajtásában („még ha bele is pusztulunk, ami könnyen meglehet...") segítője, vagy segítői akadnak... Nem így történt, és nem Vajdán múlt, hogy nem így történt... Vajda valóban belepusztult a totális érzéketlenségbe...

„Ma voltam átvilágításon, de nem kérdeztem semmit sem az orvostól... Szeretném tudni, mi van Bandival. Jó lenne, ha barátokat látnék magam körül. Nagyon hiányzik egy-két ember és rémes ez a *társtalanság*, legalább, ha költő lennék, írhatnék verseket egy darabka papírra." (Budapest, 1941. május 9. Új Szent János kórház)

Vajda ezt a levelét is Júliának írta... Milyen jó, hogy nem kérdezett semmit sem az orvostól az „átvilágítás" után! Amilyen kitűnő hallása volt, talán megtudhatta volna azt, amit mi már tudtunk, de hinni nem akartunk, hogy nincs segítség, hogy mindkét tüdejét felfalta a tuberkulózis. Ugyanekkor írta nekem Vajda azt a válaszlapot Bácskába – kérdésemre, hogy vannak-e tervei a munkáját illetően – ...„Úgy érzem, kiéltem eme erőimet." És nem tévedett... 1940 őszén összetalálkoztunk az első munkaszolgálatos periódusban valahol Aszód körül. De útjaink sajnos szétváltak: ő Ikladra került, én meg Domonyba. Idézem Vajdának Júliához írt leveléből az ide vonatkozó sorait: – „Bandival is együtt voltam két napig, úgy, hogy most tőle is el kellett szakadnom. Ha ezt tudtam volna előre, akkor inkább maradtam volna Domonyban. Itt nagyon egyedül érzem magam és nem tudok senkivel sem érintkezni, a társaság is nagyon gyenge. Az egyetlen ismerős is elment... Banditól nem is tudtam elbúcsúzni, mert ő más században volt, kaptam tőle egy pokrócot, amit Pozsonyból hozott, mert neki volt három. Tegnap még feliratkoztam a bakancsra is, dehát most megint mindent elölről kell kezdeni... Bandi elég rosszul néz ki és nagyon rosszkedvű." Hát igen... *Zelk Zoltán* jött át Ikladról – Domonyba, hozzám – azzal, hogy Vajda nagyon



4 *Vajda Lajos: Rákmaszk, papír, szén, 60×80 cm, 1939 (Corvina Fotóarchívum)*
5 *Vajda Lajos: Sodrás, papír, szén, 90×126 cm, 1940 (fotó Petrás)*
6 *Vajda Lajos: Ház, hal, hold, szén, 63×90 cm, 1938 (fotó Petrás)*
7 *Vajda Lajos kiállítása 1943-ban az Alkotás Művészházban (fotó Petrás)*

rint vágták ki „ollóval", egyénietlenül? Egy Kínát-járt jezsuitával beszélgetvén, eretnek, tán blaszfém vakmerőséggel mondtam: „*Minden* szenvedő ember: Krisztus". És a páter csak némán (helyeslőleg!) bólogatott – látta Keleten a nyomor kimeríthetetlenségét.

A *Vigilia* folyóirat körkérdésére, „Isten és én", legjobb Barátod, Bálint Endre: egy Krisztus-fejjel válaszolt (1977) és a mostani levélíró egy *Parnasszusom a Golgotha* cikkellyel. Ilyen trió-találkozások jelöltettek ki nekünk!

Egy életen át a spanyol barokk művészet, az angol barokk költészet, ilyen-olyan, innen-onnan manierizmus volt ihletőm, irataimban szemérmetlen stílus-exhibicionizmussal ezt folytattam tovább, de (ó te szegény *ember:* paradoxonok balga Pandóra-szelencéje!): örök orgonapontom volt az *egyszerűség* is (dehogy hazudnék tiszteletedre etikettből!). Hiszen mikor most jobban szeretem a te szentendrei, naiv-barokk, koldus-barokk templomaidat, a vonalak szűzre szűkült hálójával ábrázolva: ezt a szeretetemet nem tettem-e igazzá és hitelessé, mikor az épp imént említett folyóirat valamelyik számában Doktor Bonaventurát azért ünnepeltem, mert a szegények és melegszívű vének *egyszerűségét* jobban szerette minden skolasztika láng-lobbanó (flamboyant...), agybéli barokkjánál vagy gótikájánál. Azért írom ezt neked, hogy így talán hamarabb engedsz közeledbe, – nagyon ott szeretnék lenni.

12. Bizáncodat, Bizáncomat szintén közös kincsnek érzem. Te kezdetben a világ ringyó-kavalkádjáról csináltál ezerarcú montázsokat és később megtértél a bizánci ikonokhoz. Orpheus számára is Bizánc ilyen zsinatos-bordélyos, rómaias-keleties, ortodoxul orfeum és eretnekül bolond-dogma színpad volt, vagyis: montázs a javából. Nagy merészség kellett hozzá, mert Bizánc műlovarnőiből és egyházatyáiból a ponyva és nem-ponyva „irodalom" rég unalmas moslékot, sablont és gépesített kliséket csinált –, (osztrák, német, angol, USA-könyvek voltak készletemben), – Bizánc a legolcsóbb árucikk volt áltörténelmi álregények rég-kész ételekkel való hizlalásához. Művész legyen a talpán, aki igazat, újat, színeset, „Madách"-ot vagy „Spengler"-t tud csinálni belőle. Én ugyan efféle talpakkal *nem* rendelkeztem, dehát az ifjúság (néha poszt-ifjúság...) afféle sokat akaró szarka.

Különben is a lényeg az, hogy a brillántos piszokban pancsi-

telenség három legborzalmasabb hárpia-párkájával meg tudtál küzdeni. Ne kord-bársony kaszt-hacukába öltözzem, hanem a te, hívságos ornamentikákra köpő – erkölcsöd ornátusába.

7. Ami a montázs-kérdést illeti (bár az egész ügy egyszerűbb egy pofonnál, nagykalapban, vaskalapban nem igen akad itt valami kérdezni való): három dolgot szemicskélek naplómból levelem számára. Első: Kállai Ernő szívbéli barátommal, akivel a háború után vagy két évet nap-nap után együtt töltöttem, egyszer vígan koccintottam, az örök műtörténeti földek-forgatása és nagydoktori garabonciáskodás közben, kacagva így szóltam: „Montázs a világ, kollázs a halál! Igyunk rája!" Valóban, montázs ma minden. Földrajzi, néprajzi folyóiratok, divatlapok, tudományokat népszerűsítő képes-zsurnálok, rádiók és egész háztömböket termeszekként szétemésztő televíziók: összevissza halmoznak bikiniket, diplomatákat, násztáncos vagy vitustáncos (egyremegy) halakat, fénytant, Einsten-hulladékot, afrikai, ázsiai selejt-isteneket, sexet, horrort, a lélektan mumusait vagy amit nem akartok. Persze kétélű vesszőparipa ez („Dada! Dada!...): egyik éle – rongyszedés és zsibvásár, másik éle – a világ milljó-grimaszú kaméleon-arcának legértékesebb, legtermékenyítőbb, tudományos és művészeti felmérése és okosan mámorító nyilvántartása.

8. Második „emléklap" montázsaiddal kapcsolatban: az „Európai Iskolá"-ban Mezei Árpádtól kaptam kölcsön Lautréamont *Maldoror*-könyvét. Zárójelen kívül jegyzem meg, hogy amilyen (finom leszek) „kacagtató" veled kapcsolatban minden kommerc-freudizálgatás és Jung-matiné, annyira jó, nagyon jó, ha a képzelhető legmagasabb fokon elemeznek lélektani, mítosztani szempontból, – ez éppen Mezei Árpádról jut eszembe, aki 1965-ben ilyet csinált egy tanulmányában (Narcissus látásba szívódott szexualitása...). Az „Európai Iskolá"-ban sok festőnek ábrándoztam (à propos „montázs") egy Lautréamont-*albumról* (a szöveg mindensége vagy semmisége itt totálisan érdektelen), melyben mondjuk úgy öt vagy tíz oldalanként egy-egy képet (reprodukciót) mellékelnék, például egy botrányosan parázna orchideát, Schongauertől Szent Antalt megkísértő rézkarcot (metszetet?), középkori hullát középkori breviáriumból, szentszűz-kék jégvirágot (nagyítva!, – alig tudunk már más trükköt, mint a nagyítást...) Guatemalából, egy-egy Füssli-Fuseli festményt vagy rajzot, a legújabb fazonú halálfejet, biedermeyer csendéletet és így tovább. Mondom: ha az ember balról nézi, tán olcsó játék hülye gyerekeknek, de ha Paracelzusszal és a régi századok hihetetlen tágtudású polihisztorainak értelmezésével, akkor az ilyesmi: legcsúcsosabb tudomány, művészet, világkép. Az én „album"- vagy panoptikum-leporellóm valahol rég elkeveredett, Lautréamont „gróf" urat illetően, viszont – téged is nagy örömmel fog eltölteni: egy kiadó Szemethy Imre barátunkat bízta meg *Maldoror* „képesítésével", – különben ő az egyik közvetítője levelezésünknek, melyet távolról sem érzek *egyoldalúnak*. Érti, aki érti.

9. Harmadik „billet doux"-m, szíves levélkém, montázsaiddal kapcsolatban: bevallani – hol, miben éreztem rokonságot veled (könyörgök, ne vedd szerénytelen dörgölődzésnek!) az „Orpheus" írása közben, most, a IV. és V. köteten dolgozván és legtöbb művedet jól megismervén? Mennyiben vagy arcomhoz arcként tapadó ihletőm és szándékaimban megerősítőm?

Illemet tanulván, kurtázva ennyit. Szerény libellumom, a montázsok trópusi esős időszakában, félreérthetetlenül a montázsos látás körébe tartozik, tehát itt nyugodtan tanulhatok tőled, mértéktől mérhetetlenségig mindent.

Szándékod és hiánytalan megvalósításod: az emberi állatfaj iránt abszolút közönyös Univerzum legtávolabb dolgai között felfedezni a rejtett vagy nyilvánvaló összefüggéseket. Metaforáim, hasonlataim, a legprecízebb logikai műszerekkel és a fantázia éppoly precíz faunájával és flórájával: ugyanezt az egyetlen érdemes munkát akarják elvégezni. A *te* iskolád kapui állnak nyitva előttem. Az „Egész Világ" ábrázolásának, a játszva gúnyolható *Catalogus Rerum*nak módszeréről van szó.

Beszéltünk az „*egy* tárgyba *más* tárgyat belepontozó, ellenpontozó" históriáról: mikor sajátmagamat (*csak* lélektanról, jellemtanról van szó) Mozart, Goethe, Dürer stb. fejébe rajzolom bele, és az ő „tárgyi" mivoltukat az én „tárgyi" mivoltomba pecsételem, sziluettet portrébа, portrét sziluettbe –, egy pillanatig sem fukarkodva az ezzel járó anakronizmusokkal, – nem a *Vajda Lajos – Bálint Endre*-féle invenciókhoz csatlakozó ujjgyakorlatokat végzek?

Álmod: képeidet ikonosztáz-sorozatban látni. Egyáltalán nem látom távolinak és lehetetlennek ezt a dolgot, bár talán mégiscsak tökéletesebb hatást tesznek képeid (kivéve a legutolsókat) egymástól *elszigetelt* ikonok rendjében. A te Orpheus-fiad fejezeteinek egymásutánja, – hogy egy kissé tréfáljak is kripta-budoárjainkban és Acherón-ateliénkban, – bizony pravoszláv istenízlés szerint rendeződik. Hogy a sok maszk-mázolás és Bizánc-tarkaság meg Bizánc-egyszerűség el és meghatározólag a *te* klasszicizmusodat igényli az én baccháns barokkomban: ez szinte művészet-terápiai parancs.

10. Mikor először láttam meg utolsó műveidet és Feleségedet: a lelkemet újra (mindenkor) elárasztotta a *szenvedés* tudata, belőled belém testesült, fantáziás érzése a szinte síromba taszító résztvevésnek és – az a *szeretet* Feleséged szemében, szavában, mely csak azokban a sok-sok csodálatos, nagymisés Agnus Dei-kben leli párját, melyeket magamban énekelek. Ez is, látod, nagy-nagy témája levelemnek, mert Orpheusom IV. és V. kötetének vezérhangneme ez a kettő: a mérhetetlen sok emberi *szenvedés* és egyetlen angelica narkózisa: a *szeretet*. Ahogy Feleséged elém terítette a *Fekete Jelenések*et –, az a könnyező, suttogó hang, mellyel az 1943-as kiállításon odalehelte nekem, hogy „Ubul" (Kállai Ernő) könyvet akar írni rólad: akkor, most is és mindig, ez a szakrális jelenet eszembe juttatja azt a „konferenciát", két hangra, melyet papbarátommal, – vatikáni ügyész –, tartottunk a házasság szentségéről, egy válással és új esküvel kapcsolatban. Azt persze már a katekizmusból tudtam, hogy római Egyházamban a házasság az a szentség, melyet *nem* a pap szolgáltat ki, hanem a házasulandók egymásnak, – önmaguk. De hogy (ebből sok kánonjogi bonyodalom) ez az egymásnak adott *eskü:* minden felekezet tagjainál (úgy emlékszem: pogányoknál is) a legelsősorban és mindenek fölött a lényeges, ezt ama bizonyos beszélgetés alkalmával tudtam meg. Lehullt itt római jog, római szentségeskedés, – az úgynevezett „polgári" házasság: *szentség* fényében ragyogott. Protestáns vagy buddhista klerizáló liturgia? Oly balgán oly mindegy. Marad a meztelen *szeretet* szerelmes szentsége és ott, – a *Fekete Jelenések* gyászszőnyegeivel lábam előtt – a *művészet* összekötő szentségét és legősibb egyszerűségét is érezhettem.

(Júlia hangjával kapcsolatban, az 1943-as kiállításon, bizonyára megengeded, hogy naplómból egy következő oldalt is, sűrítve, idézzek, – annál is inkább reménykedem engedélyedben, mert ezen a kiállításon láttam *először* összegyűjtve *sok* művedet. A kiállítás helyisége a Barcsay utca sarkán, egy óriási bútorkereskedés fölött volt: én meg a Barcsay utcában voltam kezdő tanár, a „Madách" gimnáziumban. A kiállítás közben légiriadó volt: barátaimmal, családommal, az én gimnáziumomba rohantunk, de mivel sehol egyetlen gépet sem láttunk vagy hallottunk, a gimnázium udvarán [vasárnap] üldögéltünk, kék ég soha kékebb, aranynap soha aranyabb, csend soha csendebb nem volt. Mintha Vajda Lajos nézett volna le ránk abból az üdvösségből, melyet ő képzelt [vagy nem képzelt...] magának. Az ájtatos-áhítatos beszélgetés természetesen a horogkeresztesek apokaliptikus halállovairól és Vajda Lajos művészetéről folyt, erről a kettősségről *egy* világban. Inkább ima volt ez, santa conversazione, mint közönséges gondolatcsere. A légiriadó után, visszamenet közben a kiállításra, én arról „szavaltam", hogy az egész világ *úgy* értse meg Vajdát, mint ma az ég kéksége és a gráciás-glóriás napsugár, és *ne* legyen rossz helyen vájkáló vajákos pszichoplanétás emberek, szellemtelen szellemtörténészek, a hivatalos vagy kalandor „esztétika" frázisokat fétiselő, impotens maffiájának martaléka. Júlia az *ő* kiállításán, a Városmajor-utcában, a szeretetnek és a művészetnek ugyanazt a könnyes és remegő tisztaságát mutatta, mint a *Garuda Gobelinjei*nek kiteregetésekor).

11. Egyszerűség. Vagyis? Nem írhatok neked most másról, mint a szentendrei feszületek bádog (a „pléh" szó még kálváriásabban kegyetlenebb) Korpuszairól. Miért ezerszer Krisztus-tragédiásabb a *lapos* bádog, címtáblafestékkel, mint egy domború, szoborszerű aktja az Actus Tragicusnak? Talán mert összegörbülni tud, könnyebben szakadni, mert szinte szemétnek számít a fémek között, mert repedt dobként szélben zörögni tud, mert valami passió szabásmintája sze-

Úgy gondolom, egyetérthetek veled abban, hogy ne „problémáztassuk" agyon a képzőművészeket térrel és idővel, egydimenzióval és *n*-dimenzióval, hazug-főpapi, rituális belemagyarázásokkal: felső matematikát, elméleti fizikát bízzuk csak szépen Kopernikuszra, Bólyaira, Einsteinre, – a festők *nem* természettudósok és filozófusok (utóbbi faktum bizony nagy szerencse).

3. Te, te, te bizony *nem* voltál elveiddel, terveiddel, kíváncsiságaiddal olyasmi, mint Londonban a Hyde Park-sarki kikiáltók (jerikói trombitások, amitől ugyan semmiféle falak le nem dűlnek, legföljebb krónikusan megsiketül az ember). Milyen szent szerénység, bölcsesség, alázatos, de kemény ráció, szinte „vallásos" és családias intimitás van abban az *öt* pontban, melyet naplómba (magam művének nagy okulására!) kijegyeztem. „Konstruktivista szürrealizmus": ez (noha rövidlátókat a fenti rövidlátó hitágazatokra emlékeztethetne...): a legreálisabb, legeslegpontosabb meghatározása egész művészetednek. – Nyugat és Kelet művészi szintéziséről *nem* fanfároztál tűrhetetlen falzettókkal: a legegyszerűbb szavakkal szóltál erről és a legbonyolultabb többszólamúsággal, a legkonkrétebben valósítottad meg. – Te valóban szomorú világunk tragikus lényegét kerested és ezért fordultál a népművészet legősibb gyökereihez, azokhoz a keleti, nyugati mítoszokhoz, melyek az ő jelkép-dús, valóságdús, képzelet-dús módján próbáltak megküzdeni aligérthető létünk végső kérdéseivel, hol szédítő szövevényességgel, hol döbbenetes leegyszerűsítéssel. – A népzenei analógiák a legérthetőbben hatottak rád (feldolgozóiban a félelmetes „primitivitás" és a legraffináltabb „polifónia" találkozása), de (akaratlanul) a legintőbb példa vagy arra, hogy ne és ne és ne vigyük pojácáskodó túlzásba festészet és zene összehasonlítását, – erre ugyanis főleg vakok és süketek hajlamosak. Szerencsénkre, szerencsédre: *vannak* köreinkben jó szemek és fülek, tehát mértéktartók. – Szinte gyermeki kedvességgel (érdemed! érdemed! ezért *is* szeretlek, legszeretetreméltóbb Barátom!) közlöd tervedet: egyik fejet, formát, tárgyat akarsz belekomponálni másik fejbe, formába, tárgyba. Legtökéletesebben meg is csináltad, – képzelheted, hogy „Orpheus"-barátod (kérlek, ne vedd tolakodásnak!) mennyire élvezte ezt, hiszen egész opusában (ha ugyan megérdemli ezt a nevet) végesvégig ilyen figurákkal beoltott figurák nyüzsögnek.

4. Ugye „konstruktivista szürrealizmus"-t mondtál. Ez legvilágosabban egyrészt mértani vonalakat jelent, másrészt az álom, a képzelet, a mítosz és a valóság Isten vagy Ördög-rázta kaleidoszkópját. Akkor először arról írok, naplómból szerkesztett levelemben, amit a *vonalaidról* jegyeztem fel magamnak. A te vonalaid nem halotthűlt absztrakciók, hanem megtelnek az emberi élet egyszerűségeivel, parasztházakká válnak (szinte „ábra-imákká"), a halászok élete élteti őket, a halász-apostolokat juttatják eszünkbe az evangéliumokból, az egyszerűség hit-melegítette, érzelmi gazdagságával. A csendélet kenyere, asztala (így írtam): az ókeresztény ó-misék egyszerűségével rokon. Gimnazista dogmatika-tankönyvemben látható volt egy párvonalas rajz: egy hal és pár kenyér (katakombából? római tűzfalról?) – mintha *te* rajzoltad volna. Az őskor ősvázáira a legelső díszítő karcolásokat, – kígyók, kockák, pontok, szorzásjelek, kottavonalak és meanderek –, nem legközelebbi, vérségi őseid húzogatták-e? Sok-sok összevásárolt könyvedben bizonyára lehetetlen volt számodra nem magadra ismerni, mikor az óceániai úgynevezett „röntgen-rajzok" hajszál, halszálka vonalait láttad: emberek, állatok anatómiáját ábrázolják, – *vonalakkal* organizmusunk (egyelőre eléggé örökkévalónak látszó) titkait.

5. Most az a bizonyos *„szürrealizmus"* kerül illendően sorra. Hogy naplómban az utolsó szénrajzokat nem csak *Fekete Jelenések*nek neveztem, hanem (az indiai hitregékre gondolván) *Garuda Gobelinjei*nek is: erre talán az első pillanatban, mikor levelemet olvasod – kissé összeráncolod a homlokodat és tágra nyitod szemedet, de azt hiszem, ez nem sokáig fog nálad tartani. Mert hiszen te is a legjobban tudod, noha nem voltál valószínűleg olyan hóbortos fakír, hogy angol fordításban végigolvassad a Mahabhárátát, mint csekélységem, – tudod, hogy Garuda: egy főisten főhordozója, sas, madarak királya, ember-arca van, kígyót tart a szájában. Ezeket a motívumokat dolgoztad ki, a végtelenségig fölgazdagítva.

Szegény „Orpheus"-odtól nem veheted rossznéven az itt követ- [illegible] gusát, hiszen tollnok-barátod is a te labirintu- [illegible] kott merészkedni. Hogy egyszer én is kuruzsló-zsargonban beszéljek: nem „szinonimák", hanem „antagonimák" sorakoznak lapjaidon, lapjaimon:

Szem, izom, madár szárnya, halálfej és éjszaka, bagoly és maszk, haláltánc és letört fa-ág, gyökerek, fekete lángok, a pestis epilepsziás balett-babái, Picasso, sárkányok és kígyók, parasztházak és vagina-ajkak, színeváltó Holdad és halaid: ez valóban a szürrealizmus tökéletes summája.

Hogy egy klasszikus szót használjak, ez távolról sem *csak* a szürrealizmus szintézise, nem, ennél sokkal több: a modern művészet „klasszicizmusa", démoni összegezés. Bátran (vagy nem is kell már bátorság hozzá?) le merem írni levelemben, hogy Mirót, Dalit, Ernstet stb. emberileg üresnek, kimondottan frivolnak érzem a te képekben kinyilatkoztatott feltétlen moralitásod mellett. Mert a természet alapjelenségeinek, életnek, halálnak, szenvedéseknek és kérdéseknek ez a szintézise – a tökéletes művészet mellett: tökéletes – etika.

Ezeket a képeket, – mondtam, – láttam legelőször tőled: *most* értem meg igazán őket (azért is korrespondálok türelmetlenül neked), – még azt a bizonyára nem is részletkérdést, hogy *korai* fotómontázsaid és *késői* „De Natura Rerum", „De Natura Deorum", „De Natura Dolorum" világdrapériáid – a legszorosabb összefüggésben vannak.

6. Etikát mondtam? Moráról beszéltem? Akkor halaszthatatlanul írjam ide: micsoda művészeti és erkölcsi erő (szinte zuhogó kegyelem ez rád valahonnan) kellett ahhoz, szerzetesi aszkézis, beléd és benned épült Athos-hegyi kolostor, hogy betegség, nyomor és siker

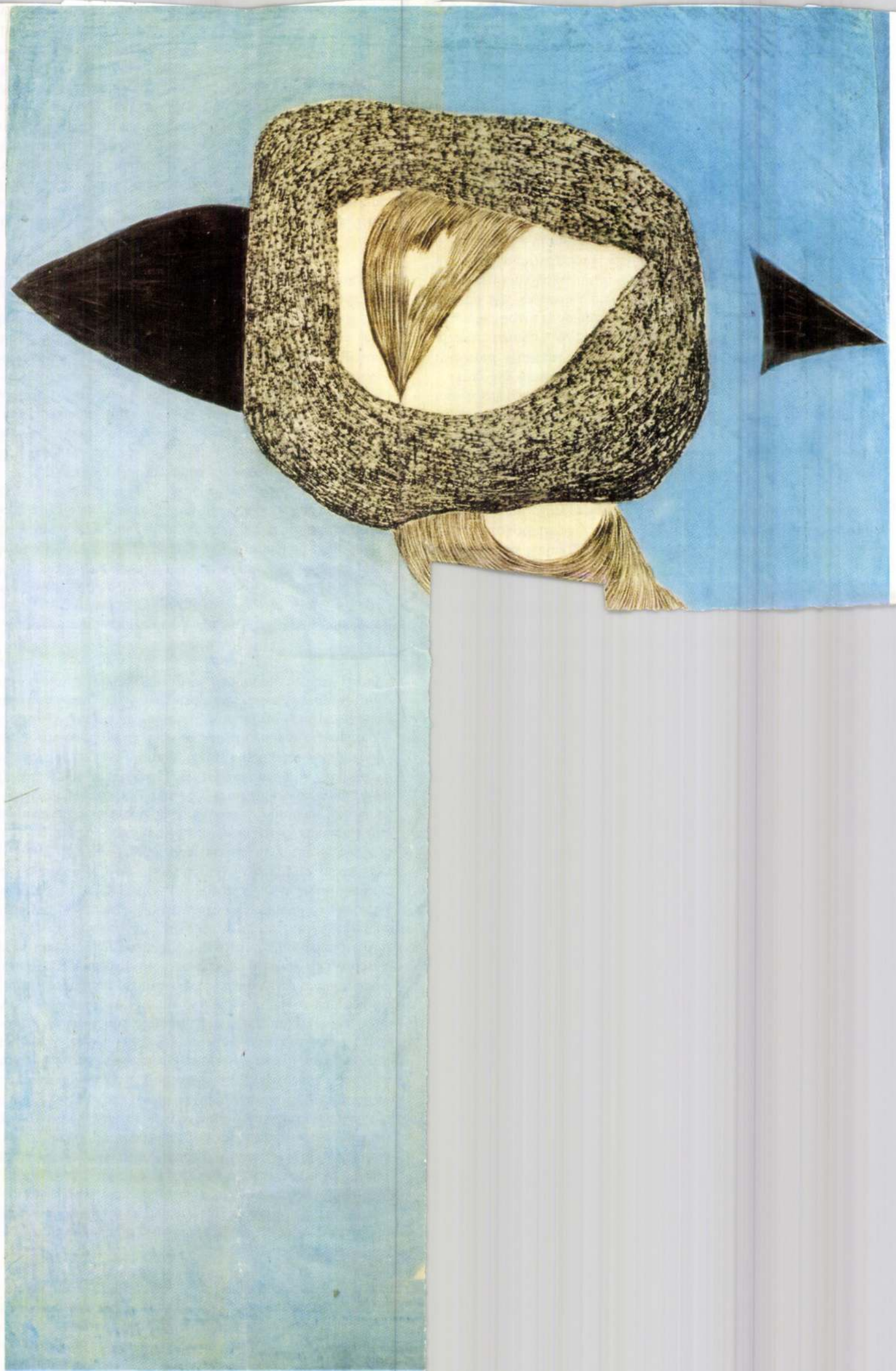

Vajda Lajos,
festőművész
(1908-1941)

1021

Házak, ikonok, maszkok, szörnyek

A Vajda Lajos emlékkiállításról

Zalához *két ponton kapcsolódik* Vajda Lajos festőművész élete. Hetven éve, 1908. augusztus 6-án Zalaegerszegen született, ahol gyermekkorát is töltötte. A másik már sokkal később: 1970-ben a megyeszékhely tanácsának épületében rendeztek emlékkiállítást a művész munkáiból.

A Magyar Nemzeti Galéria most tekintélyes méretű, az egész életművet felmérő kiállítással emlékezik az 1941-ben tbc-ben meghalt festőre. Elsősorban özvegye, Vajda Júlia festőművész őrizte meg a kiállításon szereplő 272 művet, ugyanakkor találhatók köztük olyanok, melyeket múzeumok és gyűjtők kölcsönöztek. A rendező és a katalógust összeállító Haulisch Lenke művészettörténész munkáját sokrétűség és alaposság jellemezte: a lehető legteljesebben igyekezett bemutatni a valójában még mindig csak kis körben ismert életművet.

Ki volt Vajda Lajos? Mit hagyott a magyar képzőművészetre? Ma időszerű-e művészete? — ezek a kérdések felmerülnek az emlékkiállításon, és mindegyikre megnyugtató választ kapunk a budai Várpalota termeiben. Főiskolás korában a haladó gondolkodású társakhoz és Kassák Lajos modern társadalmi és művészeti eszméket követő Munka-köréhez csatlakozott. 1930—34 között Párizsban a kortársak avantgard és a primitív népek művészetét ismerte meg, párhuzamosan a fiatal szovjet filmművészet és a szürrealisták törekvései hatottak rá. Sok fotomontázst készített ebben az időben, bennük az ember, a társadalom sorsát, helyzetét igyekezett kifejezni, azt a sokszor drasztikus erőt, mely az egyént és a közösséget gyakran tereli tragédiák szakadékába. Tájékozódása annak felismeréséhez vezette, hogy a magyar művészetnek a magyar viszonyokat kell kifejeznie a legtisztább forrásra, a népművészetre épülve.

Hazatérve 1935—36-ban Korniss Dezsővel együtt Szentendrén és Szigetmonostoron a házakat és azok díszítő motívumait tanulmányozta, majd ezek képpé alakításán munkálkodott. Ezzel egyidőben fordult figyelme a pravoszláv egyházi festészet, az ikonok meleg emberségű és tisztult formarendszerű világa felé. Épületeket, házcsoportokat, homlokzatdíszeket rajzolt, keresve a vonal és a folt képépítő rendszerét. Csendéleteit mintha felülről és oldalról is látta volna, úgy igazította formáikat a kép síkjához. Egyetlen szál vonallal rajzolt fejeket és figurákat lendületesen, erőtől duzzadóan. Csodáljuk bennük a vonal erejét és érzékenységét. Tiszták és törölmetszettek ezek a rajzok, mint a legszebb magyar népdalok. Ezt az egyszólamú játékot sokszólamúvá fejlesztette Vajda 1937-ben rajzolt, egy lapon, egymásra építve több motívumot is felmutató kompozícióin. Mestermű ennek a módszernek a Felfelé mutató ikon-önarckép 1936-ból, mely Vajda művészetén túlnőve *az egész modern magyar festészetnek is meaköülönböztetett szerepű alkotása.*

Az ikonok formavilágának és szellemének felhasználása Vajda számára a látott világhoz túlságosan tapadó kortárs festészettől való elszakadást és az impresszió helyébe *az állandóság, a kiegyensúlyozottság hatását* megteremtő művészetet jelentette. Ettől az egyszerűsített és keretek közé szorított világtól azonban a kötetlenebb, a formát szabadabban, mintegy keletkezésében vizsgáló ábrázolásmód felé haladt Vajda Lajos munkássága, amikor utolsó éveiben maszkok sorozatában, majd szinte tárgytalan, hatásukban azonban az életre utaló nagy rajzokban fogalmazta meg felismeréseit. Rémalakok, gnómok, szörnyek, démonok, riasztó lények bomlanak ki jónéhányukból: az akkor egyre kegyetlenebb társadalmi viszonyok grafikai jelei, jelképei.

Vajda Lajos halála óta több idő telt el, mint amilyen hosszúra az ő élete kiszabatott. Rövid és kedvezőtlen körülmények között leélt élete azonban — így mutatja az emlékkiállítás — *teljes volt.* Új alapokat keresett és talált, olyanokat, melyekre a magyar festészet új tornyai épülhettek. Művészetének meg- és elismertetése vontatottan haladt, a mai modern művészek tekintélyes része azonban kellő időben felismerte Vajda munkásságának rendkívüli erejét és jelentőségét. Arról a pontról, amelyiket ő mint végső ért el, *új életművek indultak: Anna Margit, Barcsay Jenő, Bálint Endre, Szántó Piroska* és a fiatalabbak jónéhánya folytatta a vajdai örökséget, többnyire egy-egy részt bontva ki a nagy elődtől felvillantott lehetőségekből. A hátrahagyott műveken túlmenően így a folytatók munkásságában is él a magyar festészet Zalából indult nagy alakjának szelleme.

Heitler László

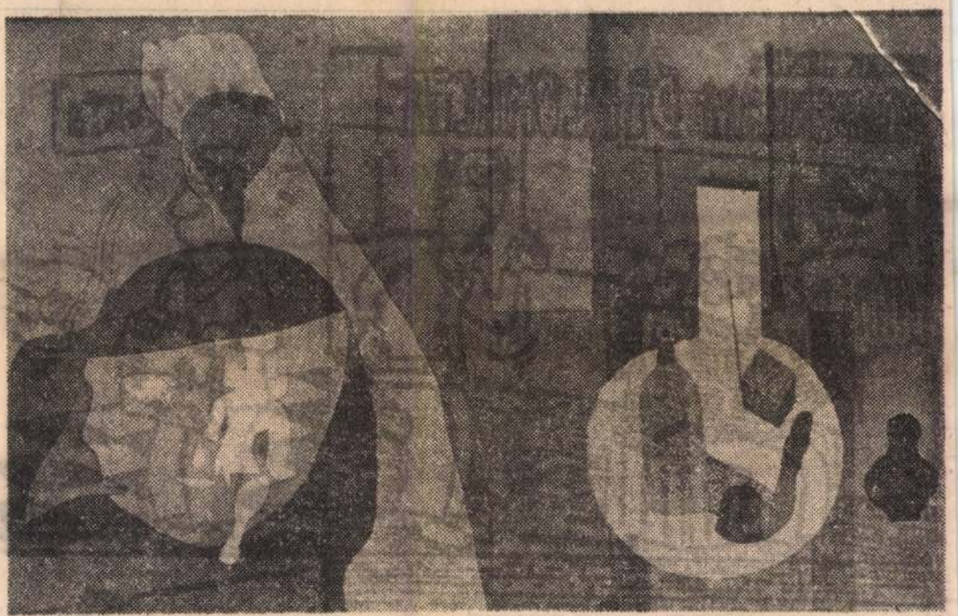

Vajda Lajos két műve

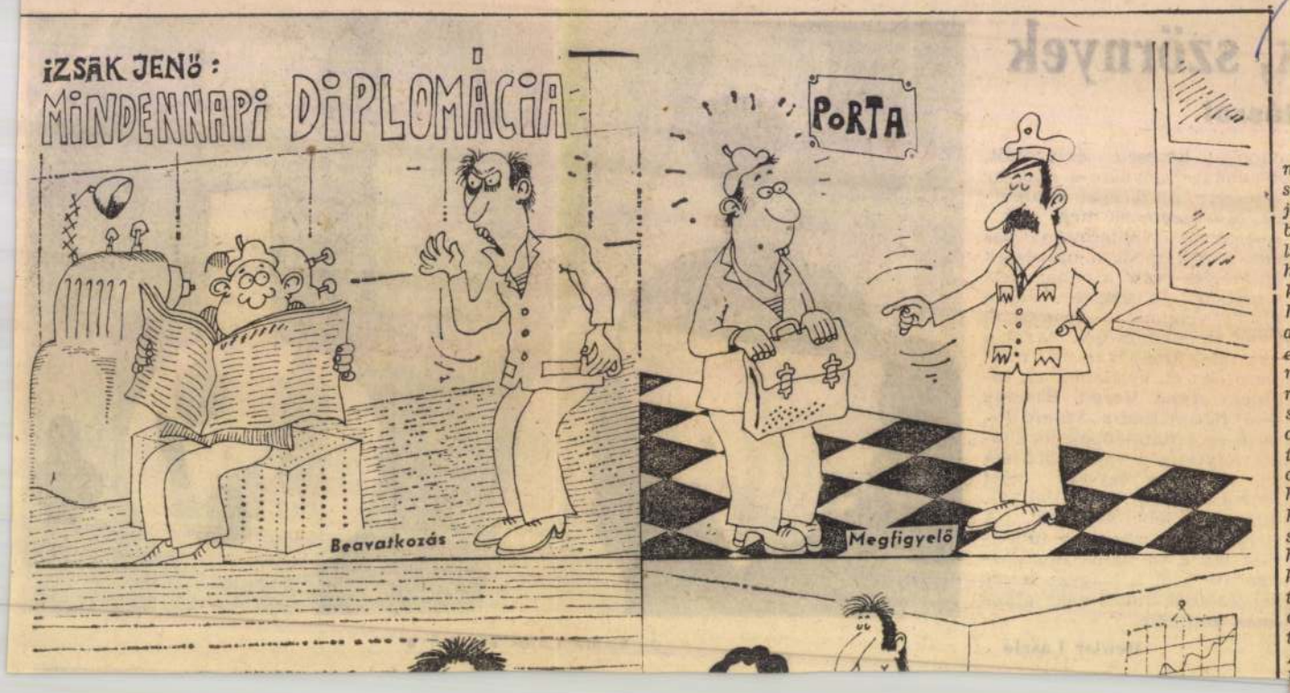

1978 SEP 04
ZALAI HÍRLAP
BUDAPEST, IX., DLLOI ÚT 81
Telefon: 337-148, 340-726
SZAKSZERVEZETI

Vasárnap

Ki hinné, hogy mennyi ... mes ember van ebben az országban. Csak kapkodom a fejemet, mint cickány a jégesőben, s néha már az is felötlik bennem, hogy egynéhány hazámfiával szemben nem kellene-e méltóságos titulust használnom. A dolgot aztán abból a meggondolásból mégis elvetem, hogy ezek a mai nemeseink nem azok a bizonyos régiek, akik uralkodói kiváltságlevelekkel rendelkeztek, s olyant sem láttam még közöttük, akik a gatyaszárukra is odahímeztették volna az öt-, hét vagy kilencágú koronát. S hogy mégis a nemesek közé sorolom őket, annak oka az, hogy rendelkeznek az egykori kiváltságosok egyik jellemző tulajdonságával, a nemtörődömséggel. Hogy ez jellemző tulajdonságuk volt, azt Petőfi A magyar nemes című verséből tudom ilyen jól. A vers egyik szakasza ugyanis így hangzik: „Mit törődöm a házával?/ A hazánk száz bajával?/ Majd elmúlnak a bajok./ Én magyar nemes vagyok!

Egyik ismerősöm meséli, hogy csemetéje sikeres szakmunkásvizsga után megkezdte az üzemben immár hivatásos ügyködését.

Valamelyik este az alábbi párbeszéd zajlott le az apa és gyermeke között:

— És mondd csak, beléptél már a szakszervezetbe?

— Szakszervezetbeee? — szólt indignáltan a csemete, olyan hangsúllyal, melyből még egy süket is kivehette volna, hogy a gyermeknek annyi ismerete sincs a szakszervezetről, mint naposcsibének a cirillábécéről. — Viszont — csillant fel a kölyök szeme — tagja lettem a CSÉB-nek.

Na tessék. Ha nem lenne ilyen szomorú a dolog, akkor nyálaznék a gyönyörtől, hogy az elbeszélésből milyen eklatáns példájával találkoz-

A ne... a szóban forgó ... szakszervezeti bizalminak nyilván az is nagyobb gondja volt, hogy műszak után megálljon-e az egy krigli sörnél, vagy igyon még egyet, ezzel megkockáztatva felesége esetleges feddő szavait, mint az: felkeresse az újdonsült szakmunkásokat, beszélgessen velük a szakszervezet szerepéről, jelentőségéről, s hívja őket a szervezett dolgozók táborába.

Nemtörődömségének oka nyilvánvaló: egy piculával — régi váltópénz — sem kap többet ezért a munkáért. No lám, a CSÉB-be (csoportos élet- és balesetbiztosítás) viszont azért lépett be a gyerek, mert a CSÉB-es már kap piculákat, ha gyarapítja a tagok számát.

Egy másik eset. Hallom, hogy Frozsenyák Egon egy órával később ment esti műszakba, mert hát kitolódott a randi.

— Hű, ebből nagy baj lesz — vakarom a fejemet de emígy vigasztalnak: — Miért lenne baj? Levonják az óráját és kész.

Bizony kész. De az a gyár is, amelynek a dolgozói ilyen nemesi nemtörődömséggel gondolkoznak. Mert jó, tizenöt forinttal kevesebb lesz a dolgozó borítékjában, de a nagy borítékból viszont hiányzik az egy óra alatt előállítható termék értéke.

Nagyvonalú nemtörődömség ez, mint egy következő ismerősöm esete, aki beteg rádióját — krónikus rekedtség — vitte el a szervizbe.

— Uram, meg lesz! — biztatták határtalan optimizmussal. Meg is lett. Jó is lett. Addig, amíg a szervizben kipróbálták. Otthon megint rekedt lett olyannyira, hogy ha például zenei műsorszám volt, a legvájtfülűbb sem tudta volna megmondani: most Beethoven szimfóniát hall, vagy pedig Piramisektől a Szállj fel magasra — című dalt.

Mert hát kérem, minek az a precíz munka? Ha a kedves kuncsaftnak nem tetszik a rádiója, majd visszahozza. Lába van, be tudja hozni, szája van, el tudja mondani... Minek izgassuk magunkat?

... az kettő!

...üles közös pályázata

...yázaton részt kívánnak venni, ...: nemcsak az itt közölt ke-...ik, hanem a Füles szeptem-

Kiállítási kalauz

Barlangrajzok a XX. századból

Aligha véletlen, hogy egy munkásotthon, a szakszervezetek *Széchenyi Istvánról* elnevezett művelődési központja adott helyet Győrött *Vajda Lajos* emlékkiállításának. Az ötven esztendeje, alig 33 évesen elhunyt művész ugyanis, aki időközben nemzeti klasszikusaink sorába emelkedett, kapcsolatban állt a munkásmozgalommal: a húszas évek végén megfordult Kassák Munkakörében és barátain keresztül közel állt a szociáldemokrata párthoz is. A *Népszava* többször méltatta munkásságát, s halálakor, 1941 szeptemberében Bálint Endre tollából nekrológban búcsúztatta. „Különös ember volt — írta róla a festőtárs és a hűséges barát — nagy jellem, félelmetesen szilárd és hívő. Ennek következtében magányos is mint ember és mint művész, társtalan. Le tudott mondani aszkézisében mindarról, ami az életben és a művészetben jelentéktelen . . ."

Korának életérzését, a modern ember egzisztenciális problémáinak kifejezését keresve fordult a népművészet felé, amelynek kollektív szellemiségére és tiszta erkölcsére támaszkodva egy új,

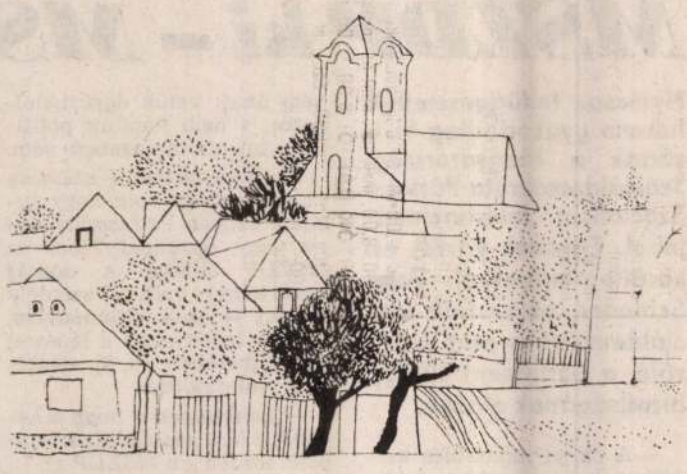

Templom, fákkal (1934)

a hazai hagyományokból kinövő, de egyetemes értékű piktúra megteremtésével kísérletezett. Bartók és Kodály nyomvonalán haladva, a Szentendrén és Szigetmonostoron gyűjtött magyar, szerb és zsidó motívumok szürrealisztikus egybeszerkesztésével, majd a régi pravoszláv ikonok modern átírásával 1935—37-ben olyan szintetikus, a tér és az idő *elvont értelmét* megvalósító stílust alakított ki, melyben a hétköznapi lét alaphelyzetei egy elképzelt, humánus életforma szimbólumaivá nemesednek.

Az ilyetén kimunkált harmónia azonban rövid életűnek bizonyult Vajda művészetében. A háború kitörésével képein fokozatosan eluralkodott az ösztönvilág elszabadulására utaló nonfiguráció, amelynek tükrében mintegy megjósolta azt az apokaliptikus sorsot, ami rövidesen a világra várt.

A győri emlékkiállítás — Vajda rajzművészetére összpontosít. Jogosult álláspont és már csak azért is, mert a rajznak a vajdai életműben *központi szerepe van.* A korabeli népi életmód tárgykultúráját feltérképező motívumrajzai ugyanis nem csupán emlékeztető feljegyzések, hanem a konstruktivizmus alapformáinak, a körnek, négyzetnek, háromszögnek stb. a népművészeti formákba oktrojált megjelenítései. Éppen ezáltal az egyesítés által kapnak új értelmet a leképezett motívumok, melyek aztán a festmények szürrealista közegében végképp elvesztik konkrétságukat, s mint örök emberi értékeket hordozó *jelképek* jelennek meg.

A zömmel magángyűjteményekből összeválogatott kollekcióban örömmel láttuk viszont a vajdai rajzművészet több, 1934 és 39 között készült remekét, így az *Anna Margit-portrét,* a *Kőbevésett Krisztusalakot,* a *Haranglábat,* az *Ablaksort,* a művész 35-ös datálású *Önarcképét,* valamint a fejeket — és lelkeket — egybemontírozó *Barátokat,* amely nélkül nem lehet érdemben beszélni a modern magyar grafikáról.

Tasnádi Attila

SZÖGLETBŐL



Szakonyi Károly:

A remete

A remete barlangját a hegyoldalban találtam; az ember jelenlétének nyomai vezettek el hozzá: papírfecnik, műanyag dobozok, nejlonszatyor-darabkák, cigarettacsikkek és üres konzervdobozok hevertek az erdei ösvény mentén. A remete nyájasan fogadott, nem volt ellenére látogatásom, kissé mintha el is várta volna a feléje forduló figyelmet, az volt a benyomásom, hogy élvezi a közérdeklődést. Pedig ez nem éppen remetéhez illő viselkedés. A kölcsönös bemutatkozás után ezt meg is jegyeztem neki.

— Divatba jöttem — mondta szerény mosollyal.

— Miért vonult el a világtól? — kérdeztem tőle.

— Nem vonultam el, ez a barlang is a világhoz tartozik, nevetséges azt állítani, hogy a világtól el lehet zárkózni. Hiszen az erdő a maga természeti rendjével, meg ez a barlang a kialakult geológiai múltjával a világ része.

— Ön filozofikus hajlamú férfiú!

— Ezért is választottam lakhelyül ezt a barlangot.

— Nem túlságosan kietlen lakás ez?

— Kietlen? Uram, gondolja meg: vannak ugyan hátrányai, rossz a kilátás például, de csend van, azonkívül nem fizetek lakbért, nincs gondom a villany- és gázszámlára, fűtőanyagot találok a fák alatt. Itt nyugodtan dolgozhatom.

— Dolgozik? Azt hittem, a városba jár kéregetni.

— Természetesen ez is elfoglaltságom egy része. De a fennmaradó időben írok.

— Ír?

— Igen, kérem. Egy könyvet. Filozófiai munka a szegénységről és a gazdagságról. Több kötetre tervezem.

— Itt dolgozik?!

— Már megbocsásson, de miért képzeli, hogy könyvet csak jól fűtött szobában, koloniál íróasztal mellett lehet írni? Emlékezzen Kőrösi Csoma Sándorra! Tibet egyik fennsíkján, a lámakolostor közelében egy ablaktalan cellában lakott, ott írta a tibeti szótárt. Faggyús teát ivott, ez volt egyetlen tápláléka, s ha fázott, a cella közepén kellett tüzet raknia. Mégis, abban a bűzben és füstben micsoda felbecsülhetetlen értékű munkával ajándékozta meg a tudományt!

— Vitathatatlan. De úgy látom, ön nem faggyús teát iszik.

— Nem, ott még nem tartunk. Az a kevéske pénz, amit összekunyerálok, elegendő ahhoz, hogy némi bevásárlást eszközöljek. Voltaképpen azt fogyasztom, amit a boltokban kapni.

— Mondana valamit a műve lényegéről?

— Mint említém, a gazdagság és a szegénység természetrajzát adom művemben. Véleményem szerint van, akinek a gazdagsághoz, míg másoknak a szegénységhez van tehetségük. Hangsúlyozom: tehetségről van szó! Nos, ha valaki például a gazdagság tálentumával jön világra, de sorsa netán nyomorúságba taszítja, szenved, átkozza a világot, s mindenkit, aki többre vitte, mint ő, ellenségének tekint. Ám ha az ember a szegénység tehetségével születik, szerencsétlen lesz, ha véletlenül gazdaggá válik, a vagyonát el fogja herdálni, emiatt lelkifurdalása lesz, de egyébként is baklövést baklövés után fog elkövetni financiális ügyeiben. Ám ha sínre kerül, vagyis a szegénység lesz osztályrésze, kitűnően fogja érezni magát, nem kell a pénzzel bajlódnia, a tolvajok sem foszthatják ki, függetlennek, szabadnak érezheti magát, bizonyos értelemben éppúgy, mint a gazdag, hiszen gondtalanul élhet.

— Ön, ha megtudhatnám, miféle tehetség?

— Született szegény vagyok. De ön . . . Nos, ön . . .

— Engem minek tart?

— Ha megbocsátja őszinteségemet: a legrosszabb fajtához tartozik. A se nem gazdag, se nem szegény réteghez. Az ilyen ember irigyli a gazdagokat, némiképp utánozza is életvitelüket, de ez a számára megerőltetést jelent. Időnként azonban szegénynek is mutatja magát, feltehetően mazochizmusból, hiszen érzi, hogy képtelen a jómódra. Eközben retteg a szegénységtől, ami állandóan a sarkában van. Fél, hogy nem bír lakbért fizetni, hogy kikapcsolják a villanyóráját, el kell adnia öreg autóját, semmire sem lesz elég a nyugdíja és így tovább. Csupa nyugtalanság az élete. Vergődik a kétféle létezés között. És miért? Mert nem zseniális gazdag vagy nem zseniális szegény. Tapasztalatom szerint önökből van a legtöbb. A döntésképtelenség lelki traumát okoz, ezért van olyan sok rosszkedvű ember. Ha eldöntené, hogy gazdag lesz . . . vagy eldöntené, hogy véglegesen szegény! . . . De a bizonytalankodás! Nos, erről írom többkötetes munkámat . . .

Még szívesen fecsegett volna, de látta, hogy a közelgő alkony miatt indulni szándékoztam. Udvariasan befejezte a beszélgetést. — Úgy van, uram, késő re jár, menjen csak, mert még magára esteledik, aztán akarata ellenére is ittragad a sötétben . . .

PREMIER VASÁRNAP:

Bertha és Axel

László Zsolt, azaz Axel úgy vágja földhöz emancipált festőművész feleségét a színpadon, mintha nem is a múlt század végén játszódna a történet *Párizsban,* hanem napjaink panellakásainak egyikében. *Strindberg* komédiáját *Valló Péter* rendezi a *Radnóti Színházban.*



Tóth Ildikó és László Zsolt Szoboszlai Gábor felvétele

— *Ibsen Nóráját* éppen itt mutattuk be, magam vittem színre. Úgy gondoltam, ezt kiegészítendő érdemes bemutatni a fiatal házaspárról szóló komédiát. A szerzőről azt tartották, nőgyűlölő. Ehhez képest három házassága volt, és egész életében nem tudott nő nélkül élni. Engem az izgatott ebben a darabban, ami feltehetően a nézőt is foglalkoztatja majd, hogy mi a szerepe a nőnek a társadalomban, a családban és legfőképpen önmagában. A mai családok összetartó ereje hiányzik, mert energiáját megsokszorozva dolgozik, lót-fut, önhibáján kívül képtelen harmóniát teremteni. Ha mégis sikerül, óriási erőfeszítések árán, és a nő sohasem érzi teljesítményét teljesnek. A női egyenjogúságért folytatott küzdelem idején kerül össze Bertha és Axel. Hogy végül is hová jutnak, az kiderül a darabból.

Bertha *Tóth Ildikó,* a színház fiatal tagja.

— Nem akadt művész a családban, csak mindenki szerette és tisztelte a színházat, a zenét és a képzőművészetet. Nagy szeretetben telt a gyerekkorom és életre szóló lelki útravalót kaptam *Marcaliban. Kaposvárott* minden premiert megnéztem és aztán döntöttem, hogy jelentkezem a főiskolára. Három évig nem vettek fel. Addig a *Nemzeti Stúdióban* tanultam. Végül *Szinetár Miklós* osztályában kaptam diplomát. Azóta itt vagyok a Radnótiban. Mindig érdekelt, hogyan éltek más korok lányai, asszonyai, most igazán érdekes Bertha lényébe bújnom.

László Zsolt harmadik évadját tölti a *Nagymező* utcai színházban.

— Engem elsőre felvettek és *Szirtes Tamás* növendéke voltam a főiskolán. *Miskolcon* éltem és *Csiszár Imre* idején folyvást ott téblábóltam a színház körül. Amatőr színjátszó együttesből léptem át a színész tanszakra. Apám, aki valaha operatőr szeretett volna lenni, támogatott. Anyám se tiltotta, s ma már együtt örülnek velem. Színészházban lakom, s a magánéletben még független vagyok. Ez persze nem jelenti azt, hogy tapasztalat híján nehezemre esik ezt a férfit megformálnom. Jó néhány órára visszavonulni a múlt századba. Legalább a színpadon.

Várhegyi Andrea

Film Maxwellről

Krimi vagy Aranypolgár

Ameddig a szem ellát — víz. Nyugodt tenger, békés hajnal. Csobbanás hallatszik. A kamera közelről nézi a bugyborékolást, a víz fodrozódását, majd követi az egyre táguló gyűrűket, hullámokat. Ez a képsor jelképezi azokat a hullámokat, amelyeket viharos földi pályafutása során *Robert Maxwell* keltett — így kívánja indítani a titokzatos tengeri baleset áldozatául esett sajtócézár életéről és haláláról tervezett filmjét *Jack Gold* brit rendező.

Sajtójelentések szerint legalább négy londoni rendező, illetve producer készül máris arra, hogy megkezdje a forgatást. A tények — és legendák — felderítése nem gond. Az utóbbi három évben három életrajzkönyv jelent meg róla *Nagy-Britanniában.* Igaz, a három kötet nagyon különböző személyiségeket mutat be — kalandort, hőst, ambiciózus, de tisztességes üzletembert, eszközökben nemigen válogató, kegyetlen akarnokot, szociális problémákra érzékeny baloldali politikust, az uborkafára felkapaszkodott önmutogató rangkórost. De abban egyetértenek, hogy Robert Maxwell a saját erejéből, kiemelkedő tehetségének, szervezőkészségének és üzleti érzékének köszönhetően jutott a csúcsra.

Peter *Goodchild,* a BBC televízió producere dokumentumdrámát vagy tévéfilmet fontolgat.

Justin Hardy, a *Hardy Perennial* cég igazgatója — Goldhoz hasonlóan — ugyancsak a sajtómágnás vízbe zuhanásával indítaná filmjét. Maxwell szerepét a népszerű brit szatirikus színésznek, *Alexei Sayle*-nek szánja. Fél-

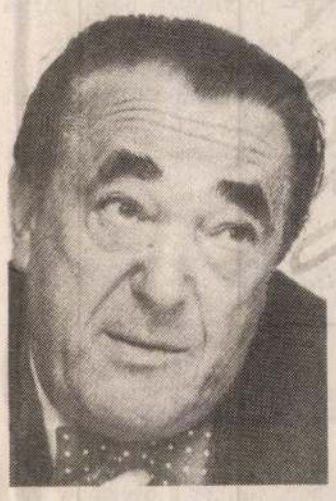

lig-meddig bűnügyi történetet akar a mozivászonra vinni. Persze még nem tisztázódott, s meglehet, sohasem derül ki, hogy vajon Maxwell szíve vagy gyilkos áldozatává lett.

Michael Winnert, több világsikerű történelmi és horrorfilm producer-rendezőjét kissé zavarja ez a bizonytalanság. De azt már eldöntötte, hogy Maxwell megszemélyesítésére *Robert Hoskinst (Mona Lisa, Ki keverte gyanúba Roger Nyulat?)* kéri fel.

Jack Gold viszont *Marlon Brandót* akarja megnyerni. *„Nem lehet tudni, hogy az amerikai művész Oscar-díjas színészi képességei vagy idősebb korára korpulenssé vált alakja indította-e a rendezőt erre a választásra"* — jegyezte meg kissé epésen a *The Times.* Gold egyébként úgy nyilatkozott, hogy *Orson Welles* klasszikus alkotásához, az Aranypolgár-hoz hasonló megközelítésben szeretné feldolgozni a témát.

(köves)

Bemutató nyáron

Nyakfelmetsző

Horror a *Operában.* No nem az *Operaház fantomjáról* van szó, hanem a *Magyar Állami Operaház,* a *Rock Színház,* az *OPEROCK Művészeti Ügynökség* és *Produceri Iroda* koprodukciójáról. A címe: *Nyakfelmetsző.* Szerzői: *Stephen Sondheim* és *Hugn Wheeler.* A musical szövegírója *G. Dénes György* és *Miklós Tibor,* a szereplők ismert művészek. *Koós János* és *Miller Lajos* felváltva játssza és énekli a főszerepet, csakúgy, mint *Kincses Veronika* és *Lehoczky Zsuzsa.* A játékmester *Schubert Éva* lesz, a rendező pedig *Kalmár Péter.*

Bemutató jövő nyáron, és először a magyar színészet történetében végigjátsszák majd a nyarat az *Erkel Színházban.*

(v. a.)

Neked írom a dalt

A napokban került a boltokba az LGT gyűjteményes albuma. Amint *Presser Gábortól* megtudtuk — egy korszak lezárásaként.

— Ebben az albumban minden eredeti nagylemezünk benne van. És ezért nagyon hálás vagyok a *MEGA Recordsnak.*

— *Kiknek szólnak a régi dalok?*

— Semmi nem változott. Nagyon nagy megnyugvás számomra, hogy a sokaknak esetleg teljesen új LGT-életműben egyetlen szótag sincs, amit utólag magyarázni, letagadni, vagy átfesteni kellene. Így a dalt is ugyanazoknak írjuk. Nem látom, hogy a közönség megváltozott volna, és én sem változtam.

— *Akkor játsszunk néhány szövegrészlettel, melyikről mi jut most eszébe? Gyere, gyere ki a hegyoldalba.*

— Két dolog. Először a *Barta Tomi,* akinek hiánya mindig fájni fog. Másodszor a kezdeti tabáni koncertek világa, ami furcsán szép nosztalgia. Nincs mese, ezt a nosztalgiát fel kell vállalni.

— *Tudod, az első pofon a legnagyobb, aztán a többit lassan megszokod.*

— Ezt a sort *Demjén Ferencnek* írtam, bár akkoriban még nem volt szokásos, hogy sztár előadó egy másik sztár zenekar lemezén csak néhány sort énekeljen. De elénekeltem ezt a pár sort én is, és már csak a felvétel elkészülte után vettem észre, hogy én is Demjént utánoztam.

— *Nem baj, ha mindenki énekel, nem baj, ha nem nagyon jól.*

— Ennek hosszú a története, de elég annyi: 1978 . . . A *mindenki* szó egy ideig nagyon fontos volt az LGT



repertoárjában. A lemeznek, ahonnan az idézet való, szintén ez a címe. Ezen szerepel a Nem adom fel című dal is, ami eredetileg *Amerikáról* szólt. Méghozzá elég rosszkedvűen arról, hogy nekünk nem sikerültek ott a dolgaink, hogy a zenekarból ketten Amerikában maradtak. De a lemezgyárban végig sem olvasták, csak úgy cenzúrázták, hogy nem kell most Amerikáról énekelni. Ebből rengeteg vita volt, és amikor éppen harmadszor akartuk bevágni magunk mögött az ajtót, még utánunk szóltak: *„Ja, van itt még valami. Hagyjátok már ezt a mindenkit, mert ezt mindenki unja!"* Ezért született a nem baj, ha mindenki énekel. Ami persze a koncerteken mégis baj volt. Hiszen akkoriban még divat volt, hogy kicsit elverjék a közönséget a rendezők, és ehhez elégséges ok volt az éneklés.

Szabó Z. Levente

MI LESZ MÉG ITT?

Vajon elgondolkodtak-e már ezen a kérdésen a kedves olvasók? S ha igen, mit feleltek önmaguknak?

A magamnak adott válaszokat osztanám meg önökkel. Rendszerváltást emlegetünk, de ebben a hazában soha nem látott méreteket ölt a munkanélküliség, világstatisztikát vezetünk válásban, öngyilkosságban. Kétmillió ember a *napi betevő* falat előteremtésében folyamatosan vereséget szenved. A magyar külkereskedelemben temérdek a hozzá nem értő ember, amit tetéz, hogy a magyar gazdaság alig tud olyan terméket felmutatni, amelyre a fényévekkel előttünk járó Nyugat legalább a szemét rávetné. Bajban vagyunk. Hosszú ideje, és nagy bajban. Sokan vannak, akik kongatják a harangot, küldözgetik a vészjeleket, ám a hatalom, s a csúcsán álló kormányzat füle nem érzékeny. *Nem hallja meg* az alulról és fölülről egyaránt érkező hangokat. Sajnos, a Parlamentben felelős törvényhozás zajlik ugyan, de ez szó szerint értendő, hiszen némelykor akár a jégzajlás: személyes perpatvarok hangzanak, egyéni sérelmek uszulnak egymásnak. Méltatlan helyzetben van ez az ország, pedig azt gondolhattuk, hogy a kommunista uralom vértelen megszakítása újdonatúj világot teremt. Nem teremtett. Mi több, olyan helyzetbe sodorta a nemzetet, amelyből igen nehéz lesz kilábalni. A jelenlegi kormányzattal nem is sikerülhet.

Csoda-e hát, hogy ebben a magyar parlamentben nemrég az egyik, magát függetlennek valló képviselő, bizonyos *Dénes János*, a régi rend vezéreinek *fölakasztását* szorgalmazta?

Nem csoda. Hiszen annyi minden elhangzott már azelőtt is annak a háznak a falai között! Szinte csak idő kérdése volt már, mikor fajulnak el a dolgok odáig, hogy akasztást emlegessenek ebben az országban.

Magam, igen-igen megszenvedtem a Kádár-rezsimet, a kommunista diktatúrát. Ötvenhatban, egyetemistaként minden bűnöm az volt, hogy Tószegen, a falumbelieknek fölolvastam az akkori tizenkét pontot. Nyolcunkat állítottak elő a pufajkások, s mindünket véresre verték. Néhányunk bele is halt az akkor elszenvedettekbe. Téeszelnökként járási párttitkárokkal hadakoztam, nem sok eredménnyel. Nem a sötétfejű ideológus távozott, hanem én vettem a kalapomat, hogy nyugtot lelhessek. Mégis. Ez a Dénes János nevű képviselő vajon jár-e az emberek között? Hányuk véleményét kérdezte meg? S vajon azokkal, akik valóban megszenvedték a puha diktatúra kemény legényeinek ütlegeit, akik Recsket, a büntetőtáborokat megjárták, találkozott-e? S ha igen, egyet is tud-e mutatni közülük, aki idáig jutott volna, aki közülük akár csak sugallta volna is az akasztást? Nem talált ilyet egyet sem közöttünk! És nem is fog.

Azt gondolom, ebben a reményvesztett, leromlott országban a hatalom csupán hatalomként viselkedik. Megoldani országos-nemzeti gondjainkat nem tudja, világos programja a súlyos válság kezelésére nincsen, ezért nem tesz mást, mint leváltott hatalmi elődje: *ellenséget gyárt*. Ebben a pillanatban a legkézenfekvőbb a kommunisták előrángatása. Ám, ez csak a kezdet. Ha ezt megteheti, ám a gondok megmaradnak, néhány kommunista fölakasztása csak az első lépés lesz. *Új ellenségeket kreálnak majd, s újabb pogromok következnek. Csak a bajt akarja elfödni a hatalom, a III/III-as törvénnyel, az átvilágítások követelésével.*

Úgy gondolom, hogy minden jóérzésű ember elutasítja a dénesjánosok szélsőségeit, a gyilkos indulatokat, de elutasítjuk ezt a besúgást fölélesztő törvényt is. Volt, és van miért múltunkba nézni, annak hibáit ismerni, fölismerni, és kijavítani azokat. Miért akarja ez a hatalom, ez a kormányzat, ez az Országgyűlés emberségében megalázni az országot?

A megbékélést kívánó emberek nevében kérem, hogy szülessenek végre *országjavító programok*, azok mihamarabb hajtassanak végre, és a hatalom gyakorlói emberséggel szolgáljanak választóiknak.

Csak akkor válaszolhatunk a kérdésre — mi lesz még itt? — jó szívvel: béke, tisztes élet és derű.

Ezt akarjuk.

Törőcsik Mihály
a Magyar Néppárt-Nemzeti Parasztpárt országos alelnöke

Internacionálé: MSZDP ki – MSZP be?

Nemcsak felfüggesztették, hanem gyakorlatilag ki is zárták a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot a Szocialista Internacionáléból. Egyebek között ezt közölte lapunkkal Peter Schieder, az osztrák szociáldemokrata párt szóvivője, a parlament külügyi bizottságának elnöke.

— A chilei tanácsülés küldötteinek döntése lényegében egyhangú volt, hiszen senki nem szavazott a magyarok tagsága mellett — mondta Schieder. — Öt tartózkodás mellett mindenki az MSZDP ellen voksolt.

— A magyar szociáldemokratáknak ezek után milyen jogai maradtak az Internacionáléban?

— Semmilyen. Az Internacionálé a továbbiakban nem óhajt velük együtt dolgozni, s nem kapnak politikai, anyagi támogatást sem.

Az Internacionálé számára az is mindegy volt, hogy tulajdonképpen *Petrasovits Anna* vagy *Baranyai Tibor* az MSZDP elnöke. A döntés egyértelmű volt, s személy szerint is az a véleményem, hogy a tagok ezzel a lépéssel elkerülhetetlen és jó megoldást választottak.

— Lehetséges-e, hogy a későbbiekben visszaveszik tagjaik sorába az MSZDP-t?

— Nem tudom. Ez a jövőtől, a tagok döntésétől függ. Azt viszont szeretnénk, ha az Internacionálé és a Magyar Szocialista Párt kapcsolata egyre szorosabbá, intenzívebbé válna.

★

— Számunkra sem jó dolog, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt olyan helyzetbe került, hogy az Internacionálé nem dönthetett másként, minthogy felfüggesztette tagságát — mondta kérdésünkre *Tóth András*, az MSZP ügyvivője.

— Mit szól az MSZP-t ért vádakhoz, hogy önök állnak a szocdem belviszály mögött, s a legújabb botrányt a chilei tanácsülés elé időzítették?

— A vádakat úgy minősítem, hogy egyesek *túlértékelik* az MSZP nemzetközi befolyását. A vádak egyben nevetségesek. Sem szándékunk, sem eszközünk nincs, hogy beleszóljunk a szociáldemokrata párt életébe.

— Tudomásunk szerint az MSZP is kérte felvételét az Internacionáléba.

— Igen. De még 1989-ben. *S ha a 92-es kongresszus kedvezően dönt felvételünkről, az nem az MSZDP „kiváltása"*. A két dolog nincs összekötve...

(csarnai—horváth)

A siófoki polgármester tiltakozik

Az emberek éberen vigyázzák a Losonczi-„kincset"

Állítólag senki nem akart vihart kavarni *Losonczi Pál* exállamfő kitüntetéseinek és államfőként kapott értéktárgyainak áruba bocsátásából, mégis nagy port vert fel a megyei közgyűlés elnökének, *Gyenesei Istvánnak* — volt megyei tanácselnöknek — elvtársi gesztusa: közgyűlés elé viszi és megszavaztatja, hogy a nyugdíja felétől megfosztott Losonczi kitüntetéseit és értéktárgyait, melyeket korábban a volt államfő ingyen adott a megyének, most — Losonczi nehéz anyagi helyzetére tekintettel — *megváltsák, vagy pedig életjáradék formájában ellentételezzék* értük a Barcson élő volt politikust.

Gyenesei István szerdai számunkban arról tájékoztatott, hogy november 26-án *elnapolták* a közgyűlés Losonczi kitüntetéseivel kapcsolatos napirendjét. A közgyűlés december 20-án dönt arról, mennyit és milyen formában fizessen Losonczinak a *4 millióra* becsült, ominózus tárgyakért. A közgyűlés elnöke kijelentette, hogy még *Molnár Árpádnak*, a siófoki polgármesternek sem volt ellenvetése a napirenddel kapcsolatban, aki pedig korábban — a Népszavában — támadta és jogtalannak ítélte a kitüntetések megváltását.

Tegnap telefonon megkereste szerkesztőségünket Molnár Árpád és kijelentette: *a napirend felett nem is nyitottak vitát*, tehát nem fejthette ki véleményét. Azonban, amikor a december 20-i határidő elfogadását tették fel szavazásra, ő *harmadmagával nemet mondott!*

Közölte továbbá a polgármester, hogy a Népszavacikk megjelenése óta az *állampolgárok egyetértéséről tanúskodó levelek* tucatjait kapta. Volt, aki azt írta, hogy az ügyben *magánemberként fordul a főügyészséghez*, mások reményüket fejezték ki, hogy a december 20-i közgyűlés *nem szavazza meg* a jogtalan kifizetést.

h. i.

Obsitot kapott Surányi csapata

Minisztériumi összevonásról (még) nincs szó

A miniszterelnök csupán a parlament által megalkotott jegybanki törvény december 1-jei életbe lépése miatt volt kénytelen felmenteni Surányi Györgyöt, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, valamint a négy alelnököt — jelentette be tegnap délután a kormányülés közben *Juhász Judit* szóvivő. Hozzátette: utódaikról az Országgyűlés illetékes bizottságainak javaslata alapján a jövő héten döntenek. Ezúttal azonban a jegybank elnökét már nem a kormány, hanem a köztársasági elnök fogja kinevezni.

Szabó Iván, az Országgyűlés Gazdasági Bizottságának elnöke elmondta: új bankelnök kinevezése az MNB élére *még nincs folyamatban*. A kinevezés bizottsági meghallgatást igényelne.

Egyelőre nem tartja elképzelhetőnek az eddig kialakult *minisztériumi struktúra* megbontását, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma és az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium összevonását.

Lapunk szeptember 18-i számában írtunk először arról, hogy jól értesült források szerint *Surányi Györgynek*, a Magyar Nemzeti Bank elnökének leváltását tervezik. Akkor még *Soós Károly Attila*, az Országgyűlés költségvetési bizottságának elnöke valószínűtlennek nevezte a bankelnök menesztését.

Ezt követően legközelebb a nemzetközi pénzvilág vezetőinek *októberi, bangkoki értekezletén* került szóba Surányi György távozásának lehetősége. Tájékozott személyek azt rebesgették, hogy a magyar bankelnöknek a Nemzetközi Valuta Alappal vagy a Világbankkal gyűlt volna meg a baja. Ezt semmiféle módon nem sikerült sem megerősíttetnünk, sem cáfoltatnunk, így lapunk az információt nem közölte. Most valóságosnak bizonyultak a találgatások Surányi György távozásáról.

Némi meglepetéssel olvasta a hírt a két minisztérium összevonásáról *Neményi János*, a Magyar Demokrata Fórum gazdaságpolitikai bizottságának ügyvivője is.

— Ilyen döntés *nincs előkészítve*, s egyelőre szóba sem került — válaszolta lapunk érdeklődésére. — Ha javaslatként felmerülne, mi mindenképpen tudnánk róla, mert a párton belül rendszeresen tájékoztatják a szakértőket, s a véleményüket figyelembe is veszik. Hadd tegyem hozzá: az MDF *távlati gazdaságpolitikai koncepciójában valóban szó van egy egységes gazdasági minisztérium létrehozásáról* — a kormányzati munka ésszerűsítésének keretében —, de ez nem egy konkrét időponthoz, hanem a *feltételek kialakulásához* kötött.

(lovász—furucz—MTI)

ARANYOS-EGYEZSÉG

A bíróságon történt néhány napja.

A házaspár bontóperük tárgyalására érkezett. A férjet, biztos, ami biztos, a nála „emberöltővel" fiatalabb új feleségjelölt is elkísérte. A pereskedők eredetileg nem kívántak beszélgetni, de miután az előző tárgyalások időben elcsúsztak, álláspontot változtattak. Mégis szóba álltak egymással.

— Tudod, hogy röviden és főleg bonyodalmak nélkül szeretném elintézni a válást — kezdte a férj. — Adok kétmillió forintot végkielégítésképpen.

— Ugyan, drágám — mondta mosolyogva a csinos, platinaszőke asszony. — Kapok húszmilliót, és ki vagyok elégítve. Ellenkező esetben még hosszú ideig nem vezetheted oltár elé ezt a szép kislányt.

A férj szemei, rövid töprengés után, felcsillantak. Így válaszolt:

— Kedvesem, ne bonyolítsuk az ügyet. Adok nyolcmilliót, elviheted az ékszereidet, mind a három kiló aranyat, és említést sem teszek arról a kétmillió forintról, amit tegnap elloptál tőlem. Rendben?

— Így minden oké — válaszolta gondolkodás nélkül az asszony.

s. a.

A Népi-Nemzeti Kör követelése

Hankiss: Nem gyakorolhatnak ránk nyomást

Az MDF Népi-Nemzeti Köre nyílt levelet intézett *Hankiss Elemérhez*, a televízió elnökéhez. A levélírók két követeléssel fordulnak hozzá. Egyrészt, hogy a Magyar Televízió készítsen emlékműsort a salgótarjáni sortűz 35. évfordulójának alkalmából, mert véleményük szerint „az ország és annak nemzeti televíziója legalább ennyivel tartozik". Ezenkívül az Új Magyarország egy cikkére hivatkozva kifejtik: szükségesnek tartják, hogy a tévé hírt adjon a pápalátogatásból befolyt nyereségről és annak egészségügyi-szociális célú felhasználásáról.

— Nem gondolja, hogy a levélben megfogalmazott követelésekkel beleavatkoznak a tévé műsorszerkesztésébe? — kérdeztük Hankiss Elemért.

— Minden állampolgárnak joga, hogy műsorainkkal kapcsolatban észrevételt tegyen. Azonban *senki és semmilyen szervezet nem gyakorolhat ránk nyomást*, a műsorok szerkesztésébe nem avatkozhat senki. Egyébként mi is tervezzük, hogy emlékműsort készítünk a salgótarjáni sortűzről, de terveinkről csak később adunk bővebb felvilágosítást. Az erre vonatkozó kérést az MDF Népi-Nemzeti Körétől csak érdekes információként kezeljük.

A pápalátogatás elszámolását pedig nem tőlünk kell kérni, hanem a szervezőktől. Ez ügyben, azt hiszem, a levélírók tévesen jelölték meg a címzettet.

D. D.

Párbeszéd a gyerekekért

Még ma is számos tisztázatlan körülmény van a Nemzeti Gyermek- és Ifjúsági Alapítvány vagyona körül, és ez érzékenyen érinti a regionális alapítványokat is. A *Gyermeki Jogok Magyar Nemzeti Bizottsága* november 2-ára hívta össze az alapítványok képviselőit azért, hogy kölcsönösen tájékozódjanak a kialakult helyzetről, ám ez a rendezvény *dr. Rókusfalvy Pál* alapítványi elnök távolmaradása miatt meghiúsult. (Rókusfalvy Pál korábban már közölt leveléből megtudhattuk, hogy a vele nem egyeztetett időpontról is későn szerzett tudomást.) Bár azon a rendezvényen a bizottságnak szándékában állt a felmerülő kérdéseket írásban megfogalmazni, ezt végül mégsem tették meg, helyette egy újabb megbeszélés mellett döntöttek. Információnk szerint az alapítványok képviselői december 11-én kezdik meg a párbeszédet.

Kalapozás

Itt nem koldulni, hanem osztogatni kellene — mondotta a *Fekete Doboz Kft.* egyik munkatársa, aki a Blaha Lujza téri aluljáróban a *Magyar Narancs* és a Nyilvánosság Klub képviselőivel együtt kalapozott a budapesti hajléktalanoknak.

Hittem benne...

Csurka: Lenyűgöz az MSZP figyelme

Egy tanulmány margójára

Csurka István 1975 augusztusában egy publikációjában egyebek között ezt írta: „Annak ellenére feltétel nélkül hittem a szocializmusban mint egyetlen lehetséges életformában, hogy mindent, ami körülvett, elutasítottam. Fel kellett volna kötnöm magam, ha még ennek az egyetlen világrendező elvnek a szentségében, igazságában sem hiszek." Ezeket a mondatokat vetették az író-politikus szemére tegnapelőtt egy sajtótájékoztatón.

— Mi a véleménye, Csurka úr, arról, hogy szerdán önt idézték az MSZP Budapesti Bizottságának sajtótájékoztatóján? — kérdeztük telefonon.

— Örülök a nagy figyelemnek, és lenyűgöz, hogy az MSZP ilyen nagy gondot fordít a 15-20 évvel ezelőtt írt dolgaimra.

— Az 1975-ben leírtakhoz képest változott-e a véleménye?

— A tanulmányt, ahogy mondja, 1975-ben írtam, múlt időt használtam. Azt írtam le benne, hogy mit gondoltam 1956-ban. Hittem benne, de ennek nem lett semmi következménye. A pártba nem léptem be. De mondja, maga járt újságíró főiskolára?

— Nem jártam.

— Akkor azért kérdez ilyen butaságokat...

Itt megszakadt a vonal.

(i—é)

Csurka István ráérezhetett arra, hogy olyasvalaki készít vele interjút, akinek sem lehetősége, sem oka nincs még a múlt idő használatára, hangsúlyozására; a hölgy 21 éves.

És bármilyen kínos, meglátásunk szerint ezek a fiatalok egyre több „butaságot" fognak még kérdezni...

n—n

Negyvenmillió szoboreltávolításra

A *Fővárosi Közgyűlés* tegnapi ülésén döntött mintegy *harminc olyan köztéri szobor és emléktábla eltávolításáról*, melyek lebontását a lakosság kérte. Így például tegnap határoztak a gellérthegyi Szabadság-emlékmű sorsáról is. Az előterjesztés értelmében a *nőalakot* a helyén hagyják, a többi szovjet jelképet, feliratot pedig eltávolítják. Ugyancsak lebontják a Vérmezőn álló *Kun Béla*-szobrot is. Körülbelül egymillió-ötszázötven-ezer forintba — az elszállítás plusz kétszázötven-ezerbe — fog kerülni.

A szobrok eltávolításának *összköltsége*, mint megtudtuk, *negyvenmillió forint lesz*, amit a fővárosnak jövő évi költségvetéséből kell kigazdálkodnia.

A közgyűlés arról is határozott, hogy az eltávolított szobroknak, emlékműveknek a Fővárosi Önkormányzat *szoborparkot létesít* a XXII. kerületben. A szovjet hősi emlékművek alatt nyugvó *holttesteket* pedig köztemetőben helyezik el, ahol külön nemzeti sírkertet alakítanak majd ki.

D. D.

A „Tizenegy hóhér" utódairól

Azok közé tartozom, akik az elmúlt évek során olykor-olykor így kiáltottak fel: „Hol marad ez a Nagy Endre kabarétól, nincs nekünk igazi kabarénk, öregem!" S mondtam ezt büszke meggyőződéssel, bolott Nagy Endre kabaréjában sohasem ülhettem. Ha nem hallottam is Nagy Endre hangját, azért tudtam és tudom, mi történt ott, az ő színpadán; pontosabban: a hajdani kabaré szellemét, szellemiségét és szellemességét nagyon is ismerem, az idősebbek unos-untalan emlegették, s ha nem emlegették, akkor is képviselték és segítettek bennem egy jogos mítoszt teremteni. Ezért hát az előbb idézett felkiáltást nem nagyképűségnek, hanem csak lázadozó sóvárgásnak szabad tekinteni. A sóvárgás otthon csak sóvárgás maradhatott, hiszen a Nagy Endre kabaré amellett, hogy szórakoztatta, ellenzékivé is nevelte hallgatóit majd félévszázadon át egy országban, ahol az ellenzékiséghez mindig bátorság kellett, ahol az ellenzéknek volt mindig igaza és ezért mindig is csak ellenzék maradt.

Münchenben egy alkalommal a *Die Kleine Freiheit* (A Kis Szabadság) nevű úgynevezett „irodalmi kabaré"-ba váltottam jegyet. A műsor pompásan szórakoztatott és mesterien protestált mindaz ellen, amivel a német baloldal leszámolni szeretne. Később végignéztem a másik két politikai kabaré, a *Die Zwiebel* és a *Die Kleine Fische* műsorát is, amelyekben ugyanazt a baloldali, humanista, eleven és egészséges szellemet láttam viszont, aminek annyira megörültem a *Die Kleine Freiheit* nézőterén. Aztán eszembe jutott sok minden. Az, hogy Nagy Endre kabaréja Németországból származott át Budapestre, hogy ez a fajta kabaré éppen Münchenben született meg hajdanában, a császárkori Németországban. Wedekind és Ernst von Wolzogen alapította az első politikai kabarét, a müncheni *„Elf Scharfrichter"*-t (Tizenegy Hóhér), melyet aztán követtek a többiek. Vagy két évtizeddel később a weimari köztársaság idején a másik központ Berlinben alakult ki. A berlini „politikai kabaré és irodalmi revű" átvette a müncheni hagyományt és csoda módon virágzott, hogy aztán csakhamar maga is hagyománnyá váljék. Ugyanis 1933-ban Hitler uralomra jutott. A művészek szétszéledtek: ki Angliába, ki Svájcba, ki az Egyesült Államokba húzódott áttelelni. Akadt, ki érvényesült az új helyen, ha nem is a régi „beosztásban". Friedrich Hollaender, a Die Kleine Freiheit házi szöveg- és zeneszerzője számtalan hollywoodi filmhez komponált zenét.

A csoda ott kezdődik, hogy ezek az emberek a háború után hazatértek. A csoda folytatása az, hogy sikerült feltámasztaniok a politikai kabarét és irodalmi revűt és most ugyanazt a szellemet szolgálják és képviselik, amelyet valaha képviseltek, s amely a weimari köztársasággal együtt pusztulni látszott. Csodának kell ezt nevezni, hiszen sem az irodalom, sem a művészet egyéb ága nem tudta kiheverni a hitleri évek veszteségeit, nem tudta feltámasztani magát.

A jó politikai kabaré mindig a leghívebb tükör, hiszen jellegénél fogva mindig azzal kell foglalkoznia, ami legjobban érdekli, illetve foglalkoztatja az embereket. Így hát igen érdekes lehet az a kép, amelyet a müncheni kabarélátogató szerez. A Die Zwiebel műsorfüzetében a következő vicc olvasható: „A kritikus elment az egyik kabaréba. Ott egy jelenetet játszottak Bonnról. A kritikus ezt írta: „Gondosan választották a témákat..."

A kritikus elment egy másik kabarébа. Ott is egy jelenetet játszottak Bonnról. A kritikus ezt írta: „Mindig csak a régi téma..."

A kritikus elment egy távolabbi kabarébа. Ott nem játszottak jelenetet Bonnról. A kritikus ezt írta: „Sajnos, egy téma hiányzott..."

A kritikus elment még egy kabarébа. Ott sem játszottak jelenetet Bonnról. A kritikus ezt írta: „A témaválasztás gondos volt..."

A kritikust megkérték, írjon egy kabaréjelenetet. Írt egy jelenetet Bonnról."

Bonnal az a bajuk, hogy nem képviseli az ország igazi érdekeit, sok arrafelé az ex-náci, sok arrafelé az ex-náci. Másik főtéma Bonnal kapcsolatos: az újraegyesítés kérdése.

A harmadik állandó téma a háború kérdése és a német újrafelfegyverzés. A militarizmus gyűlölete.

A negyedik szintén állandó téma az amerikaiak és általában a nyugati politika gúnyolása.

További témák: az idősebbek munkanélkülisége; az árak emelkedése; a televízió: az a rendelet, melynek értelmében az országút mentén ki kell vágni a fákat, hogy az utat szélesíteni lehessen a növekvő autóforgalom számára; a müncheni állomásnál túl sok olyan fiatalember sétál, ki homoszexualitással keresi kenyerét; sok a korrupció; a börtönökben vidám a lebukottak élete; mechanizálódás; és helyi események, apróbb emberi groteszkek. Úgy tűnik, legtöbb feladatnak a militarizmus elleni lázítást tekinti mindhárom kabaré. Ezt igen hatásosan teszik, a legkülönbözőbb eszközökkel s mindig komolyan. A legkönnyfakasztóbb, vidámabb jeleneteknél is egy cseppet elkomorodik végül az ember. Ennek talán nem is a jelenetek tartalma az oka, hanem a tény: Németországban vagyunk. A kabaré valóban hű tükör: nincs még egy ország, ahol a háború olyan közel lenne még. Ezt a közelséget nem romok, hanem új házak, új városrészek jelzik. A látszat szép és problémamentes és az emberek szeretnék hinni, hogy valóban nincsenek problémák. Ez ellen hadakoznak ezek a kabarék. Kicsit szentimentálisan hat az a jelenet, melyben a színészek, fákat elevenítve, sóhajtoznak, hogy könyörtelenül kivágják őket a növekvő autóforgalom, a technika térhódítása miatt. De egy másik jelenetben két öreg tábornok veszekszik: egyikük valaha gépfegyvertűzbe, halálba küldött egy ezredet, mert ez egyszerűbb volt, mint bevallani azt, hogy tévedett. A humanizmust szólítják ezek a kabarék. S mert mindezt olyan makacsul teszik, biztos szükség van rá.

Ami magát az előadást illeti, az ötletes és egyszerű. Hat-hét színészből áll a gárda, előfordul, hogy a jelenetek írója is játszik. A komponista zongorázik és előadás előtt jegyet szed. A színpad apró, barátságos. A díszletek ötletesen jelzésszerűek. A Berlinben hajdanában annyira dívó avantgardizmus erőteljesen lecsúszolódott, ha nyomait felleli is az ember, az már jól esik a szemnek és a fülnek is. Elmondható: nem egyszerű folytatása a mai német kabaré a hajdaninak, hanem megújult, felfrissült továbbélése. Mert egy kicsit ez is talán a céljuk: a továbbélés, a weimari köztársasághoz való visszanyúlás, a demokratikus, humanista szellem felelevenítése és bemutatása. Felelevenítése azok számára, kik már elfelejtették és bemutatása azoknak, kiknek eddig nem volt módjuk megismerni.

András Sándor

Zsákok és vaslemezek

Egy kiállítás margójára

Minden második év végén Torinóban rendezik meg a *„Francia-Italia"* modern festészeti kiállítást. A legutóbbi szomorú képet festett a mai művészet hivatalosan legelismertebb irányzatainak fejlődéséről. Tulajdonképpen nem is nagyon lehet irányzatokról beszélni, mert a kiállítás rendezőinek egyoldalú válogatása folytán a mai francia és olasz festészeti törekvések közül csak a szimbolizáló absztraktizmus volt képviselve megfelelően, amelyen belül a technikát illető tudatos extravagancia alapján majd mindegyik festő külön irányzat igényével lép fel.

Ha negatíve is, de nagyon tanulságos volt ez a kiállítás úgyszólván minden jelenségében. Olyan törekvéseket tárt a néző elé, amelyeknek *művészeten kívüli* jellege egészen kézzelfogható. Mindenekelőtt a kiagyaltság, a mindenáron való pusztán formális-különbözőség hajszolása. A cél már nem is az, hogy valami újat adjon a festő (újat, függetlenül annak emberi vonatkozásaitól), hanem valami mást, mint a kolléga. Egy icipicikét mást, ha a dolog természetét tekintve, az a más nem is eredeti, hanem tulajdonképpen *régi*. Így például a „collage", az „idegen anyag" festészeti alkalmazása a maga idején jelentős szerepet játszott és Picassónál például új művészi eredmények elérését tette lehetővé egy meghatározott korszakban. Ilymódon ez a fajta collage problematikussága ellenére a technikai újítás keretein jóval túlmenő jelentőségre tett szert, mint egy bizonyos kor sajátos életérzéseinek közvetett megszólaltatója; és ugyanezért vált az idő múltával túlhaladottá. (Gondoljunk a „Guernica"-ra és Picasso későbbi fejlődésére.) A mostani kiállítás festőinek nagy része azonban csupán anakronisztikusan variálja a collage technikát, értelmét és jogosultságát valamiféle üres „technique pour la technique" elvben keresve, mindennemű korbeli és emberi vonatkozás nélkül. A „más" az alkalmazott anyagban van: most nem papírkivágat kerül a vászonra, hanem piszkos ruharongyok, apróra őrölt kavicsdarabok, önlemez forrasztólámpával, a közepén kilyukasztott és bepingált vaslemez, különböző méretű (3-szor 5 m-es is) összevissza varrott zsákdarabok, madártollfoszlányok stb., stb. A hangsúlyozott törekvés valami másra természetesen nem új esztétikai elv.

Ez a mindenáron való eredetiséghajszolás a valóságban a legnagyobb fokú *konformizmust* jelenti. Az igazi művészi egyéniségnek még foszlányait sem lehet fellelni a dolog természetét illető szürke azonosságban, amelyen belül eltérést csak a puszta fizikai nyersanyagban (kavics, vagy vaslemez, toll, vagy zsákdarab) találunk. S ez nem is lehet másképp, hiszen a művészi egyéniség csak a valósággal kölcsönhatásban teljesedhet ki. Az ősi kínai festészetben megvoltak a madár-, bogár-, állatfestés specialistái, itt még csak meg sem említhető művészi és vallási okok következtében és természetesen egy primitív művészi fejlődési stádium kifejezéseképpen is. Most visszatérést látunk valamiféle ellenséges ősprimitívségbe, és ha elrettentő kortünetként a késői művészettörténet méltónak tartja majd egyáltalán számontartani ezt a fajta „művészi specializálódást", majd beszélhet a „zsákos"-ról, „ólmos"-ról, „vasas"-ról és „tollas"-ról és ezzel még túlzott nagylelkűséggel is meritette ki e festészet lényegiségét.

A művészi egyéniség eltűnésének jellemző formája, hogy megelégszik a festő a legkisebb eltérésel is; ha pedig ez megvan, akkor az egészen nyilvánvaló azonosság és kölcsönös epigonság nem veszélyezteti e festők szemében az eredetiséget. És ez nemcsak a „collage epigonság" esetében van így, hanem akkor is, ha a hagyományos festészeti technikát használják. Azonos formájú és elrendezésű foltokat festenek például a vászonra és tökéletesen elégedettek öneredetiségükkel, ha egy árnyalatnyi színezési eltérést tudnak felmutatni, amit aztán — egyéniségük szimbolumaként — a legmechanikusabb és legkonformistább módon ismételnek, a vászon nagyságát változtatva meg csupán (pl. Parzini, Pulga, Raspi, Fruzo, vagy Kallos, Louttre, Gillet). Liliputméretű naprendszerre hasonlítanak, amelynek középpontjában gyökerében hamis alkotóelvük áll: e körül forognak valamennyien és ugyanakkor a kisebbek forognak a nagyobb bolygók körül, akik viszont önmaguk körül forognak.

Egy másik ellentmondásos jelenség ebben a fajta festészetben a *tartalmatlan szimbolizálás*. Ha visszagondolunk a primitív szimbolizáló festészetre, lehetetlen, hogy elkerülje a figyelmünket két lényeges különbség e mai törekvésekkel, mégpedig erősen ez utóbbiak kárára. Az egyik, hogy a művészeti szimbolizálás ott elválaszthatatlanul egybe van kapcsolva egy valláshoz, mitikus szimbolikával, amely általános érvényűségűvé teszi a műveket és hozzáférhetővé teljes tartalmában is a szimbolikába beavatottak számára. A másik: a valósággal való kapcsolat és az ábrázolás közvetlensége pedig még jobban kiszélesíti a hozzáférhetőség körét, lehetővé tesz egy bizonyos fokú műélvezetet azok számára is, akik egyáltalán semmit nem ismernek az ábrázolás ikonográfiai jelentéséből. Ez a fajta modern szimbolizálás azonban mindkét közvetítő mozzanatnak tökéletesen híjával van. Egyfelől manapság már teljesen lehetetlen egy általános érvényű szimbolika, másfelől viszont a valósággal való kapcsolat hiánya lehetetlenné teszi, hogy képeik bármiféle szimbolizálásnak tárgyául szolgáljanak.

A kiállítás lesújtó összképével szemben csak néhány közvetlen és új *művészi* utakat kereső (mostoha arányokban szereplő) kép nyújtott kárpótlást (Arbas, Caillaud, Pruvost, Garino), valamint a néhány éve elhunyt Leger a harmincas években alkotott megragadó képei. A fenti módszerekkel alkotott képek sokmillió lírába kerülnek s ezért a kiállítást a torinói luxusautószalonéval egyidejűleg rendezték. Ez még nem volna baj, sőt nagyon is rendjén van, hiszen azonos a vásárlóközönség: magukra vessenek, ha millióikat „modern üzletesü" sznobizmussal vaslemezbe és örölt kavicsba akarják belefektetni. A baj ott van, hogy a mai francia és olasz festészet értékes törekvéseiről tudomást sem véve, ezt a kiállítást rendezői „Franciaország—Olaszország mai festői" általánosító címmel illetik meg.

Mészáros István

Öt magyar festő sikere Brüsszelben

Öt magyar festő képei láthatók a brüsszeli Palais des Beaux-Arts-ban rendezett tárlaton. Ez a galéria a legtekintélyesebb művészek nagy sikerek előtti vagy utáni, reprezentatív állomáshelye. Különleges megtisztelteltés tehát, hogy igazgatója, Monsieur Giron hajlékot adott honfitársaink alkotásainak.

Bálint Endre, az „Európai Iskola" követője utoljára 1947-ben rendezett kiállítást Nyugaton, a párizsi Galeria Greuze-ben; 1948 tavaszán pedig utoljára Budapesten. 1948 után Magyarországon minden bemutatkozási lehetőségtől megfosztották a modern művészetet. Hár a kiállítási termek becsukódtak Bálint Endre előtt, alkotómunkáját tovább folytatta. Képeinek évszámai tanúskodnak erről. Ezek az évek, 1948 57-ig, további érlelték műveinek formai fegyelmezettségét. Bálint Endre tudatosan vállalta és folytatta az 1941-ben elhalt Vajda Lajos szentendrei iskolájának, az úgynevezett konstruktivista szürrealizmus iskolájának hagyományait. Most kiállított képeivel kapcsolatosan a lapok szinte egyöntetűen dicsérték a művész gyengéd, lírai érzékenységét, fegyelmezettségét, festői tudását és főként mondandójának igazságát, formavilágának beépítését a gyermeki és álomvilág közé.

A fiatalon, harminchárom éves korában elhunyt Vajda Lajos vásznait 1943-ban, halála után két esztendővel mutatta be a budapesti Alkotás-galéria.

Vajda művészete másfél évtized után most jutott először a nyugati publikum elé, s a műbírálókat méltán lepték meg a festmények keletkezésének évszámai: 1938—1939, — hiszen ebben az időben a fiatalok javarésze még Picasso-epigonként működött Nyugaton. Nagy meglepetést keltett, hogy Klee, Max Ernst és Miro művészete mellett egy szellemi formátumban velük rokon magyar már a 30-as évek végén ad számot arról az önmagában végbemenő démoni válságról, melyről Európa csak most vett tudomást.

Szabó Lajos — aki egy személyben igen becsült vallásfilozófus és rajzoló — kaligráfiáival szerepel a kiállításon. Spontán, lendületes jegyek és jelek ezek, az írás, a kép és a gondolat egyértelmű, elvont sűrítésében.

Kotányi Attila friss, absztrakt festőisége mögött intellektuálisan rendszerező művész és rajzain jól követhető a két törekvés szintézisének igénye.

Szabó Ljubomir új műfajjal lepte meg a nyugati közönséget: tükörfényes kartonra felhordott koromrétegekbe karcol fésükkel, s dinamikus hatású formációkat hoz létre. Szellemileg az ugyancsak magyar származású, elhalt, világhírű Moholy-Nagy Lászlóval tart rokonságot.

A siker már az első napokban megmutatkozott. A sajtóbemutatón annyi kritikus, újságíró és műgyűjtő vett részt, mint utoljára a világhírű Paul Klee tárlatán. A belga kritika rendkívül meleg hangon emlékezik meg a tárlatról.

A Les Beaux-Arts című lap már a megnyitó előtt hosszú cikket szentelt az öt művésznek; a Le Soir című tekintélyes estilap pedig kéthasábos cikkben méltatja művészeinket. Máris számos festmény kelt el, — s ez további sikerek bevezetőjének tekinthető.

TANULJON ANGOLUL

Regent School of Languages-ben

160 New Bond St. W. 1. HYD 2258

Kis csoportokban a tandíj csak 3/- sh

Állandóan raktáron újonnan megjelent művek, szépirodalmi könyvek, antikvár könyvritkaságok, vallásos művek, szakkönyvek, lexikonok, tankönyvek, nyelvkönyvek és szótárak.

Kérje árjegyzékünket.

B. N. PRESS SERVICE,

4, Earlham Street, London, W. C. 2.

sőt a környékbeliek is, naponként egy előadás Pagnol-ról, amelyhez összecsődítik a termelőket, juhászokat és illatszergyártó munkásokat. Pagnol-t én kevéssé ismerem, fiatal koromban Párizsban láttam „Topaze" című kedves és jelentéktelen bohózatát, mely hatalmas népszerűséget s később akadémiai tagságot szerzett neki. Nagy tekintély Franciaországban. Az elő adást tóla egy domonkos szerzetes tartotta. Pagnol-ról vagy tíz percig beszélt, aztán körülbelül másfél óra hosszat magyarázta, hogy a nemi kérdésben senki sem illetékesebb felvilágosítója a tévelygő ifjúságnak, mint a római katolikus egyház. Franciaország immár több mint fél évszázad óta aláhúzottan „laikus" ország, tagadja az egyház jogát az ifjúság nevelésének irányítására. Az előadást enyhe megbotránkozás követte. Azért-e — tudakoltam —, mert a szerzetes ilyen igényekkel lépett fel? Ah, dehogy; azért — felelték —, mert nemi kérdésekről beszélt. Általában a franciák szóban is, írásban is kevésbé feszengenek nemi dolgok részletezésétől, mint bármely más, keresztény nevelésű nép. „De az öregek mégsem szeretnek itt ügyet hallani" — magyarázta egy kalauzom. Korzikai barátunkat is meghördeztem, hogy' tetszett neki az előadás. „Nagyon" — felelte nyomatékosan. Ha olyan ravasz volnék, mint némelyek, állásfoglalását annak tulajdonítanám, hogy Gromiko diplomáciai visszony létesítését ajánlotta a Szentszéknek és hogy a Kádár-kormány magas érdemrenddel tüntette ki Grősz érsekét. Inkább hiszem azonban, hogy azért, mert kommunistaságáról, mint annyiszor máshor, most is megfeledkezett.

Haute Provence, 1958 február.

A domonkos

A művészet dúl, az irodalom tobzódik, a vidéket aluszik. Itt egy román templom, mely már gótikusan fejeződött be; ott egy nyájas matróna, aki Gide-del volt barátságban, ennek alkalmi heteroszexuális fellobbanásaiban; amott

VAJDA Lajos

Vajda Lajos
festőművész

Repro: Női portré 47×63cm
1934

Passath Krisztina
ülle

Művészet 8p
1980 jan.

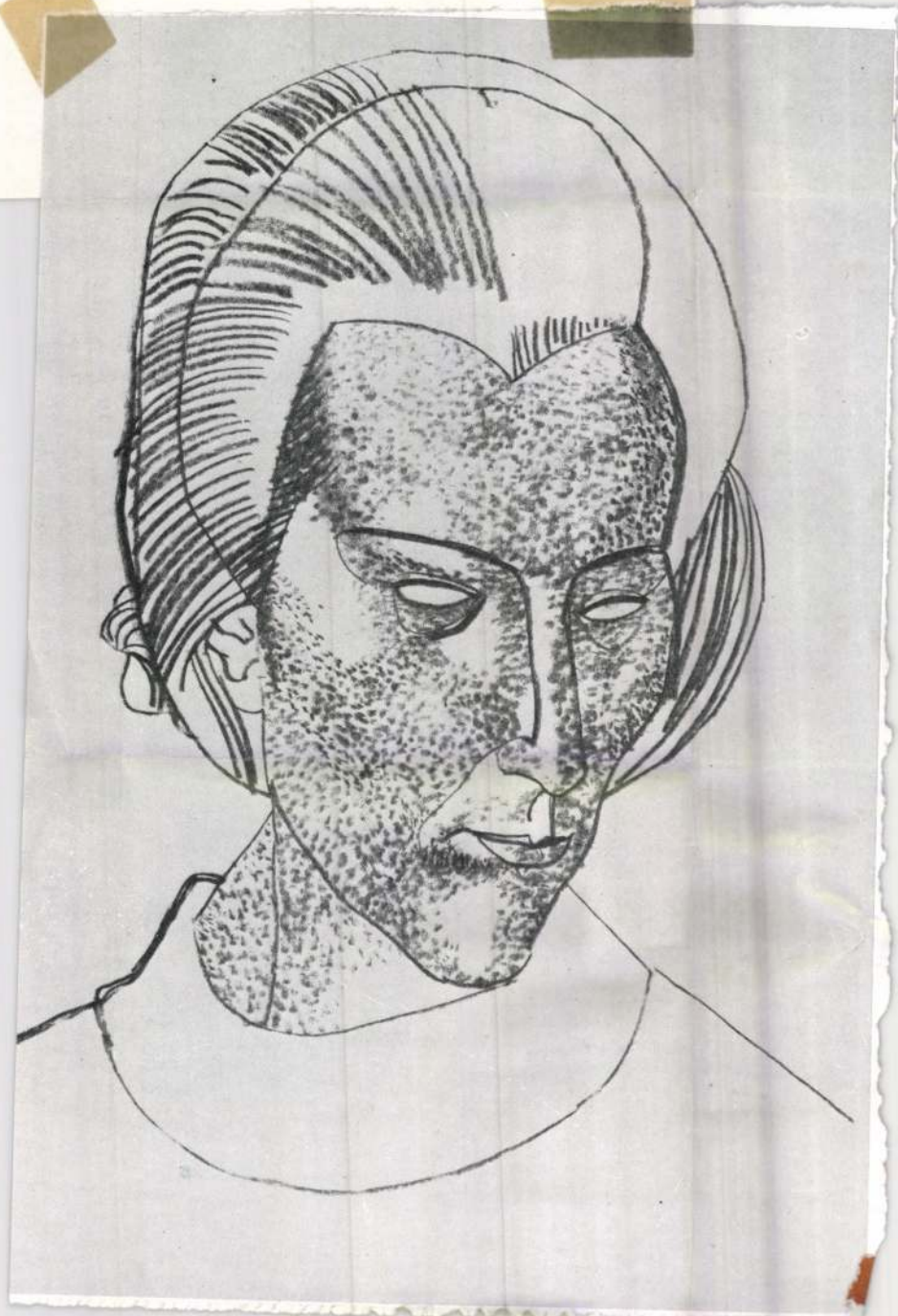



Vajda Lajos

festőművész

Vajda Lajos és az i konok
„Áldó Krisztus" fa tempra.

Múzeum
1980 jan.

Ludy Vanitó
cítre



18 VAJDA

eltér a Malevics–Vajda körtől,
megvannak a közös gyökerek,
a kibontatlan, még számtalan
összefonódott hálózata jelenik
sűrű, hogy alig egy-egy szálát
e vezetnek, és szinte követhe-
jakra utalnak.

PASSUTH KRISZTINA

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Hán Kalmuk 63 x 90 cm 1938
Szent Tist by Nyiri
ciric

Művészet
Rp. 1980
januári

6



Ba

Kettős

Vajda Lajos,
festőművész

Repro: Fotómontázs a
cinóbar alapon
37,2 × 31,3 cm
1924

Művészet
1980 jan

1



2 VAJDA

Napló

Menyhárt László: „Utak a megértéshez",
tikum jótékony hatása a művészre, a kritikusra

Erdély Miklós: Babona mint népművészet

Contents – Содержание 48

első oldalán Deim Pál: Nosztalgia, festett fa, 45×40 cm,

Fajda Lajos: Barátok (részlet), ceruza, papír, 63×45,5 cm,

Szövetségének Lapja – Főszerkesztő:
Ágancs út 26–28. – Telefon: 166-048
n krt. 9–11. Levélcím: 1906 Pf. 223.
rbert – 80.2551/2–1 Zrinyi Nyomda,
azgató – Terjeszti a Magyar Posta
él, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta

Központi Hírlap Irodánál (1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215–96162 pénzforgalmi jelzőszámra – Lapunk példányonkénti eladási ára: 20,– Ft – Előfizetési ára fél évre 120,– Ft – Külföldön terjeszti a „Kultúra" Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H–1389 Budapest, Postafiók 149. – INDEX 25602 – Kéziratokat, rajzokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza! – **HU ISSN 0580–3608**

Vajda Lajos
festőművész
Repro: Marz hoddal 86x60cm 1936.

Műrénet
Bp 1980
ján.

2





Vajda Lajos

festőművész

„Vörnyözlő" 62,9×47,2 cm 1934

teiző

Művészet
Br 1980 jan

7

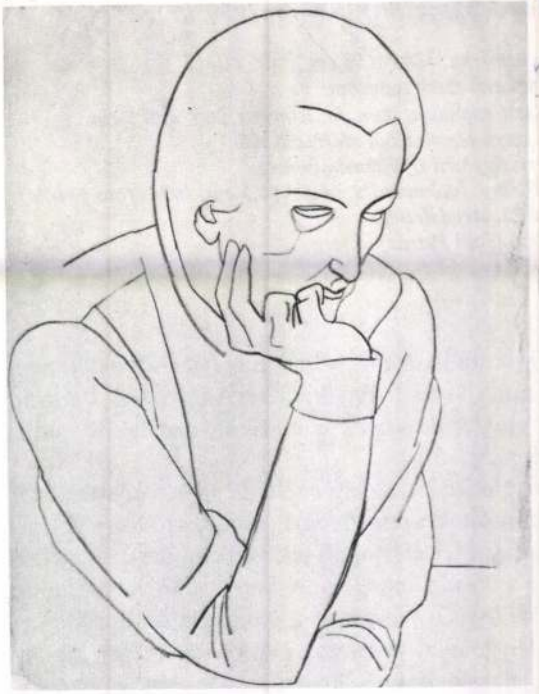

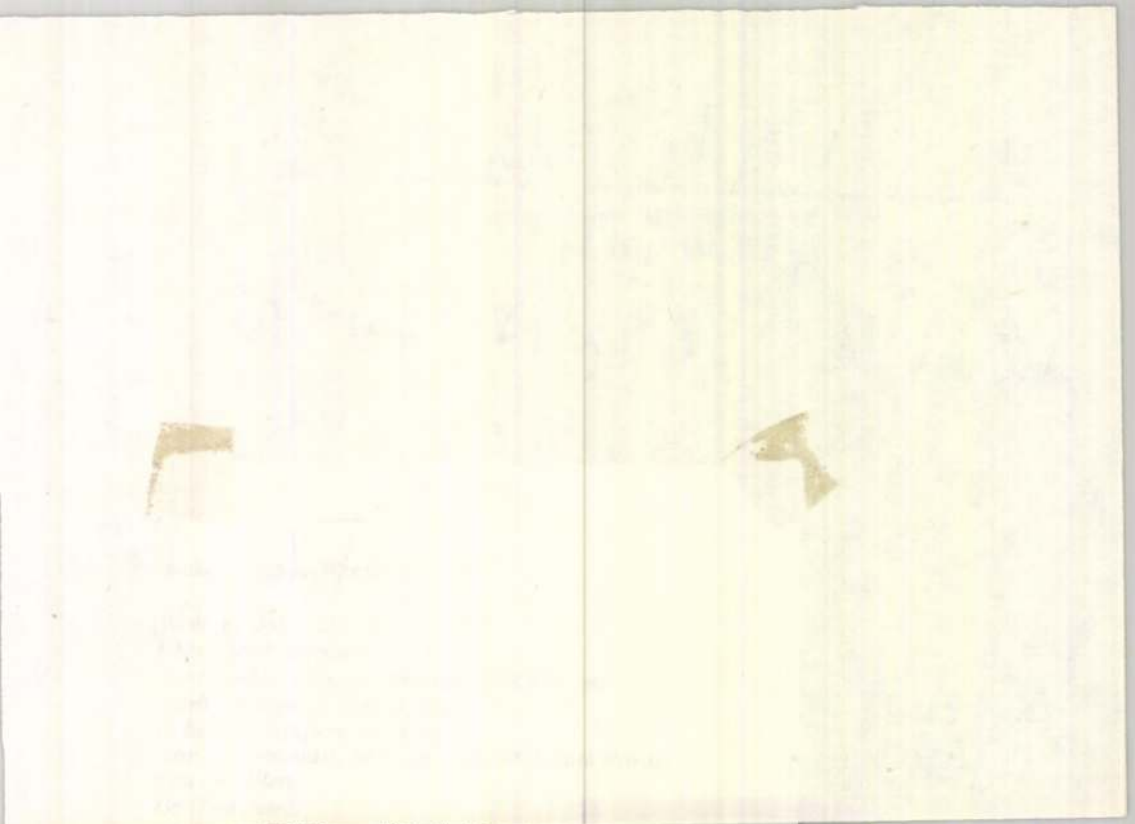

világ, szén, 60×86 cm, 1939 (fotó Petrás)

kölcsönhatásnak van kitéve, ez alól senki sem nincs kivétel. Egyik ember vagy egyik kultúra, megtermékenyíti a másikat, az élet törvénye 6. szept. 3.)

rszakban nem nehéz felfedezni a hatás eredetét ci ikonok szigorú, zárt, architektonikus felépí- gondot félretevő szentek szellemi ereje és méltó- n a Vajda-képeken. A képek álló formátuma, elítőleg 3:2 aránya a kompozíció egészét az függőleges irányban nyújtja el, megerősíti az t jellegét, amit a hosszú nyak még jobban ki-

Vajda Lajos
festőművész

Repro: Vásár 61×67 cm
1936

Faludy Anikó
ciste

Művészet
1980 jan.

parti világ, 1939.).

11



20 VAJDA

esztettség Vajdának nemcsak ikonos korszakára jellemző,
ontázsainak, ceruza-, szén- és pasztellrajzainak éppoly fon-
ssága. A *Tányéros csendélet házak felett* (1936) vagy *Tá-*

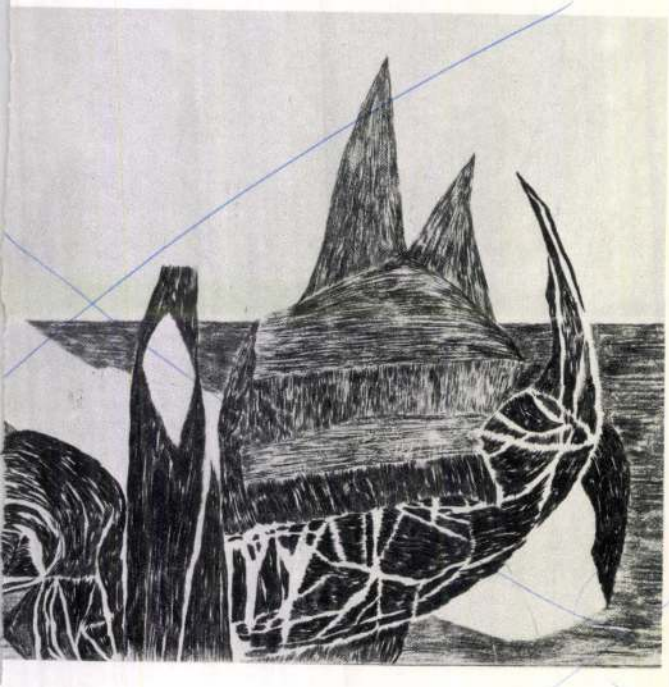



Vajda Lajos: Szentendrei házak feszülettel,
tempera-montázs, 62×46 cm, 1932 (Corvina Fotóarchívum)

Né
előzmény és forrás
Vajda Lajos
művészetéhez

Vajda Lajos: Pléhkrisztus, ceruza, papír,

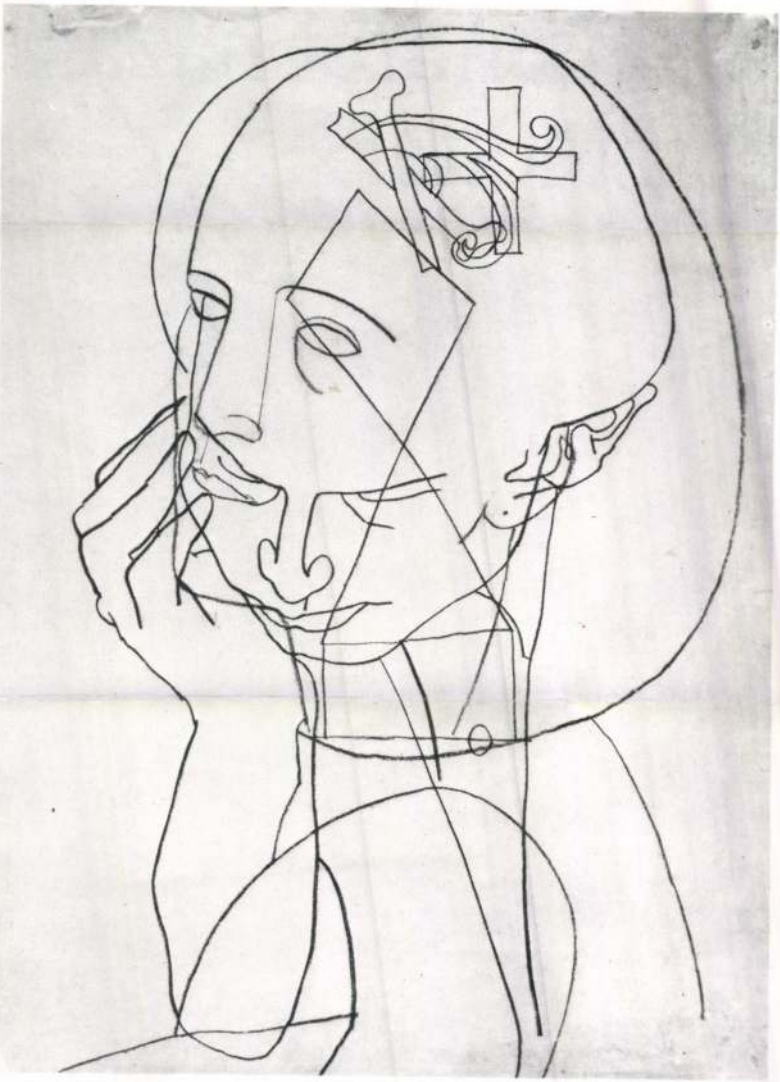

Vajda Lajos: Barátok, ceruza, papír, 63×45,5 cm, 1937 (fotó Petrás)

Szentendrei házak feszülettel

Vajda Lajos

festőművén

Művéneténe Tatósó Tornata.

Mándy Stefánia

ÁTC

Művénet Ry

1980 jan.

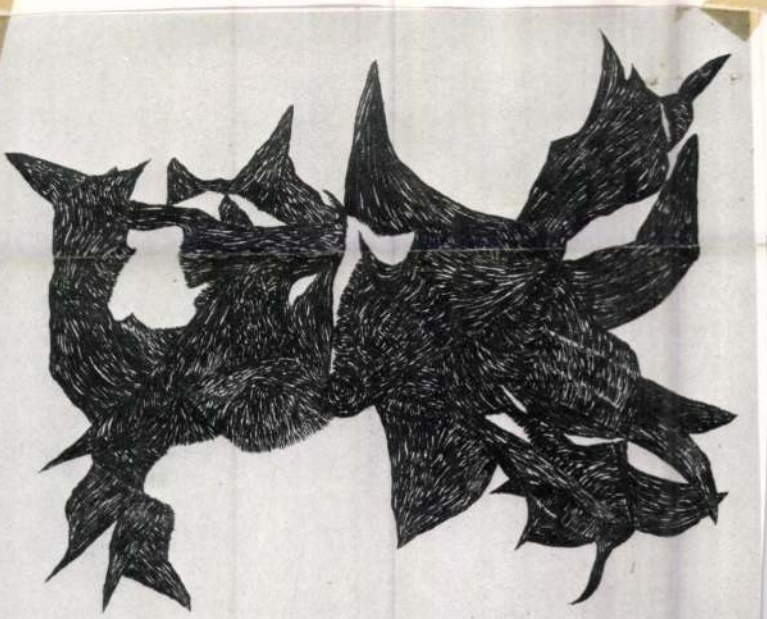

Vajda Lajos: Szénrajz, papír, szén, 90×126 cm, 1940

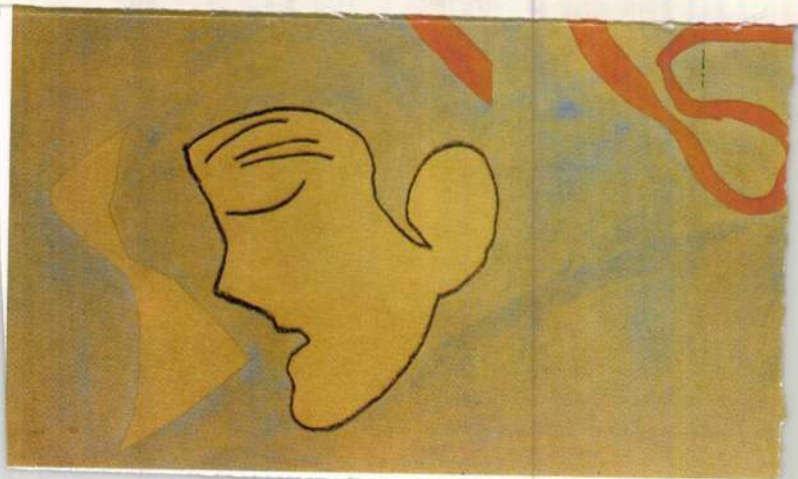

Vajda Lajos



Vajda Lajos: Polip, papír, szén, 90×126 cm, 1940 (fotók Petrás)

bontakozik – szemben valamennyi többi nagy szénalakzattal, amely mind a tónussal nem közelíthető fehérnek tagolatlan közegében a maga árnyalt, feketén testesülő létezésével teszi kontrasztszerűen jelenvalóvá az emberi szem számára egyébként merőben absztrakt végtelent.

Így válik mérhetőbbé most a művész utolsó periódusának transzcendáló törekvése egy, az előbbivel tömbszerűsége révén rokonítható alakzaton: a *Tömör formák kevés fehérrel* című kompozíción. Egyetlen, minden ponton összefüggő szénformáció ez, amely az előbbinél zártabb, de bonyolultabb egységében a virtuális főtengely körül több részre tagolódik. Itt is rostos, köteges, egymásba türemlő és egymást átvágó formavonulatokkal találkozunk, amelyek mintha bizonyos központokkal rendelkeznének. E központok körül sok helyütt szinte sodródva örvénylő hangtalan belső történések folynak, de semmi sem mutat kifelé, alig akad egy-két szélső forma, amely a környező közegbe nyúlna. Az egész zárt tömbnek egy, a lo-

Vajda Lajos
festőművész

Repro: Kettős arckép
1937

Szatófúlia
cille

Műrénet
1980 j. on

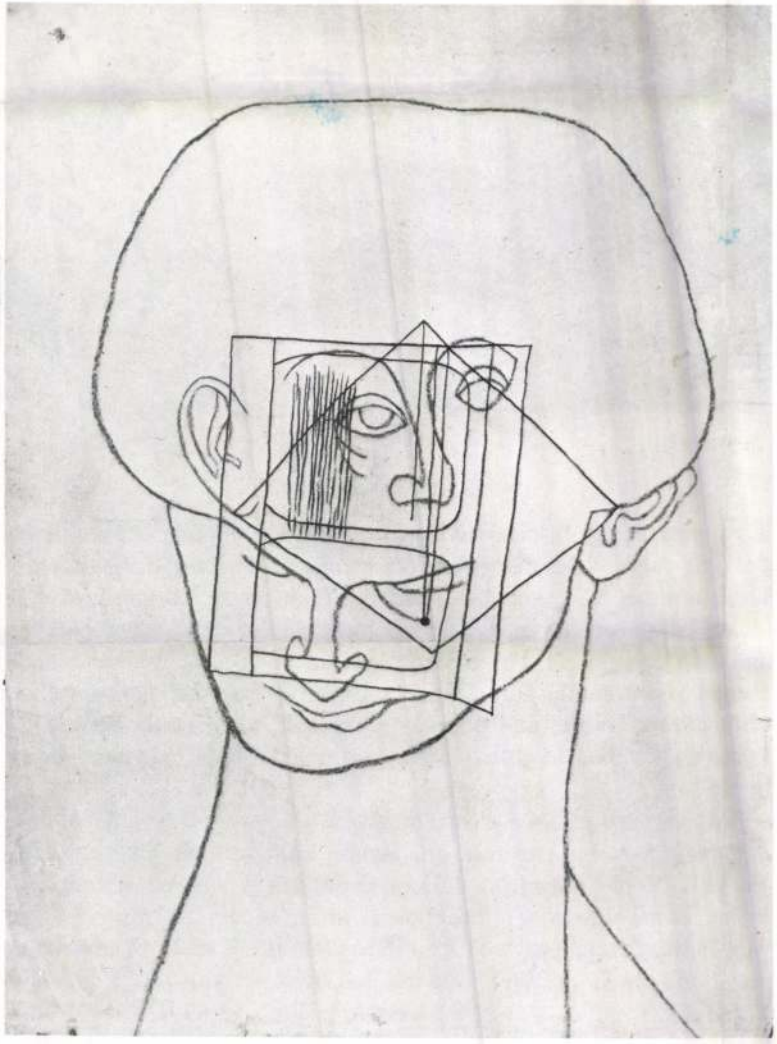

Vajda Lajos: Kettős arckép, szén, vörös kréta, papír, 60,9 × 44,3 cm, 1937 (fotó Petrás)



a programot: a futurizmus nagyot mondó, képtelenségeket feladatként osztó stílusában. Az opera címe *A Nap legyőzése,* szerzői Krucsonih és Matjusin. Matjusin portréját még az organikus világ elvonatkoztatott jegyeivel alkotta meg Malevics, a későbbiekben azonban csupán a tiszta geometrikus formákat érezte alkalmasnak eszméi reprezentálására. Malevics csak élete utolsó periódusában tért vissza a földre, az emberi konfliktusok, torokszorongató tragikumok világába, de utolsó korszaka műveit Vajda már nem ismerhette.

Malevicsnak a tízes években megvalósított programja a harmincas évek regresszióba szorított művészete számára már elképzelhetetlen volt. Vajda művein a drámai konfliktus a világ és részei vagy ember és világ között mindig jelen van, a képek szellemi előterébe vagy hátterébe helyezve. A konfliktus feloldását csak az emberi áldozatvállalás, a prófétai küldetés katarzist teremtő ereje adhatja. Vajda több művén közelgő katasztrófa élményének előérzete uralkodik, s a dolgok kíméletlen, következetes ellentmondásainak legyőzését egyedül a materiális világtól való elszakadás ígérheti. Csak néhány kivételes művén nyújt megoldást még egy-egy közeli emberi

Vajda Lajos

festőművész

„Pettyegetett ház?" 1926
Művészetének utolsó korszaka

Mándy Stefánia
ünk

Művészet Cy
1980 jan.

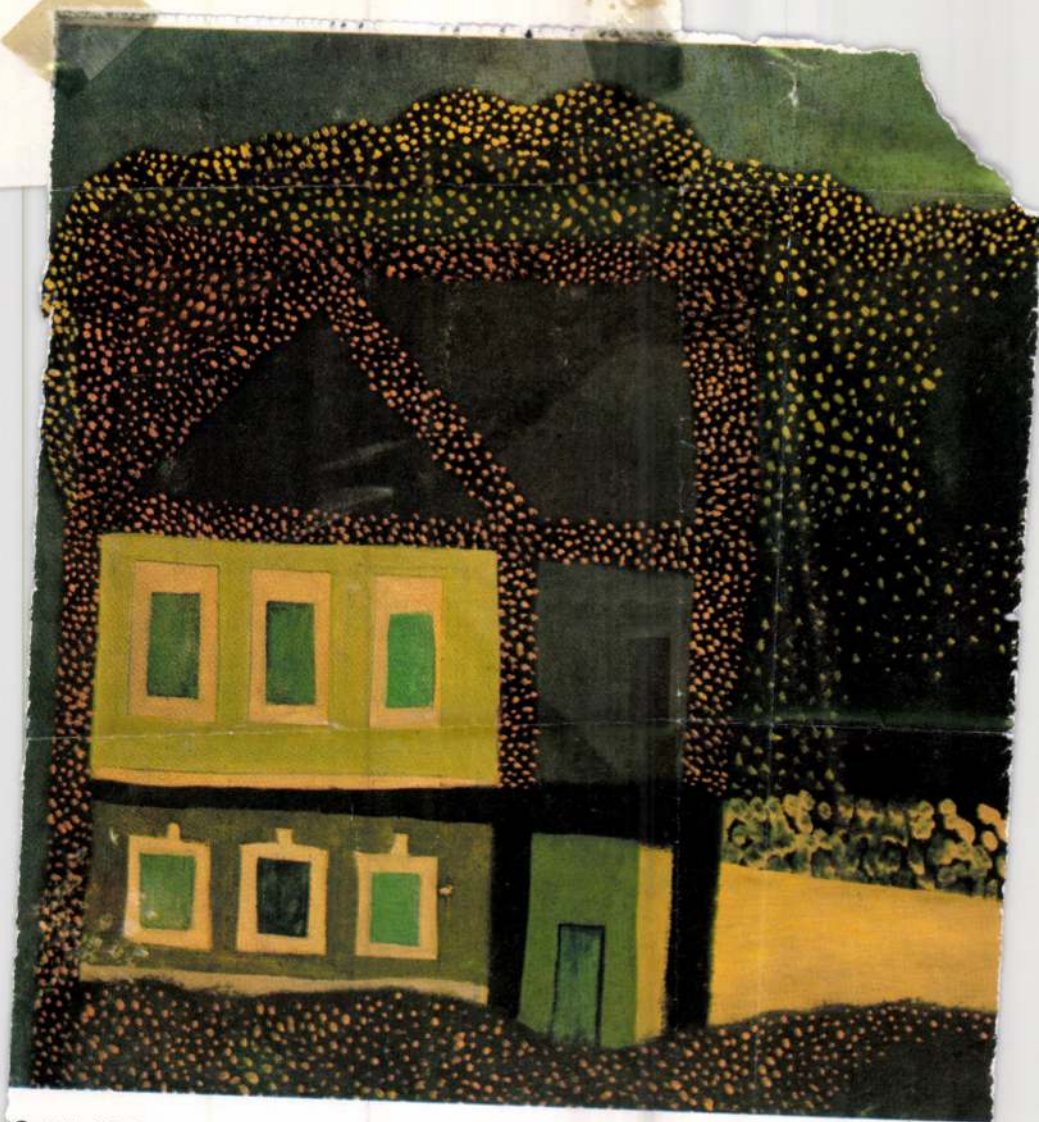

22 VAJDA

képpen megdöntött tetők zárják, aszerint, hogy miből mennyit aka
megmutatni.

Vajda izometrikus távlattal ábrázolt képei – *Műtermi csendélet ov*
lis asztalon (1934), *Műtermi csendélet* (1934), *Vásár* (1936) – érdek
ellentmondást rejtenek: az ábrázolt tárgyak a rézsútosság követk
tében mélységben távolodnak, de ugyanakkor a távolság változatla
mert a méretek mindenütt állandóak maradnak. Úgy tűnik, ho
Vajda ezeken a képein is ragaszkodik a képi felülethez, a tárgyak
dőlésük ellenére – nem hagyják el a kép homloksíkját.

Vajda festészete a konkrétnak és az általánosnak, a reálisnak
szürreálisnak különös ötvözete. Művészi eszméinek kifejezésére m
kellett bontania a dolgok vizuális összefüggéseit, és új intellektuáli
emocionális összefüggések értelmében csoportosítania. Ezzel együ
járt a tárgyak fizikai tulajdonságainak, tömegének, kiterjedésénel
súlyának átalakítása. Hogy ehhez Vajdának sok más mellett a szen
endrei környezet, az ikonok világa is inspirációt nyújtott, érthető, h
arra gondolunk, milyen kétségbeesett és reménytelen harcot vívo
a művész egy másik világért, amit nem vagy csak tűnő maradványa
ban találhatott meg saját korában.

FALUDY ANIK

Vajda Lajos
festőművén

Művénetének utolsó korszaka.

Mándy Stefánia
ajánl

Művénet Bp
1980 jánná



Vajda Lajos: Szárnyverdesők, papír, szén, 90×126 cm, 1940





Vajda Lajos: Tömör formák kevés fehérrel, papír, szén, 90×126 cm, 1940

Vajda Lajos

festőművész

Művéneténe 7 utolsó Tornaja

Mándy Stefánia
ajánlja

Művénet R.
1980 jan.



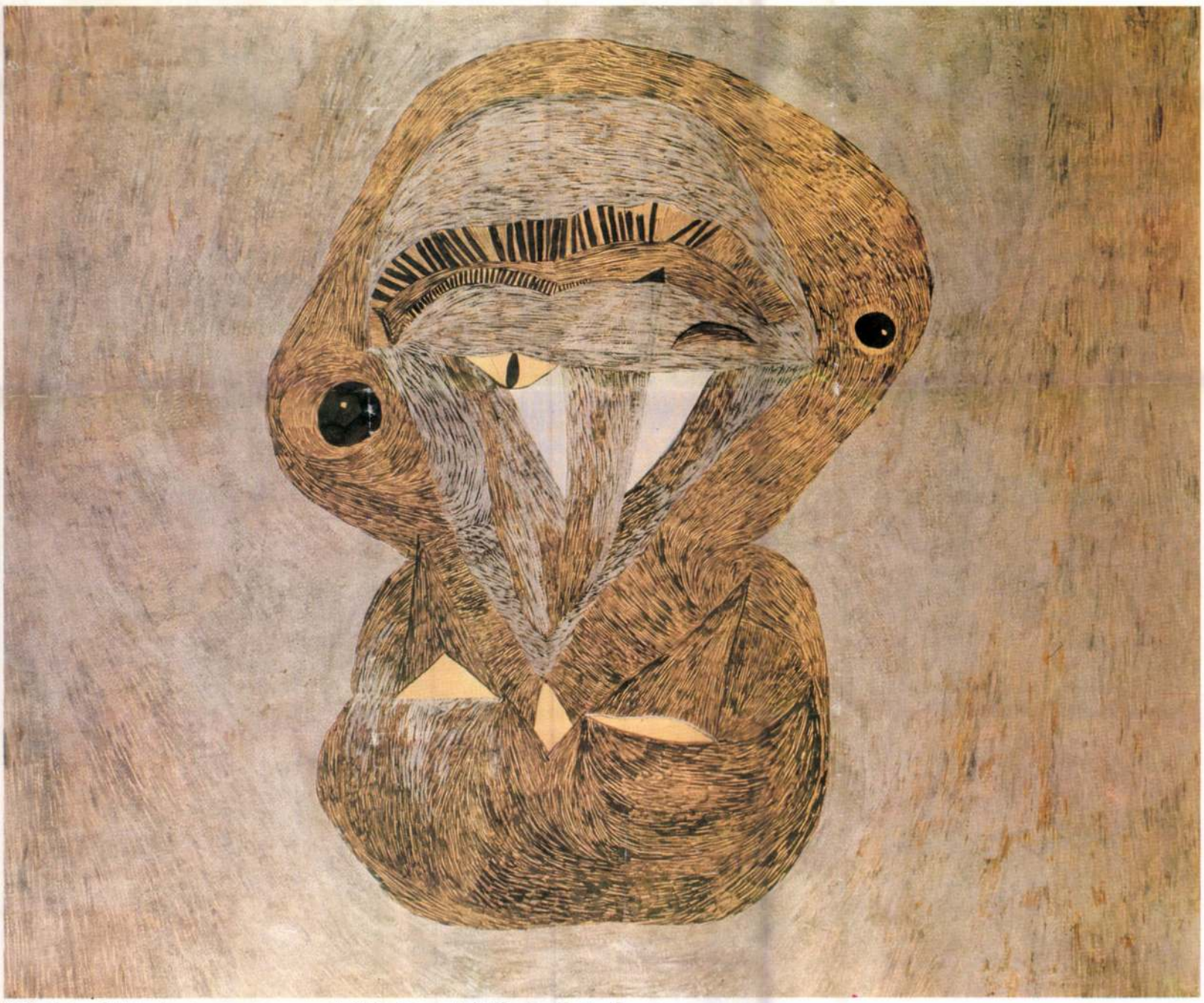

Vajda Lajos: Ezüst gnóm, tus, tempera, pasztell, 62,9×74 cm, 1940 (Corvina Fotóarchívum)

Közismerten jelképes funkciójuk van az állatábrázolásoknak. Bennük testesülnek meg például az elemek. A tigris és a sárkány a föld és a víz szimbólumai. (A különféle állatszimbólumok az idők folyamán részben új jelentéssel telítődnek, elsősorban persze éppen a sárkányé.) Az erőszakosan fenyegető hatalmak az ugrásra készen leselkedő monstruózus ragadozókban öltenek alakot. S a megragadhatatlan, de mindenütt jelenlévő elem, a víz, amely pára alakjában felszáll és felhőkké gomolyodva villámlás és mennydörgés közepette zúdul le újból a földre, a kínaiak fantáziájában a sárkány atavisztikus képét ölti. Mintha egy fej bukkanna ki a felhők közül, cikázó villámoktól megvilágítva – így öltenek testet sokszor még ma is a keleti képzeletben a természeti erők. Régmúlt idők rettegtető démonai számos alkotáson még ma is a természeti erők elemi harcát idézik fel a szemlélőben.

Így tekintve most már a képsíkon túl is folytatódó *Gyökérvilág* egészére és részleteire, lassan kibontakozik ennek a pozitív-negatív formarendszernek teljes erőhálózata. Dinamikus ritmusával démoni konfliktusokat old fel. Az elemek kozmikus drámája játszódik előttünk, de egyetlen művész egzisztenciájának gyújtópontjába sűrítve.

A részletekre vonatkozóan valamelyest más a helyzet. Az egyes kiragadott formák és kontraformák úgyszólván korlátlan asszociációs szabadsággal értelmezhetők, csak éppen hogy ennek a fajta értelmezésnek – nincs értelme. A fekete formációk közt felfedezhetjük a papagájt, a békát, skorpiót, ugrásra kész apróvadakat, égőfehér szemű uhumadarat, szarvas- és bölényszerű nagyobb erdei vadakat, széttárt szárnyakkal röpülő madarakat vagy feltartott karú ismeretlen lényeket – mindez azonban csakugyan szubjektív részértelmezés, és csak a mű reprodukciójának tanulmányozásakor szembeszökő probléma. Amikor az eredeti nagy formaszövevény előtt állunk, és megpróbáljuk a mű értelmét megfejteni, ezek az asszociációk így tudatosan fel sem merülnek.

Sokkal nagyobb erővel csapnak ki a képből azok az energiák, amelyek ezeket a mágneses erővel összefonódó, kanyargó és csavarodó, felemelkedő és alábukó, fehéren erezett fekete alakzatokat keresztül-kasul átjárják, semhogy ne maga a fantasztikus egész nyűgözne le. A mozgalmas, különféle formájú fehér öblökkel és folyosókkal tagolt hatalmas egység így fokról fokra egy már belőlünk indukált és ránk visszaható energiarendszerként lesz érzékelhető. És akkor már nem is kérdezhetünk rá a részletekre – hiszen mi magunk is a kép részei lettünk. Éppen ezáltal oldódik fel minden részkonfliktus, és áramlik át rajtunk az intencionált összefüggések egésze. (Részlet a Corvinánál kiadásra kerülő Vajda Lajos-monográfiából)

MÁNDY STEFÁNIA

Jegyzetek

1–5 Johannes Itten: A színek művészete,
Corvina, Budapest, 1978,
39 o., 40 o., 42 o., 43 o., 40 o.

A csend és a hallgatás h

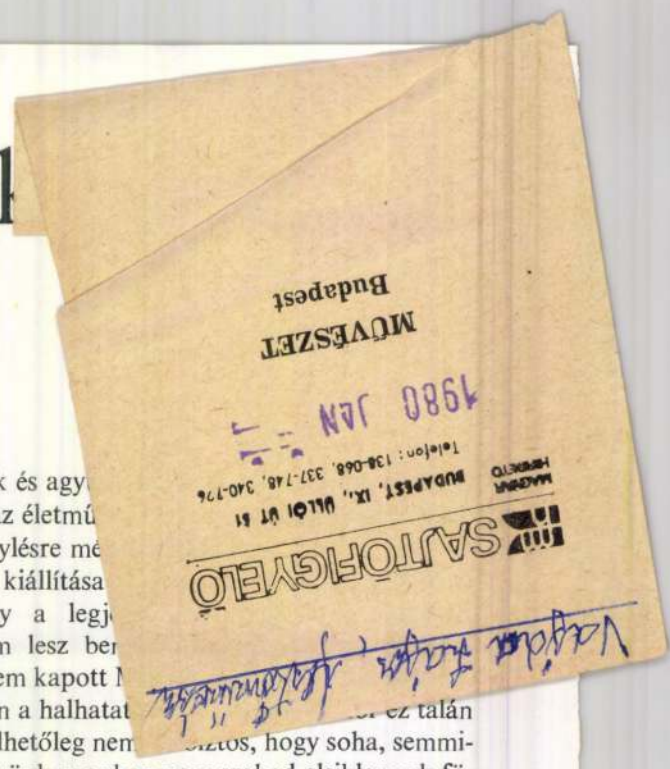

Deim Pál kiállításai mindig eseményszámba mennek. Bármilyen zavart vagy kusza lelkiállapotban térünk is be a tárlatára, mindig megnyugodva és „rendbe szedve" távozunk onnan, akárcsak azokról a ritka és örökre emlékezetes gyerekkori beszélgetésekről, amikor apánk néhány okos mondattal eligazított minket kamaszlétünk sorskérdéseiben. Deim Pál műveiből a rend és az egyensúly sugárzik, olyan erővel, ami visszaadja a hitünket a rendteremtés lehetőségében.

Aki csak egyszer is beszélt vele, tudja, hogy milyen önemésztő kétségek között teremtődik ez a rend, hogy minden, amit elénk tár, mennyire végigélt és megszenvedett, mert a mű csak így hathat ránk a kizárólagosság, az egyetlen lehetőség erejével. A kétségek azonban nem kapnak hangot ebben a világban, róluk hallgat a művész. Gondos filológiai elemzéssel sok minden kideríthető lenne, mindenekelőtt a hallgatás dokumentumai. Bizonyos évekből nincsenek vagy alig vannak művek. Ezek vagy nem készültek el, vagy nem hagyta meg őket a művész, nyilván mert idegenek lettek volna ettől a szigorú etika szerint épülő világtól. Csak az válhat az életmű részévé, ami nem töri meg homogeneitását. Nincs helye a kétségnek és a gyengeségnek, annak, ami esendő, félreérthető vagy illogikus. Az ambivalenciához szokott szemünk és agy
inkább lenyűgöző ebben az életmű
Imponáló a fegyelme, irigylésre mé

Deim Pál 47 éves. Első kiállítása
sok nem kétséges, hogy a legj
Neve ennek ellenére nem lesz be
Who is who-kban, mert nem kapott
ilyen „egzakt" mércéje van a halhatat
bántotta őt, ma már remélhetőleg nem
ben sem befolyásolta. Nekünk azonban nem szabad elsiklanunk fölötte, nem szabad belenyugodnunk a képtelenségekbe, bármilyen nevetségesek is.

Művészetét cikkek, tanulmányok méltatták, jelenléte rangot ad egy-egy kollektív kiállításnak. A legszebb, legértőbb elemzést *Németh Lajos* írta róla öt évvel ezelőtt, és az akkor leírt megállapítások ma is érvényesek. Deim valóban megteremtett egy egyéni stílust, amelyben a *„konstruktivizmus racionalizmusa és a szuprematizmus szenzibilitása"* ötvöződik. Alig van még egy életmű a kortárs magyar művészetben, amely ennyire következetesen épülne önmagából, amelyben ilyen logikusan következnének a művek egymásból. Né-

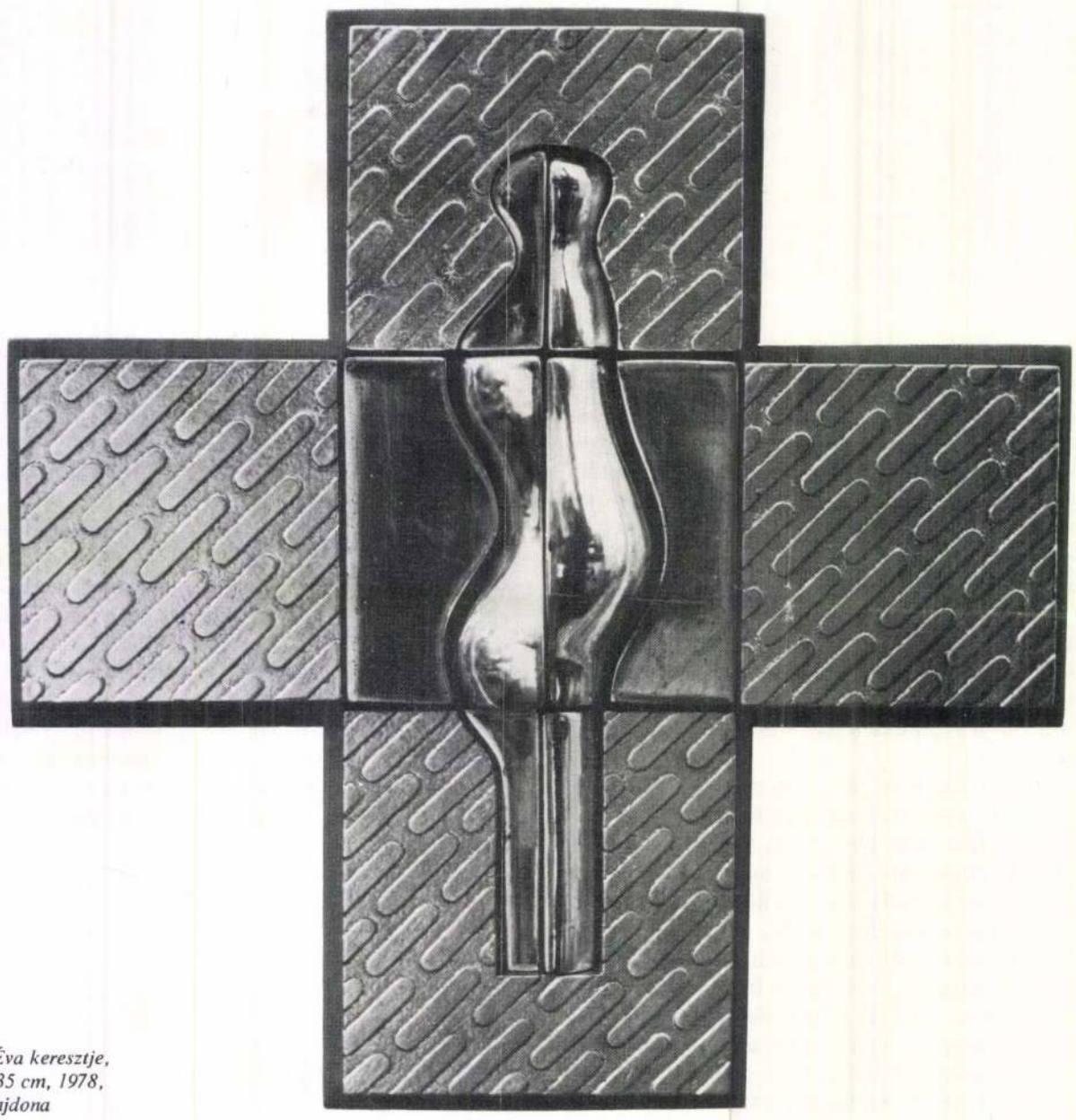

Deim Pál: Ádám és Éva keresztje, aranyozott fa, 36,5×35 cm, 1978, Dr. Bikkás Attila tulajdona

mozgás hozta létre (tudniillik a művelődési viszonyok „polgárosodása"), amely egyébként e fejlődési szakasz kezdetén még a nagyjából osztatlan kultúrát terjesztette el szélesebb rétegek között (noha a populáris, marginális művészeti, kiváltképpen irodalmi jelenségek már ebben a periódusban is szerepet játszottak). Ez a folyamat a huszadik században viharosan felgyorsult (lásd ezzel kapcsolatban a kultúra áru, illetve nem áru jellegének kérdéskörét). A folyamat bizonyos mértékig fékezhető kultúrpolitikai eszközökkel, az iskolarendszer, a könyvkiadás, valamint a tömegtájékoztató eszközök szabályozásával, felügyeletével, szubvencionálásával stb. Megszüntetni e szakadékot teljes mértékben (bár minden igényes kultúrpolitikának ez a távlati célja, s indokoltan az) mégsem lehetséges, hiszen a különböző igényszintek adottak, s valamilyen módon a legtökéletesebb intézményrendszer eredményei ellenére is reprodukálódnak. S itt az a körülmény is figyelembe veendő — csak az irodalomról szólva —, hogy egy differenciált, az ismeretek igen széles körét pragmatikusan, a legkülönbözőbb mennyiségi és minőségi szinteken alkalmazó társadalomban sem a nemzeti, sem a világirodalomnak nem lehet osztatlan funkciója.

Sőt, mi több: az irodalom szerepe a műveltség rendszerében tisztázatlan. Aligha lehet e kérdést zártan, önmaga körén belül vizsgálni, hiszen az irodalmi műveltség, kiváltképpen a nemzeti irodalom megismerése mindig is része volt a nyelvi kultúrának, a társadalmi érvényű önkifejezés társadalmilag is oly lényeges követelményének. Ezt a célját nem érheti el pusztán azáltal, hogy e tárgyat az iskola irodalomtudományi értelemben korszerűbben kommentálja. Nem kívánunk a tankönyvviták témájába belefeledkezni, csupán annyit leszögezni, hogy nem hiszünk valamilyen általános irodalomban. Minden irodalmi műveltség alapja a nemzeti irodalom, ha másért nem, az irodalom nyelvi jellegénél fogva. Továbbá hordozója egy nemzeti identitástudatnak, egy minden korszakban lényeges történeti kontinuitás tudatának (most ennek tartalmi vonatkozásairól nem kívánok szólni). Bizonyára nincs Shakespeare nagyságához mérhető egyéniség a magyar irodalom megfelelő korszakában, de akik a hazai kultúrának ezt a szakaszát képviselik, elmaradhatatlanok az irodalmi műveltségből. Aligha lenne helyes Babits-olvasat (s még kevésbé a mai viszonyokra alkalmazható következtetés) az, ha a nemzeti irodalom fejlődésvonulatát kizárólag a már mintegy szentesített, világirodalmi normákon nyugvó értékszelekcióra alapoznánk.

Az európai irodalom története tulajdonképpen nagyszabású olvasmányélmény-vallomás, a „világirodalom regénye". Ennek megfelelően a sodró lendületű könyv értékítéletei egyéniek. Megállapításaival az irodalomtudomány általános véleménye már akkor sem egyezett, az azóta eltelt idő még tovább módosította ezt a koncepciót. Nehezen képzelhető el, hogy ma valaki ilyen típusú könyv megírására vállalkozzék. Ennek oka nemcsak a babitsi tálentum hiánya, hanem annak a humán, jó ideig szilárd, minden fogyatkozás és tradicionalizmus ellenére hatékony ismeretkörnek a fellazulása, amely egy szűk entellektüel réteg közös tulajdona volt. Számos oka van e jelenségnek, néhányat megemlítettünk. Egy tanulság azonban kézenfekvő: valamiféle tartós alapról, amelyből kiindulva sokfelé ágazhatna a művelődés iránya, ma sem szabadna lemondani. Ehhez világosan fel kellene ismerni a humán, benne az irodalmi-világirodalmi műveltség tényleges szerepét világképünk alakulásában. Különben az esztétikai (és világnézeti) értékzavar minden szinten állandósulhat, s az irodalmi műveltség a legkülönbözőbb konjunkturális tényezők függvényévé válhat. Szükségszerű, hogy az irodalom funkciója változik, de vannak e szerepnek állandó elemei, így a világ-, társadalom- és emberértelmezés töretlen igénye. Az így felfogott alapműveltséget „társadalmasítani" talán nem lenne teljességgel reménytelen vállalkozás.

WÉBER ANTAL

Éhező inasévek Párizsban

Egy régi beszélgetés Kelemen Imrével

KELEMEN IMRE (Budapest, 1909. november 4.—Budapest, 1975. február 15.) neve nem szerepel egyik lexikonunkban sem, még a pótkötetekben is hiába keressük. Pedig tucatszámra fordította franciára regényeinket, novelláinkat, drámáinkat, tanulmányainkat és még sok minden mást. Csak egyetlen — sokatmondó — tény: nagymértékben hozzájárult Örkény színdarabjainak világsikeréhez. Huszonnégy éves korában került ki Párizsba, ahol csakhamar a magyar értelmiség, de mondhatnám azt is, hogy fél lábbal a munkásmozgalomban, fél lábbal a bohémvilágban sürgő-forgó fiatalok egyik legszínesebb, legszellemesebb, legvonzóbb alakja lett. Gazdag és kalandos emigrációját nem ecsetelem, ezt ő maga mondta el nekem abban az 1972. április 15-i hangszalagra rögzített beszélgetésben, melynek főbb részleteit alább adom közre, s amelyet azért vettem fel, hogy Párizs nem ereszt el című önéletrajzi kötetemben felhasználjam (ez meg is történt: könyvemben Kálmán néven szerepel, de emlékezéseim következő kötetében — Párizs csillagként reszkető — már igazi nevén beszélek róla). Röviden a további életútja: a háború után cikkeket írt a párizsi Magyar Szemlébe, a Magyar Függetlenségi Mozgalom hetilapjába és ugyane mozgalom République Hongroise című folyóiratába, majd az MTI tudósítója lett Gara László oldalán. 1949-ben hazatért, s másfél évig az MTI-nél dolgozott, ahonnan aztán „annak rendje és módja szerint" elbocsátották. Ettől kezdve élete végéig „szabadúszó" maradt. Irtózatos iramban fordított mindent, amivel a kiadók, szerkesztőségek és intézmények megbízták, s ezt tette még az alatt a másfél év alatt is, amelyet 1956 után börtönben töltött. Utána ő volt a Corvina Könyvkiadó egyik oszlopa, de olykor a másik irányban is dolgozott: a franciából magyarra átültetett regényeket kontrollszerkesztette. Ragyogó causeur volt (ez talán az alábbi szövegből is kiderül), remek elbeszélő lehetett volna belőle, és istenem, ha megírta volna emlékiratait, milyen bomba könyvsiker lett volna belőle!

B. L. E.



Brassai: Egy kép az Éjszakai Párizs című kötetből

KELEMEN: Amikor én Párizsba kikerültem, akkor már Jézus régen megszületett. Ez 1932-ben volt. Elmentem mint politikai emigráns, útlevél nélkül, az első két esztendőm illegális volt. Több is, mint kettő, talán három. S akkor egy kicsit mindenféle mesterséget űztem. Rakodtam ki boroshordókat uszályokból a Quai de Bercyn, voltam suszterinas, szendvicsmen, reklámtáblával a hátamon, cédulákat osztogatva a boulevard Raspail-i piacon, csináltam harisnya-szemfelszedő készüléket, sőt, ha jól tudom, ez volt az első mesterségem, egy órásnál is dolgoztam egy darabig, meg mint épületfestő Issy-les-Moulineaux-ban. Elég nevezetes periódusa volt ennek a két-három éves korszaknak az, amikor Vajda Lajossal és még másokkal együtt ólomkatonákat festettünk Sceaux-Robinsonban. Később műhelyt is béreltünk, mármint helyiséget és ott csináltuk ugyanazt egészen addig, amíg rá nem jöttünk, hogy ebből éhen halunk. Azért hagytuk abba, mert csak ideiglenes papírom volt, a legelején hamis, azután ideiglenes, és körülbelül két és fél esztendő után az Emberi Jogok Ligájának a közbenjárására sikerült szereznem papírt.

BAJOMI LÁZÁR ENDRE: Victor Basch révén?[1]

Igen... igen... mindent tudtam róla, ismertem személyesen, így kerültem vele kapcsolatba egy másik barátom révén. Nagyon kedves volt, nagyon szeretetreméltó. Mindjárt a legelején, amikor megismertem, állást is szerzett, valami magánkönyvtárat szedtem rendbe, és katalógust csináltam hozzá, és azután később még valamilyen munkát szerzett, hogy az mi volt, arra már nem emlékszem.

Kiket ismertél még?

Mérei Feri révén ismertem Vajdát. Hát egy kisebb baráti kör volt ott, aminek tagja volt szegény Heinlein Karcsi, aki a Kassák-féle munkakörből került ki Párizsba, ugyanolyan módon, mint Trauner.[2] Trauner előbb került ki Párizsba, mint én, Trauner akkor már öreg párizsinak számított, aki nyugodtan beülhetett egy kávéházba, tudta, hogy nem kell várnia valakire, aki kiváltsa. Vajda Lajostól még tárgyi emlékem is van. Párizsból való elutazása előtt — amiről egyébként megpróbáltam lebeszélni —, ha jól emlékszem, ez 1933 végén, vagy 1933 elején lehetett, nekem adott egy hatalmas német nyelvű, 120—150 éves bibliát, amit sehogy sem tudott elhelyezni a poggyászában. Ekkor még az emberek nem úgy mentek ki Párizsba, hogy ott vásároltak mindenfélét és háromszoros kofferszámmal tértek vissza, hanem körülbelül fordítva.

Vajda beszélt franciául?

Nagyon rosszul, alig pár szót. Különben, mikor ő elutazott Párizsból, sokkal többet annál még én se tudtam. Én mielőtt kimentem, három esztendeig tanultam Pesten az Alliance Française kurzusán. Egykori tanáromról illő volna, hogy itt megemlékezzek, Louis Renaultnak hívták, nagyon tehetséges fiatalember volt. Annyit sikerült csak megtudni róla, hogy 1943-ban vagy 44-ben a nyilasok megölték Pesten. Itt volt, itt volt mindvégig. Azt sem tudom, hogy mint micsoda, — gondolom, hogy mint tanár.[3]

Térjünk vissza Párizsba!

Épületfestő is voltam Párizsban, nemcsak ólomkatona-festő, de egyedül, már nem Vajdával. Egy lengyelnél dolgoztam, és nagyonnagyon lassan, kéziratmásolásokon keresztül sikerült magamat felküzdeni. Egy sajtóügynökség számára másoltam kéziratokat, írógéppel, mint bedolgozó daktilográfus. Francia, angol és német nyelvű kéziratokat másoltam. Ezek figyeltek fel égigérő tehetségemre, és a későbbiekben, amikor már a nyelv-

ládtól, erről azonban jobbára csak a nyelvészek tudnak) vagy éppen nyelvi szerkezetének nehéz megismerhetősége zárja be etnikai határai közé, hanem az a tény is, hogy az említett egyéb tényezők sem adtak nyomatékot az érdeklődés számára. Tudatában kell lennünk annak, hogy az irodalom lényegét tekintve verbális művészet; szellemiségének, kisugárzásának, egyáltalán valódi mondanivalójának szükségszerű csökkenése, módosulása nélkül más nyelvre át nem ültethető. Berzsenyi *A közelítő tél* cím költeménye például egy egyébként pontos és nem is ihletettség nélküli fordításban inkább az almanach-líra meglehetősen banális bölcsességeire emlékeztet, mintsem a bennünk élő eredeti szövegre.

A műfordítás mindamellett szükséges, sőt a magyar irodalom sajátos helyzeténél fogva fokozottan rá is kényszerül erre, s a műfordítói tevékenység nálunk nemcsak mennyiségileg kiterjedt, hanem igen magas művészi színvonalat ért el. Az irodalommal hivatásszerűen foglalkozók azonban, ha hiteles élményeket akarnak szerezni más nemzetek irodalmából, nem érhetik be az esetleg mégoly magas színvonalú tolmácsolással, lehetőleg eredeti nyelven kell olvasniok. Ezt a kívánalmat persze nem abszolutizálhatjuk, hiszen kevesen járatosak, különösen magas fokon, annyi nyelvben, amennyi a világirodalom törzséhez tartozó alkotások elolvasásához szükséges lenne — így az irodalmat olvasó „elit" is rá van utalva a fordításokra. A közművelődési funkció szemszögéből a fordítások haszna felbecsülhetetlen. A másik irányban (magyar művek külföldön) már kevésbé kedvező a helyzet. Az utóbbi évtizedek gyarapodást mutatnak e téren is, de az ellentmondást nem oldják fel. Ide kívánkozik még egy gondolat. Mindeddig külső okokat emlegettünk, többékevésbé objektív jellegűeket (az irodalom nyelvhez kötöttsége, a nyelv kevéssé ismert volta, a kultúra alapjául, hátteréül szolgáló viszonyok következményei), de nem szóltunk arról, hogy mennyiben játszik közre ebben az elszigeteltségben a magyar irodalom sajátos jellege?

Ahhoz ugyanis, hogy valamely alkotás a nemzeti határokon kívül ismeretessé váljék, szükséges a helyi színezet adta sajátosságon túl (vagy még inkább: ezzel együtt) egy olyan általános érdekű mondandó, amely nemcsak a megértést mozdítja elő, hanem egyúttal a sajátost is bevonja az általános körébe. Itt azonban a kis nemzetek irodalma nagy hátrányban van: azok a körülmények, amelyek közepette irodalmuk fejlődik, s melyeket kifejez, óhatatlanul helyi jelentőségűnek tetszenek. A 16—17. századi erdélyi viszonyok vagy az alföldi parasztok élete, a magyar történelem egyes korszakai semmivel sem kevésbé tipikusak, mint például az angol dinasztikus viszályok vagy Párizs felső köreinek élete: mégis az előbbiek ismeretlensége a helyzetek és figurák motivációjának felfogását gátolja, s periférikusnak, egzotikusnak bélyegzi. S létezik aztán belső ok is: ha valamely közösség valahogy kikerül a történelem fő sodrából, fejlődésében hátramarad, nyugalmasabb időkben befelé fordul: feltétlenül kizárja magát a világirodalomból. Továbbá az is tény, hogy hosszú távon a nemzeti irodalomnak kialakul valamilyen karaktere, a jellemvonások nehezen megragadható rendszere, amelyet az irodalmi nyelv csakúgy hordoz, mint az a mentalitás is, amely beépül az irodalomba, s szüntelenül megnyilatkozik a legkülönbözőbb nyelvi fordulatoktól a történelmileg kialakult magatartásformákig.

Babits egyik tanulmányában (*Magyar irodalom*) még 1913-ban megfogalmazza azokat a jellegzetes tulajdonságokat, amelyek a maguk módján hozzájárulnak irodalmunk bezártságához. Eszerint irodalmunknak van valami sajátos karaktere, csakúgy mint a „magyar"-nak, vagyis a magyar ember elvont típusának (aki afféle szemlélődő gazdára emlékeztet). A nemzetkarakterológiának ezt az útját aligha lenne kifizetődő végigjárni, noha, s ezt hangsúlyozni szeretném, a benne felvetődő problematika korántsem annyira túlhaladott, vagy mosolyogtató, mint első pillantásra látszik. Korántsem véletlen, hogy századok óta megkísérlik ezt a bizonyos nemzeti lényeget újra és újra megragadni — hogy szélsőséges példákat említsek — Rotterdami Erasmustól Veres Péterig, sőt tovább... A tudományos elemzés próbáját az ilyenfajta jelképes tulajdonság-együttesekben megtestesülő karakterizálások aligha állnák, ám éppen ezen a területen — a nemzeti gondolkodás és magatartásformák terén — szükségképpen sok az imponderábilia, a nem mérhető összetevő. Gyanítható, hogy az elsősorban a kultúrában megőrzött sajátosságok inkább következményei egy tartós történelmi és társadalmi együttélésnek s azok konkrét körülményeinek, mintsem okai a nemzeti gondolkodás kifejezésében megnyilvánuló egyediségnek.

Az olyanfajta dilemmák, mint — az inkább jelképesen értelmezett — habozás a nyugati és a keleti szellemiség között, valamint a magyar nyelv „idiomatikus" jellegéből adódó nehézségek például a fordítás terén, csak gyarapítják a magyar irodalom külföldi befogadása körüli nehézségeket. Tény azonban, hogy a magyar kultúra és irodalom az európai szellem integráns része, rendelkezik mindamellett olyan helyi sajátosságokkal, couleur localelal (amelyet a romantika óta az irodalom programszerűen hangsúlyoz is), amelyek elütnek az európai fejlődésben vezető szerepet játszó nemzetek körülményeitől. S ha még ehhez hozzájárulnak olyan tulajdonságok, mint a közvetlen tapasztalás túlbecsülése és a fogalmiság elutasítása (kérdés persze, hogy mikor és mennyire érvényesek ezek a megállapítások?), akkor e mozzanatok mint belső okok akadályozhatják a magyar irodalom külföldi érvényesülését. Hogy mindeme vonások együttesen mennyire a magyar irodalom tulajdonságai, s hogyan jelentkezhetnek



Babits Mihály (Pérely Imre rajza)

ilyesfélék a hasonló történelmi körülmények között kialakult kelet-európai irodalmakban, van-e ezekhez képest külön hátránya a magyarnak, vagy éppen ellenkezőleg — nehezen eldönthető kérdés, tüzetes összehasonlító vizsgálatokat igényelne, bár valószínűleg ezek sem vezetnének egyértelmű következtetésekhez. Van azonban a világirodalmi műveltség és a nemzeti irodalom viszonyának egy gyakorlati, közművelődési vetülete is, amelyet Babits (és természetesen mások) gondolatait folytatva, netalán extrapolálva, érdemes közelebbről szemügyre venni.

Babits világirodalom-története egyéni alkotás abban az értelemben, hogy a maga világirodalom-élményét, személyes szelekcióját tárja az olvasó elé, nem tagadva azt sem, miszerint bizonyos területeken (például a spanyol irodalomban) nem járatos; az ilyen témák fölött nagyvonalúan elsiklik. Mint művész, természetesen nagy gondot fordít az alkotás műhelytitkaira: ezek a passzusok máig utolérhetetlenül szuggesztívek. De jellegzetes vonása az is, hogy a magyar irodalom — s nemcsak mint a világirodalom része, hiszen a babitsi értelemben ritkán az — utalásként, összehasonlító példaként állandóan jelen van. Babits megjegyzi, hogy irodalmunk mint kelet-európai jelenség más népek irodalma helyett is példaként szolgál; de felbukkan már a görög epigramma tárgyalásakor Bajza epigramm-teóriája, s a későbbiekben megemlít szinte minden jelentősebb írót és költőt (köztük ma már alig emlegetettet), s a nagyobbakról szép portrét illeszt bele kötetébe. Ami mármost számunkra fontos ebből az eljárásból, az ma már jószerivel művelődés- és pedagógiatörténeti adalék. Babits, az egykori gyakorló tanár, de bizonnyal minden iskolázott ember számára ez idő tájt még természetes volt a magyar, tehát a nemzeti irodalom részletes ismerete, hiszen az iskola a legnagyobb terjedelemben ezt tanította (mint ahogy más országokban ugyanígy cselekedtek). *Ez volt az irodalomismeretnek az a bázisa, amelyre a többi épülhetett, s egyúttal az összehasonlítás állandó tényezője is.* Világirodalmat az iskola külön nem tanított, ez jórészt az iskolán kívüli vagy túli művelődés körébe tartozott.

Mellékesen az is megemlíthető, hogy a középiskolában a latin (görög), a német vagy más modern nyelvek tanulása révén — amely tárgyak részben grammatika-, részben irodalom-centrikusak — bizonyos elemi fokon, szemelvények alapján jeles írókkal és költőkkel ismerkedhettek meg. Alig néhány évtizede annak, hogy például a német tankönyvben olyan írók-költők szerepeltek költeményekkel, prózai munkák részleteivel, mint például Novalis, Chamisso, Mörike, C. F. Meyer stb. Ugyanígy volt más nyelvek esetében is. Hiba lenne természetesen az így szerezhető világirodalmi ismeretek terjedelmét és mélységét túlbecsülni, de kétségkívül kiindulási alapnak bizonyulhatott, hogy később ebben az irányban tovább olvassanak, s belekapcsolódjanak azokba a lehetőségekbe, melyeket az ilyenfajta érdeklődés kielégítésére hivatott könyvkiadás kínált, s amely érdeklődést a különböző folyóiratok (például a modern világirodalomhoz erősen vonzódó Nyugat) külön is táplálták. Babits világirodalom-koncepciójának „arisztokratizmusa" nem kisrészt erre a hagyományos, humán műveltségre támaszkodhatott.

Irodalom és művelődés

Azóta a világirodalmi műveltség nagymértékben kiszélesedett. Az ismeretek bővülésének csak egyik összetevője a kelet-európai, illetőleg az Európán kívüli irodalmak megnövekedett szerepe. Nyilvánvaló, hogy az irodalmi műveltség átrendeződéséhez kapcsolódik a világirodalom közép- és felsőfokú oktatásának kibontakozása (amely egyúttal visszaszorult a hagyományos ismeretszerzés említett területeiről). Az igazi gondok a világirodalom értékeinek elterjesztése körül akkor kezdtek sűrűsödni, amikor a modern kortársi alkotásokkal foglalkozhatott az olvasó (ehhez dicséretes segítséget adott a Nagyvilág), aktuális, a magyar irodalmat közvetlenül befolyásoló tényezőként kezdtek hatni külországi áramlások, s mi több: az ismeretszerzés olyan „szekundér" alkalmai szaporodtak el, amelyeket a film, a televízió stb. teremtett meg, s nyújt napról napra, már-már áttekinthetetlen mennyiségben. S ez utóbbi vonatkozásban már szó sincs a „megszűrt" értékek összefüggésrendszeréről: az értékes irodalom, a filmen és más feldolgozásokon át „közvetített" irodalmi alapanyag s a kommersz szubliteratúra bizonyos határesetekben szételemezhetetlenül keveredik egymással. E jelenségek megfejtéséhez már nem elegendőek a történeti-esztétikai vizsgálódás hagyományos módszerei, okaik és összetevőik felderítésére jórészt a művelődésszociológia vállalkozhatna.

Ismeretesek az elitkultúra s a különböző kommersz- vagy szubkultúrák közötti, az idők folyamán egyre nagyobbá váló szakadék keletkezésének okai körüli elméletek (Adorno és mások). Tudott dolog az is, hogy az elitkultúra és tömegkultúra közötti ellentétet, a társadalomnak a kultúra területén egy kisebbségre és nagy többségre történő kettészakadását lényegében ugyanaz a történelmi

tani hibák egyre ritkultak a szövegeimben, mint fordítót alkalmaztak. Dolgoztam is náluk vagy tíz évig.[4]

És az irodalom, a műfordítás?

Largeaud[5] volt az egyik francia, aki magyarból fordított, ő patikus volt. Vagy tíz éven át dolgozott Gara Lászlóval. Én személyesen nem ismertem. Az a periódus, amelyben én Vajdát ismertem, az abszolút nyomor periódusa volt. Alig evett valamit. Dolgozhatott volna kenyérkereső munkán, de erre képtelen volt, nem tudta elszánni magát sehogy sem arra, hogy kenyérkereső munkát végezzen. Az egyetlen kompromisszum, amit hajlandó volt kötni, hogy valamennyi ideig ólomkatonát festettünk. Azt a másfél vagy két esztendőt, amit Vajda Lajos Párizsban töltött, maradéktalanul végigkoplalta. Amikor megismerkedtem vele, akkor az Hotel Lhomond-ban lakott a rue Lhomond kettőben, vagy kettő bis-ben.

Hevesi is ott lakott!

Hevesi András én akkor nem ismertem, csak sokkal később, 1937—38-ban. Én magam is laktam ott, de akkor még papírom nem lévén, illegálisan Gábel Jóskának[6] és Frankel Dódinak a közös szobájában aludtam a földön. Ez alatt a két év alatt körülbelül így laktam mindenhol. A végén egy hamis papírral sikerült kivennem valami főbérleti szobát, egy frissen épült házban a rue des Boulangers elején, a Cardinal Lemoine utca sarkán. Kis garzon szobák voltak, meleg vízzel, gőzfűtéssel és nagyon szép kilátással. Ott is laktam egy-két évig, akkorra jött rendbe a papírom. A végén — a háború előtti utolsó egy-öt évet hotelekben laktam, főleg a Saint-Germain-des-Près negyedben.

Emlékszel az első találkozásunkra?

Azt tudom csak, hogy a háború előtt találtuk, hogy hol, milyen körülmények között, azt nem. Az első fontosabb emlékem erről a Le Barcares-i barakk.[7] Visszatérve a 30-as évekre: az ólomkatona-festést a Frankel Dódi szerezte. Először a Vajda és a Gábel rue Lhomond-i hotelszobájában csináltuk, de azt megtiltotta a tulaj, mert összekentük a szoba padlóját olajfestékkel, akkor a tulaj saját műhelyében csináltuk Sceaux-Robinsonban, ahova kijártunk hárman, de nagyon-nagyon keveset fizetett, mondván, hogy ha nála dolgozunk, akkor az ő villanyát, gázát satöbbit fogyasztjuk. Nagyon keveset fizetett, nem találtuk meg a számításunkat, kivettünk egy műhelyt vagy helyiséget, egy sötét udvari pincehelyiséget a rue Mouffetard egyik nagyon öreg házában — amelyről egyébként örömmel láttam most a nyáron, hogy még megvan —, a 23. szám alatt. Az udvarban hátul egy ideiglenes építmény volt, pajtaszerű, de azért valahogy mégis úgy látszott, hogy megvan már két-háromszáz éve. A házról aztán kiderült, hogy a XIII. századból való. A pincét is bejártam, van vagy négyszáz-ötszáz méter hosszú pincéje, egész le a Gobelins-ig. Ott béreltük ezt a félpince helyiséget.

Gumiköpenyragasztást is csináltál?

Gumiköpenyt? Egyike vagyok azoknak a ritka magyaroknak, akik nem ragasztottak gumiköpenyt. Két vendéglőben voltam mosogató. Az első a rue Gozlinben volt, még mindig vendéglő van a helyén, ezt is örömmel állapítottam meg most a rue Gozlinben, amely a Saint-Germain-des-Près-n van, ott voltam hét hónapig *hideg-plongeur* ... A hideg-plongeur az, aki a nem zsíros edényeket mosogatja. Ez 1933 tavaszán és nyarán volt. Nagyon keveset kerestem ... hat vagy hét hónapig voltam ott, kényszerhelyzetben, miután nem volt papírom. Két és fél év után lett papírom az Emberi Jogok Ligája révén. Igen ... még ebből a vendéglőből kerültem aztán épületfestéshez egy lengyellel, akivel Issy-les-Moulineaux-ban dolgoztunk. Ott épült egy tizenhat házból álló utca, és szórópisztollyal kifestettük az összes folyosót, és így jól kerestem. Azután ugyanezzel a lengyellel Asnières-ben egy Szajna fölött áthúzódó vasúti hidat festettünk. A lengyelnek se volt rendben a papírja. A fene tudja, az ellenőrzés olyan szigorú nem volt ebben az



Kelemen Imre

időben, át lehetett csúszni mindenen. Ő volt a munkavállaló, de azért ő is vadul dolgozott, én voltam az egyetlen alkalmazottja. Később Reismann János[8] révén megismerhettem Brassait, ha jól emlékszem, a háború előtt egy-két évvel. Brassait nagyon tisztelem és nagyon sokat tanultam tőle. Dolgoztam is a számára, kéziratokat rendeztem ... meg ilyesmiket. Vásárhelyi Győzőt is a háború előtt ismertem. Czigány Taci, vagyis a Czigány Dezső fia révén.[9] Nagyon jó barátom volt a későbbi Vasarely abban az időben, s nagy örömmel láttam őt viszont két évvel ezelőtt a pesti kiállítás alkalmából. A hitelesség kedvéért annyit kell hozzátennem, hogy a háború előtti években rengeteget biliárdoztunk együtt, Czigány Taci, Vásárhelyi meg én. Hogy a Vásárhelyi minden élő és elképzelhető embernél jobban biliárdozik, ezt is jegyzőkönyvbe kell vennünk.

És Czigány?

Czigány. Ő rettenetesen régi párizsi ..., mikor én kikerültem Párizsba, akkor ő már nagyon régi párizsi volt, négy-öt évvel idősebb nálam, tehát közel hetvenéves kell hogy legyen. Kerestem őt az idén nyáron, de nem találtam meg. Többször kerestem, ott lakik még ugyanazon a helyen, a telefonszáma is változatlan. Valahogyan nem volt szerencsém, nagyon örültünk volna egymásnak, meg vagyok róla győződve. Czigány Tacit én hihetetlenül régen ismertem meg, ha jól emlékszem Schöngut Laci[10] révén 1934-ben, vagy 1935-ben, miután ők már akkor egy házban laktak, jól ismerték egymást. Czigány festőnek indult Párizsban, de abban az időben, amikor én megismertem, már letett az ilyen ambíciókról. Ő műszerész volt és mindenféle találmányai voltak, hihetetlenül ügyes volt, annak ellenére, hogy a fél karját valamilyen gyermekkori história révén csak korlátozott mértékben tudta használni. Úgy gondolom, hogy akkoriban kerülhetett ki Párizsba, mint az a bizonyos háború utáni első hullám, amihez tartozott Harsányi Tibor[11] zeneszerző, Winkler Pál,[12], Illyés Gyula, Ney Laci.[13]

Steinert, az Ady-fordítót ismerted?

Steiner Bandit nem, nem ismertem.[14]

Beszélj Garáról!

Garát úgy ismertem meg, hogy közös munkahelyünk volt — hát nem munkahelyünk, mert mind a ketten otthon dolgoztunk, de közös helyekre ... A kezdete Garával az ismeretségünknek az 1936—37 volt. Akkor csináltunk együtt egy nagy brosúrát, valami *Vive L'Espagne*, vagy *Viva Espana* volt a címe. Ez a polgárháború késői korszakában volt, a *Vu* adta ki, a *Vu* című párizsi hetilap, ami még a háború előtt szűnt meg, ha jól tudom.[15] Elég nagy brosúra volt, elég sokat dolgoztunk rajta együtt, de nem ez volt az első közös munkánk ... Azt hiszem, hogy úgy ismerkedtünk meg, hogy valaki, de nem tudom, ki ajánlhatott neki engem, mint tehetséges fiatalembert, és erre Gara rámbízta a meggondolatlanul elvállalt amerikai detektívregények fordítását, franciára. Amit aztán a későbbi években, a háborúig ipari méretekben csináltam. Később ugyanannak az ügynökségnek, ami aztán később eladta őket kiadóknak — ebből persze az származott, hogy annyival kevesebbet kerestünk rajta. De még így sem volt rossz munka. Könnyű szövegek, amik gyorsan mentek. Rengeteget tanultam Garától, mesterségben. Noha Gara azok közé tartozik, akik nehezen és verítékezve dolgoztak. Ezt a munkáján nem lehetett látni; ahhoz, hogy az ember ezt tudja, látni kellett őt dolgozni. Nehezen, kínlódva, de viszonylag gyorsan. Rengeteget tanultam tőle, elmondhatatlanul sokat. Nem pontosan nyelvi dolgokat, hanem a fordítás trükkjeit. A barátságunk mindvégig tartott, ha nem is zökkenőmentesen, de ezek a zökkenők csak pillanatokra voltak drámaiak. Kibéküléseink legalább olyan viharosak voltak, mint az összeveszéseink. És ha a végső mérleget megcsináljuk, eggyel több kibékülés volt, mint összeveszés. Ennek örülök. Nagyon-nagyon szerettem. Jóformán lehetetlen visszaemlékezni, hogy min vesztünk össze ... Nagyon sokszor teljesen ok nélkül ... esetleg egy francia szó magyar megfelelőjén, vagy vica versa ... De volt egy olyan eset, amire emlékszem. Az az volt, hogy Gara által fütyült három vagy öt taktus Mozart melyik művéből való. Ezen is úgy össze tudtunk veszni, hogy órákig nem beszéltünk egymással, miután előzőleg rákvörösre ordítottuk magunkat. Azután mind a két lemezt föltette Gara, aki nagyon lelkes mozartianus volt, és eldőlt a dolog. De erre már csak a kibékülés után kerülhetett sor. Sokszor még akkor se, mert még összeveszve megittunk egy fél üveg konyakot, s akkor már egyikünk se merte a kezébe venni a lemezt.

Andersent ismerted?[16]

Andersen Györgyöt ismertem, őt közvetlenül a felszabadulás előtt — Párizs felszabadulása előtt, úgy értem — egynéhány hónappal ismertem meg, amikor a Magyar Függetlenségi Mozgalom megalakult ... ennek Andersen György és én is alapító tagjai voltunk. Onnan ismertem. Rokonszenves, félénk modorú, nagyon művelt, kellemes fiú volt. Elég jó barátságban voltunk, hamar elvesztettem szem elől, nem tudom mi lett vele.

Havas Endrére emlékszel?[17]

Nagyon jó barátságba keveredtünk, hosszú ideig nem láttam azután viszont, amikor ismég megláttam, a párizsi magyar követség első tanácsosa volt. Akkor ebben a minőségében is zavartalanul jóban voltunk, Pesten már nem találkoztam vele.

És Kandóék?

Amikor egyszer kimerészkedtem Quartier Latin-beli odúmtól a Place de la Concorde-ig, a híd közepéről egy darabig nézegettem a szakadatlan autófolyamot. Este hét vagy nyolc óra lehetett, azután a végén, nagy nehezen, életem sokszoros kockáztatásával beszivárogtam az Obeliszk tövéig, ahol egy ember állt, egy magas, vékony alak. Egyszer csak valaki a vállamra csap, mondván: „Mit csinálsz itt, Kelemen?" Kiderült, hogy Kandó Öcsi volt. Kandó Ata férje.[18] Az Ata fényképésznő, ma Amszterdamban él. Kétszer csinált expedíciót a venezuelai erdőbe ... az Öcsi akkor a férje volt, és három szép gyerekük van. Az Öcsi meghalt ezelőtt két-három évvel, szívbajban. Ő állástalan és munkátlan és „megrendeletlen" festő volt mindvégig, de kedves jó fiú, nagyon igaz, rendes, derék haver. Kandóékat Pestről ismertem még, és nekem akkor se papírom, se munkám, se pénzem nem volt. Ők Montrouge-ban laktak, egy olyan öt-tíz percre a Porte d'Orléans-on túl — ez 1932 tele volt. Pár napja voltak még csak Párizsban, de már volt valami munkájuk egy fényképésznél. Úgy csináltuk a dolgot, hogy én, miután lakásom nem volt, nappal náluk aludtam, éjjel a Dôme kávéházba mentem, ahol a teraszon üldögéltem egy kávé mellett. Ez egy frankba került borravalóval együtt, körülbelül hajnali fél négyig. Akkor jött a pincér és a teraszról mindenkit be-

kergetett a felső terembe, kivéve engem és a Wittman Zsigát. Mi ketten megragadtunk egy-egy söprűt, a terasz asztalai alatt elhelyezett kockapódiumokat feltámasztottuk a falhoz, az asztalokat meg a székeket toronyba raktuk, fölsöpörtünk, és nagyon sok aprópénzt találtunk. Akkor visszaraktuk az egész holmit, visszaültünk a helyünkre és rendeltünk egy-egy másik kávét. A pénz a mienk volt. Ez volt a bérünk. A Wittmann Zsiga a Wittmann nevű magyar festőművész fia volt, maga is nagyon tehetséges piktor, kedves, okos, derék, nagyon jó fiú. Párizsban élte meg a megszállást és sajnos szegény, nem végig... nem tudom milyen körülmények között elkapták, elvitték és valamelyik német haláltáborban végezte. Nagyon jó barátom volt.[19] Ebből a pénzből, hogy visszatérjünk, én azután hajnalban vásároltam két kiló krumplit, fél kiló hagymát és ha már nem volt olaj, akkor még olajat is — ez kitellett összesen négy-öt frankból. Kimentem Kandóékhoz, letettem. Ők elmentek dolgozni. Én lefeküdtem aludni. Megvolt a vacsora. Ez az élet tartott öt vagy hat hétig. Akkor kapták meg Kandóék az első fizetésüket.

1935 és 1939 között fordítottam, egyrészt amerikai detektívregényeket franciára, másrészt angol gyerekregényeket franciára, harmadrészt német, angol és amerikai riportázsokat franciára — ügynökségeknek. Kalandregényeket, útirajzokat. Kiadókkal soha nem volt kapcsolatom. Ehhez az ügynökséghez baráti kapcsolatok révén kerültem be és ezt aztán meg is tartottam végig, egész jól kerestem. Ez az *Opera Mundi* volt, ami több újságot is kiadott. Winkler, a főnök nagy rablóvezér volt, de meg lehetett élni mellette... Azt akarom még mondani, igen,... hogy kiadta a *Robinson* nevű gyerekújságot, meg a *Micky Mouse* című gyerekújságot, mind a kettőbe dolgoztam. Képregényeket fordítottam, amiknek egy részét Dormándi[20] csinálta, igen, Dormándi, May Károly regényekből csinálta. Gara is kilométerszámra fordított ilyeneket, Gara is amerikai angolból franciára.

Honnan tudtatok angolul?

Ó, hát angolul az ember megtanul Párizsban. Hát az egy nagy angol nyelvű város! Meg különben is, nem olyan nehéz nyelv. Belejön az ember. Elkövet egy csomó marhaságot... Azután a háború kitörésének a pillanatában, ha jól emlékszem, én a *Confidence* című női hetilapnak a szerelmi tanácsadója voltam. Szilvia néni néven. Éppen ebben a minőségemben ért a háború.

Mikor szerelted le?

Leszerelés, kérlek szépen egy Piolenc nevű faluban, 1941. február elején volt. Előtte Szíriában voltam. Libanonban és Szíriában, a Weygand hadseregben a Davidovits Bandival[21] együtt, igen. Sokan voltunk magyarok, olyan hét-nyolcszáz emberből, sőt csaknem kilencszáz emberből álló bataillonnak, ha jól emlékszem, 10%-a magyar volt, és csaknem százan voltunk magyarok, de soha az életben, nekem mint bataillon írnoknak puskám sem volt, illetőleg volt puskám, amit egyszer kiosztottak, igen, de visszaadtam a raktárnoknak, hogy majd elkérem, ha szükség lesz rá. De nem lett rá szükség... Revolvert egyszer kaptam kézhez, mert nagyon sok volt Homsban a tábor területén a kóbor kutya. És ha este hazamentünk, néha ráléptünk alvó kutyákra, amik belénk haraptak, és csak a lábszártekercs akadályozta meg a komolyabb sérüléseket. Nos egyszer a bataillon parancsnoka revolvert osztott ki nekünk, az iroda legénységének, Székely Pistának, aki ma Izraelben él, meg nekem, meg egy spanyolnak, és egy Diaz nevű portugálnak, mondván, hogy Bodran őrmester vezénylete alatt, fejenként huszonöt golyóval... — menjünk ki, hogy az összes kóbor kutyát lelőjük. De valamennyien állatbarátok voltunk, megettük az aznapra kapott húskonzervet, megittuk a boradagunkat, majd az üres konzervesdobozokat piramisba állítottuk, és arra célba lőttünk. Mikor a töltények elfogytak, akkor lementünk a városba, leittuk magunkat, majd hazatértünk a táborba, és jelentettük, hogy a feladatot teljesítettük. Másnap azonban az őrnagy megint rálépett egy kóbor kutyára, és miután engem talált legelsőnek az irodában, azt mondta, hogy hát így csináltuk mink ezt? Mire megpróbáltam megértetni vele, hogy a Közel-Kelet minden kóbor kutyájának a kiirtására több töltény kellene. És ebben maradtunk. Piolenc-ben, ahol leszereltek, egy darabig dolgoztam még egy kőbányában, aztán egy erdőirtáson, ami elég kellemetlen mesterség februárban, még Dél-Franciaországban is, majd négyen összeálltunk és visszaszöktünk a megszállt övezetbe.

Jegyzetek

1 Victor Basch (1863—1944), pesti születésű francia irodalomtörténész és politikus, Lányi Sarolta nagybátyja. A Népfront elnöke. Francia fasiszták verték agyon.

2 Trauner Sándor (1906—) világhírű díszlettervező, 1982-ben kiállítása volt a magyar Nemzeti Galériában.

3 Louis Renault — a követség sajtóirodájában dolgozott fordítóként François Gachot mellett. Magyar állampolgár volt. 1944-ben végezték ki mint angol hírszerzőt.

4 A Winkler-féle *Opera Mundi* (még lesz róla szó!).

5 Marcel Largeaud Gara László egyik első francia munkatársa, akivel az 1927-es *Anthologie des Conteurs Hongrois d'Aujourd'hui* című válogatást és Márai Sándor: *Zendülők* című regényét fordította.

6 Joseph Gabel (1912, Budapest), szociológus, a rabati,* majd az amiens-i egyetem tanára. A harmincas években részt vett a párizsi magyar munkásmozgalomban. Sokat publikált, néhány munkáját több nyelvre lefordították; a leghíresebb az 1962-es *La Fausse Conscience*.

7 Dél-francia község, ahol három idegen önkéntes ezredet képeztek ki.

8 Reismann János (1905—1976), fotóművész, 1925-től 1927-ig a francia fővárosban élt, majd 1938-ban újra visszatért. 1947-ben költözött haza.

9 Czigány Dezső (1883—1947), a *Nyolcak* egyik festője, Ady barátja és illusztrátora, az első világháború után Párizsban élt 1927-ig. Itthon elmezavarában öngyilkos lett, miután kiirtotta családját. László fia Párizsban maradt, így menekült meg. A háború alatt a Le Vernet-i táborba zárták, majd Németországba hurcolták, de megszökött. 1944-ben, Párizs felszabadulásakor Hemingway és Capa oldalán fényképezett. 1980-ban hunyt el mint hontalan (sohasem folyamodott francia állampolgárságért).

10 Dr. Schöngut László gyermekgyógyász, 1929-től 1951-ig Párizsban élt, részt vett a magyar munkásmozgalomban, önkéntesnek jelentkezett, később ellenálló volt. Egy ideig a montparnasse-i rue Froidevaux 37. sz. alatt lakott, egy épületben Czigány Lászlóval, Tihanyi Lajossal, Robert Capával. A művésztanya hosszú, udvarra nyíló, hodályszerű fatákolmányok (kissé a híres montmartre-i Hajómosodára hasonlított) halmaza volt, mellette garázzsal, ahol Saint-Exupéry kocsija állt. Galamb Erzsébet, dr. Schöngut festőművész felesége is itt lakott. Schöngut László 1978-ban, Budapesten hunyt el.

11 Harsányi Tibor (1898—1954) zeneszerző, 1923-tól Párizsban élt. Zenekari szerzeményeit a leghíresebb karmesterek vezényelték. „Méltó követője volt Bartóknak és Kodálynak" írta róla G. Auric. A háborúban önkéntes, majd ellenálló volt.

12 Winkler Pál (1898—1982), 1925-ben került Párizsba, ahol újságírói, majd újságalapítói pályát futott be. A háború alatt New Yorkban dolgozott. Később visszatért a francia fővárosba, ahol még 1928-ban megalapította az *Opera Mundi* nevű sajtóügynökséget. Garán és Kelemenen kívül nála dolgozott egy másik magyar, éspedig Frank Dobo, aki 1928-ban került ki Párizsba, s az ügynökség irodalmi osztályát vezette, jó barátja volt André Kertésznek és Brassainak. Bizalmas barátság fűzte Raymond Queneau-hoz. Később az USA-ban telepedett le.

13 Ney László párizsi magyar festő, Illyés és Gara baráti köréhez tartozott.

14 André Steiner műfordító, megsebesült a spanyol polgárháborúban; 1941-ben Párizsban a Corti kiadónál jelent meg a Földessy Gyulának ajánlott, és a saját előszavával ellátott Ady-kötet, 59 versfordítással; Steiner a kis könyv megjelenése után nem sokkal elhunyt.

15 A *Vu* című képes hetilapot Lucien Vogel adta ki (Marie-Claude Vaillant-Couturier asszony nak, a későbbi nemzetgyűlési képviselőnek és nürnbergi pör egyik koronatanújának a férje, *l'Humanité* szerkesztőjének a sógora). E lap kü te Károlyi Mihályt szovjetunióbeli riport-körút 1931-ben. Vogel másik hetilapja a *Lu* című s le volt, amely az egész világ sajtójában talló s egyik legbuzgóbb munkatársa a sok nyel fordító Gara volt.

16 Andersen György (Budapest, 1896—Dr Franciao., 1975.), költő, újságíró, műfordító. 1 ben a *Világ* párizsi tudósítója lett. A háború a Magyar Függetlenségi Mozgalom illegális l jaiba írt. A háború után, Camus munkatársak a *Combat* című napilap külpolitikai szerkeszt lett. Petőfi, Vörösmarty, Ady, Juhász Gyula ve seit fordította franciára. (Még idehaza megjelen négy verseskötete, az elsőhöz Babits írt előszót.)

17 Havas Endre (1909—1953), költő, publicista, először 1930-ban került ki Párizsba, majd 1939-ben, de a megszállás elől Angliába menekült, ahol Károlyi Mihály munkatársa lett. A háború után hazatért, 1947-ben, amikor Károlyit kinevezték követnek, ismét mellette dolgozott a francia fővárosban, aztán ismét hazatért, s 1950-ben, koholt vádak alapján letartóztatták.

18 Kandó Ata (Budapest, 1913—) fotóművész, 1932 óta él külföldön. 1976-ban kiállítása volt a Műcsarnokban. 1982-ben részt vett a *Tisztelet a szülőföldnek* című kiállításon.

19 Wittman Zsigmond, aki Sigur néven festett Marseille-ben, beállt partizánnak és 1944. november 22-én Belfort mellett halálosan megsebesült.

20 Dormándi László (1898—1967), író, lexikográfus, kiadó. 1939-ben ment ki Párizsba, Vercors jó barátja lett és később francia nyelven írt regényeket és elbeszéléseket.

21 André Davidovits a harmincas évek elején került ki Párizsba. Részt vett a magyar munkásmozgalomban. 1939-ben önkéntesnek jelentkezett. A háború után jó nevet szerzett a jogtudományban. Az *Année Sociologique* című társadalomtudományi évkönyv szerkesztője.

Vajda Lajos



Brassai műtermében 1931



Victor Vasarely: Önarckép, 40-es évek



Nyomorúságos padlásszobák és a művészet forradalma

Román József írása
a NÉPSZAVÁNAK

A szentendrei Erdész Galéria újabb kiállítása folytatja az Európai Iskola művészeinek bemutatását, ezúttal a boldogtalan sorsú Vajda házaspár munkáival.

Vajda Lajost a munkaszolgálatból betegsége miatt leszerelték; tuberkulózisban halt meg 1941-ben, *Júlia* hosszú özvegység után *Jakovits József* szobrász felesége lett. A híressé vált Rottenbiller utcai szűkös műteremlakásban dolgoztak együtt *Bálint Endrével*, itt őrizték – egy rekamiéba zárva – Vajda Lajos sokáig tiltott – hallgatásba fojtott munkáit. Jakovits kivételével mindannyian az úgynevezett szentendrei művészcsoporthoz tartoztak, őket emlegetik – szerintem tévesen – Szentendrei Iskolának. Hiszen már a neveket idézve is – *Czóbel, Barcsay,* Vajda, *Bálint* – különös lenne „egy iskolába" terelni e művészeket. A szentendreiek egyik csoportja némiképp Nagybánya folytatója, míg a Vajdához tartozó baráti kör *Kassák Lajos* szellemiségét örökölte és fejlesztette, kiki a maga módján. Kassák és a Munka kör nem csupán az európai művészetet figyelő gondolkodók és alkotók köre, de a magyar avantgárd bölcsője is. Sajátos szellemiség, melyet címszavakban úgy határozhatnánk meg: forradalmiság, a népi-paraszti kultúra értékeinek megismerése és ápolása, a művészetnek a korhoz illeszkedő folyamatos megújulása. Így foglalható össze Vajda Lajos művészete, amely fejlődésében nem lenne érthető és meghatározható a kor és Kassák Lajos hatásának és Vajda egyéni sorsának ismerete nélkül. Kiváltképpen azért, mivel ez a megdöbbentő és semmihez nem hasonlítható művészet szinte Vajda életének naplója.

Ellentétben a közhiedelmekkel, Vajda nem volt magányos lény és cseppet sem élt remeteéletet. A Kassák körből sem egyedül vált ki 1928–29 táján, hanem azzal a csoporttal, amely haláláig inspirálta, szerette, körülvette. Ekkor szakított a Munka körrel – többek között – *Justus Pál, Zelk Zoltán, Vas István, Szabó Lajos, Bálint Endre és Klári* – később *Szerb Antal* felesége –, egyszóval azok, akik 1930-ban megalakították a sztálini dogmatizmussal keményen szembenálló Diák-

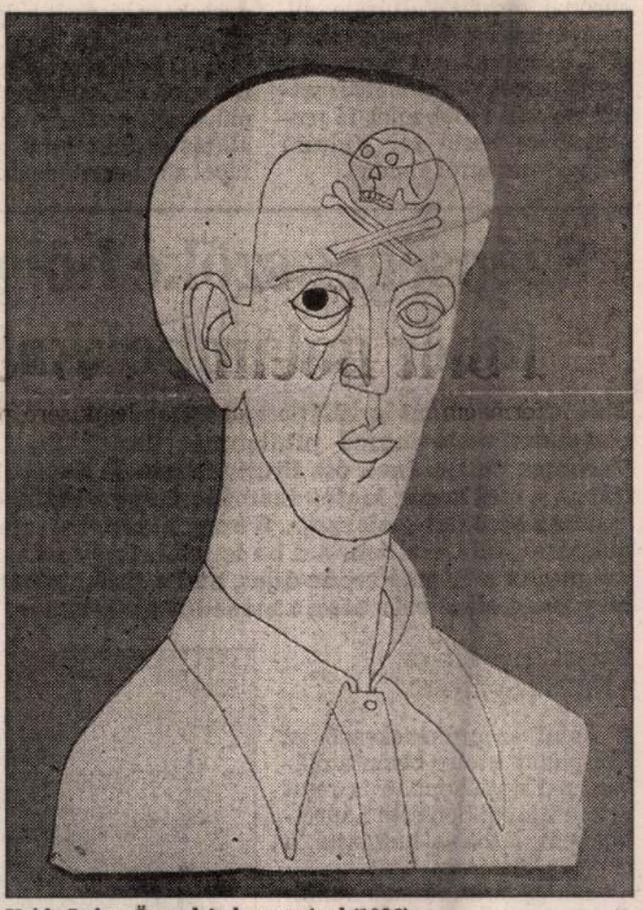

Vajda Lajos: Önarckép koponyával (1936)

csoportot, az úgynevezett Oppozíciót , és mindvégig Vajda barátai voltak.

Nem kevésbé fontos Vajda művészetének formálódásában a Párizsban 1930 és 1934 között átnyomorgott három esztendő. Kassák ébresztő hatása után itt ismerkedett meg a modern művészeti irányzatokkal, mindenekelőtt a szürrealizmussal. Ez olvasható le – a művész sajátos érzékenységén átszűrve – első szentendrei rajzairól, melyeket a *Kornis Dezsővel* közösen folytatott népművészeti motívumkutatásainak eredményeként alkotott. Rajzainak egyik jellemző tünete a szürrealistáktól ismert, egymástól idegen tárgyak együttes megjelenítése, az eljárás technikája s egyben szellemisége, a transzparencia, a formák áttetsző egymásra rajzolása. Ezekben az években Vajda elképzelhetetlen nyomorban élt – számos művész kortársához hasonlóan. Albérletről albérletre vándorolt, majd Szentendrén bérelt egy koszos padlásteret, a tetőn becsorgott a víz, alááztatva az albérlő pasztelljeit. Általában tejen és kenyéren élt, egyetlen parányi padlásablak fényénél festett, írta leveleit, rajzolta transzparens tájait, Szentendrét házaival, templomtornyaival. A művésznyomor megtoldva súlyosbodó tüdőbajával, s a fenyegetően közelgő háborúval – átformálta Vajda stílusát. Pénzéből már anyagra sem futotta, szénnel rajzolta csomagolópapírra fantasztikus ábráit. Utolsó éveinek munkái ezek a gyötrelmes rajzok, göcsörtös formáikkal leképezve az emberiségre váró rémségeket.

Vajda Júlia kezdetben még nem tudott szabadulni férjének nyomasztó hatásától. A negyvenes évek végétől azonban sikerült kialakítania saját stílusát, amely bizonyára összefügött megváltozott életformájával. Jakovitstól két gyermeke született. Színei daloltak, formái táncra perdültek. Megtörtént az, amire Vajda Lajos oly gyakran buzdította leveleiben: festő lett. A megváltozott kor és körülmények más kifejezésmódot igényeltek. Az Erdész Galériában kiállított műveken még nem érezzük azt a vívódást, ami pedig Júlia életének kísérője. Ám a színek és formák mögött kutatva fel-felbukkan az eltávozott férj emléke, egy-egy megbújó szentendrei ablak, házorom idézi Vajdát: „Ne feledd el sohasem, hogyha festő akarsz lenni, le kell mondanod mindenről, ami nem támogat a célnak elérésében." De mi a cél, amiről Vajda ír?: „Bármily nyomorúságos körülmények között is élünk, meg fogjuk valósítani szellemi programunkat, még hogyha belepusztulunk is."

VAJDA Lajos

Népszava
1996. május 6. 11.

közösen rendezik meg a Nemzetközi Bodeni-tavi Fesztivált. Május 4-től 27-ig tart az idén hetedszerre sorra kerülő rangos kulturális esemény, melynek középpontjában minden évben más európai ország kultúrája áll. Magyarország díszvendégként idén először kapott meghívást, így 17 német, svájci illetve osztrák városban több mint 75 rendezvényre kerül sor Kultúra Magyarországról címmel.

közönségnek, a nyitókoncertet *Perényi Miklós* cselló- és *Várjon Dénes* zongoraművész adta, de hangversenyt ad a Magyar Rádió Fúvósquintettje, a Budapesti Zongoratrió, a Bartók, a Keller és a Kodály vonósnégyesek, és kiemelt helyet kap a magyar egyházi zene bemutatása is. Lesz operett és dzsessz, irodalmi felolvasóest és képzőművészeti esemény, számos kiállítás és folklórműsor is szerepel a bemutatkozáson.

Szépséges szőke hölgy, fehér galambokkal

Már főiskolásként is fellépett az Ybl-palotában, s idén tízesztendős dalszínházi jubileumát ünnepelheti. S bár Verebics Ibolya évek óta Stuttgartban él férjével és kisfiával, a mai napig fontos számára, hogy a budapesti dalszínház társulatának tagja. S hogy mennyire jelen van a magyar zenei életben, azt az is jelzi, hogy néhány hete megkapta a Liszt Ferenc-díjat, ami a Bartók Béla–Pásztory Ditta elismerés után a második kitüntetése.

Várnai Zsuzsa írása
a NÉPSZAVÁNAK

A fiatal szopránénekesnő az Ybl-palota utolsó bemutatójában, a Triptichonban is részt vett, a Gianni Schicchi Lauretta-jaként láthatta-hallhatta a magyar közönség.

– Bár gyakran vannak külföldi felkéréseim, s Németország mellett Európa számos országában lépek a koncertpódiumra – meséli a művésznő – egyedül a budapesti Operának vagyok a tagja. Öt hét után ugyanis dobogni kezd a szívem, s kitör rajtam a honvágy, ilyenkor jövök haza „töltekezni". Nagyon boldoggá tett ez a kitüntetés, csak azt sajnáltam, hogy nem vehettem át személyesen, ugyanis éppen ezen a napon a Mátépassióban kellett énekelnem Németországban. Szerencsére itthon is sok feladatom akad, s a koncertek mellett jelenleg három produkcióban szerepelek az Operaházban, a Titus kegyelmében, a Carmenben és most a Gianni Schicchiben is. Ezt a Puccini-darabot nagyon szeretem, közel áll a szívemhez, s Laurettát alakítani hálás feladat.



Verebics Ibolya

– Nagy sikert aratott a premieren, bár számos nehézséggel kellett megbirkóznia, például a duettje alatt galambok repültek a hajába. Mindig ennyire nyugodt?

– Ilyenkor az embernek nincs sok választása, el kell kezdenie az áriát, tovább kell mennie. Szeretem az állatokat, de tisztes távolból, ezért aztán kissé idegen tőlem, hogy a kezemben tartsak egy reszkető lábú kis galambot. Emiatt mindig aggódom is egy kicsit, de abban kell bízni, hogy az előadás alatt nem történik semmi baj. Egyszer különben volt már hasonló kellemetlenségem, amikor, mint bebugyolált Iluska, nem érkeztem meg időben a süllyesztőből Tündérországba.

– Már fiatalon világsztárokkal szerepelhetett, ma is számos kiváló művész a partnere. Mindig zenei pályára készült?

– Gyerekkoromtól. Először oboáztam, de az nem volt az igazi, s így később énektanulással folytattam. Minden nagyon könnyen ment, elsőre felvettek a Zeneakadémiára, aztán az opera tanszakra, s a diploma után rögtön szerződtetett a dalszínház. Következtek az énekversenyek, amelyeket mindig nagyon élveztem, s nemcsak *Sándor Juditnál* tanultam s tanulok, hanem két esztendőn át *Elisabeth Schwarzkopf* növendéke is lehetettem. Korán felmértem, mi az, amit énekelhetek és melyek azok a darabok, amelyek nem illenek a hangomhoz. Ezt tisztáztam magamban, s azóta ezeken a kereteken belül dolgozom, főleg Mozartot, Bachot, Händelt, Haydnt, s néha egy-két Puccinit énekelek. Boldog vagyok a muzsikában, s annak most külön örülök, hogy hosszabb időt tölthetek itthon, ami alatt olyan szép feladat is vár rám, mint Mozart Requiemje a Hősök terén *Fischer Iványnal* és a Fesztiválzenekarral.

6 napon ke
mint hétsz
bármelyik
kedvezmé
vásárolhat
Akciós ter
10 – 30
olcsóbban!
Amíg a készlet t
A
nyer
ralás
Gyüm
Peugeo
100.000
értékű a
beválthat
garasi út 1
M

Magyar művészet svájci gyűjteményekben

Erősáramúság



Vajda Lajos: Felmutató ikonos önarckép
(Conditio humana), pasztell, 90x62 cm, 1936

Svájci magyar gyűjtőkről keveset tudunk. Bartha Miklós és László Károly bázeli tevékenysége ismert, utóbbi kollekciójának egy részéből idén nyílik állandó tárlat Veszprémben. Bartha és László 1998-ban magyar nyelven is kiadta a berlini Der Sturm galériában és folyóiratban 1913–1932 között szerepelt magyar alkotókról 1983-ban Bázelben megjelentetett közös könyvét. László Károly nem művészeti tárgyú írásaiból is elérhető egy kötet, cége, a Panderma kiadó gondozásában (a Panderma folyóirat első száma 1958-ban látott napvilágot). Ebben 1997-ben közölték magyarul először László visszaemlékezéseit a haláltáborról. Az írás németül 1955-ben jelent meg Bázelben, és kíméletlen, az áldozatok heroizálásától tartózkodó hangneme révén széles körben elismerő visszhangot váltott ki. Az Aulich Galéria 2004-es Tóth Menyhért-tárlatán és az ennek kapcsán megjelent kötetben szerepeltek Bolla Kálmán zürichi gyűjteményének darabjai. Egy nagyobb zürichi kollekcióról azonban hosszabban is érdemes írni.

„A műgyűjtő olyan működtető, akinek több képe van, mint fala." A fél évszázada Zürichben élő Éber Miklós e mondása önmagára is igaz. Intenzív gyűjtői korszaka ugyan 1986-tól alig több, mint hét éven át tartott, ám képeinek lajstroma több száz tételre rúg. A történet budapesti egyetemista korában kezdődött. Gépészmérnöknek tanult, de éveken át bejárt Füst Milán szombat délutáni esztétikai előadásaira. 1956-ban részt vett a forradalomban, ezért december közepén emigrált. A zürichi műegyetemen szerzett diplomát, majd doktori címet.

Svájcban először antik kaukázusi szőnyegeket gyűjtött, lakberendezési céllal. Intenzív érdeklődése a képzőművészet – és különösen a modern magyar művészet – iránt a véletlen műve. Családi okokból járt haza Budapestre, s egyszer a Váci utcában benézett a Pető Lilla által vezetett, a Magyar Nemzeti Galéria és a Művészeti Alap közös vállalkozásaként üzemeltetett Dominion Galériába. Ott megtetszett neki egy rossz állapotban lévő festmény. Bár a művész nevét nem ismerte, mégis megvette Perlmutter Izsáknak ezt a hollandiai korszakában festett képét, és a mű azóta is egyik kedvence. A Dominion Galéria raktárában találkozott először Scheiber Hugó munkáival. Ezek után kezdett rendszeresen kiállításokra járni és szakkönyveket gyűjteni.

Mattis Teutsch Jánostól igen jelentős kollekcióra tett szert, s ehhez Szabó Júlia monográfiája adta meg számára a kezdő lökést. A művész metszeteiből is átfogó anyaga gyűlt össze, amely a festmények datálásához is segítséget nyújt. A tulajdonában lévő Mattis Teutsch-képek jelentős része Romániából származik. A művészről ott megjelent, román és német nyelvű kötetben feltüntették azon gyűjtőit is, akiknek Éber kapcsolatfelvétel céljából levelet küldött. Romániában barátságot kötött Waldemárral, Mattis Teutsch ugyancsak festő unokájával, és a gyűjtők közül még egy volt külügyminiszterrel is megismerkedett.

Vajda Lajos művészetéből szintén átfogó anyaggal rendelkezik. Az ide vezető út is hosszú tanulási folyamat eredménye. Egy távoli rokona hívta fel figyelmét Vajdára, de Éber eleinte nem értette a kompozíciókat. Zürichben élt egy magyar műkereskedő, Schlégl István, aki több Vajda-művet is meg tudott mutatni neki. Mindössze annyit mondott: ha Ébert érdekli Vajda művészete, neki magának kell megfejtenie a képek titkát. A türelem elérte célját: Éber Miklós elolvasta Mándy Stefánia könyvét a művészről, s lassan felismerte jelentőségét. Első vétele a Plasztikus fej lett, Szabó Lajos hagyatékából. Schlégl nagyra tartotta Vajdát, és jól ismerte a párizsi Fachetti galéria zürichi lerakata által 1968-ban rendezett Vajda-kiállítást. Több forrásból jutott hozzá Vajda műveihez: a festővel párizsi tartózkodása alatt összebarátkozott vallásfilozófus tulajdonában lévő képek Szabó német emigrációban bekövetkezett halála után özvegyétől egy düsseldorfi magyar orvoshoz kerültek, aki versenyzői színvonalon vivott, és így ismerkedett meg a sportágat szintén űző Schlégllel.

Egy másik munkát – Deák Dénes közvetítésével – Mészöly Miklóstól vásárolt meg, aki azt eredetileg Bálint Endrétől kapta. A további szerzemények révén Vajda alkotásai azt is megvilágították számára, hogy a művész munkássága milyen jelentőséggel bírt más magyar alkotók életművében. Éber elkezdte tudatosan keresni Vajda műveit, és egyre jobban becsülte rajz- és fotómontázsait is. A széles merítés mellett egy-egy főmű megszerzéséért is harcba indult. A valaha Mezei Árpád tulajdonát képező Felmutató ikonos önarckép igen magas áron került hozzá 1989-ben. A Budapesten 2004-ben újra kiállított alkotást Éber szeretné hozzásegíteni az azt megillető nemzetközi elismertséghez. Ennek kapcsán új értelmezéssel rukkolt elő, valamint általánosabb érvényű címen (Conditio humana) említi Vajdáról írt publikációiban (Balkon 2003/6., 2004/1–2. és angolul: The Hungarian Quarterly 2004/1.). A művészt nem csupán saját látásmódja szerint alkotó, hanem mélyen gondolkodó és nagyon rövid idő alatt teljes életművet létrehozó mesternek tartja: „Vajda figyelt a belső órájára, tudta, milyen kevés ideje van, és ezért hozott létre ilyen sűrű, nagy feszültségű alkotásokat viszonylag rövid idő alatt. Életműve nem töredékes. Sok más zseniális művész van, aki fiatalon hunyt el, de teljes oeuvre-öt hozott létre, ilyen például Petőfi, József Attila, Byron, Shelley, Mozart, Schubert vagy Franz Marc és Modigliani."

A kollekció említett két oszlopa mellett a gyűjtemény nagyobb egységeket tartalmaz Ruttkay György, Scheiber Hugó, Kádár Béla, Nagy István, Farkasházy Miklós és Korniss Dezső művészetéből is. Vezérelve a XX. század első felének magyar festészetét reprezentáló és összességében harmonikus műtárgyegyüttes létrehozása volt. Ezen belül a közös nevező egyfajta „erősáramúság". Ezt a mérnöki jelzőt Éber azokra a művekre alkalmazza, melyek már első látásra élénk rezonanciát váltanak ki benne. Az európai festészet egészét tekintve a báj és a csend képi megjelenítése, valamint a lélektani mélységű emberábrázolás vonzza legjobban; kedvenc mesterei Botticelli, Vermeer, Rembrandt és Chardin.

ÉBLI GÁBOR

Vajda Lajos a hazai aukciókon

Meredekebb ösvény

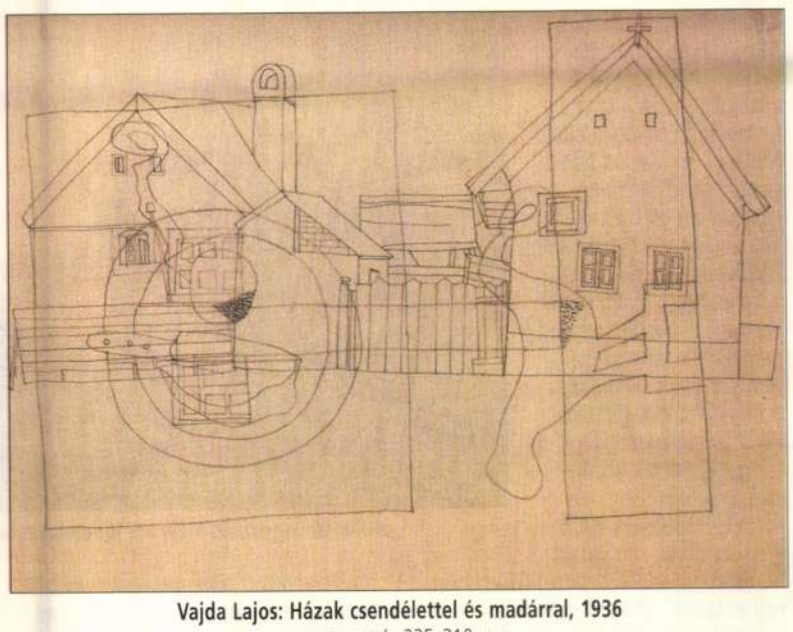

Vajda Lajos: Házak csendélettel és madárral, 1936
ceruza, papír, 235x310 mm

Vajda Lajos (1908–1941) hírneve és műveinek aukciós árakban kifejezésre jutó megbecsülése között feltűnő ellentét van.

Nemrégiben száz rangos értelmiségi – írók, zenészek, rendezők, történészek, művészettörténészek, festők, szobrászok, építészek, filozófusok, jogászok – a „Kiket tart az 1892 és 1964 közötti korszak öt legjelesebb festőjének?" kérdésre adott válaszai alapján Vajda Lajos – közvetlenül Csontváry mögött, de mindenki mást megelőzve – kapta a második legtöbb voksot (49 százalék). Művei megtalálhatók a nevét viselő szentendrei emlékmúzeumon kívül szinte minden jelentős modern magyar múzeumi gyűjteményben és hozzávetőleg 20 rangos hazai és külföldi magánkollekcióban. A XX. század közepe óta egyetlen olyan összefoglaló kötet sem jelent meg a magyar képzőművészetről, melyben ne szerepelt volna valamely munkája, többnyire a Felmutató ikonos önarckép címen ismertté vált és főművének tartott pasztellfestmény, amely XX. századi képzőművészetünk valószínűleg leggyakrabban reprodukált alkotása.

Mindezek alapján Vajda Lajos bízvást sorolható a legnevesebb modern magyar festők közé. Míg a művészek neve, ismertsége a műpiaci, elsősorban aukciós árak alakulásában általában döntő szerepet játszik, addig ez a szempont Vajda esetében csak tétován látszik érvényesülni. Ennek okai nemcsak korát megelőző programadó és formateremtő művészetében, hanem még inkább művészi céljainak és útjának az évszázadok óta érvényes normáktól való radikális különbözőségében kereshetők. A szélesebb műkedvelő közönség még nem érkezett el odáig, hogy Vajda művészetét és céljait megértse, követni tudja.



Vajda Lajos: Lebegő házak, 1937
tempera, papír, 46x32 cm

Festményaukciókon nagynevű alkotók jelentéktelen, gyenge munkái gyakorta aránytalanul magas árakat érnek el. Az ilyen képek Gárdonyi Géza egri síremlékének felirata – „Csak a teste" – analógiájára a „Csak a neve" címkét viselhetnék. A magyarázat a vásárló kiforrott önálló ízlésének hiányában vagy az illető festő presztízsében kereshető. Vajda Lajos esetében az ilyenfajta árképző mechanizmusnak – jóllehet művei a műkereskedelemben és az aukciókon ritkaságszámba mennek – mindeddig az ellentéte játszott szerepet: olykor kiváló minőségű képei is csak mérsékelt áron találtak vevőre.

Rövid életútjához mérten Vajda életműve jogosan nyerte el a monumentális jelzőt, amelyet hátramaradt munkái számánál sokkal inkább az oeuvre fejlődési íve, sokrétűsége és sokoldalúsága tesz indokolttá. Műveinek kronologikus jegyzéke mintegy 1000 tételt foglal magában. Ezeknek csaknem a felét teszik ki az 1928 – azaz huszadik életéve – előtt keletkezett gyermek- és serdülőkori alkotásai. A rákövetkező két esztendőre – melyet a Képzőművészeti Főiskolán és azzal egy időben a Kassák Lajos vezette Munka-körben töltött el – a munkák átmeneti, útkereső jellege jellemző. Ezt követően Vajda művészi és eszmei fejlődése szempontjából nagy jelentőségű három és fél évig tartózkodott – nyomorogva – Párizsban. Tulajdonképpeni érett és kiteljesedett életműve, mely több tekintetben Szentendréhez fűződik, az 1934 és 1940 között eltelt hét évben keletkezett.

Világnézetét, életmódját és művészetét – melyek nála szerves egységet képeztek – prófétai jellegű küldetéstudat jellemezte. Ennek egyik lényeges megnyilvánulása tudatosan és önként választott nincstelensége. Műfajául a szegénységet választotta – és nem is állott szándékában piaci értékkel rendelkező műtárgyakat létrehozni. Ezt nem csupán puritán életmódjával, hanem művészetének szegényes eszközeivel: a papírral – olykor csomagolópapírral –, a ceruzával, a szénnel (ritkábban krétával vagy temperával) is kifejezésre juttatta. Egész életében – annak legvége előtt – egyetlen rajza talált csak vevőre. Vajda kimagasló tehetsége, virtuóz tudása folytán feltétlenül képes lett volna eladható, az akkori vásárlóképes közönség ízlésének megfelelő művek megalkotására is, de inkább rajzfilmekhez vállalt fázisrajzolást éhbérért.

Előképei egyrészt az Athos-hegyi kolostorok névtelen ikonfestő szerzetesei voltak – az ő példájukat követve mondott le arról, hogy munkáit szignálja és datálja –, másrészt Bartók és Kodály munkássága. Szentendre és környékének tradicionális épületeit és mindennapi tárgyait feldolgozó rajzai kristálytiszta egyszerűségükben Bartók Mikrokozmosz vagy Gyermekeknek című sorozatát idézik. Világnézetében az emberiség sorsáról és állapotáról, a „conditio humaná"-ról való gondolkodás foglalt el központi helyet. Ez a fogalom tekinthető ars poeticájának is, ami Párizsban készült fotómontázsaitól a legutolsó nagyméretű szénkompozíciókig mindvégig nyomon követhető. Ezzel magyarázhatók műveinek kettős, esztétikai és egyben etikai kinyilatkoztatás jellegű sajátosságai. Munkáinak megértéséhez és méltánylásához meredekebb és fáradságosabb ösvények vezetnek, mint a nagybányai iskola vagy a Gresham-kör – vagy akár Rippl-Rónai „kukoricás" – képeinek befogadásához. Azok közül, akik vállalták e fáradságot, eddig még senki sem állította, hogy végül ne részesült volna bőséges kárpótlásban.

Bár az aukciós árak viszonylatában csak a kikiáltási árak és az azokon el nem kelt tételek bírnak kétséget kizáró jelleggel, jobb híján a nyilvánosan hozzáférhető leütések alapján kell tájékozódnunk. A közelmúlt eredményei azt mutatják, hogy a 2003-ban árverésen szerepelt három Vajda-mű csupán 400 ezer forint körüli szinten talált vevőre, 2005-ben pedig egy kiváló minőségű, Bárányos, betűszegéllyel című rajz maradt vissza 1 millió 200 ezer forintos kikiáltás után. Érdemes ezt összehasonlítani a Vajdával több tekintetben – eszmeileg és stilárisan is – rokonítható Paul Klee 1879–1940) műveinek helyzetével. Az ő műjegyzéke kereken 9000 tételt tart számon, azaz Vajda érett munkáinak mintegy hússzorosát, s ez alkotásainak gyakori aukciós szereplésében is kifejezésre jut. A kisméretű, levélív nagyságú Klee-rajzok alsó árhatára jelenleg 10 millió forint körül mozog, míg a festmények nemritkán a több százmilliós nagyságrendet is elérik. Más szóval Vajda műveit a magyar műpiac ez idáig Klee rajzainak töredékére értékelte.

A korábbiaktól számottevően eltérő képet mutatnak a 2004-es és 2005-ös év azon aukciói, amikor ismert hazai kollekciókból származó Vajda-képek kerültek kalapács alá. A Rácz-gyűjteményből származó Lebegő házakat 17, a Vasilescu-féle kollekcióból árverésre került Őstermészetet 14 millió forintért ütötték le. Meglepően jó, 320 ezer és 1 millió 400 ezer forint közötti és a kikiáltásit rendszeresen – egy esetben háromszorosan – felülmúló árakat értek el az Eisenberger-kollekcióból származó, 1924 és 1929 között keletkezett ifjúkori és még útkeresőnek minősíthető képek is. A Körner Éva hagyatékából származó négy Vajda-mű közül a három rajz 700 ezer, 2 millió 200 ezer, illetve 1 millió 700 ezer forintos leütései jelentős árszintemelkedést jeleznek. Ezzel szemben elsőre meglepőnek tűnik és a kereslet rendkívül szűk voltára való utalásként lehetne értelmezni a nagyméretű, színes Láng-szem című kompozíció mindössze 2 millió forintos, kikiáltási áron történt eladását – bár ez a mű erősen sérült állapotával is magyarázható.

A magyar műpiac még nem ébredt rá kellőképpen Vajda jelentőségére. Ha ez egyszer bekövetkezik – aminek már mutatkoznak bizonyos jelei –, akkor nyilvánvaló lesz, hogy mennyire csekély terjedelmű az érett életmű múzeumi és állandó jellegű magángyűjteményeken kívül fellelhető része. És akkor az időben felébredők irigylésre méltó helyzetbe kerülnek.

ÉBER MIKLÓS

Vajda Lajos

Az utóbbi idők legnagyobb műkincsrablása

Sótartó az ágy alatt

A bécsi Kunsthistorisches Museum épületét 2003. május 11-én hajnali 2 óra körül hagyta el A zene hosszú éjszakája című rendezvény utolsó látogatója, majd 3 óra 55 perckor megszólalt a képtár egyik mozgásérzékelőjének jelzése. Mivel a berendezés gyakran riasztott indokolatlanul, ez pedig az adott éjszakán már két ízben is előfordult, a biztonságért felelős őrök nem ellenőrizték a helyszínt. Ahol annyi történt, hogy az épületrekonstrukcióhoz készült állványon valaki feljutott az első emeletre, felfeszített egy ablakot, kivágott egy redőnyt, és egy vitrint feltörve elrabolta Benvenuto Cellini egyetlen ismert művét, az 1540–1543 között készült sótartót. Az őrség csak reggel 8 óra 20 perc körül fedezte fel az 50 millió euróra becsült műkincs eltűntét. A múzeum vezetése azonnal felfüggesztette a három őrt, és 70 ezer eurót ígért a nyomravezetőnek. Wilfried Seipel főigazgató felajánlotta a lemondását, de ezt Elisabeth Gehrer miniszter asszony nem fogadta el.

Az olasz nevén Salieraként emlegetett tárgy visszavásárlásának reményében 2003. július 10-én hirdetést tettek közzé az International Herald Tribuneben. Augusztusban a biztosítótársaság névtelen levelet kapott, amelyben a tettes 5 millió euró váltságdíjat követelt, bizonyságul néhány apró morzsát mellékelve az ötvösműről lehullott zománcból. A kapcsolatfelvétel azonban meghiúsult. A következő év nyarán egy 42 éves bécsi férfi felajánlotta Seipel főigazgatónak, hogy visszaszerzi a műtárgyat – az akció a szélhámos letartóztatásával végződött.

Tavaly októberben a tettes 10 millió euró váltságdíjat kért, és bizonyítékul a Neptun-figura háromágú szigonyát juttatta el a rendőrségre. Hetekkel később újra telefonált, de a rendőrök sikertelen hajtóvadászat után a nyomát vesztették. Idén, január 20-án a rendőrség a sajtóban közzétett egy fotót „arról a férfiról, aki valószínűleg felvilágosítást adhat a tárgy hollétéről". Másnap letartóztatták a tettest, aki fényképének közlése után magától jelentkezett a rendőrségen, és elvezette a nyomozókat a műtárgyhoz, amelyet egy alsó-ausztriai erdőben ásott el.

Az 50 éves, saját üzlettel rendelkező bécsi biztonságtechnikai szakember a történet elbeszélésekor megpróbálta magát – az ítélet enyhítése céljából – a lehetőségekhez képest pozitív színben feltüntetni azt állítva, hogy a tett elkövetésekor alkoholos befolyás alatt állt. A rablás előtt nem sokkal járt a múzeumban egy olasz turistacsoporttal, ekkor látta először a Salierát. Megfigyelte, hogy sem az ablakokon, sem a vitrinen nincsen biztonsági berendezés, a teremben csupán mozgásérzékelő működik. Amikor 2003. május 11. hajnalán autójával hazafelé tartva elhaladt a Kunsthistorisches Museum felállványozott épülete mellett, hirtelen támadt ötletét tett követte: leállította az autót, kivett belőle egy feszítővasat, és felmászott az állványon. Kifeszítette az ablakot, és meglátta mögötte a redőnyt. A legnagyobb nyugalommal visszament a kocsijához egy Stanley-késért, és annak segítségével leküzdötte ezt az akadályt is. Belépett a kiállítóterembe, a feszítővassal széttörte a 6 mm vastag üvegből készült vitrint, kivette a sótartót, majd beletette egy jutazsákba. Nem sokkal később már az autójában ült a zsákmánnyal, és a közeli Westbahnstrasse-beli otthonába tartott. Ott a tárgyat egy bőröndbe tette, azt pedig elrejtette az ágya alatt, s a Saliera egészen 2005 őszéig itt is maradt.



A Kunsthistorisches Museum főhomlokzata

Csak a média híradása nyomán tudatosult a tettesben, milyen páratlan értékű műkincsre tett szert. Úgy döntött, a biztosítótársaságtól kér majd váltságdíjat a tárgyért, de a 2003 augusztusában tett sikertelen kísérlet után két éven át nem adott hírt magáról. Közben gondosan eltüntetett minden nyomot az otthonából, az üzletéből és a hétvégi házából. A Salierát két lenvászon kendőbe burkolta, majd két műanyag szemeteszsákba göngyölte, beletette egy alumíniumládába, ezt szilikonnal szigetelte, s így ásta el az alsó-ausztriai Brand melletti erdőben.

A gondos előkészítés ellenére kihagyta a számításból, hogy a benzinkutak boltjainak biztonságát – a Kunsthistorisches Museummal ellentétben – videokamerák vigyázzák, a felvételeket pedig meghatározott ideig meg kell őrizni. Ő ugyanis kártyás mobiltelefont vásárolt az A1-es autópálya benzinkúti üzletében, és még aznap felhívta a rendőrséget, hogy 10 millió euró váltságdíjat kérjen a Salieráért. Amikor január 20-án meglátta a fényképét az újságokban, még mindig azt hitte, megtéveszthetі a nyomozókat. Maga jelentkezett, és elmondta a rendőrségnek, hogy gyakran vett SIM-kártyákat az A1 benzinkúti boltjában, ezért szerepel a videón. Saját üzletében azonban előkerült egy ottfelejtett írás, a zsarolási kísérlet tervezete, s e bizonyíték láttán elvezette a nyomozókat az erdőbe, ahol január 21-én délután előkerült a műtárgyat rejtő láda. A nyomozók szerint a tettes útmutatása nélkül lehetetlen lett volna megtalálni a rejtekhelyet.

A Saliera 987 nap elteltével visszakerülhetett a Kunsthistorisches Museumba. A restaurátorok – akik több millió tévénézővel együtt megrökönyödve látták, hogy a főigazgató kesztyű nélkül nyúl a műtárgyhoz – január 23-án vehették azt alaposabban szemügyre, és úgy nyilatkoztak, hogy soha többé nem lesz olyan, amilyen korábban volt. A rablás során történt mechanikai hatások, a széttört üvegvitrin által okozott karcolások mellett az is sokat rontott a tárgy állapotán, hogy a bőröndben az oldalán feküdt.

A történet tanulsága a gyűjtemények gazdái számára az, hogy mindenekelőtt az épületbe való behatolást kell megakadályozni. Csak ezután következik az épületen belüli védelem, ahol a biztonsági berendezéseket nem kell elrejteni, hiszen éppen a látványuk tanúskodik a terület védettségéről. Még ravaszabb, ha a berendezéseknek csak egy része látszik, az optimális biztonsági stratégiának ugyanis meglepetést is kell tartogatnia azok számára, akik mégis megkísérelnék a betörést.

A történet tőkét is mozgósít: a visszakerült Salierát első ízben január 29-én, a Kushistorisches Museum szponzorainak rendezett vacsorán mutatták be, amely jelentős összeget hozott a felújítási munkálatok számára. A nagyközönség másnaptól február 19-ig láthatta a sótartót a múzeumnak abban a termében, amelynek Julius Victor Berger festette mennyezetfreskóján Cellini alakja is szerepel, ölében tartva a Salierát.

A szenzáció a látogatószámot is növeli: messze földről zarándokolnak az érdeklődők a Kunsthistorisches Museumba, sokan életükben először. A restaurálást követően a sótartó március 14-től látható majd újra a múzeum Európa határok nélkül című kiállításán.

A bűntényből a 200 lelkes Brand község ugyancsak tőkét kovácsol: egy díszműkovács elkészíti a Saliera mását, amelyet az előkerülés helyén állítanak majd fel. A helyi fogadónak mind az étlapján, mind az italai között megjelentek már a Saliera névvel jelzett különlegességek. Mi több, az e-bay aukcióján 3 kilogramm, Brand határából származó „Saliera-föld" 123 eurót ért meg valakinek február 3-án.

A rejtélyek sora pedig folytatódik: egy filatelista egy 2003. május 11. reggel 4 óra feliratú alkalmi bélyegzővel ellátott, 1971-ben kibocsátott, 3,50 schillinges (Salierát ábrázoló) bélyegre bukkant, s kíváncsian várja, előkerülnek-e további darabok is.

Kiváló üzlet lehet a sztori megfilmesítése is, hiszen az úri szélhámos, akit nem a haszonszerzés, hanem a kalandvágy hajtott, a nagyközönség rokonszenvét élvezi. A személyiségi és szerzői jogokat azonban szem előtt kell tartani: amíg az ítélet meg nem születik, a biztonságtechnikai szakembert – aki, mint hírlik, könyvet készül írni az eseményekről – nem szabad rablónak nevezni. Ráadásul a regények vagy forgatókönyvek szerzőinek a többi szereplő személyiségi jogait is tiszteletben kell tartaniuk.

A Saliera-rablás nyomán felsziporkázó ötletekről továbbra is tájékoztatni fogjuk olvasóinkat.

P. Á.

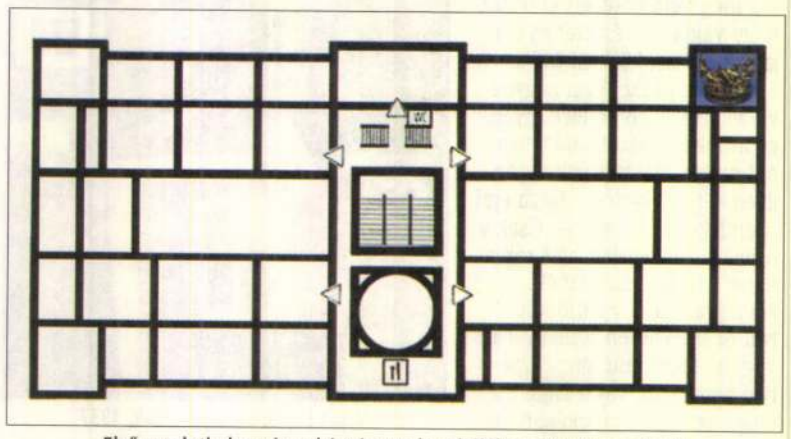

Első emeleti alaprajz: a képtár sarokszobájában őrizték a Salierát

Antoni Rozália és Nádas László munkái

Játékdizájn

A művészházaspár több mint négy évtizede együtt dolgozik; különösen fontosnak tartják, hogy a környezetét megismerő kisgyermek a kezdetektől fogva kizárólag jó minőségű és szép kivitelű játékokkal találkozzon.



Antoni Rozália: Királynő, 1975 körül

Antoni Rozália 1963-ban formatervezőként diplomázott a Magyar Iparművészeti Főiskolán, és pályája során műanyag-, fa-, fém-, textil- és grafikai gyermekjátékok tervezésével foglalkozott. Első darabjai közé tartozik az egykori Debreceni Műanyag Ipari Szövetkezet által gyártott locsoló elefánt, valamint számos állat- és keljfel-figura, amelyeket évtizedeken keresztül forgalmazott a Triál, a belföldi játékkereskedelem egyetlen és meghatározó szereplője. Antoni Rozália 1971-től az Iparművészeti Vállalat bábüzemének tervezője volt, egyedi textiljátékai közül kiemelkednek az óvodai nevelésben ma is meghatározó kesztyű- és gyűszűbábok, valamint a szerepjátékokhoz szánt maszkok és kellékek. A Hüvelyk Matyi zeneoktatási játéksor a Kodály-módszert közvetítette, a bábok között pedig nemcsak a népmesék és a gyermekirodalom, hanem a népdalok szereplői is megjelentek. Tervezőjük az 1979-ben forgalomba került Kitrákotty szerepjátszó bábsorért 1980-ban nívódíjat kapott.

Játékvilágának részei a gyermekújságok kivágható és bábbá alakítható képes papírívei, és az 1968-as Táncdalfesztivál (napjainkig közismert) énekeseit megjelenítő színes gumibabák is. Finom megjelenésű Gézbabái az 1974-es hannoveri nemzetközi pályázaton első díjat nyertek. Antoni Rozália ma szabadfoglalkozású iparművész; elsősorban textiljátékok tervezésével foglalkozik, melyeket az ABN Stúdió bábüzeme sokszorosít.

Nádas László 1961-ben végzett formatervező szakon, és pályája első éveiben gépipari tervezéssel foglalkozott. Orvosi műszereivel 1963-ban BNV-nagydíjat, kerékpárlámpáival 1967-ben a Legszebb műanyagtermék díjat, kerékpárjával 1973-ban egy tokiói nemzetközi pályázaton III. díjat nyert. Korai játéktervei a



Nádas László: Guruló fajáték, lokomotív

Debreceni Műanyag Ipari Szövetkezetben valósultak meg, közöttük tartálykocsi, tűzoltó és darus autó, különböző vonatok és kisebb guruló állatok, valamint nagyméretű, kerekeken gördülő játékok.

Antoni Rozáliával közös munkájuk az 1978-ban rendezett Országos Játszótéri Pályázaton I. díjat kapott, s terveik a Városligetben valósultak meg. Az ENSZ 1979-es nemzetközi gyermekévének előkészületeként 1978-ban létrehozott monori játéktervező és -gyártó egység által foglalkoztatott iparművészek között a házaspár is ott volt. Nádas László hamarosan vezető tervező lett a Puli márkanevet viselő fa- és textiljátékokat előállító gyárban. Az itt készült fa játékcsalád 1978-ban nívódíjat kapott, 1979-ben pedig művészi munkája elismeréseként Nádas László Munkácsy-díjban részesült. A Monori Kefe- és Játékgyárban készült Puli építőjáték, a konstrukciós fajáték, a Guri-guri játékcsalád, a Montessori játékok, valamint a bébivonat, a Csigajáték és a Hernyófűző csakúgy, mint Antoni Rozi óriás textiljátékai nagy sikert arattak, de a gyár játékrészlege a tőke hiánya és a forgalmazás nehézségei következtében hamarosan bezárt. Nádas László számos hazai és nemzetközi játékkiállításon és vásáron vett részt, munkái elismerést és sok megrendelést is hoztak. A házaspár a német Sigikid cég számára 1989 és 1992 között több sorozat gyermekjátékot tervezett. Ezt követően, 1993-ban alapította meg Nádas László az ABN Design Kft. formatervező irodát, melynek ma is vezető tervezője. *(Antoni Rozália és Nádas László kiállítása október 8-ig látható a kecskeméti Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhelyben.)*



Nádas László: Guruló fajáték, lovacska

KALMÁR ÁGNES

A FEJÉR MEGYEI MÚZEUMOK
MEGHÍVJA ÖNT
VAJDA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÁSÁRA
A KIÁLLÍTÁS
A SZÉKESFEHÉRVÁRI
ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUMBAN
1969. SZEPTEMBER 14-TŐL NOVEMBER 2-IG
TEKINTHETŐ MEG
HÉTFŐ ÉS CSÜTÖRTÖK KIVÉTELÉVEL
NAPONTA 10—13 ÉS 15—18 ÓRÁIG

A KIÁLLÍTÁST
MÁNDY STEFÁNIA MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ
NYITJA MEG
AZ ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUMBAN,
1969. SZEPTEMBER 14-ÉN
VASÁRNAP DÉLELŐTT FÉL 12 ÓRAKOR

VAJDA LAJOS 69

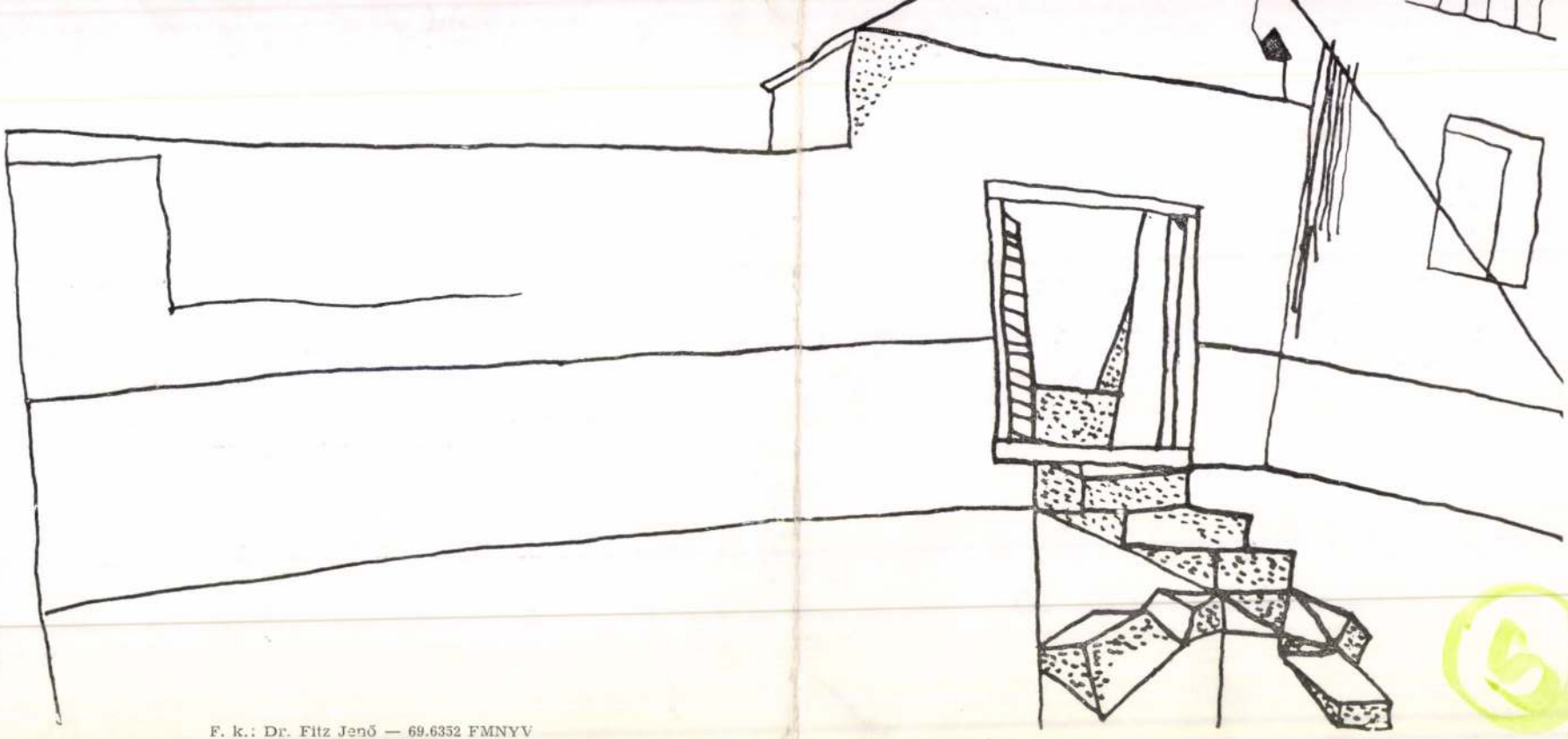

F. k.: Dr. Fitz Jenő — 69.6352 FMNYV

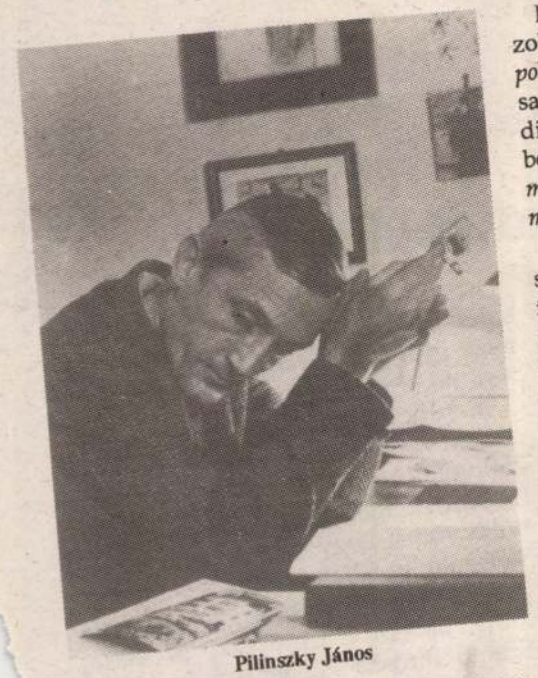

Pilinszky János

A gond csak az, amit Román költői kérdés formájában így sarkít: „Mit nevezünk ellenállásnak egy totális diktatúrában? (Ez csak) a fegyveres harc? Propaganda? A rendszer falait repesztgető gondolatok tudatos, aktív terjesztése?" S a válasza: „Egy társadalom közérzetét, magatartását nem csupán a tiszta politikai elvek befolyásolják, hiszen a totálissal a totális vagy a partikuláris egyformán szembeszegülhet." Már-már a maradéktalan egyetértés bukna ki a számon – hacsak maga az *„ellenállás"* szó használata nem riasztana ettől vissza. Egyrészt, gusztus okokból; amióta (1989) a visszamenőlegesen azzá lett „ellenállók" részére időnként a Hősök tere is szűkni bizonyul, szótáramból is igyekszem törölni e félmúltról szólva a „politikai ellenállók" kifejezés használatát.

Másrészt, visszariaszt abból a föntebb vázolt elvi megfontolásból, hogy a *totalitárius politikai rendszerek* éppen azáltal totalitáriusak és politikaiak, hogy bennük átpolitizálódik *mindennemű* tevékenység rendszeren belüli értelme, sőt, *politikai helyi értéket kap még a politikai céloktól és indíttatásoktól legmentesebb összes cselekvési forma is.*

A „totalitárius társadalmi-politikai rendszer" teoretikus fikciójának *visszamenőleges* föltámasztása az egykor benne éltek által napjainkban a „politikai ellenállás" glóriáját ragyogtatta föl azok feje körül, akik annak idején egyszerűen és tisztességesen, a lehetőség szerint kerülve minden „magánszorgalmú kutyacsaholást", tették azt, amit József Attila így fogalmazott meg: *„Az én vezérem bensőmből vezérel."* És ez érdemükből nem von le semmit, mint ahogy nem is növeli például költői, művészi nagyságukat.

Nos, *amennyiben* „objektív valóságnak" fogadjuk el a „totális diktatúra" fikcióját, Román költői kérdésére a válaszom egy költőietlen *igen*. Ugyanis – ismétlem – a totalitarizmus egyik lényege, hogy az élet összes szféráját, a politikától legtávolabb állókat is, *képes a saját totális politikai és ezt legitimáló ideológiai rendszerébe integrálni, ott nekik politikai értelmet és helyi értéket adni.*

Az ellenpéldák? Román József jó párat említ közülük. Csakhogy pl. a kezdeti időkben kevesen illették még a rendszer legelvakultabb – vagy magukat annak tettető – hívei közül is nagyobb megvetéssel és becsmérlő szavakkal a hetvenes években már alakulgatni kezdő, *politizáló* rendszerkritikus demokratikus ellenzéket és annak szellemi produktumait, mint az „alternatív kultúra és művészet" mellett hitet tevő és érte rengeteg kockázatot is vállalni kész művészek és teoretikusok. Merthogy – így a kézlegyintéssel nem is elintézhető okfejtés – egy „totalitárius politikai rendszerben" minden közvetlenül politikai véleménynyilvánítás egyet jelent azzal, hogy „bemegyünk az »ő« utcájukba", ugyanazt a nyelvet kezdjük használni, amit ők, s ezzel eleve elzárjuk önmagunk elől a valós kívülhelyezkedés útját. A „mindenki szem a láncban"-rendszert nem lehet annak önkifejező eszközkészletével megszakítani, *„alternatív nyelvek"* megteremtésére van szükség, amivel *azok* „nem tudnak mit kezdeni".

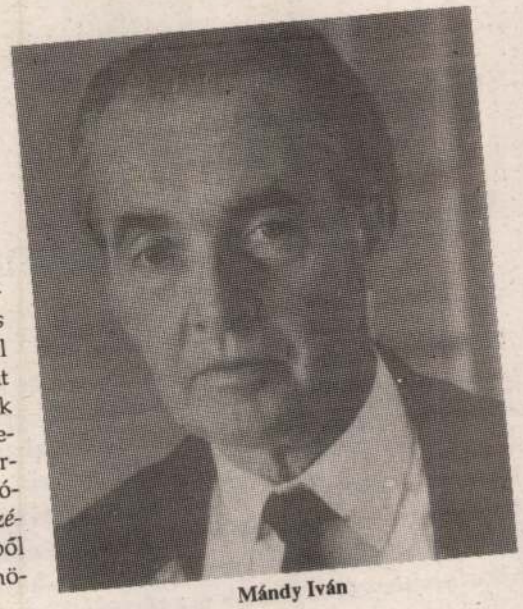

Mándy Iván

Az ő megközelítésükben a nyílt politikai-ideológiai szembehelyezkedés *már pusztán nyelvhasználati okokból* is óhatatlanul illeszkedés, ha szubjektívan és morálisan nem is elv- és gerinctelen alkalmazkodás.

Az alternatív kultúra és a rendszerkritikus ellenzék későbbi közeledésével már új fejezet, új történet – az ún. „demokratikus ellenzék" nyolcvanas évek végéig tartó történetének egyik alfejezete – kezdődik.

Ma nem nagy kunszt *visszamenőleg* téveszmének, ha mégoly becsületesnek és őszintének is tekinteni e „totalitariánus világállapot" hézagmentes tökéletességét. Vitszont egy történelmietlen s megengedhetetlen *új mítoszteremtés* kockázatát rejti magában, ha mai tudásunkat visszavetítve a távolabbi-közelebbi múltba, úgy teszünk, mintha már akkor (a negyvenes évek végétől a nyolcvanas évek elejéig-közepéig) előre láthatta volna bárki, hogy meg fogja érni a pillanatot, amikor – Fehér hasonlatánál maradva – látható lesz „az alagút vége". Amikor tehát a „totalitárius társadalom" fiktív és mégis ördögien hatékony víziójának megszállottjaival szemben sikerül és szabad lesz olyan életstratégiákat és automóm viselkedésmódokat kialakítani, amelyekről tehetetlenül pattannak vissza a politikai manipulálásukra és integrálásukra irányuló kísérletek.

KÖNCZÖL CSABA



SZOCREÁL – az írószövetség futballcsapata 1953-ban

VAJDA Lajos

Volna

Vajda Lajos halálának ötvenedik évfordulójára

1908-ban született, 1941-ben halt meg az egyik legnagyobb magyar festő. Felnőttként egy szűk évtized állt rendelkezésére, hogy alkosson. Érett alkotóként, amikor már pontosan tudta, hogy mit akar, még ennél is kevesebb: alig öt év. A kor, amelyben élt, nem kedvezett neki. Persze senkinek sem kedvezett, de neki különösen nem. Talán ezért is távozott közülünk olyan hamar. De, ha tovább él, s ma, 83 évesen agg mesterként tisztelhetnénk, mit mondhatna tisztelőinek? Egyáltalán, többen lennénk, akik felnézünk rá, vagy kevesebben? Kikezdhette volna Vajdát is a történelem?

Mi lett volna Vajda életútja, ha a tbc nem végez vele 33 éves korában. Ezer halál leselkedett volna rá. Fűthetetlen albérletekben élte volna meg 1944-et, a vészkorszakot, s dacosan kirakta volna a sárga csillagot. S ha német katonával hozza össze a sorsa, kifogástalan németséggel társalgott volna Nietzschéről vagy Hegelről. Ha túléli a gettót, vagy vállalja a bujkálást, mint felesége, Vajda Júlia, akkor a Vörös Hadsereg tisztjeivel (legalábbis a műveltebbekkel) rossz oroszsággal (hisz a szerb egyik anyanyelve) Eizensteinről és Dosztojevszkijről vitatkozott volna.

A felszabadulást felszabadulásként élte volna meg és át. Nem sokat törődött volna a politikával, vélhetően nem lépett volna be egyetlen pártba se, de szíve a baloldaliakhoz húzta volna. Amikor barátai euforikusan kezdtek alkotni, Vajda depressziósan várta volna mindazt, ami be is következett. Talán az ötvenes években új alkotói periódus kezdődött volna. Megelőzve Yves Kleint, nagy fekete képek (vigyázat, 1941-ben már majdnem tele volt a papír feketével!) jellemezték volna ezt a korszakot. Sok tömör fekete kép. Nagyon szomorú lett volna, hogy a korai szovjet filmművészet hová züllött, amikor megnézte volna a Berlin elestét. Természetesen kiállításokra ez időben nem járt volna, de megmaradt volna abban a szellemi közösségben, amelyhez élete során köze volt. Szabó Lajossal, Hamvas Bélával, Tábor Bélával, Kunszt Györggyel, Bálint Endrével továbbra is egy húron pendültek volna.

Bálint Endre ugyan már 1947–48-ban biztatta volna Vajdát, hogy emigráljanak, de ezt Vajda egyetlen fanyar mosollyal elhárította volna. Ő már megtapasztalta az emigrációt (amikor annak idején, 1930-ban Párizsba utazott, hogy a korszak művészeti irányzatokat in statu nascendi megismerje), – köszöni, nem kér belőle. Indulatok nélkül nézte volna végig a szocreál burjánzását, Pátzay teljes züllését, Ék Sándor mennybemenetelét, jót derült volna Mikus Sztálin-szobrán. De szomorú lett volna, hogy Gyarmathy Tihamér kohásznak kényszerült állni, Veszelszky Béla pedig vízóra-leolvasó, s mások, a legjobbak közül, a bábszínházban dolgoznak. Ám párizsi emigrációs emlékei hozzásegítették volna, hogy Barta Évának kerámiát gyártson bérmunkában, kis pénzért, de jó társaságban.

'56-ban, a forradalom napjaiban felcsillant volna Vajdában is a remény, bízott volna Nagy Imrében és a pesti srácokban, de mert igen eszes ember volt, tudta volna, hogy eljön november 4-e. Még mindig 50 alatt lett volna, de megint csak nem az emigrációt választotta volna, hanem a maradást. '57 elején (Szántó Piroska közbenjárására) megkereste volna Aczél György, és felajánlott volna egy műteremlakást, ám cserébe lojalitást kért. Vajda csak mosolygott volna, s nem adott volna képet a Tavaszi Tárlatra. Maradt volna továbbra is társbérletben Bálintékkal.

1958-ban, ötvenedik születésnapján, nem egészen két hónappal Nagy Imréék kivégzése után baráti társaság ünnepelte volna Vajdát. Szűk körben, politikamentesen. Ám a kiszivárgott hírek alapján Aradi Nóra cikket írt volna a Népszabadságban a dekadenciáról, s abban példaként említette volna Vajdát. Vajda ezen is jót mulatott volna.

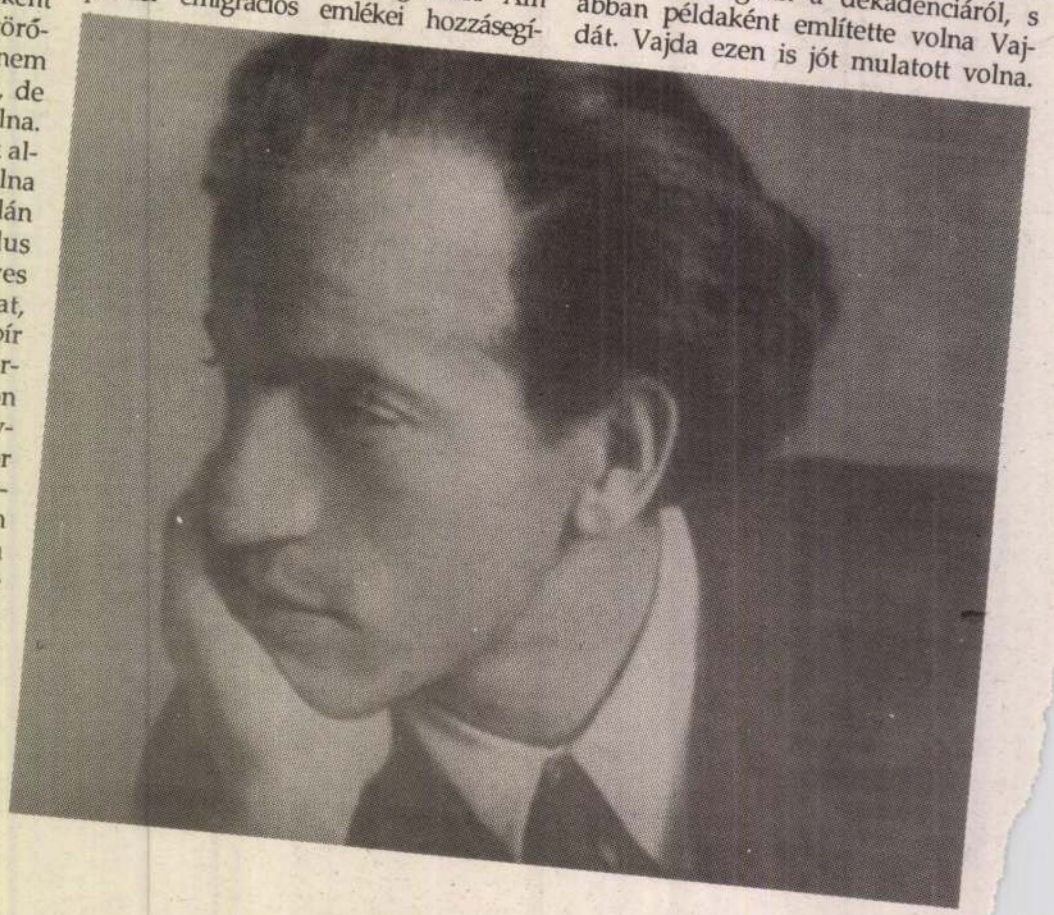

Ugyanis ő tudta volna, hogy Aradi Nóra nem létezik! S tőle azok is megtudhatták volna, akik mást hittek.

Persze, azért teljesen soha nem hagyta volna abba a festést. De műveit csak a legszűkebb kör ismerhette volna meg. 1964-ben, ismét csak Szántó Piroska ösztönzésére újfent létrejött volna egy találkozás előbb Aczéllal (Aczél őszintén kedves lett volna), majd Pogány Ö. Gáborral, a Nemzeti Galéria főigazgatójával. Az Ernst Múzeumban 1966-ban rendezték volna meg az első gyűjteményes Vajdakiállítást, amelyről Perneczky Géza írt volna az Élet és Irodalomban, Passuth Krisztina pedig a Művészetben.

Az akkori 20-30 évesek generációja e kiállításon fedezte volna fel Vajdát. Sokan tanítványnak jelentkeztek volna, de Vajda nem mestertípus, ezért többre nem vállalkozott volna, mint baráti beszélgetésekre. Néhány fiatal azonban közel állt volna a szívéhez. Konkoly Gyula és Deutsch Péter például.

Amikor Karátson Gábor megírta a hármaskönyvet, Vajda örült volna. Mert nem volt (lett volna?) álszerény. Tudta volna, hogy Grünewalddal és Leonardóval egyenértékű. Esetleg Kleevel, de Klee néha kissé híg, mondta volna. Túl sok művét tartja megtartásra érdemesnek. Szerette volna a felesége, Ország Lili és Gedő Ilka képeit, s Gedő Ilka nem hagyta volna abba évtizedekre a festést, mert Vajda biztatta volna, s neki ez elég lett volna. A régi festőbarát, Bálint Endre nem ment volna el hat évre Párizsba a forradalom leverése után, nem hagyta volna itt művésztársát.

Aztán a hatvanas–hetvenes évek fordulóján (viruló hatvanasként) sorra tiltakozott volna a kisajátítók ellen. Tiltakozott volna, hogy ők nem Bartók és Kodály útját járták, amikor Szentendrén és Szigetmonostoron Korniss-sal motívumokat gyűjtöttek. Semmi nem állt távolabb tőle, mint a népieskedés. Megmutatta volna azokat a kivágásokat, amelyeket egy életen át gyűjtött: minden nép művészete egyaránt közel állt szívéhez. Minél érintetlenebb a civilizációtól, annál inkább. S amikor azt mondták volna, hogy rohadt rác, csak mosolygott volna.

De tiltakozott volna akkor is, amikor zsidó festőt akartak volna belőle kreálni. Csak annyit mondott volna: én zsidó is vagyok. Meg magyar, meg szerb. Azon meg a legkevésbé csodálkozott volna, ha lebüdöszsidózzák. Nekik is csak annyit mondott volna: zsidó vagyok, meg magyar, meg szerb. Egyszerre. De ti ezt nem értitek.

A hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején, talán a hetvenedik születésnapjára, megkapta volna a Kossuth-díjat, s el is fogadta volna. Elment volna belőle Brazíliába, mert akkor még elég volt a Kossuth-díj egy dél-amerikai útra. Hazatérése után – bár idegen volt számára mindig a politika, de nem volt süket hozzá – a Szeta-aukcióra odaadta volna az Ezüst ikont és még két ceruzarajzot. Ezek lettek volna az aukció fénypontjai.

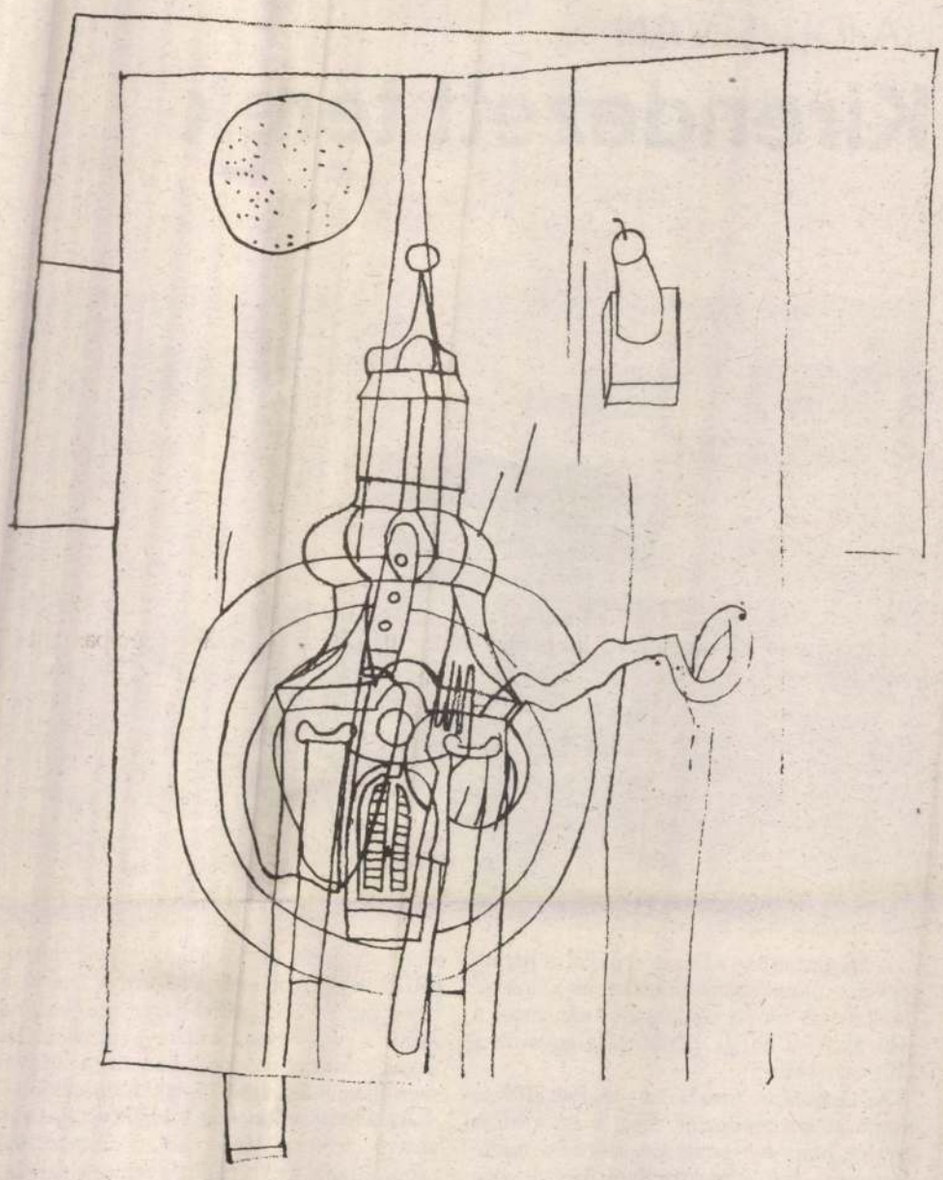

Templomtorony csendélettel (1936)

Felesége halála után nem vett volna többé ecsetet a kezébe. Amikor megkereste volna az illetékes, hogy Kovács Margit után a Vajda Múzeum legyen a második Szentendrén, szelíden elhárította volna. Szelíden, mert azt nem mondhatta volna, hogy Kovács Margit nem művész, hanem giccsör. S ebbe a sorba nem akar beállni, ha már eddig kívül tudott maradni minden soron.

Az utolsó tíz évben egyedül élt volna, egyre szomorúbban, ahogy sorra-rendre haltak ki a régi barátok: Bálint, Korniss és az újak: Ország Lili, Gedő Ilka. A fiatalok vigasztalták volna egy kicsit, de az igazi öröm a heti egyszeri éjszakába nyúló beszélgetés Táboréknál. Nem engedte volna meg senkinek, hogy életében monográfiát írjon róla, de a barátok ezt megértették volna, a többi művészettörténész meg mit sem számít(ott volna).

Most, hogy elmúlt nyolcvanhárom éves, már élő legenda lenne. De nem az, az Isten verje meg ezt az egész rohadt életet, mert ötven éve halott! S kik élnek helyette!

polgár

HAJDU ISTVÁN

Kirendezett terek

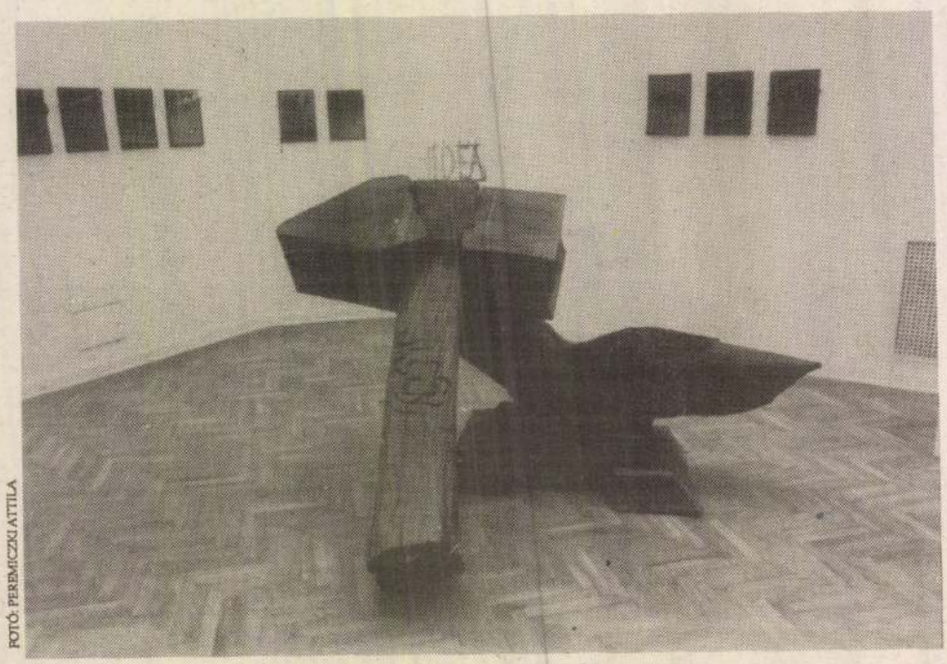

FOTÓ: PEREMICZKI ATTILA

A közelmúltban az osztrákokkal, a németekkel, a dánokkal, a finnekkel és a hollandokkal volt csoportkiállítások után most a szlovákokkal állnak párban a magyarok a Műcsarnokban.

Az *Oszcilláció* című tárlat – melyet először Komarnóban rendeztek meg, s az, a hírek szerint, nem volt pontosan azonos a budapestivel – egy igen közelinek látszó világ képzőművészetéről ad képet. Ám minden közeliség, szomszédság, a közös múltról és jelenről mondott banalitásözön ellenére sincs (volt) sok fogalmunk az ott született értékekről, s gondolom, nekik sem a mieinkről. Nem mint hogyha a távolabbiakról sokkal számosabb lenne, valami fölszínes benyomással – a kiállítások és az utazások révén – azonban mégiscsak több jutott nyugatabbról és északabbról. Szlovákiából jószerivel csak Josef *Jankovic*, Juraj *Melis* vagy Stano *Filko* munkáit ismer(het)tük meg a hetvenes évekből: kényszerből lett konceptualisták, a kivitelezésre talán mindörökké csak várakozni kényszerülő szobrászok műveit. Mindez persze elsősorban az *összebarátkoztatottság*, a politikai együttgyanakvás következménye, a presszúra eredménye volt. (De meg persze van *másodsorban* is: nem volt kismiska a gyanú sem, miszerint innen és onnan úgysem várható semmi fontos.)

Ám mindez már nem érdekes.

A Zuzana *Bartosova*, *Archleb Gály* Tamara és *Beke* László prezentációjában látható több mint ötven művész most igen rendes képet ad a helyzetről, vagyis a helyzet egy szeletéről. Nem arról persze – s nekem ez tetszik –, hogy mit ér a szlovák meg a magyar, ha művész, vagy hogy mit ér a művész, ha szlovák vagy magyar, hanem a művészetről, ha még azirányt valaki is érdeklődik.

Az általuk adott kép a kilencvenes évek vezető műformájának látszó *installációról* rajzolódik, hiszen a kiállítás szinte kizárólag (be)rendezett tereket foglal magába, vagy legalábbis olyan műveket, melyek nem egyszerűen két vagy három dimenzióban működnek, hanem a teret is valamiféle kollázsként vagy más szempontból, valamifajta montázs elemeként használják, olykor viselik.

Nem emlékszem, hogy valaha is láttam volna olyan tárlatot, mely akkora méretben és műszámmal, meg nyilván óriási erőfeszítéssel szentelte volna önmagát az installációnak, mint ez most a Műcsarnokban, s nem emlékszem olyanra sem, mely annyira ambivalens lett volna, mint az Oszcilláció. (Ami a műszámot, a részvevőket illeti: a szlovákok közül – természetesen – egyetlen hiányzó neve sem jut eszembe, itthonról azonban, a Bartosova által a katalógusban reklamált *Pinczehelyi* Sándoron kívül, *Swierkiewicz* Róbertnek mindenképpen a Műcsarnokban lenne a helye.)

A kiállítás egyrészt – éppen dimenzióinál fogva – lenyűgöző, s igen sok következtetésre ad lehetőséget. „Első olvasatban" az összes premissza persze megfogalmazhatatlan, így a konzekvenciák is, inkább csak *helyük* határozható meg. Érdemes lenne megvizsgálni például a koncept megvalósulásának-megvalósíthatóságának értelmét (Peter *Meluzin*), a „népi" efemer szerepét újabban (*Ádám* Zoltán), elemezni a mitológiai, filozófiai és politikai mozzanatok, sztereotípiák, banalitások, patentek beépülésének útját, s leltározni a forrásokat (Peter *Rónai*, *Galántai* György, *Július* Gyula, *Hejettes Szomlyazók*, *Romváry* János), fölmérni a tiszta, a konkrét festészet esélyeit a kilencvenes években (*Maurer* Dóra, Rudolf *Sikora*), és így tovább.

A kiállítás azonban, más szempontból, nem a részlet, hanem az egész szintjén is felveti a *berendezés* konceptualizmusának kérdését. Az installáció mint mű(tárgy) ugyanis valódi jelenlétét illetően a bemutatáshoz, az installáláshoz, a tartamhoz kötött, egyébként, mint a koncept és a *díszlet*, tervekben és dokumentumokban él. Így lényege a folytonos kiszolgáltatottság, a változás (mindaddig, míg esetleg végleges, ideális helyzetben múzeumi keretek közé nem kerül), következésképpen csak ritka alkalmakkor önmaga, hiszen többnyire ismételhetetlen. A módosulás marad állandó, meg a vázlat.

A műcsarnoki kiállítás keltette ambivalens érzések is innen fakadnak. A tárlat ugyanis szét-, illetve kirendezte magát: az installációk terüket vesztették, egymásba omolva föladták még ideiglenes autonómiájukat is, és többnyire inkább *közeiket*, nem pedig dimenzióikat tarthatták meg. Valószínűleg jelentések és talán formák is módosultak egy nagyobb installációs elv, az Oszcilláció nagyralátó konceptje érdekében.

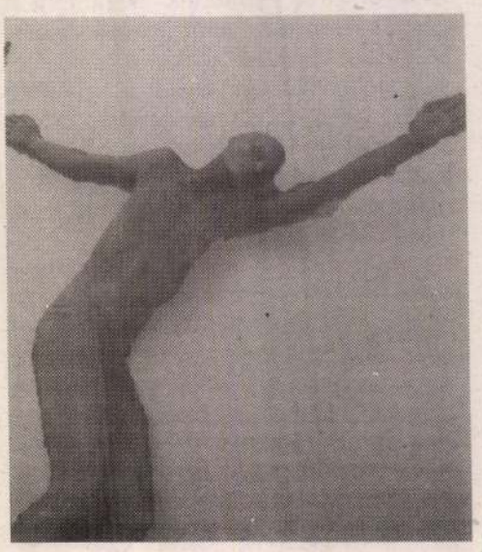

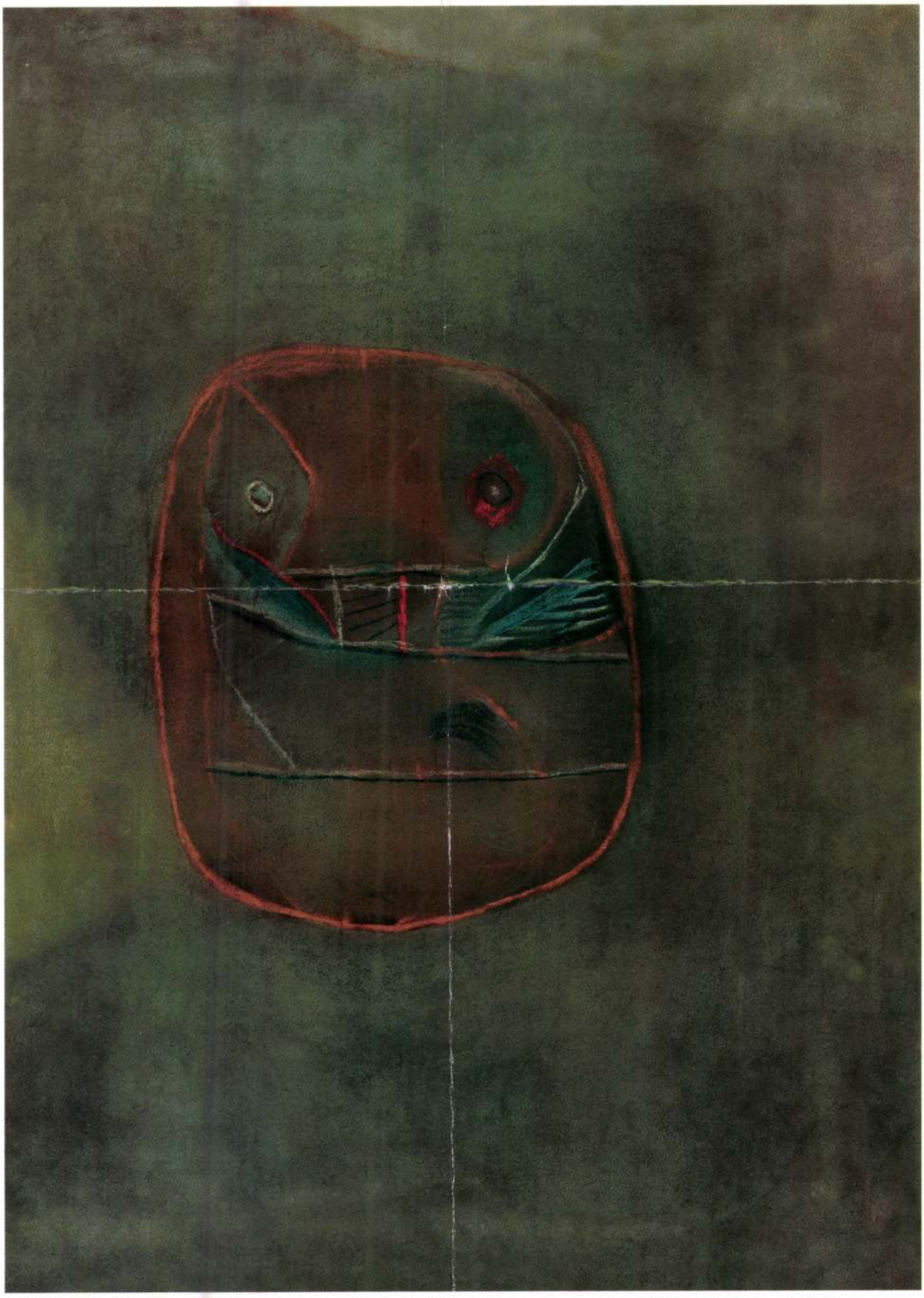

158.



158. ◀
Tóth Menyhért (1904-1980)

Tyúk
Olaj, karton 33x24 cm
Jelezve jobbra lent: TM. 55.
Kikiáltási ár: 300.000 Ft

159.

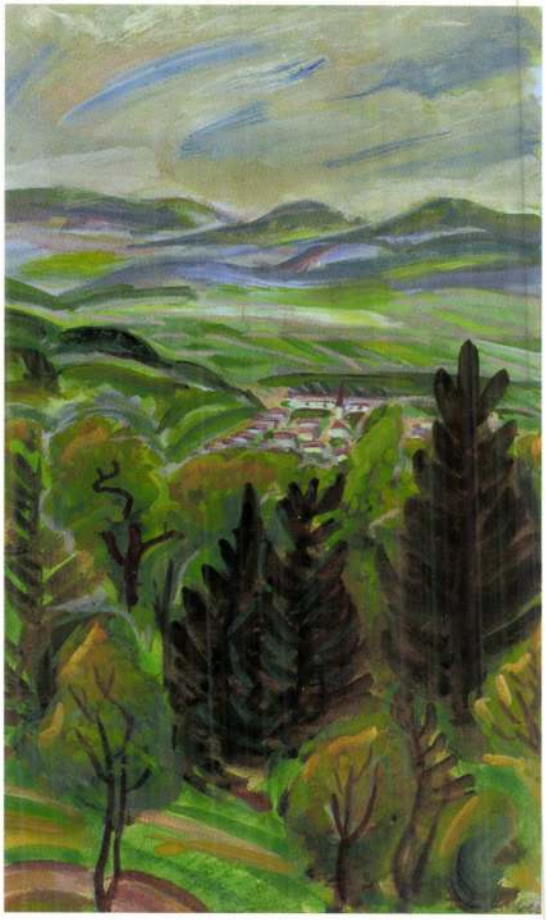

159. ◀
Dési Huber István (1895-1944)

Tájkép fenyőkkel
Vegyestechnika, papír 34x21 cm
Jelezve jobbra lent: Dési Huber
Kikiáltási ár: 160.000 Ft

Vajda Lajos (1908-1941)

Maszk
Pasztell, papír 60x44 cm
Jelzés nélkül

Irodalom:
- Vajda Lajos (1908-1941) emlékkiállítás. MNG, 1978.
- Vajda Lajos (1908-1941) emlékkiállítás. Zalaegerszeg, 1983.
- Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Budapest, 1983. Oeuvre-katalógus54.szám

Reprodukálva:
- Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Budapest, 1964.31.kép /a művész özvegyének tulajdonaként/

Vajda Lajos művészetében a maszk először 1934-ben tűnik fel egy csendélet részeként. Vajda ekkor számos műtermi csendéletet rajzolt és festett, s ezek egyike a *Gipszmaszkos csendélet korsóval*. Ekkor még művészetében a maszk csupán egy tárgy, nem bír tágabb jelentéssel, nem fontosabb a többi csendéleti motívumnál. 1936-ban a maszk már közelebb kerül későbbi testvéreihez, amikor az ikon meghatározójává válik. *Maszkos ikon* az egyik festmény címe, amit egy év múlva a *Házak maszkkal* című rajz követ. Egyre gyakoribb motívummá válik a maszk. 1937-ben még csak konkrét táji elemekkel kerül párba, mint szomorúfűzzel, feszülettel, kapuval, de 1938-ban már elvontabb társakra akad és önállósul. Az 1938-as maszkos kompozíciók közül néhány: *Indián maszk, Szivárványmaszk, Holdmaszk, Szürke sokszemű maszk, Indiános állatmaszk, Maszk holddal, Óriás tájmaszk, Virágmaszk, Zöld bohócmaszk, Maszk fehér kontúrral, Profilmaszk két szemmel, Maszk kis emberfejjel, Fintorgó maszk, Maszk két ablakkal, Tüskés maszk, Maszk belső tájjal*. Számszerűleg 1938-ról az mondható, hogy az akkor készült 81 műből 26 a maszk. Ha ehhez még azokat a műveket is hozzászámoljuk, amelyeken szörnyfejek, múmiaformák, bábok, vagy negatív arcok szerepelnek, egyértelmű, hogy ebben az évben ez a képcímeivel is sokatmondó maszkművészet a domináns. Még 1939-ben is született egy-egy ilyen mű, mint a *Maszkos kompozíció*, a *Szárnyas maszk*, a *Kavicsmaszk*, a *Rákmaszk* és a *Maszktáj létramotívummal*, de ekkor Vajda már inkább folyondárokat, formaszövedékeket rajzolt, folytatva ezt a sort 1940-ben gyökérképeivel, örvénylő formáival, ijesztő vízi lényeivel és démonaival.

A maszk a magyar kultikus népművészetben gyakran előforduló motívum. A népi kultúra egy közmondást is szentel neki. *"Ismerlek, szép maszk"* - mondjuk, ha tudatni kívánjuk valakivel, hogy pontosan tudjuk mennyit ér, milyen, hiába akarja kedvező színben feltüntetni magát. A maszk egyik szinonimája az álarc, amelyet két szólásunk hasonló jelentéstartalommal használ fel. *"Lerántja valakinek az álarcát"*, aki leleplez valakit és *"üres, mint az álarc"* az, akinek nincsenek belső értékei. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára is egyenlőségjelet tesz az 1550-től használatos álarc szó és az 1792-től ismert maszk szó közé. A szótár a hamis, nem valódi arc - mint a színész kikészítéssel és parókával megváltoztatott külseje és a halott arcáról készített gipszmásolat - jelentés mellé *"a nem létező test"*-ét is fölsorolja. A képzőművészetben inkább az emberi és állati arc stilizált plasztikai ábrázolásaként tartják számon, és főleg az iparművészet és a szobrászat területén (medúza és szatírmaszkok) találni rá példát. A 20.századi festészet gyakori témája is, ami a primitív művészetek felé fordulás eredménye. Vajda Párizsban számos néger vagy indián maszkot láthatott. Hazai művészetünknek számos maszk-ábrázolás a része, gondoljunk Aba-Novák Vilmos, Ámos Imre és Szin György festményeire. Nem lehet véletlen, hogy ez a motívum itthon a *"sötét idők"* ámosi megfogalmazása idején válik hangsúlyossá. Vajda maszkjainak legtöbbje az első zsidótörvény születése évében keletkezett.

Vajda Lajos maszkjai félelmetesek. Fintorognak, vicsorítanak, fenyegető ábrázatukkal ijesztenek a világra. Nem is arcok ezek, inkább démoni pofák. Ősi félelmek fogalmazódnak meg bennük, borzalom és szorongás, ami megöl, ha menekülünk előle. Szembe kell vele szállni - vallja a művész - és képekben rögzíti a szörnyet, mert így letörheti erejét, megszüntetheti hatalmát.

Mezei Árpád így jellemzi a vajdai maszkok világát: *"A maszkra redukált alak nem adja fel az univerzális létre törekvést. (...) a maszkban a kozmosz belülre kerül. A maszk ugyanakkor átlátszó, nyílásai mindkét irányba nyitnak utat. A maszk mögötti én kilát, és kívülről is hozzáférhető."* (Zalaegerszeg, 40.) Vajda ehhez az igaz énhez kíván eljutni, hogy visszahozhassa a világ még szépen maradt részébe, aminek létét festményein, mint ezen a Vajda Júlia és családja által megőrzött pasztellképen is, a gyengéd színvilággal is bizonyít.

M.V.

157. ▶
Vajda Lajos (1908-1941)

Maszk
Pasztell, papír 60x44 cm
Jelzés nélkül
Kikiáltási ár: 3.000.000 Ft

Vajda Lajos

Vajda Lajos Emlékmúzeum Szentendrén

SOK ÉVEN ÁT jogosan feltehető kérdés volt: a Vajda Lajos-életművet övező csodálat legendán, vagy valóságon alapul? Ezeknek a nagyközönség elől elzárt műveknek helyi, provinciális értékei vannak-e csupán, vagy *jelentőségük egyetemes?*

Magának az életműnek a sorsa ugyanakkor nem volt kalandos. Vajda Lajos ellobbant életében két kis kiállítást rendezett barátai műtermében — visszhangtalanul. Hasonlóan következmények nélküli volt az 1941-ben, harminchárom éves korában bekövetkező halálát követő két kisebb pesti emlékkiállítás: *maroknyi értő tudta, mit jelentenek ezek a művek, mit jelent szendrei festőnek, netán európainak lenni.* A művek az özvegynél, Vajda Júlia festőnél maradtak, közülük jó néhány más gyűjteményekbe került át, útjuk többnyire követhető.

Vajda-művek 1964-ben kerültek újra közönség elé Mándy Stefánia kismonográfiájában, majd 1966-ban a szentendrei múzeumban. Ezt követte a Vajda Emlékkönyv, egy album, egy nagyobb monográfia Mándy Stefániától és egy teljes emlékkiállítás, majd' háromszáz művel, 1978-ban, a Nemzeti Galériában. Ezzel egy időben száztíz munkát megvásárolt a Művelődési Minisztérium a hagyatékból, egy majdani állandó kiállítás számára.

TEGNAP az emlékmúzeum is megnyílt Szentendrén. Vajda nem legenda többé. De nem állíthatjuk, hogy értékeivel teljesen tisztában lennénk.

Az utóbbi évtized az emlékmúzeumok ideje Magyarországon. Sorra nyíltak Pécsett, Szentendrén és máshol is, a jelentős életműveket bemutató állandó kiállítások (bár néhány kakukktojás is közéjük került.) Végleg elfoglalhatta a maga helyét századfordulós festőzsenink, Csontváry. Ha már az európai kultúra részévé nem tud válni az ő kivételes életműve, legalább idehaza él. Emlékmúzeumának megnyitása nyomán indultak új Csontváry-kutatások, — vitákat kavarva, de a *mű* teljesebb megértéséhez hozzásegítve.

Remélhető, hogy ez sarjad a Vajda-múzeumból is: *vita és megértés.* Vajda életművét túl sokáig övezte legenda. Az ötvenes években, de még azután is csak a Rottenbiller utcai lakásba járhattak el a csodálók és a beavatásra várók, hogy a két világháború közti időszak legeredetibb művészegyéniségének hagyatékát, az ágy aljából előszedett képeket, szénrajzokat végignézzék. A hatvanas évek második felétől új és új nemzedék vizuális érzékenységét tágította ki egy csapásra a két emlékkiállítás. Bebizonyosodott, hogy Vajda életműve fölé nemcsak a hosszú bujdoklás von glóriát. Az egymásra következő tárlatokon az ikonos önarcképek a rettegést rögzítő szénrajzok nem vesztettek aktualitásukból. Az életmű igényli a népszerűsítést a gondos szakmai értékelést, újraolvasást, de az átértékelést nem. A művészetben nincsenek időtlen értékek, de Vajda sugallata az idő múlásával erősebbé vált.

Vajda Lajos 1908-ban született Zalaegerszegen; „zsidó származású magyar, szerb hatásoktól befolyásolva". Iskoláit részben Szerbiában végzi, szülei 1923-ban telepedtek le Szentendrén, Vajda húsz évesen kerül főiskolára. A fiatal progresszív művészek körül kirobbant botrány szétszórja ezt a maréknyi főiskolást, *Kepest, Traunert*, Kornisst és a többieket. Vajda Párizsba kerül; nélkülözés, az aktuális művészet, az orosz film felfedezésének időszaka következik. A nélkülözések 1934-től idehaza folytatódnak, és a lobogó, intenzív alkotómunka is. Művészete gyorsabban érik be, mint kortársai közül bárkié. Kevesebb az ideje.

FEGYELMEZETTEN alkotott. A legkülönfélébb forrásokból, élményszintekről származó tapasztalatait intellektuálisan szerelte össze. Az orosz montázs, az igazságtalanság érzékeny elviselése, a szürreális fantázia, a Klee-féle képanalízis, 1936—37 táján hirtelen összeérik, és előttünk áll a már téveszthetetlen Vajda. Sajátos *„közép-kelet-európai új művészetet"* teremt (és a szókapcsolat minden szava külön-külön hangsúlyozandó!).

Vajda halálakor Ámos Imre azt jegyzi fel naplójába, „hogy a legjobb időben ment el, s egy teljesen érett, oeuvre-t hagyott hátra", ugyanakkor Kállai Ernő így búcsúztatja: „ez a derékbatört életmű is elegendő ahhoz, hogy a modern magyar művészetben tiszteletre méltó helyet biztosítson számára". Vajda leveleiben a magyar népművészet mint a legfontosabb tradíció továbbéltetéséről ír, de ugyanakkor konstruktív szürrealista tematikáról is. Mario *De Micheli* a múlttal, a magyar művészeti tradícióval való szakítást tartja fontosnak Vajda művében. Kállai Ernő szerint Vajda rajza egy modern katakomba hieroglifái — egy művészeti szekta számára (az akkori, zilált lelkületű Európában.) René *Berger* az ikonokkal való lényegi azonosságot, művei „szétsugárzását" veszi észre. Francojse *Choay* szerint Vajda folklorkutatása *art brutté* lényegül át.

Azzal, hogy a művek végre állandó kiállításon kerültek a nyilvánosság elé, az eltérő értékelések még csak sokasodni fognak. De jobb lehetőség adódik az aprólékos művészettörténeti vizsgálatra is, így talán pontosabb leírása születik Vajda művészi habitusának, művészetszemléletének, az életmű fejlődéstörténetének, európai kapcsolatainak — hisz mindezzel lényegében még adósak vagyunk. Kijelölhetjük Vajda helyét, még akkor is, ha tudjuk, befogadtatása nem rajtunk múlik.

AZ EMLÉKMÚZEUM M. Várhelyi Vanda rendezésében közel kilencven művet vonultat föl (a megnyitóra megjelent katalógus az összeset reprodukálja). Szentendrén főként a szentendrei ihletésű, szentendrei keletkezésű művek kerültek a közönség elé értő módon, vonzó tálalásban. De itt van az utolsó sorozat szénrajzból is, néhány, a legfontosabbak közül

A Vajda-emlékmúzeum megnyitóján *Aczél* Györgynek, az MSZMP Politikai Bizottsága tagjának jelenlétében *Bereczky* Loránd, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója bevezető szavait olvasták fel.

(bán)

például, hogy a kistermelők csak úgy állítják elő évenként az állattenyésztés összes termelési értékének 43—44 százalékát, hogy az általuk felhasznált szemestermények kétharmadát, a szálastakarmányoknak pedig ennél is nagyobb hányadát a mezőgazdasági nagyüzemek megtermelik számukra. Ugyancsak a nagyüzemekből származik a kistermelőknek évente értékesített mintegy százezer tenyészsertés, több millió naposbaromfi, a zöldségvetőmagvak, valamint a szőlő- és gyümölcsös ültetvények szaporítóanyagának jelentős hányada.

Jelenleg a háztáji és kisegítő gazdaságok száma megközelíti az 1,5 milliót, felöletve az ország lakosságának mintegy 40 százalékát. Ezekben a gazdaságokban a családfők többségének főfoglalkozása nem a paraszti munkával járó kenyérkeresetre utal. Az 1,5 millió családfőnek ugyanis mindössze 11 százaléka az aktív korú mezőgazdasági szövetkezeti tag, ezzel szemben *csaknem háromszorosa a főfoglalkozású ipari munkás*. Az is megállapítható, hogy a mostani kistermelők az ipar, a mezőgazdaság és más népgazdasági ágak szocialista szektorához kötődnek, a családi jövedelmük nagyobbik része is onnan származik. A lakosság e rétegei *csak addig hajlandók* szabadidejüket és meglevő eszközeiket szükségletükön felüli, azaz áruter-

Csökkenés után...

A háztáji és kisegítő gazdaságok eddig kialakult termelési szerkezete összességében megfelel a hetedik ötéves terv ágazati célkitűzéseinek, így azonban csak kisebb változtatás indokolt. A termelők száma bizonyára kisebb mértékben tovább csappan. Az is világosan látszik, hogy az árutermelés részaránya és mennyisége nő, mert a kistermelők jelentős hányada csökkenti a termesztett vagy tenyésztett növény-, illetve állatfajok számát, de számottevően növeli a megtartott ágazatok termelését. Ezeket előrebocsátva azt tervezzük, hogy növénytermesztésben a jelenlegi termelési arány a dohány, a burgonya, a virágmag és a gyógynövény kistermelői aránynövekedésének kivételével tartós marad.

A kistermelők gazdaságaiban legjelentősebb az állattenyésztés. Az általuk előállított mezőgazdasági termékek értékének mintegy 62—64 százalékát évről évre ez a főágazat adja. Az állattenyésztési ágazatok jövedelemhelyzetének és az integrációs munka színvonalának romlása következtében 1985-ben különösen a sertés, de más állatfajok termelése is átmenetileg visszaesett. Az időközben végrehajtott intézkedések a kistermelők termelési kedvének visszaállítását szolgálták. Leginkább

Valutaárfolyamok

ÉRVÉNYBEN: 1986. DECEMBER 23—30-IG

PÉNZNEM	Vételi árfolyam 100 egységre, forintban	Eladási
Angol font	6490,08	6891,52
Ausztrál dollár	3045,25	3233,61
Belga frank	108,92	115,66
Dán korona	598,96	636,00
Finn márka	923,09	980,19
Francia frank	690,58	733,30
Görög drachma a)	30,59	32,49
Holland forint	2004,74	2128,74
Japán yen (1000)	276,61	293,73
Jugoszláv dinár	9,74	10,34
Kanadai dollár	3269,52	3471,76
Kuvaiti dinár	15305,90	16252,66
Norvég korona	598,14	635,14
NSZK-márka	2265,83	2405,99
Olasz líra (1000)	32,68	34,70
Osztrák schilling	322,03	341,95
Portugál escudo	30,29	32,17
Spanyol peseta	33,51	35,59
Svájci frank	2705,52	2872,88
Svéd korona	653,71	694,15
USA-dollár	4506,06	4784,78
ECU (Közös Piac)	4714,93	5006,57

a) Vásárolható legmagasabb bankjegycímlet: 500-as.

Az államközi megállapodásokon alapuló hivatalos árfolyamok változatlanul az 1986. november 25-i közlésnek megfelelően vannak érvényben.

1971 SEP 4-

Vajda Lajos

/ 1021

(5)

M

Vajda Lajos halálának harmincadik évfordulója ürügyén

Azt hiszem, felesleges volna Vajda Lajos művészi jelentőségét halála után kerek harminc esztendővel bizonygatni. Bárhol a világon nevetségesnek tetszene, ha valamelyik főváros modern múzeumában Klee, Picasso vagy Max Ernst epigonjainak előbb rendeznének kiállításokat, mint azoknak, akik megtermékenyítették korunk festészetét. Hogyan vélekednénk arról, ha akár Braque, akár Matisse halála után még harminc évvel sem rendeznének a nevezettek műveiből emlékkiállítást?

Vajda Lajos harminc évvel ezelőtt halt meg, pontosan 1941. szeptember 7-én az egykori Erzsébet királyné szanatóriumban, Budakeszin. Nem akarom most Vajda festészetét és annak európai jelentőségét méltatni, megtették ezt sokan mások — elég volna hivatkoznom Vajda hivatott értője, Mándy Stefánia könyvére —, de magam is írtam vagy egy tucat tanulmányt, megemlékezést Vajdáról, és furcsa módon elég gyakran hasonló okok miatt, mint jelenleg.

A gomba módra elszaporodó emlékkiállítások láttán önkéntelenül kikívánkozik belőlem a kérdés, csak éppen nem tudom, hogy kinek vagy kiknek akadékoskodjam kérdéseimmel?

Lehetséges talán, hogy Vajda nem is halt meg, vagy talán még nem jutott el fővárosunkba a gyászeset híre? Vagy mégis eljutott, de annyira jelentéktelennek tartják Vajda festészetét, hogy a nagyközönség kifinomult ízlését féltik attól az inzultustól, amit képei kiváltanak?

Kitől kellene megkérdeznem, hogy a nagy művészt — akinek kutatómunkáját még csak ezután fogják igazán hasznosítani, s akinek etikája olyan sugárzó volt és jelleme olyan tiszta, aki Korniss Dezsővel együtt Bartók—Kodály példáját akarta követni a festészet útjain — mikor érdemesítik arra, hogy képeiből emlékkiállítást rendezzenek Budapesten?

Bálint Endre

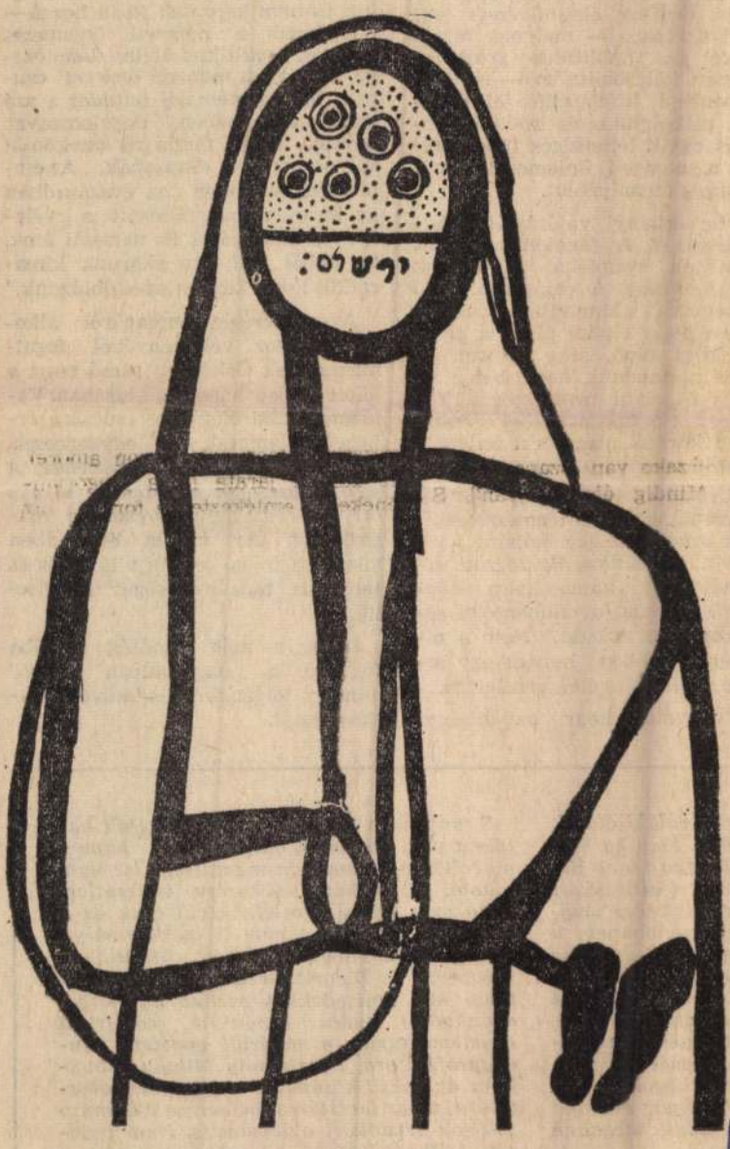

Vajda Lajos rajza

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

E K

SZABADSÁG
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 136-068, 337-748, 340-376

szktől a

nem oszthatjuk írójuk sajnálkozását a „kitérő" fölött. Még az *Ötvenes évek* ciklus írásai is kiállnak minden próbát. (És a sors fróniája: ebből a válogatásból már kimaradt az egykori botránykő, a Lila tinta, mely a „burzsoá rothadást" képviselte 1952-ben. Írója nyilván egyszerűen gyenge írásnak minősítette.) Mert igaz ugyan, hogy Örkény István valódi írói jelentősége az elmúlt évtizedben vált vitathatatlanná, de korábban sem volt okkal vitatott.

Mégis, különösen fontossá az 1957 utáni írások teszik ezt a könyvet. Örkény „nagy" groteszk korszaka. Nemcsak azért, mert egy aktuális világáramlathoz kapcsolódik méltón, hanem mert a magyar próza egyik lehetséges útját jelzi mesterként. Nem előzmény nélküli és nem kizárólagos, de nagyon is kívánatos lehetőségét. A magyar prózairodalom évszázada hánytorgatott hiánya az intellektualitás, abban az értelemben is, hogy az érzelmi és érzéki szféra kirekeszti az elvontságot az epikából, és a használatos írói eszközök értelmében is. Örkény életművének legutóbbi szakasza — melynek minősítésére az „analitikus groteszk" kifejezést kölcsönözném — ebből a szempontból kimagasló jelentőségű. A valóságlátás és irodalmi ábrázolás egyik lehetséges módszereként, a nemzeti önismeret egyik lehetséges formájaként.

Mi az örkényi valóságlátás jellegzetessége? A fogalomzavar leküzdésének szándéka. A dolgok néven nevezése. A valósággal való szembenézés. „Manapság asszonyom, aki egy cipőre rá meri mondani, hogy cipő, arra viszont én merem rámondani, hogy beteg — mondja Cipriani professzor a Tótékban. — Csodálkozik? Pedig minden kornak megvan a jellemző vonása, a mienké a fogalomzavar."

Ha „minden másképpen van", a groteszk-látás válik természetessé: így áll ismét fejéről a talpára a világ és a dialektika. Beidegzett értékrendszerek hamisságára döbbent rá és ezzel a döbbenettel segít lerombolni azokat. Nem a nihilizmus jegyében, hanem egy értelmes rend igényétől vezetetten.

Nyilvánvaló, hogy az örkényi groteszk nem a kiábrándult polgár válasza az áttekinthetetlenné kúszálódott valóságra, hanem a megrendült intellektuel kérdése. A kiszolgáltatott ember nevében és védelmében kérdez. Minek kiszolgáltatott társadalmi értelemben az ember a XX. században? A kapitalizmus *létének* és olykor a szocializmus *hibáinak*. Örkény groteszkjét fontos *tartalmi* vonatkozások különböztetik meg a groteszk kiábrándult képviselőitől. Ő nem az *embert általában* tartja alkalmatlannak az értelmes létre, hanem a *konkrét történelem* nyomorító tendenciáitól félti a *konkrét társadalmi* embert. Akiben hisz, mint történelem-alakító erőben, akitől elvárja, hogy lakhatóvá tegye a maga számára a világot. „Az örkényi hősök abszurditása — az abszurd ‚klasszikusaival' ellentétben — mindig feltételes. Marxizmussal elegyített abszurd, vagy Camus-i közérzettel oldott marxizmus" — figyelmeztet egy nyugaton élő kritikusa.

Örkény látásmódjából — melynek *fogalmi* köze van a valósághoz és nem képzetek fűzik hozzá — következik a nemzeti önismeret tudatos, analitikus átélési lehetősége, azaz nem nemzeti ön*érzet* csupán, hanem nemzeti ön*tudat* a szó valódi értelmében. Fogalomzavar nélkül. Ezért tartja az anekdotát súlyos nemzeti csapásnak. „Az emberiségnek ebben az évszázadban gyökeresen megváltozott a véleménye önmagáról. És nemzeti átok, ha ebből mi úgy akarunk kimaradni, hogy közben anekdotázunk."

Az emberiség önmagáról alkotott *tudatos* véleményéből fogalmazza meg Örkény a ráeső részt a kötet utolsó három ciklusában. Valóban eddigi életműve csúcsára érkezett. Nemcsak az egypercesek, hanem a *Niagara Nagykávéház, A szürke asszony, a Meddig él egy fa?*, a *Jeruzsálem hercegnője* magaslatáig. Az utóbbi évtizedben közzétett írásai az írói világlátás és technika más minőségét képviselik.

De ez a más minőség magába foglalja a „nagyrealista kitérő" minden történelmi és művészi tapasztalatát.

---

akarna valaki ötödik szekérre. Még ha volsok haszna lenne beelesség teljesítésekor. dó betegeskedés megmegtörte bennem a hogy nem kell az Urat, hogy szabadítm érint engem (hála nő iránt sem a vágy, odelő Vénusnál, gazdaebb Pallasnál — nemgyenesen kegyes cselea segítséget, amelyet akart adni, megadná ására."

yokra adhatnának le- a levelek is, ami pél- köszöntések, fogadlak rituáléját és szo-

S most újra kérdem, vajon nemcsak hatalma volt Máriának bátyja által, hanem műveltsége, humanista műveltsége is? Nem tudom. A latban számomra ismeretlen, vagy nem létező levelein kívül csak az a hír nyom valamit, s nem is csekély súlyt, amely nemrégiben érkezett Madridból. Mégpedig az Escorial leváltárból. Ott állítólag egy évtizedekkel ezelőtt hazánkból elszakadott tudós hazánkfia, costaricai egyetemi tanár, a madridi egyetem vendégprofesszora, Ferdinándy Mihály rábukkant az egész középkori magyar diplomatikára, tehát levéltárra, beleértve a hiányzó sok-sok árpádkori oklevelet is. Nem tudósok, külkereskedelmünk emberei hozták a hírt, azért még alapos és szakszerű megerősítésre szorul. De ha csupán fele is igaz annak, hogy menekülésekor Budáról, vagy tíz ökörvonta társzekér-

Vajda Lajos

Magyar Nemzet 1943.
nov. 5.

Vajda Lajos festő (Alkotás)

Vajda Lajos fiatalon halt meg s hagyatékából most emlékkiállítást rendeztek. A képek jegyzékéhez *Kállai* Ernő írt baráti szeretettől áthatott előszót. Be kell vallanunk, hogy szellemes fejtegetéseit és értékítéletét a kiállítás előttünk nem tudta igazolni. Vajdában nem sikerült rendkívüli tehetséget felfedeznünk. Igaz, hogy ez a művész olyan nyelven beszél, amelyen mi alig értünk. Mégis megpróbáltuk kihámozni belőle azt, ami hozzánk is szól. S így történt, hogy szentendrei rajzainak érzékeny vonalaiban, e vonalak imbolygó hajlatában élvezetet tudtunk találni. Sőt csendéletein is jólesett látnunk a színek finom összhangját, de tovább nem tudtuk követni a művészt. Legalább is érzésünkkel nem, legföljebb latolgató eszünkkel. Észrevettük képein *Picasso* letörülhetetlen hatását, nekünk úgy tűnik, iskolás utánérzés formájában. Képmontázsairól az a véleményünk, hogy miben sem különböznek ennek az egykor divatos műfajnak szokványalkotásaitól, legfeljebb Vajda mértéktartó ízlését dicsérhetjük bennük.

Fantasztikus, alaktalan rajzait Kállai a *pszichorealizmus* művészetének nevezi. Szép szó, Kállaira való. Mi sokáig nézegettük e rajzokat, de csak úgy jártunk velük, mint az ábrándos felhőnéző: azt olvastuk ki belőlük, amit akartunk. Állati szőrnyekel éppúgy beléjüklálltunk, mint pajkos ördögfiókákat. Nem tagadhatjuk azonban, hogy a vonalak abrakadabráiban mégis van rendszer, egy zaklatott lélek idegvibrációjának nyugtalan rendszere. Ha szentendrei rajzait szerény népi dallamoknak érezzük, akkor ezek a tárgytalan vonalak kakofóniás, torzított jazzre emlékeztetnek. Lelkük csak a megingathatatlan ütemezés. De talán nem alap nélkül mondják, hogy a jó festő is a jó ritmusérzékkel kezdődik. Ám hozzátehetjük, hogy mással folytatódik. Őszintén sajnálhatjuk, hogy Vajdának a folytatásra nem adatott idő.

Oltványi Imre

hrhundert).

rhundert).
ldnis).

ahrhundert).
ntin) és (und) HEBE.
r auf Papier). Mindegyik kép mérete (Jedes Bild) 36,5 × 25,5.

na).

zösisch ?), 19. század (Jahrhundert).
rder).

ahrhundert).
gy hollandus festmény után (Kopie nach einen holländischen

hrhundert).

1,5.
hrhundert).

Vajda Lajos

A kiállításon több más remekmű mellett igazi szenzáció lesz a 40 év után először látható Vajda Lajos festmény, a „Felmutató ikonos önarckép."



A bemutató helyszíne: Kieselbach Galéria
1055 Bp., Szent István krt. 5.

Kérjük szíves visszajelzését 2004. szeptember 14-ig Nichs Andreánál a 269-3148-as, vagy a 269-3149-es telefonszámon.

Budapest, 2004. szeptember 9.

Kieselbach Tamás

Vajda Lajos

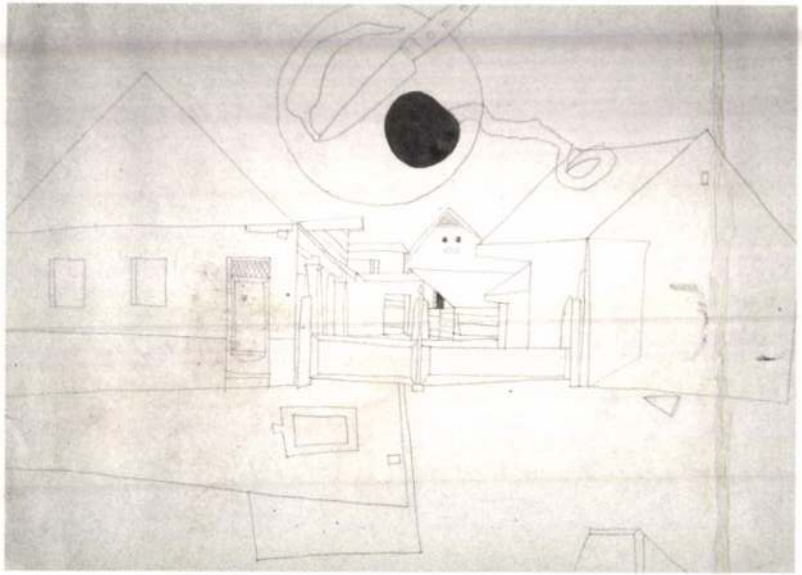

A Magyar Nemzeti Galéria tisztelettel meghívja

a „MODERN MAGYAR RAJZOK"
Válogatás Gombosi György művészettörténész
gyűjteményéből című kiállítás megnyitójára

2004. november 11-én, csütörtökön 16 órára

A tárlatot megnyitja: Marosi Ernő
a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke

A kiállítás megtekinthető 2005. március 31-ig.
Budavári Palota C épület III. emeleti kamaraterem



Gombosi György (1904–1945) a huszadik századi művészettörténet-írás egyik legjelentősebb személyisége. Kutatási területe elsősorban a középkori és reneszánsz itáliai művészet volt. Eredményeit több cikkben, tanulmányban és monográfiában (Spinello Aretino, 1926; Palma Vecchio, 1937; Moretto da Brescia, 1943; Rubens, kézirat) foglalta össze. A kortárs magyar művészetről szóló írásai közül kiemelkedik Beck Ö. Fülöp munkásságáról megjelentetett könyve (1938), valamint az *Új magyar rajzművészet* című, összefoglaló kötete (1945), amelyben a műfaj elméleti kérdéseivel is foglalkozott, bemutatta és értékelte a 20. század első felének magyar rajzművészeti törekvéseit. Gombosi kortársaihoz (Bedő Rudolf, Radnai Béla, Szegi Pál, Frankl Sándor) hasonlóan nem csupán méltatója, hanem gyűjtője is volt a rajzoknak és vázlatoknak. Egykor közel 200 lapot számláló gyűjteményében Rippl-Rónai József tanulmányaitól Vajda Lajos önálló kompozíciójáig számos művész munkái szerepeltek, melyek baráti ajándékozás, gyűjtői csere vagy vásárlás útján kerültek a kollekcióba. A művészettörténész születésének 100. évfordulóján rendezett kamaratárlatunkon a századelőtől a második világháborúig terjedő időszakot reprezentáló modern rajzgyűjtemény hagyatékban őrzött 60 válogatott darabját ajánljuk a szakmai- és nagyközönség figyelmébe.

Zsákovics Ferenc

Illusztációk: Vajda Lajos: Házak, 1936; Rippl-Rónai József: Férfi macskákkal, 1910 körül (részlet)

Vajda Lajos

A reményt nem adjuk fel

Magyarságismereti tábor Veszprémben

Augusztus 1–10. között Veszprém ad helyet annak a magyarságismereti tábornak, amit immár másodízben rendeznek meg Magyarországon.

A Táncsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet kollégiumában több mint száz határon túlról érkezett magyar tanár és diák vendégeskedik. Ittlétük technikai feltételeit a Veszprém megyei Regionális Oktatási Központ (ROK) szervezte meg, élén *Deák Ferenc* igazgatóval.

Hévízi Józsa táborvezető, középiskolai történelemtanárnő, a program tartalmi szervezője így vázolja céljaikat:

– Bemutatjuk a fiataloknak a történeti Magyarországon élt népek, népcsoportok, etnikumok autonóm fejlődését. A nemzetiségek egykori lehetőségeit anyanyelvű iskoláztatásukban. Ezek az előzmények kevéssé vagy egyáltalán nem ismertek a mai ifjúság előtt az elmúlt évtizedek pánszláv érdekű történelemoktatása folytán. Európában pedig, mint az itt elhangzó előadások is sugallják, sehol nem volt olyan lehetőségük a nemzetiségeknek autonómiájuk megőrzésére, mint éppen a történeti Magyarországon.

A táborba határontúli magyar diákok szervezeteiből, Kárpát-aljáról, Felvidékről, Erdélyből, Vajdaságból s Magyarországról is érkeztek fiatalok (15–25 éves korúak), akik itt megismerkedve egymástól tanulnak önszervező módszereket. Az előadók egyetemi tanárok, túlnyomórészt Magyarországról. *Tőkéczky László* egyháztörténeti előadást tartott, *Ardai Lajos* a Vajdaság történetéről, *Szögi László* az egyházak felekezeti autonómiájáról, *Püspöki Nagy Péter* felvidéki történész a szlovák–magyar együttélésről, *Raffai Ernő* a románok történetéről beszélt. Szó esik még a magyarlakta falvak diákjainak és pedagógusainak aktuális lakóhelyi feladatairól is. A tábor vendége lesz *Benedek István* professzor, aki majd az irodalomról beszélget a fiatalokkal. A programokat kirándulások is színesítik.

Ottjárttunkkor éppen zenei foglalkozás folyt az egyik teremben. *Én Istenem, adjál szállást, már meguntam a járkálást...* – sírják az ajkak a keservest. *Makkai Gyöngyvér*, aki zongorán kíséri őket, Marosvásárhelyről érkezett énektanárnő. 1990-től másfél éven át Magyarországon élt, egy budapesti általános iskolában tanított.

– A fegyelmezési helyzet miatt elkeseredtem – mondja. –Később ez a kiábrándulásom megszűnt, de felmértem, mi is az életcélom, s eldöntöttem, hogy visszamegyek Vásárhelyre. Ez a tábor talán segít, hogy hiányzó tankönyveink kérdése megoldódjék, hiszen Erdélyben nincs például magyar nyelvű zenetörténeti tankönyvünk.

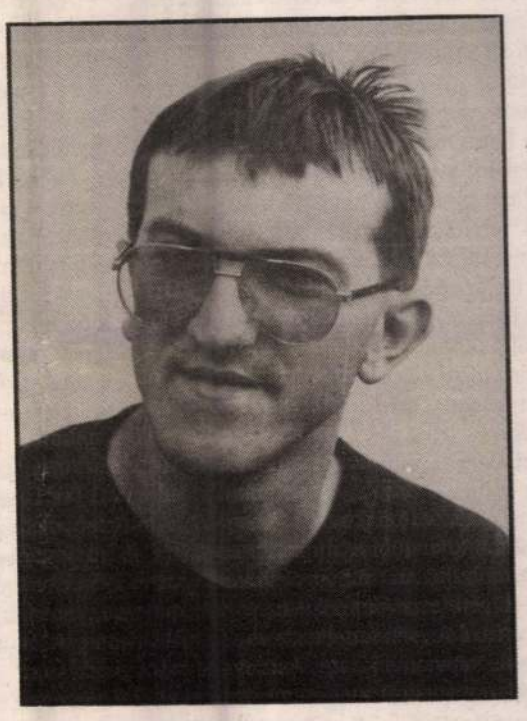

Csikós Zsolt



Tóth Szilvia

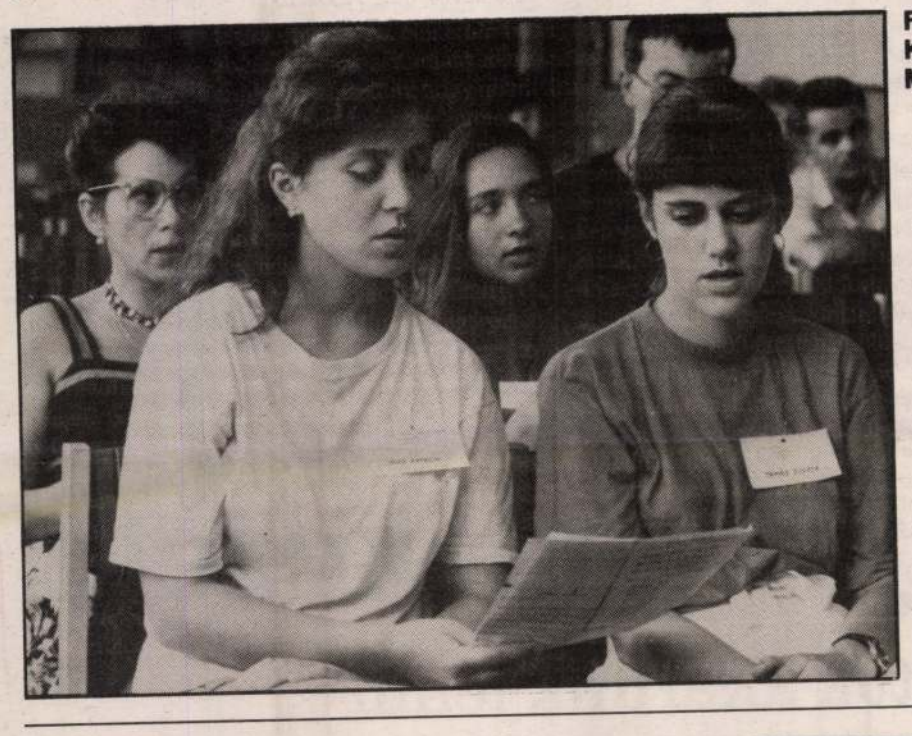

Fotók: Kovácsi Miklós



Makkai Gyöngyvér

Csikós Zsolt a baranyai háromszögből érkezett, két éve Pécsen tanul, most érettségizett, s jövőre Pesten, a református teológián folytatja majd.

– Nagyon fontos lett volna, hogy többen itt legyenek délvidékiek ebben a táborban – kezdi. – A nemzeti identitástudat számunkra életmentő. Laskói születésű vagyok, színtiszta magyar faluban laktam. Ezt a területet azóta a szerbek megszállták, s kikiáltották a saját köztársaságukat, majd csatlakoztak a boszniai tartományokhoz. Nem sok esély van, hogy valaha is visszatérhetünk szülőföldünkre, de a reményt nem adjuk fel. Nagy élmény volt az itt elhangzott előadásokon részt venni, ezekről a kérdésekről én sosem hallottam még. Különösen izgalmas volt a Vajdaság történetével ismerkedni. Jó barátokra tettem szert, s bízom benne, hogy ezek a kapcsolatok összefognak, összetartanak minket.

Tóth Szilvia bátyui származású, egyetemista Ungváron..

– A Kárpáti Igaz Szóban olvastam a felhívást a táborra. Sajnos Ungváron én ilyen előadásokat nem hallok. Itt a szakirodalom, a könyvtárak, s nálunk nincsenek könyvek. Ebben nagy segítségre szorulnánk. Szerintem olyan magyar könyvtári ellátottsággal, amivel a mi egyetemünk rendelkezik, még főiskolai magyar tanszéket sem szabadna fenntartani.

Toldi Éva

feleségét, másnak adja a megbízást. A bérgyilkosok igent mondtak.

A bajonettel többször szúrt

December 5-én a férj – sziklaszilárd alibit bizonyítandó – egy keszthelyi ismerősével elindult Gyöngyösre. Vass János és Seman Imre egy bajonettel felfegyverkezve este 10 óra tájt érkezett Gyenesdiásra. Seman bebújt a korábban szerzett rendőrgúnyába, és bekopogtatott a békésen olvasgató Andresz Matthiasnéhoz. Az asszony a férjére hivatkozó férfit beengedte a lakásba. Seman néhány perc múlva elővette a bajonettet és többször szúrt. Az asszony védekezett. A dulakodást hallva Vas János is bement a lakásba. Andresz Matthiasné a „folyamatos és kitartó szurkálások" következtében meghalt. A két férfi behúzta a fürdőszobába, közben – úgy mellékesen kitépték nyakából az aranyláncot, összeszedték a lakásban az ékszereket majd – rablótámadás látszatát keltendő – felforgatták a lakást.

Igazságügyi orvos szakértői vélemény: „Andresz Matthiasné sértetten a bántalmazás során 39 – ebből 13 szúrástól – külső sérülés keletkezett. A halál oka: a szív, a főverőér és a tüdő szúrásos sérüléseihez társuló elvérzés volt. A mellkasba – és a szíven áthatoló – szúrások közül legalább 4 sérülés egyenként is halálos volt...

A Zala Megyei Főügyészség Vass Jánost nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettében mint bűnsegédet, nyereségvágyból, több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérletében, közveszélyokozás bűntettében, rongálás bűntettében, rongálás vétségében, jármű önkényes elvételének bűntettében és lopás vétségében, Seman Imrét nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettében és nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének kísérletében, Andresz Matthiast, mint felbújtót nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettében, nyereségvágyból, több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérletében, közveszélyokozás bűntettében, rongálás bűntettében, rongálás vétségében, jármű önkényes elvételének bűntettében, Ghyczy Pétert közveszélyokozás bűntettében mint társtettest, és rongálás bűntettében mint bűnsegédet, Palágyi Miklóst rongálás vétségében mint bűnsegédet, Szakács Attilát lopás vétségében mint felbújtót helyezte vád alá.

Andresz Matthias és Seman Imre tagadja bűnösségét, vádlott-társaik viszont beismerő vallomást tettek.

Fincza Zsuzsa



Öröm-körök: Európa

Szentgáli élmény

A Fekete-erdő északi csücske és az Odenwald találkozásánál fekszik *Bretten*. Tábláján – mint nagyon sok német városén – a város nevezetessége állandó jelző gyanánt szerepel: Bretten, Melanchtonstadt, abból az okból kifolyólag, hogy itt született 1497-ben a lutheri reformáció másik, nem annyira közismert, de jelentőségében éppoly fontos alakja: Melanchton Fülöp.

Jóllehet, a városka lakosságának többsége katolikus, a Melanchton-hagyomány nem csupán a turizmust fellendíteni vágyó kegyelet, hanem a nemes lokálpatriotizmus folytán él és virágzik, annak ellenére, hogy Brettent egyáltalán nem őshonos bretteniek lakják. A lakosság nagy részét a Dunántúlról és a Bánátból kitelepített vagy kivándorolt „svábok" alkotják.

Nem egy öreg beszél folyékonyan magyarul, románul vagy szerbül. Talán innen van az is, hogy a vendégmunkás törökök, olaszok mozgalmait, szervezkedését a lakosság nagy része támogatja. Toleranciájuk azonban nem a sokszor jellemző demonstratív német tolerancia, amely a kötelező bűntudat és még inkább kötelező bűnbánat végett válogatás nélkül – s ezért hiteltelenül – idegenszeretető, és nem is a lélek mélyén fortyogó gyűlölet álcája, hanem a mindennapi realitás szükségeit és szükségességeit fölismerő magatartásforma: Az egykor üldözöttek, egykor maguk is hazátlanok és kirekesztettek megértő szigora. Mert ők is háborognak a szociális segéllyel „politikai menekültként" visszaélő románok vagy albánok gátlástalanságain... De nem káromolnak, nem gyújtogatnak, nem követelik az idegenek kiebrudalását... Szóval toleránsak emberi természetükből és tapasztalataik moráljából kifolyólag. De miért is ejtek ennyi szót ezekről az emberekről, hiszen alig-alig találkozom velük?

Egyszer egy évben, de akkor az egész várossal, hiszen Péter-Pál-napkor az egész város „bezár". A belvárost középkori várrá alakítják át, korabeli öltözékbe bújik a lakosság, ki-ki előveszi kézművestudományát vagy zeneszerszámát, és három napon keresztül áll a mulatság...

A város játszik. Romantikus hevülettel, gyermeki megszállottsággal játssza a történelem derűs óráit... Hát ez tetszik nekem Brettenben, s ha csak tehetem, magam is részt veszek – nem egy messze földről idelátogató turistával egyetemben – a közös játékban, sajnos csak mint szemlélő.

De így is átjár a felhőtlen öröm, a közös önfeledtség oly szükséges, ideget, lelket lazító-üdítő öröme, amely nélkül az ember és az emberi közösség bármilyen szorgos és rátermett is lenne, nem érne el értelmes eredményeket.

Az ilyenfajta öröm jóleső melege érintett meg a minap ezer kilométerrel távolabb Brettentől, a Bakonyban, a dunántúli reformátusok erős várában, *Szentgálon*.

Melanchton Brettenje és a kitelepített svábok szomszédságában munkálkodó, ellenreformációs és más, talán még durvább erőszaktételeknek is becsülettel ellenálló szentgáli hitestársaim így kerülnek – az örömszerzés okán – lelkemben együvé. És hogy a kötések és kötődések egész földrészt átszelő dimenziót nyerjenek, a szentgáli lelkész, *Miklós Ferenc* tiszteletes úr által az örömszerzés eme önkéntes körébe szervesen kapcsolódik bele az erdélyi, erdővidéki, nevezetes borvízforrásáról (is) híres székely község: Bibarcfalva.

Kelet-, Közép-Kelet-, Nyugat-Európa játékát játsszuk s játssza velünk a felszabadult élet. *Európa, a nagy ideál apró öröm-körökben fogan...* Vajon elhiszik-e nekem a szentgáliak s székely papjuk, hogy mindazt, amit történelmi huzatok és történelmi távlatok által mozgatva lelkesen leírok ott, a református egyház gyülekezeti házában, a zsúfolásig megtelt nézőtéren, a *Nem élhetek muzsika*- szó nélkül Móricz-darab bemutató előadásán született meg bennem.

Az őszinte öröm pillanataiban. Attól, hogy nem csupán a színpadon szereplő fiatalok, nem csupán az előadást rendező tiszteletes, hanem az egész nézőtér, Szentgál, a közösség játszott együtt. Önfeledten, felszabadultan, tehetséggel.

Az egykori amatőrmozgalom versengő, kisszerű és szánalmasan kegyetlen béklyóitól szabadultan, a magukat mutogatni akaró exhibicionista „rendezők" és „színészek" gyarló erőlködéseitől távol olyan természetességgel pergett a játék, mint talán régen a fonóban vagy kukoricafosztáskor, mint ahogyan Csokonai korában Csurgón a Karnyóné, diákjaival rendezett előadása pereghetett.

A nézőtérrel szervesen együtt élt a színdarab, és emigyen valós életnyit született újjá a holt betű.

Hány rendező (köztük magam is) irigyli ezt a kegyelmi állapotot, a tiszta amatőrség átütő erejét, a Színházat, amelyben néző és előadó egyaránt fontos és nélkülözhetetlen szereplő.

Tudom, hogy a szentgáliak is tudják, mennyit köszönhetnek fiatal, energikus, rendkívül felkészült s Isten ingyen való kegyelméből felette tehetséges papjuknak, de ma, innen messziről mégsem (csak) a lelkésznek szól a köszönő üzenet, hanem minden szentgálinak, szereplőnek és nézőnek egyaránt:

Megéri újrakezdeni az örömszerző hagyományok gyakorlását, megéri úgy venni birtokba az írást és a művészetet, hogy magunk örömét is birtokoljuk benne. Egyestés ünnepeink így szaporodnak majd mindennapi örömökké bennünk, s válhatnak pajzzsá a küszködésben, reményt beváltó akarattá életnapjainkban.

Tömöry Péter

Barcs János

Telik a kád

Minden ősz rozsda, örök parázstűz, száll madár-sereglet;
röpül egy részeg darázs,
levét itta a hegynek.

Szárnyal a szél; hangja sivít,
kádban mörcög friss must-lé,
jó most dalolni kicsit:
hangunkat ó-bor érlelé.

Telik a kád. Must erjed,
őszi sugár simogat.
Szomszédban diót vernek: –
S egy lány varjat riogat.

Fáradt fény fürdik a tőkén;
csillog a szőlő szeme.
Őrizte NOÉ-vőfély: –
S érlelte a hegyhát Istene!

Szigliget, 1990. szeptember 19.

Németh István Péter

Priapusz-ének

hol még gyerekkorod sírását
tűzön zöldvenyige sírását hallani
ott szaladoztak rám s át
meg át fontak karodnak arany kaccsai*

hol meg-megroppanva olajosan
az éjszakára szorított prés bordáinkkal
ott kés-szőke rafia-hajad mindétig
nyiszolódik a torkomon mint dal

holott számlált év egyre holott csak ujjam darálóba
a mustkádat a gazda télire majd kisikálja
addig szemem szétfröccsent 2 boldog bogyója
elijedt seregélymadarak csőréből nézhet néz hátra.

*** V/incellér/ Joannes Háry jegyezte: A XVIII. században élt, s a mesében hívő egyik hazánkfia – Csiba István – nyakatekert okoskodással még 1714-ben is hirdette, hogy a természarany hazánkban néha a szőlővenyigéből vagy szőlőszemekből is nőhet csöppek, indák vagy levelek alakjában. Ezeknek a hívőknek sorait a különben csakugyan nagy tudományú Bél Mátyás zárja le, aki egy tokaji szőlővesszőn talált aranytekercs rajzát is közölte munkájában.**

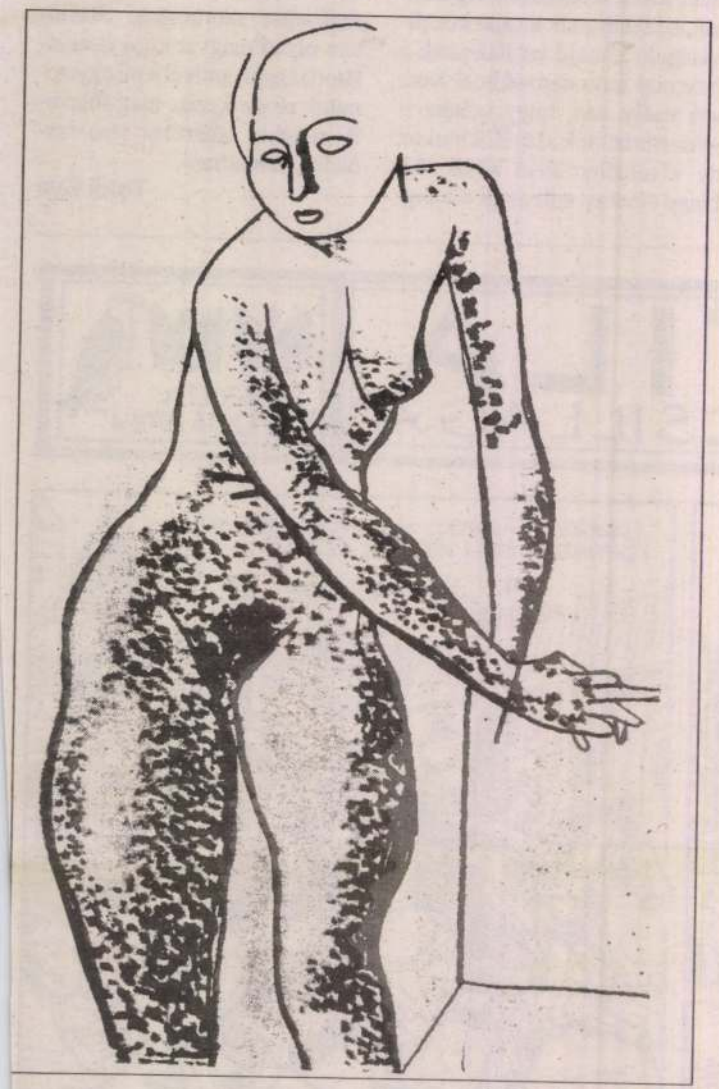

Vajda Lajos rajza

Vajda Lajos emlékezete

„Hídépítők akarunk lenni"

Meghökkentő hír terjeng: orvosok mondják, hogy hostanában majd megint zámolni kell hazánk néhely táján a már véglegeen megfékezettnek hitt tüővésszel. A hajdani népetegséggel.

A népbetegségnek ebben a emében halt meg 1941. szepmber 7-én a budakeszi szanariumban az évszázad egyik legnagyobb magyar művésze, *Vajda Lajos*. 1908. augusztus 6-án született Zalaegerszegen, tehát mindössze harminchárom évet élt. S most lenne nyolcvanöt éves.

Korán szerzett betegsége mellett egyéb köze is volt a néphez. Bartók és Kodály zenei programjának festői egyenértékűjét akarta kimunkálni, népművészeti motívumgyűjtésbe is fogott. („Ugyanazt akarjuk körülbelül, mint amit Bartók és Kodály a zenében már megcsináltak" – írta egyik levelében.) De amúgy inkább csak a nép ínségében osztozhatott. Kitartó jó barátja, fiatalabb követője, *Bálint Endre* írta róla: „Természetesen éveken át nyomorgott."

Miért természetes ez? *Perneczky Géza* 1969-ben, a székesfehérvári, úttörő jelentőségű Vajda-kiállításról adott beszámolójában frappánsan fogalmazta meg, miben különbözött Vajda Lajos egész élete és működése szinte mindenkiétől, akit festőnek, grafikusnak, szobrásznak tekint általában a közvélemény: „A művészetből csak annyi maradt, amennyit az ember gondol, akiből egyszer művész lesz majd. Elgondolta, lerajzolta, de aztán nem vált belőle szabályos művész. Hiányzott hozzá a szabályos társadalom."

Vajda Lajosnak életében csak egyetlen művére akadt vásárlója: a jó ismerős *Seiden Gusztáv*, a későbbi londoni galériatulajdonos, akkor még annak a *Szántó Piroskával* közösen fenntartott Szép utcai műteremnek a tulajdonosa, ahol Vajda Lajos baráti szívességből bemutathatta képeit a közönségnek. Életében másodszor és utoljára, 1940 tavaszán. Első kiállítását is kölcsönműteremben rendezte: *Ámos Imre* és *Anna Margit* jóvoltából, két évvel korábban.

„Bármilyen nyomorúságos körülmények között is élünk, meg fogjuk valósítani szellemi



programunkat, még hogyha belepusztulunk is (ami könnyen lehetséges)." Ez is egy levélrészlet. S a *„megvalósítás"* szó hangsúlyosan bukkan fel egy másik levélben is (miként az előbbit, ezt is *Vajda Júliának*, feleségének írta): „Nagyon sok tennivaló volna itt, de lehetetlen megvalósítani a jelenlegi uralmi formák között."

Korántsem véletlenül hangsúlyoztuk, talán Vajda Lajos ürügyén szokatlanul, a néppel való nem frázisos, nem akármilyen kapcsolatát ennek a festőnek. Pedig Vajda Lajos minden volt, csak „népi" festő nem! Értetlenség kísérte életében: absztraktnak és nem magyarnak tartották sokan, akik egyáltalán szóra méltatták szűk, nagyon szűk baráti körén túl.

Mi is volt az a szellemi program, amit levelében említett, s amihez csupán résztervként csatlakozott a bartóki–kodályi párhuzammal jelzett népművészeti kutatás? Így fogalmazta meg: „Egyik ember vagy egyik kultúra, civilizáció, művészet megtermékenyíti a másikat, az élet törvénye ez. (...) Törekvéseink arra irányulnak, hogy egy sajátságos közép-kelet-európai új művészetet kialakítsunk – két nagy európai kultúrcentrum (francia és orosz) behatásain keresztül (...) össze akarjuk forrasztani azt, ami e két póluson kulturálisan (művészetben) a kétfajta európai embertípus kifejeződését jelenti, hídépítők akarunk lenni. Magyarország hidat képez Kelet és Nyugat, Észak és Dél között..."

Szinte borzongató egy mai frázist ennyire egész élettel és művel hitelesítve nem fráziskként olvasni. Valakitől, aki nem csupán beszélt, de meg is valósította, amit mondott.

Vajda a magyar avantgárdnak a Kassák föllépte utáni korszakban a legnagyobb újító művésze. De minden irányzattól függetlenül – ma már egyre világosabban látszik – a huszadik századi magyar képzőművészetnek legnagyobb hármasába sorolandó: Csontváry, Derkovits mellé.

Meglehetősen sok időbe tellett, amíg utolértük őt, az előőrsöt. Amíg a művészeti élet elfogadta olyan nagynak, amekkora valójában. Voltaképpen csak a hetvenes évek vége táján következett el ez az idő, amikor – 1978-ban – nagy életmű-bemutatóját láthatta a művészetkedvelő közönség a Nemzeti Galériában. Akkor írta találóan *Frank János*: „A kiállításon látható közel 300 kép arról tanúskodik, hogy Vajda nagysága messze túlszárnyalta a róla szóló legendát."

1983-ban aztán méltó monográfia is megjelent festőnkről, *Mándy Stefánia* tollából.

Egyvalami hiányzik még: *a nagyközönség tudatában nincs még jelen*. Hiányzik a magyar általános műveltség hétköznapi, ismerkedési, barátkozási tesztjeiből a vonatkozó kérdés: Ismered Vajda Lajost...?

Csala Károly

VAJDA Lajos







„Kisiskolák — kistelepülések": a sukorói általános iskola alsó tagozatában

„Osztatlanul" és boldogan

Ha valaki azt hiszi, nem létezik manapság nyugodt, derűs iskola —, téved. Létezik, s az egyik éppen Sukorón van. Csodaszép a környezet, mindössze 29 nebuló jár ide. Maga a falu piciny, ám különös természeti értékekkel rendelkező település.

Szerencsénk van: hétágra süt a nap, mintha „elfelejtette" volna, hogy szeptember közepén járunk. A gyerekek tanrendje szerint testnevelésóra következik, nem is akárhol, a „gyapjas zsákok" természetvédelmi területén.

— Ezen a dombtetőn, a kopott kövek birodalmában valamikor a 48-as honvédek gyülekeztek a csata előtt, ma meg előfordul, hogy a gyerekek tartanak itt történelmi játszóházat. Manapság ez a divatos megnevezése a nevelés szempontjából, és szakmailag is fontos történelmi ismeretszerzésnek. Nálunk egyszercsak valaki kitalálja, s kezdődhet a „csata", a szükséges kellékeket a fantáziára bízzuk, mint ahogyan alkotó együttgondolkodás, egymásra figyelés jellemzi a többi tanórai tevékenységünket is — mondja *Papp Józsefné*, a sukorói alsó tagozatos általános iskola tanítója, a mellette álló kolléganő élénken helyesel. Feltűnő köztük a hasonlatosság.

— Együtt tanítunk anyuval — fedi fel a titkot nevetve *Papp Dóra*, aki a zsámbéki tanítóképző főiskola elvégzése után 1990-ben került haza Sukoróra — Az édesapám is pedagógus, ő a szomszédos Pákozdon tanít. Az iskola nekünk családias-természetes közeg: én sem gondoltam soha más pályára, csakhogy gyerekeket neveljek, megtanítsam őket a betűvetésre, az olvasásra. A 1-4. osztályosok kerültek hozzám, 17 aranyos, nyílt szívű gyerek. Kell ennél szebb feladat egy kezdő pedagógusnak?

A kérdés kifejtésére nincs idő, újabb meglepetés következik. Eszter ruhaszalvétát vesz elő, szépen kiteríti, a tanítónéni kenyeret szeletel, kerül rá hazulról hozott vaj, lekvár. A városi gyerekekre gondolok a sok-sok elfogyasztott kólára és hot-dogra...

— Nemrég vettem részt az erdei iskolák tanácskozásán, Agárdon. Jó visszajelzés volt a környezetvédő munkánkra, hiszen Sukoró tájvédelmében mindennap adódik valami tennivaló. Van, amikor az Angelika-forrásnál a medret tisztítjuk vagy éppen összegyűjtjük a szétdobált, talajt károsító elemeket. A gyerekek figyelmes segítőkész partnerek. A játék közben is észreveszik, ha valami „csúfítja" megszokott környezetüket — magyarázza Papp Dóra.

A olvasásórán a harmadikosok brillíroznak, a másodikosok ügyesen fogalmaznak, a tanítónő az apróbb hibákat javítja. Aztán a kedves Dörmögő Dömötör-verset szeretné „előadni" az osztály, később népitánccal mutatkoznak be. Hihetetlen, hogy valamilyen szempontból is hátrányos lenne a kistelepülés kisiskolája...

— Ismerjük az ellenvéleményeket, a tehetséggondozás problémáit, de igyekszünk ezeket a neuralgikus pontokat is megoldani. Egyszerű „mezei" tanítóként élünk, de az újra, a korszerűre mindig nyitottan — vallja Papp Józsefné, aki komoly szakmai felkészültségű. A negyedikesek a pákozdi általános iskolában tanulnak tovább. Az intézmény igazgatónőjének véleménye szerint megállják a helyüket. A középiskolai felvételükkel nincs gond. Toleranciaképességük, az élményszerű tanulás csak javukra válik. **K. E.**

Kárász József könyve

Történet az ötvenes évekről

A sors, a történelem gyakorta igazságtalan. 1978 decemberében fejezte be Kárász József a csak most kiadott tizenegyedik kötetét, A kitüntetést. Ha akkor megjelenik, még némi pikantériája lett volna a legvadabb ötvenes években játszódó történetnek, míg ma inkább a címlapon lévő ötágú csillag okozhat talán meghökkenést. Ma legfeljebb irónikusan, zárójelbe téve lehet alkalmazni, miután a törvényalkotók nem kívánatosnak nyilvánították, mint a kommunisták annak idején a keresztet. Mintha a jelképek, jelvények eltiltása meg nem történtté tehetné a történelmet.

Az alapvető baj azonban nem ez Kárász József regényével, hanem a tónus. Az ötvenes évekről ma már nem lehet úgy elmondani egy történetet, hogy komolyan vesszük a kor ideológiáját, politikai szlogenjeit is. Hiszen, ha valóban igaz lett volna, hogy „elvtársak, vannak még hibák, de az eszme jó", akkor a rendszer és a világbirodalom még ma is állna, működne. De nem működik, mert önsúlyától összerogyott. Ne legyünk persze igazságtalanok: Kárász József — mint ahogyan még sok száz millióan — ezt nem is sejthette 1978-ban. Ezért hihette jóhiszeműen, hogy a „személyi kultusz torzulásainak", azaz a rendszer lényegének a bírálata tágíthatja a réseket az eszme betonfalán, amelyről ma már tudjuk, hogy nem is cementből volt, csak sárból. Ezt a könyvet csak az érti, aki átélte a kort. Egy huszonéves legfeljebb elgondolkodhat azon, hogy íróink milyen megalkuvás árán mondhattak egyáltalán valamit, úgymond a „kritikai realizmus" jegyében. Csak a legnagyobbak voltak képesek meghaladni az „elvárásokat", de még az ő életművüket is erősen megrostálja az idő. Kárász József nem tudott hozzájuk hasonló maradandót alkotni ezzel a regényével. Fenntartással fogadom, hogy a regény főhőse, Csomós István, a Duna-deltát is megjárt kiugrott hajdani pap, majd erdélyi tanító elhitte, hogy a szocializmus embernek való, megjavítható, humanizálható. Nem hihette ezt a szerző sem 1968, Prága után. Biztosan nem ezt írtam volna a regényből 1978-ban! Nem, mert akkor még akár merésznek is tűnhetett az a kicsit pepecselő, babráló realizmus, amellyel Kárász a hatalom elidegenítő, mindent és mindenkit lealjasító embertelenségét bemutatta. Holott már akkor is többet tudtunk a rendszer lényegéről, azaz a minden pórust átjáró hazugságáról. A lírára — a korabeli — messzibbre is ment, de a prózát — éppen, mert közérthető volt — kötötte a külső és a belső cenzúra. A minap „bájosnak" nevezte a tévében a jeles rendező az ötvenes éveket a bornirt Kis Katalin házassága vetítése előtt. Mintha az egész nép — beleértve az értelmiséget is — inbecilis lett volna. Holott „csak" félt és élni akart, mint hajdani elődei a török hódoltság rettenetes századában. Csomós István is „csak" élni akar, s persze munkát, mert várják a második gyereket, mert apja földjét elvették, s mert pap, tanító se akar lenni. A mai olvasatban az értelmiség kemény bírálatát is érzem ebben, mert mi lesz az istenadta néppel, ha papja, tanítója is sorsára hagyja, mert elárulja hivatását, a pályát? A legszomorúbb, hogy Kárász is egyetértéssel ábrázolja ezt a folyamatot. Ezzel le is fokozza a vezércikk, a „kritikai riport" szintjére a történetet, ellopva a katharzist, anekdotává — igaz szomorúvá — bagatellizálva azt, ami drámáért, tragédiáért kiált. Nagyon igaz, hogy minden kornak olyan irodalma van, amilyent megérdemel. Ezt érdemeljük???

Horpácsi Sándor

Nyolcvanöt éves lenne: Vajda Lajos

A magyar avantgard legnagyobb újítója

A hajdani népbetegségben, tüdővészben halt meg 1941. szeptemberében az évszázad egyik legnagyobb magyar művésze, Vajda Lajos. 1908-ban született Zalaegerszegen: mindössze 33 évet élt, s most lenne nyolcvanöt éves.

Korán szerzett betegsége mellett egyéb köze is volt a néphez. Bartók és Kodály zenei programjának festői egyenértékűjét akarta kimunkálni, népművészeti motívumgyűjtésbe is fogott. De amúgy inkább csak a nép ínségében osztozhatott. Kitartó jóbarátja, Bálint Endre írta róla: „Természetesen éveken át nyomorgott..." Miért természetes ez? Perneczky Géza 1969-ben, a székesfehérvári úttörő jelentőségű Vajda-kiállításról adott beszámolójában frappánsan fogalmazta meg, miben különbözött Vajda Lajos egész élete és működése szinte mindenkiétől, akit festőnek, grafikusnak, szobrásznak tekint általában a közvélemény: „A művészetből csak annyi maradt, amennyit az ember gondol, akiből egyszer művész lesz majd. Elgondolta, lerajzolta, de aztán nem vált belőle szabályos művész. Hiányzott hozzá a szabályos társadalom."

Vajda Lajosnak életében csak egyetlen művére akadt vásárlója: a jó ismerős Seiden



Gusztáv, a későbbi londoni galériatulajdonos, akinek jóvoltából bemutathatta képeit a közönségnek. Életében másodszor és utoljára, 1940-ben. Első kiállítását is kölcsönműteremben rendezte, két évvel korábban.

Korántsem véletlenül hangsúlyoztuk a művész kapcsolatát a néppel. Pedig Vajda Lajos minden volt csak „népi" festő nem! Értetlenség kísérte életében: absztraktnak és nem-magyarnak tartották sokan, akik egyáltalán szóra méltatták. Szellemi programját így fogalmazza meg: „Egyik ember vagy egyik kultúra, civilizáció, művészet megtermékenyíti a másikat, az élet törvénye ez. (...) Törekvéseink arra irányulnak, hogy egy sajátságos közép-kelet-európai új művészetet kialakítsunk — két nagy európai kultúrcentrum (francia és orosz) behatásain keresztül (...) össze akarjuk forrasztani azt, ami e két póluson kulturálisan (művészetben) a kétfajta európai embertípus kifejeződését jelenti, hídépítők akarunk lenni. Magyarország hidat képez Kelet és Nyugat, Észak és Dél között..."

Vajda a magyar avantgardnak a Kassák föllépte utáni korszakban a legnagyobb újító művésze. De minden irányzattól függetlenül — ma már egyre világosabban látszik — a huszadik századi magyar képzőművészetnek legnagyobb hármasába sorolható: Csontváry, Derkovits mellé. Meglehetősen sok időbe tellett, amíg utolértük őt, az előőrsöt. Amíg a művészeti élet elfogadta olyan nagynak, amekkora valójában. Voltaképpen csak a hetvenes évek vége táján következett el ez az idő, amikor 1978-ban — nagy életmű-bemutatóját láthatta a művészetkedvelő közönség a Nemzeti Galériában. 1983-ban aztán méltó monográfia is megjelent festőnkről, Mándy Stefánia tollából. Egy valami hiányzik még: a nagyközönség tudatában nincs még jelen. Hiányzik a magyar általános műveltség hétköznapi, ismerkedési, barátkozási tesztjéből a kérdés: Ismered Vajda Lajost...? **Csala Károly**

Kulturmix

Virtuózok

Hét ukrán zenei csodagyerek ad koncertet szeptember 17-én 19 órakor Székesfehérváron, a Megyei Művelődési Központban. Néhány évvel ezelőtt jött létre Moszkvában Új nevek címmel az az alapítványi formában működő jótékonysági program, amelynek célja felkutatni az ifjú tehetségeket. Az általuk támogatott zenei csodagyerekek világszerte sok helyen felléptek már. Hangszereik: zongora, hegedű, harmonika, trombita, gordonka és fuvola.

Természetbarátoknak

A MÁV fehérvári Vörösmarty Mihály Művelődési Házában működő Süni környezetvédelmi szakkör várja a 4-8. osztályos természetbarát gyerekek jelentkezését. A sokoldalú foglalkozások kiegészítik az iskolai tananyagot: a szakkör programjában honismereti munka, túrák, barkácsolás, kísérletezés, játékos versenyek egyaránt szerepelnek.

Origami mindenkinek

A Gárdonyban élő kisfiú, Budai Péter évek óta szenvedélyesen foglalkozik a papírhajtogatás művészetével. Szeptember végén, 12. születésnapjára jelenik meg a Nemzeti Tankönyvkiadó gondozásában Origami mindenkinek című könyve, amelyben saját modelljei szerepelnek.

Konferencia az elmúlt évtizedről

Háromnapos rangos konferenciát szervez a miskolci Apollon irodalmi folyóirat és kiadója, a Felsőmagyarország Irodalmi Alapítvány szeptember 17. és 19. között a lillafüredi palota szállóban. A rendezvény célja, hogy összefoglaló előadások, korreferátumok, viták révén átfogó képet rajzoljanak a magyar és az egyetemes irodalom-, esztétika-, filozófia-, színház-, zene- és filmtörténet 80-as évekbeli helyzetéről, eredményeiről. Konferencia fölött Makk Károly filmrendező , Mészöly Miklós író és Szabó György, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés elnöke vállalt védnöksége. Az előadók listáján ismert itthon és külföldön élő magyar tudósok, írók és művészek szerepelnek, például Almási Miklós, Bacsó Béla, Radnóti Sándor, Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Vajda Mihály, Jancsó Miklós, Báron György, Koltai Tamás, Spiró György, Esterházy Péter, Selmeczi György, Fejtő Ferenc, Jeney Zoltán, Kenyeres Zoltán és Angyalosi Gergely.

Az elmúlt évtized „szellemi kondícióját" bemutató tényanyag feldolgozásával, az eltérő nézőpontok ütköztetésével egy várhatóan valamennyire egységes történeti folyamat fázisait, azok különbségeit vizsgálják. A szervezők szükségesnek tartják az alapvető kategóriák, fogalmak pontosítását, rögzítését, a legnagyobb kisugárzású, hatású személyisége, az újítók és kiteljesítők tevékenységének elemzését, az úgynevezett alapművek, kiemelkedő teljesítmények méltatását. A konferencia teljes anyaga az Apollon 1993. decemberi, második könyvében jelenik meg. Az esemény kísérő rendezvényeiként koncertek, előadóestek színesítik a programot.

A mostanihoz hasonló, egy évtized szellemiségét feldolgozó konferenciára még nem volt példa hazánkban, éppen ezért igen nagy iránta a hazai és külhoni várakozás.

Terroristák atombombával

Amióta idén februárban a világ egyik legjobban őrzött épületét, a New York-i világkereskedelmi központot súlyos terrorista támadás érte, a biztonsági szakemberek egyre sötétebb jövőképet festenek. Reálisnak tartják a veszélyt, hogy akár egy-két éven belül házilagos kivitelezésű atombombával fognak fenyegetőzni a terroristák. És még jó ha csak fenyegetőznek.

New Yorkban robban az első?

A New York-i világkereskedelmi központ mélygarázsában 1200 font tüzelőolaj és műtrágya keveréke robbant, hat ember halálát és többszáz sebesülést okozva. A detonáció elpusztította az épület három szintjét, ám a többszáz acéloszlop, amin a hatalmas épület áll, sértetlenül maradt. Ugyanilyen robbanó elegyet használtak tavaly áprilisban London üzleti központjában, és hasonló módon akarta a múlt hónapban, hat időközben letartóztatott férfi New Yorkban a Lincolh alagutat és az ENSZ székházát felrobbantani. Azaz mozgolódik a terrorista világ, egyre kevésbé tartanak a biztonsági intézkedésektől. A nagy kérdés, hogy a mindenre elszánt terroristák mindeddig miért nem próbálkoztak a hagyományos robbanószerkezeteknél nagyságrendekkel hatásosabb atombombával.

Nukleáris barkácsolás

Hiszen egy bármilyen primitíven kivitelezett, kiserejű atombomba is sok kilométeres körzetben minden épületet a földdel tenne egyelővé, nem beszélve az élőlényekről. Drezda második világháborús bombázása ehhez képest születésnapi petárda lenne — mondogatták a biztonsági szakértők.

A nukleáris terrorizmusnak egyelőre két gyakorlati akadálya van, az egyik azonban ebből már alig tekinthető annak. Az atombomba megcsinálásának mikéntjéről, know how-járól van szó. Mint a Newsweek beszámol róla, Amerikában már 25 dollárért kapható olyan megbízható szakkönyv, aminek alapján össze lehet barkácsolni egy atombombát. A The Los Alamos Primer című könyvből például pontosan meg lehet tudni, miként kell a nukleáris láncreakció beindulásához szükséges alkatrészeket összeállítani.

Aki pedig valamit nem értett meg egészen pontosan, az a nukleáris terrorcselekmények megelőzésével foglalkozó Preventing Nuclear Terrorism című kézikönyvből az atombombához szükséges alapanyagok pontos súlyarányait is megtudhatja.

Lopják az ex-szovjet hasadóanyagot

A szakértők szerint egyelőre nem az ismeretek, hanem az anyagok hiánya az atombombabarkácsolás legnagyobb akadálya. A szovjet birodalom széthullásával azonban sajnos kézzelfogható közelségbe került a hasadóanyagok tömeges lopása és külföldre csempészése. Csak az idén csupán Németországban már száz olyan esetet lepleztek le, amiben hasadóanyagot akartak a határokon át csempészni. Nemrégiben a belorusziai Brestben letartóztattak egy férfit, aki már majdnem kétezer mérföldet autózott, kocsijában egy 5,5 font dúsított uránport tartalmazó ólomkonténerrel. Épp akkor kapták el, mikor lengyel megrendelőjének akarta átadni az árut.

A szovjet atomipar széthullása miatt a korábban nagyon jól fizetett és privilegizált körülmények között élő atomtudósok mérnökök ezrei lettek szinte földönfutóvá. Mivel máshoz nem igen értenek, sokuknak kézenfekvő a megoldás, ellopni a hasadóanyagokat.

Ez a mai kaotikus a poszt-szovjet viszonyok között nem is olyan nehéz. Hiszen amíg az Egyesült Államokban a hasadóanyagok mennyiségét központilag mikrogrammra tartják nyilván, a volt Szovjetunióban legfeljebb hordónyi pontossággal lehet megmondani, hogy menynyi és hol van ezekből a nagyon veszélyes anyagokból.

A leszerelés veszélyei

Márpedig egy atombomba előállításához 30 font plutonium például elegendő. Ez éppen akkora mennyiség, aminek az eltüntét nemrégiben a legfőbb orosz illetékes maga jelentette be.

Az ex-szovjet államok az ezredfordulóig mintegy kétezer nukleáris robbanófejet fognak szétszerelni. Ez a világbéke szempontjából jó hír, más szempontból sajnos a terrorizmus malmára hajtja a vizet. A bomkákban levő hasadóanyag ugyanis sokkal biztonságosabban őrizhető jelenlegi formájában, mint a szétszerelés után raktározás során.

Az amerikai szakértők nemzetközi összefogást sürgetnek, mert a legveszélyesebb csempészutak a volt Szovjetunióból Afganisztánon, Pakisztánon, Indián, Iránon, Örményországon, Kazahsztánon át egyelőre alig ellenőrizhetők.

További veszélyforrás, hogy az amerikai egyetemeken a tanszabadság jegyében sokszáz külföli diák tanulmányozza a nukleáris tudományokat, sokan közülük olyan ország fiai, amelyek támogatják, vagy legalábbis megtűrik a nemzetközi terrorizmust. **P.É.**

NEMZETKÖZI VEGYESVÁLLALAT
KERES
titkár-testőr-gépkocsivezető
munkakörre munkaerőt, maximális életkor 35 év.
Minimális iskolai végzettség: érettségi,
idegen nyelvtudással és fegyvertartási engedéllyel rendelkezőket előnyben részesítünk.
Kiemelt fizetés megegyezés szerint „Sürgős!" „BOTOND 58090" jeligére a kiadóba.
58090

Raktárról ajánljuk az alábbi **szőlőzúzókat**
S-0/2 típusú
3.000,- Ft + ÁFA
S-0/13 típusú
4.600,- Ft +ÁFA
GYULAI KFT.
Székesfehérvár
Mártírok u. 38. **59092**

KOSSUTH

04.30 Reggeli krónika 08.10 Törvénykönyv 08.40 Napközben 10.30 Válaszolunk hallgatóinknak 11.05 Rigórádió 11.35 Barátom, a vak Bródy Sándor novellája 12.00 Déli krónika 12.30 Ki nyer ma? Játék és muzsika tíz percben 12.40 Falurádió 12.50 Külpolitikai figyelő 13.05 Vendég a háznál 13.15 Bruch: Kol Nidré 13.30 Hitélet Református k félórája 14.05 Klaszszikusok mindenkinek 14.55 Első közlés Lászlóffy Csaba versei 15.05 A Határok nélkül naplója 15.55 Cégér 16.00 Délutáni krónika 16.10 Mindennapi gazdaság 16.20 Zenefórum 17.05 Hírvidék 18.00 Esti krónika 18.30 Ráadás 19.05 Sportvilág 19.30 Jó éjszakát, gyerekek! 19.40 Az ember csak egy nádszál.... egy gondolkodó nádszál Fejes Endre összeállítása 20.05 Népzenei emlékeim 20.30 Határok nélkül 21.05 Világstúdió 22.00 Késő esti krónika 22.30 Terítéken Vita a kultúráról 23.05 Archívumok mélyéről

PETŐFI

04.33 Hajnali kalendárium 06.03 Reggeli csúcs 07.40 Sportreggel 08.05 Ezt hallgattuk anno... Melódialeltár 08.50 Apró-cseprő gyerekekről 09.00 Hírek, időjárás 09.03 Zöld telefon Környezetvédelmi tudakozó 09.10 Zene-szó 10.55 Gordiusz plusz Öt perc tudomány 11.00 Hírek, időjárás 11.03 Családi persely, avagy a pénz is boldogít 11.15 Szív küldi 12.00 Nóták 13.00 Hírpercek 13.10 Derűre is derű Csábítóvíz Kopányi György hangjátéka 13.37 A Petőfi válaszol 14.00 Pihenőidő Zenés délután nyugdíjasoknak 17.00 Hírek, időjárás 17.05 Kölyökrádió 17.32 Ziccer, amit kár lenne kihagyni 18.30 Segíthetünk? 19.05 Rockújság 20.00 Egy órában egy élet... Anthony Quinn 21.00 Hírpercek 21.10 Labdarúgó mérkőzések közvetítése 22.05 Sóhajok szállnak az éjben Zenészportré Andy Williamsről 23.00 Hírek, időjárás 23.03 Sporthíradó 23.10 Napforduló

BARTÓK

06.00 Muzsikáló reggel 09.05 Pódium A Budapesti Kamara- együttes 10.00 Hírek 10.05 A hazudós Fejes Endre novellája 10.34 Operaslágerek 11.40 Népdalkórusok, hangszerkettősök 12.00 Hírek 12.05 Hangverseny délidőben 14.05 En francais Francia társalgási sorozat középiskolásoknak 14.20 Pap Károly: Átváltozás Hangjáték 15.07 Kamarazene 16.05 Bartók — Pásztory díj Nyíregyházán Riport és muzsika a Kodály Zoltán Általános Iskolában 16.45 Schumann-kórusok 17.00 Metronóm Zenebarátok órája 17.50 Urbán Gyula: Levelek egy pusztuló kertből 18.05 A magyar zene évszázadai Gregorián egykor és ma 19.35 A Délnémet Rádió Szimfonikus Zenekarának hangversenye 20.07 Halhatatlan magyar vers 21.19 Operarészletek 22.05 Három szólamban 23.00 Világhangköltészeti Revue 23.30 Az UNC Jazz Lab Band játszik 00.05 Századunk zenéjéből

JUVENTUS RÁDIÓ

6.00 Reggeli robogás 8.00 Áru-börzevaluta-munka 8.45 Rendőrségi hírek 9.00 Zeneközben 10.00 Legendás előadók 11.00 Hobbi sarok 11.40 Magyar nóta 12.00 Juventus coctail 13.00 Zenés beszélgetések 15.00 Kívánságműsor 16.00 Nyerjen velün! 17.00 Uj slágerek 18.00 Könnyűzenei ajánlólista 19.00 Falu TV 20.00 Juvestét

GYŐRI RÁDIÓ

06.55 Műsorismertetés 07.00 Budapesti krónika 07.30 Nyugat-Magyarországi Krónika 08.00-09.00 Második óra. Benne: Önkormányzati híradó, Reggeli telefon, Postazsák, Nyugdíjas percek, Baba-mama, Slágernaptár.

TV 1

06.05 Falutévé — növénydoktorral **06.25 Határtól határig 06.35 Üzlet 06.45 Híradó 07.00-09.00 NAP-KELTE** ☎ 251-0119, 251-0490 **09.00-12.00 Napközi** A TV1 nap-közi tájékoztató műsora Fodor Jánossal **Benne: 09.30 Csodálatos a világ** Am. ism.terj. filmsor. (ism.) **10.30 Az égbolt lovagjai** Francia-svájci tévéfilmsor. **11.30 Játék 12.00 Déli harangszó — Déli egyenleg 12.12 Iskolák, Figyelem!** Irodalom **Pilinszky János: Aranymadár 12.32 Sugárzás és sugárzásvédelem**
12.45 Sorstársak
13.00 Segítség!
16.00 Híradó
16.10 Nemzeti értékeink - Eger IV.
16.23 Hatalom és szenvedély Ausztrál tévéfilmsorozat
17.13 Sikeremberek — Triznya-kocsma — **Szőnyi Zsuzsa**
18.00 Friss — Fiatal magazin
18.25 Zenelánc — Vonat A Muzsikás együttes műsora
18.35 Bejöhetek? Pécsi Ildikó vendégségben Vogel Eriknél
19.00 „Maradjatok meg szeretetemben..." Keresztény életkérdések
19.07 Esti mese Jó éjszakát kíván a Disney!
19.30 Híradó
20.05 Családi kör
21.00 24 óra
21.25 Szabófalvától San Franciscóig Portréfilm Csokits János költőről
22.35 Salzburg 1993
23.25 Híradó 23.30 BBC-híradó

TV 2

16.20 Gyerekeknek: Természeti képek Francia ismeretterjesztő filmsorozat, **Noé bárkája** Angol rajzfilmsorozat, **Maja, a méhecske** Japán-osztrák rajzfilmsorozat
17.05 Elektor kalandor
17.10 Telespañol
17.25 Hármas csatorna Színekről színesen (ism.)
A kék. Miért kék az ég? Milyennek látják a búvárok a tengert? A kék a festészetben, a filmművészetben, építészetben, és a zenében. A kék szín vizualizációja a természetgyógyászatban.
18.00 Délutáni egyenleg Napi képes hírösszefoglaló
18.10 Körzeti híradók
18.23 Körzeti magazin
19.10 A sport szépei Francia film
19.35 Mindent vagy semmit! Műveltségi vetélkedő
20.05 Kispest Honvéd — Manchester United Labdarúgó-mérkőzés Közvetítés Kispestről
22.00 Esti egyenleg
22.25 Tanuljunk imádkozni
22.55 Irak a várakozó ország Angol dokumentumfilm
23.47 Éjféli szóváltás Delfi Jósda: Optimizmus pesszimizmus
Amikor elcsendesedik a világ, mikor a mindennapok apróságai kicsit mögöttünk maradnak, leülhetünk egy jó társaságban csevegni a világ fontos dolgairól. Témáról és vendégekről gondoskodtunk...

DUNA TV

16.00 Hírek, műsorismertetés
16.05 Évforduló
16.10 Circus Maximus (1980) Színes magyar film (ism.)
17.55 Magyar Nemzeti Galéria Nagybányai iskola, VII/6.
18.15 Csongrád — Belsőváros Néprajzi kisfilm
18.45 Dunahíradó
19.00 Fejes Endre 70 éves Jó estét nyár, jó estét szerelem (1972) Magyar film, II/1. rész
20.30 Gazdakör
21.00 Folk est Los Andinos együttes Latin-amerikai népzene
21.20 Évforduló
21.25 Hírösszefoglaló

RTL

09.00 Ironside (ism.) 10.00 Gazdagok és szépek (ism.) 10.30 227 Amerikai filmsorozat 11.00 Kockázatos! Főszerepben: a tudás, a tempó és a pénz 11.30 Nemzetközi családi párbaj — Vidám vetélkedő szupernyeremények kel 12.30 A springfieldiek története Amerikai családsorozat 13.20 Kaliforniai klán Amerikai családsorozat 14.10 Életünk napjai Amerikai filmsorozat 15.00 Ilona Christen Talkshow 16.00 Hans Meiser Tv-kerekasztal beszélgetés 17.00 Ki a főnök? Amerikai vígjátéksorozat (ism.) 17.30 Egy rém rendes család Amerikai családsorozat (ism.) 18.00 Tizenegy 99 — Magazin 19.10 Vigyázat, robban! Magazin 19.40 Jó idők, rossz idők Német családsorozat 23.15 Tüzes szem Amerikai horrorfilm (1984 90') R.: Avery Crounse Fsz.: Dennis Lipscomb, Guy Boyd 00.45 Egy rém rendes család Amerikai családsorozat 01.20 Ki a főnök? Amerikai vígjátéksorozat 01.50 Ilona Christen Talkshow (ism.) 02.50 Hans Meiser Tv-kerekasztal beszélgetés (ism.)

SUPER

09.00 Super bevásárlás 12.00 Európa újság 12.30 Bennfentesek 13.30 Eco Record 14.00 Videogenerátor 16.30 Hullámhosszon 18.30 Jogok és jogtalanságok 19.00 Richard Diamond 19.30 Útinapló Üdülőhely és túraajánlatok 21.30 Financial Times 22.30 Európai gazdasági magazin 24.00 Videogenerátor

SAT 1

09.15 Szomszédok (ism.) 09.40 Trapper John, M.D. (ism.) 10.30 Bonanza (ism.) 11.20 Kockáztass! (ism.) 11.50 Szerencsekerék (ism.) 12.30 A szenvedély árnyéka Am. filmsor. 13.20 Trapper John, M.D. Amerikai filmsorozat 14.15 Szomszédok Ausztrál családsorozat 14.45 Bonanza Amerikai westernsorozat 15.45 Az Enterprise űrhajó Amerikai sci-fi-sorozat 16.45 Kockáztass! 17.20 Menj az egészre! 18.30 Sugarbaker lányok Amerikai filmsorozat 19.00 Híradó 19.20 Sporthírek 19.30 Szerencsekerék 20.15 Gloria Amerikai akciófilm 22.30 A Pizza-kapcsolat Amerikai-olasz film Fsz.: Michele Placido, Mark Chase *Az USA-ba kivándorolt Mario a maffia megbízásából visszatér Palermóba, hogy megöljön egy bírót.* 00.30 Az Enterprise űrhajó (ism.)

MTV

13.00 Nagy slágerek 16.00 Délutáni egyveleg 17.00 MTV hírcsokor 17.15 Egytől 3 17.30 Hívja az MTV-t! 18.00 Hadd souljon! 20.00 Valódi világ 20.30 A legnépszerűbb sztárok 22.00 Nagy slágerek 24.00 Posztmodern Alternatív zenei irányzatok 02.00 Marijne klipműsora

PRO 7

08.20 Adderly Amerikai krimisorozat 09.20 Öt arany sárkány Angol krimi 10.40 Utcai flört (ism.) 11.15 Roseanne (ism.) 11.45 Egy Colt minden esetre Amerikai akciófilmsorozat 12.45 Sherlock Holmes magánélete Amerikai-angol krimi 14.55 Adderly Amerikai krimisorozat 15.55 Mr. Belvedere Amerikai családsorozat 16.25 Varázslatos Jeannie Amerikai vígjátéksorozat 16.54 Rajzfilmek 18.25 Kör bubi két dámával Amerikai vígjátéksorozat 18.55 Csendes kis otthonunk Amerikai vígjátéksorozat 19.25 Roseanne Amerikai vígjátéksorozat 20.15 Színes álmok Amerikai játékfilm (1979 125') R.: Walter Grauman Fsz.: Steve Guttenberg, Mark L. Taylor 22.20 Jake és McCabe Amerikai akciófilm-sorozat 23.20 A bajkeverők Angol kalandfilm (1961 95') R.: Ken Annakin Fsz.: Richard Todd, Jamie Uys Luke 01.05 T.J. Hooker (ism.) 01.50 Hírek 02.00 Az istenek ékszerei (ism.) 03.35 Hírek

DSF

11.55 Tőzsde 12.00 Sportvilág magazin (ism.) 12.30 Fantasztikus utazások 13.00 Tv-tőzsde 14.00 Ejtőernyőugrások (ism.) 15.00 Délutáni sport 17.00 Hegymászás: A Dolomitok hegymászója 18.00 Felfújható csónakon a Himalaján Akciófilm 18.30 Amerikai labdarúgás A Notre Dame — Michigan 19.30 Sportriport 20.00 Esti sporthírek 23.00 Super Cross Motocross 24.00 Amerikai labdarúgás (ism.)

TV 5

13.15 Banánhéj Kanadai teleregény (ism.) 15.30 Scully találkozása 17.05 Pokoli halászat Ifjúsági riportsorozat 18.00 Kérdések egy bajnokhoz 19.00 A médiák birodalma 20.00 Jelen idő Társadalmi magazin 21.30 Színházi est: Felfalják-e? 23.10 Le az álarcokkal! Társadalmi magazin

NAPI AJÁNLAT

TV1 — 17.13 Sikeremberek

Triznya-kocsma — Szőnyi Zsuzsa
Szőnyi Zsuzsa Szőnyi István festőművész leánya. 1956 után emigrált Olaszországba férjével Triznya Mátyás festőművésszel, ahol hamarosan a magyar emigráció központját teremtette meg római otthonában. Ez a központ a Triznya-kocsma férje halála óta is él és virágzik.

TV 2 — 22.55 Irak — a várakozó ország

Angol dokumentumfilm
A film az öbölháború befejezése után készült, betekintést enged az iraki nép, a társadalom életébe és végigkíséri a félelmetes vezér, Szaddam Huszszein „karrierjét" diákéveitől napjainkig.
Szakértő: Ónodi György.

DUNA TV — 19.00 Jó estét nyár, jó estét szerelem

Magyar film II/1. rész
A nyár és a szerelem köszöntése sok titkot rejt magában. A cím nem igazán fedi a valóságot. A görög diplomata „menni Washington" könnyed egyszerűséggel vonja bűvkörébe a magyar lányokat a Balaton partján. Ártatlannak tűnő játéka végzetes erővel rohan a megmásíthatatlan végkifejlet felé.

HBO — Székesfehérváron és Dunaújvárosban

17.30 Állati élet: Száraz évszak — mb. angol természetfilm
18.30 Golfőrültek II. — mb. amerikai film
20.10 Bonnie és Clyde — mb. amerikai film
22.00 Vad orchideák — amerikai film
23.50 Ha a forgószél hazarepít — mb. amerikai film

Vajda Lajos

Felelős kiadó: Dr. Kiss Pál. 3600.47. — Független-nyomda, Budapest. Felelős: Lengyel Lajos igazgató.

EURÓPAI ISKOLA
XXVI. KIÁLLÍTÁSA

VAJDA LAJOS
KÉPEI

1947 szeptember 28—október 12, naponta 11—2-ig

Rendezte és szeptember 28-án, vasárnap
déli 12 órakor megnyitja Kiss Pál

1947 október 12-én, vasárnap déli 12 órakor
a kiállítás megbeszélése; vitavezető Mezei Árpád

IX., Üllői-út 11.

VAJDA LAJOS

Az érzelmek a lélek kincsestárához tartoznak. Együttesük belső világunkban árnyalatokban gazdag, de folytonos közeget alkot. Egyes részei belső történéseinket fejezik ki, mások pedig azokkal a reakciókkal fonódnak össze, amelyeket a külvilág kelt bennünk. Így az érzelmek szövedéke úgy nyugszik bennünk, mint mély tó, amelyben az egész világ tükröződik. Egyesek azonban Narcissus módjára csak önmagukat keresik és így mindig csak saját arcukat pillantják meg benne, másokat inkább a külső valóság nyugtalanít és ezért számukra a világegyetem jelenik meg. Mindez benne van és ez együtt még mindig csak a tótükör felszíne. De szemben a mi játékos tükreinkkel, ennek a tónak a vize él és sokkal többet mutat, mint önmagunknak és a dolgoknak puszta felszínét. Az élő víz mindenekelőtt hosszasan megtartja magának a pályának a képét is, amelyet a dolgok leírnak, mint ahogyan a meteorok röppályája a csillag, eltűnése után egy darabig még ragyog az égbolton. **Vajda** Lajos képei először a dolgokat mutatják, a narcissusi képpel összefonódva ebben a melegségtől párás, reszkető tótükörben. De később már inkább az utak képeit figyeli, amelyeket a dolgok maguk mögött hagynak. Úgy látja, hogy ezek az utak megvilágosodnak, szinte abban a mértékben, ahogyan a dolog maga kialszik és többet árulnak el a dologról, mint annak jelenségszerű jelenlétét. Az imbolygó nyomok lassan megközelítik a Formát, amely a jelenség mögött van és amely a jelenséget szüli. Így amint Vajda képei lassan az elvarázsolt tó mélye felé süllyednek, fokozatosan libegő erővonalakká alakulnak át — mint ahogyan az anyag a matematikus gondolkodásában a tenzorkalkulus egyenleteivé alakul.

Mezei Árpád

KIÁLLÍTOTT MŰVEK:

1. Fej. Ezüst és tus
2. Hajas fej. Tus
3. Sündisznó. Tus
4. Asztráltest. Szén
5. Meteorok. Szén
6. Káposztafej. Tus
7. Kis zöld maszk. Pasztell
8. Ablak és víz. Tus
9. Hegyek. Pasztell
10. Patkós csendélet. Pasztell
11. Önarckép kézzel. Pasztell
12. Béka kék háttérben. Pasztell
13. Északi táj. Pasztell
14. Fekete gnóm. Tus, ezüst alapon
15. Dinnyefej. Olaj
16. Fátyolos fej. Olaj
17. Gyertyás lány. Olaj
18. Két figura, kalappal. Olaj
19. Kalapos kép. Pontozott technikával. Olaj
20. Hosszú fej. Tempera, ezüst alapon
21. Zenei kép. Tus
22. Holdas kép. Tus
23. Hegyek dinnyével. Pasztell
24. Halálfej és madár. Szén
25. Úszó szörny. Pasztell, kék alapon
26. Halálfej, fészekkel. Tus
27. Ikon. Önarckép. Pasztell
28. Holdas táj házzal. Pasztell
29. Négy világtáj. Tus
30. Száj, lazuros alapon. Szén és pasztell
31. Virágos önarckép. Pasztell
32. Kétfarkú madár. Szén
33. Lólábú. Szén.
34. Kutya és növény. Szén
35. Kacsafejű szörny. Szén
36. Fejmontázs. Akvarell
37. Szabó feje. Pasztell
38. Pojáca. Pasztell
39. Nagy lebegő maszk. Pasztell
40. Kis lebegő maszk. Pasztell

103.



103. ◄
Ámos Imre (1907-1944)

Jákob létrája, 1943.

Akvarell, papír, 47x30 cm
Jelezve jobbra lent: Ámos I. 1943.

Kikiáltási ár: 190 000 Ft

104.



104. ◄
Bálint Endre (1914-1986)

Macskafejű ember, 1956.

Vegyestechnika, papír, 29,5x17 cm
Jelezve középen lent: Bálint 956.
A passzpartún Bálint István attesztje
Kikiáltási ár: 300 000 Ft

VAJDA LAJOS
2002. dbn



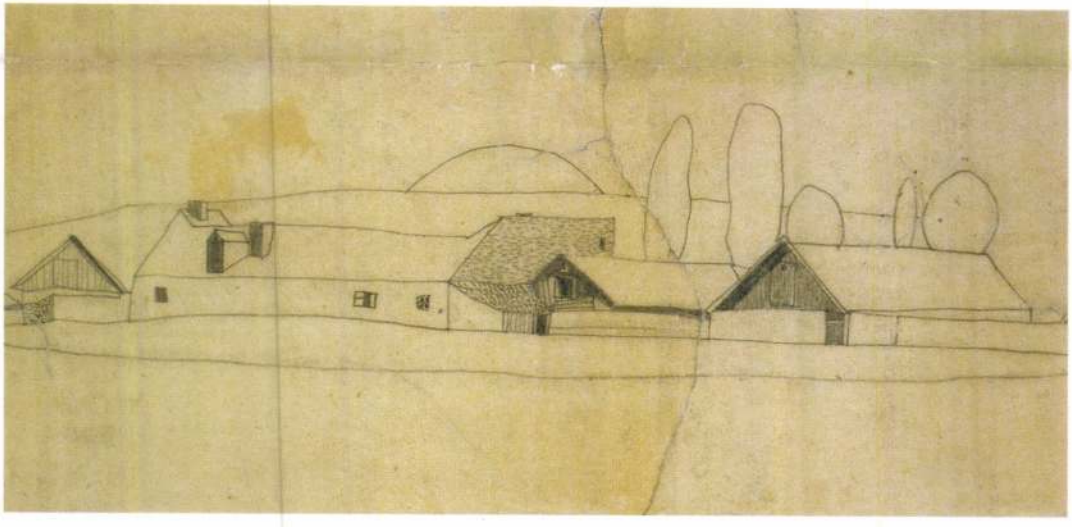

102. ▲
Vajda Lajos (1908-1941)

Stefan Makszimovics, 1937.
Hátoldalon: *Falusi házak*
Ceruza, papír, 20,6x31 cm
Jelzés hátoldalán balra fent: Oroszy Ibolykának szeretettel 1937. Karácsony Vajda Lajos
Reprodukálva:
• Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp., 1983. 84. kép és oeuvre katalógus: 1937/11. szám

Kikiáltási ár: 400 000 Ft

110.

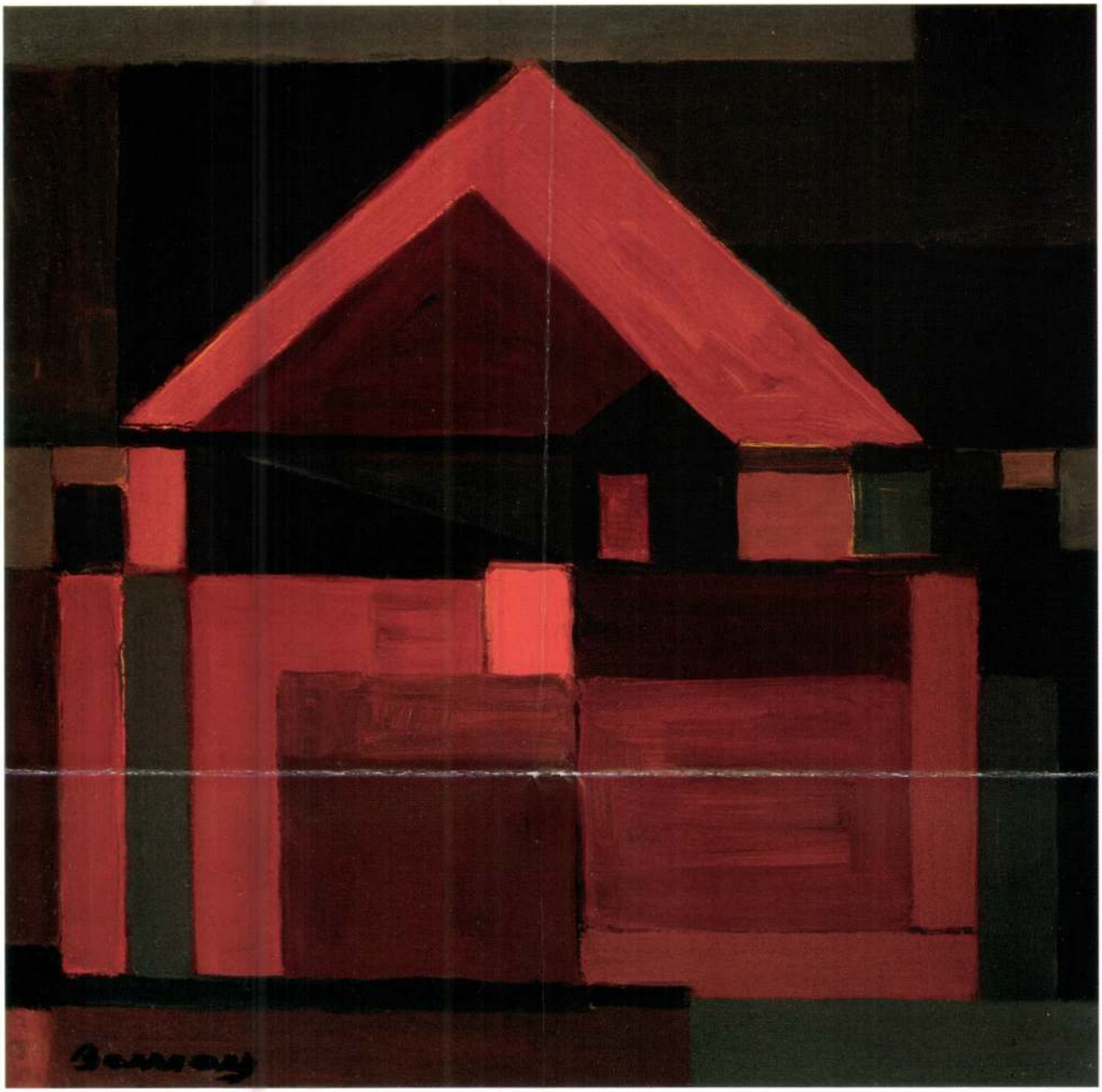

110.▲
Barcsay Jenő (1900-1988)

Kompozíció
Olaj, farost, 24,5x25,5 cm
Jelezve balra lent: Barcsay
Kiállítva:
• XXXII. Velencei Biennálé 1964., 519. szám

Kikiáltási ár: 750 000 Ft

VAYDA LAJOS
2002. okt.



109.▲
Vajda Lajos (1908-1941)

Születő formák, 1939.
Tus, gouache, ceruza, ezüst, papír, 51,5x89 cm
Jelzés nélkül
Reprodukálva:
• Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp., 1983., 281. kép és oeuvre katalógus: 1939/43. szám
Kiállítva:
• Vajda Lajos emlékkiállítás 1978. július - szeptember Magyar Nemzeti Galéria, 238. kép

Kikiáltási ár: 2 600 000 Ft

VAJDA Lajos

A székesfehérvári
István Király Múzeum
meghívja Önt

MONTÁZS

című kiállítására, amelyen

Ország Lili, Bálint Endre,
Jakovits József és Vajda Lajos
munkáit mutatjuk be.

A kiállítást
Kolozsváry Ernő,
Győr megyei jogú város polgármestere
nyitja meg

1992. június 13-án, szombaton
délelőtt fél 12 órakor
az István Király Múzeumban
(Székesfehérvár, Országzászló tér 3.)

Megtekinthető: augusztus 9-ig
hétfő kivételével naponta 10-18 óráig

F.k.: Kovács Péter

István Király Múzeum
8000 Székesfehérvár
Fő utca 6.

DÍJELŐLEGES

VAJDA LAJOS

kultúra

Vasárnap nyílik a Vajda Lajos múzeum

Felújítása után, vasárnap (május 2.) délután öt órakor újra megnyílik a Vajda Lajos Emlékmúzeum Szentendrén. A XX. századi modern magyar képzőművészet kiemelkedő alkotójának munkásságát bemutató kiállítást az Európai Iskola nevű csoportosuláshoz csatlakozó szentendrei művészek alkotásaiból rendezett válogatás kíséri. Az emlékmúzeumot Vígh Annamária, a kulturális tárca főosztályvezetője és ef Zámbó István, a Vajda Lajos Stúdió vezető művésze adja át a közönségnek. *(mh)*

gazdaság

Dolgozói harmadát elküldi a Parmalat

Munkaerejének harmadát, 129 dolgozót bocsát el júniusban a felszámolás alatt álló Parmalat Hungária Rt. A felmondással kapcsolatos költségeket a cég bankhitelből finanszírozza – tájékoztatott Somogyi Ferenc, a felszámolás irányítója. Egyébként kivételesen a főnökökre is kiterjed a leépítés: a vállalati mérleg és az ahhoz kapcsolódó dokumentumok átadását követően közös megegyezéssel megszűnik Cristiano Villaninak, a cég korábbi elnök-vezérigazgatójának, továbbá a volt kereskedelmi és gazdasági igazgatónak a munkavi-

ideig megszabta a helyi kulturális életet is. Nagy időnek kellett eltelnie, amíg a város sajátosan egyéni világi kulturális arca kirajzolódott, amelyet személyében a tüzes dalmát vérével magyar Dugonics András, majd a tehetségével és vagyonával jól sáfárkodó Vedres István képvisel. Kellő tisztelettel adóztak az utódok, amikor 30 oldalon méltatták tevékenységüket.

Miként a művelődéstörténet szerzői, a forradalom és szabadságharc szegedi eseményeinek írásba foglalója, Szántó Imre sem vállalkozhatott arra, hogy a téma kutatása során tett mélyfúrásait bemutassa. A kapott négy szerzői ívbe még némi visszatekintést is bele kellett zsúfolnia, azonban a Szeged történetének fényes napjairól készült pontos és intelligens összefoglaló minden lényeges eseményre kitér. Bízunk abban, hogy a szerző részletekre is kiterjedő kutatásainak eredményeit hamarosan olvashatjuk a város forradalom és szabadságharc alatti történetéről írott terjedelmesebb művében.

Egy 850 oldalas műről részletekre kiterjedően nem lehet értékelést adni, a recenzens néhány lényeges összefüggést érintő elemző megjegyzéseiről és első benyomásairól adhat számot. Nem részletezheti azt a sok aprómunkát, fáradozást — csak elismerő szavai lehetnek e tekintetben —, amelyek elengedhetetlenek egy ilyen formátumú mű elkészítésekor. Pedig ezek alkotják az alapját annak, hogy a szerkesztőnek és a szerzőknek sikerült megoldaniuk feladatukat: Szeged történetének a bemutatását. Bízunk abban, hogy a kötetet hosszú évtizedekig forgatják majd a város XVIII—XIX. századi története iránt érdeklődő olvasók.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Táguló dimenziók

MÁNDY STEFÁNIA VAJDA LAJOS-MONOGRÁFIÁJA

Szorongató érzés végigolvasni Vajda Lajos utolsó, kórházból írt leveleit. A harminchárom éves alkotót néha a remények és a kíváncsiságok éltetik, máskor viszont bizonytalanságok, félelmek gyötrik. Egyik legutolsó fogalmazásában arról ír: úgy érzi magát, mint a kisgyerek, amelyik eltévedt egy sötét erdőben. Aztán a nekrológok, méltatások következnek a kötetben. És a művész első igazi felfedezője, Kállai Ernő ugyancsak egy magányos emberre emlékezik: „Sorsa arra ítélte, hogy a közöny és az értetlenség légüres terében alkosson, habár a fiatalabb művésznemzedék legfőbb erőit képviselte" (209. l.). Szerencsére évtizedeinkre valamelyest megváltozott Vajda művészeti, közéleti pozíciója. Főként az előbbi. Hisz ki vitatja ma már, hogy a magyar avantgárde legegyénibb, legösszetettebb, legmagasabb rendű művészi teljesítménye az övé? S ki ne tudna a kisebb-nagyobb emlékkiállításokról, a megannyi rövidebb, hosszabb elemző publikációról? Vagy ki ne tapasztalná: mennyi Vajda-inspiráció található kortárs festőink, grafikusaink alkotásaiban?

A nagyközönség azonban nemigen érzékeli e formai, szellemi kötődéseket. Vajda Lajos ugyanis még korántsem tartozik az ismertebb, népszerűbb, érthetőbb alkotók közé. Az utóbbi időben amilyen eredményes „frontáttörés" történt Csontváry és Derkovits Gyula esetében: a szentendrei mester körül

a helyi lakosság igényeit látta el, ha az országos helyzet felől nézzük, kevésbé tarthatjuk jelentősnek, ám ha a közvetlen vidék iparára tekintünk, amely ugyancsak a lakosság alapigényeit elégítette ki, és amelyben a céhes iparon kívüli tőkés vállalkozást egy-két szeszfőzdén kívül nem találunk, mégiscsak a szegedi ipart kell a tájék legjelentősebbjeként említeni. Az a visszafejlődési folyamat, amely a XVI. század végén a közép-kelet-európai régióban lejátszódott, és amelyet közelebbi pátriánkban felerősített a majd 150 évig tartó török függés, a gazdaság ágazatai közül legtovább az iparra hatott bénítólag, de a kultúra szférájának fejlődését is hosszú ideig gátolta.

Míg az ipar kevésbé játszott szerepet a város karakterének kialakításában, annál nagyobb jelentőségű volt a kereskedelem, amely a középkor századai óta illette a várost, gyarapította lakói gazdagságát. A kereskedelmi élet alakulását a szerzők, elsősorban Farkas József, a témához méltó módon írták le. A kereskedés feltételeit széleskörűen tárgyalja az indító rész, majd nyomon követhetjük, miként helyeződött át a hangsúly az állatkereskedelemről a gabonáéra, és milyen jelentősége volt a dohánynak. A város kereskedelmi kapcsolatait több térképmelléklet illusztrálja. A hídkinyitási napló adatai alapján számos új megállapítást tartalmaz a fejezet, közülük az egyik figyelmre méltó: a szegedi hajótulajdonosok legtöbbje, a szegedi nábob, Zsótér János is, nem kereskedőként, hanem szállítóként működött, és halmozta fel mesés vagyonát. A kereskedelemmel együtt a XIX. század első felében fellendült a vízi szállítás, de az árucikkek listája a középkor óta csak a gabonával és a dohánnyal bővült. Hagyományosan megmaradt az állat, a bor és a fa jelentősége, bár a boré a török idők után soha sem tett akkora jelentőségre szert, mint a középkorban. A szegedi kereskedők akciórádiusza is csökkent a középkorhoz képest, több, akkor még kevésbé jelentős hely nagy tőkeerőt képviselő kereskedőivel kellett a szegedieknek osztozniuk a hasznon, azonban így is óriási vagyonok halmozódtak fel, és maga a kereskedelem az egyik legfontosabb városfejlesztő tényezőnek bizonyult. A fejezetnek nagy érdeme: a társadalomtörténethez számos jól használható adatot tárt fel.

Az alapos forráskutatásra épülő részek közé tartozik még az Életmód és tárgyi ellátottság című, amelyet Juhász Antal írt, valamint a város igazgatásáról szóló fejezet. Az előbbi nemcsak témájával, hanem olvasmányossága révén is számíthat az érdeklődésre a néprajz és szociográfiai érdeklődésű olvasók körében, akik pontos képét láthatják e sorokból annak, hogy milyen környezetben telt el a különböző társadalmi rétegekhez tartozó családoknak az élete. A leírásból úgy tűnik, hogy a szegények kivételével a társadalom többi része a XVIII—XIX. század fordulójától kezdve lépett át vidékünkön a középkorias berendezésű életből egy magasabb fokúba, amelynek számos emlékével még ma is találkozhatunk a mindennapi élethez szükséges tárgyak világában és helyenként a gondolkodásmódban. Az igazgatástörténeti fejezet számos apró adatot tartalmaz. Jó lett volna, ha az igazgatási szervezet struktúráját a szerző táblázatba foglalta volna. Így szemléltetve a helyzetet, a mai ember előtt világosabb lenne a korábbi városigazgatás szervezeti felépítése.

A települések művelődéstörténete mindenkor szoros összefüggésben áll gazdasági lehetőségükkel, társadalmi szerkezetükkel, történelmi múltjukkal és hagyományaikkal. Ez utóbbit illetően Szegeden folytonosságról mindössze a ferences templom és kolostor tekintetében beszélhetünk. Tevékenységük révén lett a város lakossága szinte teljesen egységesen katolikus vallású, amely hosszú

olyannyira változatlan maradt minden. Az okokat, nyilván, többfelé kereshetjük. Egyebek között az iskolai nevelésben is. Mert az esztétikai órákon a diákok az előbbi alkotóktól legalább négy-hat művet megismerhetnek, Vajdának viszont alig-alig van helye a diatárban. De az is kétségtelen, hogy nem is könnyű egyhamar megszeretni, megérteni ezt a látomásokkal, szimbólumokkal terhes művészetet, amely egészen a szürreális non-figurációig elmegy az absztrahálásban. E tekintetben persze kivételes helyzete van a most megjelent Vajda-monográfia szerzőjének, Mándy Stefániának. Elvégre baráti, kollegális közelségből figyelhette az alkotó emberi, művészi küzdelmeit.

Nem csoda így, hogy a vaskos, kellemes tipográfiájú kötet láttán az első érzés: az örömé. S nem csupán a méltó külsőségek, a majdnem teljességet nyújtó, jó minőségű képanyag miatt. Inkább arról van szó: végre megszületett az egyik leghiányoltabb, legfontosabbnak tetsző művészeti, esztétikai „útikalauzunk". És az ismerkedés első stádiumaiban továbbra sem csalatkozunk. Láthatjuk: nemcsak a művészi periódusokra épülő életmű-elemzésre kell hagyatkoznunk, hanem a személyes és kortársi dokumentumokból ugyanúgy ízelítőt kapunk, akárcsak az utókori értékelésekből, méltatásokból. Később pedig micsoda szerencsés, korszerű metodikát követ a reprodukciók összeállítása! A jellegzetes tárgyi, szentendrei motívumok mellett ott vannak a valós épületek, objektumok fotói. Csak össze kell vetnünk e látványokat, s máris fogalmat alkothatunk Vajda tömörítő, komponáló módszeréről. Mint ahogy a találó Klee-, Picasso-analógiákkal vagy az archaikus rekvizitumokkal is meggyőző szemléleti, művészi támpontokat kínál a szerző.

Aki viszont alaposabban áttanulmányozza Mándy kötetét, annak a korai örömökből, reménységekből feltétlenül alább kell adnia. Nem mintha egy teljeséggel elhibázott, koncepció nélküli tanulmánnyal lenne dolgunk: szó sincs erről. Az olvasó már az első fejezetek után is észreveheti, hogy látszólag minden együtt van itt, ami egy tartalmas, igényes monográfiához szükségeltetik. „A dimenziók forradalma" című részben például átfogó jellemzést olvashatunk századunk sokrétű művészeti törekvéseiről, amik nélkül nemigen tudnánk mit kezdeni Vajda sajátságos „konstruktív szürrealizmusával", egyáltalán szintetizáló programjával. És beljebb, előrébb haladva is megmarad ez a háttérteremtő, viszonylatokban mozgó, dinamikus vonalvezetés. A szentendrei, szigetmonostori népművészeti, archaikus jellegű motívumgyűjtés éppúgy előhívja Bartók példáját, mint a megformálás oldalán a gyermekrajzok, majd Klee szellemiségét. Vagyis Mándy Stefánia többé-kevésbé komolyan vette célkitűzését: a sokrétűen kezelt mozgó perspektívát. S ezzel együtt azt is bizonyította, hogy lefegyverző művelődéstörténeti, esztétikai felkészültségével alkalmas volt e bonyolult, szövevényes gyökérzetű pálya feldolgozására.

Mindenesetre kettős súlypontozása van Mándy tanulmányának. Egyrészt kiemelt gondot fordít a művek tüzetes elemzésére: egészében pedig az életmű belső formai, jelentésbeli kapcsolatainak feltárására. Ezért aztán rendszerint egészen közel megy az alkotásokhoz, ami szokatlanul aprólékos szerkezeti, alaki leírásokat eredményez. Eközben azonban nyomon követhetjük a motívumok, a formai elemek különös vándorlását és metamorfózisait. Elég itt csupán a maszkokra vagy a figurális, ikonos megoldású alkotásokra utalni, mivel mindkét esetben fontos, jellegzetes témákkal és motívumokkal állunk szemben. Ahogyan Mándy Stefánia kötetében is éppen ezek az elemzések a leghitelesebbek, legfontosabbak. Ám az sem mellékes, hogy a tanulmány szerzője feltűnően sokat foglalkozik az alkotó eszmei, szellemi sajátságainak meg-

világításával. Se szeri, se száma a párhuzamoknak, értelmezéseknek. Ha a csendéletek omlékony misztikumát kell megmagyarázni, akkor Rudolf Kassnert idézi. Máshol pedig Dosztojevszkijt, és Kafka-analógiákról olvashatunk, netán az archeológiai kutatások eredményeivel vagy bibliai vonatkozásokkal operál az író. S mi tagadás: alkalmanként igen találóak, szellemesek ezek a megközelítések (pl: Kassner vagy a régészeti példák esetében).

De csak alkalmanként. Mert összességében itt már előjönnek azok a szerkezeti, tartalmi mozzanatok, amelyek kétségessé teszik a kötet tudományos és ismeretterjesztő eredményeit is. A gyakori idézésekkel és asszociatív kitérőkkel ugyanis meglehetősen szeszélyessé, zaklatottá válik a tanulmány vonalvezetése, ráadásul az idegen szavakkal, szakmai zsargonokkal teletüzdelt szöveg csak tovább fokozza a megértés nehézségeit. Meglehet: a szakmában járatos olvasó még csak kiigazodik valahogy e feleslegesen bonyolult utalás- és elemzésrendszerben. Csak hát mihez kezdjen ilyenkor a jószándékú átlagos érdeklődő? Nem könnyű dönteni. Már csak azért sem, mert egyéb tekintetben is hiányérzeteim vannak. Bár szemmel látható, hogy Mándy Stefánia úgyszólván mindent megtett egy sokoldalúan látatott, reális Vajda-kép megteremtéséért, ennek ellenére bizonyos mértékig „légüres térben" vezeti az alkotó pályafutását. Mire gondolok? Lényegében arra, hogy az előbb jellemzett kettős súlypontozással aligha lehet megragadni az alkotó ellentétekkel, változásokkal átszőtt érzékeny portréját. Azaz a kötet szerzője roppant keveset törődik a Vajdát körülvevő társadalmi, ideológiai mozgásokkal. Másrészt az általánosabb érvényű eszmei, szellemi támpontokat időnként előbbre helyezi a konkrétabb művészettörténeti, esztétikai megközelítéseknél, egyszersmind a világnézeti, világszemléleti mozzanatok markánsabb megragadásánál.

Kezdjük talán az utóbbi jelenséggel. Mégpedig amiatt, mivel Mándy maga is érzi e fogyatékosságot. Nem véletlen, hogy többször is visszatér Vajda Lajos érdeklődési, valóságszemléleti sajátságaihoz, de közben csak egy-egy jellegzetes részletet dokumentál. Az ikonos periódus előtt viszont önálló fejezetet szentel „Vajda és a religiozitás" viszonyának, s ezúttal már átfogóbb, folyamatosabb képet nyerünk az alkotó vallásos felfogásának mibenlétéről. Más lapra tartozik, hogy ez a témakör sem helyettesítheti a világnézeti elemek alakulásának komplexebb felvázolását. Hiszen egyebek között innen lehetne átfogni az életmű tematikai, tartalmi és hangulati változásait. Közel sem mellékes például, hogy a fiatal művész pályafutása a szocialista tanokkal átitatott, konstruktív szellemű Munkakörből indult. Miként az is bizonyítható, hogy a harmincas évek szovjet perei alaposan megkérdőjelezték korábbi eszméit. Ám egyébként is: Vajda sokat adott a szellemi tisztánlátásra. Levelei egyikében egy érdekes könyvet említ, noha mindjárt hozzáteszi: „... hibája van rengeteg, főképpen az, hogy hiányzik nála a világszemléleti bázis felismerése" (187. l.).

Természetesen önmagában a világnézeti meghatározottságból sem lehet egyértelműen levezetni Vajda Lajos munkásságának alakulásrendjét. Számolni kell itt a történelmi, társadalmi és eszmei háttérrel, amelyek többszörösen is beleszólnak az alkotó szellemi, művészi mozgásába. Jóllehet Mándy Stefánia az európai fasizmus növekvő árnyait ugyanúgy szóba hozza, mint a polgári mitológiák elévülését, vagy a konzervatív magyar művészeti életet, ámde ezek a momentumok csak járulékosan kapcsolódnak az alkotó egyre tragikusabbá, transzcendesebbé váló munkásságához. A kötet írója például látszólag alaposan foglalkozik Vajda művészetének hallatlanul gazdag forrásvidékével: kezd-

ve Malevics és a szovjet, francia filmművészet hatásától egészen a természeti, archaikus kultúrák befolyásáig. Az utóbbi törekvéseknél mégis túlságosan kortalannak, magányosnak érzékeljük a magyar művészt. A Klee-, a Picasso-párhuzamok, majd az általánosabb kitekintésű avantgárde-ismertetések tudniillik alig-alig érintik azt az egyetemes jellegű szellemi mozgalmat, amelyeknek a mélyén többé-kevésbé ugyanaz a polgári negáció, ugyanaz az őseredetit kereső, önmegváltó művészi attitűd található, akárcsak Vajdánál. Hivatkozhatok itt Rouaultra, Miróra, Hans Arpra vagy Max Ernstre, de ezzel is csak egy töredékes névsort jeleztem.

Máskülönben ez a recenzió sem tudja elkerülni a hézagosság, a töredékesség buktatóit. Hisz nemigen beszéltem arról, hogy a kötet szerzőjének célszerű lett volna komolyabban venni a tetemes és érdemleges Vajda-irodalmat. Aztán az esztétikai kiemelésekkel, értékelésekkel is bátrabban, határozottabban lehetett volna élni. Mert ilyenformán sem csökkenne a Vajda-életmű esztétikai minősége. Sőt. Így hát Mándy Stefánia monográfiája megmarad részletgazdag, képgazdag és tanulságokban sem szegény művészeti kiadványnak. *(Corvina K., 1983. Bp.).*

SZUROMI PÁL



HÍREINK

A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnöke 1986. november 1-jei hatállyal fölmentette tisztségéből dr. Vörös Lászlót, lapunk eddigi főszerkesztőjét, Annus Józsefet, az eddigi főszerkesztő-helyettest s dr. Olasz Sándor főmunkatársat.

A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnöke 1986. november 1-jei hatállyal a Tiszatáj főszerkesztőjévé nevezte ki dr. Kaposi Mártont, az ELTE Filozófiaoktatók Továbbképző Intézetének docensét. Ugyanekkor a szerkesztőbizottság elnöke lett Tóth Béla József Attila-díjas író, a szegedi Somogyi-könyvtár igazgatója, aki eddig is a szerkesztőség tagja volt. Ezt követően kialakult az új szerkesztőség: Kaposi Márton főszerkesztő, Lengyel András főszerkesztő-helyettes, Zsoldos Sándor belső munkatárs, Csatári Dániel, Nikolényi István, Szabó Tibor és Tóth Béla rovatvezetők. A szerkesztőség mellett szerkesztőbizottság is alakult, tagjai: Berényi Bogáta, Besenyi Sándor, Borvendég Béla, Csatári Dániel, Kaposi Márton, Szentpéteri István és Tóth Béla elnök.

Lapunk új címlapját Zahorán Mária, a Kner Nyomda grafikusa tervezte.

Magyarországi látogatása során 1987. február 9-én Szegedre látogatott Kallós Zoltán erdélyi népzenekutató, akinek itt egy tánckompozícióját bemutatta a Néphadsereg Művészegyüttese. Kallós Zoltán Tóth Bélával találkozott.

KIADÓI KÖZLEMÉNY

A Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat közleménye:

Vállalatunk értesíti a Tiszatáj című folyóirat minden kedves olvasóját, hogy a jövőben a megszokott terjedelemben minden hónapban rendszeresen kézhez kapják a lapot.

Az 1986. 7—12-es számot pótlólag nem jelentetjük meg. Azok az előfizetők, akik 1986-ban egész évre előfizettek, folyó év első félévében díjtalanul kapják meg a lapot. Akik 1987-ben is előfizettek, 1988. első félévében kapják díjtalanul.

A Csongrád Megyei Tanács lapja. Kiadja a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Kispál Antal — 87-849 — Szegedi Nyomda — Felelős vezető: Surányi Tibor igazgató.

Szerkesztőség: Szeged, Tanácsköztársaság útja 10. — Táviratcím: Tiszatáj Szeged, Sajtóház. Telefon: 12-670. Postafiók: 153. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR), Budapest, V., József nádor tér 1. — 1900, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára: 16 Ft. Előfizetési díj negyedévre: 48, fél évre 96, egy évre 192 forint.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 0133 1167

VAJDA LAJOS festő

OMIKE tanfolyam hallgatója 1927

OMIKE 1909–1944 212
299
301

Vajda Lajos, festő

megemlíthe

/ Tértey Tomás i Mázsák testamentuma

c recenziójában /

-: Heti ajánlat 2.

Új Tükör, Bp. 1986 jan. 12. XXIII/2

Vajda Lajos, festőművész, (1908–1941).

...itek Erzsébet: A katarzis mégiscsak megszületett. Zalai művészek kiállítása a laki Falucházban.

Zala – ez a köztudatban elmaradott alkotó nevezetességeiben szegény megye egyre inkább meghatározóvá válik a „vidék" művészetét, kultúráját képviselők sorában. Sok kiemelkedő művésznek jingott itt a bölcsője: Kisfaludy Stróbl Zsigmond, Egry József, Vajda Lajos e táj szülötte.

Művészet, 1989., 11–12., 100–old.

Vajda Lajos, festő

L: Bálint Endre

–: Hazai Tükör 43

Új Tükör Bp. 1986 máj-11 XXIII/19

VAJDA Lajos

PERNECZKY Géza: Falu végén kurta képtár.
Magyar Nemzet 1990. III. 5. 6.p.

Mi a baj éppen e fontosabb emlékhelyekkel?

Szentendrén, ahol egy sor ilyen múzeum van, tulajdonképpen csak egy számít slágernek, a *Kovács* Margité. Csak néhány házzal odébb áll a *Vajda* Lajos-emlékmúzeum. De míg a Kovács Margit-féle kedvesen magyaros kerámiatárgyakhoz kérve-kéretlenül odavisznek minden kirándulócsoportot, legyen az egy általános iskolai osztály vagy az elméleti fizika kiválóságainak az éppen Budapesten kongresszust tartó nemzetközi társasága, ezek közül a csoportok közül egy sem jut el Vajda Lajosig.

8552. sz. jegyzék

[Regény.] Bp: 1970, Szépirod. K. 338 p. 19 cm.

135/35
JÓKAI Mór: Válogatott elbeszélések. (Vál. Illés Endre. Sajtó alá rend., jegyz. [ell.] Domokos Mátyás. [Ill.] Ferenczy Béni.) 1-3. köt. [Bp.] 1955, Szépirod. K. 3 db. 20 cm.

/- - válogatott müvei./

136/36
JÓKAI Mór: Válogatott elbeszélések. (Vál. Illés Endre. Sajtó alá rend., jegyz. [ell.] Domokos Mátyás. [Ill.] Ferenczy Béni.) 3. köt. [Bp.] 1955, Szépirod. K. 527 p. 20 cm.

/- - válogatott müvei./

Vajda Lajos

festőművén

Művéndékek utolsó korszaka

Repro: Mansz

34,2 x 77,3 cm

1938

Mándy Stefánia

ajánd

Művének Bp

1980 jan.

Vajda Lajos

festőművész

Műrénetéhez utolsó tanaja.

Repro: Üstterménet
60x95cm
1938

Műrénet 8 jan
1980

Mándy Stefánia
ú.n.

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Ezüst quóm
tus, tempera, pantell
62,9 x 74 cm
1940

Mándy Stefánia
cille

Műrészet 8.
1980 jan

Vajda Lajos

festőműrén

Repro: Barátok 62 x 45,5 cm
1937

Bálint Endre
ajánl

Műrénet

1980
január

Vajda Lajos

festőművész

Művénetének utolsó korszaka

Repro: Ilonos önarckép

90 x 62 cm

1936

Mándy Stefánia

cikke

Művénet Bp

1980 jan

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Leányfej pasztell
45×31 cm 1936

Faludy Vasiló
ciste

Műrémet Bp
1980 január

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Liliomos önarckép
89x62 cm 1936

Faludy Vezető
cikke

Műjrénet
1980 jama

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Illusvét
61,7 x 44,8 cm
1937

Faludy Anikó
ciné

Művészet Bp
1980 jan.

Vajda Lajos

festőműrész

Repro: Szentendrei templom
Cerusa: 23x31 cm 1936

Művészet Bp
1980 jan

Faludy Anikó
cikle

Vajda Lajos

fotóművész

Repro: Szerelmesfiúk
fotómontázs 44,5 x 58,5 cm 1933

Szakó Júlia
ÁNC

Műrészet
1980 jan

Vajda Lajos

festőművész

Repro: Kezel:
zén. papír 45 x 31 cm
1937

Szabó Júlia
ci Ne

Műrémet
Bp 1980 jan.

Vajda Lajos

festőművén

Repro: Esendélet
90 x 62 cm
1934

Szabó Júlia
cikke

Művének 8 p
1980 jan.

Vajda Lajos

festőművén

Repro: Szörny lél térben 62 x 95 cm 1939.

Szent Kirtly Miklós
ciklé

Művészet Bp
1980 jan.

Vajda Lajos

~~cinc~~ festőművész

Repró: Rácsos ablak csendélettel
31,4 x 23,6 cm
1936

Múvészet 8 p
1980 jan.

Falu dynamikó
cinc

Vajda Lajos

festőművén

Repro:

„Vízpartivilág" 60x86cm 1939

Faludy Anikó
ajnc

Művészet Rp
1980 jan.

Vajda Lajos

festőművész

Vajda Lajos és az i Zonal

Repro: Gustave Fleury - fotómontázs.

1933.

Faludy Anizó

a NC

Művészet

1980 jan.

Vajda Lajos

festőműrény

Vajda Lajos és az ikonok

Repro: Ikonos öntvény 90×60 cm
1936

Faludy Anikó
cikke

Műrénet
Pj 1980 jan.

Vajda Lajos

festőművén

Repro: A művén portréja
cerusa, papír 45 × 63 cm
1935

Passath Krisztina
ÜNC

Művészet Bp
1980 jan.

VAJDA Lajos

A gyüjtemény felújításáról ld. Muzeumi Hirlevél,
1990.6.sz. 27-28.p.

VAJDA LAJOS

Leányikon c. müve

HAULISCH Lenke: Az 1980-85 közötti uj szerzemények kiállítása Kiscellben. = TBM XXIV. Bp., 1991

VAJDA Lajos

HEGYI Lóránd: Bécsből nézve /Forgács Éva interjuja/. =
Jelenkor, XXXIV.évf.3.sz. 1991 142-143.p.

nem ismert Külföldön

Vajda Lajos

Antalfi Mária

Mándy Stefánia: Vajda Lajos

Új Élet, 1985. febr. 15. XL. évf.
4. a. [5.]

happening. E tekintetben vagyunk a pop art ikertestvérénél. Guba minden eddigi nagyobb kiállítását happening (akció, performance) kísérte, amelyet barátaival együtt bonyolított le.

Az ötvenes-hatvanas évek happeningjét nevezték „élő kollázsnak" vagy „megelevenedett tromp l'oeil"-nak. *Susan Sontag* pedig így határozta meg: „Az assemblage, a festészet, a kollázs és a szobrászat keveréke: kaján leleménnyel választja meg (főleg hulladék) anyagait: rendszámtáblákat, újságkivágásokat, üvegcserepeket, gépalkatrészeket vagy a művész zokniját. Az assemblage-tól már csak egy lépés vezet az egész szobáig, a környezetig. Az utolsó lépés – a happening – egyszerűen embereket helyez a környezetbe, és mozgásba hozza a környezetet."

Guba az „R" Klub-beli kiállításán, amelyet a helyszínen lebonyolított zenés akció nyomán *Duna-Anyónak* is nevezhetnénk (Budapesti Műszaki Egyetem 1986), kiaggatott fényképeit steril paszpartuk helyett feminin ruhadarabokba öltöztette. Egészen különös képzettársításokra repítettek bennünket e ruhák

VAJDA Lajos

MAJOR Ottó: Vajda Lajos. In: M.O. Egy nemzet költője. Bp. Szépirodalmi, 1985. 216-218.

VAJDA Lajos

Mándy Stefánia: Vajda Lajos. Bp. : Corvina, 1983

rec. NAGY Zoltán: A tradició ösvényén. =
Müvészet, 26, 1985, 10. 54 - 58., ill.

Vajda Lajos

MÁNDY Stefánia

Vajda Lajos
Bp, 1971. Corvina, 4 lap, 12 kép, 41 cm

VAJDA Lajos emlékkönyv

/Bev. Dévényi Iván/
Bp. 1972. Magvető, 175 l. 35 t. - 24.cm.

Vajda Lajos

MÁNDY Stefánia

Szentedrei sziluett. Emlékezés Vajda Lajosra
Látóhatár, 1965. 6.sz. 535-541 lap.

VAJDA Lajos reprodukciók

Bev. Mándy Stefánia, Bp. 1971. Corvina

Vajda Lajos f. m. emlékkiállítása
Székesfehérvár
István Kir. Múz, 1969. IX. 14 → XI, 2
Rendezte: Kőrner Éva, Kovalovszky Márta
Kat. bev.: " "
Szfvár, 1969. 16 l., bt., 22 x 19 cm
Szfv. Múz. Közl. DSOV, 69.)
(Ism.: Kőrner Éva, képzőművészeti
Almanach, 1972. 3 k., 9–14.)

Vajda hagyo

SZABÓ Julia

birálat Mándy Stefánia könyvéről Vajda Lajosról
Müvészettörténeti Értesitő, XIx-1965. 2.sz.
164-168.lap

VAJDA LAJOS

MÁNDY Stefénia

Vajda Lajos, Bp, 1964. Képzőművészeti Alap
32 lap, 48 tábla, ebből 6 szines,
A művészet Kiskönyvtára

VAJDA LAJOS

NAGY Tibor

Szentendre szürreális látnokai,
Müvészet, 1971. 11 sz., 14-15. Képpel

VAJDA LAJOS

Bálint Endre – P. G.

Ismerte-e Vajda [Lajos] Paul Klee-t?

Élet és Irodalom, 1969. okt. 11.

VAJDA Lajos

(Gán)

Vajda Lajos Emlékmúzeum
Szentendre

Magyar Nemzet, 1986. dec. 23. 6.

Párhuzamosságok? Párhuzamosságok...

A kortárs művészet múzeuma a Magyar Nemzeti Galériában

Szabadi Judit

1991 júniusában – és ez az időbeli egybeesés a sors által produkált szellemes, mondhatni gegszámba menő véletlenek közé tartozik – két újabb Ludwig gyűjtemény nyílt meg Európa két különböző pontján. Az egyik a legnyugatabbra eső németországi városban, Aachenben, a másik a közfelfogás rossz beidegződésében pongyolán a keletként, a Kelet-Európa részeként aposztrofált Budapesten.

Peter Ludwig, az aacheni csokoládégyáros, aki Kölnben a világ egyik legjobb, ha nem éppen a legjobb, legszínvonalasabb, legkoncentráltabb, leggazdagabb modern művészeti gyűjteményét tette közkinccsé a Ludwig múzeum építészetileg is lenyűgözően nagyszabású és a világhírű gótikus dómhoz valósággal ízesülő, XX. századi palotájában, tovább gyarapítva gyűjteményét, újabb és újabb múzeumok alapjait vetette meg. Érdeklődése egyre inkább kiterjedt az egykori szocialista tömb művészete iránt is, amiből egyfelől az következett, hogy gyűjteni kezdte szovjet, kelet-német, cseh, magyar, kubai művészek alkotásait, másfelől Németország határain túl is adományozott egyes városoknak számszerűen is nagy kollekciókat. Ebből az utóbbi tevékenységéből nőtt ki a budapesti múzeum. 1987-ben egy kiállítással indult meg az a folyamat, amely 1989-ben már írásban rögzíti a Ludwig Múzeum létét, és ez a múzeum többségé-

VAJDA LAJOS

BÁLINT Endre

Vajda Lajos halálának évfordulója ürügyén
Élet és Irodalom, 1971. 36 sz. 12.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941).

Márc. 25.-ig látható a Győri Műcsarnokban „Forgács Ham Erzsébet és az Európai Iskola" c. kiállítás. Kik azok az európaiak? A II. világháború után szerveszkedő képzőművésznek az a csoportja amely a posztnagybányaiak és az újrealisták közt keresett helyet a hazai képzőművészeti életben. Az európaiak ott kezdték, ahol a posztnagybányaiak a határt elérhetőnek vélték. Magukba olvasztották az Ecol de Paris magyar konstruktivistaknak (Bálint Endre, Vajda Lajos, Vajda Júlia, Barcsay Jenő) eredményeit.

Varga Lajos: Kiállítás a Győri Műcsarnokban, Kisalföld, 1984. márc. 7. 5-dd.

VAJDA LAJOS

emlitve ld. Onódi Béla

P.Szabó Ernő: O.B. festményei.Nemzeti Galéria

UJ TÜKÖR 1981/XVIII/4.sz.3.o.

GALAVICS G.
SZB-TITK.

BUDAPEST, 19 84.dec.27.

1361 MÜNNICH FERENC U. 7.

TELEFON: 172-719

ÜGYIRATSZÁM: 28.113/1984

ELŐADÓ: Czékmány A.

MELLÉKLET: 1 db

TÁRGY:

MTA MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓ CS.
tatás kelte: 1985. 1. 8
tatószám: 31/1985
Ügyi tiszt: Bardoly J. 1 db
munkaredelmi fel.

Elvtárs/nő/!

tasitás 2.§.3.g. pontja alapján

nek 1984 évi munkavédelmi

Vajda Lajos festőművész (1908-1941).

Meghalt Kormos Dezső festő-grafikusművész 76 éves korában. A művész 1930-ban 8 éves külföldi tanulmányútja után itthon bekapcsolódott Kassák Lajos munkásköréhe. 1934-től szerkesztőként Vajda Lajos társaságában dolgozott.

Esti Magazin

1984. VIII. 21. Kossuth u. 30 (Rozsnyai)

VAJDA LAJOS

emlitve, mint művészetéhez való kötődése Heitler Lászlónak. ld.ott

P.Szabó Ernő:H.L.festményei.Csepel Galéria
UJ TÜKÖR 1980/XVII/21.sz.4.o.

tantiatem, aut complures formas esse, inter scholasticos controversia est.

Nonnulli inter scholasticos /pr pluralitatem formarum docuerunt /Alc nus, Duns Scotus et plurimi moderni/ homine duas formas /substantiales/ e /"forma corporeitatis"/ et alteram q forma vero corporalis remanet tamqua

Sctus Thomas, Suarez et alii un humano esse affirmant. In homine - s formas, sed per unicam formam /anima tur ad corpus organisatum et ad vita

10. Theses de mundo corporeo un

a/ Exsistunt leges naturae, ide bus naturae inditae, quibus ad const bendi determinantur. Leges naturae p mente divina exsistentis vocantur.

b/ Miraculum, idest effectus se

VAJDA LAJOS

emlitve ld. Galambos Tamás

Losonci Miklós: Dunakanyar 1980. Esztergom, Balassa Bálint Muezum

UJ TÜKÖR 1980/XVII/35.sz.3.o.

X. De c

1. Quid sit causa?

Causa est principium, cui
esse. Per operationem causae e
quinque causae enumerantur: ca
causa formalis, causa finalis

2. Quid sit causa officie

Causa officiens est illa,
Pictor est causa officiens ima
a/ Causa officiens potest
per accidens vero non.
et moritur fetus /per
b/ Causa principalis propr
tor/; causa instrumenta
nata ad effectum concur
c/ Causa prima est increat

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941).

Wehner Tibor: Tekbismeretlenes gyűjtemény. (Szentendrei „új" szerzemények.

„Kollázsos feszület fűzfával", vegyes technika, 30 x 26 cm.
(repr.)

Művészet, 1988. júl., 43-old.

VAJDA LAJOS

említve

Salamon Nándor: Válogatás magángyűjteményekből. Győr, Műcsarnok

UJ TÜKÖR 1982. XIX. évf. 28. sz. 4. o.

5. A feladat irányitója:

6. A szerződéshez szükséges előzetes engedély kelte, száma:

A kifizetésre kerülő dijból progressziv jöv.adó és községfejl. hozzájár. levonásra.

Budapest, 197.....

.....
megbizott

.....
megbizó

VAJDA LAJOS

emlitve ld.Pálint Endre

P.Szabó Ernő: A kollázs a magyar művészetben.Kassák Emlékmuzeum

UJ TÜKÖR 1982.XIX.évf.36.sz.3.o.

SZERZŐDÉS

munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesitéséhez

létrejött egyrészről a MTA Müvészettörténeti Kutató Csoport (Bp. I. Uri .), másrészről

su munkahelye:

ló lakcime:

.ig. száma:

zott között az alábbi feltételekkel:

: elvégzendő feladat részletesen:

VAJDA LÁSZLÓ, építész

Szombathelyen 1958-ban épitették meg a szabadtéri szinpadot Vajda László építész tervei szerint a Jókai park Zsirai Lajos utca tengelyétől délre eső részén a szomszédos gyümölcsös hozzákapcsolásával. 336.old

HECKENAST JÁNOS: Szombathely város zöldterületei és zöldövezeti terve 321.old

VASI SZEMLE, XXII.évf. 3.szám, 1968.Szombathely

Vajda László

Az MMK aulájában mutatja be az Amatőr Műhely tárlatanyagát. — Grafikai lapokkal jelentkezett Vajda László, kerámiákkal Erdész László.

-k-: Az Amatőr Műhely az MMK-ban.
Dunaújvárosi Hírlap, 1977. ápr. 15.

Vajda László

Szán tó Armand és Szécsén Mihály: "Százhuszas tempó" c. vigjátékának -a Kamara Szinházban bemutatott- előadásához tervezett "artisztikus, kiemelkedő" szinpadképeket.

Délibáb, Bp. 1935 /1934. dec. 29. dátummal ellátott lap a IX. évf. I. kötetében szerepel./ 1. sz. 9. lap.

Vajda Lajos

Magyar Nemzeti Galéria
„Mecénásaink" c. kiállítása

Népszabadság, 1985. XII. 23

Vajda Lajos fa

1943. emlékkiállítása

→ Dési Huber István

MŰVÉSZET 1985/5/8

Vajda Lajos fm

→ Bölmányi Terézia fm

MŰVÉSZET 1985/5/21

Vajda Lajos

fotómontázs emlékés

→ Lakner László fm

Művészet 1985/5/2

Vajda Lajos fr

említés

→ Bartha Lajos fr

MŰVÉSZET 1985/5/32

Vajda Lajos

Képein a természet részjelenségeit látjuk; Zihangsúlyozva, megváltoztatva Különös jelentőséggel és önszámpontolva a Képszerűség törvényeinek megfelelően.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

38.old.

Vajda Lajos

neve emlitve a 20-as évek végi

„Progressiv Fiatalok" Között

Kritika 1971 január

17. old.

Vajda Lajos

Művészetét jogal minősítette
Kállai Ernő „pszichikai realizmusnak".

Kritika 1971 február
22. old.

Vajda Lajos

barátság üzvegyével

↓

→ Marcel Jean ipa

MŰVÉSZET 1985/1/47

Vajda Lajos

33 éves korában halt meg

tüdővészben.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

41.old

Vajda Lajos

2

Éveken át nyomorgott, főleg Párizsban, ahol többet látott és tanult, mint Tartássai együttvéve.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

41. old.

Vajda Lajos

1

1934 őszétől 1941 őszén bekövetkezett haláláig két műtermi kiállításától eltekintve nem állított ki sehol sem.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

42.old

Vajda Lajos

2

Életében nem adott el lejet

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

42. old.

Vajda Lajos

1

1941 szeptember 7én a budakeszi szanatoriumhalt meg. Pártalon 33éves korában. – „Nem volt egy négyzetcentiméternyi ép felület a tüdején" mondta a boncolo orvos a végtisztesség munkálataiban segédkező barátoknak. A tbc. álapos munkát végzett. A szakma és a közvélemény egy évtizede kezdi megismerni a hagikus sorsú művészt.

Péter Imre: Vajda Lajos emlékkiállítás Székesfehérvárott.

Népművelés 1969/12 41old.

Vajda Lajos

2

Itthoni és külföldi kiállitások cikkek és tanulmányok vázolják fel munkásságát, küzdelmét az ej művészeti kifejezés problemaival. A székesfehérvari kiállitás, néhány az élelmű csucspontjait jelento mű mellett („Felmutató ikonos önarckép", „Északi táj", „Koponya madarral") stb. a hangsulyt arra helyezte, hogy rajzok, tanulmányok.

Péter Imre: Vajda Lajos emlékkiállitás Székesfehérvárott

Népművelés 1969/12

41old.

Vajda Lajos.

dokumentumigényű vázlatok sorával végig vezessen a művész életútján. a ~~[illegible]~~ Szerbiában töltött gyermekévektől az „Omike" grafikai iskoláján, majd 1927-től a képzőművészeti főiskolán folytatott tanulmányokig. hogy kimutassa a Kassák féle minkakörnek és a Párizsban töltött éveknek progresszív hatását, amelyben a konstruktív képesítés racionális törvényszerűsége.

Péter Imre: Vajda Lajos emlékkiállítás székesfehérvárott.

Népművelés 1969/12 41old.

Vajda Lajos 4

a fiatal szovjet filmművészet dinamikus-drámai kifejezésmódja, a tiszta absztrakció és a szürrealizmus egyaránt szerepet kapott. Mindez végül is a népi kifejezésmód egyszerű szimbolumteremtő eszközeivel ötvözödött a jellegzetesen vajdai ábrázolás formáiba.

Péter Imre: Vajda Lajos emlékkiállítás Székesfehérváriott.

Népművelés 1969/12 41 old.

Vajda Lajos

1948-ban Kálmai Ernő ízt szóla elhőnőt, s most hándy Stefánia ízt szóla könyvet.
1936-ban a művészkezelében „Konstruktív - szürrealista semotika" nézet nevezi művészetét.

Körner Éva: Vajda Lajos
Valóság, 1964, 9 sz. 44 old.

3

Vajda Lajos

kór 10-éves korában jól rajzol.
15 éves: tájakat, az képeket rajzol
és akvarelezik.
Ekkor kezd az OMIKE rajzis-
kolában tanulni. Képzőművészet.
Főiskolán 1927-30 Csók Istvánnál
tanul. Szénrajzok: csendéletek,
mentendkei tájak
Kórnai Éva: Vajda Lajos
Valóság, 1964, 9 sz. 45 old.

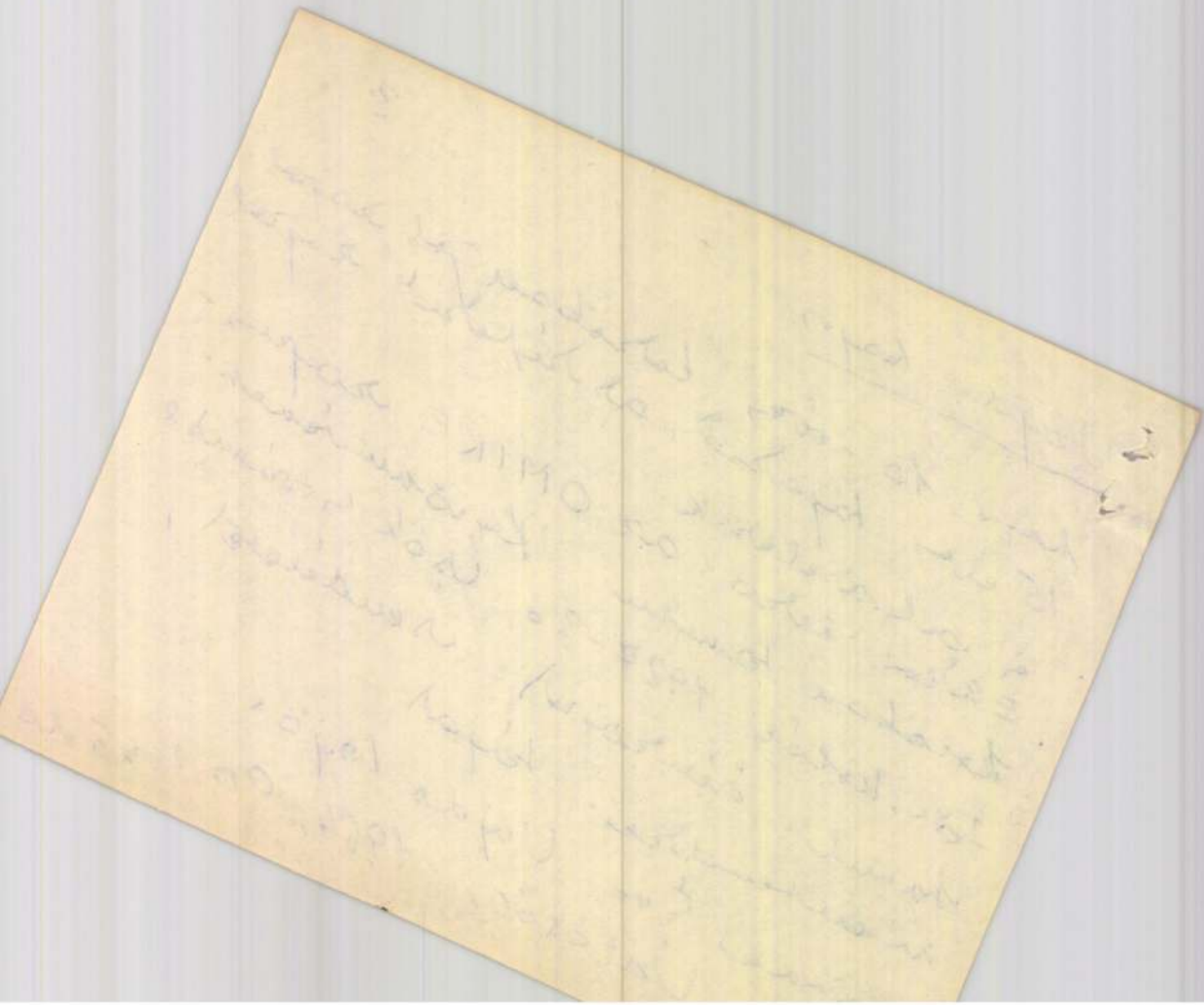

...ajn 4

Antoli Nendélet (emlitve)
Szentandrei utvarálat "
Art (1930-34) rajz, rajzó.

Kovacs Éva: Vajda Lajos
Valóság, 1964, 9 sz.

45 old.

Vajda Lajos

2

18-19 éves korában kassák

Munkakörének tapasolódik.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

93.old.

Vajda Lajos

3

Első nyilvános jelentlesése a Munkakör által rendezett kiállításon, 1929-ben a Tamás Galériában hasonló konstruktivista fiatalok körött történt.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

93. old.

Vajda Lajos

4

Első periódusa 1930-34-
között a Párizsban elkezdett fotomontázs-
sorozatban ismerődik és bontakozik ki
otthon 1934-végéig.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

93. old.

Vajda Lajos

5

Programját 1935 nyarán Gogalmaszter meg Szigetmonostoron, ahol Komiss Dersővel dolgozott együtt. A program szövege a 94. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

94. old.

Vajda Lajos 6

Velezületett negyszerű rajz készséggel öndult. 12-13 éves korábeli ceruza arcmásai bizonyítják ezt.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

94. old.

Vajda Lajos

7

önarcképei, „Kettős arckép"

emlékez

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

95. old.

Vajda Lajos

8

Fiatalságának egy idejét Szerbiában töltötte, majd később az ugyancsak még szerb lakosságú Szentendrén lakott.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

95.old

Vajda Lajos

9

„Élő hold" c. lépe emlitve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

101 old.

Vajda Lajos

10

1928-as Teltesösü Gotomontázsa emlitve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972

102.old.

Vajda Lajos 11.

Alkalma volt látni Kandinszkij
nagy gyűjteményes kiállítását párizsi évei
alatt (1930-34)

Bálint Endre Hazugságok naplójából 105. old.
Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos

12

1934-ben négyéves párizsi
tartózkodás után jött haza. Ekkor
ismerkedett meg vele Bálint Endre

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

106. old.

Vajda Lajos

13

1936 januárjában írt levelében idézet a 106. oldalon: „Tegnap a Tamás Galériában voltam a Derkovits grafikai kiállításon..."

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos

14

Szerepelt a Ma Vallástörténetében rendezett progressziv Vallástan.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

107.old.

Vajda Lajos

15

Társával együtt eltávolítják a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskoláról modernista, baloldali magatartásuk miatt.

→ folyt. 16.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

107. old.

Vajda Lajos

16

Közéjük tartozott → Korniss Dezső,
→ Tranner Sándor, → Kepes György →
Robert Capa.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

107 old.

17

Vajda Lajos

1934.-ben, vinzaérkezve Párizsból,
bizonyára később elhatalmasodó betegségének
csíráit magában hordva

107. old.

Bálint Endre Hazuuságok naplójából
Bp.Magvető 1972

Vajda Lajos 18

1934-ben egy Képíró utcai garniszálló
műtermének Tinevezett padlásterében
dolgozik tovább montázsain

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972 107.old.

Vajda Lajos 19

1934-ben a fiúiskolai menzán étkezett, s napi étkezése 26. nem is több e sovány ebédnél. Hiszen keresete nincs, a 22 pengőből élt, amit havonta apjától kapott.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.Magvető 1972 107.old.

Vajda Lajos

20

Hazajövetelének évében, 1934 telén a menzára menet, egy vas láb törlőben elbukva lábát töri. Azt a lábát, amely már gyermekkorában csonttuberkulózisa miatt operálva volt

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

108. old.

Vajda Lajos

21

Nyaranta Gentendrén villogostól sötétedésig dolgozott, télen csak addig, amíg az albáleti szobák fényviszonyai engedték, tehát 2 óra délutánig.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

108. old.

Vajda Lajos

Téli délutánokon a Fővárosi
Könyvtár Központi olvasótermében olvasta
azokat a műveket amelyek érdekelték.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

108. old.

Vajda Lajos

23

Alig akadt Romoly Lépzőművészeti filozófiai, esztétikai kiadvány, amit ne az eredeti nyelven olvasott volna,

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

108. old.

Vajda Lajos

24

Oroszul, franciául, szerbül tudott.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

108. old.

25

Párizsban egy ládányi könyvet
vásárolt, amit ott tellett hagynia,
mivel a szállodából a rangrejtve távozott,
fizetési képtelenség miatt.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

108.old.

Vásárolt

76

s két ellen lépett
és majd nyolcvanezer
nyelvi emlékre

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

102.old

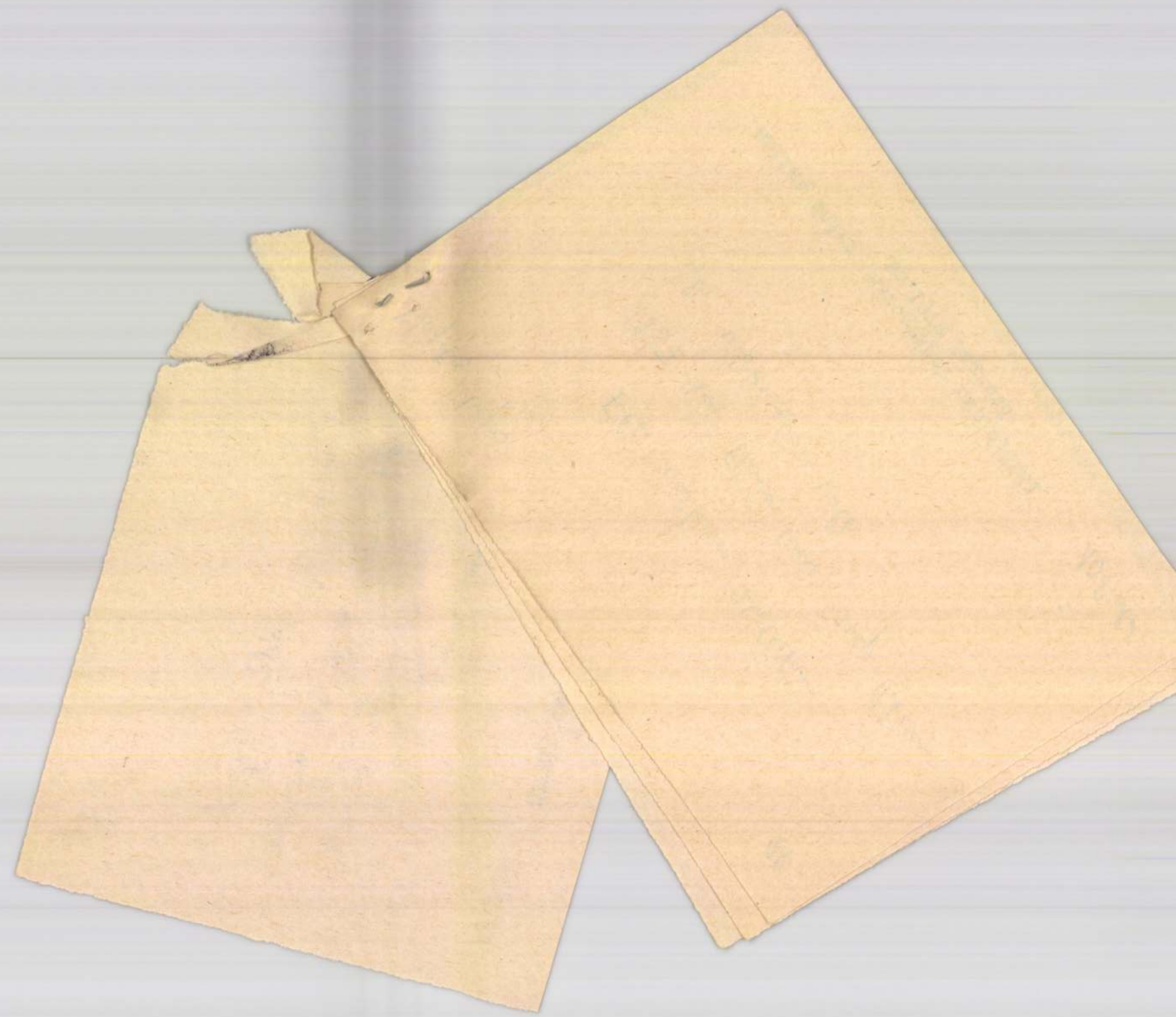

Vajda Lajos

Belekerül a nacionalista mozgalomba. 1930: Párisba megy, itt 3 évet tölt. Megismerkedik a kubistákkal (Ozenfant, Jeanneret, a puristákkal (Klee, Miro) Montázsokat kézist napilapok fotóitól.

Kövner Éva: Vajda Lajos

Valóság, 1964, 9 sz.

46

Vajda Lajos 7

Montázs (1930-34) kapkó

Gövsejben műletett, s ell. idaiga
család Belgrádon élt. Vajda 14 éve,
amikor vinnajönnek M.-o-ra,
s Frankendrén települnek le..
Szerb népli motivumokat gyűjtött
itt. Sokat rajzol termének után

Kövner Éva: Vajda Lajos
Valóság, 1964, 9 sz. 47

Vajda Lajos

Róla szóló írás a 92. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

Vajda Lajos
festő

Méltatás

— Mult, jelen, jövő.
Művészet, 1975. márc. — 2 oldal.

Vajda Lajos, festő

„Vajda Lajos-követőből ~~[illegible]~~ lett Bálint Endre ...”

Rózsa Gyula: Képnovettek és bökvers-képek

M.S.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. dec. 1.

Vajda Lajos, Jestő

Megemlítve. (Sikuta Gusztáv tárlata)

P. Szücs Julianna: A tárgytól az emberig 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1975. jan. 29.

Vajda Lajos
festő

Méltatás.

Németh Lajos: Elmélkedés a térről.
Művészet, 1975.január - 20.oldal

Vajda Lajos

életmüvén alapult az egykori Európa Iskola
,Vajda és Korniss fogalmazták meg 1936-ban
a magyar képzőművészet megujulási programját.

Magyar Hirlap 1973/257/6
Láncz:Egykori Európa Iakola a székesfehérvári
Képtárban

Vajda Lajos

Vajda Lajos és Barcsay nagy hatással voltak Szántó Piroska müvészetére

Magyar Hirlap 1973/262/8

Kanocsay :Szántó Piroska

Vajda Lajos

Vajdát vallota mesterének Szántó Piroska.

Magyar Hirlap 1973/262/8

Kanocsay:SZ. P.

Vajda Lajos

és Korniss Dezső kezdeményezése nyomán jött létre a szentendrei iskola.

Magyar Hirlap 1974 271/6
Láncz:Kiállitásról kiállitásra

Vajda Lajos

és Barcsay tanitványa Deim Pál festőművész ,
az ő hagyományuk követhető nyomon festészetében.

Magyar Hirlap 1974 3o1/6
Láncz:Kisplasztikai biennálé Pécsett.

VAJDA LAJOS, resto

Kovats Albert
"A rajzról"c.könyvébennem az ismert,a mindenütt népszesitett illusztrációs anyaggal tamasztja ala mondanivalóját,hanem kevéssé ismert művekkel,pl.:VAJDA LAJOS,Kassa Lajos,Czimra Gyula,Fekete Nagy Béla,Vajda Julia,Lakner László,magyar és Klee,Mario Prassinos,Archipenko.J.Villon,stb.idegen művészek müveivel is./1973/. 103.old

S.NAGY KATALIN: Könyvekről---Muhelytitkok 101.old

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1973. 1k.sz. Bp.

Vajda Lajos
festő

A művész alkotásai szerepel a
Petro-gyűjteményben.

Végvári Lajos: Magán gyűjtemények...
Művészet, 1975. március - 9 oldal.

Vajda Lajos
festő

Méltatás

Salamon Nándor: Bemutatjuk a...
Művészet, 1975. március - 15 oldal.

Vajda Lajos
festő

Vajda hatását tükröze Balint
Angyal lángpással című pasz-
tellje.

Salamon Nándor: Bemutatjuk a . . .
Művészet, 1975. március - 15 oldal.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajost két grafika képviseli
a győri Kolozsvári gyűjteményben az
1938-as „Mars kapuval" és az 1940-es
„Kompozíció".

Salamon Nándor: Bemutatjuk a . . .
Művészet, 1975. március - 15 oldal.

Vajda Lajos festőművész

30 éve halt meg

Nógrád 1971 szeptember 7

Vajda Lajos

Kalozsváry kvnő györi tanár képzőmű-
vészeti gyűjteményében két kompozíci-
ája szerepel.

Heitler László: Beszélgetés egy műgyűjtővel.
Életünk, 1974. 1. 68. old.

Vajda Lajos festőművész.

A festménysorozat összeállítása: az alanti ös munkához olyan reprodukció sorozatot állítottak a megkérdezettek elé, amely a XIX. sz. elejétől napjainkig reprezentálja a magyar festészetet. Tekintettel voltak a kiemelkedő, stílusteremtő festőegyenségekre is.

Vitányi Iván: Képzőművészeti vizsgálat munkások között.
Új Irás, Budapest, 1973. okt. 43. old.

néhai Vajda Lajos festő

Esztregomi Kiállitások, 1945-1960

1956.okt.7.-Anna Margit, Bálint Endre, Gadányi Jenő, Kornis Dezső, Rozsda Endre, néhai Vajda Lajos festőművészek Barta Lajos és Jakovits József szobrászmüvészek müveinek bemutatása a Keresztány Muzeumban. 194.old

ZOLNAY LÁSZLÓ: Esztergomi kiállitások, 1945-1960
195.old

Esztergom Évlapjai, - Annales Strigonienses, 1960
Bp. 1960

Vajda Lajos, Jestő

Szerepel a Székesfehérvári képtárban.

Rózsa Gyula: Az Európai Iskola vizsgája 7.

Népszabadság, 1 Bp 1973. okt. 19.

Vajda Lajos, festő

A kitűnő és sok reprodukcióval ellátott Emlékkönyv ismertetése.

B. fr.: Vajda Lajos Emlékkönyv 89-91.

TISZATÁJ. Szeged, 1973. július XXVII/7.

Vajda Lajos

Neve említése a 28. oldalon

Művelődéstörténeti Értesítő 1972/4

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos írja, hogy festészeti
tradicióként a magyar nép-
művészetet vállalja.

Nagy Ildikó: Diskay Lenke művészete.
MŰVÉSZET, 1973.február - 21.oldal

Vajda Lajos
Pestö

Méltatás

Bácz István: Ódolat Egry Józsefnek.
MŰVÉSZET, 1973.március - 26.oldal

Vajda Lajos
festő

Vajda baiate visionyban volt
Bolmányival Szentendrén.

Krostó Nagy Sztvácze: Bolmányi Ferencről.
Művészet, 1973. márcnes - 33 oldal.

Vajda Lajos

festő

1956 őszén vért vesz a „Hetek"
kiállításán Esztergomban.

Szabadi Molit: Bálint Endre 9.
Corvina 1969. 9.

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos Zalaegerszegen születtett
1908 augusztus 6-án. Hányatott
gyermekkora volt. Különböző mennyi-
tes ségű vidéken éltek.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Müvészet, 1971.november - 14.oldal

Vajda Lajos
festő

„Szentendrei kutak"
(repro)

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Művészet, 1971. ~~október~~ November – 14 kép.

Vajda Lajos
festő.

1971 szeptember 7-én volt 30 éve
hogy Vajda Lajos 33 éves korában
a bud ahesi Erzsébet szanatórium-
ba megmelt.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Müvészet, 1971.november - 14.oldal

Vajda Lajos
festő.

Vajda Lajos is tagja volt annak az
avantgarde művészek csoportjának
amit Kassák Lajos szervezett és
szervezett.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Művészet, 1971. november - 14. oldal

Vajda Lajos
festő

Csók István pártfogásával a II. éves
Vajda Lajos kiállítást rendezett a
Nemzeti Szalonban Csendélcsalól.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Művészet, 1971.november - 14.oldal

Vajda Lajos festő

1973. szept. hóban nyílt meg a székesfehérvári Csok István Galériában a magyar művészet XX. sz.-i történetét felelevenítő kiállítás, melyen művei szerepeltek.

Miklós Pál: Képzőművészeti krónika

Jelenkor, Pécs, 1974. febr. 167. old.

Vajda Lajos festőművész

A TV Galériának nagyszabású tervei vannak, portréfilmeket akár készíteni képzőművészekről, – így a művészről is.
Zsigmondi Boris filmrendező dolgozik a portréfilmen.

Torday Aliz: Képek – szenére, filmre, versre.

Film, Színház, Muzsika, Budapest, 1974. már 23.

Vajda Lajos festőművész

Magyar életeket rendeznek tavasszal Strasbourgban és ezen alkalommal bemutatják a Pécsi Modern Képtár XX. századi legértékesebb műalkotásait. A művész képei is szerepelni fognak e tárlaton.

Petőfi Népe, 1994. márc. 21.

Vajda Lajos

Bálint Endre ~~könk~~ megjegyzi, hogy Bartókhoz hasonlóan hozzájárult az egyetemes európai műveszet gazdagításához.

Körkérdés; Képzőmův. Almanach 1, Corvina 1968, 114. l.

MAGYAR IPARMŰVÉSZETI FŐISKOLA
Budapest, XII. Zugligeti u.11-

. . . . . .

Kérésére engedélyezem, hogy a
Könyvtárát a könyvtár nyitvata
és a könyvtárra vonatkozó szab
vehesse.

Budapest, 1971. . . . . .hó. .

f

Vajda Lajos

Hatása kimutatható Karátson Gábornál (nagylagosan Bálintéval).

Pernecsky Géza: A líraiság és a konstruktivizmus új útjai a magyar festészetben; Képzőmű. Almanach 1, Corvina 1969, 55. l.

Vajda Lajos

A Vajda-Bálint-vonal (sic!) örökségét ma kevesen folytatják a fiatalok között. Erőseb hatással van rájuk Korniss Dezső.

Pernecky Géza: A hiteles és a konstruktivizmus új útjai a magyar festészetben; Képzőmű. Almanach 1, Corvina 1969, 55. l.

Vajda Lajos

Neve Kassák mellett Mohly-Nagyval, Kemény Zoltánnal, Schöffer-rel és Vasarelyval szerepel együtt.

Bálint Endre: Kassák Lajosról; Képzőműv. Almanach 1, Cornina, 1969, 53. l.

Vajda Lajos

Identőségét a két világháború közötti években a tradicionális festészet gondolata egy időre kétkérbe szorította.

Pernecky Géza: A Gresham és köre; Képzőművészeti Almanach 1; Corvina 1969; 22.l.

Vajda Lajos

Grafikái – Picassóhoz és Klecheszkasonlóan – a viznalitás nyelvének megismeréséből és a szenvedélyesebb közlésnágyból fakadtak.

Németh Lajos: Mai magyar grafika, kiállítás a MNG-ban; képzőművészeti Almanach 1; Corvina 1969, 25. l.

Vajda Lajos

Érzékeny vonalkázású lapjai és metamorfózis sorozata a magyar grafika példás darabjai.

Németh Lajos: Mai magyar grafika, kiállítás a MNG-ban; Képzőművészeti Almanach 1; Corvina 1969. 24. l.

2) Vajda Lajos

testő

vével együtt lehott szentendrén.

Szabadi Judit: Bálint E. 7

Corvina 1969.

1) Vajda Lajos

testő

~ Vaszary János magániskolájá-
ba járt.

1937 + 1939 és 1940 nyarán Bálint End-
szabadi publit: Bálint Endre 7.
Corvina 1969.

Vajda Lajos

neve emlétve

„30 festő - 3 szobrász. A szentendreid Vállalta"

Pestmegyei Hírlap 1971 július 20
4. old.

Vajda Lajos

rajzaibon, montázsaibon és modern ikonjain a „téren és időn túli öröklét" kinzó szépsége kísért.

D. Fehér Zsuzsa és Pogány Ö. Gábor:

Magyar festészet a XX században, Budapest, 1971

161

Vajda Lajos

Korabeli működése a kényszerű belenyugvás és a hinterikus menekülés különös konfliktusának megrendítő képi dokumentációját szolgáltatta.

D. Fehér Zsuzsa és Pogány Ö. Gábor:

Magyar festészet a XX században, Budapest, 1971

16 l

Vajda Lajos

Közölt színes reprodukció

42. sz. „Ikonos önarckép", 1936, pasztell, papír, 85 x 70 cm.

D. Fehér Zsuzsa és Pogány Ö. Gábor:

Magyar festészet a XX században, Budapest, 1971

Vajda Lajos, festő

Tizenhárom rajzát adta ki a Corvina egy mappában Mándy Stefánia rövid bevezetőjével.

—: Album — mappa 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. dec. 23.

Vajda Lajos festőművész

Passuth Krisztina emlékezik
meg róla a Fényes Klubban halálának
30. évfordulóján febr. 13-án

Magyar Nemzet 1971 szeptember 24.

MDK

Vajda László, szobrászm.

436. Képmás. Bronz. Mgt.

Képzőm.Társ.1927-28 téli kiáll. Kat. 23.l.

VAJDA Lajos

P.Szabó Ernő: Önarckép : Szentendre, Műhely Galéria. In. Új Tükör, XXVI.évf. 1.sz. 1989. 3-4.p. ill.

221/176

A régi székhelyére visszatért Kolozsvári M[agyar] Kir[ályi] Ferenc-József Tudományegyetem nyilvános rendes és rendkívüli tanárainak kolozsvári működésük megkezdése előtt kifejtett tudományos munkássága. (Szerk. Monoki István.) Kiad a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem. Kolozsvár, 1944, Nagy ny. 399 p. 23 cm.

/Acta Universitatis litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Josephinae annorum 1940-[19]41./

/Melléklet a Kolozsvári M.Kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1940-[19]41. tanévi működéséről szóló beszámolóhoz./

Egységár: 300.-Ft

222/276

RETI László: Lenin és a magyar munkásmozgalom. Bp. 1970,

VAJDA Lajos

TASNÁDI Attila: Bárlangrajzok a XX. századból. = Népszava, 119.évf. 280.sz. 1991. november 29. 6.p.ill.

Győr, Széchenyi István Művelődési Központ, 1991
Vajda kiáll.

Because you placed the title and highlight rule on the Slide Master, they will be located in the same place on Developers as they are on Organizers. This helps maintain a strong family resemblance—or unity—throughout your presentation.

When creating Developers, be sure that the dimensions of the Developer text boxes remain identical to those of the three rectangles found on Organizer templates. If the top and bottom borders or left and right margins are different, the concentration of viewers will be disturbed by the constantly "jumping" margins. (To observe this for yourself, try modifying these dimensions and then running PowerPoint's Slide Show feature. You'll see how distracting it is when visuals jump around on the screen.)

Creating Developers

Choose New Slide from the Edit menu, or press Command-N (in Macintosh PowerPoint) or Ctrl-N (in Windows PowerPoint).

Using the same Line Style, Shadowed, Framed, and Filled choices you made before, create a single large rectangle. The rectangle's dimensions should be as follows.

- Top: 1.50 inches above center
- Left: 2.50 inches left of center
- Right: 3.75 inches right of center
- Bottom: 2.00 inches below center

...d Filled color choices that you used

VAJDA LAJOS

Vajda Lajos & Vajda Júlia kiállítás

Vajda levelek

Erdély Galéria 1996 dec.

VAJDA Lajos

Németh Lajos

Vajda Lajos

Vajda Lajos emlékkönyv

Bp. 1972. Magvető K. 190-199.

csecsemő, aki réveteg esz
magáénak érzi az egész vi
a jobb világ, a jövő mult
gan hunyorító, a szemmozg
által egyetemessé tágító
ségeket rejtő jövendőt, é
ra a jelenben is átélhető
tessé, aminek filozófiai
az élet körforgása tuléli
tatások reményvesztett év
és bár az egyén halandó,
lekedetei az egyetemes él

Vajda László

MDK

Képmás, bronz

Műcsarnok 1927/28 téli kiállitás

VAJDA JULIA

Vajda Lajos & Vajda Júlia Miáklitás

Vajda levelek

Erdén Selinia 1996 ápr.

VAJDA Lajos

(bán)BÁN ANDRÁS: Korniss kapcsán. = Magyar Nemzet, LIV.évf. 4.sz. 1991.január 4. 4. p.

Bp., Fészek Galéria, Tisztelet Korniss Dezsőnek c. kiállitás

Kat.van.

., Die deutsche Zinngiesser und ihre Marken, eipzig, 1921-1931.

., A magyar gyürü [The Hungarian Ring], 1938.

Innenraum und Möbel, Berlin, 1976.

E., Az Iparmüvészeti Muzeum brüsszeli kár- Brussels Tapestry of the Budapest Museum of Arts], Budapest, 1915.

, E., "Lodovico Gonzaga imádságos könyve az szeti Muzeumban" [The Prayer Book of Lodovico in the Collection of the Budapest Museum of Arts], Magyar Könyvszemle, n.s. 28, 1920/1921,

- Voit, P., Régi magyar kályhacsempék [Old n Stove Tiles], Budapest, 1963.

, J., "A csengeri református templom kriptá- letei" [Findings of the Sepulchre of the Csen-

M.D.K.

Vajda Julia

"Lirai érzékenységü kompoziciói figyelemreméltóak"-irja Perneczky Géza a Szentendrei Festők Tárlatán szereplő müveiről.

Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 13.
XIII. évf. 37. sz. 9. lap

Vajda Lajos

Tőle eltérő útan jutott el a szürrealizmus közelébe Paizs Goebel Jenő.

[illegible], [illegible], [illegible] 1948 115. l.

Vajda Lajos

Kabdebó György: Vajda Lajos Szentendrén. - Élet és Irodalom, 1966. 10. szám. 2a a. 8

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört.Ért. 1969. 3.sz. 243-284.l./

257. l.

Vajda Lajos

(1908-1944.) emlékkiállítása (Budapest) Magyar Nemzeti Galéria - Szentendre, Ferenczy Károly Múzeum. (1966., Rend. é. a katal. bev. Passuth Krisztina.) Szentendre, 1966.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört.Ért. 1969.3.sz. 243-284.l./

282.l.

Vajda Lajossal

ismerkedett meg Szentendrén Szántó Piroska.

Körner Éva: Piroska Szántó Painter of Metamporphoses. The New Hung. Quarterly, Budapest, 1969. 35 p. 178 l.

Vajda Lajos

Szürrealizmusát gyönyörű líra szöni át, és a zsidó-szláv misztika mentinálja.

Nemeth Lajos: Modern magyar mindenes, Lorna, 1968, 152. l.

Vajda Lajos

A szentendrei házak sziluettjében és az egyszerű, szimbólumot szigorló tárgyakban az időtlen szerkezetet kutató művészből a történelem kényszere a maszkok infernális szépét parancsolja elő.

Németh Lajos: Modern magyar mûment
Lovino 1907

153.l.

Vajda Lajos
festő-

Emlékkiállítása volt Szekesfehérváron.

Rózsa György: A 22. Neuszethózi . . .
Mivészet, 1970. március - 23 lap

MDK

Vajda Lajos, festő

48 művét állítják ki Nagykanizsán.

— : Hír

8.

Népszabadság, Bp. 1970. május 1. [Vidéki]

Vajda Lajos

Ahogy a 40-es években új szimbolika megteremtésének problémája foglalkoztatta, úgy vetődik fel az új generációnál is a szimbolika keresése.

Németh Lajos: Modern magyar műnél

Szerint 1968

150.1.

Vajda Lajos

Ikon-portréit Kondor munkássága kapcsán ent-
líti a szertő.

Németh Lajos: Modern magyar minimál
Corvina 1968

144. l.

Vajda Lajos

Ország Lili is az ő örökösének tekinthető.

Németh Lajos: Modern magyar művész
Corvina 1982

146. l.

Vajda Lajos
festő

A szentendrei Ferency Károly Mú-
zeumban az 1969. évi szerzemények
kiállításán szerepeltek művei

— : —

Művészet, 1970. március - 30 kep

Vajda Lajos

a Szentendre-i iskola balszárnyán álló művészek csoportjába tartozott

Németh Lajos: Lili Országi paintings.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 30. p. 180 f

Vajda Lajos, festő

L: Korniss D.

Láncz S: Képzőmův. krónika 536–540.

Jelenkor, Pécs, 1980. jún. XXIII/6

Vajda Lajos, festő

mejenlike – vers.

Lepesi Attila: Vajda Lajos: Ikon-önarckép 541

Jelenkor, Pécs, 1980. jún.

XXIII/6.

VAJDA LAJOS

A Södertalje Kunsthallban - Takács József Lajos svédországban élő magyarr jóvoltából kiállitás volt látható a svéd gyüjteményekből származó Vajd-,Korniss,-Bálint Endre és Barcsay müvekből.

ld. Topor Tünde: Uj Modern Muzeum. = Art 1990.2. /magyar kiadás/ 9.p.

Nyilvántartási szám:		ITJ szám:
Megnevezés, típus:		Minőség:
		Mennyiségi egys.:

Kelet 19 év	Bizonylat száma	Szöveg	Nyilvántartási ár	M Bevétel	
		Áthozat:			

Vajda Lajos

Passuth Krisztina: Vajda Lajos. (1908-1941.)
– Élet és Tudomány, 1966. 21. évf. 17. n. 791-796. l.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört. Ért. 1969. 3. sz. 243-284. l./

257. l.

M.D.K.

Vajda Lajos

Perneczky Géza ir a Szentendrei Festők Tárlatáról: "A képzőművészet számára Szentendre fogalma kétféleképen érthető. Az egyik értelmezés szerint: szentendrei müvész az, aki ott él és dolgozik.. a másik értelmezés szerint: szen szentendrei festő az, akinek munkáin az ott ki alakult sajátos szemléletmód és intellektuális töltésü avantgarde hangvétel ismerhető fel. Ennek az avantgardenak első hőse Czóbel, és vezéralakja a halott Vajda Lajos."

Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 13.
XIII. évf. 37. sz. 9. lap

Vajda Lajos

Ámos Imrével együtt az Európai Iskola köz-
vetlen elődjének tekinthető.

Némethy Lajos: Modern magyar mimi, Lorina Filet 120. P.

Vajda Lajos

Az Európai Iskola konstruktivista és szürrealista irányai Barsay és Vajda nyomdokán haladt. Vajda programjának megvalósítása a barátokra és a követőkre vált.

Németh Lajos: Modern magyar művészet, Bp., 1968 123. l.

Vajda Lajos

Az Európai Iskola művészei közül többen érezték közvetlen előzményinek az ő és Ámos Imre művészetét. Ezeknél is meglelhető az álom és az ébrenlét világának egybemosása, a tér-idő szubjektív értelmezése.

Némek Lajos: Modern magyar műszerű, Corvin 1968

124. l.

Vajda Lajos

Társadalomkritikai fotomontázsainak a folytatására Bálint Endre vállalkozott.

Nemzeti Lajos: Modern magyar mennyiséget, Corvin 1968

125. l.

Vajda Lajos

Korniss Dezső barátja és munkatársa volt, együtt szerepeltek a Progresszív Fiatalok 1930-as kiállításán, egyidőben jártak Párizsban, mindketten a Kassák-körhöz kapcsolódtak, s együtt kezdték meg Szigetmonostoron és Szentendrén a népi motívumok gyűjtését.

Nemek Lajos: Modern magyar művészet, Lorin, 1966

125. l.

Vajda Lajos

Komiss Dezső elvei rekonok az övéivel.

Vonák Lajos: Modern magyar [illegible], Corvina, 1968

125.-Ft.

Vajda Lajos

Ámossal, Kornissal, Bálinttal együtt alkotják a szent-endrei iskola szürrealista szárnyát.

Nemzeti Lajos: Modern magyar [illegible], Corvina 1968

126.l.

Vajda Lajos

Özvegye, Vajda Júlia ugyancsak festőművész.

Németh Lajos: Modern magyar [illegible] 1968

126. R.

Vajda Lajos

Felmutató ikonos önarckép 1936 /ceruza/.

Németh Lajos: Modern magyar művészet, Corvina 1968

132-331.

Vajda Lajos

Emlitve; nem élte meg az új hont.

Németh László: Modern magyar művészet Corvina, 1968 117 l.

1. számu cédula. M.D.K.

Vajda Lajos

Perneczky Géza: "Koponya madárral" cimmel ir a müvész emlékkiállitásáról. Nagy vonalakban, átfogó képet igyekszik adni a tárlatról: Vizparti város.. árbócrudak, furcsa görbületi halász szerszámok jelzik. Lapos korong..szét terült tányér, a Nap, amely akár egy sárga lüktető tál az égen delel. Hámozott almák héja görbül vissza, mint valami kovácsolt vaskampó. Szentendrei templomtornyok. Barokk pompa. Rácsos kut, vasveretei végtelen erkélyt fonnak a papir felületére. Az egymásnak dőlt templomtornyok a temetők kopjafáira emlékeztetnek...

Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 2o.
XIII. évf. 38. sz. p 9. lap

2.számu cédula. M.D.K.

Vajda Lajos

...Lebegő házak, tanulmányok, a szomoru füztől sebzett rajzok felfedezik a mitoszokat. Először tán a bárányt, majd a laposra kalapált pléh-Krisztusokat... Női akt...férfi arcok, melyeken fehér foltok viritanak. Szentképek...tökfejkerekségü dinnyeszent...áhitatos gyertyatartó lány...arany hátterü ikonos önarckép.
Maszkok...az óceániaiakra emlékeztetők.. gyerekrajzhoz hasonlók. Az éjszaka maszkjai holdfénnyel... A Duna hordaléka, korhadt faág "a tuberkulotikus tüdőlebenyek szövik be a maszkokat, a háboruk törmelékei ülepednek/ le az arcokra.
Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 2o.
XIII. évf. 38. sz. 9. lap

3. számú cédula. M.D.K.

Vajda Lajos

„1939: Koponya madárral".
"Pedig Vajda még egy esztendeig élt és ekkor rajzolta legfontosabb rajzait. A legfontosabb rajzok néha nehezen érthetők, nem "ábrázolnak" semmit, legfeljebb mindazt, amit addig Vajda lerajzolni próbált és általában nincsenek is befejezve. A legfontosabb rajzok szénnel készültek. Könnyen lefujhatók a papirról. A szén, akár a tollak árnyéka, puhán terül ~~el~~ szét.. Vajda madárkézzel rajzolta e szénrajzokat, verdeső lélekkel, a belső madarak okozta pánikot is jól ismerve...

Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 2o.
XIII. évf. 38. sz. 9. lap

4. számu cédula. M.D.K.

Vajda Lajos

Rajzainak egy nagy része elpusztult. A megmaradt rajzok egy részéből kiállitást rendeztek Párisban, s a nemzetközi szaklapok komoly elismeréssel irtak róla.
Egy esztendeig tartó munkaszolgálat elég volt ahhoz, hogy befejezze a rajzolást. Harminchárom éves korában meghalt.
Az emlékkiálitást a székesfehérvári muzeum rendezte.

Élet és Irodalom, Bp. 1969. szept. 2o.
XIII. évf. 38. sz. 9. lap

Vajda Lajos 9.

A motívumokat először Klecere emlékeztető vonalhálózat-tal rajzolta, majd szimultán egybekomponálta őket. A dolgok térbeli és időbeli meghatározottságát az emlékezés és az életformát sugallé jelentés rajzával helyettesítette.

Némedi Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 108. l.

Vajda Lajos

Dinamikus egyensúly 1939 /repró/

Németh Lajos: Modern magyar művészet 111. l.

Vajda Lajos

Két fej akttal 1937 / rajz /

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 110. l.

Vajda Lajos 8.

Párizsból hazatérve síkra vetített, rálátásos pasztell- és temperaképekben dolgozta fel a kinn tanultakat. Majd megkezdte a népi tárgyi világ és a jellegzetes szentendrei parasztházak művészi analízisét / Templomhornyok kikötő-mutívumokkal 1936. Szentendrei hának festülettel 1937 /.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 108.l.

Vajda Lajos 7.

Nemcsak a város, az épületek, hanem a tárgyi műemlékek is döntő szerepet játszanak múlta: a helyi szerb és magyar művészeti- népművészeti hagyomány, az ikon, a szakrális emlékek.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 108. l.

Vajda Lajos 6.

Ifjúkorát Szerbiában, majd Szentendrén töltötte, ezért is érezte magát hivatottnak, hogy hidat építsen a keleti és a nyugati kultúra között, különben is vonzódott a szláv művészet emlékeihez.

Németh Lajos. Modern magyar művészet Corvina 1968. 108. l.

Vajda Lajos 5.

A gyűjtés során minden érdekelte, ami művészi metamorfózis alapja lehet: temetők népi mintázási szentjei, parasztházak sziluettje, használati tárgyak. Nem szorítkozott csak a magyar anyagra, Szentendrén a ~~hazai~~ magyar és a szlóv anyag együtt volt található.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 108. l.

Vajda Lajos 4.

A 2 új jelentést sugalló anyagot Vajda a népi kultúra termékeiben találta meg, Szentendrén és Szigetmonostoron Komlós Dezsőd rendszeres gyűjtőmunkát végzett.

Németh Lajos: Modern magyar művészet – Corvina 1968. 108. l.

Vajda Lajos 3.

Hazatérte után Szentendrén dolgozott. Egyrészt kinti montázsos korszakának szürrealista módszerét akarta tökéletesebbé tenni, másrészt próbálkozott azzal, amivel az orosz filmteoretikusok: hogyan hat egy tárgy, ha „idegen" objektumba helyezzük bele.

Németh Lajos: Modern magyar művészet-Cour. 107.1.

Vajda Lajos 2.

Montázsai szürrealisztikusak, de nála a tárgyak
véletlen kapcsolata társadalmi tőltésü.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 107.l.

Vajda Lajos 1.

Részt vett a Főiskolán szerveződő fiatalok mozgalmában, és kapcsolatba került a Kassák-körrel. Nagy élménye Eizenstein és Pudovkin filmművészete volt. 1930-ban három és fél évre Párizsba került, fotomontázsokat készített, az orosz forradalmi filmművészet tanulságait akarta gyümölcsöztetni.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 107. l.

Vajda Lajos

P. G.: Vajda Lajos emlékére. - Magyar Nemzet, 1966. szept. 9.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört. Írt. 1969. 3. sz. 245-284. l./

257. l.

Vajda Lajos

Major Ottó: Vajda Lajos. - Tükör, 1966. sept. 17.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört. Ért. 1969. 3. sz. 243-284. l./

256. l.

Vajda Lajos
Grafikus

Bécsi, olaszországi működése alatt
különösen a weimari Nemetország
politikai hürdelmeiben vált művé-
szete ismertte.

Pög: Szilágyi Jolán.

Müvészet, 1971.november - 15.oldal

Vajda Lajos
festő.

Méltatás

Láncz Sándor: Van-e modern realista . . .
Művészet, 1971. december - 6.oldal

Vajda Lajos

---

pikturája folytatója Ferenczy Károly magyar festészethagyományának.

Zala Tibor: XI. magyar képzőművészeti kiállitás, Budapest, 1968. 3 l.

Vajda Lajos

örökösének tekinti magát Bálint Endre,-

Solymár István: Mai Magyar Rajzművészet, Budapest, 1972. 22 l. 12 l.

Vajda Lajos

művészetének követője lett Ország Lili.

Solymár István: Mai magyar rajzművészet, Budapest, 1972. 221 l

191 l.

Vajda Lajos

Korniss Dezsővel egyik megteremtője egy folk-

lorisztikus szürrelisztikus hon irányzatnak.

Solymár István: Mai Magyar Rajzművészet, Budapest.
1972. 22 l. 18 l.

Vajda Lajos

székesfehárvári kiállitását emliti (1969)

K.Kovalovszky Márta: A székesfehérvári múzeum kiállitásai.

172-173. l.

Müemlékvédelem, 1970. 3.sz.

Vajda Lajos

működését mutatta be a székesfehérvári István Király Múzeum, a kongresszus alkalmából

Prokopp Mária: A XXII. Nemzetközi művészettörténeti kongresszus /Bp.1969.IX.15-20./ - Művtört.Írt. 1971.1.sz.38-46. l.

40. l.

Vajda Lajos

festészetében
az 1930-as évek vége felé megjelenő, bizonytalanságot és nyugtalanságot kifejező motivumokat Paizs Goebel képeinek hasonló motivumaival veti össze

Nan lisch Lenke: Paizs Goebel Jenő művészi kibontakozásának évei. - Művtört.Írt. 1971.1.sz. 11-22. 1

17. 1.

Vajda Lajos
festő

(1908 – 1941)

A 30-as évek közepén kezdett szentendrén dolgozni.

Magyar műv. fort. 9. 44.
Képrőmű. Kiad. 1971.

Vajda Lajos
festő

Szentendrei házak feszülettel,
1937.
Repr.

Magyar műv. tört. 9. 42-k
Képzőműv. kiad. 1971.

Vajda Lajos
festő

~ vól: Mándy Stefánia: V. L.
Bp. 1964.

Magyar műv. tört. 9. kod.
Képőműv. Kiad. 1971.

Vajda Lajos
festő

v tanára volta Főiskolán Csók István
és Vaszary János.

~~tro~~ Kőszer Éva: Kosmiss Dezső 6.
Képzőmű v. Alap 1971.

Vajda Lajos
festő

1908.
Zsidó származású. Gönczben született.

Kárner: Karniss Dezső 10.
Képzőmű v. Alap 1971.

Vajda Lajos

A szentendrei városi tanács disztermében "Szentendrei Nyár" cimmel megnyitott kiállitáson szerepelnek a müvész alkotásai. A tárlatról "Kristály" cimmel Szabó György ir, egy-egy tömör kifejezéssel érzékeltetve a müvet, s annak hatását.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. juli. 24.
XV. évf. 3o. sz. 12. lap

Vajda Lajos

művén is nyomot hagyott egy anti-
fasista, hóbortúellenes vértezettségű új
társadalomkritikai hang.

A radi Nóra: A szocialista képzőmű-
vészet története, Budapest, 1970.

1801

Vajda Lajos

Kolozsvary Ernő gyűjtő a győri Kazinczy Gimnázium fizikatanára birtokában van, – lakásán, – a művéra egyik műve.

Szapudi András: A tanár gyűjteménye. Ifjúsági Magazin, Budapest, 1974. máj.

Vajda Lajos
festő.

Életrajz

Révész Zsuzsa: Iványi Katalin kiállítása.
Művészet, 1971. május - 40.oldal

Vajda Lajos

művének forradalmi tartalmáról, tér emlitést. Kiállitások. Szabad művészet, 1948. 4. sz. 152 l.

Fiola Pál: Vaszary János biográfia és bibliográfia, Kaposvár, 1970.

75 l

Vajda Lajos

A Munka-kör tagja volt.

Kovács T.: Két magyar művészeti kiadványról; Magyar Műhely, 1968. IX. 1. 73. C.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve: Asszonyi Tamás szentendre-
sorozatával kapcsolatban.

Rózsa Gyula: Fokozatok

7.

Népszabadság, Bp. 1971. ápr. 30.

Vajda Lajos

Komposíció (repró).

Műgyűjtő, 1971. 1. sz. 14. l.

Vajda Lajos, festő

Megemlítve: Németh Lajos: Modern magyar művészet c. könyvének ismertetésében.

Zolnay Vilmos: Ismerkedjünk a modern művészettel Π. 304-305.

KÖNYVTÁRCS, Bp. 1969. március XIX/5.

Vajda Lajos

Grafikája van Mezei Árpád tulajdonában. Jelképes ikonfej, vegyes technikával (ceruza, kalkozzsal megoldott akvarell).

Dr Szücs J.: Az Európai Iskola képei M. Á.-nál; Műgyűjtő, 1971. 1. sz. 16. l.

Vajda Lajos

Az Európai Iskola tagjai körösek voltak az ő -mint svellemi elöd- vállalásában.

P. Szücs J.: Az Európai Iskola képei Mezei Árpádnál; Műgyűjtő, 1991. 1. sz. 15. l.

Vajda Lajos

A 1966-as Petit Palais-béli magyar kiállításon egyetlen művét sem szerepelt.

N.D.: Magyar könyvek franciául; Magyar Műhely, 1966. XI. 15. 120. p.

Vajda Lajos

Vaszary János és Csók István szimbolizmusa a Képzőművészeti Főiskolán.

Fiala Pál: Vaszary János biográfia és bibliográfia, Kaposvár, 1970.

10 l

Varjú Lajos, festő

Megemlítve a Magyarországi Művészet Története ismertetésében.

Bodrits Ferenc: Képzőművészeti könyvnemle
162–165.

JELENKOR, Pécs, 1971. február XIV/2.

Vajda Lajos

"Kivégzés" c. müvét hozza a lap.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. okt. 9.
XV. évf. 41. sz. 12. lap

Vajda Lajos

Bálint Endre: "Vajda Lajos halálának harmincadik évfordulója ürügyén" címmel ir a müvészről és munkájáról.
A megemlékezés keretében a lap bemutatja Vajda Lajos -egy alakot ábrázoló- rajzát.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. szept. 4.
XV. évf. 36. sz. 12. lap

Vajda Lajos, festő

Példaképe és barátja volt
Szántó Piroskának.

Körner Éva: Szántó Piroska kiállítása
3-5. o.

KRITIKA, Bp. 1970. augusztus VIII/8.

~~Ámos~~ Vajda Lajos
festő

Jóformán éhenhalt.

A 30-as évek végén nyomanta szent-
endrén volt.

1958-ban Párizsi tárlaton szerepelt.

S. Nagy Katalin: Anna Margit 7, 10.
Képrőmű. Alap Kiad. 1971.

-1- M.D.K.

VAJDA Lajos festő

(1909 - 1941)

A szentendrei művészkelepen dolgozott.

Zalaegerszegen született

Gyermekkorát Belgrádban, majd

szentendrén töltötte

./.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 18 0-1945

B. 1962 452, ~~462~~ e 453-454, ~~456~~. 464.
371

-2-

M. D. K.

VAJDA Lajos festő

A 30-as évek elején Párizsban élt, majd Budapesten, Szentendrén és Szigetmonostaron dolgozott.

1943. posztkumusz kiállítása részvétlenségbe fulladt.

Genthon-Németh-Végvári-Zádror: Magyar müvészet 1800-1945 bp. 1962. 453-454.

Vajda Lajos festő M.D.K.

/ 1908-1941/

Munkájában rendkivül sok a zenei ele .

Csendélet. / 1934/

Két fej akttal/ 1937/

Kompozició / 1939/

Rajz. repr.

Kampis Antal: A képzőmüvészetek története 756.1.

A Kultura Világa p. 1963.

Vajda Lajos
festő

M.D.K.

A Szentendrei festőket
egyik tagja volt.

Frank János: Bálint Endre
Élet és Irodalom, 1964. febr. 1 - 9 lap

Lajos M.D.K.
Vajda János festő

Az " Európai iskola" tagja / ezen a néven müvszcsopor
kiállitási intézmény, kiadványok megjelentetése/

Németh Lajos: Szocialista realizmus és modernista tö
kvések mai festészetünkben, Bp. 1967. 21.l.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő (1901 - 1941)

a szürrealizmus és konstruktivizmus elemeiből sajátos formanyelvet épített ki magának. Különösen kiemelendők tisztán magyar gyökerű, de nemzetközi leg is jelentős művészetéből, rövid pályafutása alat festett legegyénibb önarcképei, melyeken a szürrealista felfogást bizánci, szerb ikonok tanulmányaival keverte.

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,

Akadémiai Kiadó, Bp. 1968. + Arckép

951. old.
952. "

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét a két háboru közötti nehéz időben is valóban modern és nemzetközileg is jelentős művészek közök említi a szerző.

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,

Akadémiai Kiadó, Bp.1968.

943. old.

+ 954. "

M.D.K.

Vajda Lajos
festő -

A szentendrei stílus ~~és~~
művelője.

Pataky Dénes: Barcsay jenő -
Művészet, 1964. julius - 32 lap.

Vajda Lajos festő M.D.K.

Müve a "Szentendre festészete" c. kiállitáson

/g.i./ Szentendre festészete

Magyar Nemzet 1963. október 30. 4.1.

MD4

Vajda Lajos festő

szerepel a tárlaton.

Artner Tivadar: Műgyűjtők kincsei a Galériában 8. l

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1963. júl. 31.

Vajda Lajos

Konstruktiv-pürredista irányzatú
művészként ismert.

Kerékgyártó István: „Two Exhibitions".
The New Hungarian Quarterly, Budapest,
1968. 29 sz. 189 l.

MDK

Vajda Lajos, festő

Haynal Lajos „kezdeti, gyerekkori" ihletője volt.

Patkó Imre: Haynal Kornél

M. 12.

Népszabadság, Bp. 1970. márc. 22.

MDK

Vajda Lajos, festő

60 festményét, ill. grafikáját állították ki szülővárosában, Zalaegerszegen.

– : Kulturális hírek 7.

Népszabadság, Bp. 1970. március 3.

Vajtha Lajos

Emlétve

Thorma László: Bálint Ernst
fertőmunkája.
Hajdu-Bihari Napló, Debrecen
1970. már. 3.

Vajda Lajos

Szerepel az alábbi tárlaton

Horváth György: 1 szentendrei
műcélzet kiállítása a székes-
fehérvári Csok István Képtárban

Magyar Nemzet 1969 1969 XI. 10

Barcsay Jenő

Piktúrája nem a nemzetközi konstruktivizmus egyszerű koni változata, agyagelnűlt, zsírosabb annál, ugyanúgy Vajda szürrealizmusa sem a pszichikai automatizmus puszta rögzítése.

Pernath Lajos, Kordon magyarmúzás, Lemma 1968 Hz. l.

Vajda Lajos 19.

Ő testesíti meg a szentendrei festészet legintelektuálisabb, a szürrealizmus és a konstruktivizmus több elemét magába szívó irányát.

Wéinth Lajos, Modern magyar minőség, Lom 1908 112. l.

Vajda Lajos 20.

Közös programot vallott vele Korniss Dezső, tanítványának tekinthető Bálint Endre.

Nemeth Lajos. Modernizmus [illegible], [illegible], [illegible] 112. l.

Vajda Lajos

Barcsay organikus fejlődésével szemben sorsa tragikus.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 107 l.

Vajda Lajos

Szentendréhez való kapcsolódása egzisztenciálisabb, mint volt a posztimpresszionista stílusban dolgozó-ké; útja elképzelhetetlen a város jelentéstartalmának megértése nélkül.

Németh Lajos, Modern magyar művészet, Corvina 1968 106. l.

Vajda Lajos

Szentendrén, a városban dolgozott. Barcsayval és Czóbellel jobban kötődik Szentendréhez, mint a római iskolának a művésztelepen lakó képviselői.

Wenéth Lajos: Modern magyar festmények, Corvina, 1968

105. l.

Vajda Lajos

A fiatal, a posztnagybányaiak és a Gresham nemzedékét követő művészek igazodását az Ő és Barcsay neve fémjelzi. Vajda a magyar szürrealizmus megtestesítője. Művészete csakis Szentendrén fogalmazódhatott meg.

Nemeth Lajos, Modern magyar műnél, Corning 1968 104. l.

Vajda Lajos

A Csók István, illetve Vaszary János osztályán tanuló forrongó fiatal festők közé tartozott.

Nemeth Lajos, Modern magyar festmény, Corvina 1968 104. l.

Vajda Lajos 17.

Életműve a magyar avantgarde legmaradandóbb tette. Szürrealizmusa bölcsőjénél Eisenstein és Bartók áll. De nem volt tételes szürrealista, az európai avantgarde-ban nincs rokona.

Nemeth Lajos: Modern magyar műnd, Gran 1901 112.l.

Vajda Lajos 18.

Rajzai még leginkább Kleere emlékeztetnek, de nincs meg benne Klee játékossága, angyali derűje. Akogy Barcsay festészete sem a nemzetközi konstruktivizmus honi változata, Vajda szürrealizmusa sem egyszerűen a psichikai automatizmus rögzítése.

Nemeth Lajos, Modern magyar festés, Corvin, 1948 112. l.

Vajda Lajos 16.

A szerző idézi Ámos Imre és Vajda róla írt sorait.

Ámos Imre

A szertő idési Vajda Lajos jellemzésére írt sorait.

Pénzik Lajos: Modern magyar [illegible], Grill 1905

112.l

Vajda Lajos 15.

A pozitív-negatív formák mitikus tájakra emlékeztetnek (Vízparti világ, Őshegy, Táj holddal), vagy szürrealista drámai formációk (Vegetáció), madárszörnyek (Szárnyoerdesők, Koponya madárral). Ősi félelmet idéznek, a barbár erők képviselte gonosz megnevezésével mintegy mágikus úton akart a sötétség erőinek fölébe kerekedni.

Nemetkuj, [illegible], Lonie 1968

112. l.

Vajda Lajos 14.

1939 után a szürrealizmus és a non-figuráció határán járó stílust alakít ki, amely korai haláláig tart. Lemond a színről, a pasztellről, eszközei a szén és tus.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968 112. l.

Vajda Lajos 10.

Motívumai között van a corpus, az áldó nagy óvó kéz, a bárány, a madár, a kés, a lehámozott almahéj. Az asszociatív szimultanizmus a lírai szürrealizmus egyéni válfaja vála. Objektív téranalízisről nincs szó, a térsejtetés pszichikai síkon realizálódik.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 108:l.

Vajda Lajos 11.

1934 után megfeledenek életművében az érzékeny vonalú portrék. Az évek még termékenyítenek. Az 1936–37-ben barátjáról és önmagáról rajzolt összekomponált fejeket újra szimbólumnyelvű mintástechnika jellemzi, realitásuk az emlék és a tudat szférájából való /Két fej akttal 1937/

Németh Lajos: Modern magyar művészet Londra 1968. 109.l.

Vajda Lajos 12.

A rajzsorozattal egyidőben festi az ikonportrék és -önarcképek sorát, a bizánci stílű szerb ikonok modern variációiként. Stilizált megoldású és rovátkolt, bontott technikájú egyaránt van közöttük. Fő műve a sorozatnak a Felmutató ikonos önarckép (1936).

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1970. 109.l

Vajda Lajos 13.

Az első három szentendrei év a vend és a lelki mélyrétteg közötti egyensúly keresése. A fasizmus előretörése, a Szovjetunió-beli perek nyomán az ikon-sorozatot a maszkok infernális világa váltja fel /1937–38/.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 111. l.

Vajda Lajos

Templomtornyok kikötő-motívumokkal 1936 /repró/

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968. 109. l.

VAJDA LAJOS, festő

Korniss Dezső szürrealizmuas közös vonásokat mutat Vajda és Bálint művészetével, de Korniss mindig konsruktiv maradt, oldottab, olykor a groteszk felé hajló.
187. old

K. KOVALSZKY MÁRTA: Évi jelentés, 1965-66. Korniss Dezső kiállitása 187. old

ALBA REGIA, Istvan Kiraly Múz. Évkönyve. VIII.-IX. 1967-68. Székesfehérvár

Vajda Lajos

Absztrakt-szürrealista művei egy-időben egyedülállóak voltak Magyarországon. Ámos Imre művein észlelhető a mester hatása.

Szabadi Judit: Set down in black and white. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 195 l.

Vajda Lajos

grafikáját képeit tartott festészetével, élete alkonyán, a 30-as évek végén feladta a festészetet és kizárólag grafikusi pályának élt.

Szabadi Judit: Set down in black and white. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 195 l.

Vajda Lajos

és Nemes Lampérth József művészi alkotásai a fejlődés egy szakaszát jelentették.

Szabadi Judit: Set down in black and white; The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 s. 194 l.

Vajda Lajos

absztrakt szürrealizmusa továbbél Bálint Endre művein.

Szabadi Judit: Set down in black and white. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 1981.

Vajda Lajos

művészete Maurer Dóra és Ország Lili művein van legjobban képviselve.

Szabadi Judit: Set down in black and white. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1968. 29 sz. 1981

Vajda Lajos,

Paizs Goebel Jenő, Czimra György, Ámos Imre,
Ferenczy Károly, Barcsay Jenő, Czóbel Béla,
Göllner Miklós, Hosszú Varga István, Deim Pál
és Balogh Lóránt művének alkotásait kiállították
a szentendrei Ferenczy Károly Múzeumban, a
szentendrei napok keretében, a művésztelep fenn-
állásának 40. évfordulója alkalmából. (Összesen
30 hajdani és most oda leérő művész 80 alkotása
szerepel).

Kulturális krónika

Magyar Hírlap, 1968 szeptember 16. 6. l.

Vajda Lajos

A Munkahör egyik legizmosabb tehetsége, pályája első évében az absztrakció és életcalitás kettősségét próbálta egyesíteni, mint Derkovits.

Körner Éva: Derkovits Gyula, Corvina, 1968, 291.l.

Vajda Lajos

a szürrealista irónyzat jelentős képviselője.

Szigeti József szerk.: Esztétikai kislexikon, Budapest, 1969.

353 p.

Vajda Lajos

Szerepel az alábbi táslaton

Székely András: Szentendrei
Művészek Székesfehérvárott

Nyszabadság 1969 XII. 17

Hajdo-Lajos

a 2 világháború között jelentőségét háttérbe szorították

Képzőmův. Almanach Bp. 1969. Peraczky: Greshom 22.o

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Hajda Lajos

ha magyar grafikáról beszélünk, H. L. érzékeny vonalkálózatú lapjai és metamorfózis szentrajzsorozatai jutnak az eszünkbe

Képzőművi Almanach Bp. 1969. 24. o. Németh:
Mai magyar grafika

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Hajdu Lajos

művet lélegzett abból a levegőből, amelytől olyan művészek erősödtek, mint Kassák, Moholy-Nagy, Kemény, Schöffer, Vasarely

Képzőművészeti Almanach Bp. 1969. 53. o.

Bővebben: Kassákról

Hajda Lajos

esetében sem a természetstudiumokról volt szó, hanem a vizualitás nyelvének gazdagabb ismeretéről, szenvedélyesebb közlésvágyról

Képzőmův. Almanach Bp. 1969. 25. o. Németh: Hai magyar grafika

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

A székesfehérvári Csók galériában mutatták be az elhunyt mester művei, ki 33 éves korában halt meg. Művei: „Szentendrei házfalak".

- bozóky - : Exhibition of Lajos Vajda's paintings. Daily News. Budapest, 1969. okt. 3. 21.

Vajda Lajos

szürrealizmusa mély lírai konstruktivista stílussal a modern magyar művészet sajátos kifejezője.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 33 k.

1941

Vajda Lajos
festő –

A macska, a madár, a hoporya
a kavics, a hold alázzatok, az
élet és halál problémái foglalkoz-
tatták a festőt utolsó korszakában.

Bajhay Éva: Vajda Lajos . . .
Müvészet, 1970. május – 42 lap.

Vajda Lajos
festő
Bálint György tanítója volt.

Mándy Stefánia: Bálint Endre jel-képei
Alföld, 1970. 2. 67-71.

Vajda Lajos, festő

MDK

A szentendrén dolgozó festők a harmincas években alig ismerték egymást ..... volt néhány közeli barát köztük (pl. Korniss és Vajda).

Kaló Júlia: Gondolatok a szentendrei festészetről 461–464. 1

JELENKOR, Pécs. 1970. május XIII/5.

Vajda Lajos

hangsulyozta, hogy a népművészet az egyetlen igaz forrás, amiből a művész merítheti szemléleti anyagát.

Bálint Endre: The Szentendre School. The New Hungarian Quarterly Budapest, 1970. 38 s.

1871

Vajdov
festő

Méltatás

Véray Katalin: Szántó Piroska kiállitásáról.

Müvészet, 1970. november - 40.lap

Vajda Lajos
festő -

„Baiatok" (repro)

Maksay László: A térábrázolás alakulása.
Művészet, 1971. január - 4.lap

Vajda Lajos
festő

Vajda Lajos képzeletvilága teremtette meg Szentendre szimbolumát, költői emlékmát a varoska sebbe széttörött sikátoraival.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Müvészet, 1971.november - 14.oldal

Vajda Lajos
festő.

Merőben egyéni stilúsu festő és grafikus volt. Konstruktiv szürrealista látás mod képfogalmazási módszere.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Művészet, 1971. november - 14. oldal

Vajda Lajos
festő.

1930-1934-ben Kernstok Károllyal
Párizsba ment, ahol Fernand
Leger francia iparművésztől
sokat tanult

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Művészet, 1971. november - 14.oldal

Vajda Lajos
festő

Párisból 1934-ben tért vissza a
művész, részben Budapesten,
Szentendrén és Szigetmonostorom
élt nagy nyomorban.

Nagy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
Müvészet, 1971. november - 14.oldal

Vajda Lajos

A Fővárosi Képtár 1947-ben rendezett kiállitásá, a negyven éven aluli müvészek seregszemléjén részt vett absztrakt képével.

Rabinovszky Máriusz: Két korszak határán Bp. 1965
216.1

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

az Alkotás Művészházban rendezett emlékkiállításának katalógusából Kállai Ernő előszavával közli a könyv egész terjedelmében

~~Idézve:~~
Kortársak szemével, 1896-1945. Szerk. Németh Lajos,
Bev.és összeáll. Perneczky Géza,
Bp.1967. Corvina, 265-267 old.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

„Csendélet házak felett" c. tollrajza látható:

valamint „Koponya madárral" c. festménye, mint a könyv utolsó XXIII. sz. képtáblája

Kortársak szemével, 1896-1945. Szerk. Németh Lajos. Bev.és összeáll. Perneczky Géza, Bp. 1967. Corvina, 221. old.

Vajda Lajos

Bálint Endre véleménye róla idézve.

Passuth Krisztina: Bálint Endre festészete.
Új Symposion 1968. 33. sz. 16-17. l.

Vajda Lajos

Montázs - akvarell /repr/
Szénrajz /repr./

Rabinovszky Máriusz:Két korszak határán Bp.1965.
képjegyzék

Vajda Lajos

Képei először a dolgokat mutatják az imbolygó nyomok lassan megközelítik a jelenséget szülő formát.

Mezei Árpád: A szürrealizmus 1962 Bp. 29.l

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

műveit méltatja és dicséri:

Kassák Lajos: A KUT fiataljai

Idézve: Munka, 1930. febr. 12. sz. 382-383. old.-ról
Kortársak szemével, 1896-1945. Szerk, Németh Lajos.
Bev. és összeáll. Pernéczky Géza
Bp.1967. Corvina

244. old.

Vajda Lajos

Fotomontázsai „A magyar fotóművészet 125 éve" c. kiállításon

Perneczky Géza: A magyar fotóművészet 125 éve
Valóság X. (1967.) 3. sz. 54. l.

Vajda Lajos Kat.

1. Fotomontázs, 1933, 68 x 54 cm.
2. Fotomontázs, 1933, 62 x 50 "
3. Finalt. (cerura) 1934. 63 x 48 "
4. Fej. (szénrajz) 1934. 63 x 45 "
5. Anna Margit festőművésznő arcképe 1934. szénrajz, 63 x 47 cm.
6. Női fej félprofilban. 1934. vörös kréta. 63 x 47 cm.
7. Férfifej. 1934. vörös kréta. 52 x 48 cm.

Vajda Lajos (1908 – 1941). Emlékkiáll. Bp.-Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina. Bp. 1966.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét említik, mint nem-
rég elhalt művészét, aki ... „jelentős mű-
vével ... nagyon is elevenen és az elő-
térbe valónak bizonyul majd ..."

Idézve: Kállai Ernő: Őszinte beszámoló egy beszélge-
tésről /Szalay Lajossal/,
Magyar Csillag, 1942.jan.1.II.évf.1.sz. 44-49.old.ról,
Kortársak szemével, 1896-1945. Szerk.Németh Lajos,
Bev.és összeáll. Perneczky Géza,
Bp.1967. Corvina, 260 old.

M.D.K.

Vajda Lajos „festő"

nevét említi Korniss

Pán Imre körkérdésére beérkezett válaszok: Az uj magyar művészet önarcképe, Európai Iskola, 1945.
Idézve:
Kortársak szemével, 1896-1945. Szerk. Németh Lajos,
Bev. és összeáll. Perneczky Géza,
Bp.1967. Corvina,

278. old.
+279. "

Vajda Lajos

Az ikon számos XX. századi művész között öt is megihlette.

P. Szücs Julianna: Az ikon mellé; Hügyüjtő, 4. sz. 8. l.

MDK

Vajda Lajos

Elvont művészet II.csop.kiáll. Képzőm.Szab.szerv.
1947. jul.

~~[illegible] 1730 óta a város tulajdona.~~ Egy-
lámos oromzattal. (Az emeleten palmbérdív. Balra) ~~Barokkstilü~~ oszlo-
szobraival, amely Walach Tamás kis-
1690-ben, 1730 óta a város tulajdona.

vári városháza kőfaragója. MM, 41 –
hérvár V és MV. Bp. 1957, 23 l – Tibe Ze-
43 l, 4–5. kép)

Vajda Lajos
rajzai

MDK

Európai Isk. miniatür grafikai kiáll.

Pán I: Az Európai Iskola. Index, 21-24. 1947.

MDK

Vajda Lajos
képei és rajzai

Pán I: Az Európai Iakola. Index, 1947. 21-24.

néhai Vajda Lajos

MDK

xxxxxxxxx, az Európai Iskola tagja

Pán I: Az Európai Iskola. Index, 21-24. 1947.

Vajda Lajos MDK

A Kassák szerkesztette MUNKA c lap köré gyült konstruktiv fiatalok: Kornis Dezső, Kepes György, ~~[illegible]~~ Trauner Sándor. /A 20-as évek második felében./

Később csatlakozott hozzájuk Vajda Lajos és Hegedüs Béla.

DÁVID KATALIN: A XX. század magyar müvészete.
I. Konstruktiv törekvések.
Müvészéttörténeti tanulmányok. Bp. 1960. 73-89. l.
81. l.

Vajda Lajos MDK

Korniss Dezső 1934-től Vajda Lajossal együtt Szentendrén és Szigetmonostoron a bartóki népzene-gyüjtés módszerét követve, népi képzőművészeti motivumokat kutatnak.

DÁVID KATALIN: A XX. század magyar művészete.
I. Könstruktiv törekvések.
Művészettörténeti tanulmányok. Bp. 1960. 73-89.l.

82.l.

MDK

Vajda Lajos

Vajda Lajos Korniss Dezsővel /Bartók és Kodály gondolataira támaszkodva/ úgy vélték, hogy a népművészet stilusformáiból kell felépiteni az uj festészetet/. Előzőleg együtt töltöttek hosszabb időt Párizsban is. Az az együttműködés az "Európai Iskola"egyik gyökere.

MEZEI ÁRPÁD: Vajda Lajos és az "Európai iskola". Művészettörténeti tanulmányok. Bp.1960. 215-219. l.

218.l.

Vajda Lajos, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtárban az egyre inkább növekvő tekintélyü szentendreieket Szántó művészete is képviseli. 40. sz. kép. 227. old Vajda

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története
Uj szerzemények I. 219. old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967. Pécs, 1968

Vajda Lajos, festő (1) MDK

A Képzőművészeti Főiskolán Csók István tanítványa volt. A tragikus sorsú – tüdő- és csont-+BC-s művész tudatosan törekedett arra, hogy a népművészeti kutatások segítségével: a nép, a múlt a munkásság művészetének adaptálásával elmélyítse saját művészetét. Különösen rajzai mutatják kutatásai eredményeit.

Murányi-Kovács Endre: Vajda Lajos emlékkiállítás Szentendrén 8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1966. máj. 5.

Vajda Lajos, festő 2 MDK

A népi tradiciók felelevenítését, a szándékolt archaizálást érzékeltetik „ikonos festményei": Ikonos önarckép, Ikonos fej, Felmutató ikonos önarckép, Két figura, Egertyás lány, és ezeken kívül más, színes emberábrázolásai is: Román parasztasszony, Dinnyefej stb.

Mennyi-Kovács Endre: Vajda Lajos emlékkiállítás Szentendrén 8.

NÉPSZABADSÁG, kp. 1966. máj 5.

Vajda Lajos, festő (3) MDK

Festményei között vannak a modern magyar festészet század eleji törekvéseivel szorosan kapcsolódó alkotások is: Kalapos fej; Könyöklő; Női fej félprofilban. Barátja: Ámos Imre írja: „Munkássága befejezett egész."

Murányi-Kovács Endre: Vajda Lajos emlékkiállítás Szentendrén 8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1966. máj. 5.

Vajda Lajos, festő (4) MDK

Férfifej, 1934

Rajz. Repr.

Murányi-Kovács Endre: Vajda Lajos emlékkiállítás Szentendrén 8.

NÉPSZABADSÁG, bp. 1966. máj. 5.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét (szerző) az 1928-ban Kassák
herdeményezésére és szerkesz-
tésében indult Munka folyó-
irat körül csoportosuló fiatal
teretséger között emeliti. Kassák
festészetének hatása később „felszívó
dott Vajda pikturájába"... Kiemeli 1936-
évi hettős önarchépét.

Bori Imre-Körner Éva: Kassák irodalma és festészete

Magvető, Bp. 1967.

217. old.
+ 220-221.

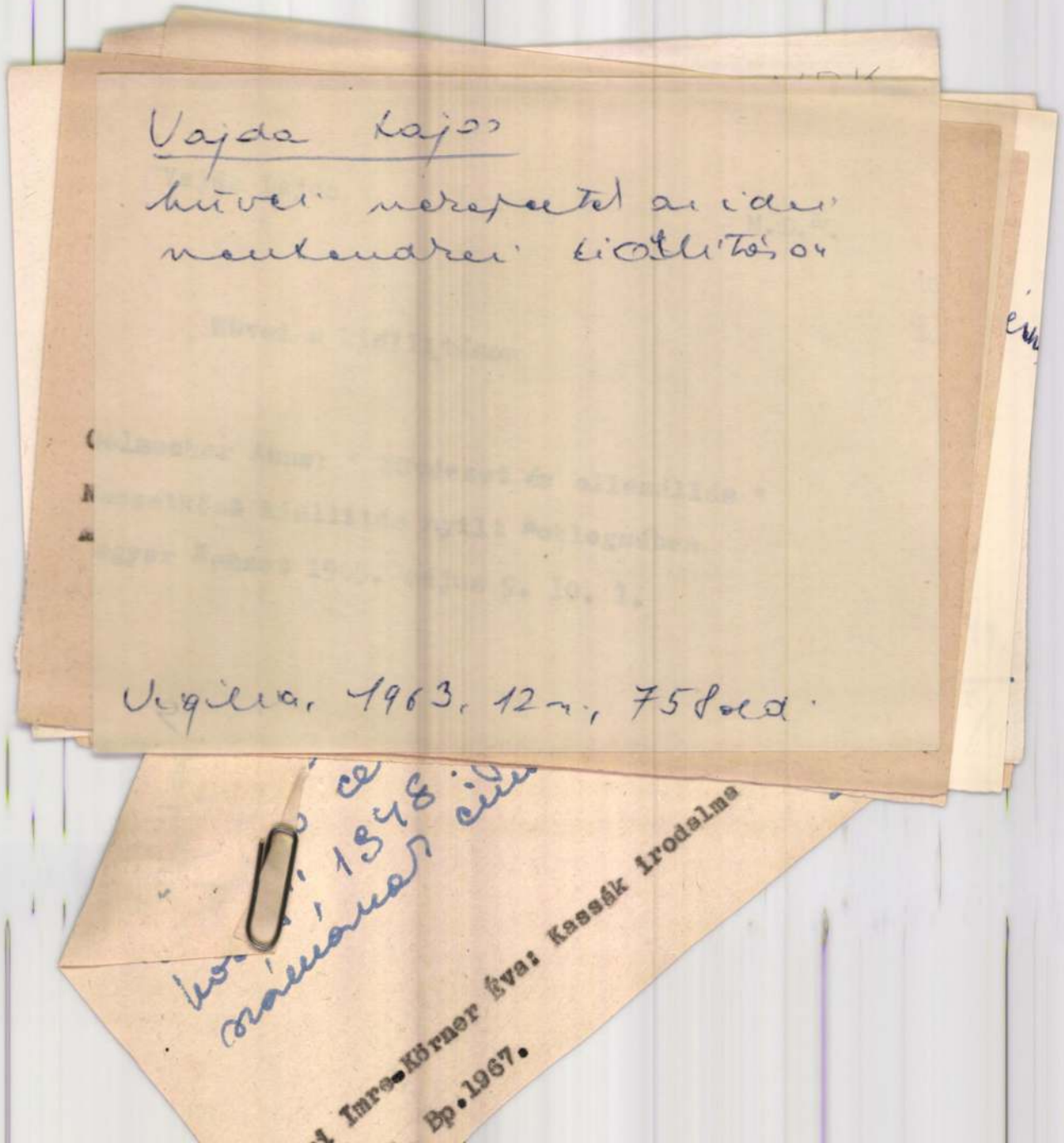

Vajda Lajos

hűvei nezepetel az idei
mentendrei kiállítás on

Vigilia, 1963, 12 n., 758 old.

1948

Imre-Körner Éva: Kassák irodalma

Bp.1967.



M.D.K.

Vajda [Lajos]. festő

nevét a magyar avantgarde második hullamának a 30-as évek második felében kibontakozó szürrealizmusának jellemzésére említi:

Németh Lajos hozzászólása a MTA ankétjám "Az ujkori magyar művészet periodizációjának problémái"-ról

Művészettörténeti Értesitő, Bp. 1967. XV. évf. 1. sz. 22 old.

Vajsha Lajos

Emlékre

Pernecky G.: Szentenska nyolcadik templarna
Élet és Tudomány, Bp. 1964. sep. 13.

Vajda Lajos

Vaszary tanítványai körül került ki.

Permeczky Géza: Gadányi Jenő emlékkiállítás a Nemzeti Galériában.

Magyar Nemzet, 1967. VI. 22. 4. O.

MDK

Vajda Lajos, Jeti

szerepel.

–: Szentendrei szeremények 2.

ESTI HIRLAP B.: 1970. jan. 13.

Vajda Lajos
festő-

M.D.K.

Méltatás.

Pernecky Géza. A szentendrei művészet
Élet és Irodalom, 1968. szept. 28 - 8 lap

Vajda Lajos, festő 2

MDK

Ikonos önarchége

(részlet)

Repr

R. Gy.: Vajda Lajos születésnapjára 7

Népszabadság, Bn. 1968 aug. 6

MDK

Vajda Lajos, festő

1

Hatvan éves lenne a negyedszázada halott Vajda Lajos.

„A modern magyar polgári festészet egyik legjelentősebb mestere volt".
Ő is a szentendrei művészek közé tartozott.
Azok közé, akik „megdöbbentő tragikummal" teremtették meg a fasizmus korának dokumentumait.

R. Gy.: Vajda Lajos születésnapjára 7.

Népszabadság

Ap. 1968. aug. 6.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő (1908-1941)

"a magyar festőinek egyik legértékesebb hagyományából, a konstruktív szemléletből indult el, melynek lelkiismeretes ápolói a Nyolcak voltak"... írja Passuth Krisztina. Felkeresi Vajda szegénységét, fiala Munka folyóirat csoportjával szakít, Szabó Lőrinc, Sárközi György, Kassák Lajos, Uitz Béla, Bálint Endre, Tihanyi Lajos, Kmetty János, Barcsay Jenő, Bortnyik Sándor, Kádár Béla, Egry József, Czóbel Béla, Rippl-Rónai József, Csók István, Ferenczy Károly, Ferenczy Noémi, Ferenczy Béni, Derkovits Gyula, Szőnyi István, Gadányi Jenő, Kondor Béla, Vilt Tibor, Szántó Piroska, Szobotka Imre

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

... „motivum kincseit a zsidó családi ethon ... a gőcséji szülőhely népi motimai, kisgyermek-korának Belgrádban töltött ... emlékei ... kinálták." Képeit szerénységében sokasam szignálta: legtöbbnyére, ceruzával, tollal dolgozott és olajképeit is papírra festette. Szerző közli „Tányéros csendélet" (1936), „Barátok" (1937) „Tányéros csendélet madarakkal" (1936) c. rajzait „Ikonos önarckép" (1936), „Meszkos csendélet" (1934) c. pasztelljeit és „Koponya"./.

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp. 1966. XXI évf. ápr. 29. sz.

791 - 796. old.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

... madárral" (1939) c. szénrajzát. Felsorolja ~~[illegible]~~ művét és finom meglátásokkal jellemzi Vajda „bensőséges, befelé forduló ... mélységesen körösségi hitét ... miszticizmusra való hajlamát és egyéni humanizmusát ..."

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp.1966. XXI évf. ápr. 29. sz.
791-796. old.

Vajda Lajos, festő

MDK

Megemlítve.

Székely András: Szentendrei művészek Székesfehérvárott

7.

Népszabadság, Bp. 1969. dec. 17.

Vajda Lajos

Bálint Endre unokatestvére, legbensőbb barátja. Festészete
konstruktív szürrealizmusnak nevezhető.

Mándy Stefánia: Bálint, Desclée de Brouwer, 1967, 8.l.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV., Dózsa György út 41

szövarch.114-8.

Vajda Lajos /hatása Derkovitsra

Bálint Endre kikérdezéséből.

kikérdező:lakatos József.1955 szept 12.

Vajda Lajos

A Tamás Galéria kiállitásain szereplő müvész.

Bende J:
A képzőművészeti egyesületek története,kézirat.

Vajda Lajos

Szerepel a Szentendrei Művészek Kiállításán. A harmincas évek közepén kezdte el munkáját.

Körner Éva: A szentendrei művészek kiállítása (cikk)
Jelenkor 1964 II. 165 oldal

mdk

Vajda Lajos

rajzai

Papp 6 szkár: A valóság ábrázolás korszerűsége a kiptőművészetben.

Uj Szás 1962 1 sz. 64. l

mdk

Vajda Lajos

„Műveszeteről kicsiny könyv"

Megjegyzések képzőművészetünk helyzeteről
Kmetty Sándos levele Nemeth Lajoshoz

Uj Szás 1962 H. sz 362. l

Vajda Lajos

szürrealista festő

Pernecsky Géza: Tanulmányút a Pávakertbe, Bs.
1969.

89.o

Vajda Lajos

1941. halála
Halálág készült szentajzai: Pollock és
Appel stílusa, nonfiguratív

Perneczky Géza: Tanulmányút a Pávakertbe,
Bp. 1969.
262 o.

Vajda Lajos

Gentendrén dolgozott.
Hatások: - pravoszláv ikonok
- a Mária Terézia korabeli népi barokk építészet
- zsidó vitnálék

Perneczky Géza: Tanulmányút a Pávakertbe,
Bp. 1969.
261. o.

Vajda Lajos

Több éven át Párizsban dolgozott Kassák avantgard folyóiratánál Vajda Lajos is...

Lelkes István: A magyar folyóirat-vének útja.

Új Ifjúság VI. évf. 1966. jún., 6. sz. 95. l.

MDK

Vajda Lajos, festő

Munkásságát mai művészettörténeti jelentőségű.

Rózsa Gyula: Változó szentendrei festőnet 7

Népszabadság Bp. 1969. szept. 24.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

A két világháború közötti idő a magyar történelem egyik legszomorúbb negyedszázada, politikai tragédiákhoz vezetett; művészete azonban időtálló. Nagy alkotóhat tarthatunk számon... a képzőművészetben Derkovits, Egry, Nagy István, Bernáth Aurél, Aba-Novák Vilmos, Berény Róbert, Vajda Lajos s Barcsay Jenő alkotott a kor szinvonalán...

Csine Mihály: Irodalmunk a két háború között.

Jelenkor XIII. évf., 5. sz. 1969. máj. 488-489. l.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Vajda

A fényképezés... bőségesen adja vissza a leíró művészetektől egykori kialakulásához és szajátos formanyelvéhez nyújtott kölcsönöket: sok új lehetőséget és stilusvariációt tárt fel már... a festészet számára. Gondoljunk... a fotózástól megihletett optikai felfedezések hatására Seurat és társainak „posztimpresszionista, divizionista, pointillista" stilusváltozásaiban vagy a mozgófilm hatására a dadaisták és szürrealisták által kedvelt expresszív képmontázsokban (Vajda), akár az... „opart" és „popart" alakulatairra - mind a fényképezéstől nyerték... alakulásuk... jellegzetes... intuíciót.

Bodri F.: A Fotóművészet c. fotóiratról. Jelenkor XII. évf. 4. sz. 1969. ápr. 369. b.

Vajda Lajos

a Szigetmonostori ablak
és a Szentendrei csend. c.
répetet emelik?

Élet és Irod., Perneczky Gézá, a
Szentendrei Művészet, 1968, sep. 28.

Vajda Lajos

művészetéről katalógussal volt Vilt Tiborét.

Körner Éva: Movement and space.

The New Hungarian Quarterly, Budapest,
1966. 21. sz. 54 l.

Vajda Lajos

Három és fél évi párizsi tartózkodása alatt (1930-tól) lette magáévá a szabadság utáni vágyódás és forradalom eszméjét.

Szabadi Judit: Magic Naturalism.
The New Hungarian Quarterly, Budapest.
1966. 22. sz.
195 l.

M.D.K.

Vajda [Lajos J. festő"

nevét említi:

Mezei Ottó: Dési Huber az ember és a művész ...

Művészettörténeti Értesitő, 1968. XVII,évf. 1-2.sz.

110. old.

MDK

Vajda Lajos

Fej kompozició, szén

20.sz.i müvek bp.i mügyüjteményekből, N.Gl.
1963.jul.

14 D. 4

Vajda Lajos
festő

1966-ban Szentendrén
Vajda Lajos emlékkiállí-
tást rendeztek.

Rózsa Gyula: Szentendrei gondolatok.
Élet és Irodalom, 1967. aug. 5 - 8 lap.

N.D .F.

Vajda Lajos festő

25 éve halt meg. 1941-ben

Szentendrén dolgozott
Ikon önarckép
Északi táj,

Perneczky Géua: Vajda Lajos emlékkiállitás
Szentendrén

Magyar Nemzet 1966. ápr. 26. 4.l.

26. 4.J.

Vajda Lajos, festő MDK

A korán elhúnyt szentendrei festőművész művészi hagyományainak folytatója Szántó Piroska.

Perneczky Géza: Szántó Piroska képei a Csók Galériában 8. l.

NÉPSZABADSÁG, bp. 1963. ápr. 25.

MDK

Vajda Lajos, festő

Kunváry Bella gyűjteményének (333 mű) megvásárlásával Vajda képe is került a pécsi múzeum birtokába.

Rózsa Gyula: Pécsi képek 8.

Népszabadság, Bp., 1969. jan. 25.

MDK.

Vajda Lajos
festő

Ikon összképével szerepel
a tárlaton.

Telepy Katalin: A XX. századi magyar festészet . . .
Művészet, 1969. január — 31 lap.

Vajda Lajos

feleségе Vajda Júlia festőművén

Drándy Stefánia: Vajda Júlia
Magyar Műhely, Párizs, 1969. jan. 15. 47-49.o.

Vajda Lajos

... a „szür-naturalista" képek kétértelmű feszültsége még leginkább a szürrealizmust juttathatta a... kiállításlátogató eszébe, - de a magyar szürrealisták, Ámos Imre, Vajda Lajos és Bálint Endre képei ugyancsak messze esnek ettől a felfogástól...

Perneczky Géza: A magyar „szürnaturalizmus" problémája.
Új Irás VI. évf. 1966. nov. 11. sz. 104. l.

Vajda László

grafika

Új Symposion, 46. szám, 250.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

szentendrei művén volt

Passuth Krisztina: Új törekvések a szentendrei festészetben
Új Symposion, 45. szám, 28.o.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

meghalt 1941-ben

Passuth Krisztina: Bálint Endre festészete
Ly. Symposion, 33. szám, 16.o.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Vajda Lajos

neutendrei kiállításán kiállított művek körül:
Ikon-önarckép, Északi táj

Perneczky Géza: Tanulmányút a Párakertbe,
Bs. 1969.

262.o

M.D.4

Vajda Lajos
festő-

Méltatás.

Lőrincz Sándor: A szocialista művészcsoport
Művészet, 1965. január - 10 lap.

VAJDA Lajos

VADAS József: Kétszemélyes muzeum : A fehérvári Uj Magyar Képtár. - Mozgó Világ, 1991. 6.sz. 119

VAJDA Lajos

Mándy Stefánia: Vajda Lajos.

rec. SÁRKÖZI Mátyás: Keserü sorok a magyar képzőművészetről. = Irodalmi Ujság, 1964. okt.15-23. 6.


Ferenczy Valér

VAJDA Lajos

B. T. Vajda Lajosról =
Irodalmi Újság. 1962 márc. 1. 3.

VAJDA Lajos

PERNECZKY Géza: Kisérlet egy legenda racionalizálására : György Péter - Pataki Gábor: Az Európai Iskola és az Elvont Müvészek Csoportja. Bp., 1990 [rec.] - Buksz, III. évf.2.sz. 1991 194. sz.

Vajda Lajos

festőmárvén

Terméret-táj.
A tájábrázolás változásairól
Repro: Dinamikus egyensúly
tus, papír, 86 x 60 cm
Műrémet 1939
90/1

Láncz Sándor
ciné

VAJDA Lajos

szimbolumrendszere - ef. Zámbó István

lá ÉS 1990. 47.sz. 12.p.

VAJDA ZSIGMOND

homlokzati mozaik, Bp., VII.Dob u. 85. elemi iskola

épületterv: Hegedüs Ármin. épült 1905/1906

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 **40.p. és képe**

VAJDA Lajos

Forgács Éva: Rekviem három év szabadságért.
= Magyar Napló, 1990.43.sz. 14.p.

-

Az előfizetés díja egy évre 2
/kérésre/ 1.500.- Ft-os kedve
OMIKK Értékesítési osztály, B

Remélve, hogy e szolgáltatásu
Intézményükben folyó munkákba

Tisztelettel:

Vajda László

Kállai Ernő emlékére

Magyar Nemzet 1985. XII. 18.

Vajda Lajos

Szemethy Imre bibliofil

Magyar Nemzet 1986. 10. 8.

Vajda Lajos

A Galilei mechanikai

Magyar Vencel
1986. 1. 14.

Vajda Lajos

Találkozás Kepes Györgyi

Magyar Nemzet 1986. IV. 12.

Vajda Lajos

Meghalt Balint Endre

Magyar Nemzet 1986. V. 5.

Vajda Lajos

A képzőművészet három nemzedéke
a Műcsarnokban

Magyar Nemzet 1986. 1. 18.

VAJDA Lajos

"Az alföldieket tul egysikunak minősitette, inkább csak Nagy István szófukar tájait dicsérte. A szentendreiek közül Vajda, Korniss és Barcsay érdekelték. Vajdának dicsérte rajzi érzékenységét, bár véleménye szerint erősen hatott rá Klee. Jó véleménye volt Korniss Illuminációiról, Barcsaynak minden munkáját megnézte. Az anatómiát, mint müvészi teljesitményt becsülte, bár véleménye szerint Leonardo tévedése volt, hogy a müvészetben olyan nagy szerepet tulajdonitott az anatómiai ismereteknek. "

NÉMETH Lajos: Fülep Lajos és a modern müvészet. In. Jelenkor, 28. évf. 9.sz. 1985. 784.p.

Vajda Lajos

Lukácsy Sándor: Vidék Bpeseten
Kiállítás tanulságokkal

Magyar Hírlap, 1985. V. 21

Vajda Lajos, festő

L: Sass Géza

Vadas József: A másik arc

12.

Élet és Irodalom, 1985. szept. 27 - XXIX/39

Vajda

Bálint Endre katedrái

Magyar Vilmos 1985/4

Bajza Lajos

Ladányi Imre tárlata a Nemzeti
Galériában.

Magyar Nemzet, 1986. VIII. 16.

Vajda Lajos

Kállai E. Kiállítás 1982.
Óbuda G.

→ Anna Margit

MŰVÉSZET 1985/1/63

Bajda Lajos

Gloucz Béla kiállítása az Ernst Múzeumban

Magyar Hírlap, 1986. VI. 24.

Vajda Lajos fm

→ Anna Margit

Művészet 1985/4/55.
56

Vajda Lajos festőm.

döntő hatás
Szóntó P. re

→ Szóntó Piroska tu
Művészet 1985/4/43.

Vajda Lajos

első tárlata Nyugat Európában 1958-ban, Bruxelles-ben a Palais des Beaux-Arts-épületében. Műveit 1934-1941 között festette.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Bpest, 1966. 23. sz. 89-90 l.

Vajda Lajos.

Ifju korát szerbiában töltötte; az aranyos fényü frescok és a görögkeleti ikonok hatással is voltak művészetére. Figyelemreméltó, hogy műveit sohasem szignálta.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 23. sz. 90l

- Vajda Lajos

Korónak szörnyű individualizmusának tudatában – azellen ő a legélénkebben tiltakozott – sikerült annak ellenmondásainak felismerésével megoldást találni.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Pest, 1966. 23. sz. 90 l.

Vajda Lajos

Művein a lét drámáját vetíti elénk; alkotásai, amelyeket 1936-37 között festett a hitből fakadnak és azokat az egyszerűség és tisztaság jellemzi.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 23. sz. 90 l.

Vajda Lajos

Művein a mulandó dolgokat a legteljesebb tisztaulátással rögzíti s egy pillantás ünnepélyességében felemeli azokat a fennköltségig.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Bpest, 1966. 23. sz. 901

Vajda Lajos

Műveinek hasonlóját nem találhatjuk más festőnél. Képein vallásos-egyházi kellékek szerepelnek, azonkívül sírfeliratrészletek is.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 23. sz. 90 l.

Vajda Lajos

Képein láthatunk még dekoratív szimbolumokat, csontokat-koponyát, omelyeket hihongsulyoz.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Bpest, 1966. 23. p. 90 l.

Vajda László

Ugyancsak találhatunk még képein falusi kőrzak ablakpárkányait, templomtornyokat, népművészi alkotásokat.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 23. sz. 90.

Vajda Lajos

a magyar művészet egy sajátságos formájának kifejezője, analitikus művészi felfogása önmaga és semmi egyéb.

Gálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hungarian Quarterly, Apest, 1966. 23 p. 90 f.

Vajda Lajos, festő

L: Trauner Sándor

Harangozó M: Merész és eredeti álmodozó 2.

Esti Hírlap Bp. 1982. jan. 6.

Vajda Lajos fa

kutása

↓

→ Balint Endre

MŰVÉSZET 1985/2/29

Vajda Lajos, festőművész

Új magyar rajzművészet.

Rippl-Rónaitól Vajdáig.
Emlékezés Gombosi György
művészettörténészre

a kiállítást megnyitja Németh Lajos
társadalmi egyetemi tanár,
1984. márc. 29.-én, a Magyar Nemzeti Galériában.

Meghívó.

1984. márc. 29.

Vajda Lajos

A magyar művészetben az ő felfogása kiindulópont lehet a jövő művészei számára; utolsó alkotásai teljesen absztraktok.

Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form. The New Hung. Quarterly, Budapest, 1966. 23. p. 90 l.

Vajda Lajos fm

B.E. emlékezései

→ Bálint Endre f

MŰVÉSZET 1985/9/63

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941).

A Göcseji Múzeum művészettörténésze, Sárkány József felsorolja, hogy kik tartoznak a gyűjtendő körbe:
Vajda Lajos, a maga szürrealista-konstruktív, absztrakba hajló világával.
Vajda Lajos műveiből láthattuk a Zsinagógában – a művész kiállításán.

Magyar Hajnalka: Gyűlik-e a gyűjtemény?
Zalai Hírlap, 1984. jún. 9. 9. old.

Vajda Lajos

Korniss Dezső műtermében

Tisztatáj 1984 / 4

Vajda Lajos festőművész

- A szentendrei stikusként emlegetett ivány mat képviselője

Kód: Bánossuky Miklósnál

Pest Megyei Hírlap, 1983. dec. 10.

Vajda Rajos festőművész

– El Karouschij hőtődése Vajdához (... mert számomra fontos tárgyakat vonultat fel.)

Rád: Intesjú El Karouschijjal

Láttuk, hallottuk

'83. dec. 8.

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941).

Hasznosné Szöllős Ilona kódex-iratgrafika konzervátor az adásban elmondja, hogy ki volt az a három művész, akiknek a műveivel ezt az utolsó tíz évet eltöltötte: Csontváry, - Vajda Lajos, Ulitz Béla. -
Vajda Lajos művét, amellyel dolgozott, úgy ismerte meg a kézvonását, tehát úgy ismerte meg a művét, mint ahogy talán senki, aki csak vizuálisan, ránézve foglalkozik és nem magának az alkotásnak a legapróbb kis rezzenéseivel.

Egy pálya vonzásában.

1984. III. 14. Kossuth 20.15 (Kné).

Vajda Lajos

A művészet szolgálatában

Kiállítás a Galériában

Magyar Nemzet 1985. VII. 5.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941)

A „mindent szemmel tartó kritikusok" egyike volt, írta Kállai Ernőről életművének kutatója és irásainak összegyűjtője, Forgács Éva művészettörténész. Valóban így van és hozzátehetnénk, hogy elfogultságok nélküli kritikus, aki éppúgy meg tudta érteni Vajda Lajost, mint a teljesen más szemléletű bauhaussokat, vagy éppen Csók Istvánt.

Tisztelet Kállai Ernőnek.

Tükör, 1983. febr. 6. 24. old.

Vajda Lajos festményén

Lóska Lajos: Életszilánkok
Bálint Endre fotómontázsai
a Tátrák galériában

Művészet, 1983. április

Vajda Lajos festőművész

Hoffán Éva : Szegely László

Művészet, 1983. április

Vajda Lajos festőművész

Gyetvai Ágnes: Kortársaink közgyűjteményben

Művészet, 1982. március

Vajda Lajos festőművész

Heitler László: Profán oltárok
Gicsey János triptichonjairól

Művészet, 1982. március

Vajda Lajos festőművész

Heller László: Képek és írások

Művészet, 1983. január

Vajda Lajos festőművész

Bodri Ferenc: Trauner Sándor tárlatának élménye és tanulságai

Művészet, 1982. június

Vajda Lajos festőművész

Loska Lajos: Képzelet

Művészet, 1982. február

Vajda Lajos festőművész

Egry Margit: Svéd vélemények a modern magyar művészetről

Művészet, 1982. október

Vajda Lajos festőművész

Fábri Péter: „..... akkor pedig szinről szinre"
Karátson Gábor festészete

Művészet, 1983. augusztus

Vajda Lajos festőművész

ÚJ MÚZEUMOKKAL gazdagodik az idén Pest megye. Októbertől látható egyebek között Szentendrén Vajda Lajos festőművész emlékkiállítása, amelyet egy erre a célra kialakított épületben rendeznek be, közkinccsé téve a Vajda-hagyaték legértékesebb darabjait.

Népszabadság, 1985.11.11

Vajda Lajos

Szabadi Judit: Hagyomány és korszerűség

Telenor, 1984. IX.

Najda Lajos
kiállítása a Budapest galériában

Magyar Nemzet 1984. III. 18.

Vajda Lajos
az Európai Iskola tárlata

Magyar Nemzet 1984. XI.4.

Vajda

A Vasilescu-gyűjtemény

Mogga Nemzet 1984. IV. 6.

Vajda Lajos

Gombori György - emlékkiállítása

a Nemzeti Galériában

Magyar Nemzet 1984. V. 18.

Vajda Lajos
Búcsú Kormiss Dezsőtől

Magyar Nemzet 1984. VIII. 29.

Vajda Lajos

Beszélgetés Bálint Endrével

Budapest, 1984. 11.

Vajda Lajos
Séta az új szabadtéri kiállításon

Magyar Nemzet 1985. 11. 23.

Vajda Lajos
Bálint Endre emlékezési

Magyar Nemzet 1985. III. 22

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941)

Korniss Dezső Vajda Lájost még a főiskoláról ismerte. Nagyon egyedülálló fiú volt. Párizsban találkoztak össze, Korniss 1931 őszén jött haza, Vajda majd három évvel később. Egy évig együtt dolgoztak Szigetmonostoron, nekivágtak ennek az ~~mi~~ úgynevezett Bartók-Kodály-programnak. – A negyvenes évek elején Vajdát behívták munkaszolgálatra, ősz volt, hideg zimankós idő. Vajda egyszál öltönyben ment el, negyvenfokos lázzal, kiújult tüdőbajjal...

Csapó György: Beszélgetés Korniss Dezső festőművésszel, Magyar Nemzet, 1982. aug. 7.

Vajda Lajos, festőművész (1908-1941)

az Óbudai Galériában vált meg egy nagyon érdekes és különös kiállítás, címe: Kállai Ernő emlékezete. E kiállításon azoktól a művészektől láthatunk művelset, akikkel Kállai kapcsolatban állt, akikről írt, akikkel összejárt, akiket támogatott, stb. – Korniss Dezsőtől és nem utolsó sorban két csodálatos, a „Fekete-korszakból" Vajda Lajostól szerepel itt művéikből.

Sátunk, hallottuk.

1982. XII. 1. Petőfi 10,45 (Vészárosné).

Vajda Lajos festőművész

Heitler László: Szibilla a XX. században

Művészet, 1983. március

Vajda Lajos festménye

Sinkovits Péter: Tisztelet Picassonak

Művészet, 1982. március

Vajda Lajos festőművész

Ujlaki Gabriella: A kollázs elnyeli a montázst?

Művészet, 1983. február

Vajda Lajos, Pestő

L: Trauner Sándor

Nagy Zoltán: Dortól Trauner

7.

Ninszabadság, Bp. 1982 jan. 15

Vajda Lajos, festő

L: Bálint Endre

Vadas J: Ördögűzés esettel 12.

Élet és Irodalom Bp. 1984 dec. 7. XXVIII/49

Vajda Lajos, festő

L: Nagy Gábor

Vadas J: Három a ... 13.

Élet és Irodalom Bp. 1984. nov 30. XXVIII/48

Vajda Lajos, festő

L: Gaál József

Szemethy Imre: Kifulópágán 204-226

Mozgó Világ, Bp. 1984. jan-feb- X/1,2

Vajda Lajos festőművész

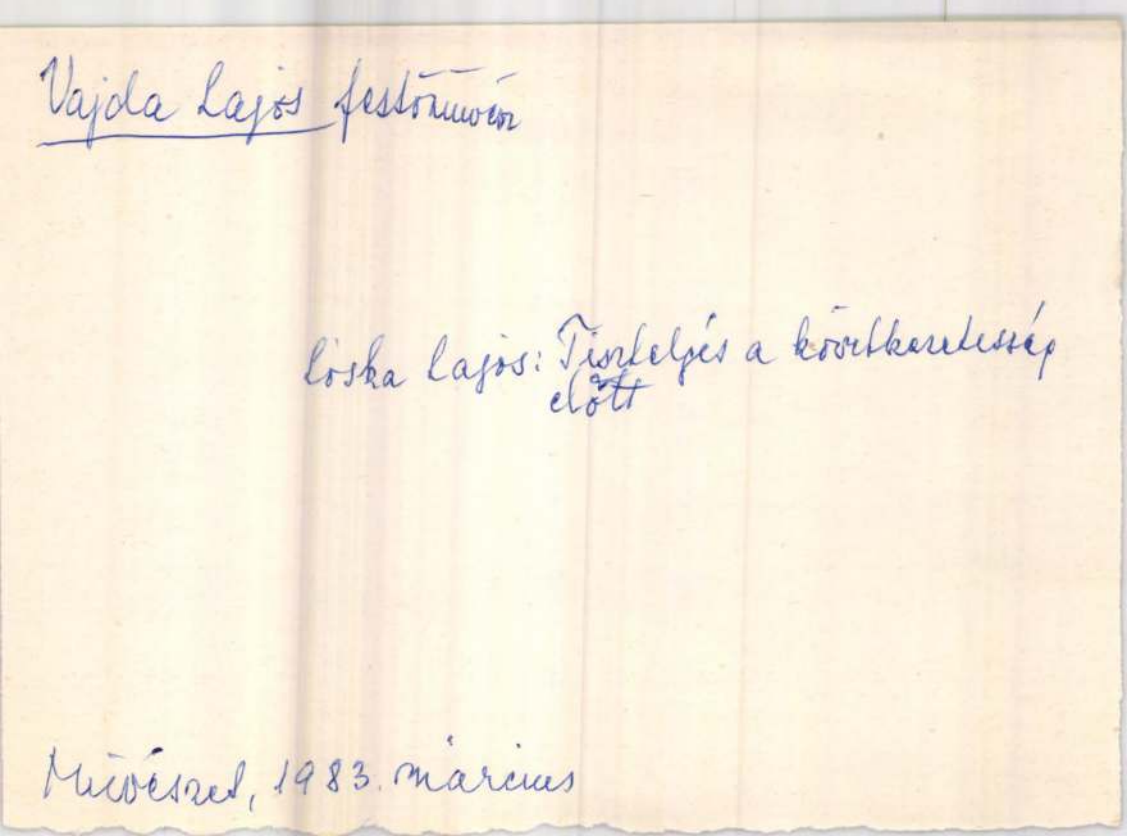

Művészet, 1983. március

Vajda Lajos, festőművész

Klub!

30
kedd

17,30 Vajda Lajos művészete.

Magyar Nemzeti Galéria Rendezvénynaptár.
1982. Március hó.

Vajda Lajos, festőművész

Vaszkó Erzsébet festőművésznek legutóbb Szentendrén volt gyűjteményes kiállítása 1978-ban. – A művész általában a nagyon érzékeny művészeket szereti, például Vajdát, szelleme közel áll hozzá. – Barcsay konstruktivitása meghatározója mai művészetünknek – mondja Vaszkó Erzsébet.

Csapó György: Látogatóban Vaszkó Erzsébet festőművésznél.
Magyar Nemzet, 1982. jún. 19. Mold,

Vajda Lajos, festő

L: Kassák

Kristóf Károly: Hét levél Barbók emlékére 2

Esti Hírlap Bp., 1931 szept. 23

Vajda Lajos, festő

L. Berény Róbert.

– Magyar képzőművészeti kiállításon – 8.

Népszabadság | 1981. okt. 31.

Vajda Lajos, festő

L: Székely Bertalan

mol —: Nagynakású kiállítás ... 2

Esti Hirlap, Bp. 1981 szept. 30.

Vajda Lajos, festő

L: Barsay

Láncz S. Képzőmův Krónika 453-456

Jelenkor, Pécs, 1982 máj XXV/5

Vajda Lajos, festő

L: Zilahy György

Vadas József: A fák állva halnak 12

Élet és Irodalom. Bp. 1983. júl. 22. XXVII/29

Vajda Lajos

Emlékezés

Magyar Nemzet 1983. VIII. 6.

Vajda Lajos, festőművész

Trauner Sándor Franciaországban élő magyar származású művész, aki a népszerű jellegű filmek sikeres – Oscar-díjas-díszlettervezője lett, most a Magyar Nemzeti Galériában rendezte meg a kiállítását. – A művész eredetileg avantgardista festő volt, Kassák Lajos csoportjában, a „Munkakör"-ben kezdte el tevékenységét. A Képzőművészeti Főiskolán együtt járt Vajda Lajossal, Korniss Dezsővel.

Láttuk, hallottuk.

1982. I. 20. Petőfi 10.45 /S. J./

Vajda Lajos

R. Gy.: Rippl Rózaitól – Gombosi György
Rajzmuvészeti kiállítás a Nemzeti
Galeriában

Népszabadság, 1984. V. 9.

Vajda Lajos, festő

MDK

„A fehér vázott rendezett szentendrei festészeti kiállítás főalakjainak Vajda Lajost s' Korniss Dezsőt érezte a rendező."

A harmincas évek szentendréjét Vajda Lajos alakja malja.

Szabó Júlia: Gondolatok a szentendrei festészetről 461-464. l.

JELENKOR, Pécs. 1970. matjus XIII/5.

Vajda Lajos

1937-38. Pasztell-maszkok

Színnel, tussal alkotott misztikus lények. /Gulácsyval rokon/

Utolsó periódusában vajzmentársokat alkot, nemcsak a hagyományos perspektíva, de a fent-lent tradicionális értelmezése is megszűnik.

Mándy Stefánia: Az európai iskola és előzményei
Bp. 1962.

20.1-21

Vajda Lajos
festő.

1927-ben Budapestre jött és iratkozott be a Képzőművészeti Főiskolára, ahol 1930-ig Csók Istvánnál tanult.

gy Tibor: Szentendre szürrealista látnoka.
et, 1971.november - 14.oldal

Vajda Lajos

Jestő

szül. 1908 + 1941.

ϕ Film-Szinház-Irodalom. 1943. 45. sz.

Kepcsekel.

ϕ Csemiczky: V. L.

emlékkiállítása.

Vajda Lajos

művészetéről irt cikket Jürgen Weickhardt. /Weltkunst, 1969.23o.l./

Bedő Rudolf: Az 1969-ben megjelent külföldi folyóiratok szemléje. - Művtört.Írt.1971.1.sz.67-79.l.

7o.l.

Vajda Lajos

festo

Ф Pester Lloyd

Morgenblatt.

1943. okt. 31.

Ф Kállai, Ernst:

Gedenkausstellung

Ludwig Vajda.

LENGYEL SIMO
dohány árudája
T. [illegible]ÁRDI



EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Vajda Lajos

festő

Szód

2

Ujság. 1943. nov. 4.

(T.-Sz. G. dr.:

V. L. festőművész

emlékkiállítása

az Alkotás Művész-

Házban.)

Vajda Lajos.

Fehér

l

Szépmüvészet
1943. 246 l.

Vajda Lajos emlékkiállítása. 43.

Bp.

Magyar Csillag, 1943. III. évf.

22. sz. 630. l.

Farkas Zoltán: Képcsőművészet.

Vajda Lajos emlékkiállítás – Alk

hár –

Nouvelle Revue de Hongr

1944. XXXVII. a. LXX. I. 50

François Gachot: Három hónap

festészetből

T 13 XI. 15.

Vajda Lajos emlékkiállítás

Bp.

Magyar Csillag

III. évf. 22. sz. 630.

Farkas Zoltán: képzőmű

Vajda Lajos

pesti

irod

Mándy Stefánia:

V. L. emlékkiállítása.

Jelenkor. 1943.

nov. 15.

Vajda Lajos
festő

Uod

Művészet 1938. 19. l.
(Műtermi kiállítások.)



T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Vajda Lajos

A világítóan tiszta rend, amelyet Vajda a szellem nélkül; években a szellem jelenjen megalkotott, csak törékeny és rövid életű konstrukció volt.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?

MÜVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos

Jesso.

Cród

2

Hitfő. 1943. okt. 25.

(Alkotás Művészház)

DUDÁS GYÖRGY
KISHEGYES

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Vajda Lajós

festő

írod

Kampis János:

Képek – és amit

róluk írnak –

Magyarság

1943. okt. 29.



T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Vajda Lajos

festő

hagyatékából ren-
derett kiállítást
1947-ben az András-
sy-úti Művészbolt

Honzas méltatás
Szegi Pál. Kiállítások
naplója. Tér és For-
ma 1947. 139. l.

észüljenek. Mert igaz, hogy az orsz. könyvkiállítás óta hazai könyvkötészei hozzá legszükségesebb, t. i. a díszíz, a külföldről hozatik. Sajnosnak kell nak művészeink és vésnökeink; amazek a vésés technikájában a fokozott akosztálynak sikerült a tanácskozásait hozni létre, a minek folytán egyelőre követelményeinek megfelelőleg fog n a szakosztály indítványára elhatározmét e tárgyra irányozzuk, névszerint megrendeléseket fogadják el, rajzolett, hogy az elfogadott rajzot a megkitűzni a czélból, hogy fölelevenítestészet fenmaradt emlékeinek sajátos

nban azon összeg, mely a kamatok és égséges. Ebből esetleg fedezhetők a s hasonló kiadások. Ellenben megatására, s átalában olyan kiadásokra,

Vajda Lajos

Bálint Endre. Emlékezés Vajda Lajosra
- Népszava, 1966 sept 7.
Bálint Endre: The Search for the Archetypal Form.
(Lajos Vajda's painting) - The New
Hungarian Quarterly, 1966. 7 évf. 23sz. 89-92.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört.Ért. 1969. 3.sz. 243-284.l./
255.l

Vajda Lajos.

Férfifej, Két fej akttal, Barátok, Felmutató ikonos önarckép, Fintorgó maszk, Maszk belső tájjal, Fekvő alak Holddal, Vizparti világ~~ról~~, Koponya madárral, Öshegy, Magábanéző, Vegetáció, Fenültség, Dinamikus egensúly, ~~Koponya madárral~~

Krajczár Imre: Az áthangszerelt világ festője – Vajda Lajos.
Új Symposion. 1966. 16. sz. 9. l.

Vajda Lajos

festőművész emlék kiállítása. Szentendre, Ferenczy Károly Múzeum. Ism. D.I. Vigilia, 1966. júl. 487. - Krajczár Imre, Esti Hírlap, 1966. máj. 21. - m.l. Pest Megyei Hírlap. 1966. ápr. 4. - Murányi-Kovács Endre, Népszabadság, 1966. máj. 5. - Passuth Krisztina, Élet és Irodalom, 1966. ápr. 29. - Pernevzky Géza, ~~1966~~ Magyar Nemzet, 1966. ápr. 26. - Sz. Népművelés, 1966. 13. évf. 6. sz. 38. sz.

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört. Ért. 1969. 3. sz. 243-284. l./

269. l.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

művészetét bonçolva, szerző érdekesen állítja szembe Egry festészetével (mely még a természet ábrázolás határain belül mozog) azokét, akiknek pályafutása a 30-as években indult s a második világháború s a 40-es évek európai visionyainak bozzalmaiba torkollott. Külföldi példákkal találóan jellemzi, hogy az elszörnyedés az emberin túl is szétszaggatta a világot s valamelyes rendet már csak az anorganikus természetben voltak képesek találni. Ezt a tragikus fejlődési utat járja Vajda Lajos, a két háboru ./.

Lajos Németh: Visionäre Maler

Studien, Bd.I. 1966. Hrsg.Zoltán Halász 198. old.

Vajda Lajos, festő -2-

M.D.K.

... korát: magyar ~~magyar~~ művészet egyik legteket ségesebbike. Szürrealista fotomontázsok után „konstruktív szürrealista"-nak nevezett módszerrel akarta az abszurd valósággal szembe állítani az emberi szellem konstruktív erejét, mellyel képes egy harmónikus, kiegyensúlyozott világot teremteni. Szentendrén dolgozott s a romantikus kis város régi szerb és magyar népi motívumaiból akart ősi tudatalatti emlékeket felszínre hozni. A jelenből

./.

Lajos Németh: Visionäre Maler

Studien, Bd.I. 1966. Hrsg. Zoltán Halász 198. old.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

... a multra utaló tárgyarat az emlékezés
és az asszociációs kialakítás rendszerében kom-
ponálta egybe. Eme periodusának geometrikus
kristály konstrukciói - lirikus szürrealizmusuk
ellenére is - a szethullő valóság felépítési szán-
dékát mutatják. Az akkori Magyarország brutális
valósága erőben szétzúzta Vajda hereső szánde-
kait. Kristálytiszta műveit ördögi hacajtogadta.
Műveiben erőtán - fekete - fehér megoldásban - a
non-figurativ felfogást súrolja, sokra nem látok
madarakat, csontvázakból épült hegyeket, kako-

./.

Lajos Németh: Visionäre Maler

Studien, Bd.I. 1966. Hrsg.Zoltán Halász 199. old.
+200. "

Vajda Lajos, festő M.D.K.

...fonikus lázálmokat ábrázol. Váratlan tragikus halála megaradályozta abban, hogy harcát végigküzdje. Nem álomvilágot épitett ki magának, hanem az apokaliptikus kataklizmából a halál felé sodródó emberiségnek egy visionárius művész üzenetét hozta.

Lajos Németh: Visionäre Maler

Studien, Bd.I. 1966. Hrsg. Zoltán Halász 199. old.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

művei körül merrő a „Kompozíció" c. absztrakt képét közli a 200. old. utáni egész oldalas színes reprodukcióban.

Lajos Németh: Visionäre Maler

Studien, Bd.I. 1966. hrsg. Zoltán Halász 200 — old.

Vajda Lajos

vrsd
2

Farkas Zoltán:

Vajda L. emlékkiállítása.

Magyar Csillag

1943. II. 630. l.

a Jézussal és két angyallal.

POLYI FESTŐ, XVII. század

ícélos férfi

szon, olaj, 100×75 cm.
nor prímás Rómában vásárolta.
—ó: Az esztergomi hercegprímási képtár. Magyar Korona, III. 1879., 21. szám. — Maszlaghy II., 301. szám.

ÁPOLYI FESTŐ, XVII. század

mete

szon, olaj, 66×54 cm.
Nagy Zoltán: La mostra della pittura napoletana. Corvina, 1938., 585. l.

ÁPOLYI FESTŐ, XVII. század

ent Jeromos

szon, olaj, 120×93 cm.
San Marco-gyüjteményből.
Nagy Zoltán: La mostra della pittura napoletana. Corvina, 1938., 585. l.

ÁPOLYI FESTŐ, XVII. század

: irgalmas szamaritánus

iszon, olaj, 66×110 cm.

MEGHIVÓ

VAJDA LAJOS

FESTŐMŰVÉSZ

EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁRA

SZÜLETETT 1908 MEGHALT 1941

MEGNYITÁS: 1943. OKTÓBER 24-ÉN D. E. 11 ÓRAKOR,
ZÁRUL: NOVEMBER 4-ÉN

AZ ALKOTÁS MŰVÉSZHÁZBAN

NAPONTA 10—3, ÜNNEP ÉS VASÁRNAP 10—2. — OKTÓBER 31-ÉN D. E. 12 ÓRAKOR **CSORBA TIBOR** FESTŐMŰVÉSZ TÁRLATVEZETÉST TART.

Ezen meghívó két személyre belépőjegyül szolgál.

ALKOTÁS
MŰVÉSZHÁZ
XX.
KIÁLLÍTÁSA

ERZSÉBET-
KÖRÚT
19.

TELEFON: 426-904.

NYITVA 10—3, ÜNNEP-
ÉS VASÁRNAP 10—2.

IGAZGATÓ:
BENDE JÁNOS.

KÜLDI.

Andrási nyomda Budapest

MAGYARORSZÁG
4
FILLÉR

BUDAPEST
1943
OKT
20
Hb 62 Hb

4 FILLÉR

MÉLTÓSÁGOS
NAGYSÁGOS

ÚRNŐNEK
ÚRNAK

Vajda Lajos

Szekeres Körner Éva: Magyar művészet a két világháboru között c. könyvében

M. Di Micheli tanulmányt írt erőle a „L'Europa Letteraria" c. folyóiratban

Vigilia, 1963, 5 n., 308 old.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények, grafikák.
317./.-VAJDA LAJOS,- Portré,-pasztell,papir,-
44+30 cm.-Ltsz.68.682.- 310.old.

ROMVARY FERENC: A Modern Magyar Képtar története, Uj szerzemények, II. 305.old.

A Janus Pannonius Museum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs. 1971.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár új szerzeményeinek jegyzékéből.

A közölt képek jegyzéke:

20./.-VAJDA LAJOS,- Szörnyfej.-papir,paszett,szén. 45+29 cm. Ltsz.68+684. Kunvári gyüjteményből. Fekete repr. 304.old.

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története, Uj szerzemények, II. 301.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. XIII. 1968. Pécs, 1971.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár új szerzeményeinek jegyzékéből.
A közölt képek jegyzéke:
21./.-VAJDA LAJOS,- Ikon,-papir,pasztell,olaj.44+31 cm.-Ltsz.68.681.-Kunvári gyüjteményből.Fekete repr. 304.old.

ROMVARY FERENC: A Modern Magyar Képtár története, Uj szerzemények, II. 301.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

VAJDA LAJOS,festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények,grafikák.
316./.-VAJDA LAJOS,- ~~NEGATIVYAKK~~ negativ arc,-
pasztell,papir,-45+ 31.5 cm.-Ltsz.68.685.-
310.old.

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története,
Uj szerzemények,II. 305.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,-XIII. 1968.
Pécs. 1971.

Vajda Lajos

Szerepelt a Ferenczy Muzeum tárlatán Szentendrén., kollázzsal.

Magyar Hirlap 1978-89-9

Wagner: Szentendrei festészet

Vajda Lajos
1908-1941

Szentendrén 1966 Passuth Krisztina megrendezte a müvész emlékkiállitását.

Zsidó szülők gyermeke volt a müvész. Pályája a Kassák körben indult.

Bálint Endre irt tanulmányt róla /Fényképmüvészeti tájékoztató 1965. 2-3/ jellemezve barátja müvészetét.

Vigilia 1966. VII; 487.l.

Vajda Lajos

festő

vmd

Ujvári Béla:

Európai iskola XXVI.
kiállítása. Vajda Lajos.
Magyar Művészet

1948. 22. l.

Jellemzésnél
lásd.

Vajda Lajos

festő

rád

Rabinovszky Máriusz:

Vajda Lajos emlék-
kiállítása az Európai
Iskolában. Magyarok
1948. jan. 4 64. l. —

Vajda Lajós

festő

irod.

Nagy Tibor. Vajda Lajós kegyeleti kiállítás. Kis Ujság

1947. jun. 15.

2. Visszapillantás az egyesület négy

3. A folyó évi költségelőirányzat előter

4. A mult évi közgyülésből kiküldött szá

A Közlöny-felügyelő bizottság jelentése.

5. A mult évi pályázatok eredményéne

6. A titkár leköszönése és új titkár vá

7. Tizenkét választmányi tag és négy

8. A titkár-szerkesztői állás szervezése módosítása.

9. Jegyzőkönyv-hitelesítő, számadás- é

10. Netaláni indítványok tárgyalása.

***Budapest,** 1893. évi január hó 26-án.*

Lipthay Sándor
elnök

FIGYELM

Az Alapszabályok 12. §-ára való hivatkozá az egyesületi tagok vannak jogosítva a közgyüle kik a 14. §-ban megszabott kötelezettségüknek az tagjává is fölvétettek.

MDK

Vajda Lajos

Kállai E: Wo stehen unsere jungen Künstler?
Pester Lloyd, 1940, dec. 25. 22 l.

Vajda Lajos, festő

L: Deli Antal

P. kürs J: Szentendre. -

7

Népszabadság Bp. 1978. júl. 21.

Vajda Lajos, festő

—: Vajda - emlékkiállítás a Nemzeti Galériában 9.

Népszabadság, Bp. 1978. júl. 19.

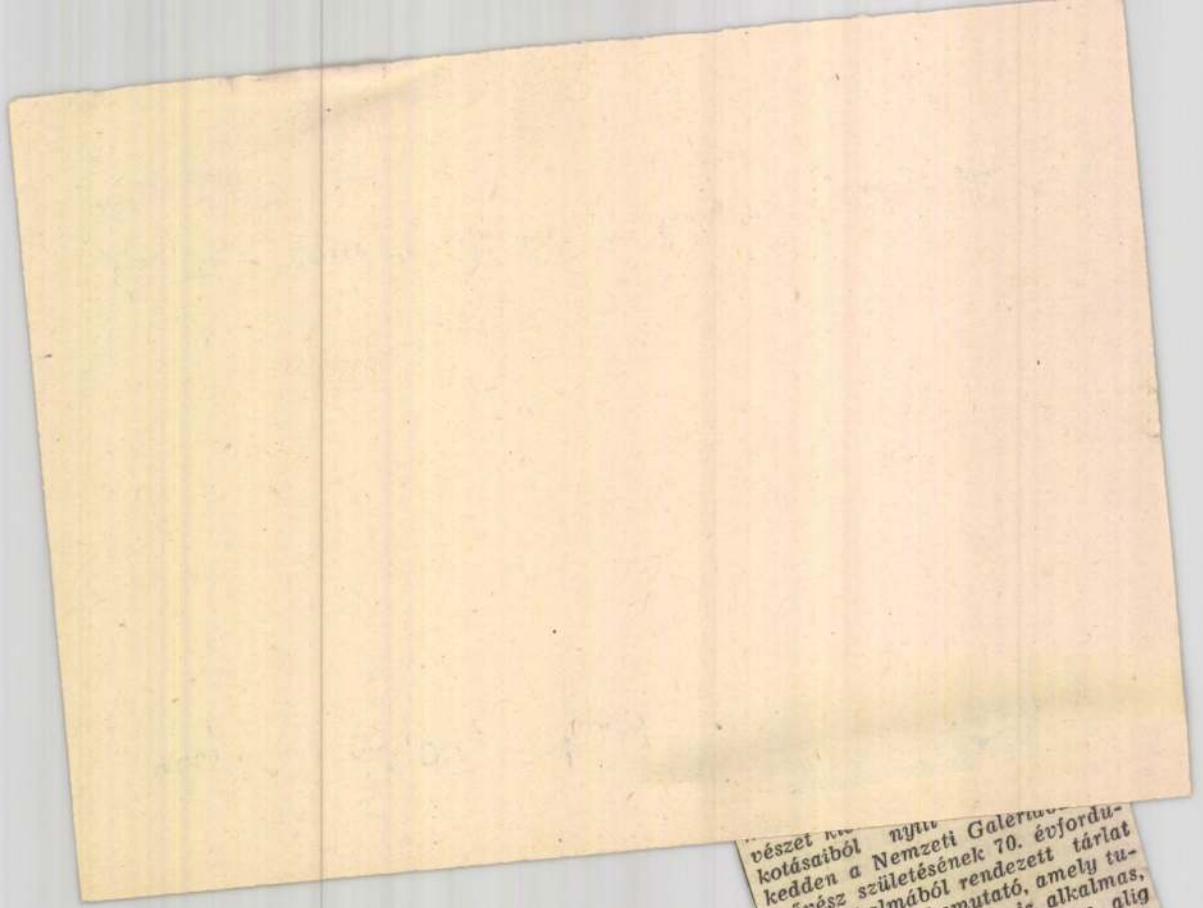

vészet [illegible] nyíl
kotásaiból kedden a Nemzeti Galéria
művész születésének 70. évfordu-
lója alkalmából rendezett tárlat
5 olyan bemutató, amely tu-
lamzésre is alkalmas,
1941-ben, alig
festő, rö-

Vajda Lajos, festő
--

1929 nyarán Szentendrén készült munkái:
Lelatas a templomdombról, 1929. k.szén. 53.8+46.2 cm.-
Jelegyve nincs. Vajda Julia tulajdona
306.old. 70.jegyz

Haulisch Lenke: Boromisza Tibor: Első kisérlet
telep alapitasra 300.old

Művt.Tört.Ért. 1974. XXIII. 4.sz. Bp.

Vajda Lajos, festő

--

1923-ban költözik Szerbiából Szentendrére szüleivel. O akkor 14 éves. Sokat rajzol. Beiratják a pesti O?IKE rajzi kolaba, ahol Hermann Lipót is tanitja. Pesten lakott, de időnként Szentendrén is. 1923-24-ben ahitatosan megrajzolt naturstúdiumok jelzik. 306.old. 70.jegyz

Haulisch Lenke: Boromisza Tibor. Első kisérlet telep alapitasra 300.old

Müv.Tö t.Ért. 1974. XXIII. 4.sz. Bp

Vajda Lajos, festő,

L: Deim Pál

Lóska L: Vázlat a --. 24-29.

Mozgó Világ, Bp 1978. évf. IV/2.

Vajda Lajos, festő

--

Vajda Lajos 1925-26-ban beteg.1928 Képzőmüv.Főiskola. Mar Pesten lakik.Csók Istvan és Vaszary János növendéke.1929 nyaran Szentendrén van.Néhány fekete-fehér és szines szentendrei látkép ez időből hagytékaban,kubista szerkesztésüek vagy szecessziós vonaltitmusuak 706.old. 70.jegyz

Haulisch Lenke: Boromisza Tibor. Első kisérlet telep alapitasra 300.old.

Müv.Tört.Ért. 1974. XXIII. 4.sz. Bp

Vajda Lajos, festő

--

1929-ben Szentendrén készült munkája:
Fák templommal, 1929. p. tempera. 51. 5+48. 5 cm. - Jelenleg
nincs. Vajda Julia tulajdona. # 306. old
70. jegyz

Haulisch Lenke: Boromissza Tibor első kísérleti telep
alapítására. 300. old.

Műv. Tört. Ért. 1974. XIII. 4. sz. pp.

Vajda Lajos
(Zalaegerszeg 1908- Bp. 1971)

müve szerepel a „Szentendre művészetét bemutató anyagban az 1976. XXXVII. Velencei Biennálé magyar kiállitásán.

-katalógus a könyvtárban-

Vajda Lajos, festőművész.

A XVIII. kerületben lévő lakótelepen több, eddig névtelen utca kapott nevet: Csontváry, Kondor Béla, Vajda Lajos utca és sétány a művész nevét kapta.

Jó reggelt!

1948. okt. 16. 4.25 [N.]

Vajda Lajos, Pestő

L: Korniss Derső

Lánez S.: Korniss Derső 1487-1490

Élet és Tudomány, Bp. 1978. nov. 24. XXXIII/47.

Vajda Lajos

Lajos Németh: O umění
. Ľudovíta Vajda

Výtvarná Práce, 1966.
Ročník XIV. čís. 15. 10.

Repro: Szentendrei hárak fesmilettel 1937
Támjéros csendélet. 1937.
Metamorfózis. 1939.

Vajda Lajos festőművész

Vajda Lajos és a mártír halált halt Amos Imre mélyen humánus művészete is rokon a szürrealizmussal, melynek ábrázolási módszerét felhasználják a haladó művészek is társadalombíráló kompozíciók szenvedélyének fokozására.

„Szentendre", Tusrajz. (repr.)

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.

Keletmagyarország, 1948. jan. 15.

MDK.

Vajda Lajos

Kiállitásának hiradása

Szocialista Müvészetért 1966 máj.

Vajda Lajos, festőművész

Vajda Lajos és a mártírhalált halt Ámos Imre mélyen humánus művészete is rokon a szürrealizmussal, melynek ábrázolási módszerét felhasználják a haladó művészek is társadalombíráló kompozíciók szenvedélyének fakozására.

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.
Kisalföld, 1978. ápr. 15.

Vajda Lajos, testő

L: Kassák Lajos

Vas István: Szentendre

15-28.

Látóhatár, Bp. 1977. május

Vajda Lajos, festő

L.:Bálint Endre

Bodri Ferenc:Művészeti könyvszemle 910-913

Jelenkor, Pécs, 1977. okt. XX/10.

Vajda Lajos, festőművész

Sopronban, a Festőteremben megnyílt a Zala megyében élő képzőművészek alkotásaiból rendezett kiállítás. Olyan jeles mesterek származnak e tájról mint Vajda Lajos, Egry József, Kisfaludi-Stróbl Zsigmond.

Klosz: Zalai képzőművészek tárlata a Festőteremben.

Kisalföld, 1948. júl. 2.

Vajda Lajos, festőművész

Cím nélkül (Tolsztoj, Gandhi), fotómontázs, olaj, furnérlemez, 61 x 50 cm. 1930–34.

Művészet, 1978. 3. 29. old.

Vajda Lajos

Vajda Lajos „ikon portréinak" hagyományait folytatja egyé-nien Pap Osskár.

Kerék gyártó István. Pap Oszkár festménye.
Új Tükör, 1978. április 2 – 4 lap.

Vajda Lajos

neve emlitve

Hamvas Béla-Kemény Katalin,"Forradalom a müvészetben" c.irásban /Bp.é.n.29-31 p.111-112 p./

Kritikák és képek 1976 Bp.Corvina 52-55.old.

Vajda Lajos
és Almos Imre

Rájuk, az expresszionisztikus-szürrealisztikus, antifasiszta töltésű magyar művészet közeli előzményeire hivatkozott, mint közvetlenül vállalt elődre, az Európai Iskola

Aradi Nóra bevezetője Kritikák és képek Bp.Corvina 1976.

Mohol

Vajda Lajos
és Korniss Dezső

A Képzőművészeti Főiskolán 1925 és 1928 ill.
1927 és 1928 között mindkettan az. un. „progresszív fiatalok"
csoportjába tartoztak. Trauner Sándorral, Kepes Györggyel,
Hegedűs Bélával, Vengelyky Bélával, Schubert Ernővel
együtt.

Kösner Éva: Gentenbrunner és a Kelet Európai Avantgarde
Kritikát és lépet Corvina Bp. 1976. 353. old.

Vajda Lajos

Öt tartját a XX. sz. egyik legerőteljesebb magyar művészének – de kis tisztelő szeltán túl ki ismeri a nevét?

Németh Lajos: Megjegyzések képzőművészetünk helyzetéről
Kj. Ivan 1961/8

Kritikát és Lépet Corvina Bp. 1976

113. old.

Vajda Lajos

életművében azt a kort ismerhettük meg, melyben élt és azt is, amelyre csak utalt a nagy művészek előrelátó intuiciójával.

Bálint Endre: Uj Műcsarnok felé
A Szinyei Társaság 10. kiállításáról a Nemzeti Szalonban

Kritikák és képek Corvina Bp. 1976. 85. old.

VAJDA LAJOS

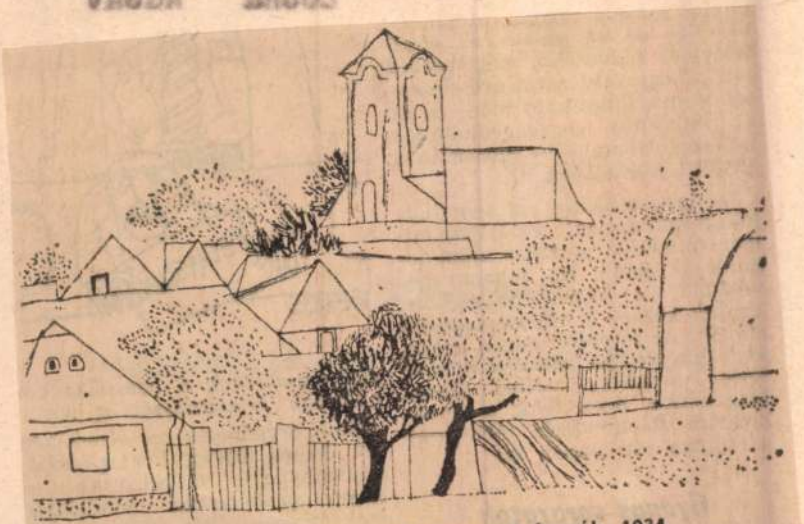

Vajda Lajos: Templom, fák, ponozott formák. 1934.

Vajda Lajos

Méltatás

P. Szűcs Julianna: Grimy grafikák.
Művészet, 1978. május - 9. lap.

Vajda Lajos

Méltatás

P. Szücs Julianna: Gyurgyafikak
Művészet, 1978 május - 9 lap.

Vajda Lajos

Méltatás.

Brestyánszky Ilona: Anna Maiget.
Nők Lapja, 1978. ápzelis 15-16. lap.

Vajda Lajos

együtt lakott 1937-ben Szentendrén Bálint Endrével Fiala szabónál.

Uj Irás 1978-3-124
Bálint Endre:Az idő hömpölygése

Vajda Lajos

1908-41.

1968. áprilisában kiállitás a párisi Fachetti Galériában festményeiből és rajzaiból. Katalógus, René Berger, a Laussanne-i muzeum igazgatájának előszavával.

Vigilia 1968. aug. 566.l.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét az „Európai Iskola"-val
kapcsolatban említik

Pernéczky, Géza: Geschichte der ungarischen bildenden Kunst

Kulturelles Leben in Ungarn. /Red. Zoltán Halász/.

Bp. 1966. 363 l. 26 t. 298. old.

Vajda Lajos

Több műve a pévsi

Képtárban van

Jelenkor 1968 IV. 383 old.

Vajda Lajos

a szentendrei modernek köré tartozott.

Artner Tivadar: Évszázadok művészete. Bp. 1965. Gondolat k., 605 l., ill.

547-548.l.

M.D.K.

Vajda Lajos
festő

Szántó Piroska válhotásai
Vajda Lajos munkásságá-
hoz kapcsolódik

Passuth Krisztina: Szántó Piroska kiállitásáu
Művészet, 1966. augusztus — 42 lap

Vajda Lajos festő:

Szöveg emliti szentendrei kiállítását.

Említek műve: „Gyertyás lány"

Repr.: „Akt és fejek"

Ungváry Rudolf:
„Két dunántúli emlékkiállítás"

Jelenkor, 1966-8

Vajda Lajos festő

Szöreg emliti rémételés a
szentendrei nyári tárlaton
Műreit nőstvérint nem emliti.

/ havas /
Szentendrei festőműrének
nyári tárlata

Néptrava 1866 aug. 7.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét emliti a könyv "Szépművészet" c. fejeztének szerzője /Németh Lajos/, mint arit egyránt ihlettek a szláv ikonok, a szürrealizmus és a konstruktivizmus kristalytiszta formái, melyeket fölényes módon új egységbe tud tömöriteni.

Hongrie 66, Bp. 1966. Szerk.: Gárdos, Miklós

Ed.: Pannónia, 198. old.

Vajda Lajos

A Modern magyar gyűjtemény kiállításeorozatán a Csók István Képtárban Székesfehérvárott megnyitott tárlaton szerepelt.

Magyar Hirlap 1978-31-1

Vajda Lajos, festő

L. Anna Margit

P. Kürs J.: A mai Anna Margit.

7

Népszabadság, Bp. 1978 márc. 10

Vajda Lajos, festő

MDK

Szerepel Székesfehérvárott.

Sinka Kossétet: Szentendrei festészet 2.

...TI HIRLAP, Bp. 1969 dec. 29.

Vajda Lajos

festő

Irod

Kállai Ernő:

Őszinte beszámoló egy beszélgetésről.

Magyar Csillag.

1942. I. 47. l.

1561

Az Ipolyi-gyüjteményből.

M.N.K.

Vajda Lajos festő

Szekér, repr.

Szentendrei templom, repr.

Utcarészlet, repr.

Ablakok madárrla, repr.

Tányéros csendélet madárral, repr.

Tányéros csendélet házak felett, repr.

Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Bp. 1964. 1- 6 kép

Vajda Lajos

"Magyar művészet ahogy volt" cimmel Vadas József ir a székesfehérvári Csók István Képtárban "Magyar művészet 1945-49" cimmel rendezett kiállitásról, s felsorolja az ott szereplő művészeket s alkotásaik közül néhányat:
Bálint Endre, Bán Béla, Barcsay Jenő, Bencze László, Berda Ernő, Bernáth Aurél, Czóbel Béla, Derkovits Gyula, Dési Huber István, Domanovszky Endre, Domján József, Ferenczy Béni, Gádor István, Hantai Simon, Háy Károly László, Kaesz Gyula, Kassák Lajos, Kerényi Jenő, Koffán Károly, Kondor Béla, Korniss Dezső, Kozma Lajos, Kurucz D. István, Mikus Sándor, Pátzay Pál, Somogyi József, Szabó iván, Szabó Vladimir, Szalay Lajos, Szántó Piroska, Szentiványi Lajos, Szőnyi István, Vajda Lajos, Vilt Tibor.

Fenti c. részletes kritikát lásd: Szőnyi István nevénél. Élet és Irodalom, Bp. 1977. nov. 5. XXI. évf. 45. sz. 12. lap.

Vajda Lajos, festőművész

Vajda Lajos és a mártírhalált halt Ámos Imre mélyen humánus művészete is rokon a szürrealizmussal, melynek ábrázolási módszerét felhasználják a haladó művészek is társadalombíráló kompozíciók szenvedélyének fokozására.

„Szentendre", tusrajz (repr.)

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.
Nógrád, 1977. jún. 5.

Vajda Lajos, festő

L: Kiss István

-: Közlemény

Népszabadság, Bp. 1977. okt. 19. 8.

Vajda Lajos, festő

L.:Ősze András

P.Szücs J.:Őszi modernek 7.

Népszabadság, Bp. 1977. szept.

21.

Vajda Lajos

Vajda Lajos és a mártírhalált halt ámos Imre mélyen humánus művészete is rokon a szürrealizmussal.

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.
Dunaújvárosi Hírlap, 1977. jún. 17.

Vajda Lajos, festőművész

Szentendre lett az otthona a konstruktivista törekvéseknek. Itt bontakozott, ki Barcsay, Czóbel, Ilosvay Varga, Mihalte, Vajda, Ámos művészete.

Losonci Miklós: „Aknay János törekvései".
Részletek Losonci Miklós írásából.
Napló (Veszprém), 1977. dec. 10.

Vajda Lajos

Vajda Lajos és a mártírhalált halt Ámos Imre mélyen humánus művészete is rokon a szürrealizmussal.

„Szentendre", Tusrajz (repr.)

Artner Tivadar: Képzőművészetről képben és szavakban.

Zalai Hírlap, 1977. júl. 3.

Vajda Lajos

Papp Oszkár 1964-es szintézisének megjött munkáló ihlet és szándék során az ő grafikájában immanens ihlettel és szándékkal.

Major Máté: Az építészet uj világa, Magvető, 1969, 472.1.

Vajsha Lajos

A nentenskei festől Dörottemlétre

Prunkner Pál: Hunnonot éve nabost Gantenske
Pestmegyei Hírlap, Bp. 1969. sz. 21. 8. l.

Vajda Lajos

Tolsztoj-Gandhi hollázsa szerepel a hatvani kiállításon.

Szabó Júlia: A fotó mint a képzőművészet... :
Művészet, 1978. március - 29. lap.

Vajda Lajos

A művész kollácsai ritkán vagy egyáltalán nem készültek fotóki-vágásokból, a fenyképeket, lyságok, képes-lapok, reprodukciók helyettesítették.

Szabó Júlia: A fotó mint a képzőművészet...
Művészet, 1978. március – 29. lap.

Vajda Kajos

Méltatás.

Takáts József: Internacionális tevékenység a... Művészet, 1978. március - 31 lap.

Vajda Lajos

Ámos, Vajda, Bálint Endre,
Anna Margit a szentendrei
művészcsoport tagjai.

Gyetvai Ágnes: Anna Margit.
Művészet, 1978. március-48. lap.

Dunaj, Velika Šolska ulica,
Dunaj, Marija a mestanka
Mariborska tiskarna

Vajda Lajos

Bálint Endre 1934-ben ismerkedett meg Vajdával az OMIKE menzán. Ámos Imre mutatta be Vajdának Bálint Endrét.

Uj Irás 1978-3-122
Bálint Endre:A hömpölygő idő

Vajda Lajos

fotomontázsaival 1934-ben találkozott Bálint Endre. 1934-ben járt Vajda Párizsban.

Uj Irás 1978-3-122
Bálint Endre: Az idő hömpölygése

Vajda Lajos

csodálat san rajzolt, remek formaérzéke volt. A modell után készült rajzait is alakitotta, és egyéniségét is besüritette rajzaiba.

Uj Irás 1978-3-123
Bálint Endre: A hömpölygő idő

Vajda Lajos

a Képiró utcai garniszálló padlásterében kiképezett mütermében lakott.

Uj irás 1978-3-123
Bálint Endre:Az idő hömpölygése

Vajda Lajos

1936-ban festette Zsidótojás fejü figura c. müvét.

Uj irás 1978-3-124

Bálint Endre: Az idő hömpölygése

Vajda Lajos

Bálint Endre 1938-ban a Népszava képzőművészeti rovatvezetője lesz. A lapban megjelent akkori máig is érvényes jellemzését nyújtják a művész művészetének.

Dérényi Iván: Bálint Endre, Vigilia, Budapest, 1975. szept. 608. old.

Vajda Lajos, Jestő

Karátson Gábor: Háromaskép.
Leonardo, Grünewald, Vajda Lajos
c. kötete
↓
— Most jelent meg 14.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1975. dec. 21.

Vajda Lajos, festő

L.: Váli Dezső

P. Hücs J.: Katalógus .... 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1976. jan. 16.

Vajda Lajos

Azt a distanciát, amely a harmincas évek közepén, a magyar valóság és Vajda ideája között feszült, csak szürréalis szisztémában lehetett kifejezni.

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

2.

Vajda Lajos

A Maszk a holddal (1938), a Tengeri szörny (1938) és a Zöld félkör narancccsal (1939) szürrealista absztrakciójának legnagyobb darabjai. (Szerepeltek a kiállításon: Csók István Képtár, Szfvár.)

Szabadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőmův. Almanach 3; Corvina 1972, 16 l.

Vajda Lajos

Képei ugyanazon kor szülötti, mint Klee Szép kertész-
nője, Luzerni parkja, Kandinszkij Hampúlyos kantrasz-
ja vagy Picasso Éjszakai halászata Antibes-ban.

Szobadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőmüv. Almanach 3;
Corvina 1972, 16.l.

Vajda Lajos

Körner Évának a Valóság 1964. 9. számában megjelent tanulmánya (kivonatosan).

Képzőművészeti Almanach 3, Corvina, 1972. 9-14. l.

Vajda Lajos

a szentendrei Europai Iskola tiszteletbeli tagjának teliptették.

Nagy Zoltán: Looking back at the „European School." The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974. 55. sz.

1871

Vajda Lajos

a Kassák Lajos szerkesztésében megjelenő „Munka" című lap köréhez tartozott.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

7691

Vajda Lajos festőművész

a művész Szentendre festője volt.

TV-Híradó

1974. márc. 16. TV 19.30 / 11 / K Gyné.

10) Vajda Lajos
festő

1940-ben hányteken feladni a munkát.

Olajképe – nő; ~~dla~~ alak, arc nélkül.
/1939–1940/

Képrőmű v. Almanach 3. 12.

Corvina 1972.

9) Vajda Lajos

testő

vén és Szigetmonostorou motívum-

gyűjtő munkába kezd

U. n. ikonjai

Képrőmű v. Almanach 3.

Corvina 1972.

8) Vajda Lajos

festő

szágra. A vsalád ekkor Szentendrén

telepszik le.

Barátjával, Korniss Dezsővel Szentend-

Képzőmű v. Almanach 3. II.

Corvina 1972.

7) Vajda Lajos

festő

Sörsejben szüktett, zsidó vallású magyar családban. Még gyermek, amikor a család Belgrádba költözik. 14 éves, amikor visszatérnek Magyarország-Képrőmű. Almanach 3. 11.

Corvina 1972.

6) Vajda Lajos
testő

évet tölt itt. Megismerkedik a kubistákkal.
Montázsokat készít

Képrőmű. Almanach 3. 10.
Corvina 1972.

5) Vajda Lajos
festő

„Asztali csendélet" c. képe.

Bekerül a szocialista mozgalomba.

1930-ban Párizsba megy és három

Képrőmű v. Almanach 3. 9.

Corvina 1972:

4) Vajda Lajos

festő

dőkből nagyméretű szénrajzai, szendéktei, szentendrei városrészletei, tájképei.

Képzőmű v. Almanach 3. 9, Corvina 1972.

-3) Vajda Lajos

tes tő

1930-ig Bóh István tanítványa.

A „Progresszív fiatalok" c. kiállításon szerepelt. Ezekből az iképrőmű Almanach 3. 9.

Corvina 1972.

2)

Vajda Lajos
festő

Tizenöt éves korától Pesten, az OMIKE
rajziskolában tanul.
A képőműv. Főiskolán 1927-től

Képőműv. Almanach 3. 9.
Lorvina 1972.

1) Vajda Lajos

festő

~ rajzai kilenc, tíz éves korából.

14 - 15 éves korából: zala egerszegi

táj-rajza.

Képzőmúv. Almanach 3. 9.

Corvina 1972.

Vajda Lajos
1908-1941

neve emlitve

Kampis Antal
A magyar művészet története

Népszava 1972 julius 22 8.old.

Vajda Lajos

Facchetti a párizsi Facchetti Galéria igazgatója felismerte V. L. európai jelentőségét és a Nyugaton fellelhető anyagból tárlatot rendezett

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

118. old.

Vajda Lajos

Emlékkiállítása nyílik ez évben Szentendrén

Kritika 1966 V. n. 57 old.

a) Vajda Lajos

festő

1936 – 1938-ig montázs-periódusa.

Élete utolsó éveiben maszkok, szén-

és tusrajzai.

Képzőmű v. Almanach 3. 13.

Corvina 1972.

Vajda Lajos
testő

„Ahl-tój".

1938. Papír, szén, vörös pasztell.

62,8 x 95 cm. Repr.

Képzőművészek Almanach 3
Corvina 1972

Vajda Lajos
festő

„Kék szőrös" 1939.

Papír, pasztell, ceruza.

62,8 × 95 cm. Repró.

Képzőművészeti almanach 3
Corvina 1972

Vajda Lajos

festő

„Maszkos önarckép"

1935–1936. Papír, tempera, szén.

62,4 X 44,3 cm

Repr.

Képzőművészeti Almanach 3

Corvina 1972

Vajda Lajos

festő

„Maszk holokdal"

1938. Lemezpapír, pasztell.

93 x 58 cm. Repr.

Képzőművészeti Almanach 3

Corvina 1972

Vajda Aurjos

festő"

„Zöld félkör narancsal"

1939. Papír, szén, tempera. 62 x 80 cm.

Repr.

Képzőművészeti Almanach 3

Corvina 1972

Vajda Lajos

festő

Művei: Maszk holddal /1938/,

Tengeri szörny /1938/,

Zöld fénykör narancsal

/1939/

Képzőmű. Almanach 3. 16.

Corvina 1972.

Vajda Lajos

Kék szörnyét 10 én választja el Korniss Tücsök-lakodalmától.

Szabadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőművészeti Almanach 3, Corvina 1972, 17. l.

Vajda Lajos

Maszk feszülettel 1937. Kollázs. 44 x 30 cm
Rácz István tal.-a (szines)

Képzőművészeti Almanach 3; Corvina 1972, 18-19. l. közt

Vajda Lajos

Az öt, Kormist és Bálintot összekötő absztrakciós hajlamot tekintve, az utóbbi a legtartózkodóbb (Csók István képtár, Szfvár).

Szabadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőművészeti Almanach 3; Corvina 1972, 17.l.

Vajda Lajos

Festői szemléletmódja közel áll Kormisséhoz.

Szobadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőművészeti Almanach 3.
Corvina 1972, 16. l.

Vajda Lajos

Az ő és Korniss Dezső képei zárták a kiállítást (Csók István Képtár, Szfvár).

Szabadi Judit: A szentendrei művészet; Képzőmű v. Almanach 3; Corvina 1972; 15. l.

Vajda Lajos

Körével közeli kapcsolatban állt Szántó Piroska.

Dévényi Iván: Szántó Piroska, Műgyűjtő, 1971/3. sz. 29. l.

Vajda Lajs

Kat.

56. Komporició. 1940. Szénrajz. 40×63 cm.
57. Komporició. 1940. Juszajz. 90×125 cm.
58. Komporició. 1940. Juszajz 90×63 cm.
59. Komporició. 1940. Juszajz. 90×63.
60. Komporició. 1940. Juszajz. 95×63 cm.

— . —

Vajda Lajs (1908–1941) Emlékriállítás.
– Bp. – Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina.
Bp. 1966.

Vajda Lajos

Kat.

49. Kompozíció. 1939. Színrajz. 85×60 cm.
~~Színrajz~~. Magántul.
50. Koponya madárral. 1939. Színrajz.
60×86 cm.
51. Kompozíció. 1940. Színrajz. 100×90 cm.
52. Kompozíció. 1940. Színrajz. 92×90 cm.
53. Kompozíció. 1940. Színrajz. 90×125 "
54. Ezüst gnóm. 1940. Gouache. 74×63 cm.
55. Kompozíció. 1940. Tus. 62×89 cm.
Magántul.

Vajda Lajos. (1908 – 1941). Emlékkiállítás.
Bp – Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina.
Bp. 1966.

Vajda Lajos Kat.

43. Mankholddal. 1936. Pantel. 86 x 60 cm. Magántul.
44. Fej Cinóber Rakigrájiával. 1938. Temp. 34 x 77 cm.
45. Kompozició. 1938. Szénpantel. 60 x 80 cm. Magántul.
46. Kompozició. 1939. Tus. 43 x 68 cm.
47. Kék szörny. 1939. Pantel. 95 x 63 cm.
48. Kompozició. 1938-1939. Szénrajz. 90 x 63 cm.

Vajda Lajos (1908-1941) Emlékriáll. Bp.-Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina Bp. 1966.

Vajda Lajos Kat.

36. Vízparti házak. 1937. olaj. 42×32 cm.
37. Mackós ikon. 1937. olaj. 56×45 cm.
38. Fej kézzel. 1937. Tempera. 44×34 cm.
39. Toronyy tányéros csendélettel. 1937.
Tempera. 32×23 cm. M.N.G. tul.
40. Két fej. 1937. Szén és vörös kréta. 62×46 cm.
41. Barátok, 1937. Szénrajz. 62×46 cm.
Magántul.
42. Mank. 1938. Pastel. 60×44 cm.

Vajda Lajos (1908-1941) Emlékkiáll.
Bp.-Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina.
Bp. 1966.

Vajda Lajos Kat.

30. Gyertyás lány. 1936. Olaj. 68×55 cm.
31. Ikonos fej. 1936. Olaj. 50×45 cm. Magántul.
32. Ikonos önarcrép. 1936. Pantel. 90×60 cm.
33. Felmutató ikonos önarcrép. 1936. Pantel, 90×62 cm. Magántul.
34. Kalapos fej. 1936. Pantel. 90×62 cm. Magántul.
35. Lebegő házak. 1937, temp. 46×62 cm.

Vajda Lajos, (1908 - 1941) Emlékriáll. Bp-szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina. Bpest, 1966.

Vajda Lajos kat.

26. Pléfkrinlus. 1936. cerusa zajz. 45×31 cm. Magántul.

27. Szentendrei Hárat fenűlekel. 1936. Tempera-montázs. 62×46. cm. Magántul.

28. Leányfej. 1936. Pantel. 45×31 cm. Magántul.

29. Dinnyefej. 1936. Olaj. 53×43 cm.

Vajda Lajos, (1908-1941) Emlékkiáll. Bp.-Szentendre. Kat. bev. Passuth Krinlina. Bp. 1966.

Vajda lajos

Kat.

20. Ház padlásajlóval. 1936. Ceruzarajz. 47 x 32 cm.
21. Szentendrei háztalat. 1936. Ceruzarajz. 23 x 31 cm. Magántul.
22. Bárányos. 1936. Ceruzarajz. 31 x 43 cm.
23. Rajzmontázs házmotívumokból. 1936. Ceruzarajz. 28 x 42 cm.
24. Krisztus koponyával. 1936. Ceruzarajz. 58 x 42 cm.
25. Krisztus. 1936. olaj. 41 x 36 cm.

Vajda lajos, (1908-1941) Unikáriáll, Szentendre kat. bev. Passuth Krisztina. Bp. 1966.

Vajda Lajos

Kat.

12. Szentendrei ház. 1936. Cesuraraja.
Mag. Nemz. Gal. Bul.
13. Fiala ház. 1936. Cesura. 31×43 cm.
14. Sirátor. 1936. Cesura. 43×31 cm.
15. Patalpart. 1936. Cesura. 31×43 cm.
16. Lámpaember. 1936. Cesura. 41×24 cm.
17. Hosak hajóárbóccal. 1936. Cesuraraja.
24×32 cm.
18. Ház lépcsővel. 1936. Cesuraraja. 23×31 cm
19. Füreinmiulós ház. 1936. Cesuraraja. 21×30

Vajda Lajos (1908-1941) és lírai áll. Szentendre.
kat. bev. Passuth Krisztina. Bp. 1966.

Vajda Lajos Kat.

8. Rózsanin antal csendélettel. 1934.
temp. 45×31 cm.

9. Három figura. 1934. olaj. 63×77 cm.
(Magántul.)

10. Szentendrei templom. 1936. ceruzarajz.
23×31 cm. Magántul.

11. Tányéros csendélet madárral. 1936.
Ceruzarajz. 31×23 cm.

Vajda Lajos (1908–1941) emlékkiáll. Szentendre. Kat. bev. Passuth Krisztina.
Bp. 1966.

Vajda Lajos

kat.

Reprodukciói.

Önarckép.
Ikons önarckép
Kezek
Tányéros csendélet
Kompozíció
Kompozíció
Kompozíció

Vajda Lajos (1908-1941) Emlékkiállítása.
Bp. Nemzeti Szalon. kat. bev. Passuth Krisztina
Bp. 1966.

Vajda Lajos
festő

M.D.K.

Méltatás.

Bálint Endre: Kovács Albert,
Művészet, 1968. január - 37 lap.

Vajda Rajos
festő

MDK

A szentendrei művésztelep
tagja volt.

Pesetvány Károly: A szép kapuk varosa
Művészet, 1967. december – 8 kp.

MDK

Vajda Lajos

Tömeg és vérengzés, fotomontázs

Koponya és virág, "

M. képzőművészek a fasizmus ellen.

N.Gal. 1965.

Vajda Lajos (1941-ben kort meg)

Emlékkiállítása nyílt

Szentendrén.

Zala-egerszegen mélatt 1908-ban

Torony, tányéros csendélettel (szepró)

Dunya fej "

Rajzmontázs kármotivumok ból "

Nagyvilág 1966 VI. n. 38 old.

Vajda Lajos (1908-1941)

Kiállításra nyílt Szentendrén.

Akt és fejek (rajz, repró)

Február 1966 VIII. ~ 7460 cd.

Vajda Lajos, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár új szerzeményei: Képek jegyzéke:
40. sz. kép: "Női fej", pasztell. 50+45 cm. Ltsz.: 68.204.
Fekete repr. 229. old

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története
Új szerzemények I. 219. old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967. Pécs, 1968

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár új szerzeményeinek anyagából.
A közölt képek jegyzéke:
72./.-VAJDA LAJOS,- Két fej házzal,-papiros,szén. 60+44 cm.-Ltsz.68.687.-Fekete repr. 305.old.

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története, Új szerzemények, 1-, 301.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, KPM 1971.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények, grafikák.
314./.-VAJDA LAJOS,- Madárarc,-szén,pasztell,-
50+35 cm.-Ltsz.68.683.- 310.old.

ROMVARY FERENC: A Modern Magyar Képtár története,
Uj szerzemények,II. 305.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,-XIII. 1968.
Pécs. 1971.

Vajda Lajos, ? MDh

A budakeszi tüdőszanatóriumban kiállítást rendeztek az intézet volt ápoltjainak, köztük Vajda Lajosnak műveiből.

-:Képzőművészeti kiállítás a budakeszi Országos Korányi TBC Intézetben 8.l

NÉPSZABADSÁG, Dn. 1961. febr. 12.

EURÓPAI ISKOLA
IX, ÜLLŐI-ÚT 11

Minden szerdán
délután 6 órakor előadás
Belépés díjtalan

Október 1-én
SZENTKUTHY MIKLÓS:
A SZÜRREALISTA
SHAKESPEARE

3559.47. Független-nyomda, Budapest.

MEGFERTŐZTEL BÉRMENTESÍTVE
BUDAPEST 72
11 IX. 24 18
C

Dr.Dutka Mária urnő

H.

Rákóczi ut 54. "Világ"

Vajda Lajos

EURÓPAI ISKOLA
XXVI. KIÁLLÍTÁSA

VAJDA LAJOS
(1907—1941)
képei

1947 szeptember 28-tól október 12-ig, naponta 11-től 2-ig

Rendezte és 1947 szeptember 28-án, vasárnap déli 12 órakor megnyitja:
KISS PÁL

1947 október 12-én, vasárnap déli 12 órakor a kiállítás megbeszélése
Vitavezető: MEZEI ÁRPÁD

IX, Üllői-út 11, Kálvin-térnél

Allatkerti utca 1.

ns anliegend Kontoauszug zu überrei-
ochmals um freundliche Ueberweisung
chst bitten.

Hochachtungsvoll

ppa. ERNST WASMUTH A.-G.

Vajda Lajos

festő

irod

Kiss Pál: Az emberfelé. Bp. 1948. 170 l.

Vajda Lajos

Műve szerepel Vattay Elemér gyűjteményében.

Dézényi Iván: A „hites fotografus" gyűjteménye; Műgyűjtő, 1973/2. sz. 13. l.

Vajda Lajos

Alkotásaiból kiállítás nyílt Nagykanizsán.

Magyar Hírlap, 1970. V. 1. 13. l.

Vajda Lajos

Közel áll a költőhöz.

Dévényi Iván: Weöres Sándor otthonában, Műgyűjtő 1972/4.sz. 49. l.

Vajda Lajos

Neve említve, szerepel a Kállai Ernő rendezte Elvont művészet első magyar csoportkiállitásán 1946-ban

Kritika 1971 január 17.old.

MDK.

Vajda Lajos

Kiállitási kritika

Müvészet 1966 dec.p.48.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények, grafikák.
312./.-VAJDA LAJOS,- Ikon,-pasztell.papír,-
44.5+31.5 cm.--Ltsz.68.681.-71.sz.kép.
310.old.

KONVARY FERENC: A Modern Magyar Képtár története,
Uj szerzemények, II. 305.old.

A Janus Pannonius Múzeum Evkönyve,-XIII. 1968.
Pécs. 1971.

MDK

Vajda Lajos

Tamás Galéria. Uj progresszív művészek kiáll.
1930. márc-ápr.

Vajda Lajos

Emlékkiállítása nyílt Salgótarjánban – 60 festményével, ill. grafikával.

Magyar Hírlap, 1970. III. 2. 8. l.

Vajda Lajos

Montázsokkal szerepel a
„Magyar képzőművészek a
fasizmus ellen" c. tárlaton
a Nemzeti Galériában

Felelet 1966 II.n. 15 old.

Tata

Tópart utca 21: kimarad.

MDK

Vajda Lajos

Kállai Ernő: Az elvont művészet 1.magy. csop.kiáll.
Bp. 1946, máj.

MDK

Vajda Lajos
festm. repr.

Kállai Ernő: Elvont müvészet I.m.csop.kiáll. M. Képzm. Szab.Szerv. 1946. máj. 10 1.

MDK

Vajda Lajos

Kompozició, paszt.
Önarckép, "

Fiatal magyar képzőműv. Főv. Képtár 29.
kiáll. 1946. dec. 15 l.

Vajda Lajos

Festészete a kazai fejlődéstől függetlenül alakult ki, követői viszont támadtak.

A Szentendrei udvar (1935 k.) reprója!

Képviselve van a gyűjteményben.

Szabadi Judit: Dr. Rácz István gyűjteménye. — Műgyűjtő, 1969. l. sz., 20. l.

Vajda Lajos

Macskás kompozíció c. képén a kék szín funkciója hasonló az Északi tájon látkatókoz. (A kép reprója az 5. l.-on!)

Szobadi J: A magyar szürrealizmus és absztrakt képzőművészet B.P. gyűjteményében; Műgyűjtő, 1970. 3. sz. 2. l.

MDK

Vajda Lajos, 1909-1941.

Önarckép

Kompozició

Európai Iskola 32. kiáll. "Elődeink".

1948. márc.

Vajda Lajos

Hamvas Béla Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon alcímet viselő kötetében ír a művészről „Forradalom a művészetben c. könyvét 1947-ben írta.

Dévényi Iván: Hamvas Béla. Irodalmi Szemle, 1972. 9.

Vajda Lajos festőművész



Meghívó

Magyar Nemzeti Galéria

meghivja Önt

VAJDA LAJOS

festőművész emlékkiállítására

1978. július 18-án, kedden 17 órakor

a Budavári Palotába

A tárlatot

KARÁTSON GÁBOR

festőművész nyitja meg

F.k.: ÉRI GYÖNGYI főigazgatóhelyettes

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények, grafikák.
313./.-VAJDA LAJOS,- Két fej házzal,-szén,pair,-
60+44 cm.-Ltsz.68.687.-72.sz.kép.-310.old.

KOMVARY FERENC: A Modern Magyar Képtar története,
Uj szerzemények,II. 305.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,-XIII. 1968.
Pécs. 1971.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

... A londoni kiállításon 8 grafikája szerepel. A katalógus az 1936-ban készült „Ikonszerű önarckép"-et közli (15. ábra), ami éppen nem volt kiállítva.

Twentieth Century Hungarian Art, Paintings, sculpture and graphic works. Intr.: István Genthon.

The Arts Council of Great Britain at the Royal Institute Galleries, Piccadilly, 1967.

M.D.K.

Vajda Lajos, festő (1909-1941)

Germekkorát Jugoszláviában töltöte. A Képzőművészeti Főiskolán Csók és Vaszary növendéke volt. 1930-ban Párizsba ment, ahol fotomontázsal foglalkozott, a kubizmus, konstruktivizmus és szürrealizmus hatása alá került. Élete utolsó 6 évét Szentendrén töltöte, ahol a hagyományos népi motívumokat egyékezett modern, komplex víziókval egyesíteni. Különösen érezhető művészetén 1937-1940 körött a szerb ikon-festészet hatása. 1940-ben teljesített munkaszolgálata után 1941-ben tüdővészben halt meg. ./.

Twentieth Century Hungarian Art. Paintings, sculpture and graphic works. Intr.: István Genthon.

The Arts Council of Great Britain at the Royal Institute Galleries, Piccadilly, 1967.

16. o.

MDK

Vajda Lajos

rajz

Uj Világkép. Galéria a négy világtájhoz.
1947. febr. 11 l.

MDK

Vajda Lajos

Elvont művészet 1.csop.kiáll. M.Képzőm.Szab. Szerv. 1946. máj. képekkel.

Vajda Lajos

Ikonos önarckép
Szentendrei ablakok
Szentendrei házak fuszulettel
Szigetmonostori ablak

C: művei emlitve

„A szentendrei művesztelep jubileumi kiállítása"
Magyar Nemzet 1968 szept 24

Vajda Lajos

A Gyertyás lány ikon-korszakának egyik darabja. A Maszk Krisztussal és az Északi táj a művész ritkán méltatott remekművei. Az utóbbinál a teszta kék sugárzása a világ örök formáit adja.

Szabadi Judit: Dr. Rácz István gyűjteménye. — Műgyűjtő, 1969. 1. sz. 22. l.

Vajda Lajos (1908-1941)

Művei vannak dr. Kunvári Bella gyűjteményében

Jürgen Weichardt: Eine ungarische Privatsammlung

Weltkunst (München) 1969 4 sz.

Vajda Lajos

„Ikon Madonna című képe látható a budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményében.

-Bozóky-: A private collection in Budapest. Daily News, Budapest, 1969. jan. 14.

61.

Vajda Lajos, festő

MDK

„azért tudott annyi sok részletet felfedezni" szentendrében, mert fiatalon került oda s a város „első jelentős művészi eredményeinek alapmotívumait adta"

Szabó Júlia: Gondolatok a szentendrei festészetről 461-464. o.

JELENKOR, Pécs. 1970. május XIII/5.

Vajda Lajos MDK

Női fej, repr.

Veszprém 1965. Tompa Kálmán Képzőm. Gyűjt. kiáll.

MDK

Vajda Lajos, festöm.
1908-1941

Korszaknyitó művész a harmincas évek elején. Zalaegerszegen született. Itt, majd Belgrádban élt mint gyermek. Mint ifju ujra m.o.-on, Bpesten és Szentendrén van, majd 1930 és -34 között három és fél évig Párisban. Mindig a pusztulást szolgáló erök ellen harcolt. 1940--es munkaszolgálat során kiujult tuberkulózisa.

Orsz. Korányi TBC int.-ben. Bp. 1961. mkat.
Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M. Bálint E.
Orosz Gellért csop. kiáll.-a.

MDK

Vajda Lajos, festöm.

A tradiciók világábanotthon érzi magát, de elöretudja vinni saját korának forongó müvészetét. Külföldi szellemi társai a kubizmus megteremtöi: Picasso, Braque, Gris, Gleizes, az avangard Kandinszkij, Chagall, stb.

A vajdai világ mélyén még az örvénynek is logiku a szerkezete, a tépett madárszárnyak tollazata is ma matematikai szimmetriákba simul. Nem ösztönös de gondo kodó müvész.

Orsz.Korányi TBC int.-ben. Bp. 1961. Vat.
Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M.Bálint J
Orosz Gellért csop.kiáll.-a.

MDK

Vajda Lajos, festöm.

Ikon arckép.	Pasztell.
Gyertyás lány.	Olaj.
Dinnyefej.	Olaj
Leányfej.	Kempera.
Figura.	Olaj.

Orsz. Korányi TBC.Int.-ben, Bp.1961. Kat.29.1. Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M., Bálint E., Orosz Gellért csop. kiáll. -a.

MDK

Vajda Lajos, festő

Ikon-önarchépe mély erejű.

Murányi-Kovács Endre: Kiállítás Szentendre festészetéről 8. l.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1963. nov. 19.

MDK

Vajda Lajos, [festő]

Megjelenik Mándy Ebeházia: Vajda Lajos c.
monográfiája.

–: Ötvenhét új képzőművészeti kiadvány 520 000 példány-
ban 9. l.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1963. nov. 3.

MDK.

Vajda Lajos

Müvészetének rövid méltatása

Jelenkor 1966 jan. 72 lap

MDK

Vajda Lajos, festöm.

Akt.	Kréta.
Szentendrei templom.	Ceruza.
Szentendre.	"
Szénrajz.	
Kettös önarckép.	Szén.

Orsz. Korányi TBC.Int.-ben. Bp.1961. Kat. 29.1. Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M., Bálint E., Orosz Gellért csop. kiáll. -a.

MDK

Vajda Lajos, festöm.

Szentendrei házak.	Tempera.
Halálfej és madár.	Szén.
Figura.	Szén.
Utak.	Szén.
Montage. I.	
Montage II.	

Orsz. Korányi TBC.Int.-ben. Bp.1961. Kat. 29.1.
Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M., Bálint E., Orosz Gellért csop. kiáll. -a.

MDK

Vajda Lajos, festöm.

Gyertyás lány. Repr.
Kettös arckép. Repr. Rajz.

Orsz.Korányi Tbc Intézetben. Bp.1961. Kat. 52.l.után
Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I.Anna M., Bálint
E., Orosz Gellért csop.kiáll. -á.

MBK.

Vajda Lajos
festő

művei a budakeszi Országos
Korányi Tbc. Intézetben

(kavas) Festmények a kórházban

Népszava, 89. évf. 1961, febr. 23, 8. l.

MDK

Vájda Lajos, festöm.

Behatóan foglalkozik a modern természettudománnyal. Korai önarcképein, későbbi kép- és rajzmontázsain. ikonos figuráiban és hatalmas toll- és szénrajzain egy olyan egységes organikus világ bontakozik ki elöttünk amely csak addig marad idegen és borzongató, amig fel nem ismerjük benne a szenvedö emberi mozdulatok szenvedést ádó ritmusát.
/Dr. Mándy Stefánia./

Orsz.Korányi TBC int.-ben. Bp. 1961. Pat.
Derkovits, Dési Huber, Vajda, Szönyi I., Anna M.Bálint
Orsz Gellért csop.kiáll.-a.

Vajda Lajos

Müvészi munkásságáról "Látomás a valóságról" cimmel TV film készült. A film 4 mester: Vajda Lajos, Korniss Dezső, Bálint Endre, Szántó Piroska müvészetének szentendrei gyökereit világitotta meg.

Vigilia 1966. XII 851.l.

MDK

Vajda Lajos

Szentendre, cer.

Kettős önarckép, repr., szén

Szénrajz

Csoportkiállítás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest, 1961.

MDK.

Vajda Lajos

Szentendrei riportban emlitve

Zalai Hirlap 1966 okt.21.

MDK.

Vajda Lajos

Látomás a valóságról c. filmben részvétele

Magyar Nemzet 1966 okt.12.

MDK

Vajda Lajos

Montage II.

Akt, kréta

Szentendrei templom, cer.

Csoportkiállítás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest, 1961.

MDK

Vajda Lajos

Figura, szén

Utak, szén

Montage I.

Csoportkiállitás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest, 1961.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Janus Pannonius Múzeum Kunvári gyüjteménye 343 darab. Iemelkedő művekkel is büszkélkedik. Igy VAJDA-nak képeivel is. /20. 21. sz. képek. / 303. old.

ROMVARY FERENC: A Modern Magyar Képtár története, Uj szerzemények, II. 301. old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

VAJDA LAJOS, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtár 343 darabból álló Kunvári gyüjteményének jegyzéke.
Festmények, grafikák.
315./.-VAJDA LAJOS,- Szörnyfej,-pasztell,szén. papir,-45+ 29 cm.-Ltsz.68.684.-310.old.
70.sz. kép

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története, Uj szerzemények, II. 305.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,-XIII. 1968. Pécs. 1971.

MDK

Vajda Lajos

B. Turchányi E.: Fiatal képzőművészek a Főv. Képtárban. Budapest 1947. jan. 15. 31.l.

MDK.

Vajda Lajos

Kiállitási kritika

Müvészet 1967 márc.p.39.

MDK

Vajda Lajos

Ikon önarckép, paszt.

Gyertyás lány, of., repr.

Csoportkiállitás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest 1961.

MDK

Vajda Lajos

Szentendrei házak, temp.

Halálfej és madár, szén

Csoportkiállitás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest, 1961.

MDK

Vajda Lajos

Dinnyefej, of.

Leányfej, temp.

Figura, of.

Csoportkiállitás. Orsz. Korányi TBC. Int. Budapest 1961.

1

Vajda Lajos

műveivel nyílt meg a székesfehérvári „Europai Iskola" tárlata 1973-ban. Ikon-szerű ábrázolása, némi szentendrei görög-keleti templom vonathozásaival jellemző.

Nagy Zoltán: Looking back at the European School. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974. 55 p.

1891

Vajda Lajos

emlékkiállításról tesz említést Fmos Imre 1943. nov 7-i naplójegyzésével.

„Death of a painter from the diary of Imre Fmos"

The New Hungarian Quarterly, Bpest 1964. év 16 sz. 147.-58 l.

Vojóka Lajos

E kiállításon együtt állít ki Lepes Györggyel és Kojmiss Degsővel. Absztrakt konstruktivista kompozíciókat, kollázsokat alkot.

Lőrinc Éva: Ungarische avantgarde, München, 1971

Vajda Lajos

meghalt, említi Ámos Imre 1941 szept. 8-i naplóbejegyzésével, ő", valamint Bálint Endre gondoskodnak temetéséről

„Death of a painter from the diary of Imre Ámos."

The New Hungarian Quarterly, Budapest 1964 év. 16 sz. 147-58 l.

Vajda Lajos
fest.

„Fonal vörös szalaggal"
1938. Papír, szén, vörös pastell.
95 x 62,8 cm. Repr.

Képzőművészeti Almanach 3
Corvina 1972

[illegible] nyarán Vajda a törökhegyi szobájának fehér falára kifeszített óriási csomagolópapírjaira festi tussal és szénnel képeit... reggeltől... estig... dolgozik... asztalán fagyökerek... jadarabok, gombák és bogáncsszerű növények. Azt írta nekem egy lapján önmagáról, hogy: „Közelkerültem a természethez..." Vajda „természete" az a közeg, amiben... küzdelem folyik életre halálra...

Zálint Endre: Vajda Lajos.

Új Irás VII. évf. 10. sz. 1967. okt., 105. l.

Vajda 70.

A nagy szénkompozíciók struktúráját elsősorban ez a fehér közegben kibontakozó formarítmus jellemzi, amelyet Vajda mint ... zenei-matematikai energiavilágot szegez szembe a környező világ... jelbonlásával... A szörnyek és maszkok... formációi itt találkoznak... a szerves élet... formáival, az ásványi lét kristályos rendszereivel. L... a motívumok egyetlen erőrendszerré oldódva sokszor már... szublimált nyelven... fejezik ki Vajda utolsó mondanivalóit."

Bálint Endre: Vajda Lajos.
Új Írás VII. évf. 10. sz. 1967. okt., 105. l.

Vajda hajos, festő

L.: Mihálcz Pál

P. Szücs J.: Szemérmes szimbolumok 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1976 márc. 3.

Vajda Lajos

Vajdának, Kornissnak Szentendre szellemi értékként szerepel, tehát nem annyira fizikai, mint szellemi egység

Körner Éva: Szentendre - differenciált egység?

MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos

Az idős Barcsay újabb képeiben olyan kompozíciós mód van, hogy az a fiatal Vajda és Korniss művészetét közelíti meg.

KÖRNYEI ÉVA: Szentendre - differenciált egység?
MŰVÉSZET, 1976. január - 6.oldal.

Vajda Lajos
festő

Szalendrén a népművészet mellett a szerb ihonok jelentettek művészeteinek forrásait, de alkotásait mindig a sor oldalúan szemlélt valóság határozta meg.

Bajhay Éva: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970. május - 42 lap.

Vajda Lajos
festő

Utolsó horszakában. 1938-1941
ben a feheték, a tus és szén-
kompozíciók töltötték be nagy
mértű lapjait.

Baghay Éva: Vajda Lajos...
Muvészet, 1970. május - 42 lap.

Vajda Lajos
festő.

A vaílat könyv megőrzött
lapjain az akvarellel vagy
ceruzával felrajzolt részletek
míg a lakvány naturalista
ábrázolását mutatják.

Bojkay Éva: Vajda Lajos . . .
Műveszet, 1970. május – 42 lap.

Vajda Lajos
Lisa

A valet hiszp. [illegible]
lapjaiu az [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Bajnay Éva. Vajda Lajos . . .
Budapest, 1970 [illegible] – 42 lap.

Vajda Lajos
festő

„Sapkás önarckép"
" (repro)

Bajhay Csóa: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970. május – 92 kap

Vajda Lajos

Említve

Rónay László: Tizenhat füzet

Tejér megyei Hírlap, Szekszárd

1970. máj. 24. 10. l

Vajda Lajos

A székesfehérvári hivrenmban emlék

Liáhitossa nyílt

Szocialista hivészetést 1969 okt.

Vajsha Lajos

Kiállítása említve

Fekete Justiti Angyal munka Kárban
Magyar Nemzet, Pg. 1970. apr. 26

Vajda Lajos

nem tartozott a szentendrei művésztelephez, de gyakran dolgozott a városban.

A szentendrei festészet negyven éve (Németh Lajos)
(Kultúra - Művészet)

Magyar Hírlap, 1968 szeptember 15. 9. l.

Vajda Lajos

és Kósa Szentendrén a szürrealizmus sajátos magyar változatát képviselte. (Szürrealista víziók, asszociációs képek szigorú kompozíciókban).

A szentendrei festészet magyar ívei (Németh Lajos)
(Kultúra - művészet)

Magyar Hírlap, 1968 szeptember 15. 9. l.

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1970 MAR 2

MAGYAR HÍRLAP

Budapest

[illegible] nagy részét elpusztította. Utczai [illegible] vált a lángok martalékává.

VAJDA LAJOS FESTŐMŰVÉSZNEK, aki fiatalon, 33 éves korában hunyt el, emlékkiállítása nyílt vasárnap Zalaegerszegen. Hatvan festményt, illetve grafikát mutatnak be.

A VILÁG LEGKISEBB EMBERE az indiai Allahabad tartományban él. Mindössze 74 centiméter magas.

A MEZŐGAZDASÁG NŐDOLGOZÓIT

Vajsha Lajos

Hatása Bálint Emskére

Szimegi György: Bálint Anka kiállítása
Egyetemi élet, Debrecen 1970. márc. 17.

Vajda Lajos

Grafika (repr.)

Új Írás VII. évf. X. sz. 1967. okt., Borító I.

Vajda Lajos

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1969 SEP 12

FEJÉR MEGYEI HÍRLAP
Székesfehérvár

N —

1021

— **Vajda Lajos emlékkiállítás.** A székesfehérvári István király Múzeumban vasárnap nyitják meg a Vajda Lajos emlékkiállítást. A 14-től november 2-ig nyitvatartó kiállítást Mándy Stefánia művészettörténész nyitja meg, délelőtt fél 12 órakor.

— **Befejeződött** a Dózsa György tér házainak homlokzati tatarozása. Közel két hónap alatt végezte el a fehérvári IKV a 9 épület homlokzati részének rendbehozatalát. A munkát összesen 370 ezer forint értékben 30 dolgozó végezte.

A 43. SZ. AEV Szám
Bp. XI., Dombóvári út 19. (4,

ÓHIRDETÉ

125-ös MZ mo-
kpárom elese-
250-es Pannóni-

— Teatűzhely
Szfvár, Jókai
jobbra 1 ajtó.

Vajda Lajos

vezető egyénisége a Szentendre-i irányzattal kapcsolatosan 1935-40-es években mutathozott meg.

Körner Éva: A stubborn abstract painter. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1970. 39. sz.

Vajda Lajos

és Korniss Dezső együttes Szentendre-i korszaka 1934-35 között indult meg.

Körner Éva: A stubborn abstract painter.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1970. 39 s.

182 f

VAJDA LAJOS

SZEREPEL A „KUT" 1930-AS KIÁLLÍTÁSÁN.

BODRI FERENC: GYORSFÉNYKÉP KÉPES GYÖRGYRŐL.

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET, 1969/6. 57.L.

Vajda Lajos,festő

A Pécsi Modern Magyar Képtárnak xDrxxxgnxxxGnxxxxtx Dr.Gegesi Kiss Pál gyüjteményéből sok művet ajándékozott./Forgács Hann Erzsébet emlékgyüjt./Vajda egy művel szerepel,Forgács Hann baráti köréhez tartozott. 222.old

ROMVÁRY FERNC: A Modern Magyar Képtár története Uj szerzemények I. 219 old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve.1967,Pécs,1968

Vajda Lajos, festő

Vajda Lajos

a háboru borzalmait festette meg
műocin mint akárcsak Pártos István.

B. E. Visionary evokes world of suffering.
Daily News, Budapest, 1970. jul. 8.

21.

Vajda Lajos

Korniss Dezsővel együtt meghatározták a konstruktív-szürrealizmus körvonalait; a világ egy diagrammáját óhajtották megalkotni szimbolumok révén.

Körner Éva: A stubborn abstract painter. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1970. 39. sz. 183 l.

Vajda Lajos

szerepel a „Szentendrei művészet"
vándorkiállításon a székesfehérvári Csók István
képtárban.

Magyar Nemzet 1969 november 10.
4. old

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV., Dózsa Gy. fogy. út 41

szövarch.114-3

Vajda Lajos

Bálint Endre kikérdezéséből.
kikérdező:lakatos József.1955,szeprt 12.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV., Dózsa György út 41

szövarch.114-3.

Vajda Lajos

Bálint Endre kikérdezéséből.

kikérdező: Lakatos József. 1955 szept 12.

M.D.K.

Vajda Lajos

Ámos Imrével együtt emliti Németh Lajos cikke, mint a magyarországi avantgarde törekvések két legönállóbb tagját. A továbbiakban megjegyzi: „... vannak, akik Vajda lajost tartják a XX század egyik legerőteljesebb magyar müvészének... aki a szentendrei népi müvészet forrásaiból teremtette meg sajátos formanyelvét, s csakugyan a nagyok közé tartozott." Müveit/nem külön/ emliti.

Németh Lajos: Megjegyzések képzőművészetünk helyze/téről/
Uj Irás. Irodalmi és Kritikai Folyóirat. 1961
I. évf. Október. 8. sz. 739., 743. l.

Ujda Lajos (1908-1941)

Mándy Stefánia kis könyvet ír róla. (Kép. Hop, 1964)

Vigilia, 1964, 11 n. 693 old.

Vajda Lajos

Szerepelt a Magyar Képzőművészek a fasizmus ellen c. kiállításon.

Képnaladás 1965. dec. 19.

Magyar Képzőművészek a fasizmus ellen. O. Fehér Zsuzsa.

Vajda Lajos
festő

M.D.V.

Méltatás.

Rózsa Gyula: Zilahy György posztumusz kiállítása
Élet és Irodalom, 1966. junius 18 - 8 lap

MDK

Vajda Lajos festő

A jelenlegi kiállítás teljesen elfelejtette.

Rózsa Gyula: A tíz éves Nemzeti Galéria

8

Népszabadság, Bp., 1967. szept. 17.

Vajda Lajos
festő

M.D.K

Miltatás.

Pólyzsi János: Zilahy György kiállítása . . .
Művészet, 1967. szeptember – 41 lap

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

nevét, Würtz Ádám grafikái-
val kapcsolatban emliti Szij Kerső, mint
egyikét azna művészeknek, akik tudatosan
nyúltak a népművészet hagyományaihoz,
de – Bartók és Kodály példájára – újjá akar-
ták azt teremteni a modern, a mai mű-
vészi felfogás formanyelvén.

ALFÖLD, Debrecen, 1967. XVII. évf. 8. sz. 77. old.

Vajda Lajos festő

Szöveg emliti részvételét a Nemzeti Galé-
ria „Magyar képzőművészek a fasizmus
ellen" c. Sáslatán.

1966. feb. 2 Jelenkor

Vajda Lajos festő

Mürek nem emlitve

1966. jan 22 Élet és. isodalom

Szij Rezső. Nem
kezdjük elölsöl.

Vajda László festő

Nov. 4-én emlékkiállítása nyílik
Szentendrén a Ferenczy Károly Múzeumban.

—: Kulturális hírek

9

NÉPSZABADSÁG, Dec. 1966. okt. 1.

Vajda Lajos, festő

MDK

Huszonöt éve halt meg. Az emlékkiállítás anyagát örvegye, a Nemzeti Galéria s' magányosok adták össze.

–: Vajda Lajos műveinek emlékkiállítása

Szentendrén 16.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1966. ápr. 6.

MDK

Vajda Lajos

Artner T.: Műgyűjtők kincsei a Galériában. Népszabadság 1963. jul. 21. 8.l.

Vajda Lajos
festő

„Fej" (negrro)

Rom váry Ferenc: A Modern Magyar Képtár grafikái
Művészet, 1974. junius – 16 oldal.

Vajda Lajos

műveinek kifejező módja - értékelése nem azonos Kondor Béláéval.

Németh Lajos: Béla Kondor memorial exhibition. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974. 53. p.

1891

Vajda Lajos
festő

Méltatás

D. Fehér Zsuzsa: Jubileumi beszámoló helyett.
Művészet, 1970. április - 22 lap.

Dr. Ahmad Ali Khan
Professor
Department of Mathematics
Aligarh Muslim University
Aligarh - 202 002 (U.P.) India

Vajda Lajos

1930 és 34 között Párizsban él, 1933-ból való a szürrealista fotóvonatkozások, 1935-ből az Ikonos önarckép, 1936-ban Kormissal együtt Szentendrén és Szigetmonostoron dolgozik, 1937-ben készíti a szentendrei rajzokat.

Németh Lajos. Modern magyar művészet
Corvina 1965

179-174.l.

Vajda Lajos

1938-as a Fehér alak holddal, 1940-es a Metamorfózis, 1943-ban emlékkiállítása van az Alkotás Művészházában,

Németh Lajos: Modern magyar művészet, Corvina 1968

175-6.l.

Vajda Lajos

1939-es a Táj holddal c. képe.

Németh Lajos: Modern magyar művészet
Corvina 1968

175.l.

Vajsha Lajos

Emlétre

Passuth Krisztina: Mühelyek és galériák

Tükör, Bp. 1970. ápr. 21.

Vajda

Emlitve

Magyar Hirek, Bs. 1970. mér. 22.

Vajtha Lajos

Vasas Ferenc egyik példaképe

Rácz Péter: ... visszakaszkuri a gyötrelhez

Hajdú-Bihari Napló Debrecen 1970. ápr. 25.

Vajda Lajos

1945-ben már nem élt, 33 éves korában tüdővészben elhunyt.

Körner Éva: Piroska Szántó Painter of Metamorphoses. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 35. sz. 179 l.

Vajda Lajos.

részletek az absztrakt művészetnek Budapesten, 1946. I. 24 - VI. 10-ig a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezetének helyiségében megtartott tárlatón.

Hárs Éva: Fejérc Martyn. Acta Historiae Artium Acad. Scient. Hung. Pest. 1968. 3-4 k. 305 l

Vajda Lajos
festő.

Művészelit bemutatókiállítást
rendeztek.

D. Fehér Ismeza: Jubileumi bemutatókiállítást
Művészet, 1970. április – 22 lap.

Vajda Lajos, Jeté

MDK

Megemlítve.

Rónai Gyula: Ajánlás egy műveléshez 7.

Népszabadság, Bp. 1970. aug. 28.

Vajda Lajos

Bálint Endre: Vajda Lajos - Új Írás, 1967. 7. köf. 10. n. 96-104 l.

Az 1967. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört. Ért. 1970. 1. sz. 68-107. l./

80. l.

Vajda Lajos

pályafutása és művészete elképzelhetetlen lenne a Szentendre-i légkör megértése nélkül.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 33. sz. 1931.

Vajda Lajos

művészeti programmja csupán Szentendrében volt megvalósítható.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 33. sz. 193 l.

Vajda Lajos

művészete mesterének szómos követője
akadt, mégis a mester nem képviselt egy
homogén Szentendre-i iskolát.

Németh Lajos: Forty years of painting
at Szentendre. The New Hungarian Quar-
terly, Budapest, 1969. 33. k.

1921.

Vajda Lajos

a lírai poszt-impresszionizmus képviselője elegyíti egyéni ízlés a nemzeti hagyomány és az École de Paris stílusát.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 33 p.

1931

Vajda Lajos

műveivel kapcsolatosan nem beszélhetünk egy kimondott szentendrei stílusról.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hung. Quarterly, Budapest, 1969. 33. sz.

1921.

Vajda Lajos

A tanulmány során közölt műve, egész táblán; színes reprodukció: „Kriztus álarccal" (kollázs, 43x30cm, 1936,)

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, 1969. 33. sz. 1921.

Vajda Lajos
festő

A 30 esztendéje halott Vajda Lajos
hagyatékából szülővárosa Zabaegerszeg kiállítást rendezett.

Bajhay Éva: Vajda Lajos ...
Művészet, 1970. május - 49 lap

Vajda Lajos
festő-

1936 aug. 11-én feleségének
Gyocsy Zala megye néprajzilag
érdekességéről ír, hangsúlyozva
a népművészet jelentőségét.

Bajkay Éva: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970. május – 42 kap.

Vajda Lajos
festő-

1923-ban Zalaegerszegen töltötte
a nyarat, életének leghatrabbi míg
Szerege hajtásai ekkor a vidékhez
fűződnek.

Bojkay Éva: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970 nyárus – 42 lap.

Vajda Lajos
festő

Lalegerszegen a Szeglet utca 2.
számú kishár áll ahol a
művész született. Az első világ
háború viharában a gyermek Vajda
szülével Szerbiába települt át.

Bajhay Éva: Vajda Lajos ...
Művészet, 1970. május - 42 lap

Lorem ipsum dolor sit amet,
consectetur adipiscing elit, sed do
eiusmod tempor incididunt ut labore et
dolore magna aliqua. Ut enim ad minim
veniam, quis nostrud exercitation
ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea
commodo consequat. Duis aute irure
dolor in reprehenderit in voluptate
velit esse cillum dolore eu fugiat
nulla pariatur. Excepteur sint
occaecat cupidatat non proident,
sunt in culpa qui officia deserunt
mollit anim id est laborum.

Vajda Lajos

Emlékre

D. I. Képzőművészet

Vizsla, Tp. 1970. jún.

Vajda Lajos
festő.

A vajdai életmű a minden-
napi tanggyakbol válogatott
egyszerű elemekből áll. Szinkben
a leginkább adekvált szinekre
korlátozódik 1936-ban.

Bajhay Éva: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970. május - 42 lap

Vajda Lajos
festő

Bainemyire is hangsúlyozta
Szentendre népművészeti emlé-
kemek együtlését, de ezett művésze-
tére Klee alt el megfogalmazott
programm jellemző.

Bajkay Éva: Vajda Lajos . . .
Művészet, 1970. május - 42 lap.

A m.kir. vallás- és közoktatási
szám alatt s a keb. számv. XII
nek másolata:

Költségvetési év: 1927/28.
tása. Rovat: 5. Alrovat: 3

Utasitom,
Országos Bizottsága műveze
folyó évi május hó 23-án é
28-án Visegrádra tett hiva
negyven /140/ pengő és 58

Wellisch Alfréd

ejtész

Az izr. uj/ finanzá-

ház temploma

Budapesten. Terver-

te fenti

Az árvaház képe.

Magyarország Képes

Albuma. Bp. e. n.

Képekkel.

Több helyen,

cédula betéve.

Vajda Lajos, festő

megemlítve.

Galsai Pongrác: Tabló

Népszabadság, Bp. 1978. szept. 9.

6.

Vajda

„Fehér papiron szeretek dolgozni – írja Vajda egyik levelében – mert a fehér szín a végtelenséget jelenti..." Mándy Stefánia ~~szavai~~ sorai-val fejezem be a mondatot (aki Kállai Ernő analízise után huszonegy évvel tovább gazdagítja azt a képet, amit Vajda utolsó periódusáról alkottunk): „Ebben a korszakában... hátteret, alapszínt nem alkalmaz. Tus és szén kompozíciójának zöme homogén fehér közegben bontakozik ki..."

Bálint Endre: Vajda Lajos.

Új Szés VII. évf. 10. sz. 1967. okt., 105. l.

Vajda 68.

Kállai Ernő 1943-ban írt szavai...: ...rettenet vált úrrá rajta, ha a mai világra nézett. Ebből a... borzalomból fakadtak azok a lárvaszerű vagy a holtak birodalmát idéző felelmetes és titokzatos ábrázolatok meleket Vajda... papírra és vászonra vetett. Látomását a festői és grafikai felenítés bámulatos erejé élteti."

Bálint Endre: Vajda Lajos.

Új Irás VII. évf. 10. 1967. okt., 105. l.

Vajda Lajos

67.

1942-ben erről az időszakról egy kis tanulmányban így kezdtem sorainat: „Vajda Lajosnak még két nyár adatott, hogy lényeges mondanivalóit... elmondhassa. A szentendrei Török hagyen (Pismány) egy magános házban bérelt szobát. A csend és a magány kellett ahhoz, hogy... felfogja annak a világnak jeleit, mely rendszerezett és az utolsó nyáron teljes egészében megmutatott."

Bálint Endre: Vajda Lajos.
Új Irás VII. évf. 10. sz. 1967. okt., 104. l.

Vajda Lajos

Együtt dolgozik Korniss Dezsővel; 1935-1937-ig portrékat fest magáról és barátjáról Bálint Endréről; stílusa surrealista.

Körner Éva: Painter on the defensive Lajos Vajda.

The New Hungarian Quarterly, Bp. 1964.

16 p. 132 l.

Vajda Lajos

művéinek reprodukciói:

Chicifix (rajz)

Double portrait (rajz)

Köves Éva: „Pointer on the defensive Lajos Vajda"

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1964. 16. k. 131-36 l.

Vajda Lajos

1930-33-ig Párizsban tanult, ez idő alatt nem dolgozott; eközben megismerkedett a kubista irányzattal. Magyarországba való visszatérte után temperái és pasztell müvei már az uj irányzatot mutatják.

Körner Éva: Painter on the defensive Lajos Vajda.

The New Hungarian Quarterly, Bp. 1964. 16. sz. 131-36 l

Vajda Lajos

Született 1908., meghalt 1941. 15 éves korától kezdve festett. 1927-30-ig a budapesti Képzőművészeti Főiskolán, Csók István alatt tanult. Malevich – Lissitzky – Moholy-Nagy hatásokat érzi. –

Körner Éva: "Painter on the defensive Lajos Vajda."
The New Hungarian Quarterly, Bpest. 1964. évf. 16. sz. 131-36 l.

Vajda Lajos

a 30-as évek végén a Szentendre-i művésztelepen dolgozott.

Németh Lajos: Forty years of painting at Szentendre. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1969. 33 p.

1911

Vajda Lajos

Ez időben alkotott nagyméretű szénrajzain növény- és organizmus egybefonódásában látomászerű s nyek és maszkok szerepelnek.

Szabadi Judit: Get down in bla
and white. The New Hungarian Q
Budapest, 1968. 29 sz.

Vajda Ferenc

az alábbi pályázaton résztvett- dijat nem nyert - magyar tervezőcsoportok egyi kének, Hofer Miklós csoportjának egyik tagja.(tervező)

A belgrádi Operaház nemz etközi tervpályázata, 1971. Magy.Ép.müv, 1972.5.sz.2-11.l.

Vajda Lajos

Méltatás

Rideg Gábor: Derkovits utóélete az utódok között.
MŰVÉSZET, 1980. március - 2. lap.

Vajda Lajos

1934-41-ig a nyarat Szentendrén töltötte. A mester Korniss Dezsővel együtt a konstruktív szürrealizmushoz kötötte le magát. Ez irányzat a 30-40-es évek között valósult meg.

Bálint Endre: The Szentendre School, The New Hung. Quart., Bpest, 1970. 38 p. 1891.

Vajda Lajos, Jestő

L: Martyn Ferenc

Rózsa gy: A Martyn-jelenség 488-497.

Jelenkor, Pécs, 1979. jún. XXII/6

Vajda Lajos

"Asztal, teritő nélkül" cimmel Vadas József Schubert Ernő emlékkiállitásáról ir, melyet a Nemzeti Galériában rendeztek.
Csók István osztályáról megemliti azokat az akkori fiatalokat, akik 1928-ban csatlakoztak Kassák Lajos mozgalmához és megalakitották a Munka képzőmüvész körét:
A hat müvész: Schubert Ernő, Vajda Lajos, Kepes György, Trauner Sándor, Hegedüs Béla és Korniss Dezső, 1928-ban együtt mutatkoztak be a Képzőmüvészek Uj Társasága kiállitásán.
Schubert Ernő munkásságát ismertető Vadas-kritikát lásd: a müvész-/Schubert Ernő/ nevénél.
Élet és Irodalom, Bp. 1978. dec. 9. XXII. évf. 49. sz. 13. lap.

Vajda Lajos, festő

L. 1 Kassák

IIIa Vajda Lajos: Fics 1928. Műmelléklet II. 2

Jelenkor, Pécs. 1980 dec. XXIII / 12

Vajda Lajos, festő

L: Cernus T.

Béládi M: Benezetés a nyugati magyar irodalomba 683-706

Jelenkor, Pécs, 1981. júl-aug. XXIV/7-

Vajda Lajos, testő

L. Gulácsy L.

—: Hétszár éves Madonna 2.

Esti Hirlap, Bp. 1981 márc. 27

Vajda Lajos, festő

L: Korniss D.

P. Szűcs J: Korniss iróniája

Nepszabadság, Br. 1980 ápr. 27: 11

Vajda Lajos

A művész gyakran választ-
totta megnyilatkozási esz-
közéül a grafikát.

Kumiák Emese: Új tendenciák a 70-es évek...
Művészet, 1981. február – 11. lap.

Vajda Lajos

a művész nem dolgozott a szentendrei művésztelepen,
de a város nem kis részben az ő munkásságának köszön
heti azt, hogy a modern magyar művészet jelentős
műhelye.

Uj tükör 1979/26/4

P/Szabó: Szentendrei képtár

Vajda Lajos, festő

L.: Bezény R.

Csaplár J.: „Íme a zene ..." 355-356,

Élet és Tudomány, Ep. 1981, márc. 20. XXXVI/12.

Vajda Lajos, festő

L.: Banga Ferenc

Láncz S.: Képzőművi. Mónika 726-730.

Pécs, 1981. júl.-aug. XXIV/7-8.

Vajda Lajos, festő

L. Kassák

Láner S.: Képzőműv. krónika 1105-1108

Jelenkor, Pécs, 1980. dec. XXIII/12.

Vajda Lajos

Vajda sokra tartotta Derkovitsot.
1936-ban volt a Tanács Galériában emlékkiállítása, amit Vajda megtartott.

Bálint Endre: Vallomások Derkovits Gyuláról.
Művészet, 1980. március–40. lap.

Vajda Lajos

Az Új Írás 1964-ben egy hosszabb cikkben méltatja Vajda Lajos művészségát.

Bálint Endre: Vallomások Derkovits Gyuláról
Művészet, 1980. március - 40. lap.

Vajda Lajos, festőművész

Az óbudai Kiscelli-kastélyban látható az a kiállítás, amely az 1920 és 1930 közötti évtized magyar avantgardizmusának dokumentumait és alkotásait mutatja be. Sok, megkövalósult és sok még nem valósult tervet láthatunk olyan művészektől, mint Kormiss Dezső, Vajda Lajos és még sokan másoktól.

Láttuk, hallottuk.

1980. VIII. 22. Kossuth 20.05 /s.j./

Vajda Lajos, költő

L: Kormos Dezső

Harangozó M: Legenda és valóság 2.

Esti Hírlap, Bp. 1980. márc. 31.

Vajda Lajos, festő

l.: Jakovits József

- Jakovits és József szobrai

Esti Hírlap, Bp. 1980. dec. 11.

Vajda Lajos, festő

l: Bossos M.

– Mohács előtti gyűjtemény 2.

Esti Hírlap, Bp. 1980 márc. 6.

Vajda Lajos, festő

L: Ország Lili

–: Kékestetérvár új képtára 13

Népszabadság. Bp. 1981 febr. 15.

Vajda Lajos, testő

L: Vali Dorsó

P. kücs J. B. E. itt nem járt soha

J.

ábadság Bp. 1981 febr. 20.

Vajda Lajos, festő

L: Ovszágh Lili

– Új szerzemények 12.

Esti Hírlap, Br. 1980 szept. 30

Vajda Lajos, festő

L: Jakovits József

Forgács Éva - Jakovits József kabrai 1015 702

Jelenkor, Pécs, 1980. nov. XXIII/11

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941)

Bálint Endre 1976-ban a volt Erzsébet királyné most Korányinak nevezett szanatóriumba került. A bejárat aulájában a falon, Derkovits, Dési Huber reliefjei mellett van meg egy mozaik, Vajda ikonos önarcképe után készítették Bálint Endre Granasztói Szilviával. – Vajda Lajos 33 éves korában halt meg. A budakeszi hullaházban Ámos Imre és Bálint Endre öltöztették Vajdát és megdöbbentek soványsága láttán.

Bálint Endre: Életrajzi törmelék X.
Életünk, 1980.9. 750. old. – 752. old.

Vajda Lajos, festőművész

Szalay Lajosnak a Nemzeti Galériában most minden eddiginél teljesebb kiállítást rendeztek. Meglepően hangzik, de mégis igaz: ő az első magyar grafikus ebben a században. Olyan mester, akit a legjelentősebb magyar festők és szobrászok körében – Vajda Lajos és Korniss Dezső, Vilt Tibor és Kerényi Jenő – kortársaként említhetünk.

Vadas József: Háború békében.
Élet és Irodalom, 1980. szept. 6.

Vajda Lajos, festő

L. i Gyarmathy T.

P. Kücs J.: Bozsengések, nem konfliktusok J.

Nérszabadság, Bp. 1979. dec. 14.

Vajda Lajos, festő

Li Derkovits

Major, Ottó: Halhatatlan-e Derkovits 2 13

Népszabadság, Bp. 1979. nov. 18

Vajda Lajos, festő

L: Kass J.

Tandi L: Kass Jánosnál 91-96

Tiszatáj, szeged, 1980. júl. XXXIV/7.

Vajda Lajos, festőművész

Hasznosné Szőllős Ilona Münchenben a Festészeti akadémia kurzusán sajátította el a kódex-írat- és grafika-konzervátor-munkát. – Ezt az utolsó tíz évet festőművészek műveit konzerválta, pld. Ungváry, Vajda Lajos, Uitz Béla, Csontváry alkotásokat.

Egy pálya vonzásában.

1980. X. 20. URH 20.15 (Kisné).

Vajda Lajos, festő

L. Szűts Miklós

P. K-J. Festő a „Vajda-óvodából" 7.
Népszabadság, Bp. 1980 febr. 16.

Vajda Lajos, festőművész

A tragikusan korán elhúnyt Vajda Lajos szürrealizmusának szellemében próbálta a háború után Európai Iskola néven csoportba szerveződő fiatal nemzedék valóra váltani azt az álmot, melynek bűvöletében először a Nyolcak, majd az aktivisták tömörültek táborba, olyan magyar művészetet teremteni, melyben a kor egyetemes kérdései találnak visszhangra. Ennek a csoportosulásnak volt tagja Bálint Endre is.

Vadas József: Bálint Endre változásai.

Budapest, 1980. 4. 25. old.

Vajda Lajos (Zalaegerszeg, 1908 - Bp. 1941)

„Fervó nő" Tusrajz 18x23,5 cm
J. l. l.: Vajda L. 1929. Kikiáltási ár: 8000 ft.

—

„Női képmás" Szénrajz 20,4x16 cm
J. f. f.: Vajda L. 1928. Kikiáltási ár: 8000 ft.

BÁV 58.Képaukció Bp.1982.szeptember

Vajda Lajos, festőművész

Korniss Dezső első gyűjteményes kiállítását a Nemzeti Galériában rendezték. — Korniss Dezső 1908-ban született és ahhoz a művészgenerációhoz tartozik, amelyhez Vajda Lajos, Kepes György, Trauner Sándor, Hegedüs Béla, tehát a 30-as években induló avantgarde műveszekhez.

Metamorfózis

1980. IV. 2. Televízió 17.55 (S. J. vé).

Vajdaszlavos

Méltatás.

Bakos Katalin: Molnár Sándor
Művészet, 1981. április - 14. lap.

Vajda Lajos, festőművész

Pontosan negyedszázada nyílt meg a székesfehérvári múzeum képtára, a Csók István Képtár. A 25 éves jubileum alkalmával kiállítás nyílt a képtárban. – Az utóbbi években neves művészeink hagyatékai gyarapították a Képtárat. Fehérvárra kerültek például Vajda Lajos, Schaár Erzsébet művei.

Jó reggelt!

1980. III. 27. 4.25 /N/.

Vajda Lajos festőművész

1935-ben Korniss Dezső Vajda Lajossal együtt dolgozott Szentendrén és a szomszédos Pilgetmonostoron.

Kulturális Magazin.

1980. márc. 16. Kossuth 9.00 (B. A.).

Vajda Lajos, festő

L. Bán Béla

Szántó Piroska: Akkor, szentendrén 981-993

Jelenkor, Pécs, 1981. nov. XXIV/11

Vajda Lajos, grafikus

L: Tóth Ernő

Déri Endre: Új lap a naplóban 74-80

Új Auróra, Békéscsaba, 1981. dec. 1981/3

Vajda Lajos, festőművész

Minden generáció tulajdonképpen kapocs az előtte járók és az őt követők között. Így való igaz, hogy a mai ötvenesek – Reich K., Kondor B., Feledy Gyula és a többiek, – akik felszabadulás után kezdték a pályát, Szalay L., Hincz Gy., Konecsni Gy., Ferenczy B., Buday Gy., Vajda L., Varga Nándor L. közvetlen, vagy közvetett tanítványai – mondja Kass János.

Tandi Lajos: Kass Jánosnál.

Tiszatáj, 1980. 7. 93. old.

Vajda Lajos, festőművész

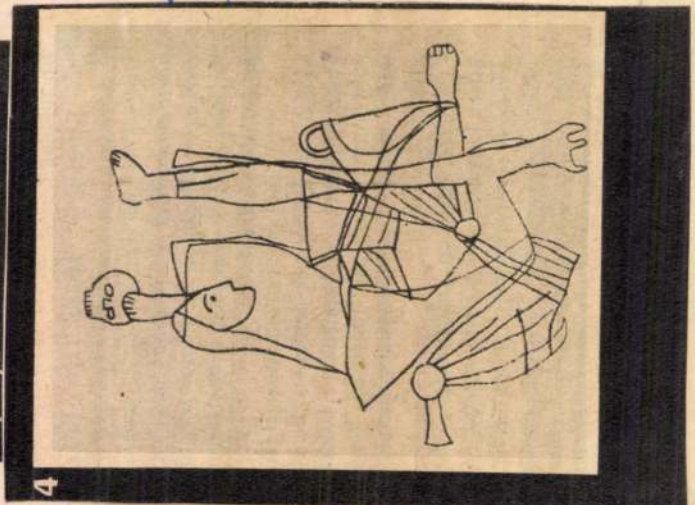

4 Vajda Lajos rajza: Kéz, láb, koponya

4

A szentendrei művésztelep alkotóitól.
Népművelés, 1950. júl. hó.

Vajda Lajos, festőművész

Ötven évvel ezelőtt, 1929-ben alakult meg a szentendrei művésztelep. Itt mindenki szentendrei motívumokkal érte el saját, senki máshoz nem hasonlítható karakterét. Egyre jöttek az új rajok, új eszményekkel: Vajda Lajos, Miháltz Pál, Ilosvai Varga István.

Losonci Miklós: Szentendre festői világa. Pest Megyei Hírlap, 1979. jún. 10.

Vajda Lajos festőművész

Ambrus Imre, festő-grafikus, báb- és díszlet tervező kiállítása szept. 27-okt. 13.-ig látható a Gák Galériában. — Vajda Lajos, Barcsay Jenő, Bálint Endre műveszete erősen hatott Ambrus Imrére, példaképeinek is őt tekinti.

Gorba Mária: Ambrus Imre kiállítása.

Pesti Műsor, 1979. szept. 26.

Vajda Lajos, festőművész

a Miskolci Képtárban rendezett kiállításon a hazai antifasiszta szentendrei művész alkotása is szerepel.

Tasnádi Attila: A XX. század magyar festészete a Miskolci Képtárban.

Népszava, 1979. febr. 23.

Vajda Lajos, festőművész

Tekete Nagy Béla festőművész a szocialista művészcsoporttal kikerült Szentendrére, ahol együtt volt Vajda Lajossal – aki nagy hatással volt a festőre, – Bálint Endrével, Korniss Dezsővel.

Festőállvány és igazgatói iroda.

1977. nov. 13. Petőfi 13.25 /K Gyné/.

Vajda Lajos, festőművész,

A régi művésztelep 50 évét bemutató kiállítás nem szemlélteti a szentendrei művészet egészét, hiszen Vajda Lajos, Ámos Imre, Anna Margit sohasem dolgozott a telepen, viszont a város nem kis részben az ő munkásságuk következtében lett a modern magyar művészet jelentős műhelye.

P. Szabó Ernő: Ölvenéves a „régi művésztelep" Szentendrei Képtár.

Tükör, Budapest, 1979. jul. 1.

Vajda Lajos, festőművész

Sugár Andor utolsó festményeiben (melyekkel egyidejűleg készültek az értékek felbomlását, a hurmánum szétfoszlását szimbolizáló, Vajda Lajos vízióival rokon szürrealista rajzai) kétségbeesetten vall magáramaradottságáról, elve szítve minden reményét az emberi értelem erejében.

Tasnádi Attila: Sugár Andor emlékkiállítása szombathelyen.
Népszava, 1979. júl. 8.

Vajda Lajos, festő

L: Vajda Júlia

P. Gücs Juliane: Vajda Júlia gyűjteményes kiáll 7

Nepszabadság, Bp. 1981. márc. 13

Vajda Lajos, festőművész

Vajda Lajos a magyar képzőművészet Bartókja: tisztaság, hidegség, maximális feszültség – a húrok feltépése. A művész utolsó korszakában nagy, sárga, piszkos pakkpapirokon festett, melyeket a hatvanas évek elején B. Szabó György fedezett fel számunkra.

Tolnai Ottó: Képzőművészeti Notesz: Bálint Endre. Hid, 1980. jan. 112. old.

Vajda Lajos, festőművész

Kolozsvári Ernő győri magyűjtő körülbelül 150 festmény tulajdonosa, melyet 20 év alatt gyűjtött. 1974-ben a győri Xantus Múzeum a gyűjteményből kiállítást rendezett. Deim Pál-tól, Vajda Lajostól, Nagy Istvántól is jelentős művei vannak Kolozsvári Ernőnek.

Magánmúzeum havi fizetésből.

1979. X. 14. Petőfi 20.43 /Kisné/.

Vajda Lajos, festőművész

Az ötvenes évek elején Lélének művészetpolitikája éppoly méltatlanul bánt Derkovitsal, mint Kopy Józseffel és Vajda Lajossal.

Major Ottó: Halhatatlan-e Derkovits?
Népszabadság, 1979. nov. 18.

Vajda Lajos, festőművész

Ország Lili az ötvenes évek második felében Bálint Endre és közvetítésével Vajda Lajos műveszetéhez közeledett. Ekkor bontakozott ki „ikonos" korszaka, Vajda megrázó világából inkább csak annak szépségét idézte meg ábrátatos igyekezettel.

Kovács Péter: Ország Lili emlékkiállítása. Kritika, Budapest, 1979. júl.

Vajda Lajos, festőművész

dr. Kunvári Bella halála után, műgyűjteménye teljes egészében Pécsre, a Modern Magyar Képtárba került. – A gyűjteményben olyan neves alkotók is vannak, mint Szőnyi, Vajda festményei és még többen.

Romváry Ferenc: Kunvári Bella emlékezetére.
Dunantúli Napló, 1979. máj. 13.

Vajda Lajos

Méltatás.

P.Szücs Julianna: Varga "Anticlassico"
MŰVÉSZET, 1979. julius - 20. lap.

Vajda Lajos

VAJDA LAJOS száz festményből álló hagyatékát szállították szerdán Budapestről Szentendrére. A Rottenbiller utcai műteremlakásból a művész özvegye, Vajda Júlia festőművésznő bocsátotta útjára a gondosan becsomagolt alkotásokat. A nagyközönség ősszel már megtekintheti a hagyaték egy részét.

Magyar Hirlap 1980/6/5/8

Vajda Lajos

A Tamás galériában a KUT fiataljainak tárlatán szerepelt 1929.dec.-1930 febr.

Uj irás 1979/1/96.o.

Bodri:Töredékek

Vajda Lajos

Lossonczy Tamás művészetére
Vajda Lajos igen nagy hatással
volt.

Mezei Otto: Lossonczy Tamás és a magyar
szürrealista absztrakció.
MŰVÉSZET, 1979. július - 26. lap.

Vajda

Koponya madárszab c. szúve (1939)
a metamorfatikus megoldás tol-
mácsolója.

Mezei Otto:

Lossonczy Tamás és a magyar szürrealista absztrakció.

MÜVÉSZET, 1979. julius - 26. lap.

Vajda Lajos

Méltatás.

Mezei Otto:

Lossonczy Tamás és a magyar szürrealista absztrakció.

MŰVÉSZET, 1979. július - 26. lap.

Vajda Lajos

„Ezüst gnóm"
(repro)

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó...
Művészet, 1980. január – 24 lap.

Vajda Lajos

„Pléhkrisztus"
(vegyv)

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos . . .
Műbeszet, 1980. január – 12. lap.

Vajda Lajos

„Csendélet" (repro)

Szabó Julia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos . . .
Művészet, 1980. január – 12. lap.

Vajda Lajos

„Maszk" (repro)

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó...
Művészet, 1980. január – 24 lap.

Vajda Lajos

„Kezek" (repro

Szabó Júlia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos...
Művészet, 1980. január – 12 lap

Vajda Lajos

„Szerelmespár"
(repro)

Szabó Júlia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos...
Művészet, 1980. január – 12 lap

Vajda Lajos

„Kettős arckép"
(rejmv).

Szabó Júlia: Néhány előzmény és forrás Vajda Lajos...
Művészet, 1980. január – 12 lap

Vajda Lajos

A művésznek 1943-ban volt nagy gyüjteményes kiállitása.

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2.lap

Vajda Lajos

„Szörny lék térben"
(repro)

Szentkuthy Miklós: Vajda Lajos nak.
Művészet, 1980. január – 3 lap.

Vajda Lajos

"Vér portré" (repro)

Passuth Krisztina: Vajda – Malevics – Klee.
Művészet, 1980. január — 16. lap

Vajda Lajos

„Ikonos önarchép"
(repro)

Fahidy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok.
Művészet, 1980. január – 18. lap.

Vajda Lajos

Gustave Fleurez (repro)

Faludy György: Vajda Lajos és az ikrek.
Művészet, 1980. január – 18. lap.

Vajda Lajos

„Rácsos ablak" (repro

Faludy György: Vajda Lajos és az ikonok
Művészet, 1980. január – 18. l. ap.

Vajda Lajos

„Vízparti vrlág"
(repro)

Faludy Anikó: Vajda Lajos és az ikonok
Művészet, 1980. január – 18. lap.

Vajda Lajos

„Petlyegetett hárak"
(vepro)

Márody Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszaka
Művészet, 1980. január – 22. lap.

Vajda Lajos

„Felmutató ikonos inarchép"
(repro)

Mándy Stefánia: Vajda Lajos művészetének utolsó korszaka
Művészet, 1980. január – 22. lap.

Vajda Lajos

Korai fotomontázsai és késői "De Natura Rerum",- De Natura Dekorum" - De Natura Dolorum" - világdrapériái a legszorosabb összefüggésben vannak a képeivel.

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2. lap.

Vajda Lajos

A konstruktivista szürrealizmus a legvilágosabban mértani vonalakat jelent, másrészt az álo, a képzelet, a mitosz és a valóság kaleidoszkopját.

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2. lap.

Vajda Lajos

Nyugat és Kelet müvészi szintéziséről a müvész nem fanfározott: a legegyszerübb szavakkal szólt erről a legbonyolultabb többszólamuséggal legkonkrétabban megvalósithatóságáról.

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2. lap.

Vajda Lajos

Az utolsó szénrajzokat nemcsak Fekete Jelenéseknek nevezte, hanem az indiai hitregékre gondolván Garuda gobleinjeinek is.

Szentkuthy Miklós: Levél Vajda Lajosnak.
MŰVÉSZET, 1980. január - 2. lap.

Vajda Lajosné

Méltatás

Horváth Béla: Beszélgetés Fehete Nagy Bélával
Művészet, 1980, március – 10. lap.

Vajda Lajos, festőművész

Bálint Endre korai képei a tárgyi világ szemléletes expresszív megfogalmazásával tanulságosak. Az igazi fordulópont az 1954-es esztendő, amikor a művész válságában megidézte az ifjúkori barát, Vajda Lajos művészi módszerét.

Marányi Judit: Illyrától Szentendréig.

Új Tükör, 1981. ápr. 26.

Vajda Lajos, festőművész

Egy XVIII. századi belvárosi volt kolostorban nyitotta meg első termeit és helyezkedik el végképp a székesfehérvári képtár. Kezdetnek négy élhúnyt modern mesternek, Bokros Birman Dersőnek, Vajda Lajosnak, Országh Lilinek és Kondor Bélának a hagyatékából rendeztek be egy-egy állandó emlékgyűjteményt az építésztelig is igen gazdag műemlékbelsőben.

Népszabadság, 1981. febr. 15.

Vajda Lajos, festőművész (1908–1941) 1) Folytatás

1976 óta, amikor Ausztria és Magyarország közötti kulturális egyezményt aláírták, egyre jelentősebb szerepet játszik Bécsben a Collegium Hungaricum, vagyahogy általában verezik, a CH. – A szentendrei festészetet Mucsi András a rendező azokat a művészetet mutatja be, akik az első, világháború előtt születtek, vagy a szentendrei Festők Társasága tagjai. A kiállítás márc. 31-ápr. 30-ig látogatható. Barcsay Jenő, Kmetty János művei szerepelnek a kiállításon (a sajátos szentendrei konstruktivizmus.) A szürre alisztikus vonal, amelyet Vajda Lajos, Ámos Imre, Paizs-Goebel Jenő, Korniss Dezső képvisel legnéltóbban.

P. Szabó Ernő: Szentendrei művészet Bécsben.
Pest Megyei Hírlap, 1981. ápr. 8. 4. old.

Vajda Lajos, festőművész 2) Folytatás

A tárlat megnyitóján megtelt a terem. A megnyitót mondó Eva Badura-Triska, a bécsi Museum der Modernen Kunst művészettörténésze arra az élményére emlékezett, amelyet a nemrégiben rendezett „Nyolcak és aktivisták" c. kiállításon szereplő művek keltettek benne, méltatta azt a szerepet, amelyet Vajda Lajos, Korniss Dezső, Bálint Endre művészete a modern magyar festészet formálódásában játszik.

P. Szabó Ernő: Szentendrei művészet Bécsben. Pest Megyei Hírlap, 1981. ápr. 8. 4. old.

Vajda Lajos

Tus-rajz (1939) szerző

Kövesi Éva: Vajda Lajos

Valóság, 1964. 9 n.

53 old

Vajda Lajos 8

Lezuza-rajz (1936) szerzó)
1935-37: arzépekre fest, pl.
egy egész sorozat kettős portrét
barátjáról Balint Endréről és
saját magáról.
Ezekben az években kéziti mi-
ikonjait pl
Ikon (1936) szerzó
1938- Ál már nem tud sokat dolgozni.
Körner Éva: Vajda Lajos
Valóság. 1964, 9 sz. 49

Vajda Lajos 28

Első műtermi kiállítása

1937-ben Á-mor hure szép Rákóczi

úti műtermében volt.

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető 108. old.

Vajda Lajos

27

Életében két műtárgy
kiállítást rendezett

Bálint Endre Hazugságok naplójából 108. old.
Bp. 1972 Magvető

Vajda Lajos

26

Az 1935-ös tél elején Lévpilt figurális ábrái majd vigetmonostori és pentendrei rajzai említve

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp.1972 Magvető

108.old

Vajda Lajos

25

Párizsban egy ládányi könyvet
vásárolt, amit ott kellett hagynia,
mivel a hotelből „rangrejtve" távozott,
fizetési képtelenség miatt.

Bálint Endre Hazugságok naplójából 108.old.
Bp.1972 Magvető

M.D.K.

Vajda Lajos, festő

templomok ábrázoló vonalas ceruzarajza az „Élet és Irodalom" 1948. január-februári számának címlapján

Bori Imre-Körner Éva: Kassák irodalma és festészete
Magvető, Bp. 1967.

221. old.

Vajda Lajos

hűvei nezepetel az idei
neutendrei kiállítás on

Vigilia, 1963. 12 n., 758 old.

5

Vajda Lajos M.D.K.

Művei a kiállitáson

Oelmacher Anna: " Művészet és ellenállás "
Nemzetközi kiállitás nyilt Bolognában
Magyar Nemzet 1965. május 9. 10. 1.

Vajda Lajos
festő

M.D.V.

Szentendrén van emlékkiállítása. — Méltatás.

Szabó György: Vajda Lajos Szentendrén
Élet és Irodalom, 1966. május 14 – 8 lap

Vajda Lajos
költő

MDK

Méltatás.

Dévényi Ákos: Bálint Endre festményei
művészet, 1967. október — 42 lap.

Kajda Lajos

hatása érződik Karátson Gábor művén

Képzőművi Almanach Bp. 1969. 55. o.

Pesmeczky: Új utak

Vajda Lajos, festő

MDK

2

Tányéros csendélet c. kép:

Repr.

Karátson Gálor: Gyerekkel kiállításon 17-19.

GYERMEKÜNK, bp. 1969. november

XX/11

Vajda Lajos, festő

MDK

1

Az író beszámol a székesfehérvári Vajda Lajos kiállítás meglátogatásáról. Társa kisfia volt. (5 éves!) A gyermek érdeklődésének, szemlélet-tevékenységének ábrázolása tanulságos.

Karátson Gábor: Gyerekkel kiállításon

17-19.

GYERMEKÜNK, Bp. 1969. november

XX/11

MDK

Vajda Lajos

Murányi-Kovács E.: Kiáll. Szentendre festészetéről.
Népszabadság 1963. nov. 19.

Pór Bertalan./Bábaszék. 188o/ A budapesti Mintarajziskolában, majd Münchenben és Párizsban a Julien Akadémián, J.P.Laurensnél tanult. Korai művei realista portrék. 19o9-ben résztvett a magyar expresszionista-konstruktiv művészcsoport, a "Nyolcak" alapitásában. Festményeit ekkor a szecesszionizmus szimbolizmusa és konstruktiv-expressziv formakeresés jellemezte. /Családom arcképe 19o9, Hegyibeszéd, Tiszta szerelem, Freskótervek 1911/. Vezetőként résztvett az 1919-es Tanácsköztársaság Képzőművészeti mozgalmaiban, ezért a forradalom leverése után emigrált, egyideig Szlovákiában, Berlinben, majd Párizsba a 2o-as évek közepétől Párizsban élt, többizben szerepelt müveivel tárlatokon. 1936-ban a Szovjetuinóban járt tanulmányuton. Bekapcsolódott az antifasiszta mozgalmakba, szimbolikus jelentésü grafikákat készitett. 1948-ban tért vissza Magyarországba, bekapcsolódott a képzőművészeti életbe és történelmi témáju, az expresszionizmus és a XIX.századi realizmus formajegyeit elegyitő képekkel szerepelt a kiállitásokon. A Képzőművészeti Főiskola tanára, Kétszeres Kossuth-dijas.

Vajda Lajos

Vajda Lajos

Vajda Lajos /Zalaegerszeg. 1909-Budapest.1941/. Az avantgarde szellemü piktura legeredetibb képviselője volt Magyarországon. Gyermekkorát Belgrádban és Szentendrén töltötte, az ikonfestészet stilusa nagy hatást gyakorolt müvészetére. 1930-as években Párizsban járt, szürrealisztikus fotomontázsokat készitett. Hazatérte után Szentendrén és Szigetmonostoron dolgozott, a magyar és rác népmüvészet, a bizánci ikonok szigorú formanyelvét és a modern ember lélektani problémáit sugalló szürrealista jelképrendszer ötvözetét kereste. Müvészetére az intellektuális tisztaság, konstruktiv rend és a vizionárius szigor ötvözete a jellemző. Élete végén a háboru és a fasizmus éveiben szürrealista rajzokban vetitette ki magából belső látomásait. 1943-ban rendezték gyüjteményes kiállitását. 1962-ben kisebb anyaggal Párizsban rendeztek müveiből kiállitást.